

INTEGRACJA EUROPEJSKA

Zbigniew M. Doliwa–Klepcki

INTEGRACJA EUROPEJSKA

(po zakończeniu negocjacji Polski z UE)

Temida2

Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości
w Ostrowcu Świętokrzyskim

Białystok 2003

© Copyright by Temida 2
Białystok 2003

Żadna część tej pracy nie może być powielana i rozpowszechniana w jakiegokolwiek formie i w jakikolwiek sposób (elektroniczny, mechaniczny), włącznie z fotokopiowaniem, bez pisemnej zgody wydawcy.

ISBN 83-86137-96-7

Recenzent: Mieczysław Poborski

Opracowanie graficzne okładki
Jerzy Stachijuk,

Układ typograficzny
Jerzy Banasiuk

Redaktor techniczny
Jerzy Banasiuk

Wydawca: **Temida 2**

Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Świętokrzyskim

Druk i oprawa:
Orthdruk, Sp. z o.o., Białystok, tel. (085) 742 25 17

Spis treści

Od Autora	25
-----------------	----

CZĘŚĆ WSTĘPNA

GENEZA MIĘDZYNARODOWEJ INTEGRACJI GOSPODARCZEJ, JEJ POJĘCIE ORAZ HISTORIA

Rozdział I: Geneza międzynarodowej integracji gospodarczej	29
Rozdział II: Pojęcie oraz modele i formy współczesnej międzynarodowej integracji gospodarczej	35
Literatura	43
Rozdział III: Zarys historii integracji europejskiej	45
Literatura	50

CZĘŚĆ PIERWSZA

INTEGRACJA W RAMACH UNII EUROPEJSKIEJ

Rozdział I: Historia powstania Unii Europejskiej	55
1. Europejska Wspólnota Węgla i Stali (CECA)	55
2. Europejska Wspólnota Energii Atomowej (EURATOM)	58
3. Europejska Wspólnota Gospodarcza (EWG) – Wspólnota Europejska (WE)	60
4. Unia Europejska (UE)	62
Literatura	66
Rozdział II: Podstawy prawne funkcjonowania	67
1. Podstawy prawne funkcjonowania tzw. pierwszego filaru Unii Europejskiej, tj. Wspólnot Europejskich	67
A. Kwestia nazwy prawa regulującego funkcjonowanie pierwszego filaru	67
B. Źródła prawa wspólnotowego (unijnego)	68
a. Akty założycielskie	68

Umowy założycielskie	68
Załączniki do umów założycielskich.....	68
Umowy modyfikujące lub uzupełniające umowy założycielskie.....	69
b. Akty pochodzące od aktów założycielskich i będące tworem samych Wspólnot Europejskich	70
Uchwały organów UE.....	70
– Rozporządzenie.....	70
– Dyrektywa.....	70
– Decyzja	70
– Zalecenia i opinie	71
– Uchwały <i>sui generis</i>	72
– Orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości.....	72
Akty prawne tworzące tzw. prawo wewnętrzne Wspólnot Europejskich.....	72
Umowy zawarte przez Wspólnoty Europejskie	72
c. Prawo międzynarodowe.....	73
– Ogólne zasady prawa międzynarodowego.....	73
– Zwyczaj międzynarodowy	73
– Uchwały prawotwórcze organizacji międzynarodowych	73
– Umowy międzynarodowe zawarte przez Wspólnoty Europejskie	73
– Czy precedens może być źródłem prawa unijnego	73
C. Zasady strukturalne prawa unijnego	73
a. Zasady obowiązujące przy tworzeniu prawa unijnego.....	73
Zasada kompetencji powierzonych.....	73
Zasada subsydiarności.....	75
Zasada jednolitych ram instytucjonalnych	76
Zasada równowagi instytucjonalnej	76
Zasada bazowania UE na zasadach wolności, demokracji, poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności oraz tożsamości narodowej państw członkowskich	76
Zasada ściślejszej – rozszerzonej współpracy.....	77
Inne zasady.....	77
b. Zasady obowiązujące przy stosowaniu prawa unijnego.....	78
Zasada pierwszeństwa prawa unijnego wobec prawa wewnętrznego państw członkowskich.....	78

Zasada bezpośredniej stosowalności i bezpośredniego skutku prawa unijnego w prawie państw członkowskich.....	79
Zasada jednolitości (spójności).....	81
Zasada solidarności.....	81
Zasada przymusowej egzekucji aktów indywidualnych prawa unijnego w państwach członkowskich	82
D. Specyfika prawa wspólnotowego (unijnego).....	83
E. Proces podejmowania uchwał w ramach Wspólnot Europejskich	84
a. Podejmowanie uchwał na podstawie pierwotnej wersji umów założycielskich.....	84
b. Podejmowanie uchwał po zmodyfikowaniu umów założycielskich Wspólnot Europejskich przez Jednolity Akt Europejski	86
– Procedura współpracy.....	87
c. Podejmowanie uchwał po zmodyfikowaniu umów założycielskich przez Traktat w sprawie Unii Europejskiej i Traktat Amsterdamski	87
– Procedura współdecydowania	
– Ścisła współpraca.....	91
2. Podstawy prawne funkcjonowania tzw. drugiego filaru UE	92
A. Źródła prawa.....	92
a. Prawo wytworzone przed wejściem w życie Traktatu w sprawie Unii Europejskiej	92
b. Traktat w sprawie Unii Europejskiej	93
c. Uchwały organów UE	93
– Zasady i ogólne wytyczne wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa.....	93
– Uchwały niezbędne dla określenia i prowadzenia wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa	94
– Wspólne strategie.....	94
– Wspólne działania.....	94
– Wspólne stanowiska	94
– Deklaracje i oświadczenia	94
– Zalecenia i opinie	95
d. Umowy międzynarodowe.....	95
e. Działania rządów państw członkowskich.....	95
B. Proces podejmowania uchwał	95

3. Podstawy prawne funkcjonowania tzw. filaru trzeciego UE	97
A. Źródła prawa.....	97
a. Prawo wytworzone przed wejściem w życie Traktatu UE	97
b. Traktat UE.....	97
c. Uchwały organów UE	97
– Wspólne stanowiska	97
– Uchwały ramowe	97
– Uchwały	97
– Konwencje	97
– Środki wykonawcze.....	98
– Zalecenia i opinie	98
d. Umowy międzynarodowe.....	98
e. Działania państw członkowskich.....	98
4. Konstytucja Europejska – Konstytucja UE.....	99
Literatura.....	113
Rozdział III: Kontrola i przestrzeganie prawa unijnego.....	117
1. Kontrola przestrzegania prawa unijnego w państwach członkowskich.....	117
A. Instytucjonalny zakres kontroli	117
B. Rodzaje naruszeń prawa unijnego przez państwo i osoby prawne oraz fizyczne	117
C. Kontrola przestrzegania prawa unijnego przez państwa członkowskie	118
a. Procedura zwykła.....	118
b. Procedura szczególna.....	119
Kontrola przestrzegania zasad wolnej konkurencji.....	119
– Udzielanie pomocy przez państwo.....	120
– Nie podejmowanie środków – w świetle art. 296 i 297 Traktatu w sprawie UE – które naruszałaby sprawne działania wspólnego rynku.....	121
Unikanie przez państwa członkowskie nadmiernego deficytu budżetowego	122
Przestrzeganie postanowień statutu Europejskiego Systemu Banków Centralnych	123
Przestrzeganie postanowień statutu Europejskiego Banku Centralnego	124

Wykonywanie przez państwo zobowiązań wynikających z Traktatu CECA.....	124
Poszanowanie zasad demokracji i podstawowych wolności oraz praw człowieka	125
D. Kontrola przestrzegania prawa unijnego przez osoby prawne i fizyczne.....	126
a. Krajowa kontrola przestrzegania prawa unijnego przez osoby prawne i fizyczne	126
b. Unijna kontrola przestrzegania prawa unijnego przez osoby prawne i fizyczne	126
Przestrzeganie uchwał podjętych przez Europejski Bank Centralny	126
Zapewnienie wolnej konkurencji.....	127
– Zwalczenie zmów kartelowych	127
– Zwalczenie nadużywania pozycji dominującej.....	130
– Zapobieganie koncentracji przedsiębiorstw, ograniczających wolną konkurencję w skali wspólnego rynku.....	130
– Zwalczenie importu dumpingowego i importu subsydiowanego.....	132
– Zapewnienie wolnej konkurencji w transporcie	134
2. Kontrola przestrzegania prawa unijnego przez organy UE, sprawowana przez Trybunał Sprawiedliwości	135
a. Podmioty uprawnione do inicjowania wszczęcia postępowania kontrolnego przez Trybunał Sprawiedliwości w zakresie nieprzestrzegania prawa unijnego przez organy UE.....	135
b. Rodzaje skarg i procedura z nimi związana	136
Wydanie aktu niezgodnego z prawem unijnym	136
Nie podjęcie działania, inaczej mówiąc zaniechanie, przez stosowny organ UE	137
Wyrządzenie szkody osobom fizycznym lub prawnym przez organy UE lub ich funkcjonariuszy.....	137
Naruszenie przez stosowne organy UE prawa regulujące stosunki pracy między tymi organami a ich funkcjonariuszami.....	137
B. Kontrola przestrzegania prawa unijnego przez organy UE, sprawowana przez Parlament Europejski	137
a. Rozpatrywanie sprawozdań nadsyłanych przez niektóre organy UE.....	137

b. Interpelacje (zapytania) parlamentarne	139
Pytania pisemne	139
Pytania pisemne podczas debaty	139
Pytania ustne poza debatą.....	140
Pytania zadawane w czasie specjalnie na to przeznaczonym	140
c. Rozpatrywanie petycji	140
d. Tymczasowe komitety śledcze	141
C. Kontrola przestrzegania prawa unijnego przez organy UE sprawowana przez Rzecznika Praw Obywatelskich	142
D. Kontrola przestrzegania prawa unijnego przez organy UE sprawowane przez Traktat Obrachunkowy	142
3. Przestrzeganie prawa unijnego	144
Literatura	145
Rozdział IV: Członkostwo i stosunki zewnętrzne	146
1. Członkostwo zwyczajne.....	146
a. Zakres przedmiotowy.....	146
b. Zakres terytorialny.....	146
c. Przystąpienie do Unii Europejskiej.....	147
d. Wystąpienie z Unii Europejskiej.....	150
e. Wykluczenie członka z Unii Europejskiej	151
f. Zawieszenie w prawach członkowskich.....	152
g. Perspektywa poszerzenia się UE o nowych członków.....	152
2. Stosunki zewnętrzne.....	160
A. Stowarzyszenie z UE.....	160
a. Tryb stowarzyszenia się państwa z UE.....	160
b. Rodzaje stowarzyszeń z UE.	160
c. Stowarzyszenie z WE obszarów niesamodzielnych, zależnych od poszczególnych jej państw członkowskich.....	161
d. Stowarzyszenie z UE krajów rozwijających się.....	162
e. Stowarzyszenie z UE słabiej rozwiniętych państw europejskich.....	172
Uwagi ogólne.	172
Stowarzyszenie, którego celem jest uzyskanie statusu członka pełnoprawnego UE	172
Stowarzyszenie, którego celem jest utworzenie unii celnej z UE...176	
Próby stowarzyszenia się z WE innych państw	177

B. Układy (umowy) specjalne.....	177
a. Układy z państwami Maghrebu.....	177
b. Umowy z państwami EFTA.....	178
c. Umowa z Jugosławią.....	179
d. Umowy z Rosją i Ukrainą.....	179
e. Umowa z USA.....	180
C. Preferencyjne układy handlowe.....	180
D. Zwykłe układy handlowe, układy o współpracy gospodarczej i handlowej oraz inne umowy.....	183
E. System generalnych (globalnych) preferencji celnych	183
F. Jednostronna pomoc finansowa i żywnościowa UE.	183
G. Utrzymywanie przez państwa przedstawicielstw dyplomatycznych przy WE oraz misji WE w państwach.....	184
H. Współpraca WE z organizacjami międzynarodowymi.....	184
Literatura	185
Rozdział V: Polska a Unia Europejska	187
1. Stowarzyszenie Polski ze wspólnotami Europejskimi	187
a. Geneza.....	187
b. Struktura Układu Europejskiego	188
c. Cel i zakres przejściowy.....	189
Cele.....	189
Okres przejściowy.....	189
d. Dialog i współpraca polityczna.....	189
e. Przepływ towarów	190
Zasady ogólne	190
Produkty przemysłowe.....	191
Produkty rolne.....	192
Produkty rybołówstwa	193
f. Przepływ siły roboczej.....	193
g. Podejmowanie działalności gospodarczej	194
h. Świadczenie usług między WE i Polską	195
i. Płatności i przepływ kapitału	195
j. Zasady konkurencji.....	196
k. Zbliżanie ustawodawstwa.....	197

l. Współpraca gospodarcza	197
ł. Współpraca kulturalna	198
m. Współpraca finansowa	198
n. Organy stowarzyszenia	198
Rada Stowarzyszenia	198
Komitet Stowarzyszenia	199
Komitet Parlamentarny Stowarzyszenia	199
o. Ocena założeń i zasad stowarzyszenia Polski ze Wspólnotami Europejskimi	199
p. Przedsięwzięcia prawno–instytucjonalne w Polsce na rzecz realizacji postanowień Układu Europejskiego	205
r. Realizacja postanowień Układu Europejskiego w dziedzinie gospodarki	207
s. Pozytywne i negatywne aspekty realizacji postanowień Układu Europejskiego dla polskiej gospodarki i społeczeństwa	209
2. Zasady uczestnictwa Polski w Unii Europejskiej. Szanse i zagrożenia	218
a. Przedsięwzięcia na rzecz przystąpienia Polski do UE	218
b. Termin wejścia Polski do UE	221
c. Negocjacje w sprawie przystąpienia Polski do UE	223
d. Zasady, na jakich Polska wchodzi do UE	229
Swobodny przepływ towarów	230
Swobodny przepływ kapitału	231
Swobodny przepływ osób	233
Swoboda świadczenia usług	234
Prawo konkurencji	235
Rolnictwo	237
Rybołówstwo	244
Środowisko	245
Polityka regionalna i koordynacyjna instrumentów strukturalnych	248
Energia	251
Telekomunikacja i technologie informacyjne	251
Ochrona konsumentów i zdrowia	252
Polityka transportowa	252
Podatki	254
Statystyka	255

Małe i średnie przedsiębiorstwa	255
Nauka i badania	255
Polityka społeczna i zatrudnienie	255
Prawo spółek	256
Kontrola finansowa	256
Polityka przemysłowa	256
Unia celna	257
Kultura i polityka audiowizualna	257
Edukacja, kształcenie i młodzież.....	257
Unia gospodarcza i walutowa.....	258
Wymiar sprawiedliwości i spraw wewnętrznych.....	258
Wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa	260
Stosunki zewnętrzne	260
Finanse i budżet.....	261
Instytucje	263
Inne	263
e. Deklaracje	264
f. Próba oceny korzyści i zagrożeń wynikających z wejścia Polski do UE.....	265
g. Stosunek społeczeństw UE i Polski do kwestii wejścia Polski do UE	275
h. Dostosowanie prawa polskiego do prawa unijnego	278
Literatura	280
Rozdział VI: Organy	285
1. Filar pierwszy.....	285
A. Organy główne.....	285
a. Rada Europejska	285
b. Rada	288
Skład.....	288
Funkcje.....	288
Wymogi ilościowe przy podejmowaniu uchwał	289
Organy pomocnicze.	293
Komitety Stałych Przedstawicieli (COREPER).....	293
Specjalny Komitet Rolny	294
Komitety Polityki Budżetowej	294

Sekretariat Generalny	294
c. Komisja	294
Skład	294
Funkcje	295
Organy pomocnicze	297
Publikacje	299
d. Parlament Europejski	299
Skład	300
Funkcje	301
Posiedzenia	305
Organy pomocnicze	305
e. Trybunał Sprawiedliwości	305
Skład	306
Funkcje	306
Funkcje klasycznego sądu międzynarodowego	306
Funkcje sądu konstytucyjnego	306
Funkcje sądu administracyjnego	306
Funkcje sądu pracy	306
Funkcje sądu cywilnego	306
Funkcje sądu arbitrażowego	307
Postępowanie przed Trybunałem	309
Działalność	310
Sekretariat	311
B. Organy o statusie autonomicznym	311
a. Sąd Pierwszej Instancji	311
b. Trybunał Obrachunkowy	312
c. Europejski System Banków Centralnych i Europejski Bank Centralny	313
d. Rzecznik Praw Obywatelskich (Ombudsman)	315
e. Wspólny Ośrodek Badań Jądrowych	316
f. Agencja Zaopatrzenia	316
g. Europejski Bank Inwestycyjny	317
C. Ważniejsze organy doradcze, wspólne dla kilku organów głównych	317
a. Komitet Ekonomiczno-Społeczny	317
b. Komitet Regionów	318

c. Komitet Ekonomiczno–Finansowy.....	318
d. Komitet Naukowo–Techniczny	319
2. Filar drugi.....	319
A. Organy funkcjonujące także w ramach innych filarów.....	319
a. Rada Europejska	319
b. Rada – Rada Spraw Ogólnych i Stosunków Zewnętrznych	319
c. Urząd Przewodniczącego Rady (Prezydencja).....	321
d. Komisja	321
e. Parlament Europejski.....	322
f. Komitet Stałych Przedstawicieli	322
B. Organy funkcjonujące wyłącznie w filarze drugim.....	322
a. Wysoki Przedstawiciel do spraw Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa.....	322
b. Specjaliści przedstawiciele w odniesieniu do poszczególnych kwestii polityki zagranicznej i bezpieczeństwa	322
c. Komitet Polityczny – Komitet Polityczny i Bezpieczeństwa.....	322
d. Komitet Wojskowy	323
e. Sztab Wojskowy.....	324
f. Jednostka Planowania Strategicznego i Wczesnego Ostrzegania	324
g. Europejska Grupa Korespondentów.....	324
h. Grupy robocze, mające charakter stały.....	324
i. Grupy ambasadorów państw UE w państwach trzecich i przy organizacjach międzynarodowych	324
j. Inne organy	324
3. Filar trzeci	325
A. Organy funkcjonujące także w ramach innych filarów.....	325
a. Rada Europejska	325
b. Rada	325
c. Urząd Przewodniczącego (Prezydencja)	326
d. Komisja	327
e. Parlament Europejski.....	327
f. Trybunał Sprawiedliwości	328
B. Organy działające wyłącznie w ramach filaru trzeciego.....	329
a. Komitet Koordynacyjny.....	329

b. Europejski Urząd Policji (EUROPOL)	329
c. Wspólny Organ Nadzorczy.....	330
d. Europejska Sieć Sądowa (EJN).....	330
e. Sprawiedliwość Europejska (EUROJUST)	331
f. Europejska Akademia Policyjna (CEPOL)	331
Literatura	332

Rozdział VII: Założenia integracyjne i ich realizacja

w ramach filaru pierwszego	334
Uwagi ogólne dotyczące wszystkich trzech Wspólnot Europejskich.....	334
1. Europejska Wspólnota Węgla i Stali (CECA)	336
A. Założenia integracyjne i zasady ich realizacji w świetle Układu w sprawie Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali (CECA).....	336
B. Procesy integracyjne w ramach CECA.....	339
a. Procesy integracyjne w ramach Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali.....	339
2. Europejska Wspólnota Energii Atomowej (EURATOM)	345
A. Założenia integracyjne i zasady ich realizacji w świetle Traktatu w sprawie Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej (EURATOMu)	345
a. Rozwijanie badań i zapewnienie rozpowszechniania wiedzy technicznej.....	345
b. Ustanowienie jednolitych norm bezpieczeństwa dla sanitarnej ochrony ludności i pracowników oraz czuwanie nad przestrzeganiem tych norm.....	346
c. Koordynowanie inwestycji przemysłowych oraz tworzenie wspólnych podstawowych zakładów niezbędnych do rozwoju energii atomowej w ramach EURATOMu	346
d. Czuwanie nad prawidłowym i sprawiedliwym zaopatrzeniem wszystkich użytkowników EURATOMu w minerały i paliwa atomowe	347
e. Zapewnienie, aby materiały rozszczepialne nie były używane do celów innych niż te, do których były przeznaczone	348
f. Wykonywanie prawa własności przyznanego EURATOMowi w stosunku do specjalnych materiałów rozszczepialnych.....	349
g. Utworzenie wspólnego rynku atomowego.....	349

h. Nawiązywanie stosunków z innymi państwami i organizacjami międzynarodowymi, mogących przyczynić się do postępu w pokojowym użytkowaniu energii atomowej	350
B. Procesy integracyjne w ramach Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej (EURATOMu)	350
3. Europejska Wspólnota Gospodarcza – Wspólnota Europejska (WE)	362
A. Założenia integracyjne i zasady ich realizacji w świetle postanowień Traktatu w sprawie Wspólnoty Europejskiej	362
a. Założenia integracyjne i środki	362
b. Zasady ustanowienia wspólnego rynku i jednolitej polityki gospodarczej	363
Zakres przedmiotowy wspólnego rynku	363
Etapy wprowadzania w życie zasad wspólnego rynku	363
Liberalizacja handlu	363
– Eliminacja ceł między państwami członkowskimi	363
– Eliminacja ograniczeń ilościowych między państwami członkowskimi	363
– Ustanowienie wspólnej taryfy celnej	363
Swoboda przepływu osób, usług i kapitałów	364
– Przepływ osób	364
– Przepływ usług	364
– Przepływ kapitałów	364
Wspólna polityka rolna	365
Wspólna polityka transportowa	365
Zasady dotyczące wolnej konkurencji	366
Zbliżanie ustawodawstw	367
Polityka gospodarcza	367
Polityka handlowa	368
Polityka społeczna	368
c. Rozszerzenie celów integracyjnych WE przez Jednolity Akt Europejski	369
d. Rozszerzenie celów integracyjnych WE przez Traktat w sprawie utworzenia Unii Europejskiej	369
Budowa unii ekonomicznej i walutowej	369
Budowa infrastruktury europejskiej	373

Ochrona zdrowia publicznego	374
Współpraca w dziedzinie kultury	374
Ochrona konsumenta.....	374
Ochrona praw człowieka	374
Spójność gospodarcza i społeczna	375
Ochrona środowiska.....	376
Oświata i szkolenia zawodowe.....	376
e. Rozszerzenie celów integracyjnych WE przez Traktat Amsterdamski	377
Polityka wizowa, azylowa i inne dotyczące swobodnego przeptywu osób	377
B. Procesy integracyjne w ramach Wspólnoty Europejskiej	379
a. Eliminacja ceł i innych opłat o tym samym skutku oraz ograniczeń ilościowych w handlu między państwami członkowskimi.....	379
b. Ustanowienie wspólnej taryfy celnej	381
c. Ujednolicenie polityki handlowej.....	382
d. Wspólna polityka rolna.	383
Zapewnienie rolnikom z państw WE odpowiednich dochodów	384
– Ochrona rynku wspólnotowego przed tanim importem z zewnątrz	384
– Stworzenie trzech rodzajów cen w WE.....	384
– Subsydiowanie eksportu rolnego z państw WE przez FEOGA...	385
– Skupowanie po cenie interwencyjnej	385
– Stworzenie branżowych rynków rolnych.....	385
– Utworzenie Sekcji Gwarancji Europejskiego Funduszu Ukierunkowania i Gwarancji Rolnictwa	386
Przebudowa rolnictwa WE	388
e. Swoboda przepływu osób.....	404
f. Swoboda przepływu kapitałów	405
g. Swoboda przepływu usług.....	406
h. Polityka w zakresie wolnej konkurencji	408
Zmowy kartelowe	408
Pozycja dominująca	413
Koncentracja przedsiębiorstw szkodzących wolnej konkurencji na rynku WE	414

Import dumpingowy i import subsydiowany.....	414
Subsydiowanie przez państwa (tzw. pomocy ze środków publicznych).....	415
– Pomoc regionalna	416
– Pomoc sektorowa.....	416
– Pomoc horyzontalna	417
i. Wspólna polityka podatkowa.....	419
Podatki pośrednie.....	419
– Podatek od wartości dodanej.....	419
– Podatek akcyzowy	421
Podatki bezpośrednie.....	422
j. Europejski Bank Inwestycyjny.....	423
k. Polityka regionalna	426
l. Polityka energetyczna.....	432
ł. Wspólna polityka transportowa.....	435
m. Polityka w zakresie badań i rozwoju technologicznego	438
n. Polityka społeczna	442
o. Polityka w dziedzinie rybołówstwa	447
p. Polityka w dziedzinie ochrony środowiska	451
r. Unifikacja ustawodawstw państw członkowskich.....	456
s. Współpraca w dziedzinie oświaty.....	458
t. Polityka kulturalna.....	460
u. Ochrona konsumentów	462
w. Polityka w zakresie ochrony zdrowia	464
x. Polityka przemysłowa.....	465
y. Spójność ekonomiczna i społeczna	466
z. Tworzenie unii ekonomicznej i walutowej	467
z ¹ . Polityka wizowa, azyłowa, imigracyjna i inne, dotyczące swobodnego przepływu osób	474
z ² . Polityka informacyjna.....	480
Literatura	482
Rozdział VIII: Założenia i procesy integracyjne w ramach drugiego filaru.....	487
a. Budowa zrębów współpracy i integracji w zakresie polityki zagranicznej i bezpieczeństwa (1958–1986).....	487

b. Współpraca i integracja w zakresie polityki zagranicznej i bezpieczeństwa po wejściu w życie Jednolitego Aktu Europejskiego (1987–1993)	493
c. Założenia Traktatu UE w sprawie wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa oraz ich modyfikacji przez Traktat Amsterdamski.....	495
d. Realizacja postanowień Traktatu UE i Amsterdamskiego w zakresie wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa	499
Literatura	507
Rozdział IX: Założenia i procesy integracyjne w ramach trzeciego filaru	509
a. Współpraca i integracja w zakresie spraw wewnętrznych przed Traktatem w sprawie UE	509
Paszport europejski	509
Hymn i flaga UE.....	509
Współpraca ministrów odpowiedzialnych za bezpieczeństwo wewnętrzne.....	510
Umowy z Schengen	510
b. Współpraca w zakresie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych w świetle postanowień Traktatu w sprawie UE.....	511
Założenia Traktatu.....	511
Obywatelstwo UE	512
Rzecznik Praw Obywatelskich (Ombudsman).....	512
c. Realizacja założeń Traktatu w sprawie UE	513
d. Modyfikacja zakresu przedmiotowego integracji w ramach filaru trzeciego przez Traktat Amsetrdamski.....	516
e. Rozwijanie współpracy policyjnej i sądowej w sprawach karnych po Traktacie Amsterdamskim	518
Literatura	522
Rozdział X: Fundusze	524
1. Fundusze przedakcesyjne.....	524
a. PHARE.....	524
b. Przedakcesyjny Program Pomocy Strukturalnej (ISPA).....	529
c. Przedakcesyjny Program Wsparcia Rolnictwa i Obszarów Wiejskich (SAPARD).....	531
2. Fundusze strukturalne	536

3. Inne fundusze	539
Literatura	541
Rozdział XI: Finanse Unii Europejskiej	542
1. Uwagi ogólne	542
2. Budżet Unii Europejskiej.....	542
3. Dochody	543
4. Wydatki.....	547
5. Procedura uchwalania budżetu	549
Literatura	551
Rozdział XII: Przyszłość UE.....	552
1. Pod kątem liczby członków	552
2. Pod kątem tempa integracji	553
3. Pod kątem rozwoju gospodarczego	554
4. Pod kątem trudności w realizacji integracji	555
Literatura	557
Liczba mieszkańców i PKB na głowę mieszkańca w państwach UE, w państwach przystępujących do UE i negocjujących z nią o członkostwo, w 2000 r.	558
Kalendarium.....	559

CZĘŚĆ DRUGA

INTEGRACJA W RAMACH INNYCH, NIŻ UNIA EUROPEJSKA, EUROPEJSKICH UGRUPOWAŃ INTEGRACYJNYCH

Rozdział I: Integracja krajów Beneluxu.....	577
1. Od Unii Ekonomicznej Belgijsko–Luksemburskiej do Unii Ekonomicznej Beneluxu	577
2. Integracja w ramach Unii Ekonomicznej Beneluxu	580
a. Cele, środki i zasady działania Unii Ekonomicznej Beneluxu	580
b. Organy.....	582
Komitet Ministrów.....	582
Rada Unii Ekonomicznej.....	583
Komisje i komisje specjalne.....	583

Międzyparlamentarna Konsultacyjna Rada Beneluxu.....	583
Doradcza rada Ekonomiczno–Społeczna	584
Kolegium Arbitrażowe.....	585
Trybunał Sprawiedliwości Beneluxu	585
Wspólne służby	585
Grupa inicjująca.....	586
Sekretariat.....	586
c. Realizacja celów Unii Ekonomicznej Beneluxu	586
Literatura.....	590
Rozdział II: Integracja krajów nordyckich	591
1. Współpraca i integracja krajów nordyckich do II wojny światowej	591
2. Integracja krajów nordyckich w latach 1945–1994	593
A. Specyfika integracji nordyckiej.....	593
B. Rozwój procesów integracyjnych w poszczególnych dziedzinach życia krajów nordyckich	594
a. Integracja w dziedzinie gospodarki.....	594
b. Integracja w dziedzinie transportu i telekomunikacji.....	599
c. Zbliżanie i ujednocianie polityki socjalnej	600
d. Ujednocianie ustawodawstwa.....	601
e. Ujednocianie polityki w zakresie ochrony środowiska	601
f. Współpraca w dziedzinie oświaty, nauki i kultury	602
g. Współpraca w dziedzinie polityki zagranicznej i obronnej	604
h. Współpraca krajów nordyckich z państwami i obszarami ościennymi	605
3. Perspektywy rozwoju integracji krajów nordyckich po 1994 r.....	606
4. Instytucje współpracy i integracji krajów nordyckich	607
A. Narodowe organizacje pozarządowe.....	607
B. Międzynarodowe instytucje pozarządowe.....	607
C. Instytucje międzyrządowe	608
D. Rada Nordycka i Nordycka Rada Ministrów	608
a. Rada Nordycka.....	608
Zadania, funkcje i zasady działania	609
Organy.....	609
Języki oficjalne i publikacje	612
Finansowanie działalności Rady Nordyckiej	612

b. Nordycka Rada Ministrów	612
Cele i zadania.....	613
Organy	614
Finanse	615
Literatura	616
Rozdział III: Integracja w ramach Europejskiego Stowarzyszenia	
Wolnego Handlu (EFTA)	617
1. Geneza EFTA	617
2. Założenia integracyjne w ramach EFTA i zasady ich realizacji.....	619
a. Założenia integracyjne.....	619
b. Środki i zasady realizacji założeń integracyjnych.....	619
3. Członkostwo	620
a. Członkostwo zwyczajne.....	620
b. Członkostwo stowarzyszone.....	621
4. Organy	621
a. Rada.....	621
b. Stały Komitet Państw EFTA	622
c. Władza Nadzorcza	622
d. Trybunał Sprawiedliwości	622
e. Komitety i grupy wyspecjalizowane	623
f. Komitet Członków Parlamentów Państw EFTA	623
g. Komitet Doradczy.....	623
h. Komitety badawcze (śledcze).....	623
i. Sekretariat	624
5. Realizacja założeń integracyjnych.....	624
Literatura	631
Rozdział IV: Europejski Obszar Gospodarczy (EEA).....	633
1. Geneza	633
2. Członkostwo	634
3. Organy.....	634
4. Założenia integracyjne w ramach EEA.....	635
Literatura	639
Rozdział V: Współpraca i integracja krajów Europy Środkowo–Wschodniej	
po 1989 r.....	640

1. Uwagi wstępne.....	640
2. Współpraca w ramach Grupy Wyszehradzkiej	641
3. Integracja w ramach Środkowoeuropejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (CEFTA)	644
a. Założenia i realizacja	644
b. Organy CEFTA	649
c. Perspektywy CEFTA	649
Literatura	650

Rozdział VI: Próba utworzenia nowego ugrupowania integracyjnego w postaci Wspólnoty Niepodległych Państw (WNP).....652

1. Uwagi wstępne	652
2. Członkostwo.....	652
3. Założenia integracyjne i podjęte już przedsięwzięcia na rzecz ich realizacji.....	653
a. Założenia integracyjne	653
b. Współpraca i integracja w dziedzinie spraw militarnych.....	653
c. Współpraca i integracja w dziedzinie gospodarki	656
d. Współpraca w dziedzinach pozagospodarczych	659
e. Organy dla realizacji założeń współpracy i integracji.....	660
f. Perspektywy działalności	661
Literatura	661

Słownik biograficzny osób, które wniosły istotny wkład w rozwój integracji europejskiej662

CZĘŚĆ TRZECIA

WYBRANE DOKUMENTY DOTYCZĄCE UNII EUROPEJSKIEJ

Traktat w sprawie utworzenia Unii Europejskiej	677
Traktat w sprawie utworzenia Wspólnoty Europejskiej.....	704
Traktat dotyczący przystąpienia 10 nowych państw do Unii Europejskiej	835
Akt akcesyjny dotyczący warunków przystąpienia 10 nowych państw do Unii Europejskiej	839
Indeks pojęć, nazw i skrótów.....	873

Od Autora

Międzynarodowa integracja gospodarcza jest jednym z najważniejszych zjawisk drugiej połowy XX wieku. Stanowi ona produkt wysoko rozwiniętego kapitalizmu. W najbliższych co najmniej stu latach będzie – obok globalizacji – podstawowym, jeśli nie najważniejszym, czynnikiem rozwiązywania problemów gospodarczych, i nie tylko, regionów przede wszystkim wysoko rozwiniętych; będzie determinowała tempo ich rozwoju.

Praca niniejsza stanowi swego rodzaju propedeutykę do studiów nad procesami integracji gospodarczej, zachodzących w Europie po II wojnie światowej; jest kompendium podstawowych informacji o tych procesach w poszczególnych regionach Europy. Przedstawienie pogłębionej analizy całokształtu problemów integracji europejskiej na obecnym etapie jej rozwoju, przekracza bowiem możliwości jednego badacza i łamy jednej książki.

Praca składa się z czterech części. Część wstępna zawiera krótkie rozważania na temat genezy międzynarodowych procesów integracyjnych, ich pojęcia i modeli integracji. Część pierwsza zawiera omówienie procesów integracyjnych, które dokonywały się we Wspólnotach Europejskich a aktualnie w ramach Unii Europejskiej. Z kolei w części drugiej przedstawiono procesy integracyjne zachodzące w ramach innych ugrupowań integracyjnych niż Unia Europejska, tj. w Unii Ekonomicznej Beneluksu, Europejskim Stowarzyszeniu Wolnego Handlu, Europejskim Obszarze Gospodarczym, Wspólnocie Niepodległych Państw, Środkoeuropejskim Porozumieniu o Wolnym Handlu i wśród państw nordyckich. Część trzecia zawiera podstawowe dokumenty związane z Unią Europejską, tj. z jednej strony Traktat w sprawie utworzenia Unii Europejskiej i Traktat w sprawie utworzenia Wspólnoty Europejskiej w wersji uwzględniającej poprawki dokonane przez Traktat Amsterdamski i Traktat Nicejski. Poprawki do nich przewidziane przez Traktat i Akt przystąpienia do Unii Europejskiej 10 nowych państw, są uwzględnione w przypisach, gdyż Traktat ten w chwili kończenia pisanie tej pracy nie wszedł jeszcze w życie. Z drugiej zaś zawarty jest Traktat i Akt o przystąpieniu do Unii Europejskiej 10 nowych państw z 16 IV 2003 r. Każdy rozdział kończy się spisem bibliografii w języku polskim, przy czym podane są nie tylko pozycje najświeższe, ale również z lat minionych.

Ma to ułatwić Czytelnikom, szczególnie z mniejszych ośrodków naukowych, zorientowanie się w stanie polskich badań nad europejską integracją gospodarczą. Nie mamy bowiem w Polsce żadnego przewodnika na ten temat, za wyjątkiem kilku skromnych słowników encyklopedycznych, poświęconych wyłącznie integracji w ramach Wspólnot Europejskich i Unii Europejskiej, zaś w zaledwie kilku

(nie więcej niż 10) ośrodkach naukowych dostępna jest względnie bogata literatura w języku polskim, o wiele zaś skromniejsza w językach obcych.

Z drugiej strony w ten sposób chciałbym ocalić od zapomnienia polski dorobek w zakresie badań nad integracją gospodarczą z lat 1960–1990, który na tle innych państw Europy środkowowschodniej jest imponujący. Jednocześnie przez to chciałbym wyrazić uznanie polskim badaczom tej problematyki za ich wysiłek szczególnie w latach, kiedy badania takie nie zawsze były preferowane, a który aktualnie bardzo często jest pomijany w najnowszych publikacjach.

Praca przeznaczona jest dla studentów wydziałów ekonomicznych, politologicznych i prawa, którzy rozpoczynają studia nad procesami integracji gospodarczej w Europie, jak też dla dziennikarzy, polityków oraz tych wszystkich, którzy w swej pracy stykają się z powyższą problematyką lub interesują się nią.

Garbacz, czerwiec 2003 r.

Zbigniew M. Doliwa-Klepacki

C Z Ę Ś Ć W S T Ę P N A

GENEZA MIĘDZYNARODOWEJ
INTEGRACJI GOSPODARCZEJ,
JEJ POJĘCIE
ORAZ HISTORIA

Rozdział pierwszy

GENEZA MIĘDZYNARODOWEJ INTEGRACJI GOSPODARCZEJ

Integracja jest pojęciem wieloznacznym i różnorodnie interpretowanym. Wyraz ten pochodzi od łacińskiego słowa „integratio”. Zazwyczaj pod tym pojęciem rozumie się zjawisko scalania, zespalania, łączenia się kilku elementów w całość, fuzji. Mówi się o integracji gospodarczej, kulturowej, politycznej, narodowościowej itp.

Zjawisko integracji występuje nierozłącznie ze zjawiskiem dezintegracji. Pewne czynniki lub elementy integrując się ze sobą jednocześnie dezintegrują się od innych. W powyższym rozumieniu integracja i dezintegracja w odniesieniu do kontaktów międzyludzkich występuje od zarania istnienia człowieka. Rodziny łączyły się w szczepy, szczepy w plemiona, plemiona w narody. Jedne plemiona lub narody ginęły (np. Fenicjanie, Rzymianie, Majowie, Aztekowie, Inkowie, Dakowie, Jaćwingowie, Prusowie), inne powstawały w wyniku scalania się kilku plemion a nawet narodów, względnie wchłonięcia jednych przez drugih. Ot, choćby w przeciągu ostatnich dwóch wieków powstały narody: kanadyjski, niemiecki, amerykański, argentyński, brazylijski.

Te same uwagi odnoszą się do zorganizowanej formy funkcjonowania narodów, tj. państw. Upadły takie organizacje państwowe, jak: Cesarstwo Rzymskie, Imperium Majów, Imperium Inków, Cesarstwo Austro-Węgierskie, ZSSR, Jugosławia, Czechosłowacja. Z drugiej strony w ciągu ostatnich tylko 50 lat powstało ponad 140 nowych państw.

Łączenie się plemion czy narodów, powstawanie państw, pociągało za sobą zespalanie się ich gospodarek, kultur, tradycji i instytucji politycznych. U podstaw powyższej integracji w mniejszej mierze leżały żywiołowe procesy wynikające z potrzeby rozwoju gospodarki. Do XVII a nawet XVIII wieku gospodarka większości ówczesnych państw nie była jeszcze zintegrowana w jednolitą całość a składała się z autonomicznych regionów, w których panowała zasada autarchii. Ich rozwój w nikłym stopniu zależał od gospodarki międzynarodowej. Głównymi przyczynami integracji gospodarczej, politycznej lub kulturowej plemion, narodów czy nawet państw do XVIII wieku, a w wielu wypadkach do końca XIX wieku a nawet do końca II wojny światowej były nie wzajemne ich interesy, lecz interesy silniejszych.

Silniejsze gospodarczo lub militarne plemiona, narody, państwa w imię korzyści terytorialnych, gospodarczych lub militarnych, niekiedy z pobudek ideologicznych lub religijnych a nawet czasami z przyczyn czysto ambicjonalnych ich władców podbiły inne plemiona, narody lub państwa, włączały je do swych terytoriów państwowych lub narzucały im dominację gospodarczą, militarną lub ideologiczną.

Tego typu integrację można było określić jako „odgórną” lub „przymusową”, gdyż była ona narzucona odgórnie przez jedne plemiona, narody lub państwa, innym plemionom, narodom lub państwom. Producenci ostatnich narodów czy państw z reguły nie byli zainteresowani tą integracją. Służyła ona interesom przede wszystkim jednej strony, tej silniejszej. Typowymi przykładami powyższej integracji mogą być systemy kolonialne, utworzone przez szereg państw europejskich w XVII–XX wieku lub tzw. integracja socjalistyczna, narzucona przez ZSRR państwom od niego zależnym.

Sytuacja w tym względzie zaczęła się zmieniać w przypadku szeregu państw Europy zachodniej pod koniec XVIII wieku. Ich gospodarki utworzyły już jednolity i wewnętrznie spójny organizm. Powstała zatem wewnętrznie spójna struktura ekonomiczna, w tym spójna struktura produkcji, a poszczególne dziedziny działalności gospodarczej były ze sobą powiązane, tak w ramach sektorów, jak i między nimi. Sektory gospodarki stały się komplementarne. Rozwój poszczególnych gospodarek w coraz większym stopniu, w wyniku intensyfikacji międzynarodowej wymiany towarowej, począł zależeć od gospodarki światowej. Wynalezienie parowego silnika tłokowego i zastosowanie go w produkcji towarów, powoduje powstanie w krótkim czasie istotnej ich nadprodukcji w tych wysoko rozwiniętych krajach. Pojawia się pilna potrzeba szukania nowych rynków zbytu; powoli zaczęła kształtować się specjalizacja wśród producentów powyższych państw.

Z jednej strony nadal próbuje się zdobywać rynki metodą podbojów, nacisków i gróźb. Nie zawsze jednak można było już ją stosować, szczególnie w odniesieniu do Europy i Ameryki północnej. W tej sytuacji zainteresowane państwa zmuszone są do wzajemnego układania się na zasadzie kompromisu w imię uzyskania ułatwień w przepływie towarów, kapitału i usług między nimi. Sprowadza się to do zmniejszania różnego typu utrudnień przy przekraczaniu granic przez towary, ustanowienia bezgotówkowego obrotu kapitału, ustanowienia nieskrępowanej wymienialności walut, wprowadzenia ułatwień w transporcie międzynarodowym. Dla realizacji powyższych celów na początku XIX wieku powstają pierwsze organizacje międzynarodowe (komisje rzeczne, transportowe i łącznościowe, banki międzynarodowe).

Zwycięża doktryna liberalizmu gospodarczego, zapoczątkowana jeszcze na przełomie XVII i XVIII wieku, zgodnie z którą państwo oraz organizacje gospodarcze i polityczne nie powinny ingerować w stosunki gospodarcze, pozostawiając wszystkim jednostkom gospodarczym pełną swobodę działania, stosownie do własnych interesów.

Powstają też pierwsze organizacje integracyjne, tworzone przez księstwa niemieckie i państwa nordyckie, a więc przez organizacje państwowe o zbliżonej historii, tradycji, gospodarce i kulturze. I tak w 1828 r. zostają utworzone unie celne między Bawarią i Wirtembergą oraz Prusami a Hesją – Darmstadtem, a ponadto w tym samym roku powstaje Środkowoniemiecka Unia Handlowa.

Z kolei w 1834 r. powstaje Pruski Związek Celny, zrzeszający 11 państw niemieckich. Wreszcie w 1871 r. zostaje utworzona strefa wolnego handlu między Norwegią i Szwecją, a w rok później Skandynawska Unia Monetarna, obejmująca swym zasięgiem Danię, Norwegię i Szwecję.

Sytuacja powyższa trwa do wybuchu I wojny światowej. Wówczas państwa zaczynają wprowadzać wszelkiego rodzaju ograniczenia dyskryminacyjne w handlu międzynarodowym. Sytuacja powyższa utrzymuje się także w okresie międzywojennym. Jednocześnie w wyniku zapotrzebowania militarnego zaistniałego w trakcie I a następnie II wojny światowej gwałtownie rozwinęła się technika, która po zakończeniu tych wojen znalazła zastosowanie także w produkcji cywilnej. Spowodowało to wzrost nadprodukcji w krajach wysoko rozwiniętych, szczególnie po II wojnie światowej. Rozpoczął się wówczas powolny rozpad systemu kolonialnego, co dla producentów z państw wysoko rozwiniętych oznaczało trwanie łatwych rynków zbytu w byłych koloniach.

Zmuszało to tym razem nie tylko państwa, ale i poszczególnych producentów do szukania odpowiedzi na pytanie: co trzeba zrobić, by przy niezmnieszeniu a nawet przy zwiększaniu produkcji towarów mieć zapewniony ich zbyt? Odpowiedź była względnie prosta: produkowany towar winien być najwyższej jakości, winien być tani i mieć zapewnione preferencje zbytowe na własnym i współpracujących gospodarczo z danym państwem rynkach innych państw.

Co trzeba zrobić, by towar był najwyższej jakości? W tym celu trzeba przeprowadzić wyjątkowo kapitałochłonne badania technologiczne. Okazało się, że we współczesnych czasach wypracowanie technologii, która gwarantuje produkcję towaru konkurencyjnego w skali światowej, z reguły przekracza możliwości nie tylko poszczególnych producentów, ale w wielu przypadkach wszystkich producentów danego towaru w skali jednego państwa. W drugiej połowie XX wieku o konkurencyjności większości towarów przemysłowych decyduje już nie tania siła robocza lub tani surowiec, z którego są one wyprodukowane, a najwyższej jakości technologia, zastosowana przy ich produkcji. Zmusza to producentów danego

towaru w kraju do wspólnego finansowania, jak też poszukiwania partnerów z innych krajów dla sfinansowania badań nad technologią i wdrożenia jej do praktyki czy nawet wspólnej produkcji w oparciu o stworzoną przez nich technologię. Im większe bowiem nakłady na stworzenie nowej technologii, tym większe prawdopodobieństwo, że towar wyprodukowany w oparciu o taką technologię będzie najwyższej jakości. Producenci z reguły zmniejszają także liczbę rodzajów towarów, w produkcji których się specjalizują. Następuje zatem koncentracja produkcji.

Duże nakłady na badania nad nową technologią oznaczają jednakże, że towar wyprodukowany w oparciu o nią będzie drogi. By był on mimo wszystko tani, trzeba powyższe koszty rozłożyć na wiele produkowanych jednostek. A zatem im większa produkcja, tym towar będzie tańszy (tzw. prawo długiej serii).

Pozostaje zatem ostatni problem, a mianowicie co zrobić ze zwiększoną ilością towaru, skoro i tak była już nadprodukcja? Z jednej strony z pewnością zwiększy się eksport do innych krajów – gdyż jak już wyżej powiedziano – w wyniku przedstawionych przedsięwzięć produkowane towary będą konkurencyjne w skali światowej. Z drugiej jednak strony trzeba zapewnić im preferencyjne traktowanie w ramach państw, z których producenci ze sobą współpracują, w stosunku do towarów spoza tych państw.

Pierwsze dwa przedsięwzięcia realizują sami producenci przy pomocy ich państw, trzecie jest realizowane przez same państwa. W ostatnim przypadku ich rola ogranicza się do usuwania przeszkód w obrocie towarowym między integrującymi się państwami, stworzenia dla producentów z tych państw preferencyjnych warunków na ich rynkach w stosunku do towarów wyprodukowanych w innych państwach, a ponadto także do aktywnego kształtowania różnorodnych powiązań między gospodarkami integrujących się państw.

To są główne przyczyny współczesnej międzynarodowej integracji gospodarczej, która faktycznie rozpoczęła się po I wojnie światowej. Były też inne przyczyny, mające charakter nieekonomiczny. W przypadku jednak regionów wysoko rozwiniętych, nie one decydowały o podjęciu integracji przez zainteresowane państwa, ale jedynie przyśpieszały podjęcie takiej decyzji, względnie sprzyjały pomyślnej jej realizacji. I tak np. w Europie zachodniej tą dodatkową przyczyną było dążenie jej państw do obrony przed amerykańską ekspansją gospodarczą oraz zagrożeniem ideologicznym i militarnym ze strony ZSRR.

Specyfiką powyższego typu integracji jest to, że jest ona tworem i zachodzi przede wszystkim w Europie zachodniej. Tu powstały pierwsze organizacje integracyjne, jak: Unia Ekonomiczna Beneluksu, Europejska Wspólnota Węgla i Stali, Rada Nordycka, a następnie w kolejności Europejska Wspólnota Gospodarcza (od 1 XI 1993 r. nosząca nazwę Wspólnota Europejska) i Europejska Wspólnota Ener-

gii Atomowej, Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu, Nordycka Rada Ministrów, zaś w latach dziewięćdziesiątych – Europejski Obszar Gospodarczy, Unia Europejska, Środkowoeuropejskie Porozumienie o Wolnym Handlu i Wspólnota Niepodległych Państw.

Jednocześnie w tym samym czasie odbywa się bezinstytucjonalna integracja między USA i Kanadą, by w latach dziewięćdziesiątych przybrać formę instytucjonalną w postaci Północnoamerykańskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu (NAFTA).

Specyfiką tej integracji jest to, że w przeciwieństwie do omawianych wcześniej integracji, jej realizacja jest podejmowana nie tyle w wyniku odgórnego nacisku czy narzucania jej producentom przez inne państwa lub własne rządy, lecz przede wszystkim w wyniku oddolnej inicjatywy i nacisku producentów, głównie oczywiście wielkiego kapitału, których pragnienia artykułują ich rządy. Inicjatywa ta wynika z sytuacji i kalkulacji ekonomicznej samych producentów.

Stąd też tego typu integrację można by określić jako integrację „oddolną” lub „dobrowolną”.

Jak już wyżej stwierdzono, tego typu integracja jest wytworem krajów wysoko rozwiniętych i tam realizowana jest ona z mniejszym lub większym, ale zawsze z powodzeniem. Również w innych regionach świata podjęto po II wojnie światowej próby integracji gospodarczej między wybranymi ich krajami. Ich realizacja albo kończyła się fiaskiem (np. integracja tzw. krajów socjalistycznych, integracja kilkunastu krajów Ameryki Łacińskiej w postaci Latynoamerykańskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu, integracja krajów Afryki wschodniej, kilka prób integracji krajów Afryki środkowej i zachodniej), albo procesy integracyjne – mimo ambitnych założeń i upływu wielu lat od ich podjęcia – nie wyszły ze stadium początkowego (np. Wspólnota Karaibska, Wspólnota Gospodarcza Państw Wielkich Jezior, Andyjski Wspólny Rynek, Latynoamerykańskie Stowarzyszenie Integracyjne, Arabski Wspólny Rynek).

Fiasko tych przedsięwzięć wynika z tego, iż miały one charakter integracji „odgórnej”. Z wyjątkiem tzw. integracji socjalistycznej, nie były one narzucone przez jedno państwo innym, a raczej przez poszczególne rządy integrujących się państw ich producentom. U genezy tych procesów integracyjnych leżały z reguły ambicje elit politycznych powyższych państw, niekiedy zabarwione dodatkowo elementami nacjonalistycznymi lub religijnymi, a nie zapotrzebowanie wynikające z interesów producentów integrujących się państw. W większości przypadków gospodarka tych państw nie jest komplementarna, a niekiedy – szczególnie w przypadku szeregu państw afrykańskich – w dużym stopniu występują w niej elementy autarchii.

Zaledwie kilka, spośród ponad 20 ugrupowań integracyjnych utworzonych przez kraje pozaeuropejskie, ma pewne osiągnięcia w realizowaniu zamierzeń integracyjnych. Są to ugrupowania utworzone przez najbardziej rozwinięte kraje w swych regionach, a więc przede wszystkim Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej, Rada Współpracy Gospodarczej Państw Arabskich Zatoki Perskiej i Wspólny Rynek Południowego Stożka. Ale i w ich przypadku tempo realizacji zamierzeń integracyjnych jest o wiele powolniejsze niż w przypadku integracji europejskiej, zaś ich zamierzenia z reguły są mniej ambitne niż zamierzenia czołowych europejskich ugrupowań integracyjnych.

Rozdział drugi

POJĘCIE ORAZ MODELE I FORMY WSPÓŁCZESNEJ INTEGRACJI GOSPODARCZEJ

W doktrynie, zajmującej się integracją międzynarodową, nie ma jednolitej, politycznej ani ekonomicznej koncepcji (pojęcia) tej integracji. W przypadku koncepcji ekonomicznej jedna grupa teoretyków stwierdza bardzo ogólnie, że integracja to proces łączenia się jednostek gospodarczych w całość. I tak np. R. Marjolin uważa, że jest to „każdy proces, który prowadzi do większego stopnia jedności.”¹

Kolejna grupa teoretyków utożsamia integrację z liberalizacją handlu i płatności między daną grupą państw. Pogląd ten reprezentują przede wszystkim neoliberałowie. Np. W. Röpke stwierdza, że integracja stanowi „stan rzeczy, który umożliwia stosunki handlowe równie swobodne i równie korzystne jak te, które istnieją wewnątrz gospodarki narodowej”.² Natomiast R. Aaron stoi na stanowisku, że „jeśli ruch towarów, kapitału i ludzi pomiędzy pewną ilością jednostek ekonomicznych może się dokonywać równie swobodnie jak wewnątrz każdej z tych jednostek, wtedy te różne jednostki są zintegrowane.”³

Poglądy powyższe nie są, niestety, w pełni trafne. Nie zawsze bowiem zniesienie wszelkich barier w obrocie handlowym, czy nawet towarów i siły roboczej oznacza, że zachodzą procesy integracyjne między daną grupą państw. Sytuacja powyższego typu ma miejsce wówczas, gdy próbują integrować się ze sobą państwa, których gospodarki nie są komplementarne lub opierają się na autarchii.

Trzecia grupę teoretyków cechuje idealistyczne podejście do integracji. Jedni reprezentują pogląd, że integracja winna zmierzać do wytworzenia większej równości w świecie i pełniejszego udziału poszczególnych krajów we współczesnej cywilizacji, a zatem winna obejmować czynniki tak ekonomiczne, jak polityczne i

1 R. Marjolin: *Europe and United States in the World Economy*. Durham 1955, s. 41.

2 W. Röpke: *International Order and Economic Integration*. Dordecht 1959, s. 225. Analogiczne stanowisko reprezentuje te M. Allais (w pracy *L'Europe Unie, Route de Prosperité*. Paris 1960, s. 100–107) i H. Heliperin (w pracy *Free Trade and Social Welfare. Some Marginal Comments on the „Ohlin Report”*. „*International Labour Review*” March 1957).

3 R. Aaron: *Problems of European Integration*. „*Lloyds Bank Reviews*” April 1953, s. 1. Zbliżone stanowisko do neoliberalistów w tej kwestii zajmuje B. Balassa, który stwierdza, że integracja „rozpatrywana jako proces obejmuje ona środki zmierzające do usunięcia dyskryminacji pomiędzy jednostkami ekonomicznymi należącymi do różnych państw narodowych; rozpatrywaną zaś jako stan rzeczy można sprowadzić do braku różnych form dyskryminacji między gospodarkami narodowymi” B. Balassa: *The Theory of Economic Integration*. London 1962, s. 1.

społeczne.⁴ Inni uważają, że celem integracji winno być dążenie do uzyskania optymalnej polityki gospodarczej.⁵ Wszyscy zwolennicy takiego podejścia traktują zatem integrację gospodarczą jako pewien ideał stosunków międzynarodowych lub jako koncepcję społeczno–ustrojową.

Czwarta grupa teoretyków integracji gospodarczej, określana jest zazwyczaj jako zwolennicy koncepcji powiązań instytucjonalnych lub integracji instytucjonalnej. Jedni z nich stwierdzają, że międzynarodowa integracja gospodarcza może odbywać się tylko w formie instytucjonalnej.⁶ Inni stoją na stanowisku, że wprawdzie integracja gospodarcza jest procesem obiektywnym, ale powiązania instytucjonalne należą do jednych z podstawowych jej elementów.⁷

Pogląd ten ma tę wadę, że integracja gospodarcza – jako obiektywny proces ekonomiczny – może odbywać się, wprawdzie w praktyce dzieje się to bardzo rzadko, bez tworzenia powiązań instytucjonalnych przez integrujące się jednostki gospodarcze. Z drugiej strony, co również wykazała już praktyka, utworzenie powiązań instytucjonalnych nie zawsze oznacza, że następują integracyjne procesy gospodarcze między zainteresowanymi państwami.

Stąd też trafniejszym w tym względzie byłby pogląd, że procesy integracji gospodarczej zazwyczaj pociągają za sobą, szczególnie na zaawansowanym szcze-

4 Np. G. Myrdal stwierdza: „Gospodarka nie jest zintegrowana dopóty, dopóki wszystkie drogi nie są dla każdego otwarte i dopóki wynagrodzenie płacone za usługi produkcyjne nie jest równe, niezależne od różnic rasowych, społecznych i kulturalnych”. G. Myrdal: *An International Economy, Problems and Prospects*. London 1956, s. 11. Zbliżony pogląd reprezentują również: P. Streeten w pracy *Economic Integration, Aspects and Problems*. Leyden 1960, s. 12–15 oraz Ch. Kindleberger w pracy *European Economic Integration and the Development of Single Financial Center for Long Term Capital*. „Weltwissenschaftliches Archiv” nr 2, 1963, s. 190–192. Z kolei A. Marchal eksponuje element solidarności między integrującymi się zespołami gospodarczymi. Stoi na stanowisku, że „zespół zintegrowany ma miejsce wtedy, kiedy więzy solidarności istniejące pomiędzy tymi elementami są takie – że pełna swoboda handlu nie szkodzi nikomu i jest korzystna dla wszystkich” – w pracy pt. *L’Europe Solidaire*. Paris 1964, s. 188.

5 Np. J. Tinbergen pisze: „Przez integrację można rozumieć wytworzenie najbardziej pożądanej struktury gospodarki międzynarodowej poprzez usunięcie sztucznych przeszkód dla optymalnego działania i świadome wprowadzenie wszystkich elementów koordynacji czy unifikacji. Dlatego też problem integracji stanowi część bardziej generalnego problemu, tzn. problemu optymalnej polityki ekonomicznej”

6 Np. B. Balassa: *op. cit.*, s. 2; M. Orłowski: *Integracja gospodarcza w kapitalizmie*. Warszawa 1958, s. 1–2.

7 Np. M. Guzek stwierdza: „Konieczność zaliczenia powiązań instytucjonalnych do istoty integracji wynika w większym stopniu z obserwacji rzeczywistego przebiegu procesów integracyjnych aniżeli z przesłanek czysto teoretycznych” (w *Istota i cel integracji*. „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjalistyczny” nr 1, 1969, s. 148). Zbliżony pogląd reprezentuje M. Dobroczyński (w *Gospodarka narodowa i gospodarka międzynarodowa*, „Kultura i Społeczeństwo” nr 3, 1964, s. 25) oraz A. Wasilkowski (w *Prawne i ekonomiczne pojęcie integracji międzynarodowej*. „Studia prawnicze” nr 23, 1969, s. 70).

blu, powiązania instytucjonalne między integrującymi się jednostkami. Nie można zatem ich traktować jako „istotę integracji”, jak czyni to np. M. Guzek,⁸ lecz jako formę czy narzędzia realizacji integracji gospodarczej.

Jest też nieliczna grupa zwolenników koncepcji, że integracja to przede wszystkim integracja polityki gospodarczej lub polityki w ogóle. W przypadku integracji europejskiej niektórzy z nich idą jeszcze dalej mówiąc, że integracja gospodarcza jest jedynie środkiem ku integracji politycznej.⁹

Wreszcie ostatnia grupa teoretyków, określana jako zwolennicy teorii powiązań rzeczowych lub rozwoju środków produkcji, lub strukturalnych procesów ekonomicznych. Reprezentują oni pogląd, że integracja gospodarcza to proces powstawania wzajemnych powiązań gospodarczych między państwami, których gospodarka stanowi jednolity i wewnętrznie spójny organizm na wysokim szczeblu rozwoju gospodarczego, prowadzący do wyodrębnienia się ich w widoczny sposób w odrębny organizm z całokształtu gospodarki światowej. Proces ten może odbywać się żywiołowo, ale z reguły przebiega przy określonych posunięciach ekonomiczno-politycznych ze strony tych państw.

W związku z powyższym teoretycy koncentrują się na badaniach procesów gospodarczych, zachodzących między państwami w praktyce, niezależnie od istnienia lub braku ukształtowania się powiązań instytucjonalnych między państwami. W szczególności badają stopień komplementarności ich struktur gospodarczych, ilości i jakości powiązań gospodarczych, swobodnego przepływu towarów i czynników produkcji, wytworzenia się jednolitej struktury gospodarczej.¹⁰

Wydaje się, że nie sposób zdefiniować w kilku zdaniach – ze względu na złożoność – pojęcia współczesnej międzynarodowej integracji gospodarczej. Z pewnością na to pojęcie składają się następujące czynniki:

8 Zob. przypis 7.

9 Np. R. Sannwald i J. Stohler stwierdzają, że „ważniejsze niż ekonomiczne są rozważania polityczne. Jeśli bowiem idzie o egzystencję Europy, integracja jest mniej ekonomicznym a znacznie bardziej politycznym postulatem. Można wprawdzie ułatwić jego realizację przez współpracę gospodarczą, jednak jako cel ostateczny czysta unia nie jest do pomyślenia”. R. Sannwald, J. Stohler: op. cit. s. 37–38.

10 Np. Z. Kamecki stwierdza, że przez integrację grupy krajów należy rozumieć „wytworzenie się, w oparciu o wykształconą jednolitą strukturę ekonomiczną, pewnego organizmu gospodarczego, obejmującego grupę krajów, organizmu, który – ze względu na wysoki stopień wewnętrznych powiązań ekonomicznych i osiągniętą w wyniku tego wewnętrzną spójność ekonomiczną – wyróżnia się w widoczny sposób z całokształtu gospodarki światowej”. Z. Kamecki: op. cit., s. 93–94. Z kolei M. Dobroczyński uważa, że „integracja polega na takim zacieśnieniu więzów ekonomicznych między grupą krajów, która wyodrębnia cały zespół – zarówno pod względem formalnoprawnym (głównie celnym), jak i gospodarczym – spośród całości światowego organizmu”. M. Dobroczyński: op. cit., s. 25.

- jest to proces obiektywny (żywiolowy) lub subiektywny (inspirowany, sterowny, narzucany) zacieśniania więzów gospodarczych między pewną grupą państw;
- nawet w przypadku integracji jako procesu obiektywnego (żywiolowego) występuje z reguły aktywna rola państwa w postaci prowadzenia polityki gospodarczej sprzyjającej jego rozwojowi, która wyraża się między innymi w tworzeniu powiązań instytucjonalnych;
- zacieśnianie więzów gospodarczych między integrującymi się państwami prowadzi do powstania wewnętrznych powiązań ekonomicznych, w wyniku których zachodzą zmiany strukturalne w gospodarkach poszczególnych państw a gospodarki uzależniają się od siebie, co prowadzi do wyraźnego wyodrębnienia się w ramach gospodarki światowej w mniej lub bardziej autonomiczny zespół gospodarczy;
- gwałtowne zerwanie powyższych powiązań gospodarczych jest bardzo trudne, szczególnie w przypadku istnienia zaawansowanych procesów integracyjnych między państwami, gdyż oznaczałoby to dla poszczególnych państw poważne perturbacje gospodarcze przez dłuższy czas, a nawet niekiedy załamanie się ich gospodarki;
- rozwój procesów integracyjnych ma większe szanse w przypadku integracji państw, których gospodarka stanowi jednolity i wewnętrznie spójny organizm, o wysokim stopniu rozwoju gospodarczego, a ich wzajemny obrót gospodarczy jest już odpowiednio duży w stosunku do wielkości ich produkcji globalnej, zaś ich gospodarki są komplementarne.

Wśród współczesnych politycznych koncepcji integracji europejskiej do najważniejszych można zaliczyć koncepcję:

– *federalistyczną*. Jest ona najstarszą teorią w tym zakresie. Można wyróżnić szereg jej odmian: centralistyczną (reprezentowaną m.in. przez H. Brugmansa, A. Spinello, A. Etizioniego, P. Kinga), równowagi (R. Coudenhove-Calergi, C.F. Friedricha, W.H. Rikera), decentralistyczną (P. Proudhona).

Wszystkie one opowiadały się za utworzeniem federacji europejskiej, posiadającej organy o ponadnarodowych uprawnieniach. Tego typu federacja byłaby ich zdaniem swego rodzaju panaceum na problemy bezpieczeństwa, gospodarki i społeczne państw członkowskich. Za przyznaniem najszerszych ponadnarodowych uprawnień opowiadali się zwolennicy koncepcji centralistycznej, za najwęższymi – zwolennicy koncepcji decentralistycznej;¹¹

11 Szerzej na temat tej koncepcji patrz S. Konopacki: *Integracja Europy w dobie postmodernizmu*. Poznań 1998; A. Marszałek: *Z historii europejskiej idei integracji międzynarodowej*. Łódź 1996.

– *konfederalistyczną (unijną)*. Opowiadała się ona za utworzeniem Europy Ojczyzn (Państw), budowanej na zasadzie poszanowania odrębności państw i ich suwerenności, u podstaw której miało leżeć wspólne działanie rządów państw członkowskich, oparte na zasadzie jednomyślności, a więc tym samym wykluczała ona przyjmowanie rozwiązań ponadnarodowych. Prekursorem tej koncepcji był prezydent Ch. de Gaulle, w wersji zaś zmodyfikowanej (aprobowała ona rozwiązania przyjęte już w ramach Wspólnot Europejskich) jego następca – prezydent G. Pompidou;

– *komunikacyjną*, sformułowaną na początku lat sześćdziesiątych XX wieku przez K. Deutscha, a nieco zmodyfikowaną przez L. Lindberga. Zgodnie z nią integracja oznacza pewną wspólnotę państw o wysokim poziomie współpracy międzynarodowej na szczeblu rządowym (dyplomatycznym), gospodarczej, społecznej i kulturalnej. Głównym jej celem ma być suwerenność państw i bezpieczeństwo integrujących się, utrzymanie pokoju, między innymi poprzez pokojowe rozwiązywanie sporów. Integracja winna rozwijać się na szczeblu międzyrządowym, społecznym i jednostkowym;¹²

– *funkcjonalną*, sformowaną przez D. Mitrany’ego na początku lat czterdziestych tegoż wieku, oraz *neofunkcjonalną*, sformułowaną przez E.B. Haasa dwadzieścia lat później. E. Mitrany stwierdzał, że integrując się należy koncentrować się na konkretnych potrzebach, unikając przy tym procesie ideologii czy systemów filozoficznych. Przeciwstawia ona zatem pragmatyzm ideologii, głosi prymat gospodarki nad polityką. Zdaniem jego potrzeby międzynarodowej współpracy gospodarczej wywierają presję na zacieśnianie współpracy między narodami, zaś integracja w jednej dziedzinie powoduje samoczynną jej rozciąganie się na inne dziedziny (tzw. efekt „samonapędzania” – *spillover effect*). Rozwiązania ponadnarodowe winny być konsekwencją integracji, a nie jej impulsem.

Z kolei E.B. Haas twierdził, że integracja to produkt działań sił politycznych, że motorem jej jest aparat biurokratyczny, którego celem jest utrzymanie porządku społecznego i pokojowe rozwiązywanie sporów. On to właśnie w imię tych celów jest gotów powierzyć ich realizację wspólnym organom międzynarodowym. W związku z tym integracja taka prowadzi do tworzenia wspólnoty politycznej, posiadającej organy wyposażone w ponadnarodowe uprawnienia. Miarą zaawansowania integracji ma być według niego proces podejmowania decyzji;¹³

– *różnych szybkości*, sformułowaną w połowie lat siedemdziesiątych przez W. Brandta i L. Tindemansa określaną, później jako *ściślejsza współpraca*, zaś w

12 Zob. op. cit.; ponadto także S. Konopacki: *Komunikacyjna teoria integracji politycznej* K. Deutscha. „*Studia Europejskie*” nr 1, 1998.

13 Szerzej patrz: – S. Konopnicki: *Integracja Europy...*; J. Marszałek: op. cit.; J. Mrozek: *Teoria integracji regionalnej a rozwój Wspólnot Europejskich*. „*Sprawy Międzynarodowe*” nr 9, 1991.

Traktacie Nicejskim jako *rozszerzona współpraca*. Według niej w procesie integracyjnym, którego celem jest osiągnięcie pewnych wspólnych założeń, winno się stworzyć poszczególnym państwom możliwość wolniejszej lub szybszej realizacji niektórych celów integracyjnych.

Zbliżona do tych koncepcji jest *koncepcja Europy geometrycznie zróżnicowanej*. Różni się ona od poprzednich głównie tym iż dotyczy ona zróżnicowanej prędkości integracji jedynie w dziedzinie ekonomicznej;

– *integracji o twardym jądrze*. Jest ona zbliżona do koncepcji różnych szybkości. Zakłada się w niej, że podczas realizacji założeń integracji europejskiej będą wyłaniać się grupy państw, które będą integrować się szybciej przynajmniej w niektórych dziedzinach, a do których w wybranych dziedzinach będą dołączać inne państwa;¹⁴

– *integracji à la carte*, sformułowaną w 1971 r. przez A. Dahrendorfa. Zgodnie z nią integrujące się państwa nie powinny ustalać minimalnego poziomu i przedmiotowego zakresu integracji, który winny osiągnąć wszystkie państwa. Każde państwo winno mieć swobodę w wyborze dziedzin w przypadku których chciałoby się integrować;¹⁵

– *instrumentów równoległych*. Koncepcja ta pojawiła się na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX w. Biorąc pod uwagę dążenie szeregu państw EWG do zachowania podstawowych atrybutów swej suwerenności, stanowiła ona, że realizacja procesów integracyjnych w Europie w trakcie długoletniego okresu przejściowego winna opierać się na dwojakiego rodzaju instrumentach, a mianowicie na współpracy międzyrządowej oraz, a nie wyłącznie, na rozwiązaniach ponadnarodowych.¹⁶

* * *

Jakie są formy i etapy (szczeble zaawansowania) współczesnej integracji gospodarczej?

Powszechnie się uważa, że integracja ta musi mieć formę instytucjonalną, tzn. posiadać międzynarodowe instytucje, które inspirują, koordynują, nadzorują i podejmują decyzje w zakresie procesów integracyjnych, zachodzących między państwami w nich uczestniczącymi. Faktycznie w praktyce w zdecydowanej większości przypadków współczesna integracja gospodarcza jest realizowana w formie

14 Zob. S. Konopacki: *Integracja Europy...*

15 Op. cit.; A. Werner: *Integracja à la carte – w Suwerenność i państwa narodowe w integrującej się Europie – przeżytek czy przyszłość*. Pod red. J. Fiszera i Cz. Mojsiewiczza. Warszawa 1995.

16 K. Wiaderny-Bidzińska: *Polityczna integracja Europy zachodniej*. Toruń – Warszawa 2000, s. 99.

międzynarodowych ugrupowań. Są jednak w tym względzie wyjątki, np. integracja między USA i Kanadą była realizowana przez dziesiątki lat bez nadawania jej formy instytucjonalnej. To samo było w przypadku integracji nordyckiej przez całą pierwszą połowę XX wieku.

Z drugiej strony istnienie międzynarodowych instytucji integracyjnych nie zawsze oznacza, że w ich ramach odbywają się procesy integracyjne, względnie realizowane tam procesy mają jedynie symboliczny charakter. Potwierdziła to historia szeregu afrykańskich (np. Wspólnoty Afryki Wschodniej, Unii Celnej Afryki Zachodniej, Wspólnoty Gospodarczej Państw Wielkich Jezior) i latynoamerykańskich instytucji integracyjnych (np. Latynoamerykańskiej Strefy Wolnego Handlu czy Latynoamerykańskiego Systemu Integracyjnego).

Szereg autorów analizując współczesną integrację gospodarczą nadaje jej przydomek „*ponadnarodowa*”, stojąc na stanowisku, że jej formy instytucjonalne muszą być wyposażone w ponadnarodowe uprawnienia. Czy pogląd ten jest słuszny? Wydaje się, że na niższych szczeblach (etapach) integracji, tj. strefie wolnego handlu i unii celnej, organy nadzorujące jej realizację nie muszą być wyposażone w takie atrybuty. Co innego na wyższych szczeblach integracji. W ich przypadku muszą mieć pewne uprawnienia ponadnarodowe, chociaż nie zawsze w takim stopniu, w jakim przewidują to niektóre umowy założycielskie istniejących już instytucji. Koncentracja produkcji wymaga bowiem koncentracji decyzji ekonomicznych.

Jak wykazuje praktyka, dosyć często twórcy tych umów wyposażali instytucje integracyjne w uprawnienia ponadnarodowe na wyrost. Uwagi powyższe odnoszą się tak do szeregu instytucji, utworzonych przez kraje rozwijające się (np. w przypadku Wspólnoty Afryki Wschodniej czy Wspólnego Rynku Ameryki Środkowej), jak i przez te kraje wysoko rozwinięte (dotyczyło to szczególnie Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali oraz Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej przez pierwsze ponad dwadzieścia lat ich funkcjonowania).

Teoretycy współczesnej integracji gospodarczej wyróżniają pięć etapów (szczebli) jej rozwoju: strefę wolnego handlu, unię celną, wspólny rynek, unię ekonomiczną (gospodarczą) i walutową, pełną integrację.

Pierwszym etapem integracji jest *strefa wolnego handlu*. Sprowadza się ona do zniesienia ceł oraz zazwyczaj także innych ograniczeń (parataryfowych i pozataryfowych) w obrotach handlowych między jej państwami członkowskimi, chociaż niekiedy te ostatnie są znoszone dopiero przy tworzeniu unii celnej. Bariery w handlu mogą być zniesione na wszystkie lub wybrane grupy towarowe. Najczęściej celem istniejących aktualnie stref wolnego handlu jest zniesienie barier w obrocie artykułami przemysłowymi.

Państwa uczestniczące w strefie wolnego handlu nie stanowią wspólnej zewnętrznej taryfy celnej, lecz zachowują własne taryfy narodowe wobec państw trzecich. Ponieważ z reguły różnią się one między sobą co do wysokości, zachodzi niebezpieczeństwo przenikania towarów z państw trzecich do tych państw członkowskich strefy, które stosują wysokie cła i inne bariery handlowe, poprzez państwa członkowskie stosujące niskie powyższe ograniczenia. By zażegnać takie niebezpieczeństwo, ustanawiana jest z reguły *klauzula pochodzenia towaru*. Stanowi ona, że za towary pochodzące z państw członkowskich uważa się takie towary, w których wartość użytych surowców lub gotowych elementów importowanych z krajów trzecich jest niższa o określony procent (zazwyczaj wynosi on 50%) od ceny importowej.

Unia celna sprowadza się do zniesienia wszelkich ograniczeń w obrotach handlowych między państwami ją tworzącymi oraz ustanowienia wspólnej zewnętrznej taryfy.

Wspólny rynek zawiera wszystkie elementy unii celnej, a ponadto w jego ramach ustanawiany jest swobodny przepływ siły roboczej, kapitału i usług. Zazwyczaj państwa go tworzące ustanawiają pewne wspólne polityki, np. co do: rolnictwa, zasad wolnej konkurencji, subwencjonowania przedsiębiorstw, podatków, spraw socjalnych, transportu, energetyki, słabiej rozwiniętych regionów.

Dotychczas dwa ugrupowania integracyjne zrealizowały większość elementów wspólnego rynku. Są to: Unia Ekonomiczna Beneluxu i Wspólnota Europejska. W tworzeniu wspólnego rynku zaawansowane są niektóre inne ugrupowania państw, w tym przede wszystkim: Unia Celna i Ekonomiczna Afryki Środkowej i Wspólny Rynek Południowego Stożka. W innych ugrupowaniach przewidujących utworzenie wspólnego rynku, proces ten utknął w fazie początkowej.

Celem *unii ekonomicznej i walutowej* jest z jednej strony: wspólne ustalanie zadań, dotyczących stopy wzrostu gospodarczego, cen i bilansu płatniczego, zatrudnienia; ścisła koordynacja polityki budżetowej, szczególnie wspólne ustalanie globalnych wpływów i wydatków budżetowych, rodzaju i wielkości salda budżetowego, sposobów wykorzystania nadwyżki i wyrównania deficytu budżetowego; harmonizacja polityki fiskalnej, w tym celu ujednolicanie norm technicznych, użytkowych i sanitarnych. Z drugiej strony ma ona doprowadzić do: centralizacji decyzji w polityce monetarnej, w tym stopy procentowej, polityki emisji pieniądza, interwencji na rynku pieniężnym, kredytowym i walutowym; wyeliminowania wahań kursów między walutami państw członkowskich jako punkt wyjścia do ustanowienia w dalszym okresie wspólnej waluty. Wreszcie unia ekonomiczna i walutowa ma doprowadzić do ujednoczenia ustawodawstw państw członkowskich w dziedzinie gospodarki i spraw socjalnych.

Realizację celów unii ekonomicznej i walutowej podjęła Unia Europejska. Niektóre z tych celów występują w ugrupowaniach, które budują wspólny rynek (np. w Radzie Współpracy Państw Arabskich Zatoki Perskiej, Wspólnym Rynku Ameryki Środkowej, Unii Celnej i Ekonomicznej Afryki Środkowej).

Wreszcie *pełna integracja gospodarcza* oznacza zespolenie się (przekształcenie) gospodarek poszczególnych, integrujących się państw w jeden wspólny organizm gospodarczy, który jest przedmiotem polityki ekonomicznej wspólnego centralnego ośrodka władzy w odniesieniu do gospodarki, zaś rola narodowych ośrodków władzy na ich terytorium ulega minimalizacji. Pełna integracja gospodarcza pociąga za sobą pewną integrację w dziedzinach nieekonomicznych, szczególnie w zakresie polityki zagranicznej, obronnej, sprawiedliwości, spraw wewnętrznych, oświaty. Pewne procesy w tym zakresie pojawiają się już na etapie tworzenia unii ekonomicznej i walutowej. Na powyższym etapie integracji gospodarczej występuje potrzeba czy wręcz wymusza ona ograniczoną integrację w dziedzinach nieekonomicznych. Można tu mówić o występowaniu zjawiska sprzężenia zwrotnego. Pokazuje to przypadek Unii Europejskiej, tworzącej unię ekonomiczną i walutową.

Należy się zatem liczyć, że pełna integracja gospodarcza wcześniej lub później prowadzić będzie do utworzenia konfederacji lub federacji.

L i t e r a t u r a

- C. Berezowski: Współpraca współlistnienia i współpraca integracji. „Sprawy Międzynarodowe” nr 7–8, 1959.
- A. Bramson: Z zagadnień prawnych integracji europejskiej. „Państwo i Prawo” nr 6, 1969.
- M. Chęciński: Metody i formy gospodarczej integracji państw kapitalistycznych „Ekonomista” nr 3, 1967.
- M. Dobroczyński: Gospodarka narodowa i gospodarka międzynarodowa. „Kultura i Społeczeństwo” nr 3, 1964.
- M. Guzek: Integracja gospodarcza a suwerenność państwa. „Sprawy Międzynarodowe” nr 12, 1976.
- M. Guzek: Istota i cel integracji gospodarczej. „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” nr 1, 1969.
- M. Guzek: Modele międzynarodowej integracji gospodarczej w socjalizmie. „Ekonomista” nr 3, 1967.
- Z. Kamecki: Pojęcie i typy integracji gospodarczej. „Ekonomista” nr 1, 1967.
- M. Kempisty: Europa ojczyzn czy ojczyzna Europa (w:) Unifikacja i różnicowanie się współczesnej Europy. Pod red. B. Fijałkowskiej i A. Żukowskiego, Warszawa 2002.

- S. Konopacki: Integracja Europy w dobie postmodernizmu. Poznań 1998.
- F. Machlup: Integracja europejska – narodziny i rozwój idei. Warszawa 1986.
- A. Marszałek: Ekonomiczne uwarunkowania suwerenności w integrującej się Europie (w:) Suwerenność i państwo narodowe w integrującej się Europie – przeżytek czy przyszłość. Pod red. J. Fiszera i Cz. Mojsiewicza. Poznań–Warszawa 1995.
- A. Marszałek: Suwerenność a integracja europejska w perspektywie historycznej. Łódź 2000.
- A. Marszałek: Wprowadzenie do teorii suwerenności i integracji europejskiej. Łódź 2001.
- A. Marszałek: Z historii europejskiej idei integracji międzynarodowej. Łódź 1996.
- T. Mendelski: Federalizacja a funkcjonalizm (w:) Unifikacja i różnicowanie się współczesnej Europy. Pod red. B. Fijałkowskiej i A. Żukowskiego, Warszawa 2002.
- J. Mrozek: Teorie integracji regionalnej a rozwój Wspólnoty Europejskiej. „Sprawy Międzynarodowe” nr 9, 1991.
- Z. Nowak: Koncepcja integracji Europy zachodniej na tle procesów rozwoju ekonomicznego Poznań 1972.
- Z. Nowak: Procesy dezintegracji i integracji ekonomicznej we współczesnym kapitalizmie. Poznań 1972.
- M. Orłowski: Integracja gospodarcza w kapitalizmie. Warszawa 1958.
- J. Ruszkowski: Koncepcja integracji europejskiej (w:) Unifikacja i różnicowanie się współczesnej Europy. Pod red. B. Fijałkowskiej i A. Żukowskiego, Warszawa 2002.
- A. Wasilkowski: Prawne i ekonomiczne pojęcia integracji międzynarodowej. „Studia Prawnicze” nr 22, 1969.
- A. Werner: Integrujące się gospodarczo państwa a suwerenność. (w:) Procesy międzynarodowej integracji regionalnej w gospodarce światowej. Pod red. A. Marszałka i J. Saryusza–Wolskiego. Łódź 1986, t. I.
- A. Zielińska–Głębocka: Dynamika Unii Europejskiej w świetle teorii integracji. „Studia Europejskie” nr 3, 1999.

Rozdział trzeci

ZARYS HISTORII INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ

Pierwsze koncepcje zjednoczenia Europy pojawiły się już na początku XIV w. Za najwcześniejsze uważa się projekty w tej kwestii zgłoszone przez Pierre'a Duboisa, prawnika i doradcę Filipa Pięknego z 1306 r. oraz króla czeskiego Jerzego z Podiebradu z 1460 r. W każdym kolejnym stuleciu, aż do połowy naszego wieku, przedstawiano przeciętnie po kilka, ale nieraz i kilkanaście, różnego typu projektów zespolenia części lub całej Europy.

W wiekach XIV–XVIII sprowadzały się one do politycznego zjednoczenia Europy z reguły pod egidą cesarza niemieckiego lub papieża, względnie do utworzenia antytureckiej chrześcijańskiej ligi militarnej.¹ W wiekach następnych dominowały w nich idee stworzenia w Europie utopijnego systemu zapewniającego „wieczysty pokój” czy wreszcie konfederacji lub nawet federacji w postaci Stanów Zjednoczonych Europy.² Ich autorami byli politycy, filozofowie, pisarze, duchowni.

Współczesna integracja gospodarcza najwcześniej rozpoczęła się w Europie zachodniej. Wynikało to z faktu, iż to właśnie w Europie zachodniej najwcześniej na świecie gospodarka w szeregu jej państwach stała się jednolitym i wewnętrznie spójnym organizmem na wysokim szczeblu rozwoju gospodarczego, zaś udział obrotów gospodarczych między nimi był stosunkowo wysoki w stosunku do ich produkcji globalnej.

-
- 1 Do najbardziej znanych należą projekty: Andrzeja Frycza-Modrzewskiego z 1577 r., dominikana Tomasza Campanelli z 1607 r., francuskiego nauczyciela Emeryka Cruce'a z 1623 r., angielskiego kwakra Williama Penna z 1626 r., Maksymiliana de Benthune, księcia de Sully z 1638 r., francuskiego duchownego Castel de Saint-Pierre'a z 1718 r., angielskiego filozofa Jeremy Bentham'a z 1786 r., króla Stanisława Leszczyńskiego z 1748 r. i niemieckiego filozofa Immanuela Kanta z 1795 r.
 - 2 Do najbardziej znanych należą projekty: pijara Kajetana Skrzetuskiego z 1782 r., niemieckiego filozofa Immanuela Kanta z 1795 r., księcia Adama Czartoryskiego z 1805 r., niemieckiego uczonego Johanna Kaspra z 1864 r., szkockiego pisarza Jamesa Lorimera z 1883r., niemieckich kół gospodarczych z końca XIX w. w sprawie utworzenia tzw. Mitteleuropy, hr. Coudenhove-Kalergiego, zgłaszane wielokrotnie w okresie międzywojennym naszego wieku, w sprawie utworzenia Stanów Zjednoczonych Europy, francuskiego premiera A. Brianda z 1928, próby utworzenia quasi federacji europejskiej w postaci Europejskiej Wspólnoty Politycznej, podjęte na początku lat pięćdziesiątych naszego wieku. Szerzej na temat powyższych i innych projektów patrz: J. Ter Meulen: *Der Gedanke der Internationalen Organisationen in seiner Entwicklung 1300–1800*. Haag, t. I 1917, t. II 1929, t. III 1940; H. Brugmans: *L'idee europeenne 1918–1966*; A. Kwilecki: *Idea zjednoczenia Europy*. Poznań 1969; Z.M. Doliwa-Klepacki: *Encyklopedia organizacji międzynarodowych*, Warszawa 2000, t. I, rozdz. 3.

Za prekursora współczesnej integracji gospodarczej w Europie zazwyczaj uważa się Pruski Związek Celny, powstały w 1834 r., chociaż parę lat wcześniej niektóre księstwa niemieckie utworzyły inne ugrupowania integracyjne.¹ Za drugiego prekursora uważane są procesy integracyjne między Belgią a Luksemburgiem, rozpoczęte w 1921 r. w ramach Ekonomicznej Unii Belgijsko–Luksemburskiej, które następnie rozciągnięte etapami na Holandię doprowadziły do utworzenia Unii Ekonomicznej Beneluksu w 1958 r.

Po I wojnie światowej nasiliły się głosy na rzecz integracji Europy zachodniej, szczególnie w świetle militaryzacji i ekspansywnej polityki Niemiec i ZSRR. Ideę tą lansował przede wszystkim Ruch Paneuropejski, utworzony przez R.N. Coudenhove–Kalergiego oraz francuski premier A. Briand (ten ostatni głównie w latach 1928–1930). Sprowadzała się ona przede wszystkim w pierwszym przypadku do utworzenia ponadnarodowej federacji, w drugim – konfederacji pod nazwą Stany Zjednoczone Europy, w ramach której odbywałaby się przede wszystkim integracja polityczna i militarna, w pewnym tylko stopniu integracja gospodarcza (Briand proponował jedynie ściślejszą współpracę gospodarczą, Coudenhove–Kalergie – unię celną). Projekty te były jednak przedwcześnie. Nie było bowiem sprzyjających warunków do ich realizacji.

Sytuacja w tym względzie zmieniła się po II wojnie światowej. Państwa europejskie wyszły z wojny poważnie osłabione gospodarczo, o czym szerzej w rozdziale pierwszym części pierwszej. Obawiały się one amerykańskiej ekspansji gospodarczej, jak też ideologicznej i militarnej ekspansji ZSRR. Nasilił się też obiektywny trend występujący u producentów w krajach rozwiniętego kapitalizmu do zabiegania o znoszenie barier w obrotach handlowych między sąsiadującymi ze sobą państwami, jak i integrowania się między sobą. Na podatny grunt podały więc hasła, że jeśli Europa zachodnia chce być samodzielną i niezależną, to powinna się zjednoczyć, by utworzyć „trzecią siłę”, równoważną USA i ZSRR.

Ideę tą poczęto lansować na płaszczyźnie tak pozarządowej, jak i rządowej. Zgłaszano w tym względzie wiele różnorodnych projektów, które z grubsza można podzielić na dwie grupy. Jedne postulowały utworzenia federacji państw europejskich, wyposażonej w organy mające ponadnarodowe organy. Wśród nich przewidywano organ parlamentarny, który z czasem miał przerodzić się w ponadnarodowy parlament, uchwalający quasi–ustawy, które byłyby wykonywane przez komisję, składającą się z osób o statusie funkcjonariuszy międzynarodowych, wreszcie trybunał sprawiedliwości. Drugie przewidywały utworzenie unii europejskiej, wyposażonej w organy składające się z przedstawicieli rządów, które podejmowałyby uchwały z reguły na zasadzie jednomyślności.

1 Np. w 1828 r. zostały utworzone unie celne między Bawarią i Wirtembergią oraz między Prusami a Hesją–Darmstadem, ponadto w tym samym roku powstała Środkowoniemiecka Unia Handlowa.

Prawdopodobnie jako pierwszy po II wojnie światowej ideę Zjednoczonej Europy podniósł Winston Churchill w swym przemówieniu na uniwersytecie w Zurichu już 19 IX 1946 r. Jej realizację traktował on jako panaceum na wymienione wyżej problemy państw zachodnioeuropejskich. Lansował on ją następnie w kolejnych wystąpieniach, w tym podczas omówionego niżej Kongresu Haskiego.

Wariant ponadnarodowy lansowało większość narodowych i międzynarodowych stowarzyszeń na rzecz Zjednoczonej Europy, z których większość powstała tuż po zakończeniu tej wojny. Utworzyły one w grudniu 1946 r. Międzynarodowy Komitet Ruchów Europejskich, który następnie przyjął nazwę Międzynarodowego Komitetu Ruchów Zjednoczenia Europy.

Komitet ten doprowadził do zwołania w dniach 8–10 V 1948 r. Kongresu Haskiego, w którym wzięło udział kilkuset czołowych polityków Europy Zachodniej, w tym 12 byłych premierów, 40 byłych i 20 aktualnych ministrów. Kongres uchwalił Apel do Europejczyków, postulując utworzenie Zjednoczonej Europy, bazującej na swobodnym przepływie ludzi, idei i towarów, zunifikowanych w specjalnej Karcie prawach człowieka a nadzorowanych przez Trybunał Sprawiedliwości. Kongres nie był natomiast w stanie wypracować stanowiska w odniesieniu do charakteru integracji – opartej o zasady federalistyczne (ponadnarodowe) lub unijne (międzypaństwowe).

Dał on impuls do zjednoczenia się 25 X 1948 r. wszystkich wymienionych organizacji w Ruch Europejski, utworzenia 5 V 1949 r. Rady Europy z parlamentarnym Zgromadzeniem Doradczym. Zgromadzenie to na początku swej działalności poczęło koncentrować się nad tworzeniem w Europie tzw. organizacji specjalnych (np. poolu agrarnego czy poolu węgla i stali).

Z drugiej strony w związku z doprowadzeniem przez USA do utworzenia Organizacji Paktu Północnego Atlantyku (NATO) w 1949 r. i perspektywą włączenia RFN do tej Organizacji w 1950 r., sześć państw zachodnioeuropejskich podjęło pracę nad wszczęciem procesów integracyjnych w zakresie węgla i stali oraz spraw militarnych, zaś w roku następnym w zakresie spraw politycznych. Instytucjonalnym ich uosobieniem miały być trzy wspólnoty: Europejska Wspólnota Węgla i Stali, Europejska Wspólnota Obronna oraz Europejska Wspólnota Polityczna. W 1951 r. powstała Europejska Wspólnota Węgla i Stali. W 1954 r. ostatecznie, w wyniku weta francuskiego Zgromadzenia Narodowego, nie doszło do utworzenia dwóch ostatnich wspólnot.

Powstanie Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali, a w 1957 r. Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej (od 1 XI 1993 r. noszącej nazwę Wspólnota Europejska) i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej zapoczątkowało główny nurt integracji europejskiej, który zaczął z czasem przyciągać do tej integracji inne państwa europejskie. Nurt ten w istotny sposób począł oddziaływać pobudzająco na rozwój

procesów integracyjnych w innych regionach świata, w wielu przypadkach będąc wzorem dla tworzenia analogicznych ugrupowań integracyjnych. Powstanie tych Wspólnot wpłynęło także na utworzenie Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu w 1959 r. przez 7 państw na czele z Wielką Brytanią, z których część pierwotnie zamierzała wejść do powyższych Wspólnot.

Równolegle do integracji zachodnioeuropejskiej rozwijała się integracja nordycka, zapoczątkowana także w XIX w., której uosobieniem było utworzenie strefy wolnego handlu między Norwegią i Danią w 1871 r. oraz Skandynawskiej Unii Monetarnej między Danią, Norwegią i Szwecją w 1872 r. Specyfiką jej było to, iż sprowadzała się ona do bezinstytucjonalnych powiązań ekonomicznych, a tworzenie międzynarodowych instytucji o uniwersalnych kompetencjach należało do rzadkości. I tak dopiero po 70 kolejnych latach integracji bezinstytucjonalnej utworzono w 1952 r. Radę Nordycką a w 1971 r. – Nordycką Radę Ministrów.

W latach sześćdziesiątych rozpoczął się trzeci nurt integracji europejskiej, określany jako tzw. integracja socjalistyczna. Charakteryzowała się ona tym, iż miała charakter integracji odgórnej. Wykorzystując swoją dominację militarną, gospodarczą oraz możliwość (bezpośrednią lub pośrednią) decydowania o obsadzie kadrowej na kierowniczych stanowiskach, ZSRR narzucał krajom Europy środkowej podejmowanie procesów integracyjnych, w realizacji których z reguły nie były one zainteresowane. Zazwyczaj zmierzały one do podporządkowania gospodarki tych państw jego interesom politycznym, militarnym i gospodarczym. Integrację tę próbowano realizować przy zastosowaniu innych środków niż w przypadku integracji zachodnioeuropejskiej, a mianowicie nie poprzez znoszenie barier w obrocie towarami, kapitałem i usługami, lecz poprzez specjalizację i kooperację. Specjalizacja oznaczała, że poszczególne kraje lub ich przedsiębiorstwa miały specjalizować się w produkcji towarów w całym regionie integrujących się państw, zaś kooperacja miała polegać na tym, że przedsiębiorstwa z kilku państw miały wspólnie produkować dany towar, tzn. wytwarzając poszczególne jego elementy.

Za początek tej integracji uważano powołanie do życia w 1949 r. Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej, organizacji o kompetencjach uniwersalnych.² Była ona swego rodzaju synonimem integracji socjalistycznej. W latach sześćdziesiątych utworzono kilkanaście międzypaństwowych organizacji o charakterze branżowym (wyspecjalizowanym), w tym: Centralny Zarząd Dyspozytorski Połączonych Systemów Energetycznych, Wspólny Park Wagonów Towarowych, Międzynarodowy Bank

2 Pod koniec lat pięćdziesiątych utworzono 5 międzynarodowych organizacji międzypaństwowych (Zjednoczony Instytut Badań Jądrowych, Organizację Współpracy Kolei, Organizację Współpracy Krajów Socjalistycznych w Dziedzinie Łączności Elektrycznej i Pocztowej oraz dwie organizacje do spraw rybołówstwa na Dunaju i Morzu Czarnym), nie były one jednak traktowane jako instrumenty integracji socjalistycznej.

Współpracy Gospodarczej, Organizację Współpracy w Zakresie Hutnictwa Żelaza i Stali, Międzynarodową Organizację Branżową Współpracy w Zakresie Małotonażowej Produkcji Chemicznej, Międzynarodową Komisję do spraw Współpracy Krajów Socjalistycznych w Dziedzinie Techniki Obliczeniowej, Międzynarodowe Towarzystwo do spraw Maszyn dla Warzywnictwa, Sadownictwa i Uprawy Winorośli. W latach siedemdziesiątych utworzono dodatkowo jeszcze kilka organizacji międzypaństwowych, w tym: Międzynarodowy Bank Inwestycyjny, Organizację Łączności Kosmicznej, Międzynarodową Organizację Współpracy Gospodarczej i Naukowo-Technicznej w Dziedzinie Przemysłu Elektrotechnicznego, Radę Wspólnego Użytkowania Kontenerów w Komunikacji Międzynarodowej.

W latach siedemdziesiątych w ramach powyższych integracji poczęto podejmować wspólne przedsięwzięcia na szczeblu pozarządowym. Do końca lat osiemdziesiątych podjęto kilkanaście takich przedsięwzięć, których uosobieniem były m.in.: Międzynarodowe Zjednoczenie Gospodarcze Aparatury Jądrowej, Międzynarodowe Zjednoczenie Gospodarcze do Produkcji Urządzeń Technologicznych dla Przemysłu Włókienniczego, Międzynarodowe Towarzystwo Gospodarcze dla Współpracy w Dziedzinie Małotonażowych Produktów Naftowych i Katalizatorów, Międzynarodowe Gospodarcze Przedsiębiorstwo Żeglugowe.

Upadek systemu komunistycznego na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych spowodował, że w latach 1989–1991 z ponad 30 różnego typu wielostronnych przedsięwzięć zdecydowana większość została zaniechana. Zostało 6 wielostronnych międzynarodowych przedsięwzięć, które z organizacji międzynarodowych przekształciły się w różnego typu spółki.

Zaniechanie integracji socjalistycznej wyzwoliło procesy integracyjne w ramach części państw Europy środkowej, tj. Czech, Polski, Słowacji i Węgier. Pierwszym przejawem było podjęcie między nimi współpracy politycznej i gospodarczej w ramach nieformalnej grupy, tzw. Grupy Wyszehradzkiej, która ukształtowała się w 1991 r. Kolejnym krokiem było utworzenie w 1992 r. Środkowoeuropejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu, którego celem jest utworzenie strefy wolnego handlu na artykuły przemysłowe oraz liberalizacja handlu artykułami rolnymi między państwami członkowskimi.

W 1992 r. państwa Wspólnot Europejskich postanowiły podjąć realizację wyższego etapu integracji między nimi, tj. budowę unii ekonomicznej i walutowej. W tym celu podpisały traktat w sprawie utworzenia Unii Europejskiej, który wszedł w życie w 1993 r.

Jednocześnie w 1992 r. został podpisany układ tworzący Europejski Obszar Gospodarczy, który wszedł w życie w 1994 r. W jego skład weszły wszystkie państwa Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej oraz 5 państw Europejskiego Sto-

warzyszenia Wolnego Handlu. W ten sposób powstało największe w Europie ugrupowanie integracyjne.

Wydaje się, że nie należy spodziewać się tworzenia w Europie nowych ugrupowań integracyjnych. Wyjątek mogą stanowić tu przedsięwzięcia zapoczątkowane w ramach Wspólnoty Niepodległych Państw, utworzonej pod egidą Rosji przez większość byłych republik radzieckich w 1991 r.; rozważane są przedsięwzięcia integracyjne przez trzy kraje nadbałtyckie, tj. Litwę, Łotwę i Estonię.

Wręcz odwrotnie jest duże prawdopodobieństwo, że większość z dotychczas istniejących ugrupowań, w tym Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu, Grupa Wyszehradzka, Środkowoeuropejskie Porozumienie o Wolnym Handlu a nawet być może Europejski Obszar Gospodarczy, ulegną likwidacji w ciągu najbliższych 10–20 lat. Wszystko wskazuje bowiem na to, iż w ciągu powyższego czasu państwa członkowskie tych ugrupowań staną się członkami Unii Europejskiej.

L i t e r a t u r a

- W. Bokajło: *Koncepcja Europy Konrada Adenamera i jej realizacja w praktyce politycznej w latach 1945–1954*. Wrocław 1995.
- J. Chodorowski Richard Condanhove–Kalergi i jego doktryna zjednoczenia Europy. „Przegląd Zachodu” nr 1, 1984.
- G. Delanty: *Odkrywanie Europy. Idea, tożsamość, rzeczywistość*. Warszawa – Kraków 1999.
- Z.M. Doliwa–Klepacki: *Encyklopedia organizacji międzynarodowych*. Warszawa 2000, t. I, rozdz. 3.
- Z.M. Doliwa–Klepacki: *Integracja Europejska (po Amsterdamzie i Nicei)*. Białystok 2001.
- Europa. Drogi integracji*. Pod red. A. Dylus. Warszawa 1999.
- Europa. Fundamenty jedności*. Pod red. A. Dylus. Warszawa 1999.
- K. Fiedor: *Niemieckie plany integracji Europy na tle zachodnioeuropejskich doktryn zjednoczeniowych 1918–1945*. Wrocław 1991.
- I. Gaworowska–Puchala: *Mitteleuropa. Rdzeń starego kontynentu*. Toruń 1994.
- F. Gross: *Federacje i konfederacje europejskie. Rodowód i misje*. Warszawa 1994.
- W. B. Jastrzębowski: *Traktat o wiecznym przymierzu między narodami. Konstytucja dla Europy*. Opr. F. Ramotowska. Warszawa – Łódź 1985.
- T. Kisielewski: *Federacja środkowoeuropejska. Pertraktacje polsko-czechosłowackie 1939–1943*. Warszawa 1991.

- Z.M. Klepacki: Organizacje międzynarodowe państw socjalistycznych. Warszawa 1981.
- S. Konopacki: Dylematy federalizmu europejskiego. „Studia Europejskie” nr 4, 1998.
- B. Kuticka–Czekaj: Wojciechą Bogumiłą Jastrzębowskię Konstytucja dla Europy z 1831 r. Częstochowa 1994.
- A. Kwilecki: Idea zjednoczenia Europy. Poznań 1969.
- K. Łastawski: Od idei do integracji europejskiej. Warszawa 2003.
- F. Machlup: Integracja gospodarcza – narodziny i rozwój idei. Warszawa 1986.
- W. Małachowski: Doktryna integracyjna Franza J. Straussa. Warszawa 1977.
- A. Marszałek: Z historii europejskiej idei integracji międzynarodowej. UW. Łódź 1996.
- P. Mazurkiewicz: Europeizacja Europy. Tożsamość kulturowa Europy w kontekście procesów integracji. Warszawa 2001.
- H. Muszyński: Europa ducha. Chrześcijańska misja fundamentów jedności europejskiej. Gniezno 2002.
- Z. Nicinski: Geneza i rozwój integracji zachodnioeuropejskiej. „Sprawy Międzynarodowe” nr 5, 1969.
- Z. Nowak: Koncepcja integracji Europy zachodniej na tle procesów rozwoju Ekonomicznego Poznań 1969.
- J. Pomian: Józef Rettiner. Życie i pamiątki pioniera Jedności Europejskiej. Warszawa 1994.
- E. Ponoczek: Wizja Europy Środkowo–Wschodniej w polskiej myśli politycznej XX wieku (w:) Unifikacja i różnicowanie się współczesnej Europy. Pod red. B. Fijałkowskiej i A. Żukowskiego. Warszawa 2002.
- H. Różański: Spojrzenie na RWPG wspomnienia, dokumenty i refleksje 1949–1988. Warszawa 1988.
- J. Skowronek: Antynapoleońskie koncepcje Czartoryskiego. Warszawa 1969.
- K. Smogorzewski: Myśli o integracji Europy Środkowo–Wschodniej. 1939–1944. Warszawa 2001.
- W. Szczepański: Europa w myśli politycznej de Gaulle’a. Warszawa 1979.
- M. Szerer: Federacja a przyszłość Polski. Londyn 1942.
- P. Wandycz, L. Frenzl: Zjednoczona Europa. Teoria i praktyka. Londyn 1965.
- G. Witkowski: Ojcowie Europy. Udział Polaków w procesie integracji kontynentu. Warszawa 2001.
- Z dziejów prób integracji europejskiej od średniowiecza do współczesności. Pod red. M. Pułaskiego. „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego”. Prace historyczne. 1995, s. 118.
- J. Życiński: Europejska wspólnota ducha. Zjednoczona Europa w nauczaniu Jana Pawła II. Warszawa 1998.

CZĘŚĆ PIERWSZA

INTEGRACJA W RAMACH
UNII EUROPEJSKIEJ

Rozdział pierwszy

HISTORIA POWSTANIA UNII EUROPEJSKIEJ

1. Europejska Wspólnota Węgla i Stali (CECA)¹

II wojna światowa spowodowała pewne zniszczenia w gospodarce krajów zachodnioeuropejskich chociaż nie tak duże, jak powszechnie uważano. W jej wyniku kraje te poważnie zadłużyły się w USA, zaś ich obroty handlowe z tym państwem miały stale ujemny bilans.

Faktyczny podział Europy po II wojnie światowej na dwie części (zachodnią i wschodnią) spowodował zerwanie tradycyjnych więzów gospodarczych między nimi, co ujemnie odbijało się na możliwościach i tempie odbudowy gospodarki krajów europejskich. Zapoczątkowany zaś po tej wojnie rozpad systemu kolonialnego począł pozbawiać większości krajów zachodnioeuropejskich korzyści gospodarczych, wynikających z faktu bycia metropoliami kolonialnymi.

Z kolei USA w okresie II wojny światowej poważnie rozbudowały swój potencjał gospodarczy, a po wojnie podjęły ekspansję gospodarczą w skali globalnej, w tym przede wszystkim na rynki Europy zachodniej, będące największym rynkiem zbytu towarów rozbudowanej gospodarki amerykańskiej, która właśnie zaczęła przestawiać się z produkcji wojskowej na produkcję cywilną.

Wszystko to spowodowało, że po II wojnie światowej Europa zachodnia utraciła swoją dotychczasową pozycję gospodarczą i polityczną w świecie na rzecz USA. W 1913 r. udział Europy zachodniej w światowej produkcji przemysłowej wynosił 45%, w 1937 r. – 34%, a w 1947 r. – zaledwie 21%. Z kolei udział USA i Kanady w 1938 r. w produkcji przemysłowej rozwiniętych państw o gospodarce wolnorynkowej wynosił 41, 1%, zaś Europy zachodniej – 46,2%, natomiast w 1948 r. udział ten wynosił odpowiednio: 58,2% i 31, 2%.

Jednocześnie po II wojnie światowej ZSSR podjął nie przebijając w środkach ekspansję na kraje Europy środkowo-wschodniej. Jej celem było narzucenie tym krajom rządów komunistycznych, polityczne, gospodarcze i militarne ich uzależnienie od siebie. Umocniły się także siły komunistyczne we Francji i Włoszech. W krajach tych partie komunistyczne liczą w tym czasie po około 2 mln członków; komuniści są najsilniejszymi frakcjami w parlamentach narodowych, wchodzi w skład rządów (we Francji w latach 1945–47, Włoszech – 1946–47).

1 European Coal and Steel Community, ECSC (ang.), Communauté européenne du charbon et de l'acier, CECA (franc.), Europäische Gemeinschaft für Kohle und Stahl, EGKS (niem.), określana też powszechnie w RFN jako „Montan Union”

Tendencje integracyjne w Europie zachodniej były w większym lub mniejszym stopniu popierane przez USA. Ich realizacja, mimo iż niektóre projekty zawierały m.in. antyamerykańskie akcenty, oznaczała bowiem dla USA gwarancję spłaty długów, zaciągniętych przez kraje zachodnioeuropejskie, zwiększenie zdolności importowej tych krajów (oczywiście z rynku amerykańskiego), zmniejszenie wydatków amerykańskich na zbrojenia, celem których było przeciwstawienie się ZSSR.

4 IV 1949 r. został zawarty pakt północnoatlantycki przez 10 państw zachodnioeuropejskich oraz Kanadę i USA, powołujący do życia Organizację Paktu Północnego Atlantyku (NATO). Jednocześnie USA czyniły wysiłki, aby wciągnąć do niego RFN. Uważały one bowiem, że system obronny w Europie zachodniej zorganizowany bez udziału RFN nie będzie w pełni efektywny.

W związku z przewidywaną pozycją RFN w zachodnioeuropejskim systemie obronnym, USA i Wielka Brytania dążyły do zniesienia w tym kraju ograniczeń produkcji stali, nałożonych na Niemcy po II wojnie światowej. Stawiało to Francję przed niebezpieczeństwem ekspansji gospodarczej Niemiec zachodnich, z drugiej zaś strony oznaczałoby zmniejszenie, a nawet przerwanie stałych dostaw węgla zachodnioniemieckiego do Lotaryngi. Tym samym mogłyby być podważone plany odbudowy gospodarki Francji, opracowane po II wojnie światowej.

Aby temu zapobiec, Francja zgłosiła projekt umiędzynarodowienia Zagłębia Ruhry, odrzucony jednak przez USA i Wielką Brytanię. Niepowodzeniem skończyły się również projekty utworzenia przez Francję unii celnej z Włochami (tzw. Finebel), Włochami, RFN i państwami Beneluxu (tzw. Fritalux).

W tej sytuacji Francja zdając sobie sprawę, że prędzej lub później nastąpi włączenie RFN do NATO, a tym samym odbudowa niemieckiego przemysłu stalowego, podejmuje inicjatywę w tej sprawie. Zgłosiła ona mianowicie dwa projekty, mające na celu: z jednej strony znaczne usamodzielnienie gospodarcze oraz uzbrojenie RFN, a tym samym zniesienie części powojennych postanowień w sprawie demilitaryzacji tego kraju; z drugiej zaś, zapewnienie narodowych interesów Francji poprzez pewną kontrolę nad gospodarką zachodnioniemiecką w zakresie podstawowych surowców oraz nad armią zachodnioniemiecką; asekurowanie się przed militarnym zagrożeniem Europy zachodniej ze strony ZSSR.

9 V 1950 r. francuski minister spraw zagranicznych, R. Schumann, zgłosił projekt utworzenia *Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali (CECA)*, oparty na projektach ponadnarodowych ugrupowań dla poszczególnych dziedzin gospodarki narodowej państw zachodnioeuropejskich, lansowanych przez wspomniane wyżej różne siły dążące do utworzenia federacji europejskiej. Realizacja projektu (zwanego od jego wnioskodawcy „planem Schumanna”) miała zapewnić RFN równoprawnienie z innymi państwami – stronami tego planu w zakresie produkcji pod-

stawowych surowców – węgla i stali, przy jednoczesnym poddaniu jej kontroli wykonywanej przez organ niezależny od instrukcji poszczególnych państw, a zatem również RFN. Plan Schumanna był traktowany jako jeden z czynników integracji Europy zachodniej.

Kilka miesięcy później, 24 X 1950 r., premier R. Pleven przedstawił francuskiemu Zgromadzeniu Narodowemu plan utworzenia *Europejskiej Wspólnoty Obronnej (EWO)*, przewidujący powołanie do życia wspólnej armii zachodnioeuropejskiej, z udziałem oddziałów zachodnioniemieckich, dowodzonej przez wspólne międzynarodowe dowództwo odpowiedzialne przed organami EWO. Integracja sił narodowych miała następować już na szczeblu batalionu lub pułku.

Armia miała składać się z 40 dywizji, do której Francja oddelegowałaby 14, RFN – 12, Włochy – 11 a kraje Beneluksu – 3 dywizje. Żołnierze mieliby jednolite mundury, obowiązywałyby ich jednolite regulaminy i zasady szkolenia, występowałyby pod wspólną flagą. Armia byłaby nadzorowana przez Europejski Komisarjat Obrony.

CECA i EWO miałyby wspólną strukturę instytucjonalną.

Jednocześnie R. Pleven oświadczył, że realizacja jego projektu winna nastąpić w powiązaniu z utworzeniem wspólnych europejskich instytucji politycznych. Zadanie przygotowania projektu tych instytucji pod nazwą *Europejskiej Wspólnoty Politycznej (EWP)*, zostało powierzone Zgromadzeniu Doradczemu CECA.

Z inicjatywy Zgromadzenia Doradczego (obecnie Parlamentarnego) Rady Europy do prac nad traktatem EWP włączono także parlamentarzystów tego Zgromadzenia, tworząc tzw. Zgromadzenie ad hoc. Prace rozpoczęte we wrześniu 1952 r. a projekty EWP zostały przyjęte przez Zgromadzenie ad hoc 10 III 1953 r. EWP miała mieć charakter ponadnarodowy. Posiadałaby dwuizbowy Parlament. Izba niższa, zwaną Izbą Narodów, byłaby wybierana w głosowaniu powszechnym i bezpośrednim. Izba wyższa, zwana Senatem, byłaby wybierana przez parlamenty narodowe.

EWP zarządzana byłaby przez Europejską Radę Wykonawczą na podstawie uchwał podjętych przez Parlament tej Wspólnoty. Senat powoływałby przewodniczącego Rady, który mianowałby innych jej członków. Cały skład Rady musiałby uzyskać votum zaufania obydwu izb Parlamentu.

Rada Ministrów Narodowych miała harmonizować działania Europejskiej Rady Wykonawczej i rządów państw członkowskich. Składałaby się z przedstawicieli (po jednym) państw członkowskich.

EWP miała przejąć cele oraz kompetencje CECA i EWO, jak też realizować własne cele, do których należałyby min. ochrona praw człowieka, koordynacja

polityki zagranicznej, utworzenie wspólnego rynku opartego na swobodnym przepływie towarów, osób, kapitału i usług.

19 IV 1951 r. Belgia, Francja, Holandia, Luksemburg, RFN i Włochy podpisały w Paryżu Układ w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali (CECA), który wszedł w życie 25 VII 1952 r. Układ w sprawie CECA został zawarty na 50 lat, w związku z czym wygasł on 23 VII 2002 r. Funkcje CECA, jej zobowiązania i majątek zostały na podstawie odpowiednich uchwał Rady UE z 20 VII 1998 r. i 21 VI 1999 r. przyjęte przez Wspólnotę Europejską.

27 V 1952 r. te same państwa podpisały układ w sprawie powołania do życia Europejskiej Wspólnoty Obronnej. Został on zaaprobowany przez parlamenty pięciu państw CECA. Nie wszedł on jednak w życie w związku z odrzuceniem go 30 VIII 1954 r. przez francuskie Zgromadzenie Narodowe, głosami skrajnej lewicy i nacjonalistycznej prawicy.

Nieco wcześniej, bo 20 VIII tegoż roku Zgromadzenie to podjęło uchwałę negatywnie oceniającą koncepcję utworzenia Europejskiej Wspólnoty Politycznej. Fakt ten oraz odrzucenie przez powyższe Zgromadzenie układu EWO spowodowały, że zaniechano dalszych prac nad utworzeniem tej Wspólnoty.

2. Europejska Wspólnota Energii Atomowej (EURATOM)²

Na początku lat pięćdziesiątych wystąpił w Europie zachodniej duży deficyt energetyczny, spowodowany nie tyle wyczerpaniem się zasobów paliw stałych lub płynnych, ile zmianami technologicznymi w przemyśle i transporcie oraz rozwojem motoryzacji. Według obliczeń ekspertów w 1955 r., popyt energetyczny – uwzględniając jego tendencję zwyżkową – można byłoby przez około 340 lat pokrywać węglem kamiennym z pokładów istniejących w Europie. W wyniku jednak wymienionych zmian wzrósł popyt na takie źródła energii, jak ropa naftowa i jej produkty oraz gaz, natomiast wydobycie tych surowców następowało o wiele wolniej niż ich konsumpcja, przy czym prognozy wykazywały, że w latach 1955–1975 popyt na energię zwiększy się o 83%, zaś podaż paliw tylko o około 40%.

Większość węgla potrzebnego Europie zachodniej wydobywano na miejscu, natomiast paliwa płynne i gaz – poza niewielkim procentem – importowano. Oznaczało to zwiększenie się w przyszłości, i tak już dużych, trudności w bilansie płatniczym tych państw. Zaczęto zatem rozważać możliwość wykorzystywania innych źródeł energii, szczególną uwagę zwracając na energię atomową.

2 European Atomic Energy Community (ang.), Communauté européenne de l'énergie atomique, CEEA (franc.), Europäische Atomgemeinschaft, EAS (niem.), powszechnie jednak określana we wszystkich językach roboczym skrótem EURATOM.

Wiele państw zachodnioeuropejskich zainteresowało się energią atomową w dążeniu do odgrywania roli tzw. trzeciej siły w świecie (obok USA i ZSSR). Większość tych państw zdając sobie sprawę, że badania nad możliwością i wykorzystaniem energii atomowej przekraczają ich indywidualne możliwości finansowe, rozpoczęło starania na rzecz zespolenia w tym celu swych zasobów finansowych, materiałowych i kadry naukowej. Z inicjatywy państw Beneluksu odbyła się 1–2 czerwca 1955 r. w Mesynie konferencja ministrów spraw zagranicznych państw członkowskich Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali (CECA), na której osiągnięto porozumienie co do celowości rozpoczęcia prac nad utworzeniem – obok wspólnoty gospodarczej – organizacji do pokojowego wykorzystania energii atomowej. W celu opracowania zasad tej organizacji powołano komitet pod przewodnictwem belgijskiego ministra spraw zagranicznych P.H. Spaaka.

Komitet ten przedłożył w listopadzie 1955 r. plan utworzenia przez sześć państw CECA Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej (EURATOMu), oparty na projekcie francuskiego przemysłowca L. Armanda. Przewidywał on utworzenie wspólnych: funduszu finansowania badań, zakładów atomowych, kontroli bezpieczeństwa.

Przeciwko utworzeniu EURATOMu wystąpiła ostro Wielka Brytania. Obawiała się ona, że fakt ten zmniejszy jej wpływy w Europie zachodniej i przyniesie szkodę interesom monopoli brytyjskich na kontynencie. W miejsce EURATOMu postulowała ona utworzenie organizacji międzynarodowej o charakterze koordynacyjnym, a otwartej dla wszystkich państw Europy zachodniej. Skutkiem tej inicjatywy było utworzenie w Organizacji Europejskiej Współpracy Gospodarczej (OEEC) specjalnej grupy roboczej, która pod koniec lutego 1956 r. opracowała projekt takiej organizacji. Jej zadaniem miało być: koordynowanie atomowych programów państw członkowskich; popieranie wspólnych przedsięwzięć; szkolenie specjalistów; ułatwianie wymiany doświadczeń i informacji; ujednolicanie ustawodawstwa w zakresie przemysłu atomowego. Organizacja nie miałaby żadnych uprawnień w zakresie wydobywania i rozdziału surowców oraz paliwa atomowego, ani żadnej władzy nad przedsiębiorstwami przemysłu atomowego.

Powyższy projekt został ostro skrytykowany przez federalistów zachodnioeuropejskich, którzy wówczas postulowali utworzenie w EURATOMie organów ponadnarodowych. Postulat taki zgłosił w połowie stycznia 1956 r. Komitet Akcji na Rzecz Utworzenia Stanów Zjednoczonych Europy, grupujący działaczy paneuropejskich z J. Monnetem na czele. Według tego postulatu, często określanego „planem Monneta”, organ naczelny EURATOMu miał mieć wyłącznie prawo decyzji o rozdziale surowców i paliw atomowych, monopol ich transportu, sprawować pełną kontrolę nad ich rozmieszczeniem i użytkowaniem, sama zaś organizacja powinna mieć na własność wspólne materiały rozszczepialne we wszystkich etapach ich przetwarzania.

Plan Monneta został odrzucony 11 II 1956 r. przez konferencję ministrów spraw zagranicznych CECA w Brukseli. Opowiedzieli się oni natomiast za koncepcją puli atomowej, przedstawioną przez komitet pod przewodnictwem P.H. Spaaka. 22 IV 1956 r. komitet ten przedstawił szczegółowy projekt traktatu w sprawie utworzenia EURATOMu.

W tym samym czasie w ramach Organizacji Europejskiej Współpracy Gospodarczej (OEEC) wypracowano projekt utworzenia europejskiej organizacji atomowej o charakterze koordynacyjnym. Projekt ten został odrzucony przez ministrów spraw zagranicznych państw CECA w maju 1956 r. na konferencji w Wenecji. W wersji istotnie okrojonej był on podstawą do utworzenia Europejskiej Agencji Energii Atomowej w ramach OEEC.

Projekt przygotowany natomiast przez P.H. Spaaka był następnie kilkakrotnie rozpatrywany przez konferencję szefów rządów tych państw 19–20 II 1957 r. w Paryżu, na której ostatecznie rozwiązano problem własności materiałów rozszczepialnych oraz ostatnie sporne problemy dotyczące zagadnień instytucjonalnych Euratomu.

Również ZSSR był przeciwny utworzeniu EURATOMu. Pragnąc nie dopuścić do jego utworzenia 12 XI 1956 r., wystąpił on z inicjatywą utworzenia ogólnoeuropejskiej organizacji atomowej o charakterze koordynacyjnym, której celem byłoby rozwijanie współpracy państw członkowskich na rzecz pokojowego wykorzystania energii atomowej. Inicjatywa ta nie uzyskała poparcia państw zachodnioeuropejskich, w tym CECA.

Traktat w sprawie utworzenia EURATOMu został podpisany 25 III 1957 r. w Rzymie, jednocześnie z traktatem powołującym do życia Europejską Wspólnotę Gospodarczą (EWG). W życie wszedł 1 I 1958 r. po ratyfikowaniu go przez wszystkich sygnatariuszy. Został zawarty na czas nieograniczony.

3. Europejska Wspólnota Gospodarcza (EWG)³ **Wspólnota Europejska (WE)⁴**

Gdy w 1954 r., wskutek weta francuskiego Zgromadzenia Narodowego, upada koncepcja utworzenia Europejskiej Wspólnoty Obronnej (EWO), co z kolei powoduje przerwanie prac nad utworzeniem Europejskiej Wspólnoty Politycznej (EWP), nasiliły się postulaty w sprawie utworzenia przez państwa członkowskie

3 European Economic Community, EEC (ang.) Communauté économique européenne, CEE (franc.), Europäische Wirtschaftsgemeinschaft, EWG (niem.)

4 European Community, EC (ang.), Communauté européenne, CE (franc.), Europäische Gemeinschaft, EG (niem.)

CECA wspólnego rynku. Z jednej strony wykazywano, że rozwiązanie problemów gospodarczych przekracza możliwości poszczególnych państw CECA, powinny one zatem połączyć swe zasoby, aby móc rozstrzygnąć wewnętrzne problemy gospodarcze w celu skutecznego konkurowania z USA i przeciwstawienia się ZSSR; z drugiej twierdzono, że utworzenie wspólnego rynku podniosłoby prestiż państw członkowskich i ich znaczenie w polityce międzynarodowej, stwarzając ekonomiczne i polityczne przesłanki utworzenia (obok USA i ZSSR) tzw. trzeciej siły we współczesnym świecie.

Utworzeniem wspólnego rynku przez państwa CECA najbardziej były zainteresowane państwa Beneluksu i RFN. Państwa Beneluksu były już bowiem dość zaawansowane w tworzeniu własnego wspólnego rynku na podstawie porozumienia z 1947 r., w sprawie utworzenia między nimi unii celnej. Z kolei rząd RFN zdawał sobie sprawę, że jako państwo dysponujące największym potencjałem ekonomicznym, RFN zyskałby najwięcej na utworzeniu wspólnego rynku, co automatycznie zwiększyłoby jej pozycję przetargową w przyszłych staraniach o zjednoczenie Niemiec.

Na początku 1955 r. rząd holenderski opracował tzw. plan Beyena, przewidyjący utworzenie wspólnoty gospodarczej, a rząd belgijski poprzez ministra spraw zagranicznych. P.H. Spaaka, zagorzałego zwolennika integracji Europy zachodniej, kilkakrotnie opowiadał się za rozszerzeniem integracji gospodarczej państw CECA.

Na konferencji ministrów spraw zagranicznych, odbytej 1 VI 1955 r. w Mesynie, osiągnięto porozumienie co do celowości podjęcia prac na rzecz utworzenia wspólnego rynku przez państwa członkowskie CECA. 21 VI 1956 r. komitet ekspertów rządowych z P.H. Spaakiem na czele, powołany do opracowania gospodarczych i instytucjonalnych problemów związanych z tworzeniem nowej organizacji, ogłosił wyniki swych prac. Postulaty komitetu (tzw. raport Spaaka), po rozważeniu ich przez rządy, były przedmiotem obrad konferencji ministrów spraw zagranicznych CECA w maju 1956 r. w Wenecji. Na konferencji przyjęto „raport Spaaka” jako podstawę dalszych rokowań. W celu opracowania ostatecznych zasad wspólnego rynku powołano roboczą komisję rządową, która rozpoczęła pracę w czerwcu 1956 r. w Brukseli.

W toku prac komisji kilkakrotnie zbierali się ministrowie spraw zagranicznych, a 19–20 II 1956 r. w Paryżu zebrali się szefowie rządów państw członkowskich CECA. Na konferencjach tych omawiano sporne kwestie, wynikię podczas opracowywania traktatów Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej (EWG) i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej (EURATOM).

Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą (EWG) został podpisany 25 III 1957r. w Rzymie, jednocześnie z Traktatem powołującym do życia

EURATOM, przez ministrów spraw zagranicznych, a ze strony Luksemburga, RFN i Włoch również przez szefów rządów tych państw. W życie wszedł 1 I 1958 r. Został zawarty na czas nieograniczony. Traktat w sprawie Unii Europejskiej z 7 II 1992 r. zmienił nazwę EWG na Wspólnotę Europejską (WE) z dniem 1 XI 1993 r.

4. Unia Europejska (UE)⁵

Pierwsze kroki na rzecz budowy unii ekonomicznej i walutowej zostały podjęte przez Wspólnotę Europejską (WE) już w 1969 r., a więc tuż po zakończeniu budowy unii celnej. Był nim tzw. plan Barre'a. Kolejne istotne przedsięwzięcia w tym kierunku to: plan Wernera z 1971 r., utworzenie Europejskiego Systemu Walutowego w 1978 r., stosowne postanowienia Jednolitego Aktu Europejskiego z 1986 r., plan Delorsa z 1988 r.⁶

Jeszcze wcześniej, gdyż już w 1961 r. państwa WE podjęły działania na rzecz utworzenia unii politycznej. Wyrazem tego był tzw. plan Fouché'a. Następne przedsięwzięcia to: raport Davignona z 1970 r., deklaracja Rady Europejskiej w sprawie unii europejskiej z 1981 r., deklaracja stuttgarcka z 1983 r., stosowne postanowienia Jednolitego Aktu Europejskiego z 1986 r.⁷

Plan Delorsa zakładał, że państwa WE winny 1 VII 1990 r. rozpocząć opracowanie traktatu w sprawie unii europejskiej, które winno się zakończyć do końca 1990 r. W grudniu 1990 r. rozpoczęła się konferencja międzyrządowa, której celem było przygotowanie ostatecznej wersji projektu Traktatu w sprawie Unii Europejskiej oraz stosownych zmian w umowach założycielskich Wspólnot Europejskich. Zakończyła się ona w grudniu roku następnego parafowaniem stosownego Traktatu, który został podpisany 7 II 1992 r. w Maastricht. Od nazwy tej miejscowości Traktat powyższy powszechnie nazwany jest Traktatem z Maastricht.

Zgodnie ze stosownymi postanowieniami Traktatu miał on wejść w życie 1 I 1993 r., a gdyby proces jego ratyfikacji przedłużał się pierwszego dnia następnego miesiąca po miesiącu, w którym ostatnie państwo złoży depozytariuszowi dokument ratyfikujący powyższy Traktat. Dania, Irlandia i Francja uzależniły jego ratyfikowanie od pozytywnego wyniku ogólnonarodowego referendum.

Podpisany Traktat spotkał się z gwałtowną krytyką poważnej części społeczeństw wszystkich państw członkowskich. Przeciwko niemu wystąpili tak

5 European Union (ang.), Union européenne (franc).

6 Szerzej na temat patrz pkt. 1 A e 6 rozdz. VII.

7 Szerzej na temat patrz pkt. 2 rozdz. VII.

prawicowi, jak i lewicowi nacjonaści, zarzucając mu, że w istotnym stopniu ogranicza on suwerenność państw członkowskich. W przypadku zaś państw słabszych gospodarczo podnoszono też dodatkowy zarzut, że jego realizacja w praktyce oznaczać będzie też ich podporządkowanie gospodarcze silniejszym państwom UE. Traktat zwalczali też rolnicy z bogatych, jak i biedniejszych państw. Przeciw ustanowieniu w ramach Unii Europejskiej wspólnej waluty wystąpiły główne klasy średnie państw, których waluta jest silna i stabilna, a więc przede wszystkim RFN, Wielkiej Brytanii i Danii.

Za Traktatem opowiadały się oczywiście partie rządzące, sfery przemysłowo-handlowe i kapitałowe, zdecydowana większość elit intelektualnych i studenci.

Wyrazem rozdarcia społeczeństw wobec Traktatu były wyniki referendum. W przypadku Francji (20 IX 1992 r.) zaledwie 52%, w przypadku Irlandii (17 VI 1992 r.) 68,7% ludności wypowiedziało się za Traktatem, zaś w przypadku Danii (2 VI 1992 r.) ludności większością 50,7% głosów wypowiedziało się przeciwko Traktatowi.

W obawie, by nie otworzyć przysłowiowej „puszki Pandory” z zastrzeżeniami poszczególnych państw wobec postanowień Traktatu, państwa członkowskie – w wyniku presji RFN, Francji, Włoch oraz Grecji, Hiszpanii i Portugalii – postanowiły nie dokonywać rewizji Traktatu, lecz dokonać stosownych ustępstw na rzecz państw, których rządy w wyniku nacisku ludności zmuszone zostały do weryfikacji swych poglądów względem Traktatu, w formie dodatkowych protokołów do niego. 12 XII 1992 r. odbyło się posiedzenie Rady Europejskiej w Edynburgu, poświęcone kontrowersjom związanym z wprowadzeniem w Traktatu życie. Po burzliwych obradach rozstrzygnięto w zasadzie wszystkie sporne kwestie. W tym celu zawarto dodatkowo specjalne protokoły.

W ich wyniku Dania uzyskała zgodę na wyłączenie jej w pewnym stopniu ze wspólnej polityki walutowej i obronnej UE, jak też na zastosowanie przez nią pewnych odstępstw od instytucji obywatelstwa UE i tzw. europolicji, a ponadto ona i Wielka Brytania zostały zwolnione z obowiązku stosowania postanowień Traktatu w zakresie polityki socjalnej. Wielka Brytania dodatkowo wywalczyła prawo do samodzielnego decydowania, czy i kiedy przystąpi do realizacji trzeciego etapu budowy unii walutowej.

Określono też zakres stosowania zasady subsydiarności. Ponadto Komisja Wspólnot Europejskich została zobowiązana do przedstawiania państwom członkowskim projektów aktów prawnych przed nadaniem biegu procesowi legislacyjnemu. Postanowiono też, że niektórego typu dyskusje Rady Wspólnot będą odtajnione, a wyniki głosowań będą publikowane wraz z uzasadnieniem stanowiska, zajmowanego przez poszczególne państwa.

Jednocześnie rozstrzygnięto kontrowersje na temat szeregu spraw formalnie nie związanych z Traktatem z Maastricht, ale których nie rozstrzygnięcie blokowało wejście jego w życie. Przy okazji niektóre państwa wywalczyły dla siebie dodatkowe prawa lub korzyści za zgodę na przyznanie innym państwom odstępstw od niektórych postanowień Traktatu.

Przede wszystkim rozstrzygnięto kontrowersje na temat wysokości wpłat do budżetu UE i tzw. funduszu wyrównawczego. Komisja proponowała, by w związku z utworzeniem UE zwiększyć wpłaty do budżetu Wspólnot z 1,2% do 1,36% produktu narodowego brutto w 1997 r. Ostatecznie uzgodniono, że wpłaty te zostaną zwiększone do 1,27% produktu narodowego brutto przy dwuletniej karencji.

W przypadku tzw. funduszu wyrównawczego przyznano 15 mld ECU⁸ (prawie że 19 mld dol.) na najbliższe 7 lat najbiedniejszym państwom Wspólnot, tj. Grecji, Hiszpanii, Irlandii i Portugalii na przyspieszenie ich rozwoju gospodarczego.

Jednocześnie postanowiono stopniowo zwiększyć środki finansowe tzw. funduszy strukturalnych z 20,85 mld ECU w 1992 r. do 30 mld ECU w 1999 r. oraz środki finansowe na rozwój stosunków zewnętrznych z 3,9 mld ECU na 5,6 mld ECU w 1999 r. Uzgodniono też szereg przedsięwzięć gospodarczych (tzw. pakiet wzrostu), na które postanowiono przeznaczyć 24 mld ECU.

W przypadku Parlamentu Europejskiego postanowiono zwiększyć liczbę miejsc w nim z 518 na 567, przy czym wstępnie zgodzono się, że RFN otrzyma w nim dodatkowo 18 miejsc w związku z przyłączeniem się do niej NRD; pozostałe zaś dodatkowe miejsca miały być rozdzielone przed wyborami do Parlamentu Europejskiego w 1994 r.

Wreszcie Francja uzyskała potwierdzenie, że siedziba Parlamentu Europejskiego nadal będzie znajdowała się w Strasburgu, zaś Wielka Brytania przeforsowała odroczenie ostatecznej decyzji co do siedziby Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju do kolejnego posiedzenia Rady Europejskiej, o którą to siedzibę rywalizowały Londyn i Frankfurt nad Menem, a która tymczasowo znajdowała się w Londynie.

W rezultacie tych powyższych postanowień, ludność Danii w ponownym referendum, odbytym 18 V 1993 r., większością głosów 56,8% opowiedziała się za Traktatem z Maastricht. Postanowienia te ułatwiły też innym parlamentom narodowym opowiedzenie się za nim, chociaż nadal nie ustawały głosy krytyki

8 Europejska Jednostka Walutowa.

tego Traktatu. Wynikało to ze złej sytuacji ekonomicznej we Wspólnotach, w tym wysokiego bezrobocia (w 1993 r. osiągnęło ono 10% wszystkich osób zdolnych do pracy, czyli 17 mln), obawy przed dominacją w Unii Europejskiej RFN rozszerzonej o NRD, szczególnie w sytuacji zwiększenia przez Traktat ponadnarodowych uprawnień jej organów.

Ostatecznie jednak zwyciężyło nie koniunkturalne a strategiczne podejście do procesów integracyjnych w Europie w najbliższej przyszłości, w wyniku czego Traktat w sprawie Unii Europejskiej (UE) wszedł w życie 1 XI 1993 r. Od tej pory UE składa się z trzech filarów:

- pierwszy obejmuje istniejące trzy Wspólnoty Europejskie. Traktat z Maastricht nie tylko zatem ich nie likwiduje, ale rozszerza i dokładniej określa ich kompetencje w szeregu dziedzinach, uzupełniając i modyfikując ich traktaty założycielskie;
- drugi obejmuje wspólną politykę zagraniczną i bezpieczeństwa;
- trzeci obejmował – do czasu wejścia w życie Traktatu Amsterdamskiego – współpracę państw członkowskich w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych. Od 1 V 1999 r. problematyka polityki wizowej, azylowej, imigracyjnej i innych polityk dotyczących swobodnego przepływu osób została przeniesiona do filaru pierwszego. W filarze trzecim pozostała natomiast współpraca policyjna i sądowa w sprawach karnych.⁹

Wspólnoty Europejskie i Unię Europejską tworzą te same państwa. Państwo nieczłonkowskie, chcące się włączyć do procesów integracyjnych realizowanych w ramach tych organizacji, nie może przystąpić tylko do niektórych z nich, lecz musi przystąpić do wszystkich.

Organy Wspólnot Europejskich stały się organami UE, przy czym Traktat UE powołał do życia jeszcze kilka nowych organów, niektóre dla realizacji zadań pierwszego filaru, inne dla realizacji zadań drugiego i trzeciego filaru.

9 Podczas konferencji naukowej, która odbyła się w Warszawie 25 IX 2002 r. pod hasłem „Stwórzmy czwarty filar Unii Europejskiej”, a poświęconej polityce kulturalnej i naukowej UE, podjęto rezolucję postulującą utworzenie w UE czwartego filaru. W ramach tego filaru UE – zdaniem uczestników konferencji – winna zajmować się z jednej strony koordynacją programów badań naukowych, tworzeniem wspólnych projektów badawczych i ich praktycznym wykorzystaniem, rozwijaniem współpracy między instytucjami naukowymi i naukowcami z państw UE, przyczynianiem się do zwiększania nakładów na naukę, z drugiej zaś strony koordynowaniem i organizowaniem imprez kulturalnych o znaczeniu ogólnoeuropejskim, upowszechnianiem wartości kulturalnych, duchownych i moralnych.

L i t e r a t u r a

Układ powołujący do życia Europejską Wspólnotę Węgla i Stali (w:) Prawo międzynarodowe i historia dyplomatyczna. Wybór dokumentów. Pod red. L. Gelberga. Warszawa 1960 r., t. III.

Traktat w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej. „Zbiór Dokumentów” PISM, nr 5, 1957 r.

Traktat w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej. „Zbiór Dokumentów” PISM, nr 5, 1957 r.

Traktat w sprawie Unii Europejskiej (w:) Z.M. Doliwa–Klepacki: Wspólnoty Europejskie. Analiza oraz wybrane dokumenty. Białystok 1993 r.; Prawo Wspólnot Europejskich. Dokumenty. Pod red. W. Czaplńskiej, R. Ostrihansky’ego, A. Wyrozumskiej. Wyd. IV. Warszawa 1997; Dokumenty Europejskie. W opracowaniu A. Przyborowskiej–Klimczak i E. Skrzydło–Tefelskiej. Lublin 1999, t. III.

* * *

A. Całus: Nieudane próby ustanowienia Europejskiej Wspólnoty Obronnej i Europejskiej Wspólnoty Politycznej. „Przegląd Zachodni” nr 3, 1964 r.

A. J. Czartoryski: Pamiętniki i memoriały polityczne 1776–1809. Warszawa 1986.

Europejskie doktryny porozumienia i współpracy gospodarczej w XX w. Po red. Fiedora. Warszawa – Wrocław 1987.

W. B. Jastrzębowski: Traktat o wiecznym przymierzu między narodami ucywilizowanymi. Konstytucja dla Europy. Warszawa – Łódź 1985.

A. Kwilecki: Idea zjednoczenia Europy. Poznań 1969.

P. Landau: Spór o jedność polityczną Europy Zachodniej. Warszawa 1976 r.

F. Machlup: Integracja gospodarcza, narodziny i rozwój idei. Warszawa 1986 r.

A. Marszałek: Z historii europejskiej idei integracji międzynarodowej. UW. Łódź 1996.

C. Mik: Europejskie prawo wspólnotowe. Zagadnienia teorii i praktyki. T. I. Warszawa 2000.

K. Nowak: Koncepcja integracji Europy Zachodniej na tle procesów rozwoju gospodarczego. Poznań 1965 r.

P. Wandycz, L. Frenzl: Zjednoczona Europa. Teoria i praktyka. Londyn 1965 r.

G. Witkowski: Józef Retinger – polski inicjator integracji europejskiej. Warszawa 2000.

R o z d z i a ł d r u g i

PODSTAWY PRAWNE FUNKCJONOWANIA

Porządek prawny i proces jego stanowienia są zasadniczo różne w przypadku tzw. pierwszego filaru Unii Europejskiej (UE), na który składają się trzy Wspólnoty Europejskie, i w przypadku pozostałych dwóch filarów, tj. wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa oraz współpracy policyjnej i sądowej w sprawach karnych.

W pierwszym filarze istnieje ogromne zróżnicowanie źródeł prawa, a proces jego stanowienia jest bardzo skomplikowany; w drugim i trzecim filarze – są one znacznie uproszczone.

1. Podstawy prawne funkcjonowania tzw. pierwszego filaru Unii Europejskiej, tj. Wspólnot Europejskich

A. Kwestia nazwy prawa, regulującego funkcjonowanie pierwszego filaru

U podstaw funkcjonowania Wspólnot Europejskich leży prawo, nazywane w języku polskim prawem wspólnotowym, prawem unijnym, prawem europejskim lub europejskim prawem integracyjnym, zaś w terminologii UE – *acquis communautaire*. Aktualnie najbardziej trafnym jest z pewnością termin *prawo wspólnotowe*. Wydaje się jednak, że lepiej byłoby używać – na razie na wyrost – terminu *prawo unijne*, gdyż z pewnością w niedalekiej przyszłości Wspólnoty wtopią się w Unię Europejską, a bieżące sprawy filara drugiego i trzeciego będą regulowane nie jak teraz głównie przez organy UE, ale przy pewnym udziale także rządów państw członkowskich, a wyłącznie przez uchwały tych organów.

Drugim preferowanym terminem na prawo regulujące funkcjonowanie Wspólnot Europejskich jest termin *europejskie prawo integracyjne*. Chociaż i ten termin ma wadę, gdyż prawo integracyjne tworzą też inne organizacje integracyjne, jak: Unia Ekonomiczna Beneluksu, Nordycka Rada Ministrów, Europejski Obszar Gospodarczy, Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu, Środkowoeuropejskie Porozumienie o Wolnym Handlu, Europejski Obszar Gospodarczy i Wspólnotę Niepodległych Państw.

Całkowicie błędnym jest natomiast termin *prawo europejskie*. Pod tym pojęciem bowiem należy rozumieć nie tylko prawo wspólnotowe – unijne, ale także tworzone w ramach szeregu innych europejskich organizacji międzynarodowych,

w tym przede wszystkim w ramach Rady Europy oraz prawo utworzone z inicjatywy lub pod wpływem Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie.

B. Źródła prawa wspólnotowego (unijnego)

a. Akty założycielskie. *Umowy założycielskie.* Podstawą prawnego funkcjonowania poszczególnych Wspólnot Europejskich są ich umowy założycielskie, w przypadku:

- Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali (CECA) – Układ w sprawie utworzenia CECA z 19 IV 1951 r., zawarty na lat pięćdziesiąt, który wszedł w życie 25 VI 1952 r. W 1991 r. Rada Wspólnot Europejskich postanowiła, że przed wygaśnięciem Układu w lipcu 2002 r. jego postanowienia winny być włączone do Traktatu w sprawie Wspólnoty Europejskiej (WE) tak, by zasady produkcji i zbytu węgla oraz stali w ramach wspólnego rynku państw członkowskich Wspólnot Europejskich nie były regulowane odrębnymi postanowieniami;
- Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej (EURATOM) – Traktat w sprawie utworzenia EURATOMu, podpisany 25 III 1957 r. w Rzymie, który wszedł w życie 1 I 1958 r.;
- Wspólnoty Europejskiej (WE), która do listopada 1993 r. nosiła nazwę Europejska Wspólnota Gospodarcza (EWG) – Traktat w sprawie utworzenia EWG, podpisany 25 III 1957 r. w Rzymie, który wszedł w życie 1 I 1958 r. Traktaty w sprawie EURATOMu i WE zostały zawarte na czas nieograniczony.

Powyższe umowy założycielskie mogą być modyfikowane na wniosek państwa członkowskiego lub Komisji UE, które winny przedłożyć Radzie UE stosowny wniosek. Rada po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i w razie potrzeby Komisji, może podjąć decyzję o zwołaniu konferencji państw członkowskich poświęconej ewentualnej modyfikacji traktatu. W sprawach związanych z przemianami instytucjonalnymi w sferze walutowej Rada winna się konsultować także z Europejskim Bankiem Centralnym. Konferencję zwołuje przewodniczący Rady. Jeśli konferencja postanowi wprowadzić w życie poprawki do umów założycielskich, są one ujmowane w formie umowy, która wchodzi w życie po jej ratyfikowaniu przez wszystkie państwa członkowskie.

Załączniki do umów założycielskich. Umowy założycielskie zawierają od kilku do kilkunastu załączników, z których większość jest już nieważnych. I tak na przykład w przypadku Traktatu EWG dołączono do niego kilkanaście załączników, z których aktualnie obowiązuje jedynie załącznik zawierający statut Europejskiego Banku Inwestycyjnego. Inne dotyczyły: kontyngentów przewozowych niektórych towarów, specyficznego stosowania w pewnym okresie niektórych posta-

nowień Traktatu EWG wobec wybranych państw członkowskich lub części ich obszaru, handlu wewnątrz niemieckiego, przyłączenia do EWG krajów i terytoriów zamorskich.

Umowy modyfikujące lub uzupełniające umowy założycielskie. Do końca 2000 r. zawarto dziesięć powyższego typu umów, z których aktualnie obowiązują osiem, a mianowicie:

- protokół w sprawie przywilejów i immunitetów Wspólnot Europejskich z 8 IV 1965 r.;
- układ w sprawie przystąpienia Danii, Irlandii i Wielkiej Brytanii do Wspólnot Europejskich z 22 I 1972 r., który wszedł w życie 1 I 1973 r.
- układ w sprawie przystąpienia Grecji do Wspólnot Europejskich z 28 V 1979 r., który wszedł w życie 1 I 1981 r.;
- układ w sprawie przystąpienia Hiszpanii i Portugalii do Wspólnot Europejskich, który wszedł w życie 1 II 1986 r.;
- Jednolity Akt Europejski, podpisany 17 II 1986 r. w Luksemburgu przez dziewięć państw, a 28 II 1986 r. w Hadze przez pozostałe trzy państwa członkowskie, który wszedł w życie 1 VII 1987 r.;
- układ w sprawie przystąpienia Austrii, Finlandii i Szwecji do Wspólnot Europejskich z 1 II 1994 r., który wszedł w życie 1 I 1995 r.
- traktat w sprawie utworzenia Unii Europejskiej (UE), podpisany 7 II 1992 r., który wszedł w życie 1 XI 1993 r. Wprawdzie traktat poświęcony jest Unii Europejskiej, jednak na jego podstawie Wspólnoty Europejskie stają się częścią składową UE, a jednocześnie wprowadza on wiele poprawek do umów założycielskich Wspólnot. Do traktatu załączonych jest 12 protokołów i 32 deklaracje;
- traktat Amsterdamski, podpisany 2 X 1997 r., który wszedł w życie 1 V 1999 r. Do traktatu załączonych jest 13 protokołów i 55 deklaracji;
- umowa o stopniowym znoszeniu odpraw na wspólnych granicach, podpisana 14 VI 1985 r. w Schengen, która weszła w życie w 1994 r. wraz z konwencją z 19 VI 1990 r., wprowadzającą tę umowę w życie;
- traktat Nicejski; zasady traktatu zostały wynegocjonowane podczas sesji Rady Europejskiej w Nicei w dniach 7–10 XII 2000 r.; został podpisany 26 II 2001 r. w Nicei. Jego wejście w życie uległo opóźnieniu, ponieważ ludność Irlandii w pierwszym referendum 29 III 2001 r. opowiedziała się przeciw temu Traktatowi (53,87% głosów). Po zaaprobowaniu go w drugim referendum w październiku 2002 r. (62,89% głosów) został on ratyfikowany przez Irlandię w dniu 10 XII 2002 r., a w życie wszedł 1 II 2003 r.;

- traktat w sprawie przystąpienia 10 państw – w tym Polski – do UE, podpisany 16 IV 2003 r. w Atenach. Zakłada się, że wejdzie on w życie 1 V 2004 r.

b. Akty pochodzące od aktów założycielskich i będące tworem samych Wspólnot Europejskich. *Uchwały organów UE.* Rada i Komisja Unii Europejskiej. W przypadku WE i EURATOMu mogą podejmować 5 rodzajów uchwał: rozporządzenia, dyrektywy, decyzje, zalecenia i opinie, a w przypadku CECA 3 rodzaje uchwał: decyzje, zalecenia i opinie.

W przypadku WE i EURATOMu:

↳ *Rozporządzenie* obowiązuje w całości i powinno być bezpośrednio wykonywane na terytorium wszystkich państw członkowskich. W przypadku kolizji z aktem prawa narodowym ma ono pierwszeństwo przed tym prawem. Jest jedynie aktem ogólnym, który zawiera normy prawne mające zastosowanie do nieograniczonej liczby przypadków określonego rodzaju spraw, problemów czy sytuacji. Kierowane jest ono przede wszystkim do rządów, może być jednak kierowane też do osób fizycznych i prawnych. W praktyce wytworzyły się dwa rodzaje rozporządzeń: podstawowe i wykonawcze. Rozporządzenia podstawowe wydawane są wspólnie przez Radę i Parlament lub przez Radę. Rozporządzenia wykonawcze wydawane są przez Radę lub Komisję. Mają one zmniejszony wkład normatywny i odnoszą się do rozporządzenia podstawowego.

↳ *Dyrektywa* wiąże adresata, do którego jest skierowana, odnośnie wyniku, jaki powinien być osiągnięty, pozostawia natomiast swobodę wyboru form i środków realizacji tego celu. W zasadzie jest ona kierowana do rządów państw członkowskich. Zgodnie jednak ze stanowiskiem Trybunału Sprawiedliwości może być ona kierowana także do osób fizycznych i prawnych.

O ile państwo nie wyda stosownego aktu wykonawczego do dyrektywy w terminie w niej wskazanym, w przypadku stosunków państwo – obywatel można bezpośrednio powołać się na odpowiednie przepisy tej dyrektywy pod warunkiem, że są one na tyle szczegółowe, iż można z nich wysunąć wnioski co do praw obywatela.

Traktat WE przewiduje sprawy, które mogą być rozstrzygnięte za pomocą dyrektywy. Ponadto dyrektywy wydawane są najczęściej wówczas kiedy wykonanie danego zadania należy wprawdzie do obowiązków Wspólnoty, ale w praktyce w mniejszym lub większym zakresie jego realizacja pozostała dotychczas w kompetencji państw członkowskich. Również dyrektywa winna być umotywowana.

↳ *Decyzja* we wszystkich elementach obowiązuje adresata, do którego jest skierowana. Adresatami mogą być tak państwa członkowskie, jak również osoby prawne i fizyczne. Analogicznie jak rozporządzenie, obowiązuje ona automatycznie

nie na terytorium państw członkowskich i nie wymaga żadnych wewnętrznych przepisów wykonawczych dla uzyskania mocy wiążącej. Decyzje Rady i Komisji, nakładające na osoby prawne lub fizyczne zobowiązania pieniężne, stanowią tytuł egzekucyjny. Jego wykonanie następuje, bez jakiegokolwiek aprobaty lub innej kontroli – poza sprawdzeniem autentyczności tytułu – przez władzę państwową wyznaczoną w tym celu przez rząd państwa członkowskiego, według procedury cywilnej obowiązującej w tym państwie. Wykonanie przymusowe może być zawieszane tylko na podstawie Trybunału Sprawiedliwości UE. Kontrolowanie czynności egzekucyjnych z obowiązującymi przepisami należy jednak do sądów krajowych. W przypadku sprzeczności uchwał organów UE z prawem narodowym priorytet mają uchwały tych organów.

Część z uchwał o charakterze wiążącym nie dotyczy konkretnego problemu, lecz zawiera zasady rozwiązywania, stosowania lub odnoszenia się do istniejących lub mogących wystąpić w przyszłości problemów w ilości nieograniczonej i to one właśnie stanowią prawo.

– *Zalecenia i opinie*₁ nie mają charakteru wiążącego. Umowy założycielskie WE i EURATOMu nie przeprowadzają rozróżnienia między zaleceniem i opinią. W praktyce zalecenie ma większe znaczenie niż opinia. Opinia zawiera zazwyczaj jedynie stanowisko organu ją uchwalającego, natomiast zalecenie zawiera ponadto także sugestię podjęcia jakiegoś działania przez adresata, do którego jest ono skierowane. Zalecenia kierowane są przez Radę lub Komisję UE z reguły do państw członkowskich, natomiast opinie przede wszystkim do innych organów UE, rzadko także do osób prawnych i fizycznych.

Wszystkie powyższego typu uchwały może podejmować Parlament wraz z Radą, sama Rada i Komisja; może je też podejmować – z wyłączeniem dyrektyw – Europejski Bank Centralny, ale w zasadzie tylko w odniesieniu do realizacji i funkcjonowania unii walutowej; zaś zalecenia i opinie – szereg organów doradczych.

Rozporządzenia oraz te dyrektywy i decyzje, które są podjęte wspólnie przez Radę i Parlament Europejski, oraz dyrektywy kierowane bezpośrednio do rządów państw członkowskich są publikowane w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej.¹ Inne dyrektywy i decyzje oraz zalecenia i opinie są notyfikowane adresatom.

Rozporządzenia oraz ogłoszone w powyższym Dzienniku dyrektywy i decyzje wchodzi w życie w terminie przez nie wskazanym lub dwudziestego dnia od

¹ Journal officiel de l'Union européenne, Official Journal of the European Union. Pierwotnie nosił on nazwę Dziennik Urzędowy Wspólnot Europejskich. Aktualną nadał mu Traktat Nicejski.

ogłoszenia. Dyrektywy i decyzje, notyfikowane adresatom, wchodzą w życie w dniu ich doręczenia adresatom.

– *Uchwały sui generis*. W praktyce organów UE podejmowane są także uchwały, których forma nie jest przewidziana przez umowy założycielskie Wspólnot Europejskich. Są nimi: rezolucje Rady i Parlamentu Europejskiego, programy Rady, komunikaty Komisji, deklaracje Parlamentu, memoranda, decyzje budżetowe, plany, projekty. Jedne z nich mają charakter prawny zbliżony do przewidzianych przez umowy założycielskie zaleceń, inne mają charakter deklaracji. W przypadku nielicznych z nich – np. programów działania – można przyjąć założenie, że w praktyce mają one charakter wiążący.

Jeśli chodzi o CECA to występowały w niej trzy rodzaje uchwał: decyzje, zalecenia i opinie. Układ CECA rozróżnia dwa rodzaje *decyzji*: *ogólne*, mające bezpośrednią i ogólną moc wiążącą w każdym zakresie na terytorium państw członkowskich, kierowane do rządów tych państw, osób fizycznych i prawnych, oraz *indywidualne*, obowiązujące w pełnym zakresie, ale tylko adresatów, kierowane do rządów państw, osób fizycznych i prawnych.

– *Zalecenia* mają taki sam charakter prawny jak dyrektywy w przypadku WE i EURATOMu, zaś *opinie* – jak opinie w przypadku WE i EURATOMu.

Powyższy porządek prawny, obowiązujący we Wspólnotach Europejskich, uzupełnia *orzecznictwo* Trybunału Sprawiedliwości UE. Mianowicie Trybunał ten ma prawo formułować wykładnię prawa pierwotnego i wtórnego Wspólnot, czyli tzw. *orzeczenia wstępne (prejudycjalne)*. W przypadku krajowych sądów ostatniej instancji, gdy mają one wątpliwości co do interpretacji powyższego prawa, są one zobowiązane do zwrócenia się do Trybunału o sformułowanie wykładni na temat konkretnych aktów tego prawa. Wykładnia Trybunału jest dla takiego sądu obowiązująca. Gdyby inny sąd krajowy rozpatrywał sprawę zbliżoną do poprzedniej to wprawdzie nie obowiązuje go wykładnia Trybunału wcześniej wydana, jednak gdyby chciał on wydać orzeczenie sprzeczne z powyższą wykładnią, to musi wówczas zasięgnąć stanowiska Trybunału. Stanowisko Trybunału jest dla tego sądu wiążące.

Akty prawne tworzące tzw. prawo wewnętrzne Wspólnot Europejskich. Na podstawie umów założycielskich Wspólnot Europejskich ich organy główne uchwały swoje regulaminy funkcjonowania, zaś Rada i Komisja uchwały statuty ważniejszych organów pomocniczych, na podstawie których działają te organy. W przypadku niektórych mechanizmów WE Rada uchwaliła zasady ich funkcjonowania lub korzystania z ich świadczeń. Typowym przykładem jest rozporządzenie Rady nr 17/64 z 5 II 1964 r. w sprawie zasad funkcjonowania i warunków pomocy z Funduszu Ukierunkowania i Gwarancji Rolnictwa.

Umowy zawarte przez Wspólnoty Europejskie. Traktat w sprawie WE wyposaża tę Wspólnotę w prawo zawierania umów, dotyczących polityki handlowej

(art. 131–134), stowarzyszenia krajów i terytoriów zamorskich (art. 182–188), współpracy z organizacjami międzynarodowymi (art. 302–304 i stowarzyszenia państw z tą Wspólnotą (art. 310).

Dotychczas WE zawarła kilkadziesiąt umów handlowych. Do najważniejszych należą bezsprzecznie umowy zawarte w 1972 r. przez WE z 7 państwami Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu (EFTA) w sprawie utworzenia między nimi strefy wolnego handlu na artykuły przemysłowe oraz układ w sprawie utworzenia Europejskiego Obszaru Gospodarczego przez WE i EFTA, który został podpisany 11 X 1991 r. Co 5 lat WE zawiera konwencje (tzw. konwencje z Lomé) z ponad 70 państwami Afryki, strefy Karabinów i Pacyfiku w sprawie współpracy handlowej, pomocy technicznej i finansowej.

WE zawarła też z kilkoma państwami europejskimi umowy w sprawie stowarzyszenia się z nią tych państw, w tym 16 XII 1991 r. z Polską, Czecho–Słowacją i Węgrami.

Również umowy założycielskie CECA i EURATOMu przewidują możliwość zawierania przez te Wspólnoty umów z państwami trzecimi i organizacjami międzynarodowymi. W ich rezultacie EURATOM zawarł ponad 20 umów z państwami trzecimi i organizacjami międzynarodowymi w sprawie współpracy w dziedzinie badań i dostaw materiałów rozszczepialnych, a ponadto w 1972 r. umowę z Międzynarodową Agencją Energii Atomowej (IAEA), na podstawie której przejął on – w odniesieniu do swych państw członkowskich – funkcję kontrolną, wynikającą z postanowień układu o nierozpowszechnianiu broni jądrowej z 1968 r.

Z kolei CECA zawarła umowę z Austrią (1957 r.) i Szwajcarią (1956 r.) w sprawie taryf na tranzyt węgla przez te państwa, ustalonych w ramach tej Wspólnoty. Zawarła też umowy o współpracy z kilkoma organizacjami międzynarodowymi.

c. Prawo międzynarodowe. Trybunał Sprawiedliwości w swym orzecznictwie stale akcentuje, że Wspólnoty Europejskie, realizując swoje cele, winny działać zgodnie z normami prawa międzynarodowego. Nie rozwija on jednak szerzej swego stanowiska na ten temat. Wynika zatem stąd, że dla Wspólnot Europejskich, a tym samym Unii Europejskiej, uzupełniającymi źródłami prawa są:

– *Ogólne zasady prawa międzynarodowego.* Pokrywają się one w praktyce istotnie z zasadami prawa unijnego. Należą do nich przede wszystkim: poszanowanie suwerenności państw, poszanowanie praw człowieka, zasada słuszności, ochrona praw nabytych, prawo do odszkodowania za wyrządzoną szkodę;

– *Zwyczaj międzynarodowy.* Państwa członkowskie UE, jak też Wspólnoty Europejskie są podmiotami prawa międzynarodowego. Jest przeto rzeczą oczywistą, że zwyczaj międzynarodowy jest dla nich źródłem prawa;

– *Uchwały prawotwórcze organizacji międzynarodowych;*

– *Umowy międzynarodowe zawarte przez Wspólnoty Europejskie.* Są one bezsprzecznie źródłem prawa unijnego. Jedni jednak naukowcy uważają, w tym autor niniejszej książki, że umowy te stanowią prawo unijne, inni zaś, że prawo międzynarodowe.

Czy precedens może być źródłem prawa unijnego? W pozytywnym prawie unijnym nie ma żadnego wyraźnego stwierdzenia, że precedens może lub nie może być źródłem prawa unijnego. Również w doktrynie prawa unijnego nie ma jednolitego i wyraźnego poglądu na ten temat. Także Trybunał Sprawiedliwości nie zajmował dotychczas w tej kwestii wyraźnego stanowiska. W jednym tylko przypadku można uznać, że precedens jest w UE w zasadzie źródłem prawa unijnego. Chodzi mianowicie o orzecznictwo tegoż Trybunału i Sądu Pierwszej Instancji. Mianowicie, mimo że orzeczenia tych organów nie wiążą ich w następnych sprawach, organy te zazwyczaj odwołują się do swych poprzednich orzeczeń. Od lat osiemdziesiątych w swych orzeczeniach po prostu dosłownie cytują one swoje stanowisko, zawarte w analogicznej sprawie w poprzednim orzeczeniu.

C. Zasady strukturalne prawa unijnego

Zasady strukturalne prawa unijnego można podzielić na dwie grupy: zasady, na których powinno się opierać tworzenie nowego prawa oraz zasady, na których powinno się opierać jego stosowanie.

a. Zasady obowiązujące przy tworzeniu prawa unijnego

Tworzenie prawa unijnego opiera się na kilku zasadach. Do podstawowych należą:

Zasada kompetencji powierzonych. Istotą tej zasady jest poszanowanie kompetencji powierzonych UE i państwom członkowskim przez prawo pierwotne w zakresie realizacji celów przez niego określonych. Kompetencje te można podzielić na: wyłączne kompetencje UE, kompetencje mieszane UE i państw członkowskich oraz wyłączne kompetencje tych państw. Kompetencje wyłączne oznaczają, że niektóre działania w ramach UE są zastrzeżone wyłącznie dla jej organów. Można je podzielić na wyraźne i domniemane. Kompetencje wyraźne oznaczają, że zgodnie z danym artykułem danego traktatu w konkretnej sytuacji uchwały mogą być podejmowane wyłącznie przez organy UE. Natomiast kompetencje domniemane oznaczają, że z ogólnych sformułowań przepisów prawa pierwotnego wynika, że organy te mają uprawnienia do działania. I tak art. 308 Traktatu WE stanowi, że „jeżeli w działaniu wspólnego rynku okaże się niezbędne podjęcie akcji przez Wspólnotę do realizacji jednego z jej celów, a uprawnienia potrzebne do jej podjęcia nie są przewidziane w niniejszym Traktacie, Rada działając jednomyślnie i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego, podejmie odpowiednie

kroki”. Szerzej sytuacje, w przypadku których organy UE mogą podjąć akcje na zasadzie kompetencji domniemanych, sprecyzował Trybunał Sprawiedliwości w swej opinii nr 1/94.

Kompetencje mieszane oznaczają, że w danej sprawie może działać tak UE, jak i państwa członkowskie. Można podzielić je na dwie grupy. Jedne wynikają z omówionej niżej zasady subsydiarności, drugie z postanowień konkretnych przepisów UE (np. art. 226 i 227 Traktatu WE, na podstawie których, tak Komisja UE, jak i poszczególne państwa UE, mogą skierować do Trybunału Sprawiedliwości pozew przeciwko państwu, które nie wywiązuje się ze swych obowiązków wynikających z tegoż Traktatu).

Wreszcie kompetencje wyłączne państw członkowskich oznaczają, że działanie w danych sprawach w UE jest zastrzeżone wyłącznie dla państw członkowskich.

Na przestrzeni funkcjonowania Wspólnot Europejskich pojmowanie zakresu kompetencji Wspólnoty Europejskie uległy daleko idącej ewolucji. Na początku ich funkcjonowania działacze integracyjni, zwolennicy federacji europejskiej, próbowali narzucić we Wspólnotach interpretację, że jeśli traktaty wyraźnie nie mówią, kto jest upoważniony do podjęcia działań na rzecz realizacji celów Wspólnot, to należy rozumieć, iż uprawnione są Wspólnoty. Uosobieniem takiej interpretacji był W. Hallstein, pierwszy przewodniczący Komisji. W wyniku zdecydowanego sprzeciwu większości państw, na czele z Francją, interpretacja w tym zakresie ulegała ewolucji, by w wykładni Rady Europejskiej, podczas spotkania w grudniu 1992 r. w Edynburgu, dokonanej w aneksie I do części A konkluzji Urzędu Przewodniczącego, stwierdzić, że kompetencja Wspólnot do realizacji ich celów jest wyjątkiem, zaś kompetencja państw – zasadą.

W przypadku kwestionowania przez państwo kompetencji wyłącznych UE, musi ono wówczas udowodnić, że to ono – a nie organy UE – ma prawo do działania; natomiast w przypadku kompetencji mieszanych to organy UE muszą dowieść, że mają takie prawo do działania.

Zasada subsydiarności. Jest przewidziana przez art. 5 Traktatu WE, ale dopiero po jego znowelizowaniu przez Traktat z Maastricht. Istota jej sprowadza się do tego, że w dziedzinach, które nie podlegają jej wyłącznej kompetencji, WE podejmuje działania jedynie wówczas i w takim zakresie, w jakim cele proponowanych działań nie mogą być zrealizowane w sposób wystarczający przez państwa członkowskie z uwagi na skalę lub skutki proponowanych działań, a mogą zostać lepiej zrealizowane przez Wspólnotę.

Zasada ta, jako jedna z nielicznych, omówionych niżej, dotyczy nie tylko filaru I, ale także II i III. Stanowi o tym art. 2 Traktatu UE.

Zasada jednolitych ram instytucjonalnych. Zgodnie z art. 3 Traktatu UE, ma ona do swej dyspozycji jednolite ramy instytucjonalne. Oznacza to, że główne organy Wspólnot Europejskich, istniejące do chwili utworzenia Unii Europejskiej, stały się następnie głównymi organami działającymi także w ramach filaru II i III. Natomiast nieliczne tylko organy pomocnicze, z funkcjonujących w ramach filaru I, jak na przykład Komitet Stałych Przedstawicieli, stały się organami całej UE. Na potrzeby funkcjonowania filaru II i III zostały utworzone odrębne, chociaż na razie nieliczne, inne organy pomocnicze, np. Komitet Polityczny czy Komitet Koordynacyjny.

Zadaniem organów, funkcjonujących w jednolitych ramach instytucjonalnych, jest zapewnienie spójności i ciągłości zadań, podejmowanych dla osiągnięcia celów UE, przy poszanowaniu i w oparciu o *acquis communautaire*. Winny one w szczególności zapewnić spójność całych działań podejmowanych za granicą, w ramach jej stosunków zewnętrznych, bezpieczeństwa, polityki gospodarczej i rozwoju. W ramach UE za zapewnienie tej spójności odpowiedzialna jest przede wszystkim Rada i Komisja, każda zgodnie ze swymi kompetencjami. Relacje kompetencji między poszczególnymi głównymi organami w przypadku poszczególnych filarów są jednak różne.²

Zasada równowagi instytucjonalnej. Istotą jej jest zapobieganie, występującej w praktyce, tendencji do nadmiernej koncentracji władzy w UE przez poszczególne jej organy. W tym celu prawo unijne stworzyło system wzajemnej kontroli i hamulców, stosowanych przez jedne organy wobec innych, wyrażających się w procedurach stanowienia tego prawa oraz w skargach sądowych.

Oddaje ją najlepiej orzeczenie Trybunału Sprawiedliwości w sprawie Parlament Europejski v. Rada z 1990 (nr 70/80), w którym stwierdza on m.in., że „poszanowanie równowagi instytucjonalnej implikuje, że każda instytucja wykonuje swoje kompetencje w poszanowaniu kompetencji innych”. Wymaga to również, by każde uchybienie tej regule mogło być sankcjonowane.

Zasada bazowania UE na zasadach wolności, demokracji, poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności oraz tożsamości narodowej państw członkowskich. Art. 6 ust. 1 Traktatu UE stanowi, że Unia jest oparta na zasadach wolności, demokracji, poszanowaniu praw człowieka i podstawowych wolności oraz praworządności, na zasadach, które są wspólne dla państw członkowskich. Ust. 2 tegoż artykułu dodaje, że UE respektuje podstawowe prawa zagwarantowane w Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 1950 r. oraz prawa, wynikające z tradycji konstytucyjnych, wspólnych

2 Zob. pkt. 1D i pkt. 2 Ac i B niniejszego rozdziału.

dla tych państw. Wreszcie ust. 3 stanowi, że UE respektuje tożsamości narodowe państw członkowskich.

Zasady te nie są jednak rozwinięte w innych aktach prawa unijnego. Wyjątek stanowi art. 12 Traktatu WE, w wersji zmodyfikowanej przez Traktat Amsterdamski, który mówi o zwalczaniu przez Radę dyskryminacji z powodu płci, rasy, pochodzenia etnicznego, religii lub wyznania, inwalidztwa, wieku lub orientacji seksualnej.

Poszczególne prawa człowieka i podstawowe wolności zostały wprowadzić następnie szeroko rozwinięte w Karcie Podstawowych Praw UE, podpisanej 7.12.2000 r. w Nicei, jednak akt ten nie ma charakteru wiążącego dla państw członkowskich, a jedynie charakter deklaratoryjny.

Zasada rozszerzonej współpracy. Zasada ta została ustanowiona dosyć późno, bo dopiero przez Traktat Amsterdamski (tytuł VII), chociaż wprowadzenie jej do prawa unijnego było rozpatrywane od dawna, począwszy od tzw. Raportu Tindemansa z 1975 r. Istota jej sprowadza się do tego, że grupa państw UE może podjąć działania na rzecz zacieśnienia (zgodnie z Traktatem Amsterdamskim) lub rozszerzenia (zgodnie z Traktatem Nicejskim) integracji między sobą, jeśli uznają to za wskazane, a pozostałe państwa, które nie są zainteresowane danym przedsięwzięciem, nie mogą takiego przedsięwzięcia zablokować. Zasada ta nazywana jest przez Traktat Nicejski zasadą rozszerzonej współpracy. Szerzej jest ona omówiona w pkt. 1 Dc niniejszego rozdziału.

Zasada ta stanowi istotne odstępstwo od niektórych podstawowych zasad prawa unijnego, omówionych niżej, tj. zasady jednolitości (spójności) i zasady solidarności. U podstaw jej powstania leży rozbieżność interesów narodowych państw członkowskich UE co do tempa i zakresu integracji europejskiej. Jedne z nich, przede wszystkim tzw. pierwsza szóstka, czyli twórcy EWG, uważa, że należy przyspieszać, pogłębiać i rozszerzać integrację, inne, jak np. Wielka Brytania czy Dania z przyczyn prawnoustrojowych nie są zainteresowane pogłębianiem integracji, która pociąga za sobą ograniczanie ich suwerenności, jeszcze inne, np. Grecja, Irlandia i Portugalia, nie są gotowe ekonomicznie i społecznie do pogłębiania i przyspieszania integracji. Problem pogodzenia tych stanowisk stawał się coraz bardziej pilny w kontekście niedalekiej perspektywy wejścia do UE nowych państw, z których większość jest ekonomicznie zacofana. Wprowadzenie powyższej zasady do prawa unijnego stanowiło przeto swego rodzaju kompromis między zróżnicowanymi interesami państw członkowskich UE.

Inne zasady. Szereg teoretyków prawa unijnego wyróżnia jeszcze inne zasady, obowiązujące przy tworzeniu prawa w UE. Najczęściej wymienia się zasady: auto-

nomii instytucjonalnej, lojalnej współpracy międzyinstytucjonalnej, szczerzej współpracy i lojalności między nimi.³

b. Zasady obowiązujące przy stosowaniu prawa unijnego

Stosowanie prawa unijnego opiera się na kilku zasadach. Do podstawowych należą:

Zasada pierwszeństwa prawa unijnego wobec prawa wewnętrznego państw członkowskich. Oznacza ona, że w przypadku kolizji prawa unijnego z prawem tych państw obowiązują przepisy tego pierwszego, które w takim przypadku powodują bezskuteczność prawa narodowego. Oznacza to również, że organy państw członkowskich nie mogą kwestionować ani w całości, ani w konkretnym przypadku, przepisów prawa unijnego, zaś jego stosowanie wymaga zmiany procedur stosowania i kontroli przestrzegania prawa wewnętrznego poszczególnych tych państw.

Zasada powyższa wynika z faktu przekazania w odniesieniu do poszczególnych dziedzin lub problemów części suwerennych praw państw członkowskich albo precyzyjniej mówiąc - za takim sformułowaniem opowiada się autor niniejszej książki – uprawnień do wykonywania części suwerennych praw tych państw na rzecz Wspólnot Europejskich.

Wreszcie oznacza to obowiązek państw członkowskich zapewnienia bezpośredniej skuteczności orzeczeń sądów UE oraz uchwał instytucji UE, nakładających na osoby prawne i fizyczne zobowiązania finansowe.

Zasada niniejsza nie jest regulowana precyzyjnie przez prawo pierwotne Wspólnot Europejskich, chociaż o jej istnieniu można wywnioskować z szeregu artykułów Traktatu WE (np. choćby z art. 249). Istnienie jej szeroko uzasadniało orzeczenie Trybunału Sprawiedliwości w sprawie *Flaminio Costa v. ENEL* z 1964 r. (nr 6/64). W orzeczeniu tym stwierdził on m.in. że ze względu na specyficzny charakter prawa, wynikającego z Traktatu EWG, będącego niezależnym źródłem prawa, normy prawa wewnętrznego państw członkowskich nie mogą mieć przed nim pierwszeństwa, gdyż w innym przypadku będzie ono pozbawione charakteru prawa wspólnego i będą zakwestionowane podstawy prawne EWG. Traktat powołujący do życia EWG stworzył bowiem własny porządek prawny, na rzecz którego państwa członkowskie przekazały część swych suwerennych uprawnień, który to porządek stał się częścią integralną tych państw.

W kolejnych swych orzeczeniach Trybunał Sprawiedliwości, podtrzymując zasadność swego stanowiska, wskazywał m.in. na skuteczność prawa unijnego we

³ W polskiej doktrynie najszerzej powyższe zasady omawia C. Mik w pracy pt. Europejskie prawa wspólnotowe. Zagadnienia teorii i praktyki. Warszawa 2000, t. I, s. 124–128.

wszystkich państwach członkowskich oraz na jednakową jego implementację w tych państwach. W innym przypadku ocena ważności i skuteczności tego prawa w poszczególnych państwach mogłaby być różna.

W praktyce jednak trybunały konstytucyjne Francji, RFN i Włoch kwestionowały powyższą zasadę, gdy dochodziło do sprzeczności między prawem unijnym a prawem narodowym w zakresie praw człowieka i z podstawowymi zasadami ich konstytucji.

Zasady bezpośredniej stosowalności i bezpośredniego skutku prawa unijnego w prawie państw członkowskich. W doktrynie prawa unijnego jedni autorzy w odniesieniu do tych zasad stosują jeden wspólny termin – *bezpośredni skutek*, inni stosują przemiennie dwa terminy – *bezpośredni skutek* i *bezpośrednia stosowalność*, jeszcze inni stoją na stanowisku, że te dwa terminy dotyczą dwóch odrębnych pojęć, chociaż do siebie bardzo zbliżonych. Trybunał Sprawiedliwości pierwotnie używał te dwa pojęcia przemiennie, później jednak zaczął odróżniać te dwa pojęcia.

Bezpośrednia stosowalność oznacza, że dany akt prawa unijnego nie wymaga wydania aktu prawa krajowego, inaczej mówiąc przeniesienia go do porządku prawnego państwa członkowskiego, by obowiązywał on na terytorium tego państwa. Przepisy prawa pierwotnego UE nie mówią nic na ten temat. Jedynie art. 249 Traktatu UE, definiując pojęcie rozporządzenia, stanowi, że „obowiązuje ono w całości i stosuje się bezpośrednio we wszystkich państwach członkowskich”.

Zasada powyższa omówiona jest szerzej natomiast w kilku orzeczeniach Trybunału Sprawiedliwości, a przede wszystkim w orzeczeniu w sprawie *Amministrazione delle finanze dello stato v. Simenthal SpA* z 1978 r. (nr 106/77), w którym stwierdza on, że „bezpośrednie stosowanie prawa wspólnotowego oznacza, że jego postanowienia posiadają pełną moc we wszystkich państwach członkowskich, począwszy od momentu wejścia w życie przez cały okres ważności. Bezpośrednio obowiązujące przepisy stanowią źródło praw i obowiązków wszystkich, których one dotyczą, bez względu na to, czy chodzi o państwa członkowskie, czy też o poszczególne osoby. Skuteczność ta dotyczy również każdego sądu, którego zadanie jako organu państwa członkowskiego polega na ochronie praw, przyznawanych jednostkom przez prawo wspólnotowe”.

Przepisy prawa pierwotnego są w przeważającej większości skierowane do państw członkowskich, a nie do osób fizycznych czy prawnych. Stąd też państwa członkowskie są zobowiązane do podejmowania określonych działań, w tym przede wszystkim wydawania aktów prawa wewnętrznego, na podstawie których te jednostki uzyskują określone prawa i obowiązki.

Bezpośrednia stosowalność odnosi się – jak już wyżej stwierdzono – do rozporządzeń. W niektórych jednak przypadkach mogą one zawierać klauzule, które zobowiązują państwa do wydania aktów prawa wewnętrznego.

Zasada bezpośredniej stosowalności nie dotyczy dyrektyw. By dyrektywy obowiązywały na terytorium państwa członkowskiego, winno ono wydać stosowny akt. Jest jednak wyjątek. W przypadku, gdy państwo nie wyda w stosownym czasie odpowiedniego aktu lub ten akt uchybia istocie celu aktu unijnego, wówczas zgodnie z orzeczeniem prejudycjalnym Trybunału Sprawiedliwości z 1994 r. (nr 236/92) „we wszystkich przypadkach, gdy postanowienia dyrektyw wydają się, z punktu widzenia ich treści, bezwarunkowe i dostatecznie precyzyjne, jednostki są uprawnione do powoływania się na nie przed sądem krajowym przeciwko państwu, lub gdy ono powstrzymuje się z transpozycją dyrektywy do prawa krajowego w oznaczonym terminie, lub gdy doprowadza do transpozycji nieprawidłowej”.

Zasada stosowalności bezpośredniej odnosi się również do decyzji, o ile bowiem skierowane do bezpośredniego adresata, niektóre z nich mają charakter prawotwórczy.

Natomiast *zasada bezpośredniego skutku* oznacza, że dana osoba może wywodzić dla siebie prawa bezpośrednio z niektórych aktów prawa unijnego, mimo braku norm prawa krajowego wprowadzających te akta w życie na terytorium danego państwa. W jej świetle akty prawa unijnego można przeto podzielić na dwie kategorie: wywołujące skutek bezpośredni dla osób, znajdujących się na terytorium państw członkowskich oraz na takie, które jedynie pośrednio, a nie bezpośrednio, wywołują skutek bezpośredni. W przypadku zatem ostatnich muszą one być przeniesione do porządku prawnego państw członkowskich przez wydanie przez te państwa stosownych aktów.

Obowiązkiem państw członkowskich, wynikającym z powyższej zasady, jest wyznaczenie właściwych sądów i stworzenia stosownej procedury dla ochrony praw osób, które uzyskują one na jej podstawie. Z kolei sądy krajowe są zobowiązane zapewnić ochronę praw osób, nabytych w wyniku bezpośredniego efektu powyższych norm.

Jakie kryteria muszą zatem spełniać akty prawa unijnego, aby mogły wywierać bezpośredni skutek? Normy prawa pierwotnego UE nie mówią nic na ten temat. Wymienia je natomiast dosyć precyzyjnie Trybunał Sprawiedliwości w szeregu swych orzeczeń. I tak w orzeczeniu w sprawie *Van Gend en Loos v. Holenderskiej administracji skarbowej* z 1963 r. (nr 22/62) stwierdził on, że tylko takie przepisy prawa pierwotnego UE mogą wywierać bezpośredni skutek w porządku prawnym państw członkowskich, które są: jasne, jednoznaczne i bezwarunkowe,

nie są zaopatrzone w żadne zastrzeżenia i nie są uzależnione od wydania w ich sprawie aktu wewnętrznego.

Z kolei w orzeczeniu prejudycjalnym w sprawie Fink Frucht z 1968 r. (nr 27/67) Trybunał zajął stanowisko, że przepisy prawa pierwotnego mogą być skuteczne bezpośrednio, o ile są: samowystarczalne, bezwarunkowe i mogące tworzyć stosunki między państwami a osobami podlegającymi ich jurysdykcji.

Zasada jednolitości (spójności). Stanowi ona, że prawo unijne winno być jednolite i w całości stosowane w państwach członkowskich. Z zasady tej wypływa też obowiązek eliminowania z prawa wewnętrznego państw członkowskich wszelkich norm kolidujących z normami prawa unijnego.

Istnienie powyższej zasady wynika nie z pierwotnego prawa unijnego, lecz przede wszystkim z orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości. W orzeczeniu prejudycjalnym w sprawie Zuckerfabrik z 1991 r. (nr 143/88 i 92/89) Trybunał stwierdził, że „jednolite stosowanie (prawa unijnego – dop. Z.M.D-K.) jest fundamentalnym wymogiem wspólnotowego porządku prawa”. W orzeczeniu zaś w sprawie Walt Wilhelm et al. v. Bundeskartellamt z 1969 r. (nr 14/69) podkreślił on, że „moc obowiązująca Traktatu i środki podejmowane dla jego realizacji nie mogą być różne w poszczególnych państwach wskutek obowiązywania środków wewnętrznych, gdyż przez to funkcjonowanie systemu Wspólnoty byłoby zakłócone, a osiągnięcie celów Wspólnoty narażone na niebezpieczeństwo”.

Z kolei w sprawie Norddeutsche Vieh- und Fleischkontor GmbH v. Hauptzollamt Hamburg z 1971 r. (nr 39/70) Trybunał orzekł m.in., że „jednolitość stosowania prawa wspólnotowego nie zezwala na odwoływanie się do prawa wewnętrznego, jak tylko w zakresie koniecznym do wykonania rozporządzeń”. Stanowisko to zostało następnie przez niego potwierdzone w orzeczeniu w sprawie Internationale Handelsgesellschaft GmbH v. Einfuhr z 1969 r. (nr 11/70), w którym stwierdził m.in., że „odwoływanie się do zasad prawnych bądź koncepcji prawa krajowego dla oceny prawnej środków przyjętych przez instytucje Wspólnoty miałyby negatywny wpływ na jednolitość stosowania i skuteczność prawa Wspólnotowego”.

Wreszcie w Deklaracji w sprawie stosowania prawa unijnego, dołączonej do Traktatu w sprawie UE mówi się m.in., że „dla spójności i jedności budowy europejskiej ważnym jest, aby każde państwo przeniosło integralnie i wiernie do swego prawa krajowego dyrektywy wspólnotowe, których jest adresatem, w czasie w nich oznaczonym”.

Zasada solidarności. W przeciwieństwie do innych zasad, podstawy zasady solidarności regulowane są przez pierwotne prawo unijne. Art. 10 Traktatu w sprawie WE stanowi, że „państwa członkowskie podejmują wszystkie właściwe środki o charakterze ogólnym i specjalnym w celu realizacji zobowiązań wynikających z

niniejszego Traktatu, albo działań, podejmowanych przez instytucje Wspólnoty. Państwa te ułatwiają Wspólnocie osiągnięcie jej celów. Powstrzymują się one od podejmowania środków, które mogłyby przeszkodzić realizacji celów niniejszego Traktatu”.

Zasada solidarności została następnie rozwinięta w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości, m.in. w orzeczeniu w sprawie *Commission v. France* z 1969 r. (nr 6 i 11/69), w którym stwierdził on m.in., że państwa członkowskie nie mogą powoływać się na interesy narodowe lub trudności wewnętrzne w celu usprawiedliwienia niewykonania prawa wspólnotowego lub jednostronnego wycofania się z przestrzegania podjętych przez nie zobowiązań.

Z zasady tej wypływają dla państw członkowskich następujące obowiązki:

– podejmowania przez nie indywidualnie, wspólnie lub razem z organami UE środków, zapewniających stosowanie i skuteczność prawa unijnego;

– współpracy organów krajowych z instytucjami UE, z jednej strony m.in. poprzez dostarczanie tym instytucjom stosownych informacji na temat dostosowywania swojego prawa i przestrzegania w nich prawa unijnego, z drugiej zaś obowiązek pomagania przez instytucje UE organom krajowym w toku postępowania dotyczącego naruszenia tego prawa;

– powstrzymywania się przez państwa członkowskie od podejmowania kroków, które zagrażałyby realizacji celów wynikających z prawa unijnego.

Zasada przymusowej egzekucji aktów indywidualnych prawa unijnego w państwach członkowskich. Art. 256 Traktatu WE stanowi, że decyzje Rady lub Komisji, które nakładają na osoby inne niż państwa zobowiązania pieniężne, stanowią tytuł egzekucyjny. Z kolei art. 244 tegoż Traktatu stanowi, że orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości również są tytułami wykonawczymi na warunkach ustalonych w art. 256. Na zasadzie analogii należy przeto sądzić, że również decyzje Europejskiego Banku Centralnego, podejmowane na podstawie art. 110 ust. 3, nakładające grzywny i inne kary finansowe na przedsiębiorstwa, które nie wypełniają zobowiązań wynikających z jego rozporządzeń i decyzji stanowią tytuł egzekucyjny, chociaż artykuł niniejszy nie mówi nic na ten temat.

Zgodnie z art. 256 tegoż Traktatu wykonanie przymusowe regulowane jest przepisami procedury cywilnej obowiązującej w państwie członkowskim, na terytorium którego ma ono miejsce. Klauzula wykonalności jest przyznawana przez organ państwowy wyznaczony w tym celu przez rząd państwa członkowskiego, bez obowiązku spełnienia jakichkolwiek dodatkowych innych formalności, poza sprawdzeniem autentyczności decyzji. Państwo członkowskie jest zobowiązane notyfikować Komisji i Trybunałowi, który jego organ jest uprawniony do nadania klauzuli wykonalności.

Z wnioskiem o nadanie klauzuli wykonalności występuje strona zainteresowana. Po jej uzyskaniu może ona – zgodnie z prawem wewnętrznym państwa członkowskiego – skierować sprawę do jego właściwego organu krajowego o wykonanie decyzji.

Jej wykonanie może być zawieszona tylko na podstawie orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości UE, jednakże kontrola zgodności czynności egzekucyjnych z obowiązującymi przepisami należy do sądów krajowych.

D. Specyfika prawa wspólnotowego (unijnego)

Prawo regulujące działalność filaru pierwszego UE jest prawem specyficznym, gdyż ma autonomiczny charakter zarówno do klasycznego prawa międzynarodowego, jak i prawa narodowego poszczególnych państw członkowskich tych Wspólnot.

Specyfika jego polega na tym, że:

- w przeciwieństwie do klasycznego prawa międzynarodowego, w przypadku którego stanowią go wyłącznie państwa (rządy), o prawie regulującym działalność Wspólnot Europejskich państwa (rządy) decydowały wyłącznie jedynie w odniesieniu do jego części, tj. o jego prawie pierwotnym (założycielskim). W przypadku prawa wtórnego (pochodnego) państwa (rządy) jedynie współdecydują o nim, a w wielu przypadkach w ogóle formalnie nie mają wpływu na jego stanowienie. Wspólnoty Europejskie mają limitowane kompetencje prawotwórcze, stosownie do treści ich aktów założycielskich;
- w wielu przypadkach państwa członkowskie Wspólnot utraciły możliwość prawnego regulowania problemów, związanych z ich gospodarką i sprawami socjalnymi, które mogą być regulowane wyłącznie przez prawo Wspólnot; jednak w przypadku spraw, które nie należą do wyłącznej kompetencji Wspólnot, zgodnie z *zasadą subsydiarności* mogą one podejmować przedsięwzięcia jedynie wówczas i o tyle, gdy cele proponowanych przedsięwzięć nie mogą być efektywnie osiągnięte przez państwa członkowskie i dlatego – z powodu skali rezultatów proponowanych przedsięwzięć – mogą być lepiej osiągnięte przez Wspólnoty;
- prawo stanowione przez Wspólnoty Europejskie może być skierowane nie tylko do rządów, lecz również bezpośrednio do osób fizycznych i prawnych w państwach członkowskich, bez potrzeby ich zaaprobowania przez głowy państw, parlamenty, rządy lub inne organy krajowe. W przypadku prawa międzynarodowego jest ono kierowane z reguły do rządów. Wyjątek stanowią normy typu *ius cogens*, nieliczne uchwały kilku organizacji międzynarodowych w zakresie norm technicznych i sanitarnych, które dotyczą także bezpośrednio osoby fizycznej i prawnej oraz normy dotyczące praw człowieka;

- w przypadku prawa stanowionego przez Wspólnoty Europejskie poszczególne akty prawne obowiązują po opublikowaniu ich w Dzienniku Urzędowym Wspólnot Europejskich (Traktat Nicejski zmienił nazwę na Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej) lub po notyfikowaniu ich adresatom. W przeciwieństwie do aktów prawa międzynarodowego nie ma obowiązku przeniesienia ich na grunt krajowy poprzez opublikowanie ich w narodowym dzienniku ustaw;
- prawo Wspólnot Europejskich ma pierwszeństwo (priorytet) wobec prawa ich państw członkowskich;
- w przypadku klasycznego prawa międzynarodowego – za wyjątkiem norm *ius cogens* i to w wyjątkowych sytuacjach – instytucje międzynarodowe nie mają uprawnień do stosowania sankcji wobec osób fizycznych i prawnych, które nie przestrzegają jego norm. Tymczasem organy Unii Europejskiej (głównie Komisja) posiadają możliwość zastosowania sankcji wobec takich osób, przede wszystkim w postaci nałożenia na nie grzywny, w określonych sytuacjach ustanowienia na pewien okres zarządu komisarycznego wobec przedsiębiorstwa, cofnięcia dotacji finansowych.

Do 2000 r. organy UE nakładały grzywny wyłącznie na osoby prawne i fizyczne przede wszystkim za nielegalne praktyki monopolistyczne oraz za naruszanie przepisów w zakresie koncentracji. W lipcu 2000 r. po raz pierwszy Trybunał Sprawiedliwości nałożył grzywnę na państwo. Była nią Grecja a została ukarana za ignorowanie jego orzeczenia w sprawie wdrażania dyrektyw w dziedzinie ochrony środowiska i gospodarki odpadami.

E. Proces podejmowania uchwał w ramach Wspólnot Europejskich

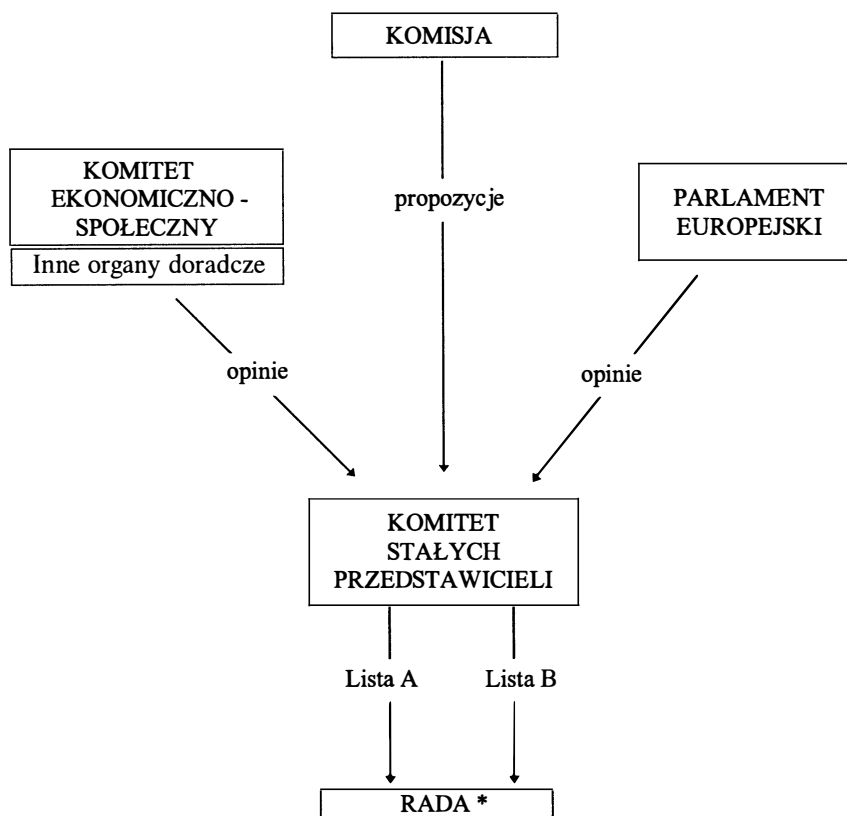
a. Podejmowanie uchwał na podstawie pierwotnej wersji umów założycielskich. Rada podejmowała i podejmuje uchwały na wniosek Komisji. Wyjątek stanowią jej decyzje w sprawie anulowania niektórych decyzji Komisji (np. unieważnienie decyzji Komisji wyrażającej zgodę na zastosowanie przez dane państwo środków ochronnych w przypadku, gdy swobodny przepływ towarów lub kapitału powoduje poważne zakłócenia na rynku tego państwa).

W wielu przypadkach Rada przed podjęciem uchwały była i jest zobowiązana do zasięgnięcia opinii – w zależności od problematyki, której ona dotyczy – Parlamentu Europejskiego, Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, Komitetu Ekonomiczno-Finansowego, Komitetu Naukowo-Technicznego, Komitetu Regionów, Europejskiego Banku Centralnego. Ani wnioski Komisji, ani opinie powyższych organów nie tylko nie były wiążące dla Rady, ale nawet z formalnego punktu widzenia nie utrudniały podjęcia przez nią uchwały o odmiennej treści. Jedynie w przypadku wniosku Komisji, jeśli Rada chciała wnieść do niego poprawki, mogła uchylić to tylko na zasadzie jednomyślności.

Dyskusja nad ostateczną wersją projektu uchwały odbywa się przede wszystkim w Komitecie Stałych Przedstawicieli, pomocniczym organie Rady. Jeśli projekt uchwały wypracowany jest jednomyślnie, wówczas umieszczany jest w grupie „spraw A” na porządku dziennym Rady i z reguły aprobowany przez nią jako jej uchwała bez głosowania. Jeśli członkowie Komitetu nie osiągnęli jednomyślności co do ostatecznej wersji projektu uchwały, Komitet przesyła Radzie informację o dyskusji na temat tego projektu. Jest on rozpatrywany przez Radę w grupie „spraw B”, która podejmuje ostateczną decyzję w jej sprawie.

Uchwały Rady w przyniatającej większości spraw wymagały jednomyślności.

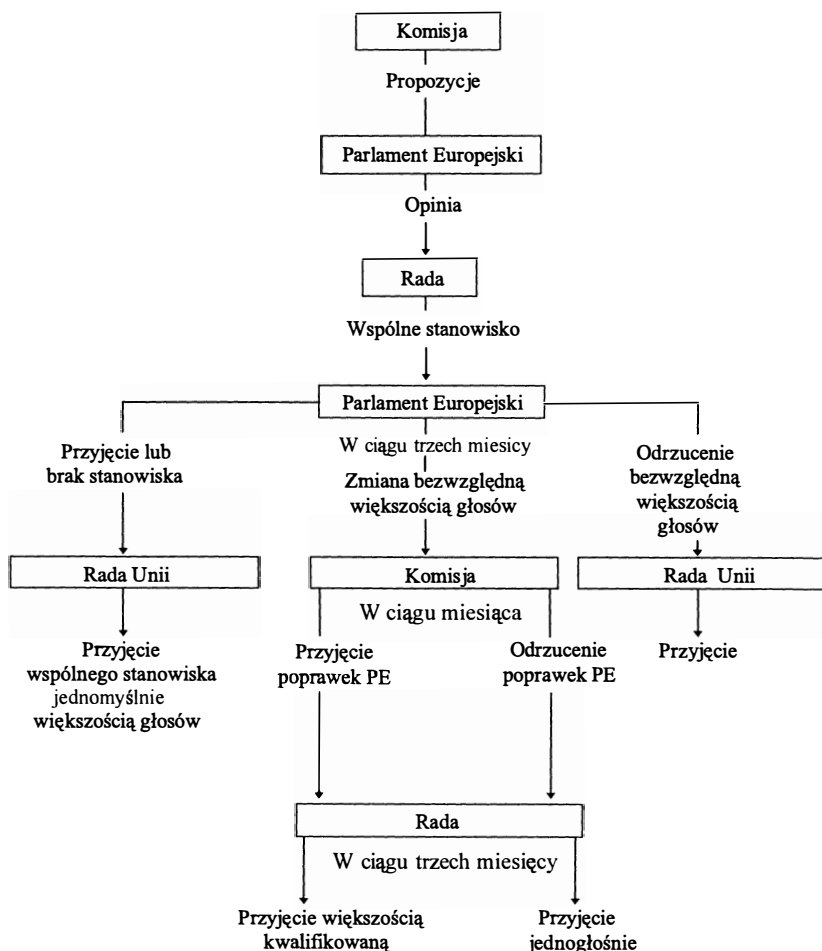
Podejmowanie uchwał wg pierwotnej wersji Traktatów Rzymskich oraz Traktatu o utworzeniu UE, z wyjątkiem spraw podległych procedurze współpracy lub współdecydowania

* W zależności od rodzaju sprawy Rada podejmuje uchwały: jednomyślnie, kwalifikowaną większością głosów (na zasadzie głosowania ważonego) i większością bezwzględną.

b. Podejmowanie uchwał po zmodyfikowaniu umów założycielskich Wspólnot Europejskich przez Jednolity Akt Europejski. Jednolity Akt Europejski, który wszedł w życie 1 VII 1987 r., zmniejszył nieco rolę Rady w procesie podejmowania uchwał we Wspólnotach Europejskich. Z jednej strony uzależnił możliwość podjęcia przez Radę uchwał w sprawie przyjęcia do Wspólnot Europejskich nowych członków oraz zawarcia przez nią umów o stowarzyszeniu od uprzedniej zgody Parlamentu Europejskiego. Z drugiej strony zwiększył on liczbę przypadków uchwał, przed podjęciem których Rada zobowiązana była zasięgnąć opinii Parlamentu Europejskiego.

Procedura współpracy wg art. 252 Traktatu o UE

Wreszcie ustanowił on tzw. *procedurę współpracy*, polegający na zwiększeniu roli Komisji a przede wszystkim Parlamentu Europejskiego w procesie podejmowania uchwał we Wspólnotach, ale tylko w przypadku uchwał podejmowanych przez Radę na zasadzie większości kwalifikowanej. Powyższy system współpracy sprowadzał się do ustanowienia dwuetapowego procesu.

Pierwszy etap polega na przyjęciu przez Radę „wspólnego stanowiska” wobec projektu aktu prawnego, zaproponowanego przez Komisję i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego bądź także Komitetu Ekonomiczno-Społecznego lub innych organów wymienionych w pkt 3 rozdziału IV. Stanowisko to jest przesyłane Parlamentowi Europejskiemu.

Wówczas rozpoczyna się drugi etap procesu. Jeśli Parlament w okresie trzech miesięcy zaaprobuje powyższe „wspólne stanowisko” lub nie ustosunkuje się do niego, wtedy Rada może podjąć uchwałę odpowiadającą treści „wspólnego stanowiska” większością głosów. Jeśli natomiast Parlament w ciągu trzech miesięcy zaproponuje poprawki lub odrzuci „wspólne stanowisko” co najmniej absolutną większością głosów, wówczas jego decyzja jest przekazywana Radzie i Komisji.

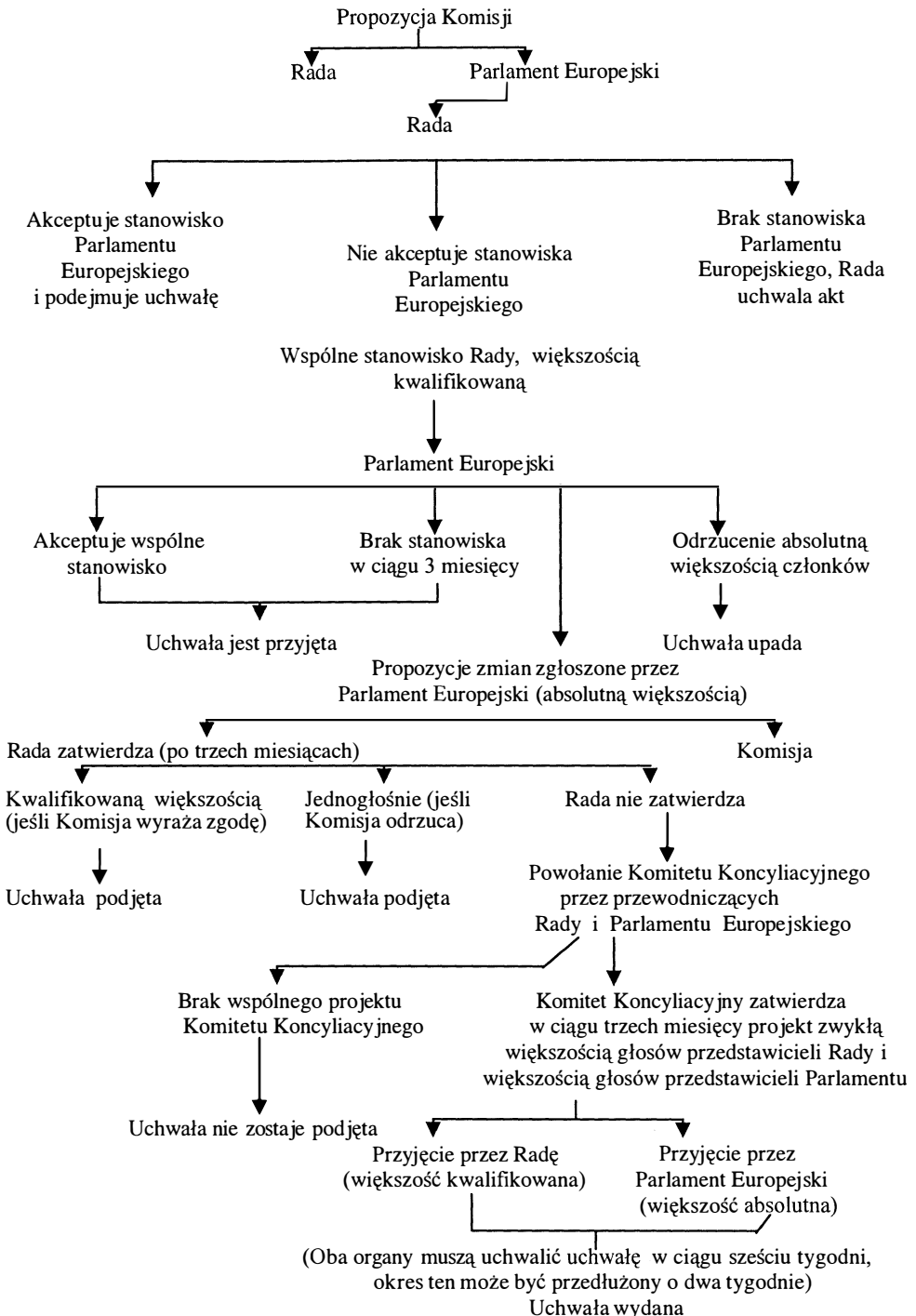
W przypadku odrzucenia przez Parlament Europejski „wspólnego stanowiska” Rada może podjąć uchwałę jedynie jednomyślnie, mimo że „wspólne stanowisko” uchwaliła na zasadzie kwalifikowanej większości głosów.

W przypadku, gdy Parlament zaproponował poprawki do „wspólnego stanowiska”, wówczas Komisja Wspólnot jest zobligowana do ich rozpatrzenia w ciągu jednego miesiąca. Jeśli Komisja poparła poprze Parlamentu, wówczas Rada może: kwalifikowaną większością głosów podjąć uchwałę uwzględniając te poprawki lub na zasadzie jednomyślności odrzucić je i podjąć uchwałę w wersji pierwotnej. Jeśli natomiast Komisja nie opowiedziała się za poprawkami Parlamentu Europejskiego, a Rada chciałaby je uwzględnić w ostatecznej wersji uchwały, decyzja taka wymaga jednomyślności jej członków.

W przypadku, gdyby Rada w ciągu trzech miesięcy nie ustosunkowała się do propozycji Komisji, oznacza to, że Rada zrezygnowała z zamiaru podjęcia uchwały w danej sprawie.

c. Podejmowanie uchwał po zmodyfikowaniu umów założycielskich Wspólnot Europejskich przez Traktat w sprawie Unii Europejskiej i Traktat Amsterdamski. Traktat UE istotnie wzmocnił pozycję Parlamentu Europejskiego w procesie podejmowania uchwał w ramach Wspólnot Europejskich. Na podstawie art. 192 Parlament Europejski uzyskał prawo domagania się od Komisji przedstawienia propozycji aktu prawnego w sprawie, która jego zdaniem wymaga uregulowania przez taki akt. Z kolei zmodyfikowany art. 249 Traktatu WE stanowi, że wszystkie przewidziane przez niego rodzaje uchwał mogą podejmować: Parlament Europejski wspólnie z Radą, Rada oraz Komisja.

Procedura współdecydowania wg art. 251 Traktatu o UE

Art. 251 tzw. ustanowił *procedurę współdecydowania*. Na podstawie tegoż Traktatu obowiązuje one przede wszystkim przy podejmowaniu uchwał, które mają na celu ujednoczenie przepisów państw członkowskich dotyczących funkcjonowania rynku walutowego, ponadto m.in. w przypadku podejmowania uchwał dotyczących: współpracy w dziedzinie kultury, ochrony zdrowia, ochrony konsumentów, transeuropejskiej sieci komunikacyjnej, programów badawczych WE, środowiska naturalnego.

Traktat Amsterdamski rozciągnął stosowane procedury współdecydowania na dodatkowe dziedziny, jak np. na transport, zdrowie publiczne, politykę socjalną, zatrudnienie, statystykę, zwalczanie nadużyć finansowych.

Jednocześnie Traktat Amsterdamski uprościł nieco powyższą procedurę w stosunku do procedury ustanowionej przez Traktat z Maastricht. Według niego, tj. od 1 V 1999 r., Komisja winna przedstawiać jednocześnie Parlamentowi Europejskiemu i Radzie projekt uchwały. Rada, po uzyskaniu opinii Parlamentu Europejskiego lub także innych organów wymienionych w pkt. 3 rozdziału IV, może kwalifikowaną większością:

- uchwalić projekt uchwały, jeżeli Parlament nie zgłosi poprawek do niego;
- uchwalić projekt uchwały zgodnie z poprawkami zgłoszonymi do niego przez Parlament Europejski;
- przyjąć wspólne stanowisko na bazie projektu Komisji, jeśli nie zgadza się z proponowanymi przez Parlament Europejski poprawkami do projektu, i odesłać je do Parlamentu Europejskiego.

Jeśli w ciągu trzech miesięcy od przekazania Parlamentowi Europejskiemu wspólnego stanowiska, Parlament:

- akceptuje wspólne stanowisko lub nie zajmie żadnego stanowiska w jego sprawie, projekt uważa za uchwalony;
- odrzuci absolutną większością głosów swych członków, wspólne stanowisko, proponowany projekt uważa się za odrzucony;
- proponuje poprawki do projektu, wówczas są one są przesyłane Radzie i Komisji. Organy te wydają opinię na temat powyższych poprawek.

Jeśli Rada w ciągu trzech miesięcy, działając kwalifikowaną większością zaaprobuje poprawki Parlamentu Europejskiego, projekt uważa się za przyjęty; w przypadku jednak poprawek co do których Komisja wydała opinię negatywną, stanowisko Rady wymaga jednomyślności. Jeśli Rada nie zatwierdzi wszystkich poprawek, przewodniczący Rady w porozumieniu z Przewodniczącym Parlamentu Europejskiego zwołuje w ciągu sześciu miesięcy posiedzenie Komitetu Koncyliacyjnego, w skład którego wchodzi członkowie Rady lub ich przedstawiciele i taka sama liczba przedstawicieli Parlamentu Europejskiego. W pracach Komitetu bierze

udział też Komisja, pomagając przedstawicielom powyższych dwóch organów w wypracowaniu porozumienia w odniesieniu do kontrowersyjnego projektu uchwały.

Jeśli w ciągu trzech miesięcy od jego zwołania Komitet Koncyliacyjny nie osiągnie porozumienia co do projektu uchwały, uważa się, że uchwała nie może być podjęta. Jeśli zaś wypracowuje takowe porozumienie, przy czym wymagana jest zgoda większości kwalifikowanej członków Rady w Komitecie i większości przedstawicieli Parlamentu w Komitecie, wówczas uzgodniony tekst uchwały uważa się za przyjęty, jeśli w ciągu sześciu tygodni zatwierdzi go Parlament Europejski – absolutną większością oddanych głosów, zaś Rada – kwalifikowaną większością.

Wymienione okresy trzech miesięcy i sześciu tygodni mogą być przedłużone odpowiednio o jeden miesiąc i dwa tygodnie.

Traktat Amsterdamski zwiększył też liczbę problemów, w przypadku których Rada może podejmować uchwały kwalifikowaną większością. Wymóg jednomyślności wszystkich członków Rady został utrzymany do 70 zagadnień Podczas posiedzenia Rady Europejskiej w dniu 14 X 2000 r. w Biarritz wstępnie ustalono, że liczba tych problemów, przy rozwiązywaniu których będzie obowiązywał wymóg jednomyślności miał zostać podczas kolejnej sesji Rady w grudniu tegoż roku w Nicei ograniczony do 40 (m.in. do polityki socjalnej i podatkowej, przyjmowania nowych członków do UE, spraw migracji i azylu, polityki bezpieczeństwa).

Powyższy Traktat przyznał ponadto Radzie prawo zawieszenia przez nią państwa członkowskiego w prawach do głosowania, o ile systematycznie narusza ono prawo wspólnotowe (unijne).

Utrzymano nadal – omówioną wyżej – *procedurę współpracy* przy podejmowaniu uchwał dotyczących m.in.: transportu (art. 71), procedury nadzoru rozwoju gospodarczego państw członkowskich w aspekcie unii ekonomicznej (art. 99), spraw socjalnych (środowisko pracy, ochrona bezpieczeństwa i zdrowia pracowników) (art. 137), Europejskiego Funduszu Społecznego (art. 146, 147 i 148), Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (art. 162).

Traktat Nicejski zredukował stosowanie wymogu jednomyślności przy podejmowaniu uchwał w odniesieniu zaledwie do 20 przypadków oraz do tzw. postanowień quasi-konstytucyjnych. W 14 przypadkach ma to nastąpić już w 2003 r., w 5 – w 2004 r., w 3 – w 2007 r. Ponadto w 2004 r. Rada Europejska zadecyduje, czy uchwały w kolejnych 4 przypadkach będą mogły być podejmowane większością kwalifikowaną.

Nadal też Rada i Komisja mogą podejmować uchwały według pierwotnej procedury, omówionej w pkt. a. Dotyczy ona głównie możliwości podejmowania

decyzji przez powyższe organy a kierowanych przede wszystkim do osób prawnych i fizycznych. W szeregu przypadkach można jednak według niej podejmować także dyrektywy, np. w sprawie: programów liberalizacji ograniczeń swobodnego przepływu usług (art. 52), zbliżenia przepisów podatkowych (art. 93 i 96), ustalania krajów, których obywatele muszą posiadać wizy przy przekraczaniu granic zewnętrznych UE.

W przypadku uchwalania budżetu występuje jeszcze czwarta procedura, która została omówiona w rozdziale poświęconym budżetowi UE.

Na początku lat dziewięćdziesiątych pojawiło się pojęcie współdziałania pewnej tylko grupy państw UE na rzecz pogłębiania integracji pod nazwą „*elastyczność*” (*flexibility*), którego zasady zostały szerzej rozwinięte w Traktacie Amsterdamskim pod nazwą „*ściślejszej współpracy*” (*closer cooperation*), zmodyfikowane i bardziej sprecyzowane następnie przez Traktat Nicejski pod nazwą „*rozszerzonej współpracy*” (*enhanced cooperation*). Stwarza ona pewne wyjątki od ogólnych zasad obowiązywania prawa wspólnotowego. Istota jej sprowadza się do tego, że grupa państw UE może podjąć działania na rzecz zacieśnienia integracji między sobą, jeśli uznają one to za wskazane, a pozostałe państwa, które nie są zainteresowane danym przedsięwzięciem, nie mogą takiego przedsięwzięcia zablokować. Traktat z Maastricht przewidywał jednak pewien wyjątek, a mianowicie ostatnie państwa mogły zablokować podjęcie takiego przedsięwzięcia, gdy przemawiały za tym ważne i wynikające z racji stanu względy polityki narodowej. Wyjątek ten został zniesiony przez Traktat Nicejski.

Integracja w ramach *rozszerzonej współpracy*:

- według Traktatu z Maastricht mogła być podjęta przez większość a nie mniejszość państw członkowskich. Na sesji Rady Europejskiej w Nicei w dniach 7–10 XII 2000 r. zmodyfikowano tą zasadę, ustalając liczbę ośmiu państw jako minimum pozwalające na integrację według tej zasady;
- nie może prowadzić do naruszenia kompetencji Wspólnot Europejskich ani ich prawa (*acquis communautaire*);
- przedsięwzięcia podejmowane w ramach „*rozszerzonej współpracy*” muszą być zgodne z *zasadą subsydiarności* i ogólnymi zasadami prawa wspólnotowego;
- ma zapewnić pozostałym państwom członkowskim, dotychczas w niej nie uczestniczącym, możliwość przystąpienia do niej w dowolnym czasie, pod warunkiem zaakceptowania ustaleń i przedsięwzięć wcześniej dokonanych w jej ramach;
- jest skierowana na osiągnięcie celów UE oraz WE i wzmocnienia procesu integracji;

- nie przekracza granic uprawnień UE i WE oraz nie ingeruje w obszary objęte wyłącznymi kompetencjami WE.

Podjęcie działalności w ramach *rozszerzonej współpracy* następuje na wniosek co najmniej ośmiu zainteresowanych Państw Członkowskich, złożony w przypadku filaru II do Rady, w przypadku filarów I i III do Komisji. W przypadku filaru II Rada kieruje wniosek do Komisji i Parlamentu Europejskiego z prośbą o opinię. Upoważnienie do podjęcia takiej współpracy wydaje Rada. W przypadku filarów I i III Komisja po rozpatrzeniu od zainteresowanych państw wniosku przedkłada Radzie stosowne stanowisko na jego temat. Gdyby Komisja nie przekazała swego stanowiska, wówczas powinna ona poinformować Państwa Członkowskie o przyczynie takiego działania. W tej sytuacji zainteresowane państwa mogą skierować wniosek bezpośrednio do Rady, która przed wydaniem upoważnienia winna zasięgnąć opinii Parlamentu Europejskiego. Upoważnienie jest udzielane większością kwalifikowaną.

W przypadku, gdy inne Państwo Członkowskie chciałoby się przyłączyć do przedsięwzięć realizowanych już w ramach *rozszerzonej współpracy*, winno ono wówczas zawiadomić o swym zamiarze Radę i Komisję. Ta ostatnia winna wydać Radzie swą opinię w tej sprawie w ciągu 3 miesięcy. Rada winna wydać upoważnienie zainteresowanemu państwu w ciągu 4 miesięcy. W przypadku, gdyby nie udzieliła ona takiego upoważnienia, winna ona wówczas podać powody takiego stanowiska oraz podać termin ponownego rozpatrzenia wniosku.

Uchwały dotyczące działań opartych na zasadzie „*rozszerzonej współpracy*” podejmowane są w Radzie UE wyłącznie przez państwa, które w nich uczestniczą, chociaż w obradach na ich temat mogą brać udział przedstawiciele wszystkich państw członkowskich. W zależności od rodzaju sprawy będzie występować wymóg jednomyślności lub kwalifikowanej większości głosów, ale odnoszący się tylko do państw uczestniczących w tych działaniach.

2. Podstawy prawne funkcjonowania tzw. drugiego filaru Unii Europejskiej

A. Źródła prawa

a. Prawo wytworzone przed wejściem w życie Traktatu UE. Mimo, że Traktat WE nie przewidywał prowadzenie przez tą Wspólnotę działalności w dziedzinach składających się na drugi filar Unii Europejskiej, tj. polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, to w praktyce państwa członkowskie zajmowały się niektórymi sprawami z tych dziedzin. Działalność ta była prowadzona głównie w ramach Europejskiej Współpracy Politycznej, utworzonej w 1971 r., a w sporadycznych

przypadkach jeszcze wcześniej. Współpraca ta była oparta nie na prawie WE, lecz na uchwałach Rady Europejskiej oraz uchwałach i umowach międzyrządowych, a także na prawie zwyczajowym. Toczyła się ona nie w ramach WE a obok niej.

Jednolity Akt Europejski z 1986 r. zawiera Dział III, który poświęcony jest „europejskiej współpracy w dziedzinie polityki zagranicznej”. Utrzymał on rozdział między Europejską Współpracą Polityczną a WE w zakresie polityki zagranicznej. Przewidywał on obowiązek wzajemnego informowania się i konsultowania państw członkowskich we wszystkich sprawach polityki zagranicznej, celem zbliżenia i koordynowania ich stanowisk, jak też ich realizacji.

b. Traktat UE z 1992 r. Traktat UE w Tytule V reguluje obszernie zasady prowadzenia polityki zagranicznej i bezpieczeństwa. Zostały one następnie zmodyfikowane przez Traktat Nicejski z grudnia 2000 r. W jego wyniku zlikwidowana została Europejska Współpraca Polityczna.

c. Uchwały organów UE. Pierwotna wersja Traktatu UE stanowiła, że UE i jej państwa członkowskie ustalają i realizują wspólną politykę zagraniczną i bezpieczeństwa. Traktat Amsterdamski zmodyfikował tę wersję, stanowiąc, że politykę tą ustala sama UE (art. 11). Zgodnie z art. 13 Rada Europejska określa zasady oraz ogólne wytyczne wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, włączając kwestie mające wpływ na sprawy obronności. Decyduje ona – na podstawie zaleceń Rady UE – o wspólnych strategiach w poszczególnych dziedzinach tej polityki.

Z kolei Rada podejmuje uchwały potrzebne do określenia oraz wprowadzenia w życie wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa na podstawie wytycznych Rady Europejskiej (art. 13 ust. 3). Może ona też uchwalać wspólne stanowiska.

Pozostałe organy (Parlament Europejski, Komisja i Komitet Polityczny) mogą wydawać opinie dla Rady, a Komisja też przedkładać jej stosowne projekty uchwał. W Traktacie nie jest ustalony precyzyjnie wpływ Parlamentu Europejskiego na podejmowanie uchwał w zakresie filaru drugiego. Art. 21 Traktatu mówi bowiem, że Przewodniczący Rady winien konsultować się Parlamentu Europejskiego w zakresie głównych aspektów i zasadniczych kierunków wspólnej polityki zagranicznej i zapewnić, „by zadanie Parlamentu Europejskiego było należycie brane pod uwagę”. Nie jest to zbyt fortunne sformułowanie z prawnego punktu widzenia, jest to raczej ujęcie o charakterze politycznym lub moralnym. Trzymając się ściśle litery prawa można stwierdzić, że tego typu „stanowisko” Parlamentu Europejskiego ma raczej charakter doradczy.

W ramach II filaru występują następujące rodzaje uchwał:

– *zasady i ogólne wytyczne wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa*, włączając sprawy, które mają wpływ na obronność (art. 13 ust. 1 Traktatu UE). Traktat ten nie precyzuje jednak treści zasad i ogólnych wytycznych. Są one

uchwalone przez Radę Europejską. W doktrynie prawa unijnego większość teoretyków uważa, że uchwały te nie mają charakteru wiążącego.¹⁴ Osobiście jestem innego zdania. Uważam, że mają one analogiczny charakter jak dyrektywy w filarze pierwszym, tj. wiążą adresata co do celu, pozostawiając mu swobodę w zakresie form, metod i środków realizacji celów w nich nakreślonych. Trudno bowiem wyobrazić sobie, że Rada podejmłaby działania wbrew ustaleniom zawartym w uchwałach tej pierwszej;

– *uchwały niezbędne dla określenia i prowadzenia wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa*. Są one podejmowane przez Radę na podstawie ogólnych wytycznych, określanych przez Radę Europejską (art. 13 ust. 3);

– *wspólne strategie* realizowane przez UE w dziedzinach, w których państwa członkowskie mają ważne, wspólne interesy. We wspólnych strategiach ustala się cele, czas trwania oraz środki, które winny być udostępnione przez UE i państwa członkowskie (art. 13 ust. 2). Wspólne strategie uchwała Rada Europejska na podstawie zaleceń Rady (art. 13 ust. 4);

– *wspólne działania*. Dotyczą one szczególnych sytuacji, w przypadkach których działania operacyjne UE uznaje się za niezbędne. Ustalają one cele, zakres i środki pozostające do dyspozycji UE, a jeżeli zachodzi taka potrzeba, także czas trwania i warunki ich realizacji. Służą one realizacji celów zawartych we wspólnych strategiach. Zobowiązują one państwa członkowskie do utrzymania przyjętych stanowisk i do prowadzenia wspólnej działalności. Uchwala je Rada (art. 14 ust. 1 i 3);

– *wspólne stanowiska*. Określają one stosunek UE do poszczególnych spraw o charakterze geograficznym lub tematycznym. Stanowią one realizację zasad zawartych we wspólnych strategiach. Państwa członkowskie są zobowiązane do prowadzenia polityk krajowych zgodnych ze wspólnymi stanowiskami. Uchwalane są one przez Radę;

– *deklaracje i oświadczenia*. Nie są one przewidziane przez Traktat UE. Wykształciły się one w praktyce działalności UE. Każdego roku w ramach UE podejmowanych jest ponad 100 tego typu uchwał.⁵ Mogą ją podejmować tak Rada Europejska, jak Rada i jej przewodniczący. W przypadku Rady podstawą prawną ich podejmowania są Zasady procedury Rady oraz Dokument na temat metod pracy Rady, przyjęty w 1995r. Są one podejmowane przez jeden z wymienionych wyżej organów z inicjatywy co najmniej dwóch państw członkowskich. Wstępnie

4 Np. K. Michałowska–Gorywoda: Proces podejmowania decyzji w Unii Europejskiej. Warszawa 2002, s. 66; C. Mik: Europejskie prawo wspólnotowe. Zagadnienia teorii i praktyki. T. 1. Warszawa 2000, s. 38.

5 Np. w 1995r. w ramach drugiego filaru wydano 106 deklaracji i oświadczeń, w 1997–123 a w 1998–163.

są one dyskutowane w ramach Komitetu Politycznego Rady lub w ramach sieci połączeń komputerowych COREU (Sieci Korespondentów Europejskich), a następnie podejmowane przez stosowny organ. Deklaracje i oświadczenia nie tylko prezentują oficjalne stanowisko UE wobec zaistniałych na świecie sytuacji, ale też mogą zawierać wytyczne co do kroków, które w przyszłości UE winna podjąć w ich sprawie. Są one stosowane w przypadkach konieczności szybkiego zareagowania UE na daną sytuację;

– *zalecenia i opinie*, które mają taki sam charakter prawny, jak w filarze pierwszym. Zalecenia może uchylać Komisja i Parlament Europejski a opinie – obok tych organów – ponadto Komitet Polityczny.

d. Umowy międzynarodowe. Art. 24 Traktatu UE stanowi, że w celu realizacji zadań nakreślonych w ramach filaru drugiego UE może zawierać umowy międzynarodowe z państwami trzecimi i organizacjami międzynarodowymi. Negocjacje prowadzi Urząd Przewodniczącego Rady na jej zlecenie, wspomagany przez Komisję, a umowy zawiera Rada.

Rada działa jednomyślnie, gdy umowa dotyczy problemów, w przypadku których wymagana jest jednomyślność, zaś większością kwalifikowaną, gdy dotyczy ona wprowadzenia w życie wspólnego działania lub wspólnego stanowiska.

Umowa nie wiąże państwa, którego przedstawiciel oświadczył w Radzie, że uprzednio musi być wobec niej zastosowana procedura konstytucyjna tego państwa. Pozostałe państwa mogą jednak postanowić, że umowa wiąże ich tymczasowo.

e. Działania państw członkowskich. Powyższe źródła prawa są uzupełniane ponadto przez *akty uchwalane* przez państwa członkowskie a zatem w *ramach współpracy międzyrządowej*. I tak art. 17 ust. 1 Traktatu w sprawie UE stanowi, że Rada Europejska może zalecić państwom członkowskim podjęcie uchwał zgodnie z ich wymogami konstytucyjnymi w sprawie bezpieczeństwa UE, włącznie z „progresywnym kształtowaniem wspólnej polityki obronnej”.

Zakres przedmiotowy i rola tych aktów istotnie jednak zostały ograniczone po wejściu w życie Traktatu Amsterdamskiego.

B. Proces podejmowania uchwał

Traktat UE nie precyzuje dokładnie procesu podejmowania uchwał w sprawie realizacji jego postanowień dotyczących filaru drugiego. Wynika jednak z nich niezbicie, że w przypadku tego filaru proces podejmowania uchwał jest całkowicie odmienny niż w filarze pierwszym.

W filarze drugim uchwały służące realizacji postanowień Traktatu w sprawie UE podejmuje wyłącznie sama Rada UE w oparciu o ogólne wytyczne Rady Euro-

pejskiej, z własnej inicjatywy, Komisji lub państwa członkowskiego (art. 13 ust. 3, art. 14 i 15). Rada może również prosić Komisję o przygotowanie stosownego projektu uchwały (art.14 ust. 4).

Parlament Europejski może z własnej inicjatywy przedstawiać Radzie zalecenia, a Komitet Polityczny – opinie. Rada może sama też zasięgać opinii Komitetu Politycznego. Przewodniczący Rady winien konsultować się z Parlamentem Europejskim w zakresie głównych aspektów i zasadniczych kierunków wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa oraz zapewnić, by „zdanie Parlamentu Europejskiego było należycie brane pod uwagę” (art.21).

UE winna posługiwać się Unia Zachodnioeuropejską (WEU) przy opracowywaniu oraz realizacji uchwał i działań Unii, które mają wpływ na obronność. W takich sytuacjach UE winna zapewnić wszystkim państwom, a nie tylko państwom należącym do WEU, pełen udział i to na zasadzie równości w planowaniu i podejmowaniu uchwał w ramach tej organizacji.

Działalność Rady UE w procesie decyzyjnym wspiera też jej Sekretarz Generalny/Wysoki Przedstawiciel do spraw Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa.

Uchwały Rady zapadają jednomyślnie. Wstrzymanie się od głosu przez członka lub członków nie uniemożliwia podjęcie uchwały. Jednak uchwała tak podjęta nie wiąże państwa, które wstrzymało się od udziału w głosowaniu. Jeżeli jednak od głosowania wstrzymały się państwa reprezentujące więcej niż jedną trzecią głosów ważonych, wówczas uważa się, że uchwała nie została podjęta.

Państwo członkowskie, które wstrzymało się od głosowania zobowiązane jest – zgodnie z zasadą solidarności – powstrzymać się od jakichkolwiek działań, które byłyby sprzeczne lub hamowałyby działania UE prowadzone o tego typu uchwały (art. 23 ust. 1).

Rada może podejmować uchwały kwalifikowaną większością głosów, gdy uchwała ona wspólne działania, wspólne stanowiska lub podejmuje inne uchwały na podstawie wspólnej strategii, lub podejmuje decyzje wprowadzające w życie wspólne działania lub wspólne stanowiska (art. 23). W sytuacjach takich poszczególne państwa członkowskie mają tyle samo głosów, jak w przypadku głosowania ważonego w filarze pierwszym.

Niniejszej zasady nie stosuje się w odniesieniu do uchwał, mających skutki dla wojskowości lub obronności.

Jeżeli członek Rady stwierdzi, że – z ważnych i przedstawionych przez niego przyczyn dotyczących polityki krajowej – zamierza sprzeciwić się podjęciu uchwały podejmowanej większością kwalifikowaną, głosowanie nie jest przepro-

wadzone. Rada może, działając większością kwalifikowaną, wnioskować o przekazanie sprawy Radzie Europejskiej, w celu podjęcia uchwały jednomyślnie.

Uchwały w kwestiach proceduralnych zapadają większością członków Rady.

3. Podstawy prawne funkcjonowania tzw. filaru trzeciego Unii Europejskiej

A. Źródła prawa

a. Prawo wytworzone przed wejściem w życie Traktatu UE. Mimo, że Traktat WE nie przewidywał prowadzenia przez tę Wspólnotę działalności w dziedzinie spraw wewnętrznych i sądowych to w praktyce państwa członkowskie zajmowały się niektórymi sprawami z tych dziedzin. Działalność ta była prowadzona w oparciu o uchwały Rady Europejskiej lub uchwały podejmowane na płaszczyźnie międzyrządowej.

b. Traktat UE. Prowadzenie działalności w zakresie filaru trzeciego reguluje Tytuł VI Traktatu UE, zmodyfikowany przez Traktat Amsterdamski z 1997 r. i Nicejski z 2000 r.

c. Uchwały organów UE. Art. 34 Traktatu UE wlicza cztery podstawowe rodzaje uchwał, które mogą być podjęte w ramach filaru trzeciego, a mianowicie: wspólne stanowiska, uchwały ramowe, uchwały i konwencje. W tekście rozdziału, regulującego powyższy filar, wymienia się jednak jeszcze trzy rodzaje uchwał, a mianowicie środki wykonawcze, zalecenia i opinie.

Wspólne stanowiska określają stosunek UE do konkretnej sprawy. Wydaje się, że wiążą one wszystkie państwa członkowskie. Traktat UE nie precyzuje ich charakteru prawnego.

Uchwały ramowe mają na celu zbliżanie ustaw i przepisów państw członkowskich. Uchwały ramowe wiążą państwa co do rezultatu, jaki winien być osiągnięty, pozostawiają natomiast tym państwom swobodę w zakresie zastosowania form i metod w celu osiągnięcia tych rezultatów. Nie wywołują one bezpośredniego skutku.

Uchwały, których celem jest osiągnięcie celów, zawartych w zakresie filaru trzeciego, z wyjątkiem zbliżania ustaw i przepisów państw członkowskich. Uchwały te wiążą państwa członkowskie, nie wywołują jednak skutku bezpośredniego.

Konwencje zalecane państwom członkowskim do przyjęcia zgodnie z ich odpowiednimi wymogami konstytucyjnymi. Konwencje wchodzi w życie po ich

przyjęciu przez co najmniej połowę państw członkowskich i wiążą tylko państwa, które ich przyjęły.

Środki wykonawcze mają służyć realizacji uchwał z wyjątkiem tych, których celem nie jest zbliżanie ustaw i przepisów państw członkowskich, jak też realizacji konwencji.

Zalecenia i opinie nie mają charakteru wiążącego. Zalecenia uchwała Parlament Europejski, a opinie – oprócz niego – także Komisja i Komitet Koordynacyjny.

d. Umowy międzynarodowe. Podobnie, jak w przypadku filaru drugiego, źródłem prawa w filarze trzecim mogą być też umowy międzynarodowe (art. 38 Traktatu UE). Zasady ich negocjowania i zawierania są analogiczne, jak w filarze drugim.

e. Działania państw członkowskich. Omówione wyżej źródła prawa funkcjonowania filaru trzeciego są uzupełniane przez działania państw członkowskich, a więc różnego typu akty podejmowane w ramach współpracy międzyrządowej. I tak art. 34 ust. 1 Traktatu UE stanowi, że państwa członkowskie informują się i konsultują w ramach Rady UE w celu skoordynowania swoich działań w zakresie filaru trzeciego, zaś w ust. 2d tego artykułu stwierdza, że Rada opracowuje konwencje, które zleca państwom członkowskim do przyjęcia zgodnie z ich wymogami konstytucyjnymi.

B. Proces podejmowania uchwał

Głównym organem w procesie decyzyjnym w ramach filaru trzeciego jest Rada, która posiada większą samodzielność niż w ramach filaru drugiego. Z formalnoprawnego punktu widzenia nie ma ona wytycznych od Rady Europejskiej, którymi winna kierować się przy podejmowaniu uchwał. W praktyce jednak Rada Europejska niejednokrotnie podejmuje uchwały, nakreślające ogólne kierunki i zasady działalności w ramach tego filaru.

Rada podejmuje uchwały na wniosek państwa członkowskiego lub Komisji. Jednomyślności wymaga podjęcie: wspólnego stanowiska określającego stosunek UE do danej sprawy; ramowych uchwał dotyczących zbliżenia ustaw i rozporządzeń państw członkowskich; innych uchwał służących realizacji postanowień Tytułu VI Traktatu w sprawie UE; opracowania konwencji (art. 34 ust. 2).

Na podstawie art. 34 ust. 2c Rada może kwalifikowaną większością głosów uchwalić decyzje w sprawie środków służących realizacji wymienionych wyżej uchwał. W takim przypadku głosowanie odbywa się na zasadach głosowania ważonego omówionego filarze pierwszym.

W przypadku projektów konwencji wypracowanych przez Radę, o ile nie stanowią one inaczej, środki wprowadzające je w życie są uchwalone przez Radę większością dwóch trzecich umawiających się stron (art. 34 ust. 2d).

Przed uchwaleniem uchwał, z wyjątkiem wspólnych stanowisk, Rada winna zasięgać opinii Parlamentu Europejskiego. Opinię takową winien on wydać w ciągu trzech miesięcy. W przypadku braku opinii w tym czasie Rada może podjąć stosowną uchwałę (art. 39 ust. 1). Może on też z własnej inicjatywy wydać jej zalecenia.

W celu umożliwienia Parlamentowi wydania opinii i zaleceń Przewodniczącego Rady i Komisja zobowiązane są regularnie informować go o dyskusjach prowadzonych w ich ramach na temat działań w zakresie polityki objętej trzecim filarem. Może on też zadawać pytania Radzie.

Parlament Europejski może też, podobnie jak w przypadku filaru drugiego, odbywać corocznie debatę na temat postępów w realizacji założeń filaru trzeciego.

Wreszcie Rada przed podjęciem uchwały może prosić Komitet Koordynacyjny o opinię, który może czynić to także z własnej inicjatywy.

Uchwały w prawach proceduralnych Rada podejmuje większością swych członków (art. 34 ust. 4).

4. Konstytucja Europejska – Konstytucja UE

Początków dyskusji nad konstytucją europejską można doszukiwać się już na początku lat pięćdziesiątych podczas przygotowania projektu Europejskiej Wspólnoty Politycznej. Aktualna jednak dyskusja na temat tej konstytucji bierze chyba początek w 1984 r., kiedy po przyjęciu projektu Traktatu w sprawie Unii Europejskiej powołano komitety, które miały zająć się problemem Europy obywateli i reformy instytucji integracyjnych. Jednym z głównych punktów prowadzonych tam dyskusji był problem zmniejszenia roli państwa, jako warunku niezbędnego dla utworzenia pełniejszej demokracji.

Dyskusja nad ideą Konstytucji Europejskiej rozgorzała na całego po wejściu w życie Traktatu UE. Pojawiło się dziesiątki wypowiedzi znanych polityków na ten temat, napisano również tyle samo różnego typu artykułów. Duży impuls w tym względzie dał artykuł D. Grima pt. *Braucht Europa eine Verfassung?* (Czy Europa potrzebuje konstytucji).

Deklaracja w sprawie przyszłości UE, przyjęta przez Radę Europejską na swej sesji w Nicei 7–8 XII 2000r., zalecała podjęcie szerokiej i wnikliwej debaty na temat przyszłości tej organizacji. Na jej podstawie Rada Europejska podczas swej sesji w Leaken 14 i 15 grudnia 2001 r. przyjęła dokument pt. Deklaracja z Leaken

w sprawie przyszłości Unii Europejskiej, w której znalazł się również podpunkt zatytułowany – Ku konstytucji obywateli europejskich. Nie zawiera on żadnej decyzji w sprawie Konstytucji Europejskiej, a jedynie sygnalizuje – i to w postaci pytań – potrzebę uproszczenia rozwiązań instytucjonalnych w UE, zwiększenia roli obywateli w UE, stworzenia wyraźnego rozdziału między instytucjami UE, organami państw członkowskich, ich organami samorządowymi, miejsca Karty Podstawowych Praw UE w porządku prawnym UE.

Jednocześnie Rada Europejska na powyższej sesji postanowiła zwołać konferencję międzyrządową, która ma rozpocząć się w 2004 r., w celu dokonania kompleksowej reformy UE, a uwieńczeniem której ma być przyjęcie jednolitego aktu podstawowego (Konstytucji Europejskiej – Konstytucji UE) dla Wspólnot Europejskich i Unii Europejskiej. By nie powtórzyć błędów z poprzednich konferencji międzyrządowych, postanowiono powołać specjalny organ pod nazwą Konwent Europejski, któremu zalecono przygotowanie materiałów dla tej konferencji. Konwent składa się z 105 osób (po jednym przedstawicielu rządu państwa członkowskiego oraz państw negocjujących o członkostwo plus Turcji, po 2 przedstawicieli parlamentów narodowych tych państw, 16 przedstawicieli Parlamentu Europejskiego, dwóch przedstawicieli Komisji oraz przewodniczącego i dwóch wiceprzewodniczących Konwentu). Konwent rozpoczął działalność 28 II 2002 r.

Z jednej strony Konwent Europejski miał koncentrować się głównie na: możliwościach wprowadzenia bardziej czytelnego podziału między kompetencjami organów UE, kompetencjami UE i państw członkowskich oraz kompetencjami mieszanymi, tj. państw i UE, jak też na interpretacji stosowania zasady subsydiarności.

Z drugiej strony miał zająć się problemem, w jaki sposób należy uwzględnić oczekiwania obywateli w stosunku do UE, jak też problemem zwiększenia efektywności działań organów UE, w tym głównie usprawnienia procesu decyzyjnego w UE. Jednocześnie Konwent miał się zastanowić, w jaki sposób bardziej włączyć w ten proces parlamenty narodowe.

Wreszcie Konwent miał zastanowić się, czy utrzymać rozróżnienie między UE a Wspólnotami, czy jest wskazany dalszy podział na trzy filary, czy Karta Praw Podstawowych UE winna być włączona do nowego podstawowego traktatu, tj. Konstytucji Europejskiej i czy cała ta działalność w zakresie modernizacji prawa unijnego miała doprowadzić do przygotowania tekstu Konstytucji Europejskiej, a jeśli tak, to jakie winny być podstawowe materie tej Konstytucji.

Ponadto Rada Europejska postanowiła, że przed konferencją międzyrządową ma być przeprowadzona szeroko zakrojona debata społeczna, stwarzająca możliwości organizacjom zawodowym, społecznym i innym, artykułowania poglądów ich członków. W tym celu miano stworzyć specjalne forum tych organizacji.

Działalność powyższa spowodowała swego rodzaju eksplozję dyskusji na temat przyszłości UE, w tym Konstytucji Europejskiej. Zgłoszono jednocześnie szereg projektów tej Konstytucji, opracowanych przez grupy polityków lub różne organizacje pozarządowe.⁶

Wszystkie głosy jednomyślnie opowiadały się za potrzebą uchwalenia swego rodzaju Konstytucji Europejskiej. Rozbieżność jednak występowała już przy pytaniu, czy ta konstytucja miała dotyczyć tylko Unii Europejskiej, czy także państw europejskich nie należących do tej organizacji? Mniejszość stała na stanowisku, że konstytucja ta winna odnosić się tylko do UE i reprezentować interesy wyłącznie jej państw członkowskich. Większość jednak uważała, że wprowadzie konstytucja ta winna regulować oczywiście funkcjonowanie UE, ale jej postanowienia winny tak być sformułowane, by uwzględniały interesy społeczeństw innych państw europejskich.

W związku z tym zawartość materialna przyszłej Konstytucji Europejskiej winna odbiegać od dziewiętnastowiecznych konstrukcji prawnych, właściwych dla państwa narodowego. Akcentowano zatem, że w tej konstytucji winny być szczegółowo opisane nie tylko kompetencje organów UNE, wyraźne rozgraniczone kompetencje unijnych od kompetencji narodowych, szczegółowo uregulowane prawa i obowiązki obywateli, ale podkreślano jednocześnie, że konstytucja ta winna być oparta na wspólnych standardach i wspólnej kulturze konstytucyjnej państw europejskich, przy poszanowaniu różnorodności kultur prawnych i praw obywatelskich tych państw.

Wszystkie projekty opowiadały się również za tym, by podstawą tej części przyszłej Konstytucji Europejskiej winna być Karta Podstawowych Praw UE, przyjęta podczas sesji Rady Europejskiej w Nicei.

Zasadnicze rozbieżności występowały przede wszystkim w odniesieniu do przyszłego charakteru prawnego UE. Poważna grupa państw, na czele z Wielką Brytanią, była zdecydowanie przeciwna dalszemu rozwijaniu elementów ponadnarodowych w UE. Opowiadała się nie tylko za swego rodzaju „zamrożeniem” kompetencji ponadnarodowych UE, ale za bardziej precyzyjnym rozdzielaniem kompetencji UE i kompetencji organów państwowych oraz samorządowych państw UE, szerszym włączeniu organów narodowych – przede wszystkim parlamentów narodowych – do procesu decyzyjnego w zakresie integracji w ramach UE, bar-

6 Do najbardziej znanych projektów należą: obszerny projekt (aż 145 stron) R. Prodiego, przewodniczącego Komisji UE, przedstawiony 5 XII 2002 r.; projekt uchwalony przez Kongres EPP w Estoril 18 X 2002 r.; projekt Grupy EEP Konwentu, wypracowany na spotkaniu we Frascati 8–10 XI 2002 r.; projekt opracowany przez Konwencję Młodych obywateli Europejskich z lipca 2000 r.

dziej precyzyjnym sprecyzowaniem zasady subsydiarności, a zatem za koncepcją „Europy Ojczyzn”.

Były też głosy za wzmocnieniem prymatu międzyrządowej koncepcji zarządzania UE. Stanowisko to popiera mniej lub bardziej oficjalnie Polska. Opowiedziała się za nią Grupa Refleksyjna w lutym 2002 r., funkcjonująca przy Prezydencji RP, poparł tą koncepcję pod koniec lutego tegoż roku polski minister spraw zagranicznych.

Większość jednak państw opowiadała się za rozwijaniem i umacnianiem w mniejszym lub większym stopniu ponadnarodowych uprawnień UE, a zatem za „maszerowaniem” ku „Ojczyźnie Europie”. Część z nich lansowała stopniowe budowanie federacji europejskiej, nawet bez nazywania po imieniu tego celu. Jest to swego rodzaju „pełzający” system budowy federacji.

System ten sprowadza się do stopniowego wzmocniania pozycji Komisji i Parlamentu Europejskiego kosztem Rady UE, a więc stopniowego osłabiania „pionu międzyrządowego” w decydowaniu o dalszym rozwoju i kształcie integracji w ramach UE. Jednocześnie zmierza się do maksymalnego zwiększania liczby problemów w przypadku, których wymogi jednomyślności w Radzie zastępowane były wymogiem większości kwalifikowanej.

Drugi system ma bardziej rewolucyjny charakter. Otwarcie mówi on o szybkiej potrzebie przekształcenia UE w namiastkę federacji europejskiej. Jego zwolennicy, jak np. wspomniany J. Fischer, R. Prodi i G. Verhofstadt, proponowali przekształcenie Komisji UE w namiastkę rządu europejskiego, powoływanego i odwoływanego przez Parlament Europejski, przekształcenia dotychczasowego Parlamentu Europejskiego w parlament dwuizbowy. Izba niższa byłaby wybierana na podobnych zasadach, jak dotychczasowy Parlament Europejski, a izba wyższa składałaby się z przedstawicieli, desygnowanych przez państwa członkowskie. Sugerowano, by np. Rada UE przekształciła się w taką izbę, inni zaś (np. R. Prodi) proponowali, by w Radzie zniesiony został całkowicie wymóg jednomyślności (tzw. prawo weta) przy podejmowaniu uchwał. Niektóre projekty proponowały, by uchwały w Radzie były podejmowane podwójną większością – za danym projektem uchwały winna się opowiadać nie tylko większość państw, ale te państwa musiałyby reprezentować większość obywateli UE. Taki Parlament Europejski miałby uprawnienia do stanowienia prawa europejskiego w dziedzinach objętych zakresem działalności UE.

Ponadto jedni (duże państwa UE, w tym przede wszystkim Francja i RFN) proponowały ustanowienie instytucji prezydenta europejskiego, wybranego w powszechnych i bezpośrednich wyborach, inni (małe państwa i państwa kandydujące do UE) optują za utrzymaniem systemu rotacyjnego kierowania Radą. I tak na przykład 4 IV 2003 r. sześć małych państw UE oraz dziesięć państw kandy-

dujących do UE wystąpiło do Konwentu z deklaracją utrzymania dotychczasowego systemu rotacyjnego kierowania Radą.

W kwietniu 2003 r. prof. D. Hübner, członek Konwentu UE przedstawiła polski znowelizowany projekt rotacyjnego kierowania Radą.⁴⁷ Według tego projektu prezydencja tego organu winna być grupowa, tzn. sprawowana jednocześnie przez cztery państwa, reprezentujące różne typy państw, tj. duże i małe, „stare” i „nowe”, pochodzące jednocześnie z różnych regionów Europy. Jej kadencja winna być przedłużona z dotychczasowych sześciu miesięcy do dwóch lub nawet dwóch i pół lat.

Prezydencja grupowa desygnowałaby kandydatów na przewodniczącego Rady Europejskiej, spośród których Rada Europejska wybierałaby swego przewodniczącego w drodze głosowania większością kwalifikowaną. Zdaniem prof. D. Hübner powyższy przewodniczący winny być wybierany na pół roku przed objęciem stanowiska. Wówczas mógłby on uczestniczyć w ustaleniu porządku dziennego dwóch sesji Rady Europejskiej, wspólnie z przewodniczącym, którego kadencja dobiega końca. W ten sposób zapewniona byłaby ciągłość i stabilność funkcjonowania tego organu.

Jednocześnie proponowała ona, by państwa tworzące prezydencją grupową powoływałyby „zarządzający komitet sterujący”, w skład którego wchodziłby także przewodniczący Rady Europejskiej. Komitet ten zatwierdzałby projekt porządku dziennego sesji Rady Europejskiej.

Wreszcie szereg zwolenników koncepcji federalistycznych proponowało zwiększenie uprawnień UE. Na przykład R. Prodi proponował, by UE miała wyłącznie kompetencje w co najmniej w 7 dziedzinach: rynku wewnętrznego konkurencji, polityki gospodarczej i walutowej, rolnictwa i rybołówstwa, transportu, sprawiedliwości i bezpieczeństwa, pokojowego wykorzystania energii jądrowej.

Zwolennicy koncepcji federacyjnej zgodnie aprobowali też ideę znacznego zwiększenia roli obywateli państw członkowskich w życiu politycznym UE.

28 X 2002 r. Prezydium Konwentu Europejskiego przedstawiło na sesji plenarnej tegoż Konwentu „wstępny projekt traktatu ustanawiającego Konstytucję dla Europy”. Składał się on z dwóch części. Część A zawierała swego rodzaju spis problemów, które winny być regulowane przez Konstytucję, część B zawierała w przypadku niektórych problemów ogólne wskazówki co do podstawowych zasad, które winny regulować te problemy.

Projekt nie definiował nazwy organizacji, której ta Konstytucja miałaby dotyczyć. W nawiasach podaje się cztery warianty: Wspólnota Europejska, Unia Europejska, Stany Zjednoczone Europy, Zjednoczona Europa.

7 D. Hübner: Jak skutecznie kierować poszerzoną Unią? „Rzeczpospolita” nr 90, 16.04.2003 r.

Zgodnie z powyższym wstępnym projektem Konstytucja dla Europy winna składać się z trzech części. Część I, podzielona na X rozdziałów, zawierałaby 46 artykułów. Dotyczyłaby ona struktury konstytucyjnej UE, a mianowicie definicji i celów UE, obywatelstwa UE i podstawowych praw, kompetencji UE, instytucji, realizacji celów UE, demokratycznego systemu funkcjonowania UE, finansów, działalności zewnętrznej UE, ochrony środowiska, członkostwa.

Część II regulowałaby polityki i działalność wewnętrzną UE, w tym funkcjonowanie rynku wewnętrznego i unii ekonomiczno-walutowej, bezpieczeństwa wewnętrznego, dziedzin, w przypadku których UE podejmuje działania wspierające (np. zatrudnienia oświaty, zdrowia publicznego), działalności zewnętrznej (w tym polityki handlowej, współpracy na rzecz rozwoju, zawierania umów międzynarodowych, polityki zagranicznej i bezpieczeństwa), obrony.

Wreszcie część III dotyczyłaby postanowień ogólnych, takich jak: włączenie postanowień prawa pierwotnego do Konstytucji dla Europy, zakazu terytorialnego obowiązywania Konstytucji, problemów związanych z ratyfikacją i wejście jej w życie, języków oficjalnych, załączników do Konstytucji.

Projekt przewidywał powołanie dodatkowo dwóch ważnych organów w UE, a mianowicie prezydenta UE i Kongresu Narodów Europy oraz ustanowienie instytucji jednostronnego wycofania się państwa członkowskiego z UE, jak też przyznanie UE osobowości prawnej.

Rozwinięcie koncepcji instytucji prezydenta UE zostało dokonane podczas spotkania prezydenta Francji Chiraca i kanclerza RFN Schrödera w dniu 15 I 2003 r., które natychmiast zostało poparte przez Wielką Brytanię. Prezydent UE byłby wybierany przez Radę Europejską kwalifikowaną większością głosów na okres 5 lub 2,5 roku. Zastąpiłby on przewodniczącego Rady Europejskiej, którą to funkcję sprawowali dotychczas przedstawiciele poszczególnych państw członkowskich na zasadzie rotacji. Byłby on też przed nią odpowiedzialny za swą działalność. Poza kierowaniem pracami Rady Europejskiej byłby on odpowiedzialny za nadawanie strategicznego kierunku rozwoju UE, jak też reprezentowałby UE na zewnątrz.

Jednocześnie zaproponowali oni, by ustanowić instytucję Europejskiego Ministra Spraw Zagranicznych, który pełniłby także funkcję komisarza komisji do spraw stosunków zewnętrznych. Minister byłby wybierany przez Radę UE w uzgodnieniu z przewodniczącym Komisji Europejskiej.

Wreszcie zaproponowali oni, by odpowiedzialność polityczna Komisji rozciągała się nie tylko przed Parlamentem Europejskim, ale także przed Radą Europejską, zaś przewodniczący Komisji byłby wybierany kwalifikowaną większością głosów przez Parlament Europejski a następnie zatwierdzany przez Radę również kwalifikowaną większością głosów.

Z kolei Kongres Narodów miałby się składać z posłów Parlamentu Europejskiego i parlamentów narodowych.

Zamiar ustanowienia instytucji prezydenta UE w praktyce ma na celu osłabienie pozycji Komisji na rzecz organów międzyrządowych. Jak powiedział przewodniczący Konwentu W. Giscard d'Estaing prezydent UE będzie wytyczał kierunki strategicznego rozwoju UE a przewodniczący Komisji będzie w ich ramach definiował „unijny interes”. Koncepcja ta wyraża niepokój wielkich państw UE przed dominacją w UE małych i średnich państw, których liczba gwałtownie zwiększyła się w 2004 r. po rozszerzeniu jej o 10 nowych państw.

Najpóźniejszy i najobszerniejszy projekt konstytucji, opracowany przez Grupę EPP⁸ Konwentu na spotkaniu 8–10 XI 2002 r. we Frascati bazował i rozwijał omówiony wyżej projekt Konstytucji Europejskiej przedstawiony przez Prezydium Konwentu. W art. 56 ust. 4 stwierdza się, że konstytucja ta ma zastąpić traktaty w sprawie Wspólnot Europejskich i Unii Europejskiej.

Podobnie jak pierwszy projekt, również projekt Grupy EPP inkorporował projekt i rozwijał postanowienia Karty Podstawowych Praw UE, które miały otwierać przepisy Konstytucji.

Projekt stał na stanowisku, że państwa członkowskie posiadają kompetencje do realizacji celów Unii, o ile nie są one zastrzeżone dla samej Unii (art. 64). Następnie projekt szczegółowo wylicza, które kompetencje są zastrzeżone dla UE, zaś które UE dzieli z państwami członkowskimi (art. 65 i 66).

W przypadku organów UE projekt nie przewidywał utworzenia Kongresu Narodów Europy, dwuizbowego parlamentu, ani prezydenta UE. Jeśli chodzi o Komisję to jej przewodniczący miałby być powoływany przez Parlament Europejski na wniosek Rady UE. Członkowie Komisji mieliby być powoływani przez przewodniczącego Komisji, aprobowani przez Radę UE a zatwierdzani przez Parlament Europejski.

W odniesieniu do roli poszczególnych organów w procesie podejmowania uchwał UE projekt nie przewidywał istotnego zmniejszenia roli Rady, ani zwiększenia roli Komisji i Parlamentu Europejskiego w tym procesie. Jedyne istotne wyjątki stanowiła propozycja odejścia od podejmowania uchwał na zasadzie procedury zwykłej oraz procedury współpracy a zastąpienie ich procedurą współdecydowania (art. 95).

W przypadku Rady UE większość jej uchwał miałaby być podejmowana kwalifikowaną większością głosów.

8 Przedstawiciele Europejskiej Partii Ludowej (chrześcijańskiej demokracji), największej frakcji parlamentarnej w Parlamencie Europejskim.

Jak z powyższego wynika, projekt Konstytucji Europejskiej – przedstawiony przez Grupę EPP Konwentu – jest swego rodzaju próbą kompromisu między koncepcjami federalistycznymi i międzyrządowymi rozwoju UE. W swej istocie jest on bliższy tym ostatnim niż koncepcjom federalistycznym.

20 VI 2003 r. na sesji Rady Europejskiej w Porto Carras została przedstawiona ostateczna wersja preambuły, I i II część oraz kilka protokołów projektu Konstytucji dla Europy, opracowanych przez Konwent Europejski. Prace nad przygotowaniem III i IV części projektu Konstytucji miały zakończyć się w połowie lipca 2003 r. Łącznie projekt Konstytucji dla Europy ma składać się z ponad 460 artykułów.

Preambuła jest krótka. Stwierdza się w niej między innymi, że projekt Konstytucji czerpie „inspirację z dziedzictwa kulturalnego, religijnego i humanistycznego Europy, które zawsze obecne w jej dziedzictwie, ugruntowały w życiu społecznym uznanie nadrzędnej roli osoby ludzkiej, jej nienaruszalnych i niezbywalnych praw oraz poszanowania prawa”. Nie ma w niej odwołania ani do chrześcijaństwa, ani do Boga.

Dalej mówi się, że „...zjednoczona Europa zamierza podążać taką drogą cywilizacji, postępu i dobrobytu, dla dobra wszystkich jej mieszkańców, łącznie z najsłabszymi i najbardziej poszkodowanymi; że pragnie ona pozostać kontynentem otwartym na kulturę, wiedzę i postęp społeczny oraz że pragnie pogłębiać demokratyczny charakter i jawność życia publicznego, jak również dąży do pokoju, sprawiedliwości i solidarności na całym świecie”.

Wreszcie stwierdza się, że „...narody Europy dumne ze swojej tożsamości i historii, zdecydowane są wnieść się ponad stare podziały i jeszcze bardziej zjednoczone, wykuwać wspólną przyszłość ...że Europa „zjednoczona w swej różnorodności” daje im najlepszą szansę dalszego prowadzenia, w poszanowaniu praw jednostki ze świadomością swej odpowiedzialności wobec przyszłych pokoleń i Ziemi, ogromnego przedsięwzięcia, które uczynią ją wyjątkowym obszarem ludzkiej nadziei”.

Część I (art. 1–59) zawiera postanowienia regulujące cele, podstawowe zasady i mechanizmy regulujące funkcjonowanie UE, jak też przepisy dotyczące organów i aktów prawnych UE oraz źródeł finansowania jej działalności.

W art. 1. projektu Konstytucji stwierdza się m.in., że UE jest otwarta dla wszystkich państw europejskich, które uznają jej wartości i zobowiązują się wspólnie je popierać.

Art. 2 definiuje wartości UE stwierdzając, że opiera się ona na wartościach poszanowania godności ludzkiej, wolności, demokracji, równości, partnerstwa prawnego i przestrzegania praw człowieka. Wartości te są wspólne państwom

członkowskim w społeczeństwie opartym na pluralizmie, tolerancji sprawiedliwości, równości, solidarności i niedyskryminacji.

Zgodnie z art. 3 celem UE jest m.in.: popieranie pokoju, wartości UE a także pomyślności jej narodów; zapewnienie jej obywatelom przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, bez granic wewnętrznych oraz jednolitego rynku, na którym winna panować wolna i uczciwa konkurencja; działanie na rzecz Europy trwałego rozwoju, której fundamentem winien być zrównoważony wzrost gospodarczy, społeczna gospodarka rynkowa, o wysokiej konkurencyjności i ukierunkowana na pełne zatrudnienie i postęp społeczny, wysoki poziom ochrony i poprawę stanu środowiska; zwalczanie wykluczenia społecznego i dyskryminacji; działanie na rzecz równości kobiet i mężczyzn, sprawiedliwości społecznej i ochrony socjalnej; popieranie spójności społecznej, gospodarczej i terytorialnej oraz solidarności między państwami członkowskimi; poszanowanie różnorodności kulturalnej i językowej w ramach UE oraz chronienie i pomnażanie europejskiego dziedzictwa kulturowego.

W art. 5 stwierdza się, że UE szanuje tożsamość narodową swoich państw członkowskich, która jest nierozzerwalnie związana z ich podstawowymi strukturami politycznymi i konstytucyjnymi, w tym dotyczącymi samorządu regionalnego i lokalnego. Uznaje zasadnicze funkcje państwa, w tym mające na celu zapewnienie integralności terytorialnej państwa, utrzymania porządku publicznego oraz ochronę bezpieczeństwa wewnętrznego.

Art. 6 stanowi, że UE ma osobowość prawną.

W art. 8 zdefiniowano prawa wynikające z posiadania obywatelstwa UE, nie zmieniając nic w stosunku do tego co posiadali dotychczas obywatele UE.

Art. 9 definiuje pojęcia zasad subsydiarności, proporcjonalności i kompetencji przyznanych.

Art. 11–13 wylicza się wyłączne kompetencje UE, a więc przede wszystkim ustanawianie zasad konkurencji, niezbędnych dla funkcjonowania rynku wewnętrznego, oraz w dziedzinie polityki pieniężnej państw, które wprowadziły euro, wspólnej polityki handlowej, unii celnej i ochrony biologicznych zasobów morza w ramach wspólnej polityki rybołówstwa. Ponadto UE ma wyłączną kompetencję do zawierania umów międzynarodowych, jeśli ich zawarcie zostało przewidziane w koncie legislacyjnym UE i są niezbędne do umożliwienia wykonywania przez UE jej kompetencji na szczeblu wewnętrznym lub wpływają na akt wewnętrzny UE.

UE dzieli swe kompetencje z państwami członkowskimi w następujących dziedzinach: rynek wewnętrzny; przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości; rolnictwo i rybołówstwo, z wyjątkiem ochrony biologicznych zasobów morza; transport i sieci transeuropejskie; energetyka; polityka socjalna; spójność

gospodarcza, społeczna i terytorialna; środowiska; ochrona konsumenta; wspólne problemy bezpieczeństwa w zakresie zdrowia publicznego.

Na podstawie art. 16 UE mogłaby podejmować działania wspierające, koordynujące lub uzupełniające w następujących dziedzinach: przemysł, ochrona i poprawa stanu zatrudnienia ludzi, edukacja, doskonalenie zawodowe, młodzież i sport, kultura, ochrona cywilna.

Art. 18–31 poświęcone są instytucjom UE. W przypadku Parlamentu Europejskiego nie przewiduje się w projekcie Konstytucji wzmocnienia jego pozycji w UE w porównaniu do aktualnie posiadanej.

Art. 19 stwierdza, że Parlament Europejski ma składać się z 736 członków, przy czym proponuje się przyjęcia zasady, że z każdego państwa członkowskiego w Parlamencie winno być co najmniej 4 członków.

Również w przypadku Rady Europejskiej nie przewiduje się wzmocnienie jej pozycji w UE w stosunku do aktualnie posiadanej.

Art. 20 stwierdza nawet, że Rada Europejska nie wykonuje funkcji legislacyjnych. Jednocześnie przewiduje on, że jej uchwały winny zapadać – jeśli Konstytucja nie przewiduje inaczej – na zasadzie *consensusu*.

W niektórych przypadkach projekt Konstytucji przewiduje, że może ona podejmować uchwały większością kwalifikowaną. Jeśli takie uchwały podejmowałaby ona z własnej inicjatywy, to większość wówczas wynosi dwie trzecie państw członkowskich, reprezentujących trzy piąte jej ludności. Jeśli zaś podejmowałaby ona uchwały na wniosek Komisji lub ministra spraw zagranicznych Unii to wówczas większość kwalifikowana wynosi większość państw członkowskich reprezentujących co najmniej trzy piąte ludności UE.

W przeciwieństwie do propozycji zgłaszanych w trakcie prac Konwentu Europejskiego nie przewiduje się również zwiększenia funkcji przewodniczącego Rady Europejskiej. Byłby on wybierany większością kwalifikowaną na kadencję dwu i pół letnią z możliwością jednorazowego ponownego wyboru.

Również w przypadku Rady, której projekt Konstytucji (art. 22) przywraca pierwotną nazwę, tj. Rada Ministrów, nie przewiduje on zwiększenia jej kompetencji. Przewiduje on natomiast w art. 24 zmianę wymogów, na jakich mają być podejmowane przez nią uchwały. Mianowicie jeśli w Konstytucji istnieje wymóg podjęcia uchwały przez Radę Ministrów na zasadzie większości kwalifikowanej, wówczas stanowi ją większość państw członkowskich, reprezentujących co najmniej trzy piąte ludności UE. Jeśli zaś podejmuje je bez wniosku Komisji lub ministra spraw zagranicznych UE, wówczas większość kwalifikowaną stanowią dwie trzecie państw członkowskich, reprezentujących co najmniej trzy piąte ludności UE. Postanowienia powyższe weszłyby w życie 1 XI 2009 r.

Utrzymano, co miało być sprecyzowane w części III projektu Konstytucji, wymóg jednomyślności przy podejmowaniu uchwał w odniesieniu do szeregu dziedzin, w tym w odniesieniu do spraw w dziedzinie podatków i polityki społecznej, kultury i programów audiowizualnych, polityki zagranicznej, podejmowania akcji zbrojnych, aby przywrócić pokój lub zapobiec konfliktowi zbrojnemu.

Także w przypadku Komisji, której projekt Konstytucji nadaje nazwę Komisja Europejska, jej uprawnienia w projekcie – w porównaniu do aktualnych – nie ulegają zwiększeniu. Art. 25 projektu przewiduje, że Komisja składałaby się z 15 komisarzy, w tym jej przewodniczącego i ministra spraw zagranicznych UE. Ponadto przewodniczący Komisji powoływałby komisarzy bez prawa głosu z państw członkowskich, którzy nie posiadaliby w Komisji komisarzy z prawem głosu.

Przewodniczący Komisji byłby wybierany na wniosek Rady Europejskiej przez Parlament Europejski, zaś komisarze z prawem głosu przez przewodniczącego Komisji spośród kandydatów przedstawionych mu przez poszczególne państwa członkowskie. Wybrani przez niego komisarze winni być następnie zatwierdzeni przez Parlament Europejski. Natomiast minister spraw zagranicznych UE byłby powoływany przez Radę Europejską za zgodą przewodniczącego Komisji. Pełniłby on jednocześnie funkcję wiceprzewodniczącego Komisji. Postanowienia powyższe weszłyby w życie 1 XI 2009 r.

Kompetencje pozostałych organów UE pozostałyby bez większych zmian (art. 28–31).

Projekt Konstytucji przewiduje istotne zmiany w przypadku rodzajów aktów prawnych podejmowanych w UE. Art. 32 rozróżnia 6 rodzajów tych aktów. Dotychczasowe rozporządzenie byłoby zastąpione *ustawą europejską*. Byłaby ona aktem legislacyjnym, mającym ogólne zastosowanie. Wiązałaby w całości i bezpośrednio byłaby stosowana we wszystkich państwach członkowskich.

Drugim aktem legislacyjnym, który zastąpiłby dotychczasową dyrektywę byłaby *ramowa ustawa europejska*. Wiązałaby ona państwa członkowskie, do których byłaby skierowana, co do rezultatu, który ma być osiągnięty, pozostawiałałaby natomiast organom krajowym pełną swobodę w zakresie wyboru formy i środków do osiągnięcia tego rezultatu.

Z kolei *rozporządzenie europejskie* byłoby aktem nielegislacyjnym, mającym ogólne zastosowanie w celu wykonania aktów legislacyjnych i niektórych szczególnych postanowień Konstytucji.

Wiązałoby one w całości i byłoby bezpośrednio stosowane we wszystkich państwach członkowskich albo w państwach, do których byłoby skierowane w odniesieniu do rezultatu, który ma być osiągnięty, pozostawiając organom krajowym swobodę w zakresie wyboru formy i środków do osiągnięcia tego rezultatu.

Decyzja europejska byłaby aktem nielegislacyjnym. Wiązałby ona w całości tylko adresatów, do których byłaby skierowana.

Ostatnimi dwoma rodzajami uchwał byłyby *zalecenia* i *opinie*. Nie miałyby one wiążącego charakteru.

Zgodnie z art. 33 projektu Konstytucji ustawy europejskie i ramowe ustawy europejskie byłyby uchwalane wspólnie przez Parlament Europejski i Radę Ministrów na wniosek Komisji. Jeśli obydwa powyższe organy nie mogłyby osiągnąć porozumienia co do uchwalenia danego aktu, wówczas nie dochodziłoby do tego uchwalenia. W szczególnych wypadkach akty te mogłyby być uchwalane przez powyższe organy na wniosek grupy państw członkowskich.

Na podstawie art. 35 ustawy europejskie i ramowe ustawy europejskie mogłyby upoważniać Komisję do wydawania rozporządzeń delegowanych w celu uzupełnienia lub zmiany określonych niezasadniczych elementów ustawy lub ustawy ramowej.

W rezultacie w UE akty prawotwórcze byłyby podejmowane wspólnie przez Radę i Parlament Europejski, akty prawotwórcze delegowane – Komisja na podstawie ustaw europejskich lub europejskich ustaw ramowych, zaś rozporządzenia europejskie i decyzje europejskie – Radę, Komisję i Europejski Bank Centralny.

W projekcie Konstytucji bardzo rozbudowane są przepisy dotyczące „życia demokratycznego UE” a koncentrujące się na demokratycznej równości, demokracji przedstawicielskiej, demokracji uczestniczącej, autonomicznym dialogu społecznym, przejrzystości prac instytucji UE i ochrona danych osobowych (art. 44–51).

Rozbudowane są przepisy dotyczące członkostwa w UE. Na podstawie art. 58 Rada Europejska na wniosek jednej trzeciej państw członkowskich lub na wniosek Komisji, po uzyskaniu zgody Parlamentu Europejskiego może, po wezwaniu zainteresowanego państwa do przedstawienia swoich uwag, jednogłośnie podjąć decyzję europejską stwierdzającą fakt poważnego i stałego naruszenia przez państwo członkowskie wartości UE.

Na jej podstawie Rada Ministrów może uchwalić większością kwalifikowaną decyzję europejską zawieszającą niektóre prawa państwa członkowskiego w UE, w tym prawa do głosowania. Projekt Konstytucji nie przewiduje natomiast możliwości usunięcia państwa członkowskiego z UE.

Projekt przewiduje natomiast możliwość wystąpienia państwa z UE, co jest novum w dotychczasowym prawie unijnym. Na podstawie art. 59 państwo członkowskie, które postanowiło wystąpić z UE, winno byłoby powiadomić o swoim zamiarze Radę Europejską. Badałaby ona takie zawiadomienie i wydawałaby wytyczne dla Rady Ministrów. Na ich podstawie UE negocjowałaby i

zawierała z tym państwem umowę, określającą warunki wystąpienia. Umowa ta byłaby zawierana w imieniu UE przez Radę Ministrów, decydującą większością kwalifikowaną, po uzyskaniu zgody Parlamentu Europejskiego. Państwo przedstawiałoby być członkiem UE z dniem wejścia umowy w życie, a w razie nie zawarcia takiej umowy po upływie dwóch lat od założenia UE zawiadomienia przez państwo o zamiarze zawiadomienia.

Część II zawiera Kartę Praw Podstawowych UE (54 artykuły). Przepisy zawarte w tej Karcie niewiele różnią się od przepisów analogicznej Karty przyjętej podczas sesji Rady Europejskiej w Nicei w 2000 r. Usunięto z niej przede wszystkim zapis, że państwo winno zapewnić osobom, których nie stać na kupno lub wynajem mieszkania, godziwe warunki zamieszkania.

W Karcie, zawartej w projekcie Konstytucji, podobnie jak w Karcie przyjętej w Nicei, nie ustosunkowano się do problemu eutanazji i aborcji.

Część III, która ma składać się z 339 artykułów i ma zawierać przepisy dotyczące poszczególnych polityk UE oraz zasad funkcjonowania organów UE w zasadzie w dotychczasowej wersji zawartej w traktatach WE i EURATOMU.

Część IV z jednej strony ma zawierać postanowienia dotyczące wejścia w życie Konstytucji. Ma obowiązywać wymóg ratyfikacji przez wszystkie państwa członkowskie. Depozytariuszem dokumentów ratyfikacyjnych będzie rząd Włoch. Konstytucja ma obowiązywać na czas nieograniczony.

Z drugiej strony część ta ma zawierać przepisy dotyczące hymnu i flagi UE, Dnia Europy (9 maja), motto UE (Zjednoczeni w różnorodności) oraz waluty UE.

Radzie Europejskiej, obradującej na sesji w Parto Carras, zostały przedstawione – obok I i II części Konstytucji – także trzy protokoły do tej Konstytucji.

Protokół w sprawie roli parlamentów narodowych w Unii Europejskiej przede wszystkim stwarza prawne podstawy obowiązku informowania parlamenty narodowe przez stosowne instytucje UE o jej działalności, a ponadto w symbolicznym stopniu wciąga je do prac UE.

Stanowi on m.in., że:

- wszelkie dokumenty konsultacyjne Komisji winny być przekazywane przez nią parlamentom narodowych bezpośrednio po ich opublikowaniu. Komisja winna też przekazywać tym parlamentom roczny plan prac legislacyjnych oraz wszelkie dokumenty dotyczące planowania legislacyjnego lub strategii politycznej, przedkładane przez nią Parlamentowi Europejskiemu;
- wszelkie projekty legislacyjne kierowane do parlamentu Europejskiego lub Rady Ministrów winny być równocześnie przesyłane parlamentom narodowym;

- parlamenty narodowe mogą przysyłać przewodniczącym Parlamentu Europejskiego, Rady Ministrów i Komisji uzasadnioną opinię w sprawie zgodności projektu legislacyjnego z zasadą subsydiarności;
- porządki dzienne posiedzeń Rady Ministrów UE, ich wyniki, łącznie z protokołami z jej posiedzeń, na których rozpatrywano projekty legislacyjne, winny być przesyłane parlamentom narodowym równocześnie z przekazywaniem ich państw członkowskich.

Drugi protokół reguluje zasady stosowania subsydiarności i proporcjonalności. Stanowi on między innymi, że Komisja przedkładając swój projekt legislacyjny winna uzasadnić, że jest on zgodny z zasadami subsydiarności i proporcjonalności.

Z drugiej strony każdy parlament narodowy może – w ciągu sześciu tygodni od uzyskania projektu legislacyjnego Komisji – przesłać przewodniczącym Parlamentu Europejskiego, rady Ministrów i Komisji, uzasadnioną opinię, iż jego zdaniem dany projekt jest niezgodny z zasadą subsydiarności. W przypadku, gdy opinie o niezgodności projektu Komisji z zasadą subsydiarności, stanowią co najmniej jedną trzecią głosów przyznanych państwu członkowskim, Komisja winna ponownie rozpatrzyć swój projekt. Po rozpatrzeniu może ona swój projekt legislacyjny podtrzymać, zmienić lub wycofać.

Ostatni protokół dotyczy ilości miejsc posiadanych przez poszczególne państwa w Parlamencie Europejskim oraz ilości głosów posiadanych przez nie w Radzie Europejskiej i Radzie Ministrów.

Szereg postanowień projektu Konstytucji przygotowanego przez Konwent Europejski spotkało się z negatywnym stanowiskiem małych i średnich państw UE. Wyrażały to one już podczas prac w Konwencie Europejskim, najdobitniej w tzw. Deklaracji 16 państw z 12 VI 2003 r., jak też podczas samej sesji Rady Europejskiej. Najbardziej krytykowano wymogi podejmowania uchwał przez Radę i Radę Europejską. Zdaniem tych państw proponowane w projekcie Konstytucji rozwiązania znacznie wzmocniłyby pozycję wielkich państw w UE. Na przykład RFN i Francja przy poparciu jeszcze dwóch większych państw mogłyby zablokować w UE podjęcie jakiegokolwiek uchwały.

Krytykowano też ustalenie długości kadencji przewodniczącego Rady Europejskiej na 2,5 roku, postulując utrzymanie dotychczasowej 6-miesięcznej kadencji, a niektóre państwa proponowały dodatkowo, by funkcja ta była kolektywna, tj. sprawowana jednocześnie przez kilka państw.

Niektóre państwa krytykowały także ograniczenie liczby komisarzy Komisji UE do 15 osób.

Ostatecznie sesja rady Europejskiej w Porto Carras postanowiła, że projekt Konstytucji Konwentu Europejskiego jest „dobrym punktem wyjścia”, a nie jak

chcieli jego zwolennicy – podstawą prac – dla konferencji międzyrządowej, która ma rozpocząć się w październiku 2003 r.

Opozycja przeciwko powyższym kontrowersyjnym rozwiązaniom słabnie i wydaje się, że projekt Konstytucji – poza niewielkimi drugorzędnymi zmianami – zostanie przyjęty w wersji przedstawionej na sesji Rady Europejskiej w Porto Carras.

Szereg państw, w tym przede wszystkim Francja, RFN i Włochy, chcą by konferencja zakończyła się podpisaniem projektu Konstytucji pod koniec 2003r., a najpóźniej przed wyborami do Parlamentu Europejskiego w czerwcu 2004 r.

Odzywają się liczne głosy, by ratyfikacje Konstytucji dla Europy poprzedziły referendum w państwach członkowskich. Za taką formą jej przyjęcia wypowiedziało się także około 60% członków Konwentu Europejskiego.

L i t e r a t u r a

- Dokumenty europejskie. Traktat o Unii Europejskiej i traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską w wersji Traktatu Amsterdamskiego. Pod red. A. Przyborowskiej-Klimczak i E. Skrzydło-Tefelskiej. Lublin 1999, t. III
- Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej. MSZ. Warszawa 2001.
- Prawo Wspólnot Europejskich. Orzecznictwo. T I, prawo instytucjonalne. T II, prawo materialne. Wybór i redakcja: W. Czapliński, R. Ostrihansky, P. Saganek, A. Wyrozumska. Warszawa 1997.
- Rozszerzenie Unii Europejskiej na Wschód „Dokumentacja Akcesyjna” Pod red. B. Góralczyka. CE UW. Warszawa 1999.
- Traktat w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej „Zbiór Dokumentów”. PISM, nr 5, 1957.
- Traktat w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej. „Zbiór Dokumentów”, PISM, nr 5 1957.
- Traktat w sprawie Unii Europejskiej (w:) Z.M. Doliwa-Klepacki: Wspólnoty Europejskie. Białystok 1993; Prawo Wspólnot Europejskich. Dokumenty. Pod red. W. Czapliński, R. Ostrihanski, A. Wyrozumska. Wyd. VI. Warszawa 1997.
- Traktat o przystąpieniu Królestwa Hiszpanii i Republiki Portugalii do Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej (w:) „Dokumentacja Akcesyjna” CE UW. Warszawa 1998, t. 2.
- Traktat o przystąpieniu Królestwa Norwegii, Republiki Austrii, Republiki Finlandii oraz Królestwa Szwecji do Unii Europejskiej (w:) „Dokumenty Akcesyjne”. CE UW. Warszawa 1998, t. 3.

- Traktat z Nicei zmieniający Traktat o Unii Europejskiej. Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską oraz niektóre związane z nimi akty prawne. MSZ. Warszawa 2001.
- Układ powołujący do życia Europejską Wspólnotę Węgla i Stali (w:) Prawo międzynarodowe i historia dyplomatyczna. Wybór dokumentów. Pod red. L. Gelberga.
- Układ Europejski ustanawiający stowarzyszenie Polski ze Wspólnotami Europejskimi – (w:) Z.M. Doliwa–Klepacki: Wspólnoty Europejskie. Analiza oraz wybrane dokumenty. Białystok 1993.
- Układy zawarte między EWG a pięcioma państwami EFTA z 22 VII 1972 r. „Zbiór Dokumentów”, PISM, nr 7, 1972.
- Umowa w sprawie stowarzyszenia 18 państw afrykańskich z EWG z 20 VII 1963 r. „Zbiór Dokumentów”, PISM, nr 4–5 1964.
- Umowa w sprawie stowarzyszenia 18 państw afrykańskich z EWG z 29 VII 1969 r. „Zbiór Dokumentów”, PISM, nr 2, 1970.
- Konwencja między EWG a państwami AKP z 28 II 1978 r. „Zbiór Dokumentów”, PISM, nr 4, 1977.

* * *

- R. Arnold: Mechanizm „ściślejszej współpracy” według Traktatu Amsterdamskiego jako przejaw „elastycznej” integracji. „Studia Europejskie”. CE UW, nr 1, 1988.
- C. Banasiński: Pozycja prawa międzynarodowego o krajowym porządku prawnym (w świetle konstytucji z 1997 r.). „Przegląd Prawa Europejskiego” nr 2, 1997.
- J. Barcz: Akt integracyjny Polski z Unią Europejską w świetle Konstytucji RP. „Państwo i Prawo”, nr 4, 1998.
- J. Barcz: Między konstytucją a ponadnarodowością. Opcja integracyjna konstytucji RFN. Warszawa 1990.
- J. Barcz: Organizacja ponadnarodowa. „Sprawy Międzynarodowe” nr 7–8, 1991.
- J. Barcz, A. Koliański: Jednolity Akt Europejski. Zagadnienia prawne i instytucjonalne. Warszawa 1991.
- B. Biernat: Prawo Unii Europejskiej a prawo państw członkowskich – (w:) Prawo Unii Europejskiej. Zagadnienia systemowe. Pod red. J. Barcza. Warszawa 2002.
- B. Biernat: Tworzenie prawa Unii Europejskiej – (w:) Prawo Unii Europejskiej. Zagadnienia systemowe. Pod red. J. Barcza. Warszawa 2002.
- S. Biernat: Zasada efektywności prawa wspólnotowego w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości (w:) Studia z prawa Unii Europejskiej. pod red. S. Biernata. Kraków 2000.
- B. Biernat: Źródła prawa Unii Europejskiej – (w:) Prawo Unii Europejskiej. Zagadnienia Systemowe. Pod red. J. Barcza. Warszawa 2002.
- Z.M. Doliwa–Klepacki: Encyklopedia organizacji międzynarodowych. T. I Teoria organizacji międzynarodowych. Warszawa 2000.

- S. Dudzik: Zasada subsydiarności na tle obecnych przemian w Unii Europejskiej „Przegląd Prawa Europejskiego” nr 2, 1999.
- A. Dylus: Idea subsydiarności a integracja Europy. „Państwo i Prawo” nr 5, 1995.
- J. Galster: Pozycja Parlamentu Europejskiego w systemie instytucjonalnym Wspólnot Europejskich. Warszawa – Poznań – Toruń 1987.
- M. Górka: Kontrola przestrzegania prawa wspólnotowego przez państwa i podmioty prywatne w Unii Europejskiej. Toruń 1999.
- M. Górka: Zasada odpowiedzialności odszkodowawczej państwa za naruszenia prawa wspólnotowego. „Przegląd Prawa Europejskiego” nr 1, 1998.
- Implementacja prawa integracji europejskiej w krajowych porządkach prawnych. Pod red. C. Mika. Toruń 1998.
- S. L. Kaleta: Właściwość Trybunału Sprawiedliwości do wydawania orzeczeń wstępnych w sytuacji krajowej (w:) Studia z prawa Unii Europejskiej. Pod red. S. Biernata. Kraków 2000.
- K. Kik: Główne nurty polityczne Unii Europejskiej wobec Traktatu Amsterdamskiego (w:) Traktat z Amsterdamu a polskie aspiracje prointegracyjne. Pod. red. K. Kika. Kielce 1998 r.
- Z.M. Klepacki: Proces podejmowania decyzji w organizacjach międzynarodowych. Warszawa 1979.
- Z. Knypl: Wprowadzenie do prawa europejskiego. Warszawa 1997.
- J. Kolasa: Prawo wewnętrzne Wspólnot Europejskich. Zarys problemu (w:) Wspólnoty Europejskie. Wybrane problemy prawne. Pod red. J. Kolasy. Cz I. Wrocław 1994.
- J. Kolasa: Traktat z Maastricht – Zarys podstawowych zagadnień konstytucyjnych (w:) Wspólnoty Europejskie. Wybrane problemy prawne. Pod red. J. Kolasy. Cz. II. Wrocław 1995.
- Konstytucja dla rozszerzającej się Europy. Pod red. E. Popławskiej. Warszawa 2000.
- J. Kranz: Praktyka głosowania w Radzie Ministrów Wspólnot Europejskich. „Studia Prawnicze” nr 4, 1978.
- D. Lasok: Zarys prawa Unii Europejskiej. Toruń 1995.
- H. Latkiewicz: Zagadnienia podmiotowości prawnomiędzynarodowej EWG. Warszawa 1998.
- M. Lis: Podstawowe instytucje prawa europejskiego. Zarys problematyki (w:) Wspólnoty Europejskie. Wybrane problemy prawne. Pod red. J. Kolasy. Cz I. Wrocław 1994.
- J. Menkens: Podjęcie uchwały Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej „Przegląd stosunków Międzynarodowych” nr 6, 1978.
- K. Michałkowska–Gorywoda: Podejmowanie decyzji w Unii Europejskiej. Warszawa 2002.

- C. Mik: Europejskie prawo wspólnotowe. Zagadnienia teorii i praktyki. T I. Warszawa 2000.
- A. Mojsiej: Wpływ europejskiego prawa integracyjnego na prawa narodowe państw członkowskich w kontekście przystąpienia Polski do Unii Europejskiej „Acta Scientifica Academiae Ostroviensis” nr 1, 1998.
- A. Półtorak: Odpowiedzialność odszkodowawcza państwa w prawie Wspólnot Europejskich. Zakamycze 2002.
- Prawo gospodarcze Wspólnoty Europejskiej na progu XXI wieku. Pod red. C. Mika. Toruń 2002.
- Prawo międzynarodowe i wspólnotowe w wewnętrznym porządku prawnym. Pod red. M. Kruka. Warszawa 1997.
- Prawo Unii Europejskiej. Zagadnienia systemowe. Pod red. J. Barcza. Warszawa 2002.
- P. Saganek: Eksterytorialne stosowanie prawa Wspólnot Europejskich. „Przegląd Prawa Europejskiego” nr 1, 1997.
- K. Skubiszewski: Kompetencje przetwórcze Wspólnot Europejskich „Przegląd Zachodni” nr 5, 1962.
- A. Sołtys: Spór o zasadę supremacji (w:) Studia z prawa Unii Europejskiej. Pod red. S. Biernata. Kraków 2000.
- R. Sonnenfeld: Ograniczenie kompetencji państw Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej. Warszawa 1973.
- Subsydiarność. Pod red. D. Milczarka. Centrum Europejskie UW. Warszawa 1993.
- J. Tokarzewska: Odpowiedzialność odszkodowawcza państw członkowskich Unii Europejskiej wobec podmiotów prywatnych. „Państwo i Prawo” nr 12, 1998.
- M. Tolksdorf: Traktaty z Amsterdamu i Maastricht: Aktualne problemy integracyjne w Unii Europejskiej (w:) Traktat z Amsterdamu a polskie aspiracje prointegracyjne. Pod red. K. Kika. Kielce 1998 r.
- K. Wójtowicz: Prawo Wspólnot Europejskich a zasada suwerenności w prawie konstytucyjnym państw członkowskich (w:) Wspólnoty Europejskie. Wybrane problemy prawne. Pod red. J. Kolasy. Cz. I. Wrocław 1994.
- K. Wójtowicz: Zasady stosowania prawa Wspólnot Europejskich w prawie wewnętrznym państw członkowskich (w:) Wspólnoty europejskie. Wybrane problemy prawne. Pod red. J. Kolasy. Cz. II. Wrocław 1995.
- Wymiar sprawiedliwości w Unii Europejskiej. Pod red. C. Mika. Toruń 2001.

Rozdział trzeci

KONTROLA I PRZESTRZEGANIE PRAWA UNIJNEGO

1. Kontrola przestrzegania prawa unijnego w państwach członkowskich

A. Instytucjonalny zakres kontroli

Kontrola przestrzegania prawa unijnego w przypadkach objętych niniejszym podrozdziałem odnosi się z jednej strony do państw, z drugiej zaś strony do osób prawnych i osób fizycznych. W przypadku państw odnosi się ona zarówno do rządów, ich agencji centralnych i lokalnych, instytucji ustawodawczych i samorządów terytorialnych, jak też tych instytucji prywatnych, które są wyposażone w prawo wykonywania niektórych funkcji publicznych, podlegających w związku z tym kontroli państwa, a ponadto do sądów. Rządy zatem, reprezentujące w UE państwa członkowskie, nie mogą usprawiedliwiać się, że nie odpowiadają za działalność ww. instytucji.

B. Rodzaje naruszeń prawa unijnego przez państwo i osoby prawne oraz fizyczne

Naruszenie prawa unijnego przez państwo może polegać na:

- nie wydawaniu przez stosowne organy państwa odpowiednich aktów prawnych, obowiązek wydania których wynika z postanowień traktatów założycielskich lub uchwał organów UE;
- wydaniu przez te organy aktów prawnych sprzecznych z prawem unijnym;
- utrzymywaniu wewnętrznych aktów prawnych sprzecznych z prawem unijnym;
- niewłaściwym interpretowaniu poszczególnych aktów prawa unijnego;
- nie zwróceniu się do Trybunału Sprawiedliwości o wydanie orzeczeń wstępnych;
- nie przestrzeganiu poszczególnych aktów prawa unijnego lub aktów prawnych wydanych w państwie członkowskim na ich podstawie.

W przypadku osób prawnych i fizycznych naruszenie przez nich prawa unijnego sprawdza się z reguły do ostatniego przypadku.

C. Kontrola przestrzegania prawa unijnego przez państwa członkowskie

A. Procedura zwykła. Podstawową instytucją, której obowiązkiem jest kontrolowanie przestrzegania prawa unijnego przez państwa członkowskie UE, jest jej Komisja. Zgodnie z art. 211 i 226 Traktatu w sprawie WE i art. 141 Traktatu w sprawie EUROATOMU Komisja czuwa nad stosowaniem postanowień traktatów założycielskich, jak również uchwał podjętych przez instytucje UE na podstawie tych traktatów. Komisja nie orzeka jednak sama, czy dane państwo przestrzega lub nie przestrzega w danej sprawie norm prawa unijnego. Bada ona jedynie wstępnie uzyskane informacje i materiały na ten temat, uzyskane z własnej inicjatywy, jak też otrzymane od osób prawnych i fizycznych oraz organów państwa.

Jeżeli po ich zbadaniu Komisja uzna, że państwo narusza prawo unijne, wówczas rozpoczyna ona działania, których celem jest skłonienie państwa do przestrzegania tegoż prawa. Zazwyczaj odpowiedni jej dyrektor generalny, nadzorujący sektor, w którym zdaniem Komisji państwo naruszyło prawo, podejmuje nieformalne kontakty z jego przedstawicielem w Komitecie Stałych Przedstawicieli, zwracając mu uwagę na niestosowne działania państwa.

Jeżeli w wyniku tego działania państwo nie zmieni swego stanowiska, wówczas Komisja kieruje pod jego adresem ostrzeżenie, w którym stwierdza, że jej zdaniem państwo naruszyło prawo unijne i żąda stosownych wyjaśnień. Państwo jest zobowiązane do udzielenia Komisji takich wyjaśnień.

W przypadku, gdy państwo przestaje naruszać prawo unijne lub gdy jego odpowiedź jest zadowalająca, Komisja uznaje sprawę za zakończoną. Jeśli natomiast państwo obstaje przy swoim zachowaniu względnie odpowiedź jest niezadowalająca, wówczas Komisja przedkłada temu państwu umotywowaną opinię na powyższy temat. W opinii tej Komisja zleca temu państwu podjęcie stosownych działań, zmierzających do zaniechania prawa unijnego oraz ustala termin, w jakim winno to nastąpić.

Jeśli państwo, w terminie wskazanym w opinii Komisji, nie podejmie stosownych działań, wówczas Komisja kieruje sprawę do Trybunału Sprawiedliwości w celu ustalenia, czy państwo faktycznie rzeczywiście narusza prawo unijne i wydana przez Trybunał orzeczenia wiążącego dla tego państwa.

Na podstawie art. 227 Traktatu w sprawie WE i art. 142 Traktatu EUROATOMU również każde państwo członkowskie może badać przestrzeganie prawa unijnego przez inne państwo członkowskie. Jeśli w wyniku tych badań uzna ono, że dane państwo członkowskie nie przestrzega w danej sprawie prawa unijnego, może wówczas przedstawić sprawę Komisji. W przypadku, gdy Komisja uzna, że dane państwo przestrzega jednak prawa unijnego i w związku z tym nie skieruje sprawy do Trybunału Sprawiedliwości lub nie zajmie żadnego stanowiska

w tej sprawie w ciągu trzech miesięcy, wówczas samo państwo członkowskie może skierować powyższego typu sprawę do Trybunału Sprawiedliwości.

Trybunał Sprawiedliwości nie jest wprawdzie związany zakresem przedmiotowym skargi wniesionej do niego przez Komisję, w praktyce jednak ani razu nie wykroczył on poza ten zakres.

W przypadku orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości, iż państwo członkowskie w danej sprawie faktycznie narusza prawo unijne, wówczas jest ono zobowiązane – na podstawie art. 228 Traktatu w sprawie WE – „podjąć niezbędne działania celem wykonania orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości”. Jeśli Komisja uzna, że państwo nie podjęło tych działań, po uprzednim stworzeniu jemu możliwości przedstawienia przez niego swojego stanowiska, wówczas wydaje ona umotywowaną opinię, w której określa kwestie, co do których państwo nie zastosowało się do orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości. Jednocześnie wskazuje ona w tej opinii termin, w ciągu którego państwo winno podjąć działania na rzecz pełnego wykonania orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości.

Jeśli państwo nie podejmie we wskazanym terminie stosownych działań, wówczas Komisja może ponownie wnieść sprawę do Trybunału Sprawiedliwości, w której określi także wysokość ryczałtu lub kary pieniężnej, którą winno zapłacić takie państwo. W przypadku stwierdzenia przez Trybunał Sprawiedliwości, że dane państwo faktycznie nie wykonało w pełni jego orzeczenia, może on nałożyć na to państwo okresową opłatę karną lub karę pieniężną. Od orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości nie ma odwołania.

W praktyce w Trybunale do końca 2001 r. znalazło się ponad 50 spraw wniesionych z inicjatywy Komisji i tylko jedno wniesione z inicjatywy państwa członkowskiego. Zazwyczaj państwa członkowskie wykonują orzeczenie Trybunału Sprawiedliwości, tak że do rzadkości należy zastosowanie procedury przewidzianej w art. 228 Traktatu WE, tzn. ponowne wniesienie sprawy do Trybunału Sprawiedliwości w związku z niewykonaniem orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości i nałożenie na państwo kary pieniężnej.

b. Procedura szczególna. Procedura ta występuje w dwóch wariantach. Jeden jest swego rodzaju uproszczoną procedurą procedury zwykłej. W jego przypadku Komisja nie ma obowiązku podejmowania niektórych czynności, jakie winna ona podjąć przy stosowaniu procedury zwykłej. W przypadku drugiego wariantu tej procedury kontrolę przestrzegania prawa przez państwa członkowskie sprawuje inny organ, niż Komisja, który jednocześnie jest uprawniony do orzekania o naruszeniu prawa przez państwo i stosowania względem niego sankcji. Stosowana jest ona w odniesieniu do następujących dziedzin:

Przestrzegania zasad wolnej konkurencji, wśród których rozróżnia się następujące przypadki:

– *udzielanie pomocy przez państwa (pomoc ze środków publicznych)*. Zgodnie z art. 88 Traktatu w sprawie WE Komisja jest zobowiązana do prowadzenia, we współpracy z państwami członkowskimi, stałego nadzorowania systemów pomocy istniejących w tych państwach.

Procedura nadzorowania pomocy udzielanej przez państwo jest regulowana przez art. 88 i 89 Traktatu WE oraz rozporządzenie Rady UE nr 659/1999 z 22 III 1999 r. Zależy ona od tego, czy państwo członkowskie notyfikowało Komisji zamiar lub udzielenie już pomocy względnie gdy Komisja dowiedziała się nie od państwa, lecz z innych źródeł o udzielaniu przez państwo takiej pomocy.

Państwa członkowskie mają bowiem obowiązek notyfikować Komisji zamiar udzielania pomocy lub zmianę przeznaczenia pomocy, na którą miało już zgodę Komisji. Z obowiązku tego od 1992 r. są one zwolnione w przypadku pomocy poniżej ustalonego przez Komisję progu ilościowego (od 2001 r. wynosi ona do 100 tys. euro na jedno przedsiębiorstwo w ciągu trzech lat) oraz w kilku innych przypadkach. W każdym wariancie chodzi o pomoc o niewielkim znaczeniu w skali UE, np. pomoc: dla małych i średnich przedsiębiorstw, na szkolenie zawodowe, na ochronę środowiska.

W pierwszym przypadku rozpoczyna się kontrola wstępna, która nie może trwać dłużej niż dwa miesiące. Komisja w jej trakcie ma prawo domagać się od państwa członkowskiego dodatkowych informacji. Postępowanie kończy się decyzją o niezgłoszeniu przez Komisję sprzeciwu wobec planowanej pomocy państwa lub wszczęciu postępowania administracyjnego, o ile uzna ona, że dany projekt jest niezgodny z postanowieniami art. 87. Zainteresowane państwo nie może uruchomić realizacji takiego projektu, dopóki nie zostanie podjęta ostateczna decyzja w powyższym postępowaniu.

W trakcie postępowania administracyjnego Komisja może domagać się dodatkowych wyjaśnień nie tylko od państwa, które chce udzielić pomocy, lub jej już udziela, ale także od wszelkich zainteresowanych stron. Postępowanie, które nie może trwać dłużej niż osiemnaście miesięcy, kończy się albo zatwierdzeniem planu pomocy przez państwo członkowskie, przy czym Komisja zazwyczaj stawia dodatkowe wymagania, które winno ono spełnić, albo odrzuceniem takiego planu względnie – jeśli pomoc jest już udzielana – do jej zaprzestania.

Rada, na wniosek zainteresowanego państwa członkowskiego, może jednomyślnie stwierdzić, że w wyniku nadzwyczajnych okoliczności udzielana lub planowana przez to państwo pomoc, mimo że jest niezgodna z art. 87 Traktatu WE, jest zgodna z zasadami wspólnego rynku. W przypadku złożenia takiego wniosku Komisja winna jest zawiesić wszczęte postępowanie do czasu podjęcia decyzji przez Radę. Jeśli Rada nie podejmie decyzji w ciągu trzech miesięcy, wówczas Komisja sama decyduje o tym.

Jeśli państwo nie zastosuje się w wyznaczonym terminie do decyzji podjętej przez Komisję w postępowaniu administracyjnym, Komisja lub zainteresowane państwo członkowskie mogą zwrócić się bezpośrednio do Trybunału Sprawiedliwości w sprawie wydania ostatecznego orzeczenia w sprawie planowanej lub udzielanej pomocy przez państwo.

W przypadku pomocy udzielanej przez państwo członkowskie, o której Komisja dowiedziała się nie od państwa, lecz z innych źródeł, obowiązuje w zasadzie zbliżona procedura postępowania. Istnieją dwa podstawowe wyjątki. W pierwszym przypadku Komisja nie ma ustanowionego limitu czasu na swoje postępowanie, w drugim – ma dodatkowe instrumenty pozwalające jej na odzyskanie środków przyznanych przez państwo niezgodnie z prawem unijnym. W przypadku uznania, że udzielona pomoc jest niezgodna z prawem unijnym ma ona prawo nakazać państwu podjęcie kroków na rzecz odebrania udzielonej pomocy. Prawo takie posiada ona przez dziesięć lat od chwili przyjęcia przez beneficjanta pomocy od państwa. Gdyby państwo nie zastosowało się do decyzji Komisji, kieruje ono wówczas sprawę do Trybunału Sprawiedliwości.

Do końca lat osiemdziesiątych Komisja sporadycznie kontrolowała udzielanie pomocy przez państwa dla przedsiębiorstw lub gałęzi gospodarki. We współpracy z państwami członkowskimi nadzorowała jedynie systemy pomocy dla przedsiębiorstw istniejące w tych państwach, jak też sama udzielała takiej pomocy szczególnie w formie pomocy regionalnej.

Od 1992 r. Komisja prowadzi rygorystyczną kontrolę subsydiowania przedsiębiorstw przez państwa członkowskie. Rozpatruje informacje o każdym nowym projekcie pomocy dla poszczególnych przedsiębiorstw, jak też o zmianie dotychczasowych form pomocy, do przedkładania których są one zobowiązane.

W praktyce w latach dziewięćdziesiątych aż około 20% udzielanej pomocy przez państwa członkowskie nie były notyfikowane Komisji (np. w latach 1997–1999 414 przypadki były notyfikowane a 97 – nienotyfikowane). Wysokość nielegalnej pomocy waha się – w zależności od poszczególnych lat – od kilku do kilkudziesięciu procent (np. w latach osiemdziesiątych wynosiła ona od 3 do 8%, w latach 1994–1996 – 14%, w latach 1997–1999 aż 21%). Przeciętnie aż w 10% przypadków nie udaje się odzyskać pomocy, udzielonej przez państwo, którą Komisja uznała za nielegalną.

– *nie podejmowanie środków – w świetle art. 296 i 297 Traktatu w sprawie WE – które naruszałyby sprawne działania wspólnego rynku.* Na podstawie art. 297 Traktatu w sprawie WE państwa członkowskie nie mogą podejmować środków, które naruszałyby sprawne działanie wspólnego rynku, w przypadku: poważnych zaburzeń zakłócających porządek publiczny, wojny lub poważnego napięcia w stosunkach międzynarodowych, lub w celu wywiązania się ze zobowiązań pod-

jętych przez siebie dla zachowania pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego. Z kolei art. 296 tegoż Traktatu stanowi, że państwa członkowskie nie mogą podejmować takich środków w celu ochrony swego bezpieczeństwa oraz dotyczących produkcji broni, amunicji i sprzętu wojskowego albo handlu tymi artykułami, które pogarszałyby warunki konkurencji na wspólnym rynku w zakresie produktów nie przeznaczonych wyraźnie dla celów wojskowych.

W przypadku, gdyby podjęte przez dane państwo członkowskie środki, o których mowa wyżej, szkodziłyby wolnej konkurencji, Komisja wspólnie z zainteresowanym państwem rozważa przedsięwzięcia, jakie winny być podjęte, aby środki te były zgodne z zasadami Traktatu WE. Komisja, jak też każde państwo członkowskie, jeśli uważają, że państwo nadużywa stosowania powyższych środków, mogą zaskarżyć takie państwo bezpośrednio do Trybunału Sprawiedliwości. Traktat WE nie mówi nic o możliwości zastosowania sankcji przez Trybunał.

Ponadto art. 297 tegoż Traktatu stanowi, że państwa członkowskie wzajemnie zasięgają opinii w celu wspólnego podjęcia działań niezbędnych do zapewnienia, by powyższego typu środki, podejmowane przez poszczególne państwa, nie naruszały sprawnego działania wspólnego rynku. I tym razem nie precyzuje się jednak, jakie to działania mogą podjąć wspólnie państwa?

Unikanie przez państwa członkowskie nadmiernego deficytu budżetowego. Zgodnie z art. 104 Traktatu w sprawie WE państwa członkowskie winny unikać nadmiernego deficytu budżetowego. Rozwój sytuacji budżetowej i wysokość zadłużenia państwa członkowskiego nadzoruje Komisja. Jeśli w toku swych badań dojdzie ona do wniosku, że państwo popełniło w tym względzie rażące błędy, sporządza ona w tym celu stosowny raport, który przedkłada Radzie UE. Na zalecenie Komisji i po uwzględnieniu uwag, otrzymanych od zainteresowanego państwa, Rada ostatecznie ustala, czy w danym państwie występuje nadmierny deficyt. Jeśli stwierdzi, że deficyt taki występuje, wówczas jednocześnie uchwała pod adresem takiego państwa zalecenie podjęcia stosownych kroków we wskazanym przez nią terminie. Zalecenia te nie są podawane do wiadomości publicznej.

Jeśli państwo członkowskie nadal nie stosuje się do zaleceń Rady, może ona podać jej zalecenia pod adresem tego państwa do wiadomości publicznej. Może ona wówczas także zobowiązać to państwo do podjęcia w określonym terminie przedsięwzięć, mających na celu zredukować deficyt, jak też polecić jemu złożenia stosownego sprawozdania z realizacji jej zalecenia.

Tak długo, jak państwo członkowskie nie będzie realizować uchwały Rady, może ona postanowić o zastosowaniu lub zaostreniu następujących środków: zażądanie od takiego państwa opublikowania dodatkowych informacji, określonych przez Radę, przed wyemitowaniem papierów wartościowych; zwrócenie się do Europejskiego Banku Inwestycyjnego o zrewidowanie polityki pożyczkowej

względem tego państwa; zażądanie od tego państwa złożenia nieoprocentowanego depozytu w odpowiedniej wysokości we Wspólnocie do czasu, gdy Rada uzna, że został skorygowany nadmierny deficyt; nałożenie grzywny na to państwo. Sankcja grzywny może być stosowana dopiero po zastosowaniu sankcji depozytu (nie może on przekroczyć 0,5% PKB państwa) i to jedynie wówczas, gdy państwo w ciągu dwóch lat nie skorygowało deficytu budżetowego. W takiej sytuacji Rada może postanowić, że wspomniany depozyt zostaje przekształcony w grzywnę.

W przypadku korygowania przez państwo swojej polityki wobec nadmiernego deficytu, Rada stopniowo uchyla swoje decyzje pod jego adresem. Z chwilą zlikwidowania w nim nadmiernego deficytu, Rada podaje ten fakt do publicznej wiadomości.

Uchwały Rady w trakcie omówionego wyżej procesu decyzyjnego zapadają większością dwóch trzecich głosów jej członków. W głosowaniu nie bierze udziału zainteresowane państwo.

21 I 2003 r. Rada UE wszczęła procedurę zmuszenia RFN do zredukowania jej deficytu budżetowego do poziomu co najmniej 3% w związku z osiągnięciem przez ten kraj deficytu budżetowego w 2002 r. w wysokości 3,75%. Zlecili oni rządowi przyjęcie do 21 V 2003 r. programu radykalnych reform strukturalnych, które winny prowadzić do rocznego obniżania tego deficytu o 0,5% do 2006 r.

Jednocześnie uchwalili oni ostrzeżenie pod adresem rządu francuskiego za prowadzenie polityki, która grozi przekroczeniu dozwolonego deficytu budżetu.

Przestrzeżenie postanowień statutu Europejskiego Systemu Banków Centralnych. Na podstawie art. 237 ust. d Traktatu w sprawie WE oraz art. 35 Protokołu w sprawie statutu Europejskiego Systemu Banków Centralnych (ESBC) i Europejskiego Banku Centralnego (EBC) Rada Naczelna EBC posiada uprawnienia do kontrolowania wypełniania przez krajowe banki centralne zobowiązań, wynikających z tegoż Traktatu i Protokołu. Jeśli uzna ona, że krajowy bank centralny narusza zobowiązania, wówczas przekazuje mu swego rodzaju ostrzeżenie, celem umożliwienia mu ustosunkowania się do jej stanowiska.

Jeśli bank udowodni, że wywiązywał się należycie ze swych zobowiązań lub zweryfikuje swe postępowanie, Rada Naczelna EBC dalej nie działa. W przeciwnym wypadku Rada Naczelna EBC przedkłada temu bankowi umotywowaną opinię, w której stwierdza, że nie wypełnia on należycie swych zobowiązań i poleca mu zweryfikowanie swego postępowania w określonym czasie.

Jeśli krajowy bank centralny nie zastosuje się do zaleceń zawartych w opinii Rady Naczelnej EBC, może ona zwykłą większością głosów podjąć decyzję o skierowaniu sprawy do Trybunału Sprawiedliwości. W przypadku wydania przez niego orzeczenia, że bank nie wywiązuje się ze swych zobowiązań, ma on

obowiązek podjęcia stosownych kroków zawartych w tym orzeczeniu. Trybunał Sprawiedliwości nie może jednak nałożyć na taki bank sankcji finansowych.

Przestrzeżenie postanowień statutu Europejskiego Banku Centralnego. Na podstawie art. 237 ust. a Traktatu w sprawie WE Rada Naczelna Europejskiego Banku Centralnego jest uprawniona do kontrolowania państw członkowskich w zakresie przestrzegania przez nie zobowiązań wynikających ze statutu Banku. Działa ona, podobnie jak Komisja, w trybie określonym w artykule 226, który został omówiony w niniejszym rozdziale w pkt. 1Ba. Nie może tylko proponować Trybunałowi wysokości grzywny lub okresowej opłaty karnej, jaką winien on nałożyć na państwo, gdyby nie zastosowało się do jego orzeczenia. Trybunał Sprawiedliwości ma oczywiście uprawnienia do rozpatrywania spraw wniesionych przez Radę Dyrektorów przeciwko państwom członkowskim i wydawania stosownych orzeczeń.

Wykonywanie przez państwo zobowiązań wynikających z Traktatu w sprawie CECA. Na podstawie art. 88 Układu w sprawie CECA Komisja była upoważniona do nadzorowania wykonywania przez państwa członkowskie zobowiązań wynikających z Układu w sprawie CECA. Jej uprawnienia w tym zakresie były jednak większe niż uprawnienia do nadzorowania wykonywania przez te państwa zobowiązań wynikających z art. 226 Traktatu w sprawie WE.

Mianowicie, jeśli Komisja doszła do wniosku, że dane państwo nie wykonało jakiegoś zobowiązania, wynikającego z Układu w sprawie CECA, wówczas wysyłała do niego swego rodzaju pismo ostrzegawcze. W przypadku, gdy państwo zmieniło swoje postępowanie w danej sprawie lub udowodniło w piśmie do Komisji, że należycie wykonuje swoje zobowiązania, Komisja dalej nie działała. W przeciwnym przypadku Komisja podejmowała umotywowaną decyzję, która miała charakter wiążący, że państwo w danej sprawie nie przestrzega postanowień Układu. Jednocześnie wyznaczała mu termin do wykonania jego zobowiązania.

Jeśli państwo nie wykonało w terminie, wskazanym przez Komisję w jej decyzji, swego zobowiązania, Komisja mogła: zawiesić wypłacenie takiemu państwu środków finansowych, należnych jemu z budżetu CECA lub upoważnić inne państwa członkowskie do podjęcia kroków, których celem miałyby być wyeliminowanie ekonomicznych skutków naruszenia postanowień Układu przez to państwo. Nałożenie przez Komisję tych sankcji miało charakter fakultatywny.

Państwo mogło odwołać się od decyzji Komisji do Trybunału Sprawiedliwości w ciągu dwóch miesięcy od uzyskania zawiadomienia o jej podjęciu. Także w ciągu dwóch miesięcy mogło ono odwołać się do Trybunału od decyzji nakładającej na nie sankcje.

W przypadku, gdy zastosowane środki przez Komisję wobec państwa niewykonującego zobowiązań, wynikających z Traktatu CECA, okazały się niesku-

teczne, wówczas Komisja winna była skierować sprawę do Rady w celu jej ostatecznego rozstrzygnięcia.

W praktyce państwa albo wykonywały polecenia zawarte w decyzji Komisji, albo odwoływały się od niej do Trybunału Sprawiedliwości, następnie wykonując jego orzeczenie. Nie zdarzyło się zatem dotychczas, by Komisja nałożyła sankcje na państwo, nie wykonujące swych zobowiązań, ani skierowała sprawę do ostatecznego rozstrzygnięcia przez Radę.

Poszanowanie zasad demokracji i podstawowych wolności oraz praw człowieka. Możliwość kontrolowania przez UE przestrzegania zasad demokracji i podstawowych wolności oraz praw człowieka przez państwa członkowskie pojawiła się dosyć późno. W pierwotnych wersjach prawa pierwotnego Wspólnot Europejskich problem ten był pomijany milczeniem. Po raz pierwszy w prawie tym problematyka powyższych zasad i praw pojawiła się dopiero w Traktacie w sprawie UE z 1992 r. Art. F ust. 2 tego Traktatu, zmieniony następnie przez Traktat Amsterdamski na art. 6, stanowi, że „Unia respektuje podstawowe prawa zagwarantowane w Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, podpisanej w Rzymie 4 listopada 1950 r.”¹. Nie mówi się tu jeszcze jednak o systemie kontrolowania przestrzegania powyższych praw. System taki stworzył dopiero wspomniany Traktat Amsterdamski w art. 7, dodanym przez niego do pierwszego Traktatu.

Na jego podstawie Rada, na wniosek jednej trzeciej państw członkowskich lub Komisji oraz po uzyskaniu zgody Parlamentu Europejskiego, oraz po stworzeniu państwu możliwości przedłożenia jej swego stanowiska, może stwierdzić poważne i uporczywe naruszenie przez niego zasad demokracji i podstawowych wolności oraz praw człowieka. Aby podjąć taką decyzję, Rada musi działać w składzie głów państw lub szefów rządów.

Decyzja Rady w tej kwestii musi zapaść jednomyślnie, przy czym w głosowaniu nie bierze udziału zainteresowane państwo.

Po podjęciu powyższej uchwały Rada może zadecydować, kwalifikowaną większością głosów, o zawieszeniu niektórych praw tego państwa w Unii Europejskiej, a więc w zakresie filaru II i III, w tym prawa do głosowania w Radzie.

1 Należy nadmienić, że problem przestrzegania zasad demokracji i podstawowych wolności oraz praw człowieka, był kilkakrotnie przedmiotem uchwał instytucji UE. I tak np. już w 1977 r. Parlament, Rada i Komisja we wspólnej deklaracji zalecały przestrzeganie praw człowieka przez instytucje Wspólnot Europejskich, a w 1991 r. Komisja wydając negatywną opinię (avis) w sprawie przyjęcia Turcji do Wspólnot stwierdziła, że przestrzeganie zasad demokracji i praw człowieka jest jednym z podstawowych warunków przyjęcia państwa do tych Wspólnot. Stanowisko to następnie potwierdził Trybunał Sprawiedliwości.

Na podstawie zaś art. 309 Traktatu w sprawie WE, wprowadzonego do niego w związku z postanowieniami Traktatu Amsterdamskiego, z chwilą zawieszenia prawa państwa do głosowania w oparciu o art. 7 Traktatu w sprawie UE, zawieszane zostaje prawo państwa do głosowania w odniesieniu do spraw, regulowanych przez Traktat w sprawie WE, a więc znajdujących się w ramach filaru I. Nie przewiduje się natomiast możliwości zawieszenia innych praw danego państwa.

Z chwilą zmiany polityki państwa w odniesieniu do zasad demokracji i podstawowych wolności oraz praw człowieka, Rada może uchylić część sankcji lub wszystkie nałożone na dane państwo.

D. Kontrola przestrzegania prawa unijnego przez osoby prawne i fizyczne

Kontrola przestrzegania prawa unijnego przez osoby prawne i fizyczne zależy przede wszystkim od stosownego aparatu poszczególnych państw członkowskich, gdyż akty prawa unijnego stanowią bowiem część składową porządku prawnego tych państw. W praktyce w poszczególnych państwach członkowskich w zdecydowanej większości przypadków stosowane są różne zasady i procedury kontrolowania przestrzegania tego prawa, gdyż prawo unijne – poza nielicznymi wyjątkami – nie ujednocila tych zasad i procedur. W przypadku jednak niektórych dziedzin kontrola przestrzegania prawa unijnego przez osoby prawne i fizyczne należy do organów UE.

a. Krajowa kontrola przestrzegania prawa unijnego przez osoby prawne i fizyczne. O ile prawo unijne nie stanowi inaczej, prawo krajowe wskazuje sąd, przed którym można dochodzić roszczeń wynikających z prawa unijnego. Istnienie takiej sytuacji oznaczałoby naruszenie tego prawa przez państwo członkowskie.

Sądy krajowe nie mają obowiązku tworzenia nowych środków prawnych, celem zapewnienia przestrzegania tego prawa. W swej działalności w tej kwestii mają one stosować instrumenty prawne, dostępne w prawie krajowym.

Ponadto wszystkie krajowe instytucje publiczne mają obowiązek kontrolowania przestrzegania prawa unijnego przez osoby prawne i fizyczne.

b. Unijna kontrola przestrzegania prawa unijnego przez osoby prawne i fizyczne. Jak już wyżej stwierdzono, postrzeganie prawa unijnego przez osoby prawne i fizyczne nadzorowane jest jako zasada przez stosowne organy państw członkowskich; w niektórych jednak dziedzinach uprawnienie to należy do organów UE. Należą do nich następujące dziedziny:

– *Przestrzeganie uchwał podjętych przez Europejski Bank Centralny.* Na podstawie art. 110 Traktatu w sprawie WE oraz art. 34 ust. 3 Protokołu w sprawie Statutu Europejskiego Systemu Banków Centralnych i Europejskiego Banku Central-

nego, ten ostatni ma uprawnienia do nadzorowania wykonywania przez przedsiębiorstwa zobowiązań wynikających z jego rozporządzeń i decyzji. Szczegółowe zasady i procedura postępowania Banku w tym zakresie reguluje szereg rozporządzeń Rady, w tym przede wszystkim rozporządzenie Rady nr 2532/98.

W przypadku zaistnienia podejrzenia, że dane przedsiębiorstwo nie wykonuje powyższych zobowiązań Zarząd Banku może podjąć decyzję o wszczęciu postępowania, którego celem jest ustalenie, czy przedsiębiorstwo wykonuje lub nie wykonuje jego uchwały. Winien on powiadomić takie przedsiębiorstwo o swojej decyzji. Wszczęcie postępowania może nastąpić w ciągu roku od momentu, w którym Bank dowiedział się o naruszeniu jego uchwał przez przedsiębiorstwo, ale nie później niż w ciągu 5 lat od zaistnienia takiego faktu.

Następnie wysyła on do przedsiębiorstwa swych kontrolerów, którzy mają prawo kontrolowania wszelkich dokumentów przedsiębiorstwa, jak też zażądania wyjaśnień od jego pracowników. Na podstawie protokołu pokontrolnego Zarząd Banku podejmuje umotywowaną decyzję, w której stwierdza, czy przedsiębiorstwo naruszało jego rozporządzenie lub decyzję, jak też może nałożyć na przedsiębiorstwo grzywnę lub okresową opłatę karną. Wysokość grzywny nie może przekroczyć 500 tys. euro, a okresowej opłaty karnej za każdy dzień naruszania jego uchwały, nie dłużej jednak niż przez sześć miesięcy.

Stosowne przedsiębiorstwo może odwołać się od decyzji Zarządu do Rady Nadzorczej Banku w ciągu 30 dni od poinformowania jego o tym, Rada zaś winna ustosunkować się do niej w ciągu dwóch miesięcy. Decyzje obydwu organów, które nakładają na przedsiębiorstwo jakąś sankcję, mogą być zaskarżone przez to przedsiębiorstwo do Sądu Pierwszej Instancji. Egzekucja sankcji jest prowadzona – podobnie jak egzekucja sankcji nałożonych przez inne organy UE – przez odpowiednie organy państwa członkowskiego zgodnie z procedurą w nim obowiązującą.

Zapewnienie wolnej konkurencji

– *Zwalczanie zmów kartelowych.* Rozporządzenie Rady nr 17/62 z 6 II 1962 r., które 1 V 2004 r. zostanie zastąpione rozporządzeniem Rady nr 1/2003 r. z 16 XII 2002 r., upoważnia tak Komisję, jak i organy krajowe do rozpatrywania zmów kartelowych.² Organy krajowe nie mogą jednak wszcząć postępowania kontrolnego, o ile prowadzi je już Komisja. Jeśli Komisja nie zdecyduje się zająć danym przypadkiem, wówczas organy krajowe mogą też zająć się nimi. Organy te nie mogą jednak kwestionować atestu negatywnego wydanego przez Komisję.

2 Rozpatrywanie zmów kartelowych omówione jest w niniejszej pracy już na podstawie procedury ustanowionej przez rozporządzenie nr 1/2003 z 16 XII 2002 r.

Przedsiębiorstwa, które zawarły zмовę kartelową, jak też związki przedsiębiorstw, które podjęły stosowną decyzję względnie doprowadziły do uzgodnionych praktyk postępowania, są zobowiązane do powiadomienia o tym Komisji. Również organy państw członkowskich, inne osoby fizyczne lub prawne, zainteresowane sytuacją na danym rynku, mogą poinformować Komisję o podejrzeniu, że została zawarta zмова kartelowa.

Jeśli Komisja nie została poinformowana o zawarciu zмовы kartelowej, może ona domagać się zarówno od organów państw członkowskich, jak i od samych przedsiębiorstw oraz związków przedsiębiorstw, przekazania jej stosownych informacji.

Wszczęćie postępowania kontrolnego przez Komisję może nastąpić z inicjatywy samej Komisji, na podstawie notyfikacji o zamiarze lub zawarciu zмовы kartelowej przesyłanych jej przez strony zмовы, na podstawie informacji od osób fizycznych lub prawnych, zainteresowanych sytuacją na danym rynku, wreszcie na podstawie wniosku złożonego do niej o uzyskanie zezwolenia na tzw. wyłączenia w ramach art. 81 ust. 3 Traktatu w sprawie WE.

Postępowanie kontrolne składa się z dwóch etapów. Pierwszy to wstępne badania pod kątem, czy zмова kartelowa podlega prawu unijnemu, tj. czy, jak stanowi art. 81 Traktatu WE, może ona „wpłynąć na handel między państwami członkowskimi, a której celem lub skutkiem jest uniknięćie, ograniczenie lub naruszenie konkurencji w obrębie wspólnego rynku.³ O ile Komisja ustali, że dana zмова nie podlega prawu unijnemu, wówczas wydaje tzw. atest negatywny. W innym przypadku kontynuuje postępowania kontrolne i wówczas:

- może domagać się od przedsiębiorstw lub związku przedsiębiorstw, będących w zmovie, dodatkowych informacji ;
- ma obowiązek wysłuchania zainteresowanych przedsiębiorstw co do stawianych im zarzutów;
- może wysłuchać przedstawicieli innych przedsiębiorstw, stowarzyszeń i instytucji, jeżeli wykażą one uzasadniony interes w zakresie działania zмовы kartelowej;
- może przeprowadzić bezpośrednią kontrolę w przedsiębiorstwach, będących w zmovie kartelowej (kontrolować księgowość przedsiębiorstw i inne dokumenty, sporządzać odpisy lub wyciągi z tych dokumentów, kontrolować pomieszczenia przedsiębiorstw, zbierać ustne oświadczenia od pracowników przedsiębiorstw).

3 Szerzej na temat kryteriów z mów kartelowych naruszających konkurencje w ramach UE patrz rozdz. VII pkt. 3 B h.

O zamiarze przeprowadzenia kontroli Komisja winna jest powiadomić organy państwa, na terenie którego ma być przeprowadzona kontrola. W przypadku utrudniania przez poszczególne przedsiębiorstwa przeprowadzenia kontroli przez Komisję stosowne organy państwa członkowskiego zobowiązane są udzielić pomocy funkcjonariuszom Komisji. Komisja może zlecić organom państwa członkowskiego przeprowadzenie stosownej kontroli w jej imieniu lub poprosić je o pomoc w przeprowadzeniu kontroli.

Komisja może nakładać na przedsiębiorstwa i związki przedsiębiorstw, będące stronami w zмовie kartelowej, kary pieniężne do wysokości 1% całego obrotu osiągniętego w poprzednim roku obrotowym, jeśli przedsiębiorstwa te:

- udzieliły Komisji niepełnych lub nieprawdziwych informacji lub przesłały je nie w terminie wyznaczonym przez Komisję;
- odmówiły udzielenia odpowiedzi na pytania zadane przez Komisję lub udzieliły odpowiedzi niekompletnej albo nieprawdziwej;
- w trakcie kontroli nie przedłożyły kompletnych ksiąg i dokumentów handlowych;
- zostały złamane opieczetowania dokonane przez funkcjonariuszy Komisji w trakcie kontroli.

Jeżeli Komisja stwierdzi, że zмова kartelowa narusza art. 81 lub 82 Traktatu WE, tj. szkodzi konkurencji w skali Unii Europejskiej i zamierza wydać decyzję zobowiązującą przedsiębiorstwa i związki przedsiębiorstw do zaniechania stwierdzonego naruszenia wolnej konkurencji, to mogą one zobowiązać się do podjęcia działań, których celem miałyby być usunięcie zastrzeżeń Komisji. Wówczas Komisja w formie decyzji może uznać powyższe zobowiązania za wiążące dla nich.

Jeżeli powyższe przedsiębiorstwa i związki przedsiębiorstw nie złożyły powyższych zobowiązań wobec Komisji lub ich nie wypełniają, to wówczas Komisja może podjąć decyzję nakazującą im zaniechanie działań naruszających wolną konkurencję, jak też nałożyć na nich grzywnę finansową do wysokości 10% obrotów przedsiębiorstwa w roku obrachunkowym poprzedzającym decyzję.

Decyzja Komisji jest publikowana w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej.

Komisja może też nakładać na przedsiębiorstwa i związki przedsiębiorstw okresowe kary pieniężne w wysokości 5% średniego dziennego obrotu osiąganego w poprzednim roku obrachunkowym za każdy dzień zwłoki od chwili podjęcia przez nią powyższej decyzji w celu:

- zaniechania naruszenia art. 81 lub 82 Traktatu WE;

- wypełnienia przez nich środków tymczasowych, przewidzianych w tej decyzji;
- wypełnieniu przez nich podjętych przyrzeczeń na rzecz zaniechania naruszania art. 81 i 82 traktatu WE;
- udzielenia przez nich kompletnych i dokładnych informacji, o które prosiła Komisja;
- tolerowania przez nich kontroli zarządzanej przez Komisję.

Strony z umowy kartelowej mogą odwołać się do Trybunału Sprawiedliwości (w praktyce do Sądu I Instancji) od decyzji Komisji w sprawie grzywny, który może grzywnę anulować, podwyższyć lub obniżyć.

Po raz pierwszy Komisja wszczęła postępowanie badawcze w czerwcu 1965r. w sprawie umowy kartelowej w przedsiębiorstwie produkującym margarynę. W lipcu 1969 r. po raz pierwszy ukarała grzywną w wysokości 500 tys. jednostek rachunkowych sześć przedsiębiorstw, będących stronami porozumienia chiniowego, za stosowanie niedozwolonych praktyk. Rokrocznie komisja rozpatruje kilkadziesiąt umów kartelowych.

– *Zwalczanie nadużywania pozycji dominującej*. Procedura kontroli nadużywania pozycji dominującej przez przedsiębiorstwo jest analogiczna, jak w przypadku procedury kontroli umów kartelowych.

– *Zapobieganie koncentracji przedsiębiorstw*, ograniczających wolną konkurencję na rynku WE. Zgodnie z rozporządzeniem Rady 4064/89 z 1989r. przedsiębiorstwa mają obowiązek notyfikować Komisji umowy w sprawie koncentracji, o ile odpowiadają one kryteriom, w nim ustalonym.

Szczegółowe zasady zgłaszania notyfikacji reguluje rozporządzenie Komisji 447/98 z 1 III 1998 r.

W ciągu następujących trzech tygodni przedsiębiorstwa są zobowiązane do powstrzymania się od realizacji umowy. Komisja, na wniosek zainteresowanych przedsiębiorstw, może termin ten skrócić lub przedłużyć.

Po wpłynięciu notyfikacji Komisja wszczyna badanie formalne pod kątem, czy dana koncentracja podlega lub nie podlega prawu unijnemu.⁴ Badanie to winno być zakończone w ciągu jednego miesiąca. W przypadku podjęcia decyzji (wydaniu tzw. atestu pozytywnego), iż dana koncentracja podlega prawu unijnemu, Komisja może:

- stwierdzić, że dana koncentracja „nie stwarza poważnych wątpliwości co do jej zgodności ze wspólnym rynkiem” i nie zgłosić sprzeciwu wobec niej.

4 Kryteria według których ustala się podleganie lub nie podleganie koncentracji prawu unijnemu są omówione w rozdz. VII pkt. 3 B h.

Zgodnie z częścią wstępną rozporządzenia (pkt. 15) decyzja taka winna być wydana szczególnie wówczas, gdy udział przedsiębiorstw we wspólnym rynku nie przekracza 25%, „ani w jego znaczącej części”;

- może zobowiązać przedsiębiorstwa i ich związki do podjęcia środków, by dana koncentracja została uznana za zgodną z zasadami wspólnego rynku, o ile można je szybko zrealizować;
- podjąć decyzję o wszczęciu postępowania merytorycznego, które winno być przeprowadzone w ciągu czterech miesięcy. O wszczęciu merytorycznego śledztwa Komisja powiadamia w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej.

W okresie tym Komisja może domagać się dodatkowych wyjaśnień od przedsiębiorstw, które dokonały koncentracji, może wysłać komisje kontrolne do powyższych przedsiębiorstw (mają one analogiczne uprawnienia, jak w przypadku badania zmów kartelowych), może wysłuchiwać przedstawicieli przedsiębiorstw i stowarzyszeń, zainteresowanych daną koncentracją. Komisja jest uprawniona do nakładania kar finansowych na przedsiębiorstwa lub związki przedsiębiorstw, uczestniczących w koncentracji w wysokości od 1 tys. do 50 tys. euro, gdy:

- nie poinformowały one o podjęciu kroków w kierunku koncentracji lub ją przeprowadziły;
- udzieliły nierzetelnych informacji zgłaszając koncentrację;
- udzieliły nierzetelnych informacji lub odmawiają ich udzielenia na żądanie Komisji;
- okazały kontrolerom Komisji niepełne księgi przedsiębiorstwa.

Komisja może też nałożyć kary finansowe na powyższe przedsiębiorstwa i ich związki do wysokości 25 tys. euro za każdy dzień zwłoki, gdy spóźniają się one z udzieleniem jej informacji, o które ona prosiła lub utrudniają kontrolę zarządzanej przez Komisję, a grzywnę do wysokości 100 tys. za każdy dzień zwłoki w realizacji środków, nałożonych na nie przez Komisję a służących dostosowaniu danej koncentracji do zasad wolnego rynku.

Po zakończeniu śledztwa Komisja może: uznać, że przeprowadzona koncentracja nie będzie szkodzić wolnej konkurencji na rynku WE; zaakceptuje powyższą koncentrację, o ile będą spełnione przez niektóre przedsiębiorstwa i ich związki, biorące udział w koncentracji, jej warunki; uzna za niezgodne z zasadami wolnego rynku przeprowadzoną koncentrację.

W przypadku stwierdzenia przez Komisję szkodliwości koncentracji dla wspólnego rynku w ramach Wspólnoty Europejskiej Komisja może zakazać koncentracji lub nakazać dekoncentrację. Komisja może też nałożyć na powyższe

przedsiębiorstwa i ich związki kary finansowe w wysokości nie przekraczającej 10% całkowitego obrotu w poprzednim roku finansowym, gdy:

- dokonały one koncentracji zanim została ona uznana za zgodną z zasadami wspólnego rynku;
- dokonują one koncentracji bez zrealizowania warunków, które postawiła im Komisja, od wypełnienia których koncentracja może być uznana za zgodną ze wspólnym rynkiem;
- dokonują one koncentracji, która została uznana przez Komisję za niezgodną z zasadami wspólnego rynku.

W praktyce najwięcej spraw rozpatrywanych przez Komisję w zakresie przestrzegania wolnej konkurencji dotyczy właśnie porozumień w sprawie koncentracji.

-- *Zwalczanie importu dumpingowego i importu subsydiowanego.* Pierwotnie postępowanie kontrolne, mające na celu zwalczanie importu dumpingowego i importu subsydiowanego w WE spoza państw nieczłonkowskich było regulowane rozporządzeniem Rady UE (nr 2423/88) z 11 VII 1984r., następnie przez dwa rozporządzenia Rady (nr 3283/94 i 3224/94) z 22 XII 1994r., a aktualnie przez rozporządzenie Rady nr 384/96 z 22 XII 1995 r., modyfikowane rozporządzeniami nr 2331/96 z 2 XII 1996 r., nr 905/98 z 27 IV 1998 r. i nr 2238/2000 z 9 X 2000 r.

Na podstawie powyższych rozporządzeń Komisja jest organem władnym do wszczęcia postępowania kontrolnego pod kątem czy faktycznie występuje import subsydiowany i import dumpingowy w WE spoza państw członkowskich i czy szkodzi on lub stanowi groźbę istotnego zagrożenia dla przemysłu WE? Stosowne kryteria w tym względzie są omówione w rozdziale VII pkt. 3 B h. Czyni to ona na wniosek osoby fizycznej, prawnej lub innej instytucji, działających w imieniu przemysłu a uważających, że są poszkodowani lub zagrożeni szkodą z powodu importu dumpingowego. Skargę można złożyć, o ile popiera ją co najmniej 25% przemysłu liczonego z punktu widzenia wielkości produkcji a ponadto 50% producentów.

Decyzję o wszczęciu postępowania antydumpingowego Komisja UE podejmie po przeprowadzeniu konsultacji z Komitetem Doradczym do Spraw Antydumpingu w skład której wchodzi przedstawiciele państw UE. Winna ona podjąć ją w ciągu 45 dni od wpłynięcia skargi i opublikować ją w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej.

Powyższe postępowanie winne być zakończone w ciągu roku a w sytuacjach szczególnych nie później niż w ciągu piętnastu miesięcy od jego wszczęcia.

W trakcie postępowania Komisja może zastosować tymczasowe środki ochronne przed importem, który jest przedmiotem kontroli, a mianowicie opłaty

wyrównawcze i cła antydumpingowe. Mogą one być nałożone najwcześniej po upływie 60 dni od wszczęcia postępowania, przy czym pierwsze na okres do czterech miesięcy, zaś drugie – do sześciu miesięcy, z możliwością przedłużenia do 9 miesięcy.

Komisja UE rozsyła kwestionariusze do ekspertów i importerów dumpingowych towarów, które są przedmiotem postępowania, jak też do ich producentów w WE. Zawierają one wiele pytań dotyczących cen tych towarów, wielkości ich sprzedaży, szkód wyrządzonych lub zagrożeń dla przemysłu WE. Winni oni odpowiedzieć w ciągu 30 dni. Dane powyższe Komisja UE winna zweryfikować w siedzibie zagranicznego producenta, o ile wyrazi on na to zgodę. Komisja może prosić też państwo członkowskie o nadesłanie stosownych danych. Może też wysyłać kontrolerów do siedzib importerów i eksporterów, przewoźników, handlowców i stowarzyszeń handlowych w celu weryfikacji posiadanych danych.

W trakcie postępowania Komisji UE zainteresowane strony mają prawo do wglądu do materiałów zgromadzonych przez Komisję o ile nie są one poufne, jak też do odbycia dyskusji ze stronami, które mają odmienny punkt widzenia, niż one.

Postępowanie antydumpingowe Komisji UE może zakończyć się stwierdzeniem, że nie wystąpił dumping przy imporcie, nie wystąpiła szkoda lub groźba szkody dla przemysłu WE, import dumpingowy ma minimalny udział w rynku WE, wystąpił import dumpingowy i szkodzi on lub stanowi on zagrożenie istotnej szkody dla przemysłu WE.

Jeśli Komisja stwierdziłaby, że brak jest podstaw do podjęcia środków ochronnych, a powyższy Komitet Doradczy zgłosi sprzeciw, wówczas Komisja UE winna jest przedstawić Radzie UE sprawozdanie ze swego postępowania. Rada może w ciągu miesiąca kwalifikowaną większością głosów zająć odmienne stanowisko. W innym przypadku nie będą zastosowane środki ochronne.

Jeśli Komisja stwierdzi, że import dumpingowy szkodzi lub stwarza zagrożenie istotnej szkody dla przemysłu WE, wówczas na jej wniosek Rada UE może rozporządzeniem postanowić nałożyć cła antydumpingowe na powyższy import na okres nie dłuższy niż 5 lat. Płatnikiem takiego cła jest importer. Co pewien czas Komisja UE dokonuje przeglądu skuteczności stosowania powyższych ceł i albo skraca ten okres, albo przedłuża, oczywiście nie przekraczając 5 lat.

W przypadku stwierdzenia przez Komisję, że dany import jest subsydiowany lub ma charakter dumpingowy i szkodzi przemysłowi Wspólnoty Rada na wniosek Komisji może podjąć środki ochrony wobec tego importu w postaci ustanowienia dodatkowych ceł lub opłat wyrównawczych na okres nie dłuższy niż 5 lat. Informacja o podjęciu takiej decyzji również jest publikowana w Dzienniku Urzędowym Wspólnot Europejskich.

Importerzy mają prawo odwołać się od decyzji Rady lub Komisji do Trybunału Sprawiedliwości (w praktyce do Sądu I Instancji), domagając się anulowania tych decyzji lub ponadto odszkodowania za poniesione straty w wyniku takich decyzji.

– *Zapewnienie wolnej konkurencji w transporcie.* Na podstawie art. 75 Traktatu w sprawie UE Komisja jest zobowiązana do badania stosowania wszelkich form dyskryminacji, polegających na stosowaniu przez przewoźnika zróżnicowanych opłat przewozowych i warunków pobieranych od tych samych towarów i połączeń przewozowych w zależności od kraju pochodzenia lub przeznaczenia towarów.

Szczegółowe zasady zwalczania nie przestrzegania wolnej konkurencji w transporcie reguluje rozporządzenie Rady nr 11/16. Na jego podstawie przedsiębiorstwa są zobowiązane do dostarczania państwu wszelkich informacji, dotyczących stawek stosowanych przez przewoźników, jak też umów zawartych przez nich w sprawie stawek i warunków przewozu. Również na wniosek Komisji są oni zobowiązani dostarczyć jej wszelkich analogicznych informacji w okresie nie krótszym niż jeden miesiąc. Państwo ma obowiązek, a Komisja może, nakładać kary wobec przewoźników, którzy nie dostarczają mu powyższego typu informacji, lub udzielają mu informacji fałszywych.

Komisja może z własnej inicjatywy lub na wniosek państwa członkowskiego wszcząć badanie stosowania dyskryminacji przez przewoźników wobec niektórych rodzajów towarów w transporcie samochodowym, kolejowym lub wodnym w ramach UE. W tym celu, poza żądaniem dostarczenia jej przez przewoźników stosownych informacji, może ona wysyłać swych inspektorów do przewoźników. Są oni uprawnieni do wchodzenia na teren przedsiębiorstw przewozowych, przeglądania dokumentów przedsiębiorstwa, dokonywania ich kopii, jak też domagania się złożenia wyjaśnień przez kierownictwo przedsiębiorstwa na interesujące ich problemy. W przypadku, gdyby przewoźnik odmówił wpuszczenia inspektorów Komisji na teren swego przedsiębiorstwa, państwo członkowskie jest zobowiązane udzielenia inspektorom stosownej pomocy.

W przypadku, gdy Komisja ustali, że dany przewoźnik stosuje jakąś form dyskryminacji wobec towarów przewożonych w ramach UE, może ona nałożyć na niego karę w wysokości do dwudziestokrotnej kwoty pobranej lub żądanej przez przewoźnika za przewóz danego towaru. Przed podjęciem decyzji o nałożeniu grzywny Komisja ma obowiązek odbyć stosowne konsultacje z zainteresowanym państwem członkowskim a następnie notyfikować o tym przewoźnika. W przypadku, gdyby przewoźnik stosował nadal politykę dyskryminacyjną wobec niektó-

rych towarów, wówczas Komisja może nałożyć na niego grzywnę w wysokości 10 tys. euro.

Przewoźnik może od decyzji Komisji w sprawie nałożenia na niego grzywny odwołać się do Trybunału Sprawiedliwości.

2. Kontrola przestrzegania prawa unijnego przez organy UE

Na podstawie prawa pierwotnego UE Trybunał Sprawiedliwości jest głównym organem do kontrolowania przestrzegania prawa unijnego przez organy UE, jak też wydawania w tych sprawach wiążących orzeczeń. W niektórych przypadkach taką funkcję pełni także Sąd Pierwszej Instancji (w zakresie przestrzegania przepisów regulujących stosunki pracy w UE, ponadto jako instytucja odwoławcza od orzeczeń Komisji w zakresie skarg odszkodowawczych, nałożenia sankcji na przedsiębiorstwo przez Zarząd lub Radę Nadzorczą Europejskiego Banku Centralnego).

Szeroką kontrolę w zakresie przestrzegania prawa unijnego przez organy UE sprawuje też Parlament Europejski, który w jednym przypadku może wydać uchwałę wiążącą organ, nie przestrzegający prawa unijnego (zdymisjonowanie Komisji UE), w pozostałych zaś wyrazić swoje niewiążące stanowisko. Kontrolę taką sprawuje też Rzecznik Praw Obywatelskich, którego stanowisko nie jest dla tych organów wiążące.

A. Kontrola przestrzegania prawa unijnego przez organy UE, sprawowana przez Trybunał Sprawiedliwości

a. Podmioty uprawnione do inicjowania wszczęcia postępowania kontrolnego przez Trybunał Sprawiedliwości w zakresie nieprzestrzegania prawa unijnego przez organy UE. Trybunał Sprawiedliwości nie może z własnej inicjatywy wszcząć postępowania w sprawie nieprzestrzegania przez organy UE prawa unijnego. Muszą to uczynić inne podmioty, do których – zgodnie z art. 230 i 232 Traktatu w sprawie WE – należą: państwa członkowskie, Rada, Komisja, Parlament Europejski, Trybunał Obrachunkowy i Europejski Bank Centralny. Różnią się one jednak między sobą zakresem przedmiotowym skarg, jakie mogą wnieść do tego Trybunału.

Art. 230 Traktatu w sprawie WE określa procedurę postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości w sprawie wydania przez organ unijny aktu prawa wtórnego w sposób niezgodny z obowiązującymi regułami (brak kompetencji do wydania aktu, naruszenie zasad proceduralnych, naruszenie prawa materialnego wyższego rzędu, przekroczenie granic swobodnego uznania). Zgodnie z art. 230, państwa członkowskie, Rada i Komisja mogą inicjować wszczęcie postępowania

kontrolnego przez Trybunał Sprawiedliwości w sprawie zgodności dowolnych aktów wiążących przyjętych przez organy UE. Z kolei Parlament Europejski, Trybunał Obrachunkowy i Europejski Bank Centralny mogą inicjować wszczęcie takiego postępowania, ale jedynie w odniesieniu do ochrony ich uprawnień. Natomiast osoby fizyczne i prawne mogą inicjować wszczęcie powyższego postępowania formalnie jedynie w odniesieniu do uchwał odnoszących się do nich, oraz do uchwał, które pomimo że są w formie rozporządzenia lub decyzji, odnoszących się do innych osób, dotyczą także ich bezpośrednio i indywidualnie; w praktyce jednak osoby kierują sprawy do Trybunału w zasadzie jedynie w odniesieniu do uchwał skierowanych do nich.

Na podstawie zaś art. 232 Traktatu w sprawie WE państwa członkowskie oraz organy UE mogą wnosić sprawy do Trybunału Sprawiedliwości w sprawie naruszenia przepisów tegoż Traktatu poprzez niepodjęcie działań przez Parlament Europejski, Radę, Komisję i Europejski Bank Centralny. Także osoby fizyczne i prawne mogą wnosić do Trybunału takie skargi, jeśli dany organ UE – mimo posiadania obowiązku – nie skierował do nich wiążącej uchwały.

Wreszcie – w sprawach, o których mowa w art. 235 Traktatu w sprawie WE (skargi o odszkodowanie) skargi do TS mogą wnosić wyłącznie osoby fizyczne, bądź prawne.

b. Rodzaje skarg i procedura z nimi związana. Prawo traktatowe odróżnia kilka rodzajów naruszeń prawa przez organy UE, a mianowicie:

Wydanie aktu niezgodnego z prawem unijnym. W tym przypadku celem skargi jest uznanie przez Trybunał danego aktu za nieważny w całości lub części. Powodami nieważności mogą być: brak kompetencji stosowanego organu, nadużycie władzy, naruszenie prawa unijnego w trakcie jego wykonywania, naruszenie istotnego wymogu proceduralnego. W ostatnim przypadku rozróżnia się trzy możliwości: brak odpowiedniego uzasadnienia aktu, nie zasięgnięcie opinii organu, który zgodnie z prawem pierwotnym winien był być konsultowany, nie opublikowanie w odpowiedniej formie danego aktu.

Skarga może być wniesiona w ciągu dwóch miesięcy od podania danego aktu do wiadomości publicznej lub zawiadomienia o nim powoda lub w przypadku jego nieobecności względnie gdy nie jest on adresatem aktu, od dnia w którym dowiedział się on o takim akcie.

Organ UE, którego akt Trybunał uzna za nieważny ma obowiązek podjąć stosowne kroki na rzecz zastosowania się do jego orzeczenia. Unieważnienie aktu może też stanowić podstawę do wystąpienia przeciwko takiemu organowi o odszkodowanie.

W praktyce najczęstszymi skargami do Trybunału Sprawiedliwości są skargi o naruszenie prawa unijnego w trakcie jego wykonywania, najrzadszymi zaś na brak kompetencji przy wydawaniu aktu.

Nie podjęcia działania, inaczej mówiąc zaniechanie, przez stosowny organ UE. Celem tej skargi jest zmuszenie danego organu UE do działania, tj. wydania stosownego aktu. Na podstawie art. 232 Traktatu w sprawie UE skarga może być wniesiona do Trybunału Sprawiedliwości tylko wtedy, jeśli dany organ UE został uprzednio wezwany do działania i w ciągu dwóch miesięcy nie zajął w tej sprawie stanowiska. Po upływie powyższego terminu zainteresowane podmioty mają dwa miesiące na wniesienie tego typu skargi.

Wyrządzenie szkody osobom fizycznym lub prawnym przez organy UE lub ich funkcjonariuszy. Z wnioskiem o stwierdzenie spowodowania szkody osobom fizycznym lub prawnym przez organy UE lub ich funkcjonariuszy oraz wypłacenia w związku z tym stosownego odszkodowania może wystąpić wyłącznie osoba fizyczna lub prawna. Nie może natomiast wystąpić ani państwo członkowskie, ani organy UE, czy też ich funkcjonariusze. Skarga może być skierowana wyłącznie przeciwko głównym organom UE oraz Europejskiemu Bankowi Centralnemu oraz ich funkcjonariuszom. Na podstawie art. 235 Traktatu w sprawie WE organem właściwym do ustalenia faktu spowodowania szkody oraz przyznania poszkodowanym odszkodowania jest Trybunał Sprawiedliwości. W praktyce tego typu skargi wnoszone są do Trybunału wyjątkowo rzadko.

Naruszenie przez stosowne organy UE prawa regulującego stosunki pracy między tymi organami a ich funkcjonariuszami. Zgodnie z regulaminami poszczególnych organów UE, spory na tle stosunku pracy są rozstrzygane w ramach postępowania administracyjnego. Dopiero, gdy postępowanie to nie przyniesie rozstrzygnięcia sporu, na podstawie art. 236 Traktatu w sprawie WE kompetentnym organem w tej sprawie jest Trybunał Sprawiedliwości. W praktyce spory te rozpatruje Sąd Pierwszej Instancji.

B. Kontrola przestrzegania prawa Unijnego przez organy UE sprawowana przez Parlament Europejski

Parlament Europejski przeprowadza kontrolę przestrzegania prawa unijnego przez organy UE przy pomocy czterech instrumentów prawnych:

a. Rozpatrywanie sprawozdań nadsyłanych przez niektóre organy UE. Pierwotnie Parlament Europejski miał prawo otrzymywania jedynie od Komisji corocznego sprawozdania z jej działalności. W trakcie swej działalności, na podstawie prawa pozytywnego lub zwyczajowego, uzyskał on prawo do otrzymywania od Komisji¹³ innych rodzajów sprawozdań, w tym miesięcznych sprawozdań z wykonania budżetu, wydatków na rolnictwo; rocznych sprawozdań z przestrze-

gania ustawodawstwa Wspólnot, realizacji polityki w dziedzinie konkurencji, o sytuacji rolnictwa w UE, realizacji polityki regionalnej, rozwoju techniki; trzyletnich sprawozdań o wdrażaniu postanowień traktatowych w sprawie obywatelstwa oraz w sprawie osiągnięcia jedności gospodarczo-społecznej w UE. Komisja jest zobowiązana także do przedstawienia sprawozdania na dowolny temat, jeśli zażyczy tego sobie Parlament Europejski.

Parlament poświęca tym sprawozdaniom specjalne debaty, przy czym w świetle Traktatu w sprawie WE jedynie w przypadku corocznego sprawozdania z działalności Komisji jest on zobowiązany odbyć rokrocznie taką debatę. Debaty kończą się przyjęciem rezolucji, w której Parlament aprobuje lub dezaprobuje działania Komisji.

W wyniku tej debaty może być też złożony (na podstawie art. 201 Traktatu w sprawie WE) wniosek o wyrażenie votum nieufności dla Komisji. Głosowanie nad wnioskiem może odbyć się najwcześniej po upływie trzech dni od jego zgłoszenia. Jeżeli wniosek o votum nieufności zostanie przyjęty większością $\frac{2}{3}$ oddanych głosów, reprezentujących większość Parlamentu Europejskiego, wszyscy członkowie Komisji winni ustąpić ze swych stanowisk.

W praktyce czterokrotnie były zgłaszane wnioski o wyrażenie Komisji votum nieufności: 1976r. w sprawie mleka w proszku, w 1977 r. w sprawie sprzedaży masła, w 1990r. w sprawie całokształtu Polityki Komisji i w 1991 r. w sprawie polityki zagranicznej Komisji. Wszystkie wnioski zostały odrzucone.

Od początku lat siedemdziesiątych powstała praktyka składania Parlamentowi Europejskiemu sprawozdania przewodniczącego Rady UE z działalności Rady za jego kadencji, tj. co sześć miesięcy. Praktyka ta została oficjalnie potwierdzona w „Uroczystej Deklaracji o Unii Europejskiej”, przyjętej w Stuttgarcie w 1981 r. Parlament Europejski odbywa specjalną debatę na ten temat, rezultatem której jest uchwalenie rezolucji lub zalecenia pod adresem Rady. Nie mają one oczywiście charakteru wiążącego dla Rady. Parlament Europejski nie może zastosować wobec Rady żadnej sankcji, nawet jeśli stwierdzi, że jego zdaniem Rada naruszyła prawa unijne, poza wyrażeniem swojego stanowiska w tej sprawie oraz ewentualnie skierowaniem skargi na Radę do Trybunału Sprawiedliwości, co zostało omówione szerzej w pkt. 1 A a niniejszego rozdziału.⁵

Traktat z Maastricht w art. 4 wprowadził obowiązek Rady Europejskiej przedkładania Parlamentowi Europejskiemu sprawozdania po każdym jej posiedzeniu oraz rokrocznie sprawozdanie o postępie w realizacji celów UE.

5 Objęmuje urząd przewodniczącego Rady UE składa także informację o założeniach działalności Rady na okres jego kadencji, ale nie stanowi ona raczej elementu kontroli przestrzegania prawa przez Radę.

Jednocześnie zobowiązał on w art. 21 Przewodniczącego Rady oraz Komisję do „regularnego informowania” Parlamentu Europejskiego o rozwoju polityki zagranicznej i bezpieczeństwa UE, zaś art. 39 ust. 1 – o dyskusjach prowadzonych w zakresie problematyki filaru trzeciego.

Wreszcie art. 195 Traktatu w sprawie WE, wprowadzony przez Traktat z Maastricht, zobowiązuje Rzecznika Praw Obywatelskich do przedkładania Parlamentowi Europejskiemu rocznego sprawozdania z rezultatów przeprowadzonych przez niego dochodzeń.

We wszystkich powyższych przypadkach Parlament Europejski rozpatruje nadesłane jemu sprawozdania i może wyrażać opinie na temat działalności organów w odniesieniu do problemów w nich zawartych. Nie dysponuje on natomiast żadnymi innymi sankcjami względem tych organów.

b. Interpelacje (zapytania) parlamentarne. Traktat w sprawie WE już w pierwotnej swej wersji stworzył instytucję interpelacji parlamentarnych. Odnosiła się ona jednak jedynie do Komisji. Z czasem w praktyce Parlament Europejski rozciągnął tę instytucję na Radę, która formalnie w 1973r. zobowiązała się do udzielania odpowiedzi na interpelacje. Podczas spotkania na szczycie w 1976r. w Paryżu rozszerzono tę instytucję na posiedzenia ministrów spraw zagranicznych, a potwierdzoną w „Uroczystej Deklaracji w sprawie Unii Europejskiej” w 1983r. Traktat z Maastricht postanowił, iż zapytania do Rady mogą dotyczyć także filaru drugiego i trzeciego.

Interpelacje parlamentarne polegają na tym, iż – w zależności od ich rodzaju – poszczególni lub grupa członków Parlamentu Europejskiego lub frakcje polityczne – mogą kierować pytania do wymienionych wyżej organów, na które winny one w stosownym czasie odpowiedzieć.

Interpelacje mogą być pisemne lub ustne. Istnieją cztery rodzaje interpelacji:

– *Pytania pisemne* mogą być składane przez każdego członka Parlamentu. Komisja winna na nie odpowiedzieć w ciągu miesiąca, Rada w ciągu dwóch miesięcy. Pytania i odpowiedzi są publikowane w sprawozdaniach z posiedzeń Parlamentu;

– *Pytania pisemne podczas debaty.* Mogą być zadawane przez jedynie komisję parlamentarną, grupę parlamentarzystów (co najmniej 32) oraz frakcje polityczne (każda ma prawo do tylko jednego pytania w trakcie sesji Parlamentu). Konferencja Przewodniczących decyduje, które ze zgłoszonych pytań będzie można zadać podczas jego sesji. Po zadaniu pytania zazwyczaj następuje dyskusja, która może doprowadzić do uchwalenia – o ile tak postanowił Parlament – na jego następnej sesji stosowanej rezolucji;

– *Pytania ustne poza debatą.* Prawo do ich zadania przysługuje każdemu parlamentarzyście, jednak Konferencja Przewodniczących decyduje, które z zadanych pytań będzie przesłane adresatowi. Komisja winna otrzymać zapytanie co najmniej na tydzień, a Rada co najmniej na pięć tygodni przed sesją, na której będą one oficjalnie zadane. Po złożeniu stosownej odpowiedzi parlamentarzysty, który złożył stosowne zapytania, może zadać odpowiadającemu dodatkowe pytania;

– *Pytania zadawane w czasie specjalnie na to przeznaczonym.* Poszczególni parlamentarzyści mają prawo do zadania jednego pytania miesięcznie Komisji i jednego Radzie. Przewodniczący Parlamentu decyduje, które z nich zostaną przesłane do adresatów. Odpowiedzi udzielane są raz w miesiącu, na które Komisja i Rada uzyskują po 90 minut. W drodze wyjątku – na wniosek frakcji politycznej lub co najmniej 7 parlamentarzystów – może być przeprowadzona w Parlamencie dyskusja nad daną odpowiedzią, nie może ona jednak być dłuższa niż jedną godzinę. W przypadku, gdyby zabrakło czasu na udzielenie odpowiedzi podczas powyższych 90 minut, wówczas udzielane są one pisemnie.

Najwięcej pytań kierowanych jest do Komisji (np. w 1998r. do komisji było skierowanych aż 3737 pytań, zaś do Rady zaledwie 377 pytań). Odpowiedzi Komisji są bardziej obszerne i szczegółowe niż Rady. W przypadku Komisji odpowiedzi udziela komisarz, odpowiedzialny za problematykę, której dotyczy interpelacja, w przypadku zaś Rady – zazwyczaj jej przewodniczący.

Po uzyskaniu odpowiedzi na zadane pytania przeciętnie w przypadku około 25% z nich odbywa się dodatkowo debata w Parlamencie na ich temat.

Interpelacje dotyczą przede wszystkim spraw społecznych, problematyki instytucjonalnej, rolnictwa, polityki zagranicznej. Członkowie Parlamentu Europejskiego chętnie korzystają z instytucji interpelacji. Stanowią one bowiem nie tylko formę kontroli nad działalnością powyższych instytucji, ale także formę wywierania presji na nie.

c. Rozpatrywanie petycji. Na podstawie art. 194 Traktatu w sprawie WE obywatele UE mają prawo składania petycji do Parlamentu Europejskiego w zakresie działalności UE. Petycje mogą dotyczyć jedynie takiej działalności, która dotyczy ich bezpośrednio.

Petycje rozpatruje komisja petycji tego Parlamentu. Wstępna ocena petycji dokonywana jest pod kątem, czy dotyczą one działalności UE. W przypadku pozytywnego rezultatu petycje rozpatrywane są następnie pod kątem merytorycznym. W celu wyrobienia sobie poglądu na problem zawarty w petycji komisja petycji ma prawo: domagania się od Komisji UE dostarczenia jej stosownych dokumentów lub informacji, dotyczących powyższego problemu; może też zarządzić przesłuchanie stosownych osób, związanych z tym problemem; może również przeprowadzić wizję lokalną.

Na zakończenie prac nad daną petycją komisja petycji może wypracować projekt rezolucji dla Parlamentu Europejskiego, jak też postulować, by przewodniczący Parlamentu przesłał jej opinię w sprawie problemu, poruszonego w petycji, do Rady lub Komisji UE.

Na podstawie opinii i projektu rezolucji komisji petycji Parlament Europejski może przeprowadzić stosowną debatę oraz uchwalić rezolucję. Rezolucja Parlamentu Europejskiego ma oczywiście charakter niewiążący, niemniej jednak – ze względu na pozycję Parlamentu w UE – ma on duży ciężar gatunkowy tak pod względem moralnym, jak i politycznym.

Rokrocznie do Parlamentu Europejskiego wpływa od 400 do 500 petycji od obywateli UE. Regulamin Parlamentu Europejskiego przewiduje, że do niego mogą być nadsyłane petycje także przez osoby, które nie są obywatelami UE, a nawet nie zamieszkują na terenie państw członkowskich UE. W przypadku jednak tych petycji przewodniczący Parlamentu Europejskiego przesyła do komisji petycji nie same petycje, lecz jedynie ich wykaz wraz z informacją, jakiej problematyki one dotyczą. Komisja petycji nie ma bowiem obowiązku rozpatrywać wszystkich tego typu petycji, sama decyduje, które z nich rozpatrzy. W praktyce rozpatruje niewielką ich część.

d. Tymczasowe komitety śledcze. Na podstawie art. 193 Traktatu w sprawie WE, ustanowionego na mocy postanowień Traktatu z Maastricht, Parlament Europejski może rozpatrywać skargi dotyczące naruszania lub wadliwego zarządzania w stosowaniu prawa unijnego, z wyjątkiem zarzutów, które są przedmiotem postępowania sądowego. W tym celu, na żądanie E swych członków powołać do życia tymczasowy komitet śledczy, celem rozpatrzenia powyższych zarzutów.

Prace komitetów śledczych mają charakter poufny, przesłuchania odbywają się jednak publicznie, muszą się one zakończyć w ciągu roku, od ich powołania, chociaż istnieje możliwość przedłużenia ich prac dwa razy po trzy miesiące. Postępowanie dowodowe obejmuje przesłuchanie przedstawicieli organów. Obwinionych o naruszenie lub wadliwe zarządzanie w stosowaniu prawa unijnego, przesłuchanie świadków i wysłuchanie biegłych, jak też rozpatrzenie dokumentów, które winny być dostarczone komisji na jej żądanie lub z własnej inicjatywy powyższych organów.

Prace komitetów śledczych kończą się opracowaniem sprawozdania, które jest przedkładane Parlamentowi Europejskiemu. Komitety mogą zażądać, by Parlament odbył debatę nad ich sprawozdaniem. Na ich podstawie Parlament może uchwalić zalecenia do organów UE.

W praktyce dotychczas Parlament Europejski rzadko korzysta z instytucji tymczasowych komitetów śledczych jako środka kontroli przestrzegania prawa przez organy UE.

C. Kontrola przestrzegania prawa unijnego przez organy UE sprawowana przez Rzecznika Praw Obywatelskich

Zgodnie z art. 195 Traktatu w sprawie WE, wprowadzonym do niego przez Traktat z Maastricht, Rzecznik Praw Obywatelskich ma prawo przyjmowania skarg od wszystkich obywateli UE lub osób fizycznych i prawnych zamieszkałych lub posiadających swoją siedzibę zarejestrowaną w jednym z Państw Członkowskich, które dotyczą przypadków niewłaściwego zarządzania działaniami instytucji lub organów Wspólnoty, z wyjątkiem Trybunału Sprawiedliwości i Sądu Pierwszej Instancji.

Przeprowadza on stosowne dochodzenie w tej kwestii z własnej inicjatywy, na podstawie powyższych skarg lub skarg przedstawionych mu przez członków Parlamentu Europejskiego. Wyjątek stanowią przypadki, gdy domniemane fakty były lub są przedmiotem niewłaściwego postępowania. Gdy stwierdzi on przypadek niewłaściwego zarządzania działaniami, przedstawia on sprawę danemu organowi lub instytucji Wspólnoty, które winny ustosunkować się do niego w ciągu trzech miesięcy. Następnie informuje on o swym ostatecznym stanowisku Parlament Europejski, zainteresowany organ lub instytucję oraz osobę, która skierowała do niego skargę. Nie jest on wyposażony w żadne dodatkowe sankcje wobec organu lub instytucji, która jego zdaniem niewłaściwie zarządzała działaniami.

Do Rzecznika Praw Obywatelskich wpływa rokrocznie przeciętnie od 1000 do 1400 skarg, z tego około 80% od osób fizycznych, po 10% od spółek i stowarzyszeń, bardzo rzadko od członków Parlamentu Europejskiego. Do wyjątku należy podejmowanie skarg z inicjatywy samego Rzecznika. Ponad 75% skarg dotyczy zazwyczaj Komisji, pozostałe odnoszą się do Parlamentu Europejskiego i Rady. Większość z nich dotyczy dostępu do dokumentów i informacji, problemów związanych z rekrutacją do pracy w UE i uprawnieniami emerytalnymi, funkcjonowanie rynku wewnętrznego.

D. Kontrola przestrzegania prawa unijnego przez organy UE sprawowana przez Trybunał Obrachunkowy

Zgodnie z art. 248 Traktatu w sprawie WE Trybunał Obrachunkowy kontroluje rachunki wszystkich dochodów i wydatków Wspólnot Europejskich oraz poszczególnych organów, o ile ich odpowiednie dokumenty założycielskie nie wykluczają tej kontroli. Kontrola jest przeprowadzana pod kątem czy wszystkie przychody zostały przyjęte i wszystkie wydatki zostały poniesione w sposób

zgodny z prawem i czy finansami zarządzano rozsądnie. Kontrola jest przeprowadzana na podstawie kwot uznanych za należne, jak i kwot faktycznie zapłaconych Wspólnotom.

Kontrolę Trybunał Obrachunkowy może przeprowadzać u siebie w siedzibie w oparciu o posiadane dokumenty, a jeśli to jest konieczne także w siedzibach organów Wspólnot, w obiektach wszelkich organów zarządzających przychodami i wydatkami w imieniu Wspólnot oraz w państwach członkowskich, włącznie z obiektami jakiejkolwiek osoby fizycznej lub prawnej, które otrzymują płatności z budżetu. W państwach członkowskich kontrolę przeprowadza się w porozumieniu z krajowymi organami kontrolnymi, lub – jeżeli nie posiadają one koniecznych uprawnień – z właściwymi służbami krajowymi. Organy te lub ich służby winny zawiadomić Trybunał Obrachunkowy o swoim zamiarze uczestniczenia w kontroli.

Wszystkie organy UE, jak też osoby prawne i fizyczne, które otrzymują płatności z budżetu, oraz krajowe organy kontroli, zobowiązane są na jego wniosek dostarczyć mu wszelkie dokumenty lub informacje niezbędne do wykonania jego funkcji.

W przypadku Europejskiego Banku Inwestycyjnego Trybunał Obrachunkowy posiada prawo dostępu do informacji na temat zarządzania przychodami i wydatkami Banku na podstawie porozumienia zawartego między Trybunałem, Bankiem i Komisją.

Kontrole mogą być przeprowadzane przed zamknięciem rozliczeń w danym roku obrachunkowym. Trybunał Obrachunkowy może w każdej chwili przedstawić swoje opinie zwłaszcza w formie specjalnych sprawozdań, dotyczących kontrolowanych poszczególnych kwestii zarządzania przychodami i wydatkami Wspólnot i poszczególnych jej organów jak też dostarczać opinii na wniosek innych organów Wspólnot. Natomiast po zamknięciu każdego roku obrachunkowego Trybunał Obrachunkowy jest zobowiązany sporządzić roczne sprawozdanie, przesyłane organom Wspólnot, które następnie – wraz z ich odpowiedziami na uwagi w nim zawarte pod ich adresem – jest publikowane w Dzienniku Urzędowym Wspólnot Europejskich.

Ustalenia Trybunału Obrachunkowego w formie sprawozdań rocznych, sprawozdań specjalnych czy wyrażonych opinii nie mają w odniesieniu do kontrolowanych podmiotów charakteru wiążącego. Mogą one jednak być podstawą do podjęcia wiążących ich uchwał przez Radę, Radę i Parlament Europejski, Parlament Europejski lub Komisję.

3. Przestrzeganie prawa unijnego

Dotychczas nie przeprowadzono szczegółowych analiz poświęconych przestrzeganiu prawa wspólnotowego (unijnego). Panuje ogólny pogląd, że jest ono przestrzegane w wysokim stopniu, chociaż Komisja kilkakrotnie stwierdziła, że efektywność tego przestrzegania w niektórych dziedzinach wynosi zaledwie 65 %. Najczęściej praw tego nie przestrzegają rządy państw członkowskich, szczególnie w zakresie pośredniego subsydiowania niektórych ich przemysłów, wprawdzie pośrednich utrudnień w zakresie swobodnego przepływu towarów, szczególnie rolnych i przemysłu spożywczego, ochrony środowiska. Z drugiej strony w dużym stopniu nie przestrzegają tego prawa pracodawcy w zakresie swobody podejmowania pracy przez obywateli z innych państw członkowskich oraz w zakresie przepisów dotyczących swobodnej konkurencji.

Według raportu Komisji UE z maja 2001 r. najgorzej w tym względzie wypada Grecja, Portugalia, Francja, Hiszpania, najlepiej zaś Dania, Finlandia i Szwecja. I tak np. Grecja w ciągu swego istnienia UE nie wprowadziła w życie 4,8% aktów prawa unijnego, Portugalia – 4,3%, Francja – 3,5%, Irlandia – 3,3%, Wielka Brytania – 3,2%, państwa skandynawskie – od 0,8 do 1,4%.

Z zaplanowanych na 2000r. aktów unijnych Portugalia nie wprowadziła w życie ponad 50%, Grecja – zaledwie 67%, z kolei Szwecja wprowadziła 77%, Dania – 79%, Finlandia – 82%.

Ponad 11% dyrektyw UE nie zostało wprowadzonych przynajmniej przez jedno państwo członkowskie UE. W niektórych dziedzinach sytuacja w tym względzie jest jeszcze gorsza. Najgorzej jest w zakresie zamówień publicznych, w przypadku których aż 36% aktów unijnych nie zostało wprowadzonych przynajmniej w jednym państwie UE; następnie w dziedzinie polityki transportowej i ochrony konsumentów (30%), polityki społecznej – 22%, telekomunikacji 20%.

W świetle zaś zasady przyjętej przez Radę Europejską, że żadna dyrektywa nie może być nie wdrożona w ciągu 2 lat po jej uchwaleniu okazuje się, że według stanu na listopad 2002 r. jedynie Finlandia w pełni ją przestrzega. Najbardziej łamała ją Francja, gdyż nie wdrożyła 14 dyrektyw, następnie RFN – 11, Szwecja 10.

Odbiciem nieprzestrzegania przez państwa członkowskie UE prawa unijnego jest duża liczba pozwów wniesionych przez Komisję przeciwko państwom członkowskim. Według stanu na 31.03.2001 r. Komisja wniosła 1623 pozwy przeciwko państwom, w tym przeciwko: Francji – 254 pozwy, Włochom – 251, Hiszpanii – 208, RFN – 185, Grecji – 151, Belgii – 123, Irlandii – 119, Wlk. Brytanii – 93, Austrii – 90, Portugalii – 78, Holandii – 79, Szwecji – 46, Finlandii – 43, Danii – 37, Luksemburgowi – 35.

L i t e r a t u r a

- S. Biernat: Zasada efektywności prawa wspólnotowego w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości – (w:) Studia z prawa Unii Europejskiej. Pod red. S. Biernata. Kraków 2000.
- P. Daranowski: Zagadnienia bezpośredniej skuteczności Układu Europejskiego w krajowym systemie prawnym. „Państwo i Prawo” nr 6, 1996.
- J. Galster: Pozycja Parlamentu Europejskiego w systemie instytucjonalnym Wspólnot Europejskich. Warszawa–Poznań–Toruń 1987.
- M. Górka: Kontrola przestrzegania prawa wspólnotowego przez państwa i podmioty prywatne w Unii Europejskiej. Toruń 1999.
- A. Graś: Możliwości kontrolne Trybunału Europejskiego w II filarze Unii Europejskiej. „Przegląd Prawa Europejskiego” nr 1, 1997.
- M. Król–Bogomilska: Kary pieniężne nakładane na przedsiębiorstwa w świetle polskiego i wspólnotowego prawa karnego. „Studia Europejskie” nr 3, 1998.
- C. Mik: Europejskie prawo wspólnotowe. Zagadnienia teorii i praktyki. T I. Warszawa 2000.
- E. Popławska: Instytucja Ombudsmana europejskiego. „Studia Europejskie” nr 4, 1997.
- N. Półtorak: Odpowiedzialność odszkodowawcza państwa w prawie Wspólnot Europejskich. Zakamycze 2002.
- A. Wyrozumska: System ochrony prawnej – (w:) Prawo Unii Europejskiej. Zagadnienia Systemowe. Pod red. J. Barcza. Warszawa 2002.
- M. Zieliński: Kontrola pomocy finansowej udzielanej przez fundusze strukturalne Wspólnoty Europejskiej – (w:) Implementacja prawa integracji europejskiej w krajowych porządkach prawnych. Pod red. C. Mika. Toruń 1998.

Rozdział czwarty

CZŁONKOSTWO I STOSUNKI ZEWNĘTRZNE

1. Członkostwo zwyczajne

a. Zakres podmiotowy. Członkami zwyczajnymi UE są: Belgia, Francja, Holandia, Luksemburg, RFN i Włochy (jako państwa założycielskie) oraz Irlandia, Dania, Wielka Brytania (wszystkie od 1 I 1973 r.), Grecja (od 1 I 1981 r.), Hiszpania i Portugalia (obydwie od 1 I 1986 r.), Austria, Finlandia i Szwecja (wszystkie od 1 I 1995 r.). Dopóki nie była utworzona Unia Europejska nie można było być członkiem jednej, a jedynie jednocześnie członkiem wszystkich trzech Wspólnot Europejskich.

Dania i Wielka Brytania już w 1961 r., a Irlandia i Norwegia w 1962 r. rozpoczęły starania o przystąpienie do Wspólnot na prawach członków zwyczajnych. Na skutek veta gen. Ch. de Gaulle'a w styczniu 1963 r., zostały przerwane rokowania w powyższej sprawie między Wielką Brytanią a Wspólnotami, co spowodowało zawieszenie rokowań Wspólnot z pozostałymi trzema państwami. Wznowiono je w 1967 r. 22 I 1972 r. w Brukseli Wielka Brytania a także Dania, Irlandia i Norwegia podpisały ze Wspólnotami układ w sprawie przystąpienia ich do tych Wspólnot, który wszedł w życie 1 I 1973 r. Norwegia nie przystąpiła do Wspólnot, ponieważ społeczeństwo norweskie wypowiedziało się przeciwko temu w specjalnie przeprowadzonym referendum.

Natomiast Grecja od 1962 r. była członkiem stowarzyszonym Wspólnot. Starania o przyjęcie jej do tej Wspólnoty na prawach członka zwyczajnego rozpoczęła w 1975 r. Układ o przystąpieniu do Wspólnoty zawarła z nimi 28 V 1979 r.; wszedł on w życie 1 I 1981 r.

Obydwa układy przewidywały pięcioletnie okresy przejściowe (dla Danii, Irlandii i Wielkiej Brytanii do 1 I 1977 r., dla Grecji – do 1 I 1986 r.), w których toku państwa te powinny przyjąć na siebie wszystkie obowiązki wynikające z faktu uczestniczenia we Wspólnotach.

12 VI 1985 r. Hiszpania i Portugalia podpisały układy ze Wspólnotami w sprawie ich wejścia do tych Wspólnot. Układy weszły w życie 1 I 1986 r. W przypadku WE przewidywały one siedmioletni okres przejściowy, w trakcie którego państwa te miały stopniowo przejmować na siebie pełnię spraw i obowiązków wynikających z ich uczestnictwa we Wspólnocie.

W 1989 r. Austria, a w 1991 r. Finlandia i Szwecja oraz ponownie Norwegia złożyły formalne wnioski o przyjęcie ich do Wspólnot. W 1993 r. podpisały one

stosowne układy i stały się z dniem 1 I 1995 r. członkami zwyczajnymi tych Wspólnot z wyjątkiem Norwegii, której społeczeństwo po raz drugi w referendum odrzuciło ideę przystąpienia tego państwa do Wspólnot.

b. Zakres terytorialny. Postanowienia umów założycielskich Wspólnot oraz Unii Europejskiej rozciągają się na terytoria wszystkich państw członkowskich oraz na obszary europejskie, które w stosunkach zewnętrznych są reprezentowane przez jedno z państw członkowskich, tj. na Monako i San Marino. Umowy te nie odnosiły się do Wysp Owczych, należących do Danii. W wyniku referendum, przeprowadzonego wśród ludności Grenlandii w lutym 1982 r., ich postanowienia przestały obowiązywać wobec tego terytorium od 1 II 1985 r., które ma istotną autonomię w ramach państwa duńskiego.

W przypadku natomiast Wysp Normandzkich i Isle of Man, należących do Wielkiej Brytanii, postanowienia umów założycielskich odnoszą się tylko w stopniu niezbędnych do zapewnienia realizacji uzgodnień odnoszących się do tych wysp, zawartych w układzie o przystąpieniu Wielkiej Brytanii do Wspólnot Europejskich.

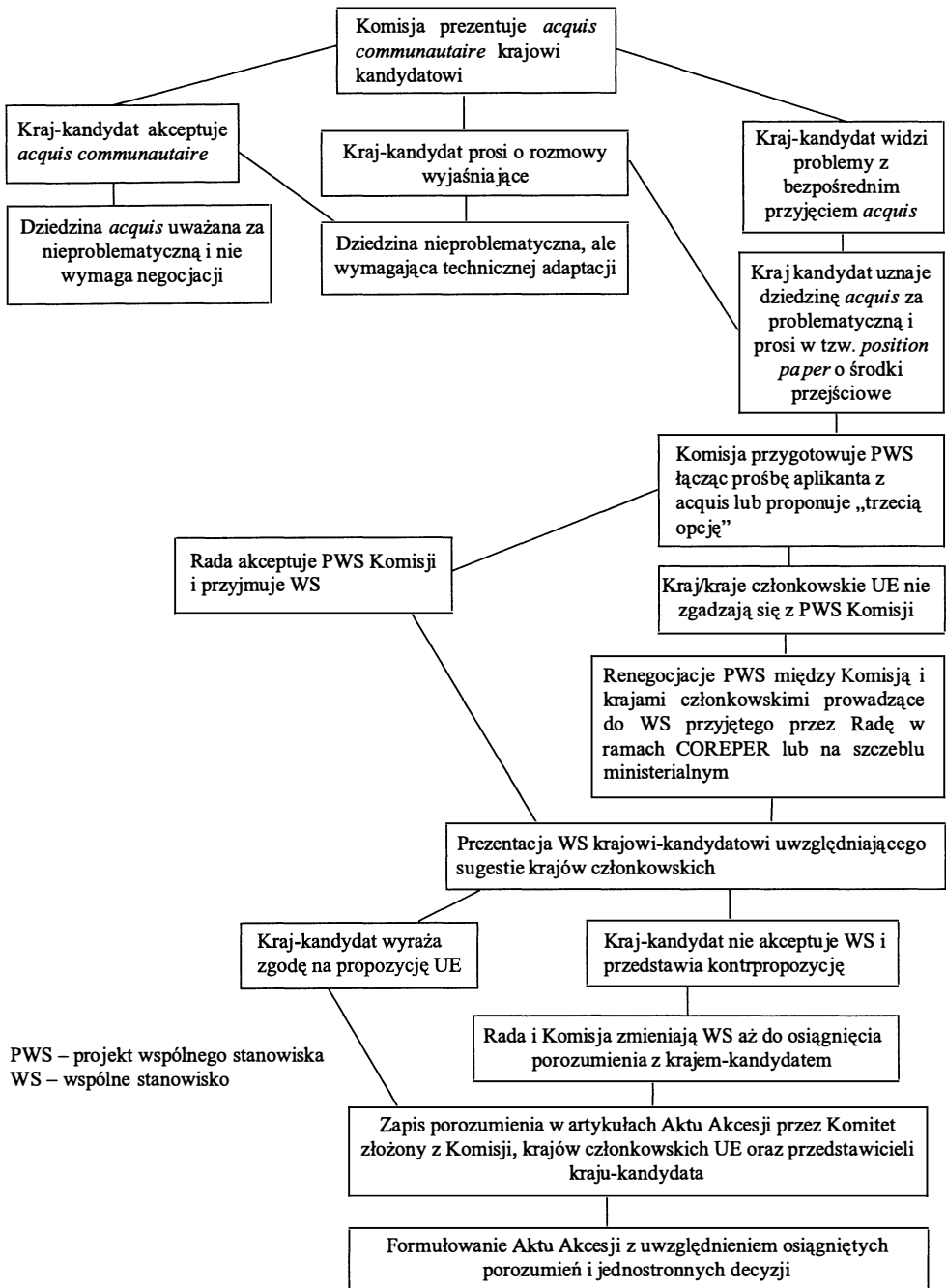
Do francuskich departamentów zamorskich (Martynika, Gwadelupa, Reunion i Gujana) stosują się postanowienia Traktatu dotyczące: swobodnego obrotów towarów; rolnictwa, z wyjątkiem postanowień w sprawie działalności Funduszu Ukierunkowania i Gwarancji Rolnictwa; zasad konkurencji; zwolnień w zakresie usług; środków ochronnych mających na celu zapobieganie trudnościami w bilansie płatniczym państw członkowskich; instytucji. Postanowienia powyższe stosowały się także (do 1962 r.) do Algierii, która w czasie podpisywania umów założycielskich Wspólnot była częścią składową Francji.

Natomiast do hiszpańskich posiadłości: Ceuta, Melilla i Wysp Kanaryjskich nie odnoszą się postanowienia Traktatu WE dotyczącej wspólnej polityki rolnej.

c. Przystąpienie do Unii Europejskiej. Zgodnie z art. 49 Traktatu UE każde państwo europejskie może ubiegać się o status członka zwyczajnego, o ile system funkcjonowania tego państwa oparty jest na zasadach wolności, demokracji, praworządności, poszanowaniu praw człowieka i fundamentalnych swobód, w tym podstawowych praw zagwarantowanych w Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 1950 r. oraz praw wynikających z tradycji konstytucyjnych, wspólnych dla państw członkowskich.

Teoretycznie zainteresowane państwo może w dowolnej chwili złożyć wniosek o przyjęcie go do UE w charakterze członka zwyczajnego. W praktyce czyni to dopiero wówczas, gdy otrzyma polityczny impuls od Rady Europejskiej. W innym przypadku bowiem nie ma żadnych szans, by stosowane organy Unii rozpoczęły rozpatrywanie jego wniosku.

PROCES NEGOCJACJI W SPRAWIE CZŁONKOSTWA W UNII EUROPEJSKIEJ

PWS – projekt wspólnego stanowiska
 WS – wspólne stanowisko

Źródło: F. Granell, *The European Union's Enlargement Negotiations with Austria, Finland, Norway and Sweden*. „*Jurnal of Common Market Studies*” vol. 33, No I, March 1995.

Wniosek o przyjęcie do UE jest składany do Rady UE. Rada, zanim podejmie decyzję o wszczęciu negocjacji w tej sprawie z państwem kandydatem, musi uprzednio uzyskać pozytywną opinię Komisji. Komisja wydaje opinię (tzw. *avis*) przede wszystkim na podstawie odpowiedzi państwa na wysłany do niego obszerny kwestionariusz, który dotyczy stanu jego gospodarki, systemu prawnego, systemu politycznego i polityki zagranicznej. Mają one umożliwić jej ustalenie zdolności państwa – kandydata do przyjęcia praw i obowiązków wynikających z członkostwa w UE.

W przypadku uzyskania od Komisji pozytywnej opinii, Rada upoważnia Komisję do przeprowadzenia negocjacji z tym państwem po uprzednim zatwierdzeniu stanowiska negocjacyjnego UE przez wszystkie jej państwa członkowskie.

Negocjacje odbywają się w ramach tzw. Międzyrządowej Konferencji Akcesyjnej. Ich stronami są państwa członkowskie UE, reprezentowane przez ich ministrów spraw zagranicznych, a na szczeblu roboczym przez ambasadorów państw UE oraz państwo kandydujące do UE, reprezentowane przez głównego negocjatora oraz negocjatorów, którzy mają do pomocy ekspertów, przy współudziale Komisji UE. W praktyce robocze negocjacje prowadzone są z upoważnienia Rady UE przez przedstawicieli Komisji, którymi jest grupa ekspertów kierowana przez jednego z komisarzy Komisji, specjalnie w tym celu wyznaczonego, oraz przedstawicieli państwa kandydującego.

Celem tych negocjacji roboczych jest wynegocjowanie wspólnego stanowiska, które jest następnie przedstawiane przedstawicielom państw członkowskich UE do zatwierdzenia. W przypadku odrzucenia go przez te państwa i przedstawieniu kontrpropozycji przedstawiciele Komisji re negocjują z państwami członkowskimi ewentualną zmianę ich stanowiska w danej kwestii. Następnie stanowisko państw członkowskich przedstawiane przez Komisję państwu kandydującemu. W przypadku braku zgody na to stanowisko państwa kandydującego i wysunięcia kontrpropozycji, Komisja negocjuje z państwami członkowskimi ewentualną zmianę ich stanowiska. Procedura powyższa powtarza się w odniesieniu do niektórych problemów nieraz wielokrotnie, aż wreszcie obydwie strony ustalają wspólne stanowisko.

Negocjatorzy w trakcie negocjacji są wspomagani przez wspólny Sekretariat, utworzony przez Sekretariat Generalny Rady UE i państwo negocjujące.

W trakcie negocjacji Parlament Europejski winien być informowany na bieżąco o ich przebiegu.

Po zakończeniu negocjacji spisywany jest Traktat Akcesyjny przez Komitet złożony z przedstawicieli państw członkowskich UE, państwa kandydującego i Komisji.

Pierwszy etap negocjacji to tzw. negocjacje wstępne (otwarcie negocjacji), określane w UE terminem *screening*. Polegają one na przeglądzie ustawodawstwa państw – kandydatów do UE pod kątem jego zgodności z prawem unijnym (*acquis communautaire*), który liczy około 12 tys. aktów podstawowych i około 18 tys. innych aktów, łącznie około 80 tys. stron.

W przypadku Wielkiej Brytanii, Danii, Irlandii i Norwegii wstępne negocjacje z UE trwały po 33 miesiące, Austrii – 18 miesięcy, Grecji i Szwecji – po 6 miesięcy, Portugalii – 5 miesięcy, Finlandii – 3 miesiące, Hiszpanii – 2 miesiące.

Po negocjacjach wstępnych (tzw. *screening*) następują negocjacje właściwe, tj. negocjowanie terminów i warunków dostosowywania ustawodawstwa i gospodarki państw – kandydatów do systemu UE.

Po ich zakończeniu Komisja wypracowuje projekt wspólnego stanowiska i przekłada Radzie. Rada akceptuje lub modyfikuje wspólne stanowisko. W ostatnim przypadku Komisja podejmuje kolejne rozmowy z państwem kandydatem. Szczegółowy proces negocjacji przedstawia poniższy wykres.

Na zakończenie negocjacji wypracowuje się projekt umowy w sprawie przystąpienia danego państwa do UE. Formuluje go komitet złożony z przedstawicieli Komisji, państw członkowskich i państwa kandydata. Po uzyskaniu zgody Parlamentu Europejskiego na przyjęcie państwa – kandydata, projekt umowy jest podpisywany przez przedstawiciela Rady i państwa – kandydata.

Umowa akcesyjna wchodzi w życie po ratyfikowaniu jej przez państwa członkowskie oraz państwo – kandydata. W praktyce przed ratyfikowaniem jej przez państwo – kandydata przeprowadzone jest w nim powszechne referendum.

W dotychczasowej praktyce powyższe dwa etapy (negocjacje właściwe i proces ratyfikacyjny) w przypadku Portugalii trwały 80 miesięcy, Hiszpanii – 76 miesięcy, Grecji – 34 miesiące, Wielkiej Brytanii, Danii, Irlandii i Norwegii – po 19 miesięcy, Austrii, Finlandii i Szwecji – po 13 miesięcy.

d. Wystąpienie z Unii Europejskiej. Traktaty Wspólnot Europejskich, Traktat UE ani Traktat Amsterdamski i Nicejski milczą na temat możliwości wystąpienia państwa członkowskiego z tych organizacji.

W tej sytuacji problem ten należy rozpatrywać w świetle ogólnych zasad prawa międzynarodowego, zawartych w konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów z 23 V 1969r. Jej art. 56 ust. 1 stanowi, że „traktat, który nie zawiera postanowienia dotyczącego jego wygaśnięcia i nie przewiduje wypowiedzenia ani wycofania się z niego, nie podlega wypowiedzeniu, ani wycofaniu się z niego, chyba że:

- a) ustalono, że strony miały zamiar dopuścić możliwość wypowiedzenia lub wycofania się, bądź

b) prawa do wypowiedzenia lub wycofania się można domniemywać z charakteru traktatu.”

Natomiast art. 54 tej konwencji stanowi, że „wygaśnięcie traktatu lub wycofanie się strony z niego może mieć miejsce:

a) zgodnie z postanowieniami traktatu lub

b) w każdym czasie za zgodą wszystkich stron po konsultacji z pozostałymi umawiającymi się stronami.”

Wydaje się, że w przypadku powyższych traktatów nie zachodzą warunki wymienione w art. 56 ust. 1 konwencji wiedeńskiej i w związku z tym w świetle powyższych przepisów można stwierdzić, iż wystąpienie państwa z UE może nastąpić jedynie za zgodą wszystkich państw członkowskich.

Oczywiście wystąpienie z UE nie może nastąpić w drodze natychmiastowej, lecz po uprzednim notyfikowaniu pozostałym państwom członkowskim o tym zamiarze i przeprowadzeniu stosownych negocjacji, celem rozliczenia się UE i wycofującego się państwa, o ile na to przyzwolą te państwa, ze wzajemnych zobowiązań gospodarczo-finansowych.

Problem ustanowienia w prawie pierwotnym UE możliwości wystąpienia państwa członkowskiego z tej organizacji po raz pierwszy oficjalnie został podniesiony podczas prac Konwentu Europejskiego.

W rezultacie w projekcie Konstytucji (art. 59 część I), przedstawionym Radzie Europejskiej na sesji w Porto Carras w czerwcu 2003 r. przewiduje się taką możliwość.¹

e. Wykluczenie członka z Unii Europejskiej. Traktat UE ani traktaty Wspólnot Europejskich nie mówią nic na temat możliwości wykluczenia państwa członkowskiego z UE. Po odrzuceniu Traktatu Nicejskiego przez Duńczyków w pierwszym referendum w marcu 2001 r. oraz w związku z niebezpieczeństwem odrzucenia przez nich tego Traktatu w drugim referendum w październiku 2002 r., zaczęły pojawiać się głosy o potrzebie wprowadzenia do Traktatu UE tzw. *klauzuli wykluczenia*, potocznie nazywanej *klauzulą rozwodową*. Istota jej sprowadzałaby się do możliwości wykluczenia danego państwa członkowskiego z UE w przypadkach, gdyby nie ratyfikowało ono poprawek do prawa pierwotnego lub uniemożliwiłoby uchwalenie ważnej uchwały w ramach UE za którymi opowiedziały się wszystkie pozostałe państwa. Ideę tą lansował m.in. G. Amato, wiceprzewodniczący Konwentu UE w szeregu wypowiedziach prasowych w sierpniu 2002 r.

1 Szerzej na ten temat patrz pkt. 4 rozdziału II.

Wydaje się mało prawdopodobne, by w najbliższych latach wprowadzono do prawa założycielskiego UE możliwość wykluczenia państwa członkowskiego za uniemożliwienie podjęcia przez organy Unii ważnych uchwał. Bardziej prawdopodobne, szczególnie w przypadku nasilania się zjawiska blokowania przez poszczególne państwa procesu decyzyjnego w UE, wymagającego jednomyslności wszystkich członków, może być szybsze zmniejszanie aż do całkowitego zlikwidowania wymogu jednomyslności.

Również jest mało prawdopodobne, by do prawa pierwotnego UE wprowadzono możliwość wykluczenia państwa z Unii za nieratyfikowanie poprawek do traktatów założycielskich. Nie należy natomiast wykluczać wprowadzenia do niego rozwiązania, które umożliwiłoby – szczególnie przy znacznym rozszerzeniu UE – wchodzenie w życie tych poprawek, mimo braku zgody jednego a nawet niewielkiej grupy państw.

Projekt Konstytucji przedstawiony przez Konwent Europejski Radzie Europejskiej na jej sesji w Porto Carras w czerwcu 2003 r. nie mówi nic na ten temat.

f. Zawieszanie w prawach członkowskich. Zgodnie z art. 7 Traktatu UE Rada w składzie szefów państw lub rządów, na wniosek jednej trzeciej państw członkowskich lub Komisji, po uzyskaniu zgody Parlamentu Europejskiego oraz po poproszeniu danego państwa o zajęcie stanowiska, może większością $\frac{4}{5}$ jej członków stwierdzić zaistnienie poważnego i uporczywego naruszenia przez dane państwo zasad wymienionych w art. 6 ust. 1 Traktatu, tj. działania na zasadach wolności, demokracji, praworządności oraz poszanowania praw człowieka i fundamentalnych swobód.

W przypadku stwierdzenia przez Radę powyższego faktu, może ona następnie kwalifikowaną większością zawiesić niektóre prawa członkowskie, wynikające z Traktatu UE, w tym prawo do głosowania danego państwa w Radzie.

Zbliżone rozwiązanie zawiera projekt Konstytucji przedstawiony przez Konwent Europejski Radzie Europejskiej na jej sesji w Porto Carras w czerwcu 2003 r.²

g. Perspektywa poszerzenia się UE o nowych członków

W kwietniu 1987 r. Turcja, w lipcu 1990 r. Malta i Cypr, w maju 1992 r. Szwajcaria, w kwietniu 1994 r. Węgry i Polska (5.04), w czerwcu 1995 r. Rumunia, Słowacja, Łotwa, w listopadzie Estonia, w grudniu 1995 r. Litwa i Bułgaria, w styczniu 1996 r. Czechy, w czerwcu 1996 r. Słowenia złożyły oficjalny wniosek o ich przyjęcie do UE w charakterze członka zwyczajnego.

2 Szerzej na ten temat patrz pkt. 4 rozdziału II.

W przypadku Turcji w 1991 r. uzyskała ona negatywną opinię (*avis*) Komisji Wspólnot Europejskich na temat przyjęcia jej do WE. Uznano, że jest jeszcze za wcześnie, by wszczynać z nią negocjacje w sprawie przyjęcia do WE ze względu na sytuację polityczną i gospodarczą w tym państwie, mimo że jest ona stowarzyszona z tą organizacją od 1963 r.

W przypadku Szwajcarii jej wniosek stracił na aktualności w grudniu 1992 r., kiedy to jej ludność w referendum wypowiedziało się przeciwko przystąpieniu tego państwa do mniej ambitnej organizacji integracyjnej, a mianowicie do Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

Z kolei w przypadku Malty jej rząd „zamroził” stosowany wniosek na początku 1997 r. w wyniku wygrania wyborów w tym państwie przez Partię Pracy, która jest przeciwna wejściu Malty do UE, jak i NATO. W związku ze zmianą rządu w czerwcu 1998 r., we wrześniu 1998 r. wznowiła starania o przyjęcie do UE. W lutym 1999 r. Komisja UE wydała w tej sprawie pozytywną *avis*.

Jeśli natomiast chodzi o pozostałe kandydujące do UE państwa, to podczas sesji Rady Europejskiej w czerwcu 1993 r. w Kopenhadze ustalono, że państwa już stowarzyszone lub w przyszłości stowarzyszone z UE zostaną do niej przyjęte, o ile wystąpią z takim wnioskiem i będą w stanie sprostować politycznym i ekonomicznym warunkom członkostwa. Warunkami takimi są: istnienie w nich rozwiniętej demokracji, poszanowanie praw człowieka i mniejszości narodowych, istnienie w nich gospodarki wolnorynkowej i w związku z tym gotowość do przyjęcia przez nie tzw. *acquis communautaire*, prowadzenie takiej polityki gospodarczej i finansowej, która pozwoli z czasem przyłączyć się do unii ekonomicznej i walutowej, stworzonej w ramach UE. W ostatnim przypadku chodzi przede wszystkim o to, by deficyt budżetowy w takich krajach nie przekraczał 3% produktu krajowego brutto, zadłużenie zaś nie większe niż 60% tego produktu, zaś inflacja była zbliżona do średniej poziomu najniższej inflacji w trzech krajach UE. Jednocześnie na sesji tej postanowiono zaproponować pewną infrastrukturę kontaktów z instytucjami UE w formie konsultacji w odniesieniu do problemów stanowiących wspólne zainteresowanie, w tym przede wszystkim do dziedzin o wymiarze ogólnoeuropejskim, jak: energetyka, ochrona środowiska, transport, nauka i technologia, a ponadto polityka zagraniczna, bezpieczeństwo europejskie, sprawy wewnętrzne i sądownictwo.

Wreszcie postanowiono kontynuować pomoc finansową dla powyższych krajów poprzez program PHARE oraz zaoferować im możliwość udziału w niektórych programach wspólnotowych.

Podczas sesji Rady Europejskiej w Essen 10 XII 1994 r. zatwierdzono strategię przyjęcia w przyszłości Polski, Czech, Słowacji, Węgier, Bułgarii, Rumunii, Litwy, Łotwy, Estonii i Słowenii do UE. Miała ona polegać na stopniowym poli-

tycznym i gospodarczym związywaniu tych państw z UE, a więc z jednej strony na dalszej liberalizacji handlu między UE a tymi państwami, wprowadzeniu między nimi zasad swobodnej konkurencji, udzielaniu przez UE pomocy finansowej dla nich, przyjęciu przez państwa zainteresowane pełnym członkostwem tej części *acquis communautaire*, która dotyczy funkcjonowania jednolitego rynku w ramach UE.

Z drugiej strony sprecyzowano zasady infrastruktury kontaktów między UE a powyższymi państwami. Mianowicie raz do roku szefowie państw lub rządów tych państw są zapraszani na spotkanie z szefami państw i rządów Unii Europejskiej. Po raz pierwszy nastąpiło to właśnie podczas jej sesji w Essen. Spotkania te nie mają jednak formy dialogu, a jedynie konsultacji. Ponadto dwa razy w roku spotykają się ministrowie spraw zagranicznych oraz sprawiedliwości państw UE oraz powyższych 10 państw. Wreszcie raz w roku będą spotykać się ministrowie finansów, rolnictwa, transportu, łączności, nauki, oświaty i ochrony środowiska. Na sesji w Essen nie ustalono, mimo nacisków niektórych krajów zainteresowanych przystąpieniem do Unii, terminów rozpoczęcia i harmonogramu negocjacji z poszczególnymi zainteresowanymi krajami w sprawie ich przystąpienia do Unii.

Wreszcie podczas sesji Rady Europejskiej 26–27 VI 1995 r. w Cannes zaakceptowano Białą Księgę, która była swego rodzaju przewodnikiem po rozwiązaniach legislacyjnych obowiązujących w UE, szczególnie w zakresie wolnego rynku, i ma pomóc zainteresowanym pełnym członkostwem krajom w dostosowaniu ich ustawodawstwa do ustawodawstwa UE. Zawierała ona w zasadzie jednostronne zalecenia pod adresem tych krajów, nie mówiła natomiast nic, co zrobi UE by ułatwić tym krajom przystąpienie do niej. Nie zajmowała się także kosztami wchodzenia poszczególnych krajów do UE.

Biała Księga składała się z dwóch tomów. Tom pierwszy miał charakter ogólnego politycznego wstępu. W tomie drugim każdy rozdział poprzedzony był ogólnym wstępem, przedstawiającym historię i stan harmonizacji praw w jednej z dziedzin objętych wspólnym rynkiem oraz jej cele, jeśli nie zostały jeszcze w pełni osiągnięte w samej UE. Następnie zawarty był ogólny opis ustawodawstwa w danej dziedzinie oraz warunków niezbędnych, by je stosować. Wyliczało się więc instytucje potrzebne do wdrażania i egzekwowania aktów prawnych, takie jak wyspecjalizowane urzędy, sądy, laboratoria testując jakość i wydające atesty, organizacje społeczne wspierające proces egzekwowania prawa, jako konsumencie, zawodowe, izby przemysłowe i handlowe. Wreszcie wylicza się konkretne akty prawne UE z każdorazowym podziałem na dwa etapy wdrażania.

Przystąpienie do wspólnego rynku UE wymaga – według Białej Księgi – dostosowania przez zainteresowane pełnym członkostwem w niej kraje ich ustawodawstwa do ustawodawstwa UE w zakresie: wolnego przepływu kapitałów, usług finansowych, transportu, opodatkowania bezpośredniego, prawa o spółkach,

rachunkowości, wzajemnego uznawania kwalifikacji zawodowych, prawa cywilnego, własności intelektualnej, przemysłowej i handlowej, wolnego przepływu towarów w sektorach nie zharmonizowanych lub częściowo zharmonizowanych zamówień publicznych, usług audiowizualnych, ochrony środowiska naturalnego, rolnictwa (w zakresie przepisów weterynaryjnych, fitosanitarnych i dotyczących pasz zwierzęcych oraz standardów jakości oznakowania towarów), konkurencji, pomocy państwa przedsiębiorstwom, kontroli koncentracji i monopoli, polityki socjalnej.

Za względnie szybkim przejściem powyższych 10 państw, szczególnie z Grupy Wyszehradzkiej,³ do UE opowiadały się w latach 1994–1996 przede wszystkim RFN i Wielka Brytania. Według ich nieoficjalnego stanowiska, mogłoby to nastąpić tuż po roku 2000. Większość jednak państw członkowskich – szczególnie Francja, Irlandia, Grecja, Hiszpania i Portugalia – opowiadała się za jak najpóźniejszym przyjęciem ich do UE, tj. najwcześniej po roku 2005. Obawiały się one bowiem dodatkowej konkurencji handlowej i zmniejszenia środków finansowych dla nich z różnego typu funduszy pomocniczych, a przede wszystkim prawie ze dwukrotnego zwiększenia wydatków w ramach wspólnej polityki rolnej oraz funduszy strukturalnych UE na wspieranie przede wszystkim rozwoju rolnictwa nowo wstępujących państw.

Większość ekspertyz w tej kwestii, opracowanych w powyższym czasie w ramach UE, oceniało wzrost rocznych wydatków na rzecz Polski, Czech, Węgier i Słowacji w przypadku ich przystąpienia do UE na około 57 mld euro, tzn. w praktyce konieczność podwojenia budżetu UE. W przypadku zaś przystąpienia wszystkich powyższych 10 państw wydatki wzrosłyby rocznie o około 80 mld euro.

Raport przygotowany przez L. Mahe, A. Buckwella, S. Tahgermana i S. Tarditiego stwierdzał, że w przypadku przystąpienia Polski do UE będzie ona zmuszona finansować jej rozwój w zależności od przyjętych rozwiązań w wysokości od 13,5 do 32 mld euro rocznie.

Były też raporty, które przewidywały jeszcze wyższe koszty funkcjonowania nowo przyjętych państw w Unii Europejskiej. Najbardziej znany jest raport R. Baldwina, angielskiego profesora i dyrektora Programu Handlu Międzynarodowego w londyńskim Ośrodku Badań Polityki Gospodarczej, przygotowanego w 1994 r. na zamówienie Komisji UE. Według niego przyjęcie do UE krajów Grupy Wyszehradzkiej „kosztowałoby” ją rocznie 63–64 mld euro, czyli 78 mld dol., z czego 27 mld euro przeznaczane byłoby na wspieranie rozwoju ich rolnictwa. Konkludował on zatem, że przyjęcie tych krajów do UE winno nastąpić nie wcześniej niż za 30 lat, gdyż wówczas byłyby one w stanie dogonić w rozwoju gospodarczym

3 Szerzej na temat Grupy Wyszehradzkiej patrz rozdz. IV, część druga.

kraje UE pod warunkiem, iż w tym czasie zwiększałyby one swój dochód narodowy dwa razy szybciej niż państwa UE.

Były jednak też inne koncepcje w tym względzie. Sugerowały one przyjmowanie do UE wszystkich zainteresowanych państw Europy środkowo-wschodniej jednocześnie, przy czym następowałyby to etapami trwającymi po kilka lat. I tak np. ekspertyza w tej kwestii, przygotowana w 1995 r. przez holenderską Radę Gospodarczo-Społeczną (organ doradczy rządu), proponowała zastąpienie dotychczasowych dwustronnych umów stowarzyszonych jednym wielostronnym układem. Ujednoliciłby on tworzenie przez zainteresowane kraje i UE strefy wolnego handlu między nimi.

Drugim etapem zbliżania się powyższych państw do Unii Europejskiej byłoby utworzenie między nimi unii celnej, w ramach której nastąpiłaby też pewna liberalizacja przepływu usług oraz częściowe dostosowanie ustawodawstwa państw stowarzyszonych do ustawodawstwa UE (w zakresie zamówień rządowych, konkurencyjności i pomocy państwowej dla przedsiębiorstw).

Trzeci etap rozpocząłby się od formalnego wejścia państw stowarzyszonych do Unii Europejskiej przy istnieniu kilkietapowego okresu przejściowego, w trakcie którego nowo przyjęte państwa dostosowywałyby swą gospodarkę do rynku UE. W ciągu 4–5 lat od ich przyjęcia do UE wyeliminowane zostałyby kontrole graniczne w zakresie przepływu towarów i usług między UE a tymi państwami. Dłuższe okresy przejściowe byłyby w zakresie ustanawiania swobodnego przepływu osób między nimi, dostosowywania się nowo przyjętych państw do norm UE w zakresie ochrony środowiska i warunków pracy w zakładach. Następnie miałyby miejsce całkowita liberalizacja przepływu kapitałów. Ukoronowaniem tego procesu byłoby wejście powyższych państw do unii walutowej.

Jednocześnie UE reformowałaby swoją dotychczasową wspólną politykę rolną, tak, by np. koszty przyjęcia do niej państw Grupy Wyszehradzkiej w kontekście wspierania rozwoju ich rolnictwa zwiększyły się jedynie o 10–15 mld eur rocznie, a w kontekście wspierania ich rozwoju z funduszy strukturalnych o 20 mld euro rocznie, czyli łącznie o około 30–35 mld euro rocznie. W rezultacie przeprowadzonych reform wzrost wydatków Unii w związku z przyjęciem do niej państw Grupy Wyszehradzkiej wzrósłby o 0,6% produktu krajowego brutto UE w stosunku do wydatków, jakie przewiduje się w 1999 r. przy udziale w niej 15 państw.

18 XII 1995 r. Rada Europejska na sesji w Madrycie zleciła Komisji UE przygotowanie opinii (*avis*) na temat wniosków złożonych przez państwa stowarzyszone w sprawie przystąpienia do UE.

19 IV 1996 r. Komisja UE przekazała rządów państw stowarzyszonych z UE kwestionariusz zawierający pytania dotyczące 23 różnorodnych ich dziedzin, na

podstawie których miała ona przygotować opinię (*avis*) w sprawie możliwości ich przystąpienia do UE.

Następnie Komisja UE kilkakrotnie prosiła kraje kandydujące do UE o dodatkowe informacje w kontekście jej kwestionariusza.

16 VII 1997 r. Komisja przedstawiła Parlamentowi Europejskiemu bardzo obszerny dokument pod nazwą Agenda 2000. W pierwszej części dotyczy on strategii wzmocnienia UE, w tym przede wszystkim wzrostu konkurencyjności i zatrudnienia w UE, przyszłej reformy instytucjonalnej w UE, finansowania UE na lata 2000–2006, zmodernizowania polityk sektorowych, w tym szczególnie wspólnej polityki rolnej. W drugiej części zajmował się on problemami związanymi z rozszerzeniem UE. Na podstawie odpowiedzi państw – kandydatów Komisja wyrażała w nim opinie na temat stopnia zawansowania w poszczególnych państwach – kandydatach procesów dostosowawczych w poszczególnych sektorach gospodarki i systemie politycznym do systemu UE, szans na pełną ich realizację oraz spełnienia przez te państwa kryteriów ustalonych przez Radę Europejską w czerwcu 1993 r. w Kopenhadze.

W przypadku 10 państw Europy środkowo–wschodniej, kandydujących do UE, Komisja stwierdziła, że Słowacja nie spełnia wymogów kryterium politycznego dotyczącego wystarczającej stabilności instytucji demokratycznych, a w kilku krajach nie są w pełni przestrzegane prawa mniejszości narodowych.

Jeśli chodzi o spełnianie kryteriów ekonomicznych to Komisja stwierdziła, że w większości powyższych państw gospodarka wykazuje wyraźne cechy systemu rynkowego, ale „żaden z kandydujących krajów nie spełnia obecnie dwóch ekonomicznych kryteriów z Kopenhagi, ale kilka z nich może je spełnić w ciągu kilku lat”.

Wreszcie, jeśli chodzi o dostosowanie ustawodawstw państw – kandydatów do *acquis communautaire*, to zdaniem Komisji państwa te miały bardzo wiele do zrobienia, szczególnie że zjawisku temu towarzyszy słabe przygotowanie systemu administracyjnego i jurysdykcji. Najwcześniej warunki te – zdaniem Komisji UE – miały spełniać Węgry, gdyż już „w średnim okresie”.

Na podstawie Agendy 2000 Rada Europejska UE 15 XII 1997 r. na swej sesji w Kopenhadze zakwalifikowała do negocjacji w sprawie członkostwa UE następujące kraje: Czechy, Estonię, Polskę, Słowenię i Węgry a ponadto Cypr. Zaleciła by negocjacje rozpoczęły się na przełomie marca i kwietnia 1998 r. Jednocześnie postanowiła, że kraje te zostaną objęte programami tzw. Partnerstwa dla Członkostwa Zawierają one programy działania, określające dla poszczególnych państw obszary priorytetowe, wymagające dalszych dostosowań do gospodarki UE, definiujące warunki wsparcia finansowego dla tych państw, w tym ustanowienie fun-

duszy przedakcesyjnych oraz wykorzystanie i nadzorowanie w jednolitych ramach wszelkich form pomocy UE.

Na podstawie uchwały Rada EU 16 III 1998 r. wydała rozporządzenie regulujące szczegółowo zasady powyższych programów. Zawierają one plany działania, określające dla poszczególnych państw obszary priorytetowe, wymagające dalszych dostosowań do gospodarki UE, definiujące warunki wsparcia finansowego dla tych państw, w tym ustanowienie funduszy przedakcesyjnych oraz wykorzystanie i nadzorowanie w jednolitych ramach wszelkich form pomocy UE.

W przypadku Polski Partnerstwo dla Członkostwa zostało ustanowione na podstawie decyzji Rady UE z 23 III 1998 r. oraz stanowiska Komisji z 25 IV 1998 r.

W przypadku 6 pozostałych państw kandydujących Rada Europejska na powyższej sesji postanowiła, że rozpoczęcie negocjacji z nimi nastąpi w terminie późniejszym. 13 X 1999 r. Komisja zaleciła podjęcie rokowań z Bułgarią, Litwą, Łotwą, Maltą, Rumunią i Słowacją. Ostateczną decyzję w tej kwestii podjęła Rada Europejska 10 grudnia 1999 r.

Negocjacje UE z 6 państwami, zakwalifikowanymi przez Radę Europejską w 1997 r., rozpoczęły się 31 III 1998 r. Były one prowadzone z poszczególnymi państwami oddzielnie, ale w zbliżonym tempie; również indywidualnie a nie zbiorowo. Pierwotnie zakładano, że w przypadku większości państw negocjacje zakończą się w 2000 r., w przypadku Estonii, Cypru i Węgier nawet nieco wcześniej, i że wszystkie państwa zostaną przyjęte do UE jednocześnie. W praktyce negocjacje odbywały się nieco wolniej, niż pierwotnie przewidywano, w przypadku 10 krajów kandydujących zakończyły się 13 XII 2002 r. a w przypadku Bułgarii i Rumunii zakończą się one prawdopodobnie w 2004 r. lub 2005 r.

W UE ścierały się dwie tendencje. Według jednej przewidywano jednoczesne przyjęcie do UE wszystkich 12 negocjujących państw; według drugiej najpierw do UE zostałyby przyjęte część państw z pierwszej szóstki, a pozostała zostałaby przyjęta wraz z drugą negocjującą szóstką, tj. Bułgarią, Litwą, Łotwą, Maltą, Rumunią i Słowacją. Negocjacje w sprawie ich przystąpienia do UE rozpoczęły się 24 III 2000 r.

Rada Europejska na spotkaniu w Nicei w dniach 7–9 XII 2000 r. zajęła stanowisko, że UE będzie gotowa przyjąć kandydujące państwa do UE już 1 I 2003 r. o ile zakończą one negocjacje we właściwym terminie.

Na spotkaniu ministrów spraw zagranicznych państw UE 18 XI 2002 r. Zajęli oni stanowisko, że 10 państw kandydujących do UE będzie przyjętych do niej 1 V 2004 r., tak by ludność tych państw mogła wziąć udział w czerwcowych wyborach do Parlamentu Europejskiego, a Rumunia i Bułgaria – 1 I 2007 r.

Mimo ewentualnego pozytywnego zakończenia negocjacji, przyjęcie powyższych państw do UE było jeszcze uzależnione od uprzedniego przeprowadzenia gruntownych reform w UE przedstawionych w Agendzie 2000, tj. w zakresie: wspólnej polityki rolnej (przybliżenie cen żywności w UE do cen światowych, głównie przez zmniejszenie cen żywności w UE do cen światowych, głównie przez zmniejszenie cen gwarantowanych na produkty rolne, a tym samym zmniejszenie budżetu wspólnej polityki rolnej⁴), funduszy strukturalnych⁵ (zmniejszenie ich wielkości), zmniejszenie wpłat netto państw członkowskich, głównie RFN, Austrii, Szwecji i Holandii do budżetu UE oraz nie zwiększenie liczby komisarzy w Komisji w przypadku przyjęcia do UE nowych państw i zwiększenie zróżnicowania głosów posiadanych przez państwa na korzyść państw największych, by nie były one przegłosowane przez państwa małe.

Zakładano, że reformy te miały być przeprowadzone podczas sesji Rady Europejskiej w marcu 1999 r. W praktyce na sesji tej rozwiązano pierwsze trzy problemy (patrz stosowne rozdziały poświęcone UE).

Jednocześnie Rada Europejska postanowiła przeznaczyć dla 11 państw kandydujących do UE 21 mld euro w ramach pomocy przedakcesyjnej, zaś 60 mld euro dla 6 państw już negocjujących z UE na pierwsze 4 lata ich członkostwa w UE.

Z kolei na sesji Rady Europejskiej w 4–6 czerwca 1999 r. postanowiono, że do grudnia 2000 r. będzie podjęta ostateczna decyzja w sprawie: zmiany liczby głosów posiadanych przez poszczególne państwa w Radzie, ograniczenia liczby komisarzy w Komisji oraz zwiększenia spraw, w przypadku których podjęcie uchwał będzie wymagało nie jednomyślności a kwalifikowanej większości głosów. W tym celu postanowiono zwołać kolejną konferencję międzyrządową, która rozpoczęła się 14 II 2000 r.

Problemy te zostały w zasadzie rozwiązane na posiedzeniu Rady Europejskiej w Nicei w dniach 7–10 XII 2000 r.⁶ W przypadku jednak liczby komisarzy w Komisji i zwiększenia liczby spraw, w przypadku których uchwały będzie można podejmować kwalifikowaną większością, ostateczna decyzja ma zapaść na kolejnej konferencji międzyrządowej w 2004 r. Ponadto zajmie się ona precyzyjnym ustaleniem podziału kompetencji między organami UE a organami państw członkowskich.

13 XII 2002 r. 10 państw kandydujących zakończyło w Kopenhadze rokowania w sprawie ich wejścia do UE. Zgodnie z ustaleniami ma to nastąpić 1 V 2004 r. Rokowania z Bułgarią i Rumunią mają być zakończone do końca 2005 r., tak by z dniem 1 I 2007 r. stały się one członkami UE.

4 Szerzej zob. pkt 1 Cd rozdz. VII.

5 Zob. pkt 1 Cd 1 rozdz. VII.

6 Szerzej zob. pkt 1 B, C i D rozdz. VI.

Jednocześnie Rada Europejska postanowiła, że w 2005 r. będzie ustalony termin, kiedy UE rozpocznie negocjacje z Turcją w sprawie jej przystąpienia do tej organizacji.

W marcu 2003 r. Komisja UE zajęła stanowisko, że wskazanym byłoby rozważyć możliwość przystąpienia Albanii, Bośni i Hercegowiny, Chorwacji, Czarnogóry, Macedonii i Serbii do UE.²⁷

2. Stosunki zewnętrzne

UE utrzymuje ożywione i różnorakie stosunki z państwami nieczłonkowskimi. W praktyce wykształciły się następujące rodzaje tych stosunków: *trzy rodzaje stowarzyszeń, umowy specjalne, umowy (układy) preferencyjne, zwykłe umowy handlowe, system generalnych (globalnych) preferencji celnych, utrzymywanie przez państwa przedstawicielstw dyplomatycznych przy UE i misji UE w tych państwach*. Należy nadmienić, że w kilku przypadkach niektóre z powyższych typów stosunków są do siebie bardzo podobne i w rzeczywistości różnią się tylko nazwą (chodzi głównie o stowarzyszenie z krajami rozwijającymi się i niektóre układy preferencyjne).

A. Stowarzyszenie z UE

a. Tryb stowarzyszenia się państwa z UE

Stowarzyszenie obszarów niesamodzielnych dokonuje się na podstawie konwencji wykonawczych do art. 129–136 Traktatu WE, zawieranych między państwami członkowskimi, bez udziału samych obszarów. Natomiast stowarzyszenie państw z UE następuje na podstawie umowy zawieranej między państwami i UE. Negocjacje w sprawie tego typu stowarzyszenia z upoważnienia Rady UE prowadzi Komisja, umowę zawiera Rada, po uzyskaniu uprzedniej aprobaty Parlamentu Europejskiego. Umowa musi być ratyfikowana przez państwa członkowskie UE i państwo – kandydata.

b. Rodzaje stowarzyszeń z UE

Instytucję stowarzyszeń reguluje Traktat WE. Rozróżnia on dwa rodzaje stowarzyszeń: obszarów zależnych od państw członkowskich (art. 129–136) i niepodległych państw (art. 237). W praktyce w przypadku drugiego typu stowarzyszenia wykształciły się jakby jego dwa rodzaje: stowarzyszenie z UE krajów rozwijających się i stowarzyszenie z UE europejskich krajów słabiej rozwiniętych.

7 Szerzej na ten temat patrz rozdz. XII.

c. Stowarzyszenie z WE obszarów niesamodzielnych, zależnych od poszczególnych jej państw członkowskich

Ten typ stowarzyszenia jest regulowany przez część IV Traktatu WE, zatytułowaną – Stowarzyszenie krajów i terytoriów zamorskich. Polega ono na odpowiednim włączeniu powyższych obszarów do strefy działania wspólnego rynku, utworzonego przez państwa członkowskie, przy czym o sposobie włączenia decydują wyłącznie państwa UE sprawujące na tych obszarach władzę zwierzchnią.

Załącznik IV Traktatu WE wymienia dwadzieścia sześć krajów i terytoriów zamorskich, wobec których mają zastosowanie postanowienia części IV Traktatu. Były to – ponieważ większość z tych terytoriów uzyskała już dawno niepodległość – przede wszystkim kolonie Francji oraz nieliczne kolonie i obszary powiernicze Belgii, Holandii i Włoch. Spośród kolonii pierwotnych państw członkowskich WE załącznik nie wymieniał jedynie Surinamu i Antyli Holenderskich, stosunki z którymi miały być regulowane przez specjalny protokół do Traktatu WE. Układ w sprawie przystąpienia Wielkiej Brytanii do WE z 22 I 1972 r. na podstawie art. 24 włączył do załącznika IV Traktatu WE dodatkowo 20 terytoriów i obszarów zależnych od Wielkiej Brytanii.

Na podstawie części IV Traktatu WE zawierane są między państwami członkowskimi Wspólnoty konwencje wykonawcze, szczegółowo regulujące sposób włączania krajów i terytoriów zamorskich niesamodzielnych w sferę działania Wspólnego Rynku. Pierwsza konwencja wykonawcza została zawarta na pięć lat, jednocześnie z Traktatem WE. Przewidywała ona zniesienie w pewnym stopniu – w czasie jej obowiązywania – ograniczeń ilościowych i ceł we wzajemnych obrotach między państwami WE a obszarami stowarzyszonymi, przy czym te ostatnie miały prawo utrzymywać, a w niektórych sytuacjach nawet zwiększać ograniczenia ilościowe i cła w celu ochrony własnego przemysłu; stopniowe rozciągnięcie na terytoria stowarzyszone prawa swobodnego osiedlania się obywateli i spółek państw członkowskich Wspólnoty.

Mocą konwencji powołano także Fundusz Rozwoju Krajów i Terytoriów Zamorskich, którego zadaniem było finansowanie projektów w dziedzinie reinwestycji (budowa dróg, portów, szkół, szpitali), realizowanych na terenie obszarów stowarzyszonych. Pomoc ta miała charakter bezzwrotny. Kapitał Funduszu na powyższe pięć lat wynosił 581,25 mln dol.

W czasie obowiązywania konwencji przeważająca większość stowarzyszonych z WE obszarów niesamodzielnych uzyskała niepodległość. Nowo powstałe państwa, pragnąc korzystać z pomocy finansowej uzyskiwanej od Funduszu Rozwoju, nie wycofały się jednak ze stowarzyszenia z WE. Z chwilą wygaśnięcia tej konwencji,

tzn. w grudniu 1962 r., większość z nich podjęła starania i zawarła w 1963 r. z WE umowę o stowarzyszeniu (tzw. konwencję z Jaunde).

W lutym 1964 r. została zawarta nowa konwencja wykonawcza w sprawie stowarzyszenia się z WE francuskich i holenderskich terytoriów zależnych, tj. francuskiej Polinezji, francuskiej części Somali, Nowej Kaledonii, St. Pierre i Miquelonu, holenderskiej Nowej Gwinei, a ponadto na prośbę Holandii – także Surinamu i Antyli Holenderskich, która weszła w życie 1 VI 1964 r.

Postanowienia konwencji były w zasadzie analogiczne do postanowień „konwencji z Jaunde”, tj. konwencji w sprawie stowarzyszenia się z WE siedemnastu państw afrykańskich i Republiki Malgalskiej, omówionej w pkt. d niniejszego rozdziału. Różnica polega jedynie na tym, że – w przeciwieństwie do postanowień „konwencji z Jaunde” – obszary stowarzyszone na mocy tej konwencji nie mogły brać żadnego udziału w podejmowaniu decyzji w sprawie ich stowarzyszenia z WE; prawo to było i jest nadal zastrzeżone wyłącznie dla państw WE. W związku z tym konwencja nie ustanowiła żadnych organów stowarzyszenia, o realizacji którego i ewentualnych modyfikacjach jego zasad decydują wyłącznie organy WE. Państwa WE wyasygnowały 70 mln dol. na realizację pomocy finansowej dla obszarów stowarzyszonych w czasie pięciu lat obowiązywania konwencji.

W latach 1971–1975 obowiązywała trzecia konwencja wykonawcza, odnosząca się do francuskich i holenderskich terytoriów zależnych. Następne konwencje (1976–1980, 1981–1985, 1986–1990, 1991–1995) obejmowały także brytyjskie terytoria zależne. Ostatnia konwencja rozciąga się na niewielkie obszary zależne powyższych trzech państw, głównie wyspy, zamieszkałe łącznie przez około 950 tys. mieszkańców.

Wszystkie te konwencje wykonawcze powtarzały postanowienia pierwszych dwóch konwencji w sprawie swobodnego handlu między państwami członkowskimi a stowarzyszonymi terytoriami zależnymi oraz prawa obywateli i spółek z tych państw osiedlania się w powyższych terytoriach zależnych. Jednocześnie każdorazowa konwencja przyznawała terytoriom zależnym pomoc finansową WE. Konwencja, obowiązująca od 1991 r., przyznawała obszarom stowarzyszonym z WE pomoc finansową na lata 1991–1995 w wysokości 165 mln ECU, z czego 109 mln było udzielonych w formie pomocy bezzwrotnej.

d. Stowarzyszenie z UE krajów rozwijających się

Ten typ stowarzyszenia stosowany jest przez UE wobec państw, które przez długie lata były koloniami jej państw członkowskich. Są to kraje słabo rozwinięte gospodarczo, których gospodarka opiera się przede wszystkim na rolnictwie i wydobywaniu surowców mineralnych. Nie mają one przemysłu, albo znajduje się on dopiero w stadium początkowym.

Stowarzyszenie to powstaje na podstawie umowy, zawieranej między państwami chcącymi się stowarzyszyć a UE, a nie jak w poprzednim typie stowarzyszenia na mocy jedynie decyzji samych państw UE. Polega ono na wzajemnym stopniowym znoszeniu przez państwa UE i państwa stowarzyszone ceł i ograniczeń ilościowych we wzajemnych obrotach handlowych, przy czym państwa stowarzyszone mogą niekiedy utrzymywać, a nawet ustanawiać nowe cła lub ograniczenia ilościowe w celu ochrony przemysłu. Na państwa stowarzyszone rozciąga się zasada swobodnego osiedlania się spółek oraz przenoszenia kapitału z państw UE. Ponadto UE udziela państwom stowarzyszonym różnorodnej pomocy finansowej, a niekiedy także technicznej.

Umowa o stowarzyszeniu zawierana jest na pięć lat, następnie może być odnawiana. Ma to umożliwić obydwu stronom dokonanie rewizji zasad stowarzyszenia w celu uwzględnienia sytuacji, jaka wytworzyła się w toku realizacji postanowień umowy o stowarzyszeniu.

Głównym celem stowarzyszenia, z punktu widzenia państw członkowskich WE, jest utrzymanie dotychczasowych ich wpływów gospodarczych, w tym zapewnienie sobie rynków zbytu oraz wpływów politycznych w byłych ich koloniach.

W latach 1958–1960 większość obszarów zależnych, które były stowarzyszone z WE, uzyskała niepodległość. Dążyły one do ponownego stowarzyszenia się z WE, ale na warunkach ustalonych w rokowaniach między innymi z państwami WE, a nie jednostronnie narzuconych przez państwa WE. Tylko Gwinea zrezygnowała z możliwości stowarzyszenia się ze Wspólnym Rynkiem. Po długich rokowaniach została podpisana 20 VII 1963 r. w Jaunde konwencja o stowarzyszeniu się z WE siedemnastu państw afrykańskich i Republiki Malgaskiej. Konwencję podpisali, z jednej strony, przedstawiciele sześciu państw WE oraz Rady WE, z drugiej zaś: Beninu, Burundi, Czadu, Gabonu, Górnej Wolty, Kamerunu, Konga Brazzaville, Konga Kinszasa (obecnie Zair), Mali, Mauretanii, Nigru, Rwandy, Republiki Malgaskiej, Republiki Środkowoafrykańskiej, Senegal, Somalii, Togo, Wybrzeża Kości Słoniowej. Wszystkie te państwa były poprzednio stowarzyszone z WE jako obszary niesamodzielne. Konwencja weszła w życie 1 VII 1964 r.

Konwencja została zawarta na pięć lat. Na rok przed jej wygaśnięciem państwa członkowskie były zobowiązywane podjąć kroki na rzecz zawarcia nowej umowy.

W wyniku tej umowy państwa stowarzyszone korzystały z obniżek celnych, dokonywanych w ramach WE. Ponadto państwa członkowskie WE zniosły całkowicie cła na następujące produkty pochodzące z państw stowarzyszonych: ananasy, kawę, herbatę, pieprz, wanilię, goździki, kakao, gałkę muszkatałową oraz niektóre gatunki drzewa, z dniem wejścia w życie konwencji.

Z drugiej strony – państwa stowarzyszone były zobowiązane obniżać corocznie, od siódmego miesiąca po wejściu w życie konwencji, o 15% cła i inne opłaty na towary importowane z państw członkowskich WE. Najpóźniej po upływie czwartego roku od wejścia w życie konwencji powinny być one ponadto znieść wszelkie ograniczenia ilościowe w handlu z państwami WE. Konwencja zezwalała państwom stowarzyszonym na utrzymanie, a nawet podwyższenie ceł i innych opłat oraz ograniczeń ilościowych w celu ochrony własnego przemysłu i utrzymania równowagi w bilansie płatniczym. Zobowiązywała ona także państwa stowarzyszone do przyznania, najpóźniej do 1 VII 1967 r., towarzystwom (firmom) z państw członkowskich WE takich samych uprawnień w zakresie prawa osiedlania się i świadczenia usług, jak własnym.

Wreszcie przewidywała ona współpracę między państwami WE i państwami stowarzyszonymi w dziedzinie technicznej i finansowej w celu przyśpieszenia rozwoju gospodarczego i społecznego państw stowarzyszonych. Na realizację pomocy technicznej i finansowej dla państw stowarzyszonych w czasie pięciu lat obowiązywania konwencji przeznaczono 730 mln jednostek rozliczeniowych, z czego 620 miało charakter pomocy bezzwrotnej.

Konwencja powołała do życia Europejski Fundusz Rozwoju w miejsce Funduszu Krajów i Terytoriów Zamorskich, który miał za zadanie udzielenie powyższej pomocy finansowej. Kapitał Funduszu na cztery lata został ustalony w wysokości 800 mln jednostek rozliczeniowych. 730 mln z powyższego kapitału było przeznaczonych dla stowarzyszonych krajów rozwijających się, a 70 mln dla stowarzyszonych obszarów zależnych.

W powyższym pięcioletnim okresie stowarzyszone kraje rozwijające się otrzymały od Funduszu pomoc techniczną i finansową w wysokości zaledwie 500 mln jednostek rozliczeniowych, a nie jak planowano – 730 mln. 45% z powyższych funduszy było przeznaczzone na modernizację rolnictwa, 38% na infrastrukturę, 10% na oświatę, realizację programów szkolenia kadr i szkolenia zawodowego, 5% na rozbudowę służby zdrowia, a zaledwie 2% na industrializację.

W celu nadzorowania realizacji postanowień konwencji zostały powołane: Rada Stowarzyszenia, Komitet Stowarzyszenia, Konferencja Parlamentu Stowarzyszenia oraz Trybunał Rozjemczy Stowarzyszenia. Głównym organem była Rada Stowarzyszenia, która składała się – z jednej strony członków Rady WE i członków Komisji WE, z drugiej zaś po jednym członku rządu z każdego państwa stowarzyszonego. Zbierała się co najmniej raz w roku. Uchwały zapadały za obustronną zgodą państw członkowskich WE i państw stowarzyszonych.

Po wygaśnięciu 31 VI 1969 r. powyższej konwencji, stowarzyszenie 18 państw z WE zostało odnowione na kolejnych pięć lat umową, podpisaną 29 VII 1969 r. w Jaunde. Weszła ona w życie 1 I 1971 r. i obowiązywała do 31 I 1975 r.

W nowej umowie o stowarzyszeniu zostały utrzymane preferencje celne i handlowe udzielone krajom stowarzyszonym przez WE w umowie poprzedniej. W celu złagodzenia jednak dyskryminacji, jaką zostali dotknięci producenci artykułów tropikalnych z krajów nie stowarzyszonych z WE w wyniku stosowania powyższych preferencji, WE zredukowała swoje cła na ich produkty od 15% do 40%, a cła na niektóre produkty – w tym kawę i niektóre gatunki drzewa – zostały całkowicie zawieszane.

Umowa utworzyła także system stabilizujący w pewnym stopniu ceny na artykuły tropikalne z krajów stowarzyszonych.

Państwa WE wyasygnowały ponadto w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju 1 mld jednostek rozliczeniowych, w tym 918 mln na pomoc finansową dla stowarzyszonych krajów rozwijających się, a 82 mln dla stowarzyszonych obszarów zależnych, w celu przyspieszenia ich rozwoju gospodarczego. Z powyższej sumy 810 mln jednostek rozliczeniowych miało stanowić pomoc bezzwrotną, 90 mln – pożyczki na specjalnie dogodnych warunkach, 100 mln – pożyczki na normalnych warunkach handlowych.

Wreszcie umowa przedłużyła działalność organów stowarzyszenia, utworzonych na mocy „konwencji z Jaunde” z 1963 r. Ich skład, zadania i funkcje nie zmieniły się w porównaniu z okresem poprzednim.

Po wygaśnięciu powyższej umowy o stowarzyszeniu 31 I 1975 r. nie została ona odnowiona w związku z podpisaniem 28 I 1975 r. przez WE i czterdzieści sześć państw Afryki, strefy Karabinów i Pacyfiku tzn. konwencji z Lomé.

Kolejnym stowarzyszeniem omawianego typu było stowarzyszenie Kenii, Tanzanii, Ugandy z WE. Pierwsza umowa w tej sprawie została, po pięcioletnich rokowaniach, podpisana 26 VII 1968 r. w Arushy. Na jej mocy WE zniósła opłaty celne i ograniczenia ilościowe (z wyjątkiem niektórych artykułów tropikalnych) na towary importowane z powyższych państw. Z drugiej strony państwa powyższe, tworzące wówczas Wspólnotę Gospodarczą Afryki Wschodniej, udzieliły WE koncesji taryfowych w postaci preferencji celnych (obniżki rzędu 10%) na 69 pozycji. Stanowiło to około 15% całego eksportu WE do tych państw. Umowa nie przewidywała pomocy finansowej WE dla tych państw. Powoływała do życia organy stowarzyszenia analogiczne do organów stowarzyszenia osiemnastu państw afrykańskich z WE.

Umowa ta wygasła już 31 maja 1969 r. Została odnowiona 24 IX 1969 r. w Arushy na pięć lat. Termin wejścia jej w życie w praktyce został przez państwa WE zsynchronizowany z wejściem w życie „konwencji z Jaunde”. Był nim 1 I 1971 r. Nowa umowa w zasadzie niewiele różniła się od umowy pierwszej.

Umowa powyższa była pierwszą umową o stowarzyszeniu, zawartą przez WE nie z byłą kolonią państwa członkowskiego, lecz z państwem wchodzącym w

skład Commonwealthu. Należy jednak wspomnieć, że pierwsza taka umowa de facto została zawarta między WE a Nigerią 11 VII 1966 r. w Lagos, nie weszła jednak w życie, ponieważ Francja jej nie ratyfikowała. Umowa między WE a Nigerią była bardzo podobna do umowy między WE a państwami Wspólnoty Gospodarczej Afryki Wschodniej.

Ostatnim stowarzyszeniem omawianego typu było stowarzyszenie Maroka i Tunezji z WE. Rokowania w tej sprawie trwały od 1963 r., a zostały zakończone w 1969 r. zawarciem umowy o stowarzyszeniu – w pierwszym przypadku 28 marca w Tunisie, w drugim – 31 marca w Rabacie. Obydwie umowy weszły w życie 1 IX 1969 r. Również Algieria prowadziła rokowania z WE w sprawie stowarzyszenia się z tą Wspólnotą, ale nie zakończyły się one sukcesem.

Umowy Maroka i Tunezji z WE przewidywały jednostronne całkowite zmniejszenie przez tę Wspólnotę ceł i ograniczeń ilościowych na towary przemysłowe, pochodzące z tych państw, z wyjątkiem ceł na korek, produkty naftowe i niektóre wyroby stalowe (na które przyznano tym krajom kontyngenty taryfowe).

Powyższe umowy zostały zawarte na pięć lat i przewidywały ich odnowienie po upływie terminu ważności. W wyniku kilkuletnich rokowań WE zawarła w styczniu 1976 r. ze wszystkimi trzema krajami Maghrebu umowy nowego typu, określane nazwą „układów specjalnych”. Są one omówione niżej w odrębnym punkcie.

Od czasu zawarcia przez niektóre kraje rozwijające się z WE panował pogląd, że należy dążyć do tego, aby jedna, a nie wiele umów regulowało tego typu stowarzyszenie. Dla tego podczas zawierania umów o stowarzyszeniu z nowymi krajami rozwijającymi się starano się zsynchronizować terminy wejścia ich w życie oraz czas obowiązywania. Miało to ułatwić w przyszłości zawarcie jednej umowy ze wszystkimi krajami rozwijającymi się pragnącymi mieć status członka stowarzyszonego WE.

Po długoletnich próbach umowa taka została zawarta. Była nią konwencja zawarta 28 I 1975 r. w Lomé. W życie weszła 1 IV 1976 r., wygasła zaś 1 III 1980 r. Jej sygnatariuszami, z jednej strony było dziewięć państw WE, z drugiej zaś – czterdzieści sześć państw Afryki, strefy Karabinów i Pacyfiku (w czasie obowiązywania przystąpiło do niej ponad osiem krajów rozwijających się), określanych powszechnie skrótem ACP. Partnerami państw WE były kraje już stowarzyszone z tą Wspólnotą, do których dołączyły się inne kraje rozwijające się, głównie były kolonie brytyjskie.

Tytuł konwencji nie wyjaśnia, czego ona dotyczy. Oficjalnie nazywa się konwencją między WE a krajami ACP z Lomé, powszechnie zaś nazywana jest „konwencją z Lomé”. W tekście konwencji nigdzie nie mówi się, że jest konwencja o stowarzyszeniu krajów ACP z WE. Zasady gospodarczej współpracy WE z kra-

jami rozwijającymi się, stronami konwencji z Lomé, w jednej sprawie istotnie różniły się od poprzednich konwencji o stowarzyszeniu. Mianowicie WE jednostronnie przyznała krajom rozwijającym się ustępstwa ekonomiczne. Są one – zarówno handlowe, jak i finansowe – o wiele większe niż w poprzednich stowarzyszeniach, natomiast mechanizm ekonomiczny tych ustępstw oraz mechanizm instytucjonalny, nadzorujący ich realizację, był zbliżony do poprzednio istniejących.

W dziedzinie handlu WE zobowiązała się jednostronnie znieść cła i ograniczenia ilościowe na niemal wszystkie towary (99,2%) importowane z krajów ACP. W stosunku do pozostałych towarów (przede wszystkim cytryny, mięso i zboże) zastosowano preferencyjny system importowy, który był korzystniejszy niż system preferencji generalnych, stosowanych przez WE wobec krajów rozwijających się.

W przeciwieństwie do „konwencji z Jaunde” kraje rozwijające się nie były zobowiązane do udzielania żadnych preferencji handlowych państwom WE.

Novum we współpracy międzynarodowej nie tylko między WE a krajami rozwijającymi się, lecz w skali światowej, było utworzenie przez konwencję z Lomé mechanizmu (tzw. *stabex*), zapewniającego stabilność wpływów tych krajów z dwunastu podstawowych ich produktów eksportowanych oraz niektórych ich pochodnych (łącznie 29), a mianowicie bananów, herbaty, kawy, bawełny, drewna, produktów palmowych, kokosowych, orzeszków ziemnych, sizalu, rudy żelaza i skór. W 1976 r. mechanizm ten rozciągnięto także na siedem innych produktów, w tym wanilię, goździki, wełnę, gumę arabską, mohair.

Stabex zapewniał rekompensatę finansową krajom rozwijającym się wówczas, gdy w danym roku wpływy eksportowe (w kontekście eksportu do WE) w wyniku spadku cen światowych lub klęski żywiołowej w danym kraju, zmniejszyły się co najmniej o 7,5% względem średniej z poprzednich 4 lat. Rekompensata mogła być zastosowana tylko w przypadku tych wyżej wymienionych surowców, których udział w eksporcie globalnym danego kraju nie jest mniejszy niż 7%. W przypadku krajów najbiedniejszych, wyspiarskich i bez dostępu do morza wysokość obydwu składników została zmniejszona do 2,5%.

Rekompensata następuje w formie nie oprocentowanych pożyczek, które winny być zwrócone w ciągu 5 lat, z dwuletnim okresem karencji. W przypadku dalszego niekorzystnego kształtowania się cen, zwrot pożyczki mógł być przedłużony do 7 lat. Najmniej rozwinięte kraje (łącznie 24) zostały zwolnione z obowiązku zwrotu pożyczek. Na pomoc tę przeznaczono na pięć lat 375 mln jednostek rozliczeniowych.

Wszystkie ustępstwa handlowe WE miały duże znaczenie dla krajów rozwijających się, ponieważ 54% ich eksportu oraz 44% ich importu przypadło w tym czasie na obszar WE.

Ponadto na wzór „konwencji z Jaunde” WE zobowiązała się świadczyć krajom rozwijającym się pomoc techniczną i finansową. Przeznaczono na ten cel w czasie pięciu lat 3,39 mld jednostek rozliczeniowych. W związku z tym przedłużono działalność Europejskiego Funduszu Rozwoju, który uzyskał na ten cel 3 mld jednostek rozliczeniowych, natomiast 390 mln pochodziło z Europejskiego Banku Inwestycyjnego. Z ogólnej sumy 3,39 mld jednostek rozliczeniowych 2,1 mld było przeznaczone na pomoc w formie bezzwrotnej.

W 1977 r. zgodnie z postanowieniami konwencji z Lomé zostało utworzone Centrum Rozwoju Przemysłu (CDI), którego celem jest koordynowanie inicjatyw na rzecz rozwoju przemysłu w krajach ACP, udzielanie pomocy proeksportowej i technicznej tym krajom.

31 X 1979 r. została podpisana w Lomé nowa konwencja między państwami WE i 58 państwami Afryki, strefy Karabinów i Pacyfiku, która weszła w życie 1 I 1981 r. i obowiązywała do 28 II 1985 r. W trakcie jej obowiązywania do konwencji przystąpiło jeszcze 5 krajów rozwijających się. Konwencja utrzymywała w mocy postanowienia poprzedniej konwencji w sprawie niemal swobodnego dostępu towarów krajów rozwijających się na rynek WE. Rozszerzyła mechanizm działania stabexu na czterdzieści cztery produkty rolne. Jednocześnie próg zależności eksportowej i próg uruchomienia kompensaty został obniżony z 7,5% do 6,5%, w przypadku zaś krajów mniej rozwiniętych – stanowiących około 75% stron II konwencji Lomé – z 2,5% do 2%.

Jednocześnie ustanowiła drugi mechanizm (tzw. *sysmin* lub *minex*), który zapewnił krajom rozwijającym się stabilne zyski z eksportu podstawowych ich kopalin (miedź, kobalt, fosforyt, boksyty, aluminium, ruda magnezu, cyna, ruda żelaza), gdy w wyniku klęski żywiołowej w danym państwie lub spadku cen światowych nie było możliwe pełne wykorzystanie mocy produkcyjnych lub spadł eksport. Rekompensata w takim przypadku następowała wówczas, gdy moce produkcyjne lub eksport danej kopaliny spadły co najmniej o 10%. Rekompensata miała charakter pożyczek specjalnych, które winny były być spłacone w ciągu 40 lat z dziesięcioletnią karencją, przy czym ich oprocentowanie wynosiło 1%.

Ponadto konwencja ustanawiała gwarancję odszkodowań dla inwestycji z państw WE w krajach rozwijających się w razie ich nacjonalizacji. Utrzymywała i rozszerzała współpracę między państwami WE a krajami rozwijającymi się w dziedzinie kooperacji przemysłowej, polityki energetycznej, rybołówstwa i rozwoju rolnictwa. Na realizację powyższych celów przeznaczono 5,53 mld ECU, przy czym fundusz stabexu wzrósł do 550 mln ECU.

W grudniu 1984 r. podpisano w Lomé trzecią kolejną konwencję w sprawie współpracy krajów Afryki, strefy Karabinów i Pacyfiku z WE. Tym razem stroną konwencji, obok oczywiście państw WE, było aż 66 krajów ACP. W przypadku

przepisów dotyczących handlu, weszły one w życie 1 III 1985 r., zaś przepisów w sprawie pomocy WE dla tych krajów – 1 V 1986 r. Konwencja obowiązywała do 28 II 1990 r.

Utrzymywała ona system stabex i sysmin, współpracę między państwami WE i krajami rozwijającymi się w dziedzinie kooperacji przemysłowej, polityki energetycznej, rybołówstwa i rozwoju rolnictwa. Rozciągnięto ją ponadto na transport, komunikację, sprawy socjalne i kulturę oraz walkę z pustynnieniem. Na realizację powyższych celów WE wyasygnowała 8,5 mld ECU, w tym 1 mld w formie pożyczek Europejskiego Banku Inwestycyjnego.

15 XII 1989 r. podpisano IV konwencję Lomé, która weszła w życie 1 IX 1991 r. Obowiązuje ona tym razem 10 lat, tj. do roku 2000. Wraz z konwencją został podpisany protokół finansowy w sprawie pomocy finansowej WE na lata 1991–1995. Stronami konwencji są z jednej strony państwa WE i sama WE, z drugiej strony zaś 69 państw Afryki, strefy Karabinów i Pacyfiku: Angola, Aniqua i Barbuda, Bahama, Barbados, Belize, Benin, Botswana, Burkina Faso, Burundi, Czad, Dominikana, Dżibuti, Etiopia, Fidżi, Gabon, Gambia, Ghana, Grenada, Gujana, Gwinea, Gwinea Bissau, Gwinea Równikowa, Jamajka, Kamerun, Kenia, Kiribati, Komory, Kongo, Lesotho, Liberia, Madagaskar, Malawi, Mali, Mauretania, Mauritius, Mozambik, Nigeria, Niger, Papua Nowa Gwinea, Rep. Środkowoafrykańska, Ruanda, Saint Christopher i Newis, Saint Lucia, Saint Vincent i Grenadyny, Samoa Zachodnie, Senegal, Seszele, Sierra Leone, Somalia, Suazi, Sudan, Surinam, Tanzania, Togo, Tonga, Trynidad i Tobago, Tuvalu, Uganda, Vanuatu, Wybrzeże Kości Słoniowej, Wyspy Salomona, Wyspy św. Tomasza i Księżycy, Zair, Zambia, Zielony Przylądek i Zimbabwe (wszystkie były stronami konwencji Lomé III), a ponadto Dominikana, Haiti i Namibia.

Utrzymała ona współpracę między WE a państwami ACP w dziedzinach ustalonych przez konwencję Lomé III. Na podstawie protokołu finansowego WE przyznała powyższym państwom pomoc finansową w wysokości 12 mld ECU na lata 1991–1995, z czego 9,695 mld pochodziło z Europejskiego Funduszu Rozwoju, zaś 2,305 mld od Europejskiego Banku Inwestycyjnego. Priorytet w uzyskaniu powyższej pomocy finansowej uzyskały projekty i programy realizowane w dziedzinie przemysłu, rolnictwa, turystyki, kopalnictwa, energetyki, transportu i telekomunikacji oraz infrastruktury przemysłowej.

W listopadzie 1995 r. państwa UE i ACP podpisały zmodyfikowaną wersję IV konwencji z Lomé, przy czym przystąpiły do niej dwa nowe państwa z grupy ACP. Do nowych elementów należą: stworzenie instytucji regularnych konsultacji na szczeblu UE – ACP przed ważnymi spotkaniami międzynarodowymi; zobowiązanie się UE do podejmowania działań na rzecz rozwoju handlu państw ACP; zwiększenie pomocy finansowej UE dla państw ACP o 22% i dopuszczenie

przez UE przedstawiciele państw ACP do procesu decyzyjnego przy przyznawaniu pomocy dla tych państw.

Pomoc finansowa UE dla państw ACP w latach 1996–2000 będzie wynosiła 14,625 mld ECU, z tego 13,3 mld ECU z Europejskiego Funduszu Rozwoju. W latach tych priorytet przyznano projektom służącym przede wszystkim rozwojowi wsi i rolnictwa, walce z suszą i pustynnieniem obszarów, rozwojowi małych i średnich przedsiębiorstw.

Rezultaty realizacji dotychczasowych konwencji z Lomé nie są zadawalające dla krajów rozwijających się. Konwencje te nie były w stanie zahamować dalszego spadku cen na surowce produkowane przez kraje ACP, jak i ich zadłużenia. Nadal spada udział tych krajów z obrotach handlowych państw UE (z ponad 5% w 1975 r. do 4,5% w 1996 r.). Fundusze stabexu i minexu nie zaspokajały potrzeb krajów ACP.

W tej sytuacji UE rozważano cztery warianty jej stosunków z krajami ACP. Zostały one opublikowane w listopadzie 1996 r. przez Komisję UE w tzw. Zielonej Księdze. Sprowadzają się one do:

- utrzymania dotychczasowego wariantu stosunków;
- skupienia pomocy UE przede wszystkim na krajach najmniej rozwiniętych;
- zawarcia przez UE z krajami ACP porozumienia nakreślającego jedynie ogólnie zasady współpracy UE z tymi krajami, których szczegóły zostałyby określone w dwustronnych porozumieniach;
- rozbitcie dotychczasowej konwencji z Lomé na regionalne porozumienia, w ramach których szczególny akcent zostałby położony na kraje najmniej rozwinięte.

23 VI 2000 r. została podpisana w Kotonu (Benin) umowa w sprawie partnerstwa między UE a 71 państwami ACP na okres 20 lat. Z jednej strony utrzymano zasady współpracy między stronami w dziedzinie gospodarki i handlu, przewidziane przez IV konwencję z Lomé, ale jedynie do czasu wejścia w życie nowych umów o partnerstwie między UE a krajami ACP.

Z drugiej zaś strony do umowy z Kotonu wprowadzono nowe elementy w zakresie rozwijania współpracy między UE i państwami ACP. Umowa mianowicie przewiduje podjęcie współpracy w wypracowywaniu i realizacji nowej strategii rozwoju państw ACP, która ma zapewnić im zrównoważony rozwój gospodarczy oraz ich integrację z gospodarką światową. Przewiduje się też ścisłą współpracę między UE i państwami ACP w zakresie zwalczania biedy i jej przejawami, opartej na zasadach i metodach stosowanych przede wszystkim w ONZ.

Przewiduje ona też podjęcie współpracy – dialogu między stronami w zakresie praw człowieka, rozwoju demokracji, praworządności i migracji. Zakłada się

aktywne włączenie w realizację tych celów środowisk pozarządowych obydwu stron.

Od września 2002 r. do końca 2007 r. mają być prowadzone negocjacje między poszczególnymi, ale nie wszystkimi, państwami ACP i UE w sprawie zawarcia dwustronnych umów o partnerstwie. Istotą tych umów ma być utworzenie stref wolnego handlu między poszczególnymi państwami ACP i UE od 1 I 2008 r. Prawdopodobnie będą one obejmować tylko artykuły przemysłowe, zaś handel artykułami rolnymi zostanie jedynie zliberalizowany. Ponadto mają one zapewniać liberalizację świadczenia usług, harmonizację przepisów technicznych, przestrzeganie zasad konkurencji, ochronę własności przemysłowej, ujednoczenie przepisów sanitarnych i fitosanitarnych. Z chwilą wejścia w życie tych umów rozpocznie się 12-letni okres dochodzenia do pełnej liberalizacji handlu między ich stronami.

W przypadku najbardziej zacofanych gospodarczo krajów ACP do 2004 r. ma być przeprowadzona analiza sytuacji gospodarczej krajów, które nie będą wstanie zawrzeć stosowych porozumień partnerskich. UE zobowiązała się, że w ich przypadku rozważy stworzenie dla nich stosownych instrumentów, umożliwiając im zawarcie w przyszłości takowych porozumień. Mają one być przyznane im już w 2005 r., a inne kraje ACP nie będą uznawały tego za naruszenie zasady jednakowego traktowania wszystkich państw.

W ramach pomocy finansowej dla państw ACP, UE zobowiązała się wyasygnować na ten cel 15,2 mld euro na lata 2000–2007, z czego poprzez Europejski Fundusz Rozwoju 13,5 mld (10 mld na tzw. długoterminowe finansowanie, 2,2 mld na ułatwienia inwestycyjne i 1,3 mld na rozwój regionów) oraz 1,7 mld poprzez Europejski Bank Inwestycyjny. Ponadto UE przyznała krajom ACP pomoc finansową w rocznej wysokości 3,5 mld euro na rozwiązywanie problemów powstałych w wyniku zakłócenia funkcjonowania ich gospodarki na skutek spadku cen na rynku światowym na towary przez nich eksportowane.

Zawieszono jednocześnie funkcjonowanie systemu stabexu i sysminu ze względu na ich wady (nie sprzyjały one powstawaniu bodźców do dywersyfikacji eksportu, lista towarowa ograniczała stosowanie tych systemów). W ich miejsce ma być wprowadzony bardziej elastyczny system stabilizacji dochodów państw ACP z eksportu, dostosowany do indywidualnych potrzeb tych krajów, stosowany jednak w wyjątkowych sytuacjach.

Wreszcie umowa z Kotonu przewiduje wzmocnienie w porównaniu do dotychczasowych rozwiązań, stosowanych w oparciu o konwencje z Lomé, współpracy politycznej między UE i państwami ACP. Ma ona koncentrować się na zapobieganiu konfliktom między nimi, budowie środków wzajemnego zaufania.

Realizacja poszczególnych konwencji z Lomé były nadzorowane przez organy utworzone jeszcze przez konwencję z Jaunde, chociaż z czasem nieco zmo-

dyfikowane. Poszczególne konwencje z Lomé przedłużały niejako ich funkcjonowanie. Były to następujące organy: Rada Ministrów, składająca się z jednej strony z członków Rady i Komisji Unii Europejskiej, z drugiej zaś z przedstawicieli (po jednym) rządów poszczególnych krajów rozwijających się, stron konwencji; Komitet Ambasadorów – składający się z przedstawicieli państw członkowskich UE (po jednym) oraz przedstawicieli (po jednym) krajów rozwijających się; Zgromadzenia Doradcze, składające się z przedstawicieli Parlamentu Europejskiego i parlamentów narodowych krajów rozwijających się; Sekretariat z siedzibą w Brukseli. Umowa z Koton przejęła system instytucjonalny utworzony przez konwencje z Jaunde i Lomé.

e. Stowarzyszenie z UE słabiej rozwiniętych państw europejskich

Uwagi ogólne. Celem tego typu stowarzyszenia w odniesieniu do pewnych państw jest umożliwienie im stopniowego przygotowania do wstąpienia do UE na prawach członka zwyczajnego. Państwa te nie mogą być przyjęte bezpośrednio do UE, gdyż ich gospodarka, przede wszystkim ich przemysł, nie wytrzymałby konkurencji z gospodarką państw UE. Ten typ stowarzyszenia jest więc pewnego rodzaju okresem adaptacyjnym przed pełnym wstąpieniem do UE.

W przypadku innych słabiej rozwiniętych państw europejskich celem stowarzyszenia z UE jest utworzenie między nimi a tą Wspólnotą unii celnej. Istotą ich nie są więc jednostronne, jak w przypadku krajów rozwijających się, koncesje handlowe UE, lecz koncesje z dwóch stron, prowadzące w rezultacie do dużego zespolenia w przyszłości gospodarek tych państw. Oficjalnie w konwencjach w sprawie powyższego typu stowarzyszenia z UE nie mówi się o przystąpieniu w przyszłości tak stowarzyszonego państwa do UE na prawach członka zwyczajnego. W praktyce wypowiedzi mężów stanu stowarzyszonych państw wskazują, że i one chciałyby w przyszłości przystąpić do UE na prawach członka zwyczajnego.

W przypadku pierwszego typu stowarzyszenia umowy o takim stowarzyszeniu zawarły z WE: Grecja, Turcja, Polska, Czechy, Słowacja, Słowenia, Węgry, Bułgaria, Rumunia oraz Litwa, Łotwa i Estonia. Drugiego typu stowarzyszenie – przynajmniej pierwotnie – zostało utworzone między WE a Maltą i Cyprzem.

Stowarzyszenie, którego celem jest uzyskanie statusu członka pełnoprawnego UE

– *Stowarzyszenie Grecji z UE*

Grecja stała się członkiem stowarzyszonym z UE na mocy układu podpisanego 9 VII 1961 r. w Atenach, który wszedł w życie 1 XI 1962 r. Na jego mocy z dniem wejścia w życie układu artykuły przemysłowe z Grecji zaczęto traktować w UE tak samo, jak artykuły przemysłowe UE w wymianie handlowej między państwami członkowskimi. Natomiast Grecja była zobowiązana nieść cła na

import z UE w czasie dwunastu lat, przy czym na wiele towarów okres ten został rozciągnięty do dwudziestu dwóch lat. Jednocześnie w czasie dwunastu lat miała ona wprowadzić wspólną taryfę celną z UE, chociaż w celu utrzymania tradycyjnych kierunków handlu Grecji ustanowiono wyjątki wobec wielu produktów. Postanowienia Traktatu UE na temat ograniczeń ilościowych zostały rozciągnięte na Grecję, z wyjątkiem tych, które dotyczyły artykułów rolnych. Restrykcje na artykuły rolne miały być utrzymane do czasu zharmonizowania polityki rolnej państw członkowskich WE i Grecji. Umowa wprowadzała też pewne preferencje celne i handlowe w celu ułatwienia zbytu produktów greckich w UE. W rezultacie Grecja najpóźniej w czasie dwudziestu dwóch lat miała stać się pełnoprawnym członkiem UE.

Na mocy dodatkowego protokołu, Grecja miała otrzymać od UE w ciągu pięciu lat pomoc finansową na dogodnych warunkach w wysokości 125 mln jednostek rozliczeniowych.

Umowa powołała organy Stowarzyszenia: Radę (organ międzyrządowy) i Wspólny Komitet Parlamentarny.

Znoszenie przez państwa UE ceł na greckie artykuły przemysłowe przebiegało równoległe do obniżania ceł wewnątrz UE i zostało zakończone 1 VII 1968 r. Również Grecja obniżała stopniowo stawki celne na artykuły importowane z UE. Doprowadziły one do utworzenia od listopada 1974 r. unii celnej między UE a Grecją na większość produktów przemysłowych i część rolnych. Na podstawie umowy zawartej 29 V 1979 r. Grecja stała się członkiem pełnoprawnym UE z dniem 1 I 1981 r.

– Stowarzyszenie Turcji z UE

Stowarzyszenie Turcji z UE zostało utworzone na mocy umowy podpisanej 12 IX 1963 r. w Ankarze, która weszła w życie 1 XII 1964 r. Okres, w którym Turcja miała stopniowo przejmować prawa i obowiązki, aby stać się pełnoprawnym członkiem UE, miał trwać nie dłużej niż dwadzieścia dwa lata. Został on rozbity na trzy etapy: przygotowawczy, przejściowy i końcowy. W okresie przygotowawczym Turcja miała doprowadzić do szybkiego swego wzrostu gospodarczego i zbliżyć swą strukturę gospodarczą do państw UE. UE zobowiązała się jednocześnie udzielić Turcji w czasie pierwszych pięciu lat pomocy finansowej w wysokości 175 mln jednostek rozliczeniowych.

W czasie okresu przejściowego (do dwunastu lat) i końcowego (do pięciu lat) miała być natomiast ustanowiona unia celna i uzgodniona polityka gospodarcza Turcji z polityką gospodarczą państw UE. Wspólnota miała znieść wszelkie cła i ograniczenia ilościowe na towary tureckie od 1 XII 1975 r., natomiast Turcja na towary z UE od 1 XII 1986 r. Jednocześnie w tym samym dniu powinna była ona przejść na wspólną taryfę zewnętrzną UE. Przystosowanie tureckiej taryfy celnej

do wspólnej zewnętrznej UE miało zacząć się po zakończeniu dwunastoletniego okresu przejściowego.

Umowa utworzyła analogiczne organy, jak w omówionym wyżej stowarzyszeniu Grecji z UE, tj. Radę Stowarzyszenia i Wspólny Komitet Parlamentarny. Rada powołała do życia jeszcze Komitet Stowarzyszenia, mający charakter organu wykonawczego stowarzyszenia.

W wyniku nacisku Turcji Rada Stowarzyszenia opracowała w 1968 r. nowy, szczegółowy terminarz realizacji poszczególnych celów stowarzyszenia, uwzględniający tureckie trudności gospodarcze. Po długich rokowaniach 22 XI 1970 r. podpisany został dodatkowy protokół o rozpoczęciu drugiego etapu stowarzyszenia Turcji z UE, który został przedłużony z dwunastu do dwudziestu dwóch lat. Państwa UE zgodziły się na całkowite zniesienie ceł i ograniczeń ilościowych na produkty przemysłu tureckiego z chwilą wejścia w życie protokołu. Natomiast Turcja zobowiązywała się znieść w tym czasie cła na 55% towarów importowanych z państw UE, a przez następne dziesięć na wszystkie towary, likwidując tym ograniczenia ilościowe. Obie strony postanowiły wprowadzić wzajemne ułatwienia w imporcie towarów rolnych. Turcja miała korzystać już od początku etapu okresu przejściowego z preferencji obejmujących ponad 90% jej produktów rolnych. Jednocześnie została zobowiązana do poczynienia kroków na rzecz dostosowania swj polityki rolnej UE. W okresie tym miały być rozciągnięte na Turcję postanowienia w sprawie swobodnego przepływu siły roboczej i zrównania praw robotników tureckich z robotnikami – obywatelami państw UE.

Wprowadzenie w życie protokołu dodatkowego napotkało duże trudności. W związku z tym 30 I 1974 r. został podpisany protokół tymczasowy, który wszedł w życie 1 I 1974 r., regulujący częściowe i tymczasowe problemy związane z realizacją etapu przejściowego (drugiego). Został on zawarty na rok i mógł być co roku odnawiany od czasu wejścia w życie dodatkowego protokołu z 23 XI 1970 r.

Korzyści Turcji w tym czasie ze stowarzyszenia z UE okazały się o wiele mniejsze niż oczekiwano. W ciągu dziesięciu lat zmniejszenie różnicy między Turcją a państwami Wspólnoty następowało o wiele wolniej niż zakładano. Turcja związała się wprawdzie bardziej gospodarczo z UE, gdyż w powyższym okresie jej eksport do UE wzrósł ze 137 do 162 mln dolarów, zaś import ze 150 do 1155 mln dolarów. Nie osiągnięto jednak celu podstawowego – likwidacji deficytu handlowego poprzez zwiększenie wywozu tradycyjnych artykułów rolnych Turcji oraz rozszerzenia wywozu artykułów przemysłowych i półfabrykatów. Nie udało się też zlikwidować bezrobocia (w 1972 r. 2 mln bezrobotnych), mimo „eksportu” tureckiej siły roboczej do UE w wysokości przeciętnie 70 tys. osób rocznie.

Sytuacja powyższa doprowadziła do zawarcia 1 VII 1980 r. nowego protokołu o stowarzyszeniu Turcji z WE. Przewidywał on obniżenie przez UE ceł na turec-

kie artykuły rolne do 70% stanu pierwotnego z dniem 1 I 1981 r., do 40% – 1 I 1983 r., do 20% – 1 I 1985 r., do 0% – 1 I 1987 r. Jednocześnie UE przyznała Turcji pomoc natychmiastową w wysokości 95 mln ECU.

W wyniku zamachu wojskowego, przeprowadzonego w Turcji we wrześniu 1980 r., Komisja Wspólnot Europejskich zawiesiła realizację powyższego protokołu. Z kolei Turcja od 1982 r. kilkakrotnie podwyższała cła na wiele towarów z państw UE w celu ochrony własnego przemysłu. W 1985 r. UE i Turcja podjęły rozmowy na temat wznowienia współpracy między sobą. W ich rezultacie w grudniu tegoż roku postanowiono utworzyć między UE i Turcją unię celną od 1 I 1996 r. W 1987 r. Turcja wystąpiła o przyjęcie jej na członka zwyczajnego WE.

W 1989 r. Komisja Wspólnot stwierdziła, że formalne negocjacje z Turcją w powyższej sprawie mogą rozpocząć się dopiero wówczas, gdy Turcja przeprowadzi restrukturyzację swej gospodarki, zwiększy efektywność przestrzegania praw człowieka oraz znormalizuje swe stosunki z Grecją. Jednocześnie uznała ona za konieczne zwiększenie przez Wspólnoty pomocy finansowej dla Turcji.

W 1992 r. Turcja i UE podjęły negocjacje w sprawie utworzenia między nimi unii celnej w 1996 r. Stosowana umowa w tej kwestii została podpisana w lipcu 1995 r., a w życie weszła 1 I 1996 r. Jednocześnie UE odblokowała fundusz pomocy dla Turcji w wysokości ponad 900 mln ECU.

– *Stowarzyszenie innych państw europejskich ze Wspólnotami Europejskimi*

16 XII 1991 r. Polska⁸, Czecho–Słowacja⁹ i Węgry podpisały ze Wspólnotami Europejskimi układy w sprawie stowarzyszenia się z nimi. Celem tych układów jest przede wszystkim ustanowienie wolnego handlu między Wspólnotami i tymi państwami na artykuły przemysłowe oraz pewna liberalizacja handlu artykułami rolnymi między nimi, a ponadto rozwój współpracy w dziedzinie gospodarczej, finansowej, kulturalnej i politycznej oraz zbliżanie ustawodawstwa stowarzyszonych państw do ustawodawstwa Wspólnot. Cele układów mają być zrealizowane w ciągu 10 lat. Wreszcie stanowią one, że ostatecznym celem stowarzyszenia jest przystąpienie powyższych państw na prawach członka zwyczajnego. Nie określają one jednak, kiedy to nastąpi.

W lutym 1994 r. Bułgaria i Rumunia, w czerwcu 1995 r. zaś Litwa, Łotwa, Estonia i Słowenia podpisały z UE umowy o stowarzyszeniu. W przypadku pierwszych dwóch państw przewiduje się 10-letni, a w przypadku pozostałych państw – zaledwie 5-letni okres przejściowy, w trakcie którego mają być wprowadzone w życie postanowienia tych umów, w tym przede wszystkim zniesienie barier na artykuły przemysłowe i liberalizacja handlu artykułami rolnymi między nimi.

8 Stowarzyszenie Polski ze Wspólnotami Europejskimi omówione jest w pkt. 1 rozdz. V.

9 W wyniku rozpadu tego państwa Czechy i Słowacja podpisały 4 X 1993 r. ze Wspólnotami Europejskimi nowe odrębne układy o stowarzyszeniu.

Wszystkie powyższe państwa zostały objęte pomocą finansową z funduszu określonego w skrócie PHARE.¹⁰

Stowarzyszenie, którego celem jest utworzenie unii celnej z WE

– *Stowarzyszenie Malty z WE*

Umowa w sprawie stowarzyszenia Malty z WE została podpisana 5 XII 1970 r. w La Valetta. W życie weszła 1 IV 1971 r. Stowarzyszenie miało doprowadzić w czasie dziesięciu lat do utworzenia unii celnej Malty z WE.

Ta ostatnia była zobowiązana do obniżenia swych stawek celnych o 70% na produkty Malty, z wyjątkiem artykułów rolnych i naftowych, już w chwili wejścia w życie umowy o stowarzyszeniu. Natomiast Malta powinna była obniżyć cła na artykuły WE w czasie pięciu lat o 35%. Po 1977 r. Malta miała przejść na stosowanie zewnętrznej taryfy celnej obowiązującej w WE. Stowarzyszenie nie wymagało od Malty przystosowania jej polityki handlowej, rolnej, przemysłowej i podatkowej do systemów obowiązujących w WE.

W 1976 r. zakończono realizację pierwszego etapu stowarzyszenia. W połowie lat osiemdziesiątych w zasadzie wprowadzono w życie postanowienia umowy o stowarzyszeniu Malty z WE.

W lipcu 1990 r. Malta wystąpiła do Wspólnot Europejskich w sprawie przyjęcia jej do nich w charakterze członka zwyczajnego.

Mimo pozytywnej opinii Komisji i stanowiska Rady UE rokowania nie zostały podjęte w związku ze zwycięstwem w grudniu 1996 r. Partii Pracy w wyborach na Malcie, która była przeciwna przystąpieniu Malty do UE. Zmiana rządu w czerwcu o wszczęcie rokowań w powyższej sprawie. W lutym 1999 r. Komisja UE ponownie wydała pozytywną opinię na ten temat i w związku z tym w 2000 r. rozpoczęła ona stosowne negocjacje z UE.

– *Stowarzyszenie Cypru z WE*

Umowa w sprawie stowarzyszenia się Cypru z WE została zawarta 19 XII 1972 r. w Brukseli. Umowa przewidywała doprowadzenie w czasie 10 lat do ustanowienia unii celnej między Cyprzem a WE. Ta ostatnia powinna była obniżyć o 70% swoje cła na artykuły importowane z Cypru już z chwilą wejścia w życie umowy o stowarzyszeniu. Natomiast Cypr był zobowiązany w ciągu pięciu lat obniżyć o 35% swoje stawki celne na artykuły importowane z państw WE. W drugim etapie Cypr miał stopniowo przyjmować wspólną taryfę celną WE. Ponadto miały być zlikwidowane wszelkie cła i ograniczenia ilościowe w obrocie handlowym między WE i Cyprzem.

¹⁰ Szerzej zob. rozdz. IX pkt 1.

W wyniku obaw Francji i Włoch przed zalewem ich rynku tanimi warzywami z Cypru postanowienia umowy o stowarzyszeniu były realizowane ze znacznym opóźnieniem. W 1982 r. WE i Cypr podjęły rokowania w celu ustalenia ostatecznego terminu utworzenia między nimi unii celnej. W ich rezultacie z 1987 r. zawarły one nowe porozumienie, ustalając szczegółowo terminarz ustanawiania między nimi unii celnej w ciągu 15 lat.

W lipcu 1990 r. Cypr wystąpił z wnioskiem o przyjęcie go do Wspólnot Europejskich. Rokowania w tej sprawie rozpoczęły się 31 III 1998 r.

– *Stowarzyszenie Andory z WE*

1 I 1991 r. w życie weszła umowa ustanawiająca unię celną między Andorą i WE na artykuły przemysłowe oraz niektóre artykuły rolne.

Próby stowarzyszenia się z WE innych państw

O podobnego typu stowarzyszenie z WE w latach sześćdziesiątych starała się Hiszpania, dopóki w latach siedemdziesiątych nie postanowiła starać się o przyjęcie do WE na prawach członka zwyczajnego.

W latach 1961–1968 trzy europejskie państwa neutralne – Austria, Szwajcaria i Szwecja – starały się o stowarzyszenie z WE. Wyrażały one zgodę na przyjęcie w zasadzie wszystkich zobowiązań, wynikających z traktatu WE, o charakterze gospodarczym. Sprzeciwiały się natomiast przyjęciu zobowiązań politycznych wypływających z tego Traktatu.

Zastrzeżenia powyższe napotkały na zdecydowany sprzeciw niektórych państw członkowskich WE. W rezultacie w latach siedemdziesiątych zrezygnowały one ze starań o stowarzyszenie i zawarły 22 VII 1972 r. – obok niektórych innych państw Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu (EFTA) – układy specjalne z WE w sprawie ustanowienia z nią strefy wolnego handlu na artykuły przemysłowe.

W 1990 r. rozpoczęły się negocjacje między San Marino a WE w sprawie ustanowienia między nimi unii celnej, zostały zakończone w grudniu 1991 r.

Pod koniec 1999 r. lub na początku 2000 r. miały być podjęte rokowania w sprawie stowarzyszenia Albanii, Bośni i Chorwacji oraz Macedonii z UE.

B. Układy (umowy) specjalne

a. Układy z państwami Maghrebu

WE zawarła 7 stycznia z Tunezją, 9 stycznia z Maroko a 17 stycznia 1976 r. z Algierią umowy specjalne, które zostały zaaprobowane pod koniec kwietnia tegoż roku. U ich podstawy leży polityka śródziemnomorska, omówiona w pkt c niniejszego rozdziału, poświęconym układom preferencyjnym.

Celem umów specjalnych WE z poszczególnymi państwami Maghrebu jest „szeroko pojęta współpraca” w dziedzinie gospodarki, finansów, techniki, handlu, nauki, siły roboczej.

Umowy zostały zawarte na czas nieograniczony. Co 5 lat dokonywany jest przegląd realizacji ich postanowień, w celu ulepszenia ich funkcjonowania i w związku z tym przeprowadzenia w nich ewentualnych, niezbędnych poprawek.

W zakresie handlu WE zobowiązała się do natychmiastowego zniesienia wszelkich ceł i ograniczeń ilościowych na towary przemysłowe z państw Maghrebu. Jeśli chodzi o produkty rolne państw Maghrebu, to WE przyznała im pewne preferencje celne. Natomiast państwa Maghrebu zobowiązywały się przyznać WE klauzulę największego uprzywilejowania (eksport WE do państw Maghrebu wynosił około 3% ogólnego eksportu Wspólnoty). Postanowiono podjąć między WE i państwami Maghrebu współpracę w dziedzinie marketingu i promocji sprzedaży ich towarów, a w przyszłości także w dziedzinie kooperacji przemysłowej, rybołówstwa, nauki, technologii.

WE zobowiązała się udzielić w czasie pięciu lat pomoc finansową dla Algerii w wysokości 114 mln jednostek rozliczeniowych, Maroka – 130 mln, Tunezji – 95 mln. Pomoc finansowa udzielana jest na podstawie protokołów finansowych, zawieranych co kilka lat. Tzw. czwarte protokoły przewidywały pomoc finansową WE w latach 1991–1996 Algerii w wysokości 350 mln, Maroka – 438 mln i Tunezji – 284 mln ECU.

b. Umowy z państwami EFTA

22 VI 1972 r. WE zawarła umowy z Austrią, Islandią, Portugalią, Szwajcarią i Szwecją (w życie weszły one 1 I 1973 r., jedynie w przypadku Islandii – w marcu 1975 r.) i Norwegią (14 V 1973), zaś 5 X 1973 r. z Finlandią (umowa weszła w życie 1 I 1974 r.). Wszystkie umowy przewidywały utworzenie w czasie pięciu lat strefy wolnego handlu na artykuły przemysłowe między tymi państwami z WE. Wzajemna obniżka ceł w równych ratach po 20% miała być przeprowadzona: 1 IV 1973 r. i 1 I 1974 r., 1 I 1975 r., 1 I 1976 r. i 1 VII 1977 r. Została ona przeprowadzona zgodnie z ustalonym harmonogramem. W przypadku Finlandii i Norwegii znoszenie ceł na niektóre produkty (w tym papier i stal) przedłużono do lat 11. Natomiast Islandia i Portugalia uzyskały prawo do przedłużenia okresu ustanawiania strefy wolnego handlu w WE do 1980 r., gdyby w trakcie tego procesu wystąpiły u nich trudności gospodarcze.

Wszystkie powyższe umowy, z wyjątkiem umowy z Finlandią, zawierały ponadto tzw. *klauzulę rozwojową*. Przewidywała ona możliwość rozszerzenia, w wyniku dodatkowych negocjacji, współpracy tych państw również na inne dziedziny, które nie zostały objęte tymi umowami, a więc wyjścia poza strefę wolnego handlu na artykuły przemysłowe. Portugalia już w 1974 r., a pozostałe państwa (z

wyjątkiem Islandii i Finlandii) w 1977 r. wystąpiły do WE z propozycją rozszerzenia między nimi współpracy na politykę ekonomiczną i walutową w dziedzinie komunikacji, transportu, badań naukowych i ochrony środowiska.

22 X 1991 r. WE i Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu (Austria, Finlandia, Islandia, Lichtenstein, Norwegia, Szwajcaria,¹¹ Szwecja) wynegocjowały w Luksemburgu układ w sprawie utworzenia między nimi z dniem 1 I 1994 r. Europejskiego Obszaru Gospodarczego. Istota jego sprowadza się przede wszystkim do ustanowienia między państwami członkowskimi tych dwóch organizacji swobodnego przepływu artykułów przemysłowych, kapitałów, siły roboczej i usług. W przypadku obrotu produktami rolnymi przewiduje się jedynie jego liberalizację.¹²

c. Umowa z Jugosławią

W 1980 r. Jugosłavia zawarła z WE układ o współpracy handlowej i ekonomicznej. Na jego podstawie WE zniosła cła na sześćdziesiąt artykułów o wysokim stopniu przetwarzania, które stanowiły wówczas około 70% globalnego eksportu przemysłowego Jugosławii do WE. Jednocześnie WE zwiększyła kontyngenty ilościowe na import wielu jugosłowiańskich artykułów rolnych. W zamian za to Jugosłavia przyznała WE klauzulę największego uprzywilejowania. Układ przewidywał też rozwój współpracy między WE a Jugosławią w dziedzinie: przemysłu, finansów, rolnictwa, energetyki, badań naukowych, transportu, zatrudnienia, turystyki i rybołówstwa. Wreszcie układ przyznawał Jugosławii na okres pięciu lat pomoc finansową WE w formie normalnych pożyczek w wysokości 200 mln ECU. W 1987 r. został zawarty drugi protokół finansowy na lata 1988–1991, a w 1991 trzeci protokół na lata 1991–1996, na podstawie których przyznano Jugosławii kredyty odpowiednio 500 mln i 807 mln ECU. W czerwcu 1991 r. realizacja ostatniego protokołu została zawieszona w związku z rozpadem tego państwa, a w maju 1992 r. zostało ustanowione embargo na handel z tzw. „nową” Jugosławią.

d. Umowy z Rosją i Ukrainą

W 1994 r. UE zawarła specjalne umowy o współpracy z Rosją i Ukrainą. Z jednej strony przewidują one liberalizację w handlu między nimi, przy czym ustępstwa UE w tej kwestii są o wiele większe niż pozostałych dwóch państw, z drugiej zaś – dialog polityczny między UE i tymi państwami.

11 Ludność Szwajcarii w referendum powszechnym w grudniu 1992 r. nie wyraziła zgody na przystąpienie tego państwa do Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

12 Szerzej na temat zasad funkcjonowania Europejskiego Obszaru Gospodarczego patrz rozdział V części drugiej

e. Umowa z USA

1 XII 1995 r. UE zawarła z USA umowę pod nazwą „Nowy program Transatlantyczny”. Składa się on ze wspólnej deklaracji politycznej oraz programu współpracy w dziedzinie gospodarki, polityki zagranicznej i bezpieczeństwa. Współpraca ta ma koncentrować się na czterech dziedzinach:

- promowaniu stabilności i dobrobytu w Europie, zwłaszcza zapewnienie długotrwałego pokoju w b. Jugosławii i odbudowa tego obszaru ze zniszczeń wojennych; wsparcie dla reform w Europie środkowo-wschodniej, w Rosji i na Ukrainie; kontynuacja procesu pokojowego na Bliskim Wschodzie. W deklaracji podkreślono, że „trzonem” systemu bezpieczeństwa w całym obszarze transatlantycznym pozostaje NATO;
- walce z przestępczością zorganizowaną, handlem narkotykami, terroryzmem, zagrożeniem zdrowia ludzkiego i środowiska naturalnego;
- rozwoju handlu światowego i rozbudowa wzajemnych stosunków gospodarczych, w tym zbadanie możliwości zniesienia w przyszłości ceł na produkty przemysłowe. W dokumencie mówi się o stworzeniu „nowego transatlantycznego rynku” (ale nie obszaru wolnego handlu), w tym o wzajemnym zachęcaniu do inwestycji i ułatwianiu działalności gospodarczej firmom partnera. Podkreśla się rolę Światowej Organizacji Handlu;
- ułatwianiu kontaktów pomiędzy ludźmi gospodarki, nauki, pedagogami, studentami i innymi grupami społecznymi.

C. Preferencyjne układy handlowe

Preferencyjne układy handlowe są realizacją przede wszystkim tzw. polityki śródziemnomorskiej WE zainicjowanej już w 1962 r. przez Włochy i Francję, a która została podjęta w listopadzie 1972 r. Celem jej jest ściśle powiązanie gospodarcze nadbrzeżnych krajów śródziemnomorskich z WE. Miała ona doprowadzić do ustanowienia między nimi pod koniec lat siedemdziesiątych strefy wolnego handlu, głównie na artykuły przemysłowe oraz zacieśnienia współpracy technicznej i finansowej.

Układy preferencyjne są zawierane na pewien okres, a następnie renegotjowane. Istotą ich jest przede wszystkim wzajemne udzielanie preferencji celnych lub ulg handlowych na wszystkie lub większość artykułów przemysłowych oraz niektóre artykuły rolne w ramach obrotu towarowego między stronami układów, przy czym WE udziela tych preferencji w większej lub szerszej mierze. Ponadto WE udziela pomocy finansowej swym partnerom, na podstawie zawieranych dodatkowo protokołów finansowych. Z niektórymi z nich zawiera też umowy o współpracy naukowej i technicznej.

Powyższego typu układy WE zawarła z Izraelem (w 1964, 1970 i 1975 r.), Hiszpanią (1970 r.), Egiptem (1972 i 1977 r.), Jordanią (1977 r.), Libanem (1965, 1972 i 1977 r.), Syrią (1977 r.). Na podstawie czwartego protokołu finansowego WE przyznała Izraelowi kredyty w wysokości 82 mln RCU na lata 1991–1996. Z kolei na podstawie czwartego protokołu finansowego, zawartego przez WE z Egiptem, Jordanią, Libanem i Syrią, przyznała ona tym krajom kredyty łącznie w wysokości 911 mln ECU, w tym Egiptowi 568 mln ECU.

W 1991 r. WE zaaprobowała nową, dodatkową formę współpracy ze wszystkimi swymi partnerami śródziemnomorskimi, a więc – obok wymienionych w niniejszym punkcie – także z Algierią, Tunezją, Marokiem, Cyprzem, Malcią, Turcją i Jugosławią, określaną jako „pozaprotekolarna horyzontalna współpraca finansowa”. W latach 1992–1996 na jej realizację WE przeznaczyła 2,030 mld ECU. Współpraca ta miała polegać na finansowym wspieraniu przez WE z powyższych środków projektów i programów realizowanych przez poszczególne lub grupę państw śródziemnomorskich, które będą dotyczyć całego lub części regionu śródziemnomorskiego oraz samej Wspólnoty. Priorytet przyznano projektom w dziedzinie transportu, telekomunikacji, energetyki i ochrony środowiska. Jednym z takich programów jest AVICENNA, program współpracy naukowo–technicznej UE i krajów śródziemnomorskich. Podczas sesji Rady Europejskiej w czerwcu 1995 r. w Essen postanowiono wyasygnować na rzecz realizacji powyższych projektów 4,685 mld ECU do 2000 r.

W związku z zacieśnianiem się współpracy i integracji krajów Europy środkowo-wschodniej ze Wspólnotami Europejskimi oraz otrzymywaniem od nich coraz większej pomocy finansowej, głównie w ramach funduszu PHARE, południowo-europejskie kraje członkowskie Wspólnot (Grecja, Hiszpania, Portugalia, Francja i Włochy) od 1993 r. lansowały ideę ściślejszego powiązania ze Wspólnotami krajów basenu Morza Śródziemnego. Idea ta sprowadzała się do utworzenia *eurośródziemnomorskiej strefy gospodarczej*, której zasady funkcjonowania byłyby zbliżone do Europejskiego Obszaru Gospodarczego. Do strefy tej – oprócz krajów Wspólnot Europejskich – weszłyby: Algieria, Maroko, Tunezja, Egipt, Izrael, Jordania, Liban i Syria, a o ile nie weszłyby szybko w skład Wspólnot, także Cypr, Malta i Turcja. Zakładano, że bariery w handlu w ramach powyższej strefy zostałyby zniesione w ciągu 15 lat. Jednocześnie Wspólnoty zwiększyłyby dotychczasową pomoc dla krajów śródziemnomorskich do wysokości 5–6 mld dol. w latach 1995–1999.

W rezultacie tych działań w 27–28 XI 1995 r. odbyła się w Barcelonie konferencja ministrów spraw zagranicznych 15 państw UE i 12 państw śródziemnomorskich, (Algieria, Autonomia Palestyńska, Cypr, Egipt, Izrael, Jordania, Liban, Malta, Maroko, Syria, Tunezja i Turcja). Ponadto w konferencji brali udział w charakterze obserwatorów ambasadorowie 20 państw (w tym USA, Rosji, Ukrainy

i Polski). Konferencją tą określono jako formalną inaugurację „*partnerstwa euro-śródziemnomorskiego*”. Podczas konferencji uchwalono specjalną deklarację, w której określono region śródziemnomorski obszarem pokoju, bezpieczeństwa i stabilności. Deklaracja zobowiązywała państwa tego regionu do: zwalczania terroryzmu, zorganizowanej przestępczości i handlu narkotykami, respektowania granic, nierozprzestrzeniania broni masowego rażenia, ochrony praw człowieka i tolerancji wobec ludzi innych wyznań. Jednocześnie przyjęto kalendarium prac mających na celu doprowadzenie do „strefy wspólnej prosperity” oraz strefy wolnego handlu w 2010 r. w pierwszym rządzie na artykuły przemysłowe i usługi a następnie na artykuły rolne. U podstaw tego partnerstwa leży dążenie do zahamowania rozprzestrzeniania się fundamentalizmu islamskiego.

Założenia polityki śródziemnomorskiej UE realizowane są jednak tylko w pewnym stopniu i to przede wszystkim w zakresie budowy strefy wolnego handlu. I tak stosowne układy w tej sprawie między UE a Tunezją zostały zawarte w 1995 r., z Izraelem także w 1995 r. z Maroko – 1996 r., Jordanią – 1997 r., Egiptem – 2001, Libanem i Algierią – 2002 r.

Nie udało się natomiast wypracować i wprowadzić w życie środków służących uczynienia obszaru śródziemnomorskiego obszarem pokoju, bezpieczeństwa i stabilności. Trudności realizacji tej idei wpływają przede wszystkim z wybuchających co pewien czas z mniejszym lub większym natężeniem napięcia czy wręcz konflikty zbrojne między Izraelem a Palestyńczykami. Odbiciem tego jest na przykład niedojście do skutku spotkania na szczycie państw UE i państw z regionu Morza Śródziemnego w dniach 16–17 XI 2000 r. w Marsylii, gdyż zamiast głów państw z krajów arabskich przyjechali ministrowie spraw zagranicznych, a Syria, Liban i Libia w ogóle nie przysłały swych przedstawicieli.

Nie udało się też do 2002 r. wypracować i zaaprobować układu, zwanego Kartą Pokoju i Stabilności, ustanawiającego środki budowy zaufania i bezpieczeństwa w rejonie Morza Śródziemnego.

Z drugiej strony UE nie dotrzymuje zobowiązań w zakresie pomocy finansowej dla państw śródziemnomorskich (w ciągu ostatnich 7 lat UE przekazała im zaledwie 26% obiecannej pomocy), jak też i zbyt małej promocji importu z tych państw do UE, w rezultacie czego stale utrzymuje się wysoki ujemny bilans handlowy w obrotach między UE a powyższymi krajami (corocznie przeciętnie 30 mld euro).

Do preferencyjnych układów handlowych można też zaliczyć układy zawarte przez UE z Albanią, Armenią, Azerbejdżanem, Białorusią, Gruzją, Kazachstanem, Kirgistanem, Mołdawią i Uzbekistanem w latach 1992–1995.

D. Zwykłe układy handlowe, układy o współpracy gospodarczej i handlowej oraz inne umowy

Pierwszy zwykły układ handlowy WE zawarła z Izraelem 14 X 1963 r. W latach sześćdziesiątych WE zawierała tego typu układy raczej rzadko. W latach siedemdziesiątych zawarła je m.in. z: Jugosławią (1970 r.), Argentyną (1971 r.), Urugwajem (1973 r.), Brazylią (1973 r. i 1977 r.), Sri Lanką (1975 r.), Pakistanem (1976 r. i 1986 r.), Meksykiem (1975 r.), Indiami (1973 r. i 1981 r.), Chinami (1978 r.), następnie zaś m.in. z Rumunią (1980 r.), Czechosłowacją (1988 r.).

Od połowy lat siedemdziesiątych WE zawiera też układy o współpracy gospodarczej i handlowej. Układy takie zawarła ona m.in. z: Kanadą (1976 r.), Meksykiem (1975 r.), Stowarzyszeniem Narodów Azji Południowo-Wschodnie (1980 r.), Andyjskim Wspólnym Rynkiem (1983 r.), Wspólnym Rynkiem Ameryki Środkowej (1985 r.), Polską (1989 r.), ZSRR (1989 r.), Bułgarią, Czechosłowacją, NRD i Rumunią (wszystkie w 1990 r.), Macao, Litwą, Łotwą, Estonią (wszystkie w 1992 r.).

WE zawiera także umowy w sprawie współpracy naukowej i technicznej.

E. System generalnych (globalnych) preferencji celnych

1 VII 1971 r. WE przyznała generalne (globalne) preferencje celne 91 krajom rozwijającym się. Były one stopniowo rozciągane na dalsze kraje rozwijające się, tak, że 1 I 1995 r. 145 krajów i 22 obszary niesamodzielne korzystały w odniesieniu do WE z powyższych preferencji. Stanowiło to ze strony WE realizację postanowień Konferencji Narodów Zjednoczonych do spraw Handlu i Rozwoju (UNCTAD) z 1970 r., zaakceptowanych następnie przez Układ Ogólny w sprawie Taryf Celnych i Handlu (GATT) w 1971 r. Zalecały one mianowicie wysoko rozwiniętym krajom całkowite zniesienie ceł na wyroby przemysłowe i półfabrykaty z krajów rozwijających się. Ma to stanowić jeden z najważniejszych elementów pomocy krajów wysoko rozwiniętych w rozwoju gospodarczym krajom rozwijającym się. Preferencje nie są przyznawane przez WE automatycznie krajom, które się o to starają, lecz WE przeprowadza z nimi rokowania. W praktyce, mimo formalnego przyznania tych preferencji, WE utrzymuje kontyngenty taryfowe lub ograniczenia ilościowe na wiele towarów z poszczególnych tych krajów.

F. Jednostronna pomoc finansowa i żywnościowa UE

W latach dziewięćdziesiątych UE rozwinęła – poza konwencją z państwami AKP i układami preferencyjnymi – szeroką jednostronną pomoc finansową i żywnościową dla krajów, w których panowała klęska głodu, krajów dotkniętych wojną domową lub klęskami żywiołowymi. Otrzymało ją kilkanaście krajów azjatyckich, w tym przede wszystkim Bangladesz, kilkanaście krajów Ameryki Łacińskiej i Południowej, oraz Afryki (głównie leżących na południe od Sahary), w tym przede

wszystkim Ruanda, Burundi, Angola, Sudan, Liberia i Mozambik, a w Europie – Bośnia i Czeczenia.

W samym tylko 1996 r. UE wydała 550 mln ECU na pomoc żywnościową, głównie w postaci dostaw zbóż, produktów mleczarskich i cukru, oraz 512 mln ECU na inną pomoc humanitarną.

Z drugiej strony w 1990 r. został utworzony program TACIS (Pomoc Techniczna dla Wspólnoty Niepodległych Państw), którego celem jest – podobnie jak programu PHARE – udzielanie pomocy państwom WNP w ich przebudowie gospodarczej, politycznej i społecznej. W latach 1990–1995 z programu TACIS udzielono pomocy finansowej w wysokości 2,248 mld ECU, w tym (w mln ECU): Rosji – 792,1, Ukrainie – 243,5, Kazachstanowi – 71,4, Białorusi – 52,1, Uzbekistanowi – 36,3, Azerbejdżanowi – 34,5, Armenii – 34,1, Mołdowii – 29,3, Kirgistanowi – 27,9, Turkmenistanowi – 21,8, Mongolii – 8. Na programy obejmujące kilka krajów przeznaczono 735,7 mln ECU.

G. Utrzymywanie przez państwa przedstawicielstw dyplomatycznych przy WE oraz misji WE w państwach

Państwa członkowskie, jak i wielu innych, utrzymują przedstawicielstwa dyplomatyczne przy Wspólnotach Europejskich lub niektórych z nich. Kierownikiem przedstawicielstwa jest dyplomata w radzie ambasadora. Są one akredytowane przy Komisji Wspólnot Europejskich. 1 I 1998 r. 159 państw, w tym Polska, posiadało swoje przedstawicielstwa przy powyższej Komisji.

Z kolei WE miała swoje misje (przedstawicielstwa) w 124 państwach oraz misje do spraw kontaktów z organizacjami międzynarodowymi, które mają siedzibę w Genewie, Nowym Jorku, Paryżu i Wiedniu.

H. Współpraca WE z organizacjami międzynarodowymi

WE utrzymuje ożywioną współpracę z kilkudziesięcioma międzynarodowymi organizacjami międzypaństwowymi, w tym przede wszystkim z Organizacją Narodów Zjednoczonych (ONZ), jej organami do spraw handlu, rozwoju przemysłowego, pomocy technicznej, jej organizacjami wyspecjalizowanymi, Radą Europy, Organizacją Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD), Europejskim Stowarzyszeniem Wolnego Handlu (EFTA), Radą Współpracy Celnej, Stowarzyszeniem Narodów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN), Andyjskim Wspólnym Rynkiem, Centralną Komisją Żeglugi po Renie.

Podczas XXIX Sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ w 1974 r. WE uzyskała status obserwatora w ONZ. Ma zawarte umowy o współpracy z niektórymi organizacjami wyspecjalizowanymi ONZ i niektórymi europejskimi organizacjami gospodarczymi. Wreszcie z WE współpracuje około trzydziestu międzynarodowych organizacji niepaństwowych (pozarządowych).

L i t e r a t u r a

- P. Baliński: Stosunki gospodarcze Unia Europejska – Stany Zjednoczone. „Biuletyn Europejski” 1997. UMCS. Lublin 1998.
- J. Barcz: Prawne aspekty procesu rozszerzenia Unii Europejskiej (w:) Prawo unii Europejskiej. zagadnienia systemowe. Pod red. J. Barcza. Warszawa 2002.
- Bariery na drodze do EWG. Pod red. S. Stefanowicza. Warszawa 1993.
- T. Bartoszewicz: Zewnętrzna polityka gospodarcza EWG. Warszawa 1977.
- P. J. Borkowski: Polityka Unii Europejskiej wobec państw regionu Morza Śródziemnego (w:) Unia Europejska nowy typ wspólnoty międzynarodowej. pod red. E. Haliżaka i S. S. Parzymiesa. Warszawa 2002.
- J. Bossak, E. Kawecka–Wyrzykowska, J. Tomala: Stany Zjednoczone, EWG, Japonia – współpraca i rywalizacja 1988.
- A. Cieśliński: Umowy o stowarzyszeniu z państwami europejskimi. Instrument stosunków zewnętrznych Wspólnot Europejskich. (w:) Wspólnoty Europejskie. Wybrane problemy prawne. Pod red. J. Kolasy. Cz. I, Wrocław 1994.
- A. Dziołak: Współpraca Unii Europejskiej z krajami Ameryki Łacińskiej. „Biuletyn Europejski” 1997. UMCS. Lublin 1998.
- F. Gołębski: Droga Turcji do Unii Europejskiej. PISM. „Studia i materiały” nr 80, 1994.
- W. Grabska: Problem suwerenności narodowej w Unii Europejskiej ze szczególnym uwzględnieniem porozumień z Maastricht. Aspekt ekonomiczny. PISM. „Studia i materiały” nr 77, 1994.
- D. Heidrich: stosunki Unii Europejskiej z państwami rozwijającymi – problem pomocy rozwojowej (w:) Unia Europejska nowy typ wspólnoty międzynarodowej. Pod red. E. Haliżaka i S. S. Parzymiesa.
- Z. Janiec: Polityka integracyjna W. Brytanii w EWG. „Kapitalizm” nr 1, 1989.
- A. Jarczewska–Romaniuk: Unia Europejska – partnerstwo transatlantyckie u progu nowego wieku (w:) Unia Europejska nowy typ wspólnoty międzynarodowej. Pod red. E. Haliżaka i S. Parzymiesa. Warszawa 2002.
- J. Jaskiernia: Stany Zjednoczone a jednolity rynek wewnętrzny „Europa 1992”. „Sprawy międzynarodowe” nr 9, 1991.
- A. Kisiel-Łowczyk: Stabex – fundusz stabilizacji dochodów eksportowych krajów AKP. „Sprawy międzynarodowe” nr 1, 1986.
- A. Koliński: Konwencja Lomé III. „Sprawy Międzynarodowe” nr 1, 1986.
- A. Kukliński: Rozszerzenie Unii Europejskiej o państwa Europy Środkowej i Wschodniej – perspektywa roku 2010. „Studia Europejskie” CE UW, nr 2, 1997.
- J. Makarczyk: Problematyka prawna stowarzyszeń państw trzecich z Europejską Wspólnotą Gospodarczą. „Przegląd Stosunków Międzynarodowych” nr 1, 1981.
- K. Michałowska-Gorywoda: System preferencji generalnych w EWG. „Sprawy Międzynarodowe” nr 5, 1976.

- S. Miklaszewski: Stosunki gospodarcze EWG z europejskimi krajami śródziemnomorskimi. „Sprawy Międzynarodowe” nr 3, 1980.
- J. Mrozek : Teorie integracji regionalnej a rozwój Europejskiej Wspólnoty. „Sprawy nr 9, 1991.
- B. Mucha–Leszko: Stosunki EWG – EFTA. Europejski Obszar Gospodarczy. „Biuletyn Europejski” 1997. UMCS. Lublin 1998.
- B. Mucha – Leszko: Zagraniczna polityka ekonomiczna Unii Europejskiej. „Biuletyn Europejski” 1997. UMCS. Lublin 1998.
- B. Mucha–Leszko: Rozwój współpracy Unii Europejskiej z krajami Afryki, Karaibów i Pacyfiku. „Biuletyn Europejski” 1997. UMCS. Lublin 1998.
- B. Mucha–Leszko: Polityka handlowa Unii Europejskiej wobec krajów Basenu Morza Śródziemnego. „Biuletyn Europejski” 1997. UMCS. Lublin 1998.
- M. Paszyński: Druga konwencja z Lomé. „Sprawy Międzynarodowe” nr 5, 1980.
- E. Piontek: EWG. Instrumenty prawne zewnętrznej polityki gospodarczej. Warszawa 1979.
- A. Podraza: Stosunki polityczne i gospodarcze Wspólnoty Europejskiej z państwami Europy Środkowej i Wschodniej. KUL. Lublin 1996.
- R. Sadurska: Państwa członkowskie a Wspólnota w prawie i praktyce. Warszawa – Wrocław – Kraków – Gdańsk 1981.
- M. Sagan: Nowa polityka śródziemnomorska Unii Europejskiej. „Biuletyn Europejski” 1997. UMCS. Lublin 1998.
- P. Saganek: Podział kompetencji pomiędzy Wspólnoty Europejskie a państwa członkowskie. Warszawa 2002.
- E. Skrzydło–Tefelska: Stosunki zewnętrzne Unii Europejskiej (w:) Prawo Unii Europejskiej. Zagadnienia systemowe. Pod red. J. Barcza. Warszawa 2002.
- R. Sonnenfeld: Ograniczenie kompetencji państw Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej. Warszawa 1973.
- Suwerenność i państwa narodowe w integrującej się Europie. Przeżytek czy przyszłość. Pod red. J. Fiszera i C. Mojsiewicza. Poznań – Warszawa 1995.
- Wspólnoty Europejskie i państwa członkowskie wobec kwestii jej poszerzania. Praca zbiorowa PISM. „Studia i Materiały” nr 1–2, 1992.
- A. Wyrozumka: Państwa członkowskie a Unia Europejska (w:) Prawo Unii Europejskiej. Zagadnienia systemowe. pod red. J. Barcza. Warszawa 2002.

Rozdział piąty

POLSKA A UNIA EUROPEJSKA

1. Stowarzyszenie Polski ze Wspólnotami Europejskimi

a. Geneza. W wyniku rozpoczęcia gruntowych przeobrażeń politycznych, społecznych i gospodarczych w Polsce już pod koniec 1989 r. w kręgach jej elit politycznych pojawiła się idea stowarzyszenia się Polski ze Wspólnotami Europejskimi. U podstawy tej idei leżały tradycyjne powiązania gospodarcze i handlowe Polski z państwami Wspólnot Europejskich (WE), załamanie się polskiego eksportu na rynki Europy wschodniej, świadomość, że powiązanie Polski ze Wspólnotami ułatwi w istotnym stopniu dostęp polskich towarów do rynku WE, a przede wszystkim stworzy możliwość uzyskania dostępu do nowoczesnej technologii oraz nowoczesnych systemów organizacji i zarządzania, zwiększy możliwość uzyskiwania pomocy finansowej oraz inwestycji kapitału prywatnego w Polsce, a tym samym ułatwi i będzie stymulowało przebudowę polskiej gospodarki i przyspieszenie rozwoju gospodarczego.

Były one w swej większości ogólnie chyba świadome, że powiązanie Polski ze Wspólnotami Europejskimi nie odbędzie się bezboleśnie i automatycznie, że trzeba będzie ponieść poważne koszty gospodarcze i społeczne a w przyszłości zgodzić się także na pewne ograniczenie suwerenności państwa. Wydaje się jednak, że nie zawsze w pełni zdawały one sobie sprawę z wielkości tych kosztów, szczególnie jeśli Polska chciałaby się szybko zbliżyć a następnie wejść do Wspólnot Europejskich. Nieświadomość taka, w przypadku większości ówczesnych rządzących elit politycznych, wynikała prawdopodobnie przede wszystkim z braku doświadczenia w zakresie stosunków międzynarodowych. Sprowadzało się to między innymi do nieodróżniania deklaracji dobrych intencji składanych pod adresem Polski – zazwyczaj z przyczyn politycznych – przez polityków zachodnich w zakresie ich polityki na rzecz zbliżenia Polski do państw zachodnich, od zimnej kalkulacji ekspertów ekonomicznych tych państw, kiedy przychodzi do konkretyzowania tej polityki w postaci konkretnych przedsięwzięć, czy aktów prawnych regulujących współpracę gospodarczą.

19 IX 1989 r. Polska zawarła z WE umowę o handlu i współpracy gospodarczej. W październiku 1989 r. polska delegacja przyjechała do Brukseli na nieoficjalne rozmowy w sprawie podjęcia rokowań na temat stowarzyszenia się Polski ze Wspólnotami Europejskimi. Wspólnoty zajęły wówczas stanowisko, że nie będą negocjowały oddzielnie z Polską, a tylko równocześnie także z Cze-

cho–Słowacją i Węgrami. Stosowne stanowisko w sprawie podjęcia rokowań ze Wspólnotami Czecho–Słowacja i Węgry zajęły dopiero wiosną 1990 r.

Oficjalne rokowania tych trzech państw ze Wspólnotami Europejskimi rozpoczęły się 22 XI 1990 r. Trwały one niecały rok, a ich rezultatem były oddzielne układy dla każdego państwa w sprawie stowarzyszenia się ze Wspólnotami Europejskimi, tj. WE, Europejską Wspólnotą Węgla i Stali (CECA) i Europejską Wspólnotą Energii Atomowej (EURATOMem). Jak na dotychczasową praktykę tych Wspólnot w powyższej sprawie, należy uznać ten okres za wyjątkowo krótki.

16 XII 1991r. Polska a Rada w imieniu Wspólnot Europejskich podpisały Układ Europejski w sprawie stowarzyszenia się Polski z tymi Wspólnotami.

Układ został zawarty na czas nieokreślony. Każda jego strona może wypowiedzieć układ w drodze notyfikacji drugiej stronie. Traci on wówczas moc po upływie sześciu miesięcy od dnia takiej notyfikacji.

Układ Europejski miał wejść w życie w pierwszym dniu miesiąca po miesiącu, w którym strony układu notyfikują sobie wzajemnie, że przyjęły układ zgodnie z ich procedurami wewnętrznymi. Zakładano, że Układ wejdzie najpóźniej w życie 1 I 1993 r.

Nastąpiło jednak istotne opóźnienie w jego ratyfikacji. Do końca maja 1993 r. ratyfikowało go zaledwie 6 państw Wspólnot Europejskich (Dania, Irlandia, Hiszpania, Luksemburg, Grecja i Wielka Brytania) oraz Parlament Europejski. W lipcu 1992 r. Sejm i Senat RP wyraziły zgodę na ratyfikowanie go przez Prezydenta RP. Opóźnienie w ratyfikacji Układu wynikało z jednej strony z różnego typu kryzysów polityczno–gospodarczych, jakie przeżywały w tym czasie państwa Wspólnot, z drugiej zaś z kontrowersji na tle ratyfikacji Traktatu z Maastricht. Ostatecznie Układ Europejski wszedł w życie 1 II 1994 r.

Jednocześnie z Układem Europejskim została zawarta umowa przejściowa, która weszła w życie 1 II 1992 r. Uruchomiła ona realizację niektórych postanowień Układu, przede wszystkim dotyczących handlu i spraw związanych z handlem, do czasu wejścia w życie Układu. Miała obowiązywać najpóźniej do 31 XII 1992 r. W praktyce została przedłużona na 1993 r.

b. Struktura Układu Europejskiego. Układ Europejski składa się z 122 artykułów, zgrupowanych w 9 częściach. Integralną część układu stanowią także: protokoły (7), załączniki (formalnie 12, *de facto* 18, gdyż niektóre z nich – np. 12 – mają wspólną numerację cyfrową, stanowią jednak samodzielne załączniki i odróżniają się od siebie oddzielną numeracją literową), a także wspólna deklaracja i jednostronne deklaracje. Układ jest zatem obszerny, łącznie prawie że 500 stron formatu A4.

c. Cele i okres przejściowy

Cele. Zgodnie z art. 1 Układu, celem stowarzyszenia jest:

- stopniowa integracja Polski ze Wspólnotami Europejskimi, przy czym w preambule Układu stwierdza się, że końcowym celem stowarzyszenia ma być doprowadzenie do pełnego członkostwa Polski we Wspólnotach;
- ustanowienie odpowiednich ram dla dialogu politycznego między Polską a Wspólnotami i jej państwami członkowskimi, który będzie umożliwiał rozwój bliskich stosunków politycznych między nimi;
- rozwój handlu i harmonijnych stosunków gospodarczych między nimi, sprzyjających dalszemu dynamicznemu rozwojowi gospodarczemu i dobrobytowi w Polsce;
- stworzenie podstawy dla pomocy finansowej i technicznej Wspólnot dla Polski;
- rozwój współpracy w dziedzinie kultury;

Okres przejściowy. Okres przejściowy stowarzyszenia miał trwać maksymalnie do 10 lat. Jego cele miały być realizowane w dwóch etapach; każdy miał obejmować w zasadzie 5 lat. W ciągu 12 miesięcy, poprzedzających zakończenie pierwszego etapu, Rada Stowarzyszenia podejmie decyzję w sprawie przejścia do drugiego etapu, jak również o jakichkolwiek możliwych zmianach, jakie należało wprowadzić do postanowień, dotyczących realizacji drugiego okresu przejściowego stowarzyszenia.

d. Dialog i współpraca polityczna. Układ przewiduje, co jest novum w dotychczasowych umowach o stowarzyszeniu ze Wspólnotami Europejskimi, regularny dialog i współpracę polityczną między Polską i tymi Wspólnotami. Ma on: stopniowo zbliżać Polskę do Wspólnot, przyczyniać się do większej zbieżności politycznej między nimi, lepszego wzajemnego zrozumienia i zapewnienia zgodności stanowisk w sprawach międzynarodowych, umożliwiać każdej ze stron stowarzyszenia rozważenie stanowiska i interesów drugiej strony we wzajemnych procesach decyzyjnych, przyczyniać się do umocnienia bezpieczeństwa i stabilności w całej Europie.

Dialog ten i współpraca mają polegać na:

- przeprowadzeniu konsultacji między przewodniczącym Rady Europejskiej i przewodniczącym Komisji Wspólnot Europejskich a prezydentem Polski;
- przeprowadzeniu konsultacji na szczeblu ministerialnym w ramach Rady Stowarzyszenia;
- spotkania na wyższym szczeblu dyplomatycznym (dyrektorzy polityczni) przedstawicieli Polski z jednej strony i Prezydium Rady Ministrów oraz Komisji z drugiej strony;

- wykorzystaniu kanałów dyplomatycznych oraz odbywaniu konsultacji przy okazji międzynarodowych spotkań i kontaktów między ich przedstawicielami dyplomatycznymi w państwach trzecich;
- zapewnieniu Polsce regularnej informacji o działalności Europejskiej Współpracy Politycznej, odpowiednio na prawach wzajemności;

Dialog ten może być prowadzony też na szczeblu parlamentarnym w ramach Komitetu Parlamentarnego Stowarzyszenia.

e. Przepływ towarów

Zasady ogólne. Układ przewiduje dla poszczególnych grup towarowych, o czym szerzej niżej, stopniowe, całkowite lub częściowe znoszenie ceł i ograniczeń ilościowych w obrotach między Polską a WE, przy czym przedsięwzięcia te mają być realizowane w różnych terminach i różnym tempie w odniesieniu dla poszczególnych powyższych grup.

Dla każdego towaru podstawową stawką celną, w odniesieniu do której stosowane będą kolejne obniżki zgodnie z postanowieniami Układu, będzie stawka obowiązująca *erga omnes* w dniu poprzedzającym datę wejścia w życie Układu. Jeżeli po wejściu w życie Układu wprowadzona będzie jakakolwiek obniżka stawek celnych na zasadzie *erga omnes*, a szczególnie wynikająca z uzgodnień taryfowych dokonanych w ramach rundy Urugwajskiej GATT, takie obniżone stawki, od momentu ich wprowadzenia, będą uznane za podstawowe.

Z dniem wejścia w życie Układu w handlu między WE a Polską nie mogły być wprowadzane żadne nowe cła importowe lub eksportowe, lub inne opłaty o podobnych skutkach, jak też żadne nowe ograniczenia ilościowe importu lub eksportu oraz inne środki o podobnych skutkach, a już stosowane cła nie mogły być podwyższane, zaś istniejące ograniczenia nie mogły stać się bardziej restrykcyjne.

Układ nie wyklucza utrzymania lub tworzenia unii celnych stref wolnego handlu lub porozumień w sprawie handlu przygranicznego, jeżeli nie zmieniają one zasad handlu przewidzianego przez niego.

Strony Układu zobowiązały się do powstrzymania od stosowania jakichkolwiek środków lub praktyk o wewnętrznym charakterze fiskalnym, powodujących pośrednio lub bezpośrednio dyskryminacje między produktami jednej strony, a podobnymi produktami pochodzącymi z terytorium drugiej strony. Produkty eksportowane na terytorium jednej z dwóch stron nie mogą korzystać ze zwrotu podatków wewnętrznych w wielkościach przekraczających podatki bezpośrednio i pośrednio na nie nakładane.

Układ zawiera też szereg innych generalnych postanowień, których celem jest zapewnienie zasad wolnego handlu i przeciwdziałanie praktykom dyskryminacyjnym.

Polska i WE mogą ograniczać import towarów od drugiej strony, gdy dany towar będzie importowany w tak zwiększonej ilości lub przy zastosowaniu dumpingu względnie subsydiowania eksportu, że będzie to powodowało lub groziło spowodowaniem konkurencyjnych na terytorium jednej ze stron towarów względnie poważnych zakłóceń w jakimkolwiek sektorze gospodarki lub trudności, mogących wywołać poważne pogorszenie sytuacji gospodarczej regionu. W przypadku importu towarów przemysłowych, o tego typu skutkach jego ograniczenia mogą być dokonywane za pomocą ceł, w przypadku zaś importu produktów rolnych – za pomocą ceł i ograniczeń ilościowych.

Polska może ponadto w ograniczonym czasie stosować środki wyjątkowe w postaci podwyższonych stawek celnych, jeśli import z WE stanowiłby zagrożenie dla nowo powstających przemysłów, niektórych sektorów podlegających restrukturyzacji lub napotykających na poważne trudności, a szczególnie wtedy, gdy trudności takie będą stwarzały poważne problemy społeczne.

Cła importowe, zastosowane przez Polskę w powyższym trybie wobec towarów pochodzących z WE, nie mogą przekraczać 25% ad valorem i powinny utrzymać element preferencyjny dla towarów pochodzących ze Wspólnoty. Ogólna wartość importu towarów poddanych działaniu tych środków, nie może przekraczać 15% ogółu importu towarów przemysłowych ze Wspólnoty w ostatnim roku, dla którego są dostępne dane statystyczne.

Środki te mogły być stosowane przez Polskę przez okres nie przekraczający 5 lat, chyba że Rada Stowarzyszenia wyraziłaby zgodę na okres dłuższy. Ich stosowanie winno się zakończyć nie później niż z wygaśnięciem okresu przejściowego. Nie mogły one jednak być zastosowane w odniesieniu do danego towaru, jeśli upłynęły 3 lata od zniesienia wszystkich ceł i ograniczeń ilościowych, opłat lub innych środków o podobnych skutkach dotyczących tego towaru.

Zamiar wprowadzenia środków ochronnych, ograniczających import z drugiej strony winien być przedstawiony wraz z uzasadnieniem Radzie Stowarzyszenia. Może on być wprowadzony w życie dopiero wtedy, gdy Rada w określonym czasie nie podejmie decyzji o innym rozwiązaniu. W przypadku wyjątkowym winna ona przedstawić Radzie Stowarzyszenia także program eliminacji przewidywanych środków wyjątkowych. Winien on zakładać ich eliminację w równych ratach rocznych nie później niż po dwóch latach od ich wprowadzenia. Rada może zdecydować o wprowadzeniu innego programu.

Produkty przemysłowe. Finalnym celem stowarzyszenia w przypadku przepływu towarów przemysłowych, miało być ustanowienie strefy wolnego handlu między WE i Polską. Realizacja tego celu miała być osiągnięta w drodze asymetrycznej redukcji ceł na towary przemysłowe w handlu między WE i Polską. Cła na towary przemysłowe eksportowane z Polski do WE, miały być zniesione

całkowicie do końca 1997 r., z kolei na towary eksportowane z WE do Polski – do końca 1998 r.

Import samochodów z WE został uregulowany z odrębnym załączniku do Układu. Zgodnie zanim cła polskie na samochody przed wejściem w życie układu zostały ustalone na poziomie 35% wartości samochodu. Następnie winny być obniżane: 1 I 1994 r. – do 30%, 1996 r. – do 25%, 1998 r. – do 20%, 1999 r. – do 15%, 2000 r. – do 5% i do 1 I 2002 r. – do 0%. Jednocześnie załącznik ustanowił bezcłowy limit na import: 25 tys. samochodów osobowych z WE do Polski, który miał rosnać rokrocznie o 5%; 5 tys. nowych samochodów osobowych z katalizatorami, który miał rosnać rokrocznie o 10%, 100 ciężarówek, który miał rosnać rokrocznie o 10%. Z drugiej strony ustanowił on bezcłowy limit eksportu samochodów z Polski do WE, który nie może przekraczać rocznie 150 mln ECU.

Produkty rolne. W przypadku produktów rolnych Układ nie przewidywał utworzenia w okresie stowarzyszenia strefy wolnego handlu między WE i Polską, a jedynie liberalizację handlu między nimi. Polski eksport rolny do WE został podzielony na sześć grup towarowych, objętych liberalizacją:

- pierwsza, wyliczona w załączniku VIIIA, obejmuje: mięso wieprzowe (solone, suszone i wędzone), wędliny, kaczki, gęsi, mączkę ziemniaczaną. W ich przypadku WE obniżyła w 1992 r. opłaty wyrównawcze o 50% dla określonej ilości tych produktów, która miała być każdego roku zwiększana;
- druga, wyliczona w załączniku VIIIB, obejmuje między innymi: konie, trzodę, mięso wieprzowe (świeże, chłodzone lub mrożone), dziczyznę, kwiaty, miód, chrzan, owoce jagodowe, wiśnie, ogórki, szparagi, cebulę oraz pewne rodzaje dżemów i soku jabłkowego. Wobec nich zastosowano mechanizm cen minimalnych, przy czym został on zastosowany bardziej elastycznie niż w przypadku stosowania go wobec innych produktów;
- trzecia, wyliczona w załączniku Xa, obejmuje młode bydło o wadze od 160 do 300 kg. Został ustalony limit importu z Polski, Czecho-Słowacji i Węgier, który miał wzrastać rokrocznie o 10%, w odniesieniu do którego WE zmniejszyła w 1992 r. opłaty wyrównawcze o 75%;
- czwarta, wyliczona w załączniku Xb, obejmuje między innymi: mięso wołowe i wieprzowe, owce, kozy, drób, mleko w proszku, masło, sery, jajka, grykę. Został ustalony limit importu z Polski, który miał wzrastać rokrocznie o 10%, w odniesieniu do którego opłaty wyrównawcze poczęły być redukowane od 1992 r. w trzech ratach po 20%;
- piąta, wyliczona w załączniku Xc, obejmuje niektóre owoce, w tym: świeże jabłka i śliwki oraz czarne jagody, suszone jabłka, śliwki, gruszki, morele i brzoskwinie, większość warzyw, grzyby i przetwory owocowe. W ich przy-

padku WE zastosuje różnorodne obniżki ceł, odnoszące się jednak do pewnych limitów importu, który miał być zwiększany rokrocznie o 10%;

- szósta, wyliczona w załączniku 1, obejmuje wyroby przemysłu spożywczego. WE stopniowo, w różnych terminach, znieś cła na większość tych wyrobów, a w przypadku szeregu z nich zostanie ponadto obniżony tzw. element ruchomy, tzn. opłaty analogiczne do opłat ruchomych, nakładanych na surowce wykorzystywane przy produkcji danego produktu. Obniżka miała być przeprowadzona w trzech ratach po 20% dla cukru i surowców zbożowych, zawartych w produkcie i w trzech ratach po 20% dla mleka. Obniżka ta miał obejmować jednak tylko pewien limit ilościowy, który będzie rokrocznie zwiększany o 10%.

Z kolei Polska z chwilą wejścia w życie Układu obniżyła cła o 10% na niektóre produkty rolne z WE, stanowiące około 15% jej importu rolnego z tej Wspólnoty. Jednocześnie Polska zobowiązała się znieść w ciągu 5 lat ograniczenia ilościowe (kontyngenty) na import produktów rolnych z WE. Art. 20 pkt 5 zobowiązuje strony Układu do regularnego analizowania w ramach Rady Stowarzyszenia możliwości dalszej liberalizacji handlu produktami rolnymi między nimi.

Produkty rybołówstwa. Artykuł 23 Układu zobowiązuje jego strony do szybkiego wynegocjowania porozumienia w sprawie handlu między nimi produktami rybołówstwa. Od tego momentu odpowiednie postanowienia Układu odnoszące się do handlu między nimi produktami rolnymi, miały stosować się także do produktów rybołówstwa.

f. Przepływ siły roboczej. Układ nie mówi nic o ustanowieniu ani nawet o możliwości rozważenia ustanowienia w przyszłości swobodnego przepływu siły roboczej między jego stronami, lecz jedynie o uregulowaniu sytuacji prawnej w zakresie podejmowania i wykonywania pracy w przypadku obywateli jednej ze stron, którzy mają prawo stałego pobytu na terytorium drugiej strony i legalnie uzyskali pracę oraz ich najbliższej rodziny, jak też przewiduje możliwość pewnego zliberalizowania przepisów w sprawie przepływu siły roboczej między WE i Polską w przyszłości.

Mianowicie pracownicy każdej ze stron, zatrudnieni legalnie na terytorium drugiej strony, mieli być traktowani tak samo, jak jej obywatele w zakresie warunków pracy, wynagrodzenia i zwalniania z pracy. Legalnie przebywający małżonkowie i dzieci pracowników obywateli jednej ze stron legalnie zatrudnionych na terytorium drugiej strony, z wyjątkiem pracowników sezonowych oraz zatrudnionych na podstawie umów dwustronnych, o ile powyższe umowy nie stanowią inaczej, mieli uzyskać prawo do pracy i zasiłku rodzinnego w okresie trwania legalnego zatrudnienia tego pracownika.

Na prawach wzajemności zaliczane miały być okresy legalnie przepracowane na terytorium drugiej strony przy obliczaniu wysokości świadczeń socjalnych.

Państwa członkowskie WE zobowiązały się rozpatrzyć możliwość przyznania pozwolenia na pracę obywatelom polskim, posiadającym już pozwolenie na pobyt stały w danym państwie, z wyłączeniem jednak tych obywateli polskich, którzy przybyli w celach turystycznych lub z wizą.

Podczas trwania drugiego etapu stowarzyszenia lub wcześniej, jeśli zostanie to uzgodnione, Rada Stowarzyszenia winna była rozpatrzyć dalsze sposoby przepływu siły roboczej, biorąc między innymi pod uwagę sytuację społeczno-gospodarczą Polski i jej potrzeby oraz sytuację w zakresie zatrudnienia we Wspólnocie. Była też zobowiązana do wydania zalecenia w tym celu.

g. Podejmowanie działalności gospodarczej. Państwa WE zobowiązały się zapewnić polskim obywatelom i podmiotom gospodarczym takie same możliwości zakładania przedsiębiorstw na swoim terytorium, jakich udzielają własnym obywatelom i podmiotom gospodarczym, z chwilą wejścia w życie układu.

Natomiast Polska miała uczynić to samo w odniesieniu do obywateli i podmiotów gospodarczych, chcących zakładać przedsiębiorstwa na jej terytorium w trzech etapach:

- z chwilą wejścia w życie Układu w przypadku budownictwa i większości dziedzin przemysłu przetwórczego;
- stopniowo, ale nie później niż do końca pierwszego etapu okresu przejściowego – w przypadku większości dziedzin życia gospodarczego;
- stopniowo, ale nie później niż do końca okresu przejściowego – w przypadku przede wszystkim sfery usług finansowych (bankowych i ubezpieczeniowych).

Polska w przypadku niektórych działów gospodarki, wymienionych w układzie, w pierwszym etapie okresu przejściowego, a w przypadku niektórych innych podczas całego okresu przejściowego, mogła w ustalonym trybie ograniczyć obywatelom i podmiotom gospodarczym ze Wspólnoty ułatwienia w zakładaniu przedsiębiorstw na jej terytorium, jeśli dziedziny te:

- są w trakcie restrukturyzacji;
- stoją wobec poważnych trudności, szczególnie takich, które pociągają za sobą poważne problemy społeczne w Polsce;
- stoją wobec groźby wyeliminowania lub drastycznego zmniejszenia udziału na polskim rynku polskich przedsiębiorstw lub obywateli w danym dziale gospodarki lub danej dziedzinie przemysłu;
- są nowo powstałymi dziedzinami przemysłu w Polsce.

Po wejściu w życie Układu przedsiębiorstwa ze Wspólnoty, założone na terytorium Polski, uzyskały prawo nabywania, używania, wynajmowania i sprzedaży nieruchomości, a prawo dzierżawy w odniesieniu do zasobów naturalnych, ziemi uprawnej i lasów na jej terytorium, jeśli będzie to konieczne dla prowadzenia działalności, dla której zostały założone.

W przedsiębiorstwach, założonych przez obywateli lub podmioty gospodarcze jednej strony na terytorium drugiej strony, mogły być zatrudnieni obywatele pierwszej strony, jednak tylko na stanowiskach kierowniczych lub innych wymagających wysokich kwalifikacji. Prawo pobytu i pracy na terytorium drugiej strony mieli oni posiadać tylko przez okres zatrudnienia przez powyższego typu przedsiębiorstwo.

h. Świadczenie usług między WE i Polską. Wspólnota i Polska zobowiązały się podjąć niezbędne kroki w celu umożliwiania stopniowego świadczenia usług przez przedsiębiorstwa Wspólnoty lub Polski względnie ich obywatele, utworzone na terytorium innej strony niż ta, dla obywateli której przeznaczone są usługi, przy uwzględnianiu rozwoju działu usług w stronach Układu.

Zobowiązały się też zezwolić na czasowy przepływ osób fizycznych świadczących usługi lub osób, które są zatrudnione przez firmę usługową jako personel kierowniczy, włączając w to osoby będące przedstawicielami przedsiębiorstwa lub Wspólnoty, lub Polski i starające się prawo czasowego pobytu w celu uzgodnienia warunków sprzedaży usługi firmy usługowej. Spod powyższych postanowień wyłączone zostały osoby, prowadzące bezpośrednio sprzedaż towarów dla ogółu obywateli lub bezpośrednio świadczące usługi.

Wspólnota i Polska zobowiązały się dążyć do daleko idących wzajemnych ułatwień w transporcie lądowym, morskim i lotniczym. W okresie przejściowym Polska miała stopniowo dostosowywać swoje ustawodawstwo w dziedzinie transportu lądowego i lotniczego, łącznie z uregulowaniami administracyjnymi i technicznymi, do aktualnie obowiązującego ustawodawstwa Wspólnoty, aby służyło to liberalizacji i wzajemnemu dostępowi do rynków stron lub ułatwiło ruch pasażerski i towarowy.

i. Płatności i przepływ kapitału. Polska i Wspólnota zobowiązały się akceptować w swobodnie wymiennej walucie wszelkie płatności na rachunki bieżące bilansu płatniczego w zakresie, w jakim transakcje stanowiące podstawę płatności dotyczyć będą zliberalizowanego, zgodnie z postanowieniami Układu, przepływu towarów, usług oraz osób między stronami.

Do końca pierwszego etapu okresu przejściowego miały zapewniać one swobodny przepływ kapitału, związanego z bezpośrednimi inwestycjami i zakładaniem przedsiębiorstw, likwidację lub repatriację tych inwestycji a także swobodny

przepływ zysków z tego wynikających. Strony miały wzajemnie konsultować się ze sobą w celu ułatwienia przepływu kapitału między nimi, mając na względzie popieranie celów Układu o stowarzyszeniu.

Do czasu wprowadzenia pełnej wymienialności waluty polskiej Polska może – w wyjątkowych sytuacjach – stosować ograniczenia w obrocie dewizowym, dotyczące udzielania lub zaciągania krótko- i średnioterminowych kredytów, w zakresie, w jakim są one narzucone Polsce o odniesieniu do udzielania takich kredytów i w jakim są dozwolone w związku ze statusem Polski w Międzynarodowym Funduszu Walutowym. Ograniczenia takie nie mogą być stosowane w sposób dyskryminujący.

j. Zasady konkurencji. Za niezgodne z zasadami Układu o stowarzyszeniu uznano, o ile może to mieć negatywny wpływ na handel między Wspólnotą i Polską, następujące postępowania:

- wszelkie porozumienia, decyzje zrzeszeń przedsiębiorstw oraz uzgodnione praktyki między przedsiębiorstwami, których celem lub skutkiem jest zapobieganie, ograniczanie lub zniekształcanie konkurencji;
- nadużywanie przez jedno lub więcej przedsiębiorstw dominacji pozycji na terytorium Wspólnoty lub Polski jako całości, lub na ich znacznej części;
- wszelka pomoc publiczna, która zniekształca lub grozi zniekształceniem konkurencji poprzez faworyzowanie niektórych przedsiębiorstw lub produkcji niektórych towarów.

W ciągu trzech lat Rada Stowarzyszenia ustaliła zasady stosowania pierwszych dwóch postanowień.

Strony zobowiązały się unikać stosowania środków restrykcyjnych ze względu na sytuację w ich bilansie płatniczym. W przypadku jednak zaistnienia poważnych trudności w tym bilansie, strony mogły wprowadzać czasowe takie restrykcje, zgodnie z postanowieniami Układu Ogólnego w sprawie Taryf i Handlu (GATT). Celem tych stowarzyszeń miało być wyłącznie poprawianie sytuacji w bilansie płatniczym strony, które je zastosowała.

Polska zobowiązała się poprawić kontrolę własności intelektualnej, przemysłowej i handlowej. Pod koniec pięcioletniego okresu, od chwili wejścia Układu w życie, miała ona doprowadzić w tej dziedzinie do zbliżonej sytuacji, jaka istnieje we Wspólnocie. W tym celu winna ona między innymi w powyższym okresie przystąpić do Monachijskiej Konwencji w sprawie Przyznawania Patentów Europejskich z 1973 r. oraz innych wielostronnych konwencji, regulujących prawa własności intelektualnej, przemysłowej i handlowej, wymienionych w załączniku XIII pkt. 1 Układu o stowarzyszeniu.

W czasie nie dłuższym niż do końca okresu przejściowego, przedsiębiorstwa ze Wspólnoty winny były uzyskać dostęp do przetargów na obszarze Polski na warunkach nie gorszych niż przedsiębiorstwa z Polski.

Natomiast polskie przedsiębiorstwa uzyskały analogiczne prawa na terenie Wspólnoty z dniem wejścia w życie Układu o stowarzyszeniu.

k. Zbliżanie ustawodawstwa. Za istotny warunek integracji gospodarczej Polski ze Wspólnotą uznano zbliżanie istniejącego i przyszłego ustawodawstwa Polski do ustawodawstwa już istniejącego w tej Wspólnocie. Polska zobowiązała się podjąć niezbędne kroki w celu zapewnienia zgodności jej ustawodawstwa z ustawodawstwem Wspólnoty, szczególnie w następujących dziedzinach: prawo celne, prawo o spółkach, prawo bankowe, rachunkowość i podatki przedsiębiorstw, własność intelektualna, ochrona pracownika w miejscu pracy, usługi finansowe, zasady konkurencji, ochrona zdrowia i życia ludzi, ochrona sanitarna zwierząt i roślin, ochrona konsumenta, pośredni system opodatkowania, przepisy techniczne i normy, transport i środowisko naturalne.

W celu realizacji powyższych zadań, WE zobowiązała się udzielić Polsce pomocy technicznej, obejmującej między innymi: wymianę ekspertów, dostarczanie informacji, organizację seminariów, szkolenia, pomoc w tłumaczeniu ustawodawstwa Wspólnoty.

l. Współpraca gospodarcza. Współpraca gospodarcza zobowiązała się wspierać osiągnięcia Polski oraz zacieśniać istniejące więzi gospodarcze na możliwie najszerszej płaszczyźnie, z korzyścią dla obydwu stron.

Układ wymienia 23 dziedziny współpracy, wyszczególnia kierunki i formy współpracy Wspólnoty i Polski w tych dziedzinach. Miała ona polegać przede wszystkim na unifikacji przepisów prawnych, szkoleniu specjalistów, wymianie informacji, udziale Polski w mechanizmach i systemach współpracy wielostronnej wypracowanych w ramach Wspólnoty, szczególnie w postaci organizacji wyspecjalizowanych, seminariach i konferencjach, przejmowaniu przez Polskę systemów organizacji i zarządzania, istniejących we Wspólnocie.

Współpraca między Wspólnotą i Polską miała odbywać się w następujących dziedzinach: współpraca przemysłowa, promocja i ochrona inwestycji, normy i atesty przemysłowe oraz rolnicze, współpraca w dziedzinie nauki i techniki, edukacja i szkolenie, rolnictwo i sektor rolno-spożywczy, energetyka atomowa, ochrona środowiska, transport, telekomunikacja, bankowość, ubezpieczenia i inne usługi finansowe, polityka monetarna, przeciwdziałanie praktykom „pranie brudnych pieniędzy”, rozwój regionalny, polityka socjalna, turystyka, małe i średnie przedsiębiorstwa, informacja i media audiowizualne, cła, statystyka, ekonomia, przeciwdziałanie rozpowszechnianiu narkotyków.

l. Współpraca kulturalna. Układ przewiduje możliwość rozciągania programów współpracy kulturalnej Wspólnoty lub jednego względnie kilku jej państw członkowskich na Polskę a także podejmowanie dodatkowych przedsięwzięć interesujących obydwie strony.

Współpraca powyższa mogła obejmować w szczególności: tłumaczenie dzieł literackich, konserwację i budowę pomników oraz zabytków a ponadto miejsc o znaczeniu historycznym i kulturalnym, szkolenie osób pracujących w sferze kultury, organizację imprez kulturalnych o charakterze europejskim.

m. Współpraca finansowa. Dla realizacji celów Układu o stowarzyszeniu Polska mogła korzystać z czasowej pomocy finansowej ze strony Wspólnoty w formie subwencji i kredytów, przeznaczonych na przyspieszenie przemian gospodarczych i społecznych skutków przekształceń strukturalnych.

Do końca 1992r. pomoc miała być realizowana poprzez kredyty udzielane przez Europejski Bank Inwestycyjny i środki uzyskiwane w ramach programu PHARE. Po tym okresie pomoc miała być uzyskiwana z powyższych źródeł w ramach wieloletniego programu finansowego, ustanowionego przez Wspólnotę po konsultacjach z Polską.

Cele i dziedziny pomocy finansowej ze strony Wspólnoty miały być określone w programie indykatywnym, uzgodniony między obydwoma stronami.

Niniejsza pomoc finansowa uwarunkowana była przedstawieniem przez Polskę do akceptacji programów, mających poparcie Międzynarodowego Funduszu Walutowego w ramach grupy G-24 i mających na celu doprowadzenie do wymierzalności złotego, a także dalszą realizację przez Polskę tych programów, jak również szybkie przejście do finansowania ze źródeł prywatnych.

n. Organy stowarzyszenia

Rada Stowarzyszenia nadzoruje realizację postanowień Układu o stowarzyszeniu Polski ze Wspólnotami Europejskimi. Składa się z członków Rady Wspólnot Europejskich i Komisji tych Wspólnot z jednej strony, z drugiej zaś członków rządu Polski. Rada winna zbierać się na szczepku ministrów raz w roku oraz gdy wymagać tego będą okoliczności. Przewodniczą jej kolejno członek Rady UE oraz członek rządu Polski.

Może ona rozpatrywać wszelkie kwestie, wynikające z realizacji Układu o stowarzyszeniu oraz wszelkie inne problemy dwustronne lub międzynarodowe, stanowiące przedmiot wzajemnego zainteresowania.

Rada może podejmować decyzje i udzielać zaleceń za zgodą obydwu stron. Decyzje są wiążące dla stron, zalecenia zaś mają charakter niewiążący. Ponadto Rada może rozstrzygać spory powstałe na tle realizacji Układu o stowarzyszeniu, przy czym jej decyzje w tej kwestii są wiążące. W przypadku, gdy Rada nie

będzie w stanie rozstrzygnąć sporu, wówczas każda ze stron wyznaczy jednego arbitra, a Rada Stowarzyszenia powoła trzeciego arbitra, których zadaniem będzie rozstrzygnięcie sporu. Decyzje zespołu arbitrów zapadać będą większością głosów.

W swej działalności Rada Stowarzyszenia jest wspomagana przez *Komitet Stowarzyszenia*, złożony z przedstawicieli członków Rady UE oraz przedstawicieli rządu Polski, zazwyczaj na szczeblu wyższych urzędników. Zadaniem Komitetu jest między innymi przygotowanie posiedzeń Rady. Może ona przekazać Komitetowi jakąkolwiek ze swych kompetencji.

Rada Stowarzyszenia może powołać do życia inne specjalne komitety i organy, których zadaniem będzie wspomaganie jej w wykonywaniu nałożonych na nią obowiązków.

Komitet Parlamentarny Stowarzyszenia stanowi forum wymiany poglądów członków Parlamentu polskiego i Parlamentu Europejskiego. Składa się z członków obydwu Parlamentów. Zbiera się w terminach, które sam określa. Przewodniczą mu na przemian przedstawiciele Parlamentu polskiego i Parlamentu Europejskiego. Komitet Parlamentarny może udzielać zaleceń Radzie Stowarzyszenia. Rada Stowarzyszenia jest zobowiązana udostępniać Komitetowi Parlamentarnemu wszelkie informacje, dotyczące realizacji Układu o stowarzyszeniu, jeśli zwróci się on do niej o takie informacje.

o. Ocena założeń i zasad stowarzyszenia Polski ze Wspólnotami Europejskimi. Nie podlega raczej dyskusji to, iż sam fakt zawarcia przez Polskę Układu Europejskiego w sprawie stowarzyszenia ze Wspólnotami Europejskimi należy uznać za jej sukces, a kierunek działań ówczesnych rządzących polskich elit za prawidłowy. Międzynarodowa integracja gospodarcza jest bowiem zjawiskiem obiektywnym, aktualnie najbardziej efektywnym sposobem przyspieszenia rozwoju gospodarczego wysoko rozwiniętych państw danego regionu. Jak już stwierdzono we wstępie niniejszej pracy, rozpoczęcie przez Polskę integrowania się ze Wspólnotami jest najważniejszym – ze względu na załamanie się na wiele lat gospodarki państw Europy wschodniej, wyjątkowo protekcjonistyczną politykę handlową USA i Japonii oraz duży udział kosztów transportu w polskim handlu z nimi – a zarazem najbardziej efektywnym zewnętrznym czynnikiem ułatwiającym, a być może w ogóle umożliwiającym szybką przebudowę polskiej gospodarki.

Integracja ta ułatwia dostęp polskich towarów do wyjątkowo chłonnego rynku państw Wspólnot, umożliwia napływ technologii, nowych systemów organizacji i zarządzania, a przede wszystkim napływ kapitału inwestycyjnego. Bez rozpoczęcia tego procesu a w perspektywie przystąpienia do Unii Europejskiej, Polska z góry byłaby skazana na izolacjonizm, separatyzm, pozbawienie się w istotnym

stopniu powyższych korzyści, co w praktyce oznaczałoby zepchnięcie jej w Europie do roli zacofanej prowincji.

Zawarcie Układu Europejskiego to niewątpliwy sukces Polski, gdyż państwa Wspólnot Europejskich nie były bowiem entuzjastami stowarzyszenia się z nimi nowych krajów, a szczególnie z Europy środkowo-wschodniej. Stowarzyszenie się Polski, a także Czecho-Słowacji i Węgier ze Wspólnotami Europejskimi to przecież dla ich państw członkowskich dodatkowe komplikacje i kłopoty gospodarcze, których i bez tego mają one bez liku. Na szczęście na korzyść państw starających się o stowarzyszenie przeważały we Wspólnotach racje polityczne, a nie ekonomiczne, szczególnie po puczu moskiewskim w sierpniu 1991 r.

Dyskusyjne są natomiast zasady i warunki, na jakich Polska zgodziła się stowarzyszyć ze Wspólnotami Europejskimi. Autor uważa, że większość powyższych zasad i warunków nie jest delikatnie mówiąc najdogodniejsza dla Polski, a w niektórych przypadkach są one wręcz fatalne.

A oto główne zarzuty stawiane pod adresem Układu Europejskiego:

– połowa polskiego eksportu artykułów przemysłowych do Wspólnot Europejskich zbyt wolno uzyskała (w okresie od 4 do 6 lat) bezcłowy dostęp do ich rynku, przy jednoczesnym zbyt szybkim znoszeniu barier przez Polskę wobec importu artykułów przemysłowych ze Wspólnot (w ciągu od 3 do 7 lat). Mocne zatem eksponowanie korzyści wynikających z asymetrii tak w preambule Układu, jak i przez polityków zachodnioeuropejskich oraz przez szereg polskich polityków, jest niestety swego rodzaju iluzją. W niektórych przypadkach asymetria służy bardziej interesom mniej wydajnych dziedzin gospodarki państw Wspólnot niż gospodarce Polski;

– Polska zobowiązała się zbyt szybko znieść cła na artykuły przemysłowe ze Wspólnot Europejskich, gdyż najpóźniej w ciągu 7 lat. Tymczasem w przypadku Grecji znosiła ona przez kilka lat część ceł wobec importu ze Wspólnot w ramach stowarzyszenia z nimi, a resztę znosiła w ciągu 5 lat jako członek zwyczajny Wspólnot. W przypadku zaś Danii, Irlandii i Wielkiej Brytanii znosiły one cła na artykuły przemysłowe po wejściu do Wspólnot Europejskich w ciągu aż 8 lat, zaś w przypadku Hiszpanii i Portugalii – w ciągu 7 lat. Z przyjętych przez Polskę warunków w tym względzie wynika, że różnica w rozwoju przemysłowym między Polską a Wielką Brytanią, czy Danią wynosi zaledwie 1–2 lata;

– zbyt wcześnie, gdyż w ciągu 5 lat, Polska zgodziła się znieść kwoty importowe na artykuły rolne z WE. Przecież Polskie rolnictwo jest przestarzałe i w niewielkim stopniu subsydiowane, gdy tymczasem rolnictwo państw WE jest o wiele bardziej efektywne a jednocześnie subsydiowane w wysokości od 40 do 60%. W przypadku Grecji państwo to częściowo liberalizowało swój handel artykułami rolnymi we Wspólnotami w okresie stowarzyszenia ze Wspólnotami Europejskimi.

Całkowicie zliberalizowało ten handel w kilka lat po wejściu do Wspólnot, podobnie jak Hiszpania i Portugalia, otrzymujące w tym czasie bardzo poważne sumy z Funduszu Ukierunkowania i Gwarancji Rolnictwa (FEOGA) na restrukturyzację ich rolnictwa, co w istotnym stopniu przyczyniło się do podniesienia konkurencyjności ich towarów rolnych;

- przyjęcie przez Polskę warunku zapewnienia 60% wkładu lokalnego w polskich towarach eksportowych do Wspólnot zniechęca inwestorów zagranicznych do inwestowania w Polsce;

- Układ zawiera jedynie ogólną deklarację pomocy finansowej dla Polski, bez określenia konkretnej sumy na najbliższe lata, jak to WE czyni w pięcioletnich protokołach finansowych w odniesieniu do państw Morza Śródziemnego, czy czyniła to wobec Jugosławii i to jeszcze w 1991 r. Wyjątek stanowi deklaracja ograniczająca się do funduszy w ramach PHARE. Układ nie ustanawia też mechanizmów udzielania tej pomocy, a w dodatku w szeregu przypadkach uzależnia akceptację przez WE programów pomocy dla Polski od uprzedniego poparcia ich przez Międzynarodowy Fundusz Walutowy. Jednocześnie pomoc finansowa dla Polski ma być ściśle koordynowana z otrzymywaniem przez nią środków finansowych z innych źródeł, a mianowicie Międzynarodowego Funduszu Walutowego, Międzynarodowego Banku Odbudowy i Rozwoju;

- w Układzie nie przewiduje się żadnej liberalizacji w zakresie przepływu siły roboczej i usług z Polski do Wspólnot, co przewidywały na przykład układy Grecji i Turcji o stowarzyszeniu z WE. Polskim negocjatorom nie udało się nawet zalegalizować pracy polskich obywateli na terytorium państw członkowskich Wspólnot, którzy od dawna pracują tam nielegalnie;

- w Układzie pomija się w ogóle problem współpracy między Polską a Wspólnotami Europejskimi w zakresie bezpieczeństwa. Mówi się jedynie ogólnie, że dialog polityczny między nimi ma zapewnić „zgodność stanowisk w sprawach międzynarodowych, a zwłaszcza w sprawach, które mogą mieć istotne skutki dla jednej lub drugiej strony” i że przyczyni się on do „umocnienia bezpieczeństwa i stabilności w Europie”.

- podjęcie przez Polskę zobowiązań w zakresie ochrony własności intelektualnej zwiększa istotnie dla niej koszty dostępu do osiągnięć państw Wspólnot w zakresie nauki, techniki i kultury;

- wreszcie sformułowania w Układzie w zakresie pomocy technicznej, naukowej i zawodowej dla Polski mają bardzo ogólnikowy charakter, praktycznie nie stanowią żadnych konkretnych zobowiązań w tym względzie pod adresem państw członkowskich Wspólnot Europejskich.

Układ Europejski ma oczywiście szereg, ale niestety zdecydowanie zbyt mało, korzystnych dla Polski postanowień. Do najważniejszych należą:

– wprowadzenie do preambuły Układu zapisu, że finalnym celem stowarzyszenia Polski ze Wspólnotami jest doprowadzenie do pełnego członkostwa Polski w tych Wspólnotach. Nie oznacza to wprowadzenia automatycznego przyjęcia Polski do Wspólnot po zakończeniu okresu stowarzyszenia, ale stanowi istotny, kolejny krok w kierunku wejścia Polski do tych Wspólnot, jako że ich państwa członkowskie zgodziły się – przynajmniej oficjalnie – że Polska winna kiedyś przystąpić do Wspólnot i że należy wspólnie działać na rzecz realizacji tej idei. Wytyczyło to też niejako na wiele lat kierunki działalności Polski w Europie. Na podkreślenie zasługuje fakt, że właśnie polskim a nie czechosłowackim czy węgierskim negocjatorom udało się przełamać opór psychiczny polityków większości państw Wspólnot w sprawie wprowadzenia do preambuły układów o stowarzyszeniu powyższego sformułowania;

– nie zgodzenie się przez stronę polską, chociaż było to krytykowane przez zachodnich biznesmenów, na zapis w Układzie o możliwości zakupywania – a jedynie przyznanie prawa użytkowania – w Polsce przez osoby fizyczne i prawne z państw WE zasobów naturalnych i gruntów, jeśli jest to niezbędne dla prowadzenia działalności gospodarczej. Jest oczywiste, że w przyszłości, po wejściu Polski do Unii Europejskiej, osoby te muszą uzyskać prawo zakupu ziemi i zasobów naturalnych. Na ówczesnym jednak etapie, biorąc pod uwagę stan i zasobność polskich przedsiębiorstw i polskiego kapitału, przyznanie takiego prawa powyższym osobom ze Wspólnot Europejskich oznaczałoby w praktyce jednostronne wykupywanie w Polsce ziemi i zasobów naturalnych przez te osoby ze Wspólnot. Rozwiązanie powyższe nie utrudniało jednak podejmowania przez osoby fizyczne i prawne ze Wspólnot działalności gospodarczej w Polsce, w związku z tym proces wydzierzawiania im ziemi i zasobów naturalnych w Polsce winien przebiegać szybko i sprawnie;

– przyznanie polskim obywatelom i polskim podmiotom gospodarczym z chwilą wejścia w życie Układu takich samych praw, jakie posiadają obywatele i podmioty gospodarcze państw Wspólnot Europejskich, w zakresie podejmowania działalności gospodarczej i świadczenia usług na terenie tych państw. Jest bowiem tajemnicą poliszynela, że negocjatorzy ze strony Wspólnot chcieli spod tego równouprawnienia wyłączyć dziedziny, w przypadku których Polska była szczególnie zainteresowana, tj. usługi w dziedzinie budownictwa i transportu. Jednocześnie polskim negocjatorom udało się przesunąć do końca okresu przejściowego stowarzyszenia – mimo odmiennego stanowiska państw Wspólnot, nalegających na ustanowienie wcześniejszego terminu – zliberalizowanie przez Polskę dostępu przedsiębiorstw Wspólnot do sfery usług finansowych (bankowość i ubezpieczenia) w Polsce;

– umieszczenie w Układzie zapisu o możliwości wprowadzenia przez Polskę stosowania środków ochronnych (podwyższonych ceł), jeśli import z WE sta-

nawiły zagrożenia dla nowo powstających przemysłów, niektórych sektorów podlegających restrukturyzacji lub napotykających na poważne trudności, szczególnie wtedy, gdy takie trudności będą stwarzały poważne problemy społeczne.

Nasuwa się pytanie, dlaczego zawarto Układ o stowarzyszeniu na takich a nie innych warunkach? Odpowiedź nie jest taka prosta, gdyż wynikało to z szeregu różnorodnych przyczyn.

Pierwsza z nich to fakt, że Polska negocjowała z wielokrotnie silniejszym gospodarczo partnerem, a w dodatku to nie jemu a jej zależało na stowarzyszeniu się ze Wspólnotami. To już z góry skazywało ją na słabszą pozycję negocjacyjną i konieczność pewnych ustępstw jako cenę za zgodę Wspólnot na zawarcie takiego Układu.

Kolejna z nich, to przystąpienie Polski do rokowań bez uprzedniego przygotowania odpowiedniego zaplecza prawnego, organizacyjnego i kadrowego. Polska w latach 1990–1991 miała jeden z najbardziej liberalnych systemów celnych na świecie. Przeciętnie polskie cło wynosiło około 4% ad valorem. System ten składał się z wyjątkowo małej liczby barier taryfowych, parataryfowych i pozataryfowych, których łącznie było kilkaset. Tymczasem Wspólnoty Europejskie stosowały około 3000 tego typu barier.

Zanim zatem Polska przystąpiła do rokowań ze Wspólnotami Europejskimi trzeba było uprzednio, czego niestety nie zrobiono, zmienić polską politykę celną a przynajmniej podnieść cła i zmniejszyć kontyngenty, jak zrobiły to w tym celu Czecho–Słowacja i Węgry, co umożliwiałoby polskim negocjatorom dokonywanie ustępstw na rzecz Wspólnot bez uszczerbku dla polskiej gospodarki. Bez zastosowania powyższego zabiegu pole manewru polskich negocjatorów było bardzo ograniczone.

W wyniku braku bowiem tego typu możliwości, w szeregu przypadkach po podpisaniu Układu o stowarzyszeniu nastąpiła sytuacja odwrotna do zamierzonej. Wspólnoty zamiast zliberalizować w niektórych dziedzinach handel z Polską, utrudniły go. Polska do czasu zawarcia Układu korzystała w handlu z państwami Wspólnot z generalnego systemu preferencji celnych na artykuły przemysłowe, stworzonego w ramach Konferencji Narodów Zjednoczonych do spraw Handlu i Rozwoju (UNCTAD), a następnie zaaprobowanego przez Układ Ogólny w sprawie Taryf Celnych i Handlu (GATT). Po wejściu umowy przejściowej Wspólnoty wprowadziły restrykcje na około 44% towarów importowanych z Polski. Nie może tu być pocieszeniem, że restrykcje Wspólnot dotknęły też aż 58% towarów importowanych z Węgier i około 43% towarów importowanych z Cech i Słowacji.

Trzecią przyczyną było niepełne wykorzystanie istniejących w Polsce kadr ekspertów do rokowań ze Wspólnotami. Jak podaje J. Mulewicz, główny polski negocjator Układu, ze strony polskiej rokowało stale najwyżej kilkanaście osób, „a

przez zespół negocjacyjny przewinęło się prawie 100 osób”.¹ Wszystko to było za mało, by utrzymać stałe kontakty z olbrzymim aparatem wykonawczym Wspólnot Europejskich, a także z delegacjami ich państw członkowskich. Jednocześnie ujawnia on, że wiele osób uczestniczących w tych rokowaniach nie było kompetentnych lub właściwie przygotowanych.²

Stwierdzenie to budzi duże zdziwienie, gdyż właśnie Polska w przypadku stosunków międzynarodowych miała i ma wyjątkowo bogatą i wysoko kwalifikowaną kadre, szczególnie w zakresie Organizacji Narodów Zjednoczonych i Wspólnot Europejskich, która jest z pewnością najlepsza i największa w porównaniu z innymi krajami Europy środkowej i wschodniej. Wynika to z tego, że i w tym przypadku powtórzono błąd z „minionej epoki”, opierając się przy doborze ekspertów nie na kryteriach merytorycznych a politycznych.

Nie sprzyjało odniesieniu sukcesu przez polskich negocjatorów w tym rokowaniach słabe zaplecze techniczne, jakim oni dysponowali. O ile aparat wykonawczy Wspólnot i ich państw członkowskich dysponował potężną dokumentacją oraz nieograniczonymi wprost możliwościami opracowania i przetwarzania informacji, nie mówiąc już o tak oczywistej rzeczy, jak posiadanie doświadczenia w tego typu rokowaniach, o tyle przypadku strony polskiej zaplecze techniczne było tak słabe, a jednokrotnie tak mało operatywne, że było mało przydatne w rokowaniach. Tenże sam J. Mulewicz stwierdza: „Niekiedy przesyłanie dokumentów do Warszawy (do oceny przez stronę polską – dopis. Z.M.D–K.) było niemożliwe, gdyż niektóre aneksy czy propozycje otrzymywaliśmy tuż przed zakończeniem negocjacji. Sprawdzaliśmy wówczas jedynie najważniejsze pozycje towarowe, nie byliśmy natomiast w stanie dokładnie ocenić, jaki efekt w dłuższym okresie może mieć zaakceptowanie tego czy innego rozwiązania”.³

Wydaje się jednak, że główną przyczyną, iż Układ wynegocjonowano na takich a nie innych zasadach, było zbytnie pragnienie ówczesnego rządu polskiego – chylącego się już ku upadkowi – szybkiego wynegocjonowania Układu. Prawdopodobnie ówczesny rząd chciał podbudować swoją pozycję między innymi sukcesem w rokowaniach ze Wspólnotami. Za tezę tą przemawia choćby fakt, że układ powyższy został wynegocjowany w rekordowym czasie – niecałym roku, gdy tym czasem rokowania o stowarzyszeniu czy utworzeniu unii celnej z WE takich państw jak Grecja, Turcja, Malta i Cypr trwały 3–5 lat, zaś rokowania w sprawie

1 J. Mulewicz: Doświadczenia Polski w negocjacjach w sprawie Układu o stowarzyszeniu ze Wspólnotami Europejskimi. „Studia i Materiały” PISM, nr 36, 1992, s. 24.

2 „Któregoś dnia przyjechało na negocjacje 38 osób, 20 z nich było niepotrzebnych”. Następnie stwierdza, że niektóre z tych osób nie знаły nawet właściwego języka. J. Mulewicz: op. cit., s. 24.

3 Op. cit., s. 10.

członkostwa zwyczajnego bardziej rozwiniętych gospodarczo i posiadających lepsze od Polski zaplecze lecznicze i kadrowe państw, jak Danii, Irlandii czy Wielkiej Brytanii, trwały ponad 5 lat.

Na zakończenie należy nadmienić, iż zbliżoną ocenę Układu Europejskiego o stowarzyszeniu się Polski ze Wspólnotami, którą Autor jako jeden z pierwszych zaprezentował już wiosną 1992 r.⁴, w 1992r. reprezentowało niewielu polskich ekspertów. W zasadzie nie było wśród nich ekspertów rządowych. Liczba ich poczęła zwiększać się w 1993 r., kiedy Polska poczęła odczuwać – obok pozytywnych – także negatywne skutki zbliżania się do Wspólnot.

W tej sytuacji trzeba wyrazić się z uznaniem o obiektywizmie tych polityków czy ekspertów z państw Wspólnot Europejskich, którzy już w połowie 1992 r. zwracali uwagę na niekorzystny ogólnie charakter układów o stowarzyszeniu Polski, Czecho–Słowacji i Węgier ze Wspólnotami Europejskimi. Należał do nich między innymi J. Attali, ówczesny prezes Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju, który między innymi stwierdził: „Kraje wyszechradzkie nie otrzymały nawet takich korzyści, jakie wcześniej dano kandydującym do Wspólnoty Portugalii i Grecji”, postulując usunięcie z układów o stowarzyszeniu Polski, Czecho–Słowacji i Węgier restrykcji w handlu takimi towarami jak chemikalia, tekstylia, węgiel i stal. Następnie stwierdził on: „nie chciałbym, aby historycy orzekli, że intencją układów o stowarzyszeniu była raczej pomoc Wspólnotom, niż krajom postkomunistycznym”.⁵

p. Przedsięwzięcia prawo–instytucjonalne w Polsce na rzecz realizacji postanowień Układu Europejskiego. Już na początku rokowań ze Wspólnotami Europejskimi w sprawie stowarzyszenia się Polski z nimi, bo już 26 I 1991 r., Rada Ministrów RP powołała do życia instytucję Pełnomocnika Rządu do spraw Integracji Europejskiej i Pomocy Zagranicznej, a do jego głównych zadań należało: harmonizowanie, koordynowanie i kontrolowanie procesów integracyjnych Polski ze Wspólnotami; kształtowanie warunków służących tej integracji; koordynowanie wykorzystania pomocy zagranicznej. Pełnomocnik był zobowiązany przedkładać Radzie Ministrów corocznie sprawozdanie z realizacji powyższych celów.

Z kolei Pełnomocnik powołał w grudniu 1994 r. do życia Międzyresortowy Zespół do spraw Układu Europejskiego, który stał się podstawowym forum koordynowania prac ministrów i centralnych urzędów w zakresie dostosowywania polskiej gospodarki i ustawodawstwa do wymagań Układu Europejskiego.

4 Zob. Z.M. Klepacki: Europejska Wspólnota Gospodarcza. Założenia, realia, perspektywy. Białystok 1992, rozdz. IX.

5 „Polityka” z 7 XI 1992.

W 1992 r. w Sejmie RP została utworzona Komisja do spraw Układu Europejskiego, której celem był: nadzór nad realizacją postanowień Układu Europejskiego i programów dostosowawczych, formułowanie zaleceń dla polskiego rządu w zakresie stosunków z Unią Europejską.

W grudniu 1992r. w odniesieniu do części dotyczącej gospodarki, a w styczniu 1993 r. w odniesieniu do części dotyczącej prawa, Rada Ministrów RP przyjęła „Program działań dostosowujących gospodarkę polską i polski system prawny do wymagań Układu Europejskiego”. 29 III 1993 r. podjęła ona kolejną uchwałę uszczegółowiającą wymogi postępowania z rządowymi projektami normatywnych aktów prawnych ze względu na konieczność spełniania kryteriów z prawem wspólnotowym (unijnym).

W maju 1995 r. Pełnomocnik Rządu do spraw Integracji i Pomocy Zagranicznej przedłożył Radzie Ministrów RP do zatwierdzenia harmonogram działań dostosowawczych polskiej gospodarki oraz systemu prawnego do wymagań Układu Europejskiego na lata 1995–1996.

W 1996 r. rząd i Sejm przyjęły raport, określany jako polska Biała Księga, poświęcony dystansowi oraz możliwościom dojścia Polski do członkostwa w UE oraz środków, jakie w tym celu należy podjąć.

16 X 1996 r. Pełnomocnik Rządu do spraw Integracji Europejskiej i Pomocy Zagranicznej został zastąpiony Komitetem Integracji Europejskiej, który uzyskał status naczelnego organu administracji rządowej. Na czele Komitetu stanął premier, a do obsługi Komitetu powołano Urząd Komitetu Integracji Europejskiej. Cele Komitetu są następujące: programowanie i koordynowanie polityki w sprawach związanych z integracją Polski z UE oraz działań dostosowawczych Polski do standardów UE, jak również koordynowanie działań administracji państwowej w zakresie otrzymywania pomocy zagranicznej. Ponadto w Komitet jest zobowiązany do przedstawienia Radzie Ministrów założeń programów dostosowawczych oraz integracyjnych z UE, projektów aktów prawnych dotyczących działań dostosowawczych oraz sprawozdań z przebiegu realizacji programów dostosowawczych i działań integracyjnych.

W styczniu 1997r. Rada Ministrów RP przyjęła dokument pod nazwą „Narodowa Strategia Integracji”, a 3 VI tego roku harmonogram działań implementacyjnych tej Strategii. 25 II 1997 r. uchwaliła ona swój regulamin pracy, w którym nałożono na organy rządowe obowiązek badania pod względem zgodności z prawem wspólnotowym (unijnym) w toku postępowania uzgodnieniowego projektów aktów normatywnych i innych aktów prawnych.

4 IX 1997r. Sejm RP uchwalił zmiany w jego regulaminie, w którym nałożono obowiązek – w odniesieniu do projektów ustaw wnoszonych przez Senat, Prezydenta, Radę Ministrów i komisje sejmowe – przedstawiania uzasad-

nienia o zgodności projektu ustawy z prawem wspólnotowym (unijnym) albo oświadczenia o stopniu i powodach niezgodności z tym prawem.

r. Realizacja postanowień Układu Europejskiego w dziedzinie gospodarki.

Znoszenie cel i kontyngentów importowych w obrocie artykułami przemysłowymi i liberalizacja obrotu artykułami rolnymi między Polską a UE przebiegały w zasadzie zgodnie z harmonogramem ustalonym przez Układ Europejski. W rezultacie od 1 I 1999 r. zostały w zasadzie całkowicie zniesione cła na artykuły przemysłowe w obrocie między Polską a państwami WE. Było oczywiście szereg wyjątków. Dotyczyły one wyrobów hutniczych, paliw płynnych w zakresie zniesienia cel przez Polskę.

Już w 1992r. WE zniosła całkowicie cła na poważną grupę towarów importowanych z Polski, które w 1990 r. stanowiły aż 55,8% eksportu Polski do WE. Wśród nich znajdował się węgiel, chociaż w przypadku Hiszpanii i RFN cła na węgiel z Polski zostały zniesione całkowicie w 1995 r.

Cła na produkty mineralne i surowce chemiczne, określane w Układzie jako grupa A, w 1992 r. zostały obniżone o 50%, a w 1993 r. całkowicie zniesione.

W przypadku metali nieżelaznych (tzw. grupa B) WE w 1992 r. obniżyła cła o 20%, tak że w 1996 r. zostały całkowicie zlikwidowane na nie cła.

Z kolei cła na stal i żelazo były znoszone: w 1992, 1993, 1994 i 1995r. po 20%, natomiast w 1996 i 1997 r. były znoszone po 10%.

Grupa towarowa C obejmuje między innymi: wiele wyrobów chemicznych, cement, opony, skórę i wyroby skórzane, buty, kazeinę, samochody, odbiorniki radiowe i telewizyjne, szereg wyrobów z miedzi. Stanowiły one w 1991 r. aż 22,9% polskiego eksportu do WE. Większość z powyższych towarów stanowi dla państw WE tzw. towary wrażliwe, tzn. zagrożenie dla zbytu ich własnych towarów i w związku z tym niechętnie są widziane na ich rynku. W ich przypadku Układ ustanowił ilościowe kontyngenty, które już w 1992 r. zostały zwolnione z opłat celnych przy imporcie do WE. Co roku pułapy te były zwiększane o 20%. Import z Polski, który przekroczy powyższe pułapy, był clony. W 1992, 1993, 1994, 1995 i 1996 r. cła na te towary były każdorazowo obniżane o 15%, a w 1997 r. o 25%.

Jednocześnie WE w dniu wejścia w życie Układu zniosła wszelkie ograniczenia ilościowe (kontyngenty) na import towarów przemysłowych z Polski, z wyjątkiem artykułów tekstylnych i odzieży. W ich przypadku w 1992r. zniesione zostały tylko niektóre kontyngenty importowe, pozostałe zaś zostały zwiększone o 50%. W 1992 r. została zawarta między Polską i WE umowa w sprawie terminarza stopniowego (corocznego) redukcji pozostałych kontyngentów.

W przypadku eksportu przemysłowego WE do Polski zniosła ona cło w dniu wejścia w życie Układu na towary, które stanowiły około 27% całości jej importu

z WE. Od 1 I 1995 r. Polska rozpoczęła obniżanie w pięciu równych ratach opłat celnych na pozostałe towary przemysłowe importowane z WE tak, że zostały one całkowicie zniesione 1 I 1999r. W ciągu pięciu lat Polska zniosła jednocześnie ograniczenia (kontyngenty) na import do niej towarów przemysłowych z WE.

Pod koniec 1997r. rząd polski odmówił obniżenia z dniem 1 I 1998r. ceł na wyroby stalowe do 3% (wynosiły wówczas 9%), nie chciał też całkowitego ich zniesienia z dniem 1 I 1999 r. Ponadto Polska starała się o przedłużenie na kolejne 5 lat prawa subsydiowania tego przemysłu z budżetu państwa. Wynikało to z faktu, iż polski przemysł hutniczy jest przestarzały. Program restrukturyzacji dwóch największych polskich – Katowice i Sędzimir hut okazał się błędny i tylko częściowo był realizowany. W rezultacie w połowie lat dziewięćdziesiątych przemysł ten nie był w stanie konkurować efektywnie na rynku europejskim.

Ostatecznie ustalono, że Polska utrzyma cła na wyroby stalowe w 1998 r. w wysokości 6%, a kolejne znoszenie ceł na te wyroby miały być negocjowane pod koniec 1998r. Polska chciała utrzymać cła na te wyroby do końca 2000 r., UE domagała się z kolei, by zostały one zniesione całkowicie z dniem 1 I 1999 r. Jednocześnie Komisja UE zgodziła się, by polskie huty były subsydiowane przez kolejne 3 lata, po upływie których miały być podjęte negocjacje w sprawie ewentualnego przedłużenia tego okresu na kolejne 2 lata.

Komisja UE zgodziła się też na przedłużenie okresu ochrony polskiego rynku paliw płynnych do 2001 r.

W przypadku artykułów rolnych importowanych z Polski UE z pewnymi wyjątkami przeprowadziła obniżkę opłat wyrównawczych lub ceł na nie zgodnie z postanowieniami Układu. Również Polska zgodnie z jego postanowieniami w ciągu 5 lat zniosła kontyngenty na powyższe artykuły importowane z UE.

W wyniku jednak wzrostu ujemnego deficytu handlowego w obrotach artykułami rolnymi z UE oraz gwałtownych protestów polskich rolników rząd polski wprowadził w sierpniu 1998 r., w oparciu o tzw. klauzule ochronne Układu, cła zaporowe na import zbóż z UE do Polski, a w 1999 r. cła na tzw. wrażliwe produkty rolne importowane z UE.

Jednak już 29 IX 2000 r. Polska podpisała z UE umowę w sprawie dalszej liberalizacji handlu artykułami rolnymi między nimi. Obejmuje ona wszystkie podstawowe produkty rolne, w tym: zboże, mięso wieprzowe, wołowe i drobiowe, warzywa, artykuły mleczarskie.

Umowa, która weszła w życie 1 I 2001 r., przewiduje zniesienie wszelkich barier oraz subsydiowania artykułów nie należących do grupy towarów wrażliwych, w obrocie handlowym między Polska a UE. Należą do nich m.in.: owoce, warzywa, mięso końskie. Obejmuje ono ponad 75% polskiego handlu produktami rolnymi z UE.

W przypadku grupy towarów wrażliwych (m.in. mięso wieprzowe, wołowe, drobiowe, zboża) ustanowione zostały roczne asymetryczne (na korzyść Polski) bezcłowe kontyngenty, które również nie mogą być subsydiowane. Kontyngenty te miały być rokrocznie zwiększane o 10%. I tak na przykład w przypadku wieprzowiny bezcłowy kontyngent eksportowy dla Polski został ustanowiony w wysokości 46 tys. ton, zaś dla UE – 31 tys. ton; z kolei w przypadku zbóż dla każdej ze stron ustalono jednakowy bezcłowy kontyngent – 400 tys. ton; w przypadku mięsa drobiowego polski kontyngent wynosi 36 tys. ton, zaś serów – 9 tys. ton.

1 I 2002 r. w życie weszła umowa między Polską a UE w sprawie całkowitej liberalizacji handlu między nimi w zakresie ryb i ich przetworów. Na jej podstawie 1/3 ceł na te produkty została zniesiona 1 I 2002 r., kolejna 1/3 – 1 I 2003 r. a ostatnia 1/3 winna być zniesiona 1 I 2004 r.

s. Pozytywne i negatywne aspekty realizacji postanowień Układu Europejskiego dla polskiej gospodarki i społeczeństwa. Do najważniejszych pozytywnych aspektów realizacji postanowień Układu Europejskiego dla polskiej gospodarki i społeczeństwa należą: duży napływ zagranicznych kapitałów inwestycyjnych do Polski, a w związku z tym – ale nie tylko – restrukturyzacja i unowocześnienie wielu dziedzin gospodarki, napływ nowoczesnej technologii i know-how oraz wiedzy, pobudzenie inicjatyw gospodarczych wśród polskiego społeczeństwa w wyniku konkurencji ze strony przedsiębiorstw z państwami UE, istotne podniesienie się jakości usług, pośrednio – ustanowienie ruchu bezwizowego z państwami UE.

Najbardziej spektakularnym, w sensie pozytywnym, rezultatem stowarzyszenia się Polski ze Wspólnotami Europejskimi był gwałtowny napływ do Polski kapitału inwestycyjnego z państw zachodnich, w tym głównie z UE. W latach 1995–1998 ponad 77% tego kapitału pochodziło właśnie z państw UE. Należy jednak dodać, iż na taką sytuację wpłynął ponadto – a może głównie – fakt przebudowy ustroju polityczno – społecznego i gospodarczego w Polsce.

W latach 1989–1992 napływ zagranicznego kapitału inwestycyjnego do Polski nie był wielki. W 1990 r. wielkość zainwestowanego zagranicznego kapitału wynosiła nieco ponad 100 mln dol., w 1991 r. – 291 mln dol., w 1992r. – 924 mln dol. Przeciętne udziały kapitału zagranicznego w przedsięwzięciach typu *joint-ventures* wynosiły zaledwie niecałe 60 tys. dol.

W tym samym czasie do Węgier, które są trzykrotnie ludnościowo i terytorialnie mniejsze od Polski, napłynęło prawie że trzykrotnie więcej kapitału zagranicznego.

Wynikało to z sytuacji w Polsce. Mnogość partii politycznych, powodujących niestabilność polityczną, częste zmiany rządów, brak stabilności w zakresie ustawodawstwa, szczególnie w dziedzinie opodatkowania i odprowadzania zysków za

granicę, stałe niepokoje społeczne, pretendowanie związków zawodowych do współdecydowania w zakresie zarządzania przedsiębiorstwem, a nawet ich polityce inwestycyjnej powodowało, że Polska miała niewysoki wskaźnik wiarygodności inwestycyjnej. Powstrzymywało to wszystko inwestorów zagranicznych od inwestowania w Polsce.

Opadnięcie emocji politycznych w latach następnych, wypalenie się w pewnym stopniu tzw. walki na górze, posiadanie zdecydowanej większości głosów w Sejmie przez koalicję rządową od jesieni 1993 r., pozytywne rezultaty podjętych wcześniej reform gospodarczych, systematyczne wprowadzanie w życie postanowień Układu Europejskiego spowodowało, że gwałtownie zaczęła rosnąć wielkość inwestycji zagranicznych w Polsce. Rokrocznie raporty Konferencji Narodów Zjednoczonych do Spraw Handlu i Rozwoju (UNCTAD) oraz dokumenty Narodowego Banku Polskiego na temat powyższych inwestycji różnią się istotnie od siebie. Według pierwszych w Polsce w 1993 r. inwestycje zagraniczne wynosiły 1,55 mld dol., według drugich – 1,03 mld dol., w 1995 r. odpowiednio 2,45 i 1,13, w 1996 r. – 3,95 i 2,76 w 1997 r. – 4,9 i 3,07, w 1988 r. – 6,4 i 5,13, w 1999 r. – 7,3 i 6,47, w 2000 r. – 9,3 i 8,29, w 2001 r. 8,8 i 6,99. Łącznie – w zależności od metody obliczania – do Polski w latach 1990 – 2001 napłynął kapitał inwestycyjny w wysokości 43–49 mld dol. Około 50% inwestycji zagranicznych były inwestycjami typu tzw. greenfield, tj. tworzone od podstaw.

Udział inwestycji zagranicznych w globalnych nakładach inwestycyjnych w Polsce wzrósł z 2,2% w 1990r. do około 18% w 2000 r. Wszystko to spowodowało, że już w 1995r. Polska została zaliczona do 10 nowych rynków inwestycyjnych o najwyższej wiarygodności.

Zakłada się, że w najbliższych kilku latach będzie następował spadek poziomu inwestycji zagranicznych w Polsce i będzie wynosić od 6 do 6,5 mld dol. rocznie. Spadek ten nie będzie wynikać z sytuacji gospodarczej w Polsce, ale ze spowolnienia rozwoju gospodarki światowej i w ogóle ze spadku wielkości tych inwestycji na świecie. Polska nadal będzie prawdopodobnie liderem w Europie środkowo-wschodniej w tej dziedzinie, chociaż z punktu widzenia nie wielkości a udziału tych inwestycji w PKB inwestycje te w Czechach i na Węgrzech są i będą dwukrotnie wyższe.

Najwięcej kapitał zagraniczny zainwestował w przemysł motoryzacyjny, elektromaszynowy, banki, budownictwo, przemysł spożywczy, przetwórczy, farmaceutyczny, w narodowe fundusze inwestycyjne, najmniej w rolnictwo, ubezpieczenia, infrastrukturę.

Napływ kapitału zagranicznego oznaczał restrukturyzację powyższych dziedzin, unowocześnienie technologiczne i organizacyjne, znaczne podniesienie konkurencyjności ich produktów.

Niekiedy jednak napływ zagranicznych kapitałów inwestycyjnych do Polski miał też swoje negatywne strony. Znanych jest szereg przykładów, kiedy kapitał zachodni wykupywał polskie przedsiębiorstwa nie w celu ich unowocześnienia czy rozbudowy, a w celu ograniczenia ich działalności czy wręcz likwidacji. W ten sposób producenci z Zachodu analogicznych towarów produkowanych przez likwidowane polskie przedsiębiorstwa wchodzili swymi towarami w ich miejsce na polskim rynku, przy poparciu tego typu działalności (w tym finansowej) rządów i związków zawodowych w swych państwach, gdyż nie tylko nie limitowali swej produkcji, ale mogli ją zwiększać, a tym samym zmniejszać w swym kraju bezrobocie.

Winę za tego typu przypadki (niestety zbyt liczne) ponoszą polskie stosowne organy, które nie zawsze potrafiły wynegocjować i zawrzeć odpowiednie umowy z zagranicznymi inwestorami przy sprzedaży części lub całości niektórych polskich przedsiębiorstw.

W niektórych przypadkach nadmierna koncentracja zagranicznych inwestycji w szeregu dziedzinach stworzyła poważne zagrożenie dla inwestorów Polski. Chodzi tu przede wszystkim o opanowanie w większości województw zachodnich od 65% do 90% dzienników i czasopism przez kapitał zachodni, szczególnie niemiecki. W rezultacie w tych województwach prawie że nie ma prasy polskiej, lecz jest jedynie prasa polskojęzyczna. W tej sytuacji istnieje poważne niebezpieczeństwo kształtowania nowej tożsamości społeczeństwa polskiego w duchu i interesie kapitału zachodniego a nie państwa polskiego.

Napływ kapitału inwestycyjnego do Polski, konkurencja ze strony przedsiębiorstw państw UE, zniesienie barier w imporcie do Polski technologii z Zachodu, a w eksporcie przemysłowym do państw UE oraz oczywiście powstanie w Polsce wolnego rynku spowodowało z jednej strony restrukturyzację wielu dziedzin polskiej gospodarki, wprowadzanie do polskich przedsiębiorstw najnowszej technologii i *know-how*, likwidację przedsiębiorstw nierentownych. Klasycznym przykładem w tym zakresie jest przemysł elektroniczny, motoryzacyjny, stoczniowy, hutniczy i węglowy. Z drugiej strony spowodowało to, a zazwyczaj wymusiło gwałtowne podniesienie jakości usług w Polsce.

Wszystko to z kolei wymusiło na menadżerach i pracownikach opanowywanie najnowszej wiedzy w zakresie ekonomii, zarządzania, informatyki, bankowości i innych dziedzin nauki, związanych z funkcjonowaniem gospodarki, którą na szczęście tym razem można było czerpać bez żadnych ograniczeń z Zachodu. Jednocześnie spowodowało to konieczność zmiany koncepcji, zakresu i kierunków nauczania w polskim szkolnictwie, szczególnie wyższym, dopasowywania się do wymogów nowoczesnej gospodarki.

Z drugiej strony realizacja postanowień Układu Europejskiego przyniosła też wiele negatywnych skutków dla polskiej gospodarki i społeczeństwa. Największym prawdopodobnie zaskoczeniem, przynajmniej dla przeciętnego obywatela i niestety dla wielu polityków, były skutki prawie że całkowitego zniesienia ceł na artykuły przemysłowe i liberalizacja obrotu artykułami rolnymi między Polską a państwami UE. Przewidywano wprawdzie, że Polska będzie miała niewielki ujemny bilans handlowy w obrocie artykułami przemysłowymi z państwami UE, ale zakładano, że będzie on równoważony obrotem artykułami rolnymi.

Realizacja postanowień powyższego Układu w zakresie handlu między Polską a UE pozwoliła wprawdzie wyjść Polsce z załamania się jej eksportu w latach 1988–1992, w wyniku faktycznego utracenia w tym okresie rynków wschodnich. Już bowiem w 1996 r. eksport do UE wynosił ponad 70% całego polskiego eksportu, zaś import z UE – aż 64,7% całego polskiego importu, przy czym największy udział w polskim eksporcie i imporcie miała RFN (odpowiednio 51,8% i 59,6%). Zbliżona sytuacja utrzymywała się także w latach następnych. I tak na przykład w 1999 r. eksport do UE wynosił 70,5% (19,3 mld dol.) całego polskiego eksportu, zaś import z UE stanowił 65% (29,8 mld dol.) całego polskiego importu. Nadal największy udział w polskim eksporcie i imporcie miała RFN. Wprawdzie polski eksport i import⁶ stale wzrastał, ale niestety o wiele szybciej wzrastał import niż eksport (np. w 1996 r. odpowiednio 6,3% i 3,1%), w rezultacie czego w tym handlu występował stale ujemny bilans, tak w przypadku obrotu artykułami przemysłowymi, jak i rolnymi. I tak w 1992 r. wynosił on 814 mln dol., w 1995 r. – 2,74 mld, 1996 r. – 7,54 mld, 1997 r. – 10,47 mld, 1998 r. – 11,75 mld. Wynika z tego, że w powyższych latach ujemny bilans handlowy Polski z UE zwiększył się aż dwunastokrotnie. W latach następnych deficyt handlowy począł się zmniejszać. I tak w 1999 r. wynosił on 10,49 mld dol., w 2000 r. – 7,8 mld dol., a w 2001 r. – 5,87 mld dol.

Nie przypadkiem wielu ekonomistów akcentuje, że dzięki takiej sytuacji w UE stworzono lub uchroniono przed likwidacją od 800 tys. do 1 mln stanowisk pracy, a mniej więcej tyle samo osób w Polsce straciło pracę.

Analogiczna sytuacja występowała w przypadku globalnego polskiego handlu zagranicznego. Jeszcze w 1990 r. Polska miała dodatnie saldo w swym handlu zagranicznym w wysokości 812,8 mln dol., ale już w 1991 r. było ono według NBP ujemne i wynosiło 1,55 mld, w 1992 – 950 mln, 1993 – 2,41 mld, 1994 – 1,15 mld, 1995 – 6,15 mld, 1996 – 8,1 mld, 1997 – 16,5 mld, 1998 – 18,8 mld, 1999 – 18,5 mld, 2000 – 13,1 mld, 2001 – 11,68 mld, 2002 – 10,294 mld, zaś

6 W tym samym czasie udział Polski w imporcie UE wynosił 0,6%, a w eksporcie 0,7%.

według GUS w 2000 r. wynosiło ono 17,288 mld dol, zaś w 2001 r. – 14,182 mld dol.⁷

Od 1997 r. spadał też globalny polski eksport artykułów rolnych. Rósł natomiast udział eksportu tych produktów do UE w globalnym polskim ich eksporcie (np. w 1997 r. o 38,8%, 1998 r. – 42,9%, 1999 r. – 47,9%) przy dalszym spadku eksportu tych produktów do krajów b. ZSRR (w 1997 r. – 44,2% w globalnym eksporcie, 1998 r. – 36,4%, 1999 r. – 24,8%).

Niemniej jednak zamiast powstania poważnej nadwyżki polskiego eksportu rolnego do UE nad importem z UE, który miał rekompensować ujemne saldo ogólnych obrotów towarowych Polski z UE i tu występował ujemny deficyt handlowy. W 1996 r. wynosił on 0,48 mld dol., w 1997 r. – 0,47 mld, 1998 r. – 0,74 mld, 1999 r. – 0,70 mld, 2000 r. – 0,33 mld, 2001 r. – 0,32 mld.⁸

Według rządzących wówczas polskich zwolenników polityki liberalnej, którzy – wbrew ostrzeżeniom poważnych ekonomistów – ustanowili jedną z najbardziej liberalnych taryf celnych na świecie, miało być przecież odwrotnie. „Zapomnieli” oni, że eksport rolny UE jest subsydiowany a polskie produkty rolne są mało konkurencyjne w wyniku zacofania gospodarczego polskiego rolnictwa.

Sytuacja taka zmusiła rząd Polski do podniesienia w 1999r. ceł na tzw. wrażliwe produkty rolne importowane z UE. Była też przyczyną, że Polska jako ostatnia z 10 kandydujących państw do UE (Malta i Cypr utworzyły bowiem już kilka lat temu z UE unię celną), podpisała 29 IX 2000 r. z UE umowę w sprawie liberalizacji handlu między nimi produktami rolnymi.

Sytuacja w powyższym względzie zaczęła się zmieniać, szczególnie w przypadku obrotów handlowych Polski z UE, pod koniec lat dziewięćdziesiątych. Obserwuje się szybszy wzrost polskiego eksportu niż importu. I tak wg NBP globalny eksport w 2002 r. zwiększył się o 9%, zaś import o 3,2%, natomiast polski eksport do UE w 2001 r. wzrósł o 7% zaś import o 1%. Swego rodzaju ewenementem w tym zakresie są obroty handlowe Polski z RFN, w przypadku których od końca lat dziewięćdziesiątych rósł szybciej polski eksport niż import z RFN, w rezultacie czego w 2001 r. osiągnęły one prawie że zerowe saldo. Jest to szczególnie istotne dla Polski, gdyż na kraj ten przypadało aż 35% polskiego eksportu i 24% importu.

7 Należy nadmienić, że dane w tej kwestii publikowane przez GUS i NBP różnią się od siebie istotnie w wyniku stosowania innego sposobu obliczania bilansu handlowego. GUS oblicza go według dokumentów celnych SAD, które świadczą, że towar przekroczył granicę, natomiast NBP oblicza na podstawie informacji o transferach płatniczych, otrzymywanych od innych banków. Dane GUS o deficycie w handlu są zawsze wyższe niż dane NBP.

8 Wg danych GUS. W skład eksportu rolnego wliczono, obok produktów rolnych, łowiectwa i leśnictwa, także produkty spożywcze, napoje i wyroby tytoniowe.

Na powstanie i utrzymywanie się tak wysokiego ujemnego salda w polskim handlu zagranicznym złożyło się wiele przyczyn. Pierwotnie wynikało to przede wszystkim z istotnego ograniczenia – w wyniku decyzji politycznych ówczesnych polskich ekip rządzących – polskiego eksportu do Rosji, w rezultacie czego eksport ten spadł z rocznej przeciętnej 65–75% ogółu eksportu do 15%–20%, wejścia w miejsce Polski eksportu głównie z RFN, jak też załamania się gospodarki rosyjskiej i niskiej konkurencyjności polskich produktów.

W latach następnych doszły dodatkowe czynniki. W 1998r. po reformie walutowej Rosja – w wyniku negatywnego stanowiska polskich ekip politycznych – przeorientowała swą zagraniczną politykę handlową, w której przyznano Polsce rolę marginalną. Na sytuację taką wpływał także fakt, że w Polsce główny udział w produkcji miały małe kilkudziesięcioosobowe przedsiębiorstwa, tymczasem w Rosji nadal utrzymywały się przedsiębiorstwa – giganty. W rezultacie udział Rosji w globalnym polskim eksporcie spadł poniżej 10%.

Powyższe negatywne dla Polski zjawisko w handlu zagranicznym było przez pewien czas poważnie łagodzone zyskami z tzw. handlu przygranicznego, z RFN oraz polskimi wschodnimi sąsiadami, w rezultacie czego polski bilans płatniczy był dodatni. Apogeum tych zysków przypadło na 1996 r. i wynosiło 7,7 mld dol. W latach następnych zyski te poczęły niestety spadać z powodu wyrównania się cen między Polską a RFN, z drugiej zaś strony z powodu wprowadzenia przez polskie władze pewnych obostrzeń (opłaty) dla obywateli Białorusi i Rosji przy wjeździe do Polski. W rezultacie o ile jeszcze w 1995 r. Polska miała dodatni bilans płatniczy w wysokości 5,4 mld dol., to już w 1996 r. był on ujemny i wynosił 1,3 mld dol., przy jednoczesnym – jak już wyżej stwierdzono – wzroście ujemnego bilansu handlowego.

Jednocześnie zmieniała się na niekorzyść Polski struktura towarowa w handlu z UE. W polskim eksporcie do państw UE poczęły dominować towary o mniejszym udziale wartości dodatniej, w tym przede wszystkim zwierzęta żywe, artykuły warzywnicze, produkty mineralne, produkty tekstylne, wyroby przemysłu przetwórczego, produkty hutnicze, węgiel, koks i drewno. Odmienna sytuacja występuje natomiast w polskim imporcie z UE, w przypadku którego dominują maszyny i urządzenia elektroniczne, produkty chemiczne, wyroby plastikowe, urządzenia optyczne, samochody i samoloty.

Jednak od 1997 r. obserwuje się pewien wzrost w polskim eksporcie udziału towarów przetworzonych. I tak w 1992 r. udział maszyn i urządzeń dla przemysłu w polskim eksporcie do UE wynosił 17,5% ogółu eksportu, a już w 2000 r. udział ten wynosił aż 37,4%.

Innym negatywnym skutkiem realizacji postanowień Układu Europejskiego (w kontekście przestrzegania zakazu dofinansowywania przedsiębiorstw i znosze-

nia ceł na importowane towary), ale też wymogów nowoczesnego wolnego rynku, były uboczne skutki restrukturyzacji przede wszystkim wielkich przedsiębiorstw lub całych dziedzin gospodarki, szczególnie przemysłu ciężkiego.

Przeprowadzając prawidłowe – z ekonomicznego punktu widzenia – przedsięwzięcia, których celem była modernizacja przedsiębiorstw, zwiększenie efektywności ich funkcjonowania, zapewnienia im konkurencyjności na rynkach międzynarodowych, lub nawet likwidacja wielu nierentownych przedsiębiorstw, spowodowano, iż dziesiątki tysięcy osób w poszczególnych dziedzinach gospodarki utraciło lub utraci pracę, poszło na tzw. zasiłek przedemerytalny lub na przedwczesną emeryturę. Szczególnie boleśnie zjawisko to wystąpiło lub występuje aktualnie w przemyśle stoczniowym, górniczym, hutniczym, elektronicznym oraz w miastach, w których większość ludności pracowało w jednym dużym zakładzie pracy (np. w Mielcu, Stalowej Wołi, Starachowicach, Ostrowcu Św.).

I tak np. w przypadku górnictwa według założeń reformy górnictwa kamiennego w Polsce w latach 1998–2002 miano zlikwidować 24 z ponad 60 istniejących kopalni, ograniczyć wydobycie węgla z 137 mln do 112 mln ton, zwolnić z pracy 106 tys. górników na 144 tys. osób zatrudnionych. Zwalniani górnicy, którzy pracowali pod ziemią: mniej niż 5 lat mogli otrzymać jedynie sześciomiesięczną odprawę; powyżej 5 lat – mogli uzyskać dwuletni urlop socjalny, w trakcie którego otrzymywali 65% wynagrodzenia. Zwalniani górnicy, którym brakowało do emerytury nie więcej niż trzy lata, mogli przejść na urlop górniczy pobierając w tym czasie 75% zasadniczego wynagrodzenia. Górnicy, którzy sami natychmiast odeszli z kopalń, uzyskali odprawę w wysokości 44,5 tys. zł.

Niestety cała restrukturyzacja polskiego górnictwa odbywa się na koszt podatnika, gdyż całe górnictwo jako dziedzina gospodarki jest deficytowe. Oblicza się, że koszty reformy górnictwa wyniosły w powyższych latach aż 15 mld zł, w tym dotacje dla górnictwa – 7,2 mld zł, a jego oddłużenie – 7,9 mld zł.

Zakładano, że restrukturyzacja górnictwa miała doprowadzić do tego, że w 2002 r. wydajność w nim wzrośnie o 41%, koszty wydobycia zaś zmniejszą się o 22%, w rezultacie czego miały stać się ono rentowne.

Założenia powyższej reformy nie zostały w pełni zrealizowane. Przez cały ten okres eksport węgla był nieopłacalny, chociaż nie zawsze w pełni z winy kopalń. Duży wpływ na tą sytuację miały koszty transportu węgla na polskim terytorium, jak też różnego typu dodatkowe opłaty. Poprawiła się natomiast płynność finansowa spółek węglowych.

W grudniu 2002 r. rząd opracował kolejny program restrukturyzacji górnictwa na lata 2003 – 2006. Przewidywał on zgrupowanie 24 kopalni z pięciu spółek węglowych – mających problemy z rentownością – w jedną spółkę, a następnie likwidację 7 najsłabszych kopalń. Oznaczałoby to zwolnienie z pracy około 35 tys.

górników. Z drugiej strony państwo udzieliłoby górnictwu pomocy w wysokości 8,5 mld zł.

Jednocześnie przewidywał on odejście od modelu wypłaty każdemu górnikowi specjalnej odprawy, a dotacje państwa miały być przeznaczone na aktywizację przedsiębiorstw, które stworzą stanowiska pracy dla zwalnianych górników.

Program ten spotkał się z gwałtownym sprzeciwem górniczych związków zawodowych, w rezultacie czego nie poczęto go realizować a rząd podjął rokowania z tymi związkami na temat jego modyfikacji.

W przypadku hutnictwa restrukturyzacja ma być przeprowadzona w latach 1998–2005. Według założeń pierwotnego programu z 1998 r. zatrudnienie miało zmniejszyć się z 90 tys. w 1997 r. do 45 tys. w 2005 r., z czego tylko połowa zwalnianych z pracy hutników będzie mogła znaleźć zatrudnienia na bazie majątku pozostawionego przez huty. Produkcja stali w analogicznym okresie miała zwiększyć się z 11,2 mln ton do jedynie 13,3 mln ton, mimo przewidywanego wzrostu gospodarczego w Polsce. Jednocześnie z budżetu państwa, czyli z kieszeni podatników, planowano przeznaczyć w ciągu tego okresu 8,4 mld zł na inwestycje w przemyśle hutniczym, 2,5 mld zł na jego dokapitalizowanie, 1 mld na osłony socjalne dla zwalnianych hutników, 300 mln zł na ochronę środowiska w świetle działalności hut.

W czerwcu 2001 r. rząd Polski, ponad naciskiem Komisji UE, zgodził się na korektę dotychczasowego planu restrukturyzacji polskiego hutnictwa. Istota jej miała polegać na zapewnieniu, że ówczesny poziom produkcji stali surowej (10 mln ton) i wyrobów gotowych (7,5 mln ton) nie będą zwiększone nawet jeśli gospodarka polska rozwijałaby się dynamicznie. Jednocześnie zmniejszone miały być inwestycje z 9 do 2 mld zł, które miały być przeznaczone przede wszystkim na zwiększenie jakości produkcji i zwiększenie w niej udziału tzw. wyrobów płaskich.

Pracę w hutach miało utracić do 2003 r. 10 tys. hutników, z 45 tys. zatrudnionych w nich.

Jednocześnie rząd zobowiązał się do przejęcia części długów hut, tj. do wysokości 10 mld zł. W tym celu Agencja Rozwoju Przemysłu miała wyemitować obligacje. Ponadto państwo polskie zobowiązało się udzielać pomocy zwalnianym z pracy hutnikom oraz przekazać hutom stosowne środki na rzecz ochrony środowiska.

Działania te miały być podjęte wobec hut Sendzimira, Katowice, Floriana i Cedlera, które miały utworzyć koncern pod nazwą Polskie Huty Stali. Miało to doprowadzić, by w 2005 r. odzyskały one rentowność.

W wyniku ustaleń podjętych w trakcie negocjacji Polski z UE w obszarze polityka konkurencji, rząd polski zmodyfikował powyższe założenia. 10 I 2003 r. został przyjęty ostateczny program dla polskich hut. Przewiduje on m.in. zmniejszenie zdolności produkcyjnych hut o 991 tys. ton wyrobów gotowych, w tym w ramach holdingu Polskie Huty Stali – o 786 tys. t. Od 1997 r. do 2006 r. łączna redukcja mocy wyniesie ponad 1,3 mln t.

Dla hut przewidziano też pomoc publiczną w wysokości 2,7 mld zł do końca 2003 r. W sumie od 1997 r. do 2003 r. łączna pomoc publiczna dla hut miała wynieść prawie 3,4 mld zł, w tym dla PHS – 3,1 mld zł. Po zakończeniu realizacji programu nie będzie już pomocy publicznej dla hut.

Pomoc publiczna nie obejmie sześciu hut (Ferrum, Jedność, Kościuszko, Łazińska, Szczecin i Zawiercie), trzy inne Częstochowa, Małapanew i Ostrowiec objęte będą procedurami upadłościowymi.

Program zakłada także zmniejszenie zatrudnienia w hutnictwie z obecnych ponad 23 tys. do 16 tys. pracowników.

Jeszcze tragiczniejsze skutki, w porównaniu do przemysłów ciężkich, miało prawie że całkowite zniesienie ceł na artykuły przemysłowe w obrocie między Polską a UE, dla wielu małych przedsiębiorstw prywatnych i państwowych oraz rzemiosła. Z niekompletnych danych wynika, że w latach 1991–1998 kilka tysięcy tych przedsiębiorstw po prostu zbankrutowało, nie mogąc sprostać konkurencji z przedsiębiorstwami z UE.

Również polskie rolnictwo poczęło odczuwać w powyższych latach negatywne skutki pewnej liberalizacji obrotów artykułami rolnymi i spożywczymi między Polską a UE. Wprawdzie siła robocza na polskiej wsi jest tania, ale jej wydajność jest niska, produkowane przez nią artykuły są zazwyczaj zdrowe, ale często nie odpowiadają europejskim standardom w zakresie czystości i opakowania są zbyt mało efektywne. Z kolei artykuły rolne z UE w Polsce są zazwyczaj tanie, gdyż są subsydiowane przez UE, odpowiadają europejskim normom czystości, mają atrakcyjne opakowania, są należycie reklamowane.

Sytuacja powyższa poczęła powodować spadek sprzedaży polskich produktów rolnych i spożywczych na rynku polskim, przy niewielkim jedynie wzroście eksportu na rynek UE, przy jednoczesnym zalewie polskiego rynku przez artykuły z UE. Przyczyniło się to do poważnej pauperyzacji znacznej części polskiej wsi, zwiększenia się na wsi ukrytego bezrobocia, zaostrzenia się protestów chłopów, czego wyrazem były spektakularne wystąpienia chłopów w czerwcu, lipcu i sierpniu 1998 r. w postaci blokowania dróg, linii kolejowych, wysypywania zboża importowanego do Polski na tory kolejowe, kilkudziesięciotysięczna „gorąca” demonstracja w Warszawie.

Trudności związane z wchodzeniem do UE polskie rolnictwo ma jednak dopiero przed sobą, kiedy to nastąpi całkowite zniesienie wszelkiego rodzaju przeszkód w obrocie artykułami rolnymi i spożywczymi między Polską a UE.

Pośrednim ubocznym negatywnym efektem zbliżania się Polski do UE było zbyt szerokie przejmowanie przez tzw. kulturę masową z UE wzorców tzw. subkultury zachodniej. Zjawiska te i tak występowałyby w Polsce w wyniku zmiany w niej ustroju polityczno-społecznego, gdyż część społeczeństwa z powodu wielu czynników, w tym dalekiej ingerencji państwa przez kilka dziesięcioleci w życie obywatela, jego indoktrynacji przez państwo, nie było w pełni przygotowane do tak otwartej konfrontacji z modelem i stylem życia oraz kulturą państw zachodnich. Zbliżenie się jednak Polski do UE tendencje powyższe znacznie nasiliły.

2. Zasady uczestnictwa Polski w Unii Europejskiej. Szanse i zagrożenia

a. Przedsięwzięcia na rzecz przystąpienia Polski do UE. Zawierając w 1991 r. Układ Europejski o stowarzyszeniu Polski ze Wspólnotami Europejskimi obydwie strony zakładały, że jest to dopiero początek integracji Polski z tymi Wspólnotami, którego realizacja ma w przyszłości doprowadzić do pełnego jej członkostwa we Wspólnotach. W preambule Układu stwierdzono to jasno w ostatnim akapicie: „końcowym celem Polski jest członkostwo we Wspólnotach, a Stowarzyszenie zdaniem Stron pomoże Polsce osiągnąć ten cel”.

Realizacja zatem postanowień Układu Europejskiego zbliżała Polskę do pełnego członkostwa we Wspólnotach Europejskich, a po powstaniu Unii Europejskiej – w tej Unii. Jednocześnie Polska po podpisaniu Układu, nie czekając na wejście jego w życie, poczęła podejmować przedsięwzięcia wykraczające poza te, które winna była podejmować w kontekście realizacji jego postanowień, a które były związane z perspektywą uzyskania pełnego członkostwa w UE. Natomiast już od połowy lat dziewięćdziesiątych Polska poczęła wypracowywać i realizować programy, których celem było przede wszystkim przygotowanie polskiej gospodarki i ustawodawstwa do wejścia do UE.

Z drugiej strony organy UE podejmowały stosowne uchwały wskazujące Polsce i innym państwom, zainteresowanym wejściem do UE, co trzeba robić, by sprostać wymaganiom stawianym przy wchodzeniu do UE.

I tak, jak już wyżej stwierdzono, już 26 I 1991 r. Rada Ministrów RP powołała do życia Pełnomocnika Rządu do spraw Integracji Europejskiej i Pomocy Zagranicznej, do którego zadań należało m.in. harmonizowanie, koordynowanie i kontrolowanie procesów integracyjnych Polski ze Wspólnotami Europejskimi oraz kształtowanie warunków służących tej integracji. Pełnomocnik ten i

jego aparat wykonawczy zajmowali się przede wszystkim działaniami na rzecz realizacji postanowień Układu Europejskiego o stowarzyszeniu Polski ze Wspólnotami Europejskimi. Prowadzone były jednak również studia nad działaniami, jakie Polska winna podjąć, by stać się członkiem UE.

We wrześniu 1992 r. Polska, wspólnie z innymi krajami Grupy Wyszehradzkiej, przedłożyły Komisji Wspólnot Europejskich w Brukseli oraz przewodniczącemu Rady Europejskiej Wspólnot w Londynie tzw. memorandum wyszehradzkie na szczyt Wspólnot Europejskich w Edynburgu. Poświęcone one było wzmocnieniu procesu integracji tych państw ze Wspólnotami Europejskimi oraz kwestii przystąpienia ich do Wspólnot.

Z kolei Rada Europejska na swej sesji w Kopenhadze 23 VI 1993 r. po raz pierwszy potwierdziła możliwość przystąpienia do UE krajów z nią stowarzyszonych, o ile spełnią one ustalone przez nią kryteria.

9 IV 1994 r. Polska złożyła wniosek w sprawie jej przystąpienia do UE. Wniosek w zasadzie składał się z jednego zdania: Polska aplikuje o członkostwo UE i jest gotowa rozpocząć negocjacje w tej sprawie w stosownym czasie. Do wniosku było załączone dziesięciostronicowe memorandum, w którym rząd polski stwierdził, iż istnieją wszystkie elementy wyjściowe pozwalające na stwierdzenie, że Polska w wystarczającym stopniu spełnia kryteria członkostwa, ustalone przez Radę Europejską w czerwcu 1993 r. w Kopenhadze, żeby móc rozpocząć negocjacje w sprawie przystąpienia do UE.

2 VIII 1994 r. rząd RP przedstawił Radzie UE dokument w sprawie przyspieszenia integracji z UE. Przedstawiono w nim oczekiwania strony polskiej w zakresie przedsięwzięć, jakie jej zdaniem winny być podjęte przez UE jeszcze przed rozpoczęciem się konferencji międzyrządowej w sprawie reformy UE, która miała się rozpocząć na początku 1996 r. Przedsięwzięcia te miałyby umożliwić Polsce wejście do UE już w 2000 r.

Podczas kolejnej sesji Rady Europejskiej w Essen 10 XII 1994 r. zatwierdzono strategię przyjmowania w przyszłości do UE 10 państw Europy środkowo-wschodniej. Miała ona sprawdzić się do stopniowego politycznego i gospodarczego związywania tych państw z UE.

Ważnym wydarzeniem dla państw starających się o przyjęcie do UE było zaaprobowanie przez Radę Europejską na swej sesji w Cannes 27 VI 1995 r. tzw. Białej Księgi. Była ona swego rodzaju przewodnikiem po rozwiązaniach legislacyjnych obowiązujących w UE, szczególnie w zakresie wspólnego rynku i miała pomóc tym państwom w dostosowywaniu ich ustawodawstwa do *acquis communautaire* (dorobku wspólnotowego).

14 XI 1995 r. Rada Ministrów RP podjęła uchwałę w sprawie podjęcia prac nad wdrażaniem zaleceń powyższej Białej Księgi.

18 XII 1995 r. Rada Europejska na sesji w Madrycie zleciła Komisji UE rozpoczęcie przygotowania opinii (*avis*) na temat wniosków złożonych przez państwa stowarzyszone w sprawie przystąpienia do UE w postaci opracowania i wysłania do nich stosownego kwestionariusza.

5 III 1996 r. Rada Ministrów RP zobowiązała Pełnomocnika Rządu do spraw Integracji Europejskiej do ustalenia i koordynacji prac związanych z przygotowaniem odpowiedzi na kwestionariusz Komisji UE, w tym zbierania informacji stanowiących odpowiedzi poszczególnych ministerstw i urzędów centralnych oraz przekazania ich do tej Komisji przy jednoczesnym przedstawieniu Radzie Ministrów RP informacji na ten temat. Jednocześnie Sejm RP 14 III 1996 r. podjął uchwałę w sprawie przygotowania Polski do członkostwa w UE, w której zwrócono się do Rady Ministrów o zintensyfikowanie działań prawnych i gospodarczych zmierzających do dostosowania Polski do czekającego ją członkostwa w UE oraz do opracowania narodowej strategii dochodzenia Polski do członkostwa w UE oraz przedstawienia jej Sejmowi do rozpatrzenia.

26 IV 1996 r. Komisja UE przekazała rządowi stowarzyszonych państw kwestionariusz zawierający pytania dotyczące 23 różnorodnych dziedzin życia politycznego, gospodarczego i administracyjnego w Polsce. Kwestionariusz był zawarty na 170 stronach. Na podstawie odpowiedzi na temat kwestionariusza Komisja UE miała przygotować opinię o wniosku Polski w sprawie uzyskania członkostwa w UE.

26 VII 1996 r. Polska złożyła odpowiedź na kwestionariusz Komisji UE. Zawarta była ona w 26 tomach, łącznie 2664 strony. We wrześniu Polska otrzymała dodatkowy zestaw pytań do kwestionariusza Komisji UE.

15 X 1996 r. począł funkcjonować w Polsce Komitet Integracji Europejskiej i Pomocy Zagranicznej. Komitet uzyskał status naczelnego organu administracji rządowej do spraw programowania i koordynowania polityki w sprawach związanych i integracją Polski z UE.

12 I 1997 r. na forum Komitetu Integracji Europejskiej prezentowany był program gospodarczy pod nazwą „Euro-2006”, w którym nakreślono cele, jakie powinny przyświecać Polsce w odniesieniu do unii ekonomicznej i walutowej tworzonej w ramach UE. Był on kontynuacją programów „Strategii dla Polski” i „Pakietu 2000”.

25 II 1997 r. Rada Ministrów RP uchwała swój regulamin pracy, w którym nałożono na organy rządowe obowiązek badania – w toku postępowania uzgodnieniowego – projektów aktów normatywnych i innych aktów prawnych pod kątem ich zgodności z prawem wspólnotowym.

9 V 1997 r. poczęła funkcjonować Rada Integracji Europejskiej. Skupia ona przedstawicieli środowisk rządowych, ekspertów z dziedziny gospodarki i prawa

oraz przedstawiciele środowisk pozarządowych. Celem jej jest doradzanie organom państwowym w sprawie procesu dochodzenia Polski do członkostwa w UE.

20 V 1997 r. Rada Ministrów przyjęła raport z wykonania programu działań dostosowujących polską gospodarkę i system prawny do wymagań Układu Europejskiego oraz przyszłego członkostwa w UE w latach 1992–96.

W dwa dni później Sejm RP uchwalił „Narodową Strategię Integracji”, a 3. czerwca tegoż roku Rada Ministrów uchwaliła „Harmonogram działań implemencyjnych Narodowej Strategii Integracji”. „Narodowa Strategia Integracji” stanowiła swego rodzaju zbiór przedsięwzięć, które winny być podjęte w Polsce, by spełnić warunki niezbędne dla uzyskania pełnego członkostwa w UE. Zawierała ona jednak bardzo powierzchowne informacje na temat realnych możliwości ich realizacji, ich kosztów – tak finansowych, jak i społecznych.

16 VII 1997 r. przewodniczący Komisji UE przedstawił opinie (*avis*) na temat wniosków złożonych przez kraje stowarzyszone o członkostwo w UE. Na ich podstawie 15 XII 1997 r. na sesji Rady Europejskiej podjęto decyzje o rozpoczęciu na przełomie marca i kwietnia 1998 r. z sześcioma państwami, w tym z Polską, negocjacji w sprawie członkostwa w UE.

4 IX 1997 r. Sejm RP zmienił swój regulamin, w którym nałożono obowiązek – w odniesieniu do projektów ustaw wniesionych przez Prezydenta, Senat, Radę Ministrów i komisje sejmowe – przedstawiania uzasadnienia o zgodności projektu sprawy z prawem wspólnotowym lub oświadczenia o stopniu niezgodności z tym prawem.

26 I 1998r. Rada UE w składzie ministrów spraw zagranicznych podjęła uchwałę o rozpoczęciu z dniem 30 III tegoż roku „procesu poszerzania Unii z udziałem 11 kandydujących państw”.

W latach 1998–99 rząd RP sukcesywnie przekazywał UE polskie stanowisko negocjacyjne w odniesieniu do poszczególnych dziedzin.⁹

13 VII 2000r. Sejm RP powołał Komisję Prawa Europejskiego, której zadaniem jest rozpatrywanie projektów ustaw dostosowawczych do prawa unijnego.

11 XII 2001r. został powołany w Polsce Pełnomocnik Rządu do Spraw Informacji Europejskiej.

b. Termin wejścia Polski do UE. Jeśli chodzi o termin wejścia Polski do UE, to polscy politycy w latach 1992–1996 zazwyczaj wymieniali datę 2000 r. Nie

9 Stanowiska Polski w odniesieniu do wszystkich dziedzin, będących przedmiotem negocjacji z UE, zawiera publikacja pt. Stanowiska Polski w ramach negocjacji o członkostwo Rzeczypospolitej Polskiej w Unii Europejskiej. Wyd. przez Pełnomocnika Rządu do Spraw Negocjacji o Członkostwo RP w Unii Europejskiej. Warszawa 2000 r.

było to niestety realne podejście, a raczej tzw. pobożne życzenie. Wynikało z jednej strony z braku u większości z nich stosownej wiedzy czy nawet choćby zrozumienia zawitych procesów integracji europejskiej, z drugiej zaś celem takiego stanowiska było osiągnięcie koniunkturalnych efektów wyborczych lub propagandowych.

Stanowisko ich było w tym czasie potwierdzane przez przywódców politycznych Francji i RFN, odwiedzających Polskę. Szczególnie stanowisko przywódców Francji nie było w pełni szczere, gdyż w tym czasie Francja nie była zainteresowana – w kontekście subsydiowania tzw. polityki śródziemnomorskiej z funduszy strukturalnych – szybkim przystąpieniem Polski do UE.

Od 1997 r. mówi się już o terminie późniejszym, z reguły roku 2003. I tak podczas spotkania polskiego premiera, ministra spraw zagranicznych i przewodniczącego Komitetu Integracji Europejskiej w kwietniu 1998 r., którzy nadzorowali polskie rokowania z UE, założono wstępnie, iż Polska będzie gotowa wejść do UE 31 XII 2002 r.

Zbliżone podejście miała Komisja UE. Na przykład główny negocjator z ramienia tej Komisji K. van der Pas kilkakrotnie w 1998 r. oświadczał, że zdaniem jego negocjacje z Polską skończą się najszybciej do połowy 2001 r., proces ratyfikacyjny zajmie około półtora roku, tak że istnieje realna szansa, iż Polska przystąpi do UE 1 I 2003 r.

W trakcie prowadzonych negocjacji wielu polityków UE zaczęło akcentować, iż Polska wejdzie do UE gdzieś w roku 2004 lub 2005. Komisja w swym raporcie na ten temat negocjacji UE z państwami kandydatami z 8 XI 2000 r. stwierdziła, że najbardziej zaawansowanymi w negocjacjach a zarazem najlepiej przygotowanymi do wejścia do UE państwami są: Polska, Węgry i Estonia i że negocjacje z nimi zakończą się prawdopodobnie pod koniec 2002 r. Nadal jednak szereg polityków UE reprezentowało stanowisko, że negocjacje te mogą zakończyć się dopiero w 2003 r., a w przypadku niektórych innych państw nawet w 2004 r.

Na spotkaniu Rady Europejskiej w Nicei w dniach 7–9 XII 2000 r. wyrażono opinię, że UE będzie gotowa przyjąć państwa kandydatów już od 1 I 2003 r., o ile będą spełnione wszystkie wymagane warunki.

W połowie 2001 r. dominował w UE pogląd, że 10 państw kandydujących do UE zostanie przyjęte do niej z dniem 1 I 2004 r., zaś Bułgaria i Rumunia w 2006 r.

Również w Polsce od 1999 r. nastąpiła ewolucja poglądów na temat terminu przystąpienia jej do UE. Poczęto mówić o roku 2002 i 2003, zaś po sesji Rady Europejskiej w Nicei o roku 2004. Aż dziw bierze, że tak wielu polityków aż tak późno zauważyło nieprawdopodobieństwo przystąpienia Polski do UE w latach

wcześniejszych. Przecież nie było to aż tak trudne, jeśli posiadało się minimum wiedzy na temat integracji w ramach UE. Autor niniejszej książki już od 1992 r. nieprzerwanie w swych kolejnych publikacjach uważał, że najbardziej realistycznymi terminami przystąpienia Polski do UE może być rok 2004 lub 2005.¹⁰ Lansowanie utopijnych wcześniejszych terminów wprowadzało w błąd polskie społeczeństwo a zarazem niepotrzebnie pobudzało w wielu jego kręgach nadzieje na wcześniejsze uzyskanie różnego typu korzyści z tego wynikających, szczególnie w zakresie pozyskiwania środków finansowych z funduszy UE.

18 XI 2002 r. ministrowie spraw zagranicznych UE na spotkaniu w Brukseli zajęli stanowisko, że podpisanie wspólnego dla 10 kandydujących państw do UE traktatu akcesyjnego nastąpi 16 IV 2004 r. w Atenach a ich wejście do UE będzie możliwe z dniem 1 V 2004 r.

Dlaczego ustalono taki termin, a nie wcześniejszy lub późniejszy? Wcześniejszy termin nie wchodził w rachubę, gdyż byłoby zbyt mało czasu na ratyfikację powyższego traktatu. Mógłby być oczywiście późniejszy termin wejścia powyższych 10 państw do UE, ale intencją polityków UE było, by ludność tych państw wzięła także udział w wyborach powszechnych do Parlamentu Europejskiego, które odbędą się w czerwcu 2004 r.

c. Negocjacje w sprawie przystąpienia Polski do UE. 26 I 1998 r. Rada UE w składzie ministrów spraw zagranicznych podjęła uchwałę o rozpoczęciu z dniem 30 III tegoż roku „procesu poszerzania Unii z udziałem 12 kandydujących państw”. Po inauguracyjnym posiedzeniu Rady UE i przedstawiceli Komisji UE z jednej strony, a przedstawiceli 12 państw z drugiej strony, następnego dnia 6 państw – w tym Polska – rozpoczęły I etap oficjalnych negocjacji (tzw. *screening*) w sprawie przystąpienia do UE. Polegały one na przeglądzie prawa narodowego tych państw pod kątem zgodności z prawem wspólnotowym (unijnym) (*acquis communautaire*).

W celu skrócenia okresu negocjacji Polska i pozostałe 5 państw negocjujących z UE poczęły nalegać w maju i w czerwcu 1998 r. na UE o rozpoczęcie merytorycznych negocjacji już jesienią 1998 r., nie czekając na zakończenie tzw. *screeningu* w pozostałych 24 obszarach negocjacyjnych. Zakładano, że może to skrócić negocjacje o ponad 1 rok. W październiku 1998 r. UE zgodziła się na powyższe propozycje.

W rezultacie 29 X 1998 r. Polska rozpoczęła negocjacje merytoryczne w pierwszych siedmiu obszarach negocjacyjnych. Jednocześnie kontynuowany był

10 M.in. w Europejskiej Wspólnocie Gospodarczej. Założenia, realia, perspektywy. Białystok 1992; Wspólnotach Europejskich. Białystok 1993 r.; Europejskiej Integracji Gospodarczej. Białystok 1995 r.

przegląd polskiego prawa w kontekście zgodności ze wspólnotowym dorobkiem prawnym. Przegląd ten został zakończony w listopadzie 1999 r.

Wyjściową podstawą do negocjacji były stanowiska negocjacyjne Polski w odniesieniu do poszczególnych obszarów, przekazywane sukcesywnie UE przez rząd Polski od początku września 1998 r. do końca grudnia 1999 r.¹¹ W trakcie negocjacji Polska w okresie od września do końca grudnia 2001 r. przedstawiła UE zmodyfikowane swoje stanowiska w odniesieniu do swobodnego przepływu towarów, osób i kapitału, prawa spółek, polityki transportowej, podatków i rybołówstwa.¹²

Negocjacje prowadzone były w następujących 31 obszarach: swobodny przepływ towarów, swobodny przepływ osób, swobodny przepływ usług, swobodny przepływ kapitału, prawo spółek, prawo konkurencji, rolnictwo, rybołówstwo, polityka transportowa, podatki, unia gospodarcza i walutowa, statystyka, polityka społeczna i zatrudnienie, energia, polityka przemysłowa, małe i średnie przedsiębiorstwa, nauka i badania, edukacja, kształcenie i młodzież, telekomunikacja i technologie informacyjne, kultura i polityka audiowizualna, polityka regionalna i koordynacyjna instrumentów strukturalnych, środowisko, ochrona konsumentów i zdrowia, wymiar sprawiedliwości i sprawy wewnętrzne, unia celna, stosunki zewnętrzne, wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa, kontrola finansowa, finanse i budżet, instytucje, inne.

Pierwszymi obszarami, w których zostały podjęte negocjacje między Polską a UE były: nauka i badania, telekomunikacja i technologie informacyjne, edukacja, kształcenie i młodzież, kultura i polityka audiowizualna, polityka przemysłowa, małe i średnie przedsiębiorstwa, wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa. W 1999 r. zostały otwarte negocjacje w 16 kolejnych obszarach, w 2000 r. w 6 następnych (polityka regionalna, kontrola finansowa, swobodny przepływ osób, wymiar sprawiedliwości i sprawy wewnętrzne, finanse i budżet, rolnictwo), w 2002 r. – instytucje i inne.

Do końca 2000 r. negocjacje zostały zamknięte w 12 obszarach: nauka i badania, telekomunikacja i technologie informacyjne, edukacja, kształcenie i młodzież, polityka przemysłowa, małe i średnie przedsiębiorstwa, wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa, ochrona konsumentów i zdrowia, statystyka, stosunki zewnętrzne, unia gospodarcza i walutowa, kontrola finansowa, swobodny przepływ usług.

11 Zob. przypis 9.

12 Zmodyfikowane stanowiska Polski wobec niektórych obszarów negocjacyjnych zostały opublikowane w formie zbioru dokumentów Sekretarza Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa 10 stycznia 2002 r.

W 2001 r. negocjacje zostały zamknięte w obszarach: prawo spółek, polityka socjalna, kultura i polityka audiowizualna, energia, środowisko, unia celna, swobodny przepływ towarów, swobodny przepływ osób, zaś w 2002 r. w pozostałych (podatki, polityka regionalna i koordynacyjna instrumentów strukturalnych, finanse i budżet, polityka konkurencji, polityka transportowa, swobodny przepływ kapitału, wymiar sprawiedliwości i sprawy wewnętrzne, rolnictwo, rybołówstwo, instytucje, inne).

Negocjacje Polski z UE zostały ostatecznie zakończone 13 XII 2002 r. podczas sesji Rady Europejskiej w Kopenhadze, kiedy to zamknięto negocjacje w odniesieniu do ostatnich obszarów, tj. rolnictwa oraz finansów i budżetu.

W zależności od skali trudności oraz działań Polski podjętych przed i w trakcie negocjacji na rzecz dostosowania polskiego prawa do *acquis communautaire*, negocjacje w niektórych obszarach trwały 1 dzień (np. w obszarze statystyka, edukacja, kształcenie i młodzież, ochrona konsumentów i zdrowia, instytucje), w innych – niecały rok (np. w obszarze telekomunikacja i technologie informacyjne, polityka przemysłowa, stosunki zewnętrzne, kontrola finansowa), w kolejnych – ponad rok (np. w obszarze polityka społeczna i zatrudnienie, kultura i polityka audiowizualna, energia, swobodny przepływ osób, swobodny przepływ usług, unia celna) i wreszcie w przypadku niektórych (np. w zakresie polityki konkurencji, rolnictwa, rybołówstwa, polityki transportowej, swobodnego przepływu kapitału, prawo spółek podatki, środowisko, wymiar sprawiedliwości i sprawy wewnętrzne) od otwarcia do zakończenia negocjacji upłynęły dwa lata a nawet trzy lata (np. w obszarze polityka konkurencji, unia gospodarcza i walutowa, kultura i polityka audiowizualna).

Negocjacje Polski z UE były bardzo trudne ze względu przede wszystkim na to, że:

- Polska negocjowała z kilkunastokrotnie silniejszym od niej partnerem gospodarczym;
- poziom rozwoju niektórych dziedzin gospodarki Polski i UE istotnie różnił się od siebie;
- Polsce bardziej niż państwom UE zależało na wejściu do UE;
- w szeregu państwach UE wysoki procent społeczeństwa, był przeciwny, a przynajmniej obawiał się przyjęcia Polski do UE ze względu na duży potencjał polskiego rolnictwa i duże bezrobocie w Polsce, a zatem w ostatnim przypadku ze względu na potencjalne niebezpieczeństwo istotnego przepływu bezrobotnych z Polski do UE;
- w czasie negocjacji gospodarka w większości państw UE była ogarnięta recesją.

Z punktu widzenia UE najbardziej drażliwym problemem było przyznanie polskim obywatelom prawa osiedlania się i podejmowania pracy w UE. Szereg państw UE obawiało się, że przyznanie tego prawa polskim obywatelom zwiększy i tak wysokie już bezrobocie w UE (10,5% ogółu osób zdolnych do pracy w 2000 r.), jako że polska siła robocza jest znacznie tańsza niż większości państw UE. I tak np. Austria stała na stanowisku, że należy w tym względzie ustanowić okres przejściowy od 8 do 15 lat, w którym polscy obywatele nie mieliby prawa osiedlania się i podejmowania pracy w dotychczasowych państwach UE. Pod koniec 2000 r. również rząd RFN zgłosił postulat ustanowienia 8-letniego okresu przejściowego.

Drugim takim drażliwym tematem dla UE było włączenie polskiego rolnictwa do wspólnej polityki rolnej UE. Z jednej strony większość państw członkowskich UE oraz jej Komisja i Parlament Europejski uważały, że polscy rolnicy przynajmniej przez najbliższych 5–7 lat nie powinni otrzymywać od UE tzw. dopłat bezpośrednich, wypłacanych niezależnie od wielkości ich produkcji. Były one wówczas wypłacane rolnikom z UE za straty poniesione w wyniku zmniejszenia ochrony wspólnego rynku na skutek porozumienia z USA i innymi państwami – producentami artykułów rolnych. Dopłaty te w skali roku wynoszą 23 przeciętnie mld ECU.

Z drugiej strony UE była gotowa dopłacać polskim rolnikom jedynie do z góry określonej wielkości ich produkcji, jak też do określonej wielkości ich eksportu. Dotychczas wielkość produkcji w tego typu negocjacjach była ustalana na podstawie jej wielkości w danym państwie w ostatnich trzech latach. W przypadku Polski problem polegał na tym, iż w latach 1996–1998 polska produkcja rolna była o wiele niższa na początku lat dziewięćdziesiątych, niż wynikałoby to z potencjału polskiego rolnictwa i w związku z tym Polska chciałaby w najbliższych latach zwiększyć tę produkcję, w przypadku zbóż z 25 mln do 29 mln ton rocznie, rzepaku – z 600 tys. do 1,5 mln ton rocznie. Przyjęcie jednak polskiej propozycji przez UE istotnie przekroczyłoby dotacje dla polskiego rolnictwa przewidywane przez Komisję UE, tj. na 1,4 mld ECU rocznie przez pierwszych kilka lat członkostwa Polski w UE.

Budziło to oczywiście silny opór rolników z UE, którzy uważali, że straciliby wówczas około 10% subwencji otrzymywanych od UE, tj. 7–8 mld ECU rocznie, co – przy jednoczesnym wejściu polskich produktów na wspólny rynek – obniżyłoby ich dochody o 20% do 30%, obawiali się też konkurencji ze strony polskiego rolnictwa.

W rezultacie w marcu 1999 r. Rada Europejska postanowiła, że w ciągu pierwszych 5 lat członkostwa Polski w UE polskie rolnictwo otrzyma zaledwie 6,5 mld euro, w tym w poszczególnych latach: 0,9, 1,1, 1,3, 1,5, 1,7 mld euro. Nie

otrzymywałyby ono natomiast środków z tzw. systemu dopłat bezpośrednich (w innym przypadku otrzymywałyby ono rocznie od 3,3 do 4,5 mld euro).

W związku z powyższym różnego rodzaju siły polityczne i grupy nacisku postulowały stopniowe „wpuszczanie” polskiego rolnictwa do UE. I tak np. Parlament Europejski 28 VI 1998 r. zajął stanowisko, iż okres wchodzenia tego rolnictwa do UE winien trwać do końca 2010 r.

Kolejnym ważkim dla UE problemem był udział Polski w finansowaniu budżetu UE. UE chciała, by Polska wpłacała składki w wysokości 100%, od chwili wejścia do niej. Polska natomiast chciała, by w ciągu kilku lat dochodziła ona do tej wysokości, obawiając się, że w innym przypadku może być płatnikiem netto.

W dalszej kolejności był problem wpuszczenia kutrów rybackich z państw UE na polskie łowiska na Bałtyku oraz wpuszczenia do Polski ciężarówek z państw UE o nacisku 11,5 tony na oś z chwilą wejścia Polski do UE.

Wreszcie wrażliwymi dla UE były problemy przestrzegania norm sanitarnych w odniesieniu do przedsiębiorstw, produkujących wyroby spożywcze, jak i do samych tych produktów, w przypadku ich eksportu do UE, jak też sprzedaż ziemi w Polsce dla obcokrajowców oraz udzielania pomocy publicznej dla polskiego hutnictwa i przedsiębiorstw znajdujących się w specjalnych strefach ekonomicznych.

Z punktu widzenia Polski najbardziej drażliwym w negocjacjach był obszar rolnictwa. Wynikało to z jednej strony z obawy większości polskich rolników, iż w związku z zacofaniem polskiego rolnictwa utracą oni możliwości zbytu artykułów rolnych nie tylko w UE, ale w poważnym stopniu także w Polsce, że wiele polskich gospodarstw rolnych upadnie, z drugiej zaś z faktu, iż w Polsce z rolnictwem związana jest $\frac{1}{5}$ jej ludności.

W Polsce 2001 r. było: 2,030 mln indywidualnych gospodarstw rolnych, 2,5 tys. spółdzielni produkcji rolniczej, 1,5 tys. państwowych gospodarstw rolnych. Średnia powierzchnia indywidualnych gospodarstw rolnych w 2000 r. wynosiła 8,7 ha, jednak aż 55,2% wszystkich gospodarstw rolnych miała powierzchnię do 5 ha, w tym 22,6% do 2 ha, gospodarstwa o powierzchni 30–50 ha stanowiły zaledwie 1% wszystkich gospodarstw, o powierzchni 50–100 ha – 0,3%, a powyżej 100 ha – 0,13%. Tymczasem średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego w UE wynosiła 32,1 ha.

W Polsce w zależności od produkcji poszczególnych artykułów rolnych wydajność jest do 50%–300%, a w niektórych grupach towarowych nawet do 600% mniejsza niż w analogicznych grupach towarowych w UE. W rezultacie około 5,2 mln polskich rolników produkuje żywność za 8,7 mld ECU, zaś około 8 mln rolników z UE za 117,5 mld ECU.

Ponad 50% polskich gospodarstw produkuje towary wyłącznie na własne potrzeby.

Na polskiej wsi jest zarejestrowanych około 1 mln bezrobotnych, zaś tzw. ukryte bezrobocie obejmuje około 700 tys. osób.

Biorąc pod uwagę, że z rolnictwem w Polsce jest związanych aż 11,6 mln osób, tj. 29% ogółu ludności, z czego dla 33,7% (3,8 mln osób) praca na roli jest jedynym źródłem utrzymania, dla 28,8% (3,4 mln) – dodatkowym źródłem utrzymania zaś 37,5% utrzymywało się z emerytury rolnej, rząd polski w tym względzie był pod silnym naciskiem lobby rolniczego i szczególnie w tym obszarze musiał zabiegać o możliwe najpełniejsze zabezpieczenie interesów polskiego rolnictwa. Chodziło tu o uzyskanie jak największego plonu referencyjnego dla poszczególnych upraw, kwot produkcyjnych, odpowiedniego odniesienia do produkcji w ostatniej dekadzie. Szczególnie trudnym problemem była kwestia dopłat bezpośrednich, w przypadku których UE pierwotnie w ogóle ich nie przewidywała, następnie sugerowała dochodzenie do nich w ciągu szeregu lat, Polska zaś optowała za ich przyznaniem w pełnej wysokości już z chwilą jej przystąpienia do UE. Polska zabiegała też o długie okresy przejściowe w zakresie dostosowania się przedsiębiorstw, produkujących produkty spożywcze, do norm sanitarnych i fitosanitarnych UE.

Drugim drażliwym dla Polski problemem był swobodny przepływ siły roboczej, w przypadku którego Polska chciała, by nastąpił on już z chwilą wejścia jej do UE. Napływ do Polski pieniędzy od polskiej siły roboczej zatrudnionej w UE miał w pewnym stopniu zrekompensować koszty, jakie miała ona ponieść w związku z realizacją jej zobowiązań w innych obszarach negocjacyjnych. Jednocześnie wyjazd z Polski na pewien czas do pracy w państwach UE powodowałby w pewnym stopniu łagodzenie napięć społecznych występujących w niej z powodu bezrobocia.

Kolejnym problemem trudnym dla Polski była sprawa budżetu. Jak już wyżej zasygnalizowano Polska chciała, by z chwilą wejścia do UE nie płacić od razu całej wysokości składki do budżetu UE, ale by dochodzić do tej wysokości stopniowo w ciągu kilku lat. Chodziło o to, by Polska – w związku z przewidywanymi trudnościami w okresie wstępnym w zakresie zdolności wykorzystania środków finansowych UE z różnych źródeł – nie stała się płatnikiem netto.

Do trudnych obszarów negocjacyjnych należały też problemy środowiska. W związku z istotnym zacofaniem Polski w zakresie ochrony środowiska i przewidywanymi dużymi nakładami na wprowadzenie w życie w niej prawa unijnego w tej dziedzinie, Polska chciała uzyskać jak najwięcej i jak najdłuższych okresów przejściowych na realizację tego celu.

Trudne negocjacje były też w dziedzinie konkurencji, w przypadku których Polska chciała utrzymać możliwość udzielania pomocy publicznej dla przedsiębiorstw, działających w specjalnych strefach ekonomicznych, jak też dla polskich hut.

Istotne trudności negocjacyjne wystąpiły także w obszarze „przepływ kapitału” (chodziło o okresy przejściowe na sprzedaż nieruchomości w Polsce dla cudzoziemców), „rybołówstwo” (problem wpuszczania na polskie łowiska na Bałtyku wielkich kutrów z państw UE) i „transport” (kwestia wpuszczania na obszar Polski dużych ciężarówek z państw UE o nacisku 11,5 tony na oś).

Interesującym była ewolucja polskich elit politycznych w odniesieniu do zabiegania przez Polskę okresów przejściowych. Pierwotnie, tj. przed podjęciem przez Polskę negocjacji z UE i na ich początku prawie, że wszyscy politycy, z wyjątkiem skrajnej prawicy i lewicy, uważali, że winna ona wejść do UE bez żadnych okresów przejściowych, tzn. uważali, że Polska winna przejąć pełnie praw i obowiązków członkowskich już z chwilą wejścia do UE. Argumentowali, że oznaczać to będzie dla Polski gwałtowny napływ ogromnej ilości pieniędzy z funduszy strukturalnych UE, w tym na przebudowę rolnictwa, przemysłów ciężkich, rozbudowę infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej, jak też środków na rozwój rolnictwa w ramach wspólnej polityki rolnej UE. Wszakże już w latach 2000–2006 Polska zgodnie z dokumentem Komisji UE pod nazwą „Agenda 2000” miała otrzymać od UE na ten cel aż 25 mld ECU.

W miarę zbliżania się terminu podjęcia negocjacji z UE i już w trakcie głosowania w powyższych sprawach poczęli dochodzić w Polsce pragmatycy. Poczęto lansować idee wynegocjowania z UE dla Polski okresów przejściowych, po uzyskaniu statusu członka zwyczajnego, w trakcie którego dostosowywanoby w szeregu dziedzinach rozwiązania dotychczas stosowane w Polsce do rozwiązań stosowanych w UE.

Ostatecznie Polska wystąpiła o okresy przejściowe w 11 obszarach negocjacyjnych, przy czym najwięcej w obszarach: środowisko (14), rolnictwo (10) i podatki (7).

d. Zasady, na jakich Polska wchodzi do UE. W poszczególnych obszarach negocjacyjnych ustalono następujące zasady przyjmowania przez Polskę regul obowiązujących w gospodarce UE:¹³

13 Punkt ten został opracowany przede wszystkim na podstawie dokumentów umieszczonych w przypisie 10 i 11 oraz Raportu na temat rezultatów negocjacji o członkostwo Rzeczypospolitej Polskiej w Unii Europejskiej, przedstawiony przez Radę Ministrów RP w grudniu 2002 r. Warszawa 2002 r.

Swobodny przepływ towarów

Polska zgodziła się na przyjęcie z dniem wejścia do UE *acquis communautaire* w odniesieniu do swobodnego przepływu towarów w ramach UE, w tym dotyczącego uregulowań o charakterze horyzontalnym w odniesieniu do oceny systemu bezpieczeństwa towarów, normalizacji i nadzoru rynku, zasad niedyskryminacji i znoszenia barier w handlu, jak też zamówień publicznych.

Na jej wniosek uzyskała okres przejściowy do 31 XII 2008 r. na zharmonizowanie polskiego prawa z *acquis communautaire* procedury rejestracyjnej produktów farmaceutycznych, przy jednoczesnym zgodzeniu się jej na:

- dopuszczenie do obrotu wszystkich produktów farmaceutycznych na rynek polski z dniem 31 XII 2008 r. zgodnie z wymogami *acquis communautaire* oraz wycofanie z niego produktów nie spełniających tego warunku;
- niedopuszczenie do obrotu na rynku UE polskich produktów farmaceutycznych do chwili dopuszczenia ich do obrotu w oparciu o procedurę ustanowioną w *acquis communautaire*;
- zniesienie z chwilą jej przystąpienia do UE przepisów ustanawiających obowiązek uzyskania zgody na dopuszczenie produktów farmaceutycznych, wobec których nie stosuje się takiego obowiązku w UE;
- stosowanie w pełni scentralizowanej procedury dopuszczania do obrotu oraz wzajemnego uznawania dla produktów farmaceutycznych, dostępnych na rynkach krajów UE, do dnia członkostwa Polski w UE;
- zapewnienia utrzymania dotychczas obowiązującego w Polsce okresu ochrony danych.

Problem uzyskania okresu na utrzymanie dotychczasowej procedury rejestracji produktów farmaceutycznych w Polsce był niezwykle ważny dla polskiego przemysłu farmaceutycznego. Bez niego polski przemysł farmaceutyczny straciłby z chwilą wejścia do UE prawo produkowania tanich leków generycznych, tj. produkowanych na podstawie receptur, na które wygasła ochrona patentowa, a które stanowią ponad połowę polskiej produkcji leków. Trzeba byłoby je zastępować importowanymi lekami, których cena jest wielokrotnie wyższa od leków genetycznych.

Po wejściu do UE z 3 tys. leków produkowanych w Polsce aż 2 tys. winno być rejestrowanych według procedury UE. W praktyce zarejestrowanych takich było około 1 tys. Pozostałe nie będą zarejestrowane, gdyż produkowane są przez małe firmy, których nie będzie stać na opłaty rejestracyjne, które wnoszą od 100 tys. do 150 tys. euro.

Polska uzyskała najdłuższy okres przejściowy w odniesieniu do produktów farmaceutycznych spośród wszystkich krajów negocjujących o przystąpienie do

UE. Umożliwi on utrzymanie na polskim rynku dużej liczby produkowanych w Polsce, a w związku z tym nie ulegnie gwałtownie pogorszeniu sytuacja finansowa polskich przedsiębiorstw farmaceutycznych, nie ulegną zwiększeniu wydatki ponoszone konsumentów na produkty farmaceutyczne ani koszty budżetowe na cele refundacji zakupu leków.

Z drugiej strony z chwilą wejścia Polski do UE polscy importerzy i importery towarów do lub z krajów UE nie będą musieli już wypełniać deklaracji SAD wraz z załącznikami, które zazwyczaj wynoszą kilkadziesiąt stron, a jedynie jednostronicową deklarację przywozu lub wywozu do tych krajów. Zamiast bowiem systemu SAD w powyższym obrocie funkcjonuje system Intrastat. Przedsiębiorca eksportujący lub importujący z krajów UE będzie zobowiązany raz w miesiącu informować polski Główny Urząd Statystyczny o eksporcie i imporcie do tych krajów, który będzie obsługiwać powyższy system. Z obowiązku tego będą zwolnieni przedsiębiorcy, którzy zwolnieni są ze składania okresowych deklaracji podatkowych, osoby fizyczne i przedsiębiorstwa, które handlują towarami będącymi przedmiotem tranzytu, nie trzeba będzie zgłaszać towarów, które będą w składach celnych, lub które czasowo dopuszczono do obrotu (np. na targu lub wystawy).

Nadal oczywiście będzie obowiązywała dokumentacja SAD w obrocie towarowym z państwami, które nie należą do UE.

4-letni okres przejściowy na produkowanie i sprzedawanie w Polsce powyższych leków jest jednak zdecydowanie zbyt krótki. Winien on wynosić – w świetle poważnego kryzysu gospodarczego w Polsce, olbrzymiego deficytu budżetowego i braku perspektyw na szybkie wyjście z tego kryzysu – co najmniej 10 lat. Nie będzie bowiem można w szybkim tempie refundować z budżetu państwa ludziom ubogim co najmniej kilkakrotnie wzrost leków już w 2009 r.

Swobodny przepływ kapitału

Już na wstępie negocjacji Polska zadeklarowała gotowość zaakceptowania *acquis communautaire* z dniem jej wejścia do UE, z wyjątkiem przepisów dotyczących nabywania nieruchomości przez obywateli UE oraz inwestycji w dziedzinie transportu lotniczego. Ostatni problem w trakcie negocjacji został przesunięty do obszaru negocjacyjnego pod nazwą „polityka transportowa”.

Negocjacje dotyczące zasad zakupu przez obywateli UE nieruchomości w Polsce były wyjątkowo trudne. Wynikało to z dużego przywiązania Polaków do ziemi, a przede wszystkim ze względu na ogromne różnice cen ziemi występujących w Polsce i państwach członkowskich UE, które – w przypadku poszczególnych państw a szczególnie niektórych regionów – są od kilku do kilkunastu razy wyższe niż w Polsce. Przyjęcie niekorzystnych dla Polski rozwiązań mogłoby oznaczać gwałtowny wzrost cen nieruchomości w Polsce, handel spekulacyjny

nieruchomościami a także niebezpieczeństwo wykupu poważnego arealu ziemi polskiej przez obywateli UE.

Stad też Polska wystąpiła o 18-letni okres przejściowy na nabywanie w niej przez obywateli UE nieruchomości rolnych i leśnych oraz 5-letni okres przejściowy na zakup tzw. drugich domów i nieruchomości na cele inwestycyjne.

UE nie zgadzała się na ustanowienie okresu przejściowego na nabywanie w Polsce przez jej obywateli nieruchomości na cele inwestycyjne, godziła się natomiast na ustanowienie 5-letniego okresu przejściowego w odniesieniu do prawa nabywania tzw. drugiego domu, jak na siedmioletni okres przejściowy na nabywanie nieruchomości rolnych i leśnych.

Zgoda ta była jednak uwarunkowana od wyłączenia spod tych okresów rolników indywidualnych z UE, którzy osiedlą się i będą prowadzić działalność rolniczą na zasadzie samozatrudnienia w Polsce.

Ostatecznie Polska zrezygnowała ze starań o okres przejściowy na zakup przez obywateli UE nieruchomości w Polsce na cele inwestycyjne. Uzyskała ona natomiast 5-letni okres przejściowy (do końca 2008 r.) na stosowanie wobec obywateli UE polskiej ustawy o nabywaniu nieruchomości w Polsce przez cudzoziemców w odniesieniu do tzw. drugich domów (działek rekreacyjnych), co w praktyce oznacza konieczność uzyskiwania przez nich zgody polskiego ministra spraw wewnętrznych i administracji na taki zakup.

Spod tej kategorii nieruchomości wyłączone będą nieruchomości o charakterze rekreacyjnym, nabywane w celu prowadzenia działalności gospodarczej. Przepisy powyższej ustawy nie będą dotyczyć także osób, które zamieszkują w Polsce przez cztery lata przed nabyciem nieruchomości.

Jednocześnie Polska uzyskała dwunastoletni okres przejściowy (do końca 2015 r.) na stosowanie powyższej polskiej ustawy w odniesieniu do nabywania nieruchomości rolnych i leśnych przez obywateli UE. Nie będzie ona dotyczyć jednak rolników indywidualnych z UE, osiedlających się i prowadzących działalność rolniczą w Polsce na zasadach samozatrudnienia przez okres 7 lat w województwach: dolnośląskim, kujawsko-pomorskim, lubuskim, opolskim, pomorskim, warmińsko-mazurskim, wielkopolski i zachodniopomorskim, a w pozostałych województwach przez okres trzech lat przed nabyciem nieruchomości.

W związku z powyższym Polska zobowiązała się wprowadzić przejrzyste i obiektywne kryteria nabywania w niej nieruchomości przez obywateli UE na czas obowiązywania powyższych okresów przejściowych.

W trzecim roku po przystąpieniu Polski do UE Komisja UE opracuje raport na temat sytuacji w Polsce na rynku nieruchomości. Na jego podstawie Rada UE będzie mogła podjąć uchwałę w sprawie ewentualnego skrócenia okresu przejścio-

wego na nabywanie nieruchomości w Polsce przez obywateli UE, ale na zasadzie jednomyślności, a więc także za zgodą Polski.

Jest niezwykle trudno ocenić skutki dla polskich interesów realizacji wynegocjowanych zasad zakupu nieruchomości w Polsce przez obywateli UE. Wynegocjowane w tym zakresie zasady są najlepsze spośród ustaleń osiągniętych z UE przez pozostałe 9 krajów negocjujących o przystąpienie do Unii, i być może było to maksimum co polscy negocjatorzy mogli wynegocjować z UE.

Zastrzeżenie autora budzi w zasadzie jedynie zbyt krótki okres przejściowy na zakup przez obywateli UE tzw. drugich domów w Polsce (Austria swego czasu wynegocjowała na przykład o wiele lepsze rozwiązania). Zdaniem autora winien on wynosić co najmniej 7 lat. Biorąc pod uwagę olbrzymią różnicę cen ziemi w Polsce i większości państw UE, a także zdecydowanie większą siłą nabywczą obywateli tych państw w porównaniu z siłą nabywczą polskich obywateli, nie należy wykluczać, że pod koniec tej dekady nastąpi wzmóżony wykup działek rekreacyjnych w bardziej atrakcyjnych turystycznie i krajobrazowo regionach Polski.

Wątpliwym jest natomiast niebezpieczeństwo wykupywania polskiej ziemi na masową skalę, być może z wyjątkiem województwa warmińsko-mazurskiego, przez obywateli UE nawet w wariantcie skróconym, tj. osiedlania się i prowadzenia działalności rolniczej na zasadzie samozatrudnienia. Stwierdzenie powyższe autor opiera na analizie wykupu ziemi na obszarze byłej NRD przez obywateli „starej” RFN i innych państw UE, który był dotychczas niewielki mimo, że cena w niej ziemi w porównaniu do ceny ziemi w „starej” RFN jest przeciętnie niższa aż do dziewięciu razy.

Swobodny przepływ osób

Rozpoczynając negocjacje w tym obszarze Polska zgodziła się na zaakceptowanie *acquis communautaire* w zakresie swobodnego przepływu osób już z dniem wejścia jej do UE na zasadzie wzajemności. W trakcie negocjacji najwięcej trudności sprawiało uzyskanie *consensusu* co do podejmowania pracy przez polskich obywateli w UE oraz ustalenie statusu zawodowego polskich pielęgniarek nie posiadających wyższych studiów, które wymagane są w UE do wykonywania powyższego zawodu.

UE – na skutek sprzeciwu przede wszystkim RFN i Austrii – nie zgadzała się na przyznanie obywatelom polskim prawa do podejmowania pracy w państwach członkowskich UE w powyższym terminie, obawiając się destabilizacji ich rynku pracy. W wyniku negocjacji w tym zakresie przyjęto siedmioletni okres przejściowy dla dotychczasowych państw UE przy zastosowaniu formuły 2 + 3 + 2.

Formuła ta oznacza, że podczas pierwszych dwóch lat wszystkie państwa będą stosować powyższy okres przejściowy, chociaż będą one znosić poszczególne lub wszystkie ograniczenia w powyższym zakresie. Dania, Irlandia, Grecja, Szwecja i Wielka Brytania zadeklarowały gotowość do liberalizacji na swym rynku pracy z chwilą przystąpienia Polski do UE, zaś Francja i Włochy – po dwóch latach od jej przystąpienia do UE.

Przed upływem powyższych dwóch lat poszczególne aktualne państwa członkowskie będą mogły postanowić, informując o tym Komisję UE, o przedłużeniu powyższego okresu przejściowego o kolejne trzy lata. Jeśli zdaniem ich w ciągu tego okresu nie zaniknie niebezpieczeństwo zagrożenia ich rynku pracy, będą one mogły wystąpić do Komisji o przedłużenie okresu przejściowego o kolejne dwa lata.

Polska uzyskała klauzulę wzajemności na stosowanie analogicznych środków wobec obywateli państw UE, które będą stosować wobec obywateli Polski powyższe okresy przejściowe.

Istotny problem stanowił problem pracy w UE polskich pielęgniarek, w przypadku których zdecydowana większość ma ukończone pięcioletnie technikum medyczne lub dwuletnie studia pomaturalne. W ich przypadku państwa UE zgodziły się na zatrudnianie ich na swym terytorium, ale pod warunkiem legitymowania się przez nie 5-letnią praktyką pielęgniarską w ciągu siedmiu lat od wydania przez Polskę specjalnego certyfikatu, stwierdzającego posiadanie dyplomu.

W zakresie praw obywatelskich Polska zobowiązała się do wdrożenia odpowiednich regulacji prawnych w zakresie prawa wyborczego najpóźniej do 31 XII 2002 r.

Swoboda świadczenia usług

Polska od chwili rozpoczęcia negocjacji godziła się na wdrożenie *acquis communautaire* w zakresie swobody świadczenia usług z dniem wejścia jej do UE, z wyjątkiem dotyczącego minimalnej wysokości kapitału własnego banku spółdzielczego oraz zabezpieczenia ochrony inwestorów na rynku kapitałowym

W pierwszym przypadku Polska wynegocjowała okres przejściowy do 31 XII 2007 r. dla wdrożenia dyrektywy 2000/12/EC, która ustala minimalną wysokość kapitału własnego banków spółdzielczych na 1 mln euro. Banki te mają osiągnąć wymaganą wysokość w trzech etapach: do 31 XII 2000 r. – 300 tys. euro, do 31 XII 2005 r. – 500 tys. euro i do 31 XII 2007 r. – 1 mln euro. Jednocześnie Polska zobowiązała się, że wysokość własnego kapitału banków spółdzielczych nie będzie niższa od najwyższego poziomu osiągniętego przez wstąpieniem do UE.

Polska wynegocjowała rozszerzenie listy instytucji wymienionych w art. 2 dyrektywy 2000/12/EC na spółdzielcze kasy oszczędnościowo–kredytowe i Bank Gospodarstwa Krajowego, które są wyłączone spod działania tej dyrektywy. Jednocześnie wynegocjowała wyłączenie Korporacji Ubezpieczeń Kredytów Eksportowych spod obowiązywania art. 2 dyrektywy 73/239/EC, ze względu na charakter jej działalności.

Wreszcie Polska uzyskała okres przejściowy do 31 XII 2007 r. na wdrożenie dyrektywy 97/9/EC, dotyczącej ochrony inwestorów na rynku kapitałowym.

Prawo konkurencji

Polska od początku negocjacji w zakresie konkurencji w stosunkach między przedsiębiorstwami oraz między nimi a konsumentami, tj. dotyczących porozumień kartelowych, nadmiernej koncentracji i nadużywanie pozycji dominującej, godziła się na całkowite przyjęcie *acquis communautaire* z dniem przystąpienia jej do UE.

Natomiast w zakresie *acquis communautaire* dotyczącego ochrony konkurencji w stosunkach między przedsiębiorstwami a państwem Polska deklarowała przyjęcie większości przepisów, regulujących to zagadnienie, występując jednocześnie o szereg okresów przejściowych na wprowadzenie w życie szeregu z nich.

Dotyczyło to przede wszystkim utrzymania pomocy publicznej w Polsce dla przedsiębiorstw w specjalnych strefach ekonomicznych do 2017 r. W strefach tych w 2003 r. było 678 przedsiębiorstw, z tego 449 to małe i średnie, które uzyskały przed 1 I 2001 r. zgodę na prowadzenie działalności. Polska postulowała mianowicie utrzymanie dotychczasowych zasad finansowania w powyższych strefach przedsiębiorstw, które zostały utworzone przed 1 I 2001 r. Negocjatorzy ze strony UE stali natomiast na stanowisku, że zasady pomocy publicznej w Polsce winny być dostosowane do *acquis communautaire* z dniem wejścia jej do UE.

W trakcie negocjacji Polska zmieniła swe stanowisko, pragnąc utrzymania obowiązujących wówczas zasad udzielania pomocy publicznej (sprowadzającej się przede wszystkim do udzielania ulg podatkowych) dla małych i średnich przedsiębiorstw, które otrzymały zgodę na działalność w powyższych strefach przed 1 I 2001 r., do 31 I 2011 r. Negocjatorzy UE zgodzili się, by wysokość ulg podatkowych wynosiła 75% kosztów inwestycyjnych (ówczesny limit wynosił 50% dla przedsiębiorstw dużych i 65% dla małych i średnich) w regionach, w których poziom rozwoju gospodarczego jest niższy niż 60% średniej w Polsce. Nie było zgodności stron co do tego jakie przedsiębiorstwa zostaną pozbawione ulg większych niż przyjętych w UE. Komisja chciała, by zaliczyć do nich przedsiębiorstwa zatrudniające więcej niż 50 osób i osiągające ponad 5 mln euro obrotów rocznie, Polska chciała zaliczyć do nich jedynie 120 największych przedsiębiorstw.

W połowie października 2002 r. Komisja UE zaproponowała, aby przedsiębiorstwa działające w specjalnych strefach ekonomicznych w Polsce, które zatrudniają do 250 pracowników i osiągają roczne obroty nie wiele większe niż 50 mln euro oraz podjęły działalność najpóźniej w 1999 r., mogłyby utrzymać posiadane obecne przywileje do 2011 r.

W przypadku zaś dużych przedsiębiorstw, Komisja UE stała na stanowisku, że miałyby one prawo do ulg podatkowych do 75% ich inwestycji w przypadku przedsiębiorstw, które podjęły działalność najpóźniej w 1999 r., zaś do 50% – w przypadku przedsiębiorstw, które podjęły działalność w 2000 r. Przedsiębiorstwom, które podjęły działalność później, nie przysługiwałyby żadne ulgi podatkowe.

Ostatecznie Polska uzyskała okres przejściowy do 2011 r. dla udzielania pomocy publicznej w powyższych strefach dla przedsiębiorstw małych i do 2010 r. – dla przedsiębiorstw średnich. UE zgodziła się na udzielanie pomocy publicznej do wysokości 75% kosztów inwestycji dużych przedsiębiorstw w powyższych strefach, które to przedsiębiorstwa uzyskały zezwolenie na działalność w strefach do końca 1999 r., a 50% dla przedsiębiorstw, które uzyskały takie zezwolenie w 2000 r. Pomoc będzie naliczana od 1 I 2001 r. Wreszcie ustalono wysokość pomocy dla przedsiębiorstw motoryzacyjnych w tych strefach na poziomie 30% kosztów inwestycji.

Polska zgodziła się na redukcję mocy produkujących w polskim hutnictwie o 330 tys. ton w latach 1997–2001 o 901 tys. ton do 2006 r. a tym samym na redukcję zatrudnienia w nim o kilka tysięcy osób oraz na ograniczenie pomocy publicznej dla tegoż hutnictwa (tylko dla 11 hut) do 3,38797 mld zł (836 mln euro) w latach 1997–2003. Jednocześnie w polskim hutnictwie winna być przeprowadzona redukcja zatrudnienia i zwiększenia wydajności pracy oraz podjęte inne przedsięwzięcia, celem obniżenia kosztów produkcyjnych, aby polskie huty osiągnęły rentowność w 2006 r. i były konkurencyjne w odniesieniu do hut z innych państw UE.

Wreszcie Polska uzyskała zgodę na udzielenie pomocy publicznej w zakresie inwestycji mających na celu ochronę środowiska w okresach przejściowych, wynegocjowanych w obszarze negocjacyjnym „środowisko”. Może być ona udzielana:

- na inwestycje związane ze zwalczaniem zanieczyszczenia powodowanego przez niektóre niebezpieczne substancje odprowadzane do środowiska wodnego w wysokości pułapów pomocy regionalnej, która w przypadku małych i średnich przedsiębiorstw może być podwyższona o 15%;
- dla istniejących instalacji, które są zgodne z systemem Zintegrowanego Zapobiegania Zanieczyszczeniom i Kontroli – w wysokości 30% kosztów

inwestycji do 31 XII 2010 r. a dla inwestycji nie objętych okresami przejściowymi, wynegocjowanymi w obszarze „środowisko” – w podobnej wysokości, ale jedynie do 31 X 2007 r.;

- dla dużych obiektów spalania – pomoc odpowiednia do okresu przejściowego, wynegocjowanego w obszarze „środowisko”.

Wynegocjowane przez Polskę zasady dopuszczalności pomocy publicznej dla przedsiębiorstw funkcjonujących w ramach specjalnych stref ekonomicznych są dosyć korzystne z punktu widzenia polskich interesów, a najbardziej korzystne z punktu widzenia udzielania pomocy publicznej w całej UE.

Odmierna jest natomiast ocena autora, w przeciwieństwie do opinii wyrażanych przez polskich ekspertów rządowych i elit rządzących, jeśli chodzi o zobowiązania Polski w zakresie restrukturyzacji polskiego hutnictwa. Jest rzeczą oczywistą, że polskie hutnictwo wymaga restrukturyzacji, ale wydaje się, że strona poszła w swych ustępstwach zbyt daleko. Dotyczy to tak zbyt daleko posuniętych zobowiązań w zakresie redukcji mocy produkcyjnych polskich hut, a szczególnie w zakresie wielkości redukcji pomocy publicznej dla nich, jak i krótkiego okresu przeprowadzenia tych redukcji. Należy pamiętać, że restrukturyzacji przemysłu hutniczego państw założycielskich – przeprowadzana w ramach Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali – trwała prawie, że 40 lat, a huty w tym zakresie otrzymały od państw i CECA około 45 mld dol.

Realizacja polskiego hutnictwa w tak krótkim okresie będzie niewątpliwie oznaczać duże obciążenie polskiego podatnika, z drugiej zaś strony zwiększy bezrobocie w Polsce, gdyż będzie to zbyt krótki okres by stworzyć dla zwalnianych z pracy hutników nowe miejsca pracy.

Rolnictwo

Negocjacje w obszarze „rolnictwo” były jedne z najtrudniejszych w odniesieniu do innych obszarów negocjacyjnych. Wynikało to z faktu występowania istotnych różnic o poziomie rozwoju polskiego rolnictwa i rolnictwa większości państw UE.

Polska dążyła do znalezienia rozwiązań, które pozwalałyby na objęcie jej rolnictwa i obszarów wiejskich wszystkimi środkami stosowanymi w ramach wspólnej polityki rolnej, natomiast państwa UE w obawie przed konkurencyjnością polskiego rolnictwa dążyły, by środki te limitować.

I tak w zakresie *dopłat bezpośrednich* 30 I 2002 r. Komisja zaproponowała, zaaprobowany dopiero 24 X 2002 r. przez państwa UE, 9-letni okres przejściowy (do końca 2012 r.) na dochodzenie do 100% dopłat bezpośrednich, poczynając od 25% wysokości pełnego poziomu w 2004 r., 30% w 2005 r., 35% w 2006 r., 40% w 2007 r., a w latach kolejnych po 10%. Był to z pewnością duży sukces Komisji,

gdyż w ramach finansowych ustalonych w Berlinie w 1999 r., państwa UE w ogóle nie przewidywały przyznania negocjującym państwom dopłat bezpośrednich.

9 X 2002 r. Polska zaproponowała, aby w celu zwiększenia konkurencyjności polskiego rolnictwa w chwili przystąpienia do UE dopłaty bezpośrednie wynosiły 30–40%, sugerując przeznaczenie na dopłaty 25% środków finansowych UE, przewidzianych na rozwój wsi i obszarów wiejskich, na które UE przeznaczyłaby 800 mln euro rocznie, a reszta miałaby zaś być uzupełniona z polskiego budżetu. W latach następnych dopłaty byłyby rokrocznie zwiększane o 10%, by w 2012 r. osiągnąć wysokość 100%.

Jednocześnie Polska proponowała, aby podstawą wypłaty była średnia funduszy na rozwój obszarów wiejskich na lata 2004 – 2006, a nie sumy wpłacane w kolejnych latach. Spełnienie tego warunku pozwoliłoby Polsce na wypłacanie rolnikom przez pierwsze trzy lata po 42,2% dopłat bezpośrednich.

Ostatecznie w trakcie negocjacji postanowiono, że na dopłaty bezpośrednie zostanie skierowanych do 20% środków przeznaczonych na rozwój wsi i obszarów wiejskich w latach 2004–2006, które w poszczególnych latach będą wypłacane następująco: w 2004 r. – 25%, 2005 r. – 20%, 2006 r. – 15%. W rezultacie czego w 2004 r. wysokość dopłat bezpośrednich ma wynosić 55% poziomu dopłat obowiązujących w UE, w 2005 r. – 60%, 2006 r. – 65%. Ponieważ środków z UE nie wystarczy na osiągnięcie powyższej wysokości, będą one uzupełniane z polskiego budżetu.

W latach następnych Polska będzie mogła uzupełniać wysokość dopłat bezpośrednich o 20% ponad wysokość obowiązującą w danym roku.

W styczniu 2003 r. pojawiły się kontrowersje między UE a rządem polskim w zakresie interpretacji zasad przyznawania dopłat bezpośrednich. Rząd polski stał na stanowisku, że całość dopłat bezpośrednich winna być przekazywana polskim rolnikom w ramach tzw. uproszczonego systemu dotowania. System ten jest o wiele prostszy niż system standardowy stosowany w UE. Sprowadza się on do przyznawania rolnikom środków finansowych w zależności od liczby posiadanych przez nich hektarów ziemi, a nie od wielkości produkcji rolnej. W istocie stanowi on swego rodzaju pomoc socjalną, a nie stymulowanie rozwoju produkcji przemysłowej. Byłby on bardzo wygodny dla aktualnego rządu polskiego, pomagały bowiem uspokoić napiętą sytuację społeczną na polskiej wsi.

Wreszcie gwarantował on faktyczne utrzymanie przez polskiego rolnika powyższych dopłat, co nie było takie pewne przy przyjęciu drugiego systemu w związku z opóźnieniem przez Polskę budowy systemu IACS.

Tymczasem UE stała na stanowisku, że środki w ramach uproszczonego systemu dotacje będą wynosić w 2004 r. – 25% całości dopłat stosowanych w UE, tj.

550 mln euro, w 2005 r. – 30%, tj. 660 mln euro, w 2006 r. – 35%, tj. 770 mln euro. Pozostałe uzgodnione dopłaty z funduszu rozwoju wsi i obszarów wiejskich do wysokości 40% w latach 2004–2006, tj. odpowiednio 330, 220 i 110 mln euro oraz dopłaty z budżetu polskiego w 2004 r. do 55%, tj. 330 mln euro, w 2005 r. – do 60% tj. 440 mln euro, w 2006 r. do 65% tj. 550 mln euro mogą być przeznaczone na dopłaty dla rolników, którzy produkują żywność dotowaną w UE, tj. m.in. zboża, rośliny oleiste, tytoń, chmiel, len, konopie, kukurydzę, rośliny wysokobiałkowe (np. groch), rośliny strączkowe (np. soczewica), ziemniaki w celu przerobienia na skrobię, być może też rośliny paszowe (np. koniczyna, lucerna, buraki pastewne), do chwili zakończenia pisania niniejszej pracy nie było jeszcze ostatecznej decyzji w tej kwestii, mleko lub którzy hodują bydło i owce. Nie finansuje się natomiast hodowli świń, upraw ziemniaków (około 800 tys. ha) i buraków (około 300 tys. ha), produkcji warzyw i owoców.

Ostatecznie zwyciężyła wersja UE nazywana potocznie uproszczonym systemem mieszanym. System ten ma być stosowany w Polsce przez maksimum 5 lat (system uproszczony oznacza, że obowiązywać będzie bowiem uproszczona procedura uzyskiwania środków finansowych – wystarczy bowiem wniosek z oświadczeniem, że posiada się jakąś ilość hektarów, utrzymywanych w należytej kulturze, a w przypadku hodowli zwierzęcej zależeć to będzie nie od ilości hodowanego bydła a od liczby posiadanych łąk i pastwisk).

Z kolei system mieszany oznacza, że w jego ramach będą występować dwa systemy dotowania rolnictwa. Z jednej strony rolnik ma otrzymywać dotacje za posiadane hektary ziemi, z drugiej zaś za produkcję roślinną lub zwierzęcą. Z informacji rządowych, które pojawiły się w połowie lutego 2003 r. wynika, że wysokość dopłat bezpośrednich do 1 ha będzie wynosić 41 euro (ok. 161 zł) w 2004 r., 49 euro (ok. 199 zł) w 2005 r. i 57,4 euro (ok. 238 zł) w 2006 r. Z dopłat będą wyłączone działki o powierzchni do 1 ha, których w Polsce jest około 1 mln i które zajmują około 500 – 600 tys. ha.

Z kolei fundusze przeznaczone na dotowanie produkcji roślinnej i zwierzęcej będą podzielone na dwie części. Z jednej finansowana będzie produkcja roślinna. I tak rolnik otrzyma w 2004 r. ok. 89 zł ze środków przyznawanych na finansowanie obszarów wiejskich i ok. 192 zł z budżetu krajowego, w 2005 r. odpowiednio 80 i 204 zł, w 2006 r. – 65 i 220 zł za każdy hektar obsiany roślinami, których produkcja jest dotowana w UE.

Z drugiej zaś finansowana będzie produkcja zwierzęca. I tak w 2004 r. rolnik otrzyma ok. 65 zł z funduszu rozwoju obszarów wiejskich oraz ok. 116 zł z budżetu krajowego, w 2005 r. odpowiednio 58 i 167 zł, w 2006 r. – 47 i 228 zł za każdy hektar łąk i pastwisk. Są to dane szacunkowe przyjęte przez polskie ministerstwo rolnictwa.

W przypadku, gdyby UE zgodziła się, by do pastwisk i łąk zaliczyć hektary obsiane paszami dla zwierząt (np. lucerną czy koniczyną), tj. około 600 tys. ha, to rolnicy otrzymaliby w 2004 r. o 50 zł, w 2005 r. o 62 zł a w 2006 r. o 75 zł mniej za hektar. To samo może się zdarzyć, gdy okazałoby się, że rolnicy zgłosiliby więcej obszarów w postaci pastwisk i łąk, nie założyło to powyższe ministerstwo.

W przypadku *dopłat dla gospodarstw niskotowarowych*, tj. które aktualnie nie produkują na rynek, ale zamierzając to uczynić w ciągu pięciu lat, pierwotnie Komisja proponowała dopłaty w wysokości 750 mln euro rocznie. W wyniku zdecydowanego stanowiska Polski suma ta w październiku 2002 r. została podniesiona do 1000 euro, by ostatecznie osiągnąć wysokość 1200 euro.

W przypadku *powierzchni bazowej* dla Polski UE proponowała uznanie za nią 9 217 667 ha. Ostatecznie ustalono, że ona wynosić 9 454 277 ha. Natomiast w przypadku łąk i pastwisk przyjęto, że powierzchnia ta wynosi 3,514 ha.

Duża batalia toczyła się wokół wielkości *plonu referencyjnego* upraw polowych, który służy do szacowania wielkości dopłat bezpośrednich. UE pierwotnie proponowała 2,96 t/h, gdy tymczasem Polska zabiegała o 3,61 t/h, następnie już tylko 3,14 t/h. Ostatecznie jego wielkość została ustalona na poziomie 3 t/h. Wielkość ta istotnie odbiega od wielkości przyznanej szeregu dotychczasowych krajom UE, które mają gorsze warunki klimatyczne dla rolnictwa niż Polska. I tak w przypadku Finlandii i Hiszpanii wynosi ona 3,6 t/h, zaś Austrii – 4,5 t/h.

Wyjątkowo duże trudności sprawiało wynegocjowanie limitów produkcyjnych żywności, w wyniku nieustępliwego stanowiska UE, braku z jej strony dobrej woli, a dominacji wyrachowania ekonomicznego, wbrew wcześniejszym obietnicom politycznym. I tak w przypadku produkcji mleka Polska zabiegała o przyznanie jej produkcji mleka pierwotnie w wysokości 11,85 mln ton w 2004 r. i 13,74 mln ton w latach kolejnych, następnie już tylko o 11,4 mln ton w 2004 r. W Polsce bowiem wzrasta trend spożycia mleka. W 1995 r. wynosiło ono 276 l na 1 osobę, a w 1999 r. już 300 l. UE pierwotnie proponowała dla Polski wysokość 8,875 mln ton, ostatecznie zgodziła się na 8,964 mln ton. Tymczasem Polska już w 1999 r. produkowała 12,27 mln ton, z tego 6,68 było dostarczone do mleczarni, 2,14 mln ton było sprzedawane bezpośrednio, a 3,45 zużywano na własne potrzeby. UE przy ustalaniu limitu produkcyjnego dla Polski nie uwzględniała produkcji na własne potrzeby. Ponadto Polska wynegocjowała dodatkową kwotę produkcyjną w wysokości 416 tys. ton jako rezerwę produkcyjną. Wreszcie UE zgodziła się na przesunięcie 1,5 mln ton kwoty mleka do sprzedaży hurtowej.

Oznacza to w praktyce, iż nie należy wykluczać, że w przyszłości Polska może być nawet importerm mleka. Przyznane bowiem Polsce limity są zbyt małe nie tylko do jej możliwości produkcyjnych, ale nawet do możliwości konsumpcyjnych. Tymczasem limit produkcji mleka dla RFN wynosi 27,7 mln ton, gdy tym-

czasem obszar łąk w tym kraju jest zbliżony do poziomu polskiego, Francji 23,8 mln ton, Wielkiej Brytanii – 14,3 mln ton, Holandii – 10,9 mln ton, Włoch – 10 mln ton.

W przypadku premii dla hodowli krów matek zostanie objętych 325,5 tys. sztuk, owiec maciorek – 335,8 tys. sztuk, premii wołowej – 926 tys. sztuk. W przypadku produkcji cukru Polska uzyskała kwotę w wysokości 1,671 tys. t, w tym 1,580 tys. ton w kwocie A i 91,9 tys. ton w kwocie B; pomidorów do przetwórstwa – 194,6 tys. t; tytoniu – 37,9 tys. t;. We wszystkich tych przyznane wielkości istotnie odbiegały od polskich propozycji. Polsce istotnie udało się natomiast wywalczyć podniesienie wielkości produkcji skrobi ziemniaczanej, a mianowicie z pierwotnie proponowanych przez UE 90,5 tys. ton do 144,98 tys. ton.

Szczególne sukcesy odniosła ona w przypadku produkcji lnu i konopi na włókno oraz suszu paszowego, w przypadku których UE w ogóle nie zgadzała się na przyznanie Polsce jakiegokolwiek wielkości produkcyjnej, a ostatecznie zgodziła się na produkcję w wysokości 13,5 tys. ton.

Polska wynegocjowała wiele okresów przejściowych w zakresie rolnictwa, a mianowicie w odniesieniu do:

- ustalania indywidualnych kwot dla producentów mleka – 1 rok;
- przestrzegania mechanizmów zarządzania kwotą mleczną w tym nie stosowania kar wobec producentów przekraczających przyznane kwoty mleczne – do 31 III 2005 r.;
- określenia minimalnej partii towaru podlegającego skupowi interwencyjnemu – na 5 lat;
- kwalifikowania ras mających prawo do premii dla krów matek – na 3 lata;
- zawartości tłuszczu w mleku pitym – 5 lat;
- spełnienie wymogów uznania grup producentów – 5 lat.

Polska wynegocjowała, wbrew pierwotnemu stanowisku UE, prawo do produkcji w niej wina z importowanego soku gronowego i moszczu pod nazwą „Polskie wino/Polish Wine”, jak też wywalczyła też dla kilku gatunków wódek wytwarzanych w Polsce ochronę prawną ich nazw.

Wreszcie na wniosek Polski wprowadzono trzyletnią klauzulę ochronną w obrocie artykułami rolnymi między Polską a UE, na podstawie której obydwie strony będą miały prawo ustanowienia barier ochronnych w przypadku, gdyby nadmierny import tych produktów z jednej strony szkodził rozwojowi rolnictwa w drugiej stronie.

Wg założeń Komisji ze stycznia 2003 r. dochody polskich rolników w 2006 r. wyniosą o 24% więcej w stosunku do poziomu dochodów z 2003 r., o 25% w 2007 r. a o 30% w 2009 r. Biorąc pod dodatkowe dotacje z funduszu rozwoju

obszarów wiejskich dochody te wzrosną dodatkowo o 6 do 10% z funduszy wspiera się modernizację gospodarstw wiejskich, modernizację ich infrastruktury, dostosowywanie się do unijnych norm sanitarnych.

Nawet jednak Komisja przyznaje, że wzrost powyższych dochodów nie będzie jednakowy dla wszystkich rolników. Wynika to z wielu faktów. Zagrożeni będą najbardziej rolnicy, którzy uprawiają pszenicę, gdyż cena zakupu pszenicy w Polsce jest wyższa niż w UE. Zagrożone będą inne uprawy rolne w Polsce, gdyż ich produkcja jest o wiele mniej intensywna niż w UE.

Trudności w produkcji będą mieli polscy rolnicy produkujący wołowinę, jak i wieprzowinę. W pierwszym przypadku będą oni musieli bowiem zastąpić rasy mleczne krów rasami mięsnymi. W drugim przypadku trzeba będzie też zmienić jakość produkcji polskiej wieprzowiny. W porównaniu do wieprzowiny z UE jest ona bowiem bardziej tłusta i mniej mięsna. Trzeba się przeto liczyć, że eksport polskiej wieprzowiny do UE może nawet istotnie spaść.

Wg natomiast Komisji UE wzrośnie eksport polskiego drobiu do UE. Zakłada ona, że prawie że połowa produkcji będzie szła na eksport .

Wzrośnie też cena jabłek, ziemniaków i buraków. Ich producenci otrzymają też 25% dopłat bezpośrednich, których nie otrzymują ich odpowiednicy w UE.

W zakresie *spraw weterynaryjnych i fitosanitarnych* Polska już w wyjściowym stanowisku negocjacyjnym zobowiązała się do zapewnienia zgodności polskiego prawa z *acquis communautaire* z dniem jej przystąpienia do UE w odniesieniu do:

- systemu kontroli weterynaryjnej i fitosanitarnej na polskiej granicy z państwami nie będącymi członkami UE oraz na granicy morskiej i w portach lotniczych;
- systemu nadzoru nad bezpieczeństwem żywności dopuszczonej do obrotu;
- systemu rejestracji i identyfikacji zwierząt;
- weterynaryjnych i fitosanitarnych standardów produktów żywnościowych;
- sanitarnych, higienicznych oraz technicznych warunków w zakładach przetwórstwa i produktów żywnościowych;
- zakładów utylizacji odpadów zwierzęcych.

W tym celu m.in. 25 VII 2001 r. została uchwalona tzw. ustawa weterynaryjna, która znowelizowała ustawę z 1997 r. o zwalczaniu chorób zakaźnych, badaniu zwierząt rzeźnych i mięsa oraz o inspekcji sanitarnej, jak też ustawę z 1990 r. o zawodzie lekarza weterynarii i izbach lekarskich, znowelizowano ustawę z 1 V 2001 r. o warunkach zdrowotnych żywności i żywienia i ustawę z 23 VIII 2001 r. o środkach żywienia zwierząt.

Przepisy powyższych ustaw z jednej strony dostosowały do przepisów *acquis communautaire* istniejące dotychczas polskie prawodawstwo w odniesieniu do powyższych problemów, w innych przypadkach stworzyły rozwiązania prawne i instytucjonalne, które dotychczas w Polsce nie istniały, jak na przykład istnienie systemu identyfikacji i rejestracji zwierząt.

W zakresie dostosowania strukturalnego zakładów przetwórstwa Polska uzyskała następujące okresy przejściowe:

– dla 113 zakładów przetwórstwa mleka do 31 XII 2006 r. W tym okresie będą one mogły produkować swe wyroby, ale tylko na rynek krajowy, bez prawa do dotacji unijnych i prawa do cen gwarantowanych. Jeśli nie sprostają stawianym im wymagania będą musiały po tym okresie zaprzestać produkcji.

Polska zobowiązała się, że 216 zakładów dostosuje się do norm unijnych a tym samym będzie posiadać prawo eksportu do UE do końca 2003 r. Wreszcie 76 mleczarni nie będzie w stanie dostosować się do powyższych norm i w związku z tym już z końcem 2003 r. będą musiały zaprzestać one produkcji;

– dla 332 zakładów mięsnych do końca 31 XII 2006 r. W okresie tym będą one mogły produkować jedynie na rynek krajowy, ale bez prawa do dotacji i cen gwarantowanych. Jeśli w tym czasie nie dostosują się do norm unijnych, winny zaprzestać produkcji z końcem 2006r. Polska zobowiązała się, że 1953 zakłady mięsne dostosują się do norm unijnych do końca 2003 r. Wreszcie ponad 1500 zakładów zaprzestanie produkcji z końcem 2003 r., gdyż nie będzie w stanie nawet w okresie przejściowym dostosować się do wymogów norm unijnych;

– dla 40 zakładów rybnych do 31 XX 2006 r., w trakcie którego będą one miały prawo do sprzedawania ryb świeżych jedynie w ich okolicy. Jeśli tego nie uczynią, po tym okresie zaprzestana produkcji. W przypadku natomiast 150 zakładów Polska zobowiązała się, że dostosują się one do norm unijnych do końca 2003 r. Pozostałe zakłady rybne nie będą w stanie dostosować się do norm unijnych i w związku z tym zaprzestaną działalności z końcem 2003 r.;

– dla ferm drobiowych do 31 XII 2008 r., w trakcie którego winny one dostosować wielkości klatek dla drobiu do wielkości ustalonych w przepisach unijnych.

Polska wynegocjowała okres przejściowy do końca 2006 r. na dostosowanie się strukturalne gospodarstw produkujących mleko.

W zakresie dostosowania do norm unijnych jakości mleka surowego pod względem zawartości bakterii i komórek somatycznych, kierowanego do przerobu, Polska uzyskała okres przejściowy do końca 2006 r. W okresie tym mleko, które nie spełnia standardów unijnych, będzie mogło być przetwarzane nie tylko w zakładach objętych okresem przejściowym na dostosowanie, ale także w 56 zakładach, które dostosowały się lub dostosują się do standardów unijnych najpóź-

niej w dniu przystąpienia Polski do UE. Mleko to będzie dopuszczone do obrotu jedynie na terenie polskiego rynku.

Polska wynegocjowała okres przejściowy do końca 2009 r. w zakresie dostosowania do norm unijnych parametrów bakterii dla kur – niosek.

Wreszcie Polska wynegocjowała dwa okresy przejściowe w zakresie problematyki fitosanitarnej, a mianowicie na:

– dostosowanie dokumentacji rejestrowej czterech substancji używanych do produkcji środków ochrony roślin produkowanych w Polsce 2, 4 – D, MCPA, Car-bendazymy i Mecropropu – do 31 XII 2006 r.;

– uprawę w Polsce wyłącznie odmian ziemniaka odpornych na raka ziemniaczanego – do końca 2014 r.

Rybołówstwo

Już we wstępnym swym stanowisku Polska zaakceptowała zasady wspólnej polityki rybołówstwa w zakresie dostępu do zasobów biologicznych, a w tym także reguły względnej stabilności, które bazują na kwotach połowowych przyznawanych w ramach tej polityki poszczególnym państwom UE z dniem jej przystąpienia do UE. Chciała jedynie uzyskać 5-letni okres przejściowy, w trakcie którego jednostki połowowe z państw UE o długości większej niż 30 m i mocy silnika większej niż 611 KM nie miałyby prawa poławiać w polskiej strefie wyłącznego rybołówstwa na Bałtyku. W trakcie negocjacji Polska zrezygnowała jednak ze swego postulatu.

W rezultacie od chwili przystąpienia Polski do UE łowiska polskie na Bałtyku będą otwarte dla kutrów rybackich UE a 200 milowa strefa wyłącznego rybołówstwa będzie otwarta dla polskich kutrów rybackich w ramach ustalonych limitów połowowych. Kwoty połowowe jakie Polska uzyskała na podstawie umów międzynarodowych, zostaną włączone do zasobów połowowych UE. Polska zachowa natomiast kwoty połowowe przyznane jej na podstawie międzynarodowych umów dwustronnych z państwami trzecimi.

Na wniosek Polski UE zgodziła się na włączenie szprota bałtyckiego do systemu interwencji rynkowej.

Polska zobowiązała się przyjąć do końca 2003 r. normy unijne w zakresie przechowywania i przetwarzania ryb, a także zamontowania na polskich kutrach satelitarnych systemów kontroli wielkości połowów.

Ustalenia w zakresie rybołówstwa przyjęte w trakcie negocjacji mają dla polskiego rybołówstwa istotne zalety, ale też poważne wady. Łowiska na Bałtyku są „przełowione”. W praktyce małe, często przestarzałe polskie kutry rybackie, nie miały gdzie łowić więcej ryb, chociaż w Polsce istnieje na nie duże zapotrzebowanie. Rokrocznie bowiem z polskich łowisk pochodzi zaledwie 100 tys. ton ryb, a

około 250 tys. ton jest importowanych. Nie miały one bowiem prawa połowu w 200 milowej strefie wyłącznego rybołówstwa UE, a były zbyt małe by łowić na Atlantyku. Przystąpienie Polski do UE stworzy polskim rybakom możliwość połowu właśnie w powyższej strefie wyłącznego rybołówstwa, przy zachowaniu obecnych praw do kwot połowowych.

Z drugiej strony wszyscy eksperci są zgodni, że w kontekście „przełowienia” łowisk na Bałtyku oraz przestarzałości polskich kutrów rybackich, w ciągu kilku najbliższych lat winno być zlikwidowane około 30 do 40% aktualnego stanu kutrów, a reszta gruntownie zmodernizowana lub zastąpiona nowoczesnymi kutrami. Uczestnictwo Polski w UE pozwoli na mniej bolesne przeprowadzenie tej operacji.

Rybak likwidując swój warsztat pracy w postaci kutra ma szansę na odszkodowanie z Finansowego Instrumentu Ukierunkowania Rybołówstwem w wysokości od 50 tys. do 300 tys. euro, a przekwalifikowując się na inny zawód – dodatkowo o 50 tys. euro. Członkowie zaś załogi likwidowanych kutrów rybackich mogą otrzymać z tegoż Funduszu do 10 tys. euro odszkodowania.

Modernizując swój kuter lub kupując nowy, polski rybak będzie mógł liczyć na dotacje finansowe z funduszy strukturalnych UE tylko w latach 2004–2006 UE przeznaczy na ten cel dla polskich rybaków 180 mln euro. Produkty zaś rybne będą objęte systemem interwencjonizmu rynkowego UE. Jednocześnie uczestnictwo Polski w UE zapewni większą kontrolę, by wodne akweny Bałtyku nie były „przełowione”. Kutry zostaną bowiem wyposażone w radarowe systemy kontroli i połowów, a ponadto już od 1 II 2003 r. będzie także w Polsce obowiązywać kontrola wyładunku „pierwszej sprzedaży”, w wyniku której informacje sprawdzającego będą weryfikowane przez kontrole kupujących. Poprawi się też istotnie przestrzeganie norm sanitarnych przy sprzedaży i przetwórstwie ryb.

Z drugiej strony trzeba pamiętać, że wydajność połowowa polskich kutrów jest 4–5 krotnie niższa niż kutrów rybackich z większości państw UE, zaś środki finansowe na pomaganie rybakom w modernizacji ich kutrów z Finansowego Instrumentu Ukierunkowania Rybołówstwa są bardzo ograniczone. Zrezygnowanie z okresu przejściowego na dopuszczenie wielkich jednostek rybackich z państw UE do polskich łowisk na Bałtyku oznacza w praktyce bankructwo wielu polskich rybaków, powstanie na wiele lat bezrobocia strukturalnego, gdyż będzie bardzo trudno w krótkim okresie stworzyć dla nich inne miejsca pracy.

Środowisko

Ze względu na bardzo wysokie koszty wdrożenia *acquis communautaire* w zakresie obszaru „środowisko” Polska zobowiązała się do wcielenia w życie z dniem jej przystąpienia do UE zaledwie części tego dorobku. Aż w przypadku 17 dyrektyw UE wystąpiła ona o przyznanie jej okresów przejściowych. Po prawie że

dwuletnich trudnych negocjacjach uzyskała ona 9 okresów przejściowych, liczonych od dnia wejścia jej do UE lub od dnia obowiązywania norm, ustalonych w dyrektywach. W związku z wejściem w życie dyrektywy regulującej emisję zanieczyszczeń przez elektrownie i elektrociepłownie (nr 2001/80/WE) po zakończeniu rokowań w powyższym obszarze, Polska wystąpiła o przyznanie jej i uzyskała okres przejściowy na wdrażania postanowień tej dyrektywy.

W przypadku każdej z trzech dyrektyw dotyczących: oczyszczania ścieków komunalnych, emisji zanieczyszczenia przez elektrownie i elektrociepłownie oraz kontroli emisji lotnych związków organicznych powstających wskutek magazynowania paliw i ich dystrybucji do stacji obsługi Polska uzyskała od 2 do 4 okresów przejściowych na wprowadzenie w życie poszczególnych artykułów.

Okresy przejściowe dotyczą:

– oczyszczania ścieków komunalnych, regulowanego przez dyrektywę nr 91/272/EWG. W stosunku do: systemów kanalizacji zbiorczej dla aglomeracji powyżej 10 tys. tzw. równoważnej liczby mieszkańców okres przejściowy trwa do 31 XII 2008 r. a od 2 tys. do 10 tys. – do 31 XII 2015 r.; zrzutu ścieków z aglomeracji od 15 tys. równoważnej liczby mieszkańców – do 31 XII 2015 r.; oczyszczalni ścieków w zakładach sektora rolno-spożywczego – do 31 XII 2010 r.;

– opakowań i odpadów opakowaniowych, regulowanych dyrektywą nr 99/31/WE, dla 65 polskich zakładów przemysłowych zanieczyszczających powietrze i wody powierzchniowe i/lub gruntowe – do 31 XII 2007 r.;

– składowisk odpadów, regulowanych dyrektywą nr 99/31/WE – do 1 VII 2012 r.;

– nadzoru i kontroli przesyłania odpadów w obrębie UE i poza nią, regulowanych rozporządzeniem nr EWG/259/93 – do 31 XII 2007 r.;

– zanieczyszczeń powodowanych przez niektóre substancje doprowadzane do środowiska wodnego, regulowanych przez dyrektywę nr 76/46/EWG i tzw. dyrektywy „córki” – 31 XII 2007 r.;

– redukcji zawartości siarki w paliwach płynnych, regulowanej dyrektywą nr 99/32/WE – do 31 XII 2006 r.;

– kontrolowania emisji lotnych związków organicznych, powstających przy magazynowaniu benzyn i ich substancji z terminali do stacji obsługi, regulowanego dyrektywą nr 94/63/WE. W odniesieniu do instalacji do magazynowania benzyn, niezależnie od rocznej przepustowości bazy magazynowej, jak też instalacji do załadunku i rozładunku cystern na istniejących terminalach, wreszcie do instalacji do załadowywania zbiorników istniejących stacji paliw – do 31 XII 2005 r.; w odniesieniu zaś do zasad i warunków instalacji do rozładunki i

załadunku cystern na istniejących już terminalach o rocznej przepustowości powyżej 150 tys. ton benzyn – do 31 XII 2004 r.;

– ochrony przed promieniowaniem jonizującym ze źródeł medycznych, regulowanej dyrektywą nr 97/43 Euratom – do 31 XII 2006 r.;

– ograniczania emisji niektórych zanieczyszczeń do powietrza z dużych obiektów energetycznego spalania, regulowanego dyrektywą nr 2001/80/WE. W odniesieniu do postanowień tej dyrektywy, dotyczących: emisji dwutlenku siarki – okres przejściowy trwa od 1 I 2008 r. do 31 XII 2015 r.; emisji pyłów od 1 I 2008 r. do 31 XII 2017 r.; emisji tlenu azotu przez wszystkie polskie elektrownie i elektrociepłownie, wymienione w ilości załączonej do polskiego stanowiska negocjacyjnego – od 1 I 2016 r. do 31 XII 2017 r.

Wynegocjowane zasady wdrażania *acquis communautaire* w zakresie „środowiska” nie są korzystne dla Polski. Mimo poważnych ustępstw w tym względzie UE wobec Polski jest rzeczą raczej wątpliwą, by Polska ze względów organizacyjnych i technologicznych, a przede wszystkim ze względu na olbrzymie koszty finansowe, była w stanie zrealizować w terminie podjęte zobowiązania. Szczególnie dotyczy to realizacji postanowień dyrektyw regulujących oczyszczanie ścieków komunalnych, emisją zanieczyszczeń przez elektrownie i elektrociepłownie, jak też inne wielkie zakłady produkcyjne, gospodarowania odpadami.

Wymagać to bowiem będzie m.in. wybudowania ponad tysiąc nowych oczyszczalni ścieków; zamknięcia szeregu przestarzałych elektrowni i elektrociepłowni, przeprowadzenia gruntownej modernizacji prawie że wszystkich pozostałych polskich elektrowni i elektrociepłowni, jak też wielkości wielkich zakładów w przemyśle ciężkim pod kątem drastycznej redukcji emitowanych przez nie zanieczyszczeń, zbudowania kilka nowych elektrowni; modernizacji większości dotychczasowych i zbudowanie wielu nowych składów składowisk odpadów; przeprowadzenia prawdziwej rewolucji w polskiej gospodarce odpadami, tak by odzyskiwać z odpadów opakowaniowych co najmniej 50% masy i poddawaniu recyklingowi 100% odpadów z opakowań.

Oblicza się, że by zrealizować w terminie podjęte przez Polskę zobowiązania w zakresie ochrony środowiska, trzeba byłoby wydatkować około 120–160 mld zł w okresie 10–15 lat. Wydaje się, że przekracza to zdecydowanie możliwości finansowe Polski, nawet biorąc pod uwagę, że realizacja inwestycji z tym związanych będzie następować przy wydanej pomocy UE. Trzeba bowiem pamiętać, że już od kilku lat wydatki Polski na ochronę środowiska z punktu widzenia ich udziału w budżecie państw są jedne z najwyższych ma świecie, wynoszą bowiem przeciętnie od 1,6 do 1,8% rocznie.

Podjęte zobowiązania do działań w zakresie ochrony środowiska, są jak najbardziej prawidłowe. Wcześniej czy później i tak trzeba będzie je podjąć. Okres,

w trakcie którego mają one być realizowane jest – zdaniem autora z wymienionych wyżej powodów – zdecydowanie zbyt krótki, a tym samym nierealistyczny.

Chwilami odnosi się wrażenie, że polscy negocjatorzy w obszarze „środowisko” zastosowali – a może i słusnie – francuską filozofię działania, stosowaną tak często również wobec Polski, która upraszczając sprowadza się do tego, że w stosunkach międzyludzkich, jak też międzynarodowych, trzeba obiecywać wszystko to, co oczekuje druga strona. A że większość zobowiązań nie dotrzyma się, bo były nierealne, to już jest kłopot drugiej strony, że uwierzyła w nierealne obietnice. Być może polscy negocjatorzy mieli rację zakładając o ile to w ich przypadku wchodziło w rachubę, że najważniejszym celem jest wejście Polski do UE, a terminy podjętych zobowiązań można będzie renegotjować, ale będąc już w UE.

Polityka regionalna i koordynacyjna instrumentów strukturalnych

Polska zgodziła się na wdrożenie *acquis communautaire* w zakresie obszaru „polityka regionalna i koordynacyjna instrumentów strukturalnych” z dniem wejścia jej do UE. Nie występowała o przyznanie jej w tym obszarze okresów przejściowych.

Najwięcej trudności sprawiało wynegocjowanie ogólnej puli środków, jakie Polska uzyskała w latach 2004–2006 w ramach funduszy strukturalnych i Funduszy Spójności, a także indykatywnych alokacji w ramach poszczególnych funduszy i inicjatyw wspólnotowych dla Polski. Ostatecznie postanowiono, że Polska w latach 2004–2006 uzyska 7,635 mld euro wyrażonych jako środki na zobowiązania w ramach funduszy strukturalnych oraz 3,733 mld euro wyrażonych jako środki na zobowiązania w ramach Funduszu Spójności. Finansowy udział polskiej strony w realizacji projektów finansowanych z tych funduszy ma wynosić około 15%. Z powyższych środków w 2004 r. Polsce będzie przyznane 3,7 mld euro, w 2005r. – 4,4 mld euro, w 2006 r. – 5,7 mld euro.

Polsce przyznano aż 57,6% środków z funduszy strukturalnych, przeznaczonych dla 10 nowych państw członkowskich UE; 45,8 – 52,8% środków z Funduszu Spójności (na duże projekty inwestycyjne w dziedzinie transportu i środowiska) przeznaczonych dla powyższych państw; 48,7% środków z inicjatywy wspólnotowej Interreg (współpraca transgraniczna, transnarodowa i międzyregionalna) przeznaczonych dla tych państw; 53,1% środków z inicjatywy wspólnotowej Equal (eliminowanie czynników prowadzących do nierówności i dyskryminacji na rynku pracy) przeznaczonych dla tych państw.

Akcje innowacyjne oraz przedsięwzięcia w ramach inicjatywy wspólnotowej Urban (wspieranie innowacyjnych strategii na rzecz terenów miejskich) oraz Leader (wspieranie inicjatyw lokalnych na rzecz zrównoważenia rozwoju obszarów wiejskich) będą realizowane w ramach programów operacyjnych do Narodowego Planu Rozwoju.

$\frac{1}{3}$ powyższych środków będzie przeznaczona na finansowanie dużych projektów w dziedzinie transportu i środowiska, zaś $\frac{2}{3}$ na zapobieganie i zwalczanie bezrobocia, rozwój obszarów wiejskich, restrukturyzacja rybołówstwa, rozwój regionalny, zapewnieniu konkurencyjności przedsiębiorstw, ochronę środowiska, rozwój infrastruktury.

W przypadku Polski Ministerstwo Gospodarki będzie odpowiedzialne za wypłacanie środków przyznanych konkretnych inwestycji i będzie nadzorowało prawidłowe ich wykorzystanie. W tym celu Polska zobowiązała się zwiększyć z jednego do trzech tysięcy urzędników, zajmujących się tą problematyką. Ministerstwo Finansów zostało zobowiązane do opracowania kompleksowego programu kontroli przestrzegania przepisów unijnych w zakresie zasad księgowania związanej z wykorzystaniem przyznanej pomocy finansowej.

W trakcie negocjacji Polska dążyła, by całe jej terytorium było objęte celem 1 funduszy strukturalnych, na który przeznaczona jest zdecydowana większość środków finansowych tych funduszy. Innymi słowy chodziło o to, by zasada przyznawania środków z celu 1 funduszy strukturalnych, stosowana w dotychczasowej formie, tj. że przyznaje się środki tylko na te regiony, w których wielkość PKB na jednego mieszkańca nie przekracza 75% średniej unijnej, została rozciągnięta także na Polskę. W Polsce bowiem wielkość PKB na jednego mieszkańca w 2000 r. nie przekraczała 39% średniej w UE. Ostatecznie wniosek Polski został zaakceptowany.

Wreszcie uzgodniono zasady podziału Polski na jednostki statystyczne NUTS, które sprowadzają się do następującego systemu: nr 1 poziomu NUTS – cały kraj, nr 2 – województwa, nr 3 – podregiony (45), nr 4 powiaty i miasta na prawach powiatu – 315+65; nr 5 – gminy, w tym gminy miejskie będące miastami na prawach powiatu – 2489.

Z inicjatywy UE postanowiono, że do 2006 r. w Polsce będzie funkcjonować bardziej scentralizowany niż w UE system koordynowania i nadzorowania korzystania z powyższych funduszy. W większe uprawnienia zostanie wyposażone Ministerstwo Gospodarki niż analogiczne organy w państwach UE, niewielkie zaś posiadać będą samorządy lokalne. W związku z tym Polska zobowiązała się potroić do 2004 r. liczbę urzędników (z 993 do 3071), zajmujących się przygotowaniem i nadzorowaniem realizacji projektów pomocowych.

Jednocześnie Polska zobowiązała się do podjęcia szeregu innych kroków, celem stworzenia bardziej pełnego i efektywnego systemu, umożliwiającego zainteresowanym wykorzystywanie tych funduszy. Między innymi zmieniony będzie system ustalania budżetu państwowego. Mianowicie wydatki z niego będą planowane na kilka lat na przód, co ma zapewnić środki z budżetu na współfinansowanie projektów unijnych. Do końca 2003 r. Ministerstwo Finansów ma stworzyć

komputerowy program, zapewniający respektowanie przepisów unijnych w zakresie wydawania środków finansowych pochodzących z powyższych funduszy.

Możliwość korzystania przez Polskę ze środków finansowych funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności stwarza dla Polski dużą szansę na przyspieszenie rozwoju polskiej gospodarki, szczególnie w zakresie wzrostu jej konkurencyjności, rozbudowy infrastruktury transportowej, rozwoju obszarów wiejskich, ochronę środowiska, budowę społeczeństwa informacyjnego, zmniejszanie różnic w poziomie rozwoju poszczególnych polskich regionów.

Polskie ekipy rządzące oraz prorządowe środki masowego przekazu nadmiernie wyeksponowały jednak teoretyczne możliwości uzyskiwania od UE olbrzymich sum pomocowych z funduszy strukturalnych UE, starannie przemilczając realne możliwości uzyskania przez polski rząd, organy samorządowe i polskich przedsiębiorców wielkości tych sum, jak i terminu ich uzyskania, nie podając też, ile uzyskują środków finansowych niektóre „stare” państwa UE. Otóż państwa najuboższe w dotychczasowej UE, tj. Portugalia, Grecja, Hiszpania i Irlandia otrzymują dotychczas rocznie po 231 euro w przeliczeniu na głowę mieszkańca, zaś „nowe” państwa UE otrzymują zaledwie po 137 euro rocznie na głowę mieszkańca. Przyznanie bowiem Polsce 13,8 mld euro na lata 2004–2006 w ogólnie nie oznacza, że Polska taką sumę otrzyma. Uzależnione jest to bowiem od tego, czy stosowne podmioty złożą we właściwym czasie odpowiednie wnioski na dofinansowanie z tych funduszy konkretnych projektów inwestycyjnych. Nie złożenie we właściwym czasie takich wniosków oznacza bowiem, że po upływie jeszcze dodatkowego czasu, środki na dany rok przepadną. Nie zrealizowanie zaś projektów oznacza, że przyznane przez UE środki finansowe inwestor będzie musiał UE zwrócić.

To samo dotyczy terminów uzyskania środków finansowych z powyższych funduszy. Inwestorzy, których projekty UE zgodziła wyłożyć stosowne środki finansowe, w drodze wyjątku mogą uzyskać część tych środków w trakcie realizacji projektu. Zazwyczaj jednak w większości przypadków środki te są pozyskiwane po zrealizowaniu przez inwestora danego projektu, a więc w praktyce po upływie 3–5 lat od rozpoczęcia ich realizacji.

Biorąc pod uwagę brak w Polsce efektywnego systemu doradczego i koordynacyjnego w zakresie uzyskiwania środków finansowych z funduszy strukturalnych UE, jak i niezamożność polskich przedsiębiorców oraz rolników, jak też organów samorządowych na wstępne finansowanie projektów inwestycyjnych, Komisja UE w swej prognozie stwierdziła, że Polska w latach 2004–2006 wykorzysta zaledwie 5,7 mld euro z przyznanych jej 13,8 mld euro, przy czym w 2004 r. wykorzysta zaledwie 1,6 mld euro z funduszy strukturalnych i w symbolicznym stopniu z Funduszu Spójności.

Zdaniem zaś autora większość z tych 5,7 mld euro polskie podmioty otrzymają faktycznie, w formie zwrotu od poczynionych inwestycji, dopiero w latach 2006–2010.

Energia

Polska zgodziła się na przyjęcie *acquis communautaire*, odnoszącego się do obszaru „energia”, z dniem wejścia jej do UE. W trakcie negocjacji zabiegała ona o uzyskanie dwóch okresów przejściowych w stosunku do tzw. dyrektywy gazowej (nr 98/30/EWG) i dyrektywy w sprawie obowiązku utrzymywania zapasów ropy naftowej i/lub paliw ciekłych (nr 68/414/EWG), zaktualizowanej następnie dyrektywą nr 72/425/EWG.

Ostatecznie zrezygnowała ona z uzyskania okresu przejściowego na wdrażanie dyrektywy gazowej, a w przypadku dyrektywy w sprawie zapasów ropy naftowej uzyskała sześcioletni okres przejściowy na wprowadzenie jej w życie, tj. do 31 XIII 2008 r. (Polska postulowała ośmioletni okres przejściowy).

W cytowanym wyżej raporcie Rady Ministrów RP z grudnia 2002 r. akcentuje się, że „zobowiązania podjęte przez Polskę stanowią istotny czynnik wpływający na przyspieszenie pozytywnych zmian na rzecz liberalizacji rynku energii”, w innym zaś miejscu mówi się, że zobowiązanie się Polski do utrzymania obowiązkowych zapasów paliw płynnych oraz dyferencjacja w zakresie źródeł zaopatrzenia w gaz, przyczyniają się do podwyższenia bezpieczeństwa energetycznego kraju.

To wszystko jest prawdą. Niestety całkowitym milczeniem pomija się koszty ekonomiczne, jak i społeczne, jakie Polska i jej społeczeństwo będzie musiało ponieść w tak krótkim okresie, by wywiązać się z podjętych zobowiązań.

Wprowadzenie bowiem w życie dyrektywy już w chwili wejścia Polski do UE oznacza likwidację subsydiowania w Polsce cen gazu sprzedawanego odbiorcom prywatnym i małym przedsiębiorcom w postaci nie pobierania niższych opłat niż ceny rynkowe za przesyłanie do nich gazu.

Z kolei wprowadzenie w życie w ciągu niecałych pięciu lat od wejścia Polski do UE dyrektywy w sprawie obowiązku utrzymywania zapasów ropy naftowej na 90 dni jej konsumpcji oznacza dla Polski wydatek w trakcie tak krótkiego okresu w wysokości 1,5–2 mld euro. Zgodnie z powyższą dyrektywą Polska winna bowiem utrzymywać zapasy ropy naftowej w wysokości 900 tys. ton, gdy tymczasem jej zapasy w 2001 r. wynosiły zaledwie 900 tys. ton. Ponadto winna ona zbudować brakujące magazyny na około 4 mln ton.

Telekomunikacja i technologie informacyjne

Polska zobowiązała się wdrożyć *acquis communautaire* w obszarze „telekomunikacja i technologie informacyjne” z dniem wejścia jej do UE. Oznacza to, że

Polska winna od tego czasu m.in. zliberalizować rynek telekomunikacyjnych, telefonicznych i telegraficznych oraz instalowania i użytkowania międzynarodowej sieci telekomunikacyjnej, udostępniania częstotliwości operatorom cywilnym, jak też znieść dostęp do tego rynku przedsiębiorstw z UE.

Ponieważ po zakończeniu negocjacji Polski z UE w życie weszła tzw. dyrektywa pocztowa (nr 2002/39/WE) Polska wystąpiła o przyznanie jej okresu przejściowego w zakresie wdrażania tej dyrektywy. Uzyskała ona okres przejściowy na wprowadzenie obniżonego do 100 g limitu wagowego obszaru zastrzeżonych usług pocztowych do 31 XII 2005 r., jednak dalsza liberalizacja w tym zakresie poprzez obniżenie limitu do 50 g musi nastąpić do 31 XII 2006 r., podobnie jak w przypadku wszystkich państw UE.

Ochrona konsumentów i zdrowia

Polska zobowiązała się do wdrożenia *acquis communautaire* w obszarze „ochrona konsumenta i zdrowia” z dniem przystąpienia jej do UE. Nie występowała ona o przyznanie jej okresów przejściowych w tym obszarze.

Aby wypełnić swoje zobowiązania Polska przed przystąpieniem do UE musiała albo jeszcze musi wydać szereg aktów prawnych regulujących problematykę w zakresie ochrony konsumentów i zdrowia, rozszerzających katalog środków ochrony konsumentów oraz ustanawiających dodatkowe sankcje za czyny nieuczciwej konkurencji, w tym: określających normy i inne wymagania, by produkt był uznany za bezpieczny; tworzących system kontroli zapewniający takie bezpieczeństwo; eliminujących z rynku produkty i usługi niskiej jakości; regulujących odpowiedzialność za nieuczciwą reklamę; stwarzających możliwość stosowania – pod pewnymi warunkami – reklamy porównawczej; określających niedozwolone klauzule umowne; ograniczających trudności w odniesieniu roszczeń przez konsumentów wobec producentów.

Polityka transportowa

W przypadku transportu lotniczego Polska występowała o przyznanie jej okresu przejściowego do 2002 r. w zakresie wprowadzenia w życie dwóch zarządzeń (nr 2408/92 i 2407/92), dotyczących koncesjonowania usług przewozowych w ramach UE oraz uzyskiwania automatycznego prawa do świadczenia usług w ramach jednego państwa UE z chwilą uzyskania koncesji na przewozy lotnicze w ramach UE. Wniosek Polski nie został jednak zaakceptowany przez UE.

Ostatecznie postanowiono, że od 1 I 2004 r. zostaną zniesione wszelkie ograniczenia w transporcie lotniczym między UE i Polską. Oznacza to, że przewoźnicy obydwu stron będą mogli świadczyć usługi nie tylko między UE i Polską, ale także w ich ramach. Przyczyni się to z jednej strony do zwiększenia wyboru

połączeń, z drugiej zaś do obniżenia cen biletów lotniczych, gdyż na rynku polskim pojawiają się tzw. tani przewoźnicy. Przyjęcie takiego rozwiązania uderza jednak w LOT, które jest w trakcie prywatyzacji i restrukturyzacji, a dotychczas miało uprzywilejowaną pozycję na rynku polskim.

W wyniku tych postanowień w lutym 2003 r. Polska podpisała umowę o wspólnym obszarze lotniczym, której stronami są także „stare” kraje UE, 7 państw spośród 10, które wejdą do UE w 2004 r. oraz Bułgaria, Irlandia i Norwegia.

W przypadku transportu kolejowego polscy kolejowi przewoźnicy towarowi uzyskają dostęp do sieci kolejowej UE z dniem przystąpienia do UE. Polska uzyskała natomiast okres przejściowy do 31 XII 2006 r. na wprowadzenie w pełni w życie dyrektywy nr 91/400 zmienionej dyrektywą 2001/12. W okresie tym przewoźnicy kolejowi z UE będą mieli dostęp do jej terytorium do 20% ogólnej zdolności przepustowej.

Jednocześnie Polska zgodziła się na udzielenie dostępu do polskiej sieci kolejowej przewoźnikom z UE, wykonującym tzw. przewozy kombinowane, w celu wykonywania przewozów międzynarodowych i tranzytowych.

W przypadku transportu drogowego Polska zobowiązała się, że z chwilą jej wejścia do UE udostępni uzgodnione w trakcie negocjacji odcinka sieci dróg TINA dla międzynarodowego transportu drogowego (A1, A2, A4, A6, A18, 1, 2, 3, 4, 6, 8, 50). W przypadku ciężarówek o nacisku 11,5 t na oś wjazd na powyższe drogi będzie możliwy po uzyskaniu pozwolenia administracyjnego, na inne po wniesieniu stosownej opłaty. W miarę dostosowywania polskiej sieci drogowej stopniowo będzie następować otwieranie się tej sieci dla maksymalnych wspólnych obciążeń w transporcie międzynarodowym.

Od chwili jej wejścia do UE dozwolony będzie przejazd do niedostosowanej części drogowej o znaczeniu drugorzędnym w przypadku załadunku i wyładunku.

Polska zabiegała o 15-letni okres przejściowy na wpuszczanie na jej terytorium najcięższych ciężarówek, tj. o ciężarze 44 t lub większym i nacisku 11,5 t lub więcej na poszczególną oś. UE nie przychyliła się do polskiego wniosku. Ostatecznie uzgodniono, że Polska z chwilą wejścia do będzie wpuszczała na jej terytorium powyższego typu ciężarówek w ramach międzynarodowego transportu kombinowanego. W przypadku jednak ciężarówek cięższych niż 44 t i nacisku na oś większego niż 11,5 t będą pobierane na przejazd specjalne opłaty, w przypadku przejazdu przez główne drogi międzynarodowe – do 2008 r., w przypadku przejazdu przez inne drogi – do 2010 r.

Natomiast polscy przewoźnicy drogowi uzyskają pełny dostęp do międzynarodowych przewozów towarowych na terenie UE już z chwilą wejścia Polski do UE.

W wyniku zdecydowanego stanowiska szeregu krajów UE w tym głównie RFN i Austrii, został ustanowiony 3-letni okres przejściowy, z możliwości przedłużenia go na kolejne dwa lata w zakresie usług kabotażowych (przewozów wewnętrznych wewnątrz danego kraju) dla polskich przewoźników z innych państw UE i przewoźników z państw UE na terytorium Polski. Państwa te obawiały się konkurencji polskich przewoźników, których usługi transportowe są tańsze od kosztów usług świadczonych przez przewoźników z państw UE.

Rynek kabotażowy jest bardzo ważny dla przewoźników z państw UE, stanowi on około 75% ogólnego unijnego rynku transportowego, a ogólna wartość przychodu z tych usług wynosi około 400 mld euro.

Jednocześnie Polska wypracowała i przedłożyła w trakcie negocjacji plan modernizacji dróg tranzytowych w okresie przejściowym, który zobowiązała się w całości zrealizować. Koszt modernizacji 22 tys. dróg tranzytowych, na których mają pojawić się ciężarówki o nacisku na oś przekraczającym 11,5 ton, ma kosztować Polskę około 20 mld euro, z czego UE gotowa jest sfinansować $\frac{1}{3}$ kosztów.

Podatki

Na wstępie negocjacji Polska zadeklarowała, że przyjmuje *acquis communautaire* w zakresie podatków z dniem przystąpienia do UE, zgłaszając jednocześnie postulat przyznania jej okresów przejściowych na stawki podatku VAT i akcyzy na towary we wrażliwych segmentach rynku, które jej zdaniem wymagają czasowej ochrony. W wyniku negocjacji Polska uzyskała okresy przejściowe do:

- 31 XII 2007 r. na stosowanie obniżonej stawki VAT, pierwotnie w wysokości 22%, a po powtórnych negocjacjach, podjętych na wniosek Polski tuż przed zamknięciem wszystkich negocjacji, w wysokości 7% w budownictwie mieszkaniowym, usługi budowlane i remontowe, a także na sprzedaż mieszkań;
- 31 XII 2007 r. na stosowanie stawki VAT w wysokości 3% na środki i usługi w zakresie produkcji rolnej oraz produkty rolne. Polska zabiegała o zerową stawkę na środki produkcji rolnej oraz o 3% stawkę na nieprzetworzone produkty rolne;
- 31 XII 2007 r. na stosowanie stawki VAT w wysokości 7% na usługi gastronomiczne;
- 31 XII 2007 r. na stosowanie stawki VAT w wysokości 0% na czasopisma i książki specjalistyczne;
- 31 XII 2008 r. na stopniowe podnoszenie podatku akcyzowego na papierosy, tak by z dniem 1 I 2009 r. osiągnąć minimalny poziom podatku akcyzowego, obowiązujący w UE. W związku z tym do tego czasu Polacy

podróżując do innych państw UE będą mogli wwozić do nich bezcłowo tylko 200 sztuk papierosów;

- 31 XII 2005 r. na stosowanie obniżek w podatku akcyzowym na paliwa ekologiczne;

Ponadto Polska uzyskała zgodę na bezterminowe stosowanie stawki VAT w wysokości 0% na międzynarodowe przewozy pasażerskie oraz na jej wniosek ustalono limit obrotów w wysokości 10 tys. euro, uprawniających do korzystania ze zwolnień podmiotowych w zakresie podatku VAT.

Statystyka

Polska zobowiązała się wprowadzić u siebie standardy statystyki publicznej (zasady gromadzenia, przetwarzania i upowszechniania danych, obowiązujących w UE) najpóźniej z chwilą jej wejścia do UE. Nie występowała w tym obszarze o ustanowienie dla niej okresów przejściowych.

Zobowiązanie powyższe nie będzie narażać Polsce większych trudności, gdyż standardy statystyki publicznej w Polsce są zbliżone ze standardami stosowanymi w UE, a które opierają się na systemie Intrastat.

Małe i średnie przedsiębiorstwa

Polska zobowiązała się do zaakceptowania *aquis communautaire* w odniesieniu do małych i średnich przedsiębiorstw, który to dorobek jest dotychczas niewielki, gdyż polityka wobec tych przedsiębiorstw stanowi dotychczas domenę poszczególnych państw członkowskich, z dniem jej wejścia do UE. Nie zabiegała ona w tym obszarze o ustanowienie dla niej okresów przejściowych.

Nauka i badania

Polska zobowiązała się do przyjęcia *aquis communautaire* w odniesieniu do obszaru „nauka i badania” z dniem jej wejścia do UE.

Nie zgłaszała ona postulatów na temat ustanowienia dla niej okresów przejściowych w tym obszarze.

Powyższy *aquis*, podobnie jak w obszarze „małe i średnie przedsiębiorstwa” jest niewielki, a obejmuje działania na rzecz wdrażania programów badawczych w ramach kilkuletnich programów ramowych, w drodze współpracy między przedsiębiorstwami, wyższymi uczelniami i instytucjami naukowo-badawczymi z państw UE. Polska od 1999 r. uczestniczy – na podstawie stosowanych umów o stowarzyszeniu – w realizacji V a następnie VI Ramowego Programu Badań.

Polityka społeczna i zatrudnienie

Polska zgodziła się na przyjęcie *aquis communautaire* w zakresie obszaru „polityka społeczna i zatrudnienie” z dniem jej wejścia do UE. Na jej wniosek

uzyskała ona okres przejściowy do końca 2005 r. w sprawie obowiązywania wobec niej dyrektywy 89/655/EWG w sprawie minimalnych wymagań bezpieczeństwa i higieny użytkowania maszyn i sprzętu przez pracowników. Obowiązywanie powyższej dyrektywy od chwili wejścia Polski do UE byłoby bowiem zbyt dużym obciążeniem finansowym dla polskich małych i średnich przedsiębiorstw. Koszty bowiem wymiany maszyn i innego sprzętu nie odpowiadającym unijnym wymogom bezpieczeństwa szacuje się na 110 mln euro.

Prawo spółek

Polska zgodziła się na przyjęcie *aquis communautaire* w zakresie prawa spółek z dniem przystąpienia do UE, na które składa się obowiązek harmonizowania prawa spółek państw członkowskich, ujednoczenie rachunkowości spółek, przyjęcie zasad ochrony własności intelektualnej, w tym ochrony własności przemysłowej oraz konwencji brukselskiej i konwencji z Lugano o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych, jak też konwencji rzymskiej o prawie właściwym dla umownych stosunków zobowiązaniowych. Ponadto zobowiązała się ona do: wprowadzenia świadectwa ochronnego na leki i środki ochrony roślin poprzez nowelizację ustawy Prawo własności przemysłowej oraz przyznawania prawa ochronnego dla produktów, które z chwilą przystąpienia Polski do UE będą chronione ważnym patentem, a w stosunku do których pierwsze pozwolenia na wprowadzenie do obrotu zostało wydane po 1 I 2000 r.; dostosowania polskiego prawa do *aquis communautaire* w zakresie prowadzenia badań podczas obowiązywania ochrony patentowej.

Polska nie zabiegała natomiast o przyznanie jej okresu przejściowego w zakresie prawa spółek.

Kontrola finansowa

Polska zobowiązała się do wdrożenia *aquis communautaire* w zakresie obszaru „kontrola finansowa” z chwilą przystąpienia jej do UE. Nie występowała ona o przyznanie jej okresów przejściowych w tym obszarze.

Aby wypełnić swoje powyższe zobowiązania Polska musiała przed tym terminem wydać lub zmodyfikować szereg aktów normatywnych pod kątem ich zgodności z tym dorobkiem. W tym celu wydała ona ustawę o kontroli wewnętrznej wydatkowania środków publicznych oraz zmodyfikowała ustawy o: finansach publicznych, działach administracji rządowej, służbie cywilnej, organizacji i trybie pracy Rady Ministrów.

Polityka przemysłowa

Polska zgodziła się na przyjęcie *acquis communautaire* w zakresie obszaru negocjacyjnego „polityka przemysłowa” z chwilą jej wejścia do UE. Nie występowała o żadne okresy przejściowe.

Na marginesie trzeba dodać, że powyższy dorobek wspólnotowy nie wymaga implementacji go do krajowego porządku prawnego, gdyż stanowi on jedynie zestaw ogólnych wytycznych dotyczących kierunków rozwoju przemysłu. Wyjątek stanowią akty wydane w ramach CECA. Również w ich przypadku Polska zobowiązała się do wprowadzenia ich w życie (dot. m.in. przeciwdziałania praktykom monopolistycznym, wzmocnieniu konkurencyjności przemysłu), o ile będą one nadal obowiązywać po jej przystąpieniu do UE.

Unia celna

Polska zgodziła się na dostosowanie prawa polskiego do *acquis communautaire* z dniem przystąpienia jej do UE. Nie występowała o okresy przejściowe, gdyż polskie prawo w zakresie administracji celnej było zbieżne z dorobkiem wspólnotowym.

Kultura i polityka audiowizualna

Polska zobowiązała się do wdrożenia *acquis communautaire* w obszarze „kultura i polityka audiowizualna” z chwilą przystąpienia do UE. Nie występowała ona o okresy przejściowe dla niej w tym obszarze.

Na jego podstawie programy radia i telewizji w Polsce winny być co najmniej w połowie wypełnione programami i audycjami przygotowanymi w Europie, w tym w Polsce. Jednocześnie od 1 I 2004 r. winny zniknąć w Polsce ograniczenia w przejmowaniu przez kapitał unijnych spółek nadających programy radiowe i telewizyjne.

Edukacja, kształcenie i młodzież

Polska zobowiązała się do wdrożenia *acquis communautaire* z dniem przystąpienia jej do UE w obszarze „edukacja, kształcenie i młodzież”. Nie występowała ona o przyznanie jej okresów przejściowych w tym obszarze.

W trakcie negocjacji Polska zobowiązała się do zapewnienia dzieciom pracowników migrujących, które podlegają obowiązkowi szkolnemu, a nie znają albo słabo znają język polski, do zapewnienia im dodatkowej, bezpłatnej nauki języka polskiego. Ponadto zobowiązała się do zapewnienia cudzoziemcom możliwości odbywania studiów wyższych w Polsce. W tym celu z jednej strony została uchwalona przez Sejm RP ustawa o systemie oświaty w dniu 21 XII 2000 r.

Z drugiej zaś dokonano nowelizacji ustawy o szkolnictwie wyższym w wyniku, której dostosowano polskie prawo do *acquis communautaire* w zakresie podejmowania i odbywania studiów przez cudzoziemców oraz ich udziału w badaniach naukowych i szkoleniu w Polsce.

Powyższe rozwiązania prawne wejdą w życie z chwilą wejścia Polski do UE.

Unia gospodarcza i walutowa

Polska zobowiązała się dostosować polskie prawo do *aquis communautaire* w zakresie unii gospodarczej i walutowej (tj. koordynacji polityki gospodarczej, polityki fiskalnej, polityki monetarnej i polityki kursu walutowego) z chwilą wejścia do UE. Nie zgłaszała w tym względzie wniosków o okresy przejściowe. Większość bowiem przedsięwzięć, niezbędnych do stosowania polskiego prawa do *aquis communautaire* w tym obszarze, została podjęta jeszcze przed rozpoczęciem się negocjacji.

Jednocześnie Polska zobowiązała się do stopniowego wypełniania kryteriów konwersji, które pozwolą jej na przyjęcie wspólnej waluty euro. W trakcie negocjacji nie ustalono, kiedy to ma nastąpić. Rząd polski wstępnie stoi na stanowisku, że byłoby to możliwe już w 2006 r.

Wymiar sprawiedliwości i spraw wewnętrznych

Do czasu podjęcia negocjacji i w ich trakcie Polska podjęła szereg działań, których celem było dostosowanie polskiego prawa do *aquis communautaire* w obszarze „wymiar sprawiedliwości i spraw wewnętrznych”. Do najważniejszych należało:

- zharmonizowanie prawa polskiego z *aquis communautaire* w zakresie udzielania azylu oraz zwalczania nielegalnej migracji. W ramach tych działań został utworzony Urząd do spraw Repatriacji i Cudzoziemców;
- postanowienie, o wprowadzeniu wiz dla obywateli Białorusi, Rosji i Ukrainy z dniem 1 VII 2003 r.;
- podjęcia działań na rzecz opracowania strategii i planów ochrony oraz zarządzania wschodnią granicą Polski, jako zewnętrznej granicy Unii. Granica ta będzie najdłuższą zewnętrzną granicą UE. Wynosi ona ponad 1100 km, a rokrocznie przekracza ją około 15 mln osób. 6 VI 2000 r. Rada uchwaliła „Strategię zintegrowanego zarządzania granicą”, zaś w sierpniu 2001 r. przyjęła „Plan działania w zakresie wdrażania dorobku prawnego Schengen w Polsce”. Jednocześnie Sejm RP znowelizował ustawę o Straży Granicznej, której istotą było przygotowanie tej formacji do ochrony zewnętrznej granicy Unii Europejskiej. W latach 2003–2006 ze Straży Granicznej będą wycofani tzw. funkcjonariusze służby kandydackiej (tj. żołnierze z poboru), a w ich miejsce będzie wchodzić 1325 funkcjonariuszy zawodowych. Od 2006 r. w Straży Granicznej będą wyłącznie funkcjonariusze zawodowi, a ich liczba wyniesie 18 tys. osób.

Polska w trakcie negocjacji zgodziła się na akceptację *aquis communautaire*, w tym wraz z dorobkiem prawnym Schengen, z chwilą wejścia jej do UE. Nie występowała w tym obszarze o żadne okresy przejściowe. Nie ustalono jednak

precyzyjnie, kiedy Polska wejdzie do obszaru Schengen. Ma to nastąpić w najbliższym czasie (2006 r. – 2008 r.).

W trakcie negocjacji Polska zobowiązała się do podjęcia przed jej przystąpieniem do UE następujących działań:

- znowelizować ustawę o policji, jak też nawiązać współpracę z EUROPO-Lem (nastąpiło to 3 X 2001r.);
- podjęcia działań na rzecz przygotowania Polski do uczestnictwa w Schengielskim Systemie Informacyjnym;
- dostosować polskie prawa do *aquis communautaire* w zakresie „prania brudnych pieniędzy”. Od 1 I 2004 r. w Polsce winien zacząć funkcjonować system walki z „praniem brudnych pieniędzy”. Banki i inne instytucje finansowe będą zobowiązane informować Główny Inspektorat Informacji Finansowej o każdej transakcji powyżej 15 tys. euro. Do 1 VII 2004 r. w Polsce powstanie ogólnokrajowy system komputerowy do walki z „praniem brudnych pieniędzy”, łączący Ministerstwo Finansów z bankami i innymi instytucjami finansowymi. Jednocześnie w Polsce zacznie działać filia OLAF (biura UE do walki z korupcją pod kątem defraudacji środków unijnych przyznanych Polsce);
- dostosować przed wejściem jej do UE polskie prawo karne w zakresie oszustw, korupcji i karania osób prawnych. Polska zgodziła się na prowadzenie na jej terytorium działań operacyjnych przez służby celne i policję z państw UE w ramach ścigania międzynarodowych grup przestępczych;
- wdrażać zaktualizowany Plan Działania Schengen w tym zapewnienie pełnej dostępności środków finansowych na realizację tego Planu oraz Strategii Zintegrowanego Zarządzania Granicą, poczynając od 2002 r.;
- uchwalić i wdrażać Krajowy Program Przeciwdziałania Narkomanii na lata 2002–2004;
- uchylać i wprowadzać w życie przed wejściem Polski do UE przepisy wykonawcze w zakresie walki z nielegalną migracją i zatrudnieniem;
- ratyfikować konwencje z Neapolu w sprawie współpracy służb celnych państw UE;
- do czasu przystąpienia Polski do UE winna ona dokonać szeregu zmian, służących usprawnieniu systemu bezpieczeństwa granic, w tym posiadać 54 strażnice, co oznacza, że do 2006 r. winna ona zbudować 21 nowych strażnic;
- opracować i przyjąć plan poprawy funkcjonowania polskiego sądownictwa i przygotowania polskiej administracji do egzekwowania prawa unijnego.

UE ma udzielić Polsce w tym względzie stosownej pomocy poprzez utworzenie specjalnego funduszu pomocowego.

Wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa

Polska zobowiązała się do przyjęcia całego dorobku prawnego UE w obszarze „polityka zagraniczna i bezpieczeństwo” z chwilą przystąpienia do UE. Nie występowała ona w tym obszarze o żadne okresy przejściowe.

Przyjęcie powyższych zobowiązań nie nastęrczało Polsce większych trudności. Od 1994 r. prowadzi ona bowiem dialog polityczny z UE na podstawie przede wszystkim Układu Europejskiego o stowarzyszeniu z UE, traktując to jako drogę do przyjęcia wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa. Polska polityka zagraniczna była i jest zbieżna z powyższą wspólną polityką, polscy przedstawiciele aktywnie uczestniczą w grupach roboczych II filaru, w rezultacie czego Polska zazwyczaj przyłączała się do uchwał podejmowanych w jego ramach.

Nie było natomiast przedmiotem negocjacji udział Polski we Wspólnej polityce bezpieczeństwa i obrony UE. Na podstawie uchwały Rady Europejskiej w Feira, podjętej w czerwcu 2000 r., Polska uczestniczy bowiem w dialogu na temat rozwoju wspólnej polityki bezpieczeństwa i obrony w wariantcie 15+6 (państwa członkowskie UE oraz europejscy członkowie NATO nie należący do UE) oraz 15+15 (państwa członkowskie UE oraz 12 państw kandydujących do UE, a ponadto Islandia, Norwegia i Turcja). W 1999 r. zadeklarowała ona, udział polskich sił zbrojnych w Siłach Szybkiego Reagowania, które mają powstać w 2003 r. w postaci „brygady ramowej” składającej się z dwóch batalionów żołnierzy wojsk lądowych, lotniczej grupy poszukiwawczo–ratunkowej, dwóch trałowców, okrętu poszukiwawczo–ratowniczego, oddziału żandarmerii wojskowej, łącznie 1532 żołnierzy.

Stosunki zewnętrzne

Polska zobowiązała się do wdrożenia *aquis communautaire* w obszarze „stosunki zewnętrzne” z dniem przystąpienia jej do UE. Nie występowała o przyznanie jej okresów przejściowych w tym obszarze. Oznacza to z jednej strony obowiązek Polski przyjęcia przez nią legislacji UE dotyczącej umów UE z państwami trzecimi, w tym przede wszystkim umów handlowych, porozumienia UE z krajami ACP (Afryki, Karaibów i Pacyfiku), układu w sprawie utworzenia Europejskiego Obszaru Gospodarczego, układów europejskich o stowarzyszeniu niektórych państw europejskich z UE, 7 umów między UE i Szwajcarią w sprawie liberalizacji i wymiany gospodarczej, układów o partnerstwie i stabilizacji, układów o partnerstwie i współpracy, układów preferencyjnych, systemu Powszechnych Preferencji Celnych. Jednocześnie z dniem wejścia Polski do UE będzie ona stosować wspólną taryfę celną UE.

Z drugiej strony Polska będzie musiała wypowiedzieć dwu- i wielostronne umowy gospodarcze, handlowe, transportowe, fitosanitarne i weterynaryjne, które są sprzeczne z prawem wspólnotowym lub dotyczą problemów, które leżą w gestii UE. Nie powinno się to jednak odbić negatywnie na gospodarczych interesach Polski, gdyż zazwyczaj strony powyższych umów mają zawarte stosowne umowy z UE, której przecież będzie także Polska.

Wreszcie Polska będzie musiała renegecować niektóre umowy pod kątem ich zgodności z UE, których jednostronne wypowiedzenie odbyłoby się negatywnie na zagranicznych obrotach gospodarczych Polski. Należą do nich przede wszystkim: Traktat o stosunkach handlowych i gospodarczy z USA oraz umowy o handlu i żegludze z Japonią.

Finanse i budżet

Głównym założeniem Polski w niniejszym obszarze negocjacyjnym było nie-dopuszczenie, by Polska w pierwszych latach po jej wejściu do UE była płatnikiem netto do budżetu UE. W związku z powyższym pierwotnie proponowała, by w pierwszym roku jej członkostwa wpłacała ona do UE 20% jej pełnej składki członkowskiej, w 2005 r. – 40%, w 2007 r. – 60% a dopiero od czwartego roku płaciła pełną wysokość składki. Jej stanowisko nie było czymś oryginalnym. Zbliżone rozwiązanie zostało zastosowane w przypadku Hiszpanii, która sześć lat „dochodziła” do płacenia pełnej składki, a bazą wyjściową w pierwszym roku jej członkostwa w UE było 13% pełnej składki.

Komisja UE stała natomiast na stanowisku, zajęтым 8 XI 2002 r., że już z chwilą wejścia Polski do UE winna ona płacić 100% przypadającej na nią składki, uważając, że i tak Polska weźmie więcej środków finansowych od UE z różnych funduszy niż wpłaci do budżetu unijnego. Tak więc Polska musiałaby już w 2004 r. wpłacić do budżetu 2,429 mld euro, a formalnie miałyby szansę uzyskania od UE 3,299 mld euro, w 2005 r. odpowiednio 2,470 mld euro i 4,140 mld euro, w 2006 r. odpowiednio 2,560 mld euro i 5,248 mld euro. W związku z tym, że Polska ma wejść ostatecznie do UE 1 V 2004 r. składka byłaby mniejsza o 800 mln, a wysokość środków finansowych dla Polski z UE na ten rok nie ulegnie zmianie.

W rezultacie zdaniem UE Polska w latach 2004–2006 uzyskałaby od niej 5,227 mld euro netto. To było jednak czysto teoretyczne założenie. Bowiem Polska ma tylko szansę na wykorzystanie tych funduszy, co nie oznacza, że w praktyce w pełni je wykorzysta. Jak wykazuje praktyka poważna część tych funduszy nie jest wykorzystywana nawet przez przedsiębiorców, rolników, organy samorządowe i państwowe ze „starych” państw członkowskich. Ponadto, jak już szerzej stwierdzono przy omawianiu obszaru negocjacyjnego, poświęconego polityce regionalnej i koordynacji funduszy strukturalnych, poważna część środków na lata 2004–2006 będzie faktycznie przekazana – zgodnie z zasadami refundowania

części kosztów inwestycji – polskim odbiorcom w latach późniejszych, zazwyczaj po upływie 2–4 lat od ich przyznania.

W związku z odrzuceniem powyższej propozycji przez negocjatorów z UE Polska proponowała przyznawanie jej rokrocznie przez trzy lata rekompensat w wysokości różnicy między jej pełną składką a składką, jaką sugerowała ona na pierwsze trzy lata, tj. 2,07 mld w 2004 r., 1,63 mld w 2005 r. i 1,14 mld w 2006 r. Również i w tym przypadku Polska propozycja nie była czymś nowym. Zbliżone rozwiązania były stosowane przez UE wobec Austrii, Finlandii i Szwecji w pierwszych latach ich członkostwa w tej organizacji.

Przyjęcie bowiem propozycji UE oznaczać mogło poważne perturbacje w polskim budżecie podczas pierwszych lat jej pobytu w UE. W Polsce występuje bowiem wysoki deficyt budżetowy, a jednocześnie na te lata przypadać będzie spłacenie przez nią najwyższych rat jej zadłużenia wobec rządów i banków państw zachodnich, wreszcie po przystąpieniu Polski do UE spadną jej dochody uzyskiwane dotychczas z ceł o około 35%, tj. około 1,5 mld euro.

Z kolei Rada Europejska na sesji w dniach 24–25 XI 2002 r. zajęła stanowisko, że rekompensaty ze strony UE mogą być przyznane tylko tym państwom, które po wejściu do UE otrzymają mniejsze środki finansowe niż dotacje finansowe UE dla nich w ostatnim roku przed przystąpieniem do niej.

Ostatecznie Polska zgodziła się na wpłacenie 100% składki do budżetu UE już z chwilą wejścia do tej organizacji. Jednocześnie UE przyznała Polsce na lata 2004–2006 środki finansowe w wysokości 1,443 mld euro w celu niwelowania negatywnych skutków dla polskiego budżetu, wynikających z niedopasowaniem czasowym i strukturalnym przepływów środków kasowych między budżetem Polski i budżetem UE. 443 mln euro będzie pochodzić ze specjalnego instrumentu – ryczałtu na zniwelowanie problemu luki kasowej, a 1 mld euro z przesunięcia około 12% środków finansowych należnych Polsce, z tego 550 mln euro w 2005 r., zaś 450 mln euro w 2006 r.

Ponadto UE przyznała Polsce 280 mln euro na lata 2004–2006 na pokrywanie kosztów dostosowania polskiej wschodniej granicy, która stanie się po jej wejściu do UE zewnętrzną granicą UE oraz na dostosowanie polskich lotnisk międzynarodowych do wymogów aktów prawnych z Schengen.

Wreszcie UE zgodziła się na wypłacenie Polsce zaliczek na poczet środków należnych jej z funduszy strukturalnych UE za lata 2004–2005 w wysokości 16%, w tym w 2004 r. – 10% i w 2005 r. – 6%.

Również w tym obszarze negocjacyjnym Polska została potraktowana gorzej niż szereg innych państw, które wcześniej przystępowały do UE. UE nie wyraziła bowiem zgody na tzw. stopniowe dochodzenie Polski do płacenia składki w pełnej wysokości.

Trudno także uznać za sukces polskich negocjatorów, że wynegocjowali oni od UE swego rodzaju rekompensatę finansową na lata 2004–2006 w wysokości prawie że 1,5 mld euro. Przecież 1 mld pochodzi z funduszy strukturalnych należnych i tak Polsce. Autorowi nie udało się natomiast ustalić skąd wezmą się pozostałe środki finansowe.

Jednocześnie nie zgadza się on z tymi, którzy stwierdzają, że Polska nic na tym nie zyskała, gdyż według nich pieniądze te zostały zabrane ze środków, które i tak się Polsce należą. Jak już bowiem stwierdzono jest rzeczą oczywistą, że polscy przedsiębiorcy, rolnicy i różnego typu organy z powodu niskiego poziomu systemu organizacyjno–doradczego działającego na rzecz wykorzystania środków z funduszy strukturalnych, wysokiego oprocentowania kredytów i braku tradycji w zakresie wykorzystywania tych środków, nie będą w stanie wykorzystać 40–50% należnych im środków. Przyjęcie powyższego rozwiązania oznacza w praktyce, że Polska wykorzysta o około 12% więcej środków z funduszy strukturalnych niż byłaby w stanie wykorzystać na cele finansowane przez te fundusze.

Wreszcie można stwierdzić, że wynegocjowane zasady w zakresie finansów i budżetu w ogóle nie gwarantują Polsce, iż w ciągu najbliższych kilku lat nie będzie ona płatnikiem netto w stosunku do UE.

Institucje

Na podstawie Traktatu Nicejskiego uzgodniono, że Polska po wejściu do Unii Europejskiej uzyska w poszczególnych organach Unii Europejskiej następujące uprawnienia, w:

- Radzie – 27 głosów;
- Parlamencie Europejskim – 50 miejsc;
- Komisji Europejskiej – prawo zgłoszenia do niej kandydatury 1 swego obywatela;
- Trybunale Sprawiedliwości – 1 miejsce;
- Sądzie Pierwszej Instancji – co najmniej 1 miejsce;
- Trybunale Rozrachunkowym – 1 miejsce;
- Komitecie Ekonomiczno–Społecznym i Komitecie Regionów – po 21 miejsc;
- Europejskim Banku Centralnym – 1 miejsce w jego Radzie Ogólnej; po wejściu zaś Polski do unii gospodarczej i walutowej – 1 miejsce w Radzie Zarządzającej EBC;
- Europejskim Banku Inwestycyjnym – 1 miejsce w Zarządzie i stosowaną liczbę miejsc wśród personelu kierowniczego;

- Komitecie Naukowo–Technicznym Euratomu – nie ustalono liczby miejsc dla Polski, stwierdzając jedynie, że aktualna liczba członków tego Komitetu ulegnie zwiększeniu;
- innych organach (komitetach i 13 agencjach) – liczba miejsc dla Polski w nich ma zostać ustalona po wejściu jej do Unii. Do tej chwili Polska może uczestniczyć w pracach agencji na podstawie stosowanych umów.

Do chwili wejścia Polski do UE będzie ona posiadać status „aktywnego obserwatora”. Z tej racji przedstawiciele Polski będą mogli uczestniczyć w pracach Rady, Komitetu Stałych Przedstawicieli, grupach roboczych Rady i komisji Europejskiej, jak też informowana o pracach organów UE.

Wreszcie postanowiono, że język Polski będzie jednym z języków oficjalnych UE.

Inne

W obszarze negocjacyjnym „inne” z jednej strony uzgodniono wysokość wkładów finansowych Polski do europejskiego banku Centralnego, Europejskiego banku Inwestycyjnego, Europejskiego Funduszu Rozwoju i Funduszu Badawczego Węgla i Stali. W przypadku dwóch pierwszych instytucji wkład Polski wyniesie 5% ich kapitału.

Z inicjatywy Polski wynegocjowano klauzule ochronne, w tym dotyczące obrotów artykułami rolnymi, na podstawie których Polska, jak i UE, będą mogły wprowadzać w ciągu trzech lat bariery celne i inne, w przypadku gdyby import jednej strony istotnie szkodziłby rozwojowi niektórych dziedzin gospodarki drugiej strony.

Ustalono zasady korzystania przez Polskę ze środków przedakcesyjnych do 2006 r.

Wreszcie ustalono procedurę wymiany informacji między UE a Polską.

e. Deklaracje. Na początku lutego 2003 r. Polska złożyła trzy deklaracje, które jej zdaniem winny być dołączone do traktatu akcesyjnego.

Pierwsza, złożona wspólnie z Czechami Estonią, Litwą, Słowacją i Słowenią dotyczyła klauzul ochronnych, załączonych do traktatu akcesyjnego przez UE. Pozwalają one na pozbawienie, bez określania terminu jego trwania, korzyści płynących z członkostwa nowych członków UE, gdyby one nie w pełni respektowały *aquis communautaire* np. w zakresie pomocy państwa dla przedsiębiorstw lub nie przestrzegania unijnych norm sanitarnych.

Powyższego typu postanowienie może podjąć Komisja UE na wniosek „starego” państwa członkowskiego. W deklaracji apeluje się, by w przypadku zaistnie-

nia takich sytuacji decyzje o pozbawieniu korzyści z członkostwa podejmował Trybunał Sprawiedliwości UE.

Druga deklaracja dotyczy możliwości zastosowania przez Polskę środków ochronnych, na podstawie ogólnej klauzuli ochronnej, w przypadku gdy stosowanie w Polsce wspólnej taryfy celnej UE miałyby natychmiastowy negatywny wpływ dla konkurencyjności polskich producentów owoców miękkich, wiśni i jabłek.

Trzecia deklaracja dotyczy zapewnienia wyłączności polskich władz w decydowaniu o sprawach mających znaczenie moralne i dotyczących ochrony życia (tzw. deklaracja dotycząca moralności publicznej).

Wreszcie czwarta deklaracja dotyczy możliwości wprowadzenia na rynek polski produktów farmaceutycznych, załączonych w wykazie.

Z kolei UE załączyła do traktatu akcesyjnego kilkanaście deklaracji z których część dotyczy wyłącznie lub między innymi także Polski. W jednej z nich stwierdza się, że oświadczenia państw kandydujących do UE w żaden sposób nie mogą zwalniać ich od wypełniania obowiązków wynikających z uczestnictwa UE.

Druga deklaracja UE dotyczy swobodnego przepływu siły roboczej z Polski. W deklaracji tej UE podkreśla „zróżnicowanie podejścia i elastyczności przepływu pracowników. Państwa członkowskie podejmą wysiłek przyznania obywatelom polskim większego dostępu do swych rynków pracy w ramach własnych przepisów krajowych, mając na uwadze przyspieszenie zbliżania ich do dorobku wspólnotowego. W konsekwencji możliwości zatrudnienia obywateli polskich w UE powinny ulec znacznej poprawie w momencie przystąpienia Polski. Ponadto Państwa Członkowskie UE jak najlepiej wykorzystają proponowane uzgodnienia, aby jak najszybciej osiągnąć pełne stosowanie dorobku wspólnotowego w obszarze swobodnego przepływu pracowników”.

Trzecią deklarację w odniesieniu do Polski, ale także do 7 innych państw kandydujących, zgłosiły RFN i Austria. Mówi ona, że „niektóre regiony” w odniesieniu do których mogą być stosowane środki przejściowe w zakresie swobodnego przepływu pracowników może obejmować także całe terytorium kraju.

f. Próba oceny korzyści i zagrożeń wynikających z wejścia Polski do UE. Euroentuzjaści, w tym oczywiście aktualne elity rządzące i ich środki propagandowe, oceniając przyszłe korzyści wynikające z wejścia Polski do UE, szczególnie akcentują, iż z chwilą jej wejścia do tej organizacji:

- polscy producenci uzyskają niczym nie skrupowany dostęp do 380 milionowego rynku Unii Europejskiej, której ludność ma dużą siłę nabywczą, że jednym kryterium zbywalności tam polskich produktów będzie ich konkurencyjność, tak pod względem jakościowym, jak i cenowym;

- polscy przedsiębiorcy będą mogli nieskrępowanie świadczyć usługi na rynku UE;
- polskie rolnictwo i rybołówstwo każdego roku będzie otrzymywać ze środków UE poważne fundusze na ich restrukturyzację;
- polscy przedsiębiorcy, rolnicy, samorządy lokalne oraz organy administracji publicznej będą mogli uzyskiwać każdego roku miliardy środków finansowych na dokonywanie inwestycji od unijnych funduszy strukturalnych i Funduszy Spójności UE;
- członkostwo Polski w UE uwiarygodni jej gospodarkę, a tym samym nadal będą dokonywane w niej zagraniczne inwestycje bezpośrednie, bez których trudno sobie wyobrazić utrzymywanie przez polską gospodarkę konkurencyjności w skali międzynarodowej;
- przyspieszony będzie rozwój gospodarczy Polski, od 0,6 do 1,7%;
- polska gospodarka będzie musiała dostosować się do zasad obowiązujących w UE, co wpłynie na jej unowocześnienie i wzrost konkurencyjności, przyspieszenie procesu restrukturyzacji polskiej wsi;
- powstanie możliwość – dzięki pomocy z funduszy UE – zmniejszania różnic w rozwoju gospodarczym między jej poszczególnymi regionami;
- nastąpi przyspieszenie – również dzięki powyższym funduszom strukturalnym UE – modernizacji i rozbudowy infrastruktury drogowej w Polsce;
- nastąpi zwiększenie stopnia zapobiegania i zwalczania naruszania w Polsce prawa ochrony środowiska, także dzięki środkom finansowym uzyskiwanym z powyższych funduszy;
- obywatele polscy będą mogli podejmować pracę w pozostałych państwach UE, a tym samym zmniejszy się bezrobocie w Polsce, chociaż możliwość ta pojawi się z pewnym opóźnieniem po wejściu Polski do UE (w zależności od poszczególnych państw nastąpi to w okresie od 2 do 7 lat);
- polska młodzież nie będzie miała przeszkód formalno–prawnych, by kształcić się w innych państwach UE;
- przyjęcie przez Polskę *aquis communautaire* wymusi na niej usprawnienie funkcjonowania administracji publicznej i samorządowej;
- wzmocni się bezpieczeństwo i nienaruszalność terytorium Polski i w związku z jej udziałem w polityce zagranicznej i bezpieczeństwa UE;
- nastąpi większe „uszczelnianie” polskiej granicy wschodniej, jak też zwiększy się efektywność funkcjonowania polskiej policji wymiaru sprawiedliwości w walce z handlem narkotykami i żywym towarem, „praniem brudnych pieniędzy”, a przede wszystkim w walce z przestępczością zorganizowaną.

Z kolei eurosceptycy akcentują, że z chwila przystąpienia Polski do UE:

- będzie stopniowo tracić suwerenność na rzecz UE, jak też o jej losie będzie decydować grupa największych państw w UE;
- Polska będzie powoli tracić tożsamość narodową i kulturową;
- zostaną zniszczone resztki funkcjonujących jeszcze polskich przedsiębiorstw;
- upadnie dużo polskich gospodarstw rolnych;
- poważna część polskiej ziemi będzie wykupiona przez kapitał zachodni;
- Podniosą się ceny na większość produktów w Polsce;
- Polska stanie się zapleczem surowcowym i siły roboczej dla najbogatszych państw UE, jak też rynkiem zbytu dla ich towarów;
- zwiększy się komercjalizacja życia społecznego, przez co pogorszy się sytuacja ludzi o niższy statusie materialnym.

Jest niezwykle trudno precyzyjnie wyważyć realne korzyści i zagrożenia wynikające z faktu wejścia Polski do UE. Jest jeszcze zbyt wiele niewiadomych, by z pewnością stwierdzić, że to co uzyskała Polska w poszczególnych obszarach negocjacyjnych to było maksimum co można było osiągnąć podczas negocjacji czy ewentualnie można było wynegocjować lepsze warunki dla Polski. Te same uwagi dotyczą ustępstw, które Polska poczyniła na rzecz UE. Podstawowymi kryteriami oceny korzyści i zagrożeń wpływających dla Polski z uczestnictwa w UE winny być:

- możliwości uzyskania podczas negocjacji takich zabezpieczeń od drugiej strony, która – jak stwierdzono w poprzednim punkcie – była wielokrotnie silniejsza gospodarczo od Polski, a dodatkowo przeżywała recesję;
- zabezpieczenie w nim co najmniej w minimalnym stopniu interesów polskich przedsiębiorstw i Polski jako kraju;
- wyważenia co byłoby dla Polski bardziej niekorzystne – przyjęcie do pewnego stopnia niekorzystnych dla niej zasad i warunków wejścia do UE czy odłożenie na pewien czas wejścia jej do UE.

Wydaje się, że wynegocjowane zasady wchodzenia Polski do UE są dla polskich interesów bardziej korzystne niż zasady stowarzyszenia Polski z Unią. Niestety, wbrew propagandzie rządowej, nie można uznać wynegocjowanych zasad i warunków wchodzenia Polski do UE za dobre, a co najwyżej za dostateczne, ale chyba na tyle dostateczne, że korzystniej dla Polski było ich zaakceptowanie, niż odłożenie negocjacji na okres późniejszy.

Czy można było wynegocjować lepsze warunki wchodzenia Polski do UE? Wydaje się, że tak, chociaż byłoby to bardzo trudne ze względu na dyskryminacyjne a nie równoprawne traktowanie Polski przez wiele państw UE. Jaskrawym

tego odbiciem mogą być narzucone Polsce wyjątkowo niekorzystne rozwiązania w zakresie planów referencyjnych, stopniowego – a nie uzyskania 100 procentowych dopłat bezpośrednio po wejściu do UE – dochodzenia do pełnych dopłat w rolnictwie, niektóre rozwiązania w transporcie i rybołówstwie.

Na marginesie można stwierdzić, że to dyskryminacyjne traktowanie Polski przez UE objawiało się także nie tylko w trakcie negocjacji. Takim skandalicznym przykładem może być wywieranie od połowy 2002 r. presji przez Komisję UE na Polskę, by polskie władze darowały unijnym koncernom 1,5 mln zł grzywny za zawyżanie cen importowanych leków do Polski, w wyniku czego polski przemysł farmaceutyczny poniósł olbrzymie straty finansowe.

Wracając do głównego nurtu rozważań można stwierdzić, że takie a nie inne rezultaty negocjacji Polski z UE wynikały także z winy samej Polski.

Wydaje się, że w pierwszej połowie negocjacji polscy negocjatorzy byli zbyt uступliwi, a ich usztywnienie się w drugiej połowie przyniosło lepsze rezultaty. Klasycznym przykładem może być zgodzenie się Polski pierwotnie na stawkę podatkową VAT na budownictwo mieszkaniowe i mieszkaniowe usługi remontowe w wysokości 22%, a następnie w wyniku ponownych zabiegów polskich negocjatorów UE zgodziła się na obniżenie tej stawki do wysokości 7%.

Autor nie zgadza się ze stanowiskiem eurosceptyków, iż w związku z dosyć nieustępliwym stanowiskiem państw UE podczas negocjacji trzeba było je zawiesić na pewien czas czy nawet zerwać. Byłoby to za duże ryzyko dla Polski.

Z drugiej jednak strony autor nie zgadza się ze stanowiskiem euroentuzjastów, że nie można było przedłużyć o kilka miesięcy tych negocjacji w imię wynegocjowania lepszych warunków, bo to groziłoby odłożeniem terminu wejścia Polski do UE na 7 lat. Polska to nie leżące na skraju rozszerzonej UE, Estonia czy Słowacja, by UE mogłyby pozwolić sobie na tak długie przetrzymanie jej poza granicami tej organizacji.

Jak wykazuje dotychczasowa praktyka w UE, w przypadku istotnego konfliktu między danym państwem a UE (np. w kontekście stosunku Danii do ratyfikowania Traktatu z Maastricht czy Irlandii w stosunku do Traktatu Nicejskiego), ta ostatnia nie karze za to „knańbrne” państwo, a raczej stara się pozyskiwać jego przychylność poprzez różnego typu ustępstwa finansowe.

Z pewnością eurocentuzjaści przy ocenie wyników negocjacji Polski z UE grubo przesadzają ze stwierdzeniami, że Polska odniosła w tych negocjacjach duży sukces, że korzyści z uczestnictwa Polski w UE będą ogromne. *Zbyt* bowiem akcentuje się formalnoprawne szanse, jakie płyną z tego uczestnictwa dla Polski. Pomija się natomiast całkowitym milczeniem realne szanse, które w wielu przypadkach są za małe, albo nikłe. Dotyczy to szczególnie teoretycznych korzyści dla polskiej gospodarki płynących ze zniesienia barier w dostępie do olbrzy-

miego rynku UE, którego społeczeństwo ma dużą siłę nabywczą. „Zapomina się” tylko o najważniejszym, że żeby tam wejść z towarami czy usługami, muszą one być konkurencyjne, co w przypadku Polski nie nastąpi to w zdecydowanej większości produktów i usług przez co najmniej kilkanaście a może i więcej lat.

To samo dotyczy peanów na cześć możliwości podejmowania pracy przez Polaków przez UE. „Zapomina się” natomiast, że w UE bezrobocie oscyluje od szeregu lat wokół 10%, że Polacy pod względem kwalifikacji zawodowych ustępują zdecydowanie swym kolegom w danym zawodzie z większości „starych” państw UE, że nie znają języków obcych, że ich zasoby finansowe na wynajęcie domu czy mieszkania w innych państwach UE, by móc podjąć pracę, są więcej niż symboliczne.

Analogiczne uwagi krytyczne odnoszą się do możliwości kształcenia się młodych Polaków w innych państwach UE. „Zapomina się” bowiem, że w większości państw UE nauka jest zazwyczaj płatna, a w dodatku trzeba znać dobrze języki zachodnie. Jest to zatem szansa, ale dla niewielkiej grupki młodzieży i to z bogatych domów.

Trudno też uznać za sukces wysokość dopłat bezpośrednich wynegocjowanych dla polskich rolników. Być może więcej nie można było uzyskać, ale trzeba wyraźnie stwierdzić, że *polscy rolnicy w stosunku do rolników z dotychczasowych państw UE są wyjątkowo wyraźnie dyskryminowani. Trzeba przy tym pamiętać, że „stare” państwa UE po 40 latach wspólnej polityki rolnej kończą restrukturyzując ich rolnictwa, a polskie rolnictwo stoi dopiero przed długą wieloletnią drogą restrukturyzacyjną.*

Jest rzeczą oczywistą, że większość dziedzin polskiej gospodarki i dziedzin gospodarczych jak na przykład energetyka, infrastruktura, rybołówstwo, rolnictwo, ochrona środowiska, funkcjonowanie administracji publicznej i samorządowej, wymaga gruntownej przebudowy. Z pewnością pomoc UE w istotnym stopniu sprawi, że będzie ona mniej bolesna.

Wydaje się jednak, że Polska zobowiązała się do realizacji zbyt skrajnie radykalnych przedsięwzięć w tych dziedzinach w zdecydowanie za krótkim okresie. Jej realizacja jest raczej nierealna lub w przypadku podjęcia próby przeprowadzenia jej w założonym terminie wpłynie bardzo negatywnie na kondycję gospodarczo-społeczną aktualnej generacji Polaków, może doprowadzić do bardzo poważnych niepokojów społecznych, a dobrodziejstwa wejścia Polski do UE odczują dopiero następne pokolenia.

Według pobieżnych obliczeń koszty realizacji zobowiązań podjętych przez Polskę w trakcie negocjacji z UE wyniosą w ciągu najbliższych 10 lat aż około 65 mld euro, w tym około 40 mld w dziedzinie ochrony środowiska, 20 mld w dziedzinie modernizacji infrastruktury drogowej, reszta to inwestycje w dziedzinie

energii, polityki społecznej, „uszczelniania” granicy wschodniej, dotacji z budżetu krajowego dopłat bezpośrednich w rolnictwie. Jest to astronomiczna suma, jak na Polskę, zakładając nawet, że około $\frac{1}{3}$ tych wydatków będzie pokryte z funduszy strukturalnych.

Niewątpliwie do jednych z największych korzyści, jakie Polska będzie uzyskiwać z uczestnictwa w UE, będą 2–3 miliardowe kwoty euro, uzyskiwane rokrocznie z funduszy strukturalnych UE. Pozwoli to na wyrównanie różnic w rozwoju poszczególnych regionów Polski, rozbudowę infrastruktury transportowej, podniesienie stanu ochrony środowiska, rozwoju obszarów wiejskich. To czy przedsiębiorcy i rolnicy oraz polskie organy administracji publicznej i zawodowej „przerobiją” przyznane im środki finansowe zależy nie tylko od ich przedsiębiorczości i rzutkości.

Zależy to także w poważnym stopniu od stworzenia im łatwości uzyskiwania kredytów i to nisko oprocentowanych. Polscy przedsiębiorcy i rolnicy nie mają zazwyczaj środków finansowych na inwestycje, a uzyskanie kredytów jest zazwyczaj bardzo trudne i są z zazwyczaj udzielane na wysoki procent.

Możliwość utworzenia funduszy poręczycielskich problemu tego nie rozwiązuje, a w przypadku regionów biednych sama ich idea jest swego rodzaju farsą. Bowiem wysokość kapitału zakładowego tych funduszy jest wysoka, wynosi 500 mln złotych, a mają one być tworzone nie przez kogo innego, jak przez samych przedsiębiorców i samorządy terytorialne. Takie założenia stanowią oczywiście błędne koło.

Z pewnością przystąpienie Polski do UE uwiarygodni polską gospodarkę, a tym samym przyczyni się do utrzymania dotychczasowego napływu inwestycji zagranicznych w Polsce, co z kolei przyczyni się do napływu do niej nowej technologii zwiększając konkurencyjność jej produktów.

Wymusi ona też na polskiej gospodarce przyśpieszenie restrukturyzacji rolnictwa, rybołówstwa, przemysłu energetycznego, podniesienia stopnia ochrony środowiska, zwiększenie efektywności działania administracji publicznej i samorządowej.

Zwiększy ono efektywność polskiej policji i wymiarach sprawiedliwości w zwalczaniu szóstego typu przestępczości a szczególnie zagranicznej.

Wreszcie z pewnością wzmocni jej bezpieczeństwo i nienaruszalność granic.

Zagrożeniem dla Polski może być stosowanie przez UE w pierwszych latach jej pobytu w tej organizacji tzw. klauzul ochronnych. W przypadku, gdyby Polska nie w pełni przestrzegała *aquis communautaire* w dziedzinie np. bezpieczeństwa, żywności, ochrony środowiska, funkcjonowania służb celnych, spraw wewnętrznych czy funkcjonowania administracji, Komisja z własnej inicjatywy lub na

wniosek państwa członkowskiego może zastosować wobec Polski środki ochrony, które pozbawią ją praw wynikających z uczestnictwa w integracji w danej dziedzinie (np. w postaci ustanowienia kontroli handlu między polską a UE, zakazać eksportu do UE danych towarów). W traktacie nie limituje się okresów stosowania takich środków. UE deklaruje, że rzadko będzie korzystać z takiej formy i środki ochronne podjęte przez UE będą proporcjonalne do takich uchybień. Procedura taka jest dla Polski mniej korzystna w odróżnieniu do procedury stosowanej dotychczas w UE, tj. rozpatrywanie zaistniałej sytuacji przez Trybunał Sprawiedliwości UE.

Istotnym minusem wejścia Polski do UE będzie niestety wzrost cen na większość towarów na polskim rynku, przy czym w przypadku jednych wzrost nastąpi od kilkunastu do kilkudziesięciu procent, w przypadku innych nawet o 100%. Najbardziej podrożeją papierosy i benzyna, a tym samym transport, co z kolei wpłynie na pewną zwyżkę towarów przewożonych transportem samochodowy. Podrożeje też m.in. cukier, wołowina, żyto, chleb niepszeniczny, mocne alkohole, ubrania, większość usług. Jednocześnie potanieją nieco m.in. takie towary, jak pszenica, a w tym samym chleb z niej, makarony, ciastka, wieprzowina, drób, jaja, wina, sprzęt gospodarstwa domowego. Oczywiście nastąpi to nie nagle, bezpośrednio po wejściu Polski do UE, ale w ciągu kilku a nawet kilkunastu lat.

Zjawisko powyższe wynika z faktu, iż ceny w UE są zazwyczaj znacznie wyższe niż w Polsce. Z opublikowanej 5 V 2003 r. analizy Komisji UE wynika, że w przypadku Polski ceny detaliczne towarów i usług w niej wynoszą około 60% cen występujących w UE

Nie przemawia do autora argument eurosceptyków, że wejście Polski do UE oznaczać będzie utratę przez nią części suwerenności. Jest prawdą, że wchodząc do UE poszczególne państwa wyrażają zgodę, by niektóre ich suwerenne prawa wykonywane były przez organy UE. Ale po pierwsze czynią to wszystkie, a nie tylko Polska, a po drugie Polska lub jej obywatele będą brać udział w procesie decyzyjnym UE, gdzie będą mogli artykułować interesy Polski lub pilnować, by organy UE nie faworyzowały interesów grupy tylko wybranych krajów.

Nie należy wykluczać, że po przystąpieniu Polski do UE nastąpi proces swego rodzaju „westernizacji” polskiej kultury i tożsamości narodowej. Ale czy to będzie następowało zależy od samych Polaków? Nikt przecież z UE nie będzie przymuszał Polaków do zaśmiecania języka polskiego wyrazami obcojęzycznymi, oglądania filmów i słuchania muzyki tylko z państw UE czy przyjmowania wzorców obyczajowych i moralnych z UE.

Polsce nie grozi także masowy wykup ziemi przez kapitał zachodni. Wykazuje to praktyka omówiona wcześniej w niniejszym rozdziale, kupowania ziemi w b. NRD przez kapitał zachodni. Nie należy wykluczyć natomiast poważnego

wykupu działek rekreacyjnych przez kapitał zachodni, szczególnie na Warmii i Mazurach oraz w miejscowościach górskich na Dolnym Śląsku. Ale i w tym przypadku nikt nie będzie zmuszał Polaków do sprzedaży tych działek. To będzie zależęć od nich samych, czy w swym postępowaniu będą kierować się przede wszystkim chęcią kupienia sobie jeszcze jednego garnituru, nowego modelu telewizora czy samochodu, czy zwycięży u nich bardziej poczucie patriotyzmu.

Z pewnością z chwilą przystąpienia Polski do UE zwiększy się komercjalizacja życia społecznego w naszym Kraju. Nie będzie to jednak narzucanie Polsce przez organy UE a pośrednio przez prawa wolnego rynku. Od tego są jednak organy państwowe, by zapobiegać tym zjawiskom.

Z pewnością wejście Polski do UE zwiększy niebezpieczeństwo stania się przez nią zapleczem surowcowym i siły roboczej dla bogatszych państw UE. Trzeba jednak pamiętać, że Polska nie była i nie jest w pełni konkurencyjnym partnerem gospodarczym dla tych państw, że polska gospodarka tak pod względem jakości, jak i wydajności, istotnie ustępuje większości dotychczasowych państw UE. Wykazano już wyżej, że udział Polski w UE umożliwi jej na rok-roczne uzyskiwanie środków finansowych z funduszy strukturalnych UE, co ułatwi jej restrukturyzację tej gospodarki.

Czy Polska wykorzysta szanse, wynikające z wejścia do UE, czy bardziej wezmą górę zagrożenia, zależy to od bardzo wielu czynników. Z jednej strony polskie elity rządzące winny bardzo szczegółowo przeanalizować casus Irlandii, która to szansę w pełni wykorzystała i casus Grecji, która po ponad 40 latach bycia we Wspólnotach Europejskich a następnie UE (ponad 20 lat jako członek stowarzyszony i ponad 20 lat jako członek zwyczajny) faktycznie dotychczas tą szansę marnowała. Biorąc przykład z Irlandii trzeba byłoby przede wszystkim: obniżyć podatki dla przedsiębiorstw, co pociąga za tym gwałtowny wzrost inwestycji krajowych i zagranicznych; podnosić konkurencyjność polskiej gospodarki poprzez utrzymywanie przez długi okres niskich płac i dodatków kosztów pracy; stworzyć dobry system organizacyjno-informacyjny, który sprzyjać będzie wykorzystywaniu środków finansowych przyznawanych przez UE; zdecydowanie zwiększyć środki finansowe na rozwój i podniesienie jakości szkolnictwa na wszystkich szczeblach.

Wykorzystanie powyższej szansy zależęć będzie także od postawy poszczególnych obywateli w życiu gospodarczym i politycznym. Trudno będzie przyspieszyć rozwój gospodarczy Polski tak długo, jak większość jej społeczeństwa będzie hołdować na przykład zwyczajom super długich weekendów, co jest ewenementem w skali światowej, niesłowności czy niepunktualności, młodzież zaś będzie hołdować idei zdobywania dyplomu a nie wiedzy. Trudno będzie tego dokonać tak długo, dopóki wśród administracji państwowej i samorządowej tak bujnie będzie

kwitła korupcja a interes kraju czy regionu będzie podporządkowany interesom „republiki partyjnych koleśków”, dopóki społeczeństwo nie przestanie nabierać się na demagogiczne obietnice wyborcze często cynicznych polityków, tak długo, jak nie będzie podjęta próba przeglądu prawidłowości dokonanej dotychczas prywatyzacji gospodarki narodowej, na której Naród stracił wg niektórych ekonomistów od 200 do 220 miliardów złotych.

Osobiście autor nie wierzy w możliwość wystąpienia w Polsce po wejściu do UE tzw. szoku akcesyjnego, która to teza głoszona jest przez eurosceptyków, pryncypalnie w postaci gwałtownego załamania się polskiej gospodarki. Gospodarka UE w praktyce w Polsce już jest i nic w związku z tym istotniejszego u nas nie wystąpi, być może z wyjątkiem skokowego wzrostu bezrobocia w ciągu 2–3 lat o około 150–250 tys. osób, ot choćby z powodu konieczności zamknięcia 1500 ubojni czy kilkuset mleczarni, zakładów przetwórstwa rybnego, zakładów energetycznych.

Jeśli wystąpi szok akcesyjny to głównie w postaci niedostosowania się polskich przedsiębiorstw do wymogów normalizowanych i certyfikacyjnych w obrocie gospodarczym w ramach UE. Każde bowiem działanie w tym obrocie wymaga posiadania przez danego przedsiębiorcę różnego typu licencji, certyfikatów i akredytacji, do których oni dotychczas nie byli przyzwyczajeni. Szok ten może objawić się też w postaci niesprostaniu polskiej administracji publicznej a szczególnie samorządowej mogom funkcjonowania nowoczesnej gospodarki, w przypadku to której administracji jej działanie jest często nie tylko niewydolne a wręcz archaiczne. Wymagać to będzie jej gruntownej przebudowy głównie pod kątem wymiany kadr ze względu na niskie kwalifikacje.

Może też nastąpić poważny szok w przypadku ludzi starszych, szczególnie w przypadku emerytów i rencistów, w związku ze zrezygnowaniem przez Polskę prawa do produkcji tzw. *leków generycznych już w 2009 r.* W praktyce to bowiem oznaczać będzie wzrost cen większości leków od kilku do kilkunastu razy co będzie oznaczać, że powyższa, wyjątkowo liczna w Polsce grupa osób, nie będzie w stanie faktycznie kupić niezbędnych dla siebie leków. Autor nie wierzy bowiem, by w aktualnej trudnej sytuacji gospodarczej Polski w jej budżecie znalazły się tak poważne środki finansowe, aby zrekompensować tym osobom wydatki poniesione na zakup leków.

Wreszcie może też wystąpić *szok psychologiczny*. Większość polskiego społeczeństwa reprezentuje postawę zachowawczą i nie jest przygotowana z psychicznego punktu widzenia na przyjęcie zachodnich standardów w *zakresie moralności i obyczajowości*.

Reasumując można stwierdzić, iż od nas samych w poważnym stopniu zależy, czy zagrożenie dla Polski wynikające z jej uczestnictwa w UE będzie duże czy małe, czy w pełni, czy tylko częściowo wykorzystamy szanse z tego uczestnictwa.

Na zakończenie trzeba się jeszcze zastanowić, co utraciłaby Polska gdyby nie weszła do UE? Z jednej strony przede wszystkim w samych tylko latach 2004–2006 utraciłaby wspomniane dotacje dla rolnictwa w wysokości aż 7,4 mld euro, zaś na projekty inwestycyjne z zakresu infrastruktury, rozwoju regionalnego, ochrony środowiska, rolnictwa, energii z funduszy strukturalnych – 11,4 mld euro. Jednocześnie Polska utraciłaby wiele innych czynników, omówionych szerzej wyżej. Z drugiej strony nie utrzymałby się na dotychczasowym poziomie dotychczasowy dopływ zagranicznego kapitału do Polski. Element ten jest często lekceważony w rozważaniach na temat co Polsce da wejście do UE, a w rzeczywistości jest jednym z najważniejszych, który warunkuje przyszły rozwój gospodarczy Polski.

W wyniku bowiem nieudolnej polityki gospodarczej kolejnych ekip rządzących polska gospodarka jest poważnie uzależniona od bieżącego i inwestycyjnego dopływu kapitału zagranicznego. Jej rozwój w istotnym stopniu zależy od tego, jak ocenia on bezpieczeństwo lokowania swych środków w Polsce.

Na koniec 2002 r. była ona bowiem zadłużona na około 173 mld dol., w tym zadłużenie zewnętrzne banków w wysokości 7 mld dol., zadłużenie zewnętrzne przedsiębiorstw – około 37 mld dol., publiczne zadłużenie zewnętrzne – 75 mld dol. oraz zadłużenie wewnętrzne – 54 mld dol.¹⁴ Bycie w UE uwiarygodnia polską gospodarkę, ułatwia zaciąganie pożyczek na obsługę powyższego długu, jak też napływ kapitału inwestycyjnego.

Bez udziału Polski w UE nie nastąpiłby w niej szybszy wzrost gospodarczy. Dotychczasowy, kształtujący się na poziomie przeciętnie 1,5% – 2%, nie powoduje bowiem wzrostu miejsc pracy, a przecież na rynek pracy wchodzi wyż demograficzny. Z pewnością powodowałoby to wzrost bezrobocia w Polsce w ciągu tej dekady nawet do 5 mln osób. Jednocześnie sama nie mogła ona rozwiązać problemów niezbędnego wzrostu wydajności pracy, który jest warunkiem podstawowym w ramach postępującej globalizacji zdrowego funkcjonowania narodowej gospodarki. Funkcjonowanie polskiej gospodarki w ramach UE łatwiej pozwoli jej funkcjonować wobec globalnej konkurencji.

Reasumując można stwierdzić przeto, że Polska wchodzi do UE na dosyć twardych, często niedogodnych warunkach, że społeczeństwo za to wejście będzie

14 Wg W. Szymańskiego, Jaki byłby koszt alternatywny rezygnacji z przystąpienia Polski do Unii Europejskiej? (w:) Polska na progu integracji z Unią Europejską – oczekiwania i wyzwania. Instytut im. J. Ślisza, SGGW. Warszawa 2003r.

musiało zdobyć się na wiele wyrzeczeń, że państwa UE przyjmując Polskę do tej organizacji kierowały się wyłącznie zimną kalkulacją ekonomiczną i własnym interesem gospodarczym.¹⁵ Koszty bowiem przyjęcia 10 nowych państw do UE obciążają dotychczasowe państwa UE zaledwie w wysokości 0,15% ich rocznego PKB, co stanowi dziesięciokrotnie mniej (w cenach realnych) niż amerykańska pomoc gospodarcza pod nazwą Planu Marshalla, udzielona Europie zachodniej po II wojnie światowej.

Wejście Polski do UE stwarza jednak jej szansę w przyszłości na wydobywanie się z istniejącego w niej kryzysu gospodarczego a w odległych latach stopniowe dorównanie przynajmniej słabszym ekonomicznie państwom UE.

g. Stosunek społeczeństw UE i Polski do kwestii wejścia Polski do UE. W maju 2000 r. za przyjęciem Polski do UE opowiadało się tylko 43% mieszkańców Unii, zaś 35% było przeciw, w tym Danii 70% za i 20% przeciw, Holandii odpowiednio 64% i 21%, Szwecji – 68% i 16%, Grecji – 56% i 25%, Włoszech – 53% i 25%, Irlandii – 51% i 17%, W. Brytanii – 43% i 25%, RFN – 34% i 49%, Belgii – 39% i 45%, Francji – 39% i 46%, Austrii – 23% i 59%, Luksemburga – 41% i 42%.

Natomiast z sondażu Komisji UE (w ramach tzw. Eurobarometru), przeprowadzonego 4 marca 2003 r. wynika, że aż 73% społeczeństwa Danii popiera przystąpienie Polski do UE, 72% w Szwecji, 64% w Irlandii, 61% we Włoszech, 40% we Francji, 39% w RFN i 34% w Austrii.

Za poszerzeniem UE o 10 państw, a to jest najważniejsze, gdyż mają one wspólny traktat akcesyjny, opowiada się 52% wszystkich mieszkańców UE, 30% jest przeciwnych, zaś 18% nie ma zdania. Najwięcej zwolenników poszerzenia znajduje się w Grecji (76%), Danii (71%), Szwecji (65%), Irlandii (67%), Włoszech (64%), Hiszpanii (63%), Finlandii (58%), Portugalii (60%), Holandii (58%), Austrii (51%), RFN (46%), Francji (41%).

W przypadku społeczeństwa polskiego na początku lat dziewięćdziesiątych ponad 80% opowiadało się za przystąpieniem do Wspólnot Europejskich. Z czasem liczba zwolenników przystąpienia Polski do UE powoli, ale systematycznie zaczęła spadać. Według wyników badań, przeprowadzonych przez CBOS i Instytut Spraw Publicznych, które są w zasadzie zbieżne, w połowie 1998 r. już tylko 63% Polaków opowiadało się za przystąpieniem do UE. Najwięcej przeciwników przystąpienia Polski do UE występowało wśród rolników, bo aż 46% ogółu rolników. Wysoki procent przeciwników UE występował też wśród górników, hutni-

15 Np. w latach 2004–2006 Hiszpania otrzymała z UE trzy razy więcej środków finansowych w przeliczeniu na jednego mieszkańca niż Polska, mimo że hiszpański PKB jest prawie że dwukrotnie wyższy niż polski PKB.

ków, drobnych przedsiębiorców, kupców, menedżerów małych przedsiębiorstw, a ostatnio także wśród prawników, lekarzy i pracowników naukowych z dziedzin nauk ścisłych.

Jeśli chodzi o orientacje polityczne to w Polsce najczęściej zwolenników przystąpienia jej do UE w połowie lat dziewięćdziesiątych było w Unii Wolności (91%), Sojuszu Lewicy Demokratycznej (71%), Akcji Wyborczej Solidarność (71%). Jednak już w PSL było ich zaledwie 49%, zaś w ROP i ZChN większość zwolenników tych partii była przeciwna wejściu Polski do UE.

W październiku 2000r. według sondażu OBOP tylko 47% Polaków opowiadało się za przystąpieniem Polski do UE, przeciwko było 17%, zaś 36% nie miało zdania. Za przystąpieniem do UE opowiadało się aż 75% mieszkańców wielkich miast. Przeciwników integracji najczęściej było wśród zwolenników PSL oraz osób o orientacji centroprawicowej, jak też mieszkańców Polski Wschodniej.

W styczniu 2003 r. według badań sopockiej Pracowni Badań Społecznych 65% Polaków opowiadało się za wejściem Polski do UE, 22% było przeciwnych, a 13% nie miało zdania. Jeśli chodzi o orientacje polityczne to najczęściej zwolenników było wśród członków Platformy Obywatelskiej (85%), następnie Prawa i Sprawiedliwości (83%), SLD-UP (82%), PSL (71%), Samoobrony (57%) i Ligi Polskich Rodzin (45%).

W przypadku kryterium geograficznego najczęściej zwolenników wejścia Polski do Unii Europejskiej było w województwie pomorskim (79%), dolnośląskim (76%), lubuskim (74%), warmińsko-mazurskim (73%), zachodniopomorskim (70%), najmniej zaś w województwie wielkopolskim (62%), kujawsko-pomorskim (61%), łódzkim (58%), podkarpackim (56%) i podlaskim (38%).

Dotychczasowe działania sfer rządowych na rzecz przybliżenia polskiemu społeczeństwu idei integracji europejskiej były dosyć rachityczne. Nieporozumieniem była akcja tzw. eurobusu, która sprowadzała się w praktyce do rozdawania broszurek, ulotek lub tzw. latających talerzy. Bardziej przypominało to swego rodzaju odpustową budę jarmarczną niż rządowy instrument propagandowy na rzecz integracji europejskiej.

To samo dotyczy najnowszej akcji tworzenia w każdej gminie ośrodków informacyjnych o integracji europejskiej. Sama idea z pewnością jest przednia. Wykonawstwo – kolejnym nieporozumieniem. Cóż bowiem może poinformować absolwent szkoły średniej lub wyższej po dwudniowym szkoleniu. Najwyżej rozdać kwestionariusze pomocowe i poinformować jak je wypełnić. Żeby było na poważnie funkcję taką winni pełnić wyłącznie absolwenci wydziału prawa, ekonomii lub politologii, którzy ukończyli specjalność – integracja europejska. W dodatku winni oni przejść co najmniej dwutygodniowe przeszkolenie i podjąć studia podyplomowe w zakresie integracji.

W dniach 7 i 8 VI 2003 r. odbyło się w Polsce referendum w sprawie jej wejścia do UE. Za wejście Polski do UE opowiedziało się 77,45% głosujących, a przeciwko 22,55% głosujących, przy frekwencji 58,85% uprawnionych do głosowania.

Najwięcej osób, biorących udział w referendum, opowiedziało się za przystąpieniem Polski do UE w następujących województwach: opolskim – 84,9%, zachodniopomorskim i śląskim – po 84,5%, lubuskim – 84%, dolnośląskim – 83,7%, warmińsko-mazurskim – 81,7% i pomorskim – 80,2%, najmniej w województwach: lubelskim – 63,3%, podlaskim – 68,6%, podkarpackim – 70,1%, łódzkim – 71,3% i mazowieckim – 74,2%.

Według kryterium wieku za przystąpieniem Polski do UE głosowało: osoby w wieku 18–24 lat – 64 %, 25–39 lat – 61%, 40 – 59 lat – 64%, powyżej 60 lat – 44%.

Głosowało 59% mężczyzn oraz 58% kobiet uprawnionych do głosowania. Wśród głosujących 82% kobiet oraz 81% mężczyzn opowiedziało się za przystąpieniem Polski do UE.

Frekwencja według województw – najwyższa była w: woj. pomorskim – 62,8%, śląskim – 61,4%, dolnośląskim – 60,1%, wielkopolskim – 60,1%, mazowieckim i małopolskim – po 59,9%, zachodniopomorskim – 58,5%, lubuskim 58,2%, najniższa w świętokrzyskim 52,1%, podlaskim – 52,7%, opolskim – 54,6%, warmińsko-mazurskim – 54,7% i lubelskim – 55,7%.

W miastach powyżej 200 tys. mieszkańców 69% osób głosowało za przystąpieniem Polski do UE, w miastach od 50 do 200 tys. – za głosowało 63%, w miastach do 50 tys. – 60%, na wsiach – 50,06% głosujących.

Polska ratyfikuje zatem prawdopodobnie traktat akcesyjny zgodnie z przewidzianym terminem.

Wydaje się, że również najpóźniej do wiosny 2004 r. traktat ten będzie ratyfikowany przez wszystkie dotychczasowe kraje UE.

Co innego, gdyby każde państwo kandydujące miało oddzielny traktat akcesyjny. Wówczas w przypadku Polski istniałoby pewne prawdopodobieństwo, iż Austria i Francja, w których liczba przeciwników przyjęcia Polski do UE znacznie przewyższa liczbę zwolenników, ratyfikowałyby taki traktat ze znacznym opóźnieniem. W przypadku Francji na fakt ten wpłynęłyby także złe stosunki polityczne między Polską a Francją, szczególnie w kontekście podpisania przez premiera Rządu RP tzw. listu ośmiu, popierającego ewentualny atak USA na Irak za posiadanie środków masowego rażenia, w wyniku czego Polska jest oceniana przez poważne siły polityczne, przede wszystkim we Francji, RFN i Belgii, jako swego rodzaju „amerykański koń trojański w Europie”

Wszystko wskazuje przeto, że Polska przystąpi do UE zgodnie z przewidzianym terminem, tj. 1 maja 2004 r.

h. Dostosowanie prawa polskiego do prawa unijnego. Polska od połowy lat dziewięćdziesiątych prowadzi intensywne działania na rzecz dostosowywania polskiego prawa do *acquis communautaire*. W tym celu polski Sejm wydał lub znowelizował kilkaset ustaw. Niemniej jednak działania Polski w tym zakresie są zbyt powolne. Według raportu Komisji UE z początku marca 2003 r. Polska miała największe zaległości, spośród 10 państw kandydujących do UE, w powyższym zakresie, przy czym jej opóźnienie poważnie różni się od opóźnień pozostałych państw. I tak Polska zalegała w wypełnianiu swych zobowiązań w zakresie dostosowywania jej prawa do prawa unijnego aż w 9 dziedzinach, mając największe opóźnienia, gdy tymczasem dwa kolejne państwa zalegają w 5 dziedzinach, pozostałe tylko w jednej, a Słowenia wykonała swoje zobowiązania w powyższym zakresie w 100%.

Należy nadmienić, że raport Komisji nie obejmował realizacji zobowiązań państw kandydujących do UE w zakresie rolnictwa i spraw wewnętrznych, w sprawie których ukazał się odrębny raport w maju 2003 r.

W marcu 2003 r. Polska zalegała z dostosowaniem polskiego prawa do *acquis communautaire* w następujących dziedzinach: swoboda przepływu towarów, swoboda przepływu usług, rybołówstwo, polityka społeczna, unia celna, prawo audio-wizualne, polityka przemysłowa, polityka konkurencji, kontrola finansowa. Między innymi Polska miała poważne opóźnienie w:

- komputeryzacji służb celnych, co może opóźnić zniesienie kontroli przepływu towarów między Polską a UE;
- egzekwowaniu norm sanitarnych w zakresie obrotu rybami;
- wdrażaniu unijnych norm w zakresie ochrony środowiska;
- zmianie przepisów co do specjalnych stref ekonomicznych;
- zmianie systemu VAT wobec importowanych produktów;
- liberalizacji usług telekomunikacji;
- dostosowaniu norm, w tym podatkowych, regulujących działalność spedytorów drogowych;
- znoszenie restrykcji dla unijnego kapitału w przejmowaniu spółek zajmujących się nadawaniem programów radiowych i telewizyjnych, gramii losowymi i usługami detektywistycznymi;
- otrzymaniu przez obywateli UE emerytury w Polsce;
- podejmowaniu pracy przez obywateli UE w polskim sektorze państwowym;

- prawa w zakresie czasu pracy i zwolnień grupowych, równouprawnienia mężczyzn i kobiet;
- dostosowywaniu norm jakości wody, przerobu odpadów stałych, znakowania towarów genetycznych zmodyfikowanych;
- nowelizacji statusu NBP w Polsce.

Z raportu Komisji UE przekazanego Polsce tuż po referendum w czerwcu 2003 r. wynika, że przystosowanie polskiego prawa oraz mechanizmów do norm obowiązujących w UE w szeregu dziedzinach było bardzo opóźnione, a w niektórych miało charakter katastrofalny. Najgorzej było w dziedzinie rolnictwa i rybołówstwa. W przypadku rolnictwa budowa Zintegrowanego Systemu Zarządzania i Kontroli (IACS) była w powijakach. W ciągu czterech lat przygotowano jedenaście planów budowy IACS. Nie zbudowano centralnej bazy danych w rolnictwie, słaba była współpraca między Agencją Rynku Rolnego, Agencją Rozwoju i Modernizacji Rolnictwa i służbami weterynaryjnymi.

Były istotne opóźnienia w dostosowywaniu mleczarni i zakładów mięsnych do wymogów norm sanitarnych UE.

W przypadku rybołówstwa Polska nie dostosowała polskiego prawa do zasad połowów oraz norm sanitarnych w rybołówstwie obowiązujących w UE.

Nie stworzono struktur administracyjnych, które winny zajmować się dopłatami do eksportu, jak też wydawania licencji eksportowych i kontroli przestrzegania norm sanitarnych żywności przez eksporterów.

Kolejne opóźnienie występowało w zakresie przygotowania i wykorzystywania przez Polskę środków finansowych z funduszy strukturalnych.¹⁶

Zdaniem Komisji UE jedną z podstawowych przyczyn takiego stanu jest brak w Polsce ekspertów, którzy byliby w stanie opracowywać takie projekty. Jest ich dotychczas w Polsce tysiąc, a winno być trzy tysiące. Najbardziej brakuje ich we władzach samorządowych. Zagrożenie dla wykorzystania środków pomocowych z funduszy wynika także z trudności ze znalezieniem stosownych środków w budżecie państwa i budżetach samorządowych na współfinansowanie stosownych projektów.

Istotne opóźnienia występowały też w komputeryzacji polskich służb celnych. Nie wiadomo, kiedy powstanie w Polsce NCTS (New Computerized Transit System), czyli podstawowy system komputerowy celników. Nie działa w pełni system CELINA, tj. system jednolitych procedur deklaracji celnych. Nie został też stworzony system rejestrowania ilości importowanej żywności.

Komisja UE nie zgłaszała natomiast zastrzeżeń co do ilości posiadanych przez Polskę celników, jak też ich kwalifikacji.

¹⁶ Szerzej na ten temat patrz rozdział X pkt 1.

Komisja uważała, że Polska miała poważne opóźnienia we wdrażaniu unijnych norm towarowych, znoszenia restrykcji w nabywaniu przez kapitał z państw UE udziałów w spółkach radiowo-telewizyjnych, dostosowywaniu polskiego prawa do obowiązujących w UE systemów kontroli wykorzystywania unijnych środków finansowych oraz w zakresie socjalnych regulacji zatrudnienia.

Sytuacja powyższa może spowodować, że UE zastosuje – po wejściu Polski do UE – klauzule ochronne w odniesieniu do dziedzin, w przypadku których Polska ma opóźnienia w dostosowywaniu jej prawa do prawa UE lub odłożyć na pewien czas przyznanie jej wynegocjowanych jednostronnych korzyści.

Z kolei opóźnienia w budowie IACS i innych mechanizmów do wykorzystywania środków finansowych z funduszy pomocowych UE pozwalają na stwierdzenie, że w pierwszych latach bycia w UE Polska nie będzie w stanie istotnie korzystać z tych środków.

Jeśli zaś nie wykorzysta ona 48% lub mniej środków finansowych przyznanych jej z funduszy pomocowych, a to staje się coraz bardziej realne, to będzie ona w pierwszych latach członkostwa będzie ona płatnikiem netto do budżetu UE.

L i t e r a t u r a

- Agenda 2000. Opinia Komisji Europejskiej o wniosku Polski o członkostwo w Unii Europejskiej „Monitor Integracji Europejskiej”, wydanie specjalne KIE. Warszawa 1997.
- Dokumentacja akcesyjna. Przygotowania Polski do członkostwa w Unii Europejskiej. Pod red. J. Borkowskiego. CIE UW. Warszawa 2000.
- Narodowa Strategia Integracji. Dochodzenie Polski do członkostwa w Unii Europejskiej. KIE. Warszawa 1996.
- Narodowy program przygotowania do członkostwa w Unii Europejskiej. URM. Warszawa 1998.
- Negocjacje członkowskie. Polska na drodze Unii Europejskiej. Wyd. Pełnomocnik Rządu do Spraw Negocjacji o Członkostwo RP w Unii Europejskiej. Warszawa 1999.
- Raport na temat rezultatów negocjacji o członkostwo Rzeczypospolitej Polskiej w Unii Europejskiej przedstawiony przez Radę Ministrów w grudniu 2002 r. Warszawa 2002.
- Raport w sprawie korzyści i kosztów integracji Rzeczypospolitej Polskiej z Unią Europejską. Opr. Rada Ministrów RP. Warszawa 2000.
- Rozszerzenie Unii Europejskiej na Wschód. „Dokumentacja akcesyjna” Pod red. B. Góralczyka. CE UW. Warszawa 1999.

Stanowisko Polski w ramach negocjacji o członkostwo Rzeczypospolitej Polskiej w Unii Europejskiej. Opr. Pełnomocnik Rządu do Spraw Negocjacji o Członkostwo Rzeczypospolitej w Unii Europejskiej. Warszawa 2000.

Traktat i Akt przystąpienia Republiki Czeskiej, Cypru, Estonii, Litwy, Łotwy, Malty, Polski, Słowacji, Słowenii i Węgier do Unii Europejskiej – ;
Z.M. Doliwa–Klepacki: Unia Europejska – Polska. Od członkostwa stowarzyszonego do członkostwa zwyczajnego. Ostrowiec Świętokrzyski 2003.

* * *

Akcesja do Unii Europejskiej a Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Pod red. H. Zięby–Załuckiej i M. Kijowskiego. UR. Rzeszów 2002.

D. Bachorz: Droga Polski do Unii Europejskiej. Warszawa 1998.

J. Banasiński, M. Górka, T. Pajor: Charakter prawny decyzji Rady Stowarzyszenia. „Unia Europejska” nr 2–3, 1996. .

J. Barcz: Konstytucyjnoprawne problemy stosowania prawa Unii Europejskiej w Polsce w świetle dotychczasowych doświadczeń państw członkowskich (w:) Prawo międzynarodowe i wspólnotowe w wewnętrznym porządku prawnym. Pod red. M. Kruka. Warszawa 1997.

J. Barski, K. Lipkowski: Unia Europejska jest zgubą dla Polski. Warszawa 1996.

A. Biegaj: Negocjacje członkowskie. Polska na drodze do Unii Europejskiej. Warszawa 2002.

B. Brzeziński, J. Gołuchowski, C. Kosikowski: Harmonizacja prawa podatkowego Unii Europejskiej i Polski. Warszawa 1998.

B. Burchard–Dziubińska: Integracja Polski z Unią Europejską w dziedzinie ochrony środowiska – problemy, korzyści i zagrożenia. T. I. Łódź 2000.

J. M. Fiszer: Unia Europejska Polska. Dziś i jutro. Toruń 2002.

J. Galster: Konstytucyjnoprawne aspekty przystąpienia RP do unii Europejskiej (w:) Wejście w życie nowej Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Toruń 1998.

Integracja europejska. Implikacje dla Polski. Kraków 1999.

J. Jaskiernia: Działalność parlamentu polskiego a proces integracji europejskiej (w:) Traktat z Amsterdamu a polskie aspiracje prointegracyjne. Pod red. K. Kika. Kielce 1998.

J. Jaskiernia: Tryb postępowania w Sejmie w zakresie dostosowania prawa polskiego do prawa Unii Europejskiej. „Państwo i Prawo” nr 10, 2000.

E. Kawecka–Wyrzykowska: Elementy programu adaptacji polskiej gospodarki do stowarzyszenia się ze Wspólnotami Europejskimi. „Studia i materiały” IKiC HZ, nr 35, 1992.

E. Kawecka–Wyrzykowska, E. Kończyk, K. Marczewski, W. Mroczek: Skutki stowarzyszenia Polski ze Wspólnotami Europejskimi dla handlu. IKiC HZ. Warszawa 1992.

E. Kawecka–Wyrzykowska: Polska w drodze do UE. Warszawa 1999.

- Komentarz do Układu Europejskiego ustanawiającego stowarzyszenie między Rzeczpospolitą Polską z jednej a Wspólnotami Europejskimi i ich państwami z drugiej strony. Pod red. C. Banasińskiego i J. A. Wojciechowskiego. Warszawa 1995.
- Kontrowersje wokół korzyści i kosztów integracji z Unią Europejską. Pod red. Z. Dach. Chrzanów 1999.
- Konkurencyjność gospodarki polski w dobie integracji z Unią Europejską i globalizacji. Materiały konferencyjne. Pod red. J. Bossaka, W. Bieńkowskiego i J. Kurszweckiego. SGH. Warszawa 2002.
- Korzyści i zagrożenia związane z przewidywanym członkostwem krajów CEFTA w Unii Europejskiej. Pod red. P. Bożyka. SGH. Warszawa 2000.
- Korzyści i koszty członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Pod red. J. Kotyńskiego. Wyd. IKiC HZ, t. 1–2. Warszawa 2000.
- Z. Krzyżanowska: Miejsce rolnictwa w gospodarce narodowej w Polsce i w Unii Europejskiej. Warszawa 1998.
- J. Kuśpit: Współpraca Unii Europejskiej z krajami Europy Środkowej i Wschodniej. „Biuletyn Europejski” 1997. UMCS. Lublin 1998.
- A. Malinowski: Polska u progu Unii Europejskiej – postawy społeczeństwa (w) Traktat z Amsterdamu a Polskie aspiracje prointegracyjne. Pod red. K. Kika. Kielce 1998.
- W. Maruchin: VAT – harmonizacja polskiego prawa podatkowego z prawem Unii Europejskiej.
- Materiały „Rzeczpospolita Polska – Wspólnoty Europejskiej”. Biuro Studiów i Analiz przy URN. Warszawa 1993.
- A. Mayhew: Rozszerzenie Unii Europejskiej: analiza negocjacji akcesyjnych z państwami kandydującymi z Europy Środkowej i Wschodniej. UKIE. Warszawa 2002.
- C. Mik: Problemy dostosowania polskiego systemu prawnego dla europejskiego prawa wspólnotowego (w kontekście przyszłego członkostwa Unii Europejskiej). „Przegląd legislacyjny” nr 1, 1998.
- C. Mik: Zasady ustrojowe europejskiego prawa wspólnotowego a polski porządek konstytucyjny. „Państwo i Prawo” nr 1, 1998.
- S. Miklaszewski: Polska droga do Unii Europejskiej. Doświadczenia i wyzwania. Kraków 1999.
- S. Misala, E. Pluciński: Handel wewnątrz gałęziowy między Polską a Unią Europejską – teoria i praktyka. Warszawa 2000.
- R. Mojak: Konstytucyjne podstawy integracji Polski z Unią Europejską – zarys problematyki (w) Konstytucyjny ustrój państwa. Księga jubileuszowa prof. Wiesława Skrzydły. Lublin 2002.
- J. Mulewicz: Doświadczenia Polski w negocjacjach w sprawie Układu o Stowarzyszeniu ze Wspólnotami Europejskimi. „Studia i Materiały” PISM, Nr 7–8, 1978.
- Niektóre ekonomiczne bariery wejścia Polski do Wspólnot Europejskich. Pod red. M. Smejdy. Katowice 1997.

- A. Nowak–Far: Droga Polski do Unii Europejskiej (w) Prawo Unii Europejskiej. Zagadnienia systemowe. Pod red. J. Barcza. Warszawa 2002.
- A. Nowak: Integracja Europejska. Szansa dla Polski? PTE. Warszawa 2002.
- A. Nowak, K. Ryc, J. Żyżyński: Stabilizujące i destabilizujące skutki integracji gospodarki Polskiej z Unią Europejską – ujęcie monetarne. „Studia Europejskie” CE UW, nr 4, 1997.
- S. Parzymies: Problematyka dialogu politycznego w Układzie o stowarzyszeniu Polski ze Wspólnotami Europejskimi. „Sprawy Międzynarodowe” nr 4–6, 1992.
- S. Parzymies: Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej. Kwestie konstytucyjne (w:) Konstytucja RP. Oczekiwania i nadzieje. pod red. T. Bodio i W. Jakubowskiego. Warszawa 1997.
- S. Parzymies: Unia Europejska – Polska : przesłanki procesu integracji. PISM. „Studia i Materiały” nr 55, 1993.
- J. Pietras: Polska w przededniu negocjacji w sprawie przystąpienia do Unii Europejskiej (w:) Traktat z Amsterdamem a polskie aspiracje prointegracyjne. Pod red. K. Kika. Kielce 1998.
- W. Piskorz, W. Guba i inni: Konsekwencje wspólnej polityki rolnej UE dla polskiego rolnictwa. Wyniki analizy symulacyjnej. Warszawa 1998.
- Polska lokalna wobec integracji europejskiej. Pod red. Z. Macha i D. Niedźwiedzkiego. Kraków 2001.
- Polska i Unia Europejska. Stan obecny i wyzwania na przyszłość. Pod red. U. Płowiec. Warszawa 2000.
- Polska i Unia Europejska. Stan obecny i wyzwania na przyszłość. Warszawa 2000.
- Polska na progu integracji z Unią Europejską – oczekiwania i wyzwania. Materiały z konferencji zorganizowanej przez Instytut im. J. Ślisza, SGGW. Warszawa 2003.
- Polska w Europie na przełomie wieków. Pod red. J. Stefanowicza. ISP PAN. Warszawa 1997.
- Polska w Unii Europejskiej. Perspektywy, warunki, szanse i zagrożenia. Pod red. C. Mika. Toruń 1997.
- Rozszerzenie Unii Europejskiej na Wschód. Pod red. B. Góralczyka. CE UW. Warszawa 1999.
- E. Skotnicka–Illasiewicz: Droga do członkostwa Polski w Unii Europejskiej i NATO – nadzieje i obawy w świetle badań społecznych. „Studia Europejskie” CE UW, nr 4, 1997.
- E. Skotnicka–Illasiewicz: W poszukiwaniu europejskiej tożsamości Polaków. „Studia Europejskie” CE UW, nr 2, 1997.
- Skutki integracji Polski z Unią Europejską. Cz. I. Skutki ekonomiczne. Pod red. R. Rybińskiego. Toruń 2000.
- S. Sołtysiński: Układ o stowarzyszeniu między Polską a Wspólnotami Europejskimi. Problematyka prawna i ekonomiczna. „Państwo i Prawo” nr 6, 1992.

- Spoleczne skutki integracji Polski z Unią Europejską. Pod red. K. Głębickiej. Warszawa 1999.
- Stosunki Polski z Unią Europejską. Pod red. E. Kaweckiej. Warszawa 2002.
- J. Szczygielski: Restrukturyzacja gospodarki polskiej a proces integracji z Unią Europejską. Wrocław 1999.
- Traktat z Amsterdamu a polskie aspiracje prointegracyjne. Pod red. K. Kika. Kielce 1998.
- Unia Europejska. Integracja Polski z Unią Europejską. Pod red. E. Kaweckiej–Wyrzykowskiej i E. Synowiec. IkiC HZ. Warszawa 1996.
- Unia Europejska wobec procesów integracyjnych – wyzwania dla Polski. Warszawa 2000.
- J.A. Wojciechowski: Dostosowanie prawa polskiego do prawa europejskiego – proces bez końca. Przegląd Prawa Europejskiego nr 1, 1996.
- K. Wójtowicz: Konstytucja RP z 1997 r. a członkostwo Polski w Unii Europejskiej (w:) Prawo Unii Europejskiej. Zagadnienia systemowe. Pod red. J. Barcza. Warszawa 2002.
- Wspólnoty Europejskie. Stowarzyszenie Polski ze Wspólnotami Europejskimi. Pod red. E. Kaweckiej–Wyrzykowskiej i E. Synowiec. IkiC HZ. Warszawa 1993.
- Znaczenie funduszy pomocowych Unii Europejskiej dla Polski. SGH, Warszawa 2002.
- K. Żukrowska: Przygotowanie Polski do Unii Gospodarczo–Walutowej (w:) Polska w organizacjach międzynarodowych. Pod red. S. Parzymiesa i I. Papiuk–Rysińskiej. Warszawa 1998.

R o z d z i a ł s z ó s t y

ORGANY

Zgodnie z art. 3 Traktatu EU organizacja ta „ma jednolite ramy instytucjonalne, zapewniające spójność i ciągłość działań podejmowanych dla osiągnięcia swych celów”. W związku z tym główne organy UE są wspólne dla wszystkich trzech filarów. Ich kompetencje w ramach tych filarów różnią się jednak zasadniczo od siebie. Jednocześnie w ramach poszczególnych filarów występują inne organy, które są specyficzne tylko dla tych filarów.

1. Filar pierwszy

A. Organy główne

a. Rada Europejska. Naczelnym organem UE jest Rada Europejska. Do chwili wejścia w życie Traktatu w sprawie Unii Europejskiej jej pozycja w ramach Wspólnot Europejskich była niejasna. Była ona raczej nieformalnym organem tych Wspólnot, gdyż żadne podstawowe ich akty prawne w ogóle jej nie przewidywały.

Jej zatem uchwały, podejmowane na zasadzie *consensusu*, miały charakter decyzji politycznych, a nie prawnych. Formalnie nie były wiążące dla Wspólnot Europejskich, lecz stanowiły swego rodzaju doradcze zalecenia polityczne dla Rady tych Wspólnot. Skład członkowski Rady Europejskiej przesądził jednak *a priori*, że były one w pełni wykonywane przez Radę, która nadawała im formalnoprawny charakter, przewidziany we Wspólnotach. Przenosiła ona niejako te postanowienia ze sfery politycznej na sferę wykonawczą. W rezultacie Rada Europejska była i jest najważniejszym organem Wspólnot Europejskich, przede wszystkim o charakterze politycznym, stojącym ponad Radą Wspólnot Europejskich, a aktualnie UE.

Rada Europejska powstała nie na podstawie jakiegoś aktu prawnego, lecz praktyki. Mianowicie od 1961 r. sporadycznie, a od 1969 r. raz w roku odbywały się tzw. spotkania na szczycie Wspólnot Europejskich, tj. szefów państw i rządów. Dążenie większości państw do rozszerzenia przedmiotowej działalności WE w tym przekształcenie jej w unię polityczną, spowodowało, że te nieregularne spotkania stały się pewnego rodzaju instytucją. Na kolejnym spotkaniu w grudniu 1974 r. w Paryżu postanowiono zatem, że spotkania te będą odbywały się trzy razy w roku: raz w Brukseli i dwa razy w stolicach innych państw. Jednocześnie nadano im nazwę – Rada Europejska. Utworzono też dla niej mały sekretariat.

Nadal jednak działalność Rady Europejskiej opierała się na wypracowanych w praktyce zwyczajach niż na podstawach prawnych. Dopiero Jednolity Akt Europejski, który wszedł w życie 1 VII 1987 r., stworzył prawnomiędzynarodowe podstawy jej funkcjonowania. Formalnie nie powiązał on Rady Europejskiej ze Wspólnotami Europejskimi. Nie włączono do niego na przykład sformułowań, zawartych w komunikacie z posiedzenia Rady Europejskiej z grudnia 1974 r., mówiącego, iż winna ona obradować jako „Rada Wspólnot Europejskich i w ramach Europejskiej Współpracy Politycznej.”

Jednolity Akt Europejski zmodyfikował nieco strukturę i częstotliwość zbierania się Rady Europejskiej. Na podstawie jego art. 2 Rada Europejska składa się z szefów państw i rządów państw członkowskich Wspólnot Europejskich oraz Przewodniczącego Komisji Wspólnot, którzy są wspomagani przez ministrów spraw zagranicznych tych państw oraz członka Komisji Wspólnot. Winna ona zbierać się co najmniej dwa razy w roku.

Powyższy Akt nie sprecyzował ani celów i zadań, ani zasad działania Rady Europejskiej. Można więc założyć, że nadal obowiązywały w tej kwestii ustalenia dokonane przez Radę Europejską w „Uroczystej deklaracji w sprawie Unii Europejskiej”, uchwalonej 19 VI 1983 r. w Stuttgarcie. Zgodnie z nimi Rada Europejska miała stwarzać „ogólnopolityczne impulsy” do integracji państw członkowskich, wyszukiwać możliwości rozszerzenia tej integracji na nowe dziedziny i obszary, uchylać „polityczne wytyczne” dla Wspólnot Europejskich i Europejskiej Współpracy Politycznej, rozpatrywać sprawy, co do których nie udało się osiągnąć rozstrzygnięć w ramach innych organów Wspólnot. Nie włączono do Jednolitego Aktu Europejskiego także postulatów, zgłaszanych przez niektóre państwa podczas wypracowania jego projektu, aby wyposażyć Radę Europejską w prawo kontroli nad Wspólnotami Europejskimi.

Art. 4 Tytułu I Traktatu w sprawie Unii Europejskiej z 1992 r. stanowi, że „Rada Europejska będzie stymulować rozwój Unii i określać kierunki jej polityki ogólnej.” Nadal jednak nie stwierdza się w nim, że jest ona organem Unii czy Wspólnot Europejskich. Wydaje się, że można ją chyba tak traktować lub co najmniej stać na stanowisku, że na podstawie tegoż Traktatu posiada ona jednak podstawy prawne do ingerowania lub udziału w działalności tych organizacji. Wynika to z szeregu jego postanowień na temat podejmowania uchwał w ramach UE w odniesieniu do niektórych dziedzin działalności UE.

I tak art. 13 pkt. 1 powyższego Tytułu Traktatu stanowi, że „Rada Europejska określa zasady i ogólne wytyczne dotyczące wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa”. Z kolei pkt. 3 tegoż artykułu stanowi, że „Rada podejmuje uchwały niezbędne do określenia i realizacji wspólnej polityki i bezpieczeństwa na podstawie ogólnych wytycznych przez Radę Europejską”.

Traktat zobowiązał ponadto Radę Europejską do przedkładania Parlamentowi Europejskiemu raportu po każdej jej sesji oraz rocznego raportu z postępów w budowie UE. Powtórzył on też postanowienia Jednolitego Aktu Europejskiego w sprawie składu i ilości sesji Rady Europejskiej.

Zakres kompetencji przedmiotowej Rady Europejskiej nie jest zatem nadal prawnie uregulowany. W praktyce Rada Europejska zajmuje się wszystkimi problemami UE, jakie uzna za wskazane.

Sesja Rady Europejskiej, która odbyła się w Sewilli w dniach 21–22 VI 2002 r. postanowiła, że Rada Europejska będzie uchwalać dla Rady trzy-letnie programy strategiczne, które mają stanowić wytyczne dla jej działalności. Pierwszy taki program ma być uchwalony w grudniu 2003r.

Pracami Rady Europejskiej kieruje jej Przewodniczący, którym jest szef państwa lub rządu kraju, które w danej chwili pełni urząd Przewodniczącego Rady UE. Podsumowuje on wyniki obrad Rady Europejskiej, jest jej rzecznikiem oraz reprezentuje UE w stosunkach zewnętrznych. Zgodnie z art. 4 Rada winna zbierać się co najmniej dwa razy w roku.

Na wspomnianym posiedzeniu w Sewilli Rada Europejska postanowiła, że będzie się zbierać cztery razy w roku, a ponadto – w razie potrzeby – na posiedzenia nadzwyczajne. Jednego dnia po południu obraduje ona wyłącznie w składzie szefów państw i rządów oraz przewodniczącego Komisji. Obrady kończy następnego popołudnia, na które zapraszany jest przewodniczący Parlamentu Europejskiego. W drodze wyjątku na posiedzenia Rady Europejskiej mogą być zapraszani przedstawiciele państw trzecich i organizacji międzynarodowych.

Obrady Rady Europejskiej pod względem merytorycznym przygotowywane były w drodze dyplomatycznej. W wyniku postanowień powyższej sesji Rady Europejskiej jej początek dzienny ustala Rada Spraw Ogólnych i Stosunków Zewnętrznych. Wstępny porządek dzienny Rada ta ustala na cztery tygodnie przed sesją Rady Europejskiej, a ostateczny w przededniu tej sesji. Natomiast pod względem organizacyjnym obrady Rady Europejskiej przygotowuje sekretariat administracyjny, składający się z funkcjonariuszy sekretariatu Rady UE wspomaganego przez ministerstwo spraw zagranicznych państwa, na terenie którego odbywa się dane jej posiedzenie.

Każde państwo posiada dwa miejsca w sali konferencyjnej. Delegacja każdego państwa nie może przekroczyć 20 osób, nie licząc personelu technicznego, logistycznego i ochrony.

Efektem końcowym obrad Rady Europejskiej są tzw. konkluzje (oświadczenia końcowe), wypracowane na zasadzie *consensusu*.

b. Rada. Do końca czerwca 1967 r. każda Wspólnota Europejska miała odrębny organ naczelny. Na mocy porozumienia z 8 IV 1965 r. nastąpiła fuzja powyższych organów, w wyniku której od 1 lipca 1967 r. posiadały one jeden wspólny organ naczelny – Radę, powszechnie określaną jako Rada Ministrów. Od 1 XI 1993 r. Rada jest organem naczelnym UE.

Skład. W skład Rady wchodzi przedstawiciele wszystkich państw członkowskich. Każdy rząd deleguje do niej jednego ze swych ministrów. Delegatami do Rady są ministrowie, kierujący w swych krajach resortami odpowiedzialnymi za problemy rozpatrywane na forum Rady, tak że – w przeciwieństwie do praktyki stosowanej w innych organizacjach międzynarodowych – nie można tu mówić o stałych przedstawicielach tych państw w Radzie.

Rada zbiera się w razie potrzeby (przeciętnie 80–90 razy w roku) z inicjatywy jej przewodniczącego bądź z inicjatywy któregośkolwiek członka Rady lub Komisji w jej siedzibie w Brukseli. Trzy razy w roku (kwietniu, czerwcu i październiku) zbiera się w Luksemburgu. Niejednokrotnie jednocześnie odbywa się kilka posiedzeń (np. posiedzenie ministrów rolnictwa, posiedzenie ministrów finansów itp.). Jednak raz w miesiącu – z wyjątkiem sierpnia – Rada zbiera się na szczepku ministrów spraw zagranicznych i wówczas jest określana jako Rada do spraw Ogólnych. Zajmuje się ona wówczas nie tylko sprawami polityki zagranicznej, ale również innymi ważnymi sprawami. Kieruje ona także pracami Rady w składzie innych ministrów, jak też przygotowuje posiedzenia Rady Europejskiej.

Sesja Rady Europejskiej, która odbyła się w Sewilli w dniach 21–22 czerwca 2002 r., zmieniła nazwę Rady do Spraw Ogólnych na Radę Spraw Ogólnych i Stosunków Zewnętrznych. Jednocześnie ustaliła ona konfigurację, w jakich może zbierać się Rada, oraz ustaliła zakres przedmiotowy ich obrad. Są nimi Rady do Spraw: Ogólnych i Stosunków Zewnętrznych; Ekonomicznych i Finansowych; Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych, w kompetencji której leżą także sprawy budżetu; Zatrudnienia, Polityki Socjalnej, Zdrowia i Konsumentów; Transportu, Telekomunikacji i Energii; Rolnictwa i Rybołówstwa; Środowiska; Konkurencji, w kompetencji której leżą problemy rynku wewnętrznego, przemysłu, badań i turystyki; Oświaty, Młodzieży i Kultury, w tym sprawy audiowizualne.

Poszczególne posiedzenia Rady trwają przeciętnie jeden – dwa dni. Mają one charakter zamknięty (poufny), jednak po każdym posiedzeniu rzecznicy poszczególnych państw członkowskich informują dziennikarzy w siedzibie Rady o przebiegu posiedzenia.

Pracami Rady kieruje jej Przewodniczący. Funkcję tą pełni kolejno przedstawiciele państw członkowskich przez okres 6 miesięcy.

Funkcje. Rada jest podstawowym statutowym organem decyzyjnym i prawodawczym UE. Sprawuje formalnie i *de facto* (z wyjątkiem niektórych sytuacji

omówionych w punkcie A) najwyższą władzę w UE. Do jej kompetencji zastrzeżone są najważniejsze sprawy.

Rada ma prawo podejmowania wszystkich typów uchwał przewidzianych przez Traktaty WE i EURATOMu, tj. rozporządzeń, dyrektyw, decyzji, zaleceń i opinii.¹ Ponadto ma prawo zawierania w imieniu UE umów międzynarodowych, które wiążą wszystkie państwa członkowskie (umowy handlowe, celne, w sprawie przystąpienia do UE, stowarzyszenia się z UE).

W przeważającej większości przypadków uchwały mogą być podjęte przez Radę jedynie na wniosek Komisji. Nie oznacza to jednak, że Komisja może nie dopuścić do podjęcia uchwały przez Radę w danej sprawie, nie dając jej odpowiednich projektów uchwał. Na mocy bowiem art. 208 Traktatu WE, Rada może zażądać od Komisji przeprowadzenia niezbędnych studiów nad realizacją danego celu i przedstawienia jej odpowiednich wniosków.

Rola Rady w procesie decyzyjnym Wspólnot Europejskich w trakcie ich działalności została istotnie ograniczona przez Jednolity Akt Europejski z 1986 r., a następnie przez Traktat w sprawie Unii Europejskiej z 1992 r. Pierwotnie mianowicie miała ona niczym nieskrępowane prawo podejmowania uchwał w zakresie treści, regulowanej przez prawo pierwotne Wspólnot Europejskich; aktualnie nie może ona podjąć w wielu sprawach merytorycznych uchwały bez zgody Parlamentu Europejskiego (patrz pkt 1 D c II rozdz.).¹

Wymogi ilościowe głosów przy podejmowaniu uchwał. Art. 205 ust. 1 Traktatu WE stanowi, że Rada podejmuje uchwały większością głosów jej członków, o ile nic innego nie wynika z jego postanowień. Jednak szczegółowe postanowienia Traktatu precyzują, w przypadku których spraw podjęcie uchwał wymaga jednomyślności, a w przypadku których – większości głosów.

W pierwszych dwóch etapach okresu przejściowego WE podjęcie uchwał przez Radę w przypadku większości spraw wymagało jednomyślności jej członków. Zgodnie z Traktatem WE od trzeciego etapu tego okresu miała ona podejmować uchwały większością głosów swych członków, a w sprawach najważniejszych nadal na zasadzie jednomyślności. Powstrzymanie się od głosu nie jest uważane za brak jednomyślności Rady, natomiast nieobecność przedstawicieli państwa członkowskiego podczas głosowania w Radzie uniemożliwia podjęcie uchwały.

W styczniu 1966 r. na żądanie Francji, która obawiała się, że w trzecim etapie okresu przejściowego będzie przegłosowywana stale przez państwa preferujące

1 Specyfika poszczególnych uchwał i ich charakter prawny zostały omówione w pkt 1 Bb drugiego rozdziału.

rozwój integracji przemysłowej, przy nierozwiązywaniu problemów integracji rolnej, na której jej szczególnie zależało, ministrowie spraw zagranicznych państw WE dokonali tzw. cichej rewizji Traktatu (tj. bez przeprowadzania zmian w Traktacie Wspólnoty) m.in. w zakresie procedury głosowania w Radzie. Zawarli oni mianowicie swego rodzaju *gentlemen's agreement*, które m.in. stanowiło, że uchwały w sprawach przedstawiających szczególny interes dla poszczególnych państw Wspólnoty wymagać będą nadal jednomyślności wszystkich jej członków, przy czym poszczególne państwa same miały decydować, jakie sprawy przedstawiają dla nich szczególny interes. Poszczególne państwa posiadały zatem prawa weta w odniesieniu do wszystkich spraw.

W grudniu 1974 r. na konferencji szefów państw i rządów ponownie postanowiono z kolei odejść od bezwzględnego trzymania się postanowień powyższego porozumienia, zachowując jednak formalnie nadal prawo weta poszczególnych państw we wszystkich sprawach. Prawo to zostało anulowane dopiero przez Traktat Nicejski.

Jednolity Akt Europejski, który wszedł w życie 1 VII 1987 r., zwiększył możliwość podejmowania uchwał przez Radę w drodze większości kwalifikowanej o dalsze 17 przypadków. Traktat WE przewidywał łącznie 46 przypadków. Wszystkie one dotyczą wyłącznie wprowadzania rynku wewnętrznego (znoszenia przeszkód w swobodnym przepływie osób, towarów, kapitału i usług). W innych zaś przypadkach uchwały nadal mają zapadać na zasadzie jednomyślności.

Podczas sesji Rady Europejskiej w Biarritz w dniu 14 X 2000 r. postanowiono, że na kolejnej sesji w Nicei liczba przypadków, w których będzie istniał wymóg jednomyślności zostanie zredukowana z 70 do 40. Na sesji w Nicei w dniach 7–10 XII 2000 r. Rada Europejska ograniczyła wymóg jednomyślności przy podejmowaniu uchwał do 20 przypadków oraz do postanowień quasi-konstytucyjnych.

W przypadku podejmowania uchwał, wymagających kwalifikowanej większości głosów członków Rady, poszczególne państwa dysponowały następującą liczbą głosów: Francja, RFN, Wielka Brytania i Włochy – po 10, Hiszpania – 8, Belgia, Holandia, Grecja i Portugalia – po 5, Austria i Szwecja – po 4, Dania, Finlandia i Irlandia – po 3, Luksemburg – 2. By podjąć uchwałę winny za nią paść co najmniej 62 głosy, muszą one jednak reprezentować co najmniej 10 państw. Zasada powyższa budziła jednak kontrowersję. W związku z tym na spotkaniu w greckim mieście Ioannina w 1995 r. postanowiono – na wzór uchwały Rady Ministrów z marca 1994 r., a odnoszącej się do głosowania w Radzie o składzie 12 państw członkowskich – zmodyfikować stosowanie powyższej zasady. Ustalono mianowicie, że wymóg 62 głosów, by podjąć uchwałę, będzie nadal obowiązywać, chyba że w trakcie dyskusji nad projektem uchwały okaże się, że pewna grupa państw –

reprezentująca co najmniej 23–25 głosów – jest mu przeciwna. Wówczas Rada winna odłożyć na „rozsądny okres” podjęcie uchwały, a następnie może ją podjąć, ale większością co najmniej 65 głosów.

Traktat Amsterdamski (art. 7) przewiduje możliwość zawieszenia państwa członkowskiego w jego prawach w UE, w tym w prawie do głosowania, o ile systematycznie narusza ono prawo wspólnotowe. Uchwałę stwierdzającą, że państwo narusza to prawo, podejmuje jednomyślnie Rada w składzie szefów państw i rządów, a decyzję o zawieszeniu państwa w prawach członkowskich – kwalifikowaną większością głosów.

W związku z perspektywą rozszerzenia się UE o nowe państwa 29 marca 1996 r. pracę podjęła Konferencja Międzyrządowa (tzw. Maastricht II), której celem miało być przeprowadzenie reformy traktatowej UE, w tym m.in. w zakresie liczby głosów posiadanych przez państwa członkowskie w Radzie oraz liczby komisarzy w Komisji UE. Filozofia tej reformy w zakresie liczby głosów posiadanych przez państwa członkowskie miała sprowadzać się do zmiany proporcji liczby głosów posiadanych przez poszczególne państwa na rzecz państw posiadających największą liczbę mieszkańców. W innym bowiem przypadku pozycja największych państw podczas głosowania uległaby istotnemu osłabieniu wobec faktu, że w UE zwiększył się liczba państw małych i średnich. Mogłyby one mianowicie przegłosowywane być przez te małe państwa.

Podczas sesji Rady Europejskiej w dniach 16–17 VI 1997 r. w Maastricht jej przewodniczący zaproponował przyznanie poszczególnym państwom w Radzie następującej liczby głosów: Francji, Wielkiej Brytanii, RFN i Włochom – po 25, Hiszpanii – 21, Belgii, Grecji, Holandii i Portugalii – po 10, Austrii i Szwecji – po 8, Danii, Finlandii i Irlandii – po 6, Luksemburgowi – 4. Jednocześnie postulował on, by przeprowadzić kolejną reformę w tym względzie z chwilą przyjęcia nowych państw do UE.

W maju 2000 r. powyższą koncepcję nowego podziału głosów w Radzie rozciągnięto również na kraje negocjujące z UE w sprawie przystąpienia do niej. I tak według niej Polska posiadałaby 21 głosów, Rumunia – 12, Czechy i Węgry – po 10, Bułgaria – 8, Estonia, Litwa, Łotwa, Słowacja i Słowenia – po 6, Cypr i Malta – po 4.

Łącznie wszystkie państwa posiadałyby w Radzie 298 głosów. Kwalifikowana większość wynosiłaby co najmniej 214 głosów, tj. 71,5% (państwa głosujące „za” reprezentowałyby co najmniej 56,5% ludności UE); blokująca zaś mniejszość wynosiłaby co najmniej 85 głosów, tj. minimum 28,5% wszystkich głosów (państwa te reprezentowałyby minimum 11,85% ludności UE).

Podczas sesji Rady Europejskiej w Biarritz w dniu 14 X 2000 r. Włochy zgłosiły projekt zwiększenia różnicy głosów między państwami najmniejszymi a

największymi z dotychczasowych 2:10 na 3:33. Propozycję tą poparła większość państw członkowskich.

Ostatecznie podczas przedłużonej sesji Rady Europejskiej w Nicei 10 grudnia 2000 r., po dramatycznych i burzliwych obradach, ustalono nowy klucz głosów w Radzie UE dla aktualnych jej członków, a dodatkowo także dla przyszłych członków UE, którzy prowadzili z nią negocjacje. Zgodnie z nim poszczególne państwa miały posiadać w przyszłości w Radzie następującą liczbę głosów: Francja, RFN, Wielka Brytania i Włochy po 29, Hiszpania i Polska po 27, Rumunia – 14, Holandia – 13, Belgia, Czechy, Grecja, Portugalia i Węgry po 12, Austria, Bułgaria i Szwecja po 10, Dania, Irlandia, Finlandia, Litwa i Słowacja po 7, Cypr, Estonia, Luksemburg, Łotwa i Słowenia po 4, Malta – 3.

Zgodnie z Traktatem Nicejskim wszystkie powyższe państwa członkowskie miały posiadać 345 głosów, a większość kwalifikowana miała wynosić 258 głosów.

Na podstawie protokołu w sprawie rozszerzenia UE, załączonego do Traktatu Nicejskiego, z dniem 1 I 2005 r. poszczególne dotychczasowe państwa członkowskie podczas stosowania procedury głosowania ważonego mają posiadać następującą liczbę głosów: Francja, RFN, Wielka Brytania i Włochy po 29, Hiszpania 27, Holandia 13, Belgia, Grecja i Portugalia po 12, Austria i Szwecja po 10, Dania, Finlandia i Irlandia po 7, Luksemburg – 4.

Postanowiono w nim, że do chwili rozszerzenia UE akty Rady uważać się będzie za uchwalone, jeżeli uzyskają one co najmniej 169 głosów za, reprezentujących co najmniej większość członków, o ile będą one uchwalone na wniosek Komisji. W innych przypadkach uchwalenie przez Radę aktów będzie wymagać co najmniej 169 głosów za, reprezentujących co najmniej dwie trzecie członków.

Traktat akcesyjny w sprawie przystąpienia 10 nowych państw do UE, podpisany 16 IV 2003 r. w Atenach utrzymuje liczbę głosów przyznanych przez Traktat Nicejski poszczególnym państwom, większość kwalifikowaną ustala jednak w stosunku do UE poszerzonej o 10 państw a nie 12 nowych państw, a więc bez Bułgarii i Rumuni, i ma ona wynosić 232 głosy.

Do podjęcia więc uchwał przez Radę na wniosek Komisji wymagane będzie 232 głosy „za”, oddane przez większość jej członków, w innych zaś przypadkach wymagane będzie 232 głosy „za”, oddane przez co najmniej $\frac{2}{3}$ jej członków.

Jeżeli przyjęcie uchwały przez Radę wymaga kwalifikowanej większości głosów, członek Rady może złożyć wniosek o sprawdzenie czy państwa członkowskie, stanowiące kwalifikowaną większość, reprezentują przynajmniej 62% całkowitej liczby ludności Unii. Jeżeli zostanie wykazane, iż warunek powyższy nie został spełniony, przedmiotowej uchwały nie przyjmuje się.

Jeżeli do Unii Europejskiej przystąpi mniej niż dziesięć nowych państw członkowskich, próg większości kwalifikowanej zostanie wyznaczony uchwałą Rady, z zastosowaniem ściśle linearnej, arytmetycznej interpolacji, zaokrąglonej w dół lub w górę do kolejnego głosu, pomiędzy poziomem 71% dla Rady o 300 głosach i poziomem 72,27% w stosunku do UE składającej się z 25 państw członkowskich.

Organy pomocnicze. Rada posiada kilkadziesiąt różnego typu organów pomocniczych, utworzonych albo przez sam Traktat WE, albo przez nią samą. Można je podzielić na organy pomocnicze o charakterze wykonawczym, doradczym i administracyjno-technicznym. Część z nich jest wyłącznymi organami Rady, część zaś wspólnymi organami Rady i Komisji Wspólnot Europejskich. Niżej zostaną omówione najważniejsze organy pomocnicze, będące organami pomocniczymi wyłącznie Rady.

Komitet Stałych Przedstawicieli (COREPER), powołany w 1958 r. przez Radę WE jako jej organ pomocniczy. Od 1 VII 1967 r. jest wspólnym organem trzech Wspólnot Europejskich. Składa się z przedstawicieli wszystkich państw członkowskich, urzędujących w przedstawicielstwach tych państw, akredytowanych przy Wspólnotach Europejskich. Zbiera się na szczelbu ambasadorów raz w tygodniu. Każdy ambasador ma swego zastępcę w randze ministra pełnomocnego; zbierają się oni oddzielnie, również raz w tygodniu. Komitet ma liczne grupy robocze. Jest obsługiwany przez Sekretariat Generalny Rady.

Komitet zapewnia ciągłość pracy Rady oraz utrzymuje stałą łączność między rządami a organami UE. Zapewnia rządowi stały dopływ informacji, a więc niejako sprawowanie bieżącej kontroli nad działalnością poszczególnych organów UE. Jednocześnie informuje te organy o stanowisku państw odnośnie ich działalności. Wreszcie, koordynuje on stanowisko rządów wobec innych danych spraw; przygotowuje projekty uchwał Rady, przede wszystkim na podstawie wniosków Komisji.

W praktyce – w wyniku jego działalności – duża część uchwał Rady faktycznie zapada na jego forum. Mianowicie wytworzyła się praktyka, że jedomyślnie wypracowany przez Komitet projekt uchwał umieszczany jest w grupie spraw „A” na porządku dziennym Rady i aprobowany przez nią jako uchwała bez głosowania. W praktyce aż około 40 % uchwał Rady jest podejmowanych w ten sposób. Jeżeli członkowie Komitetu nie są zgodni co do wniosku Komisji, przesyła on Radzie informację o dyskusji na jego forum na powyższy temat jako grupę spraw „B” ewentualnie z sugestiami ich rozstrzygnięcia.

W rezultacie Komitet Stałych Przedstawicieli odgrywa o wiele większą rolę w UE niż wynikałoby to z jego formalnego charakteru jako organu pomocniczego Rady.

Specjalny Komitet Rolny – został powołany przez nią w 1960 r. Składa się z wyższych urzędników państw członkowskich, obsługujących członków Komitetu Stałych Przedstawicieli.

Komitet Polityki Budżetowej składa się z wysokich urzędników państw członkowskich, odpowiedzialnych w nim za przygotowanie projektu ich budżetu oraz przedstawicieli Komisji.

Sekretariat Generalny, zatrudniający w 2001 r. 2407 pracowników, posiadających status funkcjonariuszy międzynarodowych. Zadaniem jego jest administracyjno–techniczna obsługa Rady. Pracami Sekretariatu kieruje Sekretarz Generalny, powoływany przez Radę, działającą na zasadzie jednomyślności, oraz Zastępca Sekretarza Generalnego. Dzieli się na 7 dyrekcji generalnych. Siedziba Rady i jej Sekretariatu Generalnego znajduje się w Brukseli.

c. Komisja. Komisja jest organem zarządzającym – wykonawczym UE. Do czerwca 1967 r. każda Wspólnota Europejska miała własny tego typu organ. Na mocy umowy z 8 IV 1965 r. nastąpiła fuzja również organów zarządzających – wykonawczych Wspólnot Europejskich, w której wyniku powstała 1 VII 1967 r. Komisja będąca wspólnym organem tych Wspólnot.

Skład. Komisja składa się z dwudziestu członków zwanych komisarzami, łącznie z przewodniczącym i zastępcami. Kandydaturę na Przewodniczącego ustalają wspólnie rządy. Winna ona uzyskać aprobatę Parlamentu Europejskiego. Następnie rządy wspólnie z kandydatem na Przewodniczącego, wyznaczają kandydatury na komisarzy. Wreszcie kandydaci na Przewodniczącego i innych członków Komisji winni uzyskać jako całość aprobatę Parlamentu Europejskiego. Członkami Komisji stają się oni natomiast po uzyskaniu wspólnej aprobaty wszystkich państw członkowskich.

Członkami Komisji mogą być tylko obywatele państw członkowskich. W jej skład nie może wchodzić więcej niż dwóch obywateli z danego państwa. W praktyce w skład Komisji wchodzi po dwóch obywateli z Francji, Hiszpanii, RFN, Wielkiej Brytanii i Włoch oraz po jednym z pozostałych państw członkowskich. Mandat członków Komisji trwa pięć lat i może być odnawiany.

Na posiedzeniu Rady Europejskiej w dniach 7–10 grudnia 2000 r. w Nicei postanowiono, że od 1 I 2005 r. największe państwa UE zrezygnują z prawa do „powoływania” w Komisji drugiego komisarza. Kiedy do UE wejdzie ostatnie z 12 państw negocjujące z nią członkostwo zwyczajne, wówczas na kolejnej konferencji międzyrządowej zostanie ustalony górny limit komisarzy, niższy niż 27 osób. Wybór komisarzy będzie wówczas odbywał się na zasadzie rotacji egalitarnej.

Jednocześnie postanowiono, że Przewodniczącą Komisji będzie wybierany przez Radę UE kwalifikowaną większością głosów. Musi on być zatwierdzony przez Parlament Europejski. Wzmocniono też pozycję jego w Komisji. Przewodniczący będzie miał prawo ustalać wewnętrzną organizację Komisji, podział kompetencji między komisarzami, mianować wiceprzewodniczących i żądać dymisji poszczególnych komisarzy.

Członkami Komisji zostają z reguły politycy z partii rządzących państw członkowskich, rzadziej byli wysocy urzędnicy, liderzy związków zawodowych i biznesmeni.

Komisji przewodniczy Przewodniczący i do dwóch wiceprzewodniczących, ci ostatni pierwotnie byli powoływani przez rządy na tej samej zasadzie co członkowie Komisji, a od 1995 r. wybierani są przez samą Komisję. Ich kadencja trwa dwa lata, przy czym mogą być oni ponownie wybierani .

Członkowie Komisji mają status funkcjonariuszy międzynarodowych. Oznacza to, że w toku wykonywania funkcji nie mogą przyjmować instrukcji od rządów państw UE, lecz powinni kierować się „ogólnym interesem Wspólnoty”. Wynagrodzenie za swą działalność otrzymują od Wspólnot, a nie poszczególnych rządów państw, których są obywatelami. Poszczególne rządy nie mogą ich odwołać ze sprawowanej funkcji, natomiast na wniosek Rady lub Komisji Trybunał Sprawiedliwości może udzielić dymisji każdemu członkowi Komisji, jeżeli przestał on odpowiadać warunkom niezbędnym do wypełniania swych funkcji lub popełni poważne wykroczenie. Trybunał na wniosek Rady lub Komisji może też tymczasowo zawiesić takiego członka w wykonywaniu jego funkcji do czasu podjęcia ostatecznej decyzji w sprawie wniosku tych organów o udzielenie mu dymisji. Natomiast Parlament Europejski może zmusić Komisję do podania się do dymisji, ale jedynie *in corpore*, wyrażając wobec niej wotum nieufności.

Funkcje. Zadaniem Komisji jest:

w przypadku CECA:

- zapewnienie realizacji Układu CECA;
- podejmowanie wszystkich rodzajów uchwał, przewidzianych przez Układ CECA, w odniesieniu do wszystkich problemów związanych z realizacją celów tego Układu; w przypadku jednak spraw najważniejszych mogła ona podejmować uchwały tylko za zgodą Rady;

w przypadku WE i EURATOMu:

- nadzorowanie realizacji i realizowanie postanowień Traktatu WE i Traktatu EURATOMu oraz uchwał Rady, w tym wykonywanie budżetu;

- podejmowanie uchwał w przypadkach przewidzianych w Traktacie WE i Traktacie EURATOMu lub według kompetencji przekazywanych jej przez Radę. Komisja może podejmować wszelkiego rodzaju uchwały, omówione w pkt. 1 Bb rozdziału drugiego. Ich charakter prawny jest taki sam jak charakter prawny analogicznych uchwał podjętych przez Radę. Traktat WE w niewielu jednak przypadkach upoważnia Komisję do podejmowania rozporządzeń i dyrektyw (w przeważającej większości przypadków Komisja podejmuje rozporządzenia na podstawie uprzedniej decyzji Rady; tego typu rozporządzenia określane są jako tzw. rozporządzenia wykonawcze; są one powszechnie uważane za akty niższego szczebla niż „normalne” rozporządzenia wynikające z postanowień Traktatu WE), do realizowania wspólnej polityki rolnej, regulowania polityki konkurencji, zarządzania niektórymi funduszami: Funduszem Ukierunkowania i Gwarancji Rolnictwa (FEOGA), Europejskim Funduszem Rozwoju Regionalnego, Europejskim Funduszem Społecznym;
- wypracowywania i przedstawiania Radzie projektów uchwał;

w przypadku drugiego i trzeciego filaru:

- przedkłada Radzie wnioski w sprawie realizacji celów tych filarów;
- „uczestniczy w pełni w pracach prowadzonych” w ramach filaru drugiego (art. 27 Traktatu UE) i filaru trzeciego (art. 36 ust. 2 Traktatu UE). Traktat ten nie precyzuje jednak na czym ma polegać to uczestniczenie.

Komisja zbiera się raz w tygodniu (w środę) w swej siedzibie w Brukseli na niejawne posiedzenia. W razie potrzeby może zbierać się na posiedzenia nadzwyczajne.

Podejmuje uchwały bezwzględną większością głosów wszystkich jej członków. Każdy komisarz dysponuje jednym głosem. Zaledwie około 5% uchwał podejmowanych jest w trakcie powyższych posiedzeń.

Okolo 25% ogółu jej uchwał zapada w drodze tzw. procedury obiegowej. Komisarze otrzymują wówczas od Sekretariatu Komisji projekt uchwały i mają: w przypadku postępowania normalnego – 5 dni, pilnego – 3 dni, szczególnie pilnego – 12 godzin na zgłoszenie zastrzeżenia lub wniosku o rozpatrzenie tego projektu na forum Komisji. Brak reakcji ze strony bezwzględnej większości komisarzy oznacza, że uchwała zostaje przyjęta.

Pozostałe 70% uchwał jest podejmowanych w oparciu o tzw. procedurę delegacji. Mianowicie Komisja upoważnia stosownego komisarza do podejmowania w jej imieniu uchwał w danej dziedzinie na podstawie wniosku odpowiedniej dyrekcji generalnej Sekretariatu Komisji. Podpisanie wniosku przez tegoż komisarza oznacza przyjęcie uchwały przez Komisję. Uchwały w powyższym trybie podejmowane są

przede wszystkim w zakresie wspólnej polityki rolnej, prawa antydumpingowego, prawa kartelowego, wspólnej polityki handlowej (głównie przy stosowaniu klauzuli ochronnej). Oczywiście możliwość podejmowania niektórych typu rozporządzeń i aktów administracyjnych jest wyłączona z procedury delegacji.

W swej działalności Komisja powinna zawsze konsultować się z Radą (w praktyce oznacza to z Komitetem Stałych Przedstawicieli). Jest ona zobowiązana przedstawić corocznie Parlamentowi Europejskiemu sprawozdania z działalności Wspólnot. Kiedy przewodniczącym Komisji był W. Hallstein (1958–1967), dążyła ona do wzmocnienia i rozszerzenia swych oraz Parlamentu Europejskiego kompetencji o charakterze ponadnarodowym. Doprowadziło to do ostrych konfliktów między Komisją a niektórymi państwami, przede wszystkim z Francją. Ostatni z nich, który wybuchł w 1966 r., zakończył się ograniczeniem swobody rozszerzającego interpretowania uprawnień Komisji i niektórych jej funkcji oraz jej zobowiązaniem się do ścisłej współpracy z Radą na wszystkich etapach jej działalności.

W wyniku powyższych decyzji od 1966 r. Komisja dosyć ściśle przestrzega swych kompetencji i na ogół ich nie przekracza. Zrezygnowała w zasadzie z odgrywania roli organu politycznego Wspólnot. W praktyce Komisja jest najbardziej aktywnym organem Wspólnot Europejskich. Jest swego rodzaju motorem napędowym całej polityki tych Wspólnot. Jej działania są źródłem zdecydowanej większości wszelkich akcji podejmowanych w ramach Wspólnot.

Rokrocznie uchwała ona kilka tysięcy różnego typu uchwał, w tym od czterystu do siedmiuset projektów uchwał dla Rady, odbywa kilkadziesiąt posiedzeń. Na przykład w 1988 r. Komisja odbyła 44 posiedzenia oraz uchwaliła 6799 różnego typu uchwał, przesłała Radzie 696 propozycji, zaleceń i projektów oraz 238 raportów i komunikatów.

Komisja zajmuje się też rozpowszechnianiem informacji o UE. W tym celu w szeregu krajach utworzyła ośrodki informacyjne. Z jej inicjatywy powstało także ponad 250 tzw. narodowych Centrów Euro-Info (EIC), które gromadzą dokumentację wydawaną przez UE, udostępniają ją zainteresowanym, utrzymują stałe kontakty z wyższymi uczelniami i innymi placówkami oświatowymi, stowarzyszeniami biznesmenów.

Organy pomocnicze. Komisja posiada kilkadziesiąt różnego typu organów pomocniczych, utworzonych przez Traktat WE, albo przez Radę, niekiedy zaś przez nią samą. Można podzielić je na organy pomocnicze o charakterze wykonawczym, doradczym i administracyjno – technicznym. Część z nich jest wyłącznymi organami komisji, część zaś wspólnymi organami Rady i Komisji.

Do najważniejszych organów administracyjno–technicznych Komisji należą:

- *dyrekcje generalne*. WE posiada 22 dyrekcje generalne, które są nadzorowane przez poszczególnych członków Komisji;
- *Sekretariat Generalny*, w skład którego wchodzi m.in. archiwum, jednostka łączności, zespół tłumaczy;
- Urząd Statystyczny;
- Służby prawne;
- Administracja Unii Celnej;
- Urząd Bezpieczeństwa;
- Służby Polityki Konsumpcyjnej;
- Zespół dla Zasobów Ludzkich, Oświaty, Szkolenia i Młodzieży;
- Biuro Europejskiej Unii Humanitarnej;
- Urząd Oficjalnych Publikacji Wspólnot Europejskich;
- Agencja Zaopatrzenia Euratomu;

Służby Informacyjno–Prasowe wraz z biurami informacyjnymi w Bonn, Brukseli, Genewie, Hadze, Kopenhadze, Luksemburgu, Montevideo, Londynie, Nowym Jorku (dla kół związanych z Organizacją Narodów Zjednoczonych), Santiago de Chile, Rzymie i Waszyngtonie.

Siedziba Sekretariatu Generalnego Komisji znajduje się w Brukseli. W 2001 r. Komisja zatrudniała w swych organach administracyjnych 15608 osób na etatach i 875 na zleceniach. Ponadto prawie, że 2,5 tys. osób było zatrudnionych w placówkach naukowo–badawczych, administrowanych bezpośrednio przez Komisję.

Do ważniejszych organów doradczych lub wykonawczych Komisji należą:

- *Komitet Transportowy*, utworzony na mocy art. 83 Traktatu WE. Składa się z ekspertów wyznaczonych przez rządy państw członkowskich;
- *Komitet Doradczy*, utworzony na mocy art. 18 Układu CECA. Składał się z równej liczby przedstawicieli producentów, konsumentów, pracowników najemnych i handlowców, powoływanych przez Radę UE spośród kandydatów przedkładanych jej przez stosowne organizacje zawodowe. Z poszczególnych państw powoływanych było od 19 osób (RFN) do 3 (Luksemburg). Zadaniem jego było wydawanie opinii na życzenie Komisji UE w odniesieniu do spraw regulowanych przez Układ CECA. W niektórych przypadkach była ona zobowiązana do zasięgania opinii Komitetu, w innych może to czynić z własnej inicjatywy. Winna była ona to czynić też na żądanie państwa członkowskiego, gdy rozpatruje sprawy dotyczące wprowadzenia nowych technologii, które mogą spowodować dużą redukcję siły roboczej;

- *komitety zarządzające*, utworzone w drugiej połowie lat sześćdziesiątych, będące wyłącznymi organami Komisji. Jest ich siedemnaście, po jednym na poszczególne organizacje rynków produktów rolnych oraz sześć stałych komitetów do spraw ogólnych problemów rolnictwa. Opracowują one projekty uchwał dla Komisji w powyższych sprawach. W przeciwieństwie do większości innych organów Rady i Komisji, ich uchwały są wiążące dla Komisji. Jeśli nie zgadza się ona z nimi, może odwołać się do Rady, sama natomiast nie może podjąć odmiennej, niż one to proponują uchwały. Komitety składają się z przedstawicieli wszystkich państw członkowskich;
- *doradcze komitety rolnicze* – działa ich siedemnaście, po jednym na poszczególne organizacje rynków produktów rolnych. Są one organizacjami pomocniczymi Komisji, służą jej radą w sprawie funkcjonowania powyższych rynków. Składają się z przedstawicieli zawodowych organizacji branżowych zainteresowanych produkcją, zbytem i skupem artykułów rolnych;
- *Komitet Specjalny do spraw Rokowań Celnych*, utworzony przez Traktat WE. Jest drugim organem pomocniczym, którego uchwały są wiążące dla Komisji. Składa się z rządowych ekspertów państw członkowskich.

Publikacje. Organy administracyjne Komisji wydają liczne wydawnictwa i publikacje we wszystkich tj., 11 językach oficjalnych UE (angielskim, duńskim, fińskim, francuskim, holenderskim, hiszpańskim, greckim, niemieckim, portugalskim, szwedzkim i włoskim) lub niektórych z nich. Do najważniejszych należą: „Raport général sur l’activité des Communautés (roczne sprawozdanie z działalności Wspólnot); „Journal officiel de l’Union européenne” (dziennik urzędowy) w dwóch seriach: „Legislation” i „Informations et notices”; „Bulletin des Communautés européennes” (11 razy w roku, a ponadto rocznie 7–8 dodatków specjalnych); „European File” (dwutygodnik); „Debates of the European Parliament” (nieregularnie); „Reports of Cases before the Court of Justice” (nieregularnie); „Green Europe Newsletter in the Common Agricultural Policy” (11 razy w roku); „Monthly External Trade bulletin” (miesięcznik), „Energy Statistics” (miesięcznik); „Iron and Steel” (dwutygodnik); „European Economy” (3 razy w roku); „EEC Trade with ACP States and the South Mediterranean States” (kwartalnik); „Eurostatistic: Data for Shorthern Economic Analysis” (11 razy w roku).

d. Parlament Europejski. Umowy założycielskie Wspólnot Europejskich przewidywały oddzielne organy parlamentarne dla poszczególnych Wspólnot. Na mocy konwencji w sprawie wspólnych instytucji Wspólnot Europejskich, podpisanej jednocześnie z umowami założycielskimi WE i EURATOMu, utworzono wspólny organ parlamentarny dla trzech Wspólnot Europejskich. Traktaty WE i EURATOMu określały go pierwotnie jako Zgromadzenie, natomiast Traktat CECA – jako Wspólne Zgromadzenie. Na drugim posiedzeniu 20 III 1958 r. przy-

brał on nazwę Europejskie Zgromadzenie Parlamentarne, a 30 III 1962 r. – Parlament Europejski. Od 1 XI 1993 r. Parlament jest organem UE.

Skład. Pierwotnie Parlament składał się z parlamentarzystów, wybieranych przez parlamenty państw członkowskich, zgodnie z procedurą ustaloną przez każde państwo. Umowy założycielskie Wspólnot traktowały powyższy sposób wyboru członków Parlamentu jako tymczasowy. Stanowią one, że organ ten powinien opracować projekt przeprowadzenia w poszczególnych państwach wyboru jego członków w drodze powszechnych i bezpośrednich wyborów, według jednolitej procedury.

17 V 1959 r. Parlament zaaprobował projekt takich wyborów i przesłał Radzie do zatwierdzenia. Projekt przewidywał trzykrotne zwiększenie liczby członków Parlamentu, tj. do 426. Rada nie podjęła jednak w tej kwestii żadnych postanowień.

W 1974 r. podjął on ponownie prace nad projektem ordynacji wyborczej. Została ona uchwalona w styczniu 1975 r. i wkrótce zaaprobowana przez Radę Ministrów.

Pierwsze powszechne i bezpośrednie wybory do Parlamentu Europejskiego odbyły się w czerwcu 1979 r. Kolejne co 5 lat. Mandat do Parlamentu Europejskiego może być godzony z posiadaniem mandatu do parlamentu krajowego. Do 1993 r. ogólna liczba miejsc w Parlamencie wynosiła 518. Na poszczególne państwa przypadało: RFN, Francja, Wielka Brytania i Włochy – po 81 miejsc, Hiszpanię – 60, Holandię – 25, Belgię, Grecję i Portugalię – 24, Danię – 16, Irlandię – 15, Luksemburg – 6. Ponadto RFN posiadała w Parlamencie od końca 1990 r. 18 parlamentarzystów – obserwatorów w związku z przyłączeniem się NRD do RFN. Od 1 I 1994 r. ogólna liczba miejsc w Parlamencie wynosiła 567, z tego na poszczególne państwa przypadało: RFN – 99 miejsc, Francję, Wielką Brytanię i Włochy – po 87 miejsc, Hiszpanię – 64, Holandię – 31, Belgię, Grecję i Portugalię – 25, Danię – 16, Irlandię – 15, Luksemburg – 6. W związku z przystąpieniem do Wspólnot trzech kolejnych państw, od 1 I 1995 r. ogólna liczba miejsc w Parlamencie wynosi 626, przy czym Szwecja posiada 22 miejsca, Austria – 21, Finlandia – 16. Traktat Amsterdamski ograniczył liczbę miejsc w Parlamencie Europejskim do 700.

Na sesji Rady Europejskiej w dniach 7–10 XII 2000 r. w Nicei postanowiono zwiększyć liczbę parlamentarzystów w Parlamencie Europejskim do 732 w związku z rozszerzeniem się UE, przyznając poszczególnym państwom następującą liczbę miejsc: RFN – 99, Francja, Wlk. Brytania i Włochy – po 72, Hiszpania i Polska – po 50, Rumunia – 33, Holandia – 25, Belgia i Portugalia po 22, Grecja, Czechy i Węgry po 20, Szwecja – 18, Bułgaria i Austria – po 17, Dania, Fin-

landia i Słowacja po 13, Litwa i Irlandia po 12, Łotwa – 8, Słowenia – 7, Cypr, Estonia i Luksemburg – 6, Malta 5.

Jednak już z dniem 1 I 2004 r. dotychczasowe państwa członkowskie uzyskają w Parlamencie następującą liczbę miejsc: RFN – 99, Francja, Wielka Brytania i Włochy po 72, Hiszpania – 50, Holandia – 25, Belgia, Grecja i Portugalia po 22, Szwecja – 18, Austria – 17, Dania i Finlandia po 13, Irlandia – 12, Luksemburg – 6.

Traktat akcesyjny w sprawie przystąpienia 10 nowych państw do UE zmienił postanowienie w sprawie liczby członków Parlamentu Europejskiego zawarte w Traktacie Nicejskim. Po pierwsze nie mówi się w nim oczywiście nic o liczbie miejsc w nim dla Bułgarii i Rumunii. Jednocześnie zwiększono w nim – w stosunku do ustaleń zawartych w Traktacie Nicejskim – liczbę miejsc dla Francji, Wielkiej Brytanii, Włoch – z 72 do 78, dla Polski i Hiszpanii – z 50 do 54, Belgii i Portugalii – z 22 do 24, Czech, Grecji i Węgier – z 20 do 24, Szwecji – z 18 do 19, Słowenii, Austrii – z 17 do 18, Danii, Finlandii i Słowacji – z 13 do 14, Irlandii i Litwy – z 12 do 13, Łotwy – z 8 do 9. Łącznie Parlament Europejski ma liczyć także 732 miejsc, ale bez Bułgarii i Rumunii.

Członkowie Parlamentu Europejskiego nie mogą otrzymywać instrukcji od własnych rządów lub parlamentów, ani od organów Wspólnot Europejskich. Każdy z nich dysponuje jednym głosem i głosuje według własnego uznania. Przemawiają oni w imieniu własnym lub swych wyborców. Zwyczajowo przyjęto, że mogą oni również przemawiać w imieniu frakcji politycznej Parlamentu, do której należą. Nie zdają przed nikim sprawozdania ze swej działalności. W przeciwieństwie do analogicznych organów w innych organizacjach międzynarodowych, nie zasiadają oni w grupach narodowych lub w porządku alfabetycznym swych nazwisk, lecz zgodnie z przynależnością do międzynarodowych frakcji politycznych. Od 2002 r. nie mogą oni być jednocześnie członkami parlamentu narodowego.

Funkcje. Funkcje Parlamentu Europejskiego różnią się zasadniczo od funkcji parlamentów krajowych. Główną jego funkcją jest bowiem sprawowanie kontroli parlamentarnej nad działalnością Wspólnot Europejskich. Ponadto bierze on udział w procesie legislacyjnym Wspólnot oraz pełni funkcje doradcze wobec Rady i Komisji. Cechą charakterystyczną jego funkcji jest stały, choć bardzo powolny, wzrost jego roli w procesie podejmowania uchwał w ramach Wspólnot.

Sprawowanie kontroli parlamentarnej nad działalnością Wspólnot z jednej strony polega na tym, iż raz w roku przeprowadza się debatę nad działalnością Wspólnot w oparciu o sprawozdanie z rocznej ich działalności, które Komisja UE jest zobowiązana mu przedkładać. Z drugiej może on i jego poszczególni członkowie w ciągu całego roku ustnie i pisemnie zadawać Komisji, Radzie a niekiedy także innym organom pytania, na które powinien otrzymać odpowiedź.

Parlament Europejski aktywnie korzysta z ostatniego uprawnienia. Na przykład w 2001 r. wystosował on 3115 zapytania pisemne z tego 3302 do Komisji, 413 do Rady oraz 1094 zapytań ustnych, z tego 673 do Komisji i 421 do Rady.

Rezultatem debaty Parlamentu Europejskiego nad rocznym raportem Komisji jak i odpowiedzi na zadane pytania mogą być zalecenia, podejmowane przede wszystkim pod adresem Komisji. Może on też wyrazić Komisji votum nieufności, w wyniku czego organ ten jest zobowiązany podać się do dymisji. W latach 1958–1996 na forum Parlamentu Europejskiego pięciokrotnie zgłaszano wnioski o votum nieufności dla Komisji. Nie uzyskały one jednak wymaganej większości 2/3 oddanych głosów przy obecności większości jego członków lub po dyskusji były one wycofane. Sytuacja powyższa wynikała z tego, że z reguły Parlament i Komisja miały podobne poglądy na działalność i rozwój Wspólnot, a konflikty w WE i innych Wspólnotach na tym tle wynikały zazwyczaj między powyższymi organami a Radą.

Po raz pierwszy w swej historii Parlament Europejski wyraził votum nieufności Komisji UE w lutym 1997 r. za nieudolne działanie w zakresie ochrony zdrowia konsumentów w kontekście zwalczania choroby tzw. wściekłych krów. Votum nieufności zostało udzielone warunkowo, tj. o ile Komisja do listopada tegoż roku nie zmieni stylu pracy w tej kwestii.

Traktat z Maastricht przyznał Parlamentowi Europejskiemu prawo łącznego aprobowania kandydatur zgłoszonych przez państwa członkowskie na członków Komisji, przed ich powołaniem na te stanowiska za wspólną zgodą tych państw. Z kolei Traktat Nicejski przyznał Parlamentowi prawo zatwierdzania Przewodniczącego Komisji, wybranego przez Radę.

Na podstawie Traktatu w sprawie Unii Europejskiej Parlament Europejski otrzymuje od Rady Europejskiej sprawozdanie z każdej jej sesji, a raz w roku raport z budowy UE. Powołuje też Rzecznika Praw Obywatelskich (Ombudsmana).

W dziedzinie procesu legislacyjnego Parlament Europejski pierwotnie miał prawo tylko zgłaszać poprawki do projektu budżetu przygotowanego przez Komisję, które mogły być jednak odrzucone przez Radę kwalifikowaną większością głosów. Na mocy porozumienia z 22 IV 1970 r. decyduje on o budżecie administracyjnym Wspólnot, który wynosi jednak zaledwie 3–4% ogólnego budżetu Wspólnot. Na podstawie układu z 22 VII 1975 r. powyższe jego uprawnienia zostały rozciągnięte na wszystkie tzw. wydatki nieobligatoryjne Wspólnot (finansowanie administracji, badań naukowych i inwestycji, działalności socjalnej, polityki regionalnej, współpracy z krajami rozwijającymi się).

Może on też zgłaszać poprawki do projektów wydatków obligatoryjnych, a od 1 VI 1977 r. może odrzucić cały projekt budżetu. Szerzej na ten temat patrz pkt 5 rozdz. XI.

Jednolity Akt Europejski, który wszedł w życie 1 VII 1987 r. zwiększył kompetencje Parlamentu Europejskiego w procesie legislacyjnym w ramach Wspólnot Europejskich. Z jednej strony uzależnił on podjęcie przez Radę decyzji w sprawie przyjęcia do Wspólnot nowych członków oraz zawarcia umów o stowarzyszeniu ze wspólnotami od uprzedniej zgody Parlamentu.

Z drugiej strony w przypadku uchwał, podejmowanych przez Radę na zasadzie większości kwalifikowanej, ustanowił on tzw. procedurę współpracy między Radą a Parlamentem Europejskim, polegającą na procesie „dwóch czytań” projektu uchwały, w którym istotną rolę odgrywa właśnie Parlament. Procedura ta została szczegółowo omówiona w pkt. 1 D b rozdziału drugiego.

Wreszcie na podstawie postanowień Traktatu w sprawie Unii Europejskiej, który wszedł w życie 1 XI 1993 r. Parlament Europejski współdecyduje w podejmowaniu uchwał wiążących w szeregu sprawach w ramach tej Unii. Oznacza to, że bez jego zgody uchwały takie nie mogą być podjęte. Uprawnienia jego w tym względzie zostały szczegółowo omówione w pkt. 1 Dc drugiego rozdziału.

W zakresie kompetencji doradczych Parlament Europejski może uchylać zalecenia w sprawie polityki Wspólnot Europejskich, a na prośbę Rady i Komisji może wydawać opinię na temat zagadnień przedstawionych mu przez te organy z własnej inicjatywy lub na mocy postanowień umów założycielskich WE i EURATOMu. Rada w odniesieniu do WE w 23 przypadkach, a w odniesieniu do EURATOMu – w 12 przypadkach statutowo jest zobowiązana do zasięgnięcia opinii Parlamentu przed podjęciem ostatecznej decyzji.

W przypadku filaru drugiego i trzeciego Przewodniczący Rady winien konsultować się z Parlamentem Europejskim w zakresie ukierunkowania realizacji celów tych filarów oraz w odniesieniu do głównych działań, a w przypadku filaru drugiego ponadto zapewnić, by jego stanowisko „było należycie brane pod uwagę” (art. 11 Traktatu UE).

Winien on być regularnie informowany przez Przewodniczącą Rady i Komisję o realizacji celów powyższych filarów. Może on też w tych kwestiach zadawać Radzie zapytania, jak również udzielać jej zaleceń. Rokrocznie odbywa ona debatę poświęconą wyłącznie realizacji celów powyższych filarów.

W działalności – szczególnie w latach 1958–1965 – Parlament Europejski podejmował wiele wysiłków w celu rozszerzenia kompetencji, które doprowadziły do jego przekształcenia w załączek ponadnarodowego parlamentu Wspólnot Europejskich. W praktyce Parlamentowi Europejskiemu udało się rozszerzyć zakres kompetencji jedynie w szeregu spraw o pomniejszej wadze, np. rozciągnięcie w praktyce instytucji interpelacji (zapytań) również na organy międzyrządowe (Rady); rozszerzenie przez organy zarządzające Wspólnot zakresu rocznych sprawozdań z działalności – przedkładanych mu – na temat przyszłej polityki Wspól-

not (umowy założycielskie mówią o składaniu sprawozdania z działalności dokonanej); częste konsultowanie się Parlamentu Europejskiego przez organy zarządzające przed podjęciem uchwał, mimo że nie były one do tego formalnie zobowiązane.

Od drugiej połowy lat sześćdziesiątych Parlament Europejski prowadzi wiele akcji, z częściowym powodzeniem, na rzecz zwiększenia uprawnień w zakresie uchwalania i nadzorowania wykonania budżetu Wspólnot. Wreszcie od lat siedemdziesiątych prowadzi on akcję na rzecz zwiększenia jego roli w procesie podejmowania uchwał w ramach Wspólnot Europejskich w zakresie realizacji wspólnego rynku, które – jak już wyżej przedstawiono – zakończyły się pewnym sukcesem w postaci postanowień Jednolitego Aktu Europejskiego a następnie Układu z Maastricht.

Parlament Europejski był dotychczas, szczególnie w odniesieniu do WE, drugą – obok Komisji – główną siłą działającą w ramach Wspólnot Europejskich na rzecz rozszerzania kompetencji Wspólnot, stosowania w nich ponadnarodowych rozwiązań. W tym celu wypracował on wiele projektów, kierowanych do Rady EWG a następnie wspólnej Rady Wspólnot Europejskich, a także rządów państw członkowskich. Przeważająca większość z nich pozostawała jednak bez oddźwięku.

Parlament prowadzi bardzo aktywną działalność. Rokrocznie uchwała ponad 500 zaleceń i opinii (np. w 1998r. uchwalił 807 zaleceń i opinii) oraz ponad 5,4 tys. pisemnych i ustnych zapytań do Rady (775) i Komisji (4670).

W przeciwieństwie tego, co sugeruje nazwa, Parlament Europejski miał dotychczas niezbyt duży wpływ na proces podejmowania decyzji we Wspólnotach Europejskich. Poza prawem decydowania o około 35 % budżetu (i to dopiero uzyskanym w 1977 r.) a następnie prawem odrzucenia budżetu oraz współdecydowania w sprawie przyjęcia nowych członków do Wspólnot Europejskich oraz zawierania umów o stowarzyszeniu ze Wspólnotami (uzyskanym dopiero w 1987 r.) jego rola sprowadzała się przede wszystkim do kontrolowania działalności Wspólnot Europejskich i wywierania polityczno – moralnego nacisku na organy Wspólnot oraz rządy państw członkowskich. Znaczenie tego nacisku było jednak dość duże ze względu na skład Parlamentu. Rola Parlamentu we Wspólnotach stale, chociaż powoli, wzrastała wraz z pogłębianiem się integracji ich państw członkowskich, by osiągnąć pozycję współdecydenta w wielu sprawach (patrz pkt. 1 Dc rozdziału drugiego) po wejściu w życie układu w sprawie Unii Europejskiej 1 XI 1993 r.

Podjęcie uchwał przez Parlament Europejski wymaga zazwyczaj zwykłej większości oddanych głosów. W przypadku jednak niektórych spraw wymagane są inne większości: absolutna większość oddanych głosów (np. zmiana projektu budżetu w pierwszym czytaniu), większość głosów i jednocześnie 3/5 oddanych głosów (np. zmiana projektu budżetu w drugim czytaniu), absolutna większość

głosów wszystkich członków (np. zgłoszenie poprawek do wspólnego stanowiska Rady), 2/3 oddanych głosów, które jednocześnie winny stanowić większość głosów jego członków (np. uchwalenie wniosku o votum nieufności wobec Komisji).

Posiedzenia. W posiedzeniach Parlamentu Europejskiego, oprócz jego członków, mogą brać udział również członkowie Rady i Komisji UE. Mają oni prawo przemawiania na tych posiedzeniach.

Według postanowień umów założycielskich Wspólnot, Parlament powinien zbierać się raz w roku na sesje zwyczajne, a ponadto może zbierać się na sesje nadzwyczajne. W praktyce sesja zwyczajna została rozbita na dwie części (wiosenną i jesienną), a te z kolei na kilka posiedzeń. W rezultacie aktualnie Parlament zbiera się co miesiąc na jednodniowe posiedzenia, z wyjątkiem sierpnia, a ponadto, na dodatkowe posiedzenia w marcu i październiku.

Parlament Europejski obraduje w Strasburgu, natomiast jego komitety z reguły w Brukseli.

Organy pomocnicze. Parlament Europejski posiada trzy rodzaje organów pomocniczych:

- Biuro, składające się z przewodniczącego Parlamentu Europejskiego i 14 wiceprzewodniczących, wybieranych w tajnych wyborach;
- komitety i podkomitety wyspecjalizowane (45); zbierają się każdego miesiąca na dwudniowe sesje;
- grupy (frakcje polityczne), skupiające parlamentarzystów z różnych państw członkowskich o tych samych lub zbliżonych orientacjach politycznych. W lutym 2003 r. było ich 7: europejska partia ludowa (chrześcijańsko – demokratyczna) – 232 członków, socjalistyczna – 175, grupa europejskich liberałów, demokratów i partii reform – 54, Konfederalna Grupa Zjednoczonej Lewicy Europejskiej – 50. Unia dla Europy – 32, grupa zielonych – 45, grupa na rzecz Europy demokratycznej i zróżnicowanej – 17, 31 parlamentarzystów nie należało do żadnej z frakcji politycznych. Nazwy grup (frakcji) po każdym wyborach z reguły są modyfikowane;
- Sekretariat z siedzibą w Luksemburgu, w którym w 1998 r. było zatrudnionych 3505 osób na etatach i 598 na kontraktach.

e. Trybunał Sprawiedliwości. Trybunał Sprawiedliwości był wspólnym organem trzech Wspólnot Europejskich na podstawie postanowień wymienionej przy omawianiu Parlamentu Europejskiego konwencji w sprawie wspólnych instytucji tych Wspólnot z 1957 r., a od 1 XI 1993 r. jest organem Unii Europejskiej. Umowy założycielskie Wspólnot przewidywały pierwotnie odrębne organy sądowe dla poszczególnych z nich.

Skład. Trybunał Sprawiedliwości składa się z 15 sędziów,² wybieranych przez Radę na podstawie nominacji rządów państw członkowskich, którzy spośród siebie wybierają prezesa Trybunału. Sędziowie są niezawisli i niezależni, tak od rządów państw członkowskich, jak i samych Wspólnot. Mandat sędziów trwa sześć lat, po których upływie mogą oni być wybierani ponownie. Co 3 lata następuje odnowienie połowy składu sędziowskiego.

Trybunał ma ponadto 8 rzeczników generalnych, wybieranych na tych samych zasadach co sędziowie. Kadencja rzeczników trwa również sześć lat. Zadaniem rzeczników jest przedstawianie, w sposób bezstronny i niezależny, umotywowanych wniosków w zakresie spraw wniesionych do Trybunału. Na żądanie Trybunału Rada może jednomyślną decyzją zwiększyć liczbę sędziów oraz rzeczników.

Funkcje. Trybunał Sprawiedliwości na tle innych międzynarodowych organów sądowych wyposażony jest w bardzo rozległe funkcje. Można je podzielić na funkcje:

– *klasycznego sądu międzynarodowego*. Jest on mianowicie upoważniony do rozstrzygania sporów między państwami na tle nieprzestrzegania przez jedno z nich prawa unijnego, Komisją a państwami członkowskimi na tym samym tle, państwami członkowskimi na mocy specjalnie zawartej przez nie umowy. W przypadku rozstrzygnięcia sporu Trybunał Sprawiedliwości może też nałożyć na państwo karę pieniężną;

– *sądu konstytucyjnego*. Jest upoważniony do orzekania legalności konstytucyjnej, tj. zgodności z traktatami założycielskimi, aktów normatywnych, wydanych przez organy Unii; w przypadku negatywnego orzeczenia – ich unieważnienia; ponadto może on wydawać wiążące opinie, czy planowana umowa międzynarodowa, którą chce zawrzeć UE, jest zgodna z prawem;

– *sądu administracyjnego*. Trybunał Sprawiedliwości może: unieważnić lub zalecić zmianę decyzji, a więc aktu mającego charakter aktu indywidualnego, jeśli została ona podjęta o błędne przesłanki; rozpatrywać skargi na zaniechanie (nie podjęcie działania przez organy UE); rozstrzygać sprawy, dotyczące kar administracyjnych, nałożonych przez wspólne rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady, jak też przez rozporządzenie Rady;

– *sądu pracy*. Może rozstrzygać spory między UE a jej funkcjonariuszami na tle spraw związanych ze stosunkiem pracy (tzw. skargi urzędnicze);

– *sądu cywilnego*. Funkcja ta jest bardzo limitowana. Może on mianowicie rozpatrywać sprawy związane z odpowiedzialnością pozaumowną UE za szkody spowodowane przez jej instytucje lub funkcjonariuszy międzynarodowych;

2 Traktat Nicejski stanowi, że Trybunał Sprawiedliwości ma składać się po jednym sędzi z każdego państwa członkowskiego.

– *sądu arbitrażowego*. I w tym przypadku zakres przedmiotowy jego uprawnień jest bardzo limitowany. Jurysdykcja Trybunału odnosi się jedynie do sporów związanych z realizacją umów publicznych i prywatnych, podpisanych przez UE, o ile jednak umowy te zawierają stosowne klauzule arbitrażowe.

Przed wejściem w życie Traktatu Amsterdamskiego (tj. 1 V 1999 r.) kompetencje Trybunału Sprawiedliwości rozciągały się wyłącznie na problematykę filaru pierwszego. Po wejściu jego w życie, utrzymując jego kompetencje w zakresie problematyki tego filaru, poszerzonej o sprawy związane z przepływem osób, polityką imigracyjną i azylową, jego kompetencje zostały rozszerzone na niektóre aspekty problematyki filaru trzeciego.

Mianowicie Trybunał uzyskał przede wszystkim prawo do:

– orzekania w każdym sporze między państwami członkowskimi w zakresie interpretacji lub stosowania aktów dotyczących zbliżania ustaw i przepisów tych państw, wspólnych stanowisk jak również konwencji odnoszących się do problematyki filaru trzeciego, o ile uprzednio Rada nie była w stanie rozstrzygnąć danego sporu w ciągu sześciu miesięcy od przedłożenia go jej przez jedno z państw członkowskich;

– orzekania w sprawie legalności uchwał ramowych oraz uchwał w sprawach wniesionych przez Państwo Członkowskie lub Komisję z powodu braku kompetencji, naruszania Traktatu UE, naruszania istotnego wymogu proceduralnego lub jakiegokolwiek postępowania proceduralnego odnośnie jego stosowania lub na podstawie nadużycia władzy.

Trybunał nie posiada jednak jurysdykcji w zakresie oceny legalności i proporcjonalności działań podejmowanych przez policję lub inne organy w Państwie Członkowskim, ani w zakresie wykonywania przez Państwo Członkowskie obowiązków przestrzegania prawa oraz ochrony bezpieczeństwa wewnętrznego.

Trybunał Sprawiedliwości pełni też funkcję sądu apelacyjnego od orzeczeń Sądu Pierwszej Instancji w kwestiach prawnych. Do chwili wejścia w życie Traktatu Nicejskiego ograniczała się ona do sporów na tle stosunku o pracę w UE, roszczeń odszkodowawczych za szkody spowodowane przez organy UE i ich funkcjonariuszy, skarg na legalność lub zaniechanie działania prawotwórczego decyzji oraz wszelkich spraw wnoszonych przez osoby fizyczne i prawne. Po wejściu w życie Traktatu Nicejskiego powyższa jego funkcja zostanie rozciągnięta także na większość sporów, do rozstrzygania których kompetentny był wyłącznie Trybunał Sprawiedliwości.³

Poza rozstrzygnianiem sporów Trybunał Sprawiedliwości posiada też kompetencje dokonywania wykładni sądowej prawa unijnego oraz orzeczeń jego i Sądu I

3 Zob. szerzej punkt poświęcony Sądowi Pierwszej Instancji.

Instancji. Szczególną formą wykładni prawa unijnego są orzeczenia wstępne. W przypadku filaru I dotyczyć one mogą postanowień traktatów założycielskich Wspólnot Europejskich, uchwał instytucji UE, statutów organów utworzonych przez Radę, o ile statuty przewidują taką możliwość.

Trybunał Sprawiedliwości stoi na stanowisku, że przedmiotem orzeczeń wstępnych mogą być także umowy międzynarodowe zawarte przez Wspólnoty Europejskie. Sądy krajowe mogą zwrócić się do Trybunału Sprawiedliwości o wydanie orzeczenia wstępnego, o ile uznają to za konieczne. Czynią to one w przypadku, gdy mają wątpliwości co do interpretacji postanowień prawa unijnego. Są one natomiast zobowiązane do zwrócenia się o orzeczenie wstępne w przypadkach, kiedy od wyroku sądu krajowego prawo wewnętrzne danego państwa nie przewiduje odwołania (art. 234 Traktatu w sprawie WE).

Gdyby sąd krajowy, rozstrzygający jako instancja odwoławcza, nie zamierzał uwzględnić orzeczenia wstępnego wydanego przez Trybunał Sprawiedliwości na prośbę sądu pierwszej instancji, wówczas winien on zwrócić się do Trybunału Sprawiedliwości o wydanie orzeczenia wstępnego. Analogiczny obowiązek występuje w przypadku sądu krajowego, który rozpatruje sprawę zbliżoną do sprawy, w przypadku której Trybunał Sprawiedliwości wydał orzeczenie wstępne na prośbę sądu, który ją rozpatrywał, o ile sąd pierwszy chciałby zastosować wobec rozpatrywanej sprawy odmienną interpretację prawa unijnego.

Na podstawie Traktatu Amsterdamskiego Trybunał Sprawiedliwości uzyskał ponadto prawo wydawania orzeczeń wstępnych w odniesieniu do niektórych aspektów filaru trzeciego. Ma on mianowicie prawo wydawania tych orzeczeń dotyczących prawomocności i interpretacji uchwał ramowych oraz uchwał dotyczących interpretacji konwencji podjętych na podstawie Tytułu VI Traktatu w sprawie UE oraz prawomocności i interpretacji środków służących ich implementacji o ile państwo członkowskie UE uznały powyższą jurysdykcję poprzez złożenie stosownego oświadczenia podczas podpisywania Traktatu Amsterdamskiego lub w okresie późniejszym. Oświadczenie takie może dotyczyć wyłącznie spraw rozpatrywanych przez sądy krajowe, od których orzeczenia – zgodnie z prawem krajowym danego państwa – nie ma odwołania, lub także od orzeczeń dotyczących spraw, od których istnieje możliwość odwołania się do sądu wyższej instancji (art. 35 Traktatu w sprawie UE).

W przypadku przepisów regulujących funkcjonowanie filaru II Trybunał Sprawiedliwości nie ma jurysdykcji do wydawania orzeczeń wstępnych.

Orzeczenia wstępne, wydane przez Trybunał Sprawiedliwości, są wiążące dla sądu krajowego, który zwrócił się do Trybunału o takie orzeczenie.

O orzeczenie wstępne może zwrócić się tylko sąd krajowy, przed którym toczy się sprawa i który jest zobowiązany do wydania orzeczenia. Jakiego rodzaju

sądów mogą zwracać się o wydanie orzeczenia? A więc przede wszystkim sądy powszechne, w praktyce również sądy rozpatrujące sprawy karne, chociaż prawo karne nie jest objęte prawem unijnym, ponadto sądy administracyjne oraz takie sądy arbitrażowe, które spełniają kryteria ustalone przez Trybunał Sprawiedliwości. Nie mogą natomiast zwracać się do Trybunału Sprawiedliwości o wydanie orzeczeń wstępnych organy administracyjne i organy samorządu zawodowego.

Postępowanie przed Trybunałem. Stronami przed Trybunałem mogą być państwa członkowskie, niektóre organy UE (Rada, Komisja, Parlament Europejski, Trybunał Obrachunkowy, Europejski Bank Centralny) oraz osoby prawne i fizyczne. Osoby prawne i fizyczne nie mogą jednak wnieść skargi przeciwko państwu, a w przypadku kwestii zbadania legalności aktu organu UE z prawem pierwotnym jedynie w odniesieniu do tego typu uchwał, które odnoszą się do nich lub innej osoby, ale tylko w przypadku, gdy dotyczą jej bezpośrednio i indywidualnie. W praktyce kompetencje rozstrzygania sporów wnoszonych przez osoby fizyczne i prawne zostały przejęte przez Sąd Pierwszej Instancji, a Trybunał Sprawiedliwości w ich przypadku pełni funkcję sądu odwoławczego.

Kompetencje Trybunału w zakresie filaru pierwszego są obowiązkowe. Oznacza to, że Trybunał jest władny rozparzyć sprawę z chwilą jej wniesienia przez jedną ze stron w sporze. W przypadku jednak filaru trzeciego jurysdykcja może obowiązywać tylko w zakresie prawomocności interpretacji aktów i środków wymienionych wyżej i to pod warunkiem, że państwa członkowskie uprzednio złożyły wspomniane oświadczenie o uznaniu kompetencji Trybunału w tym zakresie.

Od wyroków Trybunału nie ma odwołania. Podlegają one przymusowemu wykonaniu na terytorium państw członkowskich, tak jak wyroki sądów krajowych.

Wniesienie skargi do Trybunału Sprawiedliwości następuje poprzez skierowanie jej w formie pisanej do jego Sekretarza. Skarga winna zawierać określenie stron i ich adres (siedzibę), przedmiot sporu z ewentualnym podaniem jego wartości oraz ewentualnie wnioski dowodowe oraz zwięźle sformułowane zarzuty, uzasadnienie skargi.

W sprawach większej wagi oraz gdy sprawę wnosi państwo członkowskie lub organy UE, Trybunał obraduje w pełnym składzie. Inne sprawy rozpatrywane są przez izby lub przez Wielką Izbę (11 sędziów).

Postępowanie przed Trybunałem składa się z dwóch części: postępowania pisemnego i postępowania ustnego. Pierwsza część rozpoczyna się od dostarczenia pozwu stronie pozwanej, która ustosunkowuje się do niego w formie pisma procesowego. Następnie obydwie strony wypowiadają się jeszcze raz, ustosunkowując się do argumentów strony przeciwnej.

Na procedurę ustną składa się odczytanie protokołu opracowanego przez wybranego w danej sprawie sędziego–sprawozdawcę, wysłuchanie przez Trybunał pełnomocników stron, doradców i adwokatów oraz rzecznika generalnego, jak też – jeśli tak Trybunał postanowi – świadków i opinii biegłych. Państwa – strony muszą bowiem być reprezentowane przez pełnomocnika, zaś osoby prawne i fizyczne przez członka izby prawniczej jednego z państw członkowskich albo osobę, która może być pełnomocnikiem w postępowaniu przed sądem krajowym.

Trybunał może nakazać przesłuchanie świadka lub biegłego przez władze sądowe w jego stałym miejscu zamieszkania. W stosunku do świadków, którzy nie stawili się, trybunał ma uprawnienia, które są przyznane sądom krajowym, i może nałożyć na nich kary pieniężne.

Rozprawa jest jawna, o ile Trybunał nie postanowi inaczej. Obrady Trybunału są niejawne.

Po obradach Trybunał wydaje orzeczenie. Zawiera ono uzasadnienie oraz nazwiska sędziów, uczestniczących w podjęciu orzeczenia. Orzeczenia podpisuje Prezes i Sekretarz Trybunału. Są one odczytywane na posiedzeniu jawnym.

Żądanie rewizji wyroku można wnieść do Trybunału jedynie w przypadku wykrycia faktu, którego znajomość mogłaby mieć istotny wpływ na orzeczenie Trybunału, a który nie był znany ani Trybunałowi, ani stronie żądającej rewizji. Procedura rewizji wszczyna się na mocy orzeczenia Trybunału. Nie można żądać rewizji po upływie 10 lat od wydania orzeczenia.

Postępowanie procesowe przed Trybunałem Sprawiedliwości jest wyjątkowo długie. Zaledwie 46% wniesionych spraw jest rozstrzyganych w ciągu 3 lat, 24% – po 3–4 latach, 22% – po 4–5 latach, zaś 7% aż po upływie 9–10 lat.

Działalność. Trybunał Sprawiedliwości UE prowadzi wyjątkowo aktywną działalność. W ramach CECA Trybunał zajmował się głównie odwołaniami osób prawnych od decyzji organu zarządzającego. W przypadku WE, w pierwszych latach jej działalności, sprawy do niego były wnoszone głównie przez Komisję przeciwko rządowi państw członkowskich o nieprzestrzeganie postanowień Traktatu WE. Następnie pojawiły się spory wnoszone przez rządy oraz osoby prawne i fizyczne przeciwko uchwałom Komisji. Od końca lat sześćdziesiątych szybko wzrasta liczba spraw wnoszonych przez sądy krajowe, a dotyczących interpretacji i stosowania prawa Wspólnoty, jak też spraw wnoszonych przez funkcjonariuszy międzynarodowych przeciwko Wspólnotom. Spowodowało to, że od początku lat osiemdziesiątych Trybunał był przepracowany. Rokrocznie do Trybunału wnoszonych jest kilkaset spraw. W 1997 r. do Trybunału wpłynęły 623 sprawy w tym samym roku rozpatrzył on 377 spraw, w tym wydał on 235 orzeczeń wstępnych.

W latach 1954–1994 do Trybunału Sprawiedliwości wniesiono 3 271 spraw, w tym państwa członkowskie wniosły 301 pozwów, Komisja – 1 072, Parlament

Europejski – 19, Rada – 4, osoby cywilne i prawne – 1875. Pozwanymi byli: państwa członkowskie – w 1 043 przypadkach, Komisja – 1490, Rada – 252, Parlament Europejski – 29, osoby cywilne i prawne – 6, wyroki Trybunału Sprawiedliwości są z reguły prawie zawsze wykonywane. Do końca zaś 1999r. wniesiono 11406 spraw.

Sekretariat. Trybunał Sprawiedliwości posiada Sekretariat, pełniący funkcję organu administracyjno – technicznego. Sekretariatem kieruje Sekretarz, wybierany i odwoływany przez Trybunał Sprawiedliwości. W 2001r. było w nim zatrudnionych 847 osób na etatach i 114 na kontraktach. Siedziba Trybunału Sprawiedliwości i jego Sekretariatu znajduje się w Luksemburgu

B. Organy o statusie autonomicznym

a. Sąd Pierwszej Instancji. W wyniku nadmiaru spraw wnoszonych do Trybunału Sprawiedliwości, zainicjował on utworzenie Sądu Pierwszej Instancji. Znalazło to odbicie w postanowieniach Jednolitego Aktu Europejskiego, na podstawie których Rada uchwałą z 24 X 1988 r. powołała do życia Sąd Pierwszej Instancji przy Trybunale Sprawiedliwości z siedzibą w Luksemburgu. Sekretariat Trybunału Sprawiedliwości obsługuje także Sąd Pierwszej Instancji.

Pierwotnie Sąd Pierwszej Instancji składał się z 15 sędziów, wybieranych przy zastosowaniu tej samej procedury, co przy wyborze sędziów Trybunału Sprawiedliwości. Kadencja sędziów trwa sześć lat. Mogą oni być ponownie wybierani. Co trzy lata odnawiana jest połowa składu Sądu

Traktat Nicejski stanowi, że Sąd składa się z co najmniej jednego sędziego z każdego państwa członkowskiego. Dopuszcza on też możliwość powołania w Sądzie rzeczników generalnych.

Sąd posiada pięć izb. Aparatem administracyjnym Sądu kieruje Sekretarz, wybierany i odwoływany przez Sąd.

Pierwotnie Sąd Pierwszej Instancji był kompetentny do rozpatrywania spraw wnoszonych przez osoby prawne i fizyczne a dotyczących:

- sporów między Wspólnotami a ich funkcjonariuszami międzynarodowymi na tle o pracę;
- sporów między Komisją a przedsiębiorstwami i organizacjami w zakresie uchwał Komisji skierowanych do tych osób prawnych na podstawie postanowień Traktatu Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali;
- sporów między osobami prawnymi i fizycznymi a organami Wspólnot, mających za przedmiot stosowanie przez przedsiębiorstwa przepisów o konkurencji Traktatu WE;

- sporów na tle odszkodowania, postulowanego przez osoby prawne i fizyczne, za szkody spowodowane przez organy i funkcjonariuszy Wspólnot.

Na podstawie decyzji Rady z 8 VI 1993 r. Sąd Pierwszej Instancji uzyskał prawo rozpatrywania wszelkich spraw wnoszonych przez osoby fizyczne i prawne, z wyjątkiem dotyczących prawa antydumpingowego i antysubwencyjnego oraz niektórych przepisów Traktatu CECA, które zostały objęte jurysdykcją Sądu na podstawie decyzji Rady UE z 7 III 1994 r. Nie uzyskał on natomiast uprawnień do wydawania orzeczeń wstępnych.

Traktat Nicejski istotnie rozszerzył kompetencje Sądu Pierwszej Instancji. Na podstawie znowelizowanego przez niego art. 225 Traktatu w sprawie WE Sąd uzyskał jurysdykcję w zakresie rozpatrywania i orzekania w charakterze pierwszej instancji spraw dotyczących:

- braku kompetencji, naruszenia istotnego wymogu proceduralnego, naruszenia traktatów założycielskich lub jakiegokolwiek przepisu co do jego stosowania, bądź z powodu nadużycia władzy, wniesionych przez państwo członkowskie, Radę lub Komisję, a ponadto w celu ochrony ich uprawnień – przez Parlament Europejski, Trybunał Obrachunkowy i Europejski Bank Centralny, a także przez osoby prawne i fizyczne, o ile są one adresatem danej uchwały lub skierowanej do innej osoby, ale pod warunkiem, że dotyczy ona ich bezpośrednio i osobiście;
- nie podjęcia uchwały, mimo istniejącego obowiązku, przez Parlament Europejski, Radę i Komisję, wniesionych przez państwo członkowskie lub organy UE;
- nie przesłania do nich uchwały przez organy UE, wniesionych przez osoby prawne i fizyczne;
- odszkodowania za szkody wyrządzone przez organy UE i ich funkcjonariuszy;
- stosunków o pracę między UE a ich funkcjonariuszami;
- objętych klauzulą arbitrażową zawartą w umowach prawa publicznego lub prywatnoprawnych, zawartych przez Wspólnoty lub w ich imieniu.

Ponadto Sąd Pierwszej Instancji uzyskał prawo rozpatrywania i orzekania w sprawie orzeczeń izb sądowych, których istnienie przewiduje Trybunał Nicejski. Mają one być tworzone przez Radę UE na wniosek Komisji, po zasięgnięciu opinii Trybunału Sprawiedliwości i Parlamentu Europejskiego lub na żądanie Trybunału Europejskiego, po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i Komisji. Zadaniem ich ma być rozpatrywanie i orzekanie w charakterze pierwszej instancji niektórych rodzajów spraw i postępowań w specyficznych dziedzinach.

Sąd Pierwszej Instancji uzyskał takie prawo wydawania orzeczeń wstępnych. Mają one dotyczyć specyficznych dziedzin, które zostaną ustalone w jego statucie. Jego orzeczenia wstępne mogą być przedmiotem rewizji dokonanej przez Trybunał Sprawiedliwości, o ile istnieje poważne ryzyko naruszenia jedności lub zawartości prawa Wspólnot Europejskich.

Sąd Pierwszej Instancji każdego roku rozpatruje ponad 300 spraw (np. w 1999 r. – 384), w tym prawie że połowa dotyczy sporów na tle pracy między Wspólnotami a ich funkcjonariuszami międzynarodowymi. Sąd obraduje w zespołach trzy- i pięcioosobowych; w niektórych przypadkach, określonych w jego regulaminie, obraduje w składzie pełnym. Od orzeczenia Sądu przysługuje odwołanie do Trybunału Sprawiedliwości w ciągu dwóch miesięcy od dostarczenia orzeczenia. Odwołanie może dotyczyć tylko następujących kwestii prawnych: braku właściwości, uchybień procesowych lub naruszenia prawa unijnego. Jeśli odwołanie jest nie zasadne Trybunał oddala je; natomiast jeśli jest zasadne to Trybunał wydaje ostatecznie orzeczenie, o ile sprawa nadaje się do rozstrzygnięcia w postępowaniu rewizyjnym, lub przekazuje ją Sądowi z wiążącymi instrukcjami do ponownego rozpatrzenia.

b. Trybunał Obrachunkowy. Utworzony w 1977 r. w miejsce Komitetu Audytowego, z siedzibą w Luksemburgu.

W skład Trybunału Obrachunkowego wchodzi po jednym członku z każdego państwa członkowskiego, mianowanych przez Radę, spośród kandydatów przedstawionych przez państwa członkowskie. Rada działa w tej kwestii jednomyślnie, po uprzednim zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego. Kadencja członków Trybunału trwa sześć lat i może być odnawialna.

Członkowie Trybunału nie mogą zabiegać ani też przyjmować instrukcji od kogokolwiek. Działają oni w interesie ogólnym UE.

Zadaniem Trybunału jest przeprowadzanie kontroli wszystkich dochodów i wydatków UE pod kątem zgodności z prawem oraz prawidłowości zarządzania finansami UE. Składa on okresowe sprawozdania sporządzone na wniosek danego organu UE lub z własnej inicjatywy, a ponadto roczne sprawozdanie, po zamknięciu roku obrachunkowego. Zostają one przedstawione innym organom UE i publikowane, wraz z ich odpowiedziami na te sprawozdania, w Dzienniku Urzędowym Wspólnot Europejskich. Ponadto Trybunał Obrachunkowy może w każdej chwili przedstawić uwagi, zwłaszcza w formie specjalnych sprawozdań, dotyczące poszczególnych spraw oraz przedkładać opinie na wniosek innych organów UE.

Jak z powyższego wynika, Trybunał – mimo swej nazwy – nie jest organem sądownym, nie może bowiem wydawać wiążących orzeczeń. Nie jest też żadnym organem władczym, gdyż nie ma prawa wydawania wiążących aktów indywidualnych. Ustala on jedynie stan faktyczny w zakresie prawidłowości lub niepra-

widłowości zarządzania wpływami i wydatkami Wspólnot Europejskich i ich organów. Na podstawie jednak jego ustaleń główne organy Wspólnot mogą podjąć wiążące uchwały.

Trybunał dosyć często w praktyce dowodził, że niektóre wydatki były źle poczynione, szczególnie na rolnictwo. Rzadko natomiast zajmował stanowisko, że poszczególne organy UE źle zarządzały finansami.

c. Europejski System Banków Centralnych i Europejski Bank Centralny.

Europejski System Banków Centralnych (ESBC) i Europejski Bank Centralny (EBC) zostały utworzone na podstawie Traktatu w sprawie Unii Europejskiej z chwilą rozpoczęcia przez UE realizacji trzeciego etapu budowy unii walutowej. Głównym celem ESBC jest utrzymywanie stabilności cen i wspieranie ogólnej polityki gospodarczej UE poprzez: definiowanie i realizowanie polityki pieniężnej UE; przeprowadzanie operacji dewizowych; utrzymywanie oficjalnych rezerw dewizowych państw członkowskich i zarządzanie nimi; wspieranie sprawnego działania systemów płatniczych.

ESBC składa się z Europejskiego Banku Centralnego (EBC) i narodowych banków centralnych. Jest zarządzany przez organy EBC.

Głównymi funkcjami EBC jest:

- zarządzanie ESBC;
- emitowanie banknotów oraz wydawanie zgody na emitowanie banknotów i monet przez narodowe banki centralne;
- wydawanie rozporządzeń, decyzji, zaleceń i opinii oraz inicjowanie wydawania analogicznych aktów przez główne organy UE w zakresie polityki monetarnej i finansów UE;
- wydawanie opinii na prośbę głównych organów UE lub stosownych organów krajowych oraz z własnej inicjatywy;
- nakładanie grzywien i okresowych opłat karnych na przedsiębiorstwa, które nie stosują się do jego rozporządzeń i decyzji.

Na podstawie uchwały Rady może uzyskać prawo do nadzoru nad instytucjami kredytowymi i finansowymi państw członkowskich.

EBC posiada osobowość prawną. Wykonując zadania nałożone na ESBC przez Traktat w sprawie Unii Europejskiej EBC ani narodowe banki centralne nie mogą zabiegać ani przyjmować jakichkolwiek instrukcji do rządów państw członkowskich. Są one niezależne i autonomiczne w wykonywaniu swych funkcji.

EBC jest zobowiązany rokrocznie przedkładać Radzie Europejskiej, Radzie Komisji i Parlamentowi Europejskiemu sprawozdanie z działalności ESBC i realizacji polityki pieniężnej. Jego działalność podlega też – w przypadkach przewi-

dzianych przez powyższy Traktat – kontroli i wykładni Trybunału Sprawiedliwości.

Głównym organem EBC jest Rada Naczelna. W jej skład wchodzi członkowie Zarządu i prezesi narodowych banków centralnych. W jej posiedzeniach mogą też uczestniczyć, ale bez prawa głosowania, Przewodniczący Rady UE i członkowie Komisji UE. Uchwały Rady Naczelnej zapadają zazwyczaj większością głosów. Uchwały Rady dotyczące niektórych problemów polityki walutowej wymagają większości 2/3 kapitału bankowego, reprezentującego co najmniej połowę jego właścicieli. Rada Naczelna zbiera się 10 razy w roku.

Zarząd prowadzi politykę pieniężną zgodną z uchwałami Rady Naczelnej oraz administruje EBC. Składa się on z Prezesa, Wiceprezesa i czterech członków, powoływanych ze względu na ich autorytet i doświadczenie zawodowe w dziedzinie walutowej lub bankowej. Są oni powoływani na zlecenie Rady UE, po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i Rady Naczelnej EBC, za wspólną zgodą państw członkowskich na szczeblu szefów państw lub rządów. Ich kadencja trwa 8 lat.

d. Rzecznik Praw Obywatelskich (Ombudsman). Instytucja Rzecznika została utworzona przez Traktat w sprawie Unii Europejskiej (art. 195). Rzecznika powołuje Parlament Europejski po każdorazowych wyborach do niego na okres jego kadencji. Może on być odwołany przez Trybunał Sprawiedliwości na wniosek Parlamentu, jeśli dopuścił się on poważnego uchybienia w swej działalności lub przestał odpowiadać warunkom niezbędnym dla wykonywania jego funkcji. Po upływie swej kadencji Rzecznik może być ponownie wybrany na tą funkcję.

Zadaniem Rzecznika jest przyjmowanie skarg od obywateli UE oraz osób fizycznych i prawnych, posiadających swą siedzibę na terenie UE, które dotyczą niewłaściwego zarządzania działaniami organów UE, z wyjątkiem Trybunału Sprawiedliwości i Sądu Pierwszej Instancji. Rzecznik ma prawo przeprowadzać kontrole tego zarządzania z własnej inicjatywy oraz na podstawie skarg skierowanych do niego bezpośrednio lub poprzez posła Parlamentu Europejskiego, z wyjątkiem spraw, które są lub były przedmiotem postępowania sądowego. Jeżeli stwierdzi on przypadek złego zarządzania, wówczas zwraca się do stosownego organu o wyjaśnienie sprawy, który jest zobowiązany mu odpowiedzieć w ciągu trzech miesięcy. Następnie Rzecznik przedstawia swoje stanowisko w danej kwestii Parlamentowi Europejskiemu i temu organowi. Jednocześnie informuje o tym osobę, która złożyła skargę. Ponadto Rzecznik przedkłada rocznie Parlamentowi Europejskiemu sprawozdanie ze swej działalności.

Rzecznik jest całkowicie niezależny w wykonywaniu swych funkcji. Nie może zabiegać ani przyjmować od kogokolwiek żadnych instrukcji. W trakcie swej kadencji nie może prowadzić żadnej innej działalności zawodowej.

W trakcie pierwszych dwu i pół lat (lipiec 1995r. – grudzień 1997r.) wpłynęło 2257 skarg, jednak tylko 25% z nich leżało w jego kompetencji.

e. Wspólny Ośrodek Badań Jądrowych. Utworzony przez Komisję na podstawie art. 8 Traktatu EURATOMu. Ośrodek składa się z zakładów i laboratoriów badawczych, przejętych od państw członkowskich na podstawie specjalnych umów: w Ispra (Włochy), Petten (Holandia), Geel (Belgia) i Karlsruhe (RFN), a ponadto 4 dodatkowych laboratoriów zbudowanych przez EURATOM na bazie powyższych narodowych laboratoriów. Liczba osób zatrudnionych w tych laboratoriach na przestrzeni istnienia Ośrodka ulegała istotnej fluktuacji w związku z kryzysami, jakie przechodził EURATOM, i wahała się od prawie że 2300 osób w latach sześćdziesiątych do 1600 w latach dziewięćdziesiątych.

Program badawczy Ośrodka realizowany jest zazwyczaj co najmniej w połowie przez powyższe zakłady i laboratoria, pozostała zaś jego część realizowana jest przez narodowe instytuty badawcze państw członkowskich, a niekiedy także przez instytuty z państw nieczłonkowskich, na podstawie zawieranych przez niego kontraktów z tymi instytucjami.

Zadaniem Ośrodka jest realizacja programów badań w zakresie pokojowego wykorzystania energii atomowej. Programy te koncentrują się na badaniach, które przekraczają możliwości poszczególnych państw członkowskich, mają one też wypełniać luki w programach narodowych instytutów badawczych. Ponadto Ośrodek koordynuje prace narodowych instytutów badawczych w powyższej dziedzinie.⁴

f. Agencja Zaopatrzenia. Rozpoczęła działalność w maju 1960 r. na podstawie Traktatu EURATOMu i statutu nadanego jej przez Radę. Jest kierowana przez dyrektora i jego zastępcę, powoływanych przez Komisję UE.

Założeniem działalności Agencji miało być zapewnienie dostaw materiałów rozszczepialnych dla użytkowników na terenie państw członkowskich i kontrolowanie, by były one wykorzystywane wyłącznie w celach pokojowych. W tym celu Traktat EURATOMu przyznał jej prawo opcji w zakresie nabywania praw użytkowania i zużywania materiałów rozszczepialnych, stanowiących własność Wspólnoty, i nabywania praw własności we wszystkich innych przypadkach. Prawo to Agencja miała wykonywać przez zawieranie kontraktów z producentami materiałów rozszczepialnych, które powinien jej zaoferować każdy producent. Ma też wyłączne prawo zawierania kontraktów w sprawie dostaw tych materiałów, pochodzących zarówno ze Wspólnot, jak i spoza, dla ich użytkowników, tzn. że producent nie może ich sprzedać bezpośrednio użytkownikowi.

4 Szerzej na temat Ośrodka patrz pkt. 1 B b rozdz. VII.

W związku z nadmiarem materiałów rozszczepialnych w stosunku do popytu, Komisja zezwoliła na zawieranie bezpośrednich umów w sprawie dostaw materiałów rozszczepialnych przez producentów dla użytkowników, bez pośrednictwa Agencji. Winna ona być jednak zawiadamiana co kwartał przez producentów lub importerów tych materiałów o zawartych tego typu umowach.

Działalność Agencji podlega kontroli Komisji UE, która ma prawo weta wobec każdej jej decyzji.

g. Europejski Bank Inwestycyjny – został omówiony w pkt. 1 Cj rozdziału VII.

C. Ważniejsze organy doradcze, wspólne dla kilku organów głównych⁵

a. Komitet Ekonomiczno–Społeczny. Jest organem doradczym Rady i Komisji. Przedstawia on opinie na życzenie Rady lub Komisji oraz z własnej inicjatywy. Opinie mają charakter doradczy. Składa się z 222 przedstawicieli różnych dziedzin życia gospodarczego i społecznego państw członkowskich: przemysłowców, rolników, przewoźników, pracowników najemnych, kupców, rzemieślników, osób reprezentujących wolne zawody oraz inne zawody. Na poszczególne państwa przypada w nim następująca liczba miejsc: Francja, RFN, Wielka Brytania i Włochy – po 24, Hiszpania – 21, Austria, Belgia, Holandia, Grecja, Portugalia i Szwecja – po 12, Dania, Finlandia i Irlandia – po 9, Luksemburg – 6.

Traktat Nicejski stanowi, że liczba członków w Komitecie nie może być większa niż 350 osób, a z chwilą rozszerzenia UE o nowych członków poszczególne państwa będą mieć w nim następującą liczbę miejsc: RFN, Francja, Wielka Brytania i Włochy po 34, Hiszpania i Polska po 21, Rumunia – 15, Belgia, Czechy, Austria, Bułgaria, Grecja, Holandia, Portugalia, Szwecja i Węgry po 12, Dania, Finlandia, Irlandia, Litwa, Słowacja po 9, Estonia, Łotwa i Słowenia po 7, Cypr i Luksemburg po 6, Malta – 5.

Traktat w sprawie przystąpienia 10 nowych państw do UE z 16 IV 2003 r. zmniejszył RFN, Francji, Wielkiej Brytanii i Włochom liczbę miejsc w Komitecie z 34 do 24.

Członków Komitetu mianuje Rada, podejmując uchwałę większością kwalifikowaną, spośród dwukrotnej liczby kandydatów przedstawionych przez poszczególne państwa członkowskie, po uprzednim zasięgnięciu opinii Komisji i organizacji europejskich reprezentujących różne dziedziny życia gospodarczego i społecznego.

⁵ Organy doradcze poszczególnych organów głównych zostały omówione w podrozdziałach poświęconych organom głównym.

Członkowie Komitetu nie mogą zabiegać ani przyjmować od nikogo instrukcji. Winni oni wykonywać swoje funkcje w sposób całkowicie niezależny, w ogólnym interesie UE.

Komitet zbiera się na życzenie Rady lub Komisji oraz z własnej inicjatywy.

b. Komitet Regionów. Komitet Regionów został utworzony na podstawie Traktatu w sprawie Unii Europejskiej. Jest organem doradczym Rady i Komisji UE.

Komitet Regionów składa się z przedstawicieli organów regionalnych i lokalnych. Z poszczególnych państw w skład Komitetu wchodzi następująca liczba przedstawicieli powyższych organów:

Austria	– 11	Irlandia	– 9
Belgia	– 12	Luksemburg	– 6
Dania	– 9	Niemcy	– 24
Finlandia	– 9	Portugalia	– 12
Francja	– 24	Szwecja	– 11
Grecja	– 12	Wielka Brytania	– 24
Hiszpania	– 21	Włochy	– 24
Holandia	– 12		

Traktat Nicejski stanowi, że liczba członków Komitetu nie może przekroczyć 350, a z chwilą rozszerzenia się UE o nowe państwa poszczególne z nich posiadać będą w nim tyle samo miejsc co w Komitecie Ekonomiczno–Społecznym.

Traktat w sprawie przystąpienia do UE 10 nowych państw z 16 IV 2003 r. potwierdził postanowienia Traktatu Nicejskiego w tej sprawie. Członków Komitetu oraz analogiczną liczbę ich zastępców powołuje Rada na okres 4 lat. Są oni niezależni, nie mogą otrzymywać od nikogo instrukcji, działają w ogólnym interesie UE. Nie mogą oni być jednocześnie członkami Parlamentu Europejskiego.

Rada i Komisja są zobowiązane zasięgać opinii Komitetu, jeśli przewiduje to Traktat w sprawie WE, mogą też zasięgać jego opinii w innych sprawach, o ile uznają to za stosowne. Może on także z własnej inicjatywy przedkładać tym organom swoje opinie. Również Parlament Europejski może zasięgać opinii Komitetu Regionów.

c. Komitet Ekonomiczno–Finansowy został utworzony w miejsce Komitetu Walutowego na początku trzeciego etapu budowy unii walutowej (monetarnej) na

podstawie Traktatu w sprawie Unii Europejskiej. Każde z państw członkowskich, Rada, Komisja i Europejski Bank Centralny wyznaczają do niego nie więcej niż po dwóch członków. Komitet: na prośbę Rady lub Komisji UE lub z własnej inicjatywy przedkłada im opinie związane z budową i funkcjonowaniem unii walutowej; obserwuje sytuację gospodarczą i finansową państw członkowskich i Unii oraz składa Radzie i Komisji regularne informuje na ten temat; bierze udział w przygotowaniu prac Rady w zakresie spraw walutowych; bada, przynajmniej raz w roku, sytuację w zakresie przepływu kapitału i swobody płatności wynikających z realizacji Traktatu w sprawie WE oraz działań podjętych przez Radę, oraz przedkłada Radzie i Komisji wyniki tych badań.

d. Komitet Naukowo–Techniczny. Utworzony na podstawie Traktatu EURATOMu. Jest organem doradczym Rady i Komisji w zakresie tworzenia i realizowania programów naukowo–badawczych i szkolenia w dziedzinie wykorzystania energii atomowej w celach pokojowych, a zatem realizowanych w ramach EURATOMu. W szeregu przypadkach Rada i Komisja przed podjęciem uchwały są zobowiązane zasięgać opinii Komitetu.

Komitet składa się z wybitnych naukowców i menedżerów przemysłu atomowego z państw członkowskich UE, wybieranych przez Radę po konsultacji z Komisją.

Zgodnie z postanowieniami Traktatu w sprawie przystąpienia 10 państw do UE z 16 IV 2003 r. Komitet ma składać się z 39 członków.

2. Filar drugi

A. Organy funkcjonujące także w ramach innych filarów

a. Rada Europejska. Zgodnie z art. 13 Traktatu UE Rada Europejska określa zasady i ogólne wytyczne wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, włączając sprawy, które mają wpływ na obronność. Na podstawie zaś art. 17 Traktatu UE jest uprawniona do podejmowania uchwał zmierzających do kształtowania wspólnej polityki obronnej, która z czasem może prowadzić do wspólnej obrony.

Wreszcie Rada decyduje o wspólnych strategiach realizowanych przez UE w dziedzinach, w których państwa członkowskie mają ważne, wspólne interesy.

b. Rada – Rada Spraw Ogólnych i Stosunków Zewnętrznych. W przypadku filaru drugiego Rada obraduje w składzie ministrów spraw zagranicznych. Zazwyczaj na posiedzenia tego typu zapraszani są też ministrowie obrony. Nosi ona – zgodnie z postanowieniami sesji Rady Europejskiej w Sewilli w dniach 21–22 VI 2002 r. – nazwę Rady Spraw Ogólnych i Stosunków Zewnętrznych.

Zgodnie z art. 13 ust. 4 Rada zapewnia jedność, spójność i skuteczność działań UE. Zaleca ona Radzie Europejskiej przyjęcia wspólnych strategii i realizuje je, w szczególności poprzez uchwalanie wspólnych działań i wspólnych stanowisk. Natomiast ust. 3 tegoż artykułu stanowi, że Rada podejmuje uchwały niezbędne dla określenia i prowadzenia wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa na podstawie ogólnych wytycznych, określanych przez Radę Europejską.

Rada uchwała wspólne działania, które dotyczą szczególnych sytuacji, w przypadku których działania operacyjne UE uznaje się za niezbędne. Ustala się w nich cele, zakres, środki realizacji. Zobowiązują one państwa członkowskie do prowadzenia wspólnej działalności w oparciu o powyższe uchwały. Jest uprawniona do zwracania się do Komisji o przedłożenie jej stosownych propozycji dotyczących wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa w celu zapewnienia realizacji wspólnego działania.

Zgodnie zaś z art. 15 Traktatu UE Rada uchwała wspólne stanowiska określające stosunek UE do poszczególnych spraw o charakterze geograficznym lub tematycznym. Państwa członkowskie są zobowiązane do prowadzenia ich polityk zgodnie z założeniami tych wspólnych stanowisk.

Wreszcie na forum Rady państwa członkowskie informują się i konsultują wzajemnie w każdej sprawie dotyczącej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa o znaczeniu ogólnym, w celu zapewnienia najbardziej skutecznego wpływu UE poprzez środki zgodnego i zbieżnego działania.

Rada – jako zasada – podejmuje uchwały jednomyślnie. Wstrzymanie się od głosu danego jej członka nie uniemożliwia podjęcie uchwały. Wstrzymując się od głosu członek Rady może wyjaśnić przyczyny takiego postępowania w postaci formalnego oświadczenia. W duchu wzajemnej solidarności wstrzymujące się od głosu państwo członkowskie winno powstrzymać się od jakichkolwiek działalności, które byłyby sprzeczne lub hamowały działania UE na podstawie podjętej uchwały. Jeżeli jednak członkowie Rady, którzy wstrzymali się od głosu i złożyli w tym względzie stosowne formalne oświadczenie, stanowią ponad jedną trzecią głosów ważonych w Radzie, uchwała w danej sprawie nie może być podjęta (art. 23 ust. 1).

Na podstawie art. 23 ust. 2 Rada może uchwalać kwalifikowaną większością głosów wspólne działania, wspólne stanowiska oraz wszelkie inne uchwały na podstawie wspólnej strategii oraz uchwały realizujące wspólne działania lub wspólne stanowiska.

Jeżeli członek Rady stwierdzi, że z ważnych i przedstawionych przez niego przyczyn, dotyczących polityki krajowej, zamierza sprzeciwić się podjęciu uchwały podejmowanej kwalifikowaną większością głosów, głosowanie nie jest przeprowadzane. Rada może, działając większością kwalifikowaną postanowić

przekazać sprawę Radzie Europejskiej w celu podjęcia jednomyślnie stosowanej uchwały.

W przypadku podejmowania uchwał większością kwalifikowaną stosowane jest głosowanie ważne. Poszczególne państwa mają tyle głosów ile posiadają w Radzie w ramach filaru pierwszego.

c. Urząd Przewodniczącego Rady (Prezydencja). Zgodnie z art. 18 Traktatu UE Urząd Przewodniczącego (Prezydencja): reprezentuje UE w sprawach związanych ze wspólną polityką zagraniczną i bezpieczeństwa; jest odpowiedzialny za realizację uchwał, podejmowanych na mocy powyższego Traktatu; wyraża on stanowisko UE na forum organizacji międzynarodowych i na konferencjach międzynarodowych.

Urząd jest wspierany przez Sekretarza Generalnego Rady, a jeżeli zaistnieje potrzeba także przez państwo członkowskie, które – po dotychczasowym – obejmuje ten Urząd.

Na podstawie zaś art. 21 Traktatu UE Urząd Przewodniczącego konsultuje się z Parlamentem Europejskim w zakresie głównych i podstawowych kierunków wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, oraz zapewnia, by stanowisko Parlamentu Europejskiego było należycie brane pod uwagę. Winien też informować Parlament o rozwoju polityki zagranicznej i bezpieczeństwa UE.

d. Komisja. Pozycja Komisji w filarze drugim – w porównaniu do pozycji w filarze pierwszym – w chwili jej utworzenia była niewielka. Nie pełniła ona w nim roli organu zarządzającego, lecz raczej organu wspierającego i pomagającego innym stosowanym organom w wypracowywaniu i realizacji wspólnej polityki bezpieczeństwa UE.

Traktat Amsterdamski wzmocnił nieco jej pozycję w tym filarze. Na podstawie zmodyfikowanego art. 27 Traktatu UE Komisja „w pełni” uczestniczy w pracach prowadzonych w dziedzinie wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa. Nadal jednak nie ma uprawnień w zakresie podejmowania uchwał, wiążących państwa członkowskie, lecz jedynie uprawnienia wychowawczo-wspomagające. Zgodnie bowiem z art. 18 Traktatu UE Komisja „w pełni” uczestniczy w reprezentowaniu przez Urząd Przewodniczącego spraw związanych ze wspólną polityką zagraniczną i bezpieczeństwa, jak też w realizacji przez ten Urząd uchwał, podejmowanych w tych dziedzinach na podstawie Traktatu UE.

Może wnioskować do Urzędu Przewodniczącego o zwołanie nadzwyczajnego posiedzenia Rady w ciągu czterdziestu ośmiu godzin, w przypadkach wymagających szybkiej decyzji. Może też przedstawiać Radzie wnioski w zakresie wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, jak też zwracać się do Rady z zapytaniami na temat powyższej wspólnej polityki (art. 22).

e. Parlament Europejski. Również w przypadku Parlamentu Europejskiego jego rola w filarze drugim jest niewielka. Zgodnie z art. 21 Traktatu UE winien on być konsultowany przez Urząd Przewodniczącego, w sprawach dotyczących głównych aspektów i podstawowych kierunków wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa UE, który z kolei jest zobowiązany, by stanowisko Parlamentu Europejskiego było „należycie brane pod uwagę”.

Winien on być regularnie informowany przez Urząd Przewodniczącego i Komisję o rozwoju polityki zagranicznej i bezpieczeństwa UE. Może kierować do Rady zapytania oraz wydawać pod jej adresem zalecenia.

Rokrocznie przeprowadzą na swym forum debatę poświęconą postępowi wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa.

Wreszcie zgodnie z art. 28 Traktatu UE Parlament Europejski zatwierdza wydatki administracyjne organów, ponoszone na działalność w ramach filaru drugiego, jak też te wydatki operacyjne w ramach wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, z wyjątkiem operacji, które mają skutki dla wojskowości lub obronności, chyba że Rada postanowi inaczej.

f. Komitet Stałych Przedstawicieli. Wykonuje funkcje usługowe na rzecz Rady, omówione w filarze pierwszym, w zakresie wspólnej polityki i bezpieczeństwa.

B. Organy funkcjonujące wyłącznie w filarze drugim

a. Wysoki Przedstawiciel do spraw Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa. Został powołany przez Traktat z Maastricht (art. 18). Funkcję tą – zgodnie z Traktatem – pełni Sekretarz Generalny Rady.

Zadaniem Wysokiego Przedstawiciela jest: wspieranie Urzędu Przewodniczącego w sprawach wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa; wspieranie Rady w powyższych sprawach, w szczególności poprzez współudział w formułowaniu przygotowania i realizacji decyzji w zakresie tej polityki; prowadzenie w imieniu Rady, na wniosek Urzędu Przewodniczącego, dialogu politycznego z stronami trzecimi.

b. Specjalni przedstawiciele w odniesieniu do poszczególnych kwestii polityki zagranicznej i bezpieczeństwa. Zgodnie z art. 18 ust. 5 Traktatu UE Rada może, a nie musi, powoływać specjalnych przedstawicieli do poszczególnych kwestii wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, ustalając jednocześnie zakres ich kompetencji.

c. Komitet Polityczny – Komitet Polityczny i Bezpieczeństwa. Komitet Polityczny istniał w systemie Europejskiej Współpracy Politycznej już od końca 1971 r. Na mocy art. 25 Traktatu z Maastricht został on włączony do systemu

instytucjonalnego II filaru. Zadaniem Komitetu jest monitorowanie sytuacji międzynarodowej w dziedzinach objętych wspólną polityką zagraniczną i bezpieczeństwa oraz przyczynianie się do określania polityk, poprzez dostarczanie Radzie opinii na jej żądanie lub z własnej inicjatywy. Winien też nadzorować realizację uzgodnionych polityk, nie naruszając odpowiedzialności Komisji i Urzędu Przewodniczącego.

Traktat Nicejski wyposażył ponadto Komitet Polityczny w funkcję politycznej kontroli oraz kierownictwo strategiczne operacjami kryzysowymi. Ponadto Rada może wyposażyć Komitet do podejmowania stosownych uchwał dotyczących politycznej kontroli i kierownictwa strategicznego w zakresie określonych przez nią celów operacji kryzysowych.

Rada Europejska na swej sesji w Kolonii w dniach 3–4 VI 1999r. postanowiła, że będzie utworzony Komitet Polityczny i Bezpieczeństwa. Jego skład oraz szczegółowe kompetencje ustaliła na swej sesji w Nicei w dniach 7–10 XII 2000 r. Jednocześnie postanowiła w aneksie 3 do aneksu 6, że przejmie on zadania zdefiniowane w art. 25 Traktatu UE, a więc które dotychczas wykonywał Komitet Polityczny.

Komitet Polityczny i Bezpieczeństwa składa się z wysokiej rangi urzędników ministerstw spraw zagranicznych w randze ambasadorów. Są nimi przedstawiciele lub sami dyrektorzy departamentów politycznych.

Zadaniem Komitetu jest śledzenie rozwoju sytuacji międzynarodowej, ustalanie czy istnieje niebezpieczeństwo lub zaistniał kryzys międzynarodowy, proponowanie Radzie sposobów rozwiązywania powstałych sytuacji kryzysowych, nadzorowanie uzgodnionych przedsięwzięć w zakresie wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa UE, strategiczne kierowanie operacjami w zakresie zapobiegania i rozwiązywania kryzysów, utrzymywanie kontaktów ze stosownymi organami UE, w tym z Wysokim Przedstawicielem.

Do czasu jego utworzenia Rada do spraw Ogólnych w 2000 r. powołała do życia Tymczasowy Komitet Polityczny i Bezpieczeństwa.

d. Komitet Wojskowy – został powołany przez Radę Europejską podczas sesji w Nicei. Składa się on z przedstawicieli szefów sztabów sił zbrojnych państw członkowskich. Zadaniem Komitetu jest przygotowanie zaleceń dla Komitetu Politycznego i Bezpieczeństwa w zakresie operacji militarnych UE, nadzorowanie realizacji powyższych operacji, jak też przygotowywanie zaleceń dla Sztabu Wojskowego.

Do czasu jego utworzenia Rada do Spraw Ogólnych w 2000 r. powołała do życia Tymczasowy Komitet Wojskowy.

e. Sztab Wojskowy – utworzony na Radzie Europejskiej podczas sesji w Nicei, składa się z ekspertów wojskowych. Wchodzi w skład Sekretariatu Generalnego Rady UE i podlega bezpośrednio jego Sekretarzowi Generalnemu. Zadaniem jego jest wczesne ostrzeżenie o zbliżających się kryzysach międzynarodowych, ocena sytuacji międzynarodowej, strategiczne planowanie w zakresie realizacji zadań petersberskich, ocena możliwości wykorzystania narodowych i międzynarodowych sił zbrojnych do realizacji powyższych zadań, realizacja polityki i decyzji podjętych przez Komitet Polityczny i Bezpieczeństwa. Do czasu jego utworzenia Rada do Spraw Ogólnych powołała w 2000 r. tymczasowy komitet ekspertów wojskowych.

f. Jednostka Planowania Strategicznego i Wczesnego Ostrzeżenia – utworzona na podstawie oświadczenia nr 6 załączonego do Aktu Końcowego Traktatu Amsterdamskiego. Zadaniem tego organu jest: monitorowanie i analizowanie rozwoju sytuacji międzynarodowej w dziedzinach objętych wspólną polityką zagraniczną i bezpieczeństwa; ustalanie potencjalnych kryzysów politycznych w obszarach, objętych powyższą polityką; określanie przyszłych głównych problemów dla działalności UE w dziedzinach, objętych tą polityką i ustalanie interesów UE w odniesieniu do nich.

g. Europejska Grupa Korespondentów. Istniała ona już w systemie Europejskiej Współpracy Politycznej i została wchłonięta następnie przez system wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa. Składa się z urzędników z państw członkowskich, odpowiedzialnych w nich za koordynację wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa.

h. Grupy robocze, mające charakter stały. Składają się one z ekspertów branżowych lub regionalnych w zakresie problematyki wchodzącej w zakres wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa. Zbierają się oni regularnie w Brukseli i przygotowują materiały dla Komitetów Stałych Przedstawicieli oraz Komitetu Politycznego.

i. Grupy ambasadorów państw UE w państwach trzecich i przy organizacjach międzynarodowych. Są to swego rodzaju quasi – organy, które wykształciły się w praktyce jeszcze w ramach Europejskiej Współpracy Politycznej. Zbierają się one zazwyczaj co miesiąc i ustalają wspólne stanowiska w zakresie problemów, występujących na terenie ich działania.

j. Inne organy. Rada Europejska na sesji w Kolonii w dniach 3 – 4 VI 1999r. przewidziała utworzenie w ramach filaru drugiego jeszcze kilku innych organów, a mianowicie: Ośrodka Oceny Sytuacji, Ośrodka Satelitarnego i Instytutu Studiów Bezpieczeństwa.

3. Filary trzeci

A. Organy funkcjonujące także w ramach innych filarów

a. Rada Europejska. W przeciwieństwie do filaru drugiego Rada Europejska – z formalnoprawnego punktu widzenia – posiada symboliczne kompetencje w ramach filaru trzeciego.

Na podstawie art. 40 Traktatu UE, w wersji ustalonej przez Traktat Amsterdamski, mogła ona jedynie udzielać upoważnienia zainteresowanym państwom członkowskim do podjęcia tzw. ściślejszej współpracy w ramach tego filaru. Problem taki mogła ona rozpatrywać wyłącznie wówczas, gdy został on skierowany do niej przez Radę, która z kolei mogła to uczynić w przypadku, gdy jedno z państw nie zgadzało się na udzielenie przez nią takiego upoważnienia.

Natomiast Traktat Nicejski zmniejszył rolę Rady Europejskiej w tym względzie. Stanowi on mianowicie, że państwo członkowskie może zwrócić się do Rady o przekazanie przez nią Radzie Europejskiej wniosku o udzielenie upoważnienia grupie państw do tzw. rozszerzonej współpracy. Po zajęciu stanowiska w tej sprawie przez Radę Europejską, ostateczną jednak decyzję podejmuje Rada.

Mimo tych skromnych uprawnień Rada Europejska odgrywa istotną rolę w zakresie rozwoju współpracy policyjnej i sądowej w sprawach karnych. Wprawdzie jej uchwały dotyczące powyższej problematyki, nie są wiążące, są to bowiem uchwały o charakterze politycznym, ze względu jednak na jej skład są one w pełni przetwarzane przez inne organy UE na uchwały prawne.

W praktyce Rada Europejska dosyć często zajmuje się problemami leżącymi w ramach filaru trzeciego. Najbardziej spektakularnym działaniem w tym zakresie była jej nadzwyczajna sesja, odbyta w Tampere w dniach 15–16 X 1999 r. Była ona poświęcona prawie wyłącznie problemowi stworzenia z UE obszaru wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, a więc głównie problematyce leżącej w sferze tego filaru.

b. Rada. Zgodnie z art. 34 ust. 2 Traktatu UE Rada podejmuje środki i wspiera współpracę, stosując odpowiednie formy i procedury w nim przewidziane, w celu realizacji badań UE. Może ona: uchylać wspólne stanowiska, określające stosunek Unii do konkretnych spraw; podejmować ramowe uchwały w celu zbliżenia prawa państw członkowskich w zakresie problematyki filaru trzeciego; podejmować uchwały w jakimkolwiek innym celu, zgodnym z celami Tytułu VI Traktatu UE, wyłączając jednak te, które służyłyby zbliżaniu prawa państw członkowskich; opracowywać konwencje, których przyjęcie zaleca państwom członkowskim zgodnie z ich wymogami konstytucyjnymi.

Uchwały powyższe Rada uchwała jednomyślnie. Jedynie uchwalenie środków służących realizacji konwencji, opracowanych przez nią, wymaga większości dwóch trzecich państw, które do tych konwencji przystąpiły. Uchwalenie zaś środków do wykonania uchwał, które nie dotyczą zbliżenia ustaw i przepisów państw członkowskich, wymaga większości kwalifikowanej.

Zgodnie zaś z art. 32 tegoż Traktatu Rada ustala warunki i jak też uchwałać środki służące wykonaniu tych uchwał; ograniczenia, zgodnie z którymi kompetentne władze jednego państwa członkowskiego mogą współpracować na terytorium innego państwa członkowskiego z jego stosownymi władzami.

Rada winna jest wspierać współpracę policji i innych służb za pośrednictwem EUROPOLu. Traktat Amsterdamski nałożył na nią obowiązek podjęcia w ciągu pięciu lat od wejścia jego w życie szeregu przedsięwzięć w celu wzmocnienia pozycji tego organu, jak też do utworzenia sieci badawczej, dokumentacyjnej i statystycznej w zakresie przestępczości transgranicznej.

Z kolei Traktat Nicejski nałożył na nią obowiązek wspierania współpracy poprzez EUROJUST, jak też ułatwiania ścisłej współpracy między EUROJUST i Europejską Siecią Sądową.

Wreszcie zgodnie z art. 33 Traktatu UE Rada ma stanowić forum, na które państwa członkowskie informują się i konsultują wzajemnie w celu skoordynowania ich działań w zakresie problematyki filaru trzeciego.

Jest ona uprawniona do upoważniania – kwalifikowaną większością głosów – państw członkowskich do podjęcia tzw. rozszerzonej współpracy w odniesieniu do problematyki znajdującej się w ramach filaru trzeciego. Zgodnie z wersją Traktatu UE, ustalonej przez Traktat Amsterdamski, jeśli jakieś państwo nie wyraziło zgody na udzielenie takiego upoważnienia, wówczas nie można było w Radzie głosować nad jego udzieleniem. Mogła ona jedynie większością kwalifikowaną zdecydować o przekazaniu sprawy Radzie Europejskiej.

Natomiast zgodnie z postanowieniami Traktatu Nicejskiego Rada może zawsze podjąć stosowne upoważnienie kwalifikowaną większością głosów, gdy otrzyma stosowny wniosek bezpośrednio od zainteresowanych państw członkowskich lub pośrednio poprzez Komisję. Przed podjęciem stosownej uchwały winna ona zasięgnąć opinii Parlamentu Europejskiego.

W przypadku, gdy Rada podejmie uchwały kwalifikowaną większością głosów, stosowane jest wówczas głosowanie ważne, a poszczególne państwa mają tyle głosów, co w przypadku głosowania w Radzie w zakresie problematyki filaru pierwszego.

c. Urząd Przewodniczącego (Prezydencja). Na podstawie art. 37 Traktatu UE Urząd Przewodniczącego reprezentuje UE w sprawach związanych ze

współpracą policyjną i sądową w sprawach karnych. Jest on odpowiedzialny za realizację uchwał, podejmowanych na mocy Tytułu VI, tj. regulujących powyższą współpracę. W tej roli wyraża on stanowisko UE na forum organizacji międzynarodowych i konferencji międzynarodowych.

Jest on zobowiązany do regularnego informowania Parlamentu Europejskiego o pracach prowadzonych w ramach UE na temat powyższej współpracy. W przeciwieństwie jednak do rozwiązań przyjętych w filarze drugim, nie jest on zobowiązany do zapewnienia, by stanowisko Parlamentu Europejskiego było należycie brane pod uwagę w pracach innych organów UE w ramach filaru trzeciego.

Z upoważnienia Rady może on prowadzić negocjacje, wspomagany przez Komisję, z jednym lub więcej państwami lub organizacjami międzynarodowymi, których celem jest zawarcie przez Radę umowy międzynarodowej w zakresie problematyki, leżącej w sferze filaru trzeciego.

d. Komisja. Na podstawie art. 36 ust. 2 Komisja „w pełni uczestniczy w pracach”, dotyczących współpracy w ramach problematyki filaru trzeciego. W przeciwieństwie jednak do jej pozycji w ramach filaru pierwszego w filarze trzecim nie pełni ona roli organu zarządzającego, lecz organu wspomagającego inne organy.

Współuczestniczy ona mianowicie w wykonywaniu przez Urząd Przewodniczącego funkcji reprezentacyjnej i wykonawczej, jak też przy negocjowaniu przez niego umów międzynarodowych z państwami i organizacjami międzynarodowymi. Jest też zobowiązana do informowania Parlamentu Europejskiego o pracach prowadzonych w ramach filaru trzeciego.

Na podstawie art. 40 Traktatu UE jest ona upoważniona do przedstawiania Radzie opinii w sprawie podjęcia przez grupę państw tzw. ściślejszej współpracy, jak też dołączenia się potem do tej współpracy kolejnego państwa.

Jednak w porównaniu do jej pozycji w ramach filaru drugiego, pozycja Komisji w ramach filaru trzeciego jest mocniejsza. Na podstawie bowiem art. 34 ust. 2 Traktatu UE Komisja ma prawo zgłaszać – obok państw członkowskich – do Rady wnioski o podjęcie przez nią stosownych uchwał, dotyczących problematyki filaru trzeciego.

Jest również uprawniona do wnoszenia spraw do Trybunału Sprawiedliwości w sprawie stwierdzenia legalności lub nielegalności uchwał, podjętych przez Radę (art. 35 ust. 6).

e. Parlament Europejski. Także w przypadku tegoż filaru pozycja Parlamentu Europejskiego, w porównaniu do jego pozycji w filarze pierwszym, jest niewielka. Na podstawie art. 39 Traktatu UE Rada jest zobowiązana do zasięgnięcia opinii Parlamentu Europejskiego przed podjęciem uchwał ramowych, innych

uchwał, których celem nie jest zbliżenie ustaw państw członkowskich i środków wykonawczych oraz wypracowaniem konwencji.

Winien on być regularnie informowany przez Urząd Przewodniczącego i Radę o pracach prowadzonych w ramach filaru trzeciego.

Może on kierować zapytania do Rady i udzielać jej zaleceń. Urząd Przewodniczącego nie ma jednak obowiązku dokładać starań, by stanowisko Parlamentu Europejskiego było należycie uwzględniane w pracach Rady i innych organów.

Parlament Europejski przeprowadza rokrocznie debatę w sprawie realizacji współpracy policji i sądów w sprawach karnych.

Jest on konsultowany przez Radę w przypadku rozpatrywania przez nią wniosku o podjęcie tzw. ściślejszej współpracy (art. 40).

f. Trybunał Sprawiedliwości. W przeciwieństwie do filaru drugiego Trybunał Sprawiedliwości posiada kompetencje w odniesieniu do problematyki występującej w filarze trzecim. Kompetencje te są jednak mniejsze niż jego kompetencje w filarze pierwszym, a uzyskał je dopiero na mocy postanowień Traktatu Amsterdamskiego.

Na podstawie art. 35 ust. 1 Traktatu UE Trybunał Sprawiedliwości ma jurysdykcję do wydania orzeczeń wstępnych dotyczących prawomocności i interpretacji uchwał ramowych oraz uchwał dotyczących interpretacji konwencji, podjętych przez Radę, jak też prawomocności i interpretacji środków służących ich implementacji.

Jurysdykcja Trybunału Sprawiedliwości nie jest jednak obligatoryjna. Zależy ona od tego, czy państwo członkowskie – podpisując Traktat Amsterdamski, lub w terminie późniejszym – złożyło w tej kwestii stosowne oświadczenie. Zgodnie z art. 35 ust. 3 istnieją w tej kwestii dwie możliwości: prawo do zwracania się do Trybunału uzyskują jedynie te sądy krajowe, od których orzeczeń nie ma odwołania; w wariantcie drugim – wszystkie sądy krajowe, o ile uznają one, że takie orzeczenie jest im potrzebne w danej sprawie, by wydać wyrok.

Stosowne oświadczenia o uznaniu jurysdykcji Trybunału Sprawiedliwości do wydania orzeczeń wstępnych do końca 2001 r. złożyło 11 państw, nie złożyła zaś Dania, Francja, Irlandia i Wielka Brytania.

Na podstawie zaś art. 35 ust. 6 Trybunał Sprawiedliwości posiada jurysdykcję w zakresie kontroli legalności uchwał ramowych oraz uchwał w sprawach wniesionych przez państwo członkowskie lub Komisję z powodu braku kompetencji, naruszenia postanowień Traktatu, naruszenia istotnego wymogu proceduralnego lub jakiegokolwiek postanowienia prawnego wydanego do jego wykonania lub nadużycia władzy.

Trybunał posiada też jurysdykcję do orzekania w każdym sporze między państwami członkowskimi, w zakresie interpretacji lub stosowania aktów, gdy taki spór nie może zostać rozstrzygnięty przez Radę w ciągu sześciu miesięcy od przedłożenia go Radzie przez jednego z jej członków, oraz w zakresie sporów między państwami członkowskimi a Komisją, dotyczących interpretacji lub stosowania konwencji opracowanych przez Radę.

Wreszcie posiada on jurysdykcję w zakresie stosowania przepisów dotyczących podejmowania i realizacji tzw. ściślejszej (rozszerzonej) współpracy w ramach filaru trzeciego.

Trybunał Sprawiedliwości nie posiada natomiast kompetencji w zakresie kontroli ważności lub proporcjonalności działań, prowadzonych przez policję lub inne organy ścigania, danego państwa członkowskiego lub wykonania obowiązków ciążących w państwach członkowskich w zakresie utrzymania prawa i porządku oraz ochrony bezpieczeństwa publicznego (art. 35 ust. 5).

B. Organy działające wyłącznie w ramach filaru trzeciego

a. Komitet Koordynacyjny. Został utworzony w 1988 r. Traktat z Maastricht włączył go do filaru trzeciego. Powszechnie jest nazywany Komitetem K 4. Nazwa ta pochodzi od numeru artykułu tego Traktatu, który regulował jego funkcjonowanie.

Komitet Koordynacyjny składa się z wyższych urzędników ministerstw spraw wewnętrznych i sprawiedliwości.

Zgodnie z art. 36 Traktatu UE zadaniem jego jest koordynowanie realizacji postanowień przepisów, dotyczących filaru trzeciego; przedkładanie Radzie – na jej wniosek lub z własnej inicjatywy – opinii; przygotowuje prace – z zastrzeżeniem roli Komitetu Stałych Przedstawicieli Rady – w zakresie problematyki filaru trzeciego.

b. Europejski Urząd Policji (EUROPOL). Utworzony na podstawie konwencji podpisanej 26 VII 1995 r., która weszła w życie 1 XI 1998 r. Zadaniem EUROPOLU jest działanie na rzecz zwiększenia efektywności działań stosownych organów państw członkowskich, przede wszystkim policji, w zakresie zapobiegania i zwalczania przede wszystkim przestępczości zorganizowanej, o ile dotyka ona co najmniej dwóch państw członkowskich.

Pierwotnie jego działalność miała dotyczyć prania brudnych pieniędzy, handlu narkotykami, materiałami rozszczepialnymi, handlu ludźmi, przemytu imigrantów. Następnie została ona rozciągnięta na działalność terrorystyczną, nielegalny handel bronią i materiałami wybuchowymi, przestępstwa przeciwko mieniu publicz-

nemu, przestępstwa przeciwko środowisku, handel materiałami hormonalnymi. Od 1999r. zajmuje się też fałszerstwami pieniędzy i środków płatniczych.

Cele te są realizowane poprzez: uzyskiwanie i analizowanie informacji oraz przekazywanie właściwym organom państw członkowskich informacji ich dotyczących; udzielanie pomocy w dochodzeniach w państwach członkowskich; stworzenie i zapewnienie funkcjonowania skomputeryzowanego systemu gromadzenia i przekazywania informacji o osobach, podejrzanych lub oskarżonych o popełnienie przestępstw, leżących w sferze działalności EUROPOLu, oraz osób, wobec których istnieje podejrzenie, że prawdopodobnie popełnią one takie przestępstwa. Zadaniem EUROPOLu jest także: rozwijanie wiedzy specjalistycznej w zakresie procedur śledczych; doradzanie w zakresie śledztw prowadzonych przez organy krajowe; opracowywanie sprawozdań na temat rozwoju przestępczości w państwach UE; prowadzenie badań szkolenia policji, jak też procedur śledczych oraz policyjnych metod technicznych i sądowych

Działalność EUROPOLu jest nadzorowana przez Wspólny Organ Nadzorczy. Pracami EUROPOLu kieruje Dyrektor i Zarząd. Zarząd składa się z przedstawicieli państw członkowskich. Zbiera się co najmniej dwa razy w roku.⁶

Działalność EUROPOLu nadzoruje Rada UE, której rokrocznie przedkłada sprawozdanie ze swej działalności, a ponadto – z punktu widzenia poszanowania praw jednostki – Wspólny Organ Nadzorczy.

c. Wspólny Organ Nadzorczy. Składa się z przedstawicieli państw członkowskich. Zadaniem jego jest kontrolowanie EUROPOLu pod kątem przestrzegania przez niego praw człowieka i przedkładanie stosownych wniosków Radzie UE.

d. Europejska Sieć Sądowa (EJN). Została utworzona na podstawie wspólnego działania w sprawie utworzenia EJN, przyjętego przez Radę 26 VI 1998 r. Składają się na nią tzw. punkty kontaktowe państw członkowskich, którymi są organy tych państw odpowiedzialne za międzynarodową współpracę sądową lub stosowne organy sądowe, o zbliżonych kompetencjach. Każde państwo winno utworzyć co najmniej jeden punkt kontaktowy, a ponadto jeden punkt winna utworzyć Komisja Europejska. EJN ma ułatwiać kontakty między punktami kontaktowymi, które mają działać na rzecz rozwoju współpracy między sądami państw członkowskich oraz udzielać informacji w zakresie prawa, procedur i praktyki zwalczania przestępczości w poszczególnych państwach.⁷

6 W ramach EUROPOLu funkcjonują oficerowie łącznikowi, delegowani przez państwa członkowskie. Ich funkcje są omówione w rozdziale IX pkt. c.

7 W ramach EJN funkcjonują sędziowie łącznikowi, wyznaczeni przez stosowne organy sądowe państw członkowskich. Ich funkcje są omówione w rozdziale IX pkt. c.

Z drugiej strony ma ona organizować regularne spotkania (zazwyczaj raz w kwartale) stosownych przedstawicieli państw członkowskich, celem oceny i usprawnienia współpracy między punktami kontaktowymi, jak też korzystanie z nich usług przez lokalne organy sądowe i administracyjne.

Wreszcie EJN ma zapewnić dostęp – przede wszystkim za pomocą sieci telekomunikacyjnej – do informacji dotyczących: punktów kontaktowych; władz sądowych państw członkowskich; systemów prawnych i procedur istniejących w tych państwach; tekstów dokumentów prawnych oraz konwencji międzynarodowych, obowiązujących w tych państwach.

Działalnością EJN kieruje Sekretariat Generalny Rady, nadzoruje zaś nią Rada.

e. Sprawiedliwość Europejska (EUROJUST). Powstanie jej przewidziała sesja Rady Europejskiej w Tampere, obradująca w dniach 15–16 X 1999 r. Decyzją Rady (nr 2000/799) z 12 XII 2000 r. został powołany tzw. tymczasowy EUROJUST. Zadaniem EUROJUST jest: koordynacja działania prokuratur, przede wszystkim w zakresie ciężkich przestępstw o charakterze międzynarodowym (szczególnie takich, jak pranie brudnych pieniędzy, przemyt ludzi, przemyt narkotyków, terroryzm, przestępstwa komputerowe) oraz przestępstw związanych z finansami UE, w tym prowadzenia postępowań śledczych. Udziela on też pomocy prawnej. W swej działalności współpracuje z EUROPOLem, któremu winien jest udzielać porad oraz informacji na temat procedur prawnych. Zakłada się, że w przyszłości przekształci się on we wspólny organ sądowy, wyposażony w kompetencje do zwalczania międzynarodowej przestępczości zorganizowanej.

Traktat Nicejski zobowiązał dodatkowo Radę do: umożliwiania EUROJUST ułatwienia współpracy między organami ścigania państw członkowskich; promowania wspierania przez niego śledztw karnych w odniesieniu do powyższych przestępstw międzynarodowych, w szczególności zaś wobec przestępczości zorganizowanej; ułatwiania ścisłej współpracy między EUROJUST i Europejską Siecią Sądową w szczególności w celu ułatwienia realizacji listów gończych i próśb o ekstradycję.

f. Europejska Akademia Policyjna (CEPOL). Utworzona decyzją Rady UE (nr 2000/82) z 27 XII 2000 r. na podstawie uchwały wspomnianej sesji Rady w Tampere. Zadaniem jej jest szkolenie wyższych oficerów państw członkowskich. Akademia składa się z sieci instytucji państw członkowskich, kształcących wyższych oficerów policji. Realizuje ona programy nauczania uchwalone przez jej Radę Administracyjną, składającą się z szefów powyższych instytucji narodowych, uzupełnionej w charakterze obserwatorów przez przedstawiciela Rady i Komisji UE oraz EUROPOLu.

Ponadto organizuje specjalistyczne szkolenia dla policjantów, szczególnie zajmujących się zwalczaniem przestępczości zorganizowanej, dąży do zharmonizowania programów nauczania w innych narodowych instytucjach kształcących policjantów, wspiera rozwój współpracy między nim, promuje rozwój wymiany szkoleniowej policjantów między państwami członkowskimi.

L i t e r a t u r a

- S.M. Amin, J. Justyński: Instytucje i porządek prawny Unii Europejskiej na tle tekstów prawnych oraz orzecznictwa Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości. Toruń 1999.
- G. Bernatowicz: Reforma instytucji europejskich. „Sprawy Międzynarodowe”, nr 3, 1997.
- M. Bieszki, M. Piankowski: Rola i funkcjonowanie Parlamentu Europejskiego. „Sprawy Międzynarodowe” nr 1, 1985.
- W. Czapliński: System instytucjonalny UE – (w:) Prawo Unii Europejskiej. Zagadnienia systemowe. Pod red. J. Barcza. Warszawa 2002.
- P. Dębowski: Propozycje zmian a nowe rozwiązania instytucjonalne w Unii Europejskiej w obliczu jej rozszerzenia. „Przegląd Prawa Europejskiego” nr 1, 1998.
- M. Drobysz: Stanowienia prawa przez Europejski Trybunał Sprawiedliwości – studium zasady ogólnej (w:) Wymiar Sprawiedliwości w Unii Europejskiej. Pod red. C. Mika. Toruń 2001.
- J. Galster: Pozycja Parlamentu Europejskiego w systemie instytucjonalnym Wspólnot Europejskich. Warszawa – Poznań – Toruń 1987.
- A. Graś: Możliwości kontrolne Trybunału Sprawiedliwości w II filarze Unii Europejskiej. „Przegląd Prawa Europejskiego” nr 1, 1997.
- S.L. Kaleda: Właściwość Trybunału Sprawiedliwości do wydawania orzeczeń wstępných w sytuacji krajowej – (w:) Studia z prawa Unii Europejskiej. Pod red. S. Bier-nata. UJ. Kraków 2000.
- K. Karski: Problem utworzenia urzędu prokuratora europejskiego – (w:) Wymiar sprawie-dliwości w Unii Europejskiej. Pod red. C. Mika. Toruń 2001.
- Z.M. Klepacki: Podejmowanie decyzji w organizacjach międzynarodowych. Warszawa 1981.
- Z.M. Klepacki: Organy organizacji międzynarodowych. Warszawa 1978.
- Z.M. Klepacki: Zachodnioeuropejskie zgromadzenia międzyparlamentarne. Warszawa 1967.
- J. Kranz: Praktyka głosowania w Radzie Ministrów Wspólnot Europejskich. „Studia Praw-nicze” nr 4, 1978.
- C. Lasok: Zarys prawa europejskiego. Cz. I. Toruń 1995.

- M. Lis: Struktura organizacyjna Wspólnot Europejskich (w:) Wspólnoty Europejskie (Unia). Wybrane problemy prawne. Cz. II. Pod red. J. Kolasy. Wrocław 1995.
- M. Lis: Struktura organizacyjna Wspólnot Europejskich (w:) Wspólnoty Europejskie. Wybrane problemy prawne. Pod red. J. Kolasy. Cz. I. Wrocław 1994.
- C. Mik: Europejskie prawo wspólnotowe. Zagadnienia teorii i praktyki. T. 1. Warszawa 2000r.
- K. Michałowska–Gorywoda: Podejmowania decyzji w Unii Europejskiej. Warszawa 2002.
- W. Morawiecki: Problemy reformy systemu Unii Europejskiej. SGH. Warszawa 1997.
- J. Plańarrá–Latanowicz: Trybunał Sprawiedliwości. Wspólnot Europejskich i ochrona praw podstawowych. Warszawa 2000r.
- E. Popławska: Instytucja Ombudsmana europejskiego. „Studia Europejskie”. CE UW, nr 4, 1997.
- K. Popowicz: Podstawy instytucjonalno-prawne Unii Europejskiej. KIE. Warszawa 1998.
- C. Ross: Ogólny przegląd instytucji Unii Europejskiej. Struktury i procedury. Warszawa 2000.
- Rozstrzyganie sporów w Unii Europejskiej. Pod red. J. Garstki. Łódź 1998.
- R. Sadurska: Rada Europejska. „Państwo i Prawo” nr 5, 1979.
- R. Sonnenfeld: Kompetencje organów i praktyka zawierania umów w Europejskiej Wspólnocie Gospodarczej. „Studia Prawnicze” nr 3, 1980.
- J. Tyranowski: Zagadnienia instytucjonalne z uwzględnieniem Traktatu Amsterdamskiego. Poznań 1999.
- J.A. Wojciechowski: Instytucje i porządek prawny Wspólnot Europejskich. Warszawa 1996.
- J.A. Wojciechowski: Miejsce Rady Europejskiej w strukturze Wspólnot Zachodnio-europejskich. PISM. „Studia i Materiały” nr 3, 1990.
- Wprowadzenie do prawa Wspólnot Europejskich (Unii Europejskiej). Pod red. A. Wróbla. Zakamycze 2002 r.

R o z d z i a ł s i ó d m y

ZAŁOŻENIA INTEGRACYJNE I ICH REALIZACJA W RAMACH FILARU PIERWSZEGO

Uwagi ogólne dotyczące wszystkich trzech Wspólnot Europejskich

Podstawowym celem wszystkich trzech Wspólnot Europejskich było utworzenie wspólnego rynku w dziedzinie lub w dziedzinach, które leżały w zakresie ich kompetencji, tj. ustanowienie swobodnego przepływu osób, towarów, usług i siły roboczej, ustanowienie jednolitych zasad konkurencji na tym rynku oraz ustanowienie wspólnej zewnętrznej taryfy celnej. W przypadku powyższych rynków założenia niniejsze – w zależności od budowanych rynków – były uzupełniane jeszcze dodatkowymi subcelami, jak ujednocnianie zasad transportu towarów wewnątrz wspólnego rynku, podejmowanie działań na rzecz zmniejszania bezrobocia, prowadzenie badań nad funkcjonowaniem danego rynku i sytuacją gospodarczą na świecie w dziedzinach objętych danym rynkiem, wspieranie lub koordynowanie inwestycji w powyższych dziedzinach.

Jeśli chodzi o Europejską Wspólnotę Gospodarczą – Wspólnotę Europejską, to zakres przedmiotowy jej działalności był następnie rozciągany na inne dziedziny wykraczające daleko oraz budowanie klasycznego wspólnego rynku gospodarczego, np. na oświatę, kulturę, ochronę praw człowieka, zdrowia publicznego, konsumentów i środowiska, politykę wizową, azylową i imigracyjną, by wreszcie objąć budowę unii ekonomicznej i walutowej.

Integracja państw członkowskich w ramach powyższych trzech Wspólnot miała lub ma być przeprowadzona za pomocą dwóch podstawowych narzędzi, które zarazem stanowią w poszczególnych dziedzinach różne etapy zaawansowania zbliżania się państw do siebie. Są nimi:

- wspólne polityki
- oraz polityki

Pod pojęciem wspólna polityka należy rozumieć przejęcie przez Wspólnoty od poszczególnych państw członkowskich uprawnień do ustalania zasad funkcjonowania danej dziedziny gospodarki, życia społecznego lub innych dziedzin w obrębie tych Wspólnot, jak też nadzorowanie i zapewnienie, by zasady te były przestrzegane.

Specyfiką wspólnych polityk jest to, iż wszystkie państwa muszą w nich uczestniczyć i realizować podjęte w ich ramach ustalenia. Wyjątek stanowi wspólna polityka walutowa, w przypadku której z jednej strony państwa nie spełniające warunków przyjęcia wspólnej waluty, zdefiniowanych w art. 121 ust. 1 Traktatu WE, nie są dopuszczone do systemu wspólnej waluty. Z drugiej strony poszczególne państwa mogły nie przystąpić do systemu wspólnej waluty, składając stosowne oświadczenie w trzecim etapie budowy unii ekonomiczno-walutowej.

W zależności od skali problemów w danej dziedzinie objętych wspólną polityką, wspólne polityki można podzielić na takie, które:

- całkowicie lub prawie że całkowicie regulują funkcjonowanie danej dziedziny w ramach Wspólnot. Do pierwszych należą przede wszystkim wspólne polityki w dziedzinie rolnictwa, rybołówstwa, handlu zagranicznego, obywatelstwa UE, do drugich m.in. wspólna polityka swobodnego przepływu osób, usług i kapitału;

- w wyniku istotnych sprzeczności między państwami członkowskimi regulują dotychczas niektóre tylko problemy w danej dziedzinie, zaś pozostałe są regulowane przez same państwa. Należą do nich wspólne polityki m.in. w dziedzinie transportu, podatków;

- na podstawie przepisów traktatów założycielskich mogą odnosić się tylko do wybranych nielicznych problemów danej dziedziny, np. w zakresie ochrony zdrowia, polityki socjalnej, regionalnej. Większość zaś problemów w tych dziedzinach regulowana jest przez poszczególne państwa członkowskie lub w drodze współpracy między nimi.

Drugim narzędziem zbliżania państw członkowskich w ramach filaru pierwszego to są tzw. polityki. W przypadku szeregu dziedzin Wspólnoty Europejskie nie mają prawa ustanawiania zasad ich funkcjonowania oraz nadzorowania ich przestrzegania. Jest to zastrzeżone do wyłącznej kompetencji państw członkowskich. Na podstawie jednak ich traktatów założycielskich są one zobowiązane albo do inspirowania, promowania i wspierania działań państw na rzecz harmonizowania ich ustawodawstw, regulujących daną dziedzinę, albo do zawierania stosownych konwencji.

Z drugiej strony są one uprawnione do uchwalania i finansowania różnego typu programów, których celem jest podejmowanie i prowadzenie współpracy między organami państwowymi i samorządowymi oraz osobami prawnymi i fizycznymi z państw członkowskich zazwyczaj w odniesieniu do wybranych wąskich problemów danej dziedziny. Działalność powyższa stwarza sprzyjający klimat dla harmonizowania w przyszłości ustawodawstw państw w zakresie objętym powyższymi programami czy nawet przekazywania wspólnotom kompetencji państw do ich regulowania.

Do takich dziedzin należy m.in. kultura naukowa, oświata, młodzież, ochrona konsumenta, przemysł, badania i rozwój techniczny.

Przepisy traktatowe Wspólnot Europejskich nie zawsze wyraźnie mówią, które dziedziny regulowane są przez wspólne polityki, a w przypadku których Wspólnota Europejska prowadzi jedynie polityki wspierające i uzupełniające działalność prowadzoną przez państwa członkowskie. I tak na przykład we Wspólnocie Europejskiej, w odniesieniu do niektórych dziedzin już rozdziały traktatu założycielskiego ich regulujące są zatytułowane – wspólna polityka lub wspólne zasady (np. dotyczące handlu zagranicznego, konkurencji).

W odniesieniu do kilku dziedzin (np. rolnictwa czy transportu) w ramach poszczególnych rozdziałów traktatu im poświęconych stosowany jest termin – wspólna polityka.

Wreszcie w przypadku kilku innych dziedzin (np. swobodnego przepływu siły roboczej, unii celnej, obywatelstwa UE) z tytułu rozdziałów traktatu wynika, że są one regulowane przez wspólne polityki.

Analogiczne rozwiązania stosowane są w przypadku tzw. polityk.

W odniesieniu do około 55% dziedzin, które leżą w zakresie kompetencji Wspólnoty Europejskiej, stosowane są wspólne polityki, w przypadku zaś pozostałych państw – polityki.

1. Europejska Wspólnota Węgla i Stali (CECA)

A. Założenia integracyjne i zasady ich realizacji w świetle Układu w sprawie Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali (CECA)

Zadaniem CECA było przyczynianie się do rozwoju gospodarczego, zwiększenia zatrudnienia oraz podnoszenia stopy życiowej i stworzenie wspólnego rynku na surowce i produkty przemysłu węglowego.

CECA w szczególności powinna była:

- zapewnić wszystkim nabywcom ze wspólnego rynku jednakowe warunki dostępu do źródeł produkcji, tj. węgla i stali;
- zapewnić wspólnemu rynkowi regularne dostawy potrzebnej ilości węgla i stali (pod pojęciem węgla i stali rozumie się także rudę żelaza, złom i koks);
- zapewnić najniższe ceny na węgiel i stal przy utrzymaniu normalnych dochodów z inwestycji kapitałowych;

- popierać dążenie do stworzenia silnej robotniczej lepszych warunków życia i pracy, zmierzając do zrównania ich na najwyższym poziomie we wszystkich gałęziach produkcji, znajdujących się pod jej kontrolą;
- popierać rozwój wymiany międzynarodowej i zapewnić poszanowanie słusznym limitów cen na rynkach międzynarodowych;
- popierać rozwój i modernizację produkcji, przeciwdziałającej jednocześnie systemom protekcjonizmu, preferencji i subwencji dla zakładów przemysłowych.

Cele te miały być realizowane poprzez:

- stopniowe zniesienie ceł i innych opłat o podobnych skutkach oraz ograniczeń ilościowych w obrocie surowcami i produktami przemysłu węglowego i stalowego między państwami członkowskimi;
- zniesienie między państwami członkowskimi przeszkód w swobodnym przepływie siły robotniczej, zatrudnionej w tych przemysłach;
- ustanowienie w ramach CECA jednolitych taryf transportowych na surowce i produkty przemysłu węglowego i stalowego;
- zapewnienie wolnej konkurencji we wspólnym rynku przez zakaz stosowania wszelkich praktyk, które by ją ograniczały, jak subsydia rządowe, kartele, itp.

Układ w sprawie CECA nie przewidywał natomiast ustanowienia przez państwa członkowskie wspólnej taryfy celnej wobec państw trzecich. Art. 72 Układu stanowił jedynie, że Rada może – z własnej inicjatywy lub na żądanie jednego z państw członkowskich – ustalić minimalną stopę opłat celnych, poniżej której państwa członkowskie nie mają prawa obniżyć swych taryf celnych. W granicach określanych przez decyzję Rady, każdy z rządów miał prawo ustalać taryfy obowiązujące w jego kraju. Komisja – z własnej inicjatywy lub na żądanie jednego z państw członkowskich – mogła wydawać opinie zmierzające do zmodyfikowania taryf danego kraju. CECA ma nadzorować działalność przedsiębiorstw przemysłu węglowego i stalowego oraz zajmować się ich dofinansowaniem. Miała ona wpływ na politykę inwestycyjną i politykę cen, mogła stosować sankcje wobec tych przedsiębiorstw i państw, które nie stosowały się do postanowień układu lub decyzji jej organów. Powinna ona była zbierać informacje, popierać technologiczne i ekonomiczne prace badawcze nad produkcją i konsumpcją węgla oraz stali, problemami bezpieczeństwa pracy w przemyśle węglowym i stalowym, organizować konsultacje w tym zakresie.

Traktat CECA pozostawiał własność przedsiębiorstw węglowych i stalowych w rękach prywatnych lub państwowych.

W celu realizacji powyższych zadań główny organ CECA – Wysoka Władza, a aktualnie Komisja UE – mogła m.in.:

- ustanawiać system kontyngentów produkcyjnych w razie nadprodukcji lub przydziałów węgla i stali w razie deficytu produkcji, ale za zgodą Rady i po uprzedniej konsultacji z Komitetem Doradczym;
- ustalać ceny minimalne i maksymalne na produkty przemysłu węglowego i stalowego (nie ma jednak wpływu na ich ceny w handlu z państwami trzecimi);
- udzielać przedsiębiorstwom i państwom członkowskim zalecenia co do wysokości płac roboczych, gdy stwierdzi, że ich poziom w danym przedsiębiorstwie lub grupie przedsiębiorstw jest nienormalnie niski w porównaniu z poziomem płac w ich regionie.

Na żądanie zainteresowanych państw członkowskich Komisja mogła:

- sfinansować zatwierdzone przez nią projekty nowej działalności gospodarczej, zapewniającej ponowne zatrudnienie zwolnionej siły roboczej;
- udzielić bezzwrotnej pomocy w finansowaniu odszkodowań, wypłacanych zwolnionym z pracy pracownikom do chwili ponownego zatrudnienia, zasiłków przyznawanych pracownikom na koszt przeprowadzki i urzędowania się w nowym miejscu pracy, przekwalifikowania pracowników zmuszonych do zmiany zawodu.

Mogła ona też – po uzyskaniu zgody Rady – udzielać pożyczek oraz gwarancji innym pożyczkom, które przedsiębiorstwa zaciągają – w celu ułatwienia im realizacji planów inwestycyjnych oraz na finansowanie prac bezpośrednio przyczyniających się do zwiększenia produkcji, obniżenia kosztów własnych lub ułatwienia zbytu ich produktów. Ponadto mogła udzielać pomocy bezzwrotnej z funduszy otrzymanych tytułem darowizny służącej wspieraniu badań technicznych i ekonomicznych, dotyczących produkcji oraz rozwoju konsumpcji węgla i stali, a także bezpieczeństwa pracy w tych przemysłach.

Komisja była upoważniona do przeprowadzania bezpośredniej kontroli przedsiębiorstw przemysłu stalowego i węglowego. W tym celu mogła ona wysłać swych funkcjonariuszy, którzy korzystają na terytorium państw członkowskich – w zakresie niezbędnym do wykonywania swych zadań – z praw i kompetencji przyznanych przez ustawodawstwo tych państw ich własnym funkcjonariuszom skarbowym. Komisja mogła podawać do wiadomości zainteresowanych państw zakres kontroli i status funkcjonariuszy, którym powierzyła zadania kontrolne. Na żądanie danego państwa lub Komisji funkcjonariusze narodowi mogą asystować funkcjonariuszom CECA przy wykonywaniu zadań.

RS 1-10

Wysoka Władza, a następnie Komisja, mogła stosować następujące sankcje wobec państw w razie niewykonywania przez nie swych zobowiązań:

- zawieszenie przekazania środków finansowych należnych im od CECA;
- wydanie zarządzeń w celu naprawienia szkód, wyrządzonych w wyniku nieprzestrzegania przez państwo zobowiązań albo upoważnienie innych państw do podjęcia w tym celu odpowiednich akcji.

Sankcje uchwalane były przez Komisję po uzyskaniu pozytywnej opinii Rady powziętej większością 2/3 głosów.

Mogła ona ponadto nakładać grzywny pieniężne na przedsiębiorstwa nie wykonujące postanowień Układu albo decyzji organów Wspólnoty. Decyzje Komisji o nałożeniu grzywny podlegały automatycznemu wykonaniu przez odpowiedzialną władzę narodową, zgodnie z procedurą obowiązującą w danym kraju.

Wreszcie Komisja była zobowiązana do zbierania informacji i prowadzenia badań dotyczących rozwoju rynków i ruchu cen; opracowywania prognoz dotyczących produkcji, konsumpcji, eksportu i importu; określania ogólnych celów w zakresie modernizacji, planowania długoterminowej produkcji i rozwoju zdolności produkcyjnej; badania możliwości ponownego zatrudnienia siły roboczej pozbawionej pracy w przemyśle węglowym i stalowym w wyniku rozwoju rynku lub zmian technologicznych.

B. Procesy integracyjne w ramach CECA

a. Procesy integracyjne w ramach Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali.

Wspólny rynek węgla rud żelaznych i złomu został utworzony w ramach CECA 10 II 1953 r.; stali – 1 V tegoż roku; stali specjalnych – 1 VIII 1954 r. Na mocy konwencji w sprawie okresu przejściowego Włoch utrzymywały do końca tego okresu pewne ograniczenia ilościowe na import koksu oraz opłaty importowe na surówkę, stali zwykłą i specjalną. Okres przejściowy zakończył się 9 II 1958 r.

W latach 1952–1972 obroty stałą między państwami CECA wzrosły aż o 906,2%, natomiast eksportu stali do państw trzecich – tylko o 174,3%. W tym samym czasie o 931,5% wzrósł import stali do państw CECA z państw trzecich. W powyższych latach nastąpił spadek obrotów węgla między państwami Wspólnoty o 1,7%, a eksport do państw trzecich zmalał o 59,3%, natomiast import wzrósł o 18%. Jednocześnie produkcja stali wzrosła w państwach CECA o 160,6%, natomiast w Wielkiej Brytanii zaledwie o 69,4%, a w Stanach Zjednoczonych o 35,8%. Wreszcie w latach 1953–1970 średnie ceny węgla i stali w państwach CECA wzrosły o 6%; w tym samym czasie w Wielkiej Brytanii wzrosły one o 14%, a w Stanach Zjednoczonych o 33,1%.

Jak wynika z powyższych danych, wzrost produkcji stali w powyższych latach w ramach CECA był o wiele wyższy, spadek zaś produkcji węgla oraz cen

na węgiel i stal o wiele wyższy niż w innych wysokorozwiniętych państwach, wreszcie wzrost handlu stałą w ramach państw CECA o wiele wyższy niż eksport do państw trzecich, zaś spadek obrotów węglem między nimi znacznie niższy niż spadek eksportu do państw trzecich. Nastąpiło to niewątpliwie w poważnym stopniu wskutek przedsięwzięć podjętych przez CECA, których celem było zniesienie barier w handlu powyższymi produktami między jej państwami członkowskimi. Trudno jest natomiast dokładnie ustalić ich wpływ na powyższą sytuację, gdyż w tym czasie w państwach członkowskich występowała względna koniunktura oraz wysoka stopa wzrostu gospodarczego.

Sytuacja zmieniła się istotnie w latach siedemdziesiątych, gdy w gospodarce krajów wysokorozwiniętych wystąpiła recesja. I tak w ramach CECA przemysł hutniczy w 1974 r. wykorzystywał zaledwie 87% swych możliwości produkcyjnych, które następnie malało, by w 1983 r. osiągnąć tylko 57% ceny, zaś na stal w ciągu 1974–1977 spadły o 45%. Spadek produkcji stali, wzrost produkcji węgla oraz wzrost (w pierwszej połowie lat siedemdziesiątych), a następnie spadek (w drugiej połowie tych lat) cen na węgiel i stal w państwach CECA nie odróżniał się jednak istotnie *in plus* od pozostałych wysokorozwiniętych państw.

W toku działania CECA okazało się, że w wyniku sprzeczności interesów państw członkowskich nie jest ona w stanie regulować w pełni funkcjonowanie przemysłu węglowego i stalowego w okresie zakłóceń koniunktury gospodarczej, pomimo posiadania szerokich uprawnień w tej dziedzinie. Przykładem tego jest fakt, że pomimo niedostatecznej podaży złomu we Wspólnocie od 1953 r., Wysoka Władza nie ustanowiła systemu równych przydziałów dla przedsiębiorstw przemysłu stalowego. Nie został też wprowadzony system kwot produkcyjnych węgla w przypadku poważnego kryzysu nadprodukcji węgla, jaki rozpoczął się pod koniec 1957 r. w państwach CECA, a przede wszystkim w Belgii. Wysoka Władza zaproponowała wprawdzie ustanowienie takiego systemu, nie uzyskała jednak na to zgody Rada Ministrów. W miejsce tego podjęto akcję, mającą na celu readaptację bezrobotnych górników. Ponadto z inicjatywy Wysokiej Władzy i przy jej pomocy finansowej rozpoczęto w 1960 r. budowę szeregu przedsiębiorstw – fabryk tekstylnych i huty aluminium w Auveragne we Francji, fabryki kauczuku i huty aluminium w Liegé oraz Berinage w Belgii, które miały zatrudnić zwalnianych z pracy górników belgijskich i francuskich w związku ze zmniejszeniem się zapotrzebowania w tym czasie na węgiel.

Jednocześnie podjęła ona próbę uzgodnienia z pozostałymi Wspólnotami Europejskimi polityki energetycznej. Próba ta zakończyła się fiaskiem.

Nie zastosowano też systemu kwot produkcyjnych, gdy pod koniec 1962 r. zagroził kryzys nadprodukcji stali w CECA. W miejsce tego państwa członkow-

skie podniosły cła oraz zmniejszyły kontyngenty importowe na stal z państw trzecich.

W latach 1975–1976 nie zastosowano systemu kwot produkcyjnych, kontroli importu ani cen minimalnych mimo nacisku niektórych państw, a szczególnie Francji, gdy – w wyniku recesji gospodarczej – powstał w CECA ponownie kryzys nadprodukcji stali. W miejsce tego Komisja ogłosiła – na podstawie art. 46, a nie 58 Układu CECA – program dobrowolnego ograniczenia dostaw stali na rynek Wspólnoty przez producentów z jej państw członkowskich. Realizacja tego programu zależała od samych producentów. Na tych samych zasadach opierał się kolejny plan w tym zakresie (tzw. plan Simoneta), wprowadzony – po fiasku powyższego programu – od 1 I 1977 r. Fiasko kolejnego przedsięwzięcia CECA zmusiło Komisję do podjęcia – dopiero w dwa lata po powstaniu kryzysu nadprodukcji stali – programu, który opierał się – ale tylko częściowo – na wspomnianych na wstępie zasadach.

Mianowicie od 1 V 1977 r. został wprowadzony w życie tzw. plan Davignona, który m.in. ustalał obowiązkowe ceny minimalne na pręty zbrojeniowe, na pozostałe zaś wyroby stalowe wprowadził jedynie ceny minimalne wskaźnikowe (tzw. na podstawie dobrowolności); wprowadził obowiązek uzyskiwania licencji przy imporcie wyrobów stalowych na rynek CECA; utrzymywał w mocy dotychczasowy system dobrowolnych kontyngentów wyrobów stalowych na rynek CECA przez producentów z państw członkowskich.

Również „plan Davignona” poniósł fiasko. W tej sytuacji CECA – w obawie przed dezintegracją i chaosem na rynku stalowym – dopiero 1 X 1980 r. wprowadziła po raz pierwszy w swej historii przymusowe ograniczenie produkcji stali poprzez przyznawanie producentom tzw. kwot produkcyjnych w odniesieniu do 65% jej produkcji (spod ograniczeń wyłączono bowiem produkcję stali wysokostopowej rur, białej blachy i stali na odlewy). Ponadto część produkcji stali została ograniczona w oparciu o zasadę dobrowolnego kontynuowania produkcji. Łącznie około 80% produkcji stali zostało poddane kontroli.

System ten obowiązywał od 30 VI 1981 r. Był on następnie wielokrotnie przedłużany. Został zniesiony 30 VI 1988 r. W rezultacie jego stosowania do 1981 r. produkcja stali w CECA spadła o około 14%; jednocześnie ograniczył on istotnie „wojnę cenową” prowadzoną przez przedsiębiorstwa produkujące stal. W latach następnych, tj. do 1988 r., doprowadził on do zmniejszenia produkcji stali w CECA o 30 mln ton, w wyniku czego pracę w przemyśle hutniczym straciło 240 tys. osób. W związku z powyższym w 1988 r. zniesiono limitowanie produkcji stali.

System powyższy nie rozwiązał jednak definitywnie problemu nadprodukcji stali w ramach CECA. Na początku lat dziewięćdziesiątych istniały podwyżki pro-

dukcyjne w stosunku do popytu w wysokości 30 mln ton stali. W listopadzie 1992 r. Komisja Wspólnot Europejskich ogłosiła nadzwyczajny trzyletni program restrukturyzacji przemysłu stalowego. Tym razem jednak nie ustalono administracyjnie limitów produkcyjnych dla każdego przedsiębiorstwa, lecz wprowadzono „osłonowy plan pomocy” dla przedsiębiorstw, które poddadzą się restrukturyzacji. Ma on doprowadzić do redukcji kosztów produkcji stali aż o 30%, zmniejszenia produkcji o około 5–7%, (w tym głównie blachy cienkiej zimno- i gorącowałcowej, blachy grubej i kształtowników ciężkich), zmniejszenia o 60 tys. miejsc pracy w tym przemyśle. W rezultacie produkcja stali w CECA w 1997 r. ma wynosić 117 mln ton. Jednocześnie ustaliła ścisłe limity importowe w stali z Europy środkowej i wschodniej.

Wysoka Władza, a następnie Komisja korzystała z prawa nakładania kar na przedsiębiorstwa, które łamią postanowienia Układu CECA i polecenia jego organów. Po raz pierwszy kary takie zostały nałożone w styczniu 1955 r. na dwa przedsiębiorstwa belgijskie i jedno francuskie za naruszenie cen sprzedaży. W 1991 r. Komisja prowadziła śledztwo w sprawie naruszenia minimalnych cen sprzedaży przez kilkanaście przedsiębiorstw.

Realizacja postanowień Układu CECA dotyczących ustanowienia jednolitych taryf za przewóz węgla i stali napotkała duże przeszkody. Pełne jednolite taryfy udało się ustanowić tylko w dziedzinie transportu kolejowego. Nastąpiło to w pierwszych latach działalności Wspólnoty (wstępne kroki zostały poczynione w 1953 r., a taryfy ujednoczono ostatecznie do końca 1957 r.). Ponadto państwa członkowskie zawarły dwa porozumienia ze Szwajcarią i Austrią w sprawie ujednoczenia stawek w transporcie kolejowym za przewóz węgla i stali przez te dwa państwa; pierwsze weszło w życie 1 VI 1957 r., a drugie – 1 III 1958 r.

W przypadku polityki w dziedzinie transportu drogowego i wodnego nie osiągnięto żadnych rezultatów do 1965 r. Jedynie w 1957 r. ustalono kilka zasad w tej kwestii w zakresie transportu na Renie, a 1 III 1961 r. Wysoka Władza – zgodnie z art. 70 Układu – wydała zalecenie polecające przewoźnikom w CECA publikowanych taryf stosowanych do przewozu węgla i stali w transporcie drogowym. Przeciw tej decyzji gwałtownie wystąpiła Holandia. W rezultacie polecenie Wysockiej Władzy nie było przestrzegane przez przewoźników.

Dopiero w 1965 r. ustalono podstawę wspólnej polityki, według których w grudniu 1968 r. ułożono perspektywiczny plan harmonizacji warunków konkurencji w zakresie transportu drogowego, kolejowego i wodnego, co pozwoliło w przyszłości ujednoczyć stawki także w transporcie wodnym i drogowym. W zasadzie nie były wykonywane postanowienia Układu CECA w zakresie zwalczania karteli i koncentracji przedsiębiorstw. W prawdzie Wysoka Władza, a obecnie

Komisja pilnie śledzi tworzenie karteli i koncentrację przedsiębiorstw w ramach CECA, jednak rzadko uniemożliwia ich powstanie.

Do końca okresu przejściowego w zasadzie zniesiono rządowe subsydiowanie przedsiębiorstw przemysłu stalowego i węglowego. Jednak pewne formy tego subsydiowania w odniesieniu do przedsiębiorstw przemysłu stalowego utrzymały się – w wyniku kryzysu stalowego – ich jeszcze w latach siedemdziesiątych. W 1981 r. Rada Ministrów uchwaliła kalendarz stopniowego eliminowania ostatnich form pomocy dla tych przedsiębiorstw, która w zależności od rodzajów – miała ustać od 1982 r. do 1985 r. W maju 1985 r. postanowiono przedłużyć możliwość subsydiowania przemysłu stalowego do końca 1988 r., a przemysłu węglowego – do końca 1993 r. Pomoc ta miała być udzielana jedynie tym przedsiębiorstwom, które podjęły program restrukturyzacyjny, którego celem miało być zmniejszenie ich zgodności wytwórczych przy jednoczesnym zwiększeniu ich konkurencyjności.

W grudniu 1993 r. państwa członkowskie CECA zgodziły się, by RFN, Włochy, Hiszpania i Portugalia subsydiowały ich przemysł stalowy do 1996 r. w wysokości 7 mld ECU w zamian za zmniejszenie ich potencjału produkcyjnego stali o 5 mln ton.

24 XI 1996 r. Komisja zaaprobowała kodeks pomocy państwowej dla hutnictwa, która ma obowiązywać do lipca 2002 r. Stanowi on m.in., że państwa członkowskie mogą udzielać pomocy hutnictwu służącej jedynie częściowej lub całkowitej likwidacji produkcji, ochronie środowiska i prowadzeniu prac naukowo-badawczych. W drodze wyjątku zezwolono Grecji na wysygnowanie do końca 2000 r. 50 mln ECU na restrukturyzację przemysłu hutniczego.

Przedsiębiorstwa przestrzegają z reguły obowiązku publikowania cen sprzedaży produkowanych przez siebie artykułów. Celem tej akcji jest zapobieganie stosowania cen dyskryminacyjnych. Wysoka Władza zmuszona została jednak do pewnego ustępstwa na rzecz przedsiębiorstw. Zezwoliła ona na odstępstwa od publikowanych cen w granicy 2,5%.

Na duże trudności natrafiła również realizacja postanowień Układu CECA w sprawie ustanowienia swobodnego przepływu siły roboczej, zatrudnionej w przemyśle stalowym i węglowym państw członkowskich Wspólnoty. 1 IX 1957 r. weszło w życie porozumienie, ustanawiające dla wielu kategorii wykwalifikowanych robotników swobodę podejmowania pracy w powyższych gałęziach przemysłu na terenie całej Wspólnoty. W następnych latach lista ta była kilkakrotnie rozszerzana. W praktyce obserwuje się bardzo małą (poza robotnikami włoskimi) migrację robotników przemysłu stalowego i węglowego.

Działalność CECA w dziedzinie społecznej rozwinęła się dopiero pod koniec 1957 r., głównie w związku z ówczesnym kryzysem nadprodukcji węgla i w jej państwach członkowskich. Corocznie udziela ona pomocy bezrobotnym na ich

readaptację oraz osiedlanie się w innych rejonach CECA, gdzie mogą oni otrzymać pracę. W latach 1974–1993 sfinansowała ona readaptację około 500 tys. bezrobotnych. W 1993 r. na ten cel wydała 261 mln ECU. Finanse powyższe pochodzą przede wszystkim ze specjalnego funduszu CECA na rzecz readaptacji bezrobotnych pracowników przemysłu węglowego i stalowego. W 1975 r. utworzono Europejski Ośrodek Szkolenia Zawodowego dla trzech Wspólnot. Zajmuje się on także readaptacją zawodową powyższych pracowników.

CECA prowadziła ożywioną działalność w zakresie udzielania pożyczek przedsiębiorstwom przemysłu stalowego i węglowego oraz udzielania gwarancji pożyczkom zaciągniętym przez te przedsiębiorstwa na rzecz ich restrukturyzacji. W latach 1975–1993 udzielała ona pożyczek w łącznej wysokości 7, 8 mld ECU. Udziela też przedsiębiorstwom bezzwrotnej pomocy finansowej na rozwój badań technicznych.

Od 1990 r. CECA realizowała dodatkowo program RECHAR, którego celem było udzielanie pomocy finansowej obszarom, w których zlikwidowano kopalnie węgla w celu gospodarczej ich restrukturyzacji.

Wysoka Władza, a obecnie Komisja, prowadzi ożywioną działalność w dziedzinie badań ekonomicznych; opracowuje perspektywiczne prognozy rozwoju produkcji, konsumpcji, importu i eksportu węgla oraz stali, modernizacji i rozbudowy przedsiębiorstw, zatrudnienia w przemyśle węglowym i stalowym. Prognozy te służą jako wytyczne dla ekonomicznej polityki rządów państw członkowskich oraz przedsiębiorstw przemysłu stalowego i węglowego, a ponadto dla finansowej polityki banków.

CECA może zawierać umowy z organizacjami między narodowymi oraz państwami. Ma zawartą umowę o współpracy z Radą Europy (CE). Współpracuje z Organizacją Współpracy i Rozwoju Gospodarczego (OECD), Komisją Gospodarczą ONZ dla Europy, Międzynarodową Organizacją Pracy (ILO), Układem Ogólnym w sprawie Cel i Handlu (GATT). Jak już wyżej wspomniano, zawarła też z Austrią (w 1957 r. i Szwajcarią w 1956 r.) umowy w sprawie taryf na tranzyt węgla przez te państwa, ustalonych w ramach CECA.

Oceniając działalność CECA należy stwierdzić, że doprowadziła ona do zniesienia barier w obrocie węglem i stalą w ramach jej państw członkowskich oraz ustanowienia swobodnego przepływu siły roboczej ich przemysłach hutniczych i węglowych. W istotnym stopniu przyczyniła się do wzrostu handlu węglem, rudami żelaznymi i stalą między tymi państwami, unowocześnienia ich przemysłu stalowego i węglowego obniżenia ich kosztów produkcji, a tym samym zwiększenia się konkurencyjności tych produktów. Jednocześnie w poważnym stopniu złagodziła społeczne koszty, związane z restrukturyzacją powyższych przemysłów.

Szereg jednak założeń Układu CECA zostało przeprowadzonych z opóźnieniem, niektóre nie były przestrzegane. Do końca lat siedemdziesiątych realizacja celów CECA była przeprowadzana przede wszystkim przy zastosowaniu tradycyjnych metod działalności organizacji międzynarodowych a nie przy wykorzystywaniu ponadnarodowych uprawnień Komisji w tym zakresie. Ich stosowanie, i to nie tak jeszcze często, można obserwować dopiero od początku lat osiemdziesiątych.

23 VII 2002 r. wygasł układ w sprawie CECA. Na bazie aktywów CECA, w wysokości 1,6 mld euro, został utworzony w Unii Europejskiej Fundusz Badawczy Węgla i Stali. Zadaniem jego jest finansowanie projektów badawczych w zakresie węgla (w wysokości 27,2% jego rocznych dotacji) i stali (w wysokości 72,8% rocznych dotacji). Ma on uzupełniać badania prowadzone w tym zakresie w państwach członkowskich i kolejnych ramowych programach badawczych.

2. Europejska Wspólnota Energii Atomowej (EURATOM)

A. Założenia integracyjne i zasady ich realizacji w świetle Traktatu w sprawie Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej (EURATOMu)

Celem EURATOMu jest – w świetle jego Traktatu – stworzenie niezbędnych warunków do powstania i szybkiego rozwoju przemysłów atomowych poprzez:

a. Rozwijanie badań i zapewnienie rozpowszechniania wiedzy technicznej. W tym celu EURATOM:

- koordynuje programy badawcze i szkoleniowe w dziedzinie energii atomowej, prowadzone na terenie poszczególnych państw członkowskich, przede wszystkim na podstawie informacji o planowanych i realizowanych programach badań oraz szkoleń, których państwa członkowskie, przedsiębiorstwa i osoby fizyczne powinny udzielać Wspólnocie; ocenia programy, może wydawać opinie zalecające podjęcie określonych działań lub ich zaniechanie w celu uniknięcia powtórzeń;
- udziela pomocy państwom członkowskim i przedsiębiorstwom w realizowaniu ich programów badawczych; funkcję tę wykonuje Komisja poprzez: udzielanie pomocy finansowej w ramach umowy o dzieło naukowo-badawcze; odpłatne i bezpłatne dostarczanie materiałów atomowych, urządzeń, sprzętu, ekspertów, organizowanie wspólnego finansowania badań;
- realizuje własny program badawczy i szkoleniowy. Programy badań i szkolenia są ustalane jednomyślnie przez Radę na wniosek Komisji po zasięgnięciu opinii Komitetu Naukowo-Technicznego. Traktat zobowiązał Komisję do utworzenia Wspólnego Ośrodka Badań, w którym powinny być realizowane powyższe programy. W ramach Ośrodka powinno powstać

kilka szkół kształcących ekspertów w dziedzinie badań geologicznych, produkcji materiałów atomowych o wysokim stopniu czystości, obróbki paliw promieniujących, saperki atomowej, ochrony sanitarnej, produkcji i użytkowania elementów promieniotwórczych; przewidywało się również utworzenie wspólnego uniwersytetu. Komisja może zalecić państwom członkowskim, ich osobom prawnym lub przedsiębiorstwom, a także państwom trzecim i organizacjom międzynarodowym, wykonanie na podstawie umowy niektórych części programu badań Wspólnoty.

Programy podane do wiadomości Komisji przez państwa członkowskie, przedsiębiorstwa i osoby fizyczne nie mogą być przez nią publikowane bez ich zgody. Natomiast programy badań EURATOMu oraz raporty z ich realizacji powinny być publikowane.

b. Ustanowienie jednolitych norm bezpieczeństwa dla sanitarnej ochrony ludności i pracowników oraz czuwanie nad przestrzeganiem tych norm. W tym celu Komisja opracowuje normy bezpieczeństwa i ochrony sanitarnej ludności oraz pracowników przed niebezpieczeństwem, wynikającym z promieniowań jonizujących. Normy te nabierają mocy po ich przyjęciu przez Radę kwalifikowaną większością głosów.

Każde państwo członkowskie jest zobowiązane do prowadzenia stałej kontroli stopnia radioaktywności atmosfery, wód i ziemi oraz przestrzegania norm bezpieczeństwa. Komisja ma prawo wstępu do urzędzeń państw członkowskich przy kontrolowaniu stopnia radioaktywności atmosfery, wód i ziemi, a w przypadkach nagłych – kierować do nich dyrektywy domagając się podjęcia środków niezbędnych do zapobiegania naruszeniu norm bezpieczeństwa. Jeśli dane państwo nie zastosuje się w wyznaczonym terminie do dyrektywy Komisji, może ona skierować sprawę do Trybunału Sprawiedliwości.

c. Koordynowanie inwestycji przemysłowych oraz tworzenie wspólnych, podstawowych zakładów niezbędnych do rozwoju energii atomowej w ramach EURATOMu. Komisja co pewien czas ogłasza orientacyjne programy, dotyczące przede wszystkim celów produkcji energii atomowej i wszelkiego rodzaju inwestycji, jakich wymaga ich wykonanie. Osoby i przedsiębiorstwa należące do sektorów przemysłowych, wyliczonych w załączniku II Traktatu, są zobowiązane do przedstawienia Komisji projektów inwestycji dotyczących nowych urzędzeń oraz zastąpienia lub przebudowy istniejących. Komisja ocenia je, omawia z tymi osobami i przedsiębiorstwami, a następnie przekazuje swą opinię rządowi zainteresowanego państwa.

Przedsiębiorstwa, mające decydujące znaczenie dla rozwoju przemysłu atomowego we Wspólnocie, są tworzone na podstawie projektów Komisji. Jeśli zaś

takie projekty są opracowane przez inne czynniki, muszą uzyskać pozytywną opinię Komisji – kwalifikowaną większością głosów. Komisja zapewnia wykonanie wszelkich decyzji Rady dotyczących wspólnych przedsięwzięć, z ustanowieniem ich organów włącznie.

d. Czuwanie nad prawidłowym i sprawiedliwym zaopatrzeniem wszystkich użytkowników EURATOMu w minerały i paliwa atomowe. EURATOM ma swoisty monopol w dziedzinie zaopatrzenia w minerały, półfabrykaty i specjalne materiały rozszczepialne. Do zaopatrzenia w te materiały Traktat powołał Agencję Zaopatrzenia. Kontrolę nad nią sprawuje Komisja, która wydaje jej dyrektywy, ma prawo weta w stosunku do jej decyzji oraz mianuje dyrektora Agencji i jego zastępcę. Każdy akt Agencji może być przez zainteresowane strony zaskarżony do Komisji. Rada uchwała kwalifikowaną większością głosów statut Agencji, określający jej kapitał, jego subskrypcję oraz tryb handlowego zarządzania Agencją.

Agencji przysługuje prawo opcji w zakresie minerałów, półfabrykatów i specjalnych materiałów rozszczepialnych, produkowanych na terytorium państw członkowskich, które powinny przekazywać Agencji wszystkie dane niezbędne do wykonywania prawa opcji. Agencja wykonuje to prawo przez zawieranie kontraktów z producentami minerałów, półfabrykatów i specjalnych materiałów rozszczepialnych, które powinien zaoferować każdy producent. Powinna ona jednak pozostawić wytwórcy powyższe produkty w ilości, jaka jest niezbędna dla jego potrzeb własnych lub przedsięwzięć położonych na terenie Wspólnoty i związanych bezpośrednio z wytwórcą oraz wykonywania przez dane państwo programu, podanego uprzednio do wiadomości Komisji.

Jeżeli Agencja nie skorzystała z prawa opcji, producent może je użytkować lub magazynować; może też otrzymać – na podstawie decyzji Komisji – zezwolenie na sprzedaż poza Wspólnotą swych produktów, z zastrzeżeniem nie oferowania ich na warunkach korzystniejszych od tych, jakie uprzednio zaoferował Agencji. Eksport specjalnych materiałów rozszczepialnych może jednak nastąpić tylko za pośrednictwem Agencji.

Agencja ma wyłączne prawo zawierania kontraktów w zakresie dostaw minerałów, półfabrykatów i specjalnych materiałów rozszczepialnych pochodzących zarówno z terenu Wspólnoty, jak i spoza niego, tzn. że wytwórca nie może sprzedawać tych produktów w ramach Wspólnoty inaczej jak za pośrednictwem Agencji.

Ewentualni użytkownicy co pewien czas zgłaszają Agencji swoje zapotrzebowanie na dostawy, wyszczególniając ilość, cechy fizyczne i chemiczne, miejsce pochodzenia, cel użycia, terminy dostaw, warunki i ceny, które mają stanowić klauzule i warunki zawarcia kontraktów na określone dostawy. Agencja nie może stosować wobec użytkowników żadnej dyskryminacji. Jeżeli nie może ona wyko-

nać wszystkich zamówień, powinna dostawy rozłożyć proporcjonalnie według zamówień i ofert. Zakazane jest stosowanie wszelkiego rodzaju praktyk, których celem jest zakłócenie swobodnego działania prawa popytu i podaży.

e. Zapewnienie – poprzez odpowiednią kontrolę – aby materiały rozszczepialne nie były używane do celów innych niż te, do których są przeznaczone. Komisja powinna zapewnić, aby na terytorium państw członkowskich:

- minerały, półfabrykaty i specjalne materiały rozszczepialne nie były używane do celów innych, niż zgłoszone przez użytkowników;
- przestrzegano postanowień dotyczących zaopatrzenia i każdego szczegółowego zobowiązania dotyczącego kontroli, a przyjętego przez Wspólnotę w umowie zawartej z państwem trzecim lub organizacją międzynarodową.

Każdy, kto w ramach Wspólnoty zakłada lub eksploatuje urządzenia służące do produkcji, oddzielania lub użytkowania półproduktów lub specjalnych materiałów rozszczepialnych albo do obróbki paliw jądrowych napromieniowanych, jest zobowiązany podać do wiadomości Komisji podstawową charakterystykę techniczną tych urządzeń. Powinien on prowadzić i przedstawiać Komisji sprawozdania w celu umożliwienia jej kontroli stanu ilościowego minerałów, półproduktów oraz specjalnych materiałów rozszczepialnych stosowanych i wytwarzanych. To samo dotyczy przewożonych półproduktów i specjalnych materiałów rozszczepialnych.

Komisja może zażądać, aby złożono w składach Agencji lub innych składach kontrolowanych przez nią wszystkie nadwyżki specjalnych materiałów rozszczepialnych, odzyskane lub uzyskane jako produkty uboczne, które nie są rzeczywiście stosowane lub nie nadają się do zastosowania. Złożone specjalne materiały rozszczepialne powinny być bezzwłocznie zwrócone zainteresowanym stronom na ich żądanie.

Komisja może wysłać – mianowanych przez nią – inspektorów na terytoria państw członkowskich. Przed pierwszym wysłaniem inspektora na terytorium danego państwa Komisja powinna upewnić się, czy dane państwo nie wysuwa wobec niego zastrzeżeń. Konsultacja ta jest wiążąca dla wszystkich następnych misji inspektora. Inspektorzy, po przedstawieniu dokumentu stwierdzającego ich uprawnienia, mają w każdej chwili dostęp do wszystkich miejsc, źródeł informacji i wszystkich osób, które z racji swego zawodu zajmują się materiałami, urządzeniami i zakładami podległymi kontroli. Na żądanie zainteresowanego państwa inspektorom mogą towarzyszyć przedstawiciele władz państwa. Nie może to jednak opóźniać ani ograniczać wykonywania czynności inspektorów. W razie sprzeciwu wobec wykonania kontroli Komisja obowiązana jest zażądać od prezesa Trybunału Sprawiedliwości upoważnienia do zapewnienia wykonywania kontroli w drodze przymusu. Prezes Trybunału powinien podjąć decyzję w terminie trzech dni. Jeśli zwłoka grozi niebezpieczeństwem, Komisja może samodzielnie wydać w

formie decyzji pisemnej nakaz przeprowadzenia kontroli, który powinien być bezzwłocznie przedłużony do zatwierdzenia *ex post* prezesowi Trybunału. Po wydaniu nakazu lub decyzji, władze zainteresowanego państwa powinny zapewnić inspektorom dostęp do miejsc wymienionych w nakazie lub decyzji.

W razie stwierdzenia naruszenia postanowień w zakresie bezpieczeństwa Komisji może wydać dyrektywę nakazującą danemu państwu podjęcie, w określonym przez nią terminie, wszelkich środków niezbędnych do położenia kresu stwierdzonym naruszeniom. Dyrektywa powinna być podana do wiadomości Rady UE. Jeżeli dane państwo nie zastosuje się do dyrektywy, Komisja lub inne zainteresowane państwa członkowskie mogą przekazać sprawę do Trybunału.

Komisja może zastosować następujące sankcje wobec osób lub przedsiębiorstw, które naruszyły postanowienia w zakresie bezpieczeństwa:

- ostrzeżenie;
- cofnięcie pomocy finansowej, pomocy technicznej itp.;
- oddanie przedsiębiorstwa na okres nie dłuższy niż cztery miesiące pod zarząd osoby lub kolegium wyznaczonego na podstawie porozumienia między Komisją a zainteresowanym państwem;
- całkowite lub częściowe odebranie półproduktów albo specjalnych materiałów rozszczepialnych.

Decyzje Komisji stanowią tytuł wykonawczy dla właściwych organów zainteresowanego państwa.

Kontrola nie może obejmować materiałów przeznaczonych do celów obronnych, znajdujących się w toku specjalnego i dostosowanego do tych potrzeb procesu produkcyjnego oraz złożonych na przechowanie w magazynach wojskowych.

f. Wykonywanie prawa własności przyznanego EURATOMowi w stosunku do specjalnych materiałów rozszczepialnych. EURATOM posiada prawo własności na wszystkie specjalne materiały rozszczepialne, wytworzone lub przewożone przez państwa członkowskie, przedsiębiorstwa i osoby fizyczne z tych państw. Powyższe państwa, przedsiębiorstwa i osoby fizyczne mają najszerze prawo użytkowania i zużywania w zakresie specjalnych materiałów rozszczepialnych, które znalazły się prawidłowo w ich posiadaniu, z zastrzeżeniem obowiązków wynikających z postanowień Traktatu w sprawie kontroli bezpieczeństwa prawa opcji oraz ochrony sanitarnej. Agencja prowadzi specjalną ewidencję tych materiałów.

g. Utworzenie wspólnego rynku atomowego. Zgodnie z postanowieniami Układu w sprawie EURATOMu, państwa członkowskie winny były w ciągu jednego roku od jego wejścia w życie znieść między sobą wszystkie cła i inne opłaty

oraz ograniczenia ilościowe w eksporcie i imporcie produktów wyszczególnionych w trzech listach załączonych do Traktatu. Jednocześnie powinna zostać utworzona wspólna taryfa celna na powyższe produkty wobec państw trzecich.

W tym samym terminie powinny być zniesione w stosunku do obywateli państw członkowskich wszelkie ograniczenia wynikające z przynależności państwowej przy obejmowaniu stanowisk, wymagających kwalifikacji w dziedzinie atomowej oraz przy zatrudnianiu do odbudowy zakładów atomowych na terenie Wspólnoty w charakterze naukowym lub przemysłowym.

Państwa zostały też zobowiązane do wydawania zezwoleń na wpłaty należne z tytułu przepływu towarów, usług i kapitałów oraz zezwoleń na przelew kapitałów i uposażenia w granicach, w jakich obieg towarów, usług i kapitałów oraz osób jest swobodny w stosunkach między nimi w wykonywaniu niniejszego Traktatu.

h. Nawiązywanie stosunków z innymi państwami i organizacjami międzynarodowymi, mogących przyczynić się do postępu w pokojowym użytkowaniu energii atomowej. EURATOM może zawierać umowy o współpracy lub wykonaniu dla niego usług z państwami trzecimi, ich obywatelami oraz organizacjami międzynarodowymi. Umowy takie w jego imieniu negocjuje i zawiera Komisja za zgodą Rady WE, uchwaloną kwalifikowaną większością głosów. Państwa członkowskie mogą zawrzeć umowę międzynarodową tylko po uzyskaniu aprobaty Komisji. Od negatywnego stanowiska Komisji mogą one odwołać się do Trybunału UE.

B. Procesy integracyjne w ramach Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej (EURATOMu)

Od pierwszych chwil swego istnienia EURATOM nie wykonuje poważnej części swych funkcji, co wynika z nietrafności przewidywań na temat popytu i podaży poszczególnych źródeł energii elektrycznej. Odkrycie na początku lat sześćdziesiątych nowych zasobów ropy naftowej i gazu było główną przyczyną odsunięcia na dalszy plan zwolnienia, a nawet zaniechania niektórych projektów budowy elektrowni atomowych. Innymi przyczynami były: poprawa w latach sześćdziesiątych bilansu płatniczego państw Wspólnot Europejskich, odsuwająca na dalszy plan aspekt bilansu płatniczego jako czynnika limitującego import paliw; nacisk opinii publicznej na zwolnienie tempa realizacji programu EURATOMu ze względu na perspektywę zamknięcia kopalń węgla przede wszystkim w Belgii i RFN; duże ryzyko przy dokonywaniu nakładów technicznych i finansowych przy budowie elektrowni atomowych na skutek szybkiego technologicznego starzenia się reaktorów atomowych; koszty produkcji energii elektrycznej uzyski-

wanej za pomocą źródeł jądrowych, które były i są wyższe od kosztów produkcji energii uzyskiwanej z tradycyjnych źródeł.

Bardzo duży wpływ na znikomą działalność EURATOMu w pierwszych dwudziestu latach jego istnienia miały konflikty między poszczególnymi państwami członkowskimi, szczególnie między Francją a pozostałymi państwami, przede wszystkim na tle kierunków programu badań Wspólnoty. Rozbieżność interesów poszczególnych państw w tym zakresie powodowała, że niejednokrotnie przez dłuższy czas nie mogły one ustalić kierunków badań EURATOMu lub nie chciały finansować badań, którymi nie były zainteresowane. Sytuacja powyższa powodowała, że rozwijały one własne – niejednokrotnie od siebie odmienne – narodowe programy badań w dziedzinie energii atomowej, co z kolei stanowiło przeszkodę w rozwoju działalności EURATOMu. Występowały też konflikty na tle pozycji Komisji we Wspólnocie, rozszerzenia funkcji Wspólnoty.

W wyniku powyższych czynników nie występowało zjawisko braku paliw atomowych, nie przewiduje się tu również ich niedoboru w najbliższej przyszłości. W związku z tym straciła znaczenie i w rzeczywistości nie działała dotychczas większość postanowień Traktatu dotyczących roli EURATOMu w zaopatrywaniu w paliwo atomowe państw członkowskich, zakładów przemysłowych i ośrodków badawczych.

Uwzględniając sytuację na rynku paliw atomowych, Komisja już w grudniu 1960 r. zezwoliła na zawieranie umów o dostawę materiałów i półfabrykatów bezpośrednio między zainteresowanymi stronami, bez udziału Agencji Zaopatrzenia. Dozwolony jest również eksport i import minerałów oraz półfabrykatów bez uzyskiwania zgody Komisji. W obydwu przypadkach o tego typu umowach powinna być zawiadamiana co kwartał Agencja Zaopatrzenia. Ustanowiona została ponadto w ramach Wspólnoty pewnego rodzaju swoboda transakcji w odniesieniu do materiałów rozszczepialnych. Materiały te muszą być jednak wyprodukowane na obszarze Wspólnoty, a transakcje nie mogą przekroczyć ustalonego przez Agencję limitu.

Państwa członkowskie nie przekazały Wspólnocie praw i obowiązków, wynikających z dwustronnych umów zawartych przez nie przed jej utworzeniem. Wbrew postanowieniom Traktatu w sprawie EURATOMu, państwa objęte kompetencjami EURATOMu, bez jego udziału, informują tylko Wspólnotę o ich zawarciu.

Wspólny rynek na materiały nuklearne został oficjalnie utworzony 1 I 1959 r. Objął on towary wymienione na liście A1 i A2 załącznika IV do Traktatu EURATOMu, natomiast w odniesieniu do towarów wyliczonych w liście B tego załącznika niemal do końca lat sześćdziesiątych stosowano jeszcze kontyngenty i pewne opłaty. Kontyngentowy był też przepływ kapitału związanego z inwesty-

cjami i usługami w dziedzinie przemysłu atomowego. Nie działały jeszcze w latach osiemdziesiątych w pełni postanowienia Traktatu dotyczące swobodnego przepływu siły roboczej i zatrudnienia w powyższym przemyśle, szczególnie w przypadku wysoko kwalifikowanej kadry. Niedobór tej kadry spowodował, że rządy państw członkowskich stosowały ograniczenia w swobodnym przyplywie powyższego typu siły roboczej z ich terytorium do innych państw członkowskich.

Nie uruchomiono także w pełni mechanizmu kontroli bezpieczeństwa. Na tle funkcjonowania tego systemu powstał poważny zatarg między Francją a Komisją. Komisja wyrażała pogląd, że kontrola bezpieczeństwa dotyczy wszystkich materiałów atomowych przed ostatecznym ich przekształceniem w broń atomową (a więc również wszystkich faz produkcji poprzedzających czynności końcowe) lub złożeniem ich do magazynów wojskowych. Francja natomiast, powołując się na postanowienia art. 83 Traktatu, odmawiała poddania kontroli przedsiębiorstw produkujących do celów militarnych. Konflikt ten nie został rozstrzygnięty do końca lat osiemdziesiątych.

Działająca w ograniczonym zakresie kontrola bezpieczeństwa polega na:

a) złożeniu Komisji przez zakłady (przedsiębiorstwa) deklaracji w sprawie dostarczania jej informacji o:

- podstawowych danych technicznych zakładanych lub eksploatowanych urządzeń służących do produkcji, przetwarzania albo użytkowania półfabrykatów lub materiałów rozszczepialnych;
- stanie ilościowym przechowywanych, użytkowanych i przewożonych półfabrykatów oraz materiałów rozszczepialnych;

b) przeprowadzaniu przez Komisję inspekcji w zakładach badawczych i przemysłowych.

W tej sytuacji główna działalność EURATOMu polega na koordynowaniu prac badawczych, projektów eksperymentalnych, prowadzeniu własnych badań, szkoleniu specjalistów, opracowaniu norm bezpieczeństwa. Działalność ta jest prowadzona w ścisłej współpracy z narodowymi instytucjami badawczymi państw członkowskich, państwami trzecimi i organizacjami międzynarodowymi.

W latach 1958–1962 EURATOM realizował pierwszy pięcioletni program badań i szkoleń, na który przeznaczył 215 mln dol.. W latach 1963–1967 realizował kolejny pięcioletni program, na który przeznaczył ponad 430 mln dol., w tym na: badania nad reaktorami atomowymi – 235 mln, Wspólny Ośrodek Badań Jądrowych – 128 mln, badania nad procesami wyzwalań energii termonuklearnej – 31,5 mln, badania nad promieniowaniem (izotopy, wykorzystywanie promieniowania do celów biologicznych, ochrona zdrowia) – 23 mln, rozdział informacji naukowo – technicznych – 10 mln, szkolenie specjalistów – 3,5 mln.

W ramach pięcioletnich programów badań i szkoleń EURATOM utworzył cztery zakłady Wspólnego Ośrodka Badań Jądrowych. Na mocy specjalnych umów przyjęto – w całości lub w części – laboratoria badawcze od rządów państw członkowskich, które zostały następnie rozbudowane przez EURATOM. Pod koniec realizacji drugiego programu badawczego (lata 1963–1967) pracowało w nich ponad 2230 osób. Są to zakłady w:

Ispra (Włochy) – największy ośrodek badawczy EURATOMu, przejęty od rządu włoskiego we wrześniu 1960 r. W ramach programów badawczych praca zakładu koncentrowały się wokół tzw. projektu ORGEL, tj. eksperymentalnego reaktora na wodzie ciężkiej, który jako paliwa używa uranu naturalnego. Ponadto EURATOM utworzył w Ispra Europejski Ośrodek Opracowania Informacji Naukowych (CETIS), zajmujący się głównie zastosowaniem maszyn elektronicznych do celów dokumentacji naukowej. Pod koniec realizacji drugiego programu badawczego w 1967 r. w Ispra było zatrudnionych 1670 osób;

- Petten (Holandia) – podstawę zakładu stanowi część holenderskiego Ośrodka Reaktorów, przyjętego przez EURATOM w listopadzie 1962r. Rozbudowa zakładu została w zasadzie zakończona na początku 1965r., z wyjątkiem rozbudowy laboratorium chemicznego. Prace zakładu koncentrują się wokół eksperymentalnego reaktora o mocy 20 MW oraz zastosowania toru jako paliwa do reaktorów wysokiej temperatury chłodzonych gazem. Pod koniec realizacji drugiego programu pięcioletniego w 1967 r. w zakładzie było zatrudnionych 175 osób;
- Geel (Belgia) – jest nim centralne Biuro Pomiarów Nuklearnych (BCM), utworzone już w 1960 r. w pobliżu belgijskiego ośrodka badań atomowych w Mol. Ostatecznie umowa w tej sprawie została zawarta z Belgią w czerwcu 1961 r. Prace zakładu koncentrują się na standaryzacji i udoskonalaniu pomiarów nuklearnych, ujednoczeniu kryteriów i norm pomiarowych, ulepszaniu aparatów pomiarowych. Biuro ściśle współpracuje w belgijskim ośrodku w Mol, gdzie na podstawie umowy między EURATOMem a USA został wybudowany reaktor typu BR2. W 1967 r. w zakładzie było zatrudnionych 165 osób;
- Karlsruhe (RFN) – gdzie na mocy umowy między EURATOMem a niemieckim Centrum Badań Jądrowych z grudnia 1960 r. został wybudowany Instytut Przemiany Uranu (Transuran – Institut). Instytut przejął lub wspólnie użytkuje część urządzeń niemieckiego ośrodka. Rozpoczął działalność w 1965 r., chociaż jeszcze przez kilka następnych lat prowadzone były dalsze prace nad jego rozbudową. Badania Instytutu koncentrują się nad wykorzystaniem plutonu jako paliw do tzw. szybkich reaktorów. W 1967 r. było w nich zatrudnionych 240 osób.

Zadaniem Wspólnego Ośrodka Badań Jądrowych jest koordynowanie prac narodowych instytutów badawczych, podejmowanie badań, które przekraczają możliwości poszczególnych państw, wypełnianie luk w programach instytutów narodowych. Duża część programu badawczego EURATOMu do 1967 r. była realizowana przez narodowe instytuty badawcze państw członkowskich, a niekiedy również państw trzecich na podstawie tzw. kontaktów zwykłych lub kontaktów o stowarzyszeniu. Drugi pięcioletni program EURATOMu (lata 1962–1967) zakładał, że połowa jego zamierzeń będzie przeprowadzona przez instytuty narodowe.

Kontrakty zwykle polegają na zleceniu przez EURATOM publicznym lub prywatnym ośrodkom badawczym przeprowadzenia dla niego pewnych prac badawczych, które finansuje Wspólnota. W pierwszym pięcioletnim programie (lata 1958–1962) EURATOM zawarł ponad trzysta takich kontraktów, w drugim (lata 1963–1967) około 430.

Kontrakty o stowarzyszeniu przewidują udział EURATOMu w finansowaniu pewnych projektów realizowanych przez instytucje narodowe, z reguły od 30% do 50% ogółu wydatków. W zamian instytucje te są zobowiązane: poddać realizację powyższych projektów nadzorowi komitetów, w skład którego wchodzi przedstawiciele danej instytucji i EURATOMu; umożliwić osobom skierowanym przez EURATOM uczestniczenie w tych pracach lub przeprowadzić ich szkolenie; uzyskane rezultaty, badań powinny być udostępnione wszystkim członkom EURATOMu. W pierwszym i drugim programie pięcioletnim zawarto po około 40 takich kontraktów.

Kontrakty o stowarzyszeniu pochłonęły w toku realizacji tych dwóch programów około 50% ogółu przeznaczonych na badania funduszków EURATOMu, kontrakty zwykle – około 17%, zaś Wspólny Ośrodek Badań Jądrowych – około 33%.

Program badań EURATOMu – realizowany zarówno przez Wspólny Ośrodek Badań Jądrowych, jak i na podstawie kontraktów przez instytuty narodowe – koncentrował się na:

- konstrukcji i wypróbowaniu reaktorów atomowych;
- przygotowaniu projektów budowy elektrowni atomowych;
- wykorzystaniu energii atomowej do napędu statków;
- opanowaniu procesów wyzwiania energii termojądrowej;
- wykorzystaniu izotopów do celów przemysłowych i biologicznych;
- zastosowaniu maszyn elektronowych do celów dokumentacji naukowej;
- wypracowaniu norm bezpieczeństwa i ich ujednolicaniu;

W latach 1959–1967 EURATOM zawarł kilkanaście umów, dotyczących udzielania przez niego pomocy finansowej w budowie i eksploatacji elektrowni

atomowych. Umowy te dotyczyły elektrowni w: Gargiliano koło Neapolu o mocy 150 MW (oddane do eksploatacji w 19963 r.); Latina koło Rzymu o mocy 200 MW (w tym 1963 r.); Karlsruhe – 50 MW (w 1960 r.); Chooz na granicy francusko – belgijskiej – 266 MW (w 1966 r.); Gundremmingen w Bawarii 237 MW (w 1966 r.); Dodeward koło Amsterdamu – 52 MW (w 1968 r.); Lingen w Dolnej Saksonii – 240 MW (w 1968 r.); Obringheim koło Wirtembergii – 282 MW (w 1969 r.).

Na podstawie tych umów elektrownie w Chooz, Gundremmingen, Lingen i Obringheim uzyskały ponadto status wspólnych przedsiębiorstw EURATOMu. W 1967 r. postanowiono przyznać status wspólnych przedsiębiorstw EURATOMu wszystkim elektrowniom atomowym na terenie państw członkowskich, których budowa będzie się w kręgu zainteresowań EURATOMu zarówno politycznych, jak i gospodarczych lub technologicznych. Uzyskanie statusu wspólnego przedsiębiorstwa z patentów na warunkach ulgowych oraz uzyskiwania szeregu ulg podatkowych.

EURATOM zawarł 8 XI 1958 r. umowę z USA na mocy której USA udzieliły kredytu w wysokości 135 mln dol. na budowę w latach 1960–1966 sześciu elektrowni atomowych w ramach Wspólnoty. Ponadto USA i Wspólnota podjęły wspólny program badań w zakresie udoskonalenia elektrowni atomowych. Na ten cel obydwie strony przeznaczyły po 50 mld dol. Wspólny program nie był w pełni rozwinięty z powodu małej elastyczności umowy. W związku z tym EURATOM i USA zawarły w 1964 r. nową umowę w sprawie wspólnego programu badawczego, przeznaczając na jego realizację do 1967 r. po 200 mld dol.

W 1961 r. EURATOM zawarł dwa kontrakty z niemiecką firmą GKSS w Hamburgu w sprawie udzielania jej pomocy w budowie tankowca o napędzie atomowym. EURATOM pokrył około 40% kosztów budowy. W czerwcu 1964 r. nastąpiło wodowanie tego tankowca („Otto Hahn”). W 1961 r. EURATOM zawarł analogiczny kontrakt z włoskimi firmami Fiat i Ansaldo, które budowały tankowiec o napędzie atomowym o wyporności 50 tys. DW.

Komisja opracowała w 1959 r. regulaminy dotyczące norm ochrony zdrowia w zakładach przemysłu atomowego. Była ona jedyną z inicjatorek unifikacji tzw. prawa atomowego, prowadzonej w ramach ówczesnej europejskiej Agencji Energii Jądrowej, która doprowadziła do zawarcia 20 VII 1960 r. w Paryżu konwencji, dotyczącej odpowiedzialności za wypadki w zakładach przemysłu atomowego i ubezpieczeń tych zakładów od takich wypadków. Konwencja została uzupełniona porozumieniem z 31 I 1963 r. w sprawie podwyższenia kwoty obowiązkowego ubezpieczenia.

EURATOM odgrywa dużą rolę w wymianie informacji naukowo–technicznej między państwami członkowskimi. W 1961 r. utworzył on Ośrodek Informacji i

Dokumentacji, którego zadaniem jest gromadzenie i systematyzowanie wiadomości z problematyki atomowej, koordynowanie wysiłków państw członkowskich w zakresie wymiany informacji naukowo–technicznych i utworzenie stałej sieci tej wymiany. Utworzył pięć bibliotek specjalistycznych w: Brukseli, Ispra, Petton, Geel i Karlsruhe. Wydaje sześć periodyków zawierających informacje naukowo–techniczne. Przyznaje corocznie od kilkunastu do kilkudziesięciu stypendiów, umożliwiających odbywanie specjalizacji w zakładach Wspólnego Ośrodka Badań Jądrowych lub zakładach, z którymi Wspólnota zawarła kontrakty o stowarzyszeniu.

Pomimo pewnych osiągnięć, ani pierwszy pięcioletni program badań EURATOMu, ani drugi nie zostały wykonane. Przyczyną był permanentny kryzys panujący we Wspólnocie, którego przyczyną w pierwszych latach jej istnienia były przede wszystkim sprzeczności między Francją a Komisją, wynikające z tendencji Komisji do: rozszerzenia wpływu gospodarczego EURATOMu (np. bezpośredniego udziału EURATOMu w działalności przemysłów atomowych państw członkowskich); uzyskania autonomii finansowej; wzmocnienia pozycji tego organu we Wspólnocie. W następnych latach głównymi przyczynami kryzysu były trudności finansowe Wspólnoty i sprzeczności poglądów państw członkowskich na realizację poszczególnych postanowień programu.

Francja w związku z posiadaniem broni jądrowej miała wysoko rozwinięte badania w dziedzinie energii jądrowej. Dążyła ona zatem, aby działalność EURATOMu uzupełniała niejako jej badania w tym zakresie. Nie była natomiast zainteresowana w prowadzeniu przez Wspólnotę tzw. badań podstawowych. Pozostałe państwa członkowskie, których badania naukowe w dziedzinie energii jądrowej były zazwyczaj w stadium początkowym, preferowały wprowadzenie przez EURATOM głównie badań podstawowych. Sytuacja powyższa utrudniała ustalenie przez państwa członkowskie kierunków badań w ramach EURATOMu, spowodowanych przede wszystkim inflacją, utrudniała, a nawet uniemożliwiała znalezienie dodatkowych funduszy na kontynuację tych badań, gdyż poszczególne państwa były gotowe zazwyczaj zgodzić się na zwiększenie funduszy jedynie na te kierunki badań, którymi były zainteresowane.

Opracowując projekt drugiego pięcioletniego programu, Komisja przewidziała na jego realizację 480 mln dol. Państwa członkowskie zaakceptowały wprawdzie plan badań, zmniejszyły jednak wysokość wydatków do 425 mln dol., jednocześnie ustalając limit zatrudnienia pracowników Wspólnoty na 3200 osób. W lutym 1964 r. Komisja wystąpiła do Rady z wnioskiem o podwyższenie funduszy na program badań o 37 mln dol., w związku z 11% podwyżką cen usług i towarów, przeprowadzoną w państwach członkowskich. Po długich dyskusjach Rada przyznała w maju 1965 r. dodatkowy fundusz w wysokości 5,5 mln dol. Suma ta nie była

wystarczająca do pełnej realizacji programu badań. W rezultacie uległo zwolnieniu tempo realizacji programu, a w wielu przypadkach dokonano rewizji jego założeń.

W drugiej połowie 1966 r. wybuchł nowy kryzys we Wspólnocie. Tym razem jego przyczyną był brak wspólnego poglądu państw członkowskich na tempo i rozwój kierunków badań Wspólnoty. Francja kładła nacisk na rozwój badań w Ispra nad projektem ORGEL. RFN proponowała zwolnienie tempa prac nad tym projektem, a w zamian wybudowanie tam za 20 mln dol. jeszcze jednego laboratorium. Również Włoch opowiadały się za zwolnieniem prac nad tym projektem, postulując skoncentrowanie prac badawczych nad tzw. reaktorami szybkimi. Włochy bowiem, w wyniku wielu nieudanych eksperymentów przeprowadzonych w ich ośrodkach narodowych, pozostały daleko w tyle za RFN i Francją w badaniach nad powyższymi reaktorami. Wobec nieugiętego stanowiska przede wszystkim Włoch, a także Francji, Rada – pomimo wielu kompromisowych projektów RFN – nie zdołała w ostatnich miesiącach 1966 r. i w pierwszych pięciu miesiącach 1967 r. uchwalić budżetu na 1967 r. Zwolniło to tempo badań, a w wielu przypadkach całkowicie je zawieszono. Nastąpił również wzmożony odpływ naukowców, zatrudnionych we Wspólnym Ośrodku Badań Jądrowych, do USA. W latach 1967–1972 EURATOM przechodził już nie tylko stagnację lub regres, ale wątpliwe był w ogóle jego dalsze istnienie. W czasie pięciu lat państwa członkowskie nie były w stanie uchwalić jego długofalowego programu badawczego. Rada odrzuciła kilka kolejnych projektów programów opracowanych przez Komisję.

Wysokość środków finansowych dla EURATOMu była uchwalona jedynie na kolejny rok i zazwyczaj dopiero pod koniec grudnia roku poprzedzającego, po wielomiesięcznych przetargach. Środki te były o wiele niższe niż potrzeby wynikające choćby z kontynuowania podjętych już badań, przy czym wysokość ich malała: od 52,6 w 1968 r. do 44,6 mln dol. w 1972 r. Sytuacja powyższa uniemożliwiła nie tylko długofalowe programowanie lub podejmowanie nowych badań, lecz zmuszała do zawieszenia, a nawet zaniechania większości już prowadzonych badań, w tym zleconych krajowym instytucjom naukowym. Od grudnia 1967 r. Rada Wspólnot Europejskich zawiesiła w ogóle zlecenia krajowym instytucjom badawczym prowadzenie dla EURATOMu prac na podstawie tzw. kontraktów. Jednocześnie zmniejszył się personel Wspólnego Ośrodka Badań Jądrowych do 1650 osób.

Na różnych szczeblach podejmowano wiele różnorodnych prób wyjścia z impasu. W grudniu 1969 r. na spotkaniu szefów i rządów członków EURATOMu podjęto m.in. decyzję o reorganizacji Wspólnego Ośrodka Badań Jądrowych w celu zwiększenia efektywności jego działalności. W 1970 r. Radę Wspólnot postanowiła – w celu ożywienia jego działalności – rozszerzyć badania EURATOMu także na niektóre dziedziny nie związane z przemysłem atomowym. Przeprowa-

dziła też stosowną reorganizację Ośrodka, zgodnie z zaleceniem szefów państw i rządów.

Ostatecznie dopiero w 1973 r. – decyzjami Rady z 14 V i 18 VI – został uchwalony nowy, czteroletni program badawczo–szkoleniowy EURATOMu na lata 1973–1976. Był on bardzo okrojony w porównaniu z poprzednimi dwoma programami. Na jego realizację przeznaczono zaledwie 178 mln jednostek rozliczeniowych (w 1973 r. 1 jednostka rozliczeniowa równała się 1,1 dol.). W nowym zatem programie rocznie przypadało na badania i szkolenie niecałe 3/5 środków (49 mln dol.), jakie przypadały rocznie w roku realizacji programu drugiego (84 mln dol.).

W ramach dotychczas realizowanych badań główny nacisk w nowym programie położono na prace nad: reaktorem typu HFR (23 mln dol.); wykorzystaniem plutonu jako paliwa do reaktorów atomowych (21,6 mln dol.); bezpiecznym funkcjonowaniem reaktorów (21 mln dol.); pomiarami nuklearnymi (standaryzacja, ulepszanie metod i aparatury – 20,3 mln dol.); opracowywaniem informacji naukowej (6,5 mln dol.). Z drugiej strony, spośród problemów nie związanych z przemysłem atomowym, które znalazły się w kręgu zainteresowań EURATOMu w wyniku uchwały Rady z grudnia 1970 r., akcent w nowym programie został położony przede wszystkim na badania nad: ochroną środowiska (15,8 mln dol.); produkcją i wykorzystywaniem wodoru (6,7 mln dol.); standardami materiałów przemysłowych (6,2 mln); wykorzystywaniem energii słonecznej (3 mln dol.). Symboliczną kwotę przeznaczono na programy związane ze szkoleniem oraz na zawieranie kontraktów.

Przeważająca większość badań (w tym nad bezpiecznym funkcjonowaniem reaktorów atomowych, ochroną środowiska, standardami materiałów przemysłowych, opracowaniem informacji naukowych, energią słoneczną, zużytymi materiałami radioaktywnymi) była prowadzona przez ośrodek w Ispra. Ośrodek w Karlsruhe został ukierunkowany na badania nad wykorzystywaniem plutonu jako paliwa do reaktorów; ośrodek w Geel – nad pomiarami nuklearnymi; ośrodek w Petten – nad reaktorem typu HRF, materiałami ogniotrwałymi i technologią węgla.

Kryzys energetyczny, zapoczątkowany w 1973 r., spowodował ożywienie działalności EURATOMu i wzrost jego roli w integracji zachodnioeuropejskiej. Koszty produkcji energii uzyskiwanej ze źródeł jądrowych były wprawdzie nadal wyższe niż energii uzyskiwanej ze źródeł tradycyjnych, w tym także z ropy naftowej, mimo dużego wzrostu jej ceny. Wzrost cen na ropę naftową wpłynął jednak na powstanie ujemnego bilansu płatniczego większości państw członkowskich i na wzrost kosztów produkcji w wielu dziedzinach ich gospodarki.

Fakty te – oraz względy polityczne – spowodowały, że państwa członkowskie EURATOMu wspólnie z innymi wysoko rozwiniętymi państwami – wypracowały

w ramach Organizacji Współpracy i Rozwoju Gospodarczego (OECD) długofalową politykę zmniejszania zależności ich gospodarki od importu ropy naftowej. Polega ona – z jednej strony – na maksymalnym wykorzystywaniu tradycyjnych źródeł energii u nich występujących, jak: gaz ziemny, energia elektryczna, wodna, węgiel. Wszystkie te źródła energii w większości państw członkowskich są ograniczone, a w niektórych z nich niewspółmiernie małe do potrzeb. W tej sytuacji zaczęły one szukać na własnym terenie dodatkowych źródeł energii, wśród których (np. wiatr, wodór, energia słoneczna) bezsprzecznie pierwsze miejsce zajmuje energia jądrowa. Powstała zatem konieczność rozszerzania i zintensyfikowania działalności naukowo-badawczej EURATOMu w zakresie wszystkich problemów związanych z produkowaniem energii atomowej w przemyśle, a szczególnie nad problemami obniżenia kosztów produkcji energii elektrycznej z tych źródeł oraz projektami elektrowni atomowych. Na początku 1974 r. Komisja podjęła prace nad modyfikacją realizowanego już czteroletniego programu badań i szkolenia EURATOMu. W ich wyniku w grudniu 1974 r. Komisja zmodyfikowała wersję tego programu. Istotą jej było znaczne zwiększenie środków finansowych na realizację tego programu, a mianowicie z pierwotnie planowanych 178,7 mln do 226,3 mln dol.

Zwiększono środki finansowe na badania nad: bezpieczeństwem funkcjonowania reaktorów (z 21,1 do 27,2 mln dol.); problemami będącymi przedmiotem badań Centralnego Biura Pomiarów Nuklearnych (z 20,3 do 24 mln dol.); wykorzystaniem plutonu jako paliwa do reaktorów (z 21,6 do 26,4 mln dol.); produkcją wodoru (z 6,7 do 8,6 mln dol.); ochroną środowiska (z 15,88 do 19,3 mln dol.); wykrywaniem naturalnych zasobów ziemi z dużych odległości (z 1,0 do 2,1 mln dol.). Ponadto postanowiono podjąć działania nad kilkoma nowymi problemami, w tym nad materiałami ogniotrwałymi i innymi stosowanymi w przemyśle w warunkach wysokich temperatur, asygnując na nie 3,9 mln dol.

Wreszcie postanowiono zwiększyć liczbę personelu Wspólnego Ośrodka z planowanego stanu w 1976 r. 1656 do 1725 osób, przy czym na poszczególne ośrodki miało przypadać (dane zaokrąglone): Ispra – 1100, Karlsruhe – 210, Geel – 170, Peeten – 165 osób. Pozostałych 80 osób miał być zatrudnionych w organach koordynujących działalność tych ośrodków.

Potwierdzeniem pewnego wzrostu roli EURATOMu była uchwała Rady z 1976 r. w sprawie rozpoczęcia realizacji projektu tzw. JET (Joint European Torus), którego celem jest skonstruowanie specjalnej aparatury na bazie systemu „Tokamak” do prowadzenia badań eksperymentalnych w zakresie procesów fuzji termojądrowej. W 1977 r. postanowiono, że projekt ten będzie realizowany w Culhan (Wielka Brytania) i wyasygnowany na jego realizację 165 mln dol. Po długich przygotowaniach realizację projektu rozpoczęto w kwietniu 1984 r. W projekcie

uczestniczą także Szwajcaria i Szwecja. W listopadzie 1991 r. po raz pierwszy udało się uwolnić energię uzyskaną w wyniku kontrolowanej fuzji. Aktualnie w ramach JET trwają prace nad pokojowym wykorzystaniem procesu fuzji jądrowej.

W 1977 r. stosunkowo szybko uchwalono kolejny program badawczy na lata 1977–1980. Wyasygnowano na jego realizację 450 mln dol. Jednocześnie postanowiono udzielać pożyczek na budowę elektrowni atomowych i wzbogacenie materiałów rozszczepialnych w ramach EURATOMu. W tym celu Wspólnota zaciągnęła kredyt w wysokości 500 mln ECU.¹

W marcu 1980 r. Rada Wspólnot Europejskich uchwaliła program badawczy EURATOMu na lata 1980–1983, przeznaczając na jego realizację 511 mln ECU (500 mln dol.). W ramach tego programu specjalne preferencje zostały przyznane badaniom nad: zwiększeniem bezpieczeństwa nuklearnego (szczególnie prowadzonych w ramach tzw. projektu Super Sara we Włoszech, zajmujących się symulowanie nieszczęśliwych wypadków z reaktorami atomowymi, powstałych w wyniku pozbawienia tych reaktorów chłodzenia), nowymi źródłami energii i ochroną środowiska.

W 1982 r. EURATOM podjął realizację dodatkowego pięcioletniego programu badawczego w dziedzinie kontrolowanej fuzji termonuklearnej. Na ten cel wyasygnowano 1,5 mld ECU, z czego 440 mln ECU przeznaczono na ukończenie realizacji projektu JET. Program ten został następnie przedłużony na okres I 1988 – III 1992 r., a następnie do 1998 r., przy czym na jego realizację w tych latach przeznaczono 840 mln ECU. Rozszerzono go na skonstruowanie reaktora do celów szkoleniowych (tzw. Next European Torus, NET) oraz o badania nad alternatywnymi metodami fuzji termonuklearnej. Na jego realizację przeznaczono 735 mln ECU.

W 1992 r. EURATOM podpisał z Japonią, Rosją i USA porozumienie w sprawie opracowania w ciągu 6 lat planu budowy tzw. reaktora demonstracyjnego (DEMO).

W 1989 r. została przeprowadzona kolejna reorganizacja Wspólnego Ośrodka Badań, składającego się z 8 instytutów w Ispra, Geel, Karlsruhe i Peeten. W latach 1989–1992 przeprowadzone w nim badania koncentrowały się na: ochronie przed promieniowaniem, standardach i pomiarach nuklearnych, problemach bezpieczeństwa nuklearnego, cząsteczkach transuranium.

1 Wielkość pożyczek w tym zakresie do połowy lat osiemdziesiątych systematycznie wzrastała. W 1987 r. EURATOM udzielił pożyczek w łącznej wysokości 2,753 mld ECU. W latach następnych zaprzestano udzielać pożyczek.

W 1972 r. EURATOM zawarł umowę z Międzynarodową Agencją Energii Atomowej (IAEA), na mocy której przejął on – w odniesieniu do swych państw członkowskich – funkcję kontrolną, wynikającą z postanowień układu w sprawie nierozpowszechniania broni jądrowej, zawartego 1 VII 1968 r. (w życie wszedł on w 1970 r.). Na jej podstawie EURATOM od 1977 r., tj. kiedy umowa weszła w życie, jest uprawniony do kontrolowania, czy rzeczywiście jego państwa członkowskie, nie mające broni jądrowej, wykorzystują energię jądrową wyłącznie do celów pokojowych. IAEA uprawniona jest jednak do wyrstkowego kontrolowania działalności inspektorów EURATOMu w powyższym zakresie.

EURATOM zawarł wiele umów z państwami trzecimi oraz organizacjami międzynarodowymi w sprawie współpracy w dziedzinie badań i dostaw paliwa atomowego. Obok wymienionych już wyżej umów w sprawie dostał dla niego materiałów rozszczepialnych (uranu 235 i plutonu). Tzw. porozumienie dodatkowe z 1963 r. ważne jest aż do końca 1995 r.

W 1995 r. EURATOM zawarł z Wielką Brytanią umowę w sprawie współpracy w dziedzinie badań atomowych (wymiana informacji naukowo-technicznych szczególnie dotyczących tzw. reaktorów szybkich, zastosowania promieniowania do celów biologicznych, wymiany naukowców) oraz wymiany handlowej w dziedzinie przemysłu atomowego. Na jej podstawie zawarto w 1963 r. porozumienie w sprawie dostarczenia EURATOMowi przez Wielką Brytanię pewnej ilości materiałów rozszczepialnych.

W 1960 r. została zawarta na lat 10 umowa o współpracy z Kanadą w 1961 r. – z Brazylią, w 1962 r. – z Argentyną. EURATOM zawarł porozumienie z Europejską Agencją Energii Jądrowej (obecnie mającą nazwę Agencja Energii Jądrowej Organizacji Współpracy i Rozwoju Gospodarczego, OECD), na podstawie której uczestniczył w projektach Dragon i Haleden, realizowanych w ramach tej agencji, a w 1973 r. z Międzynarodową Agencją Energii Atomowej (IAEA), na podstawie której uczestniczy w dwóch projektach realizowanych w ramach IAEA.

EURATOM utrzymuje ożywione kontakty z wieloma innymi organizacjami międzynarodowymi w tym przede wszystkim z: Europejską Organizacją Badań Nuklearnych (CERN), Międzyamerykańską Komisją Energii Jądrowej, Międzynarodową Organizacją Pracy (ILO), Światową Organizacją Zdrowia (WHO) i Radą Europy (CE).

3. Europejska Wspólnota Gospodarcza – Wspólnota Europejska (WE)

A. Założenia integracyjne i zasady ich realizacji w świetle postanowień Traktatu w sprawie Wspólnoty Europejskiej (WE)

a. Założenia integracyjne i środki. WE ma przyczyniać się do harmonijnego rozwoju działalności gospodarczej na terenie całej Wspólnoty, wzmożonej stabilizacji, szybkiego podwyższania poziomu stopy życiowej i zacieśnienia stosunków między państwami członkowskimi poprzez utworzenie wspólnego rynku i stopniowe ujednolicanie polityki gospodarczej tych państw w drodze:

- stopniowego znoszenia w obrocie między państwami członkowskimi ceł i ograniczeń ilościowych w przywozie oraz wszelkich innych środków o podobnych skutkach;
- ustanowienia wspólnej taryfy celnej i wspólnej polityki handlowej wobec państw trzecich;
- zniesienia między państwami członkowskimi przeszkód w swobodnym przepływie osób, usług i kapitałów;
- wprowadzenia wspólnej polityki w dziedzinie rolnictwa;
- zapewnienia wolnej konkurencji we wspólnym rynku przez ustanowienie zakazu wszelkich praktyk ją ograniczających;
- wprowadzenie wspólnej polityki w dziedzinie transportu;
- stosowania procedury, umożliwiającej koordynację polityki gospodarczej państw członkowskich oraz zapobiegania zachwianiu równowagi w ich bilansach płatniczych;
- ujednolicania ustawodawstw poszczególnych państw w zakresie niezbędnym do działania wspólnego rynku;
- utworzenia Europejskiego Funduszu Socjalnego w celu zwiększania możliwości zatrudnienia pracowników i przyczyniania się do podnoszenia poziomu życia;
- utworzenia Europejskiego Banku Inwestycyjnego, mającego ułatwić rozwój gospodarczy Wspólnoty przez utworzenie nowych zasobów;
- stowarzyszenia krajów i terytoriów zamorskich w celu zwiększania wymiany oraz osiągnięcia wspólnym wysiłkiem ich rozwoju gospodarczego i społecznego.

b. Zasady ustanowienia wspólnego rynku i jednolitej polityki gospodarczej.

Zakres przedmiotowy wspólnego rynku. Wspólny rynek, przewidziany przez Traktat WE, obejmuje całokształt produktów z wyjątkiem materiałów wojskowych.

Etapy wprowadzania w życie zasad wspólnego rynku. Traktat WE rozkładał pełną realizację zasad wspólnego rynku na trzy etapy, każdy po cztery lata. Każdy z etapów mógł być skrócony lub przedłużony, z tym że łącznie nie mogły one trwać dłużej niż piętnaście lat.

Liberalizacja handlu

– *Eliminacja ceł między państwami członkowskimi.* W pierwszym i drugim Etapie miały być przeprowadzone po trzy, ściśle określone przez Traktat WE, obniżki ceł importowych, tak aby przy końcu pierwszego etapu obniżka ceł na każdy produkt osiągała co najmniej 25%, a przy końcu drugiego etapu, co najmniej 50%. Pozostałe obniżki miały być przeprowadzone w trzecim etapie. Ich tryb – na wniosek Komisji – miała ustalić Rada kwalifikowaną większością głosów.

Cła eksportowe i podobne w skutkach opłaty miały być zniesione najpóźniej z upływem pierwszego etapu.

Cła skarbowe (fiskalne) miały być zredukowane jednocześnie z cłami importowanymi. Członkowie zachowywali prawo zastąpienia tych ceł przez opłatę wewnętrzną, jaką stosuje się dla produkcji krajowej.

– *Eliminacja ograniczeń ilościowych między państwami członkowskimi.* Traktat WE stanowił skomplikowany mechanizm stopniowego znoszenia wszelkich ograniczeń ilościowych we wzajemnych obrotach między państwami członkowskimi. Miały one być zniesione najpóźniej do końca okresu przejściowego, zaś ograniczenia ilościowe w wywozie do tych państw – najpóźniej do końca pierwszego etapu.

– *Ustanowienie wspólnej taryfy celnej.* Stawki wspólnej taryfy celnej zostały określone na podstawie średniej arytmetycznej ceł stosowanych 1 I 1957 r. na terenie RFN, Francji, Włoch i państw Beneluksu. Traktat przewidywał szereg wyjątków w tej sprawie.

Taryfa wspólna na towary, na które cła 1 I 1957 r. nie były wyższe lub niższe o 15% od wspólnej taryfy celnej, miała być wprowadzona z upływem czwartego roku od wejścia w życie Traktatu WE. W odniesieniu do pozostałych towarów państwa członkowskie miały wprowadzić w tym samym terminie cła redukujące o 30% rozpiętość między stawką efektywnie stosowaną 1 I 1957 r. a stawką wspólnej taryfy celnej. Rozpiętość ta miała być zredukowana o dalsze 30% pod koniec

drugiego etapu. Wreszcie Traktat postanowił, że wspólna taryfa celna powinna być wprowadzona w całości najpóźniej po upływie okresu przejściowego. Po tym okresie Rada może ustalać zmiany lub zawieszać cła w odniesieniu do poszczególnych państw, jeżeli zaistnieją trudności gospodarcze nie przekraczające 20% każdej stawki celnej na okres nie dłuższy niż sześć miesięcy. Decyzje powyższe mogą być przedłużone tylko na dalszych sześć miesięcy.

Swoboda przepływu osób, usług i kapitałów

– *Przepływ osób.* Swoboda przepływu osób na terenie Wspólnoty miała być zapewniona najpóźniej do końca okresu przejściowego. Traktat WE przewidywał zniesienie wszelkiej dyskryminacji wobec pracowników z państw członkowskich, stosowanej ze względu na obywatelstwo w dziedzinie zatrudniania, płac oraz innych warunków pracy. Z zastrzeżeniem ograniczeń uzasadnionych względami porządku publicznego, swoboda poruszania się pracowników obejmuje prawo do: przyjmowania pracy konkretnie zaoferowanej: swobodnego przenoszenia się w tym celu w obrębie Wspólnoty; zamieszkania na terytorium jednego z państw członkowskich po podjęciu pracy. Postanowienia powyższe nie odnoszą się do pracy w administracji publicznej.

Ograniczenia dotyczące swobodnego osiedlania się obywateli jednego państwa Wspólnoty na terenie innych państw członkowskich, miały być zniesione w okresie przejściowym. W tym samym okresie miały być zniesione ograniczenia dotyczące swobody zakładania agencji i filii przez obywateli jednego państwa Wspólnoty, osiadłych na terenie innych państw członkowskich. Ograniczenia miały być stosowane tylko ze względu na bezpieczeństwo i porządek publiczny.

Rada została zobowiązana – na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i Komitetu Ekonomiczno-Społecznego – przed upływem pierwszego etapu uchwalić jednomyślnie ogólny program, dotyczący istniejących na terenie Wspólnoty ograniczeń w swobodzie osiedlania się.

– *Przepływ usług.* Ograniczenia w odniesieniu do swobody wykonywania usług przez obywateli państw członkowskich, osiadłych w innym niż kraj osoby korzystającej ze świadczeń kraju Wspólnoty, miały być zniesione w okresie przejściowym na podstawie programu jednomyślnie uchwalonego przez Radę.

Program miał być uchwalony na wniosek Komisji przed upływem pierwszego etapu.

– *Przepływ kapitałów.* Członkowie Wspólnoty zostali zobowiązani do stopniowego zniesienia w okresie przejściowym ograniczeń w przepływie kapitałów, należących do osób zamieszkałych na terytorium Wspólnoty w zakresie niezbędnym do sprawnego funkcjonowania wspólnego rynku oraz do zniesienia wszystkich form dyskryminacji wynikających z obywatelstwa, miejsca zamieszkania lub miejsca

lokaty kapitału. Bieżące płatności, związane z przepływem kapitałów między państwami członkowskimi, miały zostać zwolnione od wszelkich ograniczeń najpóźniej pod koniec pierwszego etapu.

Wspólna polityka rolna. Celem wspólnej polityki rolnej jest zwiększenie wydajności produkcji rolnej, zapewnienie w ten sposób odpowiedniego poziomu życia ludności zatrudnionej w rolnictwie, stabilizacja rynków, zapewnienie bezpieczeństwa zaopatrzenia oraz odpowiednich cen przy dostawach dla konsumentów.

Wspólna polityka rolna miała być ustanowiona najpóźniej do końca okresu przejściowego. Może ona przyjmować następujące formy: wspólne zasady konkurencji, obowiązkową koordynację rynków, europejską organizację rynków. Aby osiągnąć te cele państwa WE mogą wspólnie ustalać ceny, subwencje i komercjalizację poszczególnych wyrobów; system składania i zbytu produktów rolnych; wspólną technikę stabilizacji przewozu i wywozu oraz ustanawiać fundusze dla nadawania właściwego kierunku rozwoju rolnictwa i gwarancji rolnych.

Rada została zobowiązana do wydawania dyrektyw dotyczących ustanowienia wspólnej polityki rolnej, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego, jednomyślnie w czasie pierwszych dwóch lat oraz kwalifikowaną większością głosów w okresie późniejszym.

Przewidziano w Traktacie WE zachowanie w rolnictwie pewnych form protekcyjizmu w okresie przejściowym, szczególnie w odniesieniu do gospodarstw rolnych upośledzonych przez warunki strukturalne lub naturalne.

Jeśli stopniowe znoszenie ceł i ograniczeń ilościowych we wzajemnych obrotach między członkami WE mogło i wpływało w takim stopniu na obniżenie cen artykułów rolnych na rynku, że stawiało to w trudnej sytuacji rolnictwo jednego z państw członkowskich, wówczas państwo to mogło ustalać tzw. ceny minimalne, poniżej których import był zakazany. Wszystkie ceny minimalne powinny być zniesione z upływem okresu przejściowego.

Wspólna polityka transportowa. Traktat WE formułuje tylko wytyczne ogólne dla wspólnej polityki transportowej państw członkowskich, pozostawiając Radzie ustanowienie szczegółowych jej zasad. Na mocy art. 75 Rada została zobowiązana do uchwalenia – na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i Komitetu Ekonomiczno-Społecznego – wspólnych zasad odnoszących się do przewozów międzynarodowych na terenie Wspólnoty oraz warunków dopuszczenia do przewozów wewnętrznym w jednym z państw członkowskich Wspólnoty przewoźników niezamieszkałych na jego terytorium.

Do czasu uchwalenia powyższych postanowień żaden z członków Wspólnoty nie mógł bez jednomyślnej zgody Rady zmienić bezpośrednio lub pośrednio postanowień obowiązujących w chwili wejścia w życie Traktatu WE, które byłyby

mniej korzystne dla przewoźników innych państw członkowskich w porównaniu z warunkami przewidzianymi dla przewoźników krajowych.

Z upływem drugiego etapu przejściowego na terenie WE miała być usunięta wszelka dyskryminacja w transporcie, polegająca na stosowaniu przez przewoźnika różnych cen i warunków transportu na tych samych połączeniach przewozowych, ze względu na kraj pochodzenia lub przeznaczenia towarów. Traktat zakazywał od chwili wejścia w drugi etap – z wyjątkiem przypadków, gdy zezwoli na to Komisja – nakładania przez państwa członkowskie w zakresie przewozów na terenie Wspólnoty cen i warunków, zawierających jakiegokolwiek elementy popierania lub ochrony jednego lub kilku przedsiębiorstw albo poszczególnych przemysłów. Zakaz ten nie odnosił się do taryf konkurencyjnych. Dozwolone jest udzielanie pomocy w celu koordynowania przewozów lub opłacania świadczeń związanych z pojęciem użyteczności publicznej.

Zasady dotyczące wolnej konkurencji. Zgodnie z art. 81 i 82 Traktatu Rzymskiego zakazane są wszelkie porozumienia między przedsiębiorstwami, decyzje o zrzeszeniu się oraz uzgodniona działalność, której celem jest hamowanie, ograniczanie lub wypaczanie wolnej konkurencji na terenie Wspólnoty. Tego typu ustalenia są nieważne z samego prawa.

Zgodnie z art. 87 ust. 1 Traktatu WE zakazana jest taka pomoc publiczna, tj. państwowa lub ze źródeł państwowych, która zakłóca lub grozi zakłóceniem konkurencji w ramach UE względnie wpływa na wymianę handlową między państwami UE, niezależnie od jej formy (subsytia finansowe lub rzeczowe, zmniejszenie podatków, gwarancje kredytowe, tzw. soft loans).

Art. 87 ust. 2 Traktatu WE stanowi, że dozwolona jest następująca pomoc publiczna:

- pomoc o charakterze socjalnym, kierowana do pewnych kategorii konsumentów finalnych lub do producentów, o ile stanowi ona rekompensatę dla nich za sprzedawanie towarów po niższych cenach;
- w celu usunięcia skutków klęsk żywiołowych;
- dla gospodarki określonych obszarów RFN, które są dotknięte skutkami podziału Niemiec.

Art. 87 ust. 3 tegoż Traktatu stanowi, że Komisja UE może uznać za zgodną z zasadami wspólnego rynku UE następującą pomoc publiczną:

- pomoc na wspieranie kultury i ochronę dziedzictwa kulturalnego, o ile nie wpływa ona na warunki handlu i konkurencyjności w ramach wspólnego rynku;
- pomoc rozwojowa, której celem jest wspieranie realizacji poważnych przedsięwzięć służących interesom ogólnoeuropejskim, względnie wspiera-

nie likwidacji zaburzeń w gospodarce (a więc nie jednego sektora) państwa członkowskiego;

- pomoc, która wspiera rozwój gospodarczy regionów, w których poziom życia jest niemoralnie niski lub występuje poważne bezrobocie względnie pomoc na ułatwienie rozwoju niektórych działań gospodarczych, o ile nie wpływa ona na warunki handlu i konkurencyjności w ramach wspólnego rynku.

Zakazane jest stosowanie dumpingu.

Traktat WE zobowiązywał Radę, aby w czasie trzech lat od jego wejścia w życie uchwaliła – na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego – wszelkie rozporządzenia i dyrektywy niezbędne do realizacji powyższych zasad. Jeśli takie postanowienia nie będą uchwalone w powyższym terminie, Rada winna była uchwalić je w terminie późniejszym.

Jeśli Komisja stwierdziła naruszenie powyższych zasad powinna zaproponować środki niezbędne do położenia temu kresu. Jeśli nie zostanie położony kres tym naruszeniom, może ona zezwolić członkom Wspólnoty na wprowadzenie koniecznych postanowień w celu zapobieżenia tej sytuacji, ustalając jednocześnie warunki i tryb ich zastosowania.

Zbliżanie ustawodawstw. Traktat WE upoważnił Radę do podejmowania – na wniosek Komisji – jednomyślnie dyrektyw w sprawie zbliżenia aktów prawnych, obowiązujących w państwach członkowskich, które mają bezpośredni związek z utworzeniem lub sprawnym funkcjonowaniem wspólnego rynku.

Jednocześnie upoważnił Komisję do przeprowadzenia konsultacji z państwami członkowskimi, jeśli stwierdzi ona, że istnieją inne różnice w aktach prawnych tych państw, które zakłócają prawidłową konkurencję we wspólnym rynku. Jeśli konsultacje te nie doprowadzą do usunięcia powyższych różnic, Rada na wniosek Komisji – uchwała niezbędne dyrektywy, w pierwszych dwóch etapach okresu przejściowego jednomyślnie, następnie zaś kwalifikowaną większością głosów.

Polityka gospodarcza

– *Bilans płatniczy.* Art. 105 Traktatu WE zobowiązywał państwa do koordynowania ich polityki gospodarczej. W tym celu winne są one organizować współpracę między właścicielami jednostki swych administracji i swymi bankami centralnymi.

Każdy członek WE został zobowiązany do zezwolenia na dokonywanie w walucie państwa członkowskiego, w którym mieszka wierzyciel lub beneficjariusz, płatności związanych z wymianą towarów, usług, kapitału i osób między państwami członkowskimi. Jednocześnie zobowiązywały się one nie wprowadzać

we wzajemnych obrotach żadnych nowych ograniczeń w przekazach związanych z transakcjami niewidocznymi, wymienionymi w liście zawartej w załączniku do Traktatu, a w przyszłości stopniowo je eliminować.

W przypadku trudności lub powyższej groźby ich powstania w bilansie płatniczym jednego z państw członkowskich, których przyczyną jest ogólny brak równowagi tego bilansu lub rodzaju dewiz, jakimi to państwo rozporządza, które w szczególności mogą uniemożliwić sprawne działanie wspólnego rynku lub stopniowe wprowadzanie wspólnej polityki handlowej, Komisja została zobowiązana do podjęcia akcji w celu zlikwidowania powyższej sytuacji. Jeśli akcja ta okaże się nieskuteczna, wówczas Rada – na wniosek Komisji – podejmuje dyrektywę w sprawie uruchomienia wzajemnej pomocy, która może między innymi sprowadzać się do przyznania takiemu państwu ograniczonych kredytów przez pozostałe państwa członkowskie, a w okresie przejściowym także specjalnych zniżek celnych lub zwiększenia kontyngentów eksportowych dla państwa, znajdującego się w trudnej sytuacji.

Polityka handlowa. Traktat WE zobowiązywał państwa członkowskie do takiego skoordynowania ich stosunków z krajami trzecimi, aby z upływem okresu przejściowego zostały stworzone warunki niezbędne do wprowadzenia w życie wspólnej polityki w dziedzinie handlu zagranicznego.

Po upływie okresu przejściowego wspólna polityka handlowa winna opierać się na jednolitych zasadach, w szczególności w zakresie zmian cel, zawierania układów celnych i handlowych, ujednoczenia zwolnień, polityki wywozowej, jak również środków mających na celu ochronę handlu, w tym również środki podejmowane w przypadku dumpingu i subwencji.

W przypadku gdy powinny być podjęte rokowania w sprawie zawarcia układów z krajami trzecimi, Komisja przedstawia Radzie odpowiednie zalecenia, które upoważniają ją do rozpoczęcia rokowań.

Polityka społeczna. Traktat WE zobowiązał Komisję do rozwijania współpracy między państwami członkowskimi w dziedzinie zagadnień społecznych, a szczególnie w zakresie: zatrudnienia, prawa pracy i warunków pracy, kształcenia i doskonalenia zawodowego, ubezpieczeń społecznych, ochrony przed wypadkami oraz chorobami zawodowymi, higieny pracy, prawa zrzeszenia się oraz zawierania umów zbiorowych między pracodawcami i pracownikami. Nie precyzuje on jednak żadnych konkretnych w tym zakresie, ani terminów realizacji przedsięwzięcia.

Jednocześnie powołał on do życia Europejski Fundusz Socjalny, którego zadaniem miało być ułatwienie uzyskiwania pracy i udzielanie pracownikom pomocy w zakresie przesiedlania się oraz zmiany zawodu.

c. Rozszerzenie celów integracyjnych WE przez Jednolity Akt Europejski.

Jednolity Akt Europejski z 1986 r. rozszerzył cele i zadania WE względnie ustanowił podstawy prawne dla działalności prowadzonej już przez tę Wspólnotę, której nie przewidywał formalnie Traktat Rzymski. Na podstawie art. 20 tego Traktatu został wprowadzony do Tytułu II Części III Traktatu Rzymskiego (Polityka Gospodarcza) nowy rozdział zatytułowany „Współpraca w dziedzinie polityki gospodarczej i walutowej (Unia gospodarcza i walutowa)”, który zobowiązuje państwa członkowskie do współpracy w celu zapewnienia zgodności polityki ekonomicznej i walutowej we Wspólnocie, a szczególnie w celu zapewnienia wyrównania bilansów płatniczych, stabilności walutowej i cenowej.

Z kolei art. 23 Aktu wprowadził do tej Części Traktatu Rzymskiego nowy Tytuł (V), który mówi o konieczności działania na rzecz zgodności polityki gospodarczej i socjalnej Wspólnoty.

Natomiast na podstawie art. 24 Aktu wprowadzono do tej Części Traktatu Rzymskiego Tytuł VI. Postawiono w nim formalnie przed EWG nowe zadania, które były już w prawdzie podjęte w praktyce przez Wspólnotę, ale nie miały podstaw prawnych w Traktacie, a mianowicie prowadzenie przez nią badań naukowych i rozwijanie nowoczesnej technologii.

Wreszcie art. 25 Aktu wprowadził do Traktatu jeszcze jeden nowy Tytuł (VII), mówiący o obowiązku Wspólnoty prowadzenia działalności w dziedzinie ochrony środowiska naturalnego. I w tym przypadku działalność powyższa w istotnym zakresie była już prowadzona, szczególnie po decyzji paryskiego szczytu państw EWG z 20 X 1972 r. w sprawie podjęcia przez tę Wspólnotę polityki w sprawie ochrony środowiska, jednak w Traktacie nie było dotychczas jednoznacznych postanowień na ten temat.

d. Rozszerzenie celów integracyjnych WE przez Traktat w sprawie utworzenia Unii Europejskiej. Traktat w sprawie utworzenia Unii Europejskiej istotnie rozszerzył cele WE. W artykule Z stwierdza się m.in., że celem UE jest proponowanie postępu gospodarczego i społecznego, który będzie zrównoważony i nieprzerwany, w szczególności poprzez stworzenie obszaru pozbawionego wewnętrznymi granicami oraz utworzenie unii ekonomicznej i walutowej, posiadającej docelowo wspólną walutę.

Zgodnie z postanowieniami Traktatu, realizacja *unii ekonomicznej i walutowej* miała odbywać się w trzech etapach: pierwszy do 31 XII 1993 r., drugi miał trwać najdłużej, do 31 XII 1998 r., o ile do końca 1997 r. nie ustaliby się wcześniejszego terminu jego zakończenia, trzeci miał rozpocząć się najpóźniej 1 I 1999 r.

W przypadku unii ekonomicznej państwa członkowskie zobowiązały się już od pierwszego etapu jej tworzenia traktować politykę ekonomiczną jako przedmiot

wspólnego zainteresowania oraz koordynować ją w ramach Rady. Z kolei Rada uzyskała uprawnienia do uchwalania w formie ogólnych zaleceń wytycznych w sprawie polityki ekonomicznej poszczególnych państw członkowskich.

W trakcie tego etapu miał być utworzony wielostronny system nadzorowania rozwoju sytuacji ekonomicznej w państwach członkowskich oraz zgodności ich polityki z wytycznymi Rady. W tym celu winny one były między innymi informować Komisję o wszystkich ważnych przedsięwzięciach, podejmowanych w dziedzinie ich polityki ekonomicznej. Jeśli Komisja stwierdziłaby, że działalność państwa nie jest zgodna z wytycznymi Rady lub zagraża on tworzeniu unii ekonomicznej i walutowej, mogła przedkładać Radzie stosowne wnioski, która miała prawo uchylać odpowiednie zalecenia pod adresem poszczególnych rządów. Od drugiego etapu Rada uzyskała prawo udzielania państwom członkowskim pomocy finansowej w celu realizacji jej zaleceń.

Od pierwszego etapu Komisja miała obowiązek śledzić rozwój sytuacji budżetowej w poszczególnych państwach członkowskich, szczególnie pod kątem przestrzegania przez rządy dyscypliny budżetowej. Od drugiego etapu państwa członkowskie były zobowiązane do niedopuszczania do nadmiernego deficytu budżetowego. W przypadku gdyby dane państwo permanentnie nie realizowało zaleceń Rady w sprawie redukcji deficytu budżetowego, od trzeciego etapu Rada uzyskała prawo wyznaczania dla tego państwa limit czasu, w trakcie którego winno ono podjąć stosowne środki w celu uzdrowienia jego sytuacji budżetowej. Może żądać przedłożenia jej w wyznaczonym przez nią terminie raportu w sprawie podjętych przez to państwo środków zgodnie z jej zaleceniami. Tak długo, jak państwo nie będzie wykonywało zaleceń Rady, może ona zastosować od trzeciego etapu dodatkowe środki nacisku na państwo, w tym: zalecić Europejskiemu Bankowi Inwestycyjnemu zrewidowanie polityki kredytowej względem tego państwa, zalecić państwu złożenie nieoprocentowanego depozytu finansowego do czasu skorygowania przez niego nadmiernego deficytu budżetowego czy wreszcie nałożyć na państwo grzywnę finansową.

Traktat przewiduje podjęcie przez państwa członkowskie szeregu innych szczegółowych przedsięwzięć oraz ustanawia kilka ogólnych zasad. Należało do nich między nimi wprowadzenie od drugiego etapu zakazu ustanawiania jakichkolwiek przywilejów lub ułatwień dla poszczególnych instytucji Wspólnoty, rządów, władz lokalnych i regionalnych oraz przedsiębiorstw publicznych w stosunkach z instytucjami finansowymi na terenie Wspólnoty.

W przypadku tworzenia unii walutowej w pierwszym etapie państwa członkowskie winny były znieść wszelkie istniejące jeszcze ograniczenia w swobodnym przepływie kapitałów. Niektóre państwa mogły uzyskać jednak zgodę na zniesienie tych ograniczeń do 1995 r. Miały też podjąć działania na rzecz zapew-

nienia w nich stabilności cen i zdrowych finansów publicznych. ECU miała być stosowana coraz częściej przez instytucje publiczne państw członkowskich w ich operacjach; miało stać się też możliwe denominowanie w tej walucie akcji i innych papierów wartościowych.

W drugim etapie miał rozpocząć się proces, którego celem byłoby doprowadzenie do uzyskania przez banki centralne państw członkowskich pełnej niezależności. Miał być utworzony Europejski Instytut Walutowy. Jego celem było: umacnianie współpracy między bankami centralnymi państw członkowskich oraz współpracy tych państw w dziedzinie polityki walutowej, kontrolowanie Europejskiego Systemu Walutowego, przeprowadzenie konsultacji w dziedzinie problemów leżących w kompetencji banków centralnych, przygotowanie instrumentów i procedury dla realizacji jednolitej polityki walutowej w trzecim etapie. Instytut miał też przejąć funkcje Funduszu Europejskiej Współpracy Walutowej. Miał też do 31 XII 1996 r. przygotować organizacyjne, prawo i logistyczne ramy dla wykonania zadań przez Europejski System Banków Centralnych.

Instytut został uprawniony do formułowania zaleceń i opinii dla rządów państw członkowskich i Rady w sprawie kierunków polityki walutowej i kursów wahań, oraz zaleceń dla narodowych organów finansowych tych państw w sprawie ich polityki walutowej. Rada była zobowiązana do konsultowania się Instytutu przed podjęciem uchwały dotyczącej jakiegokolwiek sprawy, dotyczącej polityki walutowej.

Instytut miał być zarządzany przez Radę składającą się z prezesa, powoływanego wspólnie przez rządy państw członkowskich, wiceprezesa, wybieranego przez Radę spośród jej pozostałych członków, oraz gubernatorów banków państw członkowskich.

W drugim etapie winny były być wprowadzone kolejne ograniczenia pasma wahań kursów. Miały być zniesione wszelkie ograniczenia prawne dyskryminujące ECU. Obowiązkowe miało stać się denominowanie w ECU sprawozdań i bilansów instytucji publicznych, jak też notowań surowców na giełdach europejskich. Państwa były zobowiązane ujednoczyć swe ustawodawstwo w odniesieniu do polityki walutowej, a szczególnie statuty ich banków centralnych.

Pod koniec drugiego etapu Rada na wniosek Komisji miała dokonać oceny poszczególnych państw pod kątem spełniania przez nie warunków przyjęcia wspólnej waluty. Podstawowym warunkiem jest konwergencja ich polityki gospodarczej, której stan ma być oceniany według czterech kryteriów:

- osiągnięcie wysokiego stopnia stabilizacji cen, która wyznacza najniższy poziom inflacji w trzech krajach członkowskich stopa inflacji nie może przekraczać więcej niż 1,5% średniej wzrostu cen w trzech krajach o najniższej inflacji;

- zapobieganie nadmiernemu deficytowi budżetowemu, który nie powinien przekraczać 3% produktu społecznego mierzony w cenach rynkowych w roku poprzedzającym badanie;
- przestrzeganie granic wahań kursu walutowego w ramach Europejskiego Systemu Walutowego przez okres co najmniej 2 lat bez dokonywania dewaluacji wobec innych walut, aktualnie dopuszczalny zakres odchyień wynosi $\pm 15\%$, z wyjątkiem RFN i Holandii, w przypadku których odchylenie może wynosić maksimum $\pm 2,5\%$;
- dług publiczny nie powinien przekraczać 60% PKB, mierzony w cenach w roku poprzedzającym badanie;
- długoterminowa stopa procentowa nie powinna być wyższa więcej niż o 2 punkty od stopy procentowej w trzech krajach UE o najniższej inflacji w roku poprzedzającym badanie.

Rada w składzie szefów państw i rządów nie później niż do 31 XII 1996 r. kwalifikowaną większością głosów miała postanowić, czy większość państw członkowskich spełnia warunki do wprowadzenia wspólnej waluty i czy jest stosowne rozpocząć trzeci etap, a jeśli tak, to ustali termin jego rozpoczęcia.

Jeśli do końca 1997 r. nie zostałyby ustalona data rozpoczęcia trzeciego etapu, wówczas etap ten miał rozpocząć się 1 I 1999 r. W takiej sytuacji Rada w składzie szefów państw i rządów przed 1 VII 1998 r. miała ustalić, które państwa spełniają warunki do przyjęcia wspólnej waluty. W przypadku państw, które nie spełniały wymaganych warunków, nie miałyby zastosowania niektóre postanowienia Traktatu w sprawie unii walutowej. Nie będą też one miały prawa głosowania w Radzie w odniesieniu do niektórych spraw, związanych z realizacją unii ekonomicznej i walutowej. Zmniejszone były też ich uprawnienia w ramach Europejskiego Systemu Banków Centralnych.

Co najmniej raz na dwa lata lub na żądanie państwa, które było dotychczas uznawane za nie spełniające warunków do przyjęcia wspólnej waluty, Komisja i Europejski Bank Centralny przedkładać będą Radzie raport o sytuacji ekonomicznej i finansowej takiego państwa, przy uwzględnieniu wymienionych wyżej kryteriów.

Na jego podstawie Rada w składzie szefów państw i rządów, po konsultacji z Parlamentem Europejskim, kwalifikowaną większością głosów będzie decydowała, czy dane państwo członkowskie może być włączone do grupy państw posiadających wspólną walutą, czy jeszcze nie.

Wyjątek w tej kwestii stanowi Wielka Brytania. W jej przypadku jednocześnie z Traktatem został zawarty specjalny protokół, który stanowi, że będzie ona sama decydowała – notyfikując o swym stanowisku Radę – czy i kiedy wkroczy ona do trzeciego etapu budowy unii walutowej i ekonomicznej.

W trzecim etapie miał być utworzony Europejski System Banków Centralnych, składający się z Europejskiego Banku Centralnego, który powstanie w miejsce Europejskiego Instytutu Walutowego i banków centralnych państw członkowskich. Podstawowym zadaniem Europejskiego Systemu Banków Centralnych ma być zapewnienie stabilności cen i popieranie polityki ekonomicznej, realizowanej w ramach Wspólnot. Cel ten ma być osiągnięty poprzez: ustalanie i realizowanie wspólnej polityki walutowej w ramach Wspólnot, przeprowadzenie zagranicznych operacji wymiennych, utrzymywanie i zarządzanie oficjalnymi rezerwami dewizowymi państw członkowskich, promowanie sprawnych operacji systemów płatniczych.

Waluty tych państw członkowskich, które Rada uzna za gotowe do przyjęcia wspólnej waluty, zostaną zastąpione wspólną walutą europejską. Traktat nie stanowi jednak, jaka ma być jej nazwa. Ma być emitowana przez Europejski Bank Centralny i narodowe banki centralne.

Jednocześnie w trzecim etapie Komitet Walutowy miał być zastąpiony Komitetem Ekonomicznym i Finansowym. Jego zadaniem jest nadzorowanie sytuacji ekonomicznej i finansowej poszczególnych państw członkowskich, jak i całej Wspólnoty, oraz przedkładanie Radzie i Komisji stosownych informacji na powyższy temat, w oparciu o które Rada może wydawać zalecenia w sprawie polityki ekonomicznej i walutowej. Może on też wydawać opinie na ten temat na życzenie powyższych organów, jak i własnej inicjatywy.

Z kolei w Części Trzeciej zmodyfikowanego przez niego Traktatu w sprawie WE, rozciągnięto przedmiotowy zakres działalności WE na następujące dziedziny:

Budowa infrastruktury europejskiej. Tytuł XV przewiduje podjęcie przez państwa członkowskie i samą Unię działalności na rzecz budowy infrastruktury transeuropejskiej w dziedzinie transportu, telekomunikacji i energetyki oraz stworzenie systemu umożliwiającego obywatelom Unii swobodne korzystanie z tej infrastruktury. Winny one zmierzać do promowania wzajemnych powiązań i wzajemnego współoddziaływania narodowych infrastruktur, jak i dostępu do innych infrastruktur. Szczególna uwaga winna być skoncentrowana na tworzeniu połączeń centralnych regionów Unii z wyspami, państwami bez dostępu do morza i regionami peryferyjnymi.

W tym celu Rada została zobowiązana do wypracowania serii wytycznych, obejmujących zadania, priorytety i ogólne kierunki stosowanych środków. Wytyczne te winny utożsamiać projekty stanowiące wspólny interes. Unia winna popierać finansowe wysiłki państw członkowskich na rzecz projektów, stanowiących wspólny interes, szczególnie w formie stwarzania możliwości prowadzenia badań, uzyskiwania gwarancji pożyczkowych i oprocentowanych subsy-

diów. Może ona też udzielać pomocy finansowej z Funduszu Spójności na realizację konkretnych projektów w państwach członkowskich, służących powyższemu celom. Komisja może podejmować decyzje w sprawie podjęcia współpracy z państwami trzecimi w celu promowania projektów stanowiących wzajemny interes i zapewnienia wzajemnego oddziaływania infrastruktury.

Ochrona zdrowia publicznego. Tytuł XIII przewiduje podjęcie przez państwa członkowskie współpracy w zakresie ochrony zdrowia publicznego. Postanowienia w tej kwestii sformułowane są jednak bardzo ogólnie. Stanowi on jedynie, że państwa członkowskie będą koordynowały między sobą przy pomocy i poparciu Wspólnoty, politykę i programy działania w zakresie zapobiegania chorobom, szczególnie poprzez podejmowanie badań nad przyczynami ich powstawania i przenoszenia się, jak również w zakresie rozwoju informacji i oświaty medycznej.

Współpraca w dziedzinie kultury. Tytuł XII stanowi, że państwa członkowskie Unii podejmą współpracę, przy jej poparciu i pomocy, w dziedzinie kultury. Celem tej współpracy ma być przede wszystkim: wzajemne pogłębianie wiedzy i rozpowszechnianie kultury oraz historii między narodami państw europejskich; konserwowanie i zabezpieczanie spuścizny kulturalnej o znaczeniu ogólnoeuropejskim; rozwijanie między państwami i narodami europejskimi niekomercyjnej wymiany kulturalnej; rozwijanie twórczości artystycznej i literackiej, w tym sektora audiowizualnego. Nie przewiduje się natomiast działań na rzecz harmonizacji ustawodawstwa państw członkowskich w dziedzinie kultury.

Ochrona konsumenta. Dodany do Traktatu w sprawie WE art. 153 stanowi, że Wspólnota ta uczestniczy w osiągnięciu wysokiego stopnia ochrony konsumentów. Cel ten ma osiągać poprzez: działanie na rzecz ujednoczenia przepisów państw członkowskich w zakresie ochrony konsumenta; popieranie i uzupełnianie polityki tych państw w dziedzinie ochrony zdrowia, bezpieczeństwa i interesów ekonomicznych konsumentów oraz udzielanie im stosownych informacji.

Ochrona praw człowieka. Dodany do tego Traktatu art. 195 ustanawia instytucję Rzecznika Praw Obywatelskich (Ombudsmana). Zadaniem jego jest przyjmowanie skarg od wszystkich obywateli Unii lub osób fizycznych i prawnych, zamieszkałych lub posiadających swoją statutową siedzibę w jednym z państw członkowskich, które dotyczą niewłaściwego zarządzania działaniami instytucji lub organów Wspólnot, z wyjątkiem wykonywania funkcji sądowych przez Trybunał Sprawiedliwości i Trybunał Pierwszej Instancji.

Zgodnie ze swymi funkcjami Rzecznik prowadzi śledztwo albo z własnej inicjatywy lub na podstawie skargi przekazanej mu bezpośrednio lub przez członka Parlamentu Europejskiego, z wyjątkiem sytuacji, gdy domniemane fakty niewłaściwego zarządzania były lub są przedmiotem postępowania sądowego. Jeśli Rzecznik ustali fakt niewłaściwego zarządzania, kieruje on sprawę do stosownego organu,

który winien w ciągu trzech miesięcy poinformować go o swym stanowisku. Następnie Rzecznik winien przesłać sprawozdanie do Parlamentu Europejskiego i zainteresowanych instytucji. Winien on też poinformować osobę, która skierowała do niego skargę, o rezultatach przeprowadzonego śledztwa.

Każdy obywatel Unii i każda osoba fizyczna oraz prawna, zamieszkująca lub której siedziba jest w jednym z państw członkowskich, ma prawo do przedkładania, indywidualnie lub wspólnie z innymi obywatelami lub osobami prawnymi, petycji do Parlamentu Europejskiego w sprawach objętych zakresem działalności Unii, które dotyczą ich bezpośrednio.

Wreszcie Traktat w sprawie UE przewiduje rozszerzenie i pogłębienie współpracy i integracji państw członkowskich w dziedzinach, objętych po raz pierwszy tymi procesami na podstawie Jednolitego Aktu Europejskiego. Są nimi następujące dziedziny:

Spójność gospodarcza i społeczna. Jednolity Akt Europejski (art. 23) postanowił, że WE w celu promowania harmonijnego jej rozwoju winna prowadzić działalność na rzecz wzmocnienia spójności gospodarczej i społecznej. Oznacza to, że rozwój gospodarczy ma iść w parze z rozwiązaniem problemów społecznych, z drugiej zaś strony winno się dążyć do zmniejszenia różnic w poziomie rozwoju różnych regionów oraz zmniejszenia zacofania najmniej rozwiniętych regionów.

Jednocześnie na podstawie artykułu państwa członkowskie są zobowiązane do prowadzenia i koordynowania swej polityki gospodarczej w taki sposób, aby osiągnąć powyższe cele.

WE winna była popierać osiąganie tych celów przez akcje podejmowane przy pomocy funduszy strukturalnych, a szczególnie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

Rada może podjąć dodatkowe konkretne przedsięwzięcia poza powyższymi funduszami i bez uszczerbku dla środków, ustanowionych w ramach innych polityków Wspólnoty, jeśli zachodzi ku temu potrzeba.

Traktat z Maastricht wprowadził do Traktatu w sprawie WE art. 161, który ustanawia Fundusz Spójności, z którego przewiduje się finansowanie realizacji projektów w dziedzinie ochrony środowiska i infrastruktury europejskiej w dziedzinie transportu. Z kolei art. 159 przewiduje, że Komisja winna przedkładać co trzy lata Parlamentowi Europejskiemu, Komitetowi Ekonomiczno-Społecznemu oraz Komitetowi Regionów sprawozdanie z postępu, osiąganego w zakresie spójności gospodarczej i społecznej oraz w jaki sposób w tym celu wykorzystano środki pozostające w dyspozycji Wspólnoty.

Ochrona środowiska. WE zajmowała się ochroną środowiska już od początku lat siedemdziesiątych. Jednak podstawowe zasady ogólnej polityki Wspólnoty w tej dziedzinie zostały sformułowane dopiero przez Jednolity Akt Europejski. Wprowadził on Tytuł XIX do Części III Traktatu w sprawie WE zatytułowany „środowisko naturalne”. Stanowił on, że celem działalności WE w dziedzinie ochrony środowiska winno być: zachowanie, chronienie oraz poprawianie jakościowego stanu środowiska naturalnego; przyczynianie się do ochrony zdrowia ludzkiego poprzez ochronę środowiska; rozsądne i racjonalne wykorzystanie zasobów naturalnych.

Działania Wspólnoty w realizowaniu tych celów winny opierać się na zasadzie podejmowania akcji prewencyjnych, tzn. że wszelkie szkody w środowisku winny być likwidowane u źródeł, a zanieczyszczający środowisko winien ponosić tego koszty. Wymogi ochrony środowiska winny stosować część składową polityki Wspólnoty w innych dziedzinach. Wspólnota została zobowiązana do współpracy z innymi narodowymi i międzynarodowymi instytucjami w celu promowania przedsięwzięć w zakresie ochrony środowiska na płaszczyźnie międzynarodowej.

Traktat z Maastricht z kolei zobowiązał Radę do ustalania:

- postanowień głównie natury skarbowej w odniesieniu do ochrony środowiska;
- środków dotyczących planowania miejskiego i wiejskiego oraz użytkowania ziemi, wyłączając kwestie zarządzania odpadami i działania o charakterze ogólnym oraz zarządzania zasobami wodnymi;
- środków szczególnie wpływających na wybór przez państwa członkowskie źródeł energii i ogólną strukturę ich zaopatrzenia w energię;
- ogólnych programów akcji, zawierających priorytetowe cele w zakresie ochrony środowiska, które winny być osiągnięte.

Oświata i szkolenie zawodowe. WE zajmowała się oświatą i szkoleniem zawodowym już od początku lat siedemdziesiątych. Dopiero jednak Traktat z Maastricht sformułował w rozdziale 3, dodanym do Tytułu XI Traktatu Rzymskiego, ogólne zasady współpracy państw członkowskich w dziedzinie oświaty i szkolenia zawodowego.

W zakresie oświaty Wspólnota winna przyczyniać się do podnoszenia jej poziomu, zachęcając państwa członkowskie do współpracy i, jeśli to jest konieczne, wspierając i uzupełniając ich działalność. W swym działaniu Wspólnota winna respektować odpowiedzialność państw członkowskich za treść nauczania, organizację systemów edukacyjnych i ich różnorodność kulturową oraz językową.

Wspólnota winna zmierzać do:

- rozwoju europejskiego wymiaru edukacji, między innymi poprzez nauczanie i rozpowszechnianie języków państw członkowskich;
- popieranie wymiany studentów i nauczycieli, między innymi poprzez zachęcanie do uznawania na uczelniach dyplomów i okresów studiów;
- rozwijanie współpracy między instytucjami oświatowymi;
- popieranie wymiany młodzieży i społecznych instruktorów edukacyjnych;
- popieranie rozwoju kształcenia zaocznego;
- wspieranie wymiany doświadczeń państw członkowskich w zakresie oświaty.

W zakresie szkolenia zawodowego Wspólnota winna wspierać i uzupełniać działalność państw członkowskich w tej dziedzinie, respektując odpowiedzialność tych państw za treść i organizację szkolenia zawodowego. Jej działalność w tej dziedzinie winna zmierzać do:

ułatwiania przystosowania się do zmian w przemyśle, zwłaszcza poprzez szkolenie zawodowe i przekwalifikowanie;

- podnoszenia poziomu szkolenia zawodowego początkowego i ustawicznego;
- ułatwiania dostępu do szkolenia zawodowego i popierania mobilności instruktorów i uczniów;
- inspirowania współpracy w zakresie szkolenia pomiędzy placówkami edukacyjnymi, ośrodkami szkoleniowymi i przedsiębiorstwami;
- rozwoju wymiany informacji i doświadczeń w zakresie problemów wspólnych dla systemów szkoleniowych państw członkowskich.

e. Rozszerzenie celów integracyjnych WE przez Traktat Amsterdamski.

Polityka wizowa, azyłowa i inne dotyczące swobodnego przepływu osób.

Problematyka polityki wizowej, azyłowej, imigracyjnej i innych dotyczących swobodnego przepływu osób była pierwotnie regulowana nie w ramach Wspólnot Europejskich, ale poza nimi, na podstawie umów z Schengen, zawartych w 1985 r. i 1990 r. (szerzej zob. rozdział dziewiąty).

W prawie pierwotnym UE po raz pierwszy zajął się nią Traktat UE. Mówił on jedynie o współpracy państw w zakresie ujednoczenia polityk wizowych, azyłowych, imigracyjnych oraz innych polityk dotyczących przepływu osób. Stanowiły one podstawową część filaru trzeciego.

Traktat Amsterdamski przeniósł tą politykę (z wyjątkiem problematyki SIS) do filaru pierwszego, ustanawiając w tym celu w Traktacie WE odrębny Tytuł (IV). Jednocześnie włączył on umowy z Schengen do *acquis communautaire*. Nie mówi się już w nim o współpracy a o politykach, które ma wypracowywać Rada

UE. Stanowi on, że Rada UE uchwali w ciągu pięciu lat, po wejściu jego w życie środki: mające na celu zapewnienie swobodnego przepływu osób wewnątrz Unii Europejskiej; dotyczące kontroli na jej granicach zewnętrznych; dotyczące azylu i imigracji; w dziedzinie współpracy sądowej w sprawach cywilnych mogących mieć wpływ na uzyskanie zgody na przekroczenie granicy zewnętrznej UE; w dziedzinie współpracy policyjnej i sądowej w sprawach karnych, służące zapobieganiu i zwalczaniu przestępczości w ramach UE.

Mają one prowadzić do: zniesienia jakiejkolwiek kontroli osób przy przekraczaniu wewnętrznych granic UE; ujednoczenia norm i procedur stosowanych przez państwa członkowskie przy przeprowadzaniu kontroli osób na dwóch granicach zewnętrznych; ujednoczenia procedur i warunków wydawania wiz przez państwa członkowskie; wprowadzenia ujednoliconego formularza wizowego; minimalnych norm dotyczących warunków, które muszą spełnić obywatele państw trzecich, aby byli zakwalifikowani jako uchodźcy; kryteriów i mechanizmów, określających, które Państwo Członkowskie odpowiada za rozpatrzenie wniosku w sprawie udzielenia azylu; uchwalenia środków w zakresie polityki dotyczącej nielegalnej imigracji i nielegalnego pobytu.

W zakresie współpracy sądowej w sprawach cywilnych Rada w ciągu tego okresu ma uchwalić środki dotyczące: ulepszenia i uproszczenia systemu transgranicznego przekazywania dokumentów sądowych i pozasądowych; współpracy przy gromadzeniu dowodów; uznawania i wykonywania decyzji w sprawach cywilnych i handlowych, włącznie z decyzjami pozasądowymi; wspierania zgodności zasad mających zastosowanie w państwach członkowskich dotyczących kolizji ustaw i jurysdykcji; eliminowania przeszkód w dobrym funkcjonowaniu postępowań cywilnych.

Traktat Amsterdamski przeniósł tą problematykę do filaru pierwszego, ustanawiając w tym celu w Traktacie w sprawie Wspólnoty Europejskiej odrębny Tytuł (IV). Nie mówi się już w nim o współpracy a o politykach, które ma wypracować Rada UE. Stanowi on, że Rada UE uchwali w ciągu pięciu lat, po wejściu jego w życie środki: mające na celu zapewnienie swobodnego przepływu osób wewnątrz Unii Europejskiej; dotyczącymi kontroli na jej granicach zewnętrznych; dotyczące azylu i imigracji; w dziedzinie współpracy sądowej w sprawach cywilnych; w dziedzinie współpracy policyjnej i sądowej w sprawach karnych, służące zapobieganiu i zwalczaniu przestępczości w ramach UE.

Mają one prowadzić do: zniesienia jakiejkolwiek kontroli osób przy przekraczaniu wewnętrznych granic UE; ujednoczenia norm i procedur stosowanych przez państwa członkowskie przy przeprowadzaniu kontroli osób na dwóch granicach zewnętrznych; ujednoczenia procedur i warunków wydawania wiz przez państwa członkowskie; wprowadzenia ujednoliconego formularza wizowego;

minimalnych norm dotyczących warunków, które muszą spełnić obywatele państw trzecich, aby byli zakwalifikowani jako uchodźcy; kryteriów i mechanizmów, określających, które państwo członkowskie odpowiada za rozpatrzenie wniosku w sprawie udzielenia azylu; uchwalenia środków w zakresie polityki dotyczącej nielegalnej imigracji i nielegalnego pobytu.

W zakresie współpracy sądowej w sprawach cywilnych Rada w ciągu tego okresu ma uchwalić środki dotyczące: ulepszenia i upraszczania systemu transgranicznego przekazywania dokumentów sądowych i pozasądowych; współpracy przy gromadzeniu dowodów; uznawania i wykonywania decyzji w sprawach cywilnych i handlowych, włącznie z decyzjami pozasądowymi; wspierania zgodności zasad mających zastosowanie w państwach członkowskich dotyczących kolizji ustaw i jurysdykcji; eliminowania przeszkód w dobrym funkcjonowaniu postępowań cywilnych.

B. Procesy integracyjne w ramach Wspólnoty Europejskiej

a. Eliminacja ceł i innych opłat o tym samym skutku oraz ograniczeń ilościowych w handlu między państwami członkowskimi. Zgodnie z postanowieniami Traktatu WE, cła w obrocie między państwami WE miały być znoszone według następującego harmonogramu: 1 I 1959 r. do 90% stanu ceł na 1 I 1957 r., 1 VII 1960 r. do 80%, 31 XII 1961 r. do 70%, 1 VII 1963 r. do 60%, 31 XII 1964 r. do 50%, 31 XII 1965 r. do 40%. Pozostałe 40% miało być zniesione w terminach ustalonych przez Radę do 31 XII 1968 r. W praktyce znoszenie ceł na artykuły tak przemysłowe, jak i artykuły rolne następowało o wiele szybciej, niż przewidywał Traktat WE. W praktyce znoszenie ceł w odniesieniu do artykułów przemysłowych przebiegało bardziej korzystnie, niż w stosunku do artykułów rolnych, w przypadku których skala znoszenia ceł była nieco niższa, niż wobec produktów przemysłowych, a poza tym nie zawsze artykuły rolne były obejmowane znoszeniem ceł.

Cła na artykuły przemysłowe znoszono następująco: 1 I 1959 r. do 90% stanu ceł na 1 I 1957 r., 1 VII 1960 r. do 80%, 1 I 1961 r. do 70%, 1 I 1962 r. do 60%, 1 VII 1962 r. do 50%, 1 VII 1963 r. do 40%, 1 I 1965 r. do 30%, 1 I 1966 r. do 20%, 1 VII 1967 r. do 15%, 1 VII 1968 r. do 0%. Natomiast cła na artykuły rolne były znoszone następująco: 1 I 1959 r. do 90% stanu ceł na 1 I 1957 r., 1 VII 1960 r. do 80%, 1 I 1961 r. do 75%, ale obniżka nie objęła wszystkich artykułów, 1 I 1962 r. do 65%, 1 VII 1962 r. zniesiono cła o 5% na niektóre tylko artykuły, 1 VII 1963 r. do 55%, 1 I 1965 r. do 45%, 1 I 1966 r. do 35%. Pozostałe cła znoszone były w różnych terminach na poszczególne grupy towarowe do 1 VII 1968 r.

Jak z powyższego wynika, proces znoszenia ceł dokonywał się z przyspieszeniem, tak że 1 VII 1963 r. wyprzedzenie w stosunku do harmonogramu wynosiło 2,5 roku. Kolejne przyspieszenie nastąpiło 1 VII 1965 r. W rezultacie od 1 VII 1968 r. zostały zniesione cła w handlu między państwami członkowskimi niemal na wszystkie artykuły przemysłowe i produkty rolne, tj. o półtora roku wcześniej, niż przewidywał to Traktat WE. Zostały jedynie utrzymane do 3 VII 1969 r. cła (w wysokości nie przekraczającej poziomu 2,5% ceł z 1958 r.) na około czterdzieści produktów rolnych, a po tym terminie tylko w odniesieniu do niektórych produktów rolnych. Znoszenie ceł w powyższym okresie następowało wśród różnego typu napięć i konfliktów między państwami członkowskimi na tle rozbieżności interesów między nimi w tym zakresie. RFN i kraje Beneluksu dążyły do szybkiego znoszenia ceł na artykuły przemysłowe, były natomiast niechętnie, a nawet hamowały znoszenie ceł na artykuły rolne. Natomiast Francja przy poparciu Włoch, których koszty produkcji artykułów rolnych były istotnie niższe, a artykułów przemysłowych – wyższe od wymienionych państw, uzależniały znoszenie ceł na artykuły przemysłowe od znoszenia ceł na artykuły rolne.

Cła eksportowe zostały natomiast zniesione między państwami członkowskimi WE do 31 XII 1961 r., chociaż w praktyce na niektóre produkty były utrzymane jeszcze przez kilka lat po tej dacie.

O wiele większe trudności powodowało znoszenie opłat, mających to samo znaczenie co cło. Większość z nich została zniesiona do 1 VII 1968 r. W wyniku jednak sprzeczności interesów państw członkowskich – głównie w niektórych dziedzinach rolnictwa – wiele z tych opłat, mimo silnego nacisku Komisji, zostało utrzymanych po tym terminie i były one stosowane także w latach siedemdziesiątych. W niektórych przypadkach (np. okresowej nadprodukcji własnych niektórych artykułów rolnych, zbyt niskich cen na artykuły z innych państw członkowskich) wprowadzono nawet ponownie okresowo w latach siedemdziesiątych takie opłaty w odniesieniu do pewnych artykułów rolnych.

Ograniczenia ilościowe na artykuły przemysłowe zostały zniesione od 1 I 1962 r., z wyjątkiem niektórych dziedzin objętych monopolem państwowym (np. tytoń), zaś na artykuły rolne – zniesione (w zależności od rodzajów artykułów) od 11 listopada do 1 lipca 1968 r. Na niektóre artykuły rolne ograniczenia ilościowe zostały zniesione po utworzeniu branżowych organizacji rynkowych, w odniesieniu do niektórych jednak – w wyniku istnienia sprzeczności interesów – stosowane były także w latach siedemdziesiątych.

Natomiast Dania, Irlandia i Wielka Brytania znosiły cła w obrocie handlowym z pozostałymi państwami członkowskimi WE od 1 IV 1973 r. do 1 VII 1977 r. W przypadku Grecji cła znoszone były od 1 I 1981 r. do 1 I 1986 r., zaś Hiszpanii i Portugalii – od 1 I 1986 r. do 1 I 1993 r.

Pozostałe ograniczenia ilościowe w handlu między Danią, Irlandią, Wielką Brytanią i Grecją a pierwotnymi członkami WE formalnie zostały zniesione z chwilą wejścia ich w skład Wspólnoty. Znoszenie innych restrykcji, mających ten sam skutek, co ograniczenia ilościowe, zostało rozłożone jednak na kilka lat. W rzeczywistości jeszcze pod koniec lat siedemdziesiątych nie w pełni sprawnie funkcjonowała unia celna w ramach WE, gdyż państwa członkowskie, w tym także pierwotne państwa członkowskie, w praktyce nie tylko nie usunęły między sobą wszystkich ograniczeń utrudniających swobodny obrót towarowy, ale „tymczasowo” wprowadziły szereg nowych ograniczeń (pozataryfowych i parataryfowych) w tym obrocie.

Z dniem 1 I 1993 r. zostały zniesione formalności celne w obrocie towarowym w ramach WE.

b. Ustanowienie wspólnej taryfy celnej. Wspólna taryfa celna WE została ustalona na zasadzie średniej arytmetycznej narodowych taryf celnych. Różnica między taryfami narodowymi a wspólną taryfą celną była zmniejszana w trzech etapach: w dwóch pierwszych o 30%, w ostatnim o 40%. Pierwsze dwa etapy w odniesieniu do artykułów przemysłowych zostały zrealizowane 1 I 1961 r. i 1963 r., tj. w pierwszym przypadku szybciej o rok, w drugim zaś o 2,5 roku w porównaniu z postanowieniami Traktatu WE. Natomiast w odniesieniu do artykułów rolnych, nie objętych wspólną polityką rolną, zmniejszenie powyższej różnicy następowało zgodnie z planem, tj. 1 I 1962 r. i 1 I 1966 r. W przypadku artykułów rolnych objętych branżową organizacją rynkową w ramach wspólnej polityki rolnej, cła zostały zniesione z chwilą utworzenia tych organizacji i zastąpione ruchomymi opłatami wyrównawczymi.

1 VII 1968 r. rozpoczął się trzeci etap; została ustalona wspólna taryfa celna na artykuły nie objęte wspólną polityką rolną.

Przeciętne opłaty celne w ramach wspólnej taryfy celnej wynosiły 12,5%. W wyniku obniżki ceł w ramach tzw. rundy Kennedy’ego została ona zmniejszona o 35% i od 1 I 1972 r. wynosi 8,1% (w USA – 12%).

Dania, Irlandia i Wielka Brytania od 1 I 1974r. ujednoliciły ze wspólną taryfą celną państw WE swoje cła na towary, w przypadku których różnica między ich cłami a wspólną taryfą celną nie wynosiła więcej, niż 15%. W odniesieniu do innych towarów Dania, Irlandia i Wielka Brytania zmniejszały różnicę między cłami narodowymi a wspólną taryfą celną w sposób następujący: 1 I 1974 r. do 60%, 1 I 1975 r. – 40%, 1 I 1976 r. – 20%, a 1 VII 1977 r. – 0%. Natomiast Grecja likwidowała różnice między jej cłami narodowymi a wspólną taryfą celną w czasie pięciu lat, tj. do 1 I 1986 r.

W celu wprowadzenia efektywnego funkcjonowania kontroli celnej między państwami UE a państwami trzecimi w 1988 r. WE wprowadziła Jednolity Doku-

ment Administracyjny (w skrócie SAD, od angielskiej nazwy Single Administrative Document). Zastąpił on 130 różnych dokumentów celnych dla przesyłek towarowych, stosowanych przez poszczególne państwa członkowskie. Na podstawie decyzji Rady z 20 XII 1990 r., od 1 I 1993 r. jest on używany tylko w odniesieniu do przesyłek towarowych z państw trzecich i w wymianie handlowej między Hiszpanią i Portugalią a pozostałymi państwami członkowskimi WE. Natomiast w obrocie towarowym między państwami członkowskimi WE (z wyłączeniem Hiszpanii i Portugalii do końca 1986r.) od 1 I 1993r. zostały zniesione wszelkie formalności celne z wyjątkiem wypełniania jednostronicowych deklaracji statystycznych w ramach systemu Intrastat.

Z drugiej strony w 1995 r. Komisja UE zainicjowała program DOUANE 2000 na lata 1996–2000, przeznaczając na jego realizację 140 mln euro. Zadaniem tego programu było wspieranie rozwoju i modernizacji administracji celnej, w tym szkolenie funkcjonariuszy tej administracji, usprawnianie efektywności procedur celnych i procedur kontroli celnej, ujednocianie prawa celnego państw członkowskich.

c. Ujednocianie polityki handlowej. W przypadku ujednociania polityki handlowej, proces ten postępował o wiele wolniej, niż realizacja unii celnej. Dopiero w 1960 r. państwa WE poczyniły pierwsze kroki w zakresie opracowywania zasad wspólnej polityki handlowej. W tym samym roku decyzją Rady państwa członkowskie zostały zobowiązane do włączenia w dwustronne umowy handlowe zawierane z państwami nieczłonkowskimi specjalnej klauzuli, która pozwalała im domagać się zrewidowania postanowień umowy, jeżeli byłoby to niezbędne z punktu widzenia wspólnej polityki handlowej WE.

Na mocy dwóch decyzji Rady z października 1961 r. państwa członkowskie zostały zobowiązane do wzajemnego informowania się o planowanych negocjacjach handlowych z państwami trzecimi, a na żądanie jednego z nich – odbycia wzajemnych konsultacji na ten temat. Jednocześnie decyzje Rady zabraniały państwom członkowskim zawierania z państwami trzecimi umów handlowych na czas dłuższy, niż czas trwania okresu przejściowego w WE.

Rada przyjęła 25 IX 1962 r. tzw. program akcji w zakresie polityki handlowej. Dzielił on państwa trzecie na dwie grupy: należące do GATT i pozostające poza tą organizacją, ale kierujące się jej zasadami oraz nie należące do GATT i nie przestrzegające jej zasad. Wobec państw pierwszej grupy import WE miał być w pełni zliberalizowany, lista towarów ujednoczona, wobec drugiej grupy państw nadal miała obowiązywać polityka kontyngentowania importu. W praktyce tzw. państwa socjalistyczne były zaliczane do drugiej grupy państw.

WE zawarła 14 X 1963 r. – w imieniu jej państw członkowskich – pierwszy, 4 VI 1964 r. – drugi, a 21 V 1965 r. – trzeci układ handlowy, kolejno z Irakiem,

Izraelem i Libanem. Od tego czasu państwa WE występują na zewnątrz w sprawach handlowych z reguły jako całość, chociaż w następnych latach poszczególne państwa zawierały jeszcze indywidualnie wiele umów handlowych.

5 IV 1968 r. Rada ustanowiła procedurę przeciwdziałania praktykom dumpingowym. W grudniu 1968 r. podjęła trzy decyzje w sprawie ustanowienia jednolitego spisu towarów importowanych, które powinny być liberalizowane przy imporcie do WE oraz stopniowego wprowadzania jednolitej procedury przy imporcie niektórych towarów z określonych państw trzecich.

16 XII 1969 r. Rada postanowiła wprowadzić w pełni wspólną politykę handlową do 1 I 1970 r. Od tego czasu miała ona opierać się na jednolitych zasadach, szczególnie w odniesieniu do zmiany taryfy celnej, zawierania umów handlowych i celnych, środków liberalizacji polityki eksportowej, środków ochrony handlu, w tym również stosowanych przy zaistnieniu dumpingu lub subsydiowania. Państwa WE od 1 I 1970 r. utraciły prawo do indywidualnego zawierania umów handlowych i celnych, które odtąd w ich imieniu miały być zawierane przez WE na zasadzie, że rokowania z reguły prowadzi Komisja na podstawie pełnomocnictw Rady, która następnie podejmuje ostateczną decyzję w tej sprawie. W wyniku nacisku Francji i RFN, które uważały, że utrudni ona ich stosunki z tzw. państwami socjalistycznymi, stosowanie tej zasady wobec nich zostało zawieszona do końca 1972 r. Ważność zawieranych w ten sposób umów z powyższymi państwami nie mogła przekroczyć grudnia 1974 r.

Dania, Irlandia i Wielka Brytania przyjęły zasady wspólnej polityki handlowej od 1 IV 1973 r., a Grecja od 1 IV 1981 r.

d. Wspólna polityka rolna. Ustanowienie, a następnie realizacja wspólnej polityki rolnej, przysparzało i dotychczas przysparza państwom WE największe kłopotów i niejednokrotnie było przyczyną poważnych kryzysów we Wspólnocie, niekiedy zagrażających jej istnieniu. Trudność w ustalaniu polityki rolnej w dużej mierze wynikała ze znacznej różnicy kosztów produkcji artykułów rolnych w poszczególnych państwach członkowskich WE. Różnica ta była szczególnie wyraźna między kosztami produkcji we Francji i RFN. Z drugiej strony chodziło tu o zabezpieczenie interesów producentów artykułów rolnych. W większości państw członkowskich koszty produkcji i ceny artykułów rolnych na rynku wewnętrznym były o wiele wyższe, niż na rynku światowym. W związku z tym państwa członkowskie stosowały w szerokim zakresie system protekcjonizmu i subsydiowania produkcji rolnej w celu niedopuszczenia do spadku dochodu ludności żyjącej z rolnictwa. Trzeba było zatem w obrębie WE stworzyć również skomplikowany wspólny system protekcjonizmu w rolnictwie; bez niego groziłoby to poważnymi konsekwencjami nie tylko gospodarczymi, ale także politycznymi. Ludność żyjąca z rolnictwa stanowiła bowiem w większości z nich dużą siłę poli-

tyczną (we Francji i Włoszech w chwili tworzenia WE około 25% ludności żyło z rolnictwa).

Francja najsilniej dążyła do szybkiego wprowadzenia wspólnej polityki rolnej. Wcześniejse bowiem ustanowienie wspólnego rynku na artykuły przemysłowe, bez jednoczesnego ustanowienia wspólnego rynku na artykuły rolne, przyniosłyby gospodarce francuskiej duże straty, przy znacznych korzyściach dla niektórych innych państw WE, przede wszystkim dla RFN. Przemysł francuski w pierwszych latach okresu przejściowego w WE nie był w stanie w pełni konkurować z przemysłem RFN. W takiej sytuacji nieuregulowanie problemów wspólnej polityki rolnej uniemożliwiałoby Francji rekompensowanie eksportem artykułów rolnych (tradycyjnie przynoszącym Francji bardzo wysoki procent ogółu jej dochodów) strat ponoszonych przez przemysł.

W rezultacie Francja uzależniła przejście do drugiego etapu okresu przejściowego WE od ustalenia zasad wspólnej polityki w dziedzinie rolnictwa. Po długich przetargach i w wyniku zdecydowanej podstawy Francji na początku 1962 r. opracowano zasady i instrumenty tej polityki.

Istota tej wspólnej polityki sprowadza się z jednej strony do zapewnienia rolnikom z państw członkowskich odpowiednich dochodów w warunkach powstawania i funkcjonowania unii celnej, z drugiej zaś do przebudowy rolnictwa WE, dokonania w nim zmian strukturalnych, by w przyszłości było ono konkurencyjne cenowo na rynkach światowych, a jednocześnie nie było zbytnej nadprodukcji artykułów rolnych w stosunku do popytu w ramach WE.

Zapewnienie rolnikom z państw członkowskich WE odpowiednich dochodów miano osiągnąć przez:

- *ochronę rynku wspólnotowego przed tanim importem z zewnątrz*. Chodziło o to, by ceny na artykuły rolne na rynku WE nie były zbyt niskie, w porównaniu z kosztami produkcji rolników WE, w wyniku importu tańszych artykułów rolnych z państw nieczłonkowskich.

W tym celu wprowadzono zakaz importu artykułów rolnych do WE po cenie niższej od ceny proggu. Przestrzeganie tej zasady gwarantuje system tzw. opłat wyrównawczych. W przeciwieństwie do cel, opłaty wyrównawcze nie są sztywne, lecz ruchome, nie można zatem ich „przeskoczyć”. Stosowane są one na granicy zewnętrznej WE wobec produktów rolnych z państw trzecich, oferowanych po cenach niższych niż ustalonych w WE dla analogicznych produktów. W rezultacie na rynku wspólnotowym nie mogą pojawiać się produkty rolne po cenie niższej niż indykatywnej, a więc zbliżonej do takiej, po jakiej sprzedają swe produkty rolnicy WE;

- *stworzenie trzech rodzajów cen w WE*. Punktem wyjścia dla ustalenia cen była cena indykatywna /docelowa/ (*target price, prix indicatif*). Jest to w

zasadzie maksymalna cena indykatywna na artykuły rolne WE. W okresie przejściowym była ona ustalana przez rządy państw członkowskich, następnie przez WE. Opierając się na niej, określa się pozostałe ceny. W odniesieniu do niektórych produktów cena ta określa się jako orientacyjna (*guide price, prix d'orientation*).

Cena progu (*threshold price, prix de seuil*) równa jest cenie indykatywnej minus koszty transportowe towaru na granicy i koszty dystrybucji.

Cena interwencyjna (*intervention price*) jest niższa od ceny indykatywnej; pierwotnie od 4 do 10%, w latach dziewięćdziesiątych od 10 do 35% w zależności od rodzaju artykułów rolnych;

- *subsydiowanie eksportu rolnego z państw WE przez FEOGA*, który wyrównuje straty eksportowe artykułów rolnych z państw członkowskich WE, powstałe w wyniku różnicy cen zbytu na rynku krajowym i cen na rynku światowym, w eksporcie poza WE (w okresie przejściowym WE także do innych państw Wspólnoty);
- *skupowanie po cenie interwencyjnej* przez odpowiednie agencje krajowe, finansowane przez FEOGA, od rolników z WE ich produktów, nie sprzedanych po cenach wyższych;
- *stworzenie branżowych rynków rolnych*. 4 IV 1962 r. Rada WE ustanowiła pierwsze zasady dotyczące organizacji branżowych rynków dla zboża, mięsa wieprzowego, drobiu, jaj, owoców, warzyw i win, a 5 II 1964 r. – dla nabiału, mięsa wołowego i cielęciny. W przypadku rynku zbóż, na który składają się żyto, pszenica twarda i miękka, jęczmień, owies, kukurydza, gryka, sorgo, proso, siemię, mąka pszenna i żytnia, kasze zbożowe, słód skrobiowy oraz substytuty zbóż, podstawy prawne ustanawiania wspólnych cen na produkty weszły jednak w życie dopiero w 1967 r. (rozporządzenie Rady WE 120/67), które zostały zastąpione rozporządzeniem Rady nr 1766 z 1992 r., które było następnie wielokrotnie modyfikowane.
- Z kolei podstawy prawne regulujące ustanawianie wspólnych cen mięsa wieprzowego zostały uregulowane rozporządzeniem Rady nr 2759 z 1975 r., które następnie także było wielokrotnie modyfikowane. Rynek drobiu i jaj reguluje rozporządzenie Rady WE nr 2771 2775 z 1975 r.; rynek win – rozporządzenie nr 822 z 1987 r., znowelizowane rozporządzeniem nr 1756 z 1992 r. i 3950/92 z 1992 r., które były następnie wielokrotnie zmieniane; zaś rynek wołowiny i cielęciny – rozporządzenie nr 805 z 1968 r., także wielokrotnie nowelizowane.

Wspólny rynek olejów i tłuszczów został ustanowiony rozporządzeniem nr 136 z 1966 r. Obejmuje on oliwę z oliwek, oleje roślinne i nasiona roślin oleistych oraz tłuszcze z ryb i ssaków morskich. Z kolei wspólny rynek cukru został ustano-

wiony rozporządzeniem nr 1009 z 1967 r., zastąpiony następnie rozporządzeniem nr 1785 z 1981 r., również wielokrotnie nowelizowanym.

Wspólny rynek tytoniu został utworzony rozporządzeniem nr 727 z 1970 r., istotnie zmodyfikowanym przez rozporządzenie nr 2975 z 1992 r.

Wspólny rynek chmielu został utworzony na podstawie rozporządzenia nr 1696 z 1971 r., zaś wspólny rynek świeżych i przetworzonych owoców oraz warzyw – rozporządzenie nr 1035 z 1972 r., następnie wielokrotnie nowelizowane. Rynek mięsa baraniego i koziego został objęty wspólną organizacją rynkową dopiero w 1980 r., zaś podstawy prawne związane z jego funkcjonowaniem zostały ustanowione w rozporządzeniu nr 3013 z 1989 r. Wreszcie w 1993 r. został utworzony wspólny rynek bananów.²

Łącznie istnieje 18 branżowych rynków rolnych, obejmujących 95% produktów rolnych.

Organizacja powyższych rynków przybrała formy instytucjonalne; dla każdego rynku powołano komitet zarządzający podlegający Komisji, który wypracowuje dla niej projekty uchwał dotyczących funkcjonowania „swojego” rynku. Składają się one z przedstawicieli wszystkich państw członkowskich Komisji. Jeżeli Komisja nie zgadza się z proporcją danego komitetu, można odwołać się do Rady, która podejmuje ostateczną decyzję w danej sprawie.

W przypadku większości rynków branżowych stosuje się: różnego typu ich ochronę przed tanim importem z zewnątrz, skupowanie po cenach interwencyjnych niesprzedanych na rynku artykułów nieprzetworzonych, ustala się ceny indykacyjne, a przede wszystkim stworzono *mechanizm wypracowania wspólnych cen* na poszczególne artykuły rolne, bazując na cenach indykacyjnych, które są ustalane przez komitety poszczególnych rynków.

Ponadto w UE istnieje wspólna organizacja rynkowa, obejmująca wiele innych produktów (np. kawę, herbatę, przyprawy, produkty roślinne wykorzystywane w przemyśle farmaceutycznym i perfumeryjnym), w przypadku których nie stosuje się gwarancji rynkowych, zakupów interwencyjnych oraz subwencji, lecz jedynie ograniczenia ilościowe, cła i przepisy sanitarne.

– *Utworzenie Sekcji Gwarancji Europejskiego Funduszu Ukierunkowania i Gwarancji Rolnictwa* określanego powszechnie w skrócie – od francuskiej nazwy Fonds Européen d’Orientation et de Garantie Agricole – jako FEOGA. FEOGA został utworzony przez Radę WE 4 IV 1962 r. Celem FEOGA jest: subsydiowanie eksportu rolnego poza WE, skup produktów rolnych po cenach interwencyjnych oraz finansowanie zmian strukturalnych w rolnictwie WE.

2 Dotychczas nie zostały objęte odrębnymi branżowymi organizacjami rynkowymi takie produkty jak: ziemniaki, alkohol, konie rzeźne i konina, ocet inny niż winny, korzenie cykorii.

Źródła dochodów FEOGA miały być – z jednej strony wkłady finansowe państw członkowskich, z drugiej – wymienione wyżej opłaty wyrównawcze. Udział tych ostatnich w dochodach FEOGA miał stopniowo zwiększać się i z czasem zastąpić wkłady narodowe.

FEOGA jest zarządzany przez Komisję Unii Europejskiej, wspomaganą przez organy FEOGA.

Tworząc FEOGA Rada ustaliła jednocześnie zasady jego funkcjonowania na trzy lata; po tym okresie miała na wniosek Komisji ustalić nowe zasady. Dochody FEOGA na rok 1962/1963 składały się wyłącznie ze składek członkowskich. W roku 1963/1964 – 90%, a w roku 1964/1965 – 80% dochodów miało pochodzić ze składek państw członkowskich, pozostała część z opłat wyrównawczych, proporcjonalnie do importu rolnego tych krajów z państw trzecich. FEOGA miała przejmować 1/6 wydatków na dotowanie rolnictwa WE, tak aby 1 VII 1965 r. mógł on przejąć całość wydatków.

W 1965 r. Komisja przedstawiła Radzie nowy klucz składek członkowskich do FEOGA od 1 VII 1967 r. oraz nowe zasady administrowania i kontrolowania tego Funduszu. Sprzeciwiła się temu Francja. Nie mogąc osiągnąć w tej sprawie porozumienia oraz będąc rozgoryczona negatywnymi skutkami dla niej realizacji unii celnej na artykuły przemysłowe oraz zapędami Komisji w zakresie rozbudowania jej kompetencji, Francja na znak protestu wycofała w pierwszych dniach lipca 1965 r. swego przedstawiciela z Rady WE, zamrażając tym samym jej działalność. Przedstawiciel ten nie brał udziału w pracach Rady do stycznia 1966 r. Kompromisowe porozumienie osiągnięto na nadzwyczajnej sesji Rady w Luksemburgu 28–29 I 1966 r. Ustalono wówczas między innymi zasady finansowania FEOGA do końca 1969 r. Określono wysokość wkładów finansowych poszczególnych państw oraz postanowiono, że od 1 VII 1967 r. 90% opłat wyrównawczych, pobieranych przez państwa członkowskie, będzie przekazywane do FEOGA. Jednocześnie w wyniku kategorycznego sprzeciwu Francji, odrzucono propozycję komisji w sprawie pobierania opłat wyrównawczych na granicy WE, kontrolowania działalności FEOGA przez Parlament Europejski oraz administrowania FEOGA przez specjalny organ.

21 VI 1970 r. Rada Ministrów ustaliła nowe zasady finansowania FEOGA, które weszły w życie 1 I 1971 r. Fundusze FEOGA miały składać się z: 10% dochodów uzyskiwanych z opłat wyrównawczych; dochodów z opłat celnych za artykuły przemysłowe, przy tym ich procent miał stopniowo wzrastać, aby 1 I 1975 r. osiągnąć 100%; od 1 I 1970 r. wpływać miał 1% podatku od wartości dodanej (tzw. VAT), pobieranego w państwach członkowskich. Gdyby dochody powyższe nie wystarczały na pokrycie jej wydatków, powinny być uzupełnione wkładami państw członkowskich. Jeśli natomiast dochody opłat wyrównawczych

przewyższałyby wydatki FEOGA, wówczas powinna nastąpić ich redystrybucja do państw członkowskich.

Od 1 I 1980 r. wydatki FEOGA poczęły być pokrywane wyłącznie z dochodów własnych.

Budżet FEOGA, ustalany corocznie w ramach budżetu Wspólnot Europejskich, od początku miał stałą, poważną tendencję wzrostu, np. w 1966 r. wynosił 547 mln, w 1968 r. – 2,045 mld, w 1975 r. – 4,307 mld europejskich jednostek rozliczeniowych,³ w 1984 r. – 17,223 mld ECU,⁴ w rzeczywistości rozwijała się tylko jedna jej część – Fundusz Gwarancyjny. Fundusz Ukierunkowania został w 1966 r. decyzją Rady Ministrów na kilka lat zamrożony w wysokości 285 mln jednostek. W latach siedemdziesiątych wzrastał nieznacznie, aby w 1993 r. osiągnął 3,339 mld ECU, co stanowiło zaledwie 11,5% ogółu wydatków FEOGA.

Przebudowa rolnictwa WE miała polegać na zmniejszeniu areалу ziemi uprawianej przez rolników WE, zwiększeniu wielkości gospodarstw rolnych, przejściu tych gospodarstw z polikultury na monokulturę przy stosowaniu najbardziej wydajnych ras bydła i drobiu, odmian zbóż i innych uprawnych roślin, readaptacji zawodowej rolników, którzy zrezygnują z pracy na roli. Przebudowa rolnictwa miała być kierowana przez branżowe rynki rolne, koszty pokrywane przez FEOGA.

Jak już wyżej wspomniano w celu realizacji tych założeń ustanowiono szereg instrumentów, w tym przede wszystkim: omówione wyżej branżowe rynki rolne, rozbudowany system subwencji i premii oraz Sekcję Ukierunkowania FEOGA.

Wśród występujących aktualnie różnego typu *subwencji* i *premi* można wyróżnić premie i subwencje za: zmniejszenie dochodów w wyniku zalesiania obszarów uprawnych (tzw. premie hektarowe), za utrzymanie zalesienia, wprowadzenie nowych metod produkcji, wyłączenie z uprawy guntów ornich na co najmniej 20 lat, zmniejszenie obsady bydła i owiec (tzw. premie ubojowe), utrzymanie na obniżonym poziomie zużycia nawozów sztucznych, premie za krowy mamki. System powyższych premii i subwencji jest stosowany przede wszystkim wobec gospodarstw rolnych „zdolnych do rozwoju” oraz pod warunkiem, że ich prowadzenie będzie głównym zawodem właścicieli tych gospodarstw.

Wcześniej stosowanych było wiele innego typu premii lub subwencji, jak na przykład za readaptację zawodową, przeniesienie się z gospodarstwa wiejskiego do miasta, zakup nowych odmian roślin uprawnych lub gatunków bydła. Stoso-

3 Wartość jednostki rozliczeniowej stale zmieniała się, np. w 1976 r. wynosiła 1,2 dol.; w 1979 r. – 0,93 dol.

4 ECU – europejska jednostka walutowa, która w 1979 r. zastąpiła europejską jednostkę rozliczeniową.

wane były też od 1987 r. tzw. opłaty wyrównawcze, wynikające z różnicy kursów walut poszczególnych państw członkowskich.

Aktualnie poza udzielaniem powyższych subwencji i premii, których celem jest restrukturyzacja rolnictwa UE, z Sekcji Ukierunkowania FEOGA dotowane są wszelkie wydatki na: rozwój i modernizację terenów wiejskich, kształcenie zawodowe rolników i ich przekwalifikowanie do innych zawodów, pomoc przy osiedlaniu się młodych rolników, wspieranie rozwoju ruchu turystycznego i rozwoju rzemiosła na wsi, rozwój i eksploatację terenów wiejskich położonych na terenach górzystych i terenach dotkniętych kataklizmami.

Wydatki te, o czym szerzej dalej, nie przekraczają zazwyczaj 10% budżetu FEOGA.

Najważniejszymi wśród tych wszystkich dotacji finansowych UE są tzw. dopłaty bezpośrednie, które stanowią ponad 70% wszystkich dopłat. I tak w 2002 r. UE dopłacała 63 euro za tonę zbóż i roślin oleistych oraz 72,5 euro za tonę roślin strączkowych, wyprodukowanych przez rolnika. Jeśli jednak rolnik wyprodukował ponad 92 tony zboża rocznie to miał obowiązek odłogować 10% posiadanego areалу ziemi.

W przypadku ziemniaków UE dopłacała rolnikowi tylko za produkcję ziemniaków przeznaczonych na produkcję skrobi (100 euro dla rolnika za każdą tonę skrobi, uzyskanej z jego ziemniaków oraz 22 euro dla przedsiębiorstwa za tonę skrobi).

Za tonę wyprodukowanego tytoniu UE dopłacała – w zależności od rodzaju tytoniu – od 540 do 680 euro, zaś 480 euro za 1 hektar, na którym uprawiany jest chmiel.

W przypadku mleka nie były stosowane dopłaty bezpośrednie a jedynie możliwość sprzedaży go po tzw. cenach interwencyjnych (gwarantowanych). W latach 2005–2007 wprowadzone zostaną dopłaty bezpośrednie do mleka, zaś ceny interwencyjne obniżone z 328,2 do 278,9 euro za 100 kg. Jednocześnie utrzymane będą limity produkcyjne mleka, przyznawane poszczególnym rolnikom.

W przypadku bydła przy uboju byka jego właściciel otrzymywał jednorazowo 210 euro, zaś za każdą krowę – mamkę hodowca otrzymywał rokrocznie dotację w wysokości 200 euro. W przypadku uboju cieląt rzeźnych otrzymywał dotację 50 euro od sztuki, a za ubój zwierząt dorosłych – 80 euro od sztuki.

Nie były stosowane dopłaty do produkcji wieprzowiny ani drobiu, jak też produkcje cukru. Nie są stosowane dopłaty za produkcję owoców. Jest natomiast dotowane ich przetwórstwo.

Podstawowym warunkiem otrzymania przez rolnika dopłat i premii w ramach Wspólnej Polityki Rolnej UE jest zarejestrowanie jego gospodarstwa w systemie

ewidencji i kontroli upraw oraz hodowli pod nazwą Zintegrowany System Zarządzania i Kontroli (IACS). W każdym państwie członkowskim istnieje serwer centralny IACS, ośrodki regionalne (wojewódzkie), oddziały powiatowe oraz punkty obsługi rolników. Do uzyskania powyższych świadczeń finansowych teoretycznie uprawniony jest każdy właściciel działki ziemi o powierzchni co najmniej 30 arów o szerokości minimum 20 m.

W systemie tym każde zarejestrowane gospodarstwo posiada własny numer, ponadto znajdują się w nim podstawowe informacje o tym gospodarstwie, jaka liczba i wielkość działek, wielkość obszarów zasiewanych poszczególnymi rodzajami zboża i innymi roślinami uprawnymi, zalesianie lub odłogowanie działek, liczba posiadanych zwierząt. Rolnik winien mieć księgę rejestracji stada, w której winny być rejestrowane posiadane przez niego zwierzęta (krowy, konie, świnie, owce, kozy oraz jelenie i daniela), plany zwiększenia lub wybicia poszczególnych gatunków zwierząt. W przypadku zwierząt każde z nich musi mieć własny dokument, tzw. paszport, który winien zawierać następujące dane: numer statystyczny, płeć, rasa, adres właściciela, data uboju lub utylizacji.

Informacje powyższe IACS uzyskuje od rolnika, na podstawie wypełnionej przez niego ankiety, które są rokrocznie modyfikowane. Informacje te, w przypadku zasiewów, sprawdzane są poprzez satelity, inne zaś poprzez inspektorów IACS. Rokrocznie kontroluje się około 10% gospodarstw.

W Polsce budowa systemu IACS miała następować etapami. Tworzenie w Polsce Systemu Identyfikacji i Rejestracji Zwierząt w postaci rejestrowania posiadanych przez rolnika zwierząt, wydawanie mu księgi rejestracji stada, kolczykowania i wystawiania zwierzętom paszportów miało być rozpoczęte w przypadku: krów z dniem 1 I 2002 r. a zakończone do grudnia 2002 r. – pozostałych zwierząt – z dniem 1 I 2003 r. Miało to być przeprowadzone przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa i na jej koszt. Również do końca 2002 r. miała być zakończona rejestracja działek. Do końca I kwartału 2003 r. miała być zakończona budowa części płatniczej IACS, do końca 2004 r. miała być utworzona mapa Polski z punktu widzenia potrzeb IACS.

W praktyce budowa systemu IACS w Polsce następowała z poważnymi opóźnieniami. W styczniu 2003 r. zostało okolczykowanych zaledwie 65% bydła. Zrezygnowano czasowo z kolczykowania jeleni i danieli. Według oświadczenia głównego lekarza weterynarii z 12 IV 2003 r., który przeprowadzał kontrolę w tym względzie, do końca marca 2003 r. Agencja powyższa nie wydała bydłu ani jednego paszportu. Nie była ona bowiem w stanie uruchomić bazy danych o zwierzętach w rezultacie czego nie można było drukować paszportów. Jednocześnie z

końcem marca 2003 r. zawieszona została akcja kolczykowania bydła, gdyż wygasły stosowne umowy z lekarzami.⁵

Sekcja Ukierunkowania FEOGA finansuje wszelkie wydatki związane z restrukturyzacją rolnictwa w UE. Jej wydatki, o czym szerzej dalej, zazwyczaj nie przekraczają 10% budżetu FEOGA.

Reformy wspólnej polityki rolnej. Mimo oficjalnego ustanowienia wspólnego rynku na artykuły rolne od 1 VII 1968 r. i zakończenia okresu przejściowego 31 XII 1969 r. pozostało jeszcze wiele restrykcji i opłat w handlu artykułami rolnymi między państwami WE. Niezależnie od tego, nie wszystkie obowiązujące postanowienia były przestrzegane, a niejednokrotnie były w szerokim zakresie zawieszane. Szczególnie wystąpiło to pod koniec lat sześćdziesiątych, a po raz drugi – na początku lat siedemdziesiątych, kiedy w wyniku dewaluacji franka francuskiego i rewaloryzacji marki zachodnioniemieckiej przez długi czas nie zostały dokonane zmiany cen większości produktów rolnych w tych krajach, lecz obydwie wprowadziły opłaty wyrównawcze na większość tych produktów, a Francja ponadto subsydiowała swój eksport rolny.

Wspólna polityka rolna nie była zatem nadal w stanie w pełni rozwiązać niektórych podstawowych problemów rolnictwa, w tym głównie obniżenia wysokich kosztów produkcji. Dochód farmerów w WE był zazwyczaj niższy od przeciętnego dochodu ludności w poszczególnych państwach członkowskich Wspólnoty i miał tendencję spadkową. W celu zapobieżenia temu spadkowi farmerzy zwiększali swą produkcję. Większość z nich nie była jednak w stanie obniżyć jej kosztów z powodu przestarzałej struktury rolnictwa (głównie rozdrobnienia, nieposiadania przez wielu rolników kapitału na modernizację ich farm). Nie sprzyjała temu również działalność FEOGA, która zbyt mało uwagi poświęcała modernizacji rolnictwa, koncentrując się przede wszystkim na zapewnieniu rolnikom zbywalności ich produktów, niestety po niskich cenach. W rezultacie w powyższej sytuacji w przypadku produktów rolnych z regionu, będącego tradycyjnym importerem tych produktów, WE stała się nie tylko samowystarczalna, ale także produkowała znaczne nadwyżki.

Dużej części tych nadwyżek nie można było jednak sprzedawać w państwach trzecich, ponieważ ich ceny znacznie przewyższały ceny światowe. Były one przez FEOGA (Fundusz Gwarancyjny) wykupywane po cenach interwencyjnych, a więc niższych niż wolnorynkowa, oraz magazynowane. Wzrastały zapasy i koszty związane z ich przechowywaniem. Np. w 1970 r. wykupiono od rolników WE i zmagazynowano około 400 tys. ton masła, 3 mln ton zbóż, 1,1 mln ton cukru, 350 tys. ton proszku z mleka chudego, co kosztowało FEOGA ponad 2 miliardy jedno-

5 Bydło bez paszportu. „Rzeczpospolita” nr 88 z 14 IV 2003 r.

stek rozliczeniowych. Niskie ceny płacone przez FEOGA farmerom nie sprzyjały wzrostowi ich dochodów i zmuszały do zwiększania produkcji, z reguły przy nieobniżaniu jej kosztów. Powstawało więc niejako błędne koło.

W celu radykalnego rozwiązania powyższych problemów w 1970 r., po wielu burzliwych naradach przedstawicieli państw WE, został ostatecznie przyjęty zmodyfikowany plan uzdrowienia rolnictwa WE (zgłoszony w 1968 r.), nazwany od jego twórcy „planem Mansholta”. Jego realizacja miała doprowadzić pod koniec lat siedemdziesiątych do gruntownych zmian strukturalnych w rolnictwie WE, które – z jednej strony – zwiększyłyby jego efektywność, z drugiej zaś – znacznie obniżyłyby koszty jego produkcji. Plan ten charakteryzował się tym, że postulował kroki bardzo drastyczne. Przewidywał on mianowicie stworzenie takich warunków, które zachęciłyby lub wręcz zmusiły do porzucenia rolnictwa przez 5 mln osób w powyższym okresie. Część z tych osób miała przejść do innych gałęzi gospodarki narodowej, przy czym WE miała sfinansować stworzenie dla nich nowych miejsc pracy i ponieść koszty ich readaptacji zawodowej. Druga część, około 1,5 mln osób, miała przejść na przyspieszoną emeryturę z chwilą osiągnięcia sześćdziesięciu lat, a w niektórych przypadkach – pięćdziesięciu pięciu lat, szczególnie gdy byli oni właścicielami farm o powierzchni poniżej 15 ha. Opuszczona przez nich ziemia (około 14–15 mln ha) miała być częściowo przekazana innym farmerom w celu zwiększenia ich areалу ziemi, a częściowo wycofana z produkcji (zalesiona).

„Plan Mansholta” przewidywał wiele akcji na rzecz wzmocnienia dobrze gospodarujących farmerów w celu stworzenia dużych, nowoczesnych gospodarstw, bardziej związanych z handlem i przetwórstwem (udzielanie niskoprocentowanej lub nawet bezzwrotnej pomocy na zmiany strukturalne i inwestycje na farmach). Aby zlikwidować nadprodukcję mleka, podjęto decyzję sfinansowania (w postaci udzielania rolnikom specjalnych premii) uboju 3 mln krów w czasie pięciu lat.

„Plan Mansholta” spotkał się z gwałtownym sprzeciwem rolników WE. W tej sytuacji rządy państw WE nie spieszyły się z realizacją powyższego planu. Z dużym opóźnieniem zaledwie część jego założeń została zrealizowana do 1975 r. Przyczyniło się to zarówno do pewnego obniżenia kosztów produkcji artykułów rolnych, jak i ilościowego wzrostu ich produkcji w państwach WE. Sytuację rolnictwa w WE polepszył też od 1973 r. istotny wzrost cen artykułów rolnych w świecie – w rezultacie ceny niektórych produktów rolnych w WE poczęły niewiele odbiegać, a nawet zbliżać się do cen światowych.

Przez piętnaście lat istnienia WE, tj. do 1973 r., obroty wewnętrzne produktami rolnymi Wspólnot zwiększyły się 7,5 raza, natomiast import z krajów trzecich o 90%. Znacznie wzrosła samowystarczalność WE w odniesieniu do produktów rolnych. W 1973 r. wynosiła ona w zakresie: jęczmienia – 107%; pszenicy i żyta – 100%; sera, wieprzowiny, drobiu i ziemniaków – 101%; jaj – 99%; warzyw

– 94%; cukru – 92%; wołowiny i cielęciny – 96%; kukurydzy – 54%. Wspólna polityka rolna pozwalała na utrzymanie względnej stabilności cen w ramach WE, zarówno w przypadkach niskiego, jak i wysokiego poziomu cen na świecie, np. w latach 1967–1974 ceny pszenicy w WE wahały się średnio o 3%, gdy na rynku światowym o 11% (w USA nawet o 13%).

Przedstawione wyżej przedsięwzięcia nie rozwiązały całkowicie problemów rolnictwa w WE. Koszty produkcji wielu artykułów w niektórych państwach WE wciąż były zbyt wysokie. Wzrosła ponadto globalna produkcja artykułów rolnych, także pod koniec lat siedemdziesiątych. WE była w pełni samowystarczalna w zakresie prawie że wszystkich produktów. Istniała tym samym nadal konieczność skupowania przez FEOGA od farmerów produktów rolnych po cenach interwencyjnych, subsydiowania eksportu rolnego, subsydiowania zmian strukturalnych w rolnictwie.

Realizację założeń integracji rolnej istotnie utrudniało też przystąpienie do WE Danii, Irlandii, a szczególnie Wielkiej Brytanii, której rolnictwo tradycyjnie wymagało stałych wysokich subwencji. Państwa te przyjęły system integracji rolnej WE od 1 II 1973 r., jednak zrównywanie cen między pierwotnymi a nowymi członkami WE następowało etapami i zostało zakończone 1 I 1978 r. Również z tą datą Dania, Irlandia i Wielka Brytania przyjęły na siebie pełnię zobowiązań wynikających z finansowania FEOGA. Grecja przyjęła wszystkie zasady wspólnej polityki rolnej do końca 1985 r., natomiast Hiszpania i Portugalia winny były przyjąć powyższe zasady do końca 1992 r.

Nadprodukcja artykułów rolnych, nadal zbyt wysokie koszty ich produkcji i trudności z ich zbytem, a tym samym konieczność interwencji FEOGA przy stale rosnącym jej budżecie, spowodowały, że pod koniec lat siedemdziesiątych podjęto pracę nad istotnymi korektami w dotychczasowej wspólnej polityce rolnej. Celem ich miało być doprowadzenie do podjęcia kroków na rzecz ograniczenia produkcji rolnej przy jednoczesnym obniżaniu kosztów produkcji rolnej. Miało to być osiągnięte przez limitowanie zakresu i wysokości kompensacyjnego systemu finansowego w rolnictwie.

Prace posuwały się naprzód wyjątkowo powolnie. Dopiero kryzys finansowy FEOGA jesienią 1983 r., kiedy to wstrzymano wypłaty dla rolników z powodu wyczerpania się funduszy FEOGA spowodował, iż 30 III 1984 r. Rada wypracowała ogólną koncepcję działań w tym kierunku. Istotą ich jest prowadzenie bardziej restrykcyjnej polityki cenowej w odniesieniu do sektorów wykazujących nadwyżkę produkcji i tych wszystkich, w których wzrost wydatków łączy się z ograniczonym zbytem.

Nie wypracowano jednak szczegółowego planu, ani też nie udało się ustalić konkretnego terminu likwidacji systemu kompensacyjnego. Ustalenia miały albo

bardzo ogólny charakter, a jeśli szczegółowy – to w odniesieniu do konkretnych sektorów rolnictwa i dotyczyły w zasadzie pewnej tylko redukcji tego systemu.

Podjęto przede wszystkim kroki na rzecz pewnego ograniczenia produkcji rolnej. Miała ona jednak być tak przeprowadzona, by nie obniżać dochodów rolników. Wprowadzono zasadę, że harmonizacja cen płodów rolnych wyrażanych w ECU (europejskich jednostkach walutowych) i przeliczanych po specjalnych (tzw. zielonych) kursach na waluty narodowe, dokonywana będzie na najwyższym poziomie zazwyczaj określanym przez sytuację cenową w RFN. Jednocześnie zapowiedziano, że będą one obniżane, gdy produkcja danego artykułu przekroczy określony poziom.

Jednocześnie wprowadzono system kwot produkcyjnych lub tzw. progów gwarancji. Przekroczenie kwot produkcyjnych lub tzw. progów gwarancji powodowało albo utratę gwarancji cenowych na produkty wyprodukowane poza ustalonymi cenami lub obłożenie ich dodatkowymi opłatami (tzw. superopłatą). W 1984 r. ustalono kwoty produkcyjne na mleko, cukier i izoglukozę. Kwoty określone są dla każdego państwa a następnie rozdzielane wewnątrz państwa na poszczególnych producentów. Pierwotnie ustalono kwoty produkcyjne na cukier na 5 lat.

Ponadto zaostrzono kryteria ustalania cen interwencyjnych. System tych cen nadal jednak miał mieć zastosowanie tylko do: zbóż, produktów mlecznych, cukru, wołowiny, cielęciny i baraniny. Zamrożono ceny gwarancyjne na lata 1984–1987.

W przypadku zbóż w kwietniu 1986 r. Rada podjęła decyzję o wprowadzeniu tzw. opłaty współodpowiedzialności na okres pięciu lat, której wysokość ustalono na 3% ceny interwencyjnej pszenicy miękkiej. Była ona pobierana w pierwszym stadium przetwórstwa, przy zakupach interwencyjnych i przy eksporcie zbóż w postaci ziarna. Od kampanii rolnej 1988/1989 wprowadzono dodatkową opłatę współodpowiedzialności w przypadku, gdy globalna produkcja zbóż w WE przekraczałyby maksymalną ilość gwarantowaną, ustaloną na 160 mln ton.

Jednocześnie Rada postanowiła o ustanowieniu od 1 V 1986 r. tzw. odszkodowania wspólnorynkowego za całkowite wstrzymanie produkcji mleka. Odszkodowanie takie mogą uzyskać producenci mleka, jeśli zrezygnują oni z produkcji części mleka. Upoważniła ona Komisję do wstrzymania, o ile zaistnieje uzasadniona sytuacja, zakupów interwencyjnych masła i mleka chudego w proszku w 1986 r.

Ponadto Rada postanowiła ograniczyć tempo wzrostu wydatków na rolnictwo z budżetów WE oraz podjąć pracę nad odłogowaniem około 1 mln ha gruntów rolnych.

Wszystkie powyższe przedsięwzięcia tylko w pewnym stopniu przyczyniły się do rozwiązania strukturalnego problemu nadwyżek produkcyjnych. Spadła nieco produkcja niektórych artykułów, szczególnie mleka. Nadal jednak była duża nadwyżka w produkcji zbóż, wołowiny, wina i mleka.

W lutym 1988 r. Rada podjęła kolejne kroki na rzecz zreformowania subsydiowania rolnictwa przez WE. Postanowiono, że roczny koszt wydatków na rolnictwo nie może przekraczać 74% wzrostu dochodu narodowego brutto państw. Jednocześnie postanowiono, że ceny gwarancyjne na zboże w latach 1988–1992 obejmować będą jedynie 160 mln ton rocznie. W przypadku przekroczenia powyższej wielkości produkcji, ceny interwencyjne w roku następnym będą obniżone o 3%. Jest to dodatkowa swego rodzaju opłata współodpowiedzialności producentów za koszty funkcjonowania rynku zbożowego.

W przypadku wina, cukru, baraniny, tytoniu, pasz proteinowych ustalono limity, które będą objęte cenami gwarancyjnymi. Rozciągnięto system kwot produkcyjnych na mleko do 1992 r. Ustalono też zasady odszkodowań dla chłopów, którzy zdecydują się na odłogowanie części swej ziemi.

Również i te przedsięwzięcia w pewnym tylko stopniu wpłynęły na zmniejszenie środków finansowych Wspólnot, przeznaczonych na rolnictwo. Wydatki z FEOGA na rolnictwo w 1988 r. wynosiły łącznie 28,701 mld ECU, co stanowiło ponad 62% ogółu budżetu Wspólnot, przy czym wydatki z Sekcji Gwarancyjnej wynosiły 27,5 mld ECU, a Sekcji Ukierunkowania – zaledwie 1,222 mld ECU, a wydatki z FEOGA w 1993 r. wynosiły 38,282 mld ECU, co stanowiło 60% ogółu budżetu Wspólnot, przy czym wydatki Sekcji Gwarancji wynosiły 34,943 mld ECU, a Sekcji Ukierunkowania 3,339 mld ECU.

Nadal więc nikły procent środków (między 10% a 12%) przeznaczono na realizację założeń przekształceń strukturalnych, zaś większość służyła finansowaniu interwencyjnej polityki cenowej (zakupu produktów od rolników oraz finansowania eksportu). Kolejne więc reformy – limitowane z przyczyn nie tyle ekonomicznych, co politycznych – w niewielkim dotychczas stopniu rozwiązywały najbardziej istotny problem rolnictwa państw WE, tj. zmniejszenie nadprodukcji żywności, powstającej przy utrzymywaniu się nadal względnie wysokich kosztów produkcji.

W wyniku totalnej krytyki – głównie ze strony USA – wspólnej polityki rolnej WE podczas Rundy Urugwajskiej, zorganizowanej przez Układ Ogólny w sprawie Ceł i Handlu (GATT), której skutki uznawano za wyjątkowo dyskryminacyjne wobec państw trzecich, w listopadzie 1990 r. Rada postanowiła zredukować o 30% wielkość subsydiów dla rolnictwa WE w ciągu 10 lat.

Z kolei na podstawie porozumienia między USA a Wspólnotami Europejskimi, zawartego w listopadzie 1992 r., WE zobowiązała się zmniejszyć subsydiowanie eksportu nasion oleistych o 36% w ciągu 6 lat.

Ponieważ nadal w WE utrzymywała się nadprodukcja zbóż, wołowiny, drobiu i mleka, 21 V 1992 r. Rada postanowiła wprowadzić od roku gospodarczego 1992/93 nową reformę. 1 VII 1995 r., zwaną reformą Mc Sharry'ego. Celem tej

reformy było obniżenie kosztów związanych z realizacją wspólnej polityki celnej. Sprowadzała się ona przede wszystkim do: obniżenia cen interwencyjnych na niektóre produkty (np. zbóż aż o 35%), zniesienie współodpowiedzialności rolnika za przekroczenie limitów produkcyjnych; ograniczenie ochrony rynku WE przed importem z zewnątrz, redukcja cen wolnorynkowych na: wyroby mączne o 29%, wołowinę i drób – 15%, produkty mleczne – 5%.

Celem zrekomensowania strat ponoszonych przez rolników produkujących powyższe produkty w wyniku redukcji cen na nie, ustanowiono dodatkowy system dotacji dla nich. Mogą jednak skorzystać z nich tylko ci rolnicy, którzy zmniejszą areał uprawianej przez nich ziemi (na zasadzie ugorowania, odłogowania, zalesienia) co najmniej o 15%.

Mimo realizacji powyższych założeń reformy wspólnej polityki rolnej w połowie lat dziewięćdziesiątych:

- utrzymywane były ceny ok. 70% produktów (w tym pszenicy, jęczmienia, żyta, kukurydzy, cukru, produktów mleczarskich, mięsa wołowego i baraniego) poprzez gwarancje cenowe, skup produktów po cenach interwencyjnych lub poprzez inne formy pomocy (np. dofinansowywanie przechowywania żywności);
- ponad 21% produkcji rolnej (drugorzędne zboża, niektóre gatunki warzyw i owoców, mięso wieprzowe, drób, jajka, wina gatunkowe) jest chroniona przed tanim importem z zewnątrz;
- w przypadku wielu rodzajów produktów artykułów rolnych (np. oleju z oliwek, nasion oleistych, tytoniu, pszenicy twardej) stosowane były dotacje bezpośrednie;
- około 1% produkcji (dot. np. lnu, konopi, suchej paszy, nasion bawełny) uzyskiwało zryczałtowaną pomoc uzależnioną od powierzchni uprawnej lub ilości wyprodukowanych towarów;
- poważna część produkcji rolnej była objęta subwencjami eksportowymi (w 1997 r. ok. 22% wydatków FEOGA stanowiły subwencje eksportowe).

Z drugiej jednak strony istotnie obniżył się udział wydatków na rolnictwo w ogólnych wydatkach Wspólnot Europejskich, z 75%–80% w latach siedemdziesiątych do 45,7% w 1997 r. (41,8 mld ECU), a w 2000 r. do 45,6% (41,738 mld euro). Wyплаты z Sekcji Ukierunkowania stanowiły w 1997 r. zaledwie 9,6% ogółu wydatków FEOGA. Pozostałe wydatki stanowiły wyплаты Sekcji Gwarancyjnej, przy czym udział poszczególnych produktów rolnych w uzyskiwaniu środków gwarantowanych wynosi: płody rolne – 39,6%, mięsa (wołowe, baranie, kozie, wieprzowe) – 23,5%, owoce, warzywa, tytoń, wino – 8,7%, mleko i produkty mleczarski – 8,9%, oliwa z oliwek – 5,3%, cukier – 4,5%, inne produkty – 4,4%, inne wydatki – 5,1%.

Jednocześnie nastąpił istotny spadek cen produktów rolnych, głównie zbóż, wołowiny i baraniny, które dotychczas były albo mocno chronione opłatami wyrównawczymi albo subsydiami eksportowymi.

W 1991 r. z inicjatywy Komisji UE podjęto realizację programu pod nazwą LEADER, w 1994 r. podjęto realizację drugiej edycji tego programu a w 2000 r. – trzeciej edycji pod nazwą LEADER+, która ma trwać do 2006 r. Celem tych programów jest działanie na rzecz rozwoju gospodarki wiejskiej i obszarów okołowiejskich poprzez: wspomaganie nowoczesnych strategii rozwoju obszarów wiejskich, wspieranie lokalnych inicjatyw oraz międzyregionalnych i międzynarodowych projektów współpracy na rzecz podniesienia efektywności i jakości produkcji rolnej, w tym tworzenie na wsi nowych miejsc pracy, jak też poprzez wspomaganie wymiany doświadczeń na szczeblu międzynarodowym.

Budżet LEADER+ na lata 2000-2006 wynosi 2,020 mld euro. Jest on finansowany z Sekcji Ukierunkowania FEOGA.

Na poszczególne państwa przeznaczono następującą wysokość środków finansowych (w mln euro): Austria – 71; Belgia – 15; Dania – 16; Finlandia – 52; Francja – 252; Grecja – 172; Hiszpania – 467; Holandia – 78; Irlandia – 45; Luksemburg – 2; Portugalia – 152; RFN – 247; Szwecja – 38; Wielka Brytania – 11106; Włochy – 267.

W 1997 r. Komisja WE, kontynuując reformę wspólnej polityki rolnej z 1992r., ogłosiła pakiet propozycji zmian tej polityki na kolejne lata w ramach perspektywicznych planów UE, pod nazwą Agenda 2000. Istota tych zmian ma doprowadzić do podniesienia konkurencyjności rolnictwa UE, ustanowienia bezpieczeństwa oraz jakości żywności, zapewnienia godziwego standardu życia rolników oraz możliwości uzyskiwania przez nich alternatywnej pracy, uproszczenia ustawodawstwa wspólnotowego w zakresie polityki rolnej.

Na projekt reformy szczególny wpływ miały:

- zobowiązania wynikające z Porozumienia o Rolnictwie Rundy Urugwajskiej GATT (z 1994 r.), w którym WE zobowiązała się do zmniejszenia subwencjonowania produkcji rolnej o 20%, a subwencji eksportowych (do początku 2001 r.) o 21%, zredukowania stawek celnych o 36% w ciągu 6 lat;
- wstępna uchwała Organizacji Współpracy i Rozwoju Gospodarczego (OECD), podjęta na konferencji w marcu 1998 r. w Paryżu, w której państwa członkowskie zobowiązały się w przyszłości odejść od subsydiowania produkcji rolnej;
- potencjalne rozszerzenie UE o kraje Europy Środkowej, w wyniku którego – bez kolejnej reformy wspólnej polityki rolnej – wzrosłyby w UE gwałtownie wydatki na rolnictwo;

- przewidywana dalsza liberalizacja międzynarodowego handlu artykułami rolnymi, która ma być podjęta podczas kolejnej rundy negocjacji w ramach Światowej Organizacji Handlu (WTO) w 1999 r.

W tej sytuacji Komisja zaproponowała:

- w przypadku rynku zbóż: obniżenie dotychczasowej ceny interwencyjnej o 20%; cena zbóż ma być ustalana jednostopniowo na poziomie wynoszącym 95,35 ECU za tonę w 2000 r. (w 1997 r. wynosiła ona 119,19 ECU za tonę); dla roślin wysokobiałkowych ma być ustanowiona pomoc uzupełniająca na poziomie 6,5 ECU za tonę, w celu utrzymania ich konkurencyjności w stosunku do zbóż; zniesienie obowiązkowego odłogowania, przy istnieniu odłogowania dobrowolnego, w przypadku którego rolnicy stosujący odłogowanie otrzymywaliby płatności od areалу niezależnie od rodzaju upraw;
- w przypadku rynku wołowiny: obniżenie cen interwencyjnych: o 30%; subwencjonowanie wołowiny ma wynosić w latach 2000–2002 1950 ECU za tonę (w 1997 r. wynosiła ona 2780 ECU za tonę); zwiększenie płatności kompensacyjnych w oparciu o sztukę bydła o 20 do 30% w zależności od gatunku bydła;
- w przypadku rynku mleka: przedłużenie dotychczasowego systemu kwot produkcji mleka do 2006 r.; stopniowe zmniejszanie wspierania cen mleka o 15%; wprowadzenie nowej płatności rocznej za krowy mleczne na poziomie 145 ECU.

W marcu 1999 r. Rada Europejska ustaliła, że: ceny interwencyjne na zboża na lata 2000–2001 zostaną zmniejszone nie o 20% a o 15%, przy czym nie wyklucza się dalszego ich obniżenia w przyszłości; ceny mleka będą obniżone o 15% dopiero w 2000 r.; ceny wołowiny zostaną obniżone nie o 30% a o 20%; będzie przymusowe odłogowanie 10% pól uprawnych.

Postanowiła też ustabilizować budżet wspólnej polityki rolnej na najbliższe 7 lat w wysokości nieco ponad 40 mld euro rocznie, łącznie w wysokości 304 mld euro, przy czym w r. 2001 wyniesie on 43,6 mld euro, w roku 2002 wzrośnie do 44,8 mld, w 2003 r. – 44,6 mld, w 2004 r. – 43,6 mld, 2005 r. – 42,7 mld, zaś w roku 2006 wyniesie 41, 5 mld euro.

Jednocześnie Rada Europejska postanowiła, że po 2006 r. zostanie przeprowadzona gruntowna reforma wspólnej polityki rolnej. Nie czekając na ten termin od początku 2002 r. w UE poczęły pojawiać się głosy zalecające przeprowadzenie przynajmniej modernizacji polityki przed tym terminem.

Motorem napędowym tej koncepcji była przede wszystkim RFN, która wpłacała do budżetu UE około 10 mld euro więcej niż z niego brała. W lutym

2002 r. rząd RFN zaproponował, by dopłaty bezpośrednie dla rolników, które stanowiły $\frac{2}{3}$ wydatków w ramach wspólnej polityki rolnej, były od 2003 r. stopniowo ograniczane. Oszczędności na tym poczynione winny były jego zdaniem być przeznaczone na realizację projektów rozwoju obszarów wiejskich, których koszty byłyby częściowo pokrywane z budżetów narodowych państw członkowskich.

Jednocześnie chciał on uniezależnić pomoc dla rolników od ilości produkowanej przez nich żywności. Proponował on ponadto zlikwidowanie premii od każdej hodowlanej sztuki była na rzecz dotacji za każdy posiadany hektar łąki, celem zachęcenia rolników do hodowli ekstensywnej, jak też uniezależnienie dopłat do produkcji mleka od wielkości tej produkcji.

Wreszcie rząd RFN proponował zlikwidowanie skupów interwencyjnych po cenach gwarantowanych i zastąpienia ich skupami tylko w przypadku gdy ceny spadną poniżej pewnego poziomu cenowego.

Celem tej inicjatywy było przeznaczenie się do wzrostu konkurencyjności produkcji żywności w UE i zmniejszenie jej zależności od pomocy publicznej, a tym samym zmniejszenie jej zależności od pomocy publicznej, a tym samym zmniejszenie kosztów wspólnej polityki rolnej.

Stanowisko RFN było popierane przede wszystkim przez Komisję UE. Głównym zaś oponentem tej koncepcji była Francja, która rokrocznie otrzymuje do UE około 9,5 mln euro, głównie w postaci dopłat bezpośrednich, wspierana także przez Portugalię, Hiszpanię, Grecję i Irlandię.

W lipcu 2002 r. B. Fichler, komisarz do spraw rolnictwa Komisji UE, przedstawił zasadnicze kierunki planowanej reformy rolnej. Miałyby ona sprowadzać się przede wszystkim do: ograniczenia wysokości dopłat bezpośrednich dla rolników o 25% w ciągu 7 lat (około 3% rocznie), przy czym dopłaty te były uzależnione od wielkości posiadanego obszaru upraw, a nie od wielkości produkowanych upraw rolnych lub produkcji zwierzęcej; ustalenia maksymalnego rocznego limitu pomocy dla poszczególnych gospodarstw rolnych do 300 tys. euro; zwiększenia z 4 do 10 mld euro rocznie środków na fundusze na rzecz rozwoju obszarów wiejskich; promowanie małych gospodarstw rolnych oraz ekologicznych upraw i hodowli; zmniejszenie o 5% cen gwarantowanych.

23 I 2003 r. została przedstawiona ostateczna wersja Komisji UE w zakresie reformy wspólnej polityki rolnej. Od 2004 r. wszelkiego rodzaju premie miały być połączone w jednolitą płatność dla rolnika. Jej wysokość byłaby obliczana na podstawie pomocy uzyskanej w okresie referencyjnym 2000–2003. Dotyczyłoby to upraw rolnych, produkcji mięsa (bez wieprzowiny), mleka i nabiału, mąki kartoflanej, ryżu, nasion, suchej paszy. Rolnicy musieliby ugorować 7% gruntów, aby nadal korzystać z pomocy bezpośredniej. Przewiduje się też zmniejszenie dopłat

bezpośrednich UE o 1% w 2006 r., o 3% w 2007 r. i o 12,5% w 2012 r. dla rolników otrzymujących od 5001 do 50 tys. euro rocznie takich dopłat. Z kolei rolnicy, którzy korzystali dotychczas z większych dopłat otrzymywaliby o 1% mniej w 2006 r., do 12% w 2008 r. i 19% w 2012 r.

W 2006 r. rozpoczęłyby się stopniowy transfer pomocy bezpośredniej do dopłat rozwoju wsi. W 2006 r. wyniesie on 1% i następnie będzie wzrastał o 1% rocznie.

Jednocześnie powyższa wersja przewiduje obniżkę o 5% skupu interwencyjnego (bez żyta) i podniesienie z 63 do 66 euro za tonę dopłat bezpośrednich do produkcji, likwidację mechanizmu interwencyjnego dla żyta, obniżkę do 250 euro (z 344,5 euro) premii od hektara, produkującego pszenicę twardą, obniżkę o 50% (do 1450 euro) ceny interwencyjnej skupu ryżu.

W dziale nabiału w latach 2004–2006 ceny interwencyjne chudego mleka byłyby obniżone o 3,5% rocznie, masła o 7% a zakupy interwencyjne byłyby ograniczone do 30 tys. ton rocznie.

25 VI 2003 r. ministrowie rolnictwa 25 państw UE (dotychczasowych i 10 przystępujących w 2004 r.) uzgodnili podstawowe zasady reformy wspólnej polityki rolnej UE. Ma być ona wprowadzona w życie z dniem 1 I 2005 r. Dopuszcza się jednak możliwość – na życzenie poszczególnych państw – wprowadzanie w życie niektórych elementów nowych zasad tej polityki w odniesieniu do tych państw dopiero w 2007 r. Między innymi w przypadku dopłat do produkcji rolnej 25% może być uzależnione od wielkości produkcji, w przypadku zaś hodowli – w 100% w odniesieniu do premii za krowy mamki, w 75% za buhaje, w 40% premii ubojowych.

Reforma wspólnej polityki rolnej UE sprowadza się do następujących podstawowych elementów:

- zastąpienie różnorodnych dotychczas opłat i premii dla rolnika „jednolitą płatnością rolną”;
- uniezależnienie dopłat bezpośrednich dla rolników od wielkości produkcji, a oparcie jej na ilości posiadanej przez nich ziemi. W przypadku „starych” państw UE wysokość dopłat dla poszczególnych gospodarstw będzie oszacowana na podstawie wysokości dopłat, jakie otrzymywało one w latach 2000-2002. W przypadku „nowych” państw UE dopłaty dla poszczególnych gospodarstw będą identyczne z wysokością dopłat ustalonych w traktacie akcesyjnym;
- rolnik będzie mógł uzyskać powyższą płatność rolną o ile będzie przestrzegał zasad zawartych w 18 stosowanych dyrektywach dotyczących wspólnej polityki rolnej, w tym ochrony środowiska, norm sanitarnych, dobrostanu zwierząt, ochrony krajobrazu wiejskiego (Polska zabiegała, aby powyższe postanowienie obowiązywało ją od 2013 r.);

- przesunięcie 5% dopłat bezpośrednich do programu rozwoju obszarów wiejskich. W przypadku „starych” państw UE przesunięcie takie obejmie w 2005 r. 3% dopłat, w 2006 r. – 4%, a w latach 2007 – 2013 – po 5%. W przypadku Polski powyższe przesuwanie bezpośrednich dopłat rozpocznie się dopiero w 2012 r., tj. wówczas, gdy Polska dojdzie do pełnych dopłat przewidzianych w traktacie akcesyjnym. Powyższe przesunięcie dopłat bezpośrednich w całej UE nie obejmie gospodarstw, które aktualnie otrzymują mniej niż 5 tys. euro rocznie.

Dotacje z budżetu rolnego Unii Europejskiej w 2001 r. (w mld euro)	
Francja	9,35
Hiszpania	6,80
Niemcy	6,23
Włochy	5,85
Wielka Brytania	4,04
Grecja	2,89
Irlandia	1,59
Holandia	1,13
Dania	1,13
Austria	1,06
Portugalia	0,96
Belgia	0,94
Finlandia	0,84
Szwecja	0,79
Luksemburg	0,32

Przewidywane roczne dopłaty bezpośrednie UE na hektar użytków rolnych w 2013 r. (w euro)	
Grecja	309
Dania	266
Niemcy	215
Włochy	210
Francja	202
Belgia	193
Wielka Brytania	177
Szwecja	168
Irlandia	156
Austria	130
Polska	129
Finlandia	127
Holandia	126
Luksemburg	124
Hiszpania	118
Portugalia	94

Źródło: obliczenia SAEPR/FAPA na podstawie danych Eurostat

W wyniku zdecydowanego nacisku RFN zaledwie 20% środków finansowych z przesuwanych dopłat będzie przekazywanych do wspólnego funduszu UE, reszta pozostawać będzie w poszczególnych państwach członkowskich;

Jednocześnie w wyniku stanowiska RFN i Francji odrzucono propozycję Komisji UE, aby w latach 2007–2012 ograniczyć o 15,5% dopłaty bezpośrednie

dla gospodarstw, które aktualnie otrzymują od 5 do 50 tys. euro rocznie, a o 19% dla gospodarstw, które otrzymują rocznie ponad 50 tys. euro;

- możliwość redukcji od 2007 r. dopłat w przypadku niebezpieczeństwa przekroczenia w danym roku wydatków na rolnictwo w UE powyżej 43 mld euro;
- obniżenie w ciągu 4 lat (2005–2008) cen interwencyjnych w przypadku masła o 25% a mleka w proszku o 15%, chociaż w ostatnim przypadku będą wypłacane rekompensaty. Zrezygnowano z interwencyjnego skupu żyta, co mocno uderzy w Polskę, utrzymano – w wyniku nacisku Francji – interwencyjny skup pszenicy, mimo propozycji Komisji UE jego zniesienia, a jedynie o 50% obniżono premie za przechowywanie pszenicy. Jednocześnie postanowiono do 2014 r. utrzymać limitowanie produkcji rolnej.

Na początku lat dziewięćdziesiątych podjęte zostały nowe działania na rzecz rozwoju gospodarki rolnej i rozwoju wsi. Z jednej strony są nimi wieloletnie programy pod nazwą LEADER. W 2000 r. podjęto realizację trzeciego takiego programu, który ma trwać do 2006 r., przeznaczając na niego 2,02 mld euro.

Celem tego programu jest przede wszystkim wspieranie projektu rozwoju wsi oraz projektów służących podnoszeniu efektywności produkcji rolnej, wymianie doświadczeń w tym zakresie, tworzenie nowych miejsc pracy na wsi. Pierwotnie program ten był adresowany do obszarów wiejskich słabo rozwiniętych. Od 2000 r. jest adresowany do wszystkich obszarów wiejskich.

Z drugiej strony jest nim system informacyjny pod nazwą MIRIAM. Składa się on z sieci ośrodków informacyjnych, które specjalizują się w dziedzinie rozwoju wsi i rynku rolnego. W jego ramach udzielane są rolnikom informacje na temat wspólnej polityki rolnej, zbiera się i upowszechnia informacje na temat rynku rolnego, jak też służy doradztwem praktycznym.

W 1999 r. w ramach wspólnej polityki rolnej podjęto dodatkowe działania, których celem jest *wspieranie rozwoju obszarów wiejskich*. W tym celu Rada wydała rozporządzenie nr 1257/1999 z V 1999 r. Na jego podstawie UE ma promować i wspierać:

- inwestycje w gospodarstwach rolnych. Celem tych inwestycji jest wzrost dochodów rolników, jak też poprawa życia i pracy rolników. UE może wspierać tylko takie inwestycje, które przyczyniają się do wzrostu produkcji towarów, których zbyt nie jest dotowany. Wysokość pomocy UE nie może przekraczać 40% kosztów inwestycji, a na terenach o gorszych warunkach gospodarowania – 50%. W przypadku młodych rolników mogą oni uzyskać w ciągu 5 lat, od podjęcia działalności zawodowej, dotacje w wysokości odpowiednio: 45% i 55% kosztów inwestycji;

– podejmowanie działalności rolniczej. O wsparcie z UE może ubiegać się osoba, która nie ukończyła 40 lat, po raz pierwszy podejmuje się prowadzenia gospodarstwa rolnego, które winno rokować efektywność gospodarczą. Pomoc może być udzielona w postaci jednorazowej premii lub dopłaty do oprocentowania kredytu wziętego przez rolnika. Pomoc taka, łącznie z pomocą państwa, nie może przekroczyć 25 tys. euro;

– prowadzenie działalności rolniczej na terenach, które mają gorsze warunki naturalne, z punktu widzenia tej działalności, a które są wpisane do oficjalnego wykazu takich obszarów. Działalność taka jest subsydiowana za każdy hektar. Dotacja nie może być niższa niż 25 euro, a nie większa niż 200 euro za każdy hektar;

– podnoszenie kwalifikacji przez rolników i leśników, jak też przekwalifikowanie się na zawody pozarolnicze;

– prowadzenie działalności rolniczej zgodnie z wymogami ochrony środowiska naturalnego i krajobrazu naturalnego. Dotacje mogą być udzielane przez pięć lat w wysokości 600 euro na hektar w przypadku uprawiania kultur jednorocznych, 900 euro na hektar w przypadku kultur wieloletnich i 450 euro na hektar w przypadku stosowania innych sposobów użytkowania;

– usprawnienia lub zwiększenia efektywności przetwórstwa i sprzedaży produktów rolnych, z wyjątkiem produktów rybołówstwa, handlu detalicznego i sprzedaży produktów z krajów trzecich. Wysokość dotacji nie może przekroczyć 50% wartości inwestycji objętych celem nr 1 polityki strukturalnej, w pozostałych zaś regionach – 40% wartości inwestycji;

– rozwój usług dla ludności i gospodarki wiejskiej;

– parcelacji i scalania gruntów, przeprowadzania melioracji;

– tworzenie alternatywnych źródeł dochodu na wsi;

– odbudowy produkcji zniszczonej przez klęski żywiołowe.

W ostatnich trzech przypadkach udział UE w finansowaniu przedsięwzięć w powyższych dziedzinach, w zależności od dziedziny, może wahać się – w zależności od dziedziny i regionu – od 50% do 75%;

– zalesianie obszarów nierolniczych, poprawę wyrębu, przetwórstwa i sprzedaży produktów leśnych, jak też rozwijanie nowych możliwości ich wykorzystania, zapobieganie pożarom w lasach, jak też odbudowa ich po pożarach;

– przechodzenie rolników na wcześniejszą emeryturę. Subwencje takie mogą być udzielane rolnikom, którzy w chwili rezygnacji z uprawiania zawodu ukończyli 50 lat przed przejściem na wcześniejszą emeryturę zajmowali się rolnictwem co najmniej 10 lat. Właściciel gospodarstwa przechodzący na emeryturę może otrzymać każdego roku 15 tys. euro, a w uzasadnionych przypadkach nawet

więcej ale tylko w ciągu 15 lat. Natomiast pracownik zatrudniony w gospodarstwie rolnym, przechodzący na wcześniejszą emeryturę, może otrzymać każdego roku do 3,5 tys. euro, ale najdłużej przez 10 lat.

Wszystkie omówione przedsięwzięcia wspierania rozwoju obszarów wiejskich są finansowane przede wszystkim przez Sekcję Gwarancji FEOGA a w mniejszym zaś stopniu przez Sekcję Ukierunkowania FEOGA, a w niektórych przypadkach także przez Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego i Europejski Fundusz Socjalny.

e. Swoboda przepływu osób. Jak już stwierdzono w pkt. A Traktat Rzymski zajmuje się jedynie swobodą przepływu pracowników najemnych (z wyjątkiem zatrudnionych w administracji publicznej), tj. osób świadczących pracę na rzecz innej osoby i pod jej kierownictwem za wynagrodzeniem, przy czym praca ta ma być wykonywana rzeczywiście i skutecznie. Prawo wtórne Wspólnot wyodrębniło swobodę przepływu jeszcze dwóch kategorii osób:

- pracowników samodzielnych (właściciele przedsiębiorstw i osób świadczących usługi);
- innych osób (przede wszystkim osoby, które zaprzestały pracy i studenci).

Prawo swobodnego przepływu powyższych trzech kategorii osób rozciąga się także na ich małżonków, dzieci do 21 roku życia (lub starsze, ale będące na ich utrzymaniu) oraz rodziców tych osób i ich współmałżonków, o ile są oni na ich utrzymaniu.

16 VII 1961 r. Rada uchwaliła dyrektywę w sprawie swobodnego przepływu pracowników najemnych. 25 III 1964 r. uchwaliła kolejną dyrektywę, na mocy której zagwarantowano powyższym pracownikom z państw WE swobodę podejmowania pracy na terenie innych państw członkowskich oraz te same warunki pracy i płacy, które państwa przyznają swoim obywatelom. Pozostałe ograniczenia w swobodzie ich przepływu zostały ostatecznie zniesione rozporządzeniem i dyrektywą z 1968 r.

Nie odniosło się to jednak do pracowników zatrudnionych w administracji publicznej. Komisja Wspólnot Europejskich w komunikacie z 18 III 1988 r. w kwestii stosowania art. 48 Traktatu o EWG zajęła stanowisko, że nadal nie obowiązuje swoboda przepływu osób w odniesieniu do pracowników sił zbrojnych, policji i innych sił porządkowych, sędziów, dyplomacji, pracowników administracji wszystkich szczebli, w tym gmin, administracji skarbowej i banków centralnych.

W wyjątkowych sytuacjach ograniczenie powyższej swobody może być zastosowane także w transporcie publicznym, dystrybucji gazu i energetyki elektrycz-

nej, żegludze morskiej, powietrznej, poczcie i telekomunikacji, radiofonii i telewizji, ochronie zdrowia, szkolnictwie publicznym.

Swobodę przenoszenia się pracowników samodzielnych ustanowiła dyrektywa z 21 V 1973 r., przy czym pojęciem pracownika samodzielnego objęto nie tylko właścicieli przedsiębiorstw oraz osoby świadczące usługi, ale także personel kierowniczy tych przedsiębiorstw, a w przypadku usług – również osoby świadczące usługi.

Rozporządzenie Rady z 1970 r. wstępnie, a trzy dyrektywy Rady z 28 VI 1990 r. ostatecznie uregulowały swobodny przepływ osób, które zaprzestały pracy oraz studentów. W pierwszym przypadku osoby, które zaprzestały pracy, mogą w ciągu dwóch lat starać się o kartę pobytu w państwie, w którym zaprzestali pracy, o ile korzystają z emerytury, renty inwalidzkiej lub renty chorobowej na poziomie wystarczającym, by nie stanowili oni obciążenia dla opieki społecznej państwa pobytu. Karta pobytu jest wydawana na co najmniej 5 lat i jest automatycznie przedłużana. Przerwa w pobytku na terytorium danego państwa członkowskiego nie może być dłuższa niż 6 miesięcy.

W przypadku studentów swoboda przenoszenia się regulowana jest tzw. dyrektywą studencką z 29 X 1993 r. Student ma prawo przeniesienia się do innego państwa członkowskiego, o ile oświadczy, że jest wpisany na listę studentów i posiada wystarczające środki finansowe, aby nie być ciężarem dla opieki społecznej w państwie pobytu. Student ma wówczas zagwarantowane prawo do uzyskania karty pobytu w danym państwie członkowskim na czas studiów.

f. Swoboda przepływu kapitałów. 11 V 1960 r., a po raz drugi 18 XII 1962 r. Rada uchwaliła dyrektywy, dotyczące liberalizacji przepływu kapitałów między państwami WE. Na ich mocy zliberalizowano przepływ kapitałów między tymi państwami związany bezpośrednio z inwestycjami, ruchem osób i świadczeniem usług, aktywizacją zagranicznych ubezpieczeń oraz realizacją należności wynikających z praw autorskich.

W 1964 r. Komisja przedstawiła Radzie projekt zharmonizowania zasad polityki swobodnego przepływu kapitałów między państwami WE. Postulowała w nim ujednoczenie obciążeń podatkowych w ramach WE w odniesieniu do wkładów kapitałowych, obniżkę opłat skarbowych od papierów wartościowych oraz niezwiększanie w latach 1965–1966 obciążeń nakładanych na wymianę walut obcych. 8 II 1967 r. Komisja przedstawiła Radzie kolejny projekt w sprawie liberalizacji przepływu kapitałów. Rada nie podjęła jednak żadnej decyzji w odniesieniu do powyższych projektów.

W rezultacie do połowy lat osiemdziesiątych sprawa przepływu kapitałów – z wyjątkiem problemów regulowanych przez wymienione wyżej uchwały Rady z 1961 i 1962 r. – nadal była regulowana przez rządy poszczególnych państw

członkowskich, które w tej kwestii prowadziły dosyć liberalną politykę. Wyjątek stanowiła w tym zakresie uchwała Rady z 1977 r. w sprawie ustanowienia jednolitego kryterium tworzenia i zasad działania banków na terenie państw WE.

Dopiero w 1987 r. Rada podjęła decyzję w sprawie zniesienia ograniczeń w przeprowadzaniu trzech kategorii transakcji: długoterminowych kredytów dotyczących transakcji handlowych, akwizycji papierów wartościowych i dopuszczenia papierów wartościowych do rynku kapitałowego. W przypadku Hiszpanii i Portugalii przedłużono termin realizacji tej decyzji odpowiednio do 1990 r. i 1992 r., w przypadku zaś Grecji, Irlandii i Włoch nie ustalono ostatecznego terminu wprowadzenia jej w życie.

W czerwcu 1988 r. Rada Ministrów postanowiła, iż z dniem 1 lipca będą zniesione wszelkie restrykcje w obrocie kapitałowym (pożyczki, kredyty, operacje bieżące i depozytowe, transakcje papierami wartościowymi i inne instrumenty, stosowane w tym obrocie) w krajach WE. Belgia, Grecja, Hiszpania, Finlandia, Luksemburg, Portugalia miały znieść te restrykcje do 1 lipca 1990r.

W 1997 r. podjął działalność Transeuropejski Zautomatyzowany System Ekspresowego Transferu Płatności (TARSET), opracowany w 1995 r. na zlecenie Europejskiego Instytutu Walutowego. Istotą jego jest elektroniczne przekazywanie płatności.

Podczas sesji Rady Europejskiej 16.03.2002 r. postanowiono doprowadzić do pełnej integracji rynków kapitałowych do końca 2003 r., a usług finansowych do 2005 r.

g. Swoboda przepływu usług. Wbrew postanowieniom Traktatu Rzymskiego swoboda przepływu usług nie została ustanowiona z upływem okresu przejściowego. W praktyce pierwsze stosowne kroki zostały podjęte dopiero pod koniec lat siedemdziesiątych.

W przypadku osób fizycznych, które chciałyby wykonywać usługi na terytorium innych państw członkowskich, Rada – bazując na ogólnej zasadzie wolności przedsiębiorczości – ustanawiała swobodę wykonywania usług odrębnymi dyrektywami dla poszczególnych zawodów, np. dla adwokatów – dyrektywą nr 77/249 z 1977 r.; architektów – nr 85/384 z 1985 r.; samodzielnych agentów handlowych – nr 86/653 z 1986 r.; pośredników handlowych, przemysłu i rzemiosła – nr 64/224 z 1964 r.; agentów i pośredników ubezpieczeniowych – nr 77/92 z 1977 r.; agentów podróży – nr 82/470 z 1982 r.; agentów działających w poszczególnych dziedzinach transportu – nr 77/796 z 1977 r., nr 87/540 z 1987 r., nr 91/672 z 1991 r.; lekarzy – nr 93/16 z 1993 r.; dentyków – nr 78/687 z 1978 r.; farmaceutów – nr 85/432.; weterynarzy – nr 78/1026 z 1978 r.

W celu usprawnienia realizacji przepływu usług świadczonych przez osoby fizyczne Rada ustanowiła system wzajemnego uznawania dyplomów szkolnictwa zawodowego i wyższego, wydając stosowne dyrektywy 21 XII 1988 r. – nr 89/48 i 18 VI 1992 r. – nr 92/51.

W przypadku przepływu usług świadczonych przez spółki Rada do końca 1997 r. nie wydała żadnej dyrektywy, nie zawarto również żadnej konwencji międzynarodowej regulującej możliwość przeniesienia głównej siedziby spółki z jednego do innego państwa członkowskiego. Stworzono natomiast możliwość ustanawiania agencji spółki oraz obejmowania przez spółkę udziałów przedsiębiorstwie w innym państwie członkowskim. Nie ma jednak na razie aktów prawa wspólnotowego w tym zakresie, a ustanawiane agencje muszą być poddane prawu państwa pobytu.

Rada wydała natomiast kilkanaście dyrektyw regulujących wybrane zagadnienia działalności spółek (np. o kontroli i koncentracji na poziomie wspólnotowym – nr 4064/89 z 1989 r., prawie spółek jednoosobowych z ograniczoną odpowiedzialnością – nr 89/667 z 1989 r.)

Szczególnie późno poczęto liberalizować przepływ usług finansowych: bankowych, ubezpieczeniowych i inwestycyjnych. Wynikało to z wolnego tempa liberalizacji przepływu kapitału i płatności. W przypadku wolności przepływu usług bankowych pierwsze dyrektywy zostały wydane wprawdzie dosyć wcześnie, bo już 28 VI 1973 r. (nr 73/183) i 12 XII 1977 r. (77/780), jednak istotny przełom nastąpił dopiero w 1989 r., kiedy to Rada uchwaliła 15 grudnia dyrektywę nr 89/646. Na jej podstawie uzyskanie zgody na założenie banku w jednym państwie członkowskim oznacza automatycznie uzyskanie prawa do zakładania banków i ich oddziałów w pozostałych państwach członkowskich. Państwa winny udzielać zgody na utworzenie banku, jeżeli kapitał zakładowy banku wynosi co najmniej 5 mln ECU, a w sytuacjach wyjątkowych – 1 mln ECU. Nadzór nad wymogami finansowymi banku sprawuje państwo pochodzenia właściciela banku.

W przypadku ubezpieczeń (z wyjątkiem ubezpieczeń na życie) Rada uchwaliła trzy dyrektywy: nr 73/240 z 24 VII 1973 r., nr 88/357 z 22 VI 1988 r. i wreszcie nr 92/49 z 18 VI 1992 r. Ostatnia dyrektywa stanowi, że wydanie przez państwo zgody na założenie towarzystwa ubezpieczeniowego oznacza automatycznie wydanie zgody na zakładanie takich towarzystw i ich filii oraz świadczenie usług ubezpieczeniowych na terenie całej Wspólnoty.

W przypadku usług w zakresie ubezpieczeń na życie Rada uchwaliła trzy dyrektywy: nr 79/267 z 5 III 1979 r., nr 90/619 z 8 XI 1990 r. i wreszcie nr 92/96 z 10 XI 1992 r. Ostatnia dyrektywa wprowadziła analogiczny system prawny, jak omówiony wyżej.

Wreszcie w przypadku przepływu usług inwestycyjnych Rada 10 V 1993 r. wydała dyrektywę nr 93/22, na podstawie której instytucje inwestycyjne z jednego państwa członkowskiego uzyskały prawo oferowania swych usług na terenie całej Wspólnoty oraz ujednociono warunki uznawania danej instytucji za wspólnotowe przedsiębiorstwo inwestycyjne. Dyrektywa weszła w życie 1 I 1996 r.

Rada Europejska 24 III 2000 r. na sesji w Lizbonie postanowiła, że wspólny rynek usług zostanie ostatecznie w pełni utworzony w 2005 r.

W 2002 r. przyjęto plan działania na rzecz swobody usług finansowych w UE (Financial Services Action Plan) i rozwoju źródeł kapitału dla małych i średnich przedsiębiorstw (Risk Capital Action Plan). Przewidują one działania na rzecz harmonizacji i doprecyzowania aktów prawnych dotyczących nadzoru nad świadczeniami usług przez przedsiębiorstwa inwestycyjne, ujednoczenia standardów rachunkowości, zawartości prospektów emisyjnych przy emisjach o charakterze międzynarodowym, definicji rynków regulowanych i elektronicznych systemów obrotu kapitałowego.

W przypadku polskiego rynku kapitałowego przy jego budowie przepisy go realizujące były bazowane na prawie unijnym.

h. Polityka w zakresie wolnej konkurencji. Rada uchwaliła 6 II 1962 r. rozporządzenie wykonawcze nr 17/62 do art. 81 i 82 Traktatu WE, upoważniające Komisję do wprowadzenia w życie jednolitej polityki w zakresie konkurencji. Na jej podstawie państwa członkowskie i osoby prawne z nich pochodzące zostały zobowiązane do przedstawienia Komisji wszystkich przepisów oraz zawartych porozumień, dotyczących ograniczenia konkurencji do 1 I 1963 r. Komisja stopniowo rozpatrywała je z punktu widzenia zgodności z postanowieniami Traktatu WE i w razie stwierdzenia niezgodności z nimi podejmowała odpowiednie uchwały, mające na celu zmianę powyższych przepisów i porozumień. Państwa członkowskie i osoby prawne z nich pochodzące zostały także zobowiązane do notyfikowania jej nowych przepisów i porozumień do obowiązkowego ich notyfikowania.

W latach następnych Rada i Komisja Wspólnot Europejskich wydała stosowne uchwały, regulujące szczegółowo przeciwdziałanie i zwalczanie praktyk nieuczciwej konkurencji. Filozofia tych uchwał sprowadza się do tego, że zakazowi podlegają tylko te nieuczciwe praktyki, które szkodzą wolnej konkurencji w skali Wspólnoty Europejskiej, a nie w skali poszczególnych państw lub regionów.

W przypadku *zmów kartelowych* zakaz ich zawierania ustanawia art. 81 ust. 1 Traktatu WE. Z kolei art. 81 ust. 2 stanowi, że wszelkie tego typu umowy są nieważne z samego prawa.

Zmowy mogą mieć trzy formy:

- porozumienia między przedsiębiorstwami;
- decyzje związku przedsiębiorstw, które wiążą poszczególne przedsiębiorstwa wchodzące w ich skład;
- uzgodnione praktyki postępowania, które wprawdzie nie mają charakteru wiążącego dla przedsiębiorstw, ale wskazują im sposoby działania na rzecz osiągnięcia zamierzonego celu.

Celem zmów kartelowych może być:

- bezpośrednie lub pośrednie ustalenie cen zakupu lub sprzedaży, lub innych warunków transakcji;
- ograniczenie lub kontrolowanie produkcji, zbytu, rozwoju technicznego lub inwestowania;
- podział rynków zbytu;
- stosowanie różnych warunków do podobnych transakcji z różnymi kontrahentami;
- uzależnienie zawarcia kontraktów od przyjęcia przez kontrahentów dodatkowych świadczeń.

Na podstawie Komunikatu Komisji (z grudnia 1997r.) dotyczącego porozumień o mniejszym znaczeniu, które nie podlegają art. 81 ust. 1 Traktatu w sprawie WE, nie podlegają zakazowi zawierania tylko takie zminy, których strony nie mają większego udziału na rynku WE niż:

- 5% w przypadku stron działających na jednym poziomie produkcji i dystrybucji; zminy takie określane są jako zminy horyzontalne;
- 10% w przypadku stron funkcjonujących na różnych poziomach produkcji i dystrybucji; te określane są jako zminy wertykalne;
- 5% w przypadku stron funkcjonujących częściowo na poziomie horyzontalnym a częściowo na poziomie wertykalnym; zminy takie określane są jako zminy mieszane.

Na podstawie zaś art. 81 ust. 3 Traktatu w sprawie UE nie podlegają zakazowi zawierania także zminy, które:

- przyczyniają się do wzrostu produkcji lub dystrybucji produktów, lub rozwoju postępu technicznego i gospodarczego, lub jeśli przynoszą słuszny udział konsumentów w zysku;
- nie stwarzają przedsiębiorstwom w zminie możliwości wyeliminowania konkurentów;
- nie nakładają na przedsiębiorstwa w zminie ograniczeń, które są zbędne przy realizacji ich celów.

W ich przypadku Komisja ma prawo wydawania zgody na tzw. wyłączenia spod zakazu ich zawierania. Wyłączenia mogą mieć charakter indywidualny (od konkretnego porozumienia) lub zbiorowy (od pewnego rodzaju porozumień). Wyłączenia indywidualne ustanowione są na podstawie decyzji Komisji w oparciu o notyfikację stron porozumienia. Są one wydawane na określony czas i publikowane w Dzienniku Urzędowym Wspólnot Europejskich. Mogą one być zmienione, o ile nastąpiły istotne zmiany warunków konkurencji w dziedzinie, która jest przedmiotem działalności stron porozumienia.

Wyłączenia grupowe następują na podstawie rozporządzenia Komisji i są wydawane na czas nieograniczony. Oczywiście Komisja może cofnąć takie wyłączenie. 2 XII 1999 r. Komisja wydała rozporządzenie w sprawie stosowania art. 81 ust. 3 Traktatu WE do określonych kategorii porozumień wertykalnych i uzgodnionych praktyk. Odnosi się ono do porozumień zawieranych między związkiem przedsiębiorców a jego członkami lub związkiem a dostawcami, o ile działają oni na różnych szczeblach obrotu, a poszczególni członkowie nie uzyskują większego rocznego obrotu niż 50 mln euro.

Dotyczy ono także porozumień wertykalnych między przedsiębiorstwami konkurującymi, o ile obrót kupującego nie przekracza 100 mln euro, a sprzedawca jest producentem i hurtownikiem.

Jednocześnie w powyższym rozporządzeniu Komisja wyliczyła zmony, które nie podlegają nadal wyłączeniu, a mianowicie zmony: cenowe, terytorialne, zawarte między dostawcami komponentów a kupującymi, dotyczące sprzedaży w ramach dystrybucji selektywnej.

W grudniu 2001 r. Komisja uchwaliła komunikat w sprawie porozumień o mniejszym znaczeniu, które nie ograniczają konkurencji w sposób odczuwalny na podstawie art. 81 ust. 1 Traktatu WE (2001/C 368/07). Zgodnie z nim porozumienia między przedsiębiorstwami, które wywierają wpływ na handel między państwami członkowskimi, nie ograniczają odczuwalnie konkurencji w rozumieniu art. 81 ust. 1, jeśli:

- łączny udział stron porozumienia w rynku nie przekracza 10% na każdym z rynków właściwych objętych porozumieniem, o ile porozumienie zawarte jest między przedsiębiorstwami, które są faktycznymi lub potencjalnymi konkurentami), lub
- udział w rynku posiadany przez każdą ze stron nie przekracza 15% na każdym z rynków właściwych objętych porozumieniem, o ile porozumienie zawarte jest między przedsiębiorstwami, które nie są faktycznymi lub potencjalnymi konkurentami na żadnym z tych rynków porozumienia między niekonkurentami).

W przypadku trudności z klasyfikacją porozumienia jako porozumienia między konkurentami lub porozumienia między niekonkurentami, stosuje się próg 10%.

Jeśli na rynku właściwym konkurencja jest ograniczona przez kumulatywny efekt porozumień o sprzedaży towarów lub usług zawartych przez różnych dostawców lub dystrybutorów (kumulacyjny efekt zamknięcia dostępu do rynku równoległych sieci porozumień wywierających podobne skutki na rynku), progi udziału w rynku wymienione wyżej obniża się do 5%, zarówno dla porozumień między konkurentami, jak i porozumień między niekonkurentami. Generalnie uznaje się, że indywidualni dostawcy lub dystrybutorzy z udziałem w rynku nie przekraczającym 5% nie przyczyniają się znacząco do kumulacyjnego efektu zamknięcia dostępu do rynku. Kumulacyjny efekt zamknięcia dostępu do rynku nie jest prawdopodobny, jeśli mniej niż 30% rynku właściwego objęte jest równoległymi sieciami porozumień wywierających podobne skutki.

Porozumienia nie ograniczają konkurencji, jeśli udziały w rynku nie przekraczają odpowiednio 10%, 15% i 5% wymienionych wyżej progów podczas dwóch następujących po sobie latach kalendarzowych o więcej niż 2 punkty procentowe.

W celu obliczenia udziału w rynku, konieczne jest określenie rynku właściwego. Składa się on z rynku właściwego produktowo i rynku właściwego geograficznie. Definiując rynek właściwy, należy odnieść się do komunikatu w sprawie definicji rynku właściwego dla potrzeb wspólnotowego prawa konkurencji z 1997 r. Udziały w rynku mają być obliczane na podstawie danych o wartości sprzedaży lub, odpowiednio, danych o wartości zakupów. Jeśli dane o wartości nie są dostępne, można wykorzystać dane szacunkowe oparte na innych wiarygodnych informacjach rynkowych, w tym danych o obrocie.

Powyższe zasady nie znajdują zastosowania do porozumień zawierających jedno z następujących największych ograniczeń:

- w odniesieniu do porozumień między konkurentami, zawierających ograniczenia zdefiniowane na wstępie niniejszego punktu, które bezpośrednio lub pośrednio, samodzielnie lub w połączeniu z innymi czynnikami pozostającymi pod kontrolą stron, mają za cel:
 - ustalanie cen sprzedaży produktów osobom trzecim;
 - ograniczenie produkcji lub sprzedaży;
 - podział rynków lub klientów;
- w odniesieniu do porozumień między nie-konkurentami, zawierających ograniczenia zdefiniowane na wstępie niniejszego punktu, które bezpośrednio lub pośrednio, samodzielnie lub w połączeniu z innymi czynnikami pozostającymi pod kontrolą stron, mają za cel:

ograniczenie zdolności kupującego w zakresie określenia ceny odsprzedaży, bez naruszenia możliwości dostawcy w zakresie nakładania maksymalnych cen odsprzedaży lub rekomendowania ceny odsprzedaży, zakładając, że nie odnoszą się one do ustalonej lub minimalnej ceny odsprzedaży, będącej wynikiem presji lub zachęty którejś ze stron;

ograniczenie terytorium lub klientów, wobec których kupujący może sprzedawać produkty lub usługi umowne, z wyjątkiem następujących ograniczeń, które nie mają charakteru największego;

ograniczenie aktywnej lub biernej sprzedaży użytkownikom końcowym przez członków systemu selektywnej dystrybucji działających na szczeblu handlu detalicznego, bez naruszenia możliwości zakazania członkowi systemu działania z nieautoryzowanej lokalizacji;

ograniczenie dostaw krzyżowych między dystrybutorami w ramach systemu selektywnej dystrybucji, w tym dystrybutorów działających na różnych szczeblach obrotu;

ograniczenie uzgodnione między dostawcą komponentów i kupującym, który włącza te komponenty do produktu końcowego, które limituje zdolność dostawcy w zakresie sprzedaży komponentów jako części zapasowych użytkownikom końcowym lub zakładom naprawczym bądź innym dostawcom usług, którym kupujący nie powierzył napraw lub serwisowania jego produktów.

16 XII 2002 r. Rada przyjęła rozporządzenie nr 1/2003 r. w sprawie stosowania reguł konkurencji ustalonych w art. 81 i 82 Traktatu WE, które wejdą w życie 1 V 2004 r. Nie zmienia ono podstawowych kryteriów w odniesieniu do porozumień, które szkodzą konkurencji w skali WE. Bardziej natomiast precyzuje ono uprawnienia Komisji i państw członkowskich w zakresie kontrolowania i zwalczania zmów kartelowych. Nie zajmują się natomiast tzw. wyłączeniami zbiorowymi stwierdzając, że w ich przypadku będzie wydany odrębny akt prawny.

Strony zmów kartelowych są zobowiązane powiadomić Komisję o ich zawarciu. Na podstawie wspomnianego wyżej rozporządzenia wykonawczego Komisji z 1962r. tak organy krajowe, jak i Komisja mogą rozpatrywać z umowy pod kątem ich zgodności z prawem unijnym. Organ krajowy może jednak rozpatrywać z umowy kartelowej tylko wówczas, o ile Komisja nie rozpoczęła ich rozpatrywania. Jeśli Komisja postanowi nie zajmować się danym przypadkiem, wówczas organ krajowy może nim się zająć zgodnie z prawem krajowym i wydać stosowną decyzję. W 1999 r. Komisja opublikowała Białą Księgę, z której wynika, iż zamierza ona w przyszłości zwiększyć kompetencje sądów krajowych, jak też krajowych organów ochrony konkurencji w zakresie zgodności zawieranych zmów kartelowych z prawem unijnym.

W przypadku, gdy przedsiębiorstwa powiadomią Komisję o zamiarze zawarcia lub o zawarciu umowy kartelowej lub uczynią to inne osoby, lub z jej własnej inicjatywy, Komisja wszczyna postępowanie proceduralne, którego celem jest dokonanie oceny o jej zgodności lub niezgodności z prawem unijnym. Procedura ta jest omówiona w rozdziale III pkt. 1 D b.

Z kolei art. 82 Traktatu w sprawie WE zabrania, jako niezgodnego ze wspólnym rynkiem, *nadużywania pozycji dominującej* na wspólnym rynku lub znacznej jego części przez jedno lub kilka przedsiębiorstw, jeżeli mogłoby to wpłynąć na handel między Państwami Członkowskimi.

Jak z powyższego wynika, nie jest zakazane posiadanie pozycji dominującej, a jedynie wykorzystywanie jej w celu ograniczania wolnej konkurencji na rynku WE.

Nadużycie takie może w szczególności polegać na:

- bezpośrednim lub pośrednim narzucaniu nieuczciwych cen zakupu lub sprzedaży albo innych nieuczciwych warunków handlu;
- ograniczaniu produkcji, rynku lub postępu technicznego ze szkodą dla konsumentów;
- stosowaniu wobec partnerów handlowych niejednakowych warunków do podobnych transakcji z różnymi stronami, stwarzając przez to dla nich niekorzystne warunki konkurencji;
- uzależnianiu zawarcia kontraktów od przyjęcia przez partnerów dodatkowych świadczeń, które ze względu na charakter lub zwyczaj handlowe nie mają żadnego związku z przedmiotem kontraktów.

Traktat WE nie sprecyzował, co należy rozumieć pod pojęciem pozycji dominującej na rynku. Komisja i Europejski Trybunał Sprawiedliwości przyjęły interpretację, że oznacza ona taką pozycję przedsiębiorstwa w rynku, która pozwala mu zapobiegać skutecznej konkurencji. Przyjęły one ogólną zasadę, że udział takiego przedsiębiorstwa na rynku wynosi co najmniej 40–45%, chociaż uznały, że w sytuacji rozdrobnienia konkurencji przedsiębiorstwo może jej zapobiegać, mając co najmniej 25% udziału w rynku.

Przy ocenie pozycji dominującej przedsiębiorstwa stosowane są dodatkowo inne kryteria, a mianowicie kryteria jakościowe, m.in. pozycja technologiczna przedsiębiorstwa na rynku, prestiż przedsiębiorstwa, zasoby finansowe. Pomagają one ocenić Komisji lub Trybunałowi Sprawiedliwości faktyczną pozycję przedsiębiorstwa wśród innych przedsiębiorstw na rynku WE.

W przypadku, gdy zachodzi podejrzenie, że dane przedsiębiorstwo nadużywa pozycji dominującej w celu ograniczenia wolnej konkurencji na rynku WE, Komisja może wszcząć postępowania kontrolne w celu ustalenia, czy zachodzi lub nie

taka sytuacja i podjąć stosowne decyzje. Zasady postępowania kontrolnego oraz decyzje podejmowane na jego zakończenie są omówione są w rozdziale III pkt. 1 D b

Traktat o EWG nie zajmował się zwalczaniem *koncentracji przedsiębiorstw szkodzących wolnej konkurencji na rynku WE* (fuzja przedsiębiorstw, nabycie przez jedno przedsiębiorstwo kontroli nad innymi przedsiębiorstwami, utworzenie przez kilka przedsiębiorstw joint venture). Zasady i procedurę zwalczania takiej koncentracji uregulowała Rada w rozporządzeniu nr 4064/89 z 1989 r. Stanowi ono, że kontroli Wspólnoty pod kątem wpływu na wolność konkurencji podlegają tylko te koncentracje przedsiębiorstw, których obrót w skali światowej wynosi nie mniej niż 5 mld ECU, a obrót we Wspólnocie co najmniej dwóch z nich wynosi więcej niż 250 mln ECU. Wyjątek od tej zasady stanowi koncentracja przedsiębiorstw, które dwie trzecie swych obrotów w WE realizują w jednym z państw członkowskich.

W kilka lat po wejściu w życie powyższego rozporządzenia okazało się, że dokonywane były koncentracje, które nie spełniały kryteriów w nim ustalonych, a mimo wszystko miały one negatywny wpływ na wolną konkurencję w ramach WE. W tej sytuacji Rada UE wydała 30 VI 1997r. dodatkowe rozporządzenie (nr 1310/97), w którym stwierdziła, że Komisja będzie mogła uznać koncentracje za podlegającą prawu unijnemu również taką, o ile:

- łączny światowy obrót przedsiębiorstw, uczestniczących w koncentracji, przekracza 25 mld euro;
- w każdym państwie, spośród co najmniej trzech, łączny obrót wszystkich przedsiębiorstw w koncentracji jest większy niż 100 mln euro;
- w każdym państwie, spośród co najmniej trzech, łączny obrót każdego z co najmniej dwóch przedsiębiorstw jest większy niż 25 mln euro.
- łączny obrót każdego z co najmniej dwóch przedsiębiorstw w WE jest większy niż 100 euro. Wyjątek stanowi oczywiście omówiona sytuacja, kiedy dwie trzecie obrotów WE poszczególnych przedsiębiorstw realizowanych jest w jednym z państw członkowskich.

Przedsiębiorstwa dokonujące koncentracji, a spełniające kryteria ustalone w powyższych rozporządzeniach, zobowiązane są do notyfikowania o tym Komisji, która na ich podstawie wszczyna postępowanie kontrolne i podejmuje stosowne decyzje. Postępowanie to omówione jest w rozdziale III pkt. 1 D b.

EWG podjęła też stosowne kroki na rzecz zwalczania importu *dumpingowego i importu subsydiowanego*. Rada Unii Europejskiej wydała rozporządzenie nr 2423/88 z 11 VII 1984 r. a następnie 22 XII 1994 r. dwa rozporządzenia: nr 3283/94 w sprawie ochrony przed importem dumpingowym z państw nie będących członkami Wspólnoty i nr 3284/94 o ochronie przed importem subsydio-

wanym z państw nie będących członkami Wspólnoty. Rozporządzenia te stanowią implementację norm GATT a następnie WTO w powyższej kwestii.

Zostały one z kolei zastąpione rozporządzeniem Rady UE nr 384/96 z 22 XII 1995 r. w sprawie ochrony przed importem dumpingowym z państw nie będących członkami WE, zmodyfikowanego następnie rozporządzeniami nr 2331/96 z 2 XII 1996 r., nr 905/98 z 27 IV 1998 r. i nr 2238/2000 z 9 X 2000 r.

Zgodnie z tym rozporządzeniem – za import dumpingowy uważa się taki, którego cena eksportowa do WE jest niższa od porównywalnej ceny produktu podobnego w normalnych warunkach w krajach, którego produkt został wyeksportowany.

Zwalcza się tylko taki import dumpingowy do UE, który:

- powoduje istotną szkodę dla przemysłu WE, tj. ogółu producentów produktów podobnych lub tych spośród nich, którzy wytwarzają łącznie większość produktów podobnych;
- stanowi groźbę istotnej szkody dla przemysłu WE;
- powoduje istotne opóźnienie w powstaniu przemysłu WE.

Metoda ustalenia marginesu szkody sprowadza się do porównania średnich ważonych cen sprzedaży produktów przemysłu WE i średnich ważonych cen od sprzedaży produktów importowanych po cenach ważonych.

Obowiązuje ogólna zasada, że Komisja UE nie wszczyna postępowania badawczego w celu podjęcia środków ochronnych, o ile import dumpingowy stanowi minimalny udział w rynku WE, tj. import dumpingowy z danego państwa w rynku WE jest niższy niż 1%, udział zaś tego importu z kilku państw w rynku WE jest mniejszy niż 3%, zaś margines dumpingowy jest powyżej 2%.

Organem uprawnionym do wszczęcia postępowania badawczego w sprawie importu subsydiowanego do UE jest Komisja UE, która po stwierdzeniu szkodliwości lub jej groźby dla przemysłu WE może podjąć stosowne środki ochronne. Procedura powyższego postępowania i rodzaj środków ochronnych przed szkodliwym importem dumpingowym są omówione w rozdziale III pkt. 1 D b.

W przypadku *subsydiowania przedsiębiorstw przez państwa (tzw. pomocy ze środków publicznych)* w trakcie funkcjonowania Wspólnot Europejskich Rada i Komisja wydały szereg rozporządzeń i dyrektyw, ponadto Komisja – wytyczne, komunikaty, a Trybunał Sprawiedliwości kilka orzeczeń, które precyzyjnie ustaliły kryteria stosowane przy ocenie dopuszczalnej i niedopuszczalnej pomocy publicznej dla przedsiębiorstw, jak też procedurę jej kontrolowania.

Komisja podzieliła pomoc, sprecyzowaną w art. 87 ust. 3 Traktatu WE na trzy rodzaje pomocy: regionalną, horyzontalną i sektorową.

Pomoc regionalna jest dozwolona dla regionów, w których poziom życia jest niski i wywołuje wysokie bezrobocie, a celem jej ma być łagodzenie dysproporcji rozwoju gospodarczego między poszczególnymi regionami UE. Do regionów takich należą regiony, w których dochód narodowy na głowę mieszkańca jest niższy niż 75% średniej w UE. Ma być ona przeznaczona na nowe inwestycje i tworzenie nowych miejsc pracy, a w wyjątkowych sytuacjach na pokrywanie kosztów bieżącej działalności. Pomoc ta nie może mieć charakteru proeksportowego, a jej wysokość nie może być wyższa od 75% wartości inwestycji początkowej. Pomoc na inwestycje uzależniona jest także od zagwarantowania, że inwestor będzie prowadzić działalność co najmniej przez 5 lat.

12 VIII 1988 r. Komisja wydała komunikat w sprawie stosowania art. 160 Traktatu w sprawie WE. Wymieniła w nim powyższego typu regiony. Należą do nich: południowe regiony Włoch wraz z Sycylią i Sardynią, południowe i środkowe regiony Hiszpanii oraz Wyspy Kanaryjskie, Irlandia Pł., większość regionów Grecji, Irlandii i Portugalii, departamenty zamorskie Francji.

W latach 1994–1999 całe terytoria Grecji, Irlandii i Portugalii kwalifikowały się do pomocy regionalnej na podstawie art. 87 (3a) Traktatu WE.

16 XII 1997 r. Komisja Europejska w swych wytycznych w sprawie narodowej pomocy regionalnej zaakceptowała nowe zasady regionalnej pomocy państwa. Celem jej ma być wspieranie inwestycji i tworzenie nowych miejsc pracy w regionach w których poziom życia jest „nienormalnie niski i szczególnie dotknięty bezrobociem”. Pomoc ta może odnosić się do wszystkich dziedzin gospodarki z wyłączeniem jedynie produkcji i przetwarzania produktów rolnych, rybołówstwa i przemysłu węglowego.

Zgodnie z ustaleniami Komisji o uzyskanie pomocy regionalnej w latach 2000–2006 mogą się ubiegać przedsiębiorcy z terytorium całej Grecji, większości terytorium Irlandii i Portugalii (pozostałe mogą ubiegać się o pomoc z art. 87 (3c)) oraz Hiszpanii, południowe Włochy, wschodnie landy RFN, Irlandia Północna należąca do Wielkiej Brytanii, zamorskie terytoria Francji i nieliczne terytoria z Austrii. Kryterium uzyskania powyższej pomocy regionalnej na podstawie art. 87 (3a) jest dochód PKB na głowę mieszkańca, który musi być niższy niż 75% średniej unijnej. W przypadku pomocy na podstawie art. 87 (3c) państwa mogą przyznawać pomoc regionom, które nie spełniają powyższego kryterium, ale pod warunkiem, iż pomoc ta nie jest sprzeczna z celami WE, a regiony te są w sytuacji ekonomicznej gorszej niż średnia PKB na głowę mieszkańca w danym państwie członkowskim.

Pomoc sektorowa to pomoc dla gałęzi przemysłu, które przeżywają trudności gospodarcze. Celem jej ma być przywrócenie zdolności do funkcjonowania

danego sektora, a nie utrzymanie jego dotychczasowego stanu. Dozwolona jest pomoc dla następujących sektorów:

hutnictwu żelaza i stali. Pierwotnie była ona udzielana na podstawie Traktatu CECA i wydanych w oparciu o niego stosownych uchwał. Od 1 I 1995 r. zakazana jednak była już pomoc na inwestycje w tym hutnictwie. Po likwidacji CECA w lipcu 2002 r. pomoc zakazana jest także pomoc na ratowanie i restrukturyzację hut, a może być udzielana tylko w celu pomocy w pokrywaniu kosztów likwidacji hut;

- górnictwu. Pierwotnie była ona udzielana na podstawie Traktatu CECA i wydanych w oparciu o niego stosownych uchwałach. Po likwidacji CECA pomoc jest dopuszczalna tylko dla umożliwienia kontynuacji restrukturyzacji sektora i zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego WE, a więc na zapewnienie wydobywania węgla o określonej jakości, dostępu do złóż węgla, likwidację kopalń, badania, szkolenie, ochronę środowiska. zasady udzielania pomocy obydwu sektorom reguluje rozporządzenie Rady nr 1407/2002 z 23 VII 2002 r.;
- przemysłu stoczniowemu, przede wszystkim w celu zwiększenia konkurencyjności stoczni UE. Na podstawie rozporządzenia Rady nr 1540/98 z 29 VI 1998 r. sprowadza się ona do wsparcia restrukturyzacji stoczni (pomoc może być udzielona tylko raz), dopłat do kontraktów na budowę statków, likwidację stoczni, wprowadzanie innowacji, badania, ochrony środowiska. Pomoc państwa przy budowie okrętów nie jest wyłączona z zakazu pomocy ustanowionej przez Traktat WE;
- przemysłu włókien sztucznych. Do 31 XII 2002 r. pomoc dla przemysłu włókien sztucznych była regulowana przede wszystkim Kodeksem przemysłu włókien sztucznych z 30 III 1996 r. Komisja UE ma sporządzić nową listę sektorów wrażliwych, na podstawie której będzie ustalony zakres pomocy dla tego sektoru;
- przemysł motoryzacyjny. Do 31 XII 2002 r. pomoc dla tego przemysłu była regulowana Radami wspólnotowymi dla pomocy państwowej w przemyśle motoryzacyjnym z 1997 r. Do końca 2003 r. Komisja UE ma sporządzić listę sektorów wrażliwych, na podstawie których będzie ustalony zakres pomocy dla tego sektora.

Jeśli na powyższej liście nie znalazłby się przemysł włókien sztucznych lub przemysł motoryzacyjny, wówczas pomoc dla nich będzie udzielana w ramach pomocy regularnej przez Wielosektorowe reguły prawne w zakresie pomocy regionalnej dla wszystkich inwestycji z 2002 r.

– *Pomoc horyzontalna* ma służyć rozwiązywaniu problemów gospodarki poprzez jej unowocześnienie. Ma też wspomagać wzrost gospodarczy. Jest udzie-

lana przedsiębiorstwom niezależnie od regionu, w jakim się one znajdują, ani w jakich regionach funkcjonują.

Do połowy 1998 r. pomoc ta była regulowana w oparciu o liczne uchwały Rady i Komisji, bazujące oczywiście na art. 87 ust. 3 Traktatu WE. 7 V 1998 r. Rada wydała rozporządzenie nr 994/98, w którym upoważniła Komisję UE do wydawania rozporządzeń stwierdzających, że niektóre *grupy pomocy* są zgodne z zasadami wspólnego rynku, a tym samym nie wymagają zgłoszenia jej Komisji UE. Ponadto wyliczała ona w tym rozporządzeniu rodzaje powyższej pomocy, a mianowicie:

- tzw. pomoc o niewielkim znaczeniu. Na tej podstawie Komisja w rozporządzeniu nr 69/2001 postanowiła, że wszelka pomoc publiczna dla wszystkich sektorów, poza rolnictwem i transportem, która nie przekracza 100 tys. euro w okresie trzech lat. Zasada ta obowiązuje do 31 XII 2006 r.;
- pomoc dla małych i średnich przedsiębiorstw. Komisja wydała rozporządzenie nr 70/2001, w którym ustaliła procentowo wielkość dopuszczalnej pomocy na: inwestycje w dobra materialne i niematerialne oraz koszty zewnętrznych usług doradczych i udział w targach oraz wystawach. Zasada ta obowiązuje do 31 XII 2006 r.;
- pomoc na szkolenia. Komisja wydała rozporządzenie nr 70/2001, w którym ustanowiła, że dopuszczalna pomoc publiczna na szkolenia specjalistyczne nie może przekroczyć 25% w przypadku dużych przedsiębiorstw, a 50% w przypadku małych i średnich przedsiębiorstw. W przypadku zaś szkoleń ogólnych dopuszczalna pomoc może wynosić 50% dla dużych i 70% dla małych przedsiębiorstw. Zasada ta obowiązuje do 31 XII 2006 r.;
- pomoc na zatrudnienie. Komisja wydała rozporządzenie nr 2204/2002 regulujące szczegółowo dopuszczalną wysokość pomocy na tworzenie nowych miejsc pracy, rekrutację pracowników niepełnosprawnych i inwalidów. Również ta zasada obowiązuje do 31 XII 2006 r.;
- pomoc na badania i rozwój (B+R). Do końca 2002 r. Komisja nie wydała w tej kwestii odrębnego rozporządzenia. Dopuszczalność tej pomocy jest oceniana na podstawie Wspólnotowych Ram Prawnych z 1996 r. Wysokość dopuszczalnej pomocy w tym zakresie dla dużych przedsiębiorstw wynosi 100% dla badań podstawowych, 50% dla B+R przemysłowych i 25% dla B+R przedkonkurencyjnych;
- pomoc na ochronę środowiska. I w tym przypadku Komisja do końca 2002 r. nie wydała stosownego rozporządzenia. Pomoc na ochronę środowiska jest udzielana na podstawie Wspólnotowych wytycznych dla pomocy państwa na rzecz ochrony środowiska z 2001 r. Dopuszczalna wysokość pomocy na inwestycje: dostosowawcze do obligatoryjnych norm ochrony środowiska wynosi od 15% całości kosztów inwestycyjnych; służącej pod-

wyższeniu tych norm lub zmianę lokalizacji przedsiębiorstwa – do 30% całości kosztów; służącej działaniom proekologicznym w energetyce – do 45%; rekultywacji zanieczyszczonego środowiska na terenach przemysłowych – do 100%

- pomoc na ratowanie i restrukturyzację przedsiębiorstw będących w trudnej sytuacji. Zasady jej udzielania są regulowane przez Wytyczne Komisji w sprawie pomocy państwa na ratowanie i restrukturyzację przedsiębiorstw będących w trudnej sytuacji z 1999 r. Pomoc na ratowanie przedsiębiorstwa może być udzielana maksimum przez 6 miesięcy a jej celem ma być ułatwienie przedsiębiorstwu przetrwania i podjęcia działań restrukturyzacyjnych lub jego likwidację. Pomoc na restrukturyzację może być udzielona tylko raz i to w przypadku, gdy przedsiębiorstwo wypracowało wiarygodny i kompleksowy program restrukturyzacyjny.

Komisja UE jest głównym organem uprawnionym do kontrolowania zgodności udzielanej przez państwa pomocy dla przedsiębiorstw z zasadami wspólnego rynku. Procedura nadzorowania tej pomocy jest omówiona w rozdziale 3, pkt. 1 Cb.

W latach 1994–1996 państwa członkowskie przeznaczyły na pomoc dla przedsiębiorstw 104 mld euro, w latach 1997–1999 – 90 mld euro, z tego na cele regionalne – 56% kwoty pomocowej, na cele horyzontalne – 34%, pozostałe na cele sektorowe. Najwięcej pomocy udzielały RFN i Włochy. Ponad 60% wartości udzielanej pomocy stanowiły różnego typu subsydia (w wielkiej Brytanii, Grecji i Hiszpanii aż ponad 90%), następnie ulgi podatkowe (we Francji aż 58%, zaś w Irlandii – 47%).

i. Wspólna polityka podatkowa. Na podstawie art. 93 Traktatu WE Rada jest upoważniona, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, uchylać przepisy dotyczące podatków obrotowych, opłat akcyzowych i innych podatków pośrednich w zakresie niezbędnym dla utworzenia i funkcjonowania rynku wspólnotowego. Z kolei art. 90 tegoż Traktatu stanowi, że żadne z państw członkowskich nie może nakładać na produkty pochodzące z innego państwa członkowskiego jakichkolwiek bezpośrednich lub pośrednich podatków wewnętrznych niż te, które są nakładane bezpośrednio lub pośrednio na takie same produkty krajowe. Ponadto żadne z państw członkowskich nie będzie nakładało na produkty pochodzące z innych państw członkowskich żadnych opłat wewnętrznych, mających na celu pośrednio ochronę innych produktów.

Podatki pośrednie

– *Podatek od wartości dodanej (VAT).* W 1965 r. Komisja opracowała projekt ujednoczenia systemu podatkowego w WE, na podstawie którego Rada wydała 11 IV 1967 r. dwie stosowne dyrektywy (nr 227/67 i 228/67).

Ujednoczenie systemu podatkowego polegało na zastąpieniu stosowanego przez większość państw EWG tzw. systemu kaskadowego francuskim systemem podatku od wartości dodanej (określanego skrótem w wersji francuskiej – VAT, w wersji angielskiej – TWA). W miejsce płaconych przez przedsiębiorstwa poprzednich podatków od wartości globalnej, płacone są według identycznych zasad we wszystkich państwach członkowskich podatki lub usługi jedynie od wartości dodanej w toku działalności produkcyjnej przedsiębiorstwa. Opodatkowane są też według tych samych zasad produkty pochodzące z importu. W praktyce system ten został wprowadzony w RFN od 1 I 1968 r. (w tym samym czasie Francja dostosowała swój system VAT do przepisów Wspólnoty), w Holandii – 1 I 1969 r., Belgii – 1 I 1971 r., Włoszech – 1 I 1973 r. Dania, Irlandia i Wielka Brytania wprowadziły go 1 IV 1973 r.

Stopa podatkowa oraz metoda oceny wartości dodanej były jednak w poszczególnych państwach różne. Od 1972 r. czynione były kroki na rzecz jej ujednoczenia oraz w celu harmonizacji podatków bezpośrednich i likwidowania przypadków podwójnego opodatkowania.

W 1987 r. Komisja przygotowała projekt stosowania jednolitego systemu opodatkowania towarów i usług podatkiem VAT na zasadzie kraju ich pochodzenia. Zgodnie z nim procedury kontrolne importu oraz płacenie podatku miało się dokonywać nie na granicy WE a w miejscu przeznaczenia towaru. Jednocześnie projekt ten przewidywał obciążenie podatkiem VAT towarów i usług eksportowanych z jednego do innego państwa członkowskiego na poziomie, jaki występowałyby w kraju eksportującym. W praktyce oznaczałoby to zwiększenie dla przedsiębiorców obowiązku wypełniania dodatkowych formularzy.

W powyższej sytuacji Rada w grudniu 1991 r. uchwaliła dyrektywę 680/91 w sprawie zastosowania z dniem 1 I 1993 r., a więc z dniem zakończenia budowy jednolitego rynku wewnętrznego, okresu przejściowego na trzy lata. Umożliwia on pobranie podatku przez władze kraju przeznaczenia towaru, w miejscu ostatecznej sprzedaży towarów (w miejscu przeznaczenia), bez przeprowadzania kontroli granicznej na granicach państw członkowskich, dzięki ustanowieniu systemu wymiany informacji między ich administracjami podatkowymi.

Jednocześnie Rada postanowiła, że jednolite zasady stosowania podatku VAT będą ostatecznie wprowadzone w życie z dniem 1 I 1997 r.

Mimo kolejnej propozycji Komisji z lipca 1996 r., modyfikującej jej propozycje z 1987 r., nie udało się ostatecznie wypracować tych zasad do końca 1996 r., w związku z czym, okres przejściowy został przedłużony.

Ponieważ nadal występowały duże rozbieżności między państwami członkowskimi co do ostatecznych zasad wspólnego systemu opodatkowania podatkiem VAT. 7 VI 2000 r. Komisja zaproponowała Radzie i Parlamentowi Europejskiemu

utrzymanie dotychczasowego systemu opodatkowywania towarów i usług w docelowym państwie członkowskim przy jednoczesnym wzmocnieniu współpracy administracji podatkowych tych państw, aby w jak największym stopniu zmniejszać możliwości oszustw podatkowych. Przyjmuje się, że rokrocznie przepływa między państwami członkowskimi około 5–6% towarów, które nie są opodatkowane podatkiem VAT. Jednocześnie Komisja zaproponowała, by wprowadzenie w życie zasady opodatkowania w państwie pochodzenia było długoterminowym celem UE.

Nadal jednak w poszczególnych państwach członkowskich obowiązywały różne poziomy stawek podatku od wartości dodanej. W latach 1993–96 państwa członkowskie WE winny były zredukować różnice między narodowymi stopami VAT. Dla stóp standardowych przewidziano rozpiętość 18–20%, a dla ulgowych – 5–9%. W praktyce powyższe ustalenia nie zostały w pełni wprowadzone w życie do końca 2002 r.

15 V 1997 r. Rada uchwaliła tzw. VI dyrektywę (nr 77/388) VAT, która m.in. precyzowała zasady ustalania jednolitej podstawy naliczania podatku VAT, jak też zasady odliczania podatku zapłaconego we wstępnych etapach obrotu oraz podstawowe zwolnienia z opodatkowania podatkiem VAT. Przyjęto zasadę, że podatek VAT płaci przedsiębiorca, który prowadzi działalność gospodarczą (produkcja, handel, usługi), niezależnie od celu działalności. Zwolnieniu z podatku podlega działalność służąca interesowi publicznemu (np. usługi oświatowe, kulturalne, socjalne), jak też niektóre inne usługi. Opodatkowaniu podlegają produkty i usługi na terenie danego państwa członkowskiego oraz towary importowane.

– *Podatek akcyzowy.* Wspólny system podatków akcyzowych został wprowadzony do UE z dniem 1 I 1993 r., tj. z dniem wprowadzenia w życie jednolitego rynku wewnętrznego. Podatkiem akcyzowym zostały objęte trzy grupy produktów: alkohole, wyroby tytoniowe (papierosy, cygara i tytoń) oraz oleje mineralne (benzyna ołowiowa i bezołowiowa, olej napędowy i ogrzewczy, olej ciężki i płynny, gaz naftowy i metan). Ustanowione zostały minimalne stawki podatkowe. Obowiązuje zasada, że opodatkowaniu podlega tak produkcja powyższych wyrobów, jak i ich import. Podatek pobierany jest z chwilą przekazania tych wyrobów do konsumpcji, tj. do handlu detalicznego.

W maju 1997 r. Komisja zaproponowała przyjęcie wspólnych zasad nakładania podatków na produkty energetyczne. Istotą ich ma być ustanowienie minimalnych stawek podatku akcyzowego na węgiel, elektryczność i gaz naturalny. Wobec rozbieżności stanowisk poszczególnych państw członkowskich stosowna dyrektywa została wydana w marcu 2003 r. ustanowiła ona minimalną stawkę akcyzy na wszystkie rodzaje źródeł energii, a także na elektryczność. Dopuszcza ona możliwość obniżania akcyzy dla tych przedsiębiorstw, które zaczną inwestować w ener-

gooszczędne technologie, jak też zerową stawkę dla takich energii jak biogaz i elektryczność z farm wiatrowych. Można będzie utrzymać zerową stawkę w rolnictwie i leśnictwie. Z akcyzy za elektryczność będą też zwalniane koleje, żegluga pasażerska i towarowa na wodach śródlądowych. Wreszcie w dyrektywie rozróżnia się, z punktu widzenia stosowania wysokości akcyzy – zużycie paliwa dla celów prywatnych lub przemysłowych.

Podatki bezpośrednie

W przeciwieństwie do poważnego ujednoczenia systemu pobierania podatków pośrednich, dotychczas nie udało się UE uczynić żadnych istotnych kroków na rzecz ujednoczenia pobierania podatków bezpośrednich. Pod ich pojęciem należy rozumieć bezpośrednio opodatkowanie wielu rodzajów dochodów, w tym przede wszystkim dochodów przedsiębiorców, dochodów osobistych, transakcji kupna–sprzedaży, dochodów z lokat finansowych.

Dotychczas w ramach UE przyjęto w zasadzie tylko dwa akty normatywne, które stanowią raczej drugorzędny element w systemie podatków bezpośrednich w państwach UE. Mianowicie 23 VII 1990 r. Rada uchwaliła dyrektywę (nr 90/434) w sprawie wspólnego systemu opodatkowania fuzji, podziałów, wnoszenia majątku i zmiany udziałów dotyczących spółek z różnych państw członkowskich. Stanowi ona, że wszystkie te czynności nie powodują obciążenia finansowego dla podmiotów w nich uczestniczących.

Jednocześnie uchwaliła ona drugą dyrektywę (nr 90/435) w sprawie wspólnego systemu opodatkowania przedsiębiorstw macierzystych i ich filii w różnych państwach członkowskich. Zgodnie z nią nie podlega opodatkowaniu zysk przekazywany przez filię, mającą siedzibę w jednym państwie członkowskim, do przedsiębiorstwa macierzystego, mającego siedzibę w innym państwie członkowskim, o ile udział tego przedsiębiorstwa w kapitale filii wynosi co najmniej 25%.

Celem tych aktów jest zwiększenie konkurencyjności przedsiębiorstw UE wobec przedsiębiorstw z państw nieczłonkowskich, jak też ułatwienie tworzenia spółek europejskich oraz przedsiębiorstw, mających swe filie na terenie innych państw członkowskich.

Ponadto Rada uchwaliła 1 XII 1997 r. tzw. pakiet podatkowy. Nie jest on jednak aktem wiążącym, lecz ma jedynie charakter doradczych zaleceń. Celem jego jest przeciwdziałanie negatywnym efektom konkurencji podatkowej. Odnosi się on jednak jedynie do przedsiębiorstw, a obejmuje tak zyski przedsiębiorstw, jak i dochody z ich lokat finansowych.

Dotychczas natomiast nie udało się w ramach UE poczynić żadnych kroków na rzecz harmonizacji podatków bezpośrednich od osób fizycznych.

Z wyjątkiem opodatkowania ich lokat finansowych Komisja w 1989 r. zaproponowała ustanowienie minimalnej stawki podatkowej w państwach członkowskich w wysokości 15% w odniesieniu do dochodów osiąganych od lokat finansowych, tak przez osoby zamieszkujące na stałe w danym państwie członkowskim, jak i osoby w nim nie zamieszkujące.

Nie spotkała się ona z poparciem tych państw, które stosują w tym względzie niskie stawki podatkowe. W tej sytuacji w 1998r. Komisja zaproponowała rozciągnięcie jej propozycji jedynie na osoby, nie zamieszkujące stale w danym państwie członkowskim. W czerwcu 2000r. Rada Europejska postanowiła, że tymczasowo administracja podatkowa państw członkowskich winna pobierać podatek od dochodów z lokat finansowych w wysokości od 20% do 25% lub przekazywać informacje o tych dochodach wyższym organom państwa, na terenie którego mieszkają właściciele tych lokat. Docelowo zaś UE winna dążyć, by ustanowić w ramach UE obowiązkowy wyższy system wymiany informacji.

W marcu 2003 r. uzgodniono wstępnie, że od 1 I 2005 r. będzie ustanowiony system informacji bankowej między państwami UE na temat lokat oszczędnościowych ich obywateli. Umożliwi to pobieranie podatków od dochodów z lokat finansowych przez ich urzędy skarbowe.

W przypadku Austrii, Belgii i Luksemburga uzgodniono, że ich banki będą mogły zachować tajemnicę bankową i nie przekazywać danych o lokatach w nich, stosownym władzom. W związku z tym w latach 2005–2006 będą one pobierać 15% podatku od zysku z lokat finansowych, a w latach 2008–2010 – 20%, zaś od 2011 r. – 35%. ³/₄ środków uzyskanych z tych podatków będą przekazywane do budżetu UE.

Do powyższego systemu dołączyła się Szwajcaria oraz tzw. obszary raju podatkowego, tj. Lichtenstein, Monako, Andora, wyspy Jersey, Man i Guernsej.

j. Europejski Bank Inwestycyjny. Cele jego zostały określone w art. 267 Traktatu WE, natomiast statut został sformułowany w protokole załączonym do tego Traktatu. Zadaniem Banku jest przyczynianie się, w oparciu o rynki kapitałowe i własne zasoby do równomiernego i stabilnego rozwoju gospodarczego Wspólnoty. Cel ten ma być realizowany w drodze udzielania pożyczek z własnych funduszy i gwarantowania pożyczek, udzielanych przez inne banki do finansowania projektów:

- gospodarczej aktywizacji regionów słabiej rozwiniętych;
- modernizacji, przekształcania lub tworzenia nowych przedsiębiorstw, które ze względu na swe rozmiary lub charakter nie mogą być całkowicie sfinansowane ze środków poszczególnych państw członkowskich;
- projektów, w których zainteresowanych jest kilka państw WE.

Środki finansowe Banku pochodzą z kapitału zakładowego oraz pożyczek przez niego zaciągniętych. Kapitał zakładowy Banku na 31 XII 1989 r. wynosił 28,8 mld ECU. Rada Zarządzających Banku może na podstawie jednomyślnej decyzji zwiększyć kapitał zakładowy Banku. W czasie dotychczasowej działalności był on kilkakrotnie zwiększany. Z dniem 1 I 1991 r. został on zwiększony do 57,6 mld ECU, z których do Banku zostało wpłacone 4,3 mld ECU, z dniem 1 I 1995 r. – do 62 mld ECU, zaś z dniem 1 I 1999 r. do 100 mld euro. Państwa członkowskie są zobowiązane bowiem do wpłacenia tylko 7,5% swych udziałów w kapitale zakładowym, pozostała część stanowi rezerwę Banku.

Większość jednak środków finansowych, jakimi dysponuje Bank, pochodzi z zaciąganych pożyczek i wypuszczanych przez niego obligacji. Statut Banku pozwala mu zwiększyć w ten sposób jego środki finansowe do wysokości 250% swego kapitału zakładowego. W praktyce korzysta on z tego prawa nagminnie. W latach 1961–1992 zaciągnął on pożyczki i wypuścił obligacje w łącznej wysokości 96,56 mld ECU; w 2001 r. na 32,3 mld euro.

Działalność Banku nadzoruje Rada Wspólnot Europejskich. Bank posiada następujące organy:

- Radę Zarządzających, składającą się z ministrów wyznaczonych przez rządy państw członkowskich. Rada ustala dyrektywy polityki kredytowej Banku, kontroluje ich wykonanie;
- Radę Dyrektorów, składającą się z 25 dyrektorów i 13 zastępców, mający statut funkcjonariuszy międzynarodowych. Rada decyduje w sprawie udzielania kredytów i ich oprocentowania, udzielania gwarancji na pożyczki innych banków oraz na zaciągnięcie pożyczek. Zbiera się 10 razy w roku;
- Komitet Kierowniczy, składający się z prezesa i 7 wiceprezesów, mający statut funkcjonariuszy międzynarodowych. Komitet zarządza bieżącymi sprawami Banku. Prezesowi podlega personel Banku, który w 1998 r. liczył 718 osób.
- Komitet Kontrolerów, składający się z 29 kontrolerów i 17 zastępców;
- Sekretariat Generalny.

Posiedzenia Banku mają charakter zamknięty. Siedziba Banku znajduje się w Luksemburgu.

Zgodnie z postanowieniami protokołu w sprawie statutu Banku może on udzielać pożyczek na finansowanie inwestycji w zasadzie tylko na europejskim obszarze Wspólnoty. Rada Zarządzających jednomyślną decyzją może w określonych sytuacjach zezwolić na finansowanie projektów na pozaeuropejskich obszarach Wspólnoty. Na mocy konwencji w sprawie stowarzyszenia z WE osiemnastu państw afrykańskich, Turcji, Grecji, holenderskich i francuskich obszarów zale-

źnych, a następnie na mocy umów preferencyjnych lub o współpracy z 12 państwami śródziemnomorskimi i niektórymi państwami Europy środkowoschodniej, a wreszcie na podstawie kolejnych konwencji z Lomé zawartych z państwami Afryki, regionu Karaibów i Pacyfiku, Bank mógł lub może udzielić pożyczek – do wysokości ustalonej w powyższych konwencjach i umowach – dla finalizowania inwestycji również na obszarze krajów sygnatariuszy tych umów. W 1999 r. udzielił pożyczek w wysokości 4,7 mld euro.

Pożyczki udzielane są zazwyczaj na 7–12 lat w przypadku inwestycji przemysłowych, w przypadku inwestycji w dziedzinie infrastruktury, udzielane są na okres do 20 lat, a niekiedy na dłuższe terminy. Oprocentowanie pożyczek jest nieco niższe niż obowiązujące na rynku kredytowym. W 1963 r. w ramach Banku Ustanowiono tzw. sekcję specjalną, która przyznaje kredyty na warunkach ulgowych; Bank nie ponosi żadnej odpowiedzialności finansowej przy tych operacjach. Bank partycypuje tylko w 50% w pokrywaniu kosztów inwestycyjnych, w przypadku inwestycji w dziedzinie transportu, telekomunikacji i energetyki nieraz w drodze wyjątku do 75%.

Na podstawie ustaleń Rady Europejskiej podjętych na posiedzeniu w Lizbonie w marcu 2000 r. Bank dokonał pewnej reorientacji swej działalności eksponując w niej tzw. działalność na rzecz innowacji, która ma skupiać się na promowaniu rozwoju informacji i badań, podnoszenia konkurencyjności, wprowadzania innowacji, lepszego wykorzystywania zasobów ludzkich. Na jego realizację przeznaczono 15 mld euro na lata 2000–2003. Ponadto podwojono środki finansowe, do wysokości 2 mld euro, przeznaczone na rozwój małych i średnich przedsiębiorstw.

W latach 1958–2001 Bank udzielił pożyczek na realizację omówionych wyżej przedsięwzięć w państwach członkowskich WE w łącznej wysokości 326,2 mld euro; w 2002 r. – 42,8 mld euro.

W 2001 r. najwięcej środków finansowych od Banku otrzymały: RFN – 19,3% ogółu środków, Włochy – 17,6%, Hiszpania – 14,6%, Francja – 12,3%, Wielka Brytania – 7,5%, Portugalia – 5,8%, Grecja – 5,3%.

W latach 1958–1992 udzielił on ponadto pomocy rozwojowej 12 państwom rejonu Morza Śródziemnego i ponad 60 państwom Afryki, strefy Karaibów i Pacyfiku w łącznej wysokości ponad 7,5 mld ECU. W samym tylko 2002 r. udzielił on im pomocy w wysokości 6,58 mld euro.

W 2001 r. udzielił on kredytów państwom kandydującym do UE w wysokości 2,65 mld euro.

W 1998 r. Rada Zarządzająca otworzyła dla Polski i Węgier kredyt w łącznej wysokości do 1 mld ECU, który może być przeznaczony na rozwój transportu, energetyki, telekomunikacji, stabilizację systemu walutowego oraz na tworzenie

joint-ventures w dziedzinie przemysłu z przedsiębiorcami z WE. W 1990 r. Polska uzyskała pożyczki z Banku w wysokości 95 mln ECU, a Węgry – 120 mln ECU.

W lutym 1997 r. Bank podjął decyzję o utworzeniu dla krajów stowarzyszonych specjalnej linii kredytowej na rzecz realizacji wielkich projektów inwestycyjnych, w tym przede wszystkim dotyczących budowy sieci drogowych, zobowiązał się udzielić Polsce dwóch pożyczek o łącznej wartości 280 mln ECU na dofinansowanie budowy dwóch odcinków autostrady A2 i A4.

Realizując ustalenia Rady Europejskiej podjęte w Edynburgu w 1992 r. Bank został współzałożycielem Europejskiego Funduszu Inwestycyjnego, który rozpoczął funkcjonowanie w czerwcu 1994r. Jego kapitał wynosi 2 mld euro, z czego 40% wniósł Europejski Bank Inwestycyjny, 30% – Komisja UE oraz 30% – kilkadziesiąt banków z UE. Celem jego jest stymulowanie inwestycji oraz wzrostu gospodarczego poprzez udzielanie lub gwarantowanie długoterminowych pożyczek finansowych na prywatne i publiczne projekty inwestycyjne, głównie w dziedzinie transportu, telekomunikacji i energetyki. Szczególną uwagę winien on też koncentrować na rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw, zwalczaniu bezrobocia, wprowadzaniu innowacji. Fundusz udziela pożyczek na zasadach komercyjnych.

Posiada 3% udziałów w kapitale statutowym Europejskiego Banku Odbudowy Rozwoju (EBOR).

k. Polityka regionalna. W większości państw członkowskich WE istnieją regiony gospodarczo zacofane, których poziom rozwoju gospodarczego, a tym samym stopy życiowej mieszkańców, pozostaje daleko za przodującymi państwami WE. Istnienie tych regionów powoduje powstawanie i pogłębianie się trudnych do zlikwidowania konfliktów społecznych i deformacji strukturalnych. Jest to jedna z poważnych przeszkód w integrowaniu się państw europejskich, szczególnie na wyższym etapie tej integracji, tj. przechodzenia do unii ekonomiczno-walutowej.

Wypracowanie wspólnej polityki regionalnej przewidywał już Traktat WE. Dopiero jednak 17 X 1969 r., tj. pod koniec okresu przejściowego, Komisja wystąpiła do Rady z projektem podjęcia kroków na rzecz wypracowania takiej polityki. Postulowała ona m.in. utworzenie stałego komitetu rozwoju regionalnego, który zajmowałby się harmonizowaniem polityki regionalnej i utworzenie funduszu na rzecz rozwoju regionalnego. W marcu 1962 r. idea utworzenia funduszu i wykorzystania części zasobów FEOGA na rzecz popierania rozwoju regionalnego została zaaprobowana przez Radę. Dopiero jednak na spotkaniu szefów państw i rządów w grudniu 1974 r. definitywnie przesądzono o utworzeniu od 1 I 1975 r. Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego jako najważniejszej instytucji wspólnej polityki regionalnej państw WE.

Zadaniem Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego jest udzielenie pomocy na rozwój słabo rozwiniętych a szczególnie regionów o przewadze rolnictwa, w których przemysł jest modernizowany i panuje bezrobocie mające charakter strukturalny. Pomoc ta ma być udzielana w postaci bezzwrotnych pożyczek oraz ulg w oprocentowaniu kredytów inwestycyjnych dla prywatnych, a także publicznych przedsiębiorstw przemysłowych, rzemieślniczych i turystycznych, podejmujących w tego typu regionach inwestycje o wartości minimalnej 50 tys. ECU, w których w wyniku powstanie co najmniej dziesięć miejsc pracy. Subsydiowanie inwestycji nie może przekraczać 15% ich kosztów, zaś 30% w przypadku inwestycji na infrastrukturę, a połowę pomocy przyznawanej przez dany rząd. Z pomocy tej mogą korzystać tylko przedsiębiorstwa, które otrzymują już pomoc rządową danego kraju. Przy udzielaniu pomocy przez Fundusz nie jest uwzględniana wysokość wkładów, poszczególnych państw do niego, a ustalone są widełki procentowej skali pomocy dla poszczególnych państw.

Podział Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (%) w latach 1984–2001		
	Dolna granica	Górna granica
Belgia	0,61	0,82
Dania	0,34	0,46
Francja	7,47	9,96
Grecja	8,35	10,64
Hiszpania	17,95	23,93
Holandia	0,68	0,91
Irlandia	3,81	4,61
Luksemburg	0,04	0,06
Niemcy	2,55	3,40
Portugalia	10,65	14,20
Wielka Brytania	14,48	19,31
Włochy	21,59	28,79

Kapitał Funduszu został ustalony na trzy lata w wysokości 1,3 mld. ECU, z którego 1,15 mld pochodziło z wkładów państw członkowskich, a 150 mln z Sek-

cji Ukierunkowania FEOGA. W latach następnych jego wysokość stale wzrastała, by w 1990 r. osiągnąć ponad 3,8 mld ECU, w 1997 r. prawie że 13 mld ECU, a w 2001 r. – 15,7 mld euro

Pierwotnie środki powyższe miały być rozdzielane między państwa członkowskie w następujących proporcjach: Włochy – 40% całej sumy, Wielka Brytania – 28%, Francja – 15%, RFN – 6,4%, Irlandia – 6%, Holandia – 1,7%, Belgia – 1,5%, Dania – 1,3%, Luksemburg – 0,1%.

W 1978 r. postanowiono, że pomoc ze środków Funduszu będzie udzielana tylko tym regionom państw WE, dla których zostały opracowane programy rozwojowe. Nadal jednak pomoc była udzielana według ściśle ustalonej skali procentowej dla poszczególnych państw. Od 1979 r. wydziela się jednak dodatkowe środki finansowe, nie wliczane w kwoty narodowe, z których udziela się pomocy na rozwój regionów przygranicznych lub rozwiązanie tego samego problemu istniejącego w różnych regionach różnych państw.

W 1984 r. dokonano kolejnej modyfikacji zasad funkcjonowania Funduszu. Celem tej modyfikacji jest z jednej strony zwiększanie kontroli Komisji Wspólnot Europejskich nad kierunkami i sposobami wykorzystania środków finansowych uzyskiwanych od Funduszu, z drugiej zaś – odchodzenie od rygorystycznego przestrzegania przyznania pomocy finansowej zgodnie z ustalonymi uprzednio kwotami narodowymi. W miejsce dotychczasowej sztywnej skali procentowej ustalono mianowicie górną i dolną granicę wysokości pomocy Funduszu dla tych państw. Komisja Wspólnot dopiero po zapoznaniu się z poszczególnymi prośbami w sprawie uzyskania pomocy Funduszu decyduje, o ile ta pomoc dla poszczególnych państw ma przekraczać ustalony dla nich minimum. Jednocześnie postanowiono zwiększyć pomoc Funduszu (do 15% ogółu udzielanej pomocy) na realizację projektów międzynarodowych inicjowanych przez Komisję.

Od 2000 r. Fundusz realizuje cele nr 1 i 2 wytyczone przed *funduszami strukturalnymi*⁶ w rozporządzeniu nr 1260 Rady UE z 12 V 1999 r.

Rozróżnia się dwa rodzaje programów, które są finansowane przez Fundusz: programy Unii Europejskiej, realizowane z inicjatywy Komisji, i programy narodowe, zgłaszane do Komisji przez rządy poszczególnych państw. Celem pierwszych programów jest rozwiązywanie trudności społecznych i gospodarczych, którymi zostało dotkniętych jeden lub kilka regionów; celem drugim – rozwiązywanie powyższych celów ważnych dla jednego kraju, a które mogą ułatwić Unii osiągnięcie pewnych celów politycznych.

Jednocześnie zmieniono wysokość udziału do którego Fundusz może w formie bezzwrotnej finansować dany program. Przyjęto jako zasadę, że Fundusz

6 Szerzej na ten temat funduszy strukturalnych patrz pkt 2 rozdziału X.

może finansować realizację programu do wysokości 50-55%. W wyjątkowych przypadkach Fundusz może pokryć koszty programu do 75%, a w Grecji, Portugalii, Hiszpanii nawet do 80%.

Aktualnie więc głównym zadaniem Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego jest wspieranie rozwoju i dostosowania strukturalnego regionów zacofanych gospodarczo oraz silnie uzależnionych od upadających gałęzi przemysłu. Z jego pomocy mogą korzystać regiony, które w ciągu ostatnich trzech lat dochód PKB na jednego mieszkańca był niższy niż 75% analogicznej średniej w całej UE.

**Udział w środkach przekazywanych przez fundusze strukturalne w 2001 r.
wg krajów (w mln euro)**

	1	2	3	Ogółem	%
Austria	39,1	222,4	78,5	340	0,9
Belgia	22,1	159,4	250,6	432,1	1,2
Dania	–	30	84,2	114,2	0,3
Finlandia	136	75,0	59,9	270,9	0,74
Francja	654,2	1925,4	674,8	3254,4	9,0
Grecja	3113,4	–	–	3113,4	8,6
Hiszpania	9553,5	804,0	505,8	10863,3	29,9
Holandia	22,1	159,4	250,6	432,1	1,2
Irlandia	652	–	–	652	1,8
Luksemburg	–	6,0	5,6	11,6	0,03
Niemcy	4075,0	921,8	680,9	5677,7	15,7
Portugalia	3124,4	–	–	3124,4	8,62
Szwecja	106,6	73,2	107,0	286,8	0,8
Wielka Brytania	1107,7	1554,0	678,9	3340,6	9,21
Włochy	3363,6	412,0	556,5	4332,1	12,0
Ogółem	25970,7	6344,6	3936,3	36245,6	100,0

Środki z Funduszu są przeznaczane przede wszystkim na:

- tworzenie lub utrzymanie dotychczasowych miejsc pracy;
- rozwój infrastruktury, w tym szczególnie tworzenie sieci transeuropejskich;
- rozwój małych i średnich przedsiębiorstw;

- rozwój oświaty i opieki zdrowotnej;
- ochronę środowiska;
- działalność badawczo-rozwojową.

Politykę regionalną realizują także inne fundusze, w tym przede wszystkim: Europejski Fundusz Socjalny oraz Sekcja Ukierunkowania Europejskiego Funduszu Ukierunkowania Rolnictwa (FEOGA) i Gwarancji oraz Instrument Finansowy Ukierunkowania Rybołówstwa. Wszystkie te cztery fundusze określane są jako *fundusze strukturalne*. Ich działalność wspiera Europejski Bank Inwestycyjny.

Niezależnie od omówionych wyżej celów UE realizuje zintegrowane programy śródziemnomorskie uchwalone przez Radę Wspólnot w 1989 r. w wyniku nacisku Grecji podczas rokowań nad przyjęciem Hiszpanii i Portugalii do Wspólnot.

Poza środkami finansowymi z funduszy strukturalnych zacofane regiony mogą liczyć na pomoc finansową od Europejskiego Banku Inwestycyjnego, Europejskiego Systemu Walutowego, od 1994 r. także od Funduszu Spójności, utworzonego przez Traktat z Maastricht, a do chwili zlikwidowania w 2002 r. również od CECA (w przypadku regionu z przewagą przemysłu węglowego i stalowego).

W ramach polityki regionalnej realizowanych jest szereg programów. Jednym z nich jest realizowany od 1991 r. program RECITE (Regiony i miasta dla Europy). Celem jego jest rozwijanie współpracy między miastami państw powyżej 50 tys. mieszkańców m.in. w zakresie funkcjonowania samorządów lokalnych, ochronę środowiska w takich miastach.

Drugim takim przedsięwzięciem jest tzw. inicjatywa wspólnotowa pod nazwą Program Wspierania Regionów i Współpracy Regionalnej (INTERREG I), zainicjowany w 1990 r. Celem jego było wspieranie rozwoju współpracy transgranicznej między kilkoma państwami UE, w tym przede wszystkim rozbudowa infrastruktury transgranicznej, ochrona środowiska naturalnego, współdziałania przedsiębiorstw z przygranicznymi regionów. Jednocześnie z tym programem uruchomiono drugi program pod nazwą INTERREG/REGEN, koncentrujący swe działania na wspieraniu rozwoju transportu transgranicznego i dystrybucji energii w regionach przygranicznych.

W 1995 r. podjęto realizację drugiej pięcioletniej edycji inicjatywy (INTERREG II), w ramach której kontynuowano założenia pierwszego programu, a ponadto jego działania rozszerzono na wspieranie współpracy w zakresie turystyki i agroturystyki, planowania przestrzennego oraz oświaty i kultury między regionami państw członkowskich.

W 2001 r. została podjęta realizacja trzeciej edycji inicjatywy pod nazwą INTERREG III, która będzie trwać do 2006 r. W jego ramach wspiera się projekty

służące regionom z co najmniej trzech państw, projekty specjalistyczne oraz tworzenie sieci wymiany doświadczeń wszystkie służące rozwojowi gospodarstwu i socjalnemu na jednym z trzech poziomów: transgranicznym, transregionalnym i transnarodowym. W ramach tego programu przewiduje się także wspieranie finansowe projektów rozwijających współpracę regionów państw UE z regionami państw kandydujących do UE, jak też z państwami korzystającymi z dotacji PHARE, TACIS (kraje byłego ZSRR) i MEDA (kraje basenu Morza Śródziemnego). Udzielane dotacje mają charakter pomocy bezzwrotnej.

Na realizację celów INTERREG III przeznaczono 4,875 mld euro. Poszczególne państwa mają uzyskać z tych funduszy następujące kwoty (w mln euro): Austria – 183; Belgia – 104; Dania – 34; Finlandia – 154; Francja – 397; Grecja – 568; Hiszpania – 900; Holandia – 349; Irlandia – 84; Luksemburg – 7; Portugalia – 394; RFN – 737; Szwecja – 154; Wielka Brytania – 362; Włochy – 426.

Działalność INTERREG finansowana jest przede wszystkim przez Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego i Europejski Fundusz Spójności.

W 1994 r. z inicjatywy Komisji UE uruchomiono tzw. inicjatywę wspólnotową pod nazwą URBAN. Miała ona być realizowana do końca 1999 r. Celem jej było wspieranie: rewitalizacji ekonomicznej i społecznej miast, liczących co najmniej 10 tys. mieszkańców, modernizacji ich infrastruktury, rozwiązywania problemów urbanistycznych, tworzenia nowych miejsc pracy w tych miastach, podniesienia bezpieczeństwa w nich, zapobieganie przestępczości, ochronę środowiska naturalnego, wreszcie rozwój w tych miastach życia kulturalnego i rekreacji.

Inicjatywa powyższa pod nazwą URBAN II została następnie decyzją Komisji UE przedłużona na lata 2000–2006.

Ze środków powyższej inicjatywy mogą korzystać miasta, które spełniają najmniej trzy z siedmiu następujących warunków, a mianowicie występowanie w nich: wysokiej stopy bezrobocia, dużej liczby imigrantów lub mniejszości etnicznych, wysokiego zanieczyszczenia środowiska, wysokiej skali przestępczości, niskiego poziomu oświaty, małej aktywności ekonomicznej, konieczności restrukturyzacji ekonomicznej i społecznej. Udzielane dotacje mają charakter pomocy bezzwrotnej.

Na realizację celów URBAN II przeznaczono 700 mln euro, przy czym udział w korzystaniu poszczególnych państw ze środków finansowych tej inicjatywy ma wynosić (w mln euro): Austria – 8; Belgia – 20; Dania 5; Finlandia – 5; Francja – 96; Grecja – 24; Hiszpania – 106; Holandia – 28; Irlandia – 5; Luksemburg – 0; Portugalia – 8; RFN – 140; Szwecja – 5; Wielka Brytania – 117; Włochy – 108.

Środki finansowe URBAN I i URBAN II pochodzą z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

I. Polityka energetyczna. W 1964 r. państwa członkowskie WE podpisały protokół w sprawie podjęcia kroków na rzecz wypracowania wspólnej polityki energetycznej. Na jego podstawie Rada wypracowała w 1969 r. wstępne podstawowe zasady tej polityki. Nie przeprowadzono jednak w następnych latach ważniejszych przedsięwzięć w celu sprecyzowania i realizacji powyższych postanowień. Jedynie w styczniu 1971 r. Rada zobowiązała państwa do notyfikowania każdego roku Komisji planów inwestycyjnych w zakresie ropy naftowej, gazu naturalnego i energii elektrycznej oraz planów dotyczących importu ropy naftowej i gazu naturalnego.

W wyniku pogłębiającego się kryzysu energetycznego 17 XII 1973 r. Rada powołała do życia Komitet Energetyczny, którego zadaniem jest przygotowanie dla Komisji materiałów i projektów uchwał w zakresie polityki energetycznej oraz koordynowanie wprowadzania w życie przez państwa członkowskie środków polityki energetycznej wypracowanych przez WE.

Z kolei 5 VI 1974 r. Komisja przedstawiła Radzie raport na temat kroków zmierzających „ku nowej strategii polityki energetycznej dla Wspólnot”, który został zaaprobowany przez Radę 17 IX 1974 r. Podkreślał on konieczność wypracowania długoterminowej wspólnej polityki energetycznej dla Wspólnoty, zmniejszenia zależności państw WE od dostaw ropy z zewnątrz oraz wypracowania wspólnego stanowiska wobec państw trzecich eksportujących ropę naftową. W 1974 r. aż 80% ropy i ponad 35% gazu zużywanych w WE pochodziło z państw trzecich. WE była samowystarczalna jedynie w zakresie produkcji energii elektrycznej. Na podstawie tych ustaleń Komisja wypracowała i przedstawiła Radzie 29 XI 1974 r. szczegółowy plan tej polityki zatytułowany „Polityka energetyczna Wspólnoty – cele na 1985 r.”. Został on z pewnymi modyfikacjami zaaprobowany przez Radę 17 XII 1974 r. Zobowiązywał on m.in. państwa członkowskie do zgromadzenia i przechowywania zapasów paliw płynnych w trzech kategoriach (benzyny samochodowe i lotnicze, olej napędowy, olej grzewczy) na okres 90 dni.

Program ten zawierał nie tyle zasady wspólnej polityki energetycznej WE, ile plan wspólnych lub skoordynowanych akcji WE i państw członkowskich do 1985 r. wyjścia z impasu energetycznego, w jakim znalazły się państwa podczas światowego kryzysu energetycznego. Ustanawiał on cały zespół środków na rzecz redukcji udziału importowanej ropy naftowej w bilansie energetycznym państw WE do 1985 r. oraz wzrostu udziału własnych zasobów w tym bilansie. Zawierał też kompleksowy system wskaźników docelowych w dziedzinie energetyki (w tym wytyczne do nakładów inwestycyjnych na energetykę), jakie powinny być one osiągnąć w 1985 r. Stanowił on jednak istotny krok – jeśli nie podwaliny – ku wspólnej polityce energetycznej. W grudniu 1976 r. WE uzgodniła kroki, jakie powinny być poczynione przez kraje członkowskie w razie gwałtownego spadku podaży ropy naftowej. Są one zbliżone do tych, jakie są podejmowane w danej

sytuacji w Międzynarodowej Agencji Energetycznej OECD, tj. wówczas występuje obowiązek dzielenia się pozostałymi państwami WE posiadanyymi zapasami ropy naftowej.

Nie udało się natomiast – z powodu rozbieżności stanowisk – podjąć decyzji w sprawie drugiej części planowanych przedsięwzięć, mających na celu złagodzenie negatywnych skutków ekonomicznych w razie istotnego zmniejszenia się podaży ropy naftowej. Miały one polegać na przymusowym ograniczeniu zużycia przez te kraje ropy naftowej o 10%.

W maju 1980 r., a po raz drugi w 1986 r., Rada uchwaliła program „Ku nowej strategii polityki energetycznej”, zawierający kolejne wskaźniki docelowe, które powinny być osiągnięte przez państwa członkowskie w zakresie polityki energetycznej. Ostatnie miały być realizowane do 1995 r. i przewidywały m.in.: ograniczenie udziału ropy naftowej w ogólnej konsumpcji energii w WE do 40%; udoskonalenie wykorzystania źródeł energii o 20%; zmniejszenie udziału ropy naftowej w produkcji energii elektrycznej do nie więcej 15%; istotne zwiększenie udziału energii słonecznej i wiatru oraz odnawianie źródeł energii w bilansie energetycznym WE.

Od połowy lat siedemdziesiątych poczęto harmonizować prace badawcze w dziedzinie energetyki, przy jednoczesnym ich nasileniu szczególnie w kierunku większego niż dotychczas wykorzystania własnych źródeł energii oraz znacznego zwiększania nakładów finansowych na nie. W ostatnim przypadku Komisja dążyła by udział w WE w finansowaniu prac tych wynosił około 25%, zaś państwa członkowskie przeznaczały na nie 0,15% ich dochodu narodowego brutto.

W latach 1976–1979 realizowano pierwszy, a w latach 1980–1983 – drugi czteroletni program badawczy nad rozwojem nowych źródeł energii w WE oraz sposobami jej oszczędzania. W latach 1984–1987 w ramach WE realizowano program badań naukowo–technicznych, w ramach którego podstawowym problemem badawczym było zwiększenie efektywności wykorzystywania źródeł energetycznych (z 3,759 mld ECU przeznaczonych na realizację tego programu aż 47% wydano na badania poświęcone energetyce). Również w analogicznym drugim programie badań naukowo–technicznych, obejmującym lata 1987–1992, na realizację którego przeznaczono 5,396 mld ECU, szczególną uwagę poświęcono problemom energetyki.

W 1990 r. rozpoczęto realizację pierwszego a w 1995 r. drugiego programu THERMIE. Celem jego jest wspieranie wprowadzaniu nowych technologii w energetyce w UE, w tym energooszczędnych i proekologicznych, utylizacji odpadów energetycznych.

W 1991 r. rozpoczęto realizację pięcioletniego programu „SAVE”, którego celem jest zmniejszenie wykorzystania energii na jednostkę produktu narodowego

brutto o 20% w ciągu 5 lat. W 1996 r. rozpoczęto realizację drugiego analogicznego programu „SAVE”.

Od 1991 r. w ramach Programu Sieci Transeuropejskich realizowanych jest szereg projektów budowy systemów przesyłania ropy naftowej i gazu między państwami WE.

W 1993 r. rozpoczęto realizację programu Energia Alternatywna (ALTENER), którego celem jest wspomaganie badań nad wykorzystaniem tzw. alternatywnych źródeł energii, tj. słońca, wiatru, rzek. Program promuje prace innowacyjne nad urządzeniami wykorzystującymi energię ze źródeł alternatywnych, w tym budowę elektrowni wodnych, słonecznych i wiatrowych. W 1997 r. rozpoczęto realizację programu Altener II, koncentrującego się nad energiami odnawialnymi i redukcją emisji dwutlenku węgla.

W grudniu 1995 r. Komisja uchwaliła Białą Księgę pt. Wytyczne polityki energetycznej dla Unii Europejskiej. Ustaliła ona trzy podstawowe zasady polityki energetycznej w ramach WE: całkowita konkurencyjność, bezpieczne przesyłanie energii, ochrona środowiska. Jednocześnie określiła, przedsięwzięcia, jakie winny być podjęte do 2000 r. na rzecz realizacji powyższych zasad. Pierwszymi jej rezultatami było uchwalenie w 1996 r. dyrektywy w sprawie energii elektrycznej, a w 1997 r. – w sprawie gazu.

W rezultacie dotychczasowej działalności WE istotnie zmniejszyło się zużycie energii w ramach tej Wspólnoty, jak też zmniejszyło się uzależnienie od zewnętrznych dostaw energii. Nadal jednak udział zewnętrznych środków energii w globalnej jej konsumpcji w WE jest bardzo wysoki (w 1999 r. aż 49%), gdy tymczasem w tym samym roku w przypadku USA wynosi zaledwie 18%. Mimo wszystko nie wypracowano dotychczas całościowej polityki energetycznej w WE, a jedynie wspólną politykę do niektórych jej segmentów. W przypadku pozostałych wypracowane są nieobowiązujące wytyczne lub wskaźniki, a ich realizacja podlega jedynie koordynacji.

Z powodu jednak stanowiska Francji, która blokowała działalność zagranicznych firm energetycznych na rynkach poszczególnych państw UE, plany liberalizacji rynku energetyki w UE nie były realizowane do 2001 r. Dopiero podczas sesji Rady Europejskiej w Barcelonie w marcu 2002 r. postanowiono otworzyć rynek dla komercyjnych użytkowników (przedsiębiorstw) gazu i energii elektrycznej (łącznie 60% całego rynku) w 2004 r., zaś decyzję o otwarciu rynku gospodarstw domowych odłożono do 2003 r.

Z inicjatywy holenderskiego premiera R. Lubbersa w grudniu 1991 r. została podpisana w Hadze Europejska Karta Energetyczna, która miała charakter niewiążącej deklaracji. Stroną jej były: Wspólnota Europejska, 37 europejskich członków Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) i 12 byłych

republik radzieckich. Celem jej jest stworzenie odpowiedniego klimatu dla dostępu do energii oraz możliwości gromadzenia jej rezerw; dostępu do rynku energetycznego; liberalizacji handlu energią; bezpieczeństwa w zakresie wykorzystywania energii; ochrona środowiska przy wykorzystywaniu energii; rozwoju badań naukowych oraz technologii w dziedzinie produkowania i wykorzystywania energii; szkolenie kadr w zakresie energii.

W 1994 r. strony powyższej karty podpisały Traktat o Europejskiej Karcie Energetycznej, który wszedł w życie w 1998 r. Ratyfikowało go 38 państw, w tym 13 państw UE. Reguluje on ogólne zasady handlu energią, zasady konkurencji, przesyłania energii, przekazywania technologii w tej dziedzinie, problemy związane własnością intelektualną w tej dziedzinie, ochronę środowiska przy produkcji i wykorzystaniu energii.

I. Wspólna polityka transportowa. 27 VII 1961 r. Rada uchwaliła rozporządzenie, na mocy którego zostały zakazane od 1 VII 1961 r. wszelkie opłaty dyskryminacyjne w dziedzinie transportu wewnątrz Wspólnoty. Po kilkuletnich pracach 22 VI 1965 r. Rada uchwaliła projekt wspólnej polityki transportowej w dziedzinie transportu drogowego, kolejowego i wodami śródlądowymi. Przewidywał on, że pełne ujednoczenie zasad organizacji transportu, statusu prawnego oraz stawek transportowych nastąpi do 31 XII 1972 r. Realizacja tych postanowień miała następować w dwóch etapach. W pierwszym – do 31 XII 1968 r. miał zostać wprowadzony do transportu międzynarodowego w ramach WE system tzw. widełkowy taryf transportowych, a drugim – system ten miał być rozciągnięty na narodowe rynki transportowe.

W grudniu 1966 r. Rada zaaprobowała projekt Komisji w sprawie zasad prawnych ujednoczenia polityki cen i konkurencyjności w transporcie oraz środków mających na celu zniesienia nieuczciwej konkurencji i dyskryminacji transportu. Przewidywał on wprowadzenie do końca 1968 r. globalnego kontyngentu przedsiębiorstw transportu samochodowego, które miały uzyskać koncesje na przewóz towarów między państwami członkowskimi oraz zharmonizowanie krajowych systemów świadczeń socjalnych i subwencji rządowych.

Już w 1966 r. wstrzymano pracę nad realizacją obydwu powyższych planów na skutek pojawienia się dodatkowych sprzeczności między państwami członkowskimi. 19 VII 1968 r. Rada podjęła nowe uchwały, dotyczące zaledwie ujednoczenia zasad konkurencji w transporcie drogowym, kolejowym i wodnym śródlądowym oraz ustanowiła system ilości pojazdów transportowych dla poszczególnych państw WE na lata 1969–1971, które mogły przekraczać ich granice bez załatwiania formalności wymaganych w takich sytuacjach. W latach następnych podjęła ona szereg uchwał w zakresie zniesienia podwójnego opodatkowania środków transportowych, harmonizacji przepisów socjalnych w dziedzinie transportu.

Po dziesięciu latach od podjęcia pierwszej uchwały, 18 V 1972 r. Rada podjęła ważną uchwałę, która precyzowała normy wagi, obciążenia i rozmiarów, jakim powinny odpowiadać samochody ciężarowe państw WE od 1980 r.

W wyniku sprzeczności, głównie między Francją i RFN, udzielającym priorytetu firmom przewozowym w transporcie samochodowym i kolejowym a Holandią preferującą transport wodny, przedstawiony wyżej program integracji w dziedzinie transportu został do końca lat siedemdziesiątych zrealizowany zaledwie częściowo. Nie ujednociono stawek w transporcie, nie wprowadzono w życie postanowień dotyczących swobodnej konkurencji w transporcie i warunków socjalnych.

Dopiero w lutym 1983 r. Rada podjęła nowe kroki na rzecz wprowadzenia w życie wspólnej polityki transportowej, w tym przede wszystkim ustaliła zasady: współpracy państw członkowskich w zakresie znoszenia technicznych i prawnych przeszkód w tworzeniu jednolitego systemu sieci kolejowej; ujednociania narodowych systemów podatkowych w odniesieniu do pojazdów używanych w celach handlowych; ujednociania i stabilizowania systemu cen za transport drogami międzynarodowymi; ustalania opłat za korzystanie z infrastruktury transportowej. Nastąpiło to w wyniku wyroku Trybunału Sprawiedliwości z 1983 r., który stwierdził, że Rada nie wypełnia postanowień w dziedzinie transportu, zawartych w Traktacie EWG. Sprawę przeciwko Radzie wniósł Parlament Europejski.

W czerwcu 1988 r. postanowiono znieść do 1992 r. kwoty dla firm transportu drogowego. W 1987 r. ministrowie transportu państw członkowskich osiągnęli porozumienie w sprawie liberalizacji transportu powietrznego, w tym zniesienia regulacji opłat powietrznych. W 1992 r. zaaprobowali oni zasady „otwartego nieba”, tzn. że jakkolwiek kompania lotnicza z jednego państwa WE może świadczyć usługi w ruchu krajowym w innym państwie WE.

W 1980 r. osiągnięto pewien postęp w ustanawianiu wspólnej morskiej polityki transportowej, przyjmując jednolite przepisy prawne w sprawie nieuczciwych praktyk cenowych i zasad konkurencji. Nie udało się natomiast do 1990 r. ustanowić jednolitych zasad w zakresie swobody świadczeń usług żeglugowych na terenie WE. W 1989 r. Komisja przedstawiła propozycję utworzenia w 1993 r. wspólnego rejestru statków (Euros).

W 1987 r. Komisja wypracowała projekt 5-letniego programu budowy infrastruktury transportowej, który przewidywał pomoc WE w doskonaleniu połączeń drogowych i kolejowych o znaczeniu ogólnoeuropejskim, w tym połączeń z Hiszpanią i Portugalią, krajami nordyckimi, budowie tunelu łączącego Francję z Wielką Brytanią.

W 1989 r. zainicjowany został program DRIVE, którego celem jest poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego przez doskonalenie infrastruktury drogowej,

monitorowanie przepustowości oraz działanie na rzecz konstruowania bezpiecznych samochodów.

W zakresie bezpieczeństwa drogowego wypracowano kilkanaście dyrektyw regulujących m.in.: normy dla hamulców, oświetlenia, szyb przednich, poziomu hałasu, układu zawieszenia ciężarówek, przeglądu technicznego pojazdów, montażu urządzeń ograniczających prędkość w ciężarówkach i autokarach, ograniczenia pracy kierowców, ograniczenia ryzyka związanego z przewozem towarów niebezpiecznych, norm wagi i wymiaru pojazdów w transporcie handlowym.

Z kolei w 1990 r. rozpoczęto realizację programu Transportu Europejskiego (EURET), którego celem jest wspieranie, koordynowanie lub monitorowanie ewolucji transportu europejskiego, zagrożeń z nim związanych, bezpieczeństwo transportu, wpływ transportu na środowisko naturalne.

W 1993 r. został ustanowiony wspólny rynek transportowy. W praktyce oznacza to, że działalność transportowych przedsiębiorstw drogowych, kolei, żeglugi śródlądowej, towarzystw lotniczych i przewoźników morskich nie może być dyskryminowana z powodu przynależności państwowej i podlega wspólnym ramowym warunkom polityki transportowej. W zakresie swobody przewożenia ludzi i towarów, kosztów, bezpieczeństwa, standardów technicznych, opieki socjalnej przedsiębiorców, ochrony przed hałasem i innymi szkodliwymi czynnikami. W związku z tym zharmonizowano przepisy państw członkowskich w tym zakresie, usunięto kontrole graniczne w ramach wspólnego rynku. Jednak na sesji Rady Europejskiej 24 III 2000 r. w Lizbonie zrezygnowano z 2004 r. jako ostatecznego terminu wprowadzenia w życie jednolitej polityki w zakresie przewozów kolejami.

W 1994 r. podjęto kolejny, czwarty program badawczo-wspierający na lata 1994–1998, którego celem jest wspieranie projektów badawczo-rozwojowych służących usprawnianiu funkcjonowania wspólnego rynku transportowego.

W 1996 r. zostało ustanowione jednolite prawo jazdy w UE. Będzie ono stopniowo zastępowało narodowe prawo jazdy.

Dopiero we wrześniu 2001 r. Komisja przedstawiła Białą Księgę na temat wspólnej polityki transportowej do końca 2010 r. Zawiera ona szereg propozycji, mających na celu ożywienie transportu kolejowego i wodnego, jako alternatywy dla transportu drogowego. Zawiera ona ponad 60 zaleceń, których celem jest przewóz towarów poza zatłoczonymi drogami, poprawę bezpieczeństwa transportowego, rozwój technologii transportowej i ochronę środowiska.

W marcu 2002 r. Rada podjęła uchwałę w sprawie programu Galileo, którego istotą jest umożliwianie użytkownikom określanie ich pozycji z dokładnością do 1 m, gdy tymczasem amerykański analogiczny system (tzw. globalny system pozycjonowania, GPS) umożliwia ustalenie pozycji z dokładnością do 100 m. Ponadto ma on umożliwiać śledzenie ruchów tektonicznych na terenach zagrożonych trzę-

sieniem ziemi, jak też dostarczać informacji na temat poziomu wód w jeziorach i rzekach. Program Galileo wstępnie bazować ma na 30 satelitach, a korzystanie z niego ma być odpłatne. Ma być on uruchomiony w 2008 r. Koszty jego realizacji wyniosą 2,5 mld euro, z drugiej jednak strony ma on dać 150 tys. nowych miejsc pracy. Ma on zmniejszyć różnice w programach innowacyjnych między USA i UE. Jego inicjatywa spotkała się z niezadowolaniem USA.

m. Polityka w zakresie badań i rozwoju technologicznego. Dopiero zakończenie okresu przejściowego w WE w 1969r. wytworzyło atmosferę względnie sprzyjającą rozpoczęciu działalności na rzecz zmian strukturalnych w przemyśle państw członkowskich i rozwojowi technologii przemysłowej. Wyrazem tego była konferencja szefów państw i rządów w Paryżu w październiku 1972 r., która wezwała WE do doprowadzenia do powstania „jednolitej bazy przemysłowej” w WE. W tym celu zalecała ona podjęcie akcji na rzecz szybkiego wyeliminowania barier technicznych, fiskalnych i prawnych, utrudniających łączenie się przedsiębiorstw przemysłowych, uchwalenie statutu spółki europejskiej, zasady współzawodnictwa firm w zakresie technologii. Niektóre z tych postulatów zostały spełnione dopiero w 1988 r. w postaci dyrektyw Rady o spółkach.

W styczniu 1972 r. Rada zaaprobowwała technologiczny i naukowy program przedstawiony jej przez Komisję. Ustanawiał on Komitet do spraw Badań Naukowych i Technologicznych, którego zadaniem jest koordynowanie polityki badawczej państw członkowskich. Program ten przewidywał podjęcie badań na rzecz rozwoju polityki Wspólnoty w poszczególnych dziedzinach przemysłu, zalecał też podjęcie badań nad utworzeniem organu zajmującego się prognozowaniem rozwoju technologii.

W styczniu 1974 r. Rada uchwaliła program akcji na rzecz wspólnej polityki w dziedzinie nauk i technologii. Doprowadził on m.in. do podjęcia pierwszych dwóch konkretnych programów badawczych w ramach WE, poświęconych wybranym problemom środowiska i materiałom zastępczym.

W 1978 r. badania prowadzone w ramach EURATOMu zostały połączone z badaniami w ramach WE.

W 1978 r. Rada powołała do życia program FAST, którego celem była ocena oraz przewidywanie rozwoju nauki i techniki, potrzeb państw członkowskich w tym zakresie oraz ocena realizacji programów badawczych prowadzonych w ramach WE. W latach 1983–1987 realizowano kolejny analogiczny program, tzw. FAST II, w 1988 r. program ten został przekształcony w program MONITOR, którego celem jest prowadzenie strategicznej analizy, przewidywań i ocena rozwoju badań oraz techniki.

Podjęcie przez USA prac nad programem SDI (tzw. programem wojen gwiazdnych) spowodowało wzmożenie prac w ramach WE nad rozwojem

współpracy technologicznej. Realizacja tego programu oznaczała bowiem dla państw członkowskich WE niebezpieczeństwo zejścia do roli drugoplanowego partnera w stosunkach z USA w dziedzinie badań i rozwoju technologicznego. W związku z tym w 1984 r. rozpoczęto realizację pierwszego wieloletniego ramowego programu badań i rozwoju technologicznego, który faktycznie zapoczątkował politykę technologiczną UE. Jednocześnie w 1984 r. rozpoczęto realizację 10-letniego Europejskiego Strategicznego Programu Badań w Zakresie Technologii Informacyjnej (ESPYRIT), koncentrującego się na badaniach w zakresie m.in.: zaawansowanej mikroelektroniki, przetwarzania danych, automatyzacji biur. Jego realizacja jest w połowie finansowana przez WE, a w połowie przez uczestniczące w nim instytuty badawcze, uniwersytety i przemysł. W 1995 r. realizowano ponad 280 projektów, w których brało udział około 6 tys. Naukowców.

W 1988 r. podjęto realizację programu SCIENCE (Program Stymulacji Współpracy Międzynarodowej i Niezbędnej Wymiany Naukowców Europejskich), którego celem jest wspieranie kształcenia kadr dla nauki i badań, jak też podnoszenia kwalifikacji kadr naukowo-badawczych, promowaniu ich wymiany, współpracy między instytucjami naukowo-badawczymi oraz badań interdyscyplinarnych.

W listopadzie 1985 r. została utworzona Agencja do spraw Koordynacji Badań Europejskich, określana w skrócie EUREKA. Członkami EUREKA, obok ówczesnych państw WE, zostały również Austria, Finlandia, Hiszpania, Norwegia, Portugalia, Szwecja, Szwajcaria i Turcja. W 1990 r. podjęto decyzję o możliwości udziału w programach, realizowanych w ramach EUREKA, także państw Europy środkowo-wschodniej.⁷ Pierwotnie ustalono dziesięć programów badawczych, które miały być realizowane wspólnie. Działalność EUREKA ma w pewnym stopniu przyczynić się do wzmocnienia bazy technologicznej i konkurencyjności przemysłów państw członkowskich. Agencja ma koncentrować się przede wszystkim na elektronice, komputerach laserowych, ultraszybkich układach mikroelektronicznych oraz na ulepszeniu „dialogu z maszyną”. W odniesieniu do każdego programu EUREKA powołany jest specjalny komitet wykonawczy, składający się z przedstawicieli władz państwowych, przedsiębiorstw i instytutów badawczych tych państw, które zadeklarowały chęć udziału w danym programie.

24 III 2000 r. Rada Europejska na sesji w Lizbonie postanowiła, że do końca 2001 r. maja być ustalone wspólne priorytety badawcze, a instytuty naukowe i uniwersytety państw UE połączone siecią telekomunikacyjną.

7 W czerwcu 1999 r. członkami Agencji były 24 państwa: 15 państw UE oraz Czechy, Islandia, Polska (od lipca 1995 r. udział w 53 programach), Rumunia, Słowenia, Szwajcaria, Turcja, Węgry, Rosja, a ponadto Komisja UE.

Pod auspicjami EUREKA w latach 1985–1995 zrealizowano ponad 1100 projektów, których koszty wyniosły 14,5 mld ECU.

W latach 1995–2003 zrealizowano lub zrealizowano prawie że 1900 przedsięwzięć, których koszty wyniosły 16 mld euro. W ich realizacji brało udział 435 instytutów badawczych, 380 wydziałów uniwersyteckich, 571 dużych i 1019 średnich i małych przedsiębiorstw. Programy te dotyczyły następujących dziedzin: informatyki, mikromechaniki, zminiaturyzowanej technologii, biotechnologii, ochrony środowiska, a ponadto ekoturystyki i programowania małych i średnich przedsiębiorstw.

W 2001 r. EUREKA została włączona do tworzenia Europejskiego Obszaru Badawczego, zainicjowanego przez Radę Europejską.

WE sponsoruje badania w zakresie biotechnologii, których celem jest wykorzystanie nowoczesnej biologii w przemyśle i rolnictwie. W latach 1985–1989 sponsorowała realizację 93 wspólnych projektów badawczych w tym zakresie. W 1990 r. w jej ramach podjęto realizację czteroletniego programu badawczego BRIDGE, którego koszty oceniono na 60 mln ECU.

W latach 1985–1989 realizowano program BRITE, poświęcony badaniom nad technologią przemysłową, którego koszty wyniosły 125 mln ECU, a w latach 1986–1989 program EURAM, poświęcony badaniom nad surowcami. W 1989 r. połączono te programy w jeden trzyletni pod nazwą BRITE – EURAM, którego koszty wyniosły 440 mln ECU.

Istotną barierą w prowadzeniu wspólnych badań naukowych i technologicznych w ramach WE był – w przeciwieństwie do CECA i EURATOMu – brak w tym względzie konkretnych podstaw prawnych.

W oparciu o postanowienia Jednolitego Aktu Europejskiego, Rada uchwaliła drugi ramowy program badań naukowych i technologicznych w WE na lata 1987–1991, z budżetem w wysokości 5,4 mld ecu. W latach 1990–1994 realizowany był trzeci, zaś w latach 1994–1998 realizowano IV ramowy program, z budżetu w wysokości 12,3 mld ecu. W programie tym główny nacisk położono na: technologie informatyczne, przemysłowe i materiałowe, energię nuklearną, ochronę środowiska i klimatu, badania telematyczne, biotechnologie, biomedycynę, kontrolowane fuzje termonuklearne, zwiększenie efektywności wdrażania rezultatów badań do przemysłu. W latach 1999–2002 realizowano V powyższy program badawczy. Był on największym programem badawczym w skali świata. Jego budżet wynosił 15 mld euro. Koncentrował się on na: „społeczeństwie informacyjnym”, stwarzającym szanse dla tworzenia nowych rodzajów aktywności a tym samym nowych miejsc pracy, wykorzystywaniu zasobów naturalnych, zachowaniu ekosystemu, wzmocnieniu konkurencyjności i rozwoju przedsiębiorstw, poprawie potencjału ludzkiego jako podstawowego czynnika zasobów UE, wzro-

ście inowacyjności, dostępie przedsiębiorstw UE do najnowszych technologii. Polska przystąpiła do V programu z dniem 1 X 1999 r., jednak pierwsze kontrakty były zawierane na początku 2000 r. Składka Polski wynosiła 240 mln euro, z czego 50% było pokryte przez PHARE.

W jego realizacji w ramach programu CRAFT (małe i średnie przedsiębiorstwa) uczestniczyły 84 polskie przedsiębiorstwa (próbowały 293), z których zaliczały się do koordynatorów, 53 do uczestników i 27 do wykonawców.

W 2002 r. rozpoczęto realizację VI ramowego programu badań, rozwoju technologii i prezentacji, który będzie trwał do 2006 r. Pierwszy termin nadsyłania wniosków w języku angielskim upływa z dniem 29 IV 2003 r., drugi – 27 XI 2003 r. Celem jego jest integracja badań naukowych w Europie oraz stworzenie „europejskiej przestrzeni badawczej”.

Integracja badań ma nastąpić poprzez pogłębienie międzynarodowej współpracy w ramach tzw. sieci doskonałości. W Polsce funkcjonuje 9 takich ośrodków doskonałości, które łączą placówki naukowe z zakładami wysokiej techniki.

Specyfiką tego programu jest to, iż badania w jego programach nie będą koncentrować się na tzw. badania podstawowe, lecz na problemach praktyki, a ich celem ma być rozwój społeczeństwa i gospodarki, np. podniesienie inowacyjności i konkurencyjności gospodarki europejskiej.

Ma on koncentrować się na 7 priorytetowych dziedzinach: badaniach genetycznych i biotechnologii dla zdrowia, technologii społeczeństwa informacyjnego i nanotechnologii, badaniach lotniczo-kosmicznych, bezpiecznej żywności, zmianach globalnych, energii i zrównoważonym rozwoju, obywatelkach i rządzeniu w społeczeństwie opartym o wiedzę. Na realizację tego programu przeznaczono prawie że 20 mld euro.

Polska po raz pierwszy w tym programie uzyskała prawo zgłaszania propozycji w zakresie realizacji dużych projektów, obejmujących co najmniej kilka krajów europejskich.

Rada Europejska na swej sesji w Lizbonie w dniach 23–24 III 2000 r. zaleciła Radzie i Komisji podjęcie niezbędnych kroków na rzecz utworzenia Europejskiego Obszaru Badań, m.in. w drodze:

- wspierania rozwoju stosownych mechanizmów, celem utworzenia sieci narodowych i wspólnych programów badawczych na zasadzie dobrowolności oraz przedkładania Radzie rocznych raportów w tym względzie;
- utworzenia do końca 2001 r., w tym przy pomocy Europejskiego Banku Inwestycyjnego, efektywnej transeuropejskiej sieci elektronicznego komu-

nikowania się w zakresie badań między uniwersytetami, instytucjami badawczymi, bibliotekami naukowymi;

- zniesienia do 2002 r. przeszkód w zakresie mobilności naukowców w Europie, jak też uatrakcyjnienia warunków badań, by talenty naukowe pozostawały w Europie.

n. Polityka społeczna. Na mocy dyrektyw Rady z 25 III 1964 r. przyznano obywatelom państw WE, pracującym na ich terenie, takie same prawa w zakresie ubezpieczeń społecznych jakie przysługują obywatelom państwa, na terenie którego oni pracują.

W listopadzie 1970 r. państwa członkowskie WE poczyniły pierwsze kroki na rzecz zharmonizowania ich polityki społecznej. Jednym z nich było doprowadzenie do zmian w funkcjonowaniu Europejskiego Funduszu Socjalnego, o czym szerzej niżej. Na konferencji szefów państw i rządów państw WE w październiku 1972 r. postanowiono, że organy Wspólnoty opracują przed 1974 r. program skoordynowanej polityki w zakresie zatrudnienia i szkolenia zawodowego, poprawienia warunków pracy, ułatwień zawierania układów zbiorowych w poszczególnych dziedzinach gospodarki na szczeblu Wspólnoty, wzmocnienia środków na rzecz ochrony konsumentów.

W wyniku powyższych ustaleń Komisja wypracowała w lecie 1973 r. tzw. Program Akcji Społecznej, który został w grudniu tegoż roku zaakceptowany przez Radę. Jest on uznawany za pierwszy dokument inicjujący politykę społeczną UE. Przewidywał on podjęcie szeroko zakrojonej akcji w latach 1974–1976 na rzecz pełniejszego zatrudnienia w państwach członkowskich, poprawienia warunków pracy robotników, ochrony konsumenta, zwiększania udziału robotników w zarządzaniu przedsiębiorstwami. Ustalono również szczegółowe cele priorytetowe, w tym efektywne wprowadzenie w życie zasady równego wynagradzania bez względu na płeć przy wykonywaniu tej samej pracy. Postanowiono ustalić przed 1975 r. zasadę czterdziestogodzinnego tygodnia pracy, zaś przed 1976 r. czterotygodniowego urlopu wypoczynkowego za rok pracy, przeprowadzenie harmonizacji prawa państw członkowskich, dotyczącego masowego zwalniania w pracy oraz ochrony robotników w razie łączenia się przedsiębiorstw.

Realizacja powyższych założeń była finansowana ze zwiększonego budżetu Europejskiego Funduszu Socjalnego, a częściowo też przez FEOGA i Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego.

W latach 1982–1985 na podstawie decyzji Rady realizowano program jednokowych szans dla kobiet, którego głównymi celami była walka z dyskryminacją płacową kobiet i bezrobociem wśród kobiet. W 1986–1990 realizowano kolejny analogiczny program, mający za zadanie zwiększenie efektywności działania

państw w realizacji powyższych celów. Trzeci, kolejny pięcioletni program w tym zakresie rozpoczęto w 1991 r.

Jednolity Akt Europejski zalecił prowadzenie przez WE takiej polityki, by istniała spójność między gospodarką i problemami socjalnymi.

Realizowane są wieloletnie programy (HELIOS i TIDE), których celem jest zintegrowanie się ze społeczeństwem i ułatwienie życia osobom niepełnosprawnym i w zaawansowanym wieku.

W 1986 r. Komisja UE uruchomiła realizację Akcji na Rzecz Rozwoju Zatrudnienia Lokalnego (LEDA). Celem Akcji jest działanie na rzecz rozwoju regionów, mających problemy w adaptacji strukturalnej. Bada ona sytuację na rynkach pracy w tych regionach, stymuluje stosowanie nowych metod analizy na rynku pracy w tych regionach, wspiera czynniki które determinują rozwój zatrudnienia na powyższych rynkach pracy, promuje i organizuje współpracę między narodowymi instytucjami, zajmującymi się powyższymi problemami, organizuje szkolenia w tym zakresie.

W 1987 r. Komisja zainicjowała przedsięwzięcie pod nazwą Inicjatywy Zatrudnienia Lokalnego (ILE), na realizację którego przeznaczają się rokrocznie około 2 mln euro. Celem ich jest ułatwianie kobietom dostępu do rynku pracy poprzez przede wszystkim wspieranie inicjatyw w zakresie tworzenia nowych miejsc pracy, wymianę informacji o narodowych i unijnych programach w tym zakresie.

Z kolei w 1988 r. Komisja zainicjowała program IRIS, którego zadaniem jest wspieranie kształcenia zawodowego kobiet zgodnie z wymogami rynku pracy w UE. Jednocześnie ma on zapewniać równość szans kobiet i mężczyzn na rynku pracy. W praktyce realizowanych jest około 500 różnego typu specjalistycznych przedsięwzięć.

W 1996 r. w ramach polityki społecznej UE został zainicjowany program SAFE (Europejskie Działania w Zakresie Bezpieczeństwa). Celem jego jest wspieranie bezpieczeństwa i higieny pracy.

W 2000 r. została uruchomiona inicjatywa wspólnotowa pod nazwą EQUAL 2000–2006. Ma ona kontynuować założenia programów ADAPT i EMPLOYMENT, realizowanych w latach 1994–1999. Głównym jej zadaniem jest inicjowanie i wspieranie działań na rzecz zwalczania wszelkich przejawów dyskryminacji na rynku pracy UE, jak też integracji zawodowej i społecznej imigrantów, którzy osiedlili się na terenie UE.

Budżet powyższej inicjatywy na lata 2000–2006 został ustalony w wysokości 2,847 euro. Środki te pochodzą z Europejskiego Funduszu Socjalnego.

Poszczególne państwa mogą skorzystać ze środków EQUAL 2000–2006 w następującej wysokości (w mln euro): Austria – 96; Belgia – 70; Dania – 28; Finlandia – 68; Francja – 301; Grecja – 98; Hiszpania – 485; Holandia – 196; Irlandia – 32; Luksemburg – 4; Portugalia – 107; RFN – 484; Szwecja – 81; Wielka Brytania – 376; Włochy 371.

Dotacje z EQUAL 2000–2006 udzielane są w formie bezzwrotnej.

W 1960 r. na podstawie art. 123 Traktatu EWG rozpoczął działalność Europejski Fundusz Socjalny. Fundusz jest administrowany przez Komisję UE. Pierwotnie celem jego było:

- zapewnienie pracownikom ponownego zatrudnienia w drodze przeszkolenia zawodowego lub zwrotu kosztów, wynikających ze zmiany miejsca zatrudnienia;
- udzielanie pomocy pracownikom, których zatrudnienie było tymczasowo zmniejszone lub zawieszono w skutek przestawienia przedsiębiorstwa na inny rodzaj produkcji, aby mogli oni zachować wynagrodzenie w tej samej wysokości, zanim zostaną ponownie w pełni zatrudnieni.

Do końca 1971 r. Fundusz wypłacił państwom członkowskim 209 mln jednostek rozliczeniowych, z czego 198 mln na przeszkolenie zawodowe i 11 mln na osiedlenie pracowników w obrębie Wspólnoty. W tym czasie z jego pomocy skorzystało 1 mln pracowników.

Po upływie okresu przejściowego WE w 1969 r. rozpoczęto pracę nad modyfikacją zadań Funduszu. Zostały one sprecyzowane uchwałą Rady Wspólnot z 1 I 1971 r., a ich realizacja została podjęta 1 V 1972 r. Istotą modyfikacji było dążenie do przekształcenia Funduszu z biernego w aktywny instrument oddziaływania na politykę Wspólnot Europejskich. Ma on koncentrować się na ułatwieniu wprowadzenia w życie wspólnych polityk państw członkowskich, w tym średnioterminowej polityki gospodarczej. Ma on prowadzić akcje:

- poprzez finansowanie kosztów readaptacji lub zmiany miejsca zamieszkania, związanych z podjęciem nowej pracy, których celem jest likwidacja bezrobocia;
- na podstawie decyzji Rady Ministrów, jeśli niebezpieczeństwo bezrobocia powstanie w związku z realizacją polityki WE;
- z inicjatywy przedsiębiorstw, gałęzi przemysłu lub regionów, jeśli niebezpieczeństwo to nie wynika bezpośrednio z funkcjonowania wspólnego rynku państw członkowskich.

Istotnie zwiększono środki finansowe Funduszu, np. środki przeznaczone na 1981 r. wynosiły 963 mln ECU, z których 35% przeznaczono dla Włoch, 25% dla Wielkiej Brytanii, 14% dla Francji, 10% dla Irlandii, a 16% dla pozostałych pięciu

państw. Ten gwałtowny wzrost budżetu Funduszu wynikał nie tylko z istnienia w państwach członkowskich dosyć wysokiego bezrobocia, ale także ze zwiększenia się roli polityki społecznej w realizacji celów WE.

W 1986 r. Fundusz udzielił pomocy finansowej w łącznej wysokości ponad 2,5 mld ECU. Prawie że 2,5 mln osób otrzymało wówczas pomoc od niego. Z kolei w 1992 r. pomoc ta wynosiła 4,9 mld ECU, przy czym głównymi jego beneficjentami były: Wielka Brytania (28%), Hiszpania (20%), Francja (17%) i Portugalia (10%). W 1997 r. Fundusz planuje udzielić pomocy w wysokości 7,639 mld ECU.

Zazwyczaj około 45% wydatków Funduszu skupiał się na 7 obszarach: całej Grecji, Irlandii i Portugalii, południowej części Włoch, niektórych regionach Hiszpanii, Północnej Irlandii (jako części Wielkiej Brytanii) i francuskich departamentach zamorskich.

Zgodnie z celami działalności funduszy strukturalnych, omówionych rozdziale X, regulowanymi przez rozporządzenie Rady UE z 20 VII 1993 r., Europejski Fundusz Socjalny w latach następnych w swej działalności koncentrował się na realizacji celu trzeciego (zwalczaniu długotrwałego bezrobocia i promowaniu adaptacji zawodowej młodych ludzi) i czwartego (dostosowaniu siły roboczej do przemian przemysłowych poszczególnych przedsięwzięć).

Pokrywa on do 50% kosztów realizacji, reszta zaś była pokrywana przez państwo. W drodze wyjątku mógł on pokryć 55% kosztów.

Od 2000 r. Fundusz wspólnie z innymi funduszami strukturalnymi realizuje cel nr 1 i 2 oraz inicjatywy UE zaś wyłącznie sam cel 3 wytyczone dla tych funduszy przez Radę UE w rozporządzeniu 1260 z 1999 r.⁸

Ogólnym zadaniem Funduszu jest nadal walka z bezrobociem w państwach UE, szczególnie w regionach o niskim poziomie rozwoju gospodarczego, regionach zagrożonych bezrobociem strukturalnym. Szczególną uwagę koncentruje on na udzielaniu pomocy osobom zagrożonym długoterminowym bezrobociem i osobom młodym, którzy wkraczą na rynek pracy.

Budżet Funduszu na lata 2000–2006 wynosi około 60 mld euro, co stanowi 30% środków finansowych przeznaczonych dla funduszy strukturalnych UE na powyższe lata.

Dotacje z Funduszu kierowane są przede wszystkim na:

- organizowanie szkoleń i praktyk podnoszące kwalifikacje zawodowe;
- doskonalenie systemów powszechnego kształcenia;

8 Szerzej na ten temat patrz pkt 1 C z1 niniejszego rozdziału.

- dostosowywanie profili kształcenia do aktualnego zapotrzebowania na rynku pracy UE;
- kształcenia kadr dla oświaty;
- wspieranie pośrednictwa pracy;
- organizowanie i wspieranie rozwoju doradztwa informacji zawodowej;
- wspieranie tworzenia nowych miejsc pracy w małych i średnich przedsiębiorstwach;
- walkę z dyskryminacją na rynku pracy;
- wspieranie osób odrzucanych przez społeczeństwo;
- udzielanie pomocy technicznej.

W 1987 r. Komisja zapoczątkowała wieloletni program na rzecz poprawy warunków życia robotników, redukcji wypadków przy pracy oraz chorób zawodowych. W 1989 r. Komisja wypracowała projekt Karty Wspólnoty Podstawowych Praw Społecznych, gwarantującej swobodne przemieszczanie się, prawo do stowarzyszenia się, przewidującej działania państw na rzecz zwiększenia udziału robotników w zarządzaniu przedsiębiorstwami oraz zwiększania ich praw ubezpieczeniowych. W grudniu 1989 r. została ona uchwalona w formie deklaracji na konferencji szefów państw i rządów państw członkowskich, z wyjątkiem Wielkiej Brytanii. W 1990 i 1991 r. prowadzono dyskusje nad sposobem wprowadzenia jej w życie. Jej zasady zostały włączone do protokołów układu w sprawie Unii Europejskiej z 1992 r., który to protokół nie został zapisany przez Danię i Wielką Brytanię.

Na jej podstawie został przygotowany program działania w zakresie praw socjalnych pracowników, zawierający 47 aktów prawnych. W związku z powyższą sytuacją podczas spotkania na szczycie w grudniu 1991 r. w Maastricht podpisano protokół w sprawie Polityki Socjalnej, nazywany potocznie Kartą Socjalną. Stwierdzono w nim m.in., że w realizacji jego założeń nie będzie brać udziału Wielka Brytania i Dania, a uchwały w sprawach regulowanych protokołem będą podejmowane kwalifikowaną większością głosów. Po zwycięskich wyborach w maju 1997 r. brytyjski rząd konserwatystów zapowiedział, że przewiduje w przyszłości przystąpienie swego kraju do tego Protokołu.

W 1997 r. rozpoczęto realizację Europejskiej Strategii na Rzecz Zatrudnienia, którego celem jest tworzenie nowych miejsc pracy, walka ze wszelkimi formami dyskryminacji na rynku pracy, udzielanie pomocy kobietom w zdobywaniu kwalifikacji, umieszczaniu dzieci w przedszkolach, celem podejmowania przez nie pracy zawodowej.

Podczas sesji Rady Europejskiej w dniach 12–13 XII 1998 r. w Wiedniu uchwalono m.in. Strategię dla Europy, która dotyczy działań na rzecz zwiększenia

zatrudnienia w UE, poprawy bezpieczeństwa i jakości życia, wzrostu gospodarczego w UE.

Z kolei podczas sesji Rady Europejskiej w dniach 3–4 VI 1999 r. w Kolonii przyjęto Europejski Pakt na Rzecz Zatrudnienia. Istotą jego program są działania na rzecz zwiększenia zatrudnienia w UE. Składa się on z trzech segmentów: dialogu makroekonomicznego między urzędnikami państw członkowskich odpowiadających za politykę rozwoju i monetarną oraz budżetową a urzędnikami odpowiadającymi za politykę podatkową w celu zachowania nieinflacyjnej polityki wzrostu; dalsze zaangażowanie w rynek pracy, zapewnienie równych w nim szans dla kobiet i mężczyzn; zwiększenie efektywności na rynku pracy, jak też na rynku towarów, usług i kapitału.

Kolejne sesje Rady Europejskiej, szczególnie sesja w Lizbonie z 23–24 III 2000 r., rozwijały założenia zawarte w poszczególnych segmentach.

Jednocześnie w 1999 r. Komisja UE zaproponowała zawieranie regionalnych paktów na rzecz zatrudnienia na lata 2000–2006.

W związku ze starzeniem się społeczeństw państw UE i niskim przyrostem na początku 2002 r. poczęto rozważać działania na rzecz podniesienia średniego wieku przechodzenia na emeryturę z 58 lat do 63 lat w 2010 r. oraz objęcia od 2010 r. 90% dzieci w wieku od 3 do 7 lat opieką w przedszkolach, celem umożliwienia kobietom podejmowanie pracy zawodowej. Podjęto też prace nad utworzeniem jednolitej elektronicznej karty ubezpieczeń zdrowotnych i emerytalnych, aby ułatwić osobom przenoszenie się z jednego do innego kraju UE.

Rada UE decyzją nr 2000/436/EC z 29 VI 2000 r. powołała do życia Komitet Ochrony Społecznej. Traktat Nicejski podtrzymał instytucję Komitet Ochrony Społecznej, którego celem ma być promowanie współpracy między państwami członkowskimi a Komisją w zakresie polityki socjalnej, nadzorowanie sytuacji społecznej i rozwoju polityki ochrony socjalnej w powyższych państwach i UE oraz formułowanie w tej kwestii opinii na prośbę Rady lub Komisji, a także z własnej inicjatywy. Ma składać się z członków powoływanych przez poszczególne państwa członkowskie (po dwóch) i Komisji (też po dwóch).

o. Polityka w dziedzinie rybołówstwa. Na podstawie art. 38 Traktatu EWG pierwotnie wspólna polityka w zakresie rybołówstwa była traktowana jako część wspólnej polityki rolnej. Do połowy lat siedemdziesiątych nie zrobiono w tym względzie zbyt wiele. Stworzono jedynie ogólne ramy organizacji wspólnego rynku rybnego, a zatem jedynie jeden z elementów tej polityki (rozporządzenie 2142/70), jak też podjęto pierwsze próby koordynowania polityki strukturalnej państw członkowskich w zakresie rybołówstwa.

Dopiero tzw. uchwały haskie z października i listopada 1976 r. rozpoczęły budowę wspólnej polityki w zakresie rybołówstwa. Od 1 I 1977 r. Rada EWG ustanowiła 200-milową strefę wyłącznego rybołówstwa dla państw członkowskich, do której dostęp – poza 12-milową strefą wód terytorialnych – mają wyłącznie rybacy z państw członkowskich. Poławianie ryb w tej strefie przez rybaków z państw nieczłonkowskich jest dopuszczalne jedynie na podstawie specjalnych porozumień, zawieranych między EWG (obecnie WE) a tymi państwami.

W latach 1976–1982 trwały negocjacje państw EWG w sprawie wypracowania podstawowych zasad wspólnej polityki rolnej. Trudności w znalezieniu wspólnego stanowiska w tej sprawie wynikały z rozbieżności interesów między Wielką Brytanią i Irlandią a pozostałymi państwami członkowskimi przede wszystkim w odniesieniu do wielkości i klucza podziału kwot połowowych, zasad nadzoru przestrzegania tych kwot, czasowych zakazów połowu niektórych gatunków ryb w celu ochrony żywych zasobów mórz.

Podstawowe zasady wspólnej polityki rybołówstwa zostały ostatecznie przyjęte w 1983 r., w rezultacie czego można mówić o oddzieleniu się w tym roku powyższej polityki od wspólnej polityki rolnej.

W 2003 r. wspólną polityką rybołówstwa regulowało aż 279 aktów prawnych. Do podstawowych zasad tej wspólnej polityki należą: równoprawność dostępu statków rybackich pod banderą państw członkowskich do 200-milowej strefy wyłącznego rybołówstwa, zarządzanie i nadzorowanie eksploatacji żywych zasobów w tej strefie, tak pod względem wielkości połowów, jak i technik połowowych, polityka strukturalna w zakresie rybołówstwa, polityka względem państw trzecich.

Po raz pierwszy w rozporządzeniu EWG nr 101/76, następnie w rozporządzeniu nr 170/83, wreszcie w rozporządzeniu 3760/92, które obowiązuje do końca 2002 r., przyjęto zasadę, że istnieje równoprawność statków rybackich pod banderą państw członkowskich w eksploatacji żywych zasobów morza w 200-milowej strefie wyłącznego rybołówstwa tych państw. Spod tej zasady wyłączny jest 12-milowy pas wód terytorialnych tych państw, chociaż dopuszczalne są wyjątki, umożliwiające statkom rybackim państw UE połowy w pasie wód terytorialnych innych państw członkowskich.

W przypadku zarządzania eksploatacją żywych zasobów morskich w powyższej strefie od 1983 r. obowiązuje procentowy udział poszczególnych państw członkowskich w podziale ogólnej kwoty połowów. Funkcjonuje tu zasada tzw. względnej stabilności, tj. że powyższy procentowy udział poszczególnych państw w tych połowach jest względnie stały, ruchoma jest natomiast ogólna kwota rocznych połowów, która jest ustalana przez Radę na wniosek Komisji. Natomiast

poszczególne państwa mogą zmieniać wielkość kwot połowowych przyznawanym poszczególnym armatorom względnie rybakom w ramach ich puli narodowej.

Ochrona i zarządzanie eksploatacją żywych zasobów morskich w strefie wyłącznego rybołówstwa UE odbywa się poprzez określanie przez UE technik połowów i środków stosowanych przy tych połowach, jak też ustalanie minimalnej wielkości i wagi ryb, które można łowić. Dopuszczalne jest też wprowadzenie istotnych ograniczeń lub zakazu połowów ryb, zagrożonych wyginieciem, jak również ustanowienie okresowego zakazu dostępu do statków rybackich do poszczególnych łowisk. I tak na przykład w 1996 r. uzgodniono w Luksemburgu ograniczenie do 2001 r. o 30% dotychczasowych połowów łososia, sardynki, makreli, śledzia i dorsza.

Rozporządzenie nr 2847/93 reguluje z kolei zasady nadzorowania eksploatacji żywych zasobów morskich w powyższej strefie wyłącznego rybołówstwa. Obowiązek taki spoczywa na państwach członkowskich, których działalność w tym zakresie jest nadzorowana przez UE. W celu efektywnego przestrzegania reguł eksploatacji powyższych zasobów przyjęto zasadę, że wszystkie statki rybackie powyżej 10 m długości winny posiadać tzw. logbook, w którym winny być wpisywane wszystkie połowy żywych zasobów morskich z wyszczególnieniem gatunków i ilości złowionych ryb. Z kolei wyładunki ryb winny być zgłaszane z co najmniej dwugodzinnym wyprzedzeniem. Nadzorowany jest też transport ryb na lądzie. Hurtownicy ryb i przedsiębiorstwa transportowe zobowiązani są przedkładać administracji rybackiej dane, dotyczące obrotu rybami.

W celu sprawdzenia przestrzegania wyżej wymienionych zasad stosowni inspektorzy państw członkowskich mają prawo wchodzenia na pokład statków rybackich, jak też do pomieszczeń hurtowni rybnych i transportu rybnego, oraz kontrolować dokumenty tych instytucji i stan faktyczny składowanych ryb. Inspektorzy Komisji UE mogą brać udział w przeprowadzaniu powyższych kontroli jedynie wspólnie ze stosownymi inspektorami państw członkowskich.

Budowa organizacji wspólnego rynku rybnego, zapoczątkowana w 1970 r., udoskonalona w 1982 r., ostatecznie została zakończona w 1992 r. Aktualnie reguluje ją rozporządzenie nr 104/2000 z 2000 r. Dotyczy ono z jednej strony zasad sprzedaży ryb (norm jakościowych, ilościowych i wagowych), z drugiej zaś ustanawia jednolity system jakości opakowań ryb i ich etykietowania.

Najważniejszym jednak elementem w tej organizacji są zasady ustalania cen ryb. Organizacje producenckie ustalają *ceny orientacyjne* ryb oraz przetworów rybnych. Na ich podstawie ustalane są tzw. *ceny wycofania* z rynku powyższych artykułów. Wolno wycofać z rynku do 14% rocznych połowów, za co otrzymuje się od UE od 70 do 87,5% ceny orientacyjnej. Wreszcie ustalane są *ceny referencyjne*, które są zbliżone do cen producenta w ciągu ostatnich trzech lat. W oparciu

o nie ustalane są opłaty wyrównawcze przy imporcie ryb i produktów z nich spoza UE.

Kolejnym głównym składnikiem wspólnej polityki rybołówstwa UE jest polityka strukturalna. Celem jej jest dostosowanie floty rybackiej pod banderą państw członkowskich do możliwości połowowych w strefie wyłącznego rybołówstwa UE, w tym likwidacja nadmiaru statków rybackich za stosownym odszkodowaniem finansowym ze strony UE. Złomowanie statków rybackich jest jednak dobrowolne. Jednocześnie polityka ta promuje modernizację statków i sprzętu do połowu ryb, pomaga w poszukiwaniu nowych łowisk.

W 1994 r. został zaingerowany program PESCA, którego celem jest wspieranie restrukturyzacji rybołówstwa w regionach państw członkowskich, zależnych od rybołówstwa, modernizacja portów rybackich, wprowadzanie w życie nowych technologii połowów, realizacja projektów transgranicznych.

Wreszcie w ramach polityki strukturalnej stworzono system wspierania przechodzenia rybaków na wcześniejszą emeryturę, jak też przyznawania specjalnych odpraw finansowych dla rybaków, którzy utracili pracę.

Środki na realizację polityki strukturalnej pochodzą z Finansowego Instrumentu Ukierunkowania Rybołówstwa. Środki z tych funduszy są rozdzielane zgodnie z pięcioletnimi programami ukierunkowania rybołówstwa pod nazwą MAP. Od 1 I 2002 r. realizowany jest V MAP, który powstał w 1993 r. W latach 1994–1999 dysponował on 2,8 mln euro. Ponadto są finansowane z funduszy inicjatywy Wspólnotowej PESCA powołanej do życia w 1994 r. Ta ostatnia wspiera przede wszystkim restrukturyzację sektora rybnego, w tym głównie tworzenia nowych miejsc pracy dla rybaków.

Ostatnim elementem wspólnej polityki rybołówstwa UE jest wspólna polityka wobec państw trzecich w zakresie dostępu na prawach wzajemności statków rybackich pod ich banderą do ich wyłącznych strefy rybołówstwa, z drugiej zaś strony w sprawie jednostronnego dostępu statków rybackich pod banderą państw UE do stref wyłącznego rybołówstwa państw trzecich, wreszcie udział UE jako osoby prawnej w niektórych organizacjach międzynarodowych, zajmujących się problemami rybołówstwa.

Do 2003 r. WE zawarła umowy z Kanadą, Norwegią, Szwecją i kilkoma innymi państwami w sprawie połowów w ich strefach wyłącznego rybołówstwa na prawach wzajemności, jak też z kilkoma państwami afrykańskimi w sprawie połowów w ich strefach wyłącznego rybołówstwa przez rybaków z państw członkowskich UE w zamian za pomoc UE w rozbudowie ich przemysłu rybołówczego. WE zawarła też umowy z szeregiem organizacji międzynarodowych, zajmujących się rybołówstwem, na podstawie których weszła ona w miejsce jej państw członkowskich.

Wspólna polityka rybołówstwa UE nie jest efektywna. Wiele jej elementów nie jest przestrzegane, szczególnie w zakresie kontroli przestrzegania wielkości połowów oraz wielkości poławianych ryb. Wynika to między innymi z faktu, że dwaj najwięksi eksporterzy ryb, a mianowicie Norwegia i Islandia, mają swobodny dostęp do rynku UE poprzez Europejski Obszar Gospodarczy, tj. względem rybaków z tych państw nie są stosowane opłaty wyrównawcze, nie obowiązują ich też żadne kwoty połowowe.

Mało efektywna jest też polityka strukturalna UE. Zbyt mało miejsca we wspólnej polityce rybołówstwa zajmują problemy ochrony środowiska.

Nic też dziwnego, że w ramach UE cały czas odzywały się głosy domagając się reformy wspólnej polityki rybołówstwa. Komisja w Zielonej Księdze z 20 III 2001 r. zasugerowała przeprowadzenie szeregu reform tej polityki, m.in. poprzez: stworzenie wspólnej struktury nadzoru nad rybołówstwem UE; mocniejsze włączenie organizacji rybackich i producentów produktów rybnych w proces decyzyjny w ramach UE w zakresie rybołówstwa; stworzenie systemu gwarantującego utrzymanie stosownych realizacji między nakładem produkcyjnym a nakładem połowowym; wprowadzenie zasady zapobiegania przy realizacji wieloletnich strategii zarządzania eksploatacją żywymi zasobami morskimi; wspieranie rozwoju rybołówstwa państw UE poza strefą wyłącznego rybołówstwa UE.

W grudniu 2002 r. Rada UE postanowiła ograniczyć dotychczasowe połowy ryb o 45% (Komisja proponowała ograniczenie o 60%), przy sprzeciwie RFN i Francji. Jednocześnie zdecydowała ona, że tylko do końca 2004 r. będzie można uzyskiwać od UE środki finansowe na budowę nowych kutrów rybackich i to tylko do wyporności 400 t. Dotacje na budowę większych statków będą osiągalne jedynie w przypadku, gdy jednocześnie z użycia zostanie wycofany dotychczas eksploatowany statek.

p. Polityka w zakresie ochrony środowiska. W 1972 r. Komisja Wspólnot Europejskich wypracowała program ochrony środowiska, poświęcając wiele uwagi zanieczyszczeniu środowiska przez przemysł szczególnie w odniesieniu do Renu. Przedstawiła ona plan zwalczania zanieczyszczeń, projekt umowy międzynarodowej państw członkowskich w sprawie informowania jej o czynionych w tej dziedzinie krokach nie cierpiących zwłoki. W ramach powyższego planu: sugerowała opracowanie dla każdego źródła zanieczyszczającego środowisko kryteriów jego szkodliwości, a także zharmonizowanie metod i techniki jego analizy oraz neutralizowania, opracowanie wspólnych norm sanitarnych i ustalenie, co należy rozumieć przez zadowalający lub przyjęty celowo stan środowiska naturalnego; poczynienie kroków na rzecz przestrzegania tych norm; ustalenie zasad i metod określania wysokości nakładów finansowych związanych z ochroną środowiska naturalnego; zharmonizo-

wanie metod kontroli wykonywania zarządzeń i stosowania się do przepisów w tej dziedzinie.

Konferencja szefów państw i rządów w Paryżu w październiku 1972 r. wezwała WE do opracowania do 31 VII 1973 r. szczegółowego planu akcji na rzecz realizacji powyższych propozycji Komisji wraz ze szczegółowymi terminami jego realizacji. W rezultacie 5 III 1973 r. podczas posiedzenia Rady państwa członkowskie zawarły porozumienie w sprawie informowania przez nie Komisję o środowiskach podejmowanych przez nie w celu ochrony środowiska.

W grudniu 1973 r. Rada uchwaliła pierwszy plan akcji na rzecz ochrony środowiska na terytorium WE na lata 1974–1976. W latach następnych realizowano kolejne wieloletnie analogiczne programy akcji: II – obejmujący lata 1977–1981, III – 1982–1986, IV – 1987–1992, V – 1993–1997, sięgał on jednak docelowo 2000 r., VI – 2001–2010. Programy te stanowią podstawę polityki UE w zakresie ochrony środowiska. Na ich podstawie wypracowane są i realizowane konkretne przedsięwzięcia.

W pierwszym planie skoncentrowano się przede wszystkim na ustaleniu problemów ekologicznych w skali Wspólnot Europejskich. W następnych planach zwiększano liczbę tych problemów, a jednocześnie podejmowano prace nad przygotowaniem i wprowadzeniem w życie aktów prawnych, regulujących zapobieganie, zwalczanie lub regulowanie powyższych problemów.

W latach dziewięćdziesiątych polityka UE koncentrowała się na następujących problemach: zanieczyszczenie wód i powietrza, odpady i ich utylizacja, zapewnienie bezpieczeństwa w kontekście używania substancji chemicznych, hałas w miastach, oddziaływanie rolnictwa i energetyki na środowisko naturalne. Wśród konkretnych zasad przyjętych w trakcie realizacji tych planów należy wymienić zasady: odpowiedzialności sprawców zanieczyszczania środowiska, sprzężenia rozwoju gospodarczego i społecznego z ochroną środowiska, zrównoważone gospodarowanie zasobami naturalnymi.

Szesty program działania zawiera cztery podstawowe cele:

- ograniczenie zmian klimatycznych. Istotą tego celu ma być stabilizacja gazów cieplarnianych na poziomie, który nie będzie prowadził do nienaturalnego zróżnicowania klimatu Ziemi. W jego założeniach przewiduje się, że państwa UE nie tylko ratyfikują tzw. protokół z Kyoto, który przewiduje redukcję gazów cieplarnianych o 8% do lat 2008–2012, ale także ograniczenie ich emisji o 20–40% do 2020 r.;
- doprowadzenie do zrównoważonego użytkowania zasobów odnawialnych i nieodnawialnych zasobów naturalnych, zwiększenie efektywności wykorzystywania zasobów naturalnych, jak też ograniczenie ich odpadów, w celu uniezależnienia ich zużycia od tempa wzrostu gospodarczego;

- doprowadzenie do takiej sytuacji, w której zanieczyszczenie powietrza i wody oraz hałas nie ma istotnego wpływu na zdrowie człowieka;
- zahamowanie ograniczenia różnorodności biologicznej terytorium UE.

W przypadku ochrony atmosfery przed zanieczyszczeniem Rada UE przyjęła szereg dyrektyw dotyczących emisji siarki, zawartości ołowiu w paliwie, zawartości chlorofluorowęglowodanów w aerozolach, kontroli zanieczyszczenia atmosfery powodowanej przez wielkie zakłady przemysłowe. Nie udało się natomiast do końca uregulować norm i kontroli zanieczyszczenia powodowanego przez elekrowni i inne wielkie spalarnie, jak i przez pojazdy silnikowe.

Jeśli chodzi o zwalczanie zanieczyszczenia wody to Rada WE przyjęła kilka dyrektyw dotyczących: ochrony wód słodkich i słonych, powierzchniowych i głębinowych; norm jakościowych dla wody pitnej, słodkiej dla ryb i wody dla hodowli skorupiaków; limitu substancji toksycznych w odpływach (ściekach).

W zakresie gospodarowania materiałami toksycznymi w 1967 r. Rada uchwaliła dyrektywę regulującą klasyfikowanie, pakowanie i etykietowanie substancji niebezpiecznych. W 1986 r. począł funkcjonować Europejski Wykaz Istniejących Substancji Chemicznych. Na jego podstawie ustanowiono procedurę podawania do wiadomości, przeprowadzania ocen i kontrolowania używania substancji chemicznych.

Ustanowiono wspólne przepisy, regulujące maksymalnie dopuszczalny poziom hałasu w odniesieniu do niektórych emitentów hałasu, a mianowicie dla samochodów osobowych i ciężarowych, ciągników, samolotów, maszyn budowlanych, kosiarek. W latach dziewięćdziesiątych podjęto prace nad ustaleniem wspólnych przepisów regulujących maksymalnie dopuszczalny poziom hałasu dla pojazdów szybowych i helikopterów.

W latach 1975–1985 w ramach WE wypracowano wspólne przepisy, regulujące gromadzenie, składowanie i przetwarzanie odpadów, w tym przede wszystkim zużytego oleju, odpadów radioaktywnych, tlenku tytanu i pojemników po napojach. Uregulowano też zasady odprowadzania zanieczyszczeń do morza.

27 VI 1985 Rada uchwaliła dyrektywę nr 85/337 w sprawie badania zgodności z zasadami ochrony środowiska, publicznych i prywatnych projektów inwestycyjnych. Zgodnie z nią żaden publiczny czy prywatny projekt inwestycyjny nie może być wdrożony, zanim nie uzyska zgody odpowiednich władz krajowych z punktu widzenia ich zgodności z zasadami ochrony środowiska wypracowanymi w ramach WE. Jednocześnie ustaliła ona zasady współpracy państw w przypadku projektów inwestycyjnych w rejonach przygranicznych.

W 1987 r. rozpoczęto realizację programu NETT (Sieć Transferu Technologii w Dziedzinie Ochrony Środowiska Naturalnego), którego celem jest promowanie

prac w zakresie wypracowywania i stosowania w praktyce technologii proekologicznej (wymiana informacji, transfer technologii, doradztwo).

W przypadku większości problemów ochrony środowiska w ramach Wspólnot Europejskich nie wypracowano własnych zasad, lecz przystąpiono do stosownych konwencji międzynarodowych, w tym do Konwencji Paryskiej z 1950 r. i Konwencji Berneńskiej z 1979 r. Wspólnoty realizują natomiast własne programy ochrony flory i fauny w ramach kilkuletnich programów (w latach 1988–1992 realizowano czwarty czteroletni program).

7 V 1990 r. Rada stosownym rozporządzeniem, powołała do życia Europejską Agencję Ochrony Środowiska z siedzibą w Kopenhadze, która rozpoczęła działalność pod koniec 1993 r., oraz Europejską Sieć Nadzoru i Informacji o Środowisku. Instytucje te zbierają informacje, badają stopień zanieczyszczenia środowiska oraz nadzorują przestrzeganie zasad ochrony środowiska w państwach członkowskich. W 2002 r. Do instytucji tych przystąpiła także Polska.

W ramach Agencji realizowany jest Program Koordynacji Informacji w Dziedzinie Środowiska (CORINE), rozpoczęty już w 1983r. Polega on na zbieraniu i wymianie informacji na temat ochrony środowiska, określaniu źródeł zagrożenia dla przyrody, koordynowaniu programów ochrony środowiska. W połowie lat dziewięćdziesiątych Agencja rozpoczęła tworzenie systemu Europejskich Sieci Obserwacji Środowiska Naturalnego (EIONET).

W 1991 r. podjął działalność program LIFE, który stał się głównym instrumentem finansowanym na rzecz ochrony środowiska naturalnego w UE. Promuje on rozwój polityki ekologicznej i ustawodawstwa w zakresie ochrony środowiska.

W 1989 r. Komisja UE zainicjowała Europejski Program Klimatologii i Naturalnych Zagrożeń dla Przyrody (EPOCH). Promuje on i wspiera oraz koordynuje badania w zakresie klimatologii (przede wszystkim poświęcone warstwie ozonowej w atmosferze ziemskiej, ocieplanie się klimatu, erozja gleby), technologii przemysłowych oraz produkcji energii i produkcji rolnej przyjaznych dla środowiska naturalnego.

W 1990 Komisja UE zainicjowała program ENVIREG (Regionalne Środowisko Naturalne). Celem programu jest inicjowanie i finansowanie przedsięwzięć na rzecz ochrony środowiska naturalnego w skali regionalnej, szczególnie w regionach słabych ekonomicznie. Kontroluje emisję zanieczyszczeń do atmosfery, gleby i wody. Dofinansowuje inwestycje w zakresie utylizacji, przechowywania i likwidacji szkodliwych odpadów.

1991 r. Rada UE uchwaliła dziesięcioletni Specjalny Program Akcji na Rzecz Morza Północnego (NORSPA). Celem jego jest ochrona środowiska naturalnego Morza Północnego, w tym redukcja substancji toksycznych, ochrona wybrzeży morskich przed erozją.

21 V 1992 r. Komisja Europejska uchwaliła dyrektywę nr 43/92, na podstawie której państwa członkowskie zostały zobowiązane do identyfikacji i utworzenia do 2004 r. sieci obszarów chronionych, których celem jest ochrona różnorodności biologicznej naturalnych ekosystemów tych państw, ochrona fauny, flory i krajobrazu (tzw. Natura 2000).

29 VI 1993 r. Rada wydała rozporządzenie (nr 1863/93 w sprawie ustanowienia systemu zarządzania ochroną środowiska i systemu jego kontroli, zaś 24 IX 1996 r. uchwaliła dyrektywę (nr 61/91) w sprawie zintegrowanego zapobiegania zanieczyszczeniom i kontroli zanieczyszczeń środowiska.

3 XI 1998 r. Rada uchwaliła dyrektywę (nr 83/98) w sprawie jakości wody pitnej.

2 II 2000 r. została przyjęta Biała Księga w sprawie odpowiedzialności za środowisko. Postuluje ona zaostrzenie standardów ekologicznych dotyczących wód, powietrza, substancji niebezpiecznych, odpadów i emitowanego hałasu. Na jej podstawie już w 2000 r. przyjęto szereg aktów prawnych regulujących np. normy graniczne emisji substancji, które powodują niszczenie warstwy ozonowej (dyrektywa nr 2037/2000), kilka dyrektyw regulujących składowanie oraz utylizacji i spalania odpadów, wykorzystania biogazu. Podjęto prace nad wypracowaniem wartości granicznych i progów alarmowych emisji substancji zanieczyszczających powietrze, ustaleniu dopuszczalnego limitu hałasu emitowanego przez maszyny i urządzenia budowlane.

Poza harmonizowaniem prawa narodowego państw członkowskich w zakresie ochrony środowiska, stanowieniem wspólnego prawa ustanawiającego wspólne normy, wskaźniki i zasady ochrony środowiska, podjęte zostały też kroki na rzecz tworzenia systemu z jednej strony sankcji za naruszanie powyższych norm, z drugiej zaś strony bodźców ekonomicznych, premiujących przedsiębiorstwa przestrzegające te normy.

Działanie to zostało szczególnie rozbudowane podczas realizacji V programu akcji. Wprowadzono między innymi system kar oraz różnego typu opłat wobec osób zanieczyszczających środowisko, z których utworzono kilka funduszy, finansujących przedsięwzięcia zapobiegające zanieczyszczeniu środowiska lub usuwające szkody ekologiczne. Z drugiej strony państwa członkowskie, na podstawie wytycznych Komisji (nr 37/2002) z 3 II 2001 r., uzyskały prawo udzielania pomocy w zakresie ochrony środowiska.

Po roku 2000 w UE poczęto podejmować wstępne kroki na rzecz inkorporowania dwunastu państw, negocjujących z UE o pełne członkostwo, do polityki UE w zakresie ochrony środowiska. Problemem tym zajmuje się, chociaż powierzchownie, VI program akcji. Podjęto też działania na rzecz doprowadzenia tych państw do uczestnictwa w Europejskiej Agencji Ochrony Środowiska i Europej-

skiej Sieci Nadzoru i Informacji o Środowisku. 18 VI 2001 r. Rada uchwaliła decyzję (nr 213/2001), upoważniającą Komisję do podjęcia stosownych działań w tym kierunku.

r. Unifikacja ustawodawstw państw członkowskich. Od początku swego istnienia WE prowadzi szeroko zakrojone prace na rzecz unifikacji ustawodawstw państw członkowskich. Jednakże proces ten postępował zawsze z dużym opóźnieniem w stosunku do postanowień Traktatu WE, a w bardzo wielu dziedzinach nie został nawet zapoczątkowany z powodu sprzeczności interesów państw członkowskich. Wiele opracowanych projektów unifikacji prawa od szeregu lat czeka na wprowadzenie w życie. W 1975 r. została podpisana Konwencja Patentowa Wspólnoty, która stanowi, że patent uzyskany w jednym z krajów członkowskich WE rozciąga się na inne kraje członkowskie; jednak do końca 1990 r. nie weszła w życie. W 1990 r. podjęto działalność Biuro Znaków Handlowych Wspólnoty.

Pod koniec lat sześćdziesiątych w WE podjęto szeroko zakrojone prace nad zharmonizowaniem prawa narodowego spółek oraz nad koncepcją tworzenia tzw. spółki europejskiej. Wypracowano kilkanaście dyrektyw, które regulują ten problem. Pierwsza dyrektywa 68/151/ z 9 III 1968 r. zmierzała do zharmonizowania gwarancji, jakie są wymagane w państwach członkowskich od spółek dla ochrony interesów zarówno wspólników, jak i osób trzecich. Trzecia na przykład (nr 78/855) z 9 X 1978 r. dotyczyła łączenia się spółek akcyjnych; szósta (nr 82/891) z 17 XII 1982 r. dotyczyła podziału spółek; dziesiąta z 1988 r. dotyczyła publikowania informacji o spółkach, ich kapitału, fuzji wewnętrznych, rachunków spółek, podziału spółek, międzynarodowych fuzji spółek publicznych i ograniczonej odpowiedzialności, kwalifikacji kontrolerów spółek; dwunasta (nr 89/667) z 21 XII 1989 r. dotyczyła prawa spółek, odnoszącego się do jednoosobowych spółek z ograniczoną odpowiedzialnością.

25 VII 1985 r. Rada WE wydała rozporządzenie w sprawie Europejskiego Ugrupowania Interesów Gospodarczych (EUIG).

Podstawowymi cechami EUIG są:

– EUIG może powstać na podstawie umowy zawartej przez: spółki, mające siedziby w różnych krajach członkowskich; inne podmioty prawa publicznego lub prywatnego, mające siedziby w różnych państwach członkowskich; osoby fizyczne, prowadzące działalność w różnych państwach członkowskich; spółki, inne podmioty lub osoby fizyczne łącznie, mające siedziby w różnych państwach członkowskich. W każdym przypadku muszą być co najmniej dwie strony;

– EUIG powstaje na podstawie umowy, zawartej według prawa państwa, na terenie którego ma znajdować się jego siedziba;

– posiada firmę, składającą się z nazwy ugrupowania oraz dodatku EUIG;

- celem ugrupowania jest ułatwienie lub rozwijanie działalności gospodarczej jego uczestników, polepszenie lub powiększenie wyników tej działalności, nie zaś osiągnięcie zysków. Jego działalność musi być powiązana z działalnością gospodarczą uczestników i w stosunku do niej może mieć tylko charakter pomocniczy;
- EUIG nie może sprawować bezpośredniej lub pośredniej kontroli nad działalnością gospodarczą jego uczestników;
- może zatrudniać do pięciuset pracowników;
- nie może emitować akcji lub obligacji;
- działalnością EUIG kierują łącznie jego uczestnicy a ponadto osoba lub osoby fizyczne, wykonujące funkcje zarządu.

8 X 2001 r. Rada UE uchwaliła rozporządzenie nr 2157/2001 o Europejskiej Spółce Akcyjnej (*Societas Europaea*, SE) oraz dyrektywę 86/2001 w sprawie uczestnictwa pracowników w zarządzaniu SE. Rozporządzenie wejdzie w życie 8 X 2004 r., po wydaniu przez państwa członkowskie stosowanych przepisów wewnętrznych, implementujących rozporządzenie i dyrektywę do prawa krajowego. SE, obok marginesowej formy pod postacią Europejskiego Ugrupowania Interesów Gospodarczych, jest drugą – a za zarazem podstawową formą – ponadnarodowej spółki kapitałowej.

Podstawowymi cechami SE są:

- spółka może powstać poprzez: połączenie co najmniej dwóch spółek kapitałowych, utworzonych w co najmniej dwóch państwach członkowskich według ich prawa wewnętrznego; utworzenie spółki holdingowej w formie SE przez co najmniej dwie spółki kapitałowe, posiadające siedziby w co najmniej dwóch państwach członkowskich; przekształceniu w SE jednej spółki kapitałowej, o ile co najmniej od dwóch lat posiada ona co najmniej jedną spółkę córkę, podlegającą prawu wewnętrznemu innego państwa członkowskiego; utworzenie wspólnej polityki córki przez dwie spółki kapitałowe, utworzone według prawa wewnętrznego różnych państw członkowskich; utworzenie jednoosobowej spółki córki w formie SE przez istniejącą już SE;
- kapitał statutowy, podzielonego na akcje, musi wynosić co najmniej wysokość 120 tys. euro;
- w firmie SE, obok korpusu, musi istnieć dodatek w postaci – SE;
- posiada osobowość prawną;
- obok zgromadzenia wspólników – musi istnieć jeszcze co najmniej drugi organ – zarząd, a może być powołana do życia także rada nadzorcza;

- pracownikom spółek uczestniczących w tworzeniu SE winny być zagwarantowane takie same prawa w podejmowaniu decyzji w SE, jaki mieli oni w spółkach ich tworzących.

s. Współpraca w dziedzinie oświaty. Działalność WE na rzecz rozwoju współpracy państw członkowskich w dziedzinie oświaty została podjęta późno, gdyż dopiero na początku lat 70-tych. W 1975 r. Rada Wspólnot Europejskich utworzyła Europejskie Centrum Rozwoju Kształcenia Zawodowego z siedzibą w Salonikach. Celem jego jest prowadzenie badań specjalistycznych w dziedzinie kształcenia zawodowego, organizowanie stosownych konferencji, zbieranie i rozpowszechnianie informacji o systemach kształcenia zawodowego w państwach członkowskich, pilotowanie inicjatyw UE w zakresie kształcenia zawodowego, jak też doradzanie Komisji UE w tym względzie. W 1976 r. WE utworzyła Uniwersytet Europejski we Florencji. Prowadzi on studia podyplomowe na 4 wydziałach: historii cywilizacji, ekonomii, prawa, nauk politycznych i społecznych, na których studiuje jednorazowo przeciętnie 200 studentów. Po 3-letnich studiach jego absolwenci otrzymują stopień doktora. W jego ramach funkcjonuje też Centrum R. Schumana prowadzące interdyscyplinarne badania w zakresie integracji europejskiej. W 1980 r. rozpoczął działalność wspólny system informacyjny w dziedzinie oświaty (tzw. EURYDICE) z centralą w Brukseli, ułatwiający państwom członkowskim wymianę informacji na temat systemów kształcenia i ich organizacji w tych państwach, rozwijaniu współpracy międzynarodowymi organami, odpowiedzialnymi za oświatę, podejmowaniu inicjatyw oświatowych na szczeblu UE.

W 1987 r. utworzono system finansowy i prawny (tzw. ERASMUS), umożliwiający studentom z jednego kraju odbywanie części studiów w innym kraju, wspierający współpracę szkół wyższych w zakresie programów nauczania i współpracę naukowo-badawczą. Od 1995 r. wchodzi on w skład programu SOCRATES.

W jego ramach utworzono Europejski System Transferu Zaliczeń, który zapewnia kompatybilność oceniania i zaliczania studiów na różnych wyższych uczelniach.

W maju 1989 r. ministrowie oświaty zaaprobowali program LINQUA, promujący rozwój nauki języków obcych przez młodzież w latach 1990–1994, na realizację którego przeznaczono 250 mln ECU.

W latach 1988–1991 WE podjęła realizację szeregu innych programów, których celem jest szerzenie oświaty. Wśród nich należy wymienić programy dotyczące: szkolenia młodzieży (tzw. PETRA), szkolenia dorosłych (tzw. FORCE), szkolenia zawodowego (tzw. EUROTCHNET), wymiany nauczycieli (tzw. ORION), szkolenia kadr z krajów Europy środkowej (tzw. TEMPUS),

wymiany młodych pracowników (tzw. YES), dokształcania pracowników dla małych i średnich przedsiębiorstw (FORCE).

W 1995 r. rozpoczął działalność program SOCRATES, którego celem jest promowanie współpracy między wyższymi uczelniami, wspieranie nauki języków obcych, fundowanie stypendiów dla studentów, organizowanie seminariów dla nauczycieli, wymianę wykładowców, opracowywanie wspólnych planów nauczania. Od 1998 r. w programie tym biorą udział państwa z Europy środkowo-wschodniej.

W ramach programu SOCRATES – obok programu ERASMUS – funkcjonuje też inne programy. Jednym z nich jest program MINERVA, który pierwotnie od 1999 r. nosił nazwę ODL (Kształcenie Otwarte i na Odległość). Podstawowym celem programu MINERVA jest doskonalenie systemu nauczania na odległość i pomaganie przy pomocy tego systemu zdobywanie wiedzy przez osoby mieszkające daleko od ośrodków akademickich. Organizuje on seminaria dla nauczycieli i studentów w zakresie nowoczesnych metod nauczania na odległość wykorzystywania w tym celu internetu i poczty elektronicznej, ułatwianie im zdobywanie materiałów dydaktycznych.

Kolejnym programem realizowanym w ramach programu SOCRATES jest program GRUNDTVIG, który do 1999 r. nosił nazwę Adult Education (Kształcenie Dorosłych). Celem jego jest upowszechnianie wiedzy wśród osób dorosłych, niezależnie od posiadanego wykształcenia, wiedzy na temat kultury, historii i tradycji państw członkowskich oraz wiedzy o UE. W programie mogą brać udział instytucje (szkoły, organizacje społeczne, rozgłośnie radiowe i telewizyjne), których zadaniem jest upowszechnianie wiedzy wśród dorosłych.

W 1990 r. została powołana do życia Europejska Fundacja na Rzecz Kształcenia, która podjęła działalność faktycznie dopiero w 1995. Celem jej jest udzielanie pomocy państwom Europy środkowo-wschodniej w rozwoju oświaty zawodowej.

W 1994 r. rozpoczął działalność program LEONARDO DA VINCI, który przejął działalność niektórych dotychczasowych programów UE w dziedzinie oświaty, a mianowicie FORCE, IRIS, PETRA, COMETT i EUROTECNET. Celem jego jest wspieranie kształcenia zawodowego szczególnie poprzez promowanie projektów pilotażowych, wymianę i udzielanie staży dla kadry, prowadzenie badań w zakresie szkolenia zawodowego.

W ramach programu LEONARDO promuje się nawiązywanie współpracy między instytucjami zajmującymi się kształceniem zawodowym, w tym między szkołami a przedsiębiorstwami. Zbierane i upowszechniane są informacje w zakresie nowoczesnych metod kształcenia zawodowego, wspiera się też praktyczne wprowadzenie innowacji do tego kształcenia.

Z pomocy powyższego programu mogą korzystać także, osoby fizyczne i prawne z państwa Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu (EFTA), Malty, Cypru, a do końca lat dziewięćdziesiątych XX w. także z państw Europy środkowo-wschodniej.

Budżet programu LEONARDO na lata 1995–1999 wynosił 620 mln euro, zaś na lata 2000–2006 – ponad 800 mln euro.

W 1995 r. Komisja zainicjowała program COMENIUS. celem jego jest podnoszenie kwalifikacji nauczycieli, udzielanie im pomocy we wdrażaniu nowoczesnych metod nauczania, rozwijanie wielostronnego partnerstwa szkół z co najmniej z trzech państw członkowskich, organizowanie wizyt studyjnych i wymiany nauczycieli.

W tym samym roku została utworzona Europejska Fundacja na Rzecz Kształcenia z siedzibą w Turynie. Celem fundacji jest udzielanie państwom Europy środkowo-wschodniej oraz byłym republikom radzieckim pomocy w zakresie rozwoju w nich oświaty zawodowej. pomoc ta sprowadza się do przekazywania stosownym instytucjom z tych państw doświadczeń w tym zakresie instytucji z krajów UE, rozwijanie współpracy między tymi instytucjami, wspieranie finansowe powyższych instytucji z krajów Europy środkowo-wschodniej, jak też programów dokształcania zawodowego robotników i publikacji poświęconych systemom i metodom oświaty zawodowej.

t. Polityka kulturalna. Do czasu wejścia w życie Traktatu w sprawie Unii Europejskiej brak było podstaw prawnych do prowadzenia w ramach WE polityki kulturalnej. Zajmowały się nią sporadycznie Rada i Komisja, przy czym większość ich uchwał na ten temat miała charakter niewiązący. WE zajmowała się przede wszystkim:

- usuwaniem barier w handlu dobrami kulturalnymi, z wyjątkiem dóbr uznanych za skarby sztuki narodowej;
- poprawieniem sytuacji materialnej twórców poprzez: działanie na rzecz ujednoczenia krajowych przepisów w zakresie prawa autorskiego, zapewnienie twórcom udziału finansowego w przypadku „odsprzedaży” ich prac, subsydiowanie niektórej działalności twórczej;
- poszerzeniem kręgu odbiorców kultury poprzez: ustanowienie europejskiego miesiąca kultury, wybieranie każdego roku europejskiego miasta kultury, organizowanie rokrocznie europejskiego festiwalu filmowego, subsydiowanie tłumaczenia wielkich dzieł literatury współczesnej na mniej popularne języki;
- wspieraniem konserwacji w państwach członkowskich obiektów architektonicznych, będących dziedzictwem kultury europejskiej;

- wspieraniem rozwoju czytelnictwa poprzez ustanowienie: europejskiej nagrody literackiej, nagrody za najlepszy przekład dzieła literackiego, wydawaniem przewodnika po autorach i tłumaczach, stypendiów dla tłumaczy programów konserwowania dzieł wydawanych na tzw. papierze kwasowym;
- wspieraniem rozwoju i roli filmu i telewizji w propagowaniu kultury poprzez: uchwalenie przez Radę w 1986 r. zalecenia, aby państwa członkowskie przyjęły normy MAC (wielowarstwowych składników analogowych), które pozwalają na lepsze odtwarzanie dźwięku i obrazu, oraz zobowiązanie Komisji do rocznego przekazywania 100 mln ECU przez pięć lat na wsparcie jednoczesnej transmisji programów w systemie PAL i SECAM, opartych o normy MAC; uchwalenie przez Radę dyrektywy pod nazwą „Telewizja bez granic”, która zakazywała utrudnianie transmitowania programów z innych krajów UE, a jednocześnie zobowiązywała państwa członkowskie do przestrzegania zasady, że co najmniej 50% czasu antenowego winno być przeznaczony programom pochodzącym z państw UE, i do przeznaczania 10% budżetu państw, przeznaczonego na realizację programów na zakupy audycji z państw UE. W 1989 r. Rada ustaliła minimum standardu, jakiemu winny odpowiadać programy telewizyjne, by mogły być swobodnie rozpowszechniane na terenie całej WE, ustaliła limit czasowy reklamy w telewizji, upoważniła rząd do wydawania zakazów rozpowszechniania programów, o ile są moralnie szkodliwe.

W 1990 r. została podjęta realizacja programu pod nazwą KALEIDOSCOPE, której celem było wpieranie działalności artystycznej oraz współpracy między zawodowymi artystami, jak też następnie zachęcanie do twórczości artystycznej i kulturalnej oraz prezentowanie dorobku kulturalnego Europy. W ramach tego programu sponsorowano m.in. takie przedsięwzięcia jak Europejska Orkiestra Młodzieżowa i Europejska Stolica Kulturalna, współpraca kulturalna z instytucjami i artystami z Europy środkowo-wschodniej. W 1995 r. Rada UE uchwaliła pięcioletni program KALEIDOSCOPE 2000.

Traktat z Maastricht w Tytule XII nakreślił zadania UE w dziedzinie kultury. Istotą jej ma być przyczynianie się do rozwoju kultur państw członkowskich przy respektowaniu ich narodowej i regionalnej różnorodności i jednoczesnym uwypuklaniu wspólnego dziedzictwa kulturowego. Działalność UE ma na celu zachęcanie do współpracy między państwami członkowskimi oraz wspieranie i uzupełnianie ich działań w następujących dziedzinach:

- podnoszenie poziomu wiedzy oraz propagowanie kultury i historii narodów europejskich;
- zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego o znaczeniu europejskim;

- niekomercyjna wymiana kulturalna;
- twórczość artystyczna i literacka, w tym audiowizualna;
- współpraca z krajami trzecimi oraz stosowanymi organizacjami międzynarodowymi.

Realizując powyższe założenia na wniosek Komisji UE Rada w 1995 r. zainicjowała pięcioletni program pod nazwą ARIANE realizowany od 1996 r. na rzecz inicjowania tworzenia dzieł literackich, ich promowania w skali międzynarodowej, tłumaczenia na języki obce, rozwijania współpracy instytucji zajmujących się literaturą europejską, jak też między wydawnictwami literackimi, księgarniami i bibliotekami oraz stosownymi organizacjami międzynarodowymi. Ustanowiono też dwie nagrody pod nazwą ARISTEION – za twórczość literacką i za przekład. Na realizację programu przeznaczono 34 mln euro.

Również na wniosek Komisji Rada UE w 1995 r. uchwaliła drugi pięcioletni program pod nazwą RAPHEAL. Celem jego jest przyczynianie się do: zachowania dziedzictwa kulturalnego państw członkowskich UE oraz badanie jego stanu; inicjowanie i wspieranie tworzenia sieci partnerstwa z różnych państw członkowskich w dziedzinie kultury; zapewnienie dostępu do dziedzictwa kulturalnego powyższych państw; wspieranie działalności i doskonalenie umiejętności twórców i animatorów kultury; wspieranie współpracy w dziedzinie kultury z państwami trzecimi i organizacjami międzynarodowymi. Na realizację tego programu przeznaczono 67 mln euro.

W 1995 r. została podjęta realizacja programu MEDIA I, uchwalonego przez Radę w 1990 r. Celem programu było ułatwienie niezależnym producentom sztuki audiowizualnej dostępu do rynku europejskiego i światowego. W 1996 r. podjęto realizację kolejnego pięcioletniego programu pod nazwą MEDIA II. Zadaniem jego było przede wszystkim podnoszenie kwalifikacji pracowników w dziedzinie audiowizualnej w zakresie kierowania przedsiębiorstwami audiowizualnymi oraz wykonywania najnowszych technologii przy produkcji programów audiowizualnych. W 2000 r. podjęto realizację kolejnych analogicznych programów pod nazwą MEDIA Plus i MEDIA Training. W ramach pierwszego programu miano wspierać rozwój przemysłu audiowizualnego w UE, zaś w ramach drugiego – pomagać pracownikom przemysłu audiowizualnego w podnoszeniu ich kwalifikacji zawodowych.

u. Ochrona konsumentów. Traktat Rzymski nie zajmował się problemem ochrony konsumentów. Dopiero podczas spotkania szefów państw i rządów w 1972 r. wydano deklarację, w której stwierdzono, że rozwojowi ekonomicznemu musi towarzyszyć poprawianie jakości życia w ramach WE. W jej wyniku w kwietniu 1975 r. Rada uchwaliła pierwszy program ochrony konsumenta, w którym m.in. sformułowano pięć podstawowych praw konsumenta, a mianowicie prawo do:

ochrony zdrowia i bezpieczeństwa, ochrony interesów ekonomicznych, wynagrodzenia za szkody, informacji o edukacji, konsultacji. Miał on być uzupełniony przez wydanie konkretnych aktów prawnych. Kolejne plany były wprowadzone w życie w 1981, 1985, 1990 r.

Zadania WE w zakresie ochrony konsumenta zostały wytyczone dopiero przez Traktat w sprawie Unii Europejskiej a rozbudowane poprawkami dokonanymi przez Traktat Amsterdamski w Tytule XIV.

Największe rezultaty w zakresie ochrony konsumentów osiągnięto w zakresie prawa do zdrowia i bezpieczeństwa. W tym zakresie m.in.: sporządzono listę substancji oraz określono ich normy, które mogą być dodawane do artykułów spożywczych (np. środki konserwujące, barwniki); ustanowiono system kontroli klasyfikowania, handlu i oznakowania oraz wykorzystywania substancji toksycznych; wydano stosowne akty prawne regulujące testowanie, handel i patentowanie środków farmaceutycznych, bezpieczeństwo zabawek.

W zakresie ochrony interesów ekonomicznych konsumentów m.in.: w sierpniu 1985 r. została uchwalona dyrektywa w sprawie odpowiedzialności cywilnej producenta za szkody spowodowane konsumentom przez wady w ich produktach; w 1989 r. – dyrektywę, która pozwala konsumentom zwracać się do sądów, by reklamodawcy udowodnili, że tezy zawarte w ich reklamie są prawdziwe; w 1991 r. – rozporządzenie w sprawie rekompensaty finansowej tym pasażerom, którzy nie zostali przewiezieni w przewidzianym terminie z powodu przyjęcia nadmiernej liczby rezerwacji; w 1992 r. – dyrektywę nakładającą na państwa obowiązek stosowania wspólnych zasad kredytów konsumpcyjnych; w 1993 r. – dyrektywę zwalczającą nieuczciwe klauzule w umowach z konsumentami.

W listopadzie 1993 r. Komisja uchwaliła „Zieloną Księgę” w sprawie dostępu konsumentów do wymiaru sprawiedliwości i załatwiania sporów konsumpcyjnych na obszarze wspólnego rynku.

W 1985 r. w UE wprowadzono tzw. nowe podejście do harmonizacji przepisów technicznych produktów przemysłowych pod kątem wymagań związanych z ochroną bezpieczeństwa, zdrowia i interesów konsumenta. Na system ten w 2003 r. składało się 21 dyrektyw, dotyczących powyższych norm w odniesieniu do poszczególnych rodzajów produktów (np. wyrobów elektrycznych, zabawek, nieautomatycznych urządzeń wagowych, urządzeń medycznych, chłodziarek i zamrażarek, urządzeń liniowych do przewozu osób). Wyroby, które odpowiadają powyższemu wymogom, są oznaczane znakiem CE. Certyfikat uprawniający do używania znaku CE wydają uprawnione do tego krajowe placówki badawcze. Znak CE nie jest używany w odniesieniu do produktów niektórych branż, w przypadku, których (np. branży chemicznej) obowiązują inne przepisy.

W zakresie informacji i edukacji konsumentów w 1990 r. przyjęto trzyletni plan 22 przedsięwzięć w dziedzinie: zdrowia i bezpieczeństwa konsumentów, przedstawicielstwa konsumenckiego, transakcji handlowych obejmujących konsumentów. W 1993 r. rozpoczęto realizację drugiego trzyletniego planu który koncentrował się na: uregulowaniu produkcji kosmetyków oraz zabezpieczeniu przed nieuczciwymi firmami handlu, podniesieniu poziomu ochrony konsumentów oraz ich wiedzy w zakresie ich praw. W 1996 r. podjęto realizację trzeciego planu, który zajął się podniesieniem wiedzy konsumentów w dziesięciu dziedzinach w kontekście rozwoju technologicznego oraz w kontekście rozszerzenia się Unii Europejskiej.

Powołano do życia Komitet Konsultacyjny do spraw Konsumentów, który w 1989 r. zmienił nazwę na Radę Konsultacyjną do spraw Konsumentów, w 1995 r. na Komitet Konsumencki składający się z 39 członków w tym przedstawiciele europejskich organizacji do spraw konsumentów oraz Europejskiej Konfederacji Związków Zawodowych. Komitet pełni rolę konsultanta Komisji do spraw ochrony konsumentów.

w. Polityka w zakresie ochrony zdrowia. Traktat w sprawie WE w wersji pierwotnej nie przewidywał działalności WE na rzecz ochrony zdrowia. W Jednolitym Akcie Europejskim zasygnalizowano jedynie konieczność działań na rzecz ochrony zdrowia i harmonizacji podstawowych przepisów dotyczących bezpieczeństwa i higieny w miejscu pracy. Dopiero Traktat w sprawie Unii Europejskiej szerzej zajął się tym problemem.

Stanowi on, że UE winna przyczyniać się do zapewniania wysokiego poziomu ochrony zdrowia ludzkiego poprzez zachęcanie do współpracy w tej kwestii między państwami członkowskimi, jak też wspieranie ich działalności. Działalność ta ma na celu zapobieganie chorobom, zwłaszcza epidemiom, uzależnieniu od narkotyków, poprzez rozprzestrzenianie informacji na ich temat i szerzenie oświaty w zakresie ochrony zdrowia.

Pierwszym krokiem WE w tej kwestii była uchwała Rady Europejskiej z 1985 r. pod nazwą „Europa przeciw rakowi”, która zalecała Komisji wypracowanie wieloletnich programów na rzecz zwalczania raka, poprzez promowanie stosownych badań naukowych, prowadzenia kampanii informacyjnych na temat zwalczania chorób raka.

Pod koniec 1990 r. WE podjęła kolejny program „Europa przeciw AIDS”, którego celem jest przeciwdziałanie rozprzestrzenianiu się tej choroby.

W 1993 r. zainicjowano kolejny program, skupiający się na ergonomii, higienie oraz dialogu społecznym w miejscu pracy.

Wreszcie w 1995 r. Komisja wypracowała program na lata 1996–2000, którego celem jest zwalczanie narkomanii poprzez: jej zapobieganie, wymianę doświadczeń na ten temat, rehabilitację i resocjalizację narkomanów.

x. Polityka przemysłowa. Prace nad polityką przemysłową zostały podjęte w WE dopiero na początku lat siedemdziesiątych. Ich odzwierciedleniem był raport Spinelliiego pt. Program polityki przemysłowej i technologicznej, opracowany w 1973 r. W latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych w ramach tej polityki koncentrowano się przede wszystkim na przedsięwzięciach związanych z subsydiowaniem słabych przedsiębiorstw, rozwojem zaawansowanych technologii. W zasadzie jednak do końca lat osiemdziesiątych polityka przemysłowa leżała w gestii państw członkowskich.

Traktat w sprawie UE wprowadził do traktatu w sprawie WE art. 130 zmieniiony przez Traktat Amsterdamski na art. 157, poświęcony polityce przemysłowej. Celem tej polityki jest przede wszystkim wzmocnienie konkurencyjności gospodarek państw członkowskich. Kompetencje UE w tym zakresie są jednak niewielkie, gdyż nadal państwa członkowskie mogą też prowadzić własną politykę przemysłową.

UE działa na rzecz: dostosowania się przemysłów do zmian strukturalnych; powstawaniu inicjatyw służących rozwojowi przedsiębiorstw w UE, zwłaszcza małych i średnich; rozwoju współpracy między przedsiębiorstwami; lepszego wykorzystania potencjału przemysłowego, polityki inowacyjnej, badań i rozwoju technologii. Służyć ma to zwiększeniu wydajności i konkurencyjności przedsiębiorstw w ramach UE. W praktyce polityka przemysłowa zmierza do selektywnej ingerencji na rynku UE, przede wszystkim w celu ochrony „starych” gałęzi przemysłu państw członkowskich, umocnienia najbardziej młodych gałęzi przemysłu, wzmocnienia małych i średnich przedsiębiorstw na etapie prowadzenia przez nich badań technologicznych. Realizacja tych celów prowadzona jest poprzez pomoc finansową, popieranie badań, transfer technologii.

Działalność powyższa UE była szczególnie aktywna w latach 1975–1985. W okresie tym Komisja UE wypracowała programy strukturalne dla takich przemysłów, jak: żelazny i stalowy, stoczniowy, tekstylny, obuwniczy. Po raz drugi nasiliła się ona od połowy lat dziewięćdziesiątych, w wyniku rezolucji Rady UE z 21 XI 1994 r. w sprawie wzmocnienia konkurencyjności przemysłu UE. W działalności UE kładzie się szczególnie nacisk na: promowanie inwestycji niematerialnych (rozwoju technologii, wprowadzania innowacji, racjonalizacji, kształcenia zawodowego, nowych form organizacji pracy, wprowadzania systemów jakości, tworzenia sieci informacyjnych), rozwój współpracy przemysłowej, zapewnienie uczciwej konkurencji, monitorowanie sprawnego działania rynku wewnętrznego, upraszczanie procedur administracyjnych.

Polityka przemysłowa w ramach UE stanowiła zawsze przedmiot kontrowersji. W RFN postulowano nawet wykreślić art. 157 w Traktacie WE, dotyczący tej polityki. Złagodziła ją dopiero Biała Księga dotycząca wzrostu gospodarczego, konkurencyjności i zatrudnienia z 1993 r.

24 III 2000 r. Rada Europejska na sesji w Lizbonie postanowiła, że w ramach UE co roku będą ustalone wspólne priorytety polityki przemysłowej.

y. Spójność ekonomiczna i społeczna. Działalność WE na rzecz rozwoju integracji państw członkowskich przy zachowaniu spójności ekonomicznej i społecznej była w zasadzie prowadzona już od połowy lat siedemdziesiątych w ramach polityki regionalnej oraz polityki społecznej. Oficjalnie jednak cel ten został wytyczony przez Jednolity Akt Europejski a następnie rozbudowany przez Traktat w sprawie UE.

W praktyce WE koncentruje się na zmniejszeniu dysproporcji w stopniach rozwoju poszczególnych regionów i zmniejszenia zacofania regionów mających najmniej korzystne warunki, w tym obszarów wiejskich, jak też przekształcaniu upadających regionów przemysłowych. Cele te realizowane są przede wszystkim przez same państwa członkowskie, które w związku z tym winny koordynować w tym względzie swą politykę gospodarczą. Są one wspomagane w osiągnięciu powyższych celów przez fundusze strukturalne (Sekcję Ukierunkowania Europejskiego Funduszu Ukierunkowania i Gwarancji Rolnictwa, Europejski Fundusz Socjalny, Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego i Instrument Finansowy Ukierunkowania Rybołówstwa) oraz Europejski Bank Inwestycyjny i inne istniejące instrumenty finansowe.

Na podstawie postanowień Traktatu w sprawie UE został utworzony specjalnie dla realizacji tego celu *Fundusz Spójności*. U jego podstaw leży dążenie UE do równomiernego i stabilnego rozwoju oraz usunięcia dysproporcji w rozwoju między państwami członkowskimi. W ramach jego funkcjonowania szczególny nacisk jest kładziony na rozwój i współpracę regionów oraz przekształcenia strukturalne regionów słabiej rozwiniętych. Z jego środków finansowane są projekty dotyczące przede wszystkim rozwoju transportu, ochrony środowiska, infrastruktury energetycznej i telekomunikacyjnej.

Jego środki kierowane są do państw, w których poziom PKB na jednego mieszkańca jest niższy niż 90% średniej UE. Kryterium to spełniają następujące państwa: Hiszpania, Grecja, Portugalia i Irlandia. Dla powyższych państw ustalone zostały dolne i górne limity pomocy, biorąc pod uwagę ich PKB, liczbę ludności i wielkość ich powierzchni. W rezultacie na Hiszpanie przypada 61–63,5% całości środków Funduszu, Grecję – 16–18%, Portugalię – 16–18%, Irlandię – 2–6%.

Budżet Funduszu na lata 1994–1999 wynosił 15,5 mld euro, na lata 2000–2006 – 18 mld euro, w pierwszych czterech latach po 2,615 mld euro rocznie, w kolejnych trzech po 2,515 mld euro.

Fundusz Spójności nie należy wprawdzie do grupy funduszy strukturalnych, niemniej jednak jest także instrumentem polityki strukturalnej.

z. Tworzenie unii ekonomicznej i walutowej. Z chwilą zakończenia w 1968 r. budowy unii celnej w WE podjęto prace na rzecz dalszej integracji jej państw członkowskich, tj. utworzenia unii ekonomicznej i walutowej. Podczas spotkania szefów państw i rządów w grudniu 1969 r. nakreślono, opierając się na propozycji Komisji Wspólnot Europejskich z lutego 1960 r. (tzw. plan Barre'a), ogólne ramy przedsięwzięć w tym kierunku planując, że do końca 1990 r. zostanie w ramach WE utworzona unia ekonomiczna i walutowa. Jej utworzenie oznaczałoby, że mechanizm gospodarczy funkcjonowania wspólnego rynku przypominałby działania organizmu gospodarczego jednego państwa. Wymagało to także przekazania w gestię WE tych dziedzin polityki gospodarczej, które dotychczas podlegały wyłącznej kompetencji rządów państw członkowskich oraz wznowienia uprawnień – w tym wyposażenie w niektóre o charakterze ponadnarodowym – organów WE.

W konsekwencji powyższych ustaleń w styczniu 1970 r. Rada podjęła pierwsze wstępne kroki, a mianowicie postanowiła: wprowadzić obowiązek konsultowania się państw członkowskich przed powzięciem ważniejszych decyzji, mogących mieć reperkusje gospodarcze dla innych państw WE; wprowadzić obowiązek koordynacji polityki ekonomicznej, prowadzonej przez poszczególne państwa WE na lata 1971–1975; utworzyć system krótkoterminowej pomocy kredytowej w przypadku powstania w danym kraju trudności płatniczych zagrażających stabilności jego waluty.

8 II 1971 r. Rada na podstawie kolejnego projektu Komisji Wspólnot (tzw. planu Wernera) postanowiła, że do 1980 r. powinna zostać utworzona w ramach WE unia ekonomiczna i walutowa. Unia miała być realizowana w trzech etapach. W pierwszym, do końca 1973 r. miano: wprowadzić obowiązkowe konsultacje kursowe, ustanowić system średniookresowej pomocy finansowej dla państw mających poważne trudności w zrównoważeniu bilansu płatniczego, stopniowo wprowadzać politykę finansowo-gospodarczą WE do międzynarodowych stosunków finansowych.

W drugim etapie miało nastąpić scedowanie przez państwa członkowskie pewnych uprawnień w zakresie polityki gospodarczej i walutowej na rzecz WE. Szczegóły w tym zakresie i długość etapu oraz przedsięwzięcia w ramach trzeciego etapu miały być ustalone w terminie późniejszym.

W 1972 r. państwa członkowskie oraz Wielka Brytania i Irlandia zawarły porozumienie w sprawie zmniejszenia marży wahań kursów tych walut, których wahania miały wynosić do 2,25% w górę lub w dół od tzw. kursu centralnego, wyznaczonego każdorazowo przez stosunek poszczególnych walut do dolara. Następnie do tego systemu, określonego jako „wąż walutowy” lub „tunel walutowy”, przyłączyły się Dania, Norwegia i Szwecja, a w praktyce także i Austria. W wyniku kryzysu finansowego na świecie kilka państw wystąpiło z tego systemu, tak, że w 1978 r. w „tunelu walutowym” były jedynie kraje Beneluksu i RFN.

W kwietniu 1973 r. powołano do życia Europejski Fundusz Współpracy Walutowej o kapitale zakładowym wynoszącym 1,4 mld jednostek rozliczeniowych. Jego zadaniem było udzielanie państwom członkowskim pomocy w utrzymywaniu wahań kursów ich walut w ww. granicach przez udzielanie im krótkoterminowych kredytów w razie zaistnienia okresowych trudności w zrównoważeniu ich bilansu płatniczego.

11 III 1979 r. na mocy decyzji Rady Europejskiej z 5 III 1978 r. „wąż walutowy” został zastąpiony Europejskim Systemem Walutowym, określanym potocznie jako rozszerzona strefa stabilizacji kursów walut, do którego przystąpiły wszystkie państwa WE, z wyjątkiem Wielkiej Brytanii. Grecja przyłączyła się do Systemu w lipcu 1985 r., Hiszpania i Portugalia w sierpniu 1989 r. (wszystkie trzy państwa nie uczestniczyły jednak pierwotnie w mechanizmach regulowania kursów walutowych), zaś Wielka Brytania w październiku 1990 r. W 1988 r. Grecja, we wrześniu 1989 r. Hiszpania i Portugalia, włączyły swe waluty do mechanizmu regulującego kursy walutowe. W maju – Szwecja, a w czerwcu 1991 r. Norwegia włączyła swe waluty do Europejskiego Systemu Walutowego.

Europejski System Walutowy opiera się na umownej jednostce rozliczeniowej, określanej powszechnie w skrócie jako ECU (od pierwszych liter jej angielskiej nazwy European Currency Unit, w polskim tłumaczeniu – Europejska Jednostka Walutowa). Zastąpiła ona dotychczasową europejską jednostkę rozliczeniową (EAU), stosowaną we Wspólnotach Europejskich. ECU opiera się na „koszyku” walut państw członkowskich którego wartość ustala się codziennie według kursów tych walut (np. we wrześniu 1991 r. 1 ECU wynosiła 1,23155 dol).

Kursy poszczególnych walut w tym Systemie, podobnie jak w „węźu walutowym”, nie mogły się odchyłać więcej niż 2,25% w górę lub w dół od kursu centralnego. W przeciwieństwie do „węża walutowego” ustalono precyzyjnie, kiedy banki centralne państw członkowskich są zobowiązane interweniować na rynku walutowym, gdy istnieje niebezpieczeństwo większych wahań ich waluty, przez skupowanie lub wyprzedż tej waluty.

Utrzymano Europejski Fundusz Współpracy Walutowej, w którym państwa członkowskie zdeponowały 20% swych rezerw w dolarach i zlocie monetarnym (25 mld ECU czyli 33 mld dol.). Opierając się na tych środkach finansowych, Fundusz udziela państwom członkowskim tzw. odnawialne kredyty dla dokonywania powyższych interwencji na rynku walutowym. Stanowić miał on początek wspólnego systemu bankowego WE.

Założono, że z czasem System przejmie wszystkie istniejące w ramach WE urządzenia kredytowe, służące obronie kursów walut i rozwiązywaniu trudności płatniczych, w tym będzie prowadzić akcja interwencyjne w walutach państw członkowskich na zagranicznych rynkach finansowych. W przyszłości miał on być uprawniony do kreowania europejskiej jednostki walutowej (ECU) na bazie zdeponowanych w nim walut. W ten sposób miał powstać obok SDR (Specjalnych Praw Ciągnięcia, stworzonych przez Międzynarodowy Fundusz Walutowy, IMF) międzynarodowy środek rezerwowy i płatniczy, będący głównym środkiem płatniczym w międzynarodowych rozliczeniach państw zachodnioeuropejskich.

W pierwszych latach funkcjonowania Europejski System Walutowy był pod silną presją fluktuacji walut państw członkowskich, w wyniku czego w latach 1979–1983 zmuszony był aż 9 razy dokonywać urealnienia kursów walut. W latach następnych nastąpiła już poważna stabilność walut tych państw, w rezultacie czego w latach 1984–1988 przeprowadzi on tylko 2 takie operacje. Sytuacja powyższa pozwoliła gubernatorom banków centralnych państw członkowskich na podjęcie w czerwcu 1985 r. decyzji w sprawie umożliwienia międzynarodowym instytucjom finansowym i centralnym bankom państw nieczłonkowskich posiadania ECU jako środka płatniczego w rozliczeniach międzynarodowych.

Od początku 1992 r. Europejski System Walutowy przeżywał kolejny kryzys. Mianowicie waluty niektórych państw w nim uczestniczących okazały się być tak słabe, że banki centralne nie były w stanie utrzymywać ustalonych ich kursów poprzez dokonywanie interwencyjnych zakupów tych walut. W rezultacie jesienią 1992 r. z Systemu wystąpiła Wielka Brytania i Włochy, zaś w przypadku hiszpańskiej pesety i portugalskiego eskudo nastąpiła odpowiednio trzy i dwukrotna dewaluacja oraz zwiększono możliwość wahań kursów tych walut do 12% (do 6% w górę i w dół od kursu centralnego).

Od wiosny 1993 r. System ten przeżywał kolejny kryzys. W wyniku wysokiego poziomu niemieckich stóp procentowych, słabości szczególnie franka francuskiego oraz koordynowanych spekulacji giełdowych, banki centralne niektórych państw członkowskich przestały faktycznie interweniować w obronie ustalonych kursów najsłabszych walut tego Systemu. Zaistniało zagrożenie całkowitego rozpadu Europejskiego Systemu Walutowego. Po wyjątkowo dramatycznych i burzliwych obradach ministrów finansów państw WE pod koniec lipca 1993 r., postano-

wiono odstąpić od ciasnego gorsetu kursów wahań obowiązujących dotychczas w ramach Systemu. Pozwolono na sześciokrotne zwiększenie dotychczasowego marginesu kursu wahań walut w nim uczestniczących, tj. do 30%. Mianowicie od 1 VIII 1993 r. kursy wahań walut państw członkowskich uczestniczących w Europejskim Systemie Walutowym, mogą wahać się nie więcej niż 15% w górę lub w dół od kursu centralnego; wahania zaś marki i guldena winny nadal utrzymywać się dotychczas obowiązujących ramach. Centralne kursy walut pozostawiono bez zmian.

W praktyce oznaczało to faktyczne ustanowienie swobodnego rynku walutowego, co istotnie osłabiło rolę Systemu jako gospodarczego czynnika stabilizacyjnego oraz opóźni realizację unii gospodarczej i walutowej.

Do końca lat siedemdziesiątych nie realizowano większości przedsięwzięć, przewidywanych na pierwszy etap budowy unii ekonomicznej i walutowej. Jednocześnie nie dokonano modernizacji planu tej budowy, przyjętego w 1981 r. ani nie opracowano nowego planu. W wyniku sprzeczności interesów państw członkowskich, pogłębionych w istotny sposób kryzysem gospodarczym, który wybuch w 1973 r., zaniechano po prostu podejmowania nowych akcji na rzecz budowy tej unii, nie wyrzekając się jednak idei utworzenia jej w przyszłości, stosując politykę małych kroków.

Dopiero w Jednolitym Akcie Europejskim, który wszedł w życie 4 VII 1987 r., państwa członkowskie postanowiły, że do końca 1992 r. winny one ustanowić „prawdziwy rynek”. Zawierał on m.in. zobowiązania państw do współpracy w celu zapewnienia zgodności polityki ekonomicznej i gospodarczej we Wspólnocie, w szczególności w odniesieniu do zapewnienia wyrównanych bilansów płatniczych, stabilności walutowej i cenowej. Uregulowania te mają jednak bardzo ogólny charakter, co świadczyło, że nadal przynajmniej część państw członkowskich nie była skłonna do poważnego uszczuplenia swej suwerenności w powyższych dziedzinach.

We wrześniu 1988 r. utworzono specjalny komitet (gubernatorzy banków centralnych państw członkowskich, 2 przedstawiciele Komisji Wspólnot i 3 niezależnych ekspertów), któremu powierzono prowadzenie prac nad utworzeniem unii walutowej. Wypracował on plan (tzw. plan Delorsa), który zakładał, że 1 etap budowy unii walutowej winien rozpocząć się 1 VII 1990 r., kiedy to rządy powinny rozpocząć opracowywanie traktatu w sprawie unii, a który winien się zakończyć do końca 1990 r. W drugim etapie postulował zawarcie traktatu w sprawie unii europejskiej, utworzenie Europejskiego Banku Centralnego, ustalanie średnioterminowych wskaźników dla polityki ekonomicznej oraz niewiążących limitów w zakresie deficytu budżetowego; w trzecim zaś ustanowienie wspólnej

waluty, ustalanie wiążących limitów w zakresie deficytu budżetowego, ustalanie sztywnych kursów wymiany.

W czerwcu 1989 r. szefowie rządów państw WE zgodzili się na rozpoczęcie 1 etapu budowy unii z dniem 1 VII 1990 r., zaś w październiku 1990 r. zgodzili się (z wyjątkiem Wielkiej Brytanii) na rozpoczęcie 2 etapu w 1994 r. W grudniu 1990 r. rozpoczęła się konferencja międzyrządowa, której celem było przygotowanie ostatecznej wersji projektu utworzenia unii oraz stosownych zmian w Traktacie Rzymskim w świetle powyższych ustaleń. Wypracowała ona je w ciągu 1991 r., które zostały włączone do Traktatu w sprawie utworzenia Unii Europejskiej.

Pierwszy etap budowy unii ekonomiczno-walutowej rozpoczął się 1 VII 1990 r. i trwał do 31 XII 1993 r. W okresie tym koncentrowano się na utworzeniu wspólnego obszaru finansowego w zakresie liberalizacji świadczeń usług bankowych i ubezpieczeniowych oraz obrotu papierami wartościowymi. W lipcu 1990 r. zniesione zostały bariery w przepływie kapitału w ramach WE. Jednak Hiszpania i Irlandia – do końca 1992 r. a Grecja i Portugalia do końca 1994 r. uzyskały prawo przedłużenia terminu wprowadzania powyższej liberalizacji. Poczęto otwierać rachunki denominowane w ECU. Nominowane były przede wszystkim bankowe rachunki terminowe i *a'vista*, karty kredytowe, obligacje, weksle handlowe i skarbowe.

Wzmocniono też koordynację polityki ekonomicznej między państwami UE.

Drugi etap budowy unii ekonomicznej i walutowej rozpoczął się 1 I 1994 r. W styczniu podjął oficjalną działalność Europejski Instytut Walutowy z siedzibą we Frankfurcie, który praktycznie funkcjonował już od 1 XI 1993 r. Instytut, z jednej strony prowadził prace organizacyjne, których celem było doprowadzenie do powstania Europejskiego Systemu Banków Centralnych i Europejskiego Banku Centralnego; z drugiej zaś wspierał współpracę między narodowymi bankami centralnymi UE, pogłębiał koordynację narodowych polityk monetarnych oraz ujednolicanie ich w celu stabilizacji cen w UE. Ponadto Instytut sprawował nadzór nad Europejskim Systemem Walutowym. Wreszcie prowadził wstępne techniczne prace nad przygotowaniem przyszłych banknotów i monet wspólnej waluty.

Podjęto działania na rzecz całkowitego uniezależnienia banków centralnych od ich rządów. W tym celu wprowadzono zakaz zaciągania pożyczek przez rządy od tych banków oraz EBC w celu finansowania deficytów budżetowych, zniesiono uprzywilejowany dostęp sektora publicznego do instytucji finansowych, jak też wprowadzono zakaz pomagania przez UE i państwa członkowskie tym państwom, które znalazły się w trudnościach finansowych. Zabroniony też został bezpośredni zakup od instytucji sektora publicznego instrumentów ich zadłużenia przez te banki i EBC.

Na spotkaniu ministrów i prezesów banków centralnych w Walencji w październiku 1995 r. uzgodniono, że od 1 I 1998 r. operacje pieniężne i dewizowe będą dokonywane w ECU, a małe banki i osoby prawne i fizyczne będą mogły korzystać z walut narodowych maksimum do końca 2001 r., a potem w ciągu sześciu miesięcy będą winni zmienić swe aktywa i oszczędności w walutach narodowych na wspólną walutę.

Na podstawie projektu ogólnych wytycznych co do polityki gospodarczej państw członkowskich i UE, przygotowywanego przez Radę, Rada Europejska poczęła opracowywać wnioski dotyczące tej polityki, na podstawie zaś których Rada uchwała zalecenia pod adresem państw członkowskich.

Rada rozpoczęła kontrolowanie rozwoju gospodarczego w każdym państwie członkowskim i w UE oraz zgodności polityki gospodarczej z powyższymi wytycznymi, w celu zapewnienia ściślejszej koordynacji polityki gospodarczej i trwałej spójności działań gospodarczych tych państw na podstawie sprawozdań Komisji, opracowywanych w oparciu o informacje nadesłane jej przez te państwa. Jeśli Rada stwierdzi, że polityka gospodarcza państwa członkowskiego nie jest zgodna z wytycznymi, wymienionymi wyżej, lub stanowi zagrożenie dla właściwego funkcjonowania unii ekonomiczno-walutowej, może temu państwu wydać niezbędne zalecenie, jak też podać je do publicznej wiadomości.

Z kolei Komisja poczęła kontrolować zmiany sytuacji budżetowej i wysokość długu publicznego w państwach członkowskich pod kątem, czy nie dochodzi tam do rażących błędów z punktu widzenia unikania nadmiernego deficytu budżetowego. Jeśli dane państwo nie spełnia kryteriów w zakresie dyscypliny budżetowej zawartych w Traktacie UE Komisja przedkłada stosowny raport Radzie. Jeśli Rada potwierdzi stanowisko Komisji wydaje ona zalecenie takiemu państwu wskazujące wyjście z takiej sytuacji, które nie podaje się do wiadomości publicznej. Czyni to dopiero wówczas, gdy państwo w podanym przez Radę terminie nie zastosuje się do jej zalecenia. Jeśli państwo uporczywie nie stosuje się do zaleceń Rady, może ona powiadomić państwo o konieczności podjęcia przez nie, w określonym terminie, środków mających zmniejszyć jego deficyt.

W przypadku, gdy takie państwo nie podporządkuje się stanowisku Rady, może ona podjąć jedno z następujących działań:

- zażądać od tego państwa opublikowania dodatkowych informacji, określonych przez Radę, przed emisją obligacji lub papierów wartościowych;
- zwrócić się z prośbą do Europejskiego Banku Inwestycyjnego o zrewidowanie polityki pożyczkowej względem tego państwa;

- zażądać od tego państwa złożenie nieoprocentowanego depozytu w odpowiedniej wysokości w UE, do czasu, gdy – zdaniem UE – nadmierny deficyt zostanie skorygowany;
- nałożyć kary w odpowiedniej wysokości.⁹

Podczas sesji Rady Europejskiej w Madrycie w grudniu 1995 r. – na wniosek powyższej konferencji w Walencji – postanowiono, że przejście do trzeciego etapu nastąpi z dniem 1 I 1999 r. Jednocześnie postanowiono, że wspólna waluta państw członkowskich w ramach unii walutowej będzie nosić nazwę EURO. ECU będzie wymieniana na EURO w stosunku 1:1. ECU miała być wymieniana na EURO w stosunku 1:1. Wprowadzenie do obiegu EURO miało nastąpić 1 I 2002 r., wycofanie walut narodowych najpóźniej do 28 II 2002 r. Z chwilą rozpoczęcia trzeciego etapu EURO miała stać się samodzielną pełnoprawną jednostką pieniężną, w przeciwieństwie do ECU, która była wypadkową koszyku walut państw członkowskich. Postanowiono, że będą banknoty o nominałach 5, 10, 20, 50, 100, 200 i 500 EURO, oraz monety o nominałach 1, 2, 5, 10 i 50 centów oraz 1 i 2 EURO. Banknoty miał emitować Europejski Bank Centralny, zaś monety – za zgodą tego Banku – mogły emitować również narodowe banki centralne.

Na konferencji ministrów finansów i prezesów banków centralnych państw członkowskich w Dublinie w grudniu 1996 r. uzgodniono Pakt dla Stabilizacji i Wzrostu, którego celem jest stabilizacja budżetowa państw członkowskich. Przyjęto też system kar wobec krajów, które naruszają dyscyplinę budżetową. Istotą jego jest zasada, że kary – poza specyficznymi wyjątkami – będą nakładane na państwa, które przekroczą 3% PKB deficytu budżetowego.

Uzgodniono też podstawy przyszłego mechanizmu kursowego, którego celem jest połączenie krajów, będących w unii ekonomiczno-walutowej, z krajami członkowskimi będącymi poza tą unią. Ustalono też mechanizm kursowy II (tzw.

9 W końcu 2001 r. Komisja wszczęła postępowanie dyscyplinarne wobec RFN i Portugalii w ramach tzw. procedury w przypadku nadmiernego deficytu, którym nie udało się utrzymać pułapu deficytu budżetowego ustalonego w Pakcie Stabilizacji i Wzrostu. W lutym 2002 r. Rada w składzie ministrów finansów (tzw. Ecofin), pod naciskiem RFN i Francji, nie zatwierdziła procedury Komisji, a tym samym wstrzymała powyższe postępowanie. W listopadzie 2002 r. Ecofin zgodziła się na wszczęcie powyższej procedury wobec Portugalii. Jednocześnie w listopadzie 2002 r. Komisja po raz drugi wszczęła postępowanie wobec RFN w związku z ponownym niebezpieczeństwem utrzymania pułapu budżetowego za rok 2002, które ma wynieść około 3,8%, oraz procedurę tzw. wczesnego ostrzegania wobec Francji, która to procedura jest stosowana wobec krajów zbliżających się do górnego pułapu limitu deficytu budżetowego. RFN uniknęła kary w wysokości grzywny wynoszącej 0,2% PKB plus 0,1% PKB za każdy punkt procentowy deficytu powyżej limitu deficytu budżetowego w wyniku obietnicy, że w 2003 r. deficyt ten spadnie poniżej 3%.

Przestrzeżenie limitu deficytu budżetowego, ustalonego w powyższym Pakcie, staje się aktualnie iluzoryczne. Rząd RFN, a za jego przykładem także rządy Portugalii, Włoch i Francji przyjęły bowiem stanowisko, że ważniejszy jest wzrost gospodarczy od deficytu budżetowego.

Europejski System Walutowy II), którego zadaniem ma być stwarzanie możliwości unikania zbyt dużych wahań kursów walut w państwach członkowskich, które z powodu zbyt wysokiego deficytu budżetowego nie mogą wejść do unii walutowej. Zgodzono się, że Europejski Bank Centralny będzie występować w obronie walut państw uczestniczących w tym Systemie, gdyby groziło im istotne zachwianie ich kursów.

W grudniu 1997 r. Rada Europejska postanowiła, że Rada Koordynacji Polityki Finansowej (tzw. Rada Euro), która będzie grupować wszystkie państwa UE, w tym nie należące do unii walutowej. Ostatnie nie będą miały jednak brania udziału w obradach dotyczących wspólnej waluty.

2 V 1998 r. Rada Europejska podjęła decyzję, że w skład unii ekonomiczno-walutowej wejdą wszystkie państwa UE, z wyjątkiem Grecji, Szwecji i Wielkiej Brytanii, których rządy ogłosiły, że nie przystąpią do niej z dniem 1 I 1999 r. 19 VI 2000 r. Rada Europejska na wniosek Grecji postanowiła włączyć to państwo do unii ekonomiczno-walutowej z dniem 1 I 2001 r. 28 IX 2000 r. Duńczycy w referendum większością ponad 53% głosów wypowiedzieli się przeciwko wejściu ich kraju do unii walutowej.

W czerwcu 1997 r. uruchomiono Transeuropejski Zautomatyzowany System Ekspresowego Transferu Płatności (TARSET), którego celem jest ekonomiczne przekazywanie płatności, powiązanie banków narodowych z Europejskim Systemem Banków Centralnych.

1 I 1999 r. w UE rozpoczęto realizację trzeciego etapu budowy unii ekonomiczno-walutowej. W czerwcu 1998 r., a więc na pół roku przed planowanym terminem, rozpoczął działalność Europejski Bank Centralny z siedzibą we Frankfurcie nad Menem.

1 I 2002 r. wprowadzono euro do obiegu w UE, które funkcjonowało obok walut narodowych. Poszczególne państwa członkowskie w różnych tempach wycofywały swoją walutę narodową. Od 1 III 2002 r. w obiegu w UE było już wyłącznie euro.

z¹. Polityka wizowa, azylowa, imigracyjna i inne, dotyczące swobodnego przepływu osób.

– *Umowy z Schengen.* W związku z nasilaniem się nielegalnej emigracji do państw WE obywateli z państw trzecich i w rezultacie tego wzrostu terroryzmu, handlu bronią i narkotykami, Rada Europejska podczas sesji w czerwcu 1984 r. w Fontainebleau określiła zasady polityki Wspólnot na ich granicach zewnętrznych. Na ich podstawie Francja, RFN i kraje Beneluxu podpisały w Schengen 14 VI 1985 r. umowę, określaną jako Schengen I, przewidującą: stopniowe znoszenie kontroli na wspólnych granicach wewnętrznych i zastąpienie jej w przyszłości

kontrolami na granicach zewnętrznych, ustanowienie swobodnego przepływu ich obywateli, przy zachowaniu możliwości ograniczeń z racji porządku i bezpieczeństwa publicznego, harmonizację polityki imigracyjnej wobec obywateli państw trzecich, w tym zasad kontroli na granicach zewnętrznych Wspólnot. Umowa ustalała ponadto wspólne działania w walce z przestępczością zorganizowaną, przemycem narkotyków, terroryzmem. przewidywała również podjęcie ścisłej współpracy policji państw członkowskich, jak też ustanowienie systemu ich współpracy sądów w sprawach karnych i cywilnych. Wreszcie przewidywała ona harmonizację prawa regulującego podatek od wartości dodanej, liberalizację polityki celnej między tymi państwami i zmianę procedury odpraw towarów w transporcie drogowym. Umowa weszła w życie dopiero 26 III 1995 r.

27 XI 1990 r. do umowy przyłączyły się Włochy, 25 VI 1991 r. – Hiszpania i Portugalia, w listopadzie 1992 r. – Grecja, w kwietniu 1995 r. Austria, w grudniu 1996 r. – Dania, Finlandia i Szwecja. Ponadto do umowy przystąpiły dwa państwa nieczłonkowskie – Islandia i Norwegia. Stronami umowy nie jest natomiast Irlandia i Wielka Brytania.

19 VI 1990 r. zostało podpisane w Schengen tzw. porozumienie wykonawcze do powyższej umowy, określane jako Schengen II. Weszło ono w życie 26 III 1995 r. Określiło ono wymogi, jakie muszą spełniać osoby, przekraczające granicę zewnętrzną UE, ustalało, które państwo jest władne w ramach UE przyznać azyl osobom spoza UE, jak też ujedynolico warunki udzielania wiz, ich rodzaje i wzór, przewidywało też utworzenie kilku wspólnych instytucji.

Porozumienie, zniosło ostatecznie kontrolę na wspólnych granicach wewnętrznych jego państw – stron.

Z drugiej strony porozumienie ustanawiało szereg zasad wspólnych dla jego stron, w zakresie współpracy sądowej. Przewiduje ono m.in. wprowadzenie przepisów służących wzmocnieniu gwarancji procesowych, ułatwieniom w zakresie przekazywania dokumentów między sądami w zakresie postępowania karnego, zmniejszeniu formalności w zakresie wykonywania wyroków karnych wydanych w innym państwie, należącym do obszaru Schengen.

Przewidywało ono też przyjęcie wspólnych zasad dotyczących posiadania, transportu oraz obrotu bronią palną i amunicją, wreszcie stworzenie Szengenckiego Systemu Informacyjnego (SIS).

W ten sposób w 1995 r. powstał tzw. obszar Schengen, na terenie którego przewidziano utworzenie w przyszłości swobodnego przepływu osób (obywateli państw UE, obywateli państw trzecich, o ile legalnie przekroczyli zewnętrzną granicę UE, oraz legalnych imigrantów), bez dokonywania jakichkolwiek czynności administracyjnych i względem którego miała być wprowadzona wspólna polityka wizowa i azylowa.

W związku z opóźnieniem się ratyfikacji tych aktów prawnych pierwotnie w skład obszaru Schengen wchodziło siedem państw: Francja, RFN, kraje Beneluksu, Hiszpania i Portugalia. Następnie do 1998 r. w jego skład weszły ponadto Austria, Włochy, Szwecja, Grecja i Finlandia oraz Dania, ale na szczególnych zasadach (w przypadku każdorazowej decyzji Rady o podjętej na podstawie umów z Schengen ma sześć miesięcy czasu na stwierdzenie, czy taka decyzja ją obowiązuje). W 2001 r. stronami tych układów stały się Irlandia i Norwegia.

Zgodnie z tym porozumieniem, aby przekroczyć granicę zewnętrzną UE obywatele państw trzecich muszą posiadać, o ile UE nie zawarła z danym państwem umowy o zniesieniu wymogu posiadania wizy, ważną wizę, nie mogą figurować na liście osób niepożądanych w UE, wreszcie muszą posiadać środki finansowe na opłacenie kosztów podróży.

W przypadku starania się obywatela państwa trzeciego o azyl przyjęto zasadę, że wniosek azylowy może być rozpatrzony tylko przez jedno państwo. Jeśli dany obywatel przyjechał legalnie do UE, to właściwym państwem do rozpatrzenia wniosku azylowego jest to, które wydało mu wizę. Natomiast, gdy dany obywatel przybył do UE nielegalnie, to właściwym państwem w tej kwestii jest państwo, przez którego granice przedostał się on do UE.

Ustalenia powyższe miały ukrócić powszechnie stosowaną przez imigrantów w UE praktykę przenoszenia się z jednego do innego kraju UE i składania ponownego wniosku o azyl, gdy uzyskali umowę na stały pobyt w jednym z krajów UE.

Równoległe z porozumieniem Schengen II została 15 VI 1990 r. zawarta konwencja w Dublinie w sprawie określania odpowiedzialności państwa za rozpatrywanie wniosków azylowych. Precyzuje i uzupełnia w tej sprawie postanowienia powyższego porozumienia. Weszła ona w życie 6 VII 1994 r.

Wreszcie porozumienie Schengen II ujednoliciło wzór i rodzaje wiz. Wizy zostały podzielone na dwie kategorie. Wizy krótkoterminowe wydawane są na trzy miesiące i zezwalają na pobyt na całym terytorium UE. Wizy długoterminowe pozwalają na pobyt jedynie na terytorium państwa, które wydało taką wizę, co nie oznacza pozbawienia jej posiadacza prawa do krótkoterminowego pobytu na terytorium innych państw UE.

Wprowadzenie w życie powyższych ustaleń wymaga przyjęcia wielu dodatkowych porozumień, z których nie wszystkie zostały wypracowane do końca 2001 r.

W 2004 r. UE zamierza wprowadzić obowiązek wydawania przez państwa członkowskie nowej generacji wiz. Mają one, oprócz dotychczas zawieranych w nich danych, zawierać elektroniczny opis twarzy posiadacza wizy, zdjęcie jego tęczówki i linii papilarnych.

Jednocześnie ma być utworzony wizowy system informacyjny (VIS), kosztem 70 mln euro. Mają być w nim umieszczone dane obywateli spoza UE, którzy przekroczyli jej granice.

Pierwotnie umowy z Schengen nie wchodziły w skład *acquis communautaire*, a miały charakter współpracy międzyrządowej.

Problematykę dotyczącą polityki wizowej, imigracyjnej i azylowej oraz innych polityk dotyczących przepływu osób podjął Traktat w sprawie UE. Mówił on jedynie o współpracy państw członkowskich w zakresie ujednoczenia tych polityk. Stanowiły one podstawową część problematyki filaru trzeciego.

Jak już wyżej stwierdzono na podstawie porozumienia Schengen II z 1990 r. postanowiono utworzyć wspólny zautomatyzowany informacyjny system o przestępcach pod nazwą Schengenński System Informacyjny (SIS). Został on uruchomiony 25 III 1995 r. Celem jego jest zwiększenie efektywności kontroli na zewnętrznych granicach obszaru Schengen, jak też zapewnienia bezpieczeństwa jego państwom członkowskim. Rejestruje się w nim dane o osobach, bez względu na obywatelstwo, które: są poszukiwane w UE w związku z popełnieniem przestępstwa, którym odmawia się wjazdu na teren UE, podlegają obserwacji policji, winny stanąć przed sądem w UE, jako świadkowie, a którym nie można było doręczyć wezwania.

Ponadto rejestruje się w nim dane o skradzionych pojazdach, broni, gotówce, dokumentach tożsamości i dokumentach in blanco.

Głównym elementem jest centralny komputer w Strasburgu (C-SIS). Policja państw – stron umów z Schengen jest zobowiązana wpisywać do komputera dane o powyższych osobach. Otrzymawszy jakieś dane z jednego państwa, komputer centralny nie tylko rejestruje je u siebie, ale automatycznie przekazuje je do odpowiednich systemów informacyjnych pozostałych państw członkowskich. W państwach tych bowiem zostały powołane terminale krajowe SIS (N-SIS). Wreszcie zostały utworzone biura SIRENE, zajmujące się obsługą N-SIS (udzielaniem tzw. szybkich informacji na życzenie służb granicznych podczas kontroli osób wjeżdżających na teren obszaru Schengen).

Dane zawarte w SIS podlegają ochronie, a dostęp do nich mają wyłącznie organy krajowe, odpowiedzialne za kontrole graniczną oraz organy prowadzące kontrole policyjne i celne wewnątrz kraju, jak też organy koordynujące te kontrole oraz organy właściwe w sprawach cudzoziemców (np. konsulowie). Dostęp do tych informacji jest całodobowy.

Każda osoba ma prawo zasięgać informacji na temat danych o niej zgromadzonych w SIS. Stosowny wniosek w takiej sprawie winna ona złożyć we własnym kraju urządzie administracji publicznej, który kontroluje ochronę danych osobowych.

Terminy ważności wpisu do SIS wynoszą: po 3 lata dla osób poszukiwanych i pojazdów, 1 rok dla osób do nadzorowania; 5 lat dla banknotów i dowodów tożsamości, 10 lat dla broni i blankietów dowodów tożsamości.

W końcu 2002 r. liczba danych w SIS wynosiła około 11 tys.

W grudniu 2001 r. Rada i Komisja stworzyły podstawy prawne do budowy SIS II, która ma być zakończona w końcu 2006 r. W jego ramach przewiduje się m.in. gromadzenie dodatkowych danych i cech osobowych o osobach w nich rejestrowanych (np. odcisków palców i innych oznaczeń biometrycznych, dodatkowych informacji dla służb wywiadowczych). Dyskutuje się też projekt zbudowania dodatkowej ściśle chronionej bazy w zakresie terroryzmu.

Jednocześnie przewiduje się zwiększenie liczby podmiotów uprawnionych do dostępu do SIS w tym o Europol, Eurojust, służby ochrony państwa, służby migracyjne oraz odpowiedzialne za walkę z przestępczością finansową i za rejestrację samochodów, agencje kredytowe.

W oparciu o postanowienia Traktatu UE 10 III 1995 r. oraz 27 IX 1996 r. zostały zawarte dwie konwencje, których celem ma być uproszczenie procedur ekstradycyjnych między państwami członkowskimi. Nie weszły one w życie do 2002 r. z powodu nie ratyfikowania ich przez wszystkie te państwa.

Traktat Amsterdamski z 1997 r. przeniósł problematykę azylową, wizową, imigracyjną i inne, dotyczące swobodnego przepływu osób do filaru pierwszego, z wyjątkiem problematyki SIS. W ten sposób umowy z Schengen weszły w skład *acquis communautaire*.

Na podstawie protokołu załączonego do Traktatu Amsterdamskiego państwa, które chcą przystąpić do UE zobowiązane są do pełnego wdrożenia do swego prawa wszystkich norm z Schengen, w tym do instytucjonalizacji współpracy z SIS.

Po wejściu jego w życie w 1999 r. zostały powołane trzy wyspecjalizowane organy do powyższej problematyki, a mianowicie: Grupa Strategiczna do Spraw Migracji, Granic i Azylu, Grupa Wyższych Funkcjonariuszy do spraw Azylu i Migracji, Komitet do Spraw Prawa Cywilnego. Większość zaś funkcji Komitetu Koordynacyjnego z filaru trzeciego, przejął Stały Komitet Przedstawicieli, wspomagany przez komitet ekspertów.

Sesja Rady Europejskiej, która odbyła się w Tampere w dniach 15–16 X 1999 r. w celu ograniczenia napływu imigrantów z państw trzecich, wezwała państwa członkowskie do udzielania tego typu państwom pomocy w celu zwalczania bezrobocia, podniesienia stopy życiowej w nich, jak też wspierania w nich rozwoju demokracji i praworządności.

Jednocześnie zaleciła ona państwom członkowskim zawieranie umów readmisyjnych z państwami trzecimi, z których rekrutują się głównie imigranci w UE.

Na podstawie decyzji Rady UE (nr 2000/596) z 28 IX 2000 r. został utworzony Europejski Fundusz na Rzecz Uchodźców. Celem jego jest wspieranie przedsięwzięć, które służą przyjmowaniu uchodźców w państwach UE, udzielanie im pomocy społecznej, opieki zdrowotnej i zdobywanie zawodu, z drugiej zaś pomaganie im w powrocie do ich ojczyzny. Z funduszu może być pokrywane do 50% kosztów powyższych przedsięwzięć, chociaż w przypadku dofinansowania z Funduszu Spójności – nawet do 75% tych kosztów. Budżet Funduszu na lata 2000–2004 wynosi 216 mln euro.

11 XII 2000 r. Rada UE uchwaliła rozporządzenie nr 2725/2000 dotyczące ustanowienia Europejskiego Zautomatyzowanego Systemu Rozpoznawania Odcisków Palców (EURODAC). 28 II 2002 r. Rada przyjęła przepisy wykonawcze do powyższego rozporządzenia, które umożliwiły uruchomienie stosowania powyższego systemu. EURODAC jest głównym elementem wspólnej polityki imigracyjnej państw UE. Stanowi on skomputeryzowany system gromadzenia, przesyłania i przetwarzania danych daktyloskopijnych oraz danych osobowych, dotyczących osób, które złożyły wnioski o zgodę na pobyt w UE. Utworzono skomputeryzowaną centralną bazę danych, do której poszczególne państwa zobowiązane są przysyłać dane o osobach starających się o zgodę na pobyt na ich terytorium. Państwa zobowiązane są pobierać odciski palców od wszystkich powyższego typu osób, które ukończyły 14 lat. Są one przechowywane w bazie centralnej przez 10 lat a następnie automatycznie wymazywane. Dane te są porównywane z danymi osób, które już starały się o zgodę na pobyt. Baza danych zarządzana jest przez jednostkę centralną.

Pod koniec lat dziewięćdziesiątych Rada UE uchwaliła szereg decyzji w sprawie wzmocnienia politycznego dialogu i współpracy między UE oraz ONZ w zakresie polityki azylowej i pomocy dla uchodźców. Z kolei Rada Europejska na swej sesji w Geteborgu w dniach 15–16 czerwca 2001 r. zalecała zawarcie przez UE stosownych porozumień z ONZ o współpracy między nimi w powyższych dziedzinach.

Sesja Rady Europejskiej, która odbyła się w Laeken w dniach 15–16 XII 2001 r., wezwała do integracji polityki państwa członkowskich w zakresie azylu i imigracji, rozwoju europejskiego systemu informacji w zakresie migracji, zawierania umów o readmisji imigrantów, przyjęcia wspólnych standardów w zakresie azylu i łączenia rodzin, wypracowania pojęcia „uchodźca”.

W pierwszej połowie 2002 r. Rada przyjęła plan zwalczania nielegalnej imigracji, plan zarządzania wspólną granicą zewnętrzną UE i dyrektywę ustalającą minimum wymogów, jakie musi spełniać kandydat starający się o azyl w

państwach UE, zaś Komisja wydała Komunikat „Ku zintegrowanemu zarządzaniu zewnętrznymi granicami państw członkowskich Unii Europejskiej”, który przewidyuje między innymi utworzenie europejskiej straży granicznej.

Sesja Rady Europejskiej, która obradowała w Sewilli w dniach 21–22 VI 2002 r. zaleciła przyśpieszenie realizacji ustaleń jej sesji w Tampere w 1999 r. Jednocześnie wezwała do przyśpieszenia prac nad wspólną polityką UE w zakresie azylu i imigracji. Zaleciła utworzyć „bez zwłoki” w ramach Rady jednostkę organizacyjną, składającą się z szefów służb kontroli granicznej państw członkowskich.

Wreszcie zleciła Radzie i Komisji podjęcie m.in. następujące przedsięwzięcia:

- do końca 2002 r. – podjęcie wspólnych pilotażowych projektów i operacji na granicach zewnętrznych oraz stworzenie sieci łącznikowych urzędników imigracyjnych państw członkowskich;
- do końca maja 2003 r. – opracowanie wspólnych podstaw programowych, obowiązujących przy szkoleniu funkcjonariuszy straży granicznej; przeprowadzenie przez Komisję studiów w zakresie podziału kompetencji między UE a państwami członkowskimi w zakresie zarządzania granicami zewnętrznymi UE.

W 1998 r. Rada UE podjęła uchwałę w sprawie uruchomienia pierwszego pięcioletniego programu pod nazwą ODYSSEUS, przeznaczając na jego realizację 12 mln euro. Celem tego programu jest: promowanie i wspieranie współpracy między urzędami zajmującymi się realizacją polityki w zakresie azylu i imigracji oraz ochrony granic zewnętrznych UE, jak też w zakresie kształcenia i podnoszenia kwalifikacji urzędników zajmujących się problemami azylu i imigracji, funkcjonariuszy straży granicznej i pracowników konsulatów, organizowanie wymiany powyższych osób, zwalczanie nielegalnej imigracji, fałszowania dokumentów służących tej imigracji, promowanie badań problemów dotyczących azylu i imigracji. W programie mogą brać udział nie tylko państwa członkowskie, ale także państwa stowarzyszone a nawet kraje trzecie.

z². Polityka informacyjna

W prawie unijnym nie ma specjalnego aktu prawnego ani odrębnego rozdziału w nim, który zajmowałby się polityką informacyjną UE. Natomiast w poszczególnych przepisach regulujących działalność niektórych organów UE lub realizację procesów integracyjnych w poszczególnych dziedzinach życia gospodarczego, społecznego i innych mówi się między innymi, że w ramach tej działalności będzie się informować o procesach integracyjnych zachodzących w danej dziedzinie, jak też inspirować i wspierać powstanie różnego typu transeuropejskich syste-

mów informacyjnych oraz działalność informacyjną w tym zakresie instytucji narodowych.

UE prowadzi aktywną działalność na rzecz upowszechniania informacji o procesach integracyjnych zachodzących w jej ramach. Przybiera ona różnorakie formy. Większość z nich prowadzona jest z inicjatywy lub pod auspicjami Komisji UE.

Z jednej strony Komisja wydaje liczne periodyczne i nieregularne publikacje o charakterze ogólnym oraz specjalistycznym, o czym szerzej w pkt. 1 Cd rozdziału szóstego.

Z drugiej strony Komisja utworzyła w szeregu krajach własne ośrodki informacyjne. Jednocześnie z tej inicjatywy od 1987 r. zaczęły być tworzone narodowe Centra Euro-Info, których w 2003 r. było około 350. Centra te gromadzą informację wydawaną przez UE i udostępniają ją zainteresowanym, przede wszystkim przedsiębiorstwom i ich stowarzyszeniom oraz wyższym uczelniom i innym placówkom oświatowym. Jednocześnie zachęcają one do korzystania z różnorodnych form pomocy, świadczonej przez UE.

W latach dziewięćdziesiątych w kilkunastu państwach nieczłonkowskich z Europy środkowo-wschodniej z inicjatywy Komisji UE zostały utworzone Centra Korespondencyjne Euro-Info, których funkcje są zbliżone do pierwszych centrów.

Wreszcie podejmowana jest realizacja dwojakiego rodzaju programów informacyjnych, które obok informacji na temat instytucji i najnowszych mechanizmów funkcjonowania UE – upowszechniają najnowsze informacje na temat i środków zwiększania efektywności funkcjonowania współczesnej gospodarki, trendów w jej rozwoju. Zazwyczaj są one jednocześnie połączone z organizowaniem różnego typu szkoleń lub doształcania dla osób zainteresowanych lub dla osób działających w danej dziedzinie gospodarki.

Jedne z tych programów koncentrują się na upowszechnianiu powyższego typu informacji w zakresie jednej lub kilku zbliżonych do siebie dziedzin gospodarki, jak też na inspirowaniu i wspieraniu różnych narodowych instytucji, zajmujących się powyższą problematyką. Tego typu programy omówione są w niniejszej monografii w ramach poszczególnych punktów poświęconych konkretnym dziedzinom gospodarki lub dziedzin niegospodarczych.

Inne programy zajmują się upowszechnianiem bezpośrednio lub przy pomocy narodowych instytucji względnie tworzonych specjalnie w tym celu transeuropejskich systemów, informacji o całokształcie procesów integracyjnych, zachodzących w ramach UE. Należą do nich m.in.:

- IMPACT, kilkuletnie ponawiane programy, których celem jest utworzenie wspólnego rynku informacyjnego, wspieranie usług informacyjnych, rozwój elektronicznego systemu informacyjnego;
- IDA (Wymiana Danych między Administracjami). Celem IDA jest uprawnienie obiegu informacji z zakresu rynku wewnętrznego UE między samorządami, środkami masowego przekazu, uczelniami i instytutami badawczymi, administracją oświatową, służbami celnymi, weterynaryjnymi i fotosanitarnymi. Cel ten ma być realizowany poprzez wspieranie przez UE tworzenia transeuropejskich sieci informacyjnych. Program ten został zainicjowany w 1992 r.

Jednocześnie na zlecenie Komisji od 1973 r. regularnie przeprowadzane są badania opinii publicznej, pod nazwą EUROBAROMETR. Dotyczą one przede wszystkim problemów związanych z integracją europejską. Badania przeprowadzone są jednocześnie we wszystkich państwach członkowskich UE, niekiedy także w państwach nieczłonkowskich. Ankietowanych w każdym państwie jest przeciętnie około 1 tys. osób, którym zadaje się ujednoczone pytania. Badania przeprowadzane są przede wszystkim przy pomocy narodowych instytutów badania opinii publicznej z tych państw.

L i t e r a t u r a

- M. Buchowiecki: Wspólna polityka rolna EWG w latach osiemdziesiątych. Warszawa 1991.
- M. Buchowiecki: Zmiany we wspólnej polityce rolnej EWG. „Sprawy Międzynarodowe” nr 1, 1985.
- J. Burnewicz: Transport EWG. Warszawa 1991.
- J. Burnewicz, K. Wojewódzka-Król: Europejska polityka transportowa UG. Gdańsk 1993.
- E. Chrabonszczewska: Europejski System Walutowy. Poltext 1992.
- L. Ciamaga: Polityka ekonomiczna Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej. Doświadczenia i perspektywy. Warszawa 1977.
- L. Ciamaga, E. Latoszek, K. Michałowska-Gorywoda, L. Oręziak, E. Teichman: Unia Europejska. Warszawa 1997.
- L. Ciamaga, P. Landau, L. Pastudiak, R. Sonnenfeld: Integracja zachodnioeuropejska. Aspekty polityczne, gospodarcze i instytucjonalno-prawne. Warszawa 1970.
- M. Ciepielewska: Integracja rynku rolnego i gospodarki żywnościowej EWG. PISM. Warszawa 1991.
- M. Ciepielewska: Wspólna polityka rolna EWG. Warszawa 1981.

- M. Ciepiewska: Wspólna polityka rolna w latach 90-tych. IKiC HZ. Warszawa 1992.
- M. Ciepiewska, B. Mucha–Leszko: Integracja Europejska, Droga do Unii ekonomicznej i monetarnej. UMCS. Lublin 1994.
- P. Czechowski: Proces dostosowywania polskiego prawa rolnego i żywnościowego do prawa Unii Europejskiej. Warszawa 2001.
- M. Dobroczyński: Europejska Wspólnota Gospodarcza. Warszawa 1990.
- Z.M. Doliwa–Klepacki: Europejska integracja gospodarcza. Białystok 1996.
- Z.M. Doliwa–Klepacki: Europejska Wspólnota Gospodarcza. Założenia, realia, perspektywy. Białystok 1992.
- Z.M. Doliwa–Klepacki: Wspólnoty Europejskie. Analiza i wybrane dokumenty. Białystok 1993.
- M. Duszczyk: Swoboda przepływu pracowników – dylematy związane z integracją Polski z Unią Europejską. „Studia Europejskie” nr 2, 1999.
- Europejska polityka transportowa i jej wpływ na transport Polski. Pod red. J. Januszkiewicza. IGS SGH. „Prace i Materiały” nr 130, 1995.
- Europejskie prawo pracy a socjalne prawo polskie. Wrocław 1998.
- Ewolucja integracji gospodarczej w Unii Europejskiej. Wyzwania dla Polski. Pod red. A. Zielińskiej –Głębockiej. Gdańsk 1997.
- L. Florek: Europejskie prawo pracy i prawo ubezpieczeń społecznych. Warszawa 1996.
- L. Glicieński: Wykonywanie praw własności intelektualnej w prawie Wspólnoty Europejskiej. DW ABC. Warszawa 1997.
- K. Głąbicka: Integracja europejska. Radom 2001.
- K. Głąbicka: Polityka socjalna w Unii Europejskiej. Aspekty aksjologiczne i empiryczne. Warszawa 2001.
- D. Gotz–Kozierkiewicz: Podatki w Europejskiej Wspólnocie Gospodarczej. Warszawa 1990.
- W. Grabska: Kierunki dynamizacji procesu integracyjnego w EWG. Warszawa 1990.
- W. Grabska: Koncepcja i praktyka integracji w EWG. Warszawa 1988.
- W. Grabska: Realizacja Unii Europejskiej a problem terytorialnego poszerzenia Wspólnoty. „Sprawy Międzynarodowe” nr 3, 1992.
- A. Graś: Dylematy Wspólnej Polityki Rybołówstwa (w:) Prawo gospodarcze Wspólnoty Europejskiej na progu XXI wieku. Pod red. C. Mika. Toruń 2002.
- M. Grewiński: Europejski Fundusz Społeczny jako instrument integracji socjalnej Unii Europejskiej. Warszawa 2001.
- A. Gwiazda: Implikacje zintegrowanego rynku EWG. „Sprawy Międzynarodowe” nr 11, 1989.
- Integracja polskiej wsi i rolnictwa z Unią Europejską. FAPA. Warszawa 1998.
- Integracja rynku rolnego i gospodarki żywnościowej EWG. Pod red. M. Ciepiewskiej. Warszawa 1991.

- Integracja w Europie, problemy, przemiany, perspektywy. Pod red. A. Marszałka i S.Saneckiego. Łódź 1990.
- Z. Janiec: Polityka integracyjna W. Brytanii w EWG. „Kapitalizm” nr 1, 1989.
- E. Jantóń–Drozdowska: Regionalna integracja gospodarcza. Warszawa – Poznań 1998.
- E. Jantóń–Drozdowska: Umiejdzynarodowienie produkcji w EWG a konkurencja. UAM. Poznań 1991.
- P. Jasiński: Europa jako szansa: polityka regionalna Unii Europejskiej i jej instrumenty a władze lokalne i regionalne. Warszawa 2000.
- J. Jaskiernia: Stany Zjednoczone a jednolity rynek wewnętrzny „Europa 1992”. „Sprawy Międzynarodowe” nr 9, 1991.
- I. Jędrzejowski: Reforma agrarna we Wspólnocie Europejskiej. „Wspólnoty Europejskie – Biuletyn Informacyjny” nr 1 i 2, 1996.
- I. Jędrzejowski: Trzy lata reformy agrarnej we Wspólnocie Europejskiej. „Wspólnoty Europejskie – Biuletyn Informacyjny” nr 10, 11, 12, 1995.
- A. Jurcewicz, B. Kozłowska, E. Tomkiewicz: Polityka rolna Wspólnoty Europejskiej w świetle ustawodawstwa i orzecznictwa. Warszawa 1995.
- P. Kalka: Polityka badawczo–rozwojowa Wspólnot Europejskich. Poznań 1997.
- K. Kik: Wizje Zjednoczonej Europy. Warszawa 1993.
- A.J. Klawe: Kierunki zmian polityki rolnej EWG. „Sprawy Międzynarodowe” nr 2, 1985.
- A. Komar: Europejska Unia Walutowa. Warszawa 1993.
- A. Komar: Rola harmonizacji podatków w kształtowaniu integracji gospodarczej. „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Iuridica” 1942/54.
- T. Korbutowicz: Prawo konkurencji w orzecznictwie Sądu Wspólnot Europejskich. Wrocław 2000.
- A. Krasoń, P. Wiczorek: Zachodnioeuropejski program współpracy technologicznej Eureka. „Sprawy Międzynarodowe” nr 9, 1990.
- A. Kwieciński: Fundusze strukturalne w Unii Europejskiej – potencjalne korzyści dla Polski. Warszawa 1996.
- P. Lachowski: Polityka integracyjna Wspólnoty Europejskiej. „Sprawy Międzynarodowe” nr 10, 1991.
- D. Lasok: Zarys prawa Unii Europejskiej. Cz. II. Prawo gospodarcze. Toruń 1998.
- A. Lichorowicz: Problematyka struktur agrarnych w ustawodawstwie Wspólnoty Europejskiej. Kraków 1996.
- W. Malendowski, M. Ratajczak: Euroregiony. Pierwszy krok do integracji europejskiej. Wrocław 1998.
- W. Małachowski: RFN w procesie zachodnioeuropejskiej integracji. Warszawa 1981.
- K. Michałowska–Gorywoda, A.J. Klawe, Z. Zimny: Europejska Wspólnota Gospodarcza. Założenia, realia, perspektywy. Warszawa 1981 r.
- C. Mik: Media masowe w europejskim prawie wspólnotowym. Toruń 1999.

- S. Miklaszewski: Mechanizmy regionalnej integracji gospodarczej w teorii i praktyce Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej. AE. Kraków 1991.
- L. Mitrus: Swoboda przemieszczania się pracowników. Komentarz. Kraków 2001.
- W. Molle: Ekonomia integracji europejskiej. Teoria, praktyka, polityka. Gdańsk 1995.
- W. Morawiecki: Funkcje Unii Europejskiej. Zakres i sposób realizacji zadań. Warszawa 1996.
- K. Naumowicz; M. Wiścicki: Wspólna polityka rybacka EWG. „Sprawy Międzynarodowe” nr 7–8, 1978.
- A.Z. Nowak: Dolar czy euro pieniądzem przyszłości. „Studia Europejskie”, CE UW, nr 3/2000
- Z. Nowak: Procesy dezintegracji i integracji ekonomicznej we współczesnym kapitalizmie. IZ. Poznań 1972.
- A. Nowak–Far: Unia Gospodarcza i Walutowa w Europie. Warszawa 2001.
- A. Nykiel: Pojęcie pomocy państwa w świetle prawa Unii Europejskiej (w:) Prawo gospodarcze Wspólnoty Europejskiej na progu XXI wieku. Pod red. C. Mika. Toruń 2002.
- M. Olszewski: Fundusze strukturalne i przygotowanie Polski do uczestnictwa w instrumentach pomocy strukturalnej. Warszawa 2001.
- L. Oręziak: Euro – nowy pieniądz. Warszawa 1999.
- L. Oręziak: EWG w drodze do unii gospodarczej i walutowej. „Sprawy Międzynarodowe” nr 6, 1991.
- L. Oręziak: Rynek finansowy Unii Europejskiej. Warszawa 1999.
- L. Oręziak: Unia walutowa i gospodarcza EWG pod koniec XX w. „Sprawy Międzynarodowe” nr 4–6, 1992.
- R. Paczulski: Prawo ochrony środowiska w Unii Europejskiej w zarysie. Toruń 1999.
- P. Pełka, M. Stasiak: Pomoc publiczna dla przedsiębiorstw w Unii Europejskiej. Warszawa 2002.
- I. Pietrzyk: Polityka regionalna Unii Europejskiej i regiony w państwach członkowskich. Warszawa 2001.
- E. Piontek: Prawo konkurencji w EWG. Warszawa 1984.
- U. Płowiec: Zasady i praktyka przyznawania pomocy publicznej na badania i rozwój w UE. „Wspólnoty Europejskie” nr 12, 2000.
- Polityka transportowa Unii Europejskiej. Łódź 1998.
- Prawo konkurencji Wspólnoty Europejskiej. Źródła T. 1. Reguły generalne. Wybór i opracowanie T. Skoczny. Warszawa 2002; Źródła T. 2. Reguły sektorowe. Wybór i opracowanie T. Skoczny. Warszawa 2002.
- Prawo Unii Europejskiej. Prawo materialne i polityki. Pod red. J. Barcza. Warszawa 2003.
- Procesy międzynarodowe integracji regionalnej w gospodarce światowej. Pod red. A. Marszałka i J. Saryusz–Wolskiego. Łódź 1986, t. I–II.

- Z.W. Puślecki: Ochrona handlowa Wspólnoty Europejskiej. Poznań 1994.
- Z.W. Puślecki: System środków kontroli handlowej w Unii europejskiej w warunkach globalizacji. Poznań 2001.
- Rola polityki państwa w procesach dostosowawczych do Wspólnoty Europejskiej. Komitet Prognoz „Polska w XX wieku” PAN. Warszawa 1994.
- J. Rutkowski: EWG a międzynarodowy ruch kapitałów. Warszawa 1969.
- A. Rybińska: Jednolity Rynek w Unii Europejskiej po 1992 r. „Studia Europejskie” CE UW, nr 1, 1998.
- A. Ryszkiewicz: Fundusze Strukturalne Unii Europejskiej. Warszawa 2000.
- J. Skibiński: Gospodarcza integracja Europy Zachodniej w polityce RFN. Warszawa 1980.
- T. Skoczny: Doskonalenie i modernizacja systemu stosowania wspólnot europejskich. „Studia Europejskie”. CE UW, nr 1/2001.
- T. Skoczny: Państwowe monopole handlowe w prawie wspólnotowym. „Studia Europejskie” CE UW, nr 3, 1997.
- A. Stępniaik: Integracja regionalna i transfer kapitału. Inwestycje bezpośrednie w aspekcie klimatu inwestycyjnego w Unii Europejskiej. UG. Gdańsk 1996.
- J. Szlachta: Polityka regionalna Unii Europejskiej. Warszawa 2000.
- J. Szlachta: Programowanie rozwoju regionalnego w Unii Europejskiej. Warszawa 1999.
- A.M. Świątkowski: Europejskie prawo socjalne. Tom I–III. Warszawa 1998–2000.
- E. Tomkiewicz: Limitowanie produkcji w ustawodawstwie rolnym Wspólnoty Europejskiej. Warszawa 2000.
- Ubezpieczenia w Unii Europejskiej. Pod red. J. Monkiewiczza. Warszawa 2002.
- A. Wasilewski: Koncepcje zintegrowanej ochrony środowiska w prawie Wspólnoty Europejskiej (w:) Studia z prawa Unii Europejskiej. Pod red. S. Biernata. Kraków 2000.
- Wspólnota Europejska. Pod red. K. Michałowskiej–Gorywody. SGH. Warszawa 1994.
- Z. Wysokińska, J. Witkowska: Integracja Europejska. Rozwój rynków. Warszawa – Łódź 2000.

R o z d z i a ł ó s m y

ZAŁOŻENIA I PROCESY INTEGRACYJNE W RAMACH DRUGIEGO FILARU

a. Budowa zrębów współpracy i integracji w zakresie polityki zagranicznej i bezpieczeństwa (1958–1986). W pierwotnej wersji preambuły Traktu WE mówiło się m.in. o woli państw „stworzenia podstaw coraz ściślejszej, trwałej jedności narodów europejskich”. Wyliczano środki, za pomocą których ma to być osiągnięte i rezultaty, do których ma doprowadzić działalność WE. Traktat nie mówił nic o współpracy politycznej państw członkowskich, ani o utworzeniu w przyszłości unii politycznej. Niemniej jednak od początku funkcjonowania WE podejmowane były różnorakie akcje na rzecz rozpoczęcia przez jej państwa członkowskie współpracy politycznej w ramach tej Wspólnoty, która doprowadziłaby w przyszłości do utworzenia unii politycznej. Dążenie powyższe wynikało przede wszystkim z założenia, że powstanie takiej unii – przy równoczesnej zaawansowanej integracji gospodarczej – utworzy z WE trzecią siłę, zdolną odgrywać na arenie międzynarodowej samodzielną rolę, dorównywać i konkurować z dwoma ówczesnymi supermocarstwami: USA i ZSRR. Ponadto zakładano, że realizacja unii politycznej ułatwi i przyspieszy integrację gospodarczą państw członkowskich.

Już w marcu 1959 roku odbyła się konferencja ministrów spraw zagranicznych państw WE, poświęcona problemom koordynacji polityki zagranicznej. Postanowiono wówczas odbywać analogiczne konferencje co trzy miesiące. Na początku 1961 r. odbyła się konferencja szefów państw i rządów WE, na której omawiano sposoby i formy koordynacji polityki państw członkowskich. W lipcu tegoż roku odbyła się w Bad Godesberg kolejna tego typu konferencja, poświęcona powyższym problemom. Postanowiono na niej, że szefowie państw i rządów WE powinni odbywać regularne spotkania (nie określono jednak ich częstotliwości) w celu koordynowania polityki zagranicznej państw Wspólnoty oraz wypracowywania wspólnych koncepcji wzmocnienia politycznej jedności Europy zachodniej i Sojuszu Atlantyckiego. Zaleciła ona kontynuowanie spotkań ministrów spraw zagranicznych, zapoczątkowanych w połowie 1959 r. Jednocześnie powołano komitet specjalny, składający się z ekspertów ministerstw spraw zagranicznych państw WE, któremu zlecono przygotowanie w najkrótszym czasie projektu form organizacyjnych unii politycznej „narodów europejskich”.

2 XI 1961 r. Francja przedstawiła w ramach powyższego komitetu plan utworzenia Unii Politycznej Państw Europejskich określony potocznie – od nazwiska jego wnioskodawcy – „planem Foucheta”. Został on szczegółowo rozwinięty podczas szczytu państw członkowskich w Hadze w grudniu 1961 r. Zgodnie z wytycznymi konferencji w Bad Godesberg, celem Unii miało być przyczynienie się do ujednoczenia polityki zagranicznej państw członkowskich, rozszerzenie i wzmocnienie współpracy w dziedzinie kultury i oświaty, zagwarantowanie przestrzegania praw człowieka. Plan przewidywał utworzenie Rady Unii, która zbierałaby się raz na cztery miesiące na szczelbu szefów państw i rządów, a między tymi spotkaniami – na szczelbu ministrów spraw zagranicznych. Decyzje Rady wymagałyby jednomyślności jej członków. Uchwały nie wiązałyby państw powstrzymujących się od głosowania. Drugim organem, przewidzianym przez projekt Unii, była Europejska Komisja Polityczna, składająca się z ekspertów zależnych od poszczególnych państw. Zadaniem Komisji byłoby przygotowanie uchwał Rady i nadzorowanie ich wykonywania. Plan przewidywał włączenie do Unii Parlamentu Europejskiego Wspólnot Europejskich, miałby on prawo omawiać problemy, którymi zajmowałaby się Unia, i wydawać opinie.

Wobec powszechnej krytyki projektu francuskiego przez pozostałych pięć państw WE w styczniu 1962 r. delegat Francji w wyżej wymienionym Komitecie zgłosił propozycję rozciągnięcia kompetencji proponowanej Unii na wypracowywanie wspólnej polityki państw członkowskich w dziedzinie gospodarczej i militarnej. Jednocześnie postulował on ograniczenie uprawnień Parlamentu Europejskiego w ramach Unii, który według niego powinien mieć prawo jedynie omawiania problemów zleconych mu przez Radę.

Projekt Unii spotkał się z ostrą krytyką pozostałych państw WE, a przede wszystkim kół federalistycznych Europy zachodniej. Podkreślały one, że unia polityczna powinna mieć charakter ponadnarodowy a nie koordynacyjny. Stąd też m.in. domagano się nadania jej nazwy, ustalonej na konferencji w Bad Godesberg – Unia Polityczna Narodów Europejskich a nie Państw Europejskich. Postulowano utworzenie w Unii organu na wzór organów zarządzających we Wspólnotach Europejskich, poprzez zastąpienie w proponowanej przez Francję Europejskiej Komisji Politycznej funkcjonariuszy narodowych funkcjonariuszami niezależnymi od państw członkowskich. Domagano się, aby decyzje Rady Unii były podejmowane większością głosów, a nie jednomyślnie.

Pięć państw WE zgłosiło własny projekt, u którego podstaw leżało założenie, że organizacja Unii będzie traktowana jako stan przejściowy i będzie rozwijała się w kierunku struktury federalnej, z jednoczesnym rozszerzeniem uprawnień Parlamentu Europejskiego (m.in. wybieranie składu Parlamentu w drodze powszechnych i bezpośrednich wyborów), będzie mieć niezależnego od rządów sekretarza generalnego i niezależny sekretariat.

Pomimo nacisku, Francja nie zgadzała się na przyznanie Unii ponadnarodowych uprawnień. Jej stanowisko w tej sprawie dosadnie wyraził gen. Ch. de Gaulle na konferencji prasowej w maju 1962 r., określając koncepcje ponadnarodowe jako „mit i fikcję”. W odpowiedzi pozostałe państwa WE zawiesiły rokowania z Francją na temat utworzenia unii politycznej.

W odpowiedzi na rezolucję Zgromadzenia Doradczego Rady Europy z kwietnia 1964 r., które wzywało rządy WE do utworzenia unii politycznej na bazie „planu Foucheta”, w szeregu tych państw zgłoszono nowe projekty utworzenia unii politycznej. P.H. Spaak zaproponował utworzenie unii politycznej przez państwa członkowskie Unii Zachodnioeuropejskiej (WEU). Postulował uzupełnienie organów przewidzianych w „planie Foucheta” o tzw. komitet trzech mędrców, który byłby organem niezależnym od rządów państw członkowskich.

W listopadzie 1964 r. kanclerz RFN, L. Erhard, zaproponował państwom WE utworzenie unii politycznej, która zajmowałaby się koordynowaniem współpracy tych państw w dziedzinie polityki zagranicznej, zagadnień militarnych i kulturalnych. Projekt przewidywał utworzenie Komitetu Doradczego, którego członkowie byłiby wprawdzie mianowani przez rządy, ale w działalności całkowicie od nich niezależni. Komitet reprezentowałby całą Unię w dyskusjach z drugim jej głównym organem – Radą Ministrów, składającą się z delegatów państw. W skład unii wchodziłby również Parlament Europejski, który stopniowo zwiększałby swoje kompetencje.

Na wiosnę 1965 r. minister spraw zagranicznych Włoch, G. Saragat, przedstawił włoską koncepcję utworzenia unii politycznej w Europie. G. Saragat przedstawił tylko plan działania na pierwszym etapie, który miał trwać trzy lata. W okresie tym odbywałyby się regularne spotkania szefów państw i rządów państw WE, a co kwartał – ich ministrów spraw zagranicznych, przygotowane przez Europejską Komisję Polityczną, złożoną z funkcjonariuszy międzynarodowych. W tym samym czasie powinny być przeprowadzone wybory powszechne do Parlamentu Europejskiego i powinno nastąpić zwiększenie jego uprawnień. Rząd Wielkiej Brytanii byłby informowany o rozwoju unii poprzez Radę Unii Zachodnioeuropejskiej (WEU). Dalsze etapy prac na rzecz utworzenia unii politycznej państw WE miały być opracowane przez konferencję ministrów spraw zagranicznych.

22 I 1965 r. odbyło się w Rambouillet spotkanie L. Erharda z gen. Ch. de Gaullem, w czasie którego ten ostatni wyraził zgodę na wznowienie rokowań nad utworzeniem unii politycznej w Europie zachodniej. W odpowiedzi rząd Włoch zaproponował państwom WE odbycie 10 V 1965 r. w Wenecji konferencji, poświęconej utworzeniu unii politycznej sześciu państw. Wszystkie państwa przychylnie ustosunkowały się do tej propozycji. Kryzys w WE, jaki wybuchł w czasie

powyższych rokowań na początku lipca 1965 r. i trwał do końca stycznia 1966 r., spowodował zawieszenie prac nad unią polityczną do końca 1968 r.

Od 1969 r. – początkowo co rok, a następnie częściej – zaczęły odbywać się konferencje szefów państw i rządów państw WE, na których omawiane są niektóre problemy polityki zagranicznej, a także podstawowe problemy integracji gospodarczej tych państw.

W marcu 1970 r. została powołana grupa robocza pod przewodnictwem E. Davignona w celu opracowania propozycji w sprawie integracji politycznej państw członkowskich WE. Jej raport był omawiany 29 V 1970 r. na konferencji ministrów spraw zagranicznych tych państw. Postanowiła ona odbywać dwa razy w roku regularne spotkania tego typu w spraw zacieśnienia integracji politycznej między powyższymi państwami. Zobowiązano grupę roboczą do przedstawienia kolejnego raportu w sprawie tej integracji, opartego na następujących założeniach: w pierwszym etapie co sześć miesięcy powinny odbywać się konsultacje ministrów spraw zagranicznych tych państw na temat wszystkich ważnych problemów ich polityki zagranicznej; w drugim etapie powinny one objąć także zagadnienia militarne, prawne, problemy ochrony środowiska naturalnego, pomocy dla krajów rozwijających się.

Na kolejnej sesji ministrów spraw zagranicznych w lipcu 1970 r. rozpatrzono nową wersję raportu grupy Davignona. Potwierdzono, że spotkania ministrów spraw zagranicznych będą odbywać się co sześć miesięcy dla przedyskutowania ważnych spraw polityki zagranicznej, w tym również zagadnień militarnych. Przewidziano możliwość zwoływania nadzwyczajnych sesji ministrów spraw zagranicznych, a w razie potrzeby szefów państw i rządów. Jednocześnie zlecono grupie Davignona prowadzenie dalszych prac nad problemami rozwoju politycznej współpracy państw członkowskich.

27 X 1971 r. na sesji w Luksemburgu ministrowie spraw zagranicznych przyjęli tzw. raport luksemburski, w którym szczegółowo określono ramy organizacyjne, cele i metody współpracy w dziedzinie polityki zagranicznej państw członkowskich WE, określając tę współpracę jako „europejską współpracę polityczną”. Postanowiono, że będzie ona odbywać się nie w ramach EWG, lecz poza nią, w oparciu o współpracę ministerstw spraw zagranicznych, wyrażającą się przede wszystkim w spotkaniach: ministrów spraw zagranicznych, dyrektorów politycznych (Komitet Polityczny) i specjalnych grup roboczych (Europejska Grupa Korespondentów).

W 1971 r. podjęto pierwsze próby koordynowania, a nawet wypracowania wspólnego stanowiska państw WE w odniesieniu do niektórych problemów polityki zagranicznej. Podczas konferencji ministrów spraw zagranicznych w Paryżu w dniach 13 i 14 III 1971 r. wypracowano wspólne memorandum, dotyczące

konfliktu na Bliskim Wschodzie, przekazując je Sekretarzowi Generalnemu ONZ jako pierwsze wspólne *demarche* w sferze polityki zagranicznej. Na kolejnych spotkaniach (18 maja i 5 listopada) konsultowano m.in. stanowiska w sprawie Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (KBWE) i sytuacji w basenie Morza Śródziemnego.

Współpraca polityczna WE zacieśniła się w 1972 r.; postanowiono odbywać spotkania ministrów spraw zagranicznych nie co sześć miesięcy, lecz co kwartał oraz występować jako jednolita grupa w wielostronnych rozmowach do KBWE.

Na konferencji szefów państw i rządów państw WE w grudniu 1973 r. w Kopenhadze ponownie rozważono sprawę utworzenia unii politycznej. Potwierdzono wstępne ustalenia z analogicznej konferencji z października 1972 r. w Paryżu, że unia taka powinna być utworzona do 1980 r. Jednocześnie postanowiono, iż państwa członkowskie, przed podjęciem ostatecznej decyzji w istotnych sprawach w zakresie polityki zagranicznej, będą odbywać wzajemne konsultacje. Podczas niej ponownie jednak zarysowały się dwa odmienne stanowiska w tej sprawie. Francja widziała unię jako mechanizm o charakterze koordynacyjnym, bez żadnych uprawnień ponadnarodowych, działających poza WE. Natomiast RFN i Holandia potwierdzały swoje stanowisko utworzenia unii politycznej w ramach WE z uprawnieniami ponadnarodowymi (np. kanclerz RFN W. Brandt postulował poczynienie kroków, zmierzających do utworzenia w przyszłości wspólnego europejskiego rządu federalnego).

Kryzys ekonomiczny a następnie recesja gospodarcza spowodowały, że w latach następnych nie wypracowano konkretnego projektu unii politycznej. W miejsce tego od tej pory koncentrowano się przede wszystkim na wypracowaniu mechanizmów, umożliwiającym państwom WE przemawianie w polityce światowej „jednym głosem europejskim” oraz podejmowaniu „małych kroków” na rzecz budowy tej unii.

Na konferencji szefów państw i rządów w grudniu 1974 r. postanowiono, że tego rodzaju konferencja będzie zbierać się regularnie trzy razy w roku. Nadano jej nazwę „Rada Europejska”. W ten sposób powstał niejako stały organizm, który miał zajmować się między innymi konsultacją i koordynacją polityki zagranicznej państw WE. Miał on umożliwić państwom WE „przemawianie jednym głosem w polityce światowej”.

Dalsze prace nad utworzeniem unii politycznej zostały zahamowane powstaniem wśród państw członkowskich WE w pierwszej połowie 1976 r. nieformalnej koalicji trzech największych państw tej Wspólnoty: RFN, Francji i Wielkiej Brytanii. Koalicja ta m.in. zaczęła rzeczywiście decydować o niektórych sprawach WE, a więc z pominięciem innych państw członkowskich i organów Wspólnoty.

W marcu 1981 r. Rada Europejska uchwaliła „deklaracje w sprawie unii europejskiej”, stanowiącą pewien kolejny krok w kierunku budowy unii politycznej. Deklaracja ta przewidywała m.in. umocnienie obowiązku uzgadniania stanowisk i podejmowanie wspólnych działań przez państwa członkowskie w polityce międzynarodowej. Spowodowała ona wznowienie w ramach WE dyskusji i prac nad ogólną koncepcją i szczegółowymi rozwiązaniami tej unii.

Na konferencji ministrów spraw zagranicznych państw WE w Londynie przyjęto 13 X 1981 r. tzw. raport londyński, który rozwijał niejako postanowienia „deklaracji w sprawie unii europejskiej”. Po raz pierwszy przedmiotem obrad konferencji powyższych ministrów była kwestia bezpieczeństwa oraz włączenie Komisji Wspólnot Europejskich do prac Europejskiej Współpracy Politycznej.

19 VI 1983 r. uchwalono w Stuttgarcie „Uroczystą Deklarację w sprawie Unii Europejskiej”. Podkreślono w niej polityczną wolę koordynowania stanowisk państw członkowskich w zakresie „politycznych i gospodarczych aspektów bezpieczeństwa”.

W ramach Parlamentu Europejskiego także prowadzono prace nad utworzeniem unii europejskiej. Ich rezultatem było przyjęcie w 1984 r. projektu Traktatu o utworzeniu Unii Europejskiej, który przewidywał m.in. stopniowe przechodzenie od międzyrządowej współpracy państw członkowskich do wspólnej polityki zagranicznej w ramach powyższej Unii.

Na spotkaniu Rady Europejskiej w dniach 28–29 VI 1985 r. w Mediolanie, RFN i Francja przedłożyły wspólny projekt Traktatu o Unii Europejskiej, zaś Wielka Brytania – projekt Traktatu o Europejskiej Współpracy Politycznej. Mimo oczywistych podstawowych różnic co do celów tych projektów, były one zgodne m.in. w tym, że WE i Europejska Wspólnota Polityczna winny ze sobą bardziej współdziałać i winna istnieć między nimi współzależność w dziedzinie polityki zagranicznej. Rada postanowiła m.in. zwołać konferencję międzyrządową w sprawie rewizji traktatów Wspólnot Europejskich, która ponadto miałaby za cel wypracowanie w oparciu o wyżej wymienione projekty projektu aktu prawnego, stanowiącego podstawę prawną funkcjonowania Europejskiej Współpracy Politycznej.

W praktyce podstawowe prace nad projektem Europejskiej Współpracy Politycznej były prowadzone w ramach wspomnianego wyżej Komitetu Politycznej, tj. dyrektorów politycznych państw członkowskich WE. Opracował on projekt, który 16 XII 1985 r. został zaakceptowany przez konferencję ministrów spraw zagranicznych. Następnie 27 I 1986 r. włączono go do projektu Jednolitego Aktu Europejskiego jako Dział III (Postanowienia o Europejskiej Współpracy w Dziedzinie Polityki Zagranicznej). Jednolity Akt Europejski wszedł w życie 1 VII 1987 r.

b. Współpraca i integracja w zakresie polityki zagranicznej i bezpieczeństwa po wejściu w życie Jednolitego Aktu Europejskiego (1987–1993). W Jednolitym Akcie Europejskim nie tylko nie nastąpiło połączenie Wspólnot Europejskich i Europejskiej Współpracy Politycznej, a wręcz odwrotnie, zaakcentowano ich odrębność. W jego preambule mówi się m.in., że jego strony są zdecydowane urzeczywistnić ideę Unii Europejskiej „z jednej strony na podstawie Wspólnot, działających według własnych reguł, a z drugiej zaś Europejskiej Współpracy między państwami sygnatariuszami w dziedzinie polityki zagranicznej...”.

Zgodnie z postanowieniami Działu III Jednolitego Aktu Europejskiego państwa członkowskie Wspólnot Europejskich zobowiązały się do wzajemnego informowania się i konsultowania we wszystkich sprawach z dziedziny polityki zagranicznej, stanowiących przedmiot ogólnego zainteresowania tak, aby zapewnić poprzez koordynację, zbliżenie stanowisk i realizację wspólnych działań, wywieranie możliwie najskuteczniej połączonego wpływu. Konsultacje winny odbywać się zanim poszczególne państwa członkowskie ustalą swoje ostateczne stanowisko.

Podczas konferencji międzynarodowych oraz w instytucjach międzynarodowych, w których uczestniczyły powyższe państwa, winny one były dążyć do zajęcia wspólnego stanowiska w kwestiach objętych Działem III Jednolitego Aktu Europejskiego. Postanowiono ponadto zintensyfikować poprzez wzajemną pomoc i wymianę informacji współpracę między przedstawicielami państw członkowskich, a ponadto przedstawicielami misji Wspólnot Europejskich, akredytowanych w państwach trzecich i przy organizacjach międzynarodowych.

Z drugiej strony państwa członkowskie Wspólnot Europejskich zobowiązały się, że przy zajmowaniu swych stanowisk oraz podejmowaniu narodowych środków będą w pełni uwzględniały stanowiska pozostałych państw członkowskich, a także w należyтым zakresie uwzględniały potrzebę zajmowania i urzeczywistniania wspólnych stanowisk europejskich. Miały one także starać się unikać działań i zajmowania stanowisk, które mogłyby hamować ich efektywność jako znaczącej siły w stosunkach międzynarodowych.

Mówiąc o współpracy w dziedzinie polityki zagranicznej stosowane postanowienia Działu III szczególnie podkreślają, że istnieje swego rodzaju powiązanie czy nawet tak zwane sprzężenie zwrotne tej polityki z bezpieczeństwem europejskim. Artykuł 30 pkt. 6a stanowi, że „ściślejsza współpraca, dotycząca problemów bezpieczeństwa europejskiego, w zasadniczy sposób przyczyniałaby się do rozwoju tożsamości europejskich w sprawach polityki zewnętrznej”. W związku z tym wyraziły one gotowość ściślejszego koordynowania swoich stanowisk w politycznych i gospodarczych aspektach bezpieczeństwa. Jednocześnie państwa członkowskie

postanowiły, że będą dążyć do stopniowego rozwijania wspólnych celów i zasad działania w dziedzinie polityki zagranicznej.

Utrzymano, względnie zreorganizowano dotychczasowe organy działające w ramach Europejskiej Wspólnoty Politycznej a ponadto utworzono jeden nowy organ. Głównym organem została nadal Konferencja Ministrów Spraw Zagranicznych państw członkowskich, uzupełniona – na mocy Jednolitego Aktu Europejskiego – o członka Komisji Wspólnot Europejskich. Zbiera się ona cztery razy w roku. Przewodniczy jej przewodniczący Europejskiej Współpracy Politycznej. Jest nim zawsze minister państwa, którego przedstawiciel przewodniczy Radzie Wspólnot Europejskich.

Przewodniczący Europejskiej Współpracy Politycznej był odpowiedzialny za inicjowanie działań i reprezentowanie stanowisk państw członkowskich w stosunkach z państwami trzecimi, w odniesieniu do działalności powyższej współpracy. Kieruje on funkcjonowaniem mechanizmów tej współpracy, m.in. poprzez opracowanie terminarza ich spotkań oraz ich zwoływania. W ramach działań na rzecz włączenia Parlamentu Europejskiego do Europejskiej Współpracy Politycznej, jej przewodniczący regularnie informuje Parlament Europejski o problemach polityki zagranicznej, będącej przedmiotem dyskusji w ramach Współpracy oraz dąży do należytego uwzględniania w ramach tej współpracy jego opinii.

Drugim organem był Komitet Polityczny, składający się z dyrektorów politycznych. Winien on zbierać się regularnie, jednak Jednolity Akt Europejski nie określał jak często. Celem jego było nadawanie niezbędnego rozmachu i utrzymania ciągłości Europejskiej Współpracy Politycznej oraz przygotowanie debat na szczeblu ministerialnym. Na wniosek co najmniej 3 państw winien on zebrać się w ciągu 48 godzin, a w razie konieczności na podobny wniosek i w podobnym terminie także Konferencja Ministrów Spraw Zagranicznych.

Europejska Grupa Korespondentów była zobowiązana do czuwania pod kierunkiem Komitetu Politycznego nad realizacją celów Europejskiej Współpracy Politycznej i badania problemów natury organizacyjnej. Poszczególne grupy robocze w ramach powyższej Grupy zbierały się stosownie do wytycznych Komitetu Politycznego.

Nowym organem Europejskiej Współpracy Politycznej powołanym przez Jednolity Akt Europejski, został Sekretariat z siedzibą w Brukseli.

Stworzenie postaw prawnych i sprecyzowanie celów oraz zadań Europejskiej Współpracy Politycznej w Jednolitym Akcie Europejskim nie tylko nie zakończyło, a wręcz przyspieszyło dalsze prace nad utworzeniem Unii Europejskiej, a w jej ramach na szeroko zakrojoną współpracę państw członkowskich w dziedzinie polityki zagranicznej. Po wielu różnorodnych naradach i konferencjach w 1990 i 1991 r. wypracowano stosowne postanowienia w sprawie wspólnej polityki

zagranicznej i bezpieczeństwa w ramach Unii Europejskiej, które weszły jako odrębna część Traktatu w sprawie utworzenia Unii Europejskiej, podpisanego w lutym 1992 r.

c. Założenia Traktatu UE w sprawie wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa oraz ich modyfikacji przez Traktat Amsterdamski. Zgodnie z Traktatem w sprawie UE państwa członkowskie zobowiązały się podjąć działania na rzecz doprowadzenia do ustanowienia w ramach Unii Europejskiej wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, która mogłaby z czasem doprowadzić do wspólnej obrony.

W tym celu, zgodnie z art. 11 Traktatu UE., UE i jej państwa członkowskie miały ustalać oraz realizować wspólną politykę zagraniczną i bezpieczeństwa, regulowaną przez niego, obejmującą wszystkie dziedziny polityki zagranicznej i bezpieczeństwa. Traktat Amsterdamski zmodyfikował powyższe założenia. Na jego podstawie problematyka ta stała się wyłączną domeną samej UE.

Celem tej polityki ma być: ochrona wspólnych wartości, podstawowych interesów i niezawisłości Unii zgodnie z zasadami Karty Narodów Zjednoczonych; umacnianie bezpieczeństwa Unii, zachowanie pokoju i umacnianie bezpieczeństwa międzynarodowego; popieranie współpracy międzynarodowej; rozwijanie i konsolidowanie demokracji oraz poszanowanie prawa ze szczególnym uwzględnieniem praw człowieka i podstawowych wolności.

Zgodnie z art. 12 ust. 1 Traktatu UE zadania te mają być osiągnęte poprzez: określanie zasad oraz ogólnych wytycznych wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa; ustalanie wspólnych strategii w dziedzinach, w których państwa członkowskie mają wspólne ważne interesy; podejmowanie wspólnych działań; ustalanie wspólnych stanowisk; umacnianie regularnej współpracy między państwami członkowskimi w prowadzeniu tej polityki.

Na podstawie art. 11 ust. 2 państwa członkowskie są zobowiązane do wspierania polityki zewnętrznej i bezpieczeństwa aktywnie i bez zastrzeżeń w duchu lojalności i solidarności. Winne są do wspólnych działań na rzecz umocnienia i rozwijania wzajemnej solidarności politycznej. Zobowiązane są do powstrzymania się od jakichkolwiek działań, które byłyby sprzeczne z interesami Unii lub które mogłyby osłabić jej skuteczność, jako spójnej siły w stosunkach międzynarodowych.

Rada Europejska ustala zasady oraz ogólne wytyczne wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa oraz wspólne strategie w tych dziedzinach. Formułuje ona czas trwania oraz środki pozostające do dyspozycji Unii i państw członkowskich dla realizacji wspólnych strategii.

Natomiast Rada przygotowuje dla Rady Europejskiej projekty wspólnych strategii oraz je realizuje, ustala i podejmuje wspólne działania, jak też formułuje wspólne stanowiska. Podejmuje też inne uchwały potrzebne dla wypracowania i wprowadzania wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa. Działalność Rady winna odbywać się na zasadzie jednomyślności. Wstrzymanie się od głosu jej członków nie przeszkadza w podjęciu jej uchwał.

Rada może zwrócić się do Komisji o przedłożenie jej odpowiednich wniosków dotyczących wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, w celu zapewnienia wprowadzenia wspólnego działania.

Państwa członkowskie informują się i konsultują wzajemnie na forum Rady w każdej sprawie dotyczącej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa. Każde z nich oraz Komisja mogą przedłożyć Radzie dowolną sprawę dotyczącą wspólnej polityki, jak również skierować do niej stosowny wniosek. W przypadkach wymagających szybkich decyzji Przewodniczący Rady – z własnej inicjatywy lub na żądanie państwa członkowskiego lub Komisji – zwołuje posiedzenie Rady w ciągu czterdziestu ośmiu godzin, a w sytuacjach nagłych – w ciągu krótszego okresu.

Państwa członkowskie są zobowiązane zapewniać, aby ich polityki narodowe w zakresie spraw zagranicznych i bezpieczeństwa były dostosowane do wspólnych stanowisk podjętych przez Radę.

Winny one koordynować swoją działalność w organizacjach międzynarodowych i na konferencjach międzynarodowych w celu utrzymania wspólnego stanowiska. Informują one państwa członkowskie, które w nich nie uczestniczą, o wszelkich sprawach, będące przedmiotem wspólnego zainteresowania.

Przedstawicielstwa dyplomatyczne i konsularne państw członkowskich oraz przedstawicielstwa Komisji UE w państwach trzecich i organizacjach międzynarodowych są zobowiązane do ścisłej współpracy w celu zachowania wspólnych stanowisk i realizowania wspólnych działań, uchwalonych przez Radę.

Przewodniczący Rady reprezentuje UE w sprawach związanych ze wspólną polityką zagraniczną i bezpieczeństwa. Jest on odpowiedzialny za realizację wspólnych działań; w tym charakterze wyraża on – jako zasada – stanowisko UE w organizacjach międzynarodowych i podczas konferencji międzynarodowych. w realizacji powyższych zadań współuczestniczy także Komisja UE.

Zgodnie z Traktatem z Maastricht Przewodniczący Rady jest wspierany w swej działalności w powyższym zakresie przez poprzednie i następne państwo członkowskie, piastujące funkcję Przewodniczącego. Natomiast Traktat Amsterdamski mówi o wspieraniu Przewodniczącego jedynie przez następne państwo członkowskie, piastujące tę funkcję. Stanowi ponadto, że działalność Przewodniczącego w powyższym zakresie wspiera Sekretarz Generalny, który jednocześnie

sprawuje funkcję Wysokiego Przedstawiciela do Spraw Wspólnej Polityki Zagranicznej i bezpieczeństwa.

W realizacji powyższych zadań w pełni uczestniczy Komisja UE, jak też Komitet Polityczny. Składa się on z dyrektorów politycznych. Monitoruje on sytuację międzynarodową w dziedzinach objętych wspólną polityką zagraniczną i bezpieczeństwa, kontroluje realizację uzgodnionych kierunków polityki oraz współdziałania w ustaleniu tej polityki. W tym celu przedkłada Radzie stosowne wnioski na jej żądanie lub z własnej inicjatywy.

Traktat w sprawie UE zobowiązał Przewodniczącego Rady do odbywania konsultacji z Parlamentem Europejskim w zakresie głównych kwestii i podstawowych uwarunkowań wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, oraz do zapewnienia, by stanowisko Parlamentu było należycie uwzględniane w działalności Rady. Winien on też być regularnie informowany przez Przewodniczącego i komisję o realizacji tej polityki.

Parlament może kierować do Rady zapytania oraz udzielać jej zaleceń. Odbywa on rokrocznie debatę na temat postępu w realizacji wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa.

Jak już wspomniano, Rada – na podstawie ogólnych wytycznych Rady Europejskiej – ustala, które problemy wymagają podjęcia wspólnych akcji przez państwa członkowskie. Traktat z Maastricht wymienia wstępnie takie problemy, jak: realizacja postanowień Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, polityka rozbrojenia i kontrola zbrojeń, problemy związane z zapobieganiem rozprzestrzeniania się broni nuklearnej, w tym także budowa środków zaufania, ekonomiczne aspekty bezpieczeństwa, w szczególności transfer technologii wojskowej do państw trzecich i eksport broni.

Zgodnie z art. 17 ust. 1 Traktatu UE wspólna polityka bezpieczeństwa ma obejmować wszystkie sprawy związane z bezpieczeństwem Unii Europejskiej, w tym budowanie wspólnej polityki obronnej, która z czasem – o ile tak postanowi Rada Europejska – może prowadzić do wspólnej obronności. W ostatnim przypadku ma to następować w oparciu o Unię Zachodnioeuropejską (WEU), zrzeszającą dziesięć państw Wspólnot Europejskich (Belgię, Francję, Grecję, Hiszpanię, Holandię, Luksemburg, Portugalię, RFN, Wielką Brytanię i Włochy), a której status członków stowarzyszonych posiada Islandia, Norwegia i Słowenia, zaś status obserwatorów – Dania i Irlandia. Zgodnie z art. 17 Traktatu z Maastricht WEU ma być integralną częścią tworzącą Unię Europejską. WEU ma wspierać opracowywanie aspektów obronnych wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa. Na prośbę Unii Europejskiej ma on wypracować i realizować uchwały UE w zakresie obronności. Unia Europejska winna sprzyjać bliższym stosunkom instytucjonalnym z WEU.

Deklaracja nr 3, załączona do Aktu Konferencji Międzyrządowej z 1997 r. precyzowała przedsięwzięcia, jakie winny podjąć UE i WEU, celem wzmocnienia między nimi współpracy. Należały do nich: przeprowadzanie wspólnych spotkań organów tych organizacji, celem poprawy koordynacji procesów decyzyjnych, ścisła współpraca sekretariatów tych organizacji, umożliwienie EU korzystanie z mechanizmów planowania i przewidywania WEU, jak też jej Ośrodka Satelitarnego. Unia Zachodnioeuropejska ma wspierać opracowywanie, aspektów obronnych wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa. Na prośbę Unii Europejskiej ma wypracowywać i realizować uchwały tej ostatniej w zakresie obronności. Unia Europejska ma sprzyjać bliższym stosunkom instytucjonalnym z Unią Zachodnioeuropejską.

W wyniku zdecydowanego stanowiska Wielkiej Brytanii, zaniepokojonej możliwością osłabienia pozycji Organizacji Paktu Północnego Atlantyku (NATO) i USA w Europie w wyniku powstania Unii Europejskiej, w ostatniej chwili do projektu Traktatu z Maastricht dodano sformułowanie, że współpraca państw członkowskich Unii Europejskiej w dziedzinie bezpieczeństwa i obrony, ma być zgodna ze wspólną polityką bezpieczeństwa i obrony, wynikających z ich udziału w NATO. Z kolei w dwóch deklaracjach, załączonych do Traktatu z Maastricht, państwa członkowskie WEU potwierdziły, że głównym forum rokowań w sprawie bezpieczeństwa będzie nadal NATO, jak również przewidziano cały system ścisłej współpracy między NATO i WEU.

Traktat Amsterdamski po raz pierwszy przewidywał możliwość włączenia WEU do UE, uzależniając to od decyzji Rady Europejskiej. Na jego podstawie w maju 1999 r. podjęła ona uchwałę, że nastąpi to najpóźniej do końca 2000 r.

Na podstawie Traktatu Amsterdamskiego do wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa zostały włączone tzw. zadania (misje) petersberskie, które sprowadzają się do: udzielania pomocy humanitarnej, ratownictwa w przypadku klęsk żywiołowych, zarządzania kryzysami, utrzymania i przywracania pokoju.

Zadania te zostały sprecyzowane przez Radę WEU, podczas jej posiedzenia 19 VI 1992 r. w Peresbergu i włączone do celów działalności tej organizacji. W swej uchwale stwierdzała ona mianowicie, że jednostki zbrojne państw członkowskich WEU, oddane do jej dyspozycji, mogą być użyte do zadań humanitarnych i ratowniczych, utrzymania pokoju oraz do rozwiązywania kryzysów, w tym przywracania pokoju.

Na jej podstawie Rada Północnoatlantycka w uchwale z 3 VI 1996 r. stworzyła możliwości oddawania WEU do dyspozycji, na jej prośbę, potencjału logistycznego i militarnego NATO w celu realizacji nowych jej zadań. Uchwała przewidywała między innymi wydzielenie w ramach NATO specjalnych sił do realizacji zadań petersberskich.

Jednocześnie Traktat ukonkretnił środki służące realizacji zadań wyływających z polityki zagranicznej i bezpieczeństwa. Są nimi: określenie zasad i ogólnych wytycznych przez Radę Europejską na zasadzie *consensusu*; uchwalenie przez Radę Europejską – na zlecenie Rady – wspólnej strategii, jak też określanie poszczególnych jej celów, środków realizacji i czasu trwania; podejmowanie wspólnych działań, o czym decydować ma Rada, zaś WEU realizować te ustalenia.

d. Realizacja postanowień Traktatu UE i Amsterdamskiego w zakresie wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa. Współpraca państw WE w ramach Europejskiej Współpracy Politycznej nie zawsze była efektywna, a jednocześnie była selektywna. Podobna sytuacja występuje po wejściu w życie Traktatu UE. *W zakresie polityki zagranicznej* najbardziej efektywna była i jest chyba współpraca na forum organizacji międzynarodowych, a szczególnie na forum ONZ. Ambasadorzy państw UE przy ONZ utrzymują przez cały rok robocze kontakty, których celem jest zapewnienie jednolitego stanowiska państw członkowskich na forum ONZ. Podczas debaty ogólnej, która otwiera obrady Zgromadzenia Ogólnego ONZ, minister spraw zagranicznych państwa, które aktualnie pełni funkcję przewodniczącego w Radzie UE, przemawia w imieniu państw członkowskich UE. Od połowy lat osiemdziesiątych analogiczna sytuacja występuje w przypadku Organizacji Współpracy i Bezpieczeństwa w Europie i niektórych innych organizacji międzynarodowych.

Ministrowie spraw zagranicznych państw UE spotykają się raz w miesiącu celem wypracowania wspólnego stanowiska w odniesieniu do ważnych problemów międzynarodowych. W wielu jednak przypadkach nie udaje im się tego osiągnąć w wyniku rozbieżności interesów (np. w związku z polityką neutralności prowadzoną przez Irlandię, Szwecję i Finlandię, „rozżaleniem” Grecji w związku z brakiem poparcia UE w jej konflikcie z Turcją, odmienności interesów byłych metropolii kolonialnych i państw, które nie miały kolonii). Wystąpiły również kontrowersje między UE a WEU na temat pojęcia bezpieczeństwa oraz koncepcyjnych i operacyjnych aspektów jego utrzymania.

Mimo tych wszystkich problemów państwa członkowskie w ramach Europejskiej Współpracy Politycznej a następnie II filaru UE wielokrotnie zajmowały wspólne stanowiska wobec problemów międzynarodowych. Miały one jednak charakter oświadczeń i deklaracji (np. dotyczących stosunków Wschód – Zachód, Afganistanu, RPA, wojny irańsko–irackiej). Były one wprowadzone nagłościnnie i szeroko komentowane w prasie międzynarodowej, nie przynosiły jednak istotnych efektów.

Niektóre jednak z nich wytyczały politykę zagraniczną państw UE wobec wybranych problemów na wiele lat. Do tego typu dokumentów należą m.in.:

- deklaracja w sprawie kryteriów uznawania przez państwa UE nowych państw w Europie wschodniej i na terytorium byłego ZSRR z 16 XII 1991 r.;
- pakt stabilizacji w Europie, podpisany 23 III 1995 r. w Paryżu, który formułuje przedsięwzięcia, jakie winny być podejmowane, by w Europie były poszanowane prawa człowieka, tożsamości narodowe, przestrzegane zasady praworządności i demokracji, jako zasadnicze utrzymania pokoju i bezpieczeństwa w Europie;
- konkluzje Rady UE z 30 IV 1997 r. w sprawie wspólnej strategii UE wobec państw Europy południowo-wschodniej;
- wspólne stanowisko Rady UE z 2 VI 1997 r. w sprawie zapobiegania i rozwiązywania konfliktów w Afryce, w której określono rolę UE i jej państw członkowskich w tym zakresie;
- kodeks postępowania w odniesieniu do eksportu broni, uchwalony przez Radę w dniu 8 VI 1998 r. Istotą tego kodeksu jest określenie zasad postępowania państw członkowskich UE, które mają zmierzać do utrudniania i zwalczania transferu broni konwencjonalnej, mogącej przyczynić się do destabilizacji w danym regionie, umożliwiać agresję na inne państwa, stosowanie represji wewnątrz państwa;
- wspólna strategia wobec Rosji uchwalona przez Radę Europejską podczas sesji w Wiedniu w dniach 3–4 VI 1999 r.;
- wspólna strategia wobec Ukrainy, uchwalona przez Radę Europejską podczas sesji w Helsinkach w dniach 10–11 XII 1999 r.

UE nie udało się natomiast wypracować wspólnego stanowiska w sprawie militarnej interwencji w Iraku w marcu 2003 r. w związku z nieprzebraniem przez ten kraj rezolucji ONZ o nie produkowaniu i posiadaniu przez niego broni masowej zagłady.

Bezspornie należą do nich także wspólne strategie, uchwalane przez Radę Europejską na podstawie art. 13 Traktatu UE, nakreślające politykę UE wobec danego państwa lub grupy państw. W przeciwieństwie do dotychczasowych umów o współpracy lub partnerstwie z państwami nieczłonkowskimi, zawieranych z nimi przez EWG od końca lat sześćdziesiątych, wspólne strategie polegają na jednostronnym określaniu polityki UE wobec tego typu państw, z drugiej zaś nie koncentrują się w prowadzeniu przez EWG względem preferencyjnej polityki gospodarczej i udzielaniu pomocy technicznej, a na utrzymaniu w nich zasad prawa, praworządności i przestrzegania praw człowieka, wciągania ich do rozwiązywania wspólnych problemów w regionie, w którym one się znajdują, jak też utrzymania w nim pokoju i bezpieczeństwa.

4 VI 1999 r. Rada Europejska uchwaliła w Kolonii wspólną strategię wobec Rosji. Zgodnie z nią UE ma działać na rzecz: umacniania demokracji, zasad prawa i instytucji publicznych w Rosji; integrowania Rosji we wspólny europejski obszar gospodarczy i społeczny; rozwijania z Rosją współpracy w zakresie umacniania w Europie stabilności i bezpieczeństwa; wciągania Rosji do rozwijania wspólnych wyzwań i zagrożeń, pojawiających się na kontynencie europejskim, takich jak bezpieczna eksploatacja energii nuklearnej i innej, walka z transgranicznym zanieczyszczeniem wody i powietrza, bezpieczne przechowywanie i przetwarzanie odpadów nuklearnych, walka z praniem brudnych pieniędzy, przestępczością zorganizowaną, nielegalną imigracją.

Ponadto postanowiła ona podjąć prace nad wypracowaniem i przyjęciem wspólnej strategii także wobec Ukrainy i regionu Morza Śródziemnego.

Rzadko natomiast stosowano wspólne akcje operacyjne, które dotychczas miały wyłącznie charakter gospodarczy, a mianowicie sprowadzały się do nakładania ograniczonego embarga gospodarczego. Dotychczas było ich dziewięć i były zastosowane wobec:

- Rodezji w 1965 r., w oparciu o rezolucję ONZ;
- Iranu w 1980 r. w związku z wzięciem zakładników amerykańskich;
- ZSRR i Polski w związku z wprowadzeniem w Polsce stanu wojennego;
- Argentyny w 1982 r. w związku z wojną o Falklandy;
- Izraela w 1982 r. po inwazji na Liban;
- RPA w 1986 r. za politykę apartheidu;
- Iraku w 1986 r. w związku z agresją na Kuwejt;
- Serbii i Czarnogóry w 1991 r. w związku z naruszeniem praw człowieka w walkach w Chorwacji i Bośni–Hercegowinie;
- Serbii w 1998 r. za naruszenie praw człowieka w Kosowie.

Realizacja poszczególnych postanowień traktatowych w *zakresie polityki bezpieczeństwa* rozpoczęła się faktycznie dopiero w 1999 r. Rada Europejska na wspomnianej sesji w Kolonii postanowiła, na bazie swych rozważań podczas sesji w Wiedniu w dniach 12–13 XII 1998 r., przyspieszyć tworzenie *wspólnej europejskiej polityki bezpieczeństwa i obrony*, w ramach wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa. W obszernej jej Deklaracji w sprawie wznowienia wspólnej europejskiej polityki bezpieczeństwa i obrony stwierdziła, że celem jej ma być doprowadzenie do uzyskania przez UE zdolności do podejmowania autonomicznych, niezależnych od NATO, operacji militarnych w sytuacji zagrożenia lub powstania kryzysów międzynarodowych, w przypadku których NATO jako całość nie będzie zaangażowana. Operacje te – zgodnie z tzw. zadaniami petersberskimi – mają

obejmować: akcje humanitarne i ratownicze, utrzymanie pokoju, zadania sił zbrojnych w rozwiązywaniu kryzysów, włącznie z przywracaniem pokoju.

W tym celu przewidziała utworzenie w przyszłości szeregu organów, które zajmowałyby się problematyką wspólnej polityki bezpieczeństwa i obrony, a mianowicie: Komitetu Politycznego i Bezpieczeństwa, Komitetu Wojskowego, Sztabu Wojskowego włącznie z Ośrodkiem Oceny Sytuacji, a ponadto między innymi Ośrodka Satelitarnego i Instytutu Badań w Zakresie Bezpieczeństwa.

Zaleciła przejście przez UE do końca 2000 r. tych funkcji Unii Zachodnioeuropejskiej (WEU), które będą jej niezbędne dla wykonywania celów wynikających z zadań petersberskich.

Wreszcie postanowiła przekształcić Eurokorpus w Europejskie Siły Szybkiego Reagowania¹, w których uczestniczyć mogą siły zbrojne wszystkich państw członkowskich. Mają one umożliwiać UE interwencje w regionalnych operacjach kryzysowych, przede wszystkim o charakterze prewencyjnym i humanitarnym. Sesja Rady Europejskiej w Helsinkach w dniach 10–11 XII 1999 r. określiła liczbę żołnierzy, wchodzących w skład tych sił, na 50–60 tys., zaś ministrowie obrony państw UE na spotkaniu w Brukseli 20 XI 2000 r. zobowiązali się oddać UE do dyspozycji ponad 100 tys. żołnierzy. W ich skład ma wchodzić ponadto 400 samolotów i 100 okrętów. Mają one osiągnąć zdolności do prowadzenia misji zbrojnych, w tym zamorskich trwających nawet więcej niż jeden rok, od początku 2003 r.

Termin mobilizacji takich sił ma trwać nie więcej niż dwa miesiące. 68 tys. żołnierzy będzie stanowić siły lądowe, reszta – siły morskie i lotnicze. W siłach tych ma wziąć udział 14 państw UE, z wyjątkiem Danii. Najwięcej żołnierzy obiecały oddać do dyspozycji tych sił: Włochy – 13,5 tys., RFN i Francja po 12 tys., Hiszpania – 9 tys., Wielka Brytania – 8 tys., Holandia – 4,9 tys., Grecja – 3,5 tys., Austria – 2 tys., Finlandia i Szwecja – 1,5 tys., Portugalia i Belgia po 1 tys., Irlandia – 800, Luksemburg – 76.

Powyższa uchwała wynikała z faktu, że proces wykorzystania potencjału WEU dla celów polityki bezpieczeństwa i obrony UE był bardzo długi i skomplikowany. W każdym przypadku wymagał on podjęcia aż ponad 20 czynności (operacji), a kiedy UE chciałaby wykorzystać potencjał logistyczny i militarny –

1 22 V 1992 r. podczas spotkania w La Rochelle prezydenta Francji i kanclerza RFN postanowiono utworzyć Eurokorpus na bazie brygady francusko-niemieckiej. Założono, że inne państwa członkowskie Unii Zachodnioeuropejskiej będą mogły przystąpić do niego. Tego samego roku została zawarta umowa o współpracy między Eurokorpusem a Unią Zachodnioeuropejską, a w 1993 r. między nim a NATO. Docelowo miał on liczyć 40 tys. żołnierzy. Celem Eurokorpusu była obrona państw, w nim uczestniczących, w czasie konfliktów zbrojnych, udział w akcjach pokojowych oraz udzielanie pomocy humanitarnej. Z czasem do Eurokorpusu przystąpiły: Hiszpania, Belgia i Luksemburg.

oddany WEU do dyspozycji przez NATO – to dodatkowo musi być uzyskana zgoda Rady Północnoatlantyckiej.

22 XI 2000 r. polski minister obrony złożył deklarację w Brukseli, iż Polska jest gotowa wziąć udział w Europejskich Siłach Szybkiego Reagowania i oddać do ich dyspozycji „brygadę ramową”, bez określania jej liczebności, składającej się z dwóch batalionów żołnierzy wojsk lądowych, lotniczej grupy poszukiwawczo-ratowniczej, dwóch trałowców, okrętu poszukiwawczo-ratowniczego i oddziału żandarmerii wojskowej. Później podano, że łącznie ma ona liczyć 1532 żołnierzy.

W listopadzie 2000 r. Europejskie Siły Szybkiego Reagowania składały się m.in. z: dwóch brygad kawalerii pancernej, brygady logistycznej, pułku przeciwlotniczego, eskadry śmigłowców, eskadry myśliwców, dwóch eskadr samolotów szturmowych, kompanii szturmowej i 8 okrętów.

Sesja Rady Europejskiej w Helsinkach w dniach 10–11 XII 1999 r., poza ustaleniem ogólnych zasad funkcjonowania Sił Szybkiego Reagowania, postanowiła podjąć prace nad ustaleniem zasad współpracy między UE i NATO oraz powołać do życia trzy nowe organy, które zajmowałyby się problemami bezpieczeństwa UE w sytuacjach kryzysowych, a mianowicie:

- Komitet Polityczny i Bezpieczeństwa;
- Komitet Wojskowy;
- Sztab Wojskowy.

Ich skład i szczegółowe funkcje zostały sprecyzowane w aneksie 3 do aneksu VI Konkluzji prezydenckiej sesji Rady Europejskiej w Nicei w dniach 7–11 XI 2001 r.

Jednocześnie pod koniec 1999 r. została powołana Jednostka Planowania Strategicznego, Wczesnego Ostrzegania, przewidziana w oświadczeniu nr 6, załączonym do Aktu Końcowego do Traktatu Amsterdamskiego.

14 II 2000 r. Rada do Spraw Ogólnych postanowiła powołać, do czasu utworzenia powyższych organów organy tymczasowe w postaci Tymczasowego Komitetu Politycznego i Bezpieczeństwa, Tymczasowego Komitetu Wojskowego i zespół narodowych ekspertów wojskowych, które podjęły działalność w marcu tegoż roku.

W przypadku *stosunków między UE a Unią Zachodnioeuropejską (WEU)* Rada w decyzji z 1999 r. sprecyzowała postanowienia omówionej wyżej deklaracji nr 3, załączonej do Aktu Końcowego Konferencji Międzynarodowej z 1997 r. Ustala ona zasady regularnych spotkań szeregu organów obydwu organizacji (w tym Komisji UE z przedstawicielami Rady Ministrów WEU, sekretariatów oby-

dwu organizacji), korzystania przez UE z Ośrodka Satelitarnego WEU i Instytutu Studiów Strategicznych WEU, jak też z ekspertów wojskowych WEU.

Od końca 2000 r. następuje ewolucja w stosunkach między UE i WEU. Polega ona na podejmowaniu przez UE funkcji WEU w miejsce „wyręczania się” organami WEU w realizacji zadań UE. Odbiciem tej sytuacji jest m.in. wspomniana uchwała Rady Europejskiej z Kolonii o przejmowaniu funkcji w UE, uchwała Rady Ministrów WEU z 13 XI 2000 r. o przekazaniu UE już w 2001 r. Ośrodka Satelitarnego i Instytutu Studiów Strategicznych WEU. Jednocześnie w imieniu WEU zrzekła się ona na rzecz UE prawa do prowadzonych dotychczas przez tę organizację operacji: policyjnej w Kosowie i rozminowywania w Chorwacji.

Rada Europejska na sesji w Feira w dniach 19–20 VI 2000 r. zaaprobowała przedsięwzięcia przewidziane w raporcie przewodniczącego Rady pt. Wzmocnienie wspólnej europejskiej polityki bezpieczeństwa i obrony. Zaleciła ona podjęcie prac nad wypracowaniem zasad: wykorzystywania mechanizmów planowania NATO dla wspólnej polityki bezpieczeństwa UE; użycia sił zbrojnych NATO w operacjach prowadzonych przez UE; mechanizmów współpracy między NATO i UE. W tym celu powołano specjalne grupy robocze.

Jednocześnie wypracowano priorytetowe dziedziny w zakresie wykorzystania zdolności cywilnych do rozwiązywania kryzysów międzynarodowych:

- utworzenie mechanizmów do szybkiego mobilizowania sił policyjnych;
- wzmocnienie przepisów prawnych;
- wzmocnienie administracji cywilnej w zakresie zarządzania kryzysami;
- ochrona ludności cywilnej w trakcie konfliktów międzynarodowych.

Postanowiono, że do 2003 r. państwa członkowskie będą w stanie wypracować mechanizmy, które umożliwią im dostarczenie – na wezwanie – 5 tys. policjantów do udziału w miejscach międzynarodowych, z czego 1 tysiąc winien być zmobilizowany w okresie nie dłuższym niż 30 dni.

Zadaniem tych sił policyjnych jest: zapobieganie i uśmierzanie kryzysów i konfliktów w ramach jednego państwa; przebywanie w regionach niestabilnych (np. pokryzysowych) w celu przywracania w nich zasad prawa i porządku publicznego; wspieranie lokalnej policji w przywracaniu podstawowych praw humanitarnych.

22 V 2000 r. Rada powołała do życia Komitet Cywilnych Aspektów Zarządzania Kryzysami, który podjął działalność 16 VI 2000 r.

Pod koniec lat dziewięćdziesiątych Rada UE podjęła szereg decyzji w sprawie wzmocnienia z ONZ dialogu politycznego i współpracy w zakresie zapobiegania i rozwiązywania konfliktów międzynarodowych oraz pomocy humanitarnej. Rada

Europejska na swej sesji w Goeteborgu w dniach 15–16 VI 2001 r. zaleciła zawarcie przez UE umów z ONZ o współpracy w tych dziedzinach.

W 2000 r. zostały podjęte względnie regularne kontakty sekretarzy generalnych NATO i UE, poświęcone współpracy obydwu organizacji na rzecz utrzymania pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego.

20 IX 2000 r. odbyła się w Brukseli tzw. konferencja deklaratoryjna, podczas której państwa UE deklarowały swoje możliwości wkładów do realizacji europejskiej polityki bezpieczeństwa i obrony. Ich deklaracje zostały zebrane w specjalnym katalogu. Potwierdzono na nich gotowość UE do realizacji jej celów w zakresie polityki bezpieczeństwa i obrony już w 2003 r., w tym oddania jej, w przypadku kryzysów międzynarodowych, do dyspozycji 60 tys., a w przyszłości nawet 100 tys. żołnierzy.

Jednocześnie stwierdzono, że już w 2003 r. UE będzie w stanie stopniowo realizować tzw. zadania petersperskie, a stosowane polityczne i militarne organy UE będą w stanie prowadzić strategiczną kontrolę zarządzania operacjami prowadzonymi przez UE pod nadzorem Rady.

Z kolei podczas sesji Rady Europejskiej w Nicei w dniach 7–11 XII 2000 r. postanowiono podjąć dalsze działania na rzecz utworzenia wspólnej europejskiej polityki bezpieczeństwa i obrony (ESDP), m.in. w wyposażeniu UE w zdolność do mobilizowania w szerokim zakresie cywilnych i militarnych środków i instrumentów.

Na bazie postanowień w Feira Rada Europejska postanowiła m.in.: ustanowić w ciągu 6 miesięcy stałe i efektywne kontakty między UE i NATO w zakresie konsultacji i współpracy. Mają one dotyczyć: bezpieczeństwa i obrony, efektywniejszego rozwiązywania kryzysów, przy zachowaniu autonomii w zakresie podejmowania decyzji w NATO i UE. Co pół roku ma odbywać się jedno spotkanie Komitetu Politycznego i Bezpieczeństwa z Radą Północnoatlantycką NATO oraz jedno spotkanie na szczeblu ministrów. Ponadto dopuszcza się zapraszanie przedstawicieli NATO na konferencje organizowane w ramach UE, o ile dotyczą one współpracy NATO z UE.

Stworzono możliwość korzystania przez UE z sił NATO, jak też wykorzystywania zdolności planowania operacyjnego NATO przy operacjach UE, wszakże pod warunkiem, że NATO jako całość nie podejmie działań operacyjnych względem tego samego kryzysu.

Wreszcie Rada Europejska sprecyzowała zadania, funkcje i skład politycznych i militarnych stałych organów UE, przewidzianych jej uchwałą podczas sesji w Helsinkach w 1999 r.

Przy formułowaniu założeń europejskiej polityki bezpieczeństwa i obrony na poszczególnych sesjach Rady Europejskiej każdorazowo w rezolucjach na ten temat podkreślano, że UE uznaje za wiodącą rolę Rady Bezpieczeństwa ONZ w zakresie utrzymania pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego.

Pierwszymi objawami realizacji założeń europejskiej polityki bezpieczeństwa i obrony, zmierzającymi do przejmowania przez UE odpowiedzialności za zapobieganie i zarządzanie kryzysami w Europie w sytuacji, kiedy NATO jako całość tego nie czyni, były dwie uchwały, podjęte przez Radę Europejską w 2002 r. Pierwsza dotyczyła utworzenia w 2002 r. Misji Porządkowej Unii Europejskiej w Bośni i Hercegowinie (EUPM). Druga zaś stwierdzała w nim, że UE jest gotowa przejąć zadania sił pokojowych NATO w Macedonii po wygaśnięciu mandatu NATO.² W oparciu o nie 16 XII 2002 r. UE i NATO podpisały porozumienie na podstawie, którego UE już w styczniu miała przejąć od NATO zarządzanie misją pokojową w Bośni. W tym celu wysłała ona do Bośni 500 żołnierzy, ubranych w narodowe mundury, ale z emblematem UE. Jednocześnie przewiduje się, że w marcu UE przejmie od NATO funkcję zarządzania misją w Macedonii. Oficerowie NATO pozostaną jednak w Macedonii jako obserwatorzy.

W kwietniu 2003 r. nastąpiły w ramach UE duże rozbieżności na tle interwencji USA w Iraku. 8 państw, w tym Polska, podpisały tzw. list ośmiu, który popierał powyższe amerykańskie działania. Niektóre natomiast z państw UE, w tym przede wszystkim RFN i Francja, były temu przeciwnie. Wynikiem tych rozbieżności było spotkanie na szczycie czterech państw UE, a mianowicie RFN, Francji, Belgii i Luksemburga w Brukseli w dniu 29 IV 2003 r. Pozostałe państwa UE odmówiły udziału w tym szczycie. Podczas niego powołano do życia Europejską Unię Bezpieczeństwa i Obrony (ESDU), otwartą dla wszystkich państw UE, której celem ma być „harmonizacja stanowisk państw członkowskich w sprawach bezpieczeństwa i obrony”, jak też „koordynowanie rozwoju ich zdolności obronnych”. Postanowiono jednocześnie, że członkowie powyższej Unii są zobowiązani do przyjscia ze wzajemną pomocą „wobec wszelkiego rodzaju zagrożeń”. Belgia proponowała ponadto powołać sztab generalny sił zbrojnych powyższej Unii. Pozostali uczestnicy spotkania nie wyrazili na to zgody, by nie było oskarżeń, że powyższe państwa chcą dublować kompetencje NATO.

Postanowiono też powołać europejskie siły szybkiego reagowania na bazie wspólnej brygady niemiecko–francuskiej, uzupełnionej belgijskimi jednostkami komandosów i luksemburskimi jednostkami zwiadowczymi. Idea powyższa spotkała się z silną krytyką przede wszystkim Wielkiej Brytanii, Włoch, Hiszpanii i Portugalii.

2 Stanowisko Rady Europejskiej, zajęte na jej sesji w Sewilli, która miała miejsce w dniach 21–22 VI 2002 r.

W czerwcu 2003 r. Rada Europejska przyjęła dokument „Bezpieczna Europa w lepszym świecie”. Stanowi on, że w przypadku łamania Karty Narodów Zjednoczonych UE będzie popierać działania militarne gdziekolwiek na świecie, gdy zawiodą inne środki działania wobec „państw awanturniczych i gdy zgodzi się na to Rada Bezpieczeństwa”.

Tym samym UE w takich sytuacjach zgodziła się na militarne działania przeciwko takim państwom. Dokument ten załagodził rozbieżności powstałe wśród państw UE na tle stosunku do interwencji USA w Iraku.

Jednocześnie w dokumencie powyższym stwierdzono, że jednym z filarów światowego bezpieczeństwa jest NATO.

Traktat Nicejski dopuścił możliwość rozciągnięcia instytucji tzw. rozszerzonej współpracy także na problematykę filaru drugiego. Nie może jednak odnosić się ona do spraw mających implikacje wojskowe lub w dziedzinie obrony (art. 27b). Celem ściślejszej współpracy w ramach filaru drugiego winno być strzeżenie wartości i interesów UE jako całości, poprzez potwierdzanie jej tożsamości jako wspólnej siły na arenie międzynarodowej. Państwa, uczestniczące w rozszerzonej współpracy, winny respektować: zasady, cele, ogólne wytyczne i spójność wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa oraz podejmowanych w jej ramach uchwał; uprawnienia Wspólnoty Europejskiej; spójność wszystkich polityk UE z jej działaniami zewnętrznymi (art. 27c).

L i t e r a t u r a

- I. Anczewski: Francja wobec zachodnioeuropejskiej integracji politycznej. Warszawa 1989.
- J. Barcz: Wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa w Unii Europejskiej. Przygotowania Polski do członkostwa. Pod red. E. Kaweckiej–Wyrzykowskiej i E. Synowiec. IKiCHZ. Warszawa 2001.
- Z. Czachór: System EWP w integrowaniu Europy. Toruń 1994.
- J. Gołębiowski: Współpraca i integracja polityczna w Unii Europejskiej. Warszawa 1998.
- A. Graś: Możliwości kontrolne Trybunału Europejskiego w II filarze Unii Europejskiej. „Przegląd Prawa Europejskiego” nr 1, 1997.
- P. Landau: Spór o jedność polityczną Europy Zachodniej. Warszawa 1976.
- C. Mik: Wspólna polityka bezpieczeństwa Unii Europejskiej a system bezpieczeństwa ONZ. „Przegląd Zachodni” nr 52, 1996.
- S. Parzymies: Europejska tożsamość bezpieczeństwa, obrony: mit czy rzeczywistość. „Sprawy Międzynarodowe” nr 2, 1999.

- S. Parzymies: Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa w ramach EWG. „Sprawy Międzynarodowe” nr 1–2, 1992.
- S. Parzymies: Wspólna Europejska Polityka Bezpieczeństwa i Obrony. „Stosunki Międzynarodowe” nr 1–2, 2000.
- Prawo Unii Europejskiej. Prawo materialne i polityki. Pod red. J. Barcza. Warszawa 2003.
- S. Rynkiewicz, A. Harazim: Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa, (w:) – Integracja europejska. Pod red. M. Perkowskiego. Warszawa 2002 r.
- M. Sośnicka: Eurokorpus oraz jego stosunki z NATO, Unią Zachodnioeuropejską i Unią Europejską. „Sprawy Międzynarodowe” nr 4, 2000.
- J. Starzyk: Wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa w Unii Europejskiej. Warszawa 2001.
- S.L. Stebelski: Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa Unii Europejskiej. „Sprawy Międzynarodowe” nr 2, 1997
- K. Wiaderny–Bidzińska: Polityczna integracja Europy zachodniej. Toruń – Warszawa 2000.
- J. Wijaszka: Wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa UE. Współpraca polityczna z państwami stowarzyszonymi Europy Środkowej. „Studia i Materiały IISN”. Warszawa 1995.
- A. Wyrozumska: Wybrane regulacje w dziedzinie Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa – (w:) Prawo Unii Europejskiej. Prawo materialne i polityki. Pod red. J. Barcza. Warszawa 2003.
- A. Zawistowska: Rozwój współpracy państw Unii Europejskiej w dziedzinie Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa. „Sprawy Międzynarodowe” nr 2, 1999.
- R. Zięba: Europejska tożsamość bezpieczeństwa i obrony. Warszawa 2000.
- R. Zięba: Ewolucja koncepcji Europejskiej Tożsamości Bezpieczeństwa i Obrony. „Przegląd Europejski” nr 1, 2001.
- R. Zięba: Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego: koncepcje – struktury – funkcjonowanie. Warszawa 2001.

Rozdział dziewiąty

ZAŁOŻENIA I PROCESY INTEGRACYJNE W RAMACH TRZECIEGO FILARU

Pierwotne postanowienia Traktatu w sprawie WE ani Jednolity Akt Europejski nie przewidywały podejmowania integracji w zakresie spraw wewnętrznych i wymiaru sprawiedliwości. Jedynym problemem, który regulował powyższy Traktat było doprowadzenie do ustanowienia w ramach WE swobody przemieszczania się osób, osiedlania i podejmowania przez nich pracy, co zostało już omówione w pkt. 1c rozdziału VI.

Nie oznacza to jednak, że państwa członkowskie UE do lat dziewięćdziesiątych nie prowadziły żadnej współpracy między sobą w zakresie spraw wewnętrznych i sprawiedliwości. Odbywała się ona jednak w zasadzie poza ramami tej Wspólnoty.

a. Współpraca i integracja w zakresie spraw wewnętrznych przed Traktatem w sprawie UE

Paszport europejski. W latach 1981–1982 państwa członkowskie uzgodniły jednolity wzór paszportu europejskiego. Charakterystycznymi jego cechami są: nagłówek – Wspólnota Europejska a pod nią nazwa państwa, kolor ciemnoczerwony, wymiar 88x124 mm. Pierwotnie planowano jego wprowadzenie z dniem 1 I 1985 r., ale uczyniły to jedynie Dania, Irlandia i Luksemburg. Pozostałe kraje członkowskie poczęły wydawać paszporty europejskie od 1989 r. w miejsce starych krajowych.

Na przełomie 2004 i 2005 r. UE planuje dalsze ujednoczenie paszportów, wydawanych przez jej państwa członkowskie. Wynika to ze stanowiska USA, których rząd postanowił, że państwa, które chciałyby korzystać z ruchu bezdewizowego z USA, winny wyposażać swych obywateli w paszporty z identyfikatorem cyfrowym. W paszportach takich winna znajdować się wkładka plastikowa, zawierająca dane biometryczne właściciela paszportu, tj. elektroniczny opis twarzy, zdjęcie tęczówki i odciski palców.

Flaga i hymn UE. W 1986 r. WE uznała za swoją flagę, flagę używaną przez Radę Europy; na błękitnym polu 12 złotych gwiazd tworzących koło.

UE ma również własny hymn. Jest nim Dziewiąta Symfonia Beethovena ze słowami „Ody do młodości”, napisanej przez Schillera. Hymn ten jest również hymnem Rady Europy.

Współpraca ministrów odpowiedzialnych za bezpieczeństwo wewnętrzne. Od 1976 r. ministrowie odpowiedzialni za sprawy bezpieczeństwa wewnętrznego państw członkowskich współpracowali ze sobą ściśle w ramach nieformalnych struktur pod nazwą TREVI (skrót od nazwy francuskiej – terroryzm, radykalizm, ekstremizm, przemoc międzynarodowa). Spotykali się oni co pół roku na nieoficjalnych konferencjach, na których podejmowano uchwały co do konkretnych działań w oparciu o propozycje wypracowane uprzednio przez powołane przez nich komisje i grupy robocze. Pierwotnie TREVI składała się z dwóch grup: TREVI I, zajmującą się zbieraniem i wymianą informacji na temat grup terrorystycznych i TREVI II – zajmującą się rozwojem współpracy między policjami państw członkowskich. Następnie w 1986r. powołano TREVI III, zajmującą się zwalczaniem przestępczości zorganizowanej, szczególnie związanej z handlem narkotykami. W rezultacie tej działalności powstał system wymiany informacji i współdziałania w zakresie: zwalczania terroryzmu, zorganizowanej przestępczości i narkomanii, wymiany doświadczeń, technik policyjnych i wyposażenia, zapobiegania i postępowania w przypadku klęsk żywiołowych, cywilnego bezpieczeństwa powietrznego.

W 1986 r. powołano Grupę do spraw Migracji, a w 1988 r. Grupę Koordynatorów do spraw Swobodnego Przepływu Osób. Badały one dotychczasowe doświadczenia państw członkowskich w zakresie migracji obywateli państw trzecich do UE, sprawy związane z udzielaniem im wiz i azylu. Przygotowywały one grunt do rozwiązań przyjętych w filarze trzecim na podstawie Traktatu w sprawie UE. Wreszcie w 1989 r. został powołany do życia Komitet Zwalczania Narkotyków, zajmujący się szeroko pojętymi problemami związanymi z narkotykami, a więc zwalczanie oraz zapobieganie narkomanii, zwalczanie przemytu narkotyków, stosowanie polityki represyjnej.

Umowy z Schengen. 14 VI 1985 r. została podpisana umowa w sprawie stopniowego znoszenia kontroli na granicach między jej stronami, zaś 19 VI 1990 r. porozumienie w sprawie: wymogów, jakie muszą spełniać osoby przekraczające zewnętrzną granicę UE, ustalenia kompetencji państwa, które jest władne przyznać azyl obywatelom spoza UE oraz ujednoczenia warunków udzielania wiz i ich wzorów. Przewidywały one także utworzenie wspólnych instytucji, które zapewniałyby ściślejszą kontrolę obywateli państw trzecich wjeżdżających na teren państw – stron umów.¹

1 Szerzej na ten temat patrz pkt. 3 z¹ rozdz. VI.

W ten sposób powstał tzw. obszar Schengen, na terenie którego postanowiono ustanowić swobodny przepływ osób, bez względu na obywatelstwo, w odniesieniu do którego została ustanowiona wspólna polityka wpuszczania obywateli państw trzecich, jak i wyrażenia zgody na osiedlanie się w nim.

Umowy z Schengen nie wchodziły pierwotnie w skład *acquis communautaire*, a były formą współpracy międzynarodowej. Stało się to dopiero na mocy postanowień Traktatu Amsterdamskiego, w rezultacie czego stanowią one część składową filaru pierwszego UE.

b. Współpraca w zakresie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych w świetle postanowień Traktatu w sprawie UE

Założenia Traktatu

Traktat w sprawie UE stanowił, iż państwa członkowskie podejmą współpracę w zakresie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych. Zgodnie z postanowieniami Tytułu I art. 2 B celem UE było m.in.:

- rozwijanie bliskiej współpracy w zakresie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych;
- wzmacnianie ochrony praw człowieka i interesów obywateli państw członkowskich poprzez wprowadzenie obywatelstwa UE.

Tytuł VI Traktatu przewidywał współpracę państw członkowskich w następujących dziedzinach: polityka azylowa, zasady regulujące przekraczanie zewnętrznych granic państw członkowskich i sprawowanie kontroli nad tym ruchem, polityka imigracyjna, osiedlanie się i podejmowanie pracy przez obywateli z krajów trzecich, łączenie ich rodzin, zwalczanie nielegalnej imigracji, zwalczanie przestępstw w skali międzynarodowej, współpraca celna, współpraca prawna w sprawach cywilnych i karnych, współpraca policji w celu zapobiegania i zwalczania terroryzmu oraz nielegalnego handlu narkotykami, wymiana informacji policyjnych poprzez utworzenie Europejskiego Biura Policji (EUROPOL).

Przyjęto zasadę, że odmawia się obywatelom krajów trzecich prawa wjazdu na terytorium państw UE, którzy pragną podjąć pracę. Pracownicy samodzielni mogą wjechać na terytorium UE w celu podjęcia pracy jedynie wówczas, gdy chcą dokonać inwestycji, transferu technologii lub stworzenia nowych miejsc pracy z korzyścią dla państwa członkowskiego.

Traktat w sprawie UE upoważniał Radę, składającą się z ministrów sprawiedliwości i spraw wewnętrznych państw członkowskich, do uchwalania wspólnych stanowisk, promujących rozwój współpracy w zakresie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych, podejmowania wspólnych akcji, formułowania konwencji międzynarodowych, regulujących rozwój powyższej współpracy oraz zalecanie

państwom członkowskim ich aprobowanie. Komisja miała uczestniczyć w pełnym zakresie w pracach nad realizacją filaru trzeciego. Przewodniczący Rady i Komisji zostali zobowiązani do regularnego informowania Parlamentu Europejskiego o pracach prowadzonych w ramach filaru trzeciego. Powołany został też Komitet Koordynacyjny, którego celem jest koordynowanie współpracy w zakresie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych oraz uchwalenie opinii dla Rady na jej prośbę lub z własnej inicjatywy.

Obywatelstwo UE. Na podstawie modyfikacji Traktatu WE przez Traktat w sprawie UE została utworzona instytucja obywatelstwa Unii Europejskiej. Obywatelstwo to uzyskują automatycznie wszyscy obywatele państw członkowskich, zachowując jednocześnie obywatelstwo narodowe. Wyraża się ono w tym, że obywatele państw członkowskich nie zamieszkujący na terytorium własnego państwa, lecz w pozostałych państwach członkowskich, a nawet przebywający poza tymi państwami, mają pewne uprawnienia na terenie, gdzie się znajdują. Mianowicie obywatele państw członkowskich nie zamieszkali na terenie swego państwa, mają prawo głosowania w wyborach municypalnych i kandydowania do władz municypalnych na obszarze tego państwa członkowskiego, w którym stale oni zamieszkują. Szczegółowe postanowienia wykonawcze w tej kwestii Rada wypracowała pod koniec 1994.

Jednocześnie obywatele państw członkowskich, nie zamieszkali na terenie swego państwa, posiadają prawo głosowania, jak również kandydowania do Parlamentu Europejskiego na terenie innego państwa członkowskiego, gdzie stale zamieszkują, z puli tego państwa.

Każdy obywatel Unii posiada też prawo składania petycji do Parlamentu Europejskiego oraz zwracania się w swych sprawach do Rzecznika Praw Obywatelskich (Ombudsmana), nie zależnie od swego zamieszkania.

Wreszcie w przypadku przebywania na terenie państw nieczłonkowskich obywatele Unii mają prawo do opieki misji dyplomatycznych lub konsularnych dowolnego państwa członkowskiego Unii, jeśli w takim państwie nie ma przedstawicielstwa dyplomatycznego lub konsularnego państwa, którego są oni obywatelami.

Rzecznik Praw Obywatelskich (Ombudsman). Traktat w sprawie UE (Część II) powołał do życia instytucję Rzecznika Praw Obywatelskich. W praktyce Rzecznik ten począł działać w 1994 r. Zadaniem Rzecznika jest obrona praw obywateli UE w przypadku złego zarządzania działaniami organów UE.²

2 Szerzej patrz pkt. 2d rozdz. V.

c. Realizacja założeń Traktatu w sprawie UE.³ W ciągu pięciu lat od wejścia w życie Traktatu UE państwa członkowskie wypracowały zasady wielu polityk w zakresie współpracy wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych. W tym celu podpisały one szereg konwencji, protokołów i porozumień, zaś stosowne organy uchwały ponad 100 różnego typu deklaracji i decyzji (łącznie ponad 3 tys. stron). Utworzyły też szereg instytucji, których celem jest realizacja powyższych polityk.

W przypadku *współpracy policji* na podstawie umów z Schengen funkcjonariusze policji uzyskali prawo do śledzenia osób, podejrzanych o popełnienie przestępstwa, a przebywających w innym państwie członkowskim, ale za zgodą państwa ostatniego. W praktyce takie śledzenie dokonywane jest na prośbę państwa pierwszego przez funkcjonariuszy państwa drugiego.

Mogą oni także prowadzić bezpośredni pościg ze swego terytorium osoby, podejrzanej o popełnienie poważnego przestępstwa, ze swego terytorium na terenie innego państwa członkowskiego. Jest on jednak ograniczony tylko do pasa przygranicznego.

W 1994 r. powołano do życia Europejskie Centrum do Spraw Narkotyków i Uzależnienia od Narkotyków. Zadaniem Centrum jest zbieranie i dostarczanie państwom członkowskim wiarygodnych statystycznych, dokumentalnych i technicznych informacji na temat narkotyków, ich używania, uzależnienia od nich, konsekwencji z tego płynących oraz zapobiegania i zwalczania uzależnienia.

3 II 1994 r. została utworzona Europejska Jednostka Policyjna Zwalczania Przystępczości Zorganizowanej (EDU) z siedzibą w Hadze.

Jednocześnie rozpoczęto budowę Schengeńskiego Systemu Informacyjnego (SIS), w którym rejestrowane są dane na temat osób niepożądanych na terenie obszaru Schengen.

26 VII 1995 r. Rada przyjęła konwencję sprawie utworzenia na bazie wspomnianego Centrum i EDU Europejskiego Urzędu Policji (EUROPOL). Konwencja weszła w życie 1 VII 1998 r. Zadaniem tej instytucji jest doskonalenie współpracy państw członkowskich UE w zakresie zapobiegania i zwalczania takich form przestępczości międzynarodowej, które stanowią zagrożenie dla dwóch lub więcej państw członkowskich i w związku z tym potrzebne jest wspólne działanie. Pierwotnie działalność EUROPOL obejmowała następujące dziedziny: nielegalny handel narkotykami, ludźmi, materiałami radioaktywnymi i rozszczepialnymi, pranie brudnych pieniędzy, przemyt nielegalnych imigrantów, przestępczość drogową. Z czasem została ona rozciągnięta także na zwalczanie terroryzmu i pedofilii. W 2003 r. personel EUROPOLu liczył 350 osób.

3 Współpraca w zakresie tworzenia i realizacji polityki wizowej, azylowej, imigracyjnej i innej, dotyczącej swobodnego przepływu osób, została omówiona w pkt. 3 z¹ rozdziału VII, w związku z przeniesieniem tej polityki do filaru pierwszego UE przez Traktat Amsterdamski.

Działalność EUROPOL polega na zbieraniu, przetwarzaniu i wymianie informacji dotyczących powyższej przestępczości (w tym celu utworzono skomputeryzowaną kartotekę danych), szkoleniu policjantów z odpowiednich jednostek, ujednoczeniu metod ich działania i ich wyposażenia. Współpraca między policjami z poszczególnych państw opiera się na współpracy między oficerami łącznikowymi i kontaktach nieoficjalnych. EUROPOL nie posiada natomiast uprawnień prowadzenia samodzielnej działalności operacyjnej.

3 X 2001 r. Polska podpisała z EUROPOLEM umowę o współpracy, na podstawie której będą one wymieniać informacje o charakterze strategicznym i operacyjnym oraz organizować szkolenia dla policji, straży granicznej i celników.

14 X 1996 r. Rada przyjęła wspólne działanie przewidujące utworzenie wspólnych ram dla inicjatyw państw członkowskich w zakresie powoływania *oficerów łącznikowych*. Stanowi ona, że państwa członkowskie mogą powoływać oficerów łącznikowych w celu zapobiegania i zwalczania przestępczości, a szczególnie zorganizowanej. Mają oni utrzymywać bezpośrednie kontakty na terenie państwa przyjmującego z organami zajmującymi się zapobieganiem, nadzorowaniu i zwalczaniu przestępstw. Celem ich działalności jest zbieranie i wymiana informacji dotyczących szkolenia, instrumentów prawnych, metod operacyjnych w zakresie zwalczania przestępczości. Przewiduje ono także organizowanie wspólnych konferencji, seminariów i innych form szkolenia funkcjonariuszy, zajmujących się powyższą problematyką. Stwarza ona możliwość ustanawiania oficerów łącznikowych w państwach nieczłonkowskich.

W zakresie *zwalczania przestępczości zorganizowanej* 23 XI 1995 r. Rada uchwaliła rezolucję w sprawie ochrony świadków w walce z przestępczością zorganizowaną. W rezolucji tej zdefiniowano pojęcie świadka, jak też środki ochrony świadka. Państwa członkowskie zobowiązały się do ochrony świadka tak przed, jak i po procesie, a w razie potrzeby także jego dzieci, rodziców i innych związanych z nim osób.

20 XII 1996 r. Rada przyjęła następną rezolucję w sprawie ochrony osób, które współpracują w procesie sądowym dotyczącym zwalczania przestępczości zorganizowanej.

26 V 1997 r. została przyjęta konwencja w sprawie zwalczania korupcji funkcjonariuszy Wspólnot Europejskich oraz urzędników państw członkowskich. Zawiera ona definicję pojęć korupcji pasywnej i aktywnej, zasady stosowania kar za uleganie korupcji, jak też kompetencje jurysdykcyjne państw członkowskich w przypadku zaistnienia korupcji.

22 XII 1998 r. Rada przyjęła wspólne działanie w zakresie zwalczania korupcji w sektorze prywatnym. Odnosi się ono tak do osób fizycznych, jak i prawnych,

biorących udział w korupcji. Reguluje też jurysdykcję państw członkowskich w tym zakresie.

20 XII 1996 r. Rada zaaprobowała program wymiany szkolenia i współpracy między władzami, zajmującymi się kontrolą przestrzegania prawa, znany pod nazwą Oisin. Dotyczy on tak zapobiegania, jak wykrywania i zwalczania przestępstw. Program ten koncentruje się na szkoleniu funkcjonariuszy tych władz, wymianie wiedzy operacyjnej i innych informacji, związanych z przestrzeganiem prawa, ocena posiadanych zdolności operacyjnych, wymianie funkcjonariuszy. Projekt był realizowany w latach 1997–2000, następnie został przedłużony na kolejne lata.

Wreszcie 19 III 1998 r. Rada zaaprobowała wspólne działanie w zakresie wymiany, szkolenia i współpracy osób odpowiedzialnych za zwalczanie przestępczości zorganizowanej, znane pod nazwą program Falcone. Obejmuje on sędziów, prokuratorów, urzędników państwowych, policję, służby celne, organy podatkowe, a także przedstawiciele ich kół zawodowych oraz naukowców. Sprowadza się on do: szkolenia powyższych osób w zakresie zwalczania przestępczości zorganizowanej, wypracowywania wspólnych programów szkolenia tych osób, doskonalenia współpracy powyższych służb z państw członkowskich w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej, prowadzenia badań nad metodami i zdolnościami operacyjnymi tych służb. Program był realizowany w latach 1998–2002, z możliwością jego przedłużenia na dalsze lata.

2 X 1997 r. Rada Europejska przyjęła pierwszy plan działania na rzecz zwalczania przestępczości zorganizowanej. Składał się on z 45 politycznych wytycznych i zaleceń szczegółowych. Przewidywał on m.in. utworzenie Europejskiej Sieci Sądowej, wypracowanie i zaaprobowanie wieloletniego programu zwalczania przestępczości zorganizowanej oraz programu na rzecz poprawy pomocy prawnej między państwami członkowskimi.

We wspólnym działaniu, uchwalonym przez Radę 21 XII 1998 r., zostało sformułowane pojęcie przestępczości zorganizowanej. Pod jej pojęciem rozumie się organizację, składającą się z co najmniej dwóch osób, której celem jest uzgodnione działanie zmierzające do popełnienia przestępstwa, zagrożonego karą pozbawienia wolności na co najmniej 4 lata. Celem tego działania może być osiągnięcie korzyści majątkowych lub stanowić cel sam w sobie względnie wpłynięcie na postawę władz publicznych. Karze podlega każda osoba, która świadomie uczestniczy w takiej organizacji, nawet jeśli nie brała udziału w popełnieniu konkretnego przestępstwa. Jurysdykcję w odniesieniu do przestępstw posiada państwo, na terenie którego zostały one popełnione, niezależnie od siedziby organizacji przestępczej.

W zakresie *współpracy sądowej w sprawach karnych* Rada 22 IV 1996 r. uchwaliła wspólne działanie w sprawie wymiany *sędziów łącznikowych* dla

usprawnienia współpracy sądowej między państwami członkowskimi UE. Celem tej konwencji jest usprawnienie współpracy sądowej państw członkowskich, służącej przede wszystkim podniesienia efektywności zwalczania międzynarodowej przestępczości zorganizowanej i terroryzmu. Ma ona też przyczyniać się do wzajemnego poznania przez sędziów jednego państwa systemów prawnych i sądowych innych państw członkowskich.

Na jej podstawie poszczególne państwa mogą wysyłać do innego państwa tzw. sędziów łącznikowych. Zadaniem ich jest utrzymywanie kontaktów z stosownymi władzami państwa przyjmującego, w celu zwiększenia efektywności działania sądów państw członkowskich w sprawach karnych. Sędziowie łącznikowi mogą być dodatkowo wyposażeni w uprawnienia wymiany informacji w zakresie danych służących poznawaniu systemów prawnych państw członkowskich.⁴ Wg raportu okresowego Komisji UE z 2002 r. o polskim sądownictwie w 2001 r. wyznaczono 40 sędziów i 20 prokuratorów jako sędziów łącznikowych (kontaktowych) z Europejską Siecią Sądową (EJN).

26 VI 1998 r. Rada uchwaliła wspólne działanie w sprawie utworzenia Europejskiej Sieci Sądowej (EJN). W skład Sieci wchodzić mają tzw. punkty kontaktowe, których w danym państwie może być jeden lub kilka. Punkty kontaktowe tworzą organy państw członkowskich, odpowiedzialne za międzynarodową współpracę sądową lub organy sądowe o zbliżonych kompetencjach.

Zadaniem Sieci jest rozwijanie współpracy sądowej między państwami członkowskimi, szczególnie w zakresie zwalczania poważnych przestępstw. Ma ona organizować spotkania, których celem jest wymiana doświadczeń i informacji na temat funkcjonowania punktów kontaktowych. Wreszcie ma zapewniać stały dostęp w internecie do informacji dotyczących: punktów kontaktowych, władz sądowych państw członkowskich, systemów i procedur sądowych tych państw, tekstów aktów normatywnych i konwencji wiążących dane państwo. Za umieszczenie i aktualizację powyższych informacji w internecie odpowiedzialne są punkty kontaktowe. W przyszłości zadanie to ma być przyjęte przez EUROJUST.

d. Modyfikacja zakresu przedmiotowego integracji w ramach filaru trzeciego przez Traktat Amsterdamski. Traktat ten dokonał istotnej modyfikacji w ramach filaru trzeciego. Przeniósł on mianowicie problematykę polityki wizowej, azylowej, imigracyjnej i innych polityk dotyczących swobodnego przepływu osób z filaru trzeciego do pierwszego. W ramach filaru trzeciego pozostała natomiast problematyka współpracy policyjnej i sądowej w sprawach karnych, która została szczegółowo uregulowana w specjalnym Tytule (VI).

4 Wg raportu okresowego Komisji UE z 2002 r. o polskim sądownictwie w 2001 r. Wyznaczono 40 sędziów i 20 prokuratorów jako sędziów łącznikowych (kontaktowych) z Europejską Siecią Sądową (EJN).

Art. 2 znowelizowanego Traktatu UE stanowi m.in., że celem Unii jest „utrzymanie Unii jako *obszaru wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości*”, zaś art. 29 stanowi, że celem UE jest zapewnienie obywatelom wysokiego poziomu bezpieczeństwa w dziedzinie wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości. Ma być on osiągnięty poprzez podejmowanie wspólnych działań państw członkowskich w zakresie współpracy policyjnej i sądowej w sprawach karnych oraz poprzez zapobieganie i zwalczanie rasizmu oraz ksenofobii. Cel ten ma być osiągnięty poprzez zapobieganie i zwalczanie przestępczości zorganizowanej i innej, a w szczególności terroryzmu handlu żywym towarem i przestępczości wobec dzieci, nielegalnego handlu narkotykami i bronią, korupcji i oszustw, w drodze ściślejszej współpracy sił policyjnych, władz celnych i innych kompetentnych władz państw członkowskich, bezpośrednio, jak i za pośrednictwem Europejskiego Biura Policji (EUROPOLu), oraz organami sprawiedliwości i innymi kompetentnymi organami tych państw.

Zgodnie z art. 30 Traktatu, wspólne działania w dziedzinie współpracy policyjnej mają obejmować:

- współpracę operacyjną kompetentnych władz, włącznie z policją, służbami celnymi i innymi wyspecjalizowanymi organami przymusu państw członkowskich w zakresie prewencji, wykrywania i ścigania przestępstw karnych;
- zbieranie, przechowywanie, przetwarzanie, analizowanie i wymianę stosownych informacji na temat podejrzaných transakcji finansowych;
- współpracę i wspólne inicjatywy w zakresie szkolenia, wymiany oficerów łącznikowych, delegacji, wykorzystania wyposażenia oraz badań kryminalistycznych;
- wspólną ocenę konkretnych technik śledczych dotyczących wykrywania poważnych form przestępczości zorganizowanej.

Rada, wspierając współpracę za pośrednictwem EUROPOLu, w ciągu pięciu lat od wejścia w życie Traktatu Amsterdamskiego:

- będzie umożliwiać EUROPOLowi przygotowywanie oraz zachęcać koordynowanie i przeprowadzanie wspólnych działań śledczych prowadzonych przez kompetentne władze państw członkowskich, włącznie z działaniami operacyjnymi wspólnych zespołów;
- ustanowi środki pozwalające EUROPOLowi na zwracanie się do kompetentnych władz państw członkowskich o przeprowadzanie i koordynowanie prowadzonych przez nich śledztw w szczególnych sprawach oraz rozwijanie wiedzy fachowej odnoszącej się do przestępczości zorganizowanej;

- będzie wspierać ustanawianie kontaktów między funkcjonariuszami organów ścigania specjalizującymi się w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej;
- utworzy sieć badawczą, dokumentacyjną i statystyczną w zakresie przestępczości granicznej.

Natomiast, zgodnie z art. 31 tegoż Traktatu, wspólne działania w zakresie współpracy wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych mają obejmować między innymi: ułatwienie i przyspieszenie współpracy między kompetentnymi ministerstwami i organami sądowymi państw członkowskich; ułatwianie ekstradycji między tymi państwami; zapobieganie konfliktom jurysdykcyjnym między nimi; ustalanie dolnych granic elementów składowych naruszeń prawa karnego oraz kar w zakresie przestępczości zorganizowanej, terroryzmu i nielegalnego obrotu narkotykami.

Wreszcie art. 34 stanowił, że państwa członkowskie informują się i konsultują wzajemnie w celu skoordynowania ich działań w powyższym zakresie. Rada podejmuje środki i wspiera współpracę, służącą realizacji tych celów. Działając jednomyślnie z inicjatywy każdego państwa członkowskiego lub Komisji może uchylać ramowe uchwały w celu zbliżenia ustaw państw członkowskich, które są wiążące dla tych Państw co do rezultatu, jaki winien być osiągnięty; podejmować inne uchwały służące realizacji celów zawartych w Tytule VI; opracowywać konwencje, które zaleca państwom członkowskim do przyjęcia.

e. Rozwijanie współpracy policyjnej i sądowej w sprawach karnych po Traktacie Amsterdamskim

4 VI 1999 r. Rada Europejska podczas spotkania w Kolonii zaleciła podjęcie prac nad opracowaniem Karty Podstawowych Praw UE. Prace nad Kartą zostały zakończone we wrześniu 2000 r., która następnie została podpisana przez powyższą Radę 7 XII 2000 r. podczas spotkania w Nicei. Karta składa się z 54 artykułów, zgrupowanych w siedmiu rozdziałach, zatytułowanych: godność, wolność, równość, solidarność, prawa obywateli, wymiar sprawiedliwości, postanowienia ogólne. Skodyfikowano w niej podstawowe prawa obywateli UE, gwarantowane już w różnych aktach prawa unijnego, a w niektórych przypadkach je rozszerzono. Przewiduje ona między innymi:

- prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa osobistego; zakazuje wykonywania wyroków śmierci i stosowania tortur; nie odsyłania nielegalnych emigrantów do państw, w których grozi im taka kara; pomija jednak milczeniem problemy aborcji i eutanazji;
- zakaz klonowania ludzi oraz czerpania zysku ze sprzedaży ludzkich organów;

- zakaz wszelkiej dyskryminacji z uwagi na rasę, płeć, pochodzenie etniczne lub społeczne, przekonania polityczne lub religijne, orientację seksualną;
- zakaz pozbawiania kogokolwiek własności, jeśli nie jest to spowodowane wyższymi potrzebami społecznymi; w takim jednak przypadku osoba taka winna uzyskać sprawiedliwą rekompensatę;
- prawo do swobodnego wyboru pracy; udziału w negocjacjach zbiorowych z pracodawcą nad wysokością zarobków; wykonywania zawodu w warunkach zdrowych, bezpiecznych i godnych; zatrudniania dzieci poniżej minimalnego wieku zakończenia obowiązku szkolnego;
- prawo do świadczeń z ubezpieczenia społecznego oraz do opieki społecznej, zapewniające ochronę w takich przypadkach jak: macierzyństwo, choroba, wypadki przy pracy, podeszły wiek, utrata zatrudnienia, zgodnie z zasadami określonymi w prawie unijnym oraz krajowym;
- prawo do świadczeń z zabezpieczenia społecznego zgodnie z powyższymi prawami dla wszystkich osób, które zamieszkują legalnie na terenie UE;
- obowiązek państwa zapewnia tym obywatelom mieszkania w godnych warunkach, których nie stać na ich kupno lub wynajem;
- gwarancję tajemnicy korespondencji oraz wolności komunikowania się i wymiany informacji;
- obowiązek uwzględniania spuścizny Europy przy stanowieniu prawa unijnego.

Niektóre sformułowania Karty wzbudzają kontrowersje wśród wielu kręgów społeczeństwa UE, gdyż w praktyce trudno będzie państwom członkowskim zagwarantować przestrzeganie wszystkich jej postanowień. Stąd też nadano jej charakter dokumentu deklaratoryjnego a nie wiążącego.

W praktyce jednak Karta, mimo niewiążącego charakteru, nabiera w UE coraz większego znaczenia, szczególnie w orzecznictwie unijnym. Staje się ona punktem odniesienia dla interpretacji innych norm prawa unijnego przy identyfikowaniu unijnych praw podstawowych. Wynika to z faktu, iż kodyfikuje ona ogólne zasady prawa unijnego.

Już 20 II 2001 r. Sąd I Instancji stwierdził, że w swym orzecznictwie będzie uwzględniać postanowienia Karty. Po raz pierwszy uczynił to przy wydawaniu orzeczenia z 30 I 2002 r., następnie w przypadku kolejnego orzeczenia z 3 V 2002 r.

Nadzwyczajna sesja Rady Europejskiej, odbyta w Tampere w dniach 15–16 X 1999 r. uchwaliła całą serię przedsięwzięć na rzecz budowy w UE obszaru wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości.

Z jednej strony opowiedziała się za dalszą budową tzw. *europejskiej przestrzeni prawnej*, zalecając doprowadzenie do harmonizacji przepisów prawa karnego do 2005 r., dalsze ujednoczenie procedur sądowych, wzajemne uznawanie orzeczeń sądowych, ułatwianie ofiarom przestępstw dostępu do sądów i ustaleniu ich uprawnień w postępowaniu sądowym, wydanie przez Komisję informatora dla obywateli państw członkowskich na temat porządków prawnych w tych państwach.

Z drugiej postanowiła utworzyć EUROJUST (Sprawiedliwość Europejska) do końca 2001 r. oraz Europejską Akademię Policyjną. Decyzją Rady (nr 2000/799) z 12 XII 2000 r. został powołany tzw. tymczasowy EUROJUST. Istotą EUROJUST jest koordynacja działania prokuratur, przede wszystkim w zakresie ciężkich przestępstw o charakterze międzynarodowym oraz przestępstw związanych z finansami UE, w tym prowadzenia postępowań śledczych. Udziela on też pomocy prawnej.

Traktat Nicejski zobowiązał dodatkowo Radę do: umożliwiania EUROJUST ułatwiania współpracy między organami ścigania państw członkowskich; promowania wspierania przez niego śledztw karnych w doniesieniu do powyższych przestępstw międzynarodowych, w szczególności zaś wobec przestępczości zorganizowanej; ułatwiania ściślejszej współpracy między EUROJUST i Europejską Siecią Sądową w szczególności w celu ułatwienia realizacji listów gończych i próśb o ekstradycję.

Podczas sesji Rady Europejskiej w Tampere zlecono podjęcie prac nad europejskim nakazem aresztowania. Na jej podstawie w oparciu o projekt Komisji 11 XII 2001 r. Rada UE uchwaliła ramową decyzję w tej sprawie, która została następnie zaakceptowana przez sesję Rady Europejskiej w Laeken (15–16 XII 2001 r.).

Zobowiązuje ona państwa członkowskie UE do dostosowania swego porządku prawnego do jej treści. Ministrowie spraw wewnętrznych Belgii, Luksemburga, Francji, Portugalii, Hiszpanii i Wielkiej Brytanii zobowiązali się, że zmodyfikowane przepisy wewnętrzne ich krajów w zakresie europejskiego nakazu aresztowania będą obowiązywać od 1 I 2003r., natomiast w pozostałych krajach członkowskich zostaną wprowadzone w życie najpóźniej do końca 2003 r. W praktyce instytucja nakazu aresztowania została zastosowana po raz pierwszy 1 II 2002 r. przez sąd hiszpański.

Europejski nakaz aresztowania to decyzja sądu jednego z państw członkowskich: z jednej strony o aresztowaniu, z drugiej o wystąpieniu o wydanie osoby, która przebywa na terytorium innego państwa członkowskiego, w celu zatrzymania, wszczęcia postępowania karnego lub wykonania kary pozbawienia wolności.

Pomija się zatem całą procedurę ekstradycyjną, która dotychczas odbywała się za pośrednictwem rządowych organów centralnych.

Jeśli czyn popełniony przez daną osobę, jest karalny w obydwu krajach (w kraju wnioskującym o wydanie i kraju, na terenie, którego ona przebywa), to europejski nakaz aresztowania może być wydany wobec osoby, która popełniła czyn pozbawienia wolności na co najmniej 12 miesięcy, a jeżeli wyrok został już wydany – to orzeczona kara musi wynosić co najmniej 4 miesiące.

W przypadku 31 czynów zabronionych, których popełnienie jest zagrożone karą co najmniej 3 lat pozbawienia wolności, nie stosuje się wymogu karalności w świetle prawa powyższych dwóch krajów.

Jednocześnie zniesiona została zasada, stosowana dotychczas w państwach UE, że wydana osoba nie mogła być pociągnięta do odpowiedzialności i ukarana za przestępstwa inne, niż za te, za które została wydana.

Jeśli dana osoba wyrazi zgodę na wydanie, to decyzja w tej sprawie winna być wydana w państwie, na terenie którego ona przebywa, najpóźniej w ciągu 10 dni. Jeśli zaś ona nie wyrazi zgody, to decyzja winna być podjęta w ciągu 60 dni, a w drodze wyjątku termin ten może być przedłużony dodatkowo o 30 dni. Wydanie zaś tej osoby musi nastąpić w ciągu kolejnych 10 dni.

Państwo może odmówić wykonania europejskiego nakazu aresztowania w 10 przypadkach. Pierwsze trzy to są przeszkody bezwzględne a w przypadku pozostałych przeszkód sąd państwa, do których zwrócono się o wykonanie powyższego nakazu, sam decyduje czy nastąpi wydanie lub nie wydanie osoby, która popełniła przestępstwo.

Do przeszkód bezwzględnych należą trzy sytuacje a mianowicie, gdy:

- przestępstwo, którego dotyczy nakaz, jest u niego objęte amnestią;
- sąd mający wykonać powyższy nakaz wie, iż osoba, której wniosek dotyczy, została osądzona przez inne państwo członkowskie;
- osoba, której wniosek dotyczy, z powodu swego wieku nie jest w stanie uczestniczyć w procesie karnym.

Decyzja ramowa znosi też zasadę, stosowaną dotychczas w państwach członkowskich, że nie wydaje się własnych obywateli. Można będzie jednak odmówić wydania własnego obywatela, jeżeli będzie istnieć możliwość przeprowadzenia procesu na odległość tzn. na zasadzie wideoprocesu. Dopuszcza ona również możliwość odbywania kary przez skazanego w jego kraju ojczystym, jeśli zwiększałoby to możliwość jego społecznej reintegracji.

Na podstawie uchwały Rady Europejskiej z Tampere, Rada, decyzją nr 2000/82 z 27 XII 2000 r. powołała do życia Europejską Akademię Policyjną

(CEPOL), której zadaniem jest szkolenie wyższych oficerów policji państw członkowskich. Ponadto organizuje ona specjalistyczne szkolenia dla policjantów.

Wreszcie powyższa sesja Rady Europejskiej zobowiązała stosowne organy UE do ujednoczenia definicji i sankcji, występujących w prawie karnym, szczególnie w odniesieniu do przestępczości finansowej, handlu narkotykami, praniu brudnych pieniędzy, przeciwko środowisku, jak też postanowiono wzmocnić kompetencje organów śledczych w zakresie zwalczania prania brudnych pieniędzy.

W lutym 2000 r. Rada uchwaliła akt, zatytułowany „Zapobieganie i kontrola przestępczości zorganizowanej: strategia Unii Europejskiej na początek nowego tysiąclecia”. Precyzuje on omówiony wyżej plan działania na rzecz zwalczania przestępczości zorganizowanej z 1997 r. pod kątem zwiększenia efektywności zwalczania tej przestępczości. Przewiduje on m.in. efektywniejsze zbieranie informacji o tej przestępczości, zwiększenie uprawnień EUROPOLu, śledzenie i konfiskowanie korzyści majątkowych osiągniętych przez przestępczość zorganizowaną, ulepszenie prawa dotyczącego tej przestępczości.

Traktat Nicejski z 2001 r. dopuścił możliwość rozciągnięcia instytucji tzw. rozszerzonej współpracy także na całą problematykę filaru trzeciego, o ile poszczególne artykuły UE nie stanowią inaczej.

Celem takiej współpracy w zakresie problematyki niniejszego filaru ma być umożliwienie UE stania się obszarem wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, przy jednoczesnym poszanowaniu kompetencji Wspólnoty Europejskiej i celów określonych w Tytule VI, tj. regulującym filar trzeci (art. 40).

L i t e r a t u r a

Acquis communautaire w zakresie filaru III Unii Europejskiej z perspektywy polskiego prawa wewnętrznego, w Implementacji prawa integracji europejskiej w krajowych porządkach prawnych. Pod red. C. Mika. Toruń 1998.

W. Czapiński: Wymiar sprawiedliwości i sprawy wewnętrzne, a Unia Europejska. Przygotowania Polski do członkostwa. Pod red. E. Kaweckiej-Wyrzykowskiej i E. Synowiec. IKiCHZ. Warszawa 2001.

W. Czaplński: Wybrane regulacje dotyczące Obszaru Bezpieczeństwa, Wolności i Sprawiedliwości – (w:) Prawo Unii Europejskiej. Prawo materialne i polityki. Pod red. J. Barcza. Warszawa 2003.

Europejska współpraca policyjna. Pod red. W. Czaplńskiego. Legionowo 1999.

A. Grzelak: Współpraca sądowa w sprawach karnych – (w:) Integracja Europejska. Wprowadzenie. Pod red. M. Perkowskiego. Warszawa 2002.

- A. Grzelak, Zb. Rau: Europol i inne formy współpracy policyjnej – (w:) Integracja Europejska. Wprowadzenie. Pod red. M. Perkowskiego. Warszawa 2002.
- A. Gruszczak: III filar Unii Europejskiej po Tampere: wnioski i perspektywy. „Studia Europejskie” CE UW, nr 3, 2000.
- A. Gruszczak: Unia Europejska wobec przestępczości. Kraków 2002.
- S. Konopacki: Obywatelstwo europejskie a rozszerzenie Unii Europejskiej. „Studia Europejskie”. nr 4, 1999.
- J. Menkens: Od współpracy policyjnej do „przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości”. „Sprawy Międzynarodowe”, nr 3, 1997.
- C. Mik: Europejskie prawo wspólnotowe. Zagadnienia teorii i praktyki. T. I, rozdz. VIII. Warszawa 2000.
- C. Mik: Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej. Zagadnienia podstawowe – (w:) Traktat Nicejski. Pod red. A. Podroży. Lublin 2001.
- M. Płachta: Komentarz do konwencji o ekstradycji między państwami członkowskimi Unii Europejskiej – (w:) Prawo Wspólnot Europejskich a prawo polskie. Dokumenty karne. Pod red. E. Zielińskiej. Warszawa 2000.
- M. Płachta: Komentarz do konwencji o uproszczonej procedurze ekstradycji – (w:) Prawo Wspólnot Europejskich a prawo polskie. Dokumenty karne. Pod red. E. Zielińskiej. Warszawa 2000.
- M. Płachta: Konwencja Unii Europejskiej z 1996 r. o ekstradycji. „Studia Europejskie” nr 1, 1999.
- P. Rakowski: EUROPOL – Europejska organizacja policyjna do zapobiegania i zwalczania przestępczości zorganizowanej. „Przegląd Prawa Europejskiego” nr 2, 2001.
- K. Strąk: Polityka azyłowa Unii Europejskiej. „Przegląd Prawa Europejskiego” nr 1, 1999.
- Układ z Schengen. Współpraca policji i organów sprawiedliwości po Maastricht. Pod red. J. Beczały. Łódź 1998.
- R. Wieruszewski: Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej w systemie międzynarodowych instrumentów ochrony prawnej – (w:) Konstytucja dla rozszerzającej się Europy. Pod red. E. Popławskiej. Warszawa 2000.
- M. Zdanowicz: Zewnętrzne implikacje porozumień z Schengen. „Przegląd Prawa Europejskiego” nr 1, 1996.
- R. Zięba: Europejska Tożsamość Bezpieczeństwa i Obrony. Warszawa 2000.

Rozdział dziesiąty

FUNDUSZE

W UE zostało utworzonych kilkanaście funduszy. W przypadku zdecydowanej większości z nich zajmują się one dotowaniem przedsięwzięć realizowanych wyłącznie lub między innymi w ramach filaru pierwszego. Można je podzielić na trzy grupy:

- fundusze przedakcesyjne,
- fundusze strukturalne,
- fundusze dla obszarów stowarzyszonych i państw, które nie starają się o członkostwo w UE.

Mają one pewne wspólne elementy:

- środki finansowe z nich udzielane są bezzwrotnie, chociaż w przypadku ISPA mogą też mieć charakter pożyczek;
- służą przebudowie wybranych sektorów gospodarki, życia społecznego i politycznego lub stanowią swego rodzaju pomoc humanitarną,
- o ich przyznaniu potencjalnym beneficjentom, po spełnieniu różnorodnych wymogów proceduralnych, decyduje ostatecznie Komisja UE.

1. Fundusze przedakcesyjne

a. Najstarszym funduszem przedakcesyjnym jest PHARE, utworzony w połowie 1989 r. pod nazwą *Programu Pomocy na rzecz Restrukturyzacji Gospodarki w Polsce i na Węgrzech* przez Grupę 24, tj. najbardziej uprzemysłowione państwa świata, skupione w Organizacji Współpracy i Rozwoju Gospodarczego (OECD). Na mocy rozporządzenia Rady UE nr 3906 z 18 XII 1989 r. program ten został od stycznia 1990 r. rozciągnięty na Bułgarię, Czechosłowację, NRD i Jugosławię, a w 1991 r. ponadto na Albanii i Rumunię; zaś w 1992 r. także na Litwę, Łotwę, Estonię i Słowenię, tak że od 1994 r. obejmuje on 11 państw (w 1991 r. pomoc dla Jugosławii została zawieszona) i dostosowania ich do *acquis communautaire*.

Z PHARE udzielana jest pomoc finansowa na rzecz przebudowy gospodarczej, społecznej i politycznej w powyższych państwach. Pomoc ma przede wszyst-

kim charakter dotacji, a nie pożyczek. Ma ona uzupełniać, zazwyczaj o 50%, a niecałkowicie finansować narodowe projekty. W latach 1990–95 kierowana była ona głównie na finansowanie: studiów na koncepcje restrukturyzacji poszczególnych dziedzin gospodarki oraz opracowań stosownych planów działania; doradztwa; ekspertyz technicznych; szkoleń kadry. Ponadto PHARE mógł finansować wstępny import niezbędny dla wszczęcia restrukturyzacji danej dziedziny, projekty pilotażowe, programy inwestycyjne wspierające powyższe reformy. Wreszcie PHARE mógł wspierać finansowo reformy społeczne i polityczne w powyższych krajach. Do 10% budżetu PHARE mogła być przeznaczona na pomoc humanitarną.

Rada UE rozporządzeniem nr 1266 z 21 VI 1999 r. wniosła istotną korektę do celów PHARE w odniesieniu krajów, które podpisały z UE tzw. Partnerstwo dla Członkostwa. Istotą jej jest skoncentrowanie wysiłków PHARE na finansowaniu realizacji wielkich projektów rozwoju infrastruktury (ponad 70% całej pomocy), w tym głównie rozwój sieci telekomunikacyjnych, energetycznych i transportowych a ponadto na rozwój infrastruktury obszarów wiejskich i inwestycji związanych z ochroną środowiska, które stanowią niewielką, ale niezbędną część zintegrowanych programów restrukturyzacji przemysłu lub rozwoju regionalnego. Z drugiej strony mają być finansowane działania na rzecz poprawy administracji i wymiaru sprawiedliwości państw stowarzyszonych – tzw. Institution Building (prawie że 30% całej pomocy), by były one w stanie wprowadzać w nich nowoczesne reguły gospodarki rynkowej, w tym na dostosowanie ustawodawstwa krajowego do standardów UE oraz by mogły one efektywniej walczyć z przestępczością.

Pomoc z PHARE udzielana jest na podstawie decyzji Komisji UE po negocjacjach między nią a zainteresowanym państwem, w oparciu o priorytety pomocnicze wypracowane przez to państwo. Priorytety są przekazywane Komisji przez państwo poprzez tzw. narodowych koordynatorów. Zdaniem ich jest koordynowanie programowania i wdrażania w kraju różnorodnych programów i projektów finansowanych przez PHARE. W Polsce funkcję tą pełni szef Urzędu Komitetu Integracji Europejskiej.

Dla każdego projektowanego przedsięwzięcia winien być opracowany tzw. program indykacyjny, zawierający podstawowe informacje o kosztach i strategii realizacji przedsięwzięcia. Po przeanalizowaniu przez stosowne organy Komisji projektowanych projektów pomocowych, są one przekładane dla zaopiniowania przez Komitet Zarządzający Państw Członkowskich PHARE. Jak już stwierdzono, ostateczną decyzję podejmuje Komisja po negocjacjach z wnioskującym państwem. W oparciu o nią Komisja podpisuje z wnioskującym państwem stosowne „memorandum finansowe”. Na jego podstawie powyższe państwo tworzy specjalną jednostkę, zarządzającą finansami PHARE przy realizacji określonego przedsięwzięcia pod nadzorem Komisji Wspólnot.

Beneficjentami środków z PHARE mogą być instytucje ogólnokrajowe, regionalne i lokalne, przede wszystkim realizujące swe przedsięwzięcia w oparciu o zamówienia publiczne.

Działalność PHARE jest ściśle koordynowana z działalnością Europejskiego Banku Inwestycyjnego oraz Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju.

Od 2000 r. państwa kandydujące do UE mogą uzyskiwać rocznie od PHARE 1,57 mld euro, z tego Polska 398 mln euro.

Poszczególne programy finansowane przez PHARE mogą trwać 2–3 lata. 75% pomocy finansowej PHARE udzielane jest na zasadzie bilateralnej. Do 15% pomocy może być przeznaczona na rozwój regionalny, dotyczący kilku krajów, zaś do 10% na wspólne przedsięwzięcia kilku państw (np. walkę z zanieczyszczeniem transgranicznym, walkę z handlem narkotykami).

Każdego roku Komisja UE ustala wielkość środków dla poszczególnych państw.

W latach 1990–1995 PHARE udzielił pomocy w łącznej wysokości ponad 3,6 mld ECU, z czego najwięcej otrzymały: Polska – 1,186 mld, Węgry – 583 mln, Rumunia – 608 mln, Bułgaria – 476 mln, Albania – 332 mln, Czechy – 230 mln, Litwa i Słowacja – po 126 mln, Łotwa – 95 mln, Słowenia – 69 mln, Estonia – 68 mln, b. NRD – 35 mln. Ponadto z powyższej sumy 579 mln ECU przeznaczono na realizację programów międzypaństwowych a 660 mln na pomoc humanitarną. Od połowy lat dziewięćdziesiątych SAPARD udziela rokrocznie pomocy finansowej przeciętnie w wysokości 1 mld euro.

Pomoc finansowa PHARE w latach 1990–1995 została skierowana na reformy w dziedzinie: sektora prywatnego – 17% ogółu środków, oświaty i ochrony zdrowia – 16,7%, rolnictwa – 12%, ochrony środowiska – 9%, rozbudowy infrastruktury – 8%, administracji, 5,6%, socjalnej i walce z bezrobociem – 3,5%. Na pomoc humanitarną wydatkowano 8,5% ogółu środków. Od 1994 r. PHARE udziela pomocy finansowej na dostosowanie prawa powyższych państw do prawa wspólnotowego (unijnego).

W latach 1995–99 PHARE udzielił pomocy w łącznej wysokości 6,7 mld euro, z czego Polska uzyskała łącznie (1,015 mld euro), przeciętnie rocznie po 200 mln euro, czyli około 21% całości pomocy.

Oprócz programów narodowych ze środków PHARE finansowane są też programy wielonarodowe.

Wśród nich należy wyliczyć:

- Program Współpracy Transgranicznej (Cross – Border Cooperation) uruchomiany w 1994 r., zajmujący się promowaniem współpracy transgranicz-

nej między krajami korzystającymi ze środków PHARE i sąsiadującymi z nimi regionami państw członkowskich UE;

- grupę programów, zajmujących się wspieraniem rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw, np. STRUDEL, Program Restrukturyzacji Przedsiębiorstw, Prywatyzacji i Demonopolizacji; Rozwoju Przedsiębiorstw;
- grupę programów wspierających rozwój eksportu małych i średnich przedsiębiorstw, np. EXPROM I i EXPROM II; Rozwój przedsiębiorstw eksportowych;
- grupę programów wspierających reformę administracji w państwach kandydujących do UE;
- grupę programów wspierających rozwój opieki społecznej i zdrowotnej, np. SPREAD;
- grupę programów wspierających przygotowanie regionów do korzystania w przyszłości z funduszy strukturalnych, np. PHARE – INREP;
- grupę programów wspierających rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich, np. AGROLINIA.

Do roku 2000 w zasadzie nie było problemów z wykorzystywaniem środków finansowych uzyskiwanych z PHARE. Wyjątek stanowił rok 1998, kiedy przepadło 32 mln euro. Przeciętnie przepadało kilka procent przyznawanych środków, natomiast poważna ich część była wykorzystywana z dużym opóźnieniem. I tak do końca 2001 r. z PHARE przyznano Polsce 2,535 mld euro, tj. obejmujących 84% środków, a wypłacono zaledwie 1,814 mld euro, tj. 72% przyznanych środków.

Sytuacja istotnie pogorszyła się w tym względzie po 2000 r., kiedy z jednej strony środki finansowe PHARE dla Polski podwoiły się w porównaniu z latami dziewięćdziesiątymi, uruchomiona została ISPA, a w 2002 r. – SAPARD.

Okazało się wówczas, że Polska nie jest w stanie wykorzystać dużej części środków, przeznaczonych dla niej przez te fundusze. I tak np. do września 2002 r. nie zostały zawarte kontrakty na ponad 50% środków przyznanych Polsce z PHARE w 2000 r., co oznacza, że przepadną one bezpowrotnie w listopadzie 2002 r. Głównymi przyczynami takiego stanu były przede wszystkim:

- brak środków finansowych ze strony polskiej na współfinansowanie projektów;
- zbyt wolne dostosowywanie się Polski do procedur unijnych wydawania pieniędzy;
- zbyt wolne wprowadzanie w polskim prawie zmian, które umożliwiałyby wykorzystywanie otrzymywanych środków od funduszy przedakcesyjnych (dotyczy to szczególnie przepisów odnoszących się do wykupywania grun-

tów, ustawy o finansach publicznych, celem stworzenia możliwości przeniesienia środków nie wydanych w jednym roku na rok kolejny);

- nieterminowe składanie wniosków o dofinansowanie projektów;
- bardzo często niewłaściwe ich wypełnienie;
- niekorzystne warunki w Polsce do zaciągania kredytów.

Zgodnie z ustaleniami Wspólnego Komitetu Monitorującego z kwietnia 2003r., strona polska przekazała do Komisji Europejskiej w maju 2003 r. wnioski o przedłużenie okresu wydatkowania dla 54 projektów w odniesieniu do alokacji PHARE 1999–2001. Wnioski zostały złożone dla: 2 projektów PHARE 99; 16 projektów PHARE 2000; 36 projektów PHARE 2001.

W maju 2003 r. Urząd Komitetu Integracji Europejskiej wstrzymał rejestracje nowych projektów PHARE i ISPA do czasu zakończenia prac przez Ministerstwo Finansów nad rozporządzeniem, według którego korzystający z funduszy powyższych programów z chwilą rozpoczęcia inwestycji płaciliby cały podatek VAT od usług wykonywanych w ramach tych projektów, a następnie ubiegali się o zwrot jego części.¹

Pogorszy to istotnie oczywiście możliwość korzystania przez polskich przedsiębiorców i samorządy terytorialne z funduszy PHARE i ISPA, gdyż już na początku realizacji inwestycji będą musieli wyłożyć więcej pieniędzy, niż było to dotychczas.

b. Przedakcesyjny Program Pomocy Strukturalnej (ISPA). Został utworzony z inicjatywy Rady Europejskiej, podjętej 15 XII 1997 r., w drodze rozporządzenia Rady UE nr 1267/99 z dnia 21 VI 1999 r.

Celem ISPA jest udzielanie pomocy finansowej 10 spośród 12 państw europejskim, kandydujących do UE (wyłączając Maltę i Cypr), na realizację projektów inwestycyjnych w dziedzinie ochrony środowiska i transportu w imię dostosowania tych dziedzin do wymogów obowiązujących w UE. Priorytety inwestycyjne są ustalone w Partnerstwie dla Członkostwa i Narodowych programach przygotowania do członkostwa w UE. Mają być finansowane przede wszystkim projekty, których celem jest w przypadku ochrony środowiska – zapobieganie i usuwanie zanieczyszczenia wód i powietrza, budowa zakładów utylizacji odpadów, zaś w zakresie transportu – modernizacja oraz budowa dróg i kolei. Wszystkie projekty dofinansowywane przez ISPA muszą być efektywne ekonomicznie. Nie oznacza to że muszą one być opłacalne finansowo, ale muszą przynosić korzyści netto dla społeczeństwa.

1 P. Blajer: Bariera dla Pieniądzy „Rzeczpospolita” nr 1222 z 27 V 2003 r.

Środki z ISPA przeznaczone są nie tylko na realizację powyższego typu inwestycji, ale także na sfinansowanie wstępnych studiów co do celowości ich podjęcia, badania ekonomicznej i finansowej wykonalności przewidywanego przedsięwzięcia, przygotowanie kosztorysu i projektu inwestycji, jak też pomoc w przygotowaniu dokumentów przetargowych. Są one wypłacane inwestorom po zakończeniu realizacji projektu, ale mogą być wypłacane im zaliczki.

ISPA ma funkcjonować w latach 2000–2006. Roczny jego budżet wynosi 1,04 mld euro, z czego Polska ma otrzymywać od 30 do 37% ich ogółu, tj. od 312 do 384,8 mln euro. Przydzielenie poszczególnym państwom rocznych kwot finansowych z ISPA zostało dokonane na podstawie wielkości ich ludności, wielkości terytorium oraz wielkości PKB na głowę mieszkańca, mierzonej parytetem ich siły nabywczej.

Jeśli dane państwo w tym okresie zostanie członkiem zwyczajnym UE, wówczas traci ono prawo do pomocy ze środków ISPA, a przewidywane dla niego środki zostaną rozdysponowane pozostałym państwom.

Ze środków ISPA mogą być dofinansowywane tylko takiego typu przedsięwzięcia, których koszt realizacji wynosi co najmniej 5 mln euro. Dofinansowywanie takich środków przez ISPA nie może przekroczyć 75% powyższych kosztów, chociaż dopuszcza się możliwość – w drodze wyjątku – dofinansowanie w wysokości 85% kosztów.

W przypadku pomocy technicznej i studiów wstępnych, których celem ma być zapewnienie wysokiej jakości przygotowania projektów inwestycyjnych i systemu zarządzania ich realizacją dopuszcza się możliwość pokrycia ze środków ISPA 100% ich kosztów, nie mogą one jednak przekroczyć 2% środków uzyskanych od ISPA.

O środki finansowe z ISPA mogą starać się przedsiębiorstwa państwowe, gminy oraz zakłady komunalne, mające formę spółek, ale stanowiące własność gminy.

Funkcjonowanie ISPA nadzoruje Komisja UE. Ogólna pula środków z ISPA dla poszczególnych państw negocjowana jest między Komisją a zainteresowanym państwem. Wnioski o dofinansowanie projektów ze środków ISPA przedstawiane są Komisji, która podejmuje ostateczną w oparciu o opinię Komitetu Zarządzającego ISPA. Składa się on z przedstawicieli państw członkowskich, a przewodniczy mu przedstawiciel Komisji. Monitoruje też on wykorzystywanie środków ISPA. Wnioski do Komisji przedstawiane są przez stosowane organy narodowe (w Polsce przez Ministerstwo Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz przez Ministerstwo Transportu). Sprawdzają one prawidłowość

nadsyłanych im wniosków, decydują, które wnioski zostaną przedstawione powyższemu Komitetowi do akceptacji, jak też nadzorują ich wykorzystanie.

Projekty, w przypadku których prosi się o dofinansowanie ze środków ISPA, muszą być zgodne z zasadami polityki ochrony środowiska i polityki transportu UE. Wniosek o dofinansowanie winien zawierać nazwę instytucji, która ma zamiar realizować dane projekty; koszt i lokalizację przedsięwzięcia; harmonogram realizacji prac; analizę kosztów i korzyści, w tym wpływu na wzrost zatrudnienia; informacje o zgodności z prawem ochrony konkurencji i zasadami przetargów publicznych; plan finansowy; zgodność przedsięwzięcia z politykami UE; informacje na temat podjętych działań, które zapewnią skuteczne wykorzystanie i obsługę uzyskanych środków finansowych; informacje na temat miejsca i stopnia i priorytetu w ramach narodowej strategii dostosowywania danego kraju do UE.

Dotychczas Polska nie w pełni korzystała ze środków finansowych z ISPA. Do końca IV 2003 r. zawarto kontrakty na łączną kwotę 547,2 mln euro (40% przyznanej Polsce ogólnej sumy), wypłacono zaś w formie zaliczek zaledwie 10% przyznanych środków. Zdecydowana większość środków dotyczyła projektów w zakresie transportu (431 mln euro). W przypadku bowiem ochrony środowiska zawarto kontrakty na 116 mln euro, w tym 27,7 w formie zaliczek, w tym samym czasie jednak do inwestorów trafiło zaledwie 800 tys. euro, tj. mniej niż 1% przyznanej pomocy.

Wykorzystanie środków ISPA przyznanych na lata 2000–2002			
Stan na 15 I 2003 r. (w mln euro)			
	środki wykorzystane	środki przyznane	proc.
Bułgaria	34,9	526	6,6
Czechy	37,4	349	10,7
Estonia	17,7	121	14,6
Węgry	68,1	547	12,4
Łotwa	27,9	277	10,0
Litwa	42,7	252	16,9
Polska	203,0	2 053	9,91
Rumunia	116,0	1 171	9,97
Słowacja	28,0	279	10,0
Słowenia	13,4	70,4	19,0

Gwoli sprawiedliwości trzeba jednak podkreślić, że od złożenia wniosku przez inwestora o dofinansowanie do uzyskania przez niego środków finansowych do ISPA mija zazwyczaj co najmniej co trzy lata. Zakłada się, że w latach następnych trafiać będzie do inwestorów coraz więcej pieniędzy (np. w 2003 r. – w odniesieniu tylko do inwestorów w zakresie ochrony środowiska około 103 mln euro).

Złe wykorzystywanie przez Polskę możliwości uzyskania środków finansowych z ISPA według Najwyższej Izby Kontroli sytuacja taka wynika przede wszystkim z niekompetentności urzędników, przygotowujących wnioski o dofinansowanie z ISPA, ciągłych reorganizacji polskich instytucji, odpowiedzialnych za wykorzystanie powyższych środków, przewlekłe przygotowanie i weryfikowanie dokumentów, a przede wszystkim z przewlekłej i czasami niefachowej realizacji przetargów.²

c. Przedakcesyjny Program Wsparcia Rolnictwa i Obszarów Wiejskich (SAPARD) został utworzony rozporządzeniem Rady UE nr 1268/99 z dnia 21 VI 1999 r. Celem SAPARD jest udzielenie pomocy finansowej 10 spośród 12 państw kandydujących do UE (a zatem z wyłączeniem Cypru i Malty) na poprawę jakości gospodarki rolnej, rozbudowę infrastruktury wiejskiej, organizację odbioru produktów rolnych od rolników, kontrolę ich jakości, budowę zakładów przetwarzania tych produktów, ich marketing, doskonalenie nadzoru weterynaryjnego, scalanie gruntów, podnoszenie kwalifikacji zawodowych rolników, tworzenie grup producenckich, wspieranie inicjatyw lokalnych na wsi, tworzenie źródeł dodatkowego dochodu w gospodarstwach rolnych (drobna wytwórczość, rzemiosło, agroturystyka, usługi budowlane, instalacyjne, transportowe), ochronę dziedzictwa kulturowego wsi. Środki z SAPARD nie mogą być natomiast przeznaczane na rozwój produkcji żywności.

Pomoc z SAPARD winna być zgodna z celami wspólnej polityki rolnej UE i priorytetami państw ustalonych w Narodowych programach przygotowania do członkostwa w UE oraz 7-letnich narodowych planach operacyjnych na rzecz rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich.

SAPARD ma funkcjonować w latach 2000–2006. W przypadku, gdy dane państwo wejdzie w skład UE, traci ono automatycznie prawo do korzystania z funduszy SAPARD, a środki dla niego przeznaczone przechodzą na pozostałe państwa kandydujące.

Na każdy rok UE przeznaczyła z SAPARD 520 mln euro, w tym Polsce pierwotnie 168,68 mln euro rocznie, a po weryfikacji od 2001 r. – 171,6 mln euro

2 Słabo wydajemy euro. NIK krytykuje wykorzystanie unijnych funduszy na ochronę środowiska. „Rzeczpospolita” nr 101, 30 IV – 1 VI 2003 r.

rocznie. Wysokość środków przyznanych ogólnie poszczególnym państwom zależy od: liczby ludności rolniczej, powierzchni użytków rolnych, wysokość PKB w przeliczeniu na siłę nabywczą tej ludności, specyficznej sytuacji terytorialnej. Do 2% powyższej pomocy może być przeznaczona na finansowanie wstępnych ekspertyz, wzajemnych wizyt oraz przeprowadzenie ocen i kontroli w odniesieniu do przedsięwzięć, podjętych z inicjatywy Komisji UE.

By skorzystać z funduszy SAPARD państwa kandydujące były zobowiązane do przygotowania 7-letniego programu operacyjnego oraz powołać agencje płatniczą, która zajmowałaby się realizacją płatności i rozliczaniem wykorzystania środków ukazanych z SAPARD oraz sprawozdawczością w tym zakresie dla FEOGA. W Polsce funkcję powyższej agencji pełni Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, która posiada w każdym województwie regionalny oddział. Za akredytację agencji odpowiada Ministerstwo Finansów oraz Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Rozliczenia z danym krajem w zakresie środków z SAPARD są dokonywane za pośrednictwem powyższej agencji.

W dotychczasowej praktyce z SAPARD udziela się pomocy na: rozwój i poprawę infrastruktury obszarów wiejskich (do 45% wszystkich jego środków); przetwórstwo oraz marketing artykułów rolnych i rybnych, w tym głównie na budowę zakładów przetwarzania (35% środków); inwestycje w gospodarstwa rolne (15%); zróżnicowanie działalności gospodarczej, która ma zapewnić rolnikom dodatkowe źródła dochodu, np. rozwój bazy agroturystycznej (5%).

W przypadku Polski zakłada się, że 38% środków SAPARD zostanie przeznaczonych na modernizację zakładów przetwórstwa rolnego (głównie rzeźnie i mleczarnie) i rybnego, 28% na modernizację infrastruktury na wsi (drogi, sieć elektryczna, telefonizacja), 18% na inwestycje w gospodarstwach rolnych, 12% na utworzenie nowych miejsc pracy na wsi poza rolnictwem (agroturystyka, inne sektory usług), 2% na szkolenie zawodowe, 2% na ochronę środowiska, zalesianie nieużytków i pomoc techniczną.

W przypadku poszczególnych programów inwestycyjnych SAPARD dofinansowuje: 75% kosztów ich realizacji w przypadku beneficjentów niekomercyjnych, 50% dla beneficjentów komercyjnych, 100% w przypadku pomocy technicznej (np. wstępne oceny, kontrole). Resztę musi pokryć inwestor realizujący program. Do kosztów inwestycji nie można wliczać pracy własnej inwestora, jak też materiałów zakupionych przed akceptacją wniosku. SAPARD wypłaca dofinansowanie dopiero po zrealizowaniu danego projektu. W niektórych przypadkach czyni to w dwóch ratach, pierwszą wypłaca już w trakcie realizacji inwestycji, drugą – po jej zakończeniu.

Gdy autorem wniosku o dofinansowanie przez SAPARD jest indywidualne gospodarstwo rolne, wysokość dotacji z SAPARD nie może przekroczyć 20 tys.

euro, przy czym w przypadku: restrukturyzacji produkcji mleka rolnik może otrzymać nie więcej niż 85 tys. zł; modernizacji gospodarstw produkujących zwierzęta rzeźne – w przypadku bydła i owiec po 50 tys. zł, trzody chlewnej – 65 tys. zł, drobiu – 50 tys. zł. Jeśli rolnik jednocześnie chciałby zbudować urządzenia do przechowywania gnojowicy, to może dodatkowo otrzymać dotację w wysokości 20 tys. zł.

Jeśli przedsiębiorca lub rolnik chce utworzyć nowe miejsca pracy na wsi lub w mieście do 7 tys. mieszkańców może on ubiegać się o dotację w wysokości 35 tys. zł za jedno miejsce pracy, nie więcej jednak niż na 6 miejsc pracy.

Rolnik starający się o dotację z SAPARD winien regularnie płacić podatki i składki na KRUS, posiadać środki na inwestycję, mieć obowiązkowe ubezpieczenia i OC, posiadać udokumentowane kwalifikacje rolnicze lub zaświadczenie z gminy o ilości lat samodzielnego prowadzenia gospodarstwa oraz w dniu składania wniosku nie może mieć więcej niż 50 lat.

O dotacje z SAPARD mogą starać się przedsiębiorcy, ale tylko ci, którzy zajmują się przetwórstwem mleka, wyrobem mięsa, produktów mięsnych, ryb i serów. Wnioski mogą dotyczyć inwestycji związanych z modernizacją zakładów przetwórczych, systemów ekologicznych i bezpieczeństwa żywności, chłodni, cystern lub innych urządzeń do przewozu produktów. Inwestycje te muszą odpowiadać normą sanitarnym UE. Ich przedsiębiorstwa muszą działać co najmniej jeden rok i być sklasyfikowane w wykazie PKD i PKWiU.

Wreszcie beneficjentami SAPARD mogą być gminy, w których mieszka mniej niż 7 tys. mieszkańców. Mogą one starać się o inwestycje z SAPARD na modernizację lub budowę oczyszczalni ścieków, wodociągów, dróg, systemów zagospodarowania odpadów.

Formularze wniosków w sprawie uzyskania dofinansowania z SAPARD można otrzymać w regionalnych (wojewódzkich) oddziałach Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, których w Polsce jest 16. Pomoc w wypełnianiu wniosku udzielana jest w ośrodkach doradztwa rolniczego.

W przypadku rolników we wniosku winny być podane: podstawowe dane o wnioskodawcy (imię i nazwisko, adres zamieszkania i adres gospodarstwa), charakterystyka prowadzonej działalności, opis planowanej inwestycji, wysokość wnioskowanej pomocy. Ponadto winny być dołączone załączniki: plan przedsięwzięcia, opis dotychczasowej działalności, opis planowanego przedsięwzięcia, plan marketingowy, analiza finansowa przedsięwzięcia, harmonogram rzeczowo-finansowy przedsięwzięcia, zaświadczenie z KRUS o nie zaleganiu z płaceniem składek na ubezpieczenie społeczne, oświadczenie z urzędu gminy o wielkości gospodarstwa rolnego, zaświadczenie z urzędu gminy o nie zaleganiu z płatnością z tytułu podatku rolnego.

Również w oddziałach Agencji winny być składane powyższe wnioski, które oceniają wstępnie prawidłowość wniosku oraz dokonują w terenie oględzin miejsca przyszłej inwestycji. Jeśli ocena wypadnie pozytywnie wnioski przesyłane jest do ośrodków doradztwa, rozwoju wsi i obszarów wiejskich. Gdy i one też zaopiniują pozytywnie Agencja udziela promesę zwrotu części kosztów inwestycji.

Preferencyjne kredyty na realizację projektów zatwierdzonych przez SAPARD można w Polsce uzyskać od niewielu niestety banków w tym od Banku Gospodarki Żywnościowej, Banku Ochrony Środowiska i Spółdzielczej Gminy Bankowej.

W 2000 r. państwa kandydujące nie otrzymały z SAPARD żadnej pomocy, gdyż Komisja UE zbyt późno (dopiero w czerwcu 2000 r.) ustaliła zasady działania SAPARD, w wyniku czego kraje te miały zbyt mało czasu na powołanie do życia stosownej agencji płatniczej oraz podpisanie 7-letnich i rocznych memorandumów płatniczych. Środki te jednak nie przepadły i były wypłacane w 2001 r.

W przypadku Polski opóźnienie w korzystaniu ze środków SAPARD przedłużyło się o dalsze półtora roku, gdyż dopiero w maju 2002 r. Komisja UE zatwierdziła akredytację polskiej Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa jako agencji płatniczej, która pierwotnie nie spełniała warunków zarządzania programami.

Sytuacja powyższa nie jest nietypowa tylko dla Polski. W przypadku np. Czech, Bułgarii, Litwy czy Łotwy fundusze z SAPARD do końca 2002 r. były wykorzystywane zaledwie w około 4–5%.

Wykorzystanie przez Polskę funduszy SAPARD

Rok	Wartość według Memorandum Finansowego w mln euro	Wartość zakontraktowana w mln euro	Wartość wydatkowana w mln euro	Liczba projektów w trakcie realizacji
1989	195,191	191,968 (98%)	172,696 (88%)	2
1999	302,977	277,017 (91%)	231,751 (76%)	10
2000	484,361	460,306 (95%)	194,195 (40%)	79
2001	468,447	121,305 (26%)	65,734 (14%)	92
2002	451,700	22,609 (5%)	22,609 (5%)	100
Razem	1902,676	1073,205 (56%)	686,985 (36%)	183

Źródło: Raport o stanie realizacji programów pomocy przedakcesyjnej. UKIE. Warszawa maj 2003 r.

Od 17 lipca 2002 r. polskie przedsiębiorstwa, gminy i indywidualni rolnicy uzyskali możliwość składania wniosków o dofinansowanie przez SAPARD projektów rozwoju wsi ze środków przeznaczonych na lata 2000–2003.

Według danych UKIE do końca 12 V 2004 r. indywidualni przedsiębiorcy złożyli 318 projektów o dofinansowanie z funduszy SAPARD, rolnicy – 1478, gminy (projekty dotyczące infrastruktury wiejskiej) – 2032, na łączną sumę 1,433 mld zł (z przyznanych Polsce 1,816 mld zł).

Wnioski uznane za zgodne z programem SAPARD w dziale 1 dotyczyły dotacji w wysokości 261,303 mln zł (52,17% ogólnej sumy przyznanej na ten cel), w dziale 2 – 55,765 mln zł (16,43%), dziale 3 – 993,260 mln zł (97,65%).

Z kolei na podstawie zawartych już umów w dziale 1 przyznano 199,958 mln zł (39,92% ogólnej sumy przyznanej na ten cel) w dziale 2 – 33,881 mln zł (9,98%) i dziale 3 – 309,103 mln zł (31,67%).

Wreszcie dokonano płatności w dziale 1 (jedno przedsięwzięcie) w wysokości 258 tys. zł, w dziale 2 – (83 przedsięwzięcia) w wysokości 3,620 mln zł, w dziale 3 wydano 1718 promes o wartości 887,926 zł.³

Natomiast według danych DAP do 8 IV 2003 r. złożono 274 wniosków dotyczących projektów: odnoszących się do przetwórstwa, marketingu produktów rolnych (na 278,8 mln zł), 1012 inwestycji w gospodarstwach rolnych i 1909 – poprawy infrastruktury obszarów wiejskich (na 1,110 mld zł).

Złożono zaś 180 wniosków o dokonanie płatności na sumę 10,4 mln zł, wypłacono w tym czasie zaledwie 2,578 mln zł.⁴

Słabe wykorzystywanie dotychczas możliwości uzyskiwania środków z SAPARD w Polsce wynika przede wszystkim ze skomplikowanych procedur przyznawania środków, niezbyt efektywnej działalności polskich urzędów, które oceniają te projekty, a przede wszystkim z niekorzystnych warunków uzyskiwania w Polsce kredytów.

3 Raport o stanie realizacji programów pomocy przedakcesyjnej. UKIE. Warszawa maj 2003, s. 9–10.

4 Wg Wydziału Strategii i Analiz DAP z 9 V 2003 r.

2. Fundusze strukturalne

Do funduszy strukturalnych należą: *Europejski Fundusz Socjalny*⁵, *Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego*⁶, *Sekcja Ukierunkowania Europejskiego Funduszu Ukierunkowania i Gwarancji rolnictwa (FEOGA)*⁷ i *Instrument Finansowy Ukierunkowania Rybołówstwa*. *De facto* należy do nich też *Fundusz Spójności*, gdyż koordynuje on swą działalność z funduszami strukturalnymi i realizują ich cele chociaż z formalno–prawnego punktu widzenia nie jak on funduszem strukturalnym. Pierwotnie fundusze te działały w pełni samodzielnie, nie koordynując ze sobą swej działalności.

Celem tych funduszy jest wspieranie realizacji polityki strukturalnej, nazywanej też często polityką regionalną, której głównym zadaniem jest zwiększenie spójności ekonomicznej i społecznej w UE oraz zmniejszanie różnic na poziomie rozwoju gospodarczego i poziomu życia między poszczególnymi regionami UE.

Polityka strukturalna jest realizowana na podstawie sześciu zasad:

- kompatybilności, z której wynika, że polityka strukturalna winna być zgodna z ogólną polityką UE, ustaloną w *acquis communautaire*;
- pomocniczości, z której wynika, że polityka ta winna być uzupełnieniem działań podejmowanych przez instytucje i przedsiębiorców na szczeblu krajowym, regionalnym lub lokalnym;
- współfinansowania, z której wynika, że środki finansowe z funduszy strukturalnych mają jedynie uzupełniać środki krajowe, a nie ich zastępować;
- partnerstwa, z której wynika, że pomoc z UE z powyższych funduszy ma być kierowana w oparciu o współpracę Komisji Europejskiej z odpowiednimi organami krajowymi;
- koncentracji, z której wynika, że środki z tych funduszy winny być przekazywane dla najbardziejniejszych regionów UE;
- programowania, z której wynika, że środki finansowe z tych funduszy winny być przeznaczone na przedsięwzięcia, które zapewniają trwałe rozwiązanie jakiegoś problemu.

Na podstawie postanowień Jednolitego Aktu Europejskiego z 1986 r. Rada Wspólnot Europejskich uchwaliła 24 VI 1988r. rozporządzenie w sprawie zadań funduszy oraz wzajemnej koordynacji ich działalności z Europejskim Bankiem Inwestycyjnym i innymi instytucjami finansowymi. 20 VII 1993 r. wydała ona

5 Szerzej na ten temat Europejskiego Funduszu Socjalnego patrz rozdz. VII, pkt. 1 C n.

6 Szerzej na ten temat Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego patrz rozdz. VII, pkt. 1 C k.

7 Szerzej na ten temat Sekcji Ukierunkowania Europejskiego Funduszu Ukierunkowania i Gwarancji Rolnictwa patrz rozdz. VII, pkt. 1 C c.

kolejne rozporządzenie, określające zadania funduszy strukturalnych na lata 1994–1999. Koncentrowały się one na pięciu celach: wspieraniu regionów opóźnionych w rozwoju, wspieraniu regionów charakteryzujących się recesją przemysłową, walce z długotrwałym bezrobociem i promowaniem adaptacji zawodowej młodych ludzi, wspieraniu dostosowywania się pracowników do przemian przemysłowych, wspieraniu przygotowywania struktur rolnych i rozwoju obszarów wiejskich. Cele 1, 2 i 5 miały charakter regionalny, cele 3 i 4 obejmowały terytorium całej UE. Priorytet miał cel pierwszy.

Chcąc skorzystać ze środków na cel pierwszy regiony musiały wykazać, że dochód u nich na 1 mieszkańca w ciągu ostatnich trzech lat był niższy niż 75% przeciętnego dochodu w całej UE.

Rada UE rozporządzeniem nr 1260 z 12 V 1999 r. zmodyfikowała cele funduszy strukturalnych, zmniejszając ich ilość z 5 do 3. Ustalono następujące cele:

- nr 1 – promowanie rozwoju: regionów, w których PKB na jednego mieszkańca jest niższy niż 75% przeciętnego dochodu w UE (w praktyce kryterium te spełnia całe terytorium Grecji, Irlandii, Portugalii oraz obszar byłej NRD a ponadto niektóre regiony Francji, Hiszpanii, Włoch); słabo zaludnionych regionów (poniżej 8 mieszkańców na 1 km kwadratowy) oraz tzw. obszarów ultraperyferyjnych, tj. najbardziej oddalonych od centrum UE.
- nr 2 – wspieranie rozwoju: regionów wymagających przebudowy strukturalnej w sektorze przemysłowym i usługowym; upadających regionów rolniczych; miejskich obszarów dotkniętych kryzysem strukturalnym i bezrobociem; obszarów dotkniętych powyższym kryzysem a bazujących na rybołówstwie;
- nr 3 – pomaganie w zakresie adaptacji i modernizacji polityki i systemów w dziedzinie oświaty, szkolenia i zatrudnienia.

Ponadto postanowiono realizować tzw. programy inicjatyw wspólnotowych. Mają one koncentrować się na: rozwoju współpracy międzygranicznej, transgranicznej i międzyregionalnej; promowaniu rozwoju wsi poprzez inicjonowanie działalności tzw. lokalnych grup działania; rozwoju współpracy transnarodowej na rzecz zwalczania dyskryminacji przy dostępie do pracy; wychodzenia z kryzysu regionów miejskich.

Są to następujące inicjatywy: INTERREG, URBAN, LEADER, EQUAL. Są one omówione przy analizie polityki regionalnej, socjalnej i rolnej.

W celu usprawnienia realizacji polityki strukturalnej został utworzony specjalny system podziału terytorialnego państw członkowskich pod nazwą NUTS (Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych). Ma on zapewnić harmonizowanie danych z poszczególnych państw dla analizy gospodarczej, co z kolei ma zapewnić obiektywny rozdział środków finansowych z fundu-

szy strukturalnych. Podziału na 5 kategorii NUTS dokonują same państwa członkowskie. NUTS I oznacza kraj, NUTS II – region, NUTS III – hrabstwo, dystrykt, województwo, NUTS IV – powiat lub odpowiednik, NUTS V – gminę. W przypadku polityki strukturalnej najważniejszymi dla niej są NUTS II i NUTS III.

W przypadku celu nr 1, który jest najważniejszy w ramach polityki strukturalnej, właśnie na poziomie NUTS II opracowuje się plan jego rozwoju w oparciu o finanse ze źródeł krajowych i UE, który jest przesyłany do Komisji. Ustala ona w konsultacji z stosownymi organami danego państwa, tzw. podstawy wsparcia Wspólnoty. Zawierają one głównie kierunki działania funduszy na terenie danego kraju, jak też wielkość środków finansowych przeznaczonych z nich na realizację konkretnych przedsięwzięć. Na ich podstawie opracowywane są programy operacyjne, szczegółowo przedstawiające przedsięwzięcia dofinansowywane z funduszy strukturalnych.

Pomoc z funduszy strukturalnych ma charakter dotacji bezzwrotnych, przy czym pierwotnie wahała się ona – w zależności czego miała dotyczyć – od 15% do 50% kosztów realizacji planowanych przedsięwzięć. resztę kosztów musieli sfinansować inwestorzy krajowi. Od 2000 r. pomoc ta wynosi z reguły 50% a w drodze wyjątku 75% kosztów planowanych przedsięwzięć.

Przy realizacji powyższych celów organy zarządzające funduszami strukturalnymi winny zasięgać opinii Komitetu Regionalnego, powołanego przez Traktat z Maastricht.

W latach 1989–1993 z funduszy strukturalnych na pomoc rozwojową wydano ponad 75 ml ECU, zaś w latach 1994–1999 – 141 mld, z czego na cel pierwszy około 70% wszystkich ich środków finansowych.

W marcu 1999 r. Rada Europejska postanowiła przeznaczyć dla funduszy strukturalnych na lata 2000–2006 aż 195 mld euro, przewiduje się ponadto uruchomienie dodatkowo 18 mld euro. Na realizację celu pierwszego przeznaczono 135,9 mld euro, czyli 69,7% całego budżetu funduszy strukturalnych. Ma on być realizowany przez wszystkie fundusze strukturalne. Na cel drugi przeznaczono 22,5 mld euro, czyli 11,5% powyższego budżetu. Ma on być realizowany przez Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego i Europejski Fundusz Socjalny. Wreszcie na cel trzeci przeznaczono 24 mld euro, czyli 12,3% budżetu funduszy strukturalnych. Ma on być realizowany przez Europejski Fundusz Socjalny. Wreszcie na tzw. inicjatywy wspólnotowe przeznaczono 10,44 mld euro, czyli 6,5%.

Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego dysponuje 47 % wszystkich środków funduszy strukturalnych, Europejski Fundusz Społeczny – 25%, Europejski Fundusz Ukierunkowania i Gwarancji Rolnictwa – 17%, Finansowy Instrument

Ukierunkowania Rybołówstwa – 11%. Inicjatywy wspólnotowe są finansowane z powyższych funduszy.

BUDŻET POLITYKI STRUKTURALNEJ (W MLN EURO)⁸

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Fundusze strukturalne	29 430	28 840	28 250	27 670	27 080	27 080	26 660
Fundusz Spójności	2 615	2 615	2 615	2 615	2 515	2 515	2 510
Pomoc przedakcesyjna	3 120	3 120	3 120	3 120	3 120	3 120	3 120
Pomoc dla nowych członków	0	0	6 450	9 030	11 610	14 200	16 780
Ogółem polityka strukturalna	35 165	34 575	40 435	42 435	44 325	46 915	49 175
<i>Cały budżet UE</i>	<i>91 995</i>	<i>93 385</i>	<i>100255</i>	<i>102035</i>	<i>103075</i>	<i>104995</i>	<i>107040</i>

3. Inne fundusze

Na podstawie Traktatu EWG z tą Wspólnotą zostały stowarzyszone obszary zależne od jej państw członkowskich. Dla realizacji celów stowarzyszenia został powołany *Europejski Fundusz Krajów i Terytoriów Zamorskich*, który istniał do 1963 r. Z jego środków udzielano bezzwrotnej pomocy finansowej powyższym obszarom zależnym na ich rozwój gospodarczy i społeczny.⁹⁹

Z chwilą uzyskania niepodległości przez większość powyższych obszarów zależnych od 1963 r. zawierane były konwencje w Janunde a następnie w Lomé, w sprawie stowarzyszenia a następnie współpracy między EWG a powyższymi państwami, określanymi jako państwami ACP (Afryki, Karaibów i Pacyfiku). Jednym z instrumentów realizacji powyższych konwencji był i jest *Europejski Fundusz Rozwoju*, który zastąpił Europejski Fundusz Krajów i Terytoriów Zamorskich. Z jego środków finansowych udziela się pomocy na rozwój gospodarczy i społeczny powyższych państw i terytoriów.

8 Wg M. Olszewski: Polityka strukturalna UE w „Pigułce”. UKIE. Warszawa 2002.

9 Szerzej patrz rozdz. IV pkt. 2 Ac.

Celem Funduszu jest finansowanie projektów pobudzających rozwój ekonomiczny i społeczny krajów oraz obszarów stowarzyszonych, głównie projekty w dziedzinie infrastruktury gospodarczej i społecznej, wspieranie małych przedsiębiorstw, współpracy technicznej w zakresie inwestycji, udzielanie pomocy technicznej i dofinansowanie kształcenia kadr. Pomoc udzielana jest w formie bezwrotnej.

Komisja sporządza plan rozdziału środków na podstawie wniosków zgłaszanych przez odpowiednie kraje stowarzyszone, nadzoruje ich realizację. Natomiast Rada ustala większość środków przeznaczonych na finansowanie projektów.

W latach 1995–1999 budżet Funduszu wynosił 13,307 mld euro, zaś na lata 2000–2007 – 13,5 mld euro.

Europejski Fundusz Inwestycyjny (Fonds Europeen d'Investissement) został utworzony 14 VI 1994 r. na podstawie uchwały Rady Europejskiej z grudnia 1992 r. Celem funduszu jest wspieranie inwestycji długoterminowych w zakresie infrastruktury, przyczyniających się do powstania sieci transeuropejskich, szczególnie w zakresie transportu, energii i telekomunikacji, a ponadto wspieranie rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw, przede wszystkim pod kątem tworzenia nowych miejsc pracy. Kapitał założycielski Funduszu wynosił 2 mld euro, na który złożyły się wkłady Europejskiego Banku Inwestycyjnego (40% ogółu kapitału) oraz Komisji UE i państw członkowskich (po 30%).

Europejski Fundusz Badawczy Węgla i Stali utworzony w lipcu 2003 r. po likwidacji CECA.

Jego kapitał w wysokości 1,6 mld euro powstał na bazie aktywów pozostałych po tej Wspólnocie. Ma on uzupełniać finansowanie badań prowadzonych w państwach członkowskich i kolejnych ramowych programach badawczych w zakresie węgla (27,2% rocznych dotacji) i stali (72,8% rocznych dotacji).

Wreszcie do grupy tych funduszy należy *Sekcja Gwarancji FEOGA*, które zasady funkcjonowania i sama działalność zostały omówione w rozdz. VII, punkcie poświęconym wspólnej polityce rolnej UE.

L i t e r a t u r a

Wspólnotowe akty prawne dotyczące pomocy przedakcesyjnej, funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności. Fundacja Współpracy. Warszawa 2000.

* * *

M. Ciepielewska: Polityka regionalna i strukturalna Wspólnoty Europejskiej – (w:) Unia Europejska. Przygotowania Polski do członkostwa. Pod red. E. Kaweckiej–Wyrzykowskiej i E. Synowiec. IKiCHZ. Warszawa 2001.

Fundusze Unii Europejskiej i inne źródła finansowania rozwoju przedsiębiorstw. BOK. Forum Media. Poznań 2003.

M. Grywiński: Europejski Fundusz Społeczny jako instrument integracji socjalnej UE. Warszawa 2001.

S. Indra: Program ISPA. Centrum Informacji Europejskiej. UKIE 2000, <http://www.cie.gov.fundusze.ispa/info>.

M. Olszewski: Polityka strukturalna w pigułce. UKIE. Warszawa 2002.

Program SAPARD, <http://www.minral.gov.pl/>.

System wdrażania funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności w Polsce. Projekt. Ministerstwo Gospodarki. Warszawa 5 III 2002.

Znaczenie funduszy pomocowych Unii Europejskiej dla Polski. SGH. Warszawa 2000.

K. Żukrowska: Pomoc finansowa Wspólnot Europejskich dla Polski w latach 1995–1999. „Wspólnoty Europejskie” nr 5, 1999.

Rozdział jedenasty

FINANSE UNII EUROPEJSKIEJ

1. Uwagi ogólne

Pierwotnie trzy Wspólnoty Europejskie miały odrębne budżety. W przypadku CECA miała ona dwa budżety: administracyjny i operacyjny. Budżet administracyjny obejmował koszty funkcjonowania administracji CECA. Natomiast budżet operacyjny obejmował: koszty badań technicznych i ekonomicznych; koszty współudziału CECA w readaptacji pracowników przemysłu węglowego i stalowego pozostających bez pracy, przenoszeniu powyższych pracowników do innych regionów CECA, przyznawanie zasiłków bezrobotnym pracownikom do chwili ich ponownego zatrudnienia; dofinansowywanie przedsiębiorstw przemysłu węglowego i stalowego poprzez udzielanie im pożyczek.

W przypadku EURATOMu posiadał on również dwa budżety: funkcjonowania oraz badań i inwestycji. Wydatki budżetu funkcjonowania obejmowały: koszty administracji oraz związane z kontrolą bezpieczeństwa i ochroną sanitarną; natomiast budżetu badań i inwestycji – wydatki związane z wykonywaniem programu badań Wspólnoty, ewentualny udział w kapitale Agencji Zaopatrzenia i w jej wydatkach inwestycyjnych, wydatki na wyposażenie Wspólnego Ośrodka Badań Jądrowych oraz ewentualny udział we wspólnych przedsiębiorstwach i operacjach.

2. Budżet Unii Europejskiej

Na podstawie umowy z 8 IV 1965 r. w sprawie utworzenia wspólnych organów naczelných i zarządzających Wspólnot Europejskich od 1 I 1968 r. Wspólnoty te mają wspólny budżet, którego zakres i struktura ulegały pewnym modyfikacjom w trakcie ich funkcjonowania. Od 1978 r. problem ten reguluje prawo budżetowe Wspólnot z grudnia 1977 r.

Na jego podstawie w skład wspólnego budżetu Wspólnot, a następnie UE, określanego jako *budżet ogólny*, wchodzi: wydatki i dochody WE oraz wydatki z b. budżetu funkcjonowania oraz wydatki z b. budżetu badań i inwestycji (te ostatnie dopiero od 1978r. i znajdują się pod punktem badania i rozwój technologiczny EURATOMu).

Do chwili likwidacji CECA w 2002 r. w skład tego budżetu wchodziły też wydatki administracyjne i odpowiadające im dochody tej Wspólnoty.

W wyniku modyfikacji Traktatu w sprawie WE przez Traktat z Maastricht wydatki administracyjne związane z funkcjonowaniem filaru drugiego i trzeciego są pokrywane również z budżetu ogólnego WE. W przypadku zaś wydatków operacyjnych, związanych z funkcjonowaniem tych filarów, również są one pokrywane z budżetu UE, chyba że Rada działając jednomyślnie – postanowi inaczej.¹

W skład budżetu ogólnego nie wchodzi natomiast:

- wydatki i dochody Europejskiego Banku Inwestycyjnego, Europejskiego Banku Rozwoju, Europejskiego Banku Centralnego i Europejskiego Funduszu Badawczego Węgla i Stali, które to instytucje mają własne budżety;
- operacje pożyczkowe Komisji UE na międzynarodowym rynku finansowym;
- finansowy rabat Wielkiej Brytanii.

Budżet UE składa się z 10 podstawowych działów: rolnictwo; operacje strukturalne (w tym fundusze strukturalne, Fundusz Spójności); młodzież, kultura, środki audiowizualne, informacja; energetyka, zabezpieczenia nuklearne Euratomu i ochrona środowiska; polityka wewnętrzna (rynek wewnętrzny, ochrona konsumenta, przemysł, sieć transeuropejska, wymiar sprawiedliwości, podstawowe wolności i bezpieczeństwo); badania i rozwój technologiczny; działalność zewnętrzna (przedakcesyjna strategia wobec krajów stowarzyszonych, w tym fundusze przedakcesyjne, pomoc żywnościowa i humanitarna, współpraca z krajami rozwijającymi się, współpraca z krajami Morza Śródziemnego); wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa; gwarancje i rezerwa walutowa; administracja.

Specyfiką budżetu UE jest to, że nie może on spełniać roli narzędzia polityki makroekonomicznej, tj. nie może wpływać na stabilizację gospodarki państw członkowskich. Dochody i wydatki w ramach tego budżetu muszą się bowiem w zasadzie równoważyć, a tym samym nie można wykorzystywać deficytu budżetowego do pobudzania popytu, inwestycji czy zmniejszania bezrobocia.

3. Dochody

Źródłami dochodów CECA były: podatki ściągane bezpośrednio od przedsiębiorstw przemysłu węglowego i stalowego, przy czym podatek ten nie mógł przekraczać 1% wartości produkcji węgla i stali, chyba że Rada zgodziłaby się na jego podwyższenie (w praktyce wysokość podatku w poszczególnych latach wahała się od 0,4% do 0,2%); procenty od udzielonych pożyczek i zainwestowanego kapitału, wpływy z kar płaconych przez przedsiębiorstwa przemysłu węglowego i stalowego, wpłaty na fundusz emerytalny pracowników; pożyczki zaciągane przez

1 Art. 28 i 41 Traktatu w sprawie UE.

CECA u państw członkowskich i państw trzecich oraz w postaci sprzedaży obligacji.

Przeciętnie w latach dziewięćdziesiątych dochody CECA wahały się od 250 do 270 mln ECU, z czego około 35% pochodziło z podatków, 40% z własnych operacji (procenty od udzielonych przez CECA pożyczek i oprocentowania posiadanych rezerw finansowych), 15% z kar nakładanych na przedsiębiorstwa przemysłu węglowego i stalowego, zaś reszta z nadwyżek z roku ubiegłego.

Z kolei dochody EURATOMu pochodziły ze składek członkowskich i własnych dochodów, których źródłem były głównie pożyczki zaciągane przez Wspólnotę. Traktat EURATOMu przewidywał też możliwość uzyskania części dochodów z podatków ściąganych w państwach członkowskich, o ile Rada podejmie taką decyzję na wniosek Komisji.

W przypadku zaś WE (EWG) do końca 1970 r. jej działalność była finansowana ze składek członkowskich, płaconych według następującej skali: Belgia – 7,9%, Francja – 28%, Holandia – 7,9%, Luksemburg – 0,2%, RFN – 28%, Włochy – 28%.

Traktat WE stanowił, że w przyszłości działalność tej Wspólnoty miała być finansowana z jej dochodów własnych. W 1970 r. Rada Ministrów postanowiła, że od 1 I 1971 r. składki członkowskie będą uzupełniane dochodami własnymi EWG, których udział w finansowaniu kosztów jej działalności miał się systematycznie zwiększać, tak że od 1 I 1975 r. dochody własne miały stanowić wyłączne źródło finansowania jej działalności.

W wyniku przystąpienia 1 I 1973 r. Danii, Irlandii i Wielkiej Brytanii do WE postanowiono przedłużyć okres, w którym działalność WE miała być finansowana – obok dochodów własnych – także ze składek członkowskich. Jednocześnie ustanowiono nową skalę składek, która przedstawiała się następująco: Belgia – 5,3%, Dania – 2,46%, Francja – 25,3%, Holandia – 5,6%, Irlandia – 0,62%, Luksemburg – 0,2%, RFN – 25,5%, Wielka Brytania – 19,32%, Włochy – 15,7%.

Od 1 I 1980 r. wspólny budżet Wspólnot Europejskich był finansowany wyłącznie z dochodów własnych Wspólnot (z wyjątkiem podatków pobieranych w ramach CECA), na które składały się: opłaty wyrównawcze pobierane przy imporcie artykułów rolnych; opłaty celne nakładane na inne towary; dochody od podatków od wartości dodanej (VAT), przy czym państwa przekazywały do Wspólnot 1% uzyskiwanych dochodów (na każdy rok ustalono stosowną wysokość). W 1986 r. wysokość wpłat od dochodów od VAT została podniesiona do 1,4%. Między 1995 r. a 1999 r. miała być ona stopniowo obniżona do 1%.

W 1981 r. udział dochodów z podatków od wartości dodanej w globalnych dochodach Wspólnot wynosił 50%, dochodów z ceł – 34,2%, dochodów z opłat wyrównawczych – 14,6%, innych dochodów – 1,2%. Jednak już w 1985 r.

dochody własne Wspólnot nie wystarczały na pokrycie ich wydatków. W rezultacie państwa członkowskie musiały wpłacić 1 mld ECU do ich kasy. Sytuacja taka powtarzała się w latach następnych.

Wysokie koszty funkcjonowania FEOGA oraz zbyt duży wkład Wielkiej Brytanii do budżetu Wspólnot w stosunku do środków otrzymywanych z refundacji tych wkładów, był od początku lat osiemdziesiątych przedmiotem ostrych konfliktów między Wielką Brytanią, RFN i Holandią a pozostałymi państwami członkowskimi. Utrudniało to poważnie dalszą integrację w ramach Wspólnot. W przypadku Wielkiej Brytanii dopiero w grudniu 1985 r. udało się osiągnąć porozumienie co do wysokości jej świadczeń w ramach WE na kolejne lata. Miała ona otrzymywać 66% różnicy między tym, co wpłacała z dochodów z VAT do WE i tym, co otrzymywała z budżetu Wspólnoty. Co roku zawierane było oddzielne porozumienie w tej sprawie. Powyższy mechanizm ma funkcjonować do końca 1999 r. Obydwie kontrowersje powodowały, że budżety Wspólnot na lata 1985, 1986 i 1987 były uchwalane każdorazowo dopiero w połowie realizowanego już roku finansowego.

W lutym 1988 r. przeprowadzono kolejną reformę koncepcji tworzenia budżetu. Postanowiono, że łączne wydatki poszczególnych państw członkowskich, związane z funkcjonowaniem WE, nie mogą przekraczać 1,2% dochodu narodowego brutto. W 1993 r. Komisja Wspólnot zaaprobowała, by zwiększyć wpłaty państw do budżetu – w związku z przewidywanym zwiększeniem pomocy finansowej udzielanej państwom nieczłonkowskim przez Wspólnoty – do 1,36% produktu narodowego brutto w 1997 r. Na mocy specjalnego protokołu do Traktatu w sprawie utworzenia Unii Europejskiej postanowiono, że wpłaty te zostaną zwiększone do 1,27% produktu narodowego brutto w 1999 r. W praktyce wpłaty te w latach następnych nieco tylko przekraczały 1%, np. 2003 r. wynosiły one 1,02%, zaś według wstępnego projektu budżetu UE na 2004 r. przygotowanego przez Komisję w maju 2003 r. przewiduje się, że wpłaty te będą wynosić 0,99% PKB.

Obok opłat *celnych, opłat wyrównawczych i dochodów z podatków od VAT*, ustanowiono czwarte, regularne – a nie jak dotychczas powoływane *ad hoc* – źródło finansowania działalności WE, tj. *wpłaty poszczególnych państw proporcjonalnie do ich dochodu narodowego*, przy czym Wielka Brytania – zgodnie z porozumieniem z 1985 r. – miała nadal uzyskiwać rabat budżetowy. Stworzenie czwartego stałego źródła dochodów Wspólnot Europejskich stworzyło możliwość – po raz pierwszy od kilkunastu lat – opracowanie wieloletnich planów wydatków budżetowych.

W marcu 1997 r. Rada Europejska postanowiła, że system finansowania budżetu UE zostanie gruntownie zreformowany najpóźniej do 1 I 2006 r. Do tego czasu wydatki poszczególnych państw członkowskich, związane z działalnością UE nie

mogą przekraczać 1,27% ich produktu narodowego brutto. Jednocześnie przedłużono Wlk. Brytanii funkcjonowanie rabatu budżetowego.

6 V 1999 r. zostało zawarte tzw. porozumienie międzyinstytucyjne, w którym ustalono zarys dochodów finansowych UE na lata 2000–2006. Przewiduje się w nim, że miały one wynosić (w mld euro): w roku 2002 – 95,765; 2003 r. – 95,014; 2004 r. – 93,504; 2005 r. – 92,881 i 2006 r. – 92,406.²

W praktyce założenia powyższe w związku ze zmianami cen ulegają modyfikacji. I tak na przykład w 2003 r. dochody UE mają wynosić 97,502 mld euro, z tego z opłat celnych – 10,713 mld euro (11% ogółu wpływów), z opłat rolnych oraz podatków nałożonych na cukier i izoglukozę – 1,426 (1,5%), dochodów z podatku VAT – 24,121 (24,7%), wpłat państw członkowskich – 59,403 (60,9%).

Udział poszczególnych państw w ogólnej sumie wpłat do budżetu w 1999 r. wynosił (w %): RFN – 27,3, Francji – 16,5, Wielkiej Brytanii – 12,2, Włoch – 10,6, Hiszpanii – 5,8, Holandii – 5,5, Belgii – 3,5, Austrii – 2,5, Szwecji – 2,3, Danii – 1,7, Portugalii – 1,4, Grecji i Finlandii – po 1,3, Irlandii – 1,0, Luksemburga – 0,2 (ponadto udział ze środków publicznych z tych państw w ogólnej sumie ich wpłat wynosił 6,9%).

Z kolei udział wpłat państw członkowskich do budżetu UE w ich PKB w 1999 r. wynosił (w %): Austrii – 1,14; Belgii – 1,40; Danii – 1,10; Finlandii – 1,04; Francji – 1,08; Grecji – 1,14; Hiszpanii – 1,11; Holandii – 1,43; Irlandii – 1,34; Luksemburga – 1,12; Niemiec – 1,12; Portugalii – 1,17; Szwecji – 1,13; Wielkiej Brytanii – 0,84; Włoch – 1,00.

Z punktu widzenia udziału poszczególnych państw w ogólnych wpłatach (wpływach) do budżetu UE i wypłatach dokonywanych z niego, z RFN, Francji, Wielkiej Brytanii, Austrii, Szwecji i Finlandii więcej wpływa niż wraca do nich środków finansowych, w przypadku Holandii i Włoch wpłaty i wypłaty są zazwyczaj zrównoważone, zaś w przypadku pozostałych państw członkowskich więcej one zyskują z budżetu UE niż wpływa do niego od nich.

W związku z powyższym w marcu 1999 r. Rada Europejska zmniejszyła maksymalne wpłaty RFN do budżetu UE o 700 mln euro (RFN zabiegała zmniejszenie o 3 mln euro), a jednocześnie zmieszono o 75% finansowy udział Austrii, Holandii i Szwecji w budżetowym rabacie dla Wielkiej Brytanii.

W grudniu 2003 r. Komisja ma przedstawić założenia budżetu UE na lata 2007–2013, który będzie przyjęty prawdopodobnie w 2005 r. Tak wczesne przygotowanie tych założeń podyktowane jest prawdopodobnie dążeniem dotychczasowych członków UE, by w ich przygotowaniu nie uczestniczyli komisarze z nowych państw UE.

2 Wg General Budget of the European Union for the Financial Year 2000. The Figures. Wyd. European Commission. Brussels – Luxembourg 2000, s. 13.

4. Wydatki

Wspólny budżet Wspólnot Europejskich, z wyjątkiem budżetu funkcjonowania CECA, w 1993 r. wynosił 64,405 mld ECU, z czego na funkcjonowanie administracji przeznaczono 2,283 mld ECU. Wydatki Sekcji Gwarancji FEOGA wynosiły 39,943 mld ECU, zaś wydatki Sekcji Ukierunkowania – 3,339 mld ECU. Budżet ma stałą tendencję wzrostu. Zarys wydatków Wspólnot na lata 1993–1997, przedstawiony w marcu 1992 r. przez Komisję (tzw. plan Delorsa II) przewidywał roczne zwiększanie budżetu Wspólnot o 30%, czyli o około 20 mld ECU, w związku z realizacją przedsięwzięć przewidzianych w Traktacie z Maastricht. Największą pozycję w tych wydatkach zajmował zawsze Europejski Fundusz Ukierunkowania i Gwarancji Rolnictwa (FEOGA). W latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych wynosił on 85% całości budżetu Wspólnot, w latach następnych – w wyniku radykalnych reform podejmowanych we wspólnej polityce rolnej – stopniowo zaczął się zmniejszać. Zakładano, że FEOGA w wydatkach Wspólnot Europejskich w latach dziewięćdziesiątych będzie wynosił przeciętnie około 50%.

Zgodnie ze wspomnianym wyżej porozumieniem z 6 V 1999 r. wydatki UE miały wynosić w:

- 2001 r. – 93, 873 mld euro, z czego na rolnictwo 44, 100 mld, operacje strukturalne – 32, 720, działania zewnętrzne – 4, 932, polityki wewnętrzne – 6,135, administrację – 4,860, gwarancje, rekompensaty i rezerwę walutową – 0,916, pomoc przedakcesyjną – 3,259.
- 2002 r. – 96,037 mld euro, z tego ponad 44,77 na rolnictwo, 31,8 na operacje strukturalne, 3,174 na pomoc przedakcesyjną;
- 2003 r. – 96,714 mld euro, w tym na rolnictwo – 44,6, operacje strukturalne – 33,88, pomoc przedakcesyjną – 3,174;
- 2004 r. – 93,684 mld euro, w tym na rolnictwo – 43,6, operacje strukturalne – 30,18, pomoc przedakcesyjną – 3,174, administrację – 4,9;
- 2005 r. – 91,898 mld euro w tym na rolnictwo – 42,768, operacje strukturalne – 30,18, pomoc przedakcesyjną 3,174, administrację – 5,08;
- 2006 r. – 91,347 mld euro, w tym na: rolnictwo – 42,4, operacje strukturalne – 29,7, pomoc przedakcesyjną – 3,174, administrację – 5,18.³

Uwzględniając zmiany cen dokonano następnie korekty powyższych ustaleń. Założono, że wydatki będą wynosić w:

- 2001 r. – 97 mld euro, z tego na rolnictwo – 44,530, operacje strukturalne – 32,720, polityki wewnętrzne – 6,272, działalność zewnętrzna – 4,735, administrację – 4,776, pomoc przedakcesyjną – 3,240 i rezerwę – 0,916;

3 Op. cit., s. 13.

- 2002 r. – 100,672 mld euro, z tego na rolnictwo – 46,587, operacje strukturalne – 33,638, polityki wewnętrzne – 6,558, działalność zewnętrzną – 4,873, administrację – 5,012, pomoc przedakcesyjną – 3,328, rezerwę – 0,676;
- 2003 r. – 102,145 mld euro, z tego na rolnictwo – 47,378, operacje strukturalne – 33,968, polityki wewnętrzne – 6,796, działania zewnętrzne – 4,972, administrację – 5,211, pomoc przedakcesyjną – 3,386, rezerwę – 0,434;
- 2004 r. – 100,974, z tego na rolnictwo – 46,285, operacje strukturalne – 33,652, polityki wewnętrzne – 6,915, działania zewnętrzne – 4,983, administrację – 5,319, pomoc przedakcesyjną – 3,386, rezerwę – 0,434;
- 2005 r. – 100,046 euro z tego na rolnictwo – 45,386, operacje strukturalne – 33,384, polityki wewnętrzne – 7,034, działania zewnętrzne – 4,994, administrację – 5,428, pomoc przedakcesyjną – 3,386, rezerwę – 0,434;
- 2006 – 99,207 mld euro z tego na rolnictwo – 45,094, operacje strukturalne – 32,588, polityki wewnętrzne – 7,165, działania zewnętrzne – 5,004, pomoc przedakcesyjną – 3,386, rezerwę – 0,434⁴;

W 2003 r. na wydatki Unii Europejskiej przeznaczono 99,685 mld euro, w tym na:

- rolnictwo (bez Sekcji Ukierunkowania) 44,780 (44,9% ogółu wydatków);
- operacje strukturalne 34,164 (34,3%);
- szkolenie, młodzież, środki audio-wizualne, kulturę, informację 0,984 (01%);
- energetykę, zabezpieczenia nuklearne Euratomu i ochronę środowiska 0,304 (0,3%);
- rynek wewnętrzny, ochronę konsumenta, przemysł sieć transeuropejską, podstawowe wolności i bezpieczeństwo 1,267 (1,3%);
- badania i rozwój technologiczny 4,055 (4,1%);
- działalność zewnętrzną 8,504 (8,5%);
- wspólną politykę zagraniczną i bezpieczeństwa 0,047 (0,05%);
- gwarancje i rezerwę walutową 0,217 (0,2%);
- administrację 5,360 ml (5,4%)⁵.

Analizując zmiany w strukturze wydatków Wspólnot Europejskich w ostatnich 30 latach (1973–2003) można stwierdzić, że istotne zmiany dokonały się w finansowaniu: polityki rolnej – z 80,6% do 44,9% udziału w ogółu ich wydatków;

4 General Budget of European Union for She Financial Year 2003. Wyd. European Commission. Brussels - Luxemburg 2003, s. 18.

5 Op. cit., s. 12.

funduszy strukturalnych – z 5,5% do 34,3% Nie zmienił się natomiast udział wydatków na administrację, mimo że w tym okresie sześć nowych państw stało się członkami UE.

Według omówionych wyżej założeń budżetu UE na lata 2000–2006 nie przewiduje się istotnego wzrostu wydatków, mimo rozszerzenia UE o kolejnych 10 państw. W latach 2002–2005 są one faktycznie zamrożone na poziomie 100 mld euro, chociaż w 2003 r. mają one wynosić 1002 mld euro, jednak już w 2006 wydatki mają być zredukowane do 99,2 mld euro. Zakłada się, że założeniach budżetowych na lata 2007–2013 trend ten będzie utrzymany. Sytuacja powyższa wynika przede wszystkim z różnego typu „cięć” w wydatkach w poszczególnych pozycjach budżetu, przede wszystkim w dziedzinie rolnictwa i funduszy strukturalnych.

5. Procedura uchwalania budżetu

Każda z instytucji UE składa do 1 lipca preliminarz swych wydatków i przesyła Komisji, która zestawia je w wstępny zbiorczy projekt budżetu UE. Następnie winna go przesłać Radzie i Parlamentowi Europejskiemu nie później niż do 1 września każdego roku.

W praktyce taki wstępny projekt Komisja przesyła najpóźniej do 15 czerwca, gdyż wstępna dyskusja nad nim rozpoczyna się między Radą, Parlamentem Europejskim i Komisją już na przełomie kwietnia i maja. Jeśli Rada zamierza zmienić wstępny projekt budżetu, winna ona zasięgnąć opinii komisji i innych zainteresowanych organów UE.

Zgodnie z powyższym artykułem Rada winna przyjąć ostateczny projekt budżetu i przedłożyć go Parlamentowi Europejskiemu nie później niż do 5 października. W praktyce projekt taki jest przyjmowany o wiele wcześniej i przesyłany Parlamentowi Europejskiemu w pierwszej połowie września.

Parlament ma 45 dni, aby wyrazić swoje stanowisko wobec projektu budżetu. Jeśli w tym terminie Parlament Europejski zaaprobuje budżet lub nie zaaprobuje do niego poprawek, budżet uważa się za ostatecznie przyjęty. Jak już stwierdzono, może on wnosić poprawki do tego projektu. W przypadku części nieobligatoryjnych wydatków (finansowanie administracji, polityki społecznej, polityki regionalnej, badań naukowych i inwestycji) poprawki takie może wnieść bezwzględną większość głosów swych członków. Zmiany te nie mogą jednak zwiększać wydatków powyżej maksymalnych stawek, ustalonych przez Komisję. W przypadku wydatków obligatoryjnych, które w latach dziewięćdziesiątych wynosiły przeciętnie 65% ogółu wydatków, Parlament ma prawo zaproponować Radzie dokonanie modyfikacji w tej

części wydatków wniesienie poprawek wymaga bezwzględnej większości oddanych głosów, w obecności co najmniej połowy członków.

W takiej sytuacji projekt budżetu wraz z poprawkami Parlamentu Europejskiego wraca do Rady.

W trzecim tygodniu listopada Rada, po odbyciu spotkania z przedstawicielami Parlamentu Europejskiego i przekonsultowaniu sprawy z Komisją, Rada odbywa tzw. drugie czytanie projektu budżetu. Jeżeli w ciągu 15 dni od otrzymania projektu budżetu Rada nie zmieni poprawek wniesionych przez Parlament Europejski, albo je zaakceptuje, uważa się budżet za uchwalony.

W przypadku odrzucenia przez Radę poprawek proponowanych przez Parlament Europejski lub wprowadzenia przez nią nowych poprawek projekt budżetu wraca do Parlamentu Europejskiego do tzw. drugiego czytania. W ciągu 15 dni może on:

- zaaprobować stanowisko Rady zwykłą większością głosów jego członków i wówczas projekt budżetu uważa się za uchwalony;
- w przypadku wydatków nieobligatoryjnych podtrzymać większością 2/5 głosów, w obecności co najmniej połowy swych członków, swoje dotychczasowe stanowisko i wówczas jego wersja staje się obowiązująca;
- w przypadku wydatków obligatoryjnych Parlament Europejski nie może wprowadzić już do nich jakichkolwiek zmian. Może je tylko zaaprobować albo większością 2/3 głosów, w obecności co najmniej połowy jego członków, odrzucić cały budżet i zażądać przedstawienia mu nowego projektu budżetu. Do chwili uchwalenia nowego budżetu wydatki UE w każdym miesiącu mogą wynosić jedną dwunastą środków budżetowych, które obowiązywały w poprzednim roku budżetowym.

Jeżeli Parlament w ciągu powyższych 15 dni nie zajmie stanowiska w sprawie projektu budżetu, uważa się go za uchwalony.

Dotychczas Parlament Europejski trzy razy odrzucił budżet, po raz pierwszy w 1980 r. Zazwyczaj konflikt między Radą a Parlamentem Europejskim sprowadza się do tego, że Parlament opowiada się za większymi niż Rada wydatkami, szczególnie na rolnictwo.

Maksymalny wskaźnik wzrostu w stosunku do wydatków tego samego rodzaju ponoszonych w roku bieżącym jest określony corocznie w stosunku do całkowitej kwoty wydatków innych niż te, które w sposób konieczny wynikają z Traktatu w sprawie UE lub z innych aktów, przyjętych zgodnie z nim. Określa go Komisja po konsultacji z Komitetem Polityki Ekonomicznej. Winien on wynikać z: wzrostu ilościowego narodowego produktu brutto wewnątrz UE, średnich zmian

budżetów państw członkowskich, wzrostu kosztów utrzymania w poprzednim roku budżetowym.

Maksymalny wskaźnik wzrostu wydatków winien być podawany do wiadomości instytucjom UE przed 1 maja każdego roku.

Są one zobowiązane do dostosowania się do niego podczas procedury budżetowej.

Jeśli Rada przekroczy o ponad połowę przyjęty maksymalny wskaźnik, Parlament Europejski może dodatkowo podwyższyć całkowitą większość tych wydatków do granicy nie przekraczającej połowy maksymalnego wskaźnika.

Gdy Parlament Europejski, Rada lub Komisja uważają, że działalność UE wymaga, by wymieniony wskaźnik został przekroczony, może być ustalony inny wskaźnik na zasadzie porozumienia osiągniętego między Radą, działającą większością kwalifikowaną, a Parlamentem Europejskim, działającym większością swych członków oraz trzech piątych oddanych głosów.

W praktyce w sytuacjach konfliktowych między Radą a Parlamentem Europejskim na tle stanowienia budżetu od 1995 r. wszczynane jest zazwyczaj postępowanie pojednawcze (koncyliacyjne) między tymi organami, którego celem jest wypracowanie wspólnego stanowiska. Prowadzone jest ono w ramach komisji pojednawczej, w skład której wchodzi przedstawiciele Rady i Parlamentu Europejskiego, przy współudziale Komisji. Postępowanie to nie może być dłuższe niż 3 miesiące.

L i t e r a t u r a

A. Komar: *Finanse a Wspólnoty Europejskie*. Warszawa 1983.

A. Komar: *Gospodarka budżetowa Wspólnot Europejskich*. Warszawa – Poznań 1981.

L. Oręziak: *Budżet UE (w:) Unia Europejska*. PWN. Warszawa 1997.

L. Oręziak: *System finansowy Wspólnot Europejskich (w:) Unia Europejska. Przygotowania Polski do członkostwa*. Pod red. E. Kaweckiej–Wyrzykowskiej i E. Synowic. Warszawa 2001.

E. Skrzydło–Tefelska: *Finansowanie Unii Europejskiej (w:) Prawo Unii Europejskiej. Zagadnienia systemowe*. Pod red. J. Barcza. Warszawa 2002.

PRZYSZŁOŚĆ UE

1. Pod kątem liczby członków

Wszystko wskazuje, że od 1 V 2004 r. UE będzie liczyła 25 członków. Prawdopodobnie w 2007 UE przybędzie dwóch nowych członków, a mianowicie Bułgaria i Rumunia. Nie należy wykluczać, że w latach 2010–2015 do UE przyłączy się Turcja. Podczas sesji Rady Europejskiej w grudniu 2002 r. postanowiono bowiem, iż w 2005 r. będzie przyjęta decyzja, kiedy rozpoczną się negocjacje w sprawie przystąpienia Turcji do UE.

Od 1997 r. z inicjatywy UE organizowana jest periodycznie Konferencja Europejska. Na konferencję tą UE zaprasza te państwa europejskie, które przynajmniej teoretycznie w przyszłości mogą przystąpić do UE, a mianowicie Albanie, Bośni i Hercegowinę, Chorwację, Czarnogórę, Islandię, Liechtenstein, Macedonię, Mołdawię, Norwegię, Szwajcarię, Turcję i Ukrainę.

Udział w Konferencji nie oznacza oczywiście, że wszystkie te państwa z pewnością kiedyś wejdą w skład UE. Inicjatywa UE ma bowiem przede wszystkim charakter polityczny. Podstawowym jej celem jest nie odpychanie powyższych państw od UE, wręcz odwrotnie przyciąganie ich ku sobie, utrzymywanie z nimi dobrych kontaktów politycznych i gospodarczych, a w miarę możliwości wciąganie ich do swej sfery wpływów, przynajmniej politycznych.

W marcu 2003 r. Komisja przyjęła stanowisko, iż w przypadku Albanii, Bośni i Hercegowiny, Chorwacji, Czarnogóry, Macedonii i Serbii wskazanym byłoby rozważenie przez UE wszczęcia procedury badawczej w sprawie ich przystąpienia do UE.

Wszystko wskazuje przeto, iż istnieje duże prawdopodobieństwo, że państwa te przystąpią do UE w latach 2000–2015. Najtrudniej przewidzieć przypadek Serbii ze względu na swego rodzaju barierę psychologiczną społeczeństwa tego kraju wobec współpracy z Zachodem, która powstała w wyniku bombardowań Serbii przez NATO, jako sankcji za prowadzenie polityki ludobójstwa wobec innych bałkańskich narodowości. Wydaje się jednak, że i to państwo najpóźniej do 2015 r. przystąpi do UE.

Wydaje się, że w tym samym czasie do UE przystąpi także Szwajcaria, której ludność w każdym kolejnym sondażu w coraz większym procencie opowiada się za wejściem do UE. Jeśli do UE wejdzie Szwajcaria to jest w dużym stopniu

prawdopodobnym, że do UE wejdzie także Liechtenstein, który ma unię celną ze Szwajcarią.

W przypadku Ukrainy, której rząd od dawna deklaruje chęć stowarzyszenia się z UE a następnie przystąpienia do UE, z jednej strony zależy to od tego, które siły – prorosyjskie lub prozachodnie – zwyciężą na Ukrainie. W pierwszym przypadku przystąpienie Ukrainy do UE będzie nierealne, w drugim z pewnością tak, mimo że aktualnie UE stoi na stanowisku, że nie przewiduje jej rozszerzenia o Ukrainę, ale też nie zamyka przed nią drzwi. Idea przyjęcia Ukrainy do UE napotyka też opór wielu krajów UE ze względu na niski stopień jej rozwoju gospodarczego przy dużym obszarze i liczebności mieszkańców, nie przestrzeganiu zasad demokracji i praw człowieka.

Najtrudniej jest postawić jakąkolwiek prognozę w stosunku do Norwegii. Jej przystąpienie do UE będzie zależęć przede wszystkim od zasobności złóż ropo-nych na Morzu Północnym i popytu na świecie na ropę naftową. Udział Norwegii w Europejskim Obszarze Gospodarczym rozwiązuje większość problemów jej współpracy gospodarczej z UE i stąd posiadając poważne przychody ze sprzedaży przez nią ropy naftowej, nie „pali” się ona do przystąpienia do UE. Osobiście autor jednak uważa, że także Norwegia przystąpi do UE przed upływem 2015 r.

2. Pod kątem tempa integracji

Biorąc pod uwagę, że po rozszerzeniu UE o nowych 10 lub 12 członków będzie istniała między wszystkimi jej członkami tak poważna dysproporcja w ich rozwoju gospodarczym i społecznym, iż jest mało prawdopodobnym by dotychczasowy zakres przedmiotowy integracji był poszerzany, a jej stopień pogłębiany przez wszystkie państwa członkowskie. Wydaje się, że dalsza integracja w ramach UE potoczy się na tzw. trzech szybkościach. W tym celu zostaną wykorzystane postanowienia Traktatu Nicejskiego na temat rozszerzonej współpracy. W najszybciej postępującej integracji będą uczestniczyć przede wszystkim „stare” państwa UE, do których prawdopodobnie dołączy także Słowenia, Estonia, a niekiedy także Polska i Czechy. Ale i wśród tej grupy państw niektóre z nich nie będą prawdopodobnie chciały, by w niektórych dziedzinach ją pogłębiać. Wystąpi to przede wszystkim w przypadku Wielkiej Brytanii i Danii w odniesieniu do wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa oraz w zakresie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych.

Drugą grupę będzie prawdopodobnie stanowić Litwa, Łotwa, Słowacja, Węgry, Malta, do których w niektórych dziedzinach będzie przyłączać się także Polska a być może również Czechy, Słowenia, Grecja i Portugalia, trzecią zaś – Bułgaria, Rumunia, Cypr i kolejne państwa, które będą przyłączały się do UE.

3. Pod kątem rozwoju gospodarczego

Podczas sesji Rady Europejskiej w czerwcu 2000 r. w Lizbonie zadeklarowano, że w 2010 r. gospodarka UE będzie bardziej konkurencyjna niż gospodarka USA. Z dotychczasowego rozwoju gospodarki UE wynika, że cel ten raczej nie będzie osiągnięty. Wynika to z wielu czynników:

- pracownicy zatrudnieni w USA pracują o kilka godzin w tygodniu dłużej niż zatrudnieni w UE. W rezultacie to, ale – nie tylko – jest przyczyną, że wydajność pracy w USA jest około 20% większa niż UE (zaś w Polsce wydajność pracy wynosi około 45% wydajności unijnej);
- w UE poziom zatrudnienia w stosunku do osób w wieku produkcyjnym wynosi zaledwie 62% poziomu zatrudnienia w USA (w Polsce wynosi on zaledwie 53%);
- zbyt wczesnego przechodzenia w UE pracowników na emeryturę. W UE wynosi on przeciętnie nie więcej niż 60 lat, a dla kobiet – 58 lat. Przyczynia się to do wysokich podatków i świadczeń ubezpieczeniowych, które w UE w przypadku osób mało zarabiających pochłaniają około 40% ich dochodów, zaś w USA – około 30%;
- struktura zatrudnienia (w usługach pracuje zaledwie około 50%);
- nie wykorzystywanie innych źródeł wzrostu w ramach UE, jak przełamywanie barier chroniących narodowe rynki w zakresie zamówień rządowych, energii, pełne ograniczenie pomocy państwa dla przedsiębiorstw.

W rezultacie w ostatnich latach dochód narodowy w UE rósł wolniej niż w USA i nic nie wskazuje, by to się zmieniło w następnych latach. Według przewidywań Europejskiego Banku Centralnego w 2003 r. wysokość PKB w UE wzrosnie o 1%, zaś w USA o 2,5%, zaś w 2004 r. odpowiednio o 2% i 3,5%. Zaś dochód narodowy na mieszkańca w 2002 r. w USA był o 45% wyższy niż w UE (w Polsce zaledwie 40% dochodu narodowego w UE).

4. Pod kątem trudności w realizacji integracji

Wydaje się, że w ciągu najbliższych 10 lat największe problemy w realizacji założeń kierunków integracyjnych będą występować przede wszystkim w zakresie: realizacji założeń integracji w ramach filaru II, wejścia do sfery euro nowych 10 państw, wypracowania koncepcji rozwoju UE – ponadnarodowym, lub międzyrządowym oraz realizacji niektórych przepisów prawnych obowiązujących w UE przez nowe 10 państw UE.

Z chwilą podpisania przez 8 państw UE i kandydujących do UE, w tym przez Polskę, listu popierającego interwencję USA w Iraku w kwietniu 2003 r. stało się

jasne, że realizacja założeń UE w zakresie wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa a szczególnie w dziedzinie obrony, będzie nastrożać państwom członkowskim dużo trudności. Z jednej strony przede wszystkim RFN, Francja i Belgia będą dążyć do budowy w ramach UE samodzielnej polityki bezpieczeństwa i obrony, nie bacząc na USA.

Z drugiej strony istnieje w ramach UE poważna grupa państw, które popierając ogólne założenia integracji w ramach II filaru, są świadome, że UE nie zapewni w pełni jej państwom członkowskim bezpieczeństwa i obrony, gdyż UE jako całość nie dorównuje militarnie, szczególnie w zakresie nowoczesnej technologii wojskowej, niektórym państwom świata. Będą one przeto dążyć do ściślej współpracy polityczno–militarnej z USA, jako z jedynym państwem, które aktualnie jest w stanie zapewnić bezpieczeństwo i pokój w skali światowej. Tym samym działać one będą na rzecz utrzymywania ścisłych więzów UE z USA, z drugiej strony będą hamować samodzielną i niezależną od USA politykę UE w tej dziedzinie.

W przypadku wchodzenia nowych państw UE do strefy euro Komisja UE stoi na stanowisku, że biorąc pod uwagę słabości i niestabilności ich gospodarek nie należy zbyt szybko dopuszczać ich do wejścia do strefy euro, gdyż może to im tylko zaszkodzić, jak też opóźnić ich wzrost gospodarczy. Stanowisko takie Komisja zajęła m.in. w raporcie na ten temat z grudnia 2002r. W maju 2003 r. P. Solbes, komisarz do spraw polityki pieniężnej, zaproponował, by kurs wahań waluty państw pragnących przystąpić do strefy euro wahał się +/- 2,25%, tak jak to obowiązywało w systemie funkcjonującym do 1993 r. (tzw. ERM-1), a nie jak to funkcjonuje aktualnie, tzn. wahania kursowe mogą dokonywać się w przedziałach +/- 15%.¹

Tymczasem większość nowych krajów przystępujących do UE chciałaby jak najszybciej przystąpić do strefy euro. Nie negują one potrzeby wzmocnienia ich waluty przed przystąpieniem tej strefy, uważają jednak, że przyjęcie powyższych kryteriów odsunęłoby ten moment na wiele lat.

Od chwili rozpoczęcia prac nad traktatami Wspólnot Europejskich po dzień dzisiejszy w ramach integracji europejskiej co pewien czas mniejszym lub większym natężeniem ścierają się koncepcje na temat charakteru tej integracji, a mianowicie czy ma ona zmierzać w kierunku ponadnarodowym, czego odbiciem jest słynne pojęcie „Europa Ojczyzna”, czy międzyrządowym, a więc „Europa Ojczyzn”.

Konkretnym wyrazem tego są propozycje, omówione w poprzednich rozdziałach, dotyczące zwiększenia uprawnień Parlamentu Europejskiego, Komisji,

1 A. Słojewska: Więcej przeszkód na drodze do euro. „Rzeczpospolita” nr 117, 21 V 2003.

przekształcenia Rady w drugą izbę tego Parlamentu, itp. Projekty takie były zgłaszane przede wszystkim przez europejskie organizacje pozarządowe oraz rząd RFN przy poparciu głównie państw Beneluksu.

Dotychczas poważna część państw, w tym Francja, Wielka Brytania i Włochy, były przeciwnie zwiększeniu ponadnarodowych uprawnień UE. Aktualnie sytuacja istotnie się zmieniła nie tyle w związku z permanentnym pogłębieniem się integracji europejskiej, co w związku z niedługim powiększeniem się UE o nowe 10 państw. Zaistniało niebezpieczeństwo, iż małe państwa będą przegłosowywać duże państwa. W związku z tym powyższe duże państwa UE, nadal sprzeciwiając się istotnemu zwiększeniu ponadnarodowych uprawnień UE, poczęły się skłaniać jednak ku temu, by wyposażyć UE w takie uprawnienia, które zagwarantowałyby im istotny wpływ na UE. Do takich koncepcji należy pomysł, zgłoszony przez nie podczas prac Konwentu UE nad Konstytucją dla Europy, utworzenia instytucji prezydenta i ministra spraw zagranicznych UE.²

Jest przeto oczywistą, że kontrowersje na ten temat nadal będą występować szczególnie, że integracja europejska wciąż będzie się pogłębiać. Można postawić więc tezę, że duże państwa członkowskie UE, pilnie strzegąc swej suwerenności i swych praw, będą jednak skłaniać się ku temu, by w niektórych dziedzinach czy sytuacjach UE zwiększyć ponadnarodowe uprawnienia UE.

Jednocześnie zwolennicy koncepcji narodowej, tak na szczeblu krajowym, jak i międzynarodowym, również będą nadal lansowali zwiększenie uprawnień ponadnarodowych UE.

Biorąc pod uwagę, iż na podstawie Traktatu Nicejskiego zwiększono rolę dużych państw w Radzie i Parlamencie Europejskim w praktyce oznaczać to będzie możliwość narzucania małym państwom niektórych decyzji odpowiadających interesom dużych państw.

Tarcia na ten temat będą przeto stale występować na forum UE.

Czwarty problem, na temat którego będą występować kontrowersje w ramach UE, wynikać będzie z prawdopodobnej niemożliwości nieprzestrzegania przez niektóre nowe państwa UE prawa unijnego, przede wszystkim w dziedzinie ochrony środowiska, konkurencji, norm sanitarnych i fotosanitarnych w rolnictwie, transporcie. Będzie to z pewnością powodować zawieszanie przez Komisję stosowania wobec tych państw w powyższych dziedzinach niektórych postanowień traktatu akcesyjnego.

2 Szerzej na ten temat zob. rozdz. II pkt. 4.

L i t e r a t u r a

Europa jutra. Jana Pawła II wizja Europy. Pod red. A. Sujki. Kraków 2000.

M. Melnyk: Integracja Ukrainy z Europą Zachodnią jako wybór cywilizacyjny – katalog problemów i pytań (w:) Unifikacja i różnicowanie się współczesnej Europy. Pod red. B. Fijałkowskiej i A. Żukowskiego. Warszawa 2002.

Przyszłość Unii Europejskiej. Polski punkt widzenia. Pod red. J. Barcza i K. Żukrowskiej. Warszawa 2001.

**Liczba mieszkańców i PKB na głowę mieszkańca w państwach UE,
w państwach przystępujących do UE i negocjujących z nią
o członkostwo, w 2000 r.**

Państwa członkowskie Unii Europejskiej

	Liczba mieszkańców	PKB na głowę mieszkańca wg parytetu siły nabywczej
Austria	8,159 mln	25 tys. 831 euro
Belgia	10,346 mln	24 tys. 286 euro
Dania	5,388 mln	26 tys. 803 euro
Finlandia	5,207 mln	23 tys. 498 euro
Grecja	11,18 mln	15 tys. 300 euro
Hiszpania	40,683 mln	18 tys. 583 euro
Holandia	16,195 mln	25 tys. 135 euro
Irlandia	3,931 mln	26 tys. 30 euro
Luksemburg	449 tys	44 tys. 140 euro
Niemcy	82,555 mln	24 tys. 53 euro
Portugalia	10,409 mln	15 tys. 372 euro
Szwecja	8,943 mln	24 tys. 90 euro
Wielka Brytania	59,88 mln	22 tys. 678 euro
Włochy	56,464 mln	23 tys. 57 euro
Państwa przystępujące do Unii Europejskiej		
Cypr	712 tys.	17 tys. 115 euro
Czechy	10,144 mln	12 tys. 701 euro
Estonia	1,355 mln	9 tys. 63 euro
Litwa	3,460 mln	8 tys. 59 euro
Łotwa	2,329 mln	6 tys. 975 euro
Malta	396 tys.	11 tys. 900 euro
Polska	38,609 mln	8 tys. 783 euro
Słowacja	5,378 mln	10 tys. 375 euro
Słowenia	1,996 mln	15 tys. 183 euro
Węgry	10,155 mln	11 tys. 227 euro
Państwa negocjujące przystąpienie do Unii Europejskiej		
Bułgaria	7,801 mln	5 tys. 783 euro
Rumunia	22,330 mln	5 tys. 265 euro

KALENDARIUM

ważniejszych wydarzeń, związanych z powstaniem i funkcjonowaniem Wspólnot Europejskich oraz Unii Europejskiej

- 1946.09.19** Winston Churchill postuluje w Zurichu utworzenie Stanów Zjednoczonych Europy.
- 1948.05.08–10** Obraduje Kongres Europejski w Hadze, postulujący utworzenie zjednoczonej demokratycznej Europy.
- 1950.05.10** Robert Schuman, minister spraw zagranicznych Francji, proponuje utworzenie Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali (CECA).
- 1950.10.24** René Pleven, premier Francji, proponuje utworzenie Europejskiej Wspólnoty Obronnej (EWO).
- 1951.04.18** Podpisanie Traktatu w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali (CECA).
- 1952.05.27** Podpisanie Traktatu w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Obronnej.
- 1952.07.25** Traktat w sprawie CECA wchodzi w życie.
- 1953.02.10** Utworzenie w ramach Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali wspólnego rynku węgla, rudy żelaza i złomu.
- 1953.03.10** Wspólne Zgromadzenia CECA opracowuje traktat w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Politycznej (EWP).
- 1953.05.01** Utworzenie w ramach Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali wspólnego rynku stali.
- 1954.08.30** Francuskie Zgromadzenie Narodowe odrzuca Traktat w sprawie utworzenia EWO.
- 1956.05.19** W Messynie rozpoczynają się negocjacje 6 państw CECA w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej (EWG) i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej (EURATOM).
- 1957.03.25** W Rzymie podpisano traktaty w sprawie utworzenia EWG i EURATOMu.
- 1958.01.01** Wchodzi w życie traktaty w sprawie utworzenia EWG i EURATOMu.
- 1961.02.10** Szefowie państw i rządów krajów członkowskich EWG postanawiają podjąć współpracę polityczną.
- 1961.07.09** Podpisano układ o stowarzyszeniu Grecji z EWG.
- 1961.07.31** Irlandia składa wniosek w sprawie przystąpienia do EWG.

- 1961.08.09** Wielka Brytania składa wniosek w sprawie przystąpienia do EWG.
- 1961.08.10** Dania składa wniosek w sprawie przystąpienia do EWG.
- 1961.11.08** W Brukseli rozpoczynają się negocjacje powyższych państw w sprawie przystąpienia do EWG.
- 1962.04.17** Fiasko negocjacji w sprawie utworzenia Europejskiej Unii Politycznej przez państwa członkowskie Wspólnot Europejskich.
- 1962.04.30** Norwegia składa wniosek w sprawie przystąpienia do EWG.
- 1963.14. 01** Prezydent Francji Ch. de Gaulle zgłasza veto przeciwko przyjęciu Wielkiej Brytanii do EWG. W końcu stycznia wszystkie państwa, negocjujące z EWG w sprawie członkostwa, rezygnują ze starań o wstąpienie do tej Wspólnoty.
- 1963.07.20** Podpisanie w Jaunde układu w sprawie stowarzyszenia z EWG 17 państw afrykańskich.
- 1963.09.12** Podpisanie układu o stowarzyszeniu Turcji z EWG.
- 1964.07.01** Rozpoczęcie działalności przez Europejski Fundusz Ukierunkowania i Gwarancji (FEOGA).
- 1965.04.08** Podpisanie konwencji w sprawie utworzenia jednego organu naczelnego i wykonawczo–zarządzającego dla trzech Wspólnot Europejskich poprzez połączenie ich dotychczasowych organów naczelnych i wykonawczo–zarządzających.
- 1965.06.30** Zerwanie przez Francję rokowań w sprawie finansowania wspólnej polityki rolnej i wycofanie swego przedstawiciela z Rady Ministrów Wspólnot na siedem miesięcy, w rezultacie czego przez ten czas, tzw. okres pustego krzesła, Rada nie mogła podejmować decyzji w ważnych sprawach.
- 1966.01.29** Zawarcie tzw. kompromisu luksemburskiego, na podstawie którego postanowiono we wszystkich ważnych sprawach podejmować we Wspólnotach Europejskich uchwały jednomyślnie, mimo że ich traktaty stwarzały możliwość podejmowania uchwał większością głosów. Przedstawiciel Francji wraca do Rady Ministrów Wspólnot.
- 1967.05.10** Wielka Brytania i Irlandia po raz drugi składają wniosek w sprawie przystąpienia do EWG.
- 1967.05.11** Dania po raz drugi składa wniosek w sprawie przystąpienia do EWG.
- 1967.07.01** Wchodzi w życie konwencja w sprawie wspólnych organów dla Wspólnot Europejskich z 08.04.1965 r.
- 1967.07.24** Norwegia po raz drugi składa wniosek w sprawie przystąpienia do EWG.

- 1967.07.28** Szwecja składa wniosek w sprawie przystąpienia do EWG.
- 1968.07.01** Zniesienie ceł między państwami członkowskimi EWG i utworzenie wspólnej zewnętrznej taryfy celnej (czy utworzenie przez państwa EWG unii celnej).
- 1968.12.22** Rada Ministrów Wspólnot Europejskich uchwała gruntowaną reformę wspólnej polityki rolnej pod nazwą Plan Mansholta.
- 1969.03.04** Podpisanie układu o stowarzyszeniu Tunezji i Maroka z EWG.
- 1969.07.29** Podpisanie drugiej konwencji z Jaunde.
- 1969.12.02** Podjęcie na spotkaniu szefów państw i rządów krajów członkowskich Wspólnot Europejskich uchwał w sprawie etapowego wprowadzania w życie unii ekonomicznej i walutowej do 1980r. oraz rozpoczęcia negocjacji z Danią, Irlandią, Norwegią i Wielką Brytanią w sprawie ich przystąpienia do tych Wspólnot.
- 1969.12.22** Uchwała Rady Ministrów Wspólnot w sprawie kompetencji budżetowych Parlamentu Europejskiego i dochodów własnych EWG.
- 1970.01.01** Przejście uprawnień do prowadzenia polityki handlu zagranicznego, w tym zawierania układów handlowych, z państw członkowskich do EWG.
- 1970.06.30** Rozpoczęcie negocjacji z Danią, Irlandią, Norwegią i Szwecją w sprawie ich przystąpienia do EWG.
- 1970.12.05** Podpisanie układu o stowarzyszeniu Malty z EWG.
- 1971.02.09** Rada Ministrów Wspólnot wyraża zgodę na stopniowe wprowadzanie w życie unii ekonomicznej i walutowej.
- 1971.07.01** EWG rozciąga na 91 krajów rozwijających się system powszechnych (globalnych) preferencji celnych w handlu, wypracowany w ramach GATT.
- 1972.01.22** Podpisanie układów w sprawie przystąpienia Danii, Irlandii, Norwegii i Wielkiej Brytanii do EWG.
- 1972.03.21** Utworzenie „węża walutowego”, tj. ustalenie, że margines wzajemnych wahań kursów walut członków EWG może wynosić maksymalnie +/- 2,5%.
- 1972.07.22** Podpisanie między EWG a państwami Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu, które nie podpisały traktatów akcesyjnych z EWG, porozumienia w sprawie ustanowienia między nimi strefy wolnego handlu artykułami przemysłowymi.
- 1972.09.25** Ludność Norwegii wypowiada się przeciwko(57%) przystąpieniu tego państwa do EWG.

- 1972.10.19–20** Podjęcie podczas spotkania szefów państw i rządów EWG w Paryżu decyzji o rozszerzeniu działalności Wspólnoty na politykę regionalną, energetyczną i ochrony środowiska naturalnego.
- 1972.12.19** Podpisanie układu w sprawie stowarzyszenia Cypru w EWG.
- 1973.01.01** Dania, Irlandia i Wielka Brytania przystępują do EWG.
- 1973.05.14** EWG podpisuje umowę z Norwegią o wolnym handlu.
- 1973.10.05** EWG podpisuje z Finlandią umowę o wolnym handlu.
- 1974.01.21** Uchwalenie programu społecznego EWG w zakresie zatrudnienia, ujednoczenia warunków życia i pracy, udziału przedstawicieli instytucji i organizacji, zajmujących się sprawami socjalnymi, w stanowieniu uchwał Wspólnoty w zakresie tych spraw.
- 1974.12.10** Szefowie państw i rządów krajów EWG postanawiają spotykać się regularnie (dwa razy w roku) jako Rada Europejska.
- 1975.02.28** Podpisanie pierwszej konwencji z Lomé z 46 państwami ACP.
- 1975.03.10** Pierwsza sesja Rady Europejskiej.
- 1975.03.18** Utworzenie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.
- 1975.06.05** Ludność Wielkiej Brytanii stosunkiem głosów 2:1 opowiada się w referendum za pozostaniem tego kraju w EWG.
- 1975.06.12** Grecja składa wniosek w sprawie przystąpienia do EWG.
- 1975.07.22** Utworzenie Trybunału Obrachunkowego.
- 1975.12.02** Rada Europejska podejmuje uchwałę w sprawie ustanowienia tzw. paszportu europejskiego.
- 1975.12.29** Raport L. Tindemansa w sprawie Unii Europejskiej, postulujący przekształcenie Wspólnot Europejskich w Unię Europejską oraz przewidyujący oraz możliwość wprowadzenia zasady „dwóch szybkości” w dalszym rozwoju integracji europejskiej.
- 1977.01.01** Ustanowienie przez EWG 200 milionowej strefy wyłącznego rybołówstwa.
- 1977.03.28** Portugalia składa wniosek w sprawie przystąpienia do EWG.
- 1977.07.28** Hiszpania składa wniosek w sprawie przystąpienia do EWG.
- 1977.12.31** Koniec okresu przejściowego dla Danii, Irlandii i Wielkiej Brytanii w EWG.
- 1978.07.07** Rada Europejska podejmuje uchwałę w sprawie utworzenia Europejskiego Systemu Walutowego i Europejskiej Jednostki Walutowej.

- 1979.03.13** Wejście w życie Europejskiego Systemu Walutowego ze wsteczną datą 01.01.1979.
- 1979.06.01–10** Pierwsze powszechne i bezpośrednie wybory do Parlamentu Europejskiego.
- 1979.10.31** Podpisanie drugiej konwencji z Lomé z 58 państwami ACP.
- 1980.03.08** Podpisanie układu o współpracy między EWG a ASEAN.
- 1980.05.07** Rozwiązanie na trzy lata brytyjskich żądań w sprawie zwracania Wielkiej Brytanii części jej wpłat do budżetu Wspólnot.
- 1981.01.01** Grecja zostaje członkiem EWG.
- 1982.01.04** Ministrowie spraw zagranicznych państw członkowskich Wspólnot Europejskich potępiają wprowadzenie w Polsce stanu wojennego.
- 1982.02.23** Ludność Grenlandii wypowiada się w referendum za wystąpieniem z EWG.
- 1983.01.25** Uzgodnienie wspólnej polityki EWG w zakresie rybołówstwa.
- 1983.06.19** Podpisanie przez Radę Europejską w Stuttgardzie „Uroczystej Deklaracji w sprawie Unii Europejskiej”.
- 1984.06.14** Francja, RFN, Belgia, Holandia i Luksemburg podpisały w Schengen umowę w sprawie stopniowego znoszenia kontroli na wspólnych granicach.
- 1984.06.14–17** Drugie bezpośrednie wybory do Parlamentu Europejskiego.
- 1984.06.26** Uzgodnienie przez Radę Europejską zmniejszenia składki Wielkiej Brytanii do budżetu Wspólnot Europejskich oraz zwiększenie ich zasobów finansowych.
- 1984.12.08** Podpisanie trzeciej konwencji z Lomé z 65 krajami ACP.
- 1985.06.12** Podpisanie układów w sprawie przystąpienia Hiszpanii i Portugalii do EWG.
- 1985.12.03** Rada Europejska na swej sesji w Luksemburgu wypracowuje zasady reformy instytucjonalnej we Wspólnotach Europejskich, rozszerzenie ich kompetencji oraz ustanowienie ram prawnych dla współpracy w dziedzinie polityki. Ustalenia te legły u podstaw Jednolitego Aktu Europejskiego.
- 1986.01.01** Hiszpania i Portugalia stają się członkami EWG.
- 1986.02.17 i 28** Podpisanie Jednolitego Aktu Europejskiego.
- 1987.01.01** Podjęcie działalności przez Sekretariat Europejskiej Współpracy Politycznej.
- 1987.04.14** Turcja składa wniosek w sprawie przystąpienia do EWG.

- 1987.07.01** Wejście w życie Jednolitego Aktu Europejskiego.
- 1988.02.12** Uchwalenie przez Radę Europejską pięcioletniego (na lata 1988–1992) tzw. Pakietu Delors'a, dotyczącego ściślejszej kontroli wydatków na rolnictwo, zwiększenia budżetu Wspólnot oraz podwojenia funduszy strukturalnych EWG.
- 1988.06.25** Podpisanie układu o współpracy między EWG i RWPG.
- 1988.09.21** Nawiązanie stosunków dyplomatycznych między Polską a Wspólnotami Europejskimi.
- 1989.06.15–16** Trzecie bezpośrednie wybory do Parlamentu Europejskiego.
- 1989.07.17** Austria składa wniosek o przystąpienie do EWG.
- 1989.07.21** Powołanie Misji Polskiej przy Wspólnotach Europejskich w Brukseli.
- 1989.09.19** Podpisanie w Warszawie umowy między Polską a EWG w sprawie handlu i współpracy gospodarczej.
- 1989.12.15** Podpisanie czwartej konwencji z Lomé z 68 państwami ACP.
- 1989.12.18** Rada Wspólnot Europejskich uchwała rozporządzenie nr 3906/89 w sprawie pomocy ekonomicznej dla Polski i Węgier, które stanowiło podstawę prawną dla programu PHARE.
- 1989.12.19** Podjęcie negocjacji między Wspólnotami Europejskimi a członkami EFTA w sprawie utworzenia Europejskiego Obszaru Gospodarczego.
- 1990.05.25** Polska składa w Brukseli oficjalny wniosek o rozpoczęciu negocjacji w sprawie jej stowarzyszenia ze Wspólnotami Europejskimi.
- 1990.06.19** Podpisanie w Luksemburgu porozumienia wykonawczego do umowy z Schengen.
- 1990.06.26** Rada Europejska podejmuje uchwałę w sprawie zwołania konferencji międzyrządowej poświęconej realizacji unii ekonomicznej i walutowej oraz konferencji, poświęconej unii politycznej.
- 1990.07.01** Rada Europejska na sesji w Madrycie uchwała trójstopniowy plan wprowadzania unii gospodarczej, wyrażając jednocześnie zgodę, że Wielka Brytania nie musi uczestniczyć w trzecim etapie tej unii. Rozpoczęcie pierwszego etapu budowy tej unii.
- 1990.07.04** Cypr składa wniosek w sprawie przystąpienia do EWG.
- 1990.07.16** Malta składa wniosek w sprawie przystąpienia do EWG.
- 1990.12.22** Rozpoczęcie oficjalnych negocjacji w sprawie stowarzyszenia Polski ze Wspólnotami Europejskimi.

- 1991.03.29** Polska i państwa–strony porozumienia z Schengen postanawiają wprowadzić między nimi bezwizowy ruch osobowy, który ostatecznie został ustanowiony 8.04.1991r.
- 1991.06.25** Hiszpania i Portugalia przystępują do porozumienia z Schengen.
- 1991.12.10** Przyjęcie na sesji Rady Europejskiej w Maastricht tekstu Traktatu w sprawie Unii Europejskiej.
- 1991.12.16** Podpisanie Układu Europejskiego w sprawie stowarzyszenia Polski ze Wspólnotami Europejskimi.
- 1992.02.07** Podpisanie w Maastricht Traktatu w sprawie Unii Europejskiej.
- 1992.03.01** Wchodzi w życie umowa przejściowa do Układu Europejskiego między Wspólnotami a Polską, na podstawie której rozpoczął proces liberalizacji obrotów handlowych między Wspólnotami Europejskimi a Polską.
- 1992.03.18** Finlandia składa wniosek w sprawie przystąpienia do EWG.
- 1992.05.02** Podpisanie w Porto porozumienia w sprawie utworzenia Europejskiego Obszaru Gospodarczego przez EWG i państwa EFTA.
- 1992.05.20** Szwajcaria składa wniosek w sprawie przystąpienia do EWG.
- 1992.06.02** Ludność Danii wypowiada się przeciwko (50,7%) przystąpieniu tego kraju do EWG.
- 1992.09.08** Polska wspólnie z krajami Grupy Wyszehradzkiej przedkłada Komisji Wspólnot Europejskich memorandum, poświęcone wzmocnieniu procesu integracji tych państw ze Wspólnotami oraz kwestii ich przystąpienia do Wspólnot.
- 1992.11.06** Grecja przystąpiła do umowy z Schengen.
- 1992.11.25** Norwegia składa wniosek w sprawie przystąpienia do Wspólnot Europejskich.
- 1992.12.06** Ludność Szwajcarii wypowiada się przeciwko przystąpieniu tego kraju do Wspólnot Europejskich.
- 1992.12.21** Wspólnoty Europejskie i Polska podpisują w Brukseli porozumienie w sprawie przedłużenia obowiązywania umowy przejściowej do Układu Europejskiego o stowarzyszeniu Polski ze Wspólnotami Europejskimi.
- 1992.12.22** Podpisanie Układu Europejskiego w sprawie stowarzyszenia Bułgarii ze Wspólnotami Europejskimi.
- 1993.02.01** Rozpoczęcie negocjacji w sprawie przystąpienia Austrii, Finlandii i Szwecji do Wspólnot Europejskich. Podpisanie Układu Europejskiego w sprawie stowarzyszenia Rumunii ze Wspólnotami Europejskimi.

- 1993.03.17** Podpisanie przez państwa Wspólnot Europejskich i EFTA dodatkowego protokołu, w kontekście wycofania się Szwajcarii ze starań o wejście do Europejskiego Obszaru Gospodarczego, który umożliwił wejście w życie Układu w sprawie EOG.
- 1993.05.18** 56,8% ludności Danii wypowiada się w drugim referendum za przystąpieniem do Wspólnot Europejskich.
- 1993.06.22** Rada Europejska podczas sesji w Kopenhadze po raz pierwszy potwierdziła możliwość przystąpienia do UE krajów stowarzyszonych, o ile państwa te spełniają podstawowe kryteria polityczne (stabilność instytucji demokratycznych, rządy prawa, poszanowanie praw człowieka i mniejszości narodowych, funkcjonowanie gospodarki rynkowej, zdolność do realizacji celów politycznych, gospodarczych i monetarnych UE).
- 1993.07.12** Zatwierdzenie programu TACIS, którego celem jest udzielenie pomocy technicznej członkom Wspólnoty Niepodległych Państw.
- 1993.08.02** Ministrowie gospodarki i finansów EWG poszerzają margines wahań kursów walut państw członkowskich Europejskiego Systemu Walutowego z +/- 2,5% do +/-15%.
- 1993.10.04** Zawarcie układów europejskich w sprawie stowarzyszenia Czech i Słowacji ze Wspólnotami Europejskimi.
- 1993.10.12** RFN, jako ostatnie państwo, ratyfikuje traktat z Maastricht, po orzeczeniu Federalnego Trybunału Sprawiedliwości, iż Traktat nie narusza konstytucji RFN.
- 1993.11.01** Wchodzi w życie Traktat w sprawie Unii Europejskiej.
- 1993.11.29** Rada Europejska na sesji w Brukseli ustala siedziby nowych instytucji UE: Europejskiego Instytutu Walutowego we Frankfurcie, Europolu w Holandii i Europejskiej Agencji do spraw Środowiska w Danii.
- 1993.12.11** Na podstawie Białej Księgi, przedstawionej przez komisję Delorsa, Rada Europejska na sesji w Brukseli zatwierdza plan działań na rzecz wzrostu konkurencyjności i zatrudnienia w UE.
- 1994.01.01** Wchodzi w życie porozumienie w sprawie utworzenia Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz II etap realizacji unii ekonomicznej i walutowej w ramach UE, w tym utworzeniu Europejskiego Instytutu Walutowego.
- 1994.02.01** Wchodzi w życie Układ Europejski w sprawie stowarzyszenia Polski ze Wspólnotami Europejskimi.

- 1994.02.01** Rada UE (w składzie ministrów spraw zagranicznych) podjęła decyzję o wzmocnieniu dialogu politycznego z krajami Europy środkowej, które podpisały układy stowarzyszeniowe.
- 1994.03.29** Osiągnięto tzw. kompromis z Ioanniny w sprawie interpretacji wymogu większości kwalifikowanej w Radzie UE.
- 1994.04.01** Węgry składają wniosek w sprawie przystąpienia do UE.
- 1994.04.08** Polska składa wniosek w sprawie przystąpienia do UE.
- 1994.06.06** Podpisanie porozumienia w sprawie partnerstwa i współpracy między UE i Rosją.
- 1994.06.08** Wielka Brytania sprzeciwia się kandydaturze J.L. Dehaene'a na przewodniczącego Komisji UE.
- 1994.06.12** Ludność Austrii (66,4% głosów) opowiada się w referendum za przystąpieniem tego kraju do UE.
- 1994.08.02** Polska przekłada UE dokument w sprawie jej oczekiwań w zakresie przyspieszenia integracji z UE, tak by osiągnęła ona członkostwo w UE w 2000 r.
- 1994.10.16** Ludność Finlandii (57% głosów) opowiada się w referendum za przystąpieniem tego kraju do UE.
- 1994.11.13** Ludność Szwecji (52,2% głosów) opowiada się w referendum za przystąpieniem tego kraju do UE.
- 1994.11.28** Ludność Norwegii (52,2% głosów) wypowiada się w referendum przeciwko przystąpieniu tego kraju do UE.
- 1994.12.10** Rada Europejska na sesji w Essen zatwierdza strategię zbliżania się państw Europy środkowo-wschodniej do UE, nową koncepcję współpracy z państwami śródziemnomorskimi oraz wytycza 14 pierwszych priorytetowych projektów budowy infrastruktury transeuropejskiej.
- 1994.12.23** Podpisanie w Warszawie dodatkowego protokołu do Układu Europejskiego, stwarzającego Polsce możliwości udziału w niektórych programach UE, w tym w dziedzinie: badań naukowych i rozwoju technologii, usług informacyjnych, edukacji i szkoleń, ochrony środowiska, polityki społecznej, małych i średnich przedsiębiorstw, ochrony konsumentów, praw obywatelskich, zwalczania handlu narkotykami.
- 1995.01.01** Austria, Finlandia i Szwecja przystępują do UE.
- 1995.01.13** Podpisanie w Paryżu Paktu o Stabilności między UE a państwami należącymi do Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie.

- 1995.01.19** Na forum Parlamentu Europejskiego zgłoszone zostaje votum nieufności wobec Komisji UE.
- 1995.03.26** Wchodzi w życie porozumienie z Schengen, na podstawie którego zniesiona zostaje kontrola osób na granicach między RFN, państwami Beneluksu, Francją, Hiszpanią i Portugalią.
- 1995.05.03** Komisja UE przyjmuje Białą Księgę w sprawie przygotowania stowarzyszonych krajów Europy środkowo-wschodniej do integracji z UE.
- 1995.06.12** Podpisanie Układów Europejskich w sprawie stowarzyszenia Estonii, Litwy i Łotwy z UE.
- 1995.06.22** Rumunia składa wniosek w sprawie przystąpienia do UE.
- 1995.06.27** Rada Europejska na sesji w Cannes przyjmuje Białą Księgę w sprawie przygotowania stowarzyszonych krajów Europy środkowo-wschodniej do integracji z UE. Jednocześnie odbywa się spotkanie szefów państw i rządów krajów stowarzyszonych z UE oraz państw członkowskich UE. Słowacja składa wniosek w sprawie przystąpienia do UE.
- 1995.07.20** Państwa członkowskie UE podpisują Konwencję w sprawie utworzenia Europejskiego Biura Policji (Europolu).
- 1995.10.13** Łotwa składa wniosek w sprawie przystąpienia do UE.
- 1995.11.14** Rada Ministrów RP podejmuje uchwałę w sprawie realizacji zobowiązań, wynikających z Układu Europejskiego – zawartego między Polską a UE – w zakresie dostosowania prawa polskiego do standardów prawa UE oraz w związku z koniecznością podjęcia prac nad wdrażaniem zaleceń Białej Księgi Komisji Europejskiej z 27.06.1995 r.
- 1995.11.16** Śródziemnomorska konferencja ministerialna w Barcelonie uchwała deklarację, regulującą przyszłe stosunki między UE a 12 państwami śródziemnomorskimi, w tym w sprawie znoszenia barier w handlu między nimi oraz pomocy finansowej UE.
- 1995.11.24** Estonia składa wniosek w sprawie przyjęcia do UE.
- 1995.12.16** Bułgaria składa wniosek w sprawie przyjęcia do UE.
- 1995.12.18** Rada Europejska na sesji w Madrycie m.in. postanowiła, że przejście do trzeciego etapu budowy unii ekonomicznej i walutowej nastąpi 1 I 1999r. Jednocześnie postanowiła, że przyszła wspólna waluta UE będzie nosiła nazwę *euro*. Zleciła też Komisji UE rozpoczęcie przygotowania opinii (*avis*) na temat wniosków, złożonych przez państwa w sprawie przystąpienia do UE.
- 1996.01.13** Czechy składają wniosek w sprawie przystąpienia do UE.

- 1996.03.05** Rada Ministrów RP zobowiązuje Biuro Pełnomocnika Rządu do Spraw Integracji Europejskiej do „ustalania oraz koordynacji prac, związanych z przygotowaniem odpowiedzi na kwestionariusze Komisji Europejskiej”.
- 1996.03.12** W Turynie rozpoczęła się międzyrządowa konferencja w sprawie rewizji Traktatu z Maastricht i przygotowania do dalszego rozszerzenia UE.
- 1996.04.26** Komisja Europejska przekazuje rządowi państw stowarzyszonych z UE kwestionariusz, zawierający pytania dotyczące 23 różnorodnych dziedzin; na podstawie odpowiedzi na nie miała ona przygotować opinię (avis) w sprawie możliwości ich przystąpienia do UE.
- 1996.06.10** Słowenia składa wniosek w sprawie przyjęcia do UE.
- 1996.07.26** Polska przekazuje UE pakiet odpowiedzi na kwestionariusz Komisji UE, zawarty w 26 tomach (2664 strony).
- 1996.08.08** Wejście w życie ustawy o Komitecie Integracji Europejskiej w Polsce.
- 1996.09.06** Polska otrzymuje dodatkowy zestaw pytań do kwestionariusza Komisji UE.
- 1996.12.10** Podczas sesji Rady Europejskiej w Dublinie uzgodniono pakiet stabilizacyjny, zobowiązujący państwa członkowskie, które zgodziły się wprowadzić wspólną walutę, do gospodarczej i finansowej dyscypliny; potwierdzono również, że unia ekonomiczna i walutowa będzie zrealizowana od 1.01.1999 r.
- 1997.01.12** Komitet Integracji Europejskiej w Polsce rozpatruje program gospodarczy „Euro-2006”, który jest kontynuacją „Strategii dla Polski” i „Pakietu 2000”. Nakreślały one cele, jakie powinny przyświecać Polsce w odniesieniu do przewidywanej unii ekonomicznej i walutowej w ramach UE.
- 1997.01.28** Rada Ministrów RP przyjęła „Narodową Strategię Integracji”.
- 1997.02.28** Rada Ministrów uchwala swój regulamin pracy, w którym nałożono na organy rządowe obowiązek badania pod względem zgodności z prawem wspólnotowym (unijnym) projektów aktów normatywnych.
- 1997.06.03** Rada Ministrów przyjęła „Harmonogram działań implementacyjnych „Narodowej Strategii Integracji”.
- 1997.06.16–17** Posiedzenie Rady Europejskiej w Amsterdamie, które zakończyło obrady konferencji międzyrządowej w sprawie rewizji Traktatu z Maastricht. Zaaprobowano tzw. Traktat Amsterdamski, przewidujący

wniesienie poprawek do traktatów założycielskich Wspólnot Europejskich i Unii Europejskiej.

- 1997.07.16** Przedstawienie przez przewodniczącego Komisji UE na forum Parlamentu Europejskiego strategię wzmocnienia i rozszerzenia UE pod nazwą Agenda 2000 oraz opinii Komisji o wnioskach państw stowarzyszonych w sprawie przystąpienia do UE.
- 1997.09.02** Podpisanie Traktatu Amsterdamskiego.
- 1997.09.04** Uchwała Sejmu RP w sprawie zmiany jego regulaminu, w którym nałożono obowiązek – w odniesieniu do projektów wnoszonych przez Senat, Prezydenta, Radę Ministrów oraz komisje sejmowe – przedstawienia uzasadnienia o stwierdzeniu zgodności projektu ustawy z prawem wspólnotowym (unijnym) albo oświadczenia o stopniach i powodach niezgodności z tym prawem.
- 1997.12.15** Rada Europejska na sesji w Luksemburgu na podstawie Agendy 2000 podejmuje decyzję o rozpoczęciu na przełomie marca i kwietnia 1998 r. negocjacji w sprawie przystąpienia do UE na podstawie art. O Traktatu z Maastricht z Czechami, Cyprzem, Estonią, Polską, Słowenią, i Węgrami
- 1998.01.26** Rada w składzie ministrów spraw zagranicznych państw UE podejmuje decyzję o rozpoczęciu z dniem 30.03.1998 r. „procesu poszerzenia Unii z udziałem 11 kandydujących krajów”.
- 1998.03.25** Komisja UE zaaprobowała dokument pod nazwą „Partnerstwo dla Członkostwa”, zawierający listę krótko- i długoterminowych priorytetowych działań państw-kandydatów na rzecz ich przystąpienia do UE.
- 1998.03.31** Rozpoczęcie negocjacji Estonii, Czech, Cypru, Polski, Słowenii i Węgier z UE w sprawie ich przystąpienia do Unii
- 1998.04.19** Włochy przystępują do umowy z Schengen.
- 1998.06.09** Inauguracja działalności Europejskiego Banku Centralnego.
- 1998.06.16** Utworzenie instytucji Pełnomocnika Rządu do Spraw Obsługi Środków Finansowych Pochodzących z Unii Europejskiej
- 1998.06.23** Przyjęcie przez Radę Ministrów RP „Narodowego Programu Przygotowania do Członkostwa w Unii Europejskiej”.
- 1999.03.26** Rada Europejska podjęła uchwałę w sprawie reformy wspólnej polityki rolnej oraz funduszy strukturalnych, zmniejszenia wpłat netto państw członkowskich do budżetu UE, jak też w sprawie wysokości pomocy przedakcesyjnej oraz pomocy w pierwszych latach członkostwa dla państw negocjujących z UE.

- 1999.05.01** W życie wszedł Traktat Amsterdamski.
- 1999.05.13** Rada Europejska postanowiła, że najpóźniej do końca 2000 r., Unia Zachodnio–Europejska (WEU) przyłączy się do UE oraz że w miejsce Eurocorpusu będą utworzone Europejskie Siły Szybkiego Reagowania.
- 1999.05.15** Rada Ministrów RP zaaprobowała uaktualnioną wersję „Narodowego Programu Przygotowania do Członkostwa w Unii Europejskiej”.
- 1999.06.04** Rada Europejska na sesji w Kopenhadze postanowiła zwołać nową konferencję międzyrządową, poświęconą reformom instytucjonalnym w UE, która rozpoczęła się 14.02.2000 r.
- 1999.06.15** Państwa UE podpisały konwencję w sprawie odpowiedzialności państwa za rozpatrzenie wniosku wizowego.
- 1999.06.21** Rada UE uchwaliła rozporządzenia w sprawie utworzenia Przedakcesyjnego Programu Pomocy Strukturalnej (ISPA) oraz Przedakcesyjnego Programu Wsparcia Rolnictwa i Obszarów Wiejskich Europy Środkowej i Wschodniej (SAPARD).
- 1999.10.15** Rada Europejska postanowiła w Tampere doprowadzić do harmonizacji kluczowych przepisów prawa karnego, w tym uznawania wyroków sądów innych państw członkowskich oraz ścisłej współpracy ich policji.
- 2000.03.23–24** Rada Europejska na sesji w Lizbonie wypracowała nowy cel strategiczny UE – osiągnięcie przez UE w 2010 r. pozycji najbardziej konkurencyjnej i rozwijającej się jednostki gospodarczej na świecie.
- 2000.03.24** Rozpoczęły się negocjacje Bułgarii, Litwy, Łotwy, Malty, Rumunii i Słowenii z UE w sprawie ich przystąpienia do Unii.
- 2000.04.25** Rada Ministrów RP uchwaliła drugą (zmodyfikowaną) wersję „Narodowego Programu Przygotowania do Członkostwa w Unii Europejskiej”.
- 2000.05.12** Minister spraw zagranicznych RFN, J. Fischer przedstawił podczas wykładu na Uniwersytecie Humbolda w Berlinie wizję zjednoczonej Europy w ramach UE, na czele z prezydentem, wybieranym w wyborach powszechnych i bezpośrednich, dwuizbowym parlamentem oraz rządem, działającymi na podstawie konstytucji, w ramach której poszczególne grupy państw mogłyby się integrować w niektórych dziedzinach szybciej lub wolniej.
- 2000.06.19** Rada Europejska postanowiła włączyć Grecję do unii ekonomicznej i walutowej z dniem 1.01.2001 r.

- 2000.07.13** Sejm RP powołał Komisję Prawa Europejskiego, której zadaniem jest rozpatrywanie projektów ustaw dostosowywanych do prawa unijnego.
- 2000.09.28** Duńczycy większością ponad 63% głosów wypowiedzieli się przeciwko przystąpieniu Danii do unii ekonomicznej i walutowej.
- 2000.09.29** Polska i UE zawarły umowę w sprawie liberalizacji handlu między nimi w zakresie produktów rolnych; Komisja UE przedstawiła projekt zmiany Traktatu w sprawie UE w zakresie powołania Prokuratora Europejskiego, odpowiedzialnego m.in. za wykrywanie oszustw na szkodę UE w państwach członkowskich i oskarżanie w tych sprawach przed sądami krajowymi.
- 2000.12.07–10** Rada Europejska na sesji w Nicei zaaprobowwała projekt Traktatu Nicejskiego. Rada Europejska uchwaliła oświadczenie, że UE będzie gotowa przyjąć nowych członków z dniem 1.01.2003 r. W Nicei podpisano również Kartę Podstawowych Praw UE.
- 2001.05.08** Na zjeździe SPD w Berlinie przedstawiono koncepcję Kanclerza G. Schrödera przekształcenia UE w swego rodzaju federację w tym uczynienia z Rady UE izby wyższej Parlamentu Europejskiego, a z Komisji quasi-rządu europejskiego. Parlament Europejski mógłby samodzielnie decydować o budżecie UE i odwoływać Komisję. G. Schröder poparł złożoną wcześniej przez prezydenta J. Chiraca propozycję opracowania konstytucji dla UE.
- 2001.05.28** Premier Francji L. Jospin przedstawił francuską wersję rozwoju UE. Ma to być związek suwerennych państw. Przewiduje on wzmocnienie Rada UE, w tym poprzez ustanowienie regularnych spotkań ministrów do spraw Europy. Przewodniczący Komisji ma być mianowany przez partię, która zwycięży w wyborach do Parlamentu Europejskiego. Rada Europejska ma mieć prawo rozwiązywania Parlamentu Europejskiego. Przewiduje utworzenie policji i prokuratury europejskiej. Zawarcie globalnego pakietu politycznego dla UE w zakresie sprawiedliwości, obrony, spraw socjalnych i kulturalnych.
- 2001.06.01** Prezydent Ukrainy L. Kuczma oświadczył, że Ukraina nie przystąpi do związku Rosji i Białorusi, lecz będzie chciała się integrować z UE. Natomiast przewodniczący parlamentu Ukrainy I. Pluszcz oświadczył, że Ukraina chciałaby się jak najszybciej stowarzyszyć z UE, a najpóźniej w 2010 r. być członkiem UE.
- 2001.06.07** Ludność Irlandii w referendum opowiedziała się przeciwko Traktatowi Nicejskiemu (53,87% przeciw, 46,13% za).

- 2001.06.16** Rada Europejska na sesji w Goeteborgu przyjęła oświadczenie, że negocjacje z najlepiej przygotowanymi państwami mają być zakończone w końcu 2002 roku, tak że w 2004 r. mogą się oni stać członkiem UE.
- 2001.10.03** Polska podpisała z EUROPOŁem umowę o współpracy.
- 2001, listopad** G. Verhofstadt, premier Belgii, kilkakrotnie przedstawia propozycję przekształcenia Komisji UE w „rząd unijny”, funkcjonowania wszystkich trzech filarów na tych samych zasadach prawnych, likwidacji prawa weta w Radzie, stworzenia indywidualnego systemu sprzyjającego powstawaniu „paneuropejskich partii politycznych”, przekształcenia Rady UE w drugą izbę Parlamentu Europejskiego, opracowania „konstytucji europejskiej”.
- 2001.12.10** Prezydent Chirac i kanclerz Schröder wydali wspólną deklarację, opowiadając się za przyjęciem przez UE „konstytucji”.
- 2001.12.11** Powołanie do życia w Polsce Urzędu Pełnomocnika Rządu do Spraw Informacji Europejskiej.
- 2001.12.14–15** Sesja Rady Europejskiej w Laeken przyjęła deklarację stwierdzającą, że 10 państw negocjujących o członkostwo w UE, w tym Polska, mają same przystąpić do UE w 2004 r., o ile utrzymają tempo negocjacji. Powołano ponad 105-osobowy konwent, który ma w 2003 r. opracować szczegółowy projekt reform UE.
- 2002.01.01** Wprowadzenie do obiegu euro w 12 państwach unii ekonomiczno-walutowej UE.
- 2002.02.28** Wycofanie waluty narodowej w ostatnim państwie z 12 państw unii ekonomiczno-walutowej UE.
- Rozpoczęcie działalności przez Konwent Unii Europejskiej, którego zadaniem jest przygotowanie – zgodnie z ustaleniami Rady Europejskiej w Laeken – „projektu konstytucji europejskiej” dla konferencji międzyrządowej w 2004 roku. Konwent składa się z 105 członków (po jednym przedstawicielu rządu państwa członkowskiego oraz państw negocjujących o członkostwo plus z Turcji, po 2 przedstawicieli parlamentów narodowych tych państw, 16 przedstawicieli Parlamentu Europejskiego, dwóch przedstawicieli Komisji oraz przewodniczącego i 2 wiceprzewodniczących Konwentu).
- 2002.04.06–12** Wielka Brytania i Szwecja zgłosiły inicjatywę nadania Ukrainie statusu „szczególnego sąsiada UE”, zaś Grecja oświadcza, iż podczas jej przewodnictwa w Radzie UE będzie forsować ideę stowarzyszenia Ukrainy z UE.

- 2002 sierpień** G. Amato, wiceprzewodniczący Konwentu UE, przedstawił w wywiadach prasowych koncepcję tzw. klauzuli wykluczenia, zwanej też klauzulą rozwodową, która jego zdaniem winna być wprowadzona do Traktatu UE. Istotą jej byłaby możliwość wykluczenia z UE państwa, które nie ratyfikowałyby zmian w traktatach WE lub UE względnie samotnie blokowałyby wejście w życie istotnej uchwały, za którą opowiedziały się wszystkie inne państwa.
- 2002 wrzesień** Polska Rada Ruchu Europejskiego i kilkudziesięciu naukowców Uniwersytetu Warszawskiego podpisują apel o utworzeniu w ramach UE czwartego filaru, obejmującego wspólną politykę w zakresie nauki, oświaty i kultury.
- 2002.10.19** Irlandczycy większością 63% oddanych głosów wypowiedzieli się w referendum za ratyfikacją przez Irlandię (jako ostatniego państwa UE), Traktatu Nicejskiego.
- 2002.11.18** Ministrowie spraw zagranicznych państw UE na spotkaniu w Brukseli przyjęli deklarację, w której oświadczyli, że 10 państw kandydujących do UE będzie przyjętych w charakterze członków zwyczajnych z dniem 1 maja 2004 r.
- 2002.11.19** Odbyło się posiedzenie Parlamentu Europejskiego, na które po raz pierwszy zostali zaproszeni parlamentarzyści z państw kandydujących do UE w liczbie ustalonej dla poszczególnych państw przez Traktat Nicejski.
- 2002.12.10** Irlandia jako ostatnie państwo UE ratyfikowała Traktat Nicejski.
- 2003.02.01** Traktat Nicejski wszedł w życie.
- 2003.04.16** Podpisanie traktatu akcesyjnego w sprawie wejścia do UE 10 państw, w tym Polski.
- 2003.06.07–08** Referendum w Polsce w sprawie wejścia jej do UE. Za wejściem Polski do UE opowiedziało się 77,45%, a przeciwko było 22,55% głosujących, przy frekwencji 58,85% osób uprawnionych do głosowania.
- 2004.05.01** Wejście Polski i 9 innych państw do UE.

CZĘŚĆ DRUGA

INTEGRACJA W RAMACH INNYCH,
NIŻ UNIA EUROPEJSKA,
EUROPEJSKICH UGRUPOWAŃ
INTEGRACYJNYCH

R o z d z i a ł p i e r w s z y

INTEGRACJA KRAJÓW BENELUKSU

1. Od Unii Ekonomicznej Belgijsko–Luksemburskiej do Unii Ekonomicznej Beneluxu

Po I wojnie światowej Luksemburg wycofał się z unii celnej z Niemcami i zaproponował Francji zawarcie analogicznej unii. W związku z jej odmową zwrócił się z tą samą propozycją do Belgii, z którą łączyła go przeszłość historyczna i wspólna kultura. Po krótkich rokowaniach zawarły one 25 VII 1921 r. konwencję w sprawie utworzenia Unii Ekonomicznej Belgijsko–Luksemburskiej. Weszła ona w życie 1 V 1922 r. Została zawarta na 50 lat.

Konwencja przewidywała: zniesienie wszelkich barier w przepływie siły roboczej, towarów, kapitału i usług między Belgią i Luksemburgiem, ustanowienie wspólnej zewnętrznej taryfy celnej, koordynację polityki zagranicznej, finansowej i społecznej, prowadzenie wspólnej polityki handlowej, tzn. wspólne zawieranie umów handlowych z państwami trzecimi, wspólne występowanie na forum międzynarodowym wobec państw trzecich, utworzenie unii walutowej.

W latach 1930–1932 podejmowane były próby gospodarczego zbliżenia między Unią Ekonomiczną Belgijsko–Luksemburską a Holandią. M.in. 18 VII 1932 r. Belgia, Holandia i Luksemburg podpisały w Ouchy konwencję w sprawie niezwiększania protekcjonizmu celnego we wzajemnych obrotach, a następnie zobowiązały się do wzajemnego redukowania stawek celnych i ograniczeń ilościowych. Sprzeczności gospodarcze między tymi krajami oraz naciski wielu państw z Wielką Brytanią na czele, były przyczyną fiaska tych wysiłków, a postanowienia konwencji nie zostały wprowadzone w życie. Agresja niemiecka na kraje Beneluxu w maju 1940 r. dodała do argumentów gospodarczych, przemawiających za ich integracją, jeszcze czynniki polityczne. Uświadomiła ona im bowiem iluzoryczność skuteczności ich polityki neutralności.

W rezultacie w ostatnich latach II wojny światowej rządy emigracyjne Belgii, Holandii i Luksemburga, działającej w Wielkiej Brytanii, podjęły dalsze wysiłki na rzecz ekonomicznego zespolenia swych państw. Pierwszym krokiem było podpisanie 21 X 1943 r. w Londynie prowizorycznego układu monetarnego, przewidującego sztywne parytety wzajemne walut. Zobowiązywały się one do wzajemnych interwencyjnych zakupów walut, z comiesięcznym wyrównaniem rachunków. Ponadto układ przewidywał wzajemne konsultacje w zakresie polityki monetarnej. Wszedł on w życie 24 maja 1946 r.

Z kolei 5 IX 1944 r. rządy powyższych państw podpisały w Londynie konwencję celną, przewidującą zniesienie ceł we wzajemnych obrotach oraz ustanowienie wspólnej taryfy celnej wobec państw trzecich. Konwencja miała wejść w życie bezpośrednio po wyzwoleniu tych państw spod okupacji niemieckiej. Ustanowiła ona trzy organy: Administracyjną Radę Celną, Administracyjną Radę do spraw Kontroli Handlu Zagranicznego oraz Radę Układów Handlowych. W wyniku rozbieżności poszczególnych artykułów konwencji 14 III 1947 r. został podpisany protokół uzupełniający konwencję. Konwencja i protokół weszły w życie 1 I 1948 r.

W toku prac nad projektem protokołu powołano do życia organy przewidziane przez konwencję celną, przy czym Administracyjna Rada do spraw Kontroli Handlu Zagranicznego została przemianowana na Radę Unii Ekonomicznej. W skład wszystkich trzech organów weszli przedstawiciele państw członkowskich. W marcu 1947 r. ustanowiono w Brukseli Sekretariat Generalny, który miał obsługiwać wymienione trzy organy, składający się z funkcjonariuszy międzynarodowych.

Cła w obrocie gospodarczym między państwami Beneluxu zostały zniesione w 1948 r. Wspólna zewnętrzna taryfa celna została ustanowiona 1 I 1949 r.

Podczas prac nad ustanowieniem unii celnej przedstawiciele wszystkich państw Beneluxu wyrażali opinię, że unia ta powinna być pierwszym poważnym krokiem ku szeroko zakrojonej integracji gospodarczej ich państw, uwieńczona utworzeniem unii ekonomicznej. Na konferencji w Chateau d'Ardenne, odbytej w czerwcu 1948 r., rządy Belgii, Holandii i Luksemburga postanowiły podjąć prace nad utworzeniem powyższej unii. W ich wyniku 15 X 1949 r. podpisały one układ w sprawie utworzenia tzw. wstępnej unii ekonomicznej, stanowiącej swego rodzaju etap przejściowy do pełnej unii. W tym okresie miała nastąpić dalsza liberalizacja handlu między państwami członkowskimi (zniesienie kontyngentów i innych ograniczeń), koordynacja polityki handlowej (w tym zawieranie wspólnych umów handlowych) oraz monetarnej.

W latach 1950–1953 nastąpiło zahamowanie rozwoju procesów integracyjnych w państwach Beneluxu, spowodowane kryzysem gospodarczym, który ogarnął te kraje. Deficyt w bilansie płatniczym, spadek płac i wzrost cen, utrudniały liberalizację handlu i koordynację ich polityki handlowej. Doprowadziło to m.in. do podpisania 21 X 1950 r. protokołu w sprawie wyłączenia niektórych rodzajów produktów rolnych z systemu wolnego handlu. W tym czasie poczyniono postępy w zakresie integracji jedynie w dziedzinie ujednoczenia ustawodawstw państw Beneluxu.

Po osłabieniu kryzysu Belgia, Holandia i Luksemburg podpisały 24 VII 1953 r. protokół w sprawie przyspieszenia procesu koordynacji ich polityki

gospodarczej i socjalnej. Zgodnie z układem z 15 X 1949 r. w sprawie tzw. wstępnej unii ekonomicznej, jednym z jej elementów miało być ustanowienie wspólnej polityki handlowej wobec państw trzecich w oparciu o jednolite zasady importu z tych państw, jednolite zasady eksportu oraz wspólne negocjowanie i zawieranie umów handlowych i płatniczych. Miało to nastąpić z dniem 1 I 1951 r. Ostatecznie zasady te opracowano w tzw. protokole luksemburskim z 9 XII 1953 r. oraz wspólnej liście liberalizacyjnej dla towarów importowanych z krajów ze strefy dolarowej z 1 VI 1954 r. Protokół luksemburski wszedł w życie 18 VIII 1956 r., w wyniku czego Beneluks zaczął wspólnie zawierać umowy handlowe.

8 VII 1954 r. kraje Beneluksu podpisały porozumienie o ustanowieniu swobodnego przepływu kapitału między nimi. W maju 1955 r. podpisano porozumienie w sprawie stopniowego uregulowania polityki rolnej. Przewidywało ono zniesienie w czasie siedmiu lat wszelkich ograniczeń w handlu produktami rolnymi między krajami Beneluksu oraz ustanowienie wspólnej polityki rolnej. 5 V 1955 r. została utworzona Międzyparlamentarna Konsultatywna Rada Beneluksu, wyposażona w uprawnienia doradcze wobec rządów tych państw. W czerwcu 1956 r. podpisano protokół w sprawie swobodnej cyrkulacji siły roboczej między wyższymi państwami oraz wspólnej polityki ubezpieczeń społecznych.

25 III 1957 r. Francja, RFN, Włoch i państwa Beneluksu podpisały układ w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej (od 1 XI 1993 r. noszącej nazwę Wspólnota Europejska). Wpłynęło to na przyśpieszenie prac nad wprowadzeniem w życie wszystkich zasad unii ekonomicznej Beneluksu. Jej wprowadzenie wzmocniłoby bowiem pozycję powyższych państw w tej Wspólnotcie. Państwa Beneluksu tworząc taki blok gospodarczy, mogłyby skutecznie konkurować z pozostałymi stronami Wspólnoty.

W połowie lipca 1957 r. przedstawiciele rządów Belgii, Holandii i Luksemburga podjęli pracę nad projektem układu w sprawie utworzenia unii ekonomicznej. Miał on skodyfikować liczne porozumienia gospodarcze, zawarte po II wojnie światowej przez powyższe państwa, ustanowić nowe środki oraz terminy ich wprowadzenia w życie w celu ostatecznego utworzenia unii ekonomicznej. Układ ustanawiający Unię Ekonomiczną Beneluksu¹ został podpisany 3 II 1958 r. w Hadze na okres 50 lat. Jednocześnie z nim podpisano porozumienie w sprawie okresu przejściowego, w którego toku miała nastąpić pełna realizacja zasad układu. Umożliwiało ono państwom członkowskim niestosowanie niektórych postanowień układu w czasie od dwóch do pięciu lat od chwili jego wejścia w życie.

1 Benelux Economic Union (ang.), L'Union économique Bénélux (franc.), Benelux Economische Unie (nider.).

W toku obrad parlamentów, których zgoda była niezbędna do ratyfikacji układu przez głowy państw Beneluksu, wyłoniły się poważne rozbieżności poglądów na temat jego postanowień w sprawie rynku rolnego. Spowodowało to pewne opóźnienie wejścia układu w życie. Nastąpiło to dopiero 1 XI 1960 r.

2. Integracja w ramach Unii Ekonomicznej Beneluksu

a. Cele, środki i zasady działania Unii Ekonomicznej Beneluksu. Zgodnie z preambułą Układu w sprawie Unii Ekonomicznej Beneluksu jej celem jest zacieśnianie więzi ekonomicznych między państwami członkowskimi, osiągnięcie możliwie najwyższego wzrostu stopy życiowej i zatrudnienia, utrzymywanie stabilności finansowej, przyczynianie się do najbardziej korzystnego rozwoju wymiany handlowej z państwami trzecimi. Istotą Unii ma stanowić utworzenie wspólnego rynku trzech państw.

Środki, jakie mają służyć do realizacji tych zadań, są następujące:

- zlikwidowanie w obrotach między państwami członkowskimi Unii opłat celnych, kontyngentów oraz innych ograniczeń o podobnych skutkach. Jak już wyżej wspomniano, cła zostały zniesione w obrocie towarowym w 1948 r. Od 1950 r. znoszono kontyngenty i inne ograniczenia w obrocie towarowym. Niektóre jednak jeszcze zachowały się. Miały być one zniesione w ciągu 5 lat od wejścia układu w życie. W odniesieniu do artykułów rolnych państwa członkowskie mogły w ciągu powyższego okresu stosować system cen minimalnych, subsydiować rolnictwo oraz ustanawiać ograniczenia w handlu z innymi państwami Unii. Do chwili ujednoczenia systemu podatków, państwa członkowskie mogły stosować opłaty fiskalne w handlu między sobą. Układ nie ustanawiał konkretnych terminów ujednoczenia powyższego systemu;
- ustanowienie wspólnej taryfy celnej i wspólnej polityki handlowej wobec państw trzecich. Pierwsze zamierzenie – jak już wyżej wspomniano – zostało osiągnięte 1 I 1949 r., drugie – 18 VIII 1956 r.;
- zniesienie między państwami członkowskimi przeszkód w swobodnym przepływie osób, usług i towarów.

Pod pojęciem swobodnego przepływu osób układ rozumie niczym nieskrępowane przenoszenie się obywateli państw Unii z jednego państwa do innego (bez paszportu i wizy), osiedlanie się, podejmowanie pracy, korzystanie (bez dyskryminacji) z ubezpieczeń społecznych, podleganie temu samemu prawu co obywatele państwa, na którego terenie dana osoba przebywa. W tym celu do Układu włączono tzw. układ o pracy, podpisany 20 III 1957 r., który

szczegółowo regulował podejmowanie pracy w jednym kraju przez obywateli drugiego kraju; z drugiej strony decyzję w sprawie zlikwidowania kontroli ruchu osobowego między trzema krajami.

Każda ze stron zagwarantowała jednak dla swych obywateli wyłączność podejmowania pracy na jej terytorium w instytucjach państwowych, portach oraz wykonywanie zawodu prawnika, pilota i rybaka wód wewnętrznych. W czasie pięciu lat od wejścia w życie Układu, każda ze stron w razie bezrobocia mogła wprowadzić pewne ograniczenia w zatrudnianiu na jej terytorium obywateli pozostałych państw członkowskich.

W przypadku usług, z chwilą wejścia w życie Układu winny były być zniesione wszelkie przeszkody natury gospodarczej i finansowej, utrudniające ich swobodny przepływ na terenie państw Beneluxu. Konwencja w sprawie okresu przejściowego ustanowiła jednak szereg wyjątków od tej zasady. Mianowicie ograniczenia ilościowe w transporcie towarów drogami lądowymi winny być zniesione dopiero w trzy lata po wejściu w życie układu. Sytuacja panująca w transporcie żwiru i piasku rzecznoego z Holandii do Belgii drogami wodnymi mogła być utrzymana w czasie pięciu lat istnienia Unii Ekonomicznej Beneluxu.

Swobodę przepływu kapitału między państwami Beneluxu ustanowił protokół z lipca 1954 r. W chwili wejścia w życie Układu w sprawie Unii Ekonomicznej Beneluxu, nie były jeszcze całkowicie zniesione wszystkie przeszkody utrudniające ten przepływ. Konwencja w sprawie okresu przejściowego stwierdza, że przeszkody te powinny być zniesione tak szybko, jak tylko pozwoli na to międzynarodowa sytuacja płatnicza, nie określając jednak ostatecznego terminu ich zlikwidowania;

- koordynowanie polityki ekonomicznej, finansowej i społecznej państw członkowskich. Układ nie rozwija systematycznie tego zagadnienia, skupiając się jedynie na niektórych jego problemach. Stwierdza on m.in., że: państwa powinny koordynować swą politykę w odniesieniu do porozumień zawieranych przez przedsiębiorstwa, których celem jest tworzenie lub wykorzystanie przewagi gospodarczej tych przedsiębiorstw na rynku Beneluxu, innymi słowy chodzi o porozumienia ograniczające wolną konkurencję. Zobowiązane one zostały także do podejmowania odpowiednich kroków, zmierzających do uniemożliwienia zawierania takich porozumień.

W ciągu pięciu lat państwa powinny były ujednoczyć politykę w dziedzinie produkcji sprzedaży artykułów rolnych, popierania postępu technicznego w rolnictwie, zmniejszania kosztów produkcji artykułów rolnych.

Państwa powinny były doprowadzić do ujednoczenia warunków konkurencji w dziedzinie transportu. Układ nie określa jednak ostatecznego terminu ich ujednoczenia.

Wreszcie państwa powinny były podejmować wspólne środki, mające na celu utrzymanie stabilności waluty i przeciwdziałać zachwianiu się równowagi ich bilansów płatniczych;

- koordynowanie polityki zagranicznej na bazie wspólnej przynależności do NATO i Europejskiej Wspólnoty. Z dniem 1 VII 1960 r. przedstawicielstwa dyplomatyczne i konsularne otrzymały uprawnienia do wydawania tzw. wiz Beneluksu, uprawniających do swobodnego poruszania się obywateli państw trzecich w obrębie Unii;
- stopniowe zunifikowanie prawa cywilnego, utworzenie wspólnego systemu pomocy prawnej, ujednoczenia zasad arbitrażu, zunifikowanie prawa karnego w stopniu niezbędnym dla funkcjonowania unii gospodarczej.

W razie zagrożenia „życiowych” interesów jednej ze stron Unii Komitet Ministrów, po zasięgnięciu opinii Międzyparlamentarnej Konsultatywnej Rady Beneluksu oraz Ekonomiczno-Społecznej Rady Doradczej, może podejmować decyzje sprzeczne z postanowieniami Układu (chodzi tu przede wszystkim o zawieszenie wobec takiej strony na pewien okres poszczególnych postanowień Układu).

Ponadto Komitet Ministrów został uprawniony do przedłużenia o dwa lata terminów wprowadzenia w życie niektórych postanowień Układu, wyłączonych spod rygoru natychmiastowej ich realizacji na podstawie porozumienia w sprawie okresu przejściowego.

b. Organy. W celu koordynowania, nadzorowania i podejmowania decyzji w zakresie realizacji postanowień Układu w sprawie Unii Ekonomicznej Beneluksu powołano szereg organów, ponadto adaptowano do tego celu organy istniejące już wcześniej.

Komitet Ministrów – jest naczelnym organem Unii. W jego skład wchodzi po co najmniej trzech członków rządu każdego państwa członkowskiego. Jeżeli zajdzie potrzeba, rządy mogą wysyłać na daną sesję więcej ministrów. Z reguły w skład Komitetu wchodzi ministrowie spraw zagranicznych, handlu zagranicznego, spraw gospodarczych, bardzo często ministrowie rolnictwa, finansów, spraw socjalnych. Komitet zbiera się co najmniej raz na kwartał. Jego uchwały wymagają jednomyślności państw członkowskich. Wstrzymanie się od głosu nie utrudnia podjęcia uchwały.

Komitet Ministrów nadzoruje wykonywanie postanowień Układu i zabezpiecza realizację jego celów. Podejmuje on decyzje w sprawie środków i sposobów, za których pomocą postanowienia układu mają być wprowadzane w życie. Decyzje te mają charakter wiążący wobec państw członkowskich. Komitet zajmuje się koordynacją polityki ekonomicznej i socjalnej tych państw. Może on wypracowywać projekty konwencji i przedkładać je rządowi państw członkowskich. Wreszcie wydaje on rekomendacje i dyrektywy dla pozostałych organów Unii.

Komitet może tworzyć grupy robocze, którym może delegować część swych uprawnień. W skład grup wchodzi członkowie Komitetu lub inni członkowie rządu każdej ze stron.

Rada Unii Ekonomicznej – jest organem wykonawczym Unii. W jej skład wchodzi przedstawiciele (po jednym) państw członkowskich, którzy pełnią funkcje przewodniczących Rady oraz przewodniczący komisji. Przewodniczący komisji specjalnych są zapraszani na te posiedzenia Rady, na których dyskutowane są problemy będące przedmiotem działalności tych komisji. Rada: zapewnia wykonanie uchwał Komitetu Ministrów; koordynuje działalność komisji i komisji specjalnych; przygotowuje Komitetowi Ministrów propozycje mające na celu realizację zadań i zapewnienie należytego funkcjonowania Unii; przekazuje Komitetowi propozycje komisji i komisji specjalnych wraz z własną opinią o tych propozycjach.

Komisje i komisje specjalne – są wspólnymi organami pomocniczymi Komitetu Ministrów i Rady Unii Ekonomicznej. Większość komisji została utworzona na mocy postanowień układu w sprawie Unii Ekonomicznej, pozostałe zaś przez Komitet Ministrów, który może również je likwidować. Ustala on też ich kompetencje. Komisje składają się z ekspertów rządowych, mianowanych przez państwa członkowskie w sposób określony przez Komitet Ministrów. W 1997 r. funkcjonowało po 10 komisji i komisji specjalnych.

Zadaniem komisji jest: wykonywanie uchwał Komitetu Ministrów, sprawozdania ze swej działalności przedkładają one Komitetowi Ministrów za pośrednictwem Rady Unii Ekonomicznej; wypracowywanie i przesyłanie Komitetowi, także za pośrednictwem powyższej Rady, propozycji, których celem jest usprawnienie działalności Unii; nadzorowanie wykonywania uchwał organów Unii przez administracje państw członkowskich.

Komisje mogą, jeśli uznają za stosowne, powoływać podkomisje i grupy robocze.

Międzyparlamentarna Konsultatywna Rada Beneluksu – została utworzona na mocy porozumienia z 5 VII 1955 r. Składa się z 49 członków, powoływanych

przez parlamenty poszczególnych państw spośród swych członków. Parlament belgijski i holenderski powołują po 21 członków, parlament luksemburski – 7. Status członków Rady jest analogiczny do statusu członków organów parlamentarnych w innych organizacjach europejskich. Nie zasiadają oni w delegacjach narodowych, lecz w kolejności alfabetycznej swych nazwisk. Przemawiają we własnym imieniu, głosują według własnego uznania. Każdy członek Rady dysponuje jednym głosem. Rząd, ani parlament państwa, którego są obywatelami, nie może udzielić im instrukcji.

Członkowie Rady tworzą frakcje polityczne, w których skład wchodzi parlamentarzyści z różnych państw członkowskich, należących do tych samych lub zbliżonych do siebie programowo partii politycznych. Z reguły w Radzie występują trzy frakcje: chrześcijańsko–demokratyczna, socjalistyczna i liberalna.

Rada może dyskutować i uchylać zalecenia dla rządów państw członkowskich, które mają charakter doradczy, w sprawach: realizacji i funkcjonowania unii ekonomicznej; współpracy państw członkowskich w dziedzinie polityki zagranicznej; kulturalnego „zbliżenia” między tymi państwami; ujednoczenia ich ustawodawstw.

Na mocy porozumienia rządów Rada może być uprawniona do podejmowania dyskusji i wydawania zaleceń w innych sprawach. Rządy mogą też zasięgać opinii Rady na temat interesujących je problemów. Są one zobowiązane do przedstawiania corocznie Radzie sprawozdania ze swej działalności w wyżej wymienionych dziedzinach.

Uchwały Rady, stanowiące zalecenia dla rządów, wymagają większości 2/3 oddanych głosów, inne uchwały – zwykłej większości głosów. Utworzyła ona kilka komitetów mających charakter jej organów pomocniczych.

Rada zbiera się dwa– pięć razy w roku, przy czym łączny czas jej obrad nie przekracza z reguły pięciu dni.

Układ w sprawie Unii Ekonomicznej Beneluksu włączył Radę do utworzonego przez niego systemu organizacyjnego. Na mocy jego postanowień Komitet Ministrów zastępuje rządy w stosunkach z Radą w zakresie problemów związanych z realizacją i funkcjonowaniem Unii.

Doradcza Rada Ekonomiczno–Społeczna – została utworzona na wzór Komitetu Ekonomiczno–Społecznego, istniejącego w Europejskiej Wspólnocie Gospodarczej i Europejskiej Wspólnocie Energii Atomowej. Składa się z 27 członków i 27 zastępców, mianowanych przez rządy państw członkowskich w porozumieniu z narodowymi organizacjami ekonomicznymi i społecznymi o najbardziej reprezentatywnym charakterze. Każdy rząd mianuje po dziewięciu członków i dziewięciu zastępców.

Rada wydaje opinie w sprawach gospodarczych i socjalnych przedłożonych jej przez Komitet Ministrów, jak również z własnej inicjatywy.

Kolegium Arbitrażowe – powołane na mocy art. 41 Układu w sprawie utworzenia Unii Ekonomicznej Beneluksu. Jego celem jest rozstrzygnięcie sporów, powstających między państwami członkowskimi w toku realizacji postanowień powyższego Układu. Ponadto może on wydawać opinie na temat interpretacji poszczególnych postanowień Układu oraz zawartych na jego podstawie porozumień.

Kolegium składa się z wydziałów, zajmujących się określoną kategorią sporów. Każde państwo mianuje do poszczególnych wydziałów po jednym arbitrze i jednym jego zastępcy. Na czele wydziału stoi osoba wybrana z listy ustanowionej przez Komitet Ministrów. Spełnia ona rolę superarbitra lub jednej z zainteresowanych stron. W skład zespołu rozpatrującego daną sprawę, składającego się z narodowych arbitrów stron (po jednym) oraz superarbitra, można powołać dodatkowo jeszcze dwóch arbitrów z listy ustanowionej przez Komitet Ministrów.

Kolegium rozstrzyga spory na podstawie zasad prawa. Bez względu na fazę prowadzonej sprawy może ono zaproponować stronom kompromis. Za zgodą stron może także ogłosić wyrok *ex aequo et bono*. Uchwały Kolegium podejmowane są większością głosów. Wyrok Kolegium ma charakter ostateczny i nie podlega apelacji.

Kolegium wydaje opinie na żądanie Komitetu Ministrów. Opinie wymagają zwykłej większości głosów kierowników wydziałów Kolegium.

Trybunał Sprawiedliwości Beneluksu – został utworzony na podstawie konwencji z 31 III 1965 r., która weszła w życie w 1974 r. Składa się z dziewięciu sędziów wyznaczonych przez Komitet Ministrów spośród członków sądów najwyższych państw Beneluksu. Ponadto ma on do pomocy dziewięciu adwokatów generalnych. Uprawnienia Trybunału, sprecyzowane dodatkowo w protokole z 29 IV 1969 r., wzorowane są na uprawnieniach Trybunału Wspólnot Europejskich, wynikających z art. 177 Traktatu Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej. Jego zadaniem jest rozstrzygnięcie sporów prejudycjalnych, dotyczących interpretacji układu w sprawie Unii Ekonomicznej, porozumień zawartych na jego podstawie oraz aktów uchwalonych przez organy Unii. Sprawy powyższe wnoszone są do Trybunału przez sądownictwo narodowe państw członkowskich. Orzeczenia Trybunału mają charakter obowiązujący zarówno wobec sądownictwa narodowego, jak i Kolegium Arbitrażowego.

Ponadto Trybunał może wydawać w powyższych sprawach opinie, jeżeli zwróci się do niego rząd państwa członkowskiego.

Wspólne służby – możliwość ich utworzenia przewiduje Układ w sprawie Unii Ekonomicznej. Są one powoływane przez Komitet Ministrów do wykonywania

określonych czynności (np. rejestrowania znaków handlowych, rejestrowania lekarstw sprzedawanych na terenie Unii, wydawanie licencji na prowadzenie określonych działalności). Mają one charakter niestały. Komitet określa ich strukturę, kompetencje i formy działania.

Grupa inicjująca – utworzona 29 IV 1969 r. Jej zadaniem jest stymulowanie rozwoju integracji państw Beneluxu poprzez przedstawienie Komitetowi Ministrów propozycji mających, na celu pełną realizację układu Unii. Składa się z sześciu członków (po dwóch z poszczególnych państw).

Sekretariat – utworzony w 1947 r. Na jego czele stoi sekretarz generalny, który – zgodnie z postanowieniem układu w sprawie Unii Ekonomicznej – jest Holendrem. Ma on dwóch zastępców – Belga i Luksemburczyka. Wszyscy są mianowani przez komitet Ministrów. Personel Sekretariatu ma status funkcjonariuszy międzynarodowych. W 1994 r. liczył on 82 osoby.

Zadaniem Sekretariatu jest administracyjno–techniczna obsługa innych organów Unii, który przesyła Komitetowi Ministrów do zatwierdzenia. W praktyce rola Sekretarza Generalnego znacznie wzrosła. W wyniku zaleceń Komitetu Ministrów opracowuje on często projekty realizacji postanowień Układu. Sekretariat publikuje w językach oficjalnych Unii (francuskim i holenderskim) dwumiesięcznik „Bénélux Bulletin” oraz kwartalnik „Statistique Bulletin”. Siedziba Sekretariatu znajduje się w Brukseli.

c. Realizacja celów Unii Ekonomicznej Beneluxu. Realizacja wielu celów Unii Ekonomicznej Beneluxu została podjęta lub przeprowadzona, jak to już wykazano w pkt. 1 niniejszego rozdziału, kilkanaście lub kilka lat przed wejściem w życie Układu ustanawiającego Unię. M.in. zawarto stosowne porozumienie w sprawie: zniesienia ceł w obrocie gospodarczym i ustanowienia wspólnej zewnętrznej taryfy celnej (1947 r.), wspólnej polityki handlowej (1953 r.), swobodnego przepływu kapitału (1954 r.), swobodnego przepływu siły roboczej (1956 r.). W praktyce większość z tych porozumień była realizowana z poważnym opóźnieniem. Wyjątek stanowiło jedynie porozumienie w sprawie utworzenia wspólnej zewnętrznej taryfy celnej, w rezultacie czego w ramach Wspólnoty Europejskiej wspólna taryfa celna jej państw członkowskich była ustalana na podstawie taryf celnych Francji, RFN, Włoch i wspólnej taryfy celnej państw Beneluxu.

W przypadku natomiast znoszenia ceł, kontyngentów i innych ograniczeń w obrocie między państwami członkowskimi napotykało ono na poważne przeszkody. W rezultacie w odniesieniu do artykułów przemysłowych proces ten formalnie został zakończony 1 XI 1965 r., tj. w dniu upływu okresu przejściowego w Unii Ekonomicznej Beneluxu. W odniesieniu do artykułów rolnych, realizacja

powyższego procesu została przejęta przez Wspólnotę Europejską. W praktyce ostatnie ograniczenia w tym obrocie, tj. opłaty skarbowe, zostały zniesione 1 I 1971 r.

Podjęto wiele kroków w celu likwidacji utrudnień natury technicznej w rozwoju handlu między państwami członkowskimi. 19 III 1962 r. została podpisana konwencja w sprawie znaków handlowych, która weszła w życie 1 VII 1969 r. 25 X 1967 r. Komitet Ministrów zaaprobował prawo w sprawie modeli i projektów, a w 1969 r. wzorcowe w zakresie prawa kontraktowego. 1 I 1971 r. zostało utworzone Biuro Znaków Handlowych z siedzibą w Hadze. Na konferencji „na szczycie”, która odbyła się 28–29 IV 1969 r. w Hadze, postanowiono znieść wszelkie formalności natury fiskalnej, gospodarczej, sanitarnej i weterenaryjnej na granicach wewnętrznych Beneluxu z dniem 1 XI 1970 r. W praktyce decyzja powyższa została wprowadzona w życie 1 I 1972 r.

Pełne zniesienie kontroli obrotu handlowego między państwami członkowskimi Beneluxu nastąpiło dopiero w 1976 r. Unia Ekonomiczna Beneluxu uczyniła to jako pierwsze ugrupowanie integracyjne na świecie. Zniesienie tej kontroli postawiło przed państwami Beneluxu problem harmonizacji systemu podatku od wartości dodanej (VAT), u nich stosowanego. W państwach tych istniały bowiem różne stopy podatkowe, groziło zatem niebezpieczeństwo, że zniesienie kontroli może spowodować przepływ towarów głównie do regionów o niższej stopie podatkowej, co pozbawiłoby inne państwa istotnych wpływów podatkowych.

W związku z powyższym, w 1975 r. państwa członkowskie Beneluxu postanowiły utworzyć centralny ośrodek do rozliczeń należności podatkowych między nimi. Rozliczenia te są dokonywane na podstawie specjalnych formularzy, które są wypełniane i nadsyłane przez eksporterów wysyłających swe towary do innych państw członkowskich. Zrezygnowały one natomiast z ujednoczenia stawek VAT. Możliwość ich zmiany odgrywa bowiem istotną rolę przy prowadzeniu polityki gospodarczej, zwłaszcza inflacyjnej. Państwa Beneluxu były w ramach Wspólnoty Europejskiej pierwszymi państwami, które zharmonizowały między sobą stopę procentową VAT.

Wprowadzenie w życie przez państwa Beneluxu większości zasad unii celnej przyczyniło się do dużego wzrostu wymiany handlowej między nimi. W ostatnich latach przed II wojną światową, Holandia zajmowała trzecie miejsce wśród największych importerów Unii Belgijsko–Luksemburskiej i czwarte miejsce wśród eksporterów Unii, a w 1965 r. pierwsze miejsce wśród największych importerów Unii oraz drugie miejsce – po RFN – wśród największych jej eksporterów.

W ostatnich latach przed II wojną światową Unia Ekonomiczna Belgijsko–Luksemburska zajmowała trzecie miejsce wśród największych importerów i eksporterów Holandii; w 1965 r. – miejsce drugie.

W drugiej połowie lat sześćdziesiątych można było jednak zaobserwować już wzrost obrotów handlowych państw Beneluxu z innymi państwami Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej, większy niż bezpośrednio między nimi. Szczególnie szybko wzrastał udział RFN w eksporcie Holandii i w imporcie Unii Ekonomicznej Belgijsko–Luksemburskiej. Wynikało to ze znoszenia przeszkód w obrotach handlowych w ramach powyższej Wspólnoty. Jednocześnie nastąpił wyraźny spadek udziału Wielkiej Brytanii i Stanów Zjednoczonych w handlu państw Beneluxu.

W zakresie swobodnego przepływu usług Komitet Ministrów Unii podjął 21 III 1962 r. trzy decyzje, które weszły w życie 1 X 1962 r. Wszystkie dotyczyły przewozu towarów drogami lądowymi. Pierwsza stanowiła, że nie mogą być stosowane żadne ograniczenia w przewozie towarów drogami lądowymi w obrębie państw Beneluxu, jeżeli przewoźnik jest uprawniony do wykonywania powyższych usług w jednym z państw Beneluxu. Druga ustanawiała wspólne taryfy pobierane za te usługi na terenie jego państw członkowskich. Trzecia dotyczyła rozmiarów i wagi pojazdów mechanicznych, przewożących towary drogami powyższych państw. Była ona zmodyfikowana 22 IX 1967 r. oraz uzupełniona protokołem z 1 I 1965 r.

Wysiłki w dziedzinie wprowadzenia ujednoczonych taryf w transporcie towarów wewnętrznymi drogami wodnymi państw Beneluxu nie przyniosły większych rezultatów. Nie udało się ustanowić także wspólnych taryf w transporcie towarów kolejami żelaznymi (wyjątek stanowi oczywiście przewóz węgla i stali, który został unormowany w ramach Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali). W związku z powyższym próby rozwiązania tych problemów zostały przesunięte na forum Wspólnoty Europejskiej.

Nie udało się w ramach Beneluxu ustanowić swobody świadczenia usług na jego terenie przez towarzystwa ubezpieczeniowe, mające siedzibę w jednym z państw członkowskich. Rozszerzenie ich działalności na inne państwa Beneluxu było – do chwili uregulowania tej kwestii w ramach Wspólnoty Europejskiej – uzależnione od zgody władz państwa, na terenie którego chciały one świadczyć usługi.

W dziedzinie swobodnego przepływu osób istotne znaczenie miał wspomniany już wcześniej tzw. układ o pracy, podpisany 20 III 1957 r. i inkorporowany następnie do Układu w sprawie Unii Ekonomicznej Beneluxu. Z kolei w 1960 r. podjęto decyzję, na podstawie której 1 VII 1960 r. została zniesiona wszelka kontrola ruchu osobowego między państwami Beneluxu. 19 IX tegoż roku podpisano

konwencję szczegółowo regulującą prawa obywateli państw Beneluxu, przebywających na terenie innych państw członkowskich. Konwencja weszła w życie 1 X 1963 r. Regulowała ona swobodę osiedlania się obywateli jednego państwa w innym państwie Beneluxu, która uzależniona była od wykazania przez daną osobę, że w państwie w którym chce się ona osiedlić, ma zapewnione środki utrzymania.

Unii Ekonomicznej Beneluxu nie udało się doprowadzić do koordynacji polityki ekonomicznej, w tym w tak kluczowych sprawach jak zasady wolnej konkurencji na rynku Beneluxu czy wspólnej polityki rolnej oraz polityki socjalnej. Rozwiązanie tych problemów zostało przejęte przez Wspólnotę Europejską.

W zależności od dziedziny życia gospodarczego w okresie między końcem lat sześćdziesiątych a końcem lat siedemdziesiątych procesy integracyjne, realizowane w ramach Wspólnoty Europejskiej, w większości przypadków osiągnęły poziom integracji istniejący w ramach Unii Ekonomicznej Beneluxu. Do tego czasu bardzo często trzy państwa Beneluxu występowały – obok Francji, RFN i Włoch – jako czwarta jednolita jednostka, od których ustalono kolejne etapy integracji. Dalsza realizacja kolejnych przedsięwzięć integracyjnych w ramach Beneluxu przesunęła się ze szczebla Unii Ekonomicznej Beneluxu na forum Wspólnoty Europejskiej.

W nielicznych jeszcze dziedzinach Unia Ekonomiczna Beneluxu wyprzedza procesy integracyjne, realizowane w ramach Wspólnoty Europejskiej, względnie zachowuje swoją specyficzną odrębność. Sytuacja taka występuje np. w zakresie stosunków z państwami trzecimi czy współpracy w dziedzinie kultury. Wprawdzie Traktat w sprawie Unii Europejskiej, który wszedł w życie w 1993 r. ustanawia daleko idącą współpracę polityczną między państwami członkowskimi, jednak nadal w niektórych aspektach współpraca państw Beneluxu jest bardziej zaawansowana niż regulują to jego postanowienia. Na przykład państwa Beneluxu ustanawiają wspólne misje handlowe w państwach trzecich, organizują w nich wspólne wystawy gospodarcze oraz wspólne kampanie informacyjne na temat gospodarki oraz możliwości wymiany handlowej z Beneluksem, czego nie przewiduje ten Traktat.

Realizacja celów Traktatu w sprawie Unii Europejskiej w istotnym stopniu zniweluje odrębność integracji w ramach Beneluxu, a rola Unii Ekonomicznej Beneluxu ulegnie minimalizacji.

L i t e r a t u r a

T. Bartoszewicz, M. Ruciński: Unia gospodarcza Beneluksu. Warszawa 1973.

Z.M. Klepacki: Organizacje międzynarodowe rozwiniętych państw kapitalistycznych. Warszawa 1986, s. 209–220.

Unia Ekonomiczna Beneluksu (w) Integracja europejska. Pod red. A. Marszałka. Wyd. II. Łódź 2002.

Rozdział drugi

INTEGRACJA KRAJÓW NORDYCKICH¹

1. Współpraca i integracja krajów nordyckich do II wojny światowej

Współpraca, a następnie integracja krajów skandynawskich, ma bogatą i długoletnią tradycję. Czynnikiem, które jej sprzyjały, były: położone geograficznie, wspólnota etniczna, kulturalna (w tym zbliżony do siebie język), religijna, a w pewnym stopniu także polityczna. Istniały także czynniki działające odśrodkowo, wynikające przede wszystkim z duńsko–szwedzkiej rywalizacji o dominację na Półwyspie Skandynawskim. Jej wynikiem były długoletnie wojny prowadzone między Szwecją a Danią oraz walka o panowanie tych państw nad pozostałymi krajami skandynawskimi.

Przy omawianiu współpracy krajów skandynawskich historycy zwykle cofają się aż do czasu unii personalnej z 1389 r., kiedy to powyższe kraje uzyskały wspólnego monarchę. W 1397 r. na zjeździe w Kalmarze unia ta została zatwierdzona jako wieczysty sojusz polityczny, przy czym każdy kraj, wchodzący w jej skład, zachowywał wewnętrzną samodzielność. Unia trwała aż do 1523 r.

Ona to bowiem zapoczątkowała określony typ współpracy, który dominował przez wiele stuleci i charakteryzował się tym, że współpraca dotyczyła przede wszystkim dwóch dziedzin: polityki zagranicznej i wojskowej. W ówczesnych warunkach tylko w niewielkiej mierze mogła ona obejmować inne dziedziny, np. gospodarkę, ustawodawstwo, kulturę.

Na początku XIX w. w wyniku przemian społeczno–gospodarczych związanych z rozwojem kapitalizmu, a z drugiej strony – postanowień Kongresu Wiedeńskiego, powstał w Skandynawii ruch pod nazwą „skandynawizm”, występujący na rzecz ponownego politycznego zjednoczenia krajów skandynawskich. Główną siłą tego ruchu była burżuazja Danii i Szwecji, zorganizowana w partiach narodowo–liberalnych. Nawiązując do historycznej przeszłości, m.in. do „wieczystego sojuszu” zawartego w Unii Kalmarskiej, przywódcy postulowali utworzenie unii politycznej państw skandynawskich. Natężenie „skandynawizmu” przypało

1 W piśmiennictwie polskim pod pojęciem „kraje skandynawskie” zazwyczaj rozumie się Danię, Finlandię, Norwegię i Szwecję, a także Islandię. Natomiast w piśmiennictwie wymienionych państw, szczególnie od lat sześćdziesiątych naszego wieku, rozróżnia się pojęcie „państw skandynawskich”, pod którym rozumie się Danię, Finlandię, Norwegię i Szwecję, od pojęcia „państwa nordyckie”, pod którym rozumie się wymienione państwa oraz Islandię.

na lata 1860–1870 pod wpływem procesów zjednoczeniowych zachodzących we Włoszech i Niemczech.

Z drugiej strony ukształtowanie się gospodarki poszczególnych państw skandynawskich w samodzielne, w pełni zintegrowane organizmy, duży udział eksportu do pozostałych państw skandynawskich w stosunku do globalnej ich produkcji spowodował, że jednocześnie burżuazja skandynawska działała na rzecz znoszenia barier w obrocie towarowym i kapitałowym między tymi państwami w dziedzinie ustawodawczej, transportowej i kulturalnej.

W rezultacie tej działalności, w 1871 r. została utworzona strefa wolnego handlu między Norwegią a Szwecją, istniejąca do 1897 r. Rok później powstała Skandynawska Unia Monetarna, obejmująca swym zasięgiem Danię, Norwegię i Szwecję. Funkcjonowała ona bez zakłóceń do 1914 r., formalnie zaś istniała do 1924 r. W 1869 r. powyższe trzy państwa podpisały porozumienie w sprawie wzajemnych usług pocztowych, a dziesięć lat później ujednoliciły one swoje taryfy pocztowe. W 1935 r. do tej unii pocztowej przystąpiły Finlandia i Islandia.

W latach sześćdziesiątych podjęto działania na rzecz ujednoczenia prawa handlowego i kupieckiego. Nastąpiło to już w 1880 r. W 1872 r. odbył się pierwszy kongres prawników skandynawskich, który zapoczątkował pracę nad ujednoczeniem prawa cywilnego i administracyjnego. W latach dziewięćdziesiątych podjęto pracę nad ujednoczeniem prawa pracy. Na początku XX wieku państwa skandynawskie podjęły współpracę także w dziedzinie polityki społecznej.

W 1907 r. powstała Północna Unia Międzyparlamentarna w ramach Unii Międzyparlamentarnej, stając się dogodnym ośrodkiem współpracy parlamentarzystów państw skandynawskich.

Po I wojnie światowej zmagają się nacisk na rozwijanie współpracy i integracji krajów nordyckich. Czynią to w różnej formie nordyckie i narodowe stowarzyszenie pozarządowe, spontanicznie powstające na początku lat dwudziestych. Najważniejszymi z nich były stowarzyszenia nordyckie (po jednym w każdym państwie), utworzone w Dani, Norwegii i Szwecji w 1919 r., w Islandii w 1922 r., a w Finlandii – w 1924 r. Działają one dotychczas. Składają się z przedstawicieli kół rządowych, polityków, kół przemysłowych i handlowych, producentów rolnych, intelektualistów. W 1963 r. utworzyły one wspólny organ – Ligę Stowarzyszeń Nordyckich. Choć są to stowarzyszenia krajowe, mają one ten sam cel i podobne metody działania. Ich głównym celem było i jest działanie na rzecz rozwoju współpracy i integracji kulturalnej oraz gospodarczej państw nordyckich poprzez popieranie i inspirowanie przedsięwzięć zmierzających ku temu, wywieranie presji na swe rządy, aby działały w tym kierunku, propagowanie wśród swych społeczeństw powyższej współpracy i integracji.

Kryzys gospodarczy lat trzydziestych przyczynił się do dalszego zacieśnienia współpracy oraz integracji krajów nordyckich. Należy do nich zaliczyć przede wszystkim utworzenie wyspecjalizowanych komitetów międzynarodowych do spraw handlu w poszczególnych grupach towarowych, których celem była działalność na rzecz liberalizacji handlu między powyższymi państwami. Poczęły się regularnie odbywać konferencje ministrów polityki socjalnej, spraw zagranicznych, sprawiedliwości, oświaty, handlu i innych. Zadaniem ich było zacieśnienie współpracy w powyższych dziedzinach między krajami nordyckimi.

W październiku 1938 r. duński minister spraw zagranicznych, P. Munch, w imieniu rządu Danii zaproponował państwom nordyckim utworzenie stałego ciała konsultatywnego. W jego skład wchodziłoby przedstawiciele rządów (premierzy i ministrowie spraw zagranicznych) oraz delegaci parlamentów, wybrani przez nie spośród swego grona. Zbierałoby się ono raz w roku na dwutygodniową sesję w celu przedyskutowania wszystkich problemów, będących przedmiotem wspólnego zainteresowania. Nie miałyby ono jednak prawa podejmowania uchwał, a nawet przeprowadzania głosowania. Do utworzenia powyższych instytucji jednak nie doszło z powodu negatywnego stanowiska pozostałych krajów skandynawskich.

2. Integracja krajów nordyckich w latach 1945–1994

A. Specyfika integracji nordyckiej

Po II wojnie światowej jeszcze bardziej rozwinął się ten kierunek integracji nordyckiej, którego specyfiką były procesy integracyjne w zakresie ustawodawstwa gospodarki, kultury, transportu, spraw socjalnych, a unikanie integracji w dziedzinie spraw wojskowych i polityki zagranicznej.

Drugim specyficznym elementem tej integracji jest to, iż w przeciwieństwie do ówczesnej integracji zachodnioeuropejskiej, nie ma ona charakteru totalnego. Oznacza to, że obejmuje ona jedynie niektóre dziedziny, a w innych rozwija się jedynie normalna współpraca międzynarodowa. Z drugiej strony integracja ta nie jest przeprowadzona według ogólnie ustalonych wieloletnich planów, a odbywa się zazwyczaj spontanicznie w miarę zaistnienia potrzeby. Jednocześnie nie wszystkie państwa nordyckie lub przedsiębiorstwa i instytucje uczestniczą w poszczególnych przedsięwzięciach integracyjnych.

Trzecim elementem specyficznym integracji nordyckiej jest to, że – kraje w niej uczestniczące – preferują integrację bezinstytucjonalną, że po dzień dzisiejszy nie utworzyły jednej ogólnonordyckiej organizacji, która zajmowałaby się całokształtem procesów integracyjnych, a te, które powstały (przede wszystkim Rada Nordycka i Nordycka Rada Ministrów) – w przeciwieństwie do Wspólnot Europejskich – nie mają żadnych uprawnień ponadnarodowych. Procesy integra-

cyjne są inspirowane przez dziesiątki różnego typu pozarządowych komitetów międzynarodowych, z drugiej zaś strony przez dziesiątki międzynarodowych komitetów, które ponadto podejmują decyzje w sprawie podjęcia poszczególnych przedsięwzięć integracyjnych, nadzorują oraz koordynują ich realizację.

Niezależnie od nich procesami integracyjnymi zajmują się ministrowie analogicznych resortów, szefowie urzędów centralnych i innych z państw nordyckich, którzy spotykają się regularnie dwa lub więcej razy w roku na tzw. spotkaniach konsultacyjnych oraz wreszcie wspomniane wyżej dwie najważniejsze organizacje nordyckie, tj. Rada Nordycka i Nordycka Rada Ministrów.

B. Rozwój procesów integracyjnych w poszczególnych dziedzinach życia krajów nordyckich

Ogólne ramy, zasady i kierunki współpracy oraz integracji krajów nordyckich reguluje umowa w sprawie współpracy tych krajów w dziedzinie prawnej, socjalnej, gospodarczej, komunikacyjnej i w innych dziedzinach, podpisana 23 marca 1962 r. w Helsinkach; modyfikowana w 1971, 1974, 1983, 1985 i 1993 r. Nie wytycza ona jednak konkretnych celów (np. nie mówi jak daleko ma być zaawansowana integracja w poszczególnych dziedzinach), nie ustanawia żadnych konkretnych terminów a wersja pierwotna nie powoływała do życia żadnej instytucji nordyckiej dla inspirowania, koordynowania lub nadzorowania procesów współpracy i integracji. Zazwyczaj dopiero w oparciu o powyższą umowę zawierane są konkretne umowy, przewidujące podjęcie tych lub innych przedsięwzięć integracyjnych.

a. Integracja w dziedzinie gospodarki. Bezpośrednio po II wojnie światowej zostały reaktywowane – działające w okresie międzywojennym – wyspecjalizowane komitety międzynarodowe do spraw handlu, których zadaniem było działanie na rzecz liberalizacji handlu między państwami nordyckimi. Doprowadziły one do utworzenia w 1948 r. Nordyckiego Komitetu Współpracy Ekonomicznej. Bezpośrednio po powołaniu podjął on prace nad utworzeniem przez powyższe państwa wspólnego rynku. Wstępny projekt przedstawił on już w 1950 r.

Ubocznym efektem tego projektu było utworzenie w 1954 r. wspólnego rynku pracy przez Danię, Finlandię, Norwegię i Szwecję. W 1982 r. konwencja ta została zmodyfikowana. Objęła ona dodatkowo następujące problemy: szkolenie zawodowe, readaptację i rehabilitację zawodową. Do konwencji przystąpiła dodatkowo Islandia.

W 1954 r., w wyniku zalecenia Rady Nordyckiej, został utworzony Komitet Współpracy Ekonomicznej Państw Skandynawskich, którego celem było m.in. kontynuowanie prac nad utworzeniem wspólnego rynku. Komitet ten przedstawił w 1957 r. plan utworzenia unii celnej pod nazwą „Północny Wspólny Rynek”,

który przewidywał: zniesienie taryf celnych i wszelkich ograniczeń w handlu między państwami skandynawskimi; utworzenie jednej, zewnętrznej taryfy celnej; koordynowanie polityki inwestycyjnej i finansowej oraz utworzenie wspólnego banku inwestycyjnego. Początkowo wspólny rynek miał obejmować towary stanowiące około 80% wymiany handlowej Danii, Norwegii i Szwecji z 1955 r. Dla niektórych towarów przewidywano wprowadzenie okresu przejściowego – pięć, dziesięć lat. Wspólny rynek nie obejmowałby produktów rolnych, wyrobów rybnych, tekstyliów oraz niektórych wyrobów metalowych.

W połowie 1959 r. odbyły się w Kungälv rokowania państw skandynawskich w tej sprawie. Zakończyły się one fiaskiem na skutek sprzeczności interesów przede wszystkim Danii z interesami Szwecji i Norwegii. Te dwa ostatnie kraje były przeciwne integracji rynku rolno-spożywczego, obawiając się konkurencji prężnego rolnictwa duńskiego. Z drugiej strony, Dania i Norwegia uważały, że mechanizm rynku będzie preferował najbardziej uprzemysłowioną Szwecję. Wreszcie Dania i Szwecja nie zgadzały się na – ich zdaniem – zbyt daleko idące żądania Norwegii, mające na celu zabezpieczenie interesów jej rolnictwa.

Spadek zainteresowania utworzeniem nordyckiego wspólnego rynku nastąpił w drugiej połowie 1959 r., z chwilą przystąpienia Danii, Norwegii i Szwecji do Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu (EFTA).²

Od 1 I 1967 r. zostały zniesione cła na artykuły przemysłowe w ramach EFTA, a więc również między powyższymi państwami skandynawskimi. Realizując to, EFTA faktycznie osiągnęła szczyt możliwości działania, nie była natomiast w stanie zrealizować drugiego celu – zjednoczenia rynków państw EFTA i Wspólnoty Europejskiej, który był niezmiernie ważny dla gospodarki państw skandynawskich. Jednocześnie w 1967 r. załamała się druga runda rokowań Wielkiej Brytanii o przystąpienie do tej Wspólnoty. Tym samym oddaliła się możliwość przystąpienia lub stowarzyszenia się państw skandynawskich z powyższą organizacją.

W tej sytuacji wrócono w Skandynawii do koncepcji utworzenia własnego ugrupowania gospodarczego. Podczas sesji Rady Nordyckiej w lutym 1968 r. Dania wystąpiła z projektem utworzenia nordyckiej organizacji współpracy gospodarczej (Nordisk Ekonomiskt Samarbete), znanej pod skrótem NORDEK. Przez następne półtora roku wypracowano kilka wersji powyższej organizacji. Przewidywały one: utworzenie unii celnej, przy czym taryfa celna miała nie obowiązywać wobec pozostałych państw EFTA oraz nordyckiego wspólnego rynku rolnego, opartego na rozwiązaniach istniejących we Wspólnocie Europejskiej; ustanowienie wspólnego rynku finansowo-kapitałowego wraz ze wspólną

2 Zob. rozdział III niniejszej części.

instytucją finansową; wspólnego poolu atomowego (Atom-SAS); prowadzenie wspólnej polityki gospodarczej i przemysłowej; ujednoczenie prawa gospodarczego państw członkowskich; utworzenie wspólnego programu pomocy dla państw trzecich, prowadzenie wspólnych prac badawczych; utworzenie w ramach organizacji ponadnarodowych organów.

W przeciwieństwie do planów z lat pięćdziesiątych, tym razem zakładano, że ugrupowanie integracyjne obejmuje nie trzy, lecz cztery państwa skandynawskie, tj. Danię, Finlandię, Norwegię i Szwecję.

Największe kontrowersje przy wypracowaniu planu utworzenia tego ugrupowania wywoływały przede wszystkim sprawy rolnictwa i rybołówstwa ze względu na skrajnie sprzeczne interesy, głównie Danii i Norwegii. Siłą napędową idei utworzenia powyższej organizacji była Szwecja, która gotowa była udzielić wiele koncesji na rzecz pozostałych państw za zgodę utworzenia NORDEK. Mając najbardziej rozwiniętą gospodarkę, spodziewała się ona największych korzyści z funkcjonowania tej organizacji. Również Dania aktywnie działała na rzecz utworzenia NORDEK, widząc w nim dużą szansę podniesienia swego eksportu rolnego. Jednak część duńskich kół przemysłowych była przeciwko tej idei, uważając że wprowadzenie wspólnej taryfy celnej spowoduje wzrost cen importowych surowców, a tym samym wzrost kosztów produkcji. Takie same argumenty wysuwały norweskie koła przemysłowe. Przeciwko tej organizacji występowali też norwescy i fińscy producenci rolni, którzy uważali, że eksport rolny Danii spowoduje poważne zakłócenia w gospodarce rolnej tych państw. Norwegia z kolei dążyła do maksymalnego zabezpieczenia interesów jej rybołówstwa, co napotykało opory Danii, a w pewnym stopniu również Szwecji. Finlandia podchodziła do powyższych spraw z dużą rezerwą, mając wątpliwości, czy udział w tego typu ugrupowaniu nie zaszkodzi jej polityce niezaangażowania.

24 VII 1969 r. międzyskandynawski komitet ekspertów przekazał rządowi państw skandynawskich projekt traktatu powołującego do życia Nordycką Unię Ekonomiczną (NORDEK). Projekt miał wejść w życie od 1 stycznia 1971 r., po uprzednim ratyfikowaniu go przez powyższe cztery państwa. Miał być zawarty na dziesięć lat. Zrezygnowano w nim z koncepcji utworzenia organów ponadnarodowych i z utworzenia przez państwa skandynawskie wspólnego poolu atomowego (Atom-SAS). Wspólna taryfa celna miała obowiązywać wobec państw trzecich od 1 I 1972 r., ogólne zaś zasady polityki rolnej i finansowania rolnictwa – od 1 I 1974 r. Nie osiągnięto wówczas jeszcze zgody co do dalszych etapów realizacji unii gospodarczej.

W grudniu 1969 r. Francja zrezygnowała z opozycji wobec koncepcji przystąpienia Wielkiej Brytanii, Danii, Norwegii i Irlandii do Wspólnoty Europejskiej.

skiej. Dążąc do przystąpienia lub stowarzyszenia się z tą Wspólnotą Dania, Norwegia i Szwecja chciały jednocześnie powiązać NORDEK ze Wspólnotą.

5 II 1970 r. na sesji Rady Nordyckiej w Reykjavíku zostało zawarte wstępne porozumienie między rządami powyższych czterech państw skandynawskich o utworzeniu NORDEK. 25 III 1970 r. rząd Finlandii postanowił jednak nie podpisywać tego traktatu uważając, że w świetle ewentualnego wejścia Danii i Norwegii do Wspólnoty Europejskiej oraz powiązania NORDEK z tą Wspólnotą, obecność Finlandii w tej organizacji może zagrozić jej polityce niezaangażowania.

Dania, Norwegia i Szwecja podejmowała jeszcze wysiłki na rzecz utworzenia powyższej organizacji w zmniejszonym składzie, tj. bez Finlandii, pod nazwą SKANDEK. Idea ta upadła jednak z powodu powszechnej jej krytyki. Obawiano się mianowicie, że jej realizacja spowoduje m.in. „osamotnienie” gospodarcze Finlandii. Wpłynął na to również fakt, że jedynie Dania ostatecznie przystąpiła do Wspólnoty Europejskiej z dniem 1 I 1973 r.

Od tej pory ostatecznie zaniechano prób utworzenia przez kraje nordyckie unii celnej czy wspólnego rynku, a niektóre ich elementy były realizowane pośrednio, tj. poprzez udział w przedsięwzięciach integracyjnych realizowanych w innych europejskich ugrupowaniach gospodarczych. I tak w 1970 r. do Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu przystąpiła Islandia, a w 1985 r. – Finlandia, w rezultacie czego cztery państwa nordyckie zniosły w ramach tej organizacji (a więc także między sobą) cła na towary przemysłowe. Z kolei w latach 1972–1973 zawarły one ze Wspólnotą Europejską umowy o utworzeniu strefy wolnego handlu na artykuły przemysłowe, co oznaczało, że zniosły także cła w obrocie towarowym z Danią.

Z kolei 1 I 1994 r. wszedł w życie układ w sprawie utworzenia Europejskiego Obszaru Gospodarczego,³ w wyniku którego państwa członkowskie Wspólnoty Europejskiej oraz Finlandia, Islandia, Norwegia, Szwecja i Austria postanowiły doprowadzić do swobodnego obrotu między sobą towarów przemysłowych, siły roboczej, kapitału i usług.

Od początku lat siedemdziesiątych kraje nordyckie poczęły tworzyć szereg wspólnych instytucji zajmujących się finansowaniem rozwoju gospodarczego, badaniami gospodarczymi, normalizacją. Po kilkunastu latach negocjacji 15 grudnia 1975 r. została podpisana umowa, powołująca do życia Nordycki Bank Inwestycyjny, który rozpoczął działalność 9 VI 1976 r. Głównymi siłami tej idei były szwedzkie koła gospodarcze, a w latach siedemdziesiątych także koła norweskie, wzbogacone na wydobyciu norweskiej ropy naftowej na Morzu Północnym. Podstawowym celem Banku jest intensyfikacja współpracy państw nordyckich przy

3 Zob. rozdział IV niniejszej części.

realizacji przedsięwzięć będących przedmiotem wspólnego zainteresowania. Działalność Banku koncentruje się na finansowaniu rozbudowy systemu energetycznego na północnych obszarach na pograniczu norwesko–szwedzkim, rozbudowie sieci elektrowni wodnych w Islandii, rozbudowie kopalnictwa i zakładów przetwórstwa metali kolorowych oraz przemysłu drzewnego. Ponadto finansuje on wszelkie przedsięwzięcia służące podniesieniu konkurencyjności eksportu państw nordyckich.

Od 1982 r. Bank udziela pożyczek wiarygodnym kredytowo krajom rozwijającym się oraz państwom Europy środkowo–wschodniej. Pożyczki te mogą być udzielane do 25 lat na pokrycie do 50% kosztów projektu i są w 90% gwarantowane przez rządy państw nordyckich. Może też udzielać pożyczek inwestycyjnych, na zasadach komercyjnych, przedsiębiorstwom nordyckim, realizującym projekty inwestycyjne poza obszarem państw nordyckich oraz sektorowi prywatnemu w państwach nadbałtyckich.

Kapitał banku pierwotnie wynosił 800 mln Specjalnych Praw Ciągnięcia (SDR),⁴ w 1995 r. – 2,4 mld SDR. Udział państw członkowskich w jego kapitale zakładowym jest proporcjonalny do ich dochodu narodowego brutto.

W celu popierania kooperacji między przedsiębiorstwami z państw członkowskich oraz maksymalnie efektywnego wykorzystywania środków dla rozwoju technologii w 1973 r. został utworzony Nordycki Fundusz Przemysłowy. Jego kapitał wynosi 50 mln koron szwedzkich. Udziela on dotacji i pożyczek na badania i wprowadzenie w życie projektów, służących więcej niż jednemu państwu członkowskiemu. W 1973 r. powołano do życia NORDTEST, zajmujący się badaniami technicznymi i standaryzacją.

Wreszcie w 1980 r. powstała Rada Badań Ekonomiki Nordyckiej, która zajmuje się promowaniem badań współzależności między ekonomikami poszczególnych państw członkowskich.

W nikłym stopniu, mimo podejmowania wielu wysiłków, udało się zliberalizować przepływ kapitału między krajami nordyckimi. Istnieje natomiast ścisła współpraca między organami finansowymi krajów nordyckich (np. odbywają się regularne spotkania ministrów finansów oraz spotkania prezesów centralnych banków nordyckich).

Kraje nordyckie prowadzą szczególnie intensywną działalność na rzecz rozwoju gospodarczego północnych ich obszarów oraz wspólnych obszarów przygranicznych. Promują i finansują wspólne przedsięwzięcia na rzecz rozbudowy infrastruktury telekomunikacyjnej, transportowej i energetycznej w tych regionach, roz-

4 Umowna jednostka rozliczeniowa utworzona przez Międzynarodowy Fundusz Walutowy (IFM).

wój współpracy administracji oraz rozwój handlu w graniczących ze sobą regionach.

Zaawansowana jest integracja w dziedzinie energetyki. Wspólnie sfinansowano budowę szeregu elektrowni, jak też rozbudowę sieci przekazywania energii elektrycznej. Dotyczy to szczególnie północnych regionów krajów skandynawskich. W 1957 r. utworzono Komitet do spraw Pokojowego Wykorzystania Energii Atomowej. Za jego pośrednictwem państwa nordyckie zakupują paliwo jądrowe do swych reaktorów atomowych, opracowują zasady ich eksploatacji, normy bezpieczeństwa w tym zakresie.

W 1986 r. podjęto realizację pierwszego, a w 1989 r. drugiego wieloletniego programu współpracy gospodarczej państw nordyckich. Przewidują one: rozbudowę (głównie na północy) sieci energetycznej i gazowej; zniesienie wszelkich ograniczeń utrudniających funkcjonowanie wspólnego rynku pracy; działanie na rzecz podniesienia konkurencyjności przemysłów nordyckich; podjęcie wspólnych inwestycji infrastrukturalnych (budowę połączeń drogowych i kolejowych). W 1948 r. powstało wspólne towarzystwo lotnicze państw skandynawskich – SAS.

b. Integracja w dziedzinie transportu i telekomunikacji. W 1958 r. została zawarta konwencja, znosząca obowiązek posiadania paszportów i wiz również dla obywateli państw nienordyckich przy podróżowaniu w obrębie państw skandynawskich. W tym samym roku zniesiono wymóg posiadania jakichkolwiek dokumentów poza prawem jazdy przy podróżowaniu pojazdami mechanicznymi na tym obszarze. W 1953 r. kraje nordyckie zawarły konwencję regulującą problemy transportu towarów wzdłuż ich wybrzeża. W 1964 r. ujednolicono opłaty za transport towarów koleją oraz taryfy tranzytowe. W tym samym roku podpisano konwencję ustanawiającą z terytoriów państw nordyckich (z wyjątkiem Islandii) jednolity obszar ubezpieczeniowy w odniesieniu do wypadków powstałych w czasie podróżowania przez ich terytorium pojazdami mechanicznymi. Pod koniec lat sześćdziesiątych ustanowiono wspólne przepisy ruchu drogowego, jak też utworzono wspólne centrum badawcze zajmujące się problemami bezpieczeństwa ruchu drogowego.

Dania, Norwegia i Szwecja zbudowały wspólnie stację pływającą na Morzu Północnym, której zadaniem jest czuwanie nad bezpieczeństwem żeglugi statków na tym morzu oraz prowadzenie badań meteorologicznych.

W 1973 r. zawarto konwencję, na podstawie której podjęto budowę stałego połączenia drogowego przez Cieśninę Sund między Danią i Szwecją, która przewidywała m.in. wybudowanie dziesięciokilometrowego mostu z Malmö do wyspy Saltholm, leżącej w środku tej cieśniny, a następnie ośmiokilometrowego tunelu do Kopenhagi. Ponadto przewidywała ona wybudowanie do końca lat osiemdziesiątych tunelu kolejowego przez powyższą cieśninę między Helsinborgiem po

stronie szwedzkiej i Helsingorem po stronie duńskiej. Realizacja tych przedsięwzięć została zakończona w lipcu 2000 r.

6 XI 1972 r. została zawarta przez wszystkie kraje nordyckie umowa w sprawie współpracy w dziedzinie transportu i komunikacji lądowej, powietrznej i morskiej, łączności pocztowej i telekomunikacji, z wyłączeniem problemów bezpieczeństwa na drogach oraz polityki morskiego i powietrznego transportu międzynarodowego. Jej celem było wzmocnienie i rozszerzenie współpracy tych państw na rzecz uproszczenia i zwiększenia efektywności ich transportu i komunikacji.

Od lat siedemdziesiątych po dzień dzisiejszy kraje nordyckie wspólnymi siłami, niezwykle intensywnie rozbudowują sieć dróg oraz połączenia telekomunikacyjne na północnych ich obszarach.

1. stycznia 1989 r. weszła w życie umowa istotnie liberalizująca opłaty drogowe pobierane w transporcie między krajami nordyckimi.

c. Zbliżanie i ujednoczanie polityki socjalnej. W związku z ustanowieniem wspólnego rynku siły roboczej w 1954 r. między czterema państwami skandynawskimi podjęto jednocześnie intensywne prace na rzecz zbliżenia i ujednoczenia polityki socjalnej tych państw. Chodziło przede wszystkim o zapewnienie obywatelom państw pracującym w innych państwach tych samych uprawnień socjalnych, które mają obywatele państwa pobytu. W ich rezultacie w 1955 r. została podpisana konwencja w sprawie ubezpieczeń społecznych, która wprowadziła jeden wspólny system bezpłatnych usług lekarskich, emerytur, świadczeń socjalnych w razie choroby, inwalidztwa, nieszczęśliwego wypadku, brzemienności i okresu macierzyństwa, rent dla sierot, itp. Zastąpiła ona szesnaście wielostronnych i dwustronnych umów międzynarodowych. W 1966 r. konwencja została uzupełniona i rozszerzona dodatkowym protokołem. W 1981 r. została ona zmodyfikowana. Powyższym systemem zostały objęte zawody (w tym lekarze, dentyści, farmaceuci, pielęgniarki, architekci, notariusze), w przypadku których nie obowiązywała konwencja z 1954 r. o wspólnym rynku siły roboczej. W związku z utworzeniem Europejskiego Obszaru Gospodarczego, na terenie którego poczęły obowiązywać dyrektywy Wspólnoty Europejskiej w sprawach socjalnych, państwa nordyckie zawarły w czerwcu 1992 r. nową konwencje o ubezpieczeniach socjalnych.

W 1975 r. została zawarta umowa między krajami nordyckimi w sprawie świadczeń socjalnych dla kobiet będących w ciąży i w okresie macierzyństwa. W tym samym roku utworzono Nordycka Radę do spraw Medycyny, której celem jest działanie na rzecz polepszenia działalności służby zdrowia w powyższych krajach.

W 1987 r. w życie weszła tzw. nordycka konwencja językowa. Zezwala ona obywatelom jednego państwa nordyckiego, przebywającego na stałe lub czasowo

w innym państwie nordyckim do używania języka swego kraju z organami państwowymi i samorządowymi państwa pobytu.

W latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych utworzono kilkanaście wyspecjalizowanych instytucji, zajmujących się szkoleniem kadr do prowadzenia działalności w dziedzinie socjalnej, różnego typu ośrodki szkoleniowe, w tym rehabilitacji zawodowej.

d. Ujednocianie ustawodawstwa. Kraje nordyckie doprowadziły do szerokiej unifikacji prawa w takich dziedzinach, jak: prawo finansowe, majątkowe, rodzinne, procedura cywilna i karna, obywatelstwo, ubezpieczenia socjalne, prawo autorskie, lotnicze, prawo drogowe. W związku z tym kraje nordyckie zawarły kilkadziesiąt konwencji, w tym np.:

- konwencję o daleko idącej pomocy prawnej przy ściganiu wykroczeń i ekstradycji (1958 r.), która uzupełniała konwencję krajów nordyckich z 1948 r. w sprawie uznawania wyroków sądów państw nordyckich;
- kilkanaście konwencji dotyczących poszczególnych instytucji prawa handlowego, jak: znaków towarowych, wzorów przemysłowych, sprzedaży, kontraktów, patentów; na podstawie porozumienia w sprawie patentów (1964 r.), patent uznany w jednym kraju jest automatycznie ważny w pozostałych krajach nordyckich; w 1959 r. został utworzony wspólny organ patentowy, mogący podejmować decyzje w imieniu wszystkich analogicznych organów narodowych;
- omówioną wyżej konwencję w sprawie ubezpieczeń społecznych (1955 r.);
- umowę przyznającą obywatelom krajów nordyckich, zamieszkałym w innym kraju nordyckim, czynne i bierne prawo wyborcze do organów administracji i samorządów lokalnych w państwie zamieszkania (1973 r.).

Działalność na rzecz ujednoczenia prawa krajów nordyckich prowadzi szereg stałych wspólnych instytucji, w tym np. Rada do spraw Kryminologii, Nordycki Instytut Prawa Morskiego, Stały Komitet Prawa Karnego.

e. Ujednocianie polityki w zakresie ochrony środowiska. 19 II 1974 r. Dania, Finlandia, Norwegia i Szwecja podpisały umowę w sprawie ochrony środowiska, która weszła w życie w październiku 1976 r. Reguluje ona działalność krajów nordyckich na rzecz zwalczania lub limitowania działalności szkodliwej dla naturalnego środowiska człowieka. W 1978 r. ustalono jednolite zasady określania natężenia hałasu powodowanego przez ruch drogowy, celem eliminowania nadmiernego hałasu. W 1982 r. powołano do życia Nordycki Instytut Badawczy do spraw Środowiska Pracy. W 1989 r. zawarto konwencję w sprawie środowiska pracy.

W latach osiemdziesiątych Dania i Szwecja zawarły umowę w sprawie zwalczania zanieczyszczenia cieśniny Sund, zaś Finlandia i Szwecja w sprawie ochrony środowiska Zatoki Botnickiej.

W 1988 r. Nordycka Rada Ministrów zaaprobowała wieloletni plan współpracy krajów nordyckich w zakresie ochrony środowiska, a w 1989 r. z jej inicjatywy podjęto akcję na rzecz produkowania przez producentów z krajów nordyckich produktów przyjaznych środowisku. Polega ona na przyznawaniu takim produktom znaku Nordyckiego Łabędzia. Do końca 2003 r. przyznano taki znak ponad 1100 produktom.

W 1990 r. została utworzona Nordycka Korporacja Finansowa Ochrony Środowiska, celem udzielenia pomocy finansowej państwom Europy Środkowo-wschodniej w realizacji inwestycji na rzecz ochrony środowiska. Udziela ona pomocy w realizacji tych projektów, w których bierze udział co najmniej jeden partner z państw nordyckich. Do 1998 r. zaakceptowała ona udzielenie pomocy dla 76 projektów realizowanych w Polsce, Czechach, Słowacji, Litwie, Łotwie, Estonii i Rosji.

W 1994 r. postanowiono przedłużyć działalność Korporacji do r. 2001, przy czym zwiększono jej kapitał do 80 mln. ECU.⁵

W 1995 r. rozpoczęto realizację próbnego programu udzielania pomocy finansowej na zasadach komercyjnych dla realizacji projektów służących ochronie środowiska, który w 1998 r. został przekształcony w stałą instytucję pod nazwą Nordycki Fundusz na Rzecz Rozwoju Ochrony Środowiska.

f. Współpraca w dziedzinie oświaty, nauki i kultury. Jest ona bardziej zaawansowana niż w krajach zachodnich. Polega ona na:

- uzgadnianiu od lat sześćdziesiątych przez stosowne instytucje krajów nordyckich programów nauczania oraz wymogów egzaminacyjnych w szkołach podstawowych i średnich, a w pewnym stopniu także w szkołach wyższych; uzgodnienia powyższe są obowiązkowe; w 1988 r. Nordycka Rada Ministrów uchwaliła wieloletni plan działania w zakresie rozwoju współpracy kulturalnej i oświatowej. Jednym z jej celów było doprowadzenie do utworzenia na terenie krajów nordyckich jednolitego obszaru edukacyjnego. Jego realizacja doprowadziła do podpisania w 1992 r. konwencji w sprawie kształcenia na szczeblu średnim, a w 1994 r. – konwencji w sprawie kształcenia na szczeblu wyższym;
- ustanowieniu i finansowaniu prawie że dwudziestu wspólnych uczelni, instytutów badawczych i podyplomowych instytutów specjalistycznych. Do

5 Europejska Jednostka Walutowa utworzona w ramach Wspólnot Europejskich – zob. rozdział VI części pierwszej.

najbardziej znanych należą: Nordycki Instytut Fizyki Teoretycznej w Kopenhadze, Nordyckie Studium Dziennikarzy w Aarhus, Nordycki Instytut Folkloru w Helsinkach, Nordyckie Kolegium Higieny w Goeteborgu, Nordycki Instytut Prawa Morskiego w Oslo, Nordycki Instytut Planowania Socjalnego w Sztokholmie, Nordycki Instytut Afryki w Uppsali, Nordycki Instytut Studiów Azjatyckich w Kopenhadze;

- uzgadnianiu od lat sześćdziesiątych przez stosowne instytucje krajów nordyckich programów nauczania oraz wymogów egzaminacyjnych w szkołach podstawowych i średnich, a w pewnym stopniu także w szkołach wyższych; uzgodnienia powyższe są obowiązkowe; w 1988 r. Nordycka Rada Ministrów uchwaliła wieloletni plan działania w zakresie rozwoju współpracy kulturalnej i oświatowej. Jednym z jej celów było doprowadzenie do utworzenia na terenie krajów nordyckich jednolitego obszaru edukacyjnego. Jego realizacja doprowadziła do podpisania w 1992 r. konwencji w sprawie kształcenia na szczeblu średnim, a w 1994 r. – konwencji w sprawie kształcenia na szczeblu wyższym;
- koordynowaniu i promowaniu programów informacyjnych o krajach nordyckich oraz programów oświatowych i kulturalnych w radiu, telewizji i prasie w tych krajach, aktywnej wymianie stosownych materiałów na ten temat między powyższymi instytucjami. Działalność ta jest koordynowana przez wspólną instytucję - Nordvision;
- promowaniu produkcji filmów nordyckich; w tym celu został utworzony Nordycki Fundusz Filmowy;
- prowadzeniu wspólnych akcji rozpowszechniania w świecie nordyckiej literatury pięknej, sztuki, folkloru, m.in. poprzez organizowanie wspólnych wystaw kulturalnych, finansowanie tłumaczenia literatury nordyckiej na inne języki;
- publikowaniu informacji o nowych pozycjach w literaturze nordyckiej w wydawanym od 1993 r. periodyku „Nordisk Literatur”;
- utworzeniu tzw. Domów Nordyckich (wspólnych ośrodków kulturalnych państw nordyckich) w Reykjaviku i Torshavn oraz wspólnych ośrodków kulturalno-informacyjnych w poszczególnych stolicach tych państw, instytutów nordyckich na Wyspach Alandzkich i Grenlandii;
- przyznawaniu nagród Rady Nordyckiej w dziedzinie literatury (rocznie od 1962 r.), muzyki (co trzy lata od 1963 r.), filmu (co trzy lata od 1990 r.);
- finansowaniu wymiany kulturalnej między państwami nordyckimi, propagowaniu sztuki nordyckiej w państwach trzecich, finansowaniu wspólnych badań w dziedzinie kultury i sztuki, przydzielaniu stypendium wybitnie uzdolnionym studentom i młodym naukowcom.

Większość powyższego typu przedsięwzięć jest finansowanych przez Nordycki Fundusz Kultury, utworzony w 1965 r. Jest on zarządzany przez Komitet międzynarodowy pod kontrolą Rady Nordyckiej. W 2001 r. jego budżet wynosił 55 mln koron duńskich.

Natomiast wspólne wyższe uczelnie i instytuty oraz kursy szkoleniowe oraz wiele innego typu stałych wspólnych akcji kulturalno-oświatowych są finansowane z budżetu nordyckiej współpracy kulturalnej Nordyckiej Rady Ministrów.

15 III 1971 r. rządy krajów nordyckich zawarły umowę o współpracy kulturalnej, zmodyfikowaną w 1981 i 1985 r. Na jej podstawie został powołany cały system organizacyjny dla rozwijania tej współpracy, na którego czele stoi Rada Ministrów, zbierająca się raz w roku. Pracą bieżącą kieruje Komitet Wyższych Urzędników; sprawy administracyjne prowadzi Sekretariat na czele z dyrektorem, z siedzibą w Kopenhadze.

g. Współpraca w dziedzinie polityki zagranicznej i obronnej. Jak już wielokrotnie wspomniano, kraje nordyckie w zasadzie unikały podejmowania współpracy – szczególnie w formie instytucjonalnej – w dziedzinie polityki zagranicznej i obronnej. Jeśli chodzi o politykę obronną, to wyjątek stanowiła druga połowa lat czterdziestych. Mianowicie w latach 1948–1949 działał Skandynawski Komitet Obrony, którego celem miało być doprowadzenie do utworzenia sojuszu obronnego państw skandynawskich. Na początku 1949 r. Szwecja zaproponowała Danii i Norwegii utworzenie Skandynawskiego Paktu Obronnego. Istotą tej propozycji było utrzymanie należności Skandynawii wobec przygotowań do utworzenia Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego, jak też niezależności od nacisków ze strony ZSRR. W związku jednak z tym, że w 1949 r. Dania, Islandia i Norwegia przystąpiły do tej organizacji, sojusz obronny państw skandynawskich nie doszedł do skutku.

Sytuacja powyższa wynikała z faktu, że jak już wyżej stwierdzono, Dania, Islandia i Norwegia są członkami Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego, a więc organizacji militarnej, zaś Szwecja prowadziła politykę państwa neutralnego, zaś Finlandia – politykę niezaangażowaną.

Z kolei jeśli chodzi o współpracę w zakresie polityki zagranicznej, to ograniczała się ona cały czas do koordynowania na forum Rady Nordyckiej lub nordyckiej Rady Ministrów, w oparciu o stosowne postanowienia umowy o współpracy tych państw z 23 III 1962 r., ich stanowiska wobec problemów, głównie gospodarczych i technicznych, będących przedmiotem obrad organizacji i konferencji międzynarodowych, szczególnie zaś: Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu, Organizacji Narodów Zjednoczonych i szeregu jej organizacji wyspecjalizowanych oraz Organizacji Współpracy i Rozwoju Gospodarczego (OECD).

Zazwyczaj udawało się wypracować wspólne stanowisko wobec większości dyskutowanych tam spraw. Niekiedy zdarzały się przypadki, że państwa nordyckie wysyłały wspólną delegację na niektóre konferencje (np. na rokowania w sprawie obniżki taryf celnych w ramach tzw. rundy Kennedy'ego w latach 1966–1967).

Ponadto kraje nordyckie koordynują swoją politykę udzielania pomocy technicznej krajom trzecim.

Po raz pierwszy po II wojnie światowej, w 1992 r., na forum Rady Nordyckiej dyskutowano koncepcję nordyckiej polityki zagranicznej, w tym problemy bezpieczeństwa tych państw. W 1993 r. Szwecja zaproponowała, by współpracę krajów nordyckich rozciągnąć na kontrolę przestrzeni powietrznej nad Bałtykiem oraz na systemy obronne tych państw. W grudniu 1994 r. ministrowie obrony państw nordyckich podpisali porozumienia o współpracy w dziedzinie zaopatrzenia w sprzęt wojskowy oraz o współpracy naukowo–badawczej w zakresie rozwoju technologii zbrojeniowych.

h. Współpraca krajów nordyckich z państwami i obszarami ościennymi.

W związku z upadkiem komunizmu kraje nordyckie już na początku lat dziewięćdziesiątych podjęły intensywną współpracę z państwami i obszarami ościennymi. Sprowadza się ona z jednej strony do udzielania tym krajom pomocy finansowej dla realizacji określonych projektów, zazwyczaj w których biorą udział także instytucje nordyckie. Z drugiej strony do tworzenia więzi instytucjonalnych między tymi krajami a państwami ościennymi, które mają prowadzić do wypracowania i realizacji wspólnych programów lub które służą propagowaniu wiedzy o krajach nordyckich.

I tak w 1992 r. Rada Nordycka podjęła regularną współpracę z parlamentami Litwy, Łotwy i Estonii. W połowie lat dziewięćdziesiątych kraje nordyckie ustanowiły nordyckie biura informacyjne w Wilnie, Rydze i Tallinie oraz w Sankt Petersburgu.

W 1993 r. kraje nordyckie zawarły wspólnie z Rosją i Kanadą porozumienie o podjęciu współpracy w rejonie Morza Barentsa. Dopiero jednak w kwietniu 1999 r. odbyła się w Alta (Norwegia) pierwsza konferencja, poświęcona wypracowaniu konkretnych przedsięwzięć na podstawie powyższej konwencji.

Pod koniec lat osiemdziesiątych Nordycki Bank Inwestycyjny rozpoczął udzielanie pożyczek inwestycyjnych także na projekty realizowane w krajach Europy środkowo–wschodniej. Od 1991 r. Nordycka Korporacja Finansowa Ochrony Środowiska wspomaga finansowo projekty ochrony środowiska w rejonie Morza Bałtyckiego. W 1994 r. kraje nordyckie ustanowiły specjalny program stypendiów dla studentów z krajów bałtyckich. Wreszcie w 1999 r. Nordycka Rada Ministrów uchwaliła Bałtycki Program Inwestycyjny, na realizację którego

przeznaczono 100 mln ECU. Celem jego jest wspomaganie rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w rejonie Morza Bałtyckiego.

3. Perspektywy rozwoju integracji krajów nordyckich po 1994 r.

1 stycznia 1995 r. Finlandia i Szwecja stały się członkami Unii Europejskiej, w rezultacie czego większość krajów nordyckich – gdyż ponadto Dania była członkiem Wspólnot Europejskich od 1 stycznia 1973 r. – należy do Unii. Fakt ten nie oznaczał jednak rozpoczęcia się procesów dezintegracyjnych między powyższymi trzema państwami a Norwegią i Islandią. Od 1993 r. wszystkie bowiem powyższe państwa tworzą wspólnie z państwami Unii Europejskiej wspomniany już wyżej Europejski Obszar Gospodarczy, w ramach którego dąży się do utworzenia swobodnego przepływu towarów przemysłowych, siły roboczej, kapitału i usług.

Jest jednak rzeczą zrozumiałą, że w przypadku Danii, Finlandii i Szwecji nastąpi przyśpieszenie i rozszerzenie integracji z pozostałymi krajami członkowskimi Unii. Wyrażać się to będzie przede wszystkim w udziale we wspólnej polityce rolnej i szeregu innych wspólnych politykach gospodarczych, budowie unii walutowej, udziale w limitowanej wspólnej polityce zagranicznej i obronnej, współpracy w dziedzinie sprawiedliwości i spraw wewnętrznych.

W tej sytuacji jest oczywiste, że dotychczasowe znaczenie procesów współpracy i integracji w życiu krajów nordyckich w wielu dziedzinach poczęło się zmniejszać. Jednocześnie jednak w szeregu dziedzinach nadano im większy rozmach, z drugiej zaś strony rozszerzono tą współpracę na obszary pozanordyckie. Na forum Zgromadzenia Rady Nordyckiej w 1992 r. ustalono, że od 1995 r. ich współpraca i integracja ma składać się z trzech filarów.

W ramach pierwszego filaru współpraca i integracja ma koncentrować się w regionie nordyckim, a dotyczyć umacniania nordyckiej wspólnoty i tożsamości, ochrony środowiska, ochrony konsumenta, kultury i oświaty, rozbudowy infrastruktury transportowej, komunikacyjnej i telekomunikacyjnej, szczególnie na terenach północnych ich obszarów.

Filar drugi obejmuje współpracę państw nordyckich z obszarami sąsiednimi, a więc Litwą, Łotwą i Estonią oraz z północno-zachodnimi obszarami Rosji oraz regionem arktycznym. Koncentruje się on głównie na umacnianiu oraz rozwijaniu demokracji i gospodarki rynkowej w tym regionie, racjonalnym wykorzystaniu zasobów naturalnych oraz rozwijaniu współpracy między tym regionem a Unią Europejską.

Filar trzeci obejmuje wspólne działania państw i instytucji nordyckich poza regionem nordyckim w prezentowaniu idei i inicjatyw nordyckich w przypadkach, kiedy wspólne działania są bardziej efektywne, niż działania poszczególnych państw lub instytucji nordyckich.

4. Instytucje współpracy i integracji krajów nordyckich

Jak już wyżej kilkakrotnie sygnalizowano, specyfiką integracji nordyckiej było rozpoczynanie jej na zasadzie oddolnych inicjatyw, unikanie tworzenia instytucji międzynarodowych wyposażonych w różnego typu uprawnienia ponadnarodowe, nie mówiąc już o utworzeniu jednej centralnej organizacji, która wytyczałaby zakres, etapy i tempo tej integracji. Aktualnie istnieje kilkadziesiąt różnego typu i statusu organizacji, działających na rzecz lub koordynujących i nadzorujących tę integrację.

A. Narodowe organizacje pozarządowe

Powstały one najwcześniej, zawsze spontanicznie a nie z odgórnej inspiracji. Do najważniejszych należą wspomniane już stowarzyszenia nordyckie (po jednym w każdym kraju), składające się z polityków, intelektualistów, przemysłowców, finansistów, handlowców, producentów rolnych. Ponadto w każdym kraju istnieje po kilkadziesiąt różnego typu branżowych stowarzyszeń, działających na rzecz rozwoju integracji w danej branży.

Propagują one ideę integracji nordyckiej wśród społeczeństwa poprzez organizowanie różnego typu akcji w środkach masowego przekazu, opracowywanie i wydawanie publikacji, organizowanie konferencji i seminariów, wywieranie nacisku (petycje, spotkania, demonstracje) na odpowiednie instytucje pozarządowe i rządowe, by ich postulaty były zrealizowane.

B. Międzynarodowe instytucje pozarządowe

Instytucje powyższe istnieją, z reguły po jednej, w poszczególnych dziedzinach życia gospodarczego, społecznego, kulturalnego i innych państw nordyckich. Do najważniejszych należy Nordycki Komitet Współpracy Ekonomicznej. Ich sposób działania jest analogiczny, jak narodowych organizacji pozarządowych. Ponadto koordynują one działalność narodowych organizacji pozarządowych na rzecz integracji nordyckiej, zgłaszają propozycje i usiłują wywierać naciski na Nordycką Radę Ministrów i Radę Nordycką.

Ponadto istnieje ponad 20 różnego typu wspólnych instytucji w dziedzinie oświaty, nauki, kultury, spraw socjalnych i ochrony zdrowia (np. wspólne uczelnie, ośrodki studiów podyplomowych, ośrodki badawcze, dokumentacyjne i informacyjne), które kształcą kadry dla koordynowania, zarządzania lub działania w

zintegrowanych dziedzinach życia względnie ich dalszego integrowania, badania stanu i możliwości rozwoju integracji nordyckiej, jej propagowania.

C. Instytucje międzyrządowe

Z inicjatywy rządów krajów nordyckich, Nordyckiej Rady Ministrów lub Rady Nordyckiej utworzono kilkanaście organizacji, o statusie samodzielnych instytucji, których zadaniem jest inicjowanie względnie także koordynowanie i nadzorowanie lub wspomaganie (finansowo lub koncepcyjnie) procesów integracyjnych w poszczególnych dziedzinach życia krajów nordyckich. Do tego typu instytucji należą np.: Nordycki Bank Inwestycyjny, Nordycki Fundusz Przemysłowy, Komitet do spraw Współpracy w Dziedzinie Rolnictwa, Komitet do spraw Pokojowego Wykorzystania Energii Atomowej.

D. Rada Nordycka i Nordycka Rada Ministrów

Rada Nordycka i Nordycka Rada Ministrów są najważniejszymi instytucjami współpracy i integracji krajów nordyckich oraz jedynymi, które w zasadzie mają kompetencje uniwersalne.

a. Rada Nordycka. Z chwilą zintensyfikowania współpracy i integracji krajów nordyckich po II wojnie światowej, zaczęły nasilać się głosy o konieczności utworzenia stałej konsultatywnej organizacji rządów i parlamentów państw nordyckich do spraw współpracy i integracji między nimi. Podczas 28 sesji Północnej Unii Międzyparlamentarnej w sierpniu 1951 r. z inicjatywą w tej sprawie wystąpił były duński premier, H. Hedtoft, w imieniu duńskiej grupy posłów socjaldemokratycznych. Unia zaaprobowała tę ideę i w 1951 r. komisja powołana spośród jej członków opracowała statut organizacji, który został przedstawiony rządowi państw nordyckich i w marcu 1952 r. był on przedmiotem obrad konferencji ministrów spraw zagranicznych Danii, Norwegii, Szwecji i Islandii. Został on zaakceptowany z niewielkimi zmianami i w tym samym roku uchwalony przez parlamenty tych państw. Rada Nordycka powstała więc nie w wyniku podpisania i ratyfikacji umowy międzynarodowej, lecz w wyniku jednostronnych rezolucji parlamentów poprzedzonych rokowaniami dyplomatycznymi. W lutym 1953 r. Rada Nordycka rozpoczęła działalność.

Parlamentarzyści fińscy brali czynny udział w pracach nad przygotowaniem projektu Rady Nordyckiej w ramach Północnej Unii Międzyparlamentarnej. Finlandia nie przystąpiła jednak w 1952 r. do Rady ze względu na nieprzychylnie stanowisko ZSRR wobec tej organizacji. Uczyniła to dopiero w 1955 r.

Statut Rady Nordyckiej był modyfikowany w 1955 r., 1957 r. i 1969 r. Na podstawie ostatnich poprawek w skład Rady Nordyckiej od 1 stycznia 1970 r.

weszły Wyspy Alandzkie należące do Finlandii i Wyspy Owcze, należące do Danii. Mają one dużą anatomię w ramach tych państw.

1 VII 1971 r. przyjęty został nowy statut Rady Nordyckiej. Został on włączony do umowy o współpracy krajów nordyckich w dziedzinie prawnej, socjalnej, gospodarczej, komunikacyjnej i w innych dziedzinach, zawartej 23 III 1962 r. w Helsinkach, jako jej część składowa (art. 39–54), na podstawie poprawek do tej umowy, podpisanych 13 II 1971 r. przez rządy powyższych krajów.

Zadania, funkcje i zasady działania. Zadania Rady Nordyckiej są określone w jej statucie bardzo ogólnikowo. W wersji pierwotnej stanowił on jedynie, że Rada ma umożliwiać parlamentom oraz rządów przeprowadzenie konsultacji „w sprawach wymagających wspólnych akcji wszystkich lub części z tych państw”. W wersji z 1971 r. stwierdza on, że Rada Nordycka stanowi forum współpracy rządów i parlamentów państw nordyckich. Jest ona ciałem „inicjującym i doradczym w sprawach dotyczących współpracy między powyższymi państwami lub niektórymi z nich, szczególnie zaś wynikających z tej (tj. z 1962 r.) i innych umów”.

Statut nie precyzuje zatem dokładnie zakresu działania Rady. Ze sformułowań pierwotnej wersji statutu wynikało, że mogła ona zajmować się wszystkimi problemami interesującymi państwa nordyckie. Wersja statutu z 1972 r. uściśla nieco ten zakres stwierdzając, że może ona inicjować i doradzać przedsięwzięcia na rzecz rozwoju współpracy wszystkich lub niektórych państw w zakresie problemów, którymi będą one zainteresowane, a szczególnie wynikających z różnego rodzaju umów o współpracy, zawartych między nimi.

Funkcje Rady polegają na dyskusowaniu spraw interesujących wszystkie lub część państw nordyckich, opracowywaniu wniosków mających na celu rozwijanie współpracy między nimi i przesyłaniu ich rządów lub Nordyckiej Radzie Ministrów z zaleceniem realizacji. Ponadto jest ona uprawniona do dokonywania corocznej oceny działalności Nordyckiej Rady Ministrów na podstawie przedkładanych jej raportów oraz uchwalania zaleceń pod adresem tej ostatniej. W obydwu przypadkach zalecenia Rady Nordyckiej mają charakter jedynie doradczy. Rządy i Nordycka Rada Ministrów są zobowiązane do informowania Rady Nordyckiej o akcjach podjętych w związku z uchwałami podjętymi pod ich adresem. Nie dysponuje ona jednak żadnymi sankcjami, poza wyrażeniem ubolewania, w przypadku gdy adresaci nie realizują jej rezolucji.

Organy

– *Zgromadzenie Plenarne* jest naczelnym organem Rady Nordyckiej. Składa się ono z delegatów parlamentów i rządów Danii, Finlandii, Islandii, Norwegii i Szwecji oraz delegatów autonomicznych władz ustawodawczych i wykonawczych Wysp Alandzkich i Wysp Owczych. Do 1969 r. Dania, Finlandia, Norwegia i

Szwecja delegowały po szesnastu, a Islandia – pięciu parlamentarzystów. Od 1970 r. Dania deleguje szesnastu, Finlandia – osiemnastu, Islandia – siedmiu, Norwegia – dwudziestu, Szwecja – dwudziestu, Wyspy Owcze, Grenlandia i Wyspy Alandzkie – po dwóch parlamentarzystów. Delegaci parlamentów wybierani są przez same parlamenty spośród ich członków. Są to z reguły główni działacze partii politycznych, ale tylko ci, którzy nie wchodzi w skład rządów. Delegaci winni reprezentować proporcjonalnie wszystkie występujące w parlamentach partie polityczne.

Delegaci do Rady Nordyckiej nie zasiadają w zespołach narodowych, lecz w porządku alfabetycznym swych nazwisk. Nie otrzymują żadnych mandatów od swych parlamentów lub rządów, głosują według własnego uznania. Każdy z nich dysponuje jednym głosem. Nie zdają nikomu sprawozdania ze swej działalności i nie są przed nikim odpowiedzialni.

Członkowie Rady Nordyckiej mogą zrzeszać się we frakcje polityczne. Muszą one składać się z co najmniej 5 członków z 3 państw. W sierpniu 2002 r. w Radzie Nordyckiej były 4 frakcje parlamentarne: socjaldemokratyczna, socjalistyczna, konserwatywna i centrowa. Kilkunastu członków Rady nie należało do żadnej frakcji.

Statut Rady nie określa natomiast liczby przedstawicieli rządów w Zgromadzeniu, ani liczby ekspertów, którzy mogą im towarzyszyć. Sprawa ta jest pozostawiona do uznania samych rządów. W praktyce na sesje Zgromadzenia każdy rząd wysyła przeciętnie ośmiu – dziesięciu ministrów, tak że w każdej jego sesji bierze udział około czterdziestu pięciu – pięćdziesięciu ministrów. Charakterystyczna jest ranga przedstawicieli rządowych; są to zwykle premierzy, ministrowie spraw zagranicznych, handlu, finansów, sprawiedliwości, polityki socjalnej, kultury. Również oni nie zasiadają w zespołach narodowych, lecz w kolejności alfabetycznej swych nazwisk. Każdej delegacji rządowej towarzyszy kilkunastu ekspertów.

Delegaci rządów w Zgromadzeniu Plenarnym mają na równi z delegatami parlamentów prawo przemawiania w nim oraz dostępu i otrzymywania dokumentów i materiałów informacyjnych. W przeciwieństwie do tych ostatnich, delegaci rządów nie mają natomiast prawa brania udziału w głosowaniu ani bycia członkiem Prezydium oraz komitetów Zgromadzenia. Nie są oni jednak biernymi obserwatorami, lecz biorą czynny udział zarówno w plenarnych sesjach Zgromadzenia, jak i w pracach jego komitetów, do których są zazwyczaj zapraszani. Pomimo posiadania głosu doradczego, wysoka ranga przedstawicieli rządowych, ich czynna postawa oraz głosy ekspertów powodują, że stanowisko tych przedstawicieli ma duży wpływ na uchwały podejmowane przez Zgromadzenie.

Zgromadzenie dyskutuje wszystkie problemy przedstawione mu przez rządy państw członkowskich, Nordycką Radę Ministrów i delegatów parlamentów oraz

podejmuje – większością głosów – odpowiednie uchwały o charakterze doradczych zaleceń.

Od 1992 r. z Radą Nordycką współpracują parlamentarzyści z Litwy, Łotwy i Estonii. W 1994 r. odbyła się w Rydze wspólna konferencja Rady Nordyckiej i Zgromadzenia Bałtyckiego.

Zbiera się raz w roku, pierwotnie z reguły w pierwszych trzech miesiącach roku, następnie zazwyczaj w listopadzie, kolejno w stolicach poszczególnych państw członkowskich. W 1973 r. po raz pierwszy sesja Zgromadzenia została rozbita na dwie podsesje: wiosenną i jesienną. Posiedzenia Zgromadzenia trwają pięć – dziesięć dni. Ponadto może ono zbierać się na sesje nadzwyczajne.

– *Prezydium Zgromadzenia* – kieruje pracą Zgromadzenia, nadzoruje działalność innych organów między sesjami Zgromadzenia, jeżeli zaistnieje potrzeba może też występować w imieniu Rady Nordyckiej. Składa się z 12 członków, w tym przewodniczącego i czterech wiceprzewodniczących (każdy z innego państwa członkowskiego), którzy powinni reprezentować odmienne kierunki polityczne, występujące w tych państwach.

– *Komitety* – są powoływane przez Zgromadzenie Plenarne, które określa także liczbę ich członków. W 2002 r. istniały komitety: Biznesu i Przemysłu, Środowiska i Zasobów Naturalnych, Kultury, Oświaty i Szkolnictwa, Spraw Socjalnych, Praw Obywatelskich i Konsumentckich, Budżetu. Każdy komitet ma własnego sekretarza, mianowanego przez Prezydium Rady, który wykonuje funkcje administracyjne.

W komitetach wykonywana jest większość prac Rady Nordyckiej. Przygotowują one materiały do dyskusji dla Zgromadzenia Plenarnego wraz z odpowiednimi propozycjami co do kierunków działania w określonej sprawie. Zbierają się one jednocześnie ze Zgromadzeniem Plenarnym, a ponadto trzy-cztery razy w roku.

– *Organy administracyjne*. Pierwotna wersja statutu Rady Nordyckiej nie przewidywała powołania do życia jej sekretariatu. Stanowił on jedynie, że każda delegacja do Rady mianuje swego sekretarza oraz odpowiedni personel, niezbędny do jej obsługi administracyjnej. W ten sposób powstały w każdym państwie członkowskim sekretariaty narodowe.

Z czasem Prezydium Zgromadzenia powołało sekretarza, przydzielając mu niezbędny personel administracyjny. W ten sposób powstał Sekretariat Prezydium, mający siedzibę pierwotnie w Sztokholmie, następnie w Kopenhadze. W jego skład wchodzi też sekretarze komitetów Rady.

Nowy statut Rady Nordyckiej z 1971 r. powołał Sekretariat Rady. Ma on luźny charakter; składa się z sekretarza Prezydium i pięciu sekretarzy delegacji

narodowych, a bazuje na personelu sekretariatu Prezydium. Jego siedziba znajduje się w Kopenhadze.

Ponadto Rada Nordycka posiada wspólnie z Nordycką Radą Ministra biuro informacyjne w Kopenhadze.

Języki oficjalne i publikacje. Statut i regulamin Rady Nordyckiej nie mówią nic na temat języków oficjalnych organizacji. W praktyce zatem, choć wszystkie języki państw członkowskich mogą być używane w Radzie Nordyckiej, przemawia się w języku duńskim, norweskim lub szwedzkim, przy czym delegaci fińscy używają języka szwedzkiego, a islandzcy – języka duńskiego. Przemówienia nie są tłumaczone. Dokumenty Rady Nordyckiej publikowane są w języku, w jakim je przedstawiono. W praktyce więc języki te stały się językami roboczymi Rady Nordyckiej.

Do najważniejszych publikacji Rady Nordyckiej należą: stenogramy z posiedzeń Zgromadzenia Plenarnego, wydawane corocznie w dwóch tomach (Nordisk Råd, Nordisk Rådet lub Nordiska Råd), „Nordisk utredningsserie” (zawierają raporty komitetów i raporty z konferencji międzynarodowych; rokrocznie ukazuje się kilkanaście numerów), „Nordisk kontakt” (informacje o wydarzeniach politycznych w państwach członkowskich; rokrocznie ukazuje się kilkanaście numerów), „Yearbook of Nordic Statistics. Nordisk staticarbok” (rocznik statystyczny wydawany równoległe w języku angielskim i jednym z języków skandynawskich), „Nordic Co-operation” (dwumiesięcznik wydawany wspólnie z Nordycką Radą Ministrów), „Politik i Norden” (kwartalnik).

Finansowanie działalności Rady Nordyckiej. Wspólne koszty funkcjonowania Rady (organizowania posiedzeń Zgromadzenia Plenarnego, Prezydium, komitetów, publikacji Rady, funkcjonowania Sekretariatu) pokrywane są przez parlamenty państw członkowskich proporcjonalnie do ich dochodu narodowego brutto. W 1999r. poszczególne państwa pokrywały koszty funkcjonowania Rady w wysokości: Szwecja – 38,5%, Dania – 20,8%, Finlandia – 21,8%, Norwegia – 18%, Islandia – 0,9%. Budżet na rok 2001 wynosił 30 mln koron duńskich.

b. Nordycka Rada Ministrów. W związku z zaawansowaniem rozwoju współpracy i integracji państw nordyckich w latach sześćdziesiątych ich środowiska rządowe poczęły odczuwać brak organizacji tych rządów, która zajmowałaby się całokształtem rozwoju tych procesów. Wymogi te przestała już spełniać z ich punktu widzenia Rada Nordycka. W tej sytuacji na wspólnym posiedzeniu Prezydium Rady Nordyckiej i premierów powyższych państw 8 października 1967 r. w Reykjavíku postanowiono powołać do życia Nordycki Komitet Organizacyjny, powierzając mu obowiązek dokonania przeglądu działalności Rady Nordyckiej i innych form współpracy nordyckiej oraz zaproponowania ewentualnych ulepszeń w tym systemie organizacyjnym. Pięciu jego członków mianowało Prezydium

Rady, pozostałych pięciu – rządy państw nordyckich. W toku prac Komitetu wznowiono prace nad utworzeniem omawianej wyżej nordyckiej unii gospodarczej (NORDEK). Przewidywały one utworzenie w ramach tej unii organu międzyrządowego (Nordyckiej Rady Ministrów), będącego najwyższym organem unii.

Na kolejnym wspólnym posiedzeniu Prezydium Rady Nordyckiej i premierów nordyckich 4 XI 1969 r. w Sztokholmie postanowiono polecić Nordyckiemu Komitetowi Organizacyjnemu przygotowanie projektu organizacji rządów państw nordyckich pod nazwą Nordycka Rada Ministrów, która zajmowałaby się całokształtem współpracy i integracji tych państw. 10 XII 1969 r. Komitet przedstawił odpowiedni projekt. Sugerował on niezawieranie odrębnej umowy o utworzeniu Nordyckiej Rady Ministrów, lecz włączenie odpowiednich postanowień na ten temat do umowy o współpracy między państwami nordyckimi, podpisanej 23 III 1962 r. w Helsinkach.

Postanowienia w sprawie utworzenia Nordyckiej Rady Ministrów i jej zadań zostały sformułowane dosyć ogólnie i nie precyzowały, jaką rolę ma ona spełnić w ramach projektowanej nordyckiej unii gospodarczej (NORDEK). Sprawę tę pozostawiono do uregulowania w układzie tworzącym NORDEK, której idea utworzenia upadła jednak ostatecznie w kwietniu 1970 r.

W rezultacie 13 II 1971 r. rządy wszystkich pięciu państw nordyckich podpisały poprawki do wspomnianego układu o współpracy między tymi państwami z 1962 r., zawierające m.in. postanowienia dotyczące ustanowienia Nordyckiej Rady Ministrów, które weszły w życie 1 VII 1971 r.

Cele i zadania. Celem Nordyckiej Rady Ministrów jest działanie na rzecz rozwoju współpracy i integracji krajów nordyckich. Zakres przedmiotowy tej działalności nie jest limitowany. Art. 55 zmodyfikowanego układu o współpracy państw nordyckich z 1962 r. stwierdza, że może ona podejmować decyzje w sprawach współpracy tych państw w zakresie przewidzianym przez układ (tj. w sprawach gospodarczych, transportu, komunikacji, kulturalnych, socjalnych, prawnych oraz sprawach będących przedmiotem obrad organizacji i konferencji międzynarodowych) oraz innych umów zawartych przez te państwa (dotychczas zawarte koncentrują się na sprawach socjalnych, transportu, kultury, wspólnego rynku pracy, przemysłu i ochrony środowiska). Ponadto Rada jest odpowiedzialna za współpracę rządów państw nordyckich oraz między nimi a Rada Nordycką w innych sprawach. To ostatnie stwierdzenie formalnie nie wyklucza z zakresu działania Nordyckiej Rady Ministrów sprawy polityki zagranicznej i spraw militarnych.

Układ nie precyzuje natomiast, za pomocą jakich form i metod Rada ma działać na rzecz rozwoju tej współpracy i integracji. Wyjątkiem jest współpraca z Radą Ministrów. Stanowi on mianowicie, że Nordycka Rada Ministrów powinna

corocznie przedstawiać Radzie Nordyckiej sprawozdania z rozwoju współpracy państw nordyckich oraz plany jej rozwoju, a także sprawozdania na temat środków, jakie zostały podjęte przez nią w celu realizacji zaleceń Rady Nordyckiej.

Nordycka Rada Ministrów prowadzi bardzo aktywną działalność. Praktycznie od początku lat osiemdziesiątych stała się ona swego rodzaju motorem napędowym rozwoju współpracy i integracji nordyckiej. Rokrocznie doprowadza ona do podjęcia przez państwa lub instytucje nordyckie kilkudziesięciu projektów lub programów. Doprowadziła ona do powstania 35 różnego typu instytucji nordyckich, m.in. Nordyckiego Banku Inwestycyjnego, Nordyckiego Funduszu Przemysłowego, tzw. domów nordyckich. Instytucje te są całkowicie lub częściowo finansowane z jej budżetu. W 2002 r. nadzorowała realizację ponad 500 różnego typu projektów i programów.

W 2000 r. Nordycka Rada Ministrów postanowiła, że w swej działalności w następnych latach będzie koncentrować się na: zapewnieniu stabilności regionalnej i rozwoju pomocy społecznej w krajach nordyckich, promowaniu przedsięwzięć służących wzrostowi dobrobytu obywateli tych krajów, stymulowaniu konkurencyjności przedsiębiorstw nordyckich, promowaniu pozycji krajów nordyckich na form międzynarodowym.

Organy

– *Sesja* jest jednym organem statutowym Rady, biorą w nich udział przedstawiciele wszystkich rządów państw członkowskich w randze ministrów, którym mogą towarzyszyć doradcy. W praktyce Sesja zbiera się na szczeblu ministrów branżowych. Największe znaczenie mają posiedzenia Sesji na szczeblu ministrów do spraw współpracy nordyckiej. Biorą w niej udział ministrowie z poszczególnych państw, którzy – zgodnie z art. 56 układu z 1962 r. – są wyznaczeni w tych państwach jako odpowiedzialni w ramach poszczególnych rządów za rozwój współpracy i integracji nordyckiej. Mogą towarzyszyć im inni ministrowie. Zajmują się one całokształtem problemów, wynikających z postanowień powyższego układu i innych porozumień o współpracy między państwami nordyckimi. Corocznie odbywa się siedem – dziesięć takich posiedzeń.

Każde państwo ma w Radzie jeden głos. Uchwały Sesji, z wyjątkiem spraw proceduralnych, wymagają jednomyślności. Powstrzymanie się od głosowania nie powoduje nieważności uchwały. Aby głosowanie było prawomocne, w posiedzeniu Sesji powinny brać udział wszystkie państwa. Uchwały Sesji są wiążące dla państw członkowskich. W sprawach wymagających – zgodnie z konstytucją danego państwa – zgody jego parlamentu uchwały wchodzą w życie po ich zatwierdzeniu przez parlament.

W związku z intensyfikacją współpracy krajów nordyckich z Litwą, Łotwą i Estonią po 1991 r. premierzy tych ostatnich państw są raz w roku zapraszani na sesje Nordyckiej Rady Ministrów.

– *Organy pomocnicze.* Komitet Zastępców Ministrów jest odpowiedzialny za ostateczne przygotowanie materiałów na posiedzenia Sesji. Składa się z zastępców ministrów, wyznaczonych w poszczególnych rządach jako odpowiedzialnych za rozwój współpracy i integracji nordyckiej. Komitety Wyższych Urzędników do spraw: Handlu, Polityki Przemysłowej i Energetycznej, Polityki Legislacyjnej, Polityki Regionalnej, Problemów Monetarnych i Finansowych, Budownictwa, Transportu i Komunikacji, Ochrony Konsumenta, Środowiska Pracy, Polityki Socjalnej, Rynku Pracy, Kultury i Oświaty składają się z przedstawicieli wszystkich państw członkowskich, którymi są wyżsi urzędnicy ministerstw odpowiedzialni w nich za problemy, będące przedmiotem działalności poszczególnych komitetów. Komitety prowadzą badania na problemami interesującymi Radę, zbierają materiały i przygotowują uchwały Rady. Ich działalność jest koordynowana przez wymieniony wyżej Komitet Zastępców Ministrów. Uchwały w komitetach zapadają na tych samych zasadach, co w Sesji Rady. Komitety mogą powoływać podkomitety i grupy robocze.

– *Sekretariat* jest organem administracyjnym Rady. Składa się (od 1993 r.) z sześciu departamentów. Na jego czele stoi Sekretarz Generalny, mający do pomocy zastępcę. Siedziba Sekretariatu od 1996 r. znajduje się w Kopenhadze w budynku, w którym znajduje się także Sekretariat Nordyckiej Rady Ministrów. W 2003 r. w Sekretariacie było zatrudnionych ponad 80 osób.

Językami oficjalnymi Rady są wszystkie języki oficjalne państw członkowskich.

Finanse. Działalność Nordyckiej Rady Ministrów jest finansowana z wkładów poszczególnych państw członkowskich proporcjonalnie do ich produktu narodowego brutto⁶. Koszty działalności Rady ujęte są w trzech budżetach: ogólnym, kulturalnym i Nordyckim Funduszu Przemysłowym. Budżet na 2002 r. wynosił 770 mln duńskich koron, z czego ponad 40% środków było przeznaczonych na kulturę, oświatę i badania, 25% na ochronę środowiska i zasobów naturalnych, 19% na politykę przemysłową i socjalną. Rada może tworzyć dodatkowe fundusze na rzecz realizacji poszczególnych jej przedsięwzięć.

Większość projektów, służących rozwojowi współpracy i integracji krajów nordyckich, jest finansowana bezpośrednio z budżetów narodowych tych krajów.

6 Zob. na ten temat dane zawarte w pkt. a, poświęconym Radzie Nordyckiej.

L i t e r a t u r a

- A. Grochulski; NORDEK – nowy etap integracji krajów skandynawskich. „Sprawy Międzynarodowe” nr 3, 1970.
- Z.M. Klepacki: Organizacje międzynarodowe rozwiniętych państw kapitalistycznych. Warszawa 1986, rodz. VIII i IX.
- Z.M. Klepacki: Prawne i polityczne aspekty Rady Nordyckiej. „Sprawy Międzynarodowe” nr 8, 1964.
- Z.M. Klepacki, R. Ławniczak: Rada Nordycka a Współpraca i integracja państw skandynawskich. Warszawa 1977.
- R. Ławniczak: NORDEK a problem skandynawskiej unii celnej. „Przegląd Zachodni” nr 5, 1969.
- A. Makać: Integracja krajów skandynawskich i ich stosunki gospodarcze w Europie. Warszawa 1971.
- J. Piotrowski: Koncepcja integracji polityczno–wojskowej Skandynawii w latach 1948–1949. „Przegląd Zachodni” nr 4, 1973.
- Rada Nordycka i Nordycka Rada Ministrów (w:) Integracja europejska. Pod red. A. Marszałka. Łódź 2000.
- B. Sulimierski: Integracja krajów skandynawskich. „Sprawy Międzynarodowe” nr 12, 1976.
- M. Surowiec: Skandynawska współpraca – stan i perspektywy. „Sprawy Międzynarodowe” nr 12, 1966.

Rozdział trzeci

INTEGRACJA W RAMACH EUROPEJSKIEGO STOWARZYSZENIA WOLNEGO HANDLU (EFTA)¹

1. Geneza EFTA

Podjęcie w 1955 r. prac przez rządy państw tzw. małej Europy, tj. państw członkowskich Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali (CECA), nad utworzeniem wspólnego rynku wywołało głęboki niepokój pozostałych państw zachodnioeuropejskich, wchodzących w skład Organizacji Europejskiej Współpracy Gospodarczej (OEEC). Realizacja powyższej koncepcji oznaczała bowiem zagrożenie ich interesów gospodarczych, duże osłabienie OEEC, wreszcie rozbitcie gospodarcze Europy zachodniej. W tej sytuacji ostatnie państwa podjęły kroki, aby nie dopuścić do tego poprzez zgłoszenie inicjatywy utworzenia nowych instytucji, których zadaniem byłoby ekonomiczne zespolenie państw Wspólnoty Europejskiej (WE) z pozostałymi państwami OEEC.

Z inicjatywy Wielkiej Brytanii została powołana w lipcu 1956 r. specjalna grupa robocza w celu opracowania metod i form tego zespolenia w ramach OEEC. W toku jej prac zgłosiła ona projekt utworzenia strefy wolnego handlu, w której skład miały wejść wszystkie państwa OEEC, w tym WE jako jednolita jednostka gospodarcza. Strefa ta miałaby na celu doprowadzenie do stopniowego zniesienia tariff celnych oraz ograniczeń ilościowych w obrocie towarowym między państwami członkowskimi, przy zachowaniu dla poszczególnych państw pełnej swobody w regulowaniu tariff celnych wobec państw trzecich. Zniesienie tariff celnych dotyczyłoby tylko artykułów przemysłowych. Miało ono być zsynchronizowane z terminami ustalonymi w WE. Strefa wolnego handlu miała mieć charakter luźnego stowarzyszenia państw o charakterze koordynacyjnym. W przeciwieństwie do WE, nie zamierzałyby ona do pełnej integracji gospodarek państw członkowskich i ustanowienia instytucji dysponującej uprawnieniami o charakterze ponadnarodowym.

Przeciw projektowi Wielkiej Brytanii wystąpiła Francja oraz niektóre państwa nie biorące udziału w rokowaniach nad utworzeniem WE, szczególnie Dania. Oznaczało to dla nich otwarcie granic celnych dla brytyjskich towarów przemysłowych, których koszty produkcji były z reguły niższe od kosztów produkcji analogicznych towarów w tych państwach, przy niemożliwości wejścia na rynek

¹ European Free Trade Association (ang.), Association européenne de libre change (franc.).

brytyjski a artykułami rolnymi, których koszty produkcji w tych państwach były o wiele niższe niż w Wielkiej Brytanii. Z drugiej strony – zachowanie dla poszczególnych państw swobody w ustalaniu taryf celnych dla państw trzecich uprzywilejowałoby Wielką Brytanię, korzystającą ze specjalnych preferencji, wynikających z uczestnictwa we Wspólnocie Narodów (Commonwealth).

Pomimo tych sprzeciwów, Rada OEEC postanowiła 13 II 1957 r. rozpocząć negocjacje nad ustanowieniem strefy wolnego handlu przez jej państwa członkowskie. W tym celu powołała ona 17 X 1957 r. – na szczepku ministrów – komitet międzyrządowy, w którego skład weszli również przedstawiciele CECA. W dwa miesiące po rozpoczęciu rokowań, 1 I 1958 r. weszły w życie postanowienia ustanawiające WE. Francuskie koła przemysłowe – zdając sobie sprawę z trudności, jakie wkrótce miały dla nich wyniknąć w związku ze stopniowym znoszeniem cel i tym samym coraz ostrzejszą konkurencją z przemysłami państw członkowskich EWG – były przeciwnie utworzeniu powyższej strefy wolnego handlu, obawiając się dodatkowych trudności w postaci konkurencji wysoko rozwiniętego przemysłu Wielkiej Brytanii. Te poglądy odzwierciedliły się m.in. w uchwale Francuskiej Rady Gospodarczej z lutego 1958 r. przeciwko utworzeniu strefy wolnego handlu zostały ostatecznie zerwane w połowie grudnia 1958 r., przede wszystkim właśnie na skutek negatywnego stanowiska Francji.

Pierwsza redukcja cel (o 10%) w ramach WE nastąpiła 1 I 1959 r. Państwa WE przyznały taką samą obniżkę cel wszystkim państwom Układu Ogólnego w sprawie Taryf Celnych i Handlu (GATT), jednak dalsza realizacja celów WE oznaczała dla pozostałych państw OEEC zagrożenie ich interesów gospodarczych. W tej sytuacji z nową inicjatywą wystąpiły kraje nordyckie. Od 1948 r. prowadziły one prace nad utworzeniem nordyckiej unii celnej, jednak koncepcja ta miała małe szanse realizacji z powodu wielu sprzeczności natury gospodarczej i małego obszaru. W połowie 1959 r. państwa te wysunęły propozycję utworzenia zrzeszenia wolnego handlu, w którego skład weszłyby wszystkie państwa OEEC nie należące do WE.

W toku rokowań okazało się, że do proponowanego ugrupowania nie mogą być przyjęte cztery najbardziej zacofane kraje OEEC: Irlandia, Grecja, Islandia i Turcja, które musiałyby otrzymać specjalne koncesje, wynikające z proponowanej liberalizacji handlu. Również Portugalia powinna być zaliczona do tej grupy państw, jednak umożliwiono jej wstąpienie do tego ugrupowania ze względu na jej ścisłe powiązania gospodarcze z Wielką Brytanią.

Ostatecznie układ ustanawiający Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu (EFTA) został podpisany 20 XI 1959 r. w Sztokholmie przez siedem państw: Austrię, Danię, Norwegię, Portugalię, Szwajcarię, Szwecję i Wielką Brytanię; w życie wszedł 3 V 1960 r.

2. Założenia integracyjne w ramach EFTA i zasady ich realizacji

a. Założenia integracyjne. Miały one prowadzić do:

- stałej ekspansji gospodarczej, pełnego zatrudnienia, wzrostu wydajności produkcji, racjonalnego wykorzystania zasobów gospodarczych, utrzymania stabilności finansowej, przyspieszenia wzrostu stopy życiowej na terenie państw członkowskich;
- zapewnienia rozwoju handlu między tymi państwami na zasadzie uczciwej konkurencji;
- unikania większych niewspółmierności w warunkach dostaw dla państw członkowskich surowców produkowanych na ich terytorium;
- przyznania się do harmonijnego rozwoju ekspansji światowego handlu i usuwania barier w jego rozwoju.

b. Środki i zasady realizacji założeń integracyjnych. Założenia integracyjne miały być realizowane na następujących zasadach:

- stopniowe wyeliminowanie ceł w obrocie między państwami członkowskimi artykułami przemysłowymi. Jeśli natomiast chodzi o obrót artykułami rolnymi, to układ EFTA stanowi, że ma być przeprowadzona pewna jego liberalizacja, ale na podstawie dwustronnych umów zawieranych przez te państwa. Zgodnie z nim cła na artykuły przemysłowe miały być zniesione w ciągu 10 lat według następującego planu: 1 VII 1960 r. do 80% stanu ceł na 1 I 1960 r.; 1 I 1962 r. do 70%; 1 VII 1963 r. do 60%; 1 I 1965 r. do 50%; następnie co rok dalsze 10%, tak że 1 I 1970 r. nie miało być żadnych ceł między państwami członkowskimi. Terminy te mogły ulec przyspieszeniu na podstawie jednomyślnej decyzji Rady EFTA.

W przypadku Portugalii postanowienia powyższe odnosiły się tylko do tego rodzaju artykułów przemysłowych, których co najmniej 15% jej globalnej produkcji w latach 1956–1958 było eksportowane do nieportugalskich terytoriów, oraz artykułów przemysłowych nie produkowanych w tym kraju. Natomiast w odniesieniu do pozostałych artykułów przemysłowych, ze względu na zacofanie gospodarcze Portugalii mogła ona w zwolnionym tempie obniżać cła w porównaniu z innymi państwami EFTA, tj. nie dłużej do 1 I 1980 r. Plan obniżek celnych miał być ustalony przez Radę EFTA;

- stopniowe wyeliminowanie wszystkich ograniczeń ilościowych w handlu artykułami przemysłowymi między państwami członkowskimi. Kontyngenty eksportowe miały być zniesione – z wyjątkiem Portugalii – do 31 XII 1961 r.

W celu zlikwidowania kontyngentów importowych każde państwo powinno było ustanowić do 1 VII 1960 r. tzw. kontyngent podstawowy, nie mniejszy niż 20% globalnej kwoty importowej, jaką państwo ustaliło na dany towar ze wszystkich państw członkowskich i innych w 1959 r., i corocznie zwiększać go co najmniej o 20%. Kontyngenty importowe między państwami członkowskimi powinny były być zniesione całkowicie do 31 XII 1969 r.;

- zakaz udzielania subsydiów eksportowych przez państwa członkowskie dla przedsiębiorstw znajdujących się na ich terytorium;
- zakaz prowadzenia przez centralne i lokalne władze państw członkowskich jakiegokolwiek działalności mającej na celu uprzywilejowanie producentów krajowych do producentów z innych państw członkowskich;
- zakaz stosowania przez przedsiębiorstwa przemysłowe wszelkiego rodzaju akcji, które byłyby szkodliwe dla swobodnej konkurencji na terenie państw członkowskich, np. ustalenie cen zakupu lub sprzedaży, kontrolowanie zbytu.

Układ EFTA zawiera wiele tzw. klauzul ucieczkowych (*escape clauses*), które pozwalają państwom członkowskim na uchylanie się w pewnych warunkach od przestrzegania jego postanowień.

Nie przewiduje on natomiast ustanowienia wspólnej taryfy celnej wobec państw trzecich, pozostawiając poszczególnym państwom pełną swobodę w stanowieniu własnych systemów celnych wobec tych państw. Komplikuje to wymianę handlową między państwami członkowskimi, ponieważ istnieje niebezpieczeństwo przenikania na terytorium jednego z państw EFTA, które stosuje wysokie taryfy celne wobec towarów z państw trzecich, powyższych towarów poprzez państwo EFTA, korzystając z obniżenia lub zniesienia ceł w ramach EFTA, które stosuje niskie taryfy celne wobec tych państw. W celu uniknięcia takich sytuacji ustanowiono specjalny system kontroli, bazujący na tzw. zasadzie 50%, tj. klauzuli pochodzenia towaru. Stanowi ona, że za towary pochodzące z państw członkowskich uważa się takie towary, w których wartość użytych surowców lub gotowych elementów importowanych z krajów trzecich jest niższa niż 50% ich ceny eksportowej.

3. Członkostwo

a. Członkostwo zwyczajne. Członkami – założycielami EFTA było siedem państw: Austria, Dania, Norwegia, Portugalia, Szwajcaria, Szwecja i Wielka Brytania. Układ EFTA odnosił się tylko do terytoriów europejskich państw członkowskich. W przypadku Grenlandii, Wysp Owczych i Gibraltaru mógł on mieć zastosowanie, jeśli państwa, w skład których te terytoria wchodziły lub sprawują nad nimi

władzę, wyraziłyby na to zgodę. W 1961 r. Dania wyraziła zgodę na rozciągnięcie postanowień układu na Grenlandię, a od 1 I 1968 r. – także na Wyspy Owcze. Układ dopuszcza możliwość rozciągnięcia jego postanowień na pozaeuropejskie posiadłości państw członkowskich.

W związku z przystąpieniem do Wspólnot Europejskich: Danii i Wielkiej Brytanii z dniem 1 I 1973 r., Portugalii – 1 I 1986 r., Austrii i Szwecji – 1 I 1995 r., automatycznie wystąpiły one z EFTA.

Z kolei do EFTA przystąpiły: Finlandia – 1 I 1986 r., ale wystąpiła z niej z końcem 1994 r. w związku z przystąpieniem do Wspólnot Europejskich z dniem 1 I 1995 r.; Liechtenstein – 1 IX 1991 r.

W rezultacie od 1995 r. członkami EFTA są: Islandia, Liechtenstein, Norwegia i Szwajcaria.

b. Członkostwo stowarzyszone. Z EFTA były stowarzyszone Finlandia i Liechtenstein do chwili uzyskania w niej statusu członka zwyczajnego. W przypadku Finlandii została ona członkiem stowarzyszonym EFTA na mocy umowy podpisanej 27 III 1961 r. w Helsinkach, która weszła w życie 26 VI 1961 r. Finlandia uzyskała w zasadzie te same prawa i obowiązki, co inne państwa EFTA. Zasadnicza różnica między postanowieniami układu EFTA a powyższej umowy polegała na wolniejszym tempie wzajemnego obniżania taryf celnych i utrzymaniu przez Finlandię ograniczeń ilościowych na pewną grupę towarów. Wreszcie, problemy stowarzyszenia nie były nadzorowane i regulowane przez organy EFTA, lecz przez specjalnie powołany w tym celu organ (Wspólną Radę Stowarzyszenia EFTA – Finlandia), w skład którego, z jednej strony wchodziły państwa członkowskie EFTA, z drugiej strony – Finlandia.

W przypadku Liechtensteinu został on członkiem stowarzyszonym EFTA na podstawie protokołu, podpisanego 4 I 1960 r. w związku z tym, iż od 1923 r. pozostaje on w unii celnej ze Szwajcarią.

4. Organy

a. Rada. Jest głównym organem EFTA, skupiającym całą władzę w tym ugrupowaniu. W jej skład wchodzi przedstawiciele wszystkich państw członkowskich. Zbiera się z reguły dwa razy w roku na szczelbu ministrów i raz w tygodniu na szczelbu stałych przedstawicieli. Każde państwo dysponuje w niej jednym głosem. Podjęcie wiążących decyzji wymaga jednomyślności wszystkich państw; w sprawie zaś istniejących już zobowiązań – bezwzględnej większości głosów. Powstrzymanie się od głosu lub nieobecność na jej posiedzeniu nie powoduje nieważności jej decyzji. Na tych samych zasadach może uchwalać zalecenia o charakterze

doradczym w sprawie realizacji celów organizacji, zacieśniania współpracy państw członkowskich w obrębie EFTA z państwami trzecimi i organizacjami międzynarodowymi.

Rada nadzoruje realizację m.in.: przyspieszania wejścia w życie obniżek ceł i znoszenia ograniczeń ilościowych, zawierania umów międzynarodowych, tworzenia organów pomocniczych. Może również rozstrzygać spory między państwami członkowskimi na tle realizacji postanowień układu EFTA. Po rozpatrzeniu sporu większością głosów uchwala rezolucję zalecającą stronom sporu podjęcie lub zaniechanie określonych akcji w celu zlikwidowania sporu. W razie nie wypełniania przez stronę lub strony zaleceń Rady, może ona zezwolić państwom członkowskim na zawieszenie wykonywania ich obowiązków – wypływających z przynależności do EFTA – wobec państwa, które nie wypełnia jej zaleceń.

b. Stały Komitet Państw EFTA. Utworzony na podstawie umowy zawartej między państwami EFTA w 1992 r. w związku z powstaniem Europejskiego Obszaru Gospodarczego. Składa się z przedstawicieli państw członkowskich na szczeblu ministrów lub wyższych urzędników. Głównym jego zadaniem jest podejmowanie decyzji związanych z wykonywaniem Układu w sprawach Europejskiego Obszaru Gospodarczego. Podejmuje na takich samych zasadach analogiczne uchwały jak Rada.

c. Władza Nadzorcza. Utworzona na podstawie umowy zawartej między państwami EFTA w 1992 r. w związku z powstaniem Europejskiego Obszaru Gospodarczego. Składa się z 7 członków, wybieranych na podstawie wspólnej decyzji państw członkowskich. Ich status jest analogiczny jak status członków Komisji Unii Europejskiej.

Zadaniem Władzy Nadzorczej jest: zapewnienie wykonania przez państwa EFTA zobowiązań wynikających z Układu w sprawie Europejskiego Obszaru Gospodarczego; zapewnienie stosowania reguł powyższego Układu w zakresie konkurencji; nadzorowanie stosowania powyższego Układu przez jego inne strony, niż państwa EFTA. Podczas realizacji tych celów Władza Nadzorcza winna współpracować i konsultować się z Komisją Unii Europejskiej.

Władza Nadzorcza podejmuje uchwały większością głosów. Może nakładać zobowiązania finansowe na wszelkie podmioty, przy czym decyzje dotyczące osób prawnych i fizycznych są wykonywane bezpośrednio na terytorium państw członkowskich zgodnie z przepisami ich procedury cywilnej.

d. Trybunał Sprawiedliwości. Utworzony na podstawie umowy między państwami członkowskimi w związku z powstaniem Europejskiego Obszaru Gospodarczego. Zadaniem jego jest: rozpatrywanie spraw związanych z procedurą nadzorczą w odniesieniu do państw EFTA w zakresie realizacji Układu w sprawie

Europejskiego Obszaru Gospodarczego; rozpatrywanie odwołań od decyzji podjętych przez Władzę Nadzorczą EFTA w zakresie konkurencji; rozstrzyganie sporów między dwoma i więcej państwami EFTA.

e. Komitety i grupy wyspecjalizowane. Rada i Stały Komitet mogą powoływać wyspecjalizowane komitety i grupy, zarówno stałych jak i tymczasowych. Ich zadaniem jest badanie problemów określonych przez Radę lub Stały Komitet i przedstawianie tym organom odpowiednich wniosków.

W 1996r. istniały następujące stałe komitety: Ekonomiczny, Barrier Technicznych w Handlu, Ekspertów Celnych i Pochodzenia Towarów, Ekspertów Handlowych, Rolnictwa i Rybołówstwa, Budżetowy, Funduszu dla Portugalii. Ponadto istniały stałe dwie grupy o statusie komitetów, tj. Grupa Ekspertów Prawnych i Grupa Ekspertów Efektywności Procedur Handlowych. Funkcjonowało też kilkanaście komitetów *ad hoc*. Wreszcie istniało ponad 30 różnego typu grup roboczych.

f. Komitet Członków Parlamentów Państw EFTA. W latach sześćdziesiątych upowszechniła się praktyka odbywania nieoficjalnych spotkań parlamentarzystów z państw EFTA zasiadających w Zgromadzeniu Parlamentarnym Rady Europy, przed sesjami tego Zgromadzenia. Na posiedzeniach omawiano bieżące problemy EFTA. W 1977 r. Rada EFTA utworzyła powyższy Komitet, który stanowił swego rodzaju namiastkę organu parlamentarnego tego ugrupowania. Omawia on działalność EFTA i uchwała zalecenia o charakterze doradczym pod adresem Rady.

g. Komitet Doradczy. Został utworzony przez Radę w lutym 1961 r. Składem i zadaniami jest zbliżony do Komitetu Ekonomiczno – Społecznego WE i Euratomu oraz Komitetu Doradczego CECA. Składa się z przedstawicieli różnych dziedzin życia gospodarczego i społecznego (przedsiębiorców, kupców, sfer finansowych, związków zawodowych), mianowanych przez rządy państw członkowskich w liczbie nie większej niż pięciu z każdego państwa. Nie reprezentują oni jednak rządów, które ich delegowały, lecz poglądy własne w oparciu o opinię środowisk, z których się wywodzą. W pracach Komitetu biorą zazwyczaj udział także stali delegaci państw członkowskich do Rady i Sekretarz Generalny EFTA.

Komitet Doradczy może omawiać wszystkie problemy związane z zakresem działalności EFTA, wniesione przez Radę i przez poszczególnych jego członków. Wyniki jego obrad przesyłane są w formie specjalnego raportu do Rady. Komitet zbiera się z reguły dwa razy w roku.

h. Komitety badawcze (śledcze). Są powoływane przez Radę w celu zbadania skarg poszczególnych państw członkowskich o naruszenie przez inne państwa członkowskie postanowień układu EFTA. Nie mają charakteru stałego, są rozwiązywane po wykonaniu wyznaczonego im zadania. Składają się z osób

wybranych przez Radę, które w toku wykonywania swych funkcji nie mogą – z wyjątkiem Rady EFTA – przyjmować instrukcji od rządów i instytucji własnych i innych państw oraz organizacji międzynarodowych.

i. Sekretariat. Pełni funkcję administracyjną. Na jego czele stoi Sekretarz Generalny mianowany przez Radę, któremu podlega personel Sekretariatu. W 1994 r. liczył on 130 osób; w 1995 r. uległ istotnej redukcji. Siedziba znajduje się w Genewie. Częścią składową Sekretariatu są biura informacyjne w Waszyngtonie i Londynie oraz biura w Brukseli. Sekretariat publikuje: „EFTA Annual Report” (rocznik), „EFTA Bulletin” (cztery razy w roku). „EFTA News” (dziesięć razy w roku).

5. Realizacja założeń integracyjnych

Jak już zasygnalizowano w pkt. 1, EFTA powstała w wyniku kryzysu, jaki powstał w Europie zachodniej z chwilą powołania do życia WE. Była ona swoistą odpowiedzią na utworzenie tej Wspólnoty. Większość jej państw członkowskich, na czele z Wielką Brytanią, traktowała EFTA jako twór tymczasowy, który umożliwi im wypracowanie wspólnego stanowiska, wzmocnienie ich pozycji w przyszłych rokowaniach z WE o przyjęcie do niej.

Zaledwie osiemnaście miesięcy po utworzeniu EFTA, 10 VIII 1961 r. Wielka Brytania złożyła oficjalną prośbę o jej przyjęcie do Wspólnot Europejskich. Tego samego dnia z taką samą prośbą wystąpiła Dania. W grudniu 1961 r. trzy państwa neutralne EFTA, tj. Austria, Szwajcaria i Szwecja, złożyły pisemne deklaracje o chęci przystąpienia do Wspólnot, przy czym – ze względu na ich neutralność – chodziło im o uzyskanie statusu członka stowarzyszonego; wreszcie 30 IV 1962 r. Norwegia złożyła prośbę o przyjęcie jej do Wspólnot.

Wielka Brytania prowadząc rokowania ze Wspólnotami starała się uwzględnić interesy pozostałych państw członkowskich EFTA; inne państwa członkowskie, składając swe wnioski o przyjęcie ich do Wspólnot, uzależniały swoje przystąpienie od przyjęcia do nich Wielkiej Brytanii.

Jest oczywiste, że w tej sytuacji w działalności w pierwszych latach jej istnienia położono nacisk na realizowanie postanowień, dotyczących obniżek taryf celnych na towary przemysłowe, przy czym starano się zsynchronizować te obniżki z obniżkami cel w WE. Miało to ułatwić państwom członkowskim EFTA przystąpienie do Wspólnot Europejskich. W wyniku dwukrotnego przyspieszenia obniżek cel w WE również EFTA przyspieszyła obniżanie cel w obrotach wzajemnych między państwami członkowskimi, dochodząc do 50% pierwotnego stanu cel już w styczniu 1963 r., tj. dwa lata wcześniej, niż przewidywał jej układ. W niewielkiej natomiast mierze realizowano do połowy 1963 r. postanowienia układu w

sprawie znoszenia ograniczeń ilościowych oraz przestrzegania zasad wolnej konkurencji.

Na skutek negatywnego stanowiska Francji nastąpiło zerwanie 29 I 1963 r. rokowań Wielkiej Brytanii ze Wspólnotami Europejskimi w sprawie jej przyjęcia do tych Wspólnot. W zaistniałej sytuacji inne państwa – z wyjątkiem Austrii – nie podjęły rokowań ze Wspólnotami, zgodnie z oświadczeniami, jakie złożyły przy rozpoczęciu starań o wstąpienie do nich. Zerwanie rokowań wpłynęło na aktywizację działalności EFTA. Na sesji Rady EFTA w maju 1963 r. w Lizbonie podjęto szereg ważnych decyzji, przyspieszających realizację postanowień układu EFTA i rozszerzających w pewnym stopniu zakres jej działalności. Postanowiono przede wszystkim przyspieszyć znoszenie ceł we wzajemnych obrotach towarami przemysłowymi według następującego planu: 31 XII 1963 r. do 40% pierwotnego stanu ceł; 31 XII 1964 r. do 30%; 31 XII 1965 r. do 20%; 31 XII 1966 r. do 0%.

W rezultacie od 1 I 1967 r. zniesiono wszystkie cła w obrocie towarami przemysłowymi między państwami członkowskimi. Wyjątek stanowiła Portugalia, która zgodnie, z postanowieniami układu EFTA, powinna była znieść wszystkie cła w obrocie z pozostałymi państwami EFTA w terminie nie dłuższym niż do 1 I 1980 r. W związku z trudną sytuacją gospodarczą Portugalii w latach siedemdziesiątych zezwolono jej na rozłożenie ceł z tymi państwami poza 1980 r.

Postanowiono przyspieszyć także znoszenie ograniczeń ilościowych. Według układu EFTA, miały one być całkowicie zniesione do 31 XII 1969 r. Rada postanowiła znieść je najpóźniej do 31 XII 1966 r.

Rada podjęła też kilka decyzji w sprawie przestrzegania zasad wolnej konkurencji w zakresie handlu towarami przemysłowymi między państwami członkowskimi, rozwoju wzajemnych obrotów artykułami rolnymi, rozwijania standaryzacji w przemyślach tych państw, rozwiązywania problemu ich rozwoju regionalnego i innych.

Powołała ona do życia Komitet Przeglądów Rolnych, którego zadaniem było dokonywanie rocznych przeglądów rozwoju handlu w dziedzinie artykułów rolnych między państwami członkowskimi i wypracowywanie zaleceń dla Rady EFTA, mających na celu jego dalszy rozwój. Jednocześnie utworzyła ona Komitet Rozwoju Ekonomicznego, którego zadaniem było badanie szczegółowych problemów rozwoju gospodarczego państw członkowskich, w tym ułatwień finansowych i technicznych, jakie mogą być udzielone poszczególnym państwom przez inne państwa członkowskie.

Po zlikwidowaniu taryf celnych i ograniczeń ilościowych, EFTA poświęcała dużo uwagi problemom likwidacji barier niehandlowych w rozwoju handlu artykułami przemysłowymi między jej państwami członkowskimi. Bezskutecznie

usiłowała doprowadzić do pełnego przestrzegania zasady wolnej konkurencji, szczególnie w zakresie niestosowania barier monopolistycznych.

EFTA nie była jednak w stanie rozwiązać podstawowych problemów gospodarczych swych członków, mimo pewnych sukcesów. W jej skład wchodziły bowiem państwa o dosyć dużych różnicach w poziomie gospodarki i w zakresie specjalizacji produkcji. Nie zajmowała się całokształtem problemów gospodarczych tych państw, w tym tylko pośrednio tak podstawową dziedziną gospodarki jak rolnictwo. Ich gospodarka była ściśle powiązana a nawet w istotnym stopniu uzależniona od handlu z WE, której udział w globalnych obrotach handlowych EFTA wynosił ponad 50%.

W tej sytuacji państwa EFTA nadal traktowały tę organizację jako tymczasową przed przystąpieniem do Wspólnot Europejskich. Przykładem tego była Austria, która nie przerwała starań o przyjęcie jej do Wspólnot, nawet po załamaniu się rokowań Wielkiej Brytanii ze Wspólnotami w 1963 r. Zaledwie kilkanaście dni po zerwaniu rokowań, 16 II 1963 r. kanclerz Austrii, A. Gorbach, określił sprawę „uregulowania stosunków gospodarczych ze Wspólnym Rynkiem” jako problem egzystencji Austrii. Inne zaś państwa EFTA przerwały wprawdzie starania o przyjęcie ich do Wspólnot Europejskich po zerwaniu powyższych rokowań, nie wycofały jednak podań złożonych w tej sprawie do Wspólnot.

Stąd też EFTA w swej działalności dużo uwagi poświęcała zacieśnianiu współpracy między nią a Wspólnotami Europejskimi. I tak np. z inicjatywy premiera Wielkiej Brytanii, H. Wilsona, odbyła się w maju 1965 r. w Wiedniu konferencja państw EFTA i Wspólnot Europejskich poświęcona sprawie zbliżenia tych organizacji. Wzięło w niej udział sześciu premierów i szesnastu ministrów reprezentujących obydwie ugrupowania. Na konferencji H. Wilson przedstawił m.in. projekt opracowania przez obie strony pięcioletnich planów zacieśnienia współpracy między tymi organizacjami oraz ustanowienia wspólnego organu koordynującego na szczeblu ministrów. Wysunięto również projekt wstąpienia EFTA do WE na zasadzie jednolitej jednostki gospodarczej.

Konferencja uznała celowość podejmowania przedsięwzięć w celu zacieśnienia współpracy między tymi ugrupowaniami, w tym odbywania spotkań na szczeblu ministrów, nie podjęła jednak żadnych konkretnych postanowień. Fiasko konferencji wynikało, z jednej strony – ze stanowiska państw Wspólnot Europejskich, które dążyły do nawiązania rokowań z poszczególnymi państwami EFTA, a nie z organizacją jako taką, z drugiej zaś strony – z braku jednomyslności wśród państw EFTA, z których szczególnie Dania i Austria były zainteresowane w jak najszybszym przyłączeniu się do WE, a nie w realizacji długoletnich planów stopniowego zbliżenia się do tej Wspólnoty.

W 1966 r. w ramach Rady EFTA odbyło się szereg narad w sprawie ponownego zamierzenia Wielkiej Brytanii przystąpienia do Wspólnot Europejskich oraz uzgadniano wspólne stanowisko wobec tych Wspólnot. 11 V 1967 r. Wielka Brytania, następnego dnia Dania, 24 VII Norwegia zgłosiły formalne wnioski o przyjęcie ich do Wspólnot, a 29 VII – Szwecja – o stowarzyszenie się z nimi. 22 I 1972 r. trzy pierwsze państwa podpisały ze Wspólnotami układy w sprawie przystąpienia do nich. W związku z wejściem układów w życie 1 I 1973 r. w odniesieniu do Danii i Wielkiej Brytanii, państwa te wystąpiły z EFTA. Natomiast Norwegia pozostała w tej organizacji, ponieważ jej ludność w referendum powszechnym nie wyraziła zgody na przystąpienie jej do Wspólnot Europejskich.

Pozostałe państwa EFTA postanowiły utrzymać powyższą organizację przy życiu w zmniejszonym składzie. Integracja w ramach EFTA wpłynęła bezsprzecznie dodatnio na gospodarkę państw członkowskich. Przyczyniła się do przyspieszenia wzrostu obrotów handlowych między nimi. W latach 1960–1972 ich cały eksport zwiększył się trzykrotnie, w tym do państw Wspólnot Europejskich – 3,5 raza, w ramach EFTA – 4,5 raza. Z chwilą przystąpienia Wielkiej Brytanii i Danii do Wspólnot różnice w tym zakresie nieco się zatarły, ale nadal się utrzymywały. Zniesienie ceł na artykuły przemysłowe w obrotach między państwami członkowskimi było nie tylko silnym impulsem dla handlu, ale spowodowało podniesienie wydajności pracy, co z kolei przyczyniło się do uzyskania przez członków tego ugrupowania na ogół wyższego tempa wzrostu gospodarczego a niżeli w pozostałych uprzemysłowionych państwach. Spowodowało to lepsze dopasowanie się przemysłów państw EFTA do warunków konkurencji na innych rynkach. EFTA umożliwiała ponadto niektórym państwom członkowskim, szczególnie Austrii, lepsze zabezpieczenie się przed negatywnymi skutkami funkcjonowania WE i zależności gospodarczej od państw tej Wspólnoty.

EFTA w zmniejszonym składzie nie stawiała przed sobą nowych poważniejszych celów, lecz zajmowała się sprawami bieżącymi, tj., przede wszystkim nadzorowaniem pełnego wprowadzenia w życie oraz przestrzegania przez jej członków postanowień układu i przyjętych przez nie zobowiązań. Mimo bowiem formalnego zniesienia do końca 1996 r. ceł na artykuły przemysłowe, nadal istniały ograniczenia – zarówno celne, jak i pozataryfowe – w handlu tymi artykułami między jej członkami. Niezależne od pozostałości ceł obowiązujących w imporcie określonych towarów w Islandii i Portugalii, niektóre państwa wprowadziły „tymczasowo” nowe cła lub inne restrykcje w handlu z pozostałymi państwami członkowskimi. Wprowadzenie powyższych ograniczeń następowało zazwyczaj za zgodą Rady EFTA, w niektórych jednak przypadkach – wbrew stanowisku pozostałych państw członkowskich. Pozataryfowe restrykcje importowe zostały wprowadzone w Finlandii, Szwajcarii i Norwegii. W Portugalii od 1972 r. istniał system gwarancji dla eksporterów, chroniący ich przed wahaniami kursów

walutowych. Finlandia wprowadziła w 1974 r. przejściowe ograniczenia w stosunku do importu dóbr trwałego użytku ze względu na trudności bilansu płatniczego; Norwegia ograniczyła eksport drewna, a Portugalia wprowadziła zakaz importu i eksportu niektórych towarów, uzasadniając to specjalną sytuacją gospodarczą.

EFTA rozpatrywała prośby państw o uzyskanie zgody na wprowadzenie tymczasowych restrykcji handlowych ze względu na ich trudności gospodarcze i wypadki samowolnego ich wprowadzania, akceptując powyższe posunięcia lub domagając się ich anulowania. Jednocześnie koncentrowała się na usuwaniu wszelkich przeszkód pozataryfowych w handlu między państwami członkowskimi. Szczególny nacisk kładła na znoszenie utrudnień natury technicznej, a także na modyfikację obowiązujących w obrocie EFTA świadectw pochodzenia towarów, co ściśle łączyło się z układami zawartymi przez państwa członkowskie z WE w sprawie zniesienia ceł między nimi w obrocie artykułami przemysłowymi. Doprowadziła ona m.in. do podpisania w latach siedemdziesiątych pod jej auspicjami sześciu konwencji międzynarodowych w sprawie wzajemnego uznawania przeprowadzonych kontroli, testów, oznakowania i świadectw w zakresie wyrobów farmaceutycznych, metali szlachetnych, przyrządów dla przemysłu gazowego, maszyn rolniczych i traktorów, wyposażenia statków, naczyń ciśnieniowych. Konwencje te podpisała większość państw EFTA; są one otwarte także dla państw nieczłonkowskich.

EFTA podjęła ponadto szereg specjalnych akcji, mających na celu przyspieszenia rozwoju gospodarczego Portugalii, której gospodarka była zacofana i przeżywała ciągły kryzys. M.in. w kwietniu 1976 r. EFTA utworzyła specjalny fundusz pomocy Portugalii (Fundusz Rozwoju Przemysłowego dla Portugalii), z którego miano udzielać niekomercyjnych pożyczek na finansowanie konkretnych projektów inwestycyjnych w tym kraju. Fundusz został utworzony na okres 25 lat. Mimo że Portugalia opuściła EFTA w 1985 r. w związku z przystąpieniem do Wspólnot Europejskich, nadal on istnieje.

Rynek ówczesnej EFTA był jednak zbyt mało chłonny w porównaniu z możliwościami produkcyjnymi jej państw członkowskich, mimo dużej zdolności nabywczej ludności tych państw, która liczyła zaledwie 40 mln. Nadal w poważnym stopniu rozwój ich gospodarki zależał od handlu międzynarodowego z państwami nieczłonkowskimi, a szczególnie z WE. W 1978 r. eksport do partnerów EFTA stanowił zaledwie 18 % całego eksportu państw tego ugrupowania, zaś do WE wynosił aż 49% całego ich eksportu; natomiast import z WE stanowił aż 56% całego ich importu.

W tej sytuacji EFTA poczęła intensyfikować prace mające na celu zabezpieczenie wymiany handlowej jej państw członkowskich przed negatywnymi skut-

kami rozszerzenia się WE. Z jednej strony, podjęto działania na rzecz ułatwiania wymiany handlowej między EFTA i WE. W ich rezultacie Austria, Islandia, Portugalia, Szwajcaria i Szwecja – 22 VII 1972 r., Norwegia – 14 V 1973 r., Finlandia – 5 X 1973 r.

podpisały umowy z WE w sprawie utworzenia strefy wolnego handlu na artykuły przemysłowe. Strefa ta została – z pewnymi wyjątkami – w pełni wprowadzona w życie w czasie pięciu lat, tj. do 1 VII 1977 r. W przypadku niektórych produktów (m.in. stal, papier) cła miały być znoszone wolniej, tj. w ciągu 11 lat. W przypadku Islandii i Portugalii uzyskały one prawo przedłużenia – w razie powstania trudności gospodarczych w realizacji powyższych umów – okresu znoszenia ciał do 1980 r.

Wszystkie powyższe umowy, z wyjątkiem umowy z Finlandią, zawierały ponadto tzw. klauzulę rozwojową. Przewidywała ona możliwość rozszerzenia, w wyniku dodatkowych negocjacji, współpracy tych państw z WE na inne dziedziny, które zostały objęte tymi układami, a więc wyjścia poza strefę wolnego handlu na artykuły przemysłowe. Portugalia już w 1977 r., a pozostałe państwa (z wyjątkiem Islandii i Finlandii) w 1977 r., wystąpiły do WE z propozycją rozszerzenia między nimi współpracy na politykę ekonomiczną i walutową w dziedzinie komunikacji, transportu, badań naukowych i ochrony środowiska.

Do nadzorowania realizacji powyższych umów zostały powołane wspólne komitety, w których skład wchodziły, z jednej strony, przedstawiciele państw EFTA, z drugiej zaś – państw członkowskich WE. Zbierały się one co najmniej raz w roku.

Podczas spotkania ministrów spraw zagranicznych państw Wspólnot Europejskich i EFTA, które odbyły się w Luksemburgu, zrodziła się idea ściślejszego zespolenia tych dwóch ugrupowań gospodarczych w postaci Europejskiego Obszaru Gospodarczego. Po serii kolejnych spotkań w czerwcu 1990 r., rozpoczęły się oficjalne rokowania w tej sprawie. Doprowadziły one do podpisania 2 V 1992 r. w Oporto układu w sprawie utworzenia Europejskiego Obszaru Gospodarczego, który to wszedł w życie 1 I 1994 r. Istotą jego jest ustanowienie między WE a państwami EFTA, które przystąpiły do układu, swobodnego przepływu artykułów przemysłowych, siły roboczej, kapitałów i usług między nimi oraz zobowiązanie się państw EFTA do dostosowania ich prawa, przede wszystkim gospodarczego, do prawa Wspólnot Europejskich.²

Z drugiej strony EFTA podjęła intensywne działania na rzecz liberalizacji handlu z innymi państwami. W grudniu 1967 r. zawarła porozumienie o współpracy z Jugosławią. Wykraczało ono daleko poza problemy obrotu towarowego. Została

2 Szerzej na temat Europejskiego Obszaru Gospodarczego patrz rozdział IV niniejszej części.

utworzona specjalna wspólna grupa dla nadzorowania tej współpracy, która w 1978 r. przekształciła się we wspólny komitet. Przedstawiciel Jugosławii miał prawo brania udział w pracach niektórych organów EFTA w charakterze obserwatora. Pod koniec lat osiemdziesiątych EFTA przewidywała utworzenie dla Jugosławii specjalnego funduszu rozwoju. Wybuch wojny w Jugosławii spowodował, że w listopadzie 1991 r. EFTA zawiesiła wszelką współpracę z tym państwem.

W 1979 r. EFTA zawarła układ z Hiszpanią w sprawie stopniowego znoszenia ceł na towary przemysłowe i ryby, w handlu między tym państwem a państwami EFTA.

W 1980 r. zawarła podobny układ z Grecją. W drugiej połowie lat osiemdziesiątych EFTA zawarła serię porozumień z USA i ówczesnymi tzw. krajami socjalistycznymi w sprawie liberalizacji handlu między nimi. W czerwcu 1990 r. EFTA zawarła z Czechosłowacją, Polską i Węgrami, w grudniu 1991 r. z Bułgarią, Estonią, Litwą, Łotwą i Rumunią, w 1992 r. ze Słowenią i wreszcie w grudniu 1992 r. z Albanią deklaracje o współpracy w dziedzinie handlu, przemysłu, turystyki, transportu, nauki i techniki, które przewidywały możliwość podjęcia przez te państwa – po przeprowadzeniu dodatkowych negocjacji – różnych form współpracy, w tym ustanowienie między nimi strefy wolnego handlu na artykuły przemysłowe.

W ich rezultacie EFTA zawarła z Turcją – w grudniu 1991 r., Czechosłowacją – w marcu 1992 r., Izraelem – w lipcu 1992 r., Polską i Rumunią – w grudniu 1992 r., Bułgarią i Węgrami – w marcu 1993 r., Słowenią – w lutym 1995 r., Litwą, Łotwą, Estonią, Marokiem i Tunezją – w grudniu 1995 r., umowy o utworzeniu z tymi państwami stref wolnego handlu na artykuły przemysłowe, przetwory rolne i rybne. Strefy te utworzone są przy zastosowaniu metody asymetrycznej, tzn. że EFTA znosi cła szybciej, a jej partnerzy wolniej (np. Słowenia wolniej o 7 lat)

W przypadku Polski, umowa zawarta 10 XII 1992 r., która weszła w życie 15 XI 1993 r., przewiduje utworzenie między nimi strefy wolnego handlu na artykuły przemysłowe, ryby i przetworzone artykuły rolne do końca 2001 r., przy czym na większość towarów strony umowy zobowiązały się znieść cła i ograniczenia ilościowe z chwilą wejścia jej w życie. Na pozostałe towary (w tym samochody, aluminium, miedź, węgiel, stal) ma to następować na zasadzie asymetryczności, tzn. że kraje EFTA będą znosić cła i ograniczenia ilościowe nieco szybciej niż Polska.

W przypadku ceł eksportowych i innych opłat Polska zobowiązała się znieść je całkowicie najpóźniej do 1 I 1995 r., zaś jeśli chodzi o ograniczenia ilościowe w eksporcie to z dniem wejścia w życie umowy, z wyjątkiem ograniczeń w eksporcie

takich surowców jak węgiel, koks i oleje ropy naftowej, w przypadku których mają one być zniesione do 31 XII 1996 r. Bezterminowo natomiast Polska będzie stosować ograniczenia w eksporcie złomu i odpadów metali kolorowych.

Jednocześnie strony zobowiązały się nie wprowadzać nowych ceł i ograniczeń ilościowych w obrotach między nimi z dniem wejścia w życie umowy.

Umowa zawiera zasadę paralelizmu, która ma być utrzymana przez cały okres wprowadzania jej w życie. Zobowiązuje ona Polskę do takiego samego traktowania krajów EFTA pod względem liberalizacji ceł i podobnych opłat oraz ograniczeń importowych – jak państw Wspólnot Europejskich, z wyłączeniem przedsięwzięć podjętych na specjalnych warunkach.

Zawiera też klauzulę ewolucyjną oraz artykuł przewidujący możliwość objęcia współpracą także handlu usługami i zagadnieniami inwestycyjnymi. Precyzuje też zasady sprawiedliwej konkurencji w handlu między Polską a krajami EFTA.

Wreszcie wprowadza obowiązek wzajemnej notyfikacji i konsultacji w dziedzinie przepisów technicznych, mających wpływ na handel.

Umowa niniejsza jest uzupełniona dwustronnymi umowami, podpisanymi przez Polskę z każdym krajem EFTA. Dotyczą one liberalizacji handlu między nimi artykułami rolnymi, które nie są objęte umową główną.

Powyższa działalność EFTA spowodowała, że po spadku eksportu państw tego ugrupowania w latach 1973–1976 zaczął on systematycznie wzrastać w latach następnych.

Wystąpienie Portugalii z EFTA w 1985 r., zaś Austrii, Finlandii i Szwecji w 1994 r. spowodowało, że stała się ona ugrupowaniem kadłubowym, odgrywającym marginalne znaczenie w handlu, nie mówiąc już o całej ich gospodarce. W rezultacie aktualnie jej działalność koncentruje się na nadzorowaniu przestrzegania przez jej państwa członkowskie postanowień układu EFTA w sprawie handlu oraz przyjętych przez te państwa zobowiązań.

L i t e r a t u r a

A. Evans, P. Falk: Prawo Integracji Europejskiej. Cz. II. Wybór źródeł. Dom Wydawniczy ABC. 1996.

Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu. Pod red. E. Kowackiej-Wyrzykowskiej i E. Synowiec. IKiCHZ. Warszawa 1993.

Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu (w:) Integracja europejska. Pod red. A. Marzałka. Wyd. II. Łódź 2002.

- Z.M. Klepacki: Organizacje międzynarodowe rozwiniętych państw kapitalistycznych. Warszawa 1986.
- R. Ławniczak: Dwadzieścia lat działalności EFTA. „Sprawy Międzynarodowe” nr 5, 1980.
- R. Ławniczak: EFTA a integracja Europy zachodniej. Poznań 1971.
- R. Ławniczak: Rozszerzona EWG a pozostałe kraje EFTA. „Sprawy Międzynarodowe” nr 4, 1971.
- R. Ławniczak: Strefy wolnego handlu rozwiniętych krajów kapitalistycznych. Warszawa 1974.
- B. Mucha–Leszko: Stosunki EWG – EFTA. Europejski Obszar Gospodarczy. „Biuletyn Europejski”. UMCS. Lublin 1998.
- Z. Zimny: Rozwój obrotów handlowych krajów EFTA. „Sprawy Międzynarodowe” nr 11, 1968.

Rozdział czwarty

EUROPEJSKI OBSZAR GOSPODARCZY (EEA)¹

1. Geneza

Od pierwszych chwil funkcjonowania Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu (EFTA)² jego państwa członkowskie próbowały zacieśnić współpracę gospodarczą, szczególnie poprzez znoszenie barier w handlu z Wspólnotą Europejską (WE). Były one bowiem świadome, że w związku długim i poważnym powiązaniem ich gospodarek z gospodarkami państw WE wcześniej lub później będą musiały zintegrować się w jakiejś formie z tą Wspólnotą. Wynikało to szczególnie z faktu, że tradycyjnie ponad 50% ich obrotów handlowych (tak importu, jak i eksportu) przypadło na WE. Gdy w 1973 r. Dania i Wielka Brytania przystąpiły do Wspólnot Europejskich, wkrótce pozostałe państwa EFTA zawarły umowy z WE w sprawie zniesienia ceł w handlu artykułami przemysłowymi między nimi do 1 VII 1977 r., a w przypadku niektórych towarów do 1 I 1984 r. Z kolei w 1977 r. wystąpiły one do WE z propozycją rozszerzenia współpracy między nimi na politykę ekonomiczną i walutową, transport i komunikację, badania naukowe i ochronę środowiska.

Podczas wspólnego spotkania ministrów spraw zagranicznych państw EFTA i Wspólnot Europejskich w Luksemburgu w 1984 r. wstępnie wysunięto ideę utworzenia Europejskiego Obszaru Gospodarczego jako formy zacieśnienia współpracy między tymi dwoma ugrupowaniami gospodarczymi. Idei tej było poświęconych szereg kolejnych narad i konferencji. Przełom nastąpił w styczniu 1989 r., gdy przewodniczący Komisji Wspólnot Europejskich, J. Delors, przemawiając w Parlamencie Europejskim, zaproponował państwom EFTA nową formę „strukturalnego partnerstwa”, polegającego na wspólnym administrowaniu obszarem gospodarczym oraz wspólnych decyzjach. Pozytywna odpowiedź w tej kwestii dała EFTA podczas spotkania na szczycie w Oslo w marcu 1989 r. W rezultacie 20 VI 1990 r. rozpoczęły się negocjacje w tej sprawie między WE a państwami EFTA. Zakończyły się one wypracowaniem obszernego (ponad 1200 stron) Układu w sprawie utworzenia Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EEA), który został podpisany 2 V 1992 r. w Porto, a wszedł w życie 1 I 1994 r.

1 European Economic Area, EEA (ang.).

2 Szerzej na temat EFTA patrz rozdział III niniejszej części.

Wraz z podpisaniem powyższego Układu zostały dodatkowo podpisane bilateralne porozumienia o współpracy w dziedzinach nie uregulowanych tym układem. Są to:

- dwustronne porozumienia w sprawach rolnych między WE a Austrią, Islandią, Szwecją i Norwegią;
- dwustronne porozumienia w sprawie rybołówstwa między WE a Islandią, Norwegią i Szwecją;
- dwustronne porozumienia w sprawie przejazdów drogowych pomiędzy WE a Austrią i Szwajcarią.

Jednocześnie przyjęto dwie deklaracje w sprawie uproszczenia procedury celnej i kontroli granicznej oraz dialogu politycznego.

W ten sposób powstało najpotężniejsze gospodarcze ugrupowanie integracyjne w skali świata, o obszarze 3,859 mln km² i 379 mln mieszkańców. Udział EEA w światowej produkcji przemysłowej wynosi ponad 40%, zaś w eksporcie i imporcie światowym odpowiednio 475 i 46,6% – 68% obrotów handlowych państw EEA odbywa się w ramach EEA, przy czym udział państw WE w eksporcie EFTA wynosi 58%, zaś udział EFTA w eksporcie WE – 26%³.

2. Członkostwo

Członkami EEA zostały wszystkie państwa Wspólnot Europejskich, tj. Belgia, Dania, Francja, Grecja, Hiszpania, Holandia, Irlandia, Luksemburg, Portugalia, RFN, Wielka Brytania i Włochy oraz 5 państw EFTA, tj. Finlandia, Austria, Islandia, Norwegia i Szwecja. Szwajcaria i Liechtenstein również brały udział w negocjacjach nad układem założycielskim EEA. Ludność Szwajcarii w referendum w grudniu 1992 r. nie wyraziła jednak zgody na przystąpienie tego państwa do EEA. W rezultacie Szwajcaria posiada w tym ugrupowaniu status obserwatora. Natomiast Liechtenstein przystąpił do EEA dopiero 1 maja 1995 r. Ponieważ jest związany unią celną ze Szwajcarią, musiał bowiem uprzednio przeprowadzić stosowne rokowania z tym państwem w zakresie pogodzenia istnienia między nimi unii celnej z jego uczestnictwem w EEA.

3. Organy

Naczelnym organem EEA jest *Rada*, składająca się z członków Rady i Komisji Unii Europejskiej oraz przedstawicieli (po jednym) rządów państw EFTA na szczeblu ministrów. Nadzoruje ona realizację postanowień układu EEA oraz ustala kierunki działania Wspólnego Komitetu. Winna zbierać się nie rzadziej niż co 6 miesięcy.

3 Dane pochodzą z 1993 r.

Funkcję organu wykonawczego pełni *Wspólny Komitet*. Podjęcie przez niego uchwały wymaga *consensusu* między przedstawicielami Unii Europejskiej z jednej strony, a państwami EFTA z drugiej strony. Rozstrzyga on też spory między Unią Europejską a państwami EFTA na tle realizacji i interpretacji postanowień Układu w sprawie EEA. Wyjątek stanowią spory na tle przestrzegania zasad konkurencji, w przypadku których wyłączną jurysdykcję posiada Trybunał Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich.

Wspólny Komitet Parlamentarny pełni funkcję doradczą wobec Rady i Wspólnego Komitetu. Składa się z jednakowej liczby (po 33) członków Parlamentu Europejskiego i parlamentów narodowych państw EFTA. Rozpatruje coroczne sprawozdanie Wspólnego Komitetu.

Komitet Doradczy składa się z jednakowej liczby przedstawicieli Komitetu Ekonomiczno – Społecznego Unii Europejskiej i Komitetu Doradczego EFTA. Przekłada on opinie i raporty Radzie oraz Wspólnemu Komitetowi.

Mogą być tworzone komitety ekspertów.

Realizację postanowień Układu w sprawie EEA przez państwa Unii Europejskiej nadzoruje jej Komisja, a przez państwa EFTA – Władza Nadzorcza.

4. Założenia integracyjne w ramach EEA

Celem EEA jest ustanowienie dynamicznej, jednolitej i zintegrowanej struktury opartej na wspólnych zasadach i jednakowych regułach konkurencji. Ma to być osiągnięcie przede wszystkim poprzez ustanowienie między państwami EEA swobodnego przepływu towarów przemysłowych (ale tylko wyprodukowanych na terenie państw członkowskich, a nie importowanych spoza terenu EEA), jak też osób, kapitałów i usług oraz jednolitych zasad konkurencji. Ponadto państwa EEA mają współpracować między sobą w szeregu dziedzinach pozagospodarczych.

Cła i inne opłaty o podobnym charakterze w handlu artykułami przemysłowymi między państwami Wspólnot Europejskich a EFTA zostały w zasadzie zniesione już 1 VII 1977 r., a całkowicie 1 I 1984 r. Ograniczenia ilościowe w handlu tymi artykułami zostały zniesione w dniu wejścia w życie układu EEA.

Układ EEA stanowi, że jego strony będą liberalizować handel rybami i przetworami rybnymi między sobą. Kraje EFTA zniosły cła na produkty rybne ze Wspólnot z chwilą wejścia układu w życie. Z kolei kraje Wspólnoty w tym momencie poczęły stopniowo obniżać cła na te produkty aż do ich całkowitego zniesienia, w przypadku jednak niektórych z nich zredukują je jedynie częściowo.

Swobodny przepływ osób oznacza, że obywatel jednego państwa EEA ma prawo do zamieszkania i pracy oraz oferowania swych usług lub zakładania przed-

siębiorstwa w dowolnym innym państwie EEA, przy czym uznawane są bez żadnych ograniczeń wszelkie dyplomy i inne dokumenty, świadczące o posiadanym wykształceniu i kwalifikacjach zawodowych. Niedopuszczalne są jakiegokolwiek formy dyskryminacji pracowników ze względu na posiadane obywatelstwo.

Swobodny przepływ usług oparty jest na klauzuli narodowej. Oznacza to, że państwa EEA winny traktować firmy usługowe z innych państw EEA nie gorzej niż własne.

Działalność instytucji kredytowych oparta jest na dwóch zasadach:

- zezwolenie na działalność w zakresie usług kredytowych, wydane w jednym państwie EEA, uprawnia do świadczenia analogicznych usług w pozostałych państwach EEA;
- państwo, które wydało powyższe zezwolenie, jest odpowiedzialne za nadzorowanie działalności powyższych instytucji prowadzonej w innych krajach EEA.

Usługi w dziedzinie transportu (tak lądowego, jak morskiego i lotniczego) oparte są na zasadzie wzajemności i wolnego dostępu do rynku państw EEA. Mają być stosowane do siebie wymogi techniczne i pracy w tej dziedzinie poszczególnych państw. Państwa EFTA przyjęły wszystkie inne zasady w dziedzinie transportu, obowiązujące we Wspólnotach Europejskich.

W porozumieniu zawartym między WE a Austrią ustalono, że Wspólnota ograniczy w ciągu 12 lat o 60% emisję spalin z ciężarówek; zaś w porozumieniu WE ze Szwajcarią zgodziła się ona zmniejszyć tranzyt jej towarów przez Szwajcarię ciężarówkami, a zwiększyć kolejami.

Układ EEA reguluje też usługi ubezpieczeniowe, telekomunikacyjne, audio-wizualne i informacyjne.

W przypadku swobodnego przepływu kapitałów postanowiono, że i tu będzie stosowana klauzula narodowa, tzn. że kapitał zagraniczny będzie traktowany nie gorzej niż kapitał narodowy. Zniesiono bezpośrednią i pośrednią kontrolę transferu kapitału, inwestycji i pożyczek.

Układ EEA nie przewiduje ustanowienia swobodnego handlu artykułami rolnymi między jego państwami, ani rozciągnięcia na kraje EFTA wspólnej polityki rolnej istniejącej w WE. Zakłada on jednak pewną liberalizację handlu niektórymi artykułami rolnymi, jak też podejmowanie w przyszłości nowych kroków na rzecz liberalizacji tego handlu.

Zajmuje się on handlem 56 produktów rolnych, wymienionych w protokole 3 do niego. W przypadku 34 produktów (m.in. produktów zbożowych, piwa, mocniejszych alkoholi przemysłowych, przetworzonych warzyw, dżemów, margaryn, lodów, czekolad) ustanawia on możliwość stosowania środków wyrównujących

różnice w kosztach podstawowych surowców rolnych w artykułach przetworzonych, w postaci opłaty określonej jako „element zmienny” w imporcie, z drugiej zaś strony refundacji w eksporcie.

Jednocześnie państwa EEA zobowiązały się nie nakładać wyższych opłat w postaci „elementu zmiennego” niż cła i opłaty o podobnym charakterze stosowane w dniu 1 I 1992 r. na powyższe produkty importowane z państw EEA.

W przypadku zaś pozostałych 22 produktów (m.in. wód mineralnych, whisky, rumu herbaty i kawy, niektórych tłuszczów roślinnych i zwierzęcych, soków warzywnych) państwa EEA postanowiły nie stosować ceł w imporcie oraz opłat o podobnym skutku, w tym „elementu zmiennego” i refundacji w eksporcie. Ponadto ustalono harmonogram liberalizacji obrotów tymi produktami między państwami EEA. W przypadku jednych postanowiono znieść cła w obrocie nimi w ciągu 6 lat od wejścia układu w życie; w przypadku innych – zredukować cła o 50% do końca 1996 r.

Co dwa lata mają być dokonywane przeglądy warunków handlu artykułami rolnymi między państwami EEA pod kątem dalszej liberalizacji tego handlu.

Układ reguluje też wymagania weterynaryjne i fitosanitarne w handlu artykułami rolnymi, reguły pochodzenia towarów dla przetworzonych produktów rolnych oraz regulacje techniczne, standaryzacyjne, zasady testowania i wydawania certyfikatów.

Postanowienia, zawarte w układzie EEA w odniesieniu do handlu artykułami rolnymi są uzupełnione dwustronnymi umowami w sprawie powyższego handlu między WE a państwami EFTA, które zostały zawarte jednocześnie z tym układem, tj. 2 V 1992 r.

Ponadto Wspólnota zawarła z Islandią, Norwegią i Szwecją porozumienia w sprawie rybołówstwa w ich morskiej strefie ekonomicznej. Na ich podstawie państwa te przyznały Wspólnocie prawo do dodatkowych połowów. W praktyce chodzi głównie o połowy Hiszpanii i Portugalii na tych wodach.

Układ EEA przewiduje też podjęcie przez jego państwa członkowskie współpracy w dziedzinach pozagospodarczych, a mianowicie w dziedzinie: ochrony środowiska, polityki socjalnej, turystyki, audiowizualnej, oświaty i innych formach szkolenia, badań i rozwoju technologicznego, informatyki i statystyki. Mają być prowadzone też działania służące rozwojowi małych i średnich przedsiębiorstw.

Państwa EFTA zobowiązały się dostosować ich ustawodawstwo do ustawodawstwa obowiązującego we Wspólnotach w dziedzinie regulowanych przez układ EEA.

W wyniku żądań biedniejszych krajów Wspólnot Europejskich (Grecji, Hiszpanii, Irlandii i Portugalii) kraje EFTA zgodziły się przekazać do dyspozycji niektórych ich instytucji pewne fundusze, celem zniwelowania negatywnych skutków dla biedniejszych krajów Wspólnot, wynikających z faktu utworzenia EEA. Mianowicie kraje EFTA zobowiązały się przekazać Europejskiemu Bankowi Inwestycyjnemu 1,5 mld ECU⁴ na okres 5 lat, z którego to funduszu będzie się finansować odsetki pożyczek, udzielanych przez ten Bank na realizację przedsięwzięć służących rozwojowi zacofanych regionów Wspólnot.

Ponadto kraje EFTA zgodziły się przekazać 0,5 mld ECU do Funduszu Spójności Wspólnot Europejskich, z którego udziela się bezzwrotnych dotacji na finansowanie inwestycji w Hiszpanii, Grecji, Irlandii i Portugalii w dziedzinie ochrony środowiska, transportu, oświaty oraz na wspomaganie rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw.

6 VI 2003 r. Polska jako ostatnie państwo z 10 nowowstępujących do UE parafowała porozumienie o przystąpieniu do EEA. Porozumienie o przyjęciu nowych 10 państw UE do EEA zostało podpisane 3 VII 2003 r. Na ich podstawie ustalono bezcłowy kontyngent importowy makreli dla całej UE z państw EEA w wysokości 30,5 tys. ton, dla filetów śledziowych 67 tys. ton rocznie. Na import powyższych ryb powyżej powyższego limitu będą obowiązywać dotychczasowe restrykcje obowiązujące w handlu między UE i EEA. Ponadto ustanowiono bezcłowy kontyngent na eksport z państw UE do państw EEA oraz na bezcłowy eksport do niego truskawek, malin, soku jabłkowego, pokarmu dla zwierząt domowych. Irlandia i Norwegia zapowiedziały, że otworzą swój rynek dla polskiej siły roboczej z dniem 1 V 2004 r.

Będzie utworzony specjalny fundusz, na który w latach 2004–2009 Norwegia i Irlandia wpłacą 600 mln euro a dodatkowo Norwegia przekaze w powyższym okresie 567 mln euro. 80% powyższych środków będzie skierowane do 10 nowych państw UE, reszta do dotychczasowych państw UE. Polsce przypadnie z tych funduszy 111,7 mln euro rocznie przez pięć lat. Środki finansowe z tych funduszy przeznaczone są na te same cele, co z funduszy strukturalnych.

Powyższe rozwiązanie uderzy w 350 polskich przedsiębiorstw, zajmujących się przetwórstwem ryb, gdyż dotychczas sama tylko Polska sprowadzała rokrocznie z Norwegii 40 tys. ton makreli.

Dotychczasowe ścisłe więzi gospodarcze, o czym mowa w pkt 1, oraz dalsze zacieśnienie współpracy i integracji przede wszystkim gospodarczej między państwami Unii Europejskiej a państwami EFTA wchodzącymi w skład EEA pozwalając przypuszczać, iż EEA jest jedynie etapem przejściowym powyższych państw do pełnego członkostwa w Unii Europejskiej.

4 Europejska Jednostka Walutowa – umowna jednostka rozliczeniowa utworzona w ramach Wspólnot Europejskich, zob. str. 302.

L i t e r a t u r a

- Układ w sprawie utworzenia Europejskiego Obszaru Gospodarczego (w) A. Evans, P. Falk: Prawo integracji europejskiej. Cz. II. Wybór źródeł. Dom Wydawniczy ABC 1996.
- E. Kończyk: Zasady funkcjonowania Europejskiego Obszaru Gospodarczego. „Handel Zagraniczny”, nr 3, 1994.
- B. Mucha-Leszko: Stosunki EWG – EFTA. Europejski Obszar Gospodarczy „Biuletyn Europejski”. UMCS. Lublin 1998.
- S. Reisch: Koncepcja Europejskiej Strefy Gospodarczej. „Sprawy Międzynarodowe” nr 1, 1991.

R o z d z i a ł p i ą t y

WSPÓŁPRACA I INTEGRACJA KRAJÓW EUROPY ŚRODKOWO–WSCHODNIEJ PO 1989 R.

1. Uwagi wstępne

Upadek systemów komunistycznych i załamanie się tzw. integracji socjalistycznej w latach 1988–1990 spowodowały, że w tych i następnych latach istotnie (o około 40% w 1993 r. w porównaniu z 1988 r.) zmniejszyły się obroty towarowe między Polską, Węgrami i ówczesną Czecho–Słowacją. Pogorszyła się przy tym struktura towarowa tych obrotów, tzn. obniżył się udział w nich wysoko przetworzonych wyrobów przemysłowych, a wzrósł udział artykułów rolno–spożywczych, surowców i półproduktów. W poprzednim bowiem okresie handel między krajami Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej¹ był sztucznie rozdęty, m.in. w wyniku zastosowania szeregu narzędzi polityki gospodarczej preferujących jego rozwój.

Jednocześnie gwałtownie zwiększyły się obroty tych państw z krajami zachodnioeuropejskimi, np. w przypadku Polski jej eksport do tych krajów w latach 1988–1993 r. wzrósł o 75%, zaś import aż o 145%.

Zmniejszył się też handel usługami między Polską, Węgrami i Czecho–Słowacją. Zerwane zostały umowy kooperacyjne między nimi, zlikwidowane wspólne przedsiębiorstwa. Jednocześnie zmniejszeniu uległo natężenie kontaktów politycznych, współpraca w dziedzinie transportu, kultury, techniki między nimi.

Wzmoczenie zatem współpracy oraz podjęcie procesów integracyjnych między tymi sąsiadującymi ze sobą krajami było raczej rzeczą oczywistą, ale jednocześnie trudną ze względu na uprzedzenia wynikające ze współpracy i integracji z lat wcześniejszych, niedocenianie potrzeby tej współpracy i integracji, m.in. z powodu zaopatrzenia się i fascynację powstającymi perspektywami współpracy i integrację ze Wspólnotami Europejskimi. Impuls w tym kierunku wyszedł ze strony Wspólnot Europejskich, które w kontekście rokowań krajów środkowoeuropejskich w sprawie ich stowarzyszenia się ze Wspólnotami chciały, by te kraje uzgadniały swoje koncepcje stowarzyszenia i prezentowały zbliżone stanowiska w tych rokowaniach.

W rezultacie 15 II 1991 r. na zamku w Wyszehradzie odbyło się spotkanie prezydentów Polski, Czecho–Słowacji oraz premiera Węgier, na którym postano-

1 Zob. rozdział VI.

wiono podjąć współpracę między tymi krajami w zakresie wymiany informacji i koordynowania stanowisk w zakresie polityki gospodarczej oraz promować rozwój współpracy gospodarczej między nimi.

W ten sposób powstało nieformalne, gdyż u podstaw nie leży żadna pisana umowa międzynarodowa, bezinstytucjonalne ugrupowanie państw, określane jako Grupa Wyszehradzka². Członkami tej grupy zostały: Czechy, Słowacja, Polska i Węgry.

2. Współpraca w ramach Grupy Wyszehradzkiej

Pierwotnie współpraca państw w ramach Grupy Wyszehradzkiej koncentrowała się przede wszystkim na polityce zagranicznej i obronnej. Koordynowały one swoje stanowiska podczas rokowań ze Wspólnotami Europejskimi w sprawie stowarzyszenia się z nimi. Jednocześnie wielokrotnie konsultowały się na temat emancypowania się wobec Rosji, restrukturyzacji i stabilizacji stosunków między państwami byłej Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej, uzyskania gwarancji bezpieczeństwa od Zachodu.

W sierpniu 1991 r. po puczu wojskowym w Moskwie poczęły się odbywać spotkania konsultacyjne wiceministrów spraw zagranicznych, jak również spotkania ministrów obrony i szefów sztabów. W latach 1993–1994 bezskutecznie próbowano zająć się wypracowaniem wspólnego stanowiska wobec starań tych państw o przyjęcie ich do Organizacji Paktu Północnego Atlantyku (NATO). W grudniu 1993 r. rozpoczęto prace nad koncepcją utworzenia zintegrowanego systemu obrony powietrznej państw członkowskich. W przypadku jego utworzenia państwa te musiałyby oddać do dyspozycji wspólnego centrum dowodzenia swoje systemy lotnictwa wojskowego, cywilnego i obrony przeciwlotniczej.

W latach następnych współpraca państw w ramach Grupy Wyszehradzkiej została rozciągnięta na inne dziedziny. Poczęły one koordynować dostosowywanie swoich systemów prawnych do wymagań prawa Wspólnot Europejskich. Od 1993 r. podejmowane były próby zintensyfikowania współpracy w dziedzinie ochrony zdrowia i środowiska, pracy, transportu. W tym celu poczęły odbywać względnie regularne spotkania stosownych ministrów i ministrów spraw zagranicznych. W praktyce spotkania te mają nieformalny charakter a podjęte w trakcie nich ustalenia nie mają charakteru wiążącego dla państw członkowskich.

Współpraca powyższa nie była jednak efektywna. Wynikało to z różnicy interesów i istniejących konfliktów między tymi państwami (np. konflikt słowacko-węgierski na tle narodowościowym i budowy tamy na Dunaju). Czechy

2 Visegrad Group (ang.)

dosyć często uważały, że szybciej „dojdą do Europy” osobno, a nie razem (np. podczas wizyty prezydenta USA, B. Clintona, w Pradze w 1994 r. nie zgodziły się na przedstawienie mu wspólnego projektu – wypracowanego z inicjatywy Polski – przyłączenia się państw członkowskich do NATO). Niejednokrotnie zamiast ustalania wspólnego stanowiska państw członkowskich wobec współpracy i integracji gospodarczej z Europą zachodnią wstępowała między nimi rywalizacja.

W latach kolejnych działalność Grupy Wyszehradzkiej poczęła zamierać, aż wreszcie została zawieszona. W rezultacie premier Czech, M. Zeman, przedstawił na spotkaniu premierów rządów państw CEFTA 10 IX 1998 r. w Pradze, propozycję rozszerzenia w przyszłości współpracy w ramach CEFTA na politykę zagraniczną, obronę i bezpieczeństwo, tj. faktycznego przejścia przez nią funkcji Grupy Wyszehradzkiej. Jednak na spotkaniu premierów Czech, Węgier i Polski 24 X 1998 r. w Budapeszcie postanowiono reaktywować działalność tej Grupy na razie w postaci odbywania co pół roku spotkań premierów państw członkowskich.

14 V 1999 r. premierzy grupy Wyszehradzkiej uchwalili Deklarację Wyszehradzką, na podstawie której 9 VI 2000 r. została podpisana w Stirinie umowa w sprawie utworzenia *Międzynarodowego Funduszu Wyszehradzkiego*. Celem Funduszu jest popieranie rozwoju: współpracy kulturalnej między państwami członkowskimi; wymiany naukowej, badań i współpracy w dziedzinie edukacji między nimi; wymiany młodzieży i współpracy przygranicznej; współpracy w dziedzinie sportu.

Realizacja Celu Funduszu jest finansowana ze składek członkowskich, których wysokość ustala rokrocznie Konferencja Ministrów Spraw Zagranicznych. Składki członkowskie są płacone przez poszczególne państwa w równych częściach. Środki finansowe Funduszu na rok 2001 zostały ustalone w wysokości 1 mln euro.

Głównym organem Funduszu jest Konferencja Ministrów Spraw Zagranicznych, zbierająca się co najmniej raz w roku. Uchwały Konferencji zapadają jednomyślnie. Kolejnym organem jest Rada Ambasadorów, której zadaniem jest przygotowanie programów działalności Funduszu i przedstawienia je Konferencji Ministrów Spraw Zagranicznych do zatwierdzenia, ustala wytyczne dla działalności Dyrektora Wykonawczego. Dyrektor odpowiada za realizację celów Funduszu i działalność Sekretariatu.

Fundusz finansuje 50% kosztów realizacji danego projektu. Resztę musi pokryć autor projektu względnie też organizacje pozarządowe. Fundusz preferuje projekty, które obejmują jak najwięcej podmiotów ze wszystkich krajów Grupy Wyszehradzkiej. Nie finansuje on projektów, w realizacji których biorą udział podmioty z mniej niż trzech krajów członkowskich. Wyjątek mogą stanowić projekty dotyczące współpracy transgranicznej. Może on też finansować projekty spoza

krajów Grupy Wyszehradzkiej, o ile będą one odnosić się także do krajów członkowskich. Fundusz nie finansuje też projektów, które z zasady są finansowane z budżetu państwa.

Z Funduszu dotuje się przede wszystkim koszty druku czasopism i publikacji nieperiodycznych; organizacji wystaw, seminariów i konferencji; najem pomieszczeń i wyposażenia; pomoc humanitarną; koszty udziału w konferencjach i sympozjach; honoraria artystów.

Wnioski o dotacje są składane do Sekretariatu, Dyrektor Wykonawczy ocenia je pod względem zgodności z celami i zasadami działania Funduszu, natomiast Rada Ambasadorów zatwierdza lub odrzuca złożone projekty. Projekty rozpatrywane są dwa razy w roku.

Podczas zaś spotkania premierów państw Grupy w październiku 2000 r.w Karlowych Varach rozważano problemy związane z terminem wejścia tych państw do Unii Europejskiej, zaopatrywania się przez nie w gaz norweski, utworzenia wspólnego przejścia granicznego na granicy słowacko-ukraińskiej dla całej Grupy Schengen.

W grudniu 2000 r. na spotkaniu na szczycie w Bratysławie premier J. Buzek zaproponował powołanie grupy ekspertów państw członkowskich Grupy i ekspertów z Wielkiej Brytanii, Szwecji, Holandii i RFN w celu opracowania wspólnego rozwoju gospodarczego tych państw. 25 V 2002 r. na spotkaniu premierów Grupy i premierów państw Beneluksu w Trenczynie na Słowacji osiągnięto wstępne porozumienie w sprawie „uszczelniania” granic wschodnich państw Grupy.

Podczas spotkania premierów i ministrów spraw zagranicznych państw członkowskich, które odbyło się 9 czerwca 2000 r. w Pradze, przyjęto 15-punktowy plan współpracy Grupy na najbliższe lata. Postanowiono, że Grupa w swej działalności skoncentruje się na współdziałaniu na rzecz integracji państw członkowskich z Unią Europejską, wprowadzenie Słowacji do NATO, współpracy ich przemysłów zbrojeniowych i w zakresie obrony oraz ochrony środowiska, zwalczaniu przestępczości zorganizowanej a także rozwijaniu współpracy przygranicznej i regionalnej.

Nadal jednak między państwami Grupy istnieją poważne sprzeczności charakteru współpracy w ramach tej Grupy. Szereg czołowych polityków z niektórych państw członkowskich, a szczególnie z Czech, kwestionuje w ogóle celowość istnienia Grupy Wyszehradzkiej. I tak np. V. Klaus, przewodniczący Czeskiej Izby Poselskiej określił Grupę we wrześniu 2000 r. jako „sztuczne, fałszywe, zbędne ugrupowanie”.

W rezultacie od połowy 2001 r. do połowy 2002 r. nie odbyło się ani jedno spotkanie na szczycie, mimo zgłaszania wielu propozycji takich spotkań (np. w styczniu i lutym 2002 r. zgłoszono aż 6 terminów spotkań), a ich przedmiotem

miało być wypracowanie wspólnego stanowiska w sprawie propozycji Komisji UE dotyczącej dopłat bezpośrednich dla rolnictwa państw kandydujących do UE. Planowane natomiast spotkanie w marcu 2002 r. na Węgrzech zostało zbojkotowane przez premierów Czech i Słowacji z powodu wypowiedzi ówczesnego premiera Węgier, postulującego anulowanie tzw. dekretów Benesza. Spotkanie na szczycie Grupy odbyło się dopiero 29 VI 2002 r. w Esztergomie. Podczas niego zobowiązano się do koordynowania działalności państw członkowskich na rzecz zakończenia negocjacji w sprawie ich przystąpienia do UE do końca 2002 r. Dyskutowano też kwestię zaproszenia Słowenii, Ukrainy i innych państw regionu do współpracy w ramach Grupy Wyszehradzkiej.

30 V 2002 r. z kolei nastąpiło spotkanie w Pieszczonach (Słowacja) ministrów obrony Grupy Wyszehradzkiej, podczas którego podpisano porozumienie o wspólnej modernizacji śmigłowców bojowych MI 24, celem ich przystosowania do wymogów NATO. W ciągu 18 miesięcy ma powstać w łódzkich zakładach wojskowych zmodernizowany prototyp, a do końca 2005 r. ma być zmodernizowane ponad 100 tego typu śmigłowców.

30 XI w Budapeszcie i 7–8 XII 2002 r. w Smolenicach pod Bratysławą premierzy państw Grupy Wyszehradzkiej wypracowali taktykę postępowania w ostatniej fazie negocjacji tych państw z UE. Nadal jednak istniały kontrowersje w tej sprawie między państwami członkowskimi. Jak powiedział nowowybrany prezydent Czech V. Klaus w wywiadzie dla „Rzeczpospolitej” z 5 IV 2003 r. „jeśli oddzielimy retorykę od czynów, to obstawałbym, że między krajami Grupy Wyszehradzkiej żadnej współpracy, jeśli chodzi o wejście do UE, nigdy nie było między naszymi krajami zawsze istniała konkurencja. każdy z nas starał się odgrywać rolę prymusa i był gotów powiedzieć: weźcie mnie a innych zostawcie”.

3. Integracja w ramach Środkowoeuropejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (CEFTA)

a. Założenia i realizacja. W wyniku poważnego spadku obrotów handlowych między państwami Grupy Wyszehradzkiej, co zostało przedstawione we wstępie niniejszego rozdziału, oraz nacisku Wspólnot Europejskich, które nie chciały dopuścić do wzajemnego dyskryminacyjnego traktowania się tych państw po wejściu w życie umów przejściowych do układów o stowarzyszeniu się ich z tymi Wspólnotami, 21 XII 1992 r. z inicjatywy Polski zostało zawarte w Krakowie Środkowoeuropejskie Porozumienie o Wolnym Handlu (CEFTA)³. Weszło ono w życie 1 III 1993 r.

3 Central European Free Trade Agreement, CEFTA (ang.).

Pierwotnie członkami CEFTA były: Czechy, Słowacja, Polska i Węgry. Następnie do niego przystąpiły: Słowenia (1995 r.), Rumunia (1997 r.) i Bułgaria (1998 r.). Członkostwem w CEFTA są zainteresowane: Litwa, Łotwa, Estonia, Chorwacja i Macedonia, Turcja, Izrael i Egipt. Warunkiem przystąpienia do CEFTA jest – poza akcesem do umowy założycielskiej – zawarcie bilateralnych umów handlowych z państwami członkowskimi, należącymi do Światowej Organizacji Handlu (WTO) oraz posiadania układu handlowego lub stowarzyszeniowego z Unią Europejską.

Porozumienie w sprawie CEFTA przewidywało utworzenie strefy wolnego handlu artykułami przemysłowymi między państwami Grupy Wyszehradzkiej najpóźniej do końca 2000 r. Według pierwotnych ustaleń cła miały być zniesione w siedmiu ratach. 1 III 1993 r. zniesiono całkowicie cła na towary o niskim przetwarzaniu (kat. A), w tym głównie na surowce i produkty jak celuloza, jedwab, wełna naturalna nie stanowiące konkurencji dla produkcji krajowej. W dalszej kolejności miały być zniesione cła na podstawową część wyrobów przemysłowych, średnio wrażliwych na konkurencję (kat. B), m.in. na sprzęt oświetleniowy, medyczny, wyroby ceramiczne, wagony kolejowe i lokomotywy. W ostatniej kolejności mają być zniesione cła na tzw. wyroby wrażliwe (kat. C), np. tekstylia, wyroby hutnicze i motoryzacyjne.

Jednocześnie porozumienie stanowiło, że z dniem wejścia jego w życie państw zniosą – z wyjątkiem pewnych przypadków – wszelkie ograniczenia ilościowe i inne środki o podobnych skutkach w handlu między jego stronami oraz nie będą wprowadzać nowych ograniczeń ilościowych importu w handlu między nimi.

Wreszcie państwa członkowskie CEFTA zobowiązały się do zniesienia najpóźniej do 1 I 1997 r. wszelkich wzajemnych ceł eksportowych i opłat o podobnych skutkach oraz do niedoprowadzenia do nowych tego typu ceł i opłat w handlu między nimi po wejściu w życie powyższego porozumienia.

Obniżka ceł ma objąć też niektóre artykuły rolno-spożywcze, jak np. mięso, warzywa, nabiał, alkohol. W ich przypadku ustanowiono kontyngenty, w ramach których miały być obniżone stawki celne po 10% przez 2 lata lub po 10% przez 5 lat. Ostatecznie cła miały być zmniejszone od 20% do 50%. Obniżka ceł nie obejmowała jednak towarów, których import jest lub ma być objęty systemem opłat wyrównawczych państw członkowskich. W ich przypadku państwa te zobowiązały się nie wprowadzać nowych ograniczeń w handlu między nimi.

Porozumienie ustanowiło możliwość wprowadzenia środków nadzwyczajnych w celu ochrony rynku danej jego strony. Mogą one być zastosowane, gdy nadmierny import poważnie szkodzi krajowym producentom podobnych lub bezpośrednio konkurencyjnych produktów, powoduje zakłócenia w jakimkolwiek sekto-

rze gospodarki lub trudności mogące wywołać poważne pogorszenie sytuacji gospodarczej rejonu, szkodzi nowo powstającym przemysłom, niektórym sektorom podlegającym restrukturyzacji lub gdy stwarza poważne problemy społeczne. W przypadku cel importowych mogą one w takich sytuacjach być wprowadzane przez okres nie przekraczający 5 lat, chyba że Wspólny Komitet wyrazi zgodę na dłuższy okres. Ich stosowanie powinno jednak skończyć się nie później niż z zakończeniem okresu przejściowego ustawiania strefy wolnego handlu. Nie mogą one przekraczać 25% *ad valorem* i powinny utrzymać element preferencji dla produktów pochodzących ze stron porozumienia.

Uznano za niezgodne z właściwą realizacją porozumienia, o ile będą miały negatywny wpływ na handel między jego stronami, następujące postanowienia:

- zawieranie porozumień między przedsiębiorstwami, podejmowanie przez zrzeszenia przedsiębiorstw decyzji oraz uzgodnionych praktyk, których celem lub skutkiem działania jest zapobieganie, ograniczanie lub znieszczenie konkurencji;
- nadużywanie przez jedno lub więcej przedsiębiorstw dominującej pozycji na terytorium państwa jako całości lub na jego znacznej części.

Po roku funkcjonowania CEFTA okazało się, że jego efekty są mierne. Stąd też 3 II 1994 r. w Pradze uzgodniono przyspieszenie integracji handlowej między państwami członkowskimi. W rezultacie 29 IV 1994 r. państwa te podpisały w Budapeszcie dodatkowy protokół, który przewidywał przyspieszenie redukcji cel na towary przemysłowe oraz rozszerzenie zakresu koncesji na towary rolne i produkty morskie. Cła miały być zniesione w czterech ratach od 1 VII 1994 r. do końca 1997 r. Pomimo przyjęcia generalnej zasady skrócenia okresu ochrony rynków, ustalony został spis wyrobów (np. samochody), które miały być chronione nawet do 1 I 2002 r. W handlu Polski z Czechami i Słowacją odnosiło się to do około 50 pozycji, z Węgrami wyjątki obejmują w eksporcie i imporcie po około 500 pozycji.

Na spotkaniu ministrów handlu państw CEFTA w Warszawie w dniach 17–18 VIII 1995 r. postanowiono ponownie skrócić okres znoszenia cel na artykuły przemysłowe. Mianowicie od 1 I 1996 r. miały być zniesione cła na towary przemysłowe o „średnim stopniu wrażliwości na konkurencję” (cła na towary o niskim stopniu wrażliwości na konkurencję zostały już zniesione wcześniej na podstawie protokołu z Budapesztu). Do grupy powyższych towarów należą m.in.: produkty chemiczne, maszyny inwestycyjne, maszyny dla rolnictwa, papier, drewno.

Natomiast cła na większość towarów „o wysokim stopniu wrażliwości” miały zostać zniesione do końca 1996 r. Do grupy tej należą m.in. tekstylia, wyroby hutnicze, obuwie, wyroby przemysłu elektromechanicznego.

W rezultacie cła od 1 I 1998 r. miały być pobierane jedynie w praktyce od wyrobów przemysłu motoryzacyjnego, a w przypadku handlu Polski z Węgrami ponadto od kilku innych wyrobów, w tym wyrobów hutniczych i papierniczych. W praktyce jednak cła nie zostały zniesione na wszystkie wyżej wymienione towary jeszcze w połowie 1998 r., tak że obowiązywały one nadal na około 10% towarów, w tym – obok samochodów i części do nich – także m.in. na towary tekstylne i metalowe.

W przypadku Słowenii zobowiązała się ona znieść cła na towary z listy A i B w zasadzie z chwilą przystąpienia do CEFTA, chociaż z pewnymi wyjątkami, na które ma ona znieść cła z dniem 1 I 2000 r. Natomiast Rumunia zobowiązała się znieść cła na prawie że wszystkie towary przemysłowe najpóźniej do 1 I 1999 r., z wyjątkiem cel na paliwa, samochody i produkty hutnicze.

Na spotkaniu ministrów rolnictwa krajów CEFTA w dniu 24 I 1995 r. w Warszawie postanowiono przyśpieszyć także liberalizację handlu artykułami rolno–spożywczymi między tymi krajami. Ustalono mianowicie, że z dniem 1 I 1996 r. miały być zniesione cła o 50% a całkowicie z dniem 1 I 1998 r. Jednocześnie zobowiązano się do uznawania od 1 VII 1995 r. dwustronnych umów w sprawie świadectw weterynaryjnych oraz certyfikatów jakościowych.

Na spotkaniu powyższych ministrów państw CEFTA w grudniu 1995 r. w Warszawie zmodyfikowano nieco powyższe postanowienia w wyniku przewidywanych trudności w znoszeniu cel na te artykuły, w tym w świetle faktu istotnego ich podniesienia w pierwszym półroczu tego roku przez Węgry. Artykuły rolne i rolno–spożywcze zostały podzielone na trzy grupy. W przypadku grupy pierwszej, określanej jako lista A (m.in. ryby morskie, zwierzęta do celów hodowlanych, pszenica, kwiaty, pasza dla zwierząt, niektóre rodzaje tłuszczów roślinnych i zwierzęcych, kakao, herbata, ryż, kukurydza, len, owoce południowe) postanowiono całkowicie znieść na nie cła z dniem 1 I 1996 r.

Na liście B znalazły się artykuły o średnim stopniu wrażliwości na konkurencję (m.in. mięso wieprzowe, wołowe i baranie, mleko i śmietana, żyto, owies, pasza, nasiona, kapusta, sałata, wyroby cukiernicze), na które stawki celne postanowiono znieść o 50% także z dniem 1 I 1996 r.

W tym samym czasie miano – na podstawie umów dwustronnych – zredukować stawki celne, w zależności od poszczególnych towarów od kilku do kilkudziesięciu procent na towary najbardziej wrażliwe na konkurencję, wyszczególnione w liście C (m.in. drób, sery, jaja, groch, cebula, jabłka, ogórki, słód, olej rzepakowy i słonecznikowy, pieczywo, lody, czekolada). Ponadto była jeszcze czwarta lista, co do której nie udało się osiągnąć żadnych ustaleń.

Jednocześnie podtrzymano założenie pierwotne, że na większość towarów rolno i rolno-spożywczych stawki celne zostaną zniesione całkowicie z dniem 1 I 1998 r.

W praktyce postanowienia powyższe nie zostały w pełni zrealizowane nie tylko w przypadku towarów z listy C, ale także wobec części z listy B, chociaż listy A i B były w latach następnych rozszerzane o dodatkowe towary na mocy kilku kolejnych protokołów. Sytuacja powyższa wynikała z różnicy interesów między poszczególnymi państwami członkowskimi. Polska i Słowenia stale opowiadały się za istotną i szybką redukcją stawek celnych na powyższe artykuły, zaś Węgry za powolniejszą redukcją tych stawek.

Decyzje z grudnia 1995 r. były niezmiernie ważne dla Polski. Lista A obejmowała aż 50% polskiego handlu rolno z CEFTA, lista B – 12%, pozostałe dwie listy – 38%. Wprawdzie handel towarami rolnymi i rolno-spożywczymi w 1996 r. stanowił zaledwie 4% obrotów Polski z państwami CEFTA, ale bilans jego był zawsze ujemny i wahał się przeciętnie rocznie od 140 do 200 mln dol. Zadaniem polskich ekspertów powyższe obniżki stawek celnych powinny przyczynić się istotnie do wzrostu eksportu z Polski do państw CEFTA takich towarów jak: wyroby cukiernicze, ziemniaki, cebula, ryby morskie, jabłka, truskawki, olej rzepakowy, mocne alkohole i piwo. Przewidywano jednocześnie wzrost importu z państw CEFTA do Polski zbóż, pasz, kukurydzy, win, papryki i melonów.

Jednocześnie na powyższym spotkaniu ministrów rolnictwa w grudniu 1995 r. postanowiono, że instytucje Czech będą monitorowały produkcję rolną i wymianę handlową artykułami rolnymi między państwami CEFTA oraz co roku będą informowały te państwa o wielkości ich produkcji rolnej, co 3 miesiące – o zmianach w ich polityce handlowej, a co miesiąc – notowania cen na artykuły rolne.

W wyniku jednak kolejnych kontrowersji na temat wprowadzania w życie i szczególnie przestrzegania przyjętych już zasad liberalizacji handlu artykułami rolnymi między państwami CEFTA (w szczególności w wyniku wprowadzenia przez Polskę w latach 1997–1998 dodatkowych ceł na import zboża, kukurydzy, przecieru pomidorowego i produktów skrobiowych, oraz nadmiernego subsydiowania przez Węgry eksportu rolno) na spotkaniu ministrów rolnictwa państw CEFTA w sierpniu 1998 r. postanowiono wstrzymać dalszą liberalizację wprowadzenia w życie tych zasad.

Obroty handlowe Polski z państwami CEFTA stanowią coraz większy udział w całości jej globalnego handlu zagranicznego. W 1994 r. handel z tymi państwami wynosił 4,5%, 1997 r. – 6,5%, a w pierwszym półroczu 1998 r. – 6,77% globalnego jej handlu. W liczbach bezwzględnych obrót handlowy Polski z państwami CEFTA w 1993 r. wynosił 1,3 mld, w 1996 r. – 3,6 mld, 1997 r. – 4,5 mld a w pierwszym półroczu 1998 r. – 2,35 mld dol. Korzystnie zmieniła się

struktura polskiego eksportu do tych państw, z surowców i półproduktów w latach 1993–1995 do przede wszystkim towarów wysoko przetworzonych w latach 1996–1998.

Główne obroty handlowe Polski w ramach CEFTA przypadają na Czechy (w 1997 r. – 62,5% eksportu i 49,7% importu), na Słowację i Węgry przypada łącznie około 40% obrotów, reszta na pozostałe państwa CEFTA.

W globalnych obrotach handlowych Polski z państwami CEFTA występuje stale ujemny bilans. Do końca lat dziewięćdziesiątych miał on powolną tendencję zwykłą (np. w 1996 r. wynosił 684 mln dol., zaś w 1997r. – 914 mln dol., przy czym występuje on przede wszystkim w przypadku handlu artykułami przemysłowymi).

Od 2000 r. nieco on maleje w wyniku szybkiego wzrostu polskiego eksportu niż importu z państwami CEFTA. W 2001 r. polski eksport do krajów CEFTA wzrósł o 18,3%, tj. do 3,15 mld dol., zaś import zaledwie o 8,1%, tj. do 3,74 mld dol. Największy deficyt występuje w obrotach handlowych z Czechami i Słowacją jednak przy stałej tendencji spadkowej, rośnie ujemny deficyt w obrotach ze Słowenią, występuje zaś dodatki bilans w obrotach z Bułgarią i Rumunią.

b. Organy. CEFTA formalnie nie posiada własnych stałych organów. W praktyce *quasi* – stałymi jej organami są spotkania szefów rządów, które odbywają się z reguły raz w roku, oraz wspólny komitet, składający się z przedstawicieli (ministerów gospodarki) państw członkowskich. Komitet ten sprawuje nadzór nad realizacją założeń CEFTA. Dokonuje on przeglądu możliwości dalszego usuwania przeszkód w handlu między tymi państwami, a na wniosek co najmniej jednego z nich może organizować konsultacje. Tworzy podkomisje i grupy robocze. Podejmuje decyzje na zasadzie jednomyślności. Zbiera się w razie potrzeby, jednak nie rzadziej niż raz w roku.

Większość państw CEFTA odrzuciła natomiast propozycję utworzenia wspólnego sekretariatu z siedzibą w Bratysławie, jak i wspólnego banku do zrealizowania wzajemnych rozliczeń (w praktyce rozliczenia te prowadzi jeden z banków z siedzibą we Frankfurcie n. Menem).

c. Perspektywy CEFTA. W ciągu pierwszych kilku lat funkcjonowania CEFTA wydawało się, że będzie ono jedynie etapem przejściowym do chwili wejścia jego państw członkowskich do Unii Europejskiej, tj. będzie funkcjonować gdzieś maksimum do 2005 r. W związku z powiększaniem się tego ugrupowania o nowych członków, a szczególnie w przypadku przystąpienia do niego państw nadbałtyckich czy Turcji, Izraela i Egiptu, może stać się ono trwałym zjawiskiem integracyjnym na co najmniej 10–20 lat.

Z drugiej strony w ramach CEFTA coraz częściej poczęły pojawiać się inicjatywy na rzecz rozszerzenia przedmiotowego zakresu działalności tego ugrupowania. I tak w połowie 1995 r. Polska sondowała wśród pozostałych państw CEFTA możliwość utworzenia przez to ugrupowanie unii celnej oraz ustanowienia w jego ramach swobodnego przepływu osób, kapitałów i usług. Jej inicjatywa nie znalazła w prawdzie pozytywnego oddźwięku w pozostałych państwach członkowskich, głównie z powodu negatywnego stanowiska Czech w tej kwestii. Jednak już na wrześnieowym spotkaniu premierów państw CEFTA w 1998 r. w Pradze, nowy premier Czech, M. Zeman, zasugerował rozciągnięcie działalności tego ugrupowania – obok polityki zagranicznej, obronnej i bezpieczeństwa – także na ustanowienie swobodnego przepływu kapitałów między państwami członkowskimi.

Z kolei Polska podczas tego spotkania zaproponowała utworzenie w ramach CEFTA podkomitetu do spraw handlu rolnego, którego pierwotnym celem byłoby monitorowanie i przekazywanie państwom członkowskim informacji na temat handlu artykułami rolnymi między nimi, trendami w zakresie produkcji rolnej w nich, polityki rolnej i wspierania rolnictwa w tych państwach. Docelowo natomiast miałby on działać na rzecz ustanowienia wspólnej polityki rolnej między państwami członkowskimi, traktowanej jako poligon doświadczalny przed przystąpieniem do Unii Europejskiej.

L i t e r a t u r a

- Środkowoeuropejska Umowa o Wolnym Handlu zawarta przez Republikę Czeską, Republikę Węgierską, Republikę Słowacką i Rzeczpospolitą Polską z 21 grudnia 1992 r. Druk Sejmowy nr 43/93.
- J. Bobek: Współpraca krajów Trójkąta Wyszehradzkiego a konkurencyjność gospodarki. Warszawa 1992.
- J. Biskup, J. Rutkowski: Porozumienie Wyszehradzkie – stan uzgodnień i perspektywy ich realizacji – (w:) Otwarcie polskiej gospodarki na współpracę z zagranicą: możliwości i ograniczenia. Warszawa 1992.
- CEFTA a integracja ekonomiczna w Europie. Pod red. P. Bożyka. SGH Warszawa 1996.
- P. Czubik, A. Sołtysińska: Środkowoeuropejska Strefa Wolnego Handlu. Zakrzycze 1997.
- F. Gołembski: Grupa Wyszehradzka – próba realizacji koncepcji wielostronnej współpracy w Europie Środkowej. „Sprawy Międzynarodowe” nr 3, 1994.
- A. Grajewski: Udział Polski w ugrupowaniach regionalnych w Europie Środkowej. Trójkąt Wyszehradzki. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 1991”. Warszawa 1992.
- Grupa Wyszehradzka i CEFTA (w) Integracja europejska. Pod red. A. Marszałka. Wyd. II. Łódź 2000.

- L. Hensel: Sąsiedzi południowi. Szanse Wyszehradu i CEFTA. (w) Polska w Europie na przełomie wieków. Pod red. S. Stefanowicza. Warszawa 1992.
- M. Kazmierczuk: CEFTA – droga do Unii Europejskiej (w:) Unifikacja i zróżnicowanie się współczesnej Europy. Pod red. B. Fijałkowskiej i A. Żukowskiego. Warszawa 2002.
- A.B. Kisiel–Łowczyc: Środkowoeuropejska Strefa Wolnego Handlu. Gdańsk 1996.
- A. Kupich: Tworzenie powiązań gospodarczych w Trójkącie Wyszehradzkim. Warszawa 1992.
- A. Kupich, R. Morawiec: Udział Polski we współpracy regionalnej. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 1993–1994”. Warszawa 1994.
- M. Perczyński: Współpraca państw Grupy Wyszehradzkiej a integracja europejska. „Sprawy Międzynarodowe” nr 2, 1993.
- J. Siekierski: Sektor rolno–spożywczy krajów CEFTA w procesie przemian Integracyjnych. (w:) Problemy transformacji systemowej krajów Europy środkowo–wschodniej. Pod red. S. Lisa. Tarnów 1988.
- M. Szczepaniak: Odnowienie wyszehradzkiej współpracy politycznej (w:) Unifikacja i różnicowanie się współpracy Europy. Pod red. B. Fijałkowskiej i A. Żukowskiego. Warszawa 2002.
- H. Szlajfer: Trójkąt Wyszehradzki: nieuchronna agonia? PISM. Warszawa 1992.

R o z d z i a ł s z ó s t y

INTEGRACJA W RAMACH WSPÓLNOTY NIEPODLEGŁYCH PAŃSTW (WNP)¹

1. Uwagi wstępne

Wkrótce po rozpadzie ZSRR zostały podjęte próby integracji między większością byłych republik radzieckich. Inicjatorem w tym względzie była przede wszystkim Rosja, która chciała utrzymać w swej strefie wpływów byłe republiki radzieckie. Natrafiło to na podatny grunt w niektórych byłych republikach, które odczuwały poważne trudności gospodarcze w wyniku gwałtownego zerwania długoletnich więzi gospodarczych z Rosją, braku alternatyw zastępczych z powodu ich zacofania gospodarczego, braku rezerw środków, nieufności inwestorów zagranicznych – między innymi z powodu chaosu gospodarczego i politycznego w nich – względem tych państw.

Wspólnota Niepodległych Państw (WPN) została utworzona na podstawie umowy, zawartej przez Białoruś, Rosję i Ukrainę 8 XII 1991 r. w Mińsku. Wkrótce na podstawie Deklaracji z Ałma Aty z 21 XII 1991 r. do WNP przyłączyło się kolejnych 7 państw. 30 XII 1991 r. została zawarta tymczasowa umowa w Mińsku w sprawie utworzenia głównych organów WNP: Rady Szefów Państw i Rady Szefów Rządów. 22 I 1993 r. Rada Szefów Państw zaaprobowala projekt umowy założycielskiej – kartę WNP. Nakreśliła ona bardzo ogólnie ramy współpracy i integracji państw członkowskich WNP. Konkretnie kierunki, formy oraz zasady współpracy i integracji mają być regulowane oddzielnymi umowami.

2. Członkostwo

Członkami WNP są: Armenia, Białoruś, Kazachstan, Kirgistan, Mołdowa, Rosja, Tadżykistan, Turkmenistan, Uzbekistan (od 21 XII 1991 r.), Azerbejdżan (od września 1993 r.)² i Gruzja (od grudnia 1993 r.).

Ukraina, która podpisała Deklarację z Ałma Aty z 21 XII 1991 r. nie podpisała Karty WNP. Brak jest oficjalnych materiałów, które stwierdzałyby oficjalny

1 Soobszczeswto Niezawisimych Stran (ros.), Commonwealth of Independent States (ang.).

2 Azerbejdżan również podpisał Deklarację z Ałma Aty 21 XII 1991 r., ale jego parlament nie wyraził zgodę na jej ratyfikowanie; po zmianie stanowiska parlamentu we wrześniu 1993 r. przystąpił on do WNP w tym samym miesiącu.

status Ukrainy w WNP, tj. czy jest ona obserwatorem czy członkiem tej Wspólnoty.

W ramach WNP znajdują się zatem wszystkie pozostałe były republiki radzieckie z wyjątkiem Litwy, Łotwy i Estonii.

3. Założenia integracyjne i podjęte już przedsięwzięcia na rzecz ich realizacji

a. Założenia integracyjne. Umowa z Mińska z 8 XII 1991 r. mówi jedynie ogólnie o współpracy państw członkowskich w dziedzinie gospodarki, polityki zagranicznej, spraw militarnych, handlu, ochrony zdrowia publicznego i środowiska, oświaty, nauki, kultury, polityki migracyjnej, zwalczania zorganizowanej przestępczości. Jeśli chodzi o integrację gospodarczą, to stwierdza ona ogólnie że państwa WNP będą dążyć do utworzenia „zjednoczonego obszaru gospodarczego oraz wspólnych rynków europejskiego i euroazjatyckiego w zakresie polityki celnej”. Jeśli natomiast chodzi o współpracę militarną to stanowi ona, że utrzymają one wspólne dotychczasowe dowództwo w zakresie strategicznych sił militarnych oraz kontrolę nad bronią atomową.

Traktat w sprawie Unii Gospodarczej WNP, zawarty w Moskwie 24 IX 1993 r. przewiduje wstępnie utworzenie strefy wolnego handlu, a w przyszłości unię celną, następnie zaś wspólny rynek a w dalekiej przyszłości unię ekonomiczną i gospodarczą.

Dwie umowy zawarte w Mińsku 30 XII 1991 r. przewidują ścisłą współpracę militarną państw członkowskich.

Wszystkie one nie precyzują jednak konkretnych planów przedsięwzięć, ich form, metod i terminów realizacji współpracy i integracji w dziedzinie gospodarczej i militarnej. Założenia ogólne są realizowane w oparciu o szereg innych wąsko wyspecjalizowanych porozumień.

Dotychczas nie podjęto natomiast szerszej współpracy w dziedzinach pozagospodarczych i pozamilitarnych.

b. Współpraca i integracja w dziedzinie spraw militarnych. Współpraca i integracja w ramach WNP rozpoczęła się faktycznie od spraw militarnych. Rosji chodziło bowiem o niedopuszczenie do rozpadu strategicznych elementów systemu militarnego istniejącego w ZSRR. Był to jeden z najważniejszych a także z pewnością najpilniejszych czynników, który przyczynił się do tak szybkiego utworzenia WNP po rozpadzie ZSRR.

Umowa z Mińska z 8 XII 1991 r. mówi o współpracy państw – stron na rzecz zachowania pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego. Jednocześnie przewi-

duje zachowanie po ZSRR – tym razem już jako wspólnego – dowództwa strategicznego, w tym wspólnej kontroli nad wojskowymi siłami strategicznymi oraz nad posiadaną bronią atomową.

Deklaracja z Ałma Aty z 21 XII 1991 r. zawiera potwierdzenie ustaleń umowy z Mińska, tym razem nie przez trzy, a przez dziewięć państw WNP. 30 XII 1991 r. państwa WNP zawarły umowę w sprawie strategicznych sił zbrojnych. Zdefiniowano w niej strategiczne siły zbrojne, pod którym to pojęciem rozumiano: formacje i inne zespoły wojskowe, instytucje wojskowe oraz instytuty szkolenia wojskowego sił powietrznych, morskich, obrony przeciwlotniczej oraz rakiet strategicznych a ponadto zespoły nadzorowania kosmosu, wywiad strategiczny i operacyjny, techniczne zespoły nuklearne oraz inne siły, urządzenia i sprzęt, które służyły do zarządzania i nadzorowania sił strategicznych ZSRR. Ponownie potwierdzono w niej potrzebę utrzymania wspólnego dowództwa sił strategicznych. Ponadto postanowiono, że decyzja w sprawie ewentualnego użycia broni nuklearnej będzie podejmowana przez prezydenta Rosji w porozumieniu z prezydentami Białorusi, Ukrainy i Kazachstanu, po konsultacji z prezydentami pozostałych państw WNP. Wreszcie ustalono, że broń nuklearna, posiadana przez Białoruś i Ukrainę, będzie zniszczona przez te państwa do końca 1994 r. przy pomocy Rosji i pod nadzorem wszystkich państw WNP.

Jednocześnie 30 XII 1991 r. państwa WNP podpisały drugą umowę w sprawie sił zbrojnych oraz wojsk ochrony pogranicza. Zobowiązywała ona stosowne czynniki do opracowania koncepcji mechanizmów funkcjonowania oraz procedury kontrolowania sił zbrojnych i wojsk ochrony pogranicza. Potwierdzono w niej powołanie wspólnego naczelnego dowódcy strategicznych sił zbrojnych WNP oraz powołano wspólnego naczelnego dowódcę wojsk ochrony pogranicza. W obydwu przypadkach zostali nimi Rosjanie.

14 II 1992 r. szefowie ośmiu państw WNP, z wyjątkiem Armenii, Azerbejdżanu i Ukrainy, na spotkaniu w Mińsku postanowili utworzyć wspólne dowództwo także dla sił niestrategicznych. 15 V 1992 r. Armenia, Kazachstan, Rosja, Tadżykistan, Kirgizja i Uzbekistan podpisały pakt o bezpieczeństwie zbiorowym. W 2000 r. z paktu wycofał się Uzbekistan. Wreszcie na spotkaniu szefów powyższych państw w lipcu tego roku podpisano umowę w sprawie utworzenia pokojowych sił WNP, których zadaniem jest utrzymanie pokoju w przypadku konfliktu między jej państwami członkowskimi.

W wyniku oporów szeregu państw WNP wobec tworzenia wspólnej i zunifikowanej struktury wojskowej z jednej strony, z drugiej zaś strony w związku z obawami Rosji, iż będzie musiała ona ponosić zbyt duże koszty w utrzymaniu tej struktury, na spotkaniu ministrów obrony państw WNP w czerwcu 1993 r. zrezygnowano z budowy tej struktury, w tym z istnienia wspólnego dowództwa wojsko-

wego. W miejsce wspólnego dowództwa postanowiono utworzyć „wspólny personel dla koordynowania współpracy militarnej między państwami WNP”. W wyniku tej decyzji w grudniu 1993 r. utworzono stosowny sekretariat.

W miejsce wspólnej struktury militarnej WNP Rosja zaczęła lansować ideę dwustronnych sojuszy wojskowych z poszczególnymi państwami WNP. Koncepcja ta była preferowana przez rosyjski establishment wojskowy. W przypadku bowiem niektórych b. republik radzieckich stwarzała ona Rosji możliwość uzyskania ściślejszych z nimi powiązań militarnych oraz większych wpływów na te republiki w ramach porozumień wielostronnych (np. możliwość stacjonowania wojsk rosyjskich w tych republikach. W wyniku tej polityki Rosja miała na początku 1999 r. 125 tys. żołnierzy we wszystkich państwach WNP z wyjątkiem Uzbekistanu, w tym na Ukrainie 20 tys. (flota czarnomorska) i 15 tys. w Kazachstanie.

Również w latach następnych współpraca militarna oraz problemy bezpieczeństwa i pokoju w ramach WNP zajmowały dużo miejsca w działalności tej Wspólnoty. I tak w kwietniu 1994 r. Rada Szeów Państw WNP upoważniła Rosję do wysłania jej wojsk do Gruzji jako wkład WNP do pokojowego rozstrzygnięcia konfliktu na tle secesji Abchazji. Jednak w lipcu nie udało się osiągnąć porozumienia co do wysłania w rejon Abchazji wojsk innych państw WNP, ani co do ponoszenia przez te państwa kosztów utrzymania rosyjskich oddziałów w Abchazji. Porozumienie takie osiągnięto dopiero w październiku tegoż roku, rozciągając je również na Tadżykistan., dokąd wysłano 201 rosyjską dywizję zmechanizowaną (6 tys. żołnierzy).

W lutym 1995 r. Rada Szeów Państw uchwaliła niewiążące memorandum w sprawie utrzymania pokoju i bezpieczeństwa w ramach WNP. Państwa członkowskie zobowiązały się w nim do powstrzymywania się – w przypadku zaistnienia konfliktu między nimi – od wywierania presji militarnej, politycznej lub gospodarczej na drugą stronę konfliktu oraz do niepopierania ruchów separatystycznych występujących w państwach WNP.

W maju tego roku powyższa Rada postanowiła ustanowić przedstawicielstwo WNP w Tadżykistanie, głównie w celu obserwowania rozwoju sytuacji politycznej i militarnej w tym kraju. Jednocześnie większością głosów uchwalono porozumienie w sprawie zasad wspólnej ochrony zewnętrznych granic WNP.

Wreszcie w grudniu tegoż roku Rada Ministrów Obrony postanowiła podjąć prace nad utworzeniem wspólnego systemu obrony powietrznej, koordynowanego przez Rosję. W praktyce do systemu tego przystąpiła tylko Rosja, Ukraina, Armenia i Białoruś.

Z kolei w styczniu 1996 r. Rada Szeów Państw ustaliła zasady regulujące wspólne operacje pokojowe państw WNP. W ich rezultacie w październiku tegoż roku rozpoczęto szkolenie personelu wojskowego i cywilnego dla powyższych

operacji. W sierpniu i listopadzie 1996 r. WNP dwukrotnie zajmowała się planami rozszerzenia NATO o nowe państwa, wyrażając swój sprzeciw wobec tych planów, przy braku poparcia ze strony Ukrainy, jak też wznowieniem walk w Afganistanie. Wreszcie we wrześniu zaaprobowano projekt porozumienia w sprawie eksportu przez państwa WNP broni, urządzeń do jej produkcji i usług wojskowych do państw trzecich.

Interwencję USA w Iraku podzieliły państwa WNP. Azerbejdżan i Uzbekistan poparły interwencję, przy czym ten ostatni ogłosił gotowość do udostępnienia USA swych baz wojskowych i przestrzeni powietrznej. Armenia, Białoruś, Kazachstan, Kirgizja, Rosja i Tadżykistan mniej lub bardziej wyraźnie nie poparły tej interwencji. Pozostałe zaś państwa unikały zajęcia wyraźnego stanowiska w tej sprawie.

c. Współpraca i integracja w dziedzinie gospodarki. W dziedzinie gospodarki wysiłki na rzecz współpracy i integracji państw WNP były z jednej strony skoncentrowane na problemach finansowo – walutowych. Już 14 II 1992 r. szefowie państw WNP na spotkaniu w Mińsku postanowili utrzymać rubel jako wspólną walutę w handlu między tymi państwami. Równy miesiąc po tym osiągnęły one porozumienie w sprawie zasad spłacania długu zagranicznego po b. ZSRR oraz zasad wspólnej polityki walutowej. 22 I 1993 r. podjęto decyzję o utworzeniu banku międzypaństwowego, którego zadaniem jest ułatwienie płatności handlowych między państwami WNP oraz koordynowanie ich polityki monetarnej i kredytowej. 50% udziałów w banku posiada Rosja. Decyzje w banku są podejmowane większością 2/3 głosów. Wreszcie 7 IX 1993 r. Armenia, Białoruś, Kazachstan, Rosja, Tadżykistan i Uzbekistan zawarły umowę w sprawie utworzenia między nimi strefy rublowej. Rosyjski Bank Centralny uzyskał wyłączne prawo emitowania rubla. Pod koniec września do strefy tej przystąpiła też Ukraina.

Z drugiej strony wysiłki państw WNP koncentrowały się na próbach wypracowania koncepcji i zawarcia układu w sprawie utworzenia przez nie wspólnego rynku lub unii celnej. Po raz pierwszy problem ten był dyskutowany 14 II 1992 r. w Mińsku na spotkaniu szefów WNP. Na nadzwyczajnym posiedzeniu Rady Szefów Państw 16 IV 1993 r. uchwalono deklarację w sprawie potrzeby utworzenia przez państwa WNP unii celnej i walutowej.

24 IX 1993 r. na sesji powyższej Rady w Moskwie podpisano Traktat w sprawie utworzenia *Unii Gospodarczej WNP*. W skład Unii weszło 11 państw WNP, a Ukraina jako członek stowarzyszony. Celem Unii jest utworzenie wspólnej przestrzeni gospodarczej, pierwotnie w formie strefy wolnego handlu, następnie unii celnej, wspólnego rynku i unii ekonomicznej i walutowej. Poza znoszeniem barier w obrocie towarowym Unia ma koncentrować się na tworzeniu wspólnych przedsiębiorstw, wspólnych inwestycjach, stanowiskach walutowych, polityce podatko-

wej, polityce społecznej, bezpieczeństwie pracy i zabezpieczeniu społecznym, rozwiązywaniu wspólnym wysiłkiem problemów ekologicznych oraz problemów wynikłych z klęsk żywiołowych.

Traktat w sprawie Unii Gospodarczej stanowi, że organy WNP mogą być jednocześnie organami Unii. Inne organy Unii mogą być tworzone na podstawie oddzielnych porozumień. W praktyce Rada Szefów Państw, Rada Szefów Rządów oraz Trybunał Gospodarczy WNP stały się jednocześnie organami WNP. 21 X 1994 r. zostało podpisane porozumienie w sprawie tworzenia Międzypaństwowego Komitetu Gospodarczego, którego zadaniem jest kierowanie pracami unii i nadzorowanie realizacji postanowień jej organów. Nie ma uprawnień o charakterze ponadnarodowym. Jest on podporządkowany obydwu powyższym Radom. Składa się z prezydium i kolegium. w skład kolegium wchodzi przedstawiciele szefów rządów państw członkowskich, zaś kolegium osoby o statusie funkcjonariuszy międzynarodowych.

W kwietniu 1994 r. państwa WNP – z wyjątkiem Turkmenistanu – podpisały umowę w sprawie ustanowienia między nimi strefy wolnego handlu. Już jednak w listopadzie tego roku postanowiono – bez udziału w niej Kirgizji i Turkmenistanu – podjąć prace nad utworzeniem unii celnej. W marcu 1995 r. Turkmenistan wyraził gotowość przystąpienia do prac nad tworzeniem unii celnej. W praktyce prace nad utworzeniem unii celnej nie wyszły jeszcze ze stadium początkowego.

W styczniu 1995 r. Rosja, Białoruś i Kazachstan podpisały umowę w sprawie ustanowienia między nimi unii celnej. Miała być ona utworzona w dwóch etapach. W pierwszym przewidywano zniesienie wszelkich restrykcji w handlu między nimi oraz ujednoczenie przepisów handlowych i celnych; w drugim zaś ustanowienie wspólnej taryfy celnej, ustanowienie wspólnej polityki gospodarczej, handlowej i walutowej. W marcu tegoż roku Kirgizja, Tadżykistan i Uzbekistan wyraziły gotowość wstąpienia do powyższej unii. W praktyce do unii dołączył Kirgistan i Tadżykistan. I w tym przypadku prace nad wprowadzeniem w życie powyższej unii nie wyszły ze stadium początkowego.

W marcu 1996 r. Białoruś, Kazachstan, Kirgistan i Rosja podpisały umowę w sprawie utworzenia „nowego wspólnego rynku”, jako że już w lipcu 1993 r. Białoruś, Rosja i Ukraina postanowiły podjąć prace nad utworzeniem takiego rynku, ale faktycznie ich nie podjęły. Istotą tego rynku ma być doprowadzenie do swobodnego przepływu towarów, usług, kapitałów i siły roboczej między państwami członkowskimi. Umowa powyższa jest otwarta ponadto dla pozostałych państw WNP oraz Litwy, Łotwy i Estonii.

31 V 2001 r. Białoruś, Kazachstan, Kirgistan, Rosja i Tadżykistan podpisały kolejne porozumienie o utworzeniu „europejskiej wspólnoty ekonomicznej”,

mającej charakter wspólnego rynku. Pierwszym etapem budowy tej unii ma być utworzenie unii celnej do 2004 r.

Niezależnie od powyższych działań państwa WNP zawarły szereg umów w sprawie rozwiązywania konkretnych problemów gospodarczych lub problemów związanych pośrednio z gospodarką. I tak np. 2 III 1993 r. państwa WNP uzgodniły porozumienie w sprawie wzajemnego zapewnienia sobie dostaw ropy naftowej i gazu. W celu koordynowania tej współpracy powołano do życia Radę do spraw Ropy Naftowej i Gazu.

Jest mało prawdopodobne, że postanowienia państw WNP w sprawie większości powyższych przedsięwzięć zostaną, przynajmniej w najbliższych kilku czy nawet kilkunastu lat, w pełni zrealizowane. Wątpliwość ta wynika z faktu, iż u podstaw decyzji powołujących do życia te unie leżą bardziej czynniki polityczne niż ekonomiczne. Nie służą temu też różnice w rozwoju gospodarczym poszczególnych państw WNP, chaos gospodarczy i organizacyjny panujący w większości państw WNP, jak też nieufność wobec Rosji wielu państw WNP oraz rywalizacja o przywództwo w WNP między prezydentami Rosji, Ukrainy i Kazachstanu.

Jest to raczej wątpliwe, że WNP rozpadnie się. Wynika to przede wszystkim nadal z dużego ekonomicznego uzależnienia gospodarek większości państw WNP od gospodarki Rosji, ich zadłużeniem wobec Rosji (ok. 7 mld dol. w 2000 r.), ze sytuacji ekonomicznej i finansowej tych krajów, w tym utrzymywaniem się wysokiej stopy inflacji i bezrobocia. Obserwuje się przeto z jednej strony zjawisko utrzymywania więzów z Rosją w dziedzinach, w których są one od niej niezależne, oraz rozluźniania więzów lub uniezależniania się od niej w dziedzinach, w których mają one szanse samodzielnego funkcjonowania. Wyraża się to między innymi w torpedowaniu na spotkaniach na szczycie WNP wszelkich przedsięwzięć, których celem jest pogłębienie integracji w ramach WNP.

Szczególnie jest to widoczne w przypadku państw członkowskich ze środkowej Azji. Mówi się nawet o swego rodzaju „wypychaniu” Rosji z tego regionu przez powyższe państwa. I tak na przykład w 1994 r. Kazachstan, Uzbekistan i Kirgistan utworzyły związek środkowoazjatycki. 5 I 1998 r. przywódcy tych państw oraz Turkmenistanu i Tadżykistanu oświadczyli, iż współpraca ma prowadzić do umocnienia niezawisłości tych państw, a „WNP jest akceptowana jako forma współpracy państw w okresie przejściowym”. Jednocześnie zapowiedzieli utworzenie regionalnego systemu transportu ropy naftowej i gazu ziemnego.

Z kolei Gruzja, Ukraina, Azerbejdżan i Mołdawia utworzyły pod koniec 1997 r. tzw. Związek GUAM, który przewiduje współpracę gospodarczą i wojskową.

W przypadku zdecydowanej większości państw WNP ich obroty handlowe z Rosją systematycznie maleją.

W związku z powyższym można postawić tezę, iż w WNP współpraca i integracja, oczywiście w formie początkowej, rozwija się na zasadzie tzw. dwóch szybkości. Wszystkie państwa opowiadają się na realizację pewnych form współpracy i integracji (np. strefy rublowej, strefy wolnego handlu), zaś niewielka grupa dąży do pogłębienia tej integracji. Sytuację powyższą wyraźnie odzwierciedlała dyskusja nad 5-letnim programem WNP podczas spotkania na szczycie w Moskwie 21 VI 2000 r.

Do grupy państw dążących do pogłębienia integracji należą: Rosja, Kazachstan, Białoruś, Tadżykistan i Kirgistan. I tak na przykład 24 I 1998 r. prezydent Kazachstanu zgłosił na spotkaniu na szczycie tych państw projekt utworzenia wspólnej przestrzeni gospodarczej, który w przyszłości miałby doprowadzić do utworzenia wspólnego rynku. Projekt ten wprawdzie został odrzucony, jednak już 10 X 2000 r. prezydenci tych państw podpisali w Astanie porozumienie w sprawie utworzenia Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej, która w przyszłości ma doprowadzić do utworzenia przez te państwa właśnie wspólnego rynku.

Wobec fiaska realizacji powyższych koncepcji w lutym 2003 r. na spotkaniu w Moskwie szefów rządów Rosji, Ukrainy, Białorusi i Kazachstanu postanowiono podjąć prace nad utworzeniem „wspólnej przestrzeni ekonomicznej”, której pierwszym etapem ma być utworzenie między nimi strefy wolnego handlu a następnie wspólnego rynku. Do strefy tej będą mogły przystąpić pozostałe państwa WNP. Porozumienie w sprawie utworzenia powyższej przestrzeni ekonomicznej ma być wypracowane do końca września 2003 r.

19 września 2003 r. Białoruś, Kazachstan, Rosja i Ukraina podpisały w Jałcie układ w sprawie utworzenia Wspólnej Przestrzeni Gospodarczej. Układ ma bardzo ogólne sformułowania, nie mówi też nic o terminach realizacji celów w nim sformułowanych.

Zgodnie z nim w najbliższej perspektywie ma być realizowana strefa wolnego handlu między powyższymi państwami, w dalszej – unia celna, a ponadto wprowadzenie wspólnej waluty, wspólnej polityki finansowej i podatkowej, ujednoczenie ustawodawstwa.

Wydaje się, że w praktyce i te cele, podobnie jak w tego typu układach wcześniej zawieranych w ramach WNP również zostaną jedynie na papierze.

d. Współpraca w dziedzinach pozagospodarczych. W latach 1992–1993 państwa WNP podjęły pierwsze kroki na rzecz współpracy i integracji w niektórych dziedzinach pozagospodarczych. Z jednej strony podjęto wysiłki na rzecz unifikacji ustawodawstwa państw WNP, przede wszystkim regulującego problemy związane z rentami i emeryturami, opodatkowaniem, zwalczaniem przestępczości zorganizowanej, nielegalnej imigracji, napływu narkotyków z zewnątrz WNP.

Osiągnięto pewne sukcesy w zakresie współpracy w dziedzinie ekologii, środków masowego przekazu, budownictwa. I tak np. 10 VII 1992 r. Armenia, Białoruś, Kazachstan, Kirgistan, Rosja, Tadżykistan i Uzbekistan utworzyły Międzynarodową Radę do spraw Ekologii, która poczęła wypracowywać zasady współdziałania państw w rozwiązywaniu niektórych problemów dotyczących ochrony środowiska. Z kolei 28 VII tegoż roku wszystkie państwa WNP, z wyjątkiem Ukrainy, utworzyły Międzypaństwową Kompanię Radiowo– Telewizyjną.

W latach następnych współpraca państw WNP rozszerzyła się także na inne dziedziny. I tak w październiku 1994 r. zawarły one konwencję w sprawie praw mniejszości narodowych. W maju 1995 r. ujednolicono przepisy państw członkowskich w sprawie migracji siły roboczej i praw konsumentów.

1 VI 2001 r. na spotkaniu na szczycie WNP podpisano porozumienie o utworzeniu wspólnego ośrodka zwalczania terroryzmu oraz piractwa komputerowego.

e. Organy dla realizacji założeń współpracy i integracji. Naczelnym organem WNP jest *Rada Szefów Państw*, składająca się z szefów wszystkich państw WNP. Wytacza ona główne kierunki działalności WNP. Winna zbierać się dwa razy w roku. Każde państwo dysponuje w niej jednym głosem. Uchwały winny być podejmowane na zasadzie jednomyślności. Każde państwo może ogłosić niezainteresowanie daną sprawą i wówczas nie bierze udziału w głosowaniu nad nią.

Rada Szefów Rządów jest organem wykonawczym WNP. Winna zbierać się co 3 miesiące. Obydwa powyższe organy mogą zbierać się na wspólne posiedzenia. O ile nie stanowią inaczej, ich sesje odbywają się w Mińsku.

Rada Szefów Państw i *Rada Szefów Rządów* mogą odbywać wspólne posiedzenia.

Zgromadzenie Międzyparlamentarne składa się z parlamentarzystów delegowanych przez parlamenty państw członkowskich WNP. Ma charakter doradczy wobec powyższych rad. Zostało utworzone 1 IV 1992 r.

Rady: Gospodarcza, Ministrów Obrony, Współpracy Gospodarczej z Zagranicą, Ropy Naftowej i Gazu, Szefów Urzędów Celnych, zbierają się na szczeblu ministrów lub wiceministrów.

Trybunał WNP, którego zadaniem jest rozstrzygnięcie sporów między państwami członkowskimi; *Trybunał Gospodarczy*, utworzony na podstawie umowy z 6 VII 1992 r.

Funkcjonuje kilkanaście wyspecjalizowanych komisji, w tym: ekonomiczna, prawna, energetyczna, budownictwa, ekologii, rent i emerytur.

Sekretariat na czele z Sekretarzem Wykonawczym. Siedziba Sekretariatu znajduje się w Mińsku.

f. Perspektywy działalności. Jak już wyżej wspomniano WNP działa bardzo nieefektywnie, a od 1996 r. znajduje się w głębokim kryzysie. Odbiciem tego jest choćby taki fakt, iż posiedzenia głównych organów WNP są albo odwoływane, albo kończą się fiaskiem (np. posiedzenia Rady Szefów Państw w 1997 i 1998 r.). Coraz bardziej w ramach WNP nasilają się głosy postulujące gruntowną jej reformę organizacyjną i podniesienie efektywności działania.

Trudno zgodzić się jednak z tezą lansowaną przez wielu polskich publicystów, że WNP na długą metę nie ma racji bytu. Ze względu na wspólnotę interesów państw członkowskich WNP, a szczególnie ze względu na brak alternatywy na integrację z innymi państwami, trzeba WNP traktować jako zjawisko trwałe. Wydaje się jednak, że współpraca gospodarcza w ramach WNP nie wyjdzie poza ramy strefy wolnego handlu i utworzenia, szeregu wspólnych instytucji gospodarczych, a w przypadku kilku państw może być rozszerzona na unie celną.

L i t e r a t u r a

P. Parandowski: Euroazjatyckie imperium Rosji. Studium idei. Warszawa 2003.

Słownik biograficzny osób, które wniosły istotny wkład w rozwój integracji europejskiej

Adenauer Konrad (1876–1967). Niemiecki polityk, prawnik. Nadburmistrz Kolonii (1917–1933), przewodniczący pruskiej Rady Państwa (1922–1933). zwolniony następnie z tej funkcji przez reżim hitlerowski, kanclerz RFN (1949–1973). w latach 1951–1955 także minister spraw zagranicznych RFN Jeden z założycieli CDU, wieloletni jej przewodniczący.

Współtwórca RFN. U podstaw jego filozofii polityki zagranicznej leżało francusko –niemieckie pojednanie, daleko idąca integracja europejska. W 1955 r. zawarł porozumienie z ZSRR, na podstawie którego jego rząd wyraził zgodę na wypuszczenie niemieckich jeńców wojennych przetrzymywanych jeszcze w tym państwie. Doprowadził do podpisania w 1963 r. traktatu o przyjaźni między RFN i Francją. Opowiadał się za całkowitą unią między tymi państwami. Współinicjował i aktywnie popierał utworzenie trzech Wspólnot Europejskich. Reprezentował stanowisko, że integracja europejska powinna mieć wymiar nie tylko ekonomiczny, ale i polityczny. Wprowadził RFN do Rady Europy i NATO.

Barre Raymond (1924–). Francuski polityk, naukowiec, ekonomista. Profesor w Tunisie. uniwersytetu w Caen, następnie Instytutu Ekonomii Politycznej w Paryżu, od 1982 – Sorbony. Wiceprzewodniczący Komisji Wspólnot Europejskich (1967–1972), minister handlu zagranicznego (1975–1976), premier (1976–1981), od 1996 r. mer Lyonu.

Opracował tzw. plan Barre. na podstawie którego Komisja EWG w lutym 1960 r. nakreśliła ogólne ramy przedsięwzięć na rzecz utworzenia unii ekonomicznej i walutowej, zakładając, że zostanie ona zbudowana w 1990 r. Z kolei w lutym 1969 r. opracował on tzw. memorandum Barre'a w sprawie koordynacji polityki ekonomicznej i walutowej, a w 1970 r. zmodyfikowaną wersję tego memorandum, która precyzowała etapy budowy unii ekonomicznej i walutowej.

Beyen Johan Willem (1887–1976). Holenderski finansista, polityk. Do II wojny światowej pracował w Banku Rotterdam. Banku Jawsche. Banku Rozliczeń Międzynarodowych i holenderskim Ministerstwie Finansów.

Był współtwórcą koncepcji utworzenia Międzynarodowego Funduszu Walutowego (IMF), w których do 1951 r. pełnił funkcję jednego z dyrektorów zarządzających. W latach 1952–1956 był holenderskim ministrem spraw

zagranicznych. Do końca lat pięćdziesiątych pełnił funkcję ambasadora Holandii w Paryżu, następnie do 1965 r. był członkiem zarządu AMRO Banku.

W lutym 1953 r. przedłożył rządowi Francji, RFN, Włoch, Belgii i Luksemburga plan prac, których celem miało być rozpoczęcie przez te państwa integracji gospodarczej, aż po utworzenie nowego rynku. Uważał, że integracja ta powinna być realizowana przy jednoczesnym rozwijaniu procesów integracji politycznej i militarnej. Opowiadał się za włączeniem do tej integracji również Wielkiej Brytanii. Jego propozycje spowodowały podjęcie prac w tym zakresie przez komisję pod przewodnictwem P.H. Spaaka, które doprowadziły do utworzenia Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej.

Churchill Winston Leonard Spencer sir (1874–1965). Brytyjski polityk i pisarz. Minister handlu (1908–1910), minister spraw wewnętrznych (1910–1911), minister zaopatrzenia wojskowego (1917–1918), minister wojny i lotnictwa (1919–1921), minister kolonii (1921–1922), kanclerz skarbu (1925–1929), premier (1940–1945 i 1951–1955). Członek Izby Gmin z ramienia Partii Konserwatywnej (1900–1904), następnie Partii Liberalnej (1904–1922), a od 1924 ponownie z ramienia Partii Konserwatywnej. W 1953 r. otrzymał literacką Nagrodę Nobla.

W okresie międzywojennym popierał ideę Pan – Europy, propagowanej przez R.N. Coudenhove–Kalergiego. Bezpośrednio po II wojnie światowej wygłosił szereg przemówień, propagując ideę stworzenia Stanów Zjednoczonych Europy na wzór USA; najbardziej znane to przemówienie na Politechnice w Zurychu w 1946 r. i podczas Kongresu Europejskiego w Hadze w 1948 r.), które odbiły się szerokim echem w całej Europie. W przemówieniu na Kongresie Europejskim poparł on ideę integracji ponadnarodowej, mówiąc, iż integracja europejska potrzebuje „poświęcenia lub połączenia suwerenności” państw członkowskich. W 1946 r. utworzył w Wielkiej Brytanii Ruch na Rzecz Zjednoczonej Europy.

Z chwilą jednak objęcia stanowiska premiera w 1951 r. nie inicjował on, a nawet wręcz hamował dążenia brytyjskich zwolenników wejścia do Wspólnot Europejskich. Opierał on wówczas hierarchię interesów brytyjskiej polityki zagranicznej na teorii tzw. trzech kół koncentrycznych. tj. najpierw ścisły związek z Commonwealthem (tj. byłymi koloniami brytyjskimi), następnie ze Stanami Zjednoczonymi a dopiero potem z Europą.

Poglądy jego na temat włączenia się Wielkiej Brytanii do integracji europejskiej często zmieniały się i były wyrażane nie zawsze przejrzyście.

Coudhove–Kalergi Richard Nicholas hr. (1884–1972). Austriacki polityk i pisarz polityczny, zamieszkały pierwotnie w Austrii, następnie w latach 1939–1946 w USA. wreszcie od 1946 r. w Szwajcarii.

Pionier tzw. ruchu paneuropejskiego, a tym samym idei integracji europejskiej w Europie. W 1923 r. utworzył Unię Paneuropejską, której głównym celem było utworzenie swego rodzaju ponadnarodowej federacji europejskiej, celem zapewnienia w Europie pokoju i bezpieczeństwa. W okresie międzywojennym prowadził ożywioną kampanię na rzecz realizacji powyższej idei, publikując dziesiątki książek i artykułów. Ideę tą postrzegał bardziej z politycznego niż ekonomicznego punktu widzenia. W 1943 r. opracował zarys projektu konstytucji Stanów Zjednoczonych Europy, który przedstawił ministrom spraw zagranicznych koalicji antyhitlerowskiej. W 1947 r. założył Europejską Unię Parlamentarną, której został pierwszym sekretarzem generalnym. W 1952 r. reaktywował działalność Unii Paneuropejskiej i związał ją z Ruchem Europejskim. W latach 1952 – 1965 był honorowym przewodniczącym tego Ruchu. Następnie przestał współpracować z Ruchem na skutek rozdzwieńków między Unią a Ruchem Europejskim. Najważniejsze publikacje to „Paneuropa” (1923 r.) i „An Idea Conquers the World” (1953 r.)

De Gasperi Alcide (1881–1954). Pierwotnie austro-węgierski działacz parlamentarny, od 1921 r. włoski działacz polityczny. Był współzałożycielem Włoskiej Partii Ludowej, poprzedniczki partii Chrześcijańsko-Demokratycznej. Przeciwnik faszyzmu, za co został uwięziony w 1926 r. Po interwencji papieża uwolniony, w 1927 r. podjął pracę w bibliotece watykańskiej. Członek ruchu oporu. Podczas II wojny światowej wypracował program nowej partii katolickiej (Chrześcijańskiej Demokracji).

W latach 1945–1953 premier różnego typu rządów koalicyjnych. Od 1953 r. sekretarz generalny Partii Chrześcijańsko-Demokratycznej, a od 1954 r. jej przewodniczący.

Działacz na rzecz utrzymania z ścisłych więzów Włoch z Europą zachodnią i USA. Wprowadził Włochy do NATO. Prowadził skuteczną politykę odbudowy i przebudowy gospodarki Włoch. Opowiadał się za utworzeniem federacji europejskiej. Współtwórca Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali oraz Rady Europy. W 1954 r. został wybrany na przewodniczącego Wspólnego Zgromadzenia tej Wspólnoty. Popierał utworzenia europejskiej Wspólnoty Obronnej.

De Gaulle Charles (1890–1970). Francuski polityk, generał. Członek Generalnego Sekretariatu Obrony (1923–1935), wiceminister obrony (1940–1942), współzałożyciel i szef Francuskiego Komitetu Wyzwolenia (1943–1945), premier (1945–1946), prezydent (1959–1969). Czołowy działacz Zgromadzenia na Rzecz Republiki.

W swej działalności kierował się ideą niezależności Francji w polityce międzynarodowej. Był zwolennikiem posiadania przez Francję broni atomowej,

doprowadził do wystąpienia Francji ze struktur militarnych NATO, jako przeciwwagi dominacji amerykańskiej, przywrócenia jej pozycji mocarstwa światowego. Był zwolennikiem integracji europejskiej, ale bazującej nie na ponadnarodowych rozwiązaniach, lecz na współpracy międzyrządowej. Istotę jego kompetencji oddawał termin „Europa ojczyzn”. Był przeciwnikiem przystąpienia Wielkiej Brytanii do Wspólnot Europejskich, zgłaszając veto w tej sprawie w 1963 i 1967 r. Zwalczał próby zwiększenia ponadnarodowych kompetencji Komisji Wspólnot Europejskich. Wyrazem tego było m.in. wycofanie w czerwcu 1965 r. przedstawiciela Francji z prac Rady Unii Europejskiej na okres siedmiu miesięcy, uniemożliwiając w ten sposób jej funkcjonowanie, na znak protestu przeciwko planowi Komisji wzmocnienia jej kompetencji, jak też odchodzenia od wymogu jednomyślności na rzecz głosowania większościowego w Radzie.

Delors Jacques Lucien Jean (1925–). Pierwotnie działacz socjalistyczny i związkowy we Francji. Od 1979 r. członek Parlamentu Europejskiego. W latach 1981–83 minister gospodarki i finansów. W latach 1984–1994 przewodniczący Komisji Unii Europejskiej.

Był najbardziej wpływowym, obok W. Hallsteina, przewodniczącym Komisji UE. Doprowadził do zrealizowania w UE programu wspólnego rynku, wypracowania i wprowadzenia w życie Jednolitego Aktu Europejskiego i Traktatu z Maastricht. Z jego nazwiskiem jest związana: Biała Księga (1985 r.), ustalająca harmonogram wprowadzenia w życie przepisów związanych z ustanawianiem wspólnego rynku; pakiet Delorsa I (1987 r.) dotyczący perspektyw, warunków i zasad tworzenia zjednoczonej Europy; pakiet Delorsa II (1989 r.), przedstawiający zasady utworzenia unii gospodarczej i walutowej; koncepcja kół koncentrycznych (1989 r.), dotycząca przyszłej strategii rozwoju integracji europejskiej.

Działalność jego niejednokrotnie spotykała się z krytyką za politykę izolacjonizmu Komisji, przywiązywanie zbytnej wagi do rozwiązań szczegółowych, chociaż z drugiej strony chwalono go za przedstawienie szerokiej strategii rozwoju integracji europejskiej.

Fouchet Christian (1911–1974). Francuski polityk. Od czerwca 1940 r. towarzyszył gen. de Gaullovi na wygnaniu. Dyplomata (1944–1947). Członek komitetu Zgromadzenia na Rzecz Republiki RPR (1951–1955), minister do spraw Maroka i Tunezji (1954–1955), wysoki komisarz Francji (1962). minister w kolejnych rządach (oświaty, informacji, spraw wewnętrznych – 1962–1968).

Był przewodniczącym komitetu do spraw rozważenia poprawek do Traktatu w sprawie EWG w latach 1961–1962, powołanego z inicjatywy gen. de Gaulle’a. Rezultatem tej działalności był tzw. plan Foucheta. Jego istotą były propozycje rozszerzenia współpracy państw członkowskich EWG na problematykę polityki zagranicznej i obrony, a ponadto kultury, mającej na celu pewne uniezależnienie

tych państw od NATO i USA. Jednocześnie przewidywał on osłabienie uprawnień, szczególnie ponadnarodowych, organów Wspólnot Europejskich i oparcie realizacji celów Wspólnot w poważnej części na współpracy międzyrządowej. Dla realizacji tych celów, m.in. miała być utworzona – obok Wspólnot Europejskich – unia państw europejskich. Rada Unii składająca się z szefów państw i urzędów oraz Komisja Polityczna, składająca się z pracowników służb cywilnych państw członkowskich. Plan ten nie został poparty przez państwa członkowskie, z wyjątkiem oczywiście Francji.

Fischer Joschka (1948–). Niemiecki polityk. Od 1982 r. działacz Partii Zielonych. Deputowany do Bundestagu (1983–1987), minister do spraw środowiska i energetyki w rządzie Hesji (1985–1987 i 1991–1994), rzecznik frakcji Zielonych w Bundestagu (1994–1998), od 1998 r. wicekanclerz i minister spraw zagranicznych RFN.

Zwolennik ponadnarodowej koncepcji integracji europejskiej. 12 maja 2000 r. na Uniwersytecie Humbolda w Berlinie przedstawił koncepcję przekształcenia Unii Europejskiej w swego rodzaju federację, m.in. poprzez: zwiększenie uprawnień Parlamentu Europejskiego w stanowieniu prawa i wybierania oraz odwoływania komisji UE, przekształcenie Rady UE w drugą izbę Parlamentu Europejskiego oraz zwiększenie uprawnień Komisji, by stała się ona quasi–rządem europejskim.

Genscher Hans–Dietrich (1927–). Niemiecki polityk, ekonomista, prawnik. Do 1952 r. mieszkał w NRD. następnie w RFN. Od 1965 r. deputowany do Bundestagu. Minister spraw wewnętrznych (1969–1974), wicekanclerz a jednocześnie minister spraw zagranicznych (1974–1992), przewodniczący Partii Wolnych Demokratów (FDP) (1974–1985).

W swej działalności szczególną wagę przywiązywał do idei zjednoczenia Niemiec oraz ich udziału w integracji europejskiej. Zwolennik federalistycznego nurtu tej integracji. Wywierał istotny wpływ na politykę zagraniczną Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej. W 1981 r. wspólnie z E. Colombo, premierem Włoch, przedstawił tzw. plan Genscher–Colombo, dotyczący dalszej integracji w ramach Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej. Plan ten proponował uzupełnienie Traktatu w sprawie EWG o aneks pod nazwą Ustawa Europejska. Jej istota sprowadzała się do rozszerzenia integracji europejskiej na wspólną politykę zagraniczną oraz koordynację polityki bezpieczeństwa, przy połączeniu w przyszłości Wspólnot Europejskich z Europejską Współpracą Polityczną. Jednocześnie przewidywał on rozbudowanie zakresu przedmiotowego kompetencji Rady Ministrów EWG. Obowiązek pisemnego wyjaśniania przez państwa, dlaczego zawetowały uchwałę w Radzie Ministrów, której podjęcie wymagało jednomyślności, wreszcie obowiązek składania co pół roku Parlamentowi Europejskiemu sprawozdania

przez Radę Europejską. Na jego podstawie Rada Europejska uchwaliła „Uroczystą Deklarację w sprawie Unii Europejskiej” w 1983 r. w Strasburgu.

Giscard d'Estaing Valery (1926–). Francuski polityk. W latach 1956–76 i 1984–89 deputowany do Zgromadzenia Narodowego, minister gospodarki i finansów (1962–1966 i 1969–1974), prezydent Francji (1974–1981). Współzałożyciel Krajowej Federacji Republikanów Niezależnych, w latach 1966–1973 był jej przewodniczącym; założyciel Unii na Rzecz Demokracji Francuskiej w 1973 r., której jest przewodniczącym od 1988 r. W latach 1989–1993 był członkiem Parlamentu Europejskiego, gdzie pierwotnie był przewodniczącym frakcji Grupy Liberalnej, a następnie w 1991 r. przystąpił do Grupy Partii Narodów Europejskich (chadecji).

Zwolennik integracji europejskiej bazującej na koncepcji „Europa ojczyzn”. Nie popierał zwiększania ponadnarodowych uprawnień organów Wspólnot Europejskich. Był współinicjatorem spotkań na szczycie, które przekształciły się w Radę Europejską; inicjator utworzenia europejskiego obszaru prawnego. Aktywnie popierał ideę unii gospodarczo –walutowej. Przewodniczący Konwentu Unii Europejskiej, który rozpoczął działalność 2002 r.

Hallstein Walter (1901–1982). Niemiecki polityk, naukowiec, prawnik. W latach 1930–1949 wykładał on na uniwersytetach w Rostocku. Frankfurcie nad Menem i Georgetown. Doradca kanclerza RFN (1950–1951), sekretarz stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych (1951–1957), przewodniczący Komisji Wspólnot Europejskich (1958–1967), przewodniczący Ruchu Europejskiego (1968–1974).

W. Hallstein był autorem doktryny, znanej pod nazwą doktryna Hallsteina, której istota sprowadzała się do założenia, iż jedynie RFN była uprawniona do reprezentowania interesów narodu niemieckiego i że w związku z tym RFN powinna była zrywać stosunki dyplomatyczne z tymi państwami, które uznały oficjalnie NRD.

Był gorącym zwolennikiem ponadnarodowej koncepcji integracji europejskiej. Stał na stanowisku, że integracja europejska ma przede wszystkim charakter polityczny. Konsekwentnie działał na rzecz rozszerzenia kompetencji Komisji Wspólnot Europejskich, stosując w tym względzie taktykę drobnych kroków i faktów dokonanych. Skłóciło go to z wieloma politykami, a przede wszystkim z gen. Ch. de Gaulle'm. Tego typu filozofia działania była jednym z ważniejszych powodów kryzysu w EWG, znanego pod terminem „okres pustego krzesła”, zapoczątkowanego 30 czerwca 1965 r. Kryzys został zakończony tzw. kompromisem luksemburskim, zawartym w styczniu 1966 r. Ustalenia w nim zawarte spowodowały, że W. Hallstein zrezygnował w 1967 r. z pełnienia funkcji przewodniczącego Komisji.

Heath Edward sir (1916–). Polityk brytyjski. Od 1950 r. deputowany do Izby Gmin z ramienia Partii Konserwatywnej. Członek rządu (1959–1964), premier (1970–1974). Przywódca Partii Konserwatywnej (1965–1974).

Gorący zwolennik przyłączenia się Wielkiej Brytanii do Integracji europejskiej. W latach 1961–1963 był głównym brytyjskim negocjatorem w rokowaniach w tej kwestii ze Wspólnotami Europejskimi. Podczas jego premierostwa Wielka Brytania weszła w skład orzech Wspólnot Europejskich. Miał wielu przeciwników politycznych, w tym we własnej partii, właśnie ze względu na entuzjastyczne podchodzenie do idei integracji europejskiej.

Jenkins Roy sir (1920–). Polityk brytyjski. Poseł do Izby Gmin w latach 1948–1977 z ramienia Partii Pracy i w latach 1982–1987 z ramienia Partii Socjaldemokratycznej. Minister spraw wewnętrznych (1965–1967 i 1974–1976), minister skarbu (1967–1970), przewodniczący Komisji Wspólnot Europejskich (1977–1981), od 1987 r. członek Izby Lordów, w której przewodniczy liberalnym demokratom. Założyciel Partii Socjaldemokratycznej i jej przewodniczący (1981–1983).

Był zwolennikiem szybkiego wstąpienia Wielkiej Brytanii do Wspólnot Europejskich; opowiadał się za pogłębieniem integracji europejskiej, w tym za utworzeniem unii ekonomicznej i walutowej, co przysparzało mu dużo przeciwników w tym państwie. Jako przewodniczący Komisji przyczynił się do wzmocnienia jej pozycji w ramach Wspólnot europejskich, doprowadził do dopuszczenia jej przewodniczącego do obrad Grupy – 7 (najbardziej uprzemysłowionych państw świata).

Mansholt Sicco Leendert (1908–1995). Polityk holenderski. W latach 1924–1934 pracownik na farmach holenderskich, następnie do 1945 r. kierował przedsiębiorstwem tworzącym polder w Wieringermeer. Członek holenderskiego ruchu oporu. Minister rolnictwa (1946–1958). Wiceprzewodniczący Komisji EWG, a następnie Wspólnot Europejskich (1958–1972), przewodniczący powyższej Komisji (1972–1973), Laureat Nagrody Schumana (1968 r.).

W Komisji Wspólnot Europejskich Mansholt odpowiadał za opracowanie i wprowadzenie w życie wspólnej polityki rolnej. Był autorem tzw. Planu Mansholta (1968 r.), który zawierał radykalne, a nieraz i drastyczne środki na rzecz gruntownej restrukturyzacji rolnictwa państw członkowskich Wspólnot Europejskich.

Ylitterand Francois (1916–1996). Francuski polityk. Członek francuskiego ruchu oporu w czasie II wojny światowej. Od 1946 r. deputowany do Zgromadzenia Narodowego. Minister różnych resortów (1953–1957). Od 1958 r.

w opozycji wobec gen. De Gaulle'a. Przywódca Partii Socjalistycznej (1971–1981), prezydent (1981–1995).

Konsekwentny zwolennik daleko posuniętej integracji europejskiej. Opowiadał się za zwiększeniem ponadnarodowych uprawnień Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej, rozszerzenia przedmiotowego zakresu swej działalności na unię ekonomiczną i walutową. Popierał też integrację w zakresie bezpieczeństwa, w tym ideę utworzenia Eurocorpusu. W czerwcu 1990 r. przedstawił wspólnie z kanclerzem H. Kohiem podczas sesji Rady Europejskiej w Dublinie w sprawie integracji europejskiej, które doprowadziły do zawarcia w 1992 r. Traktatu w sprawie Unii Europejskiej.

Zwolennik ścisłej współpracy francusko–niemieckiej oraz Francji z NATO.

Monet Jean (1888–1979). Francuski polityk, przedsiębiorca. Zastępca sekretarza generalnego Ligi Narodów (1919–1923). Prowadził własną wytwórnię koniaków (1924–1939), dyrektor francusko–brytyjskiego komitetu koordynacyjnego do spraw uzbrojenia; 1940–1943). przedstawiciel brytyjskiej administracji publicznej w Waszyngtonie (1943–1945), kierownik francuskiego urzędu planowania odpowiedzialnego za gospodarczą i odbudowę Francji (1946–1951).

W 1950 r. przedstawił R. Schumanowi projekt współpracy Francji i RFN w zakresie i produkcji węgla i stali, na podstawie którego ten ostatni opracował tzw. Plan Schumana, który doprowadził do utworzenia Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali. W latach 1951–1954 był przewodniczącym Wysokiej Władzy tej Wspólnoty. Po rezygnacji z powyższej funkcji koncentrował się na propagowaniu idei zjednoczonej Europy. W tym celu utworzył Komitet Akcji na Rzecz Stanów Zjednoczonych Europy. Rokrocznie odbywał dziesiątki spotkań, wygłaszał wiele odczytów. Uważał, że u podstaw założeń integracji winny leżeć nie teoretyczne idee, a praktyczne działania, realizowane przez wspólne organy a nie poprzez współpracę międzynarodową. Opublikował obszernie pamiętniki (*Memoires*), poświęcone przede wszystkim działaniom na rzecz integracji europejskiej.

Pleven René (1901–1993). Francuski polityk. Dyplomata, pracownik służb finansowych, zajmował wysokie stanowiska w rządzie francuskim na wygnaniu podczas II wojny światowej. Minister Finansów w tymczasowym rządzie francuskim (1944–1946), premier 1950–1952), minister różnych resortów (1953–1958 i 1969–1973), deputowany do Zgromadzenia Narodowego (1950–1973).

Działał na rzecz integracji europejskiej o charakterze ponadnarodowym. W październiku 1950 r. zgłosił plan realizacji europejskiej integracji w zakresie obrony, nazywanego od jego nazwiska planem Plevena. Przewidywał on utworzenie Europejskiej Wspólnoty Obronnej, a w jej ramach wspólnej armii

zachodnioeuropejskiej, zintegrowanej na szczeblu pułku lub batalionu, a dowodzonej przez wspólne międzynarodowe dowództwo. Plan ten uzyskał aprobatę parlamentów pięciu państw członkowskich Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali a został odrzucony przez francuskie Zgromadzenie Narodowe.

Retinger Józef (1888–1960). Polski polityk, publicysta. Założyciel „Miesięcznika literackiego i Artystycznego” w Krakowie w 1911 r. W latach następnych przebywał w kilku krajach, w tym przede wszystkim we Francji i Wielkiej Brytanii, współpracując z polskimi organizacjami politycznymi. W latach 1939–1943 doradca gen. Wł. Sikorskiego. W 1944 r. przebywał w Polsce, prowadząc rozmowy w imieniu rządu polskiego z przedstawicielami władz Polski Podziemnej. Następnie przebywał w Wielkiej Brytanii, aktywnie działając w ramach narodowych i międzynarodowych instytucji na rzecz integracji europejskiej.

Zwolennik federalistycznej koncepcji integracji europejskiej. Współzałożyciel, wspólnie z P. van Zeeland, b. premierem Belgii, Ligi Europejskiej Współpracy Ekonomicznej utworzonej w 1946 r. Liga skupiała przemysłowców, bankierów, ekonomistów i działaczy związków zawodowych, a jej celem było działanie na rzecz rozwoju współpracy gospodarczej między państwami europejskimi, jako niezbędnego warunku do podjęcia w przyszłości integracji europejskiej. Pierwszy sekretarz generalny Komitetu Koordynacyjnego Ruchów na Rzecz Zjednoczonej Europy, utworzonego w 1947 r., który to Komitet doprowadził do zwołania Kongresu Europejskiego w Hadze w maju 1948 r.

Santer Jacques (1937–). Luksemburski polityk, prawnik. Adwokat i notariusz (1961–1974). Deputowany i wiceprzewodniczący Parlamentu Europejskiego (1975–1979), minister finansów, pracy i spraw socjalnych (1975–1979), premier (1984 – 1994), przewodniczący Komisji UE (od 1995 r.). W 1999 r. zrezygnował z tej funkcji w związku z korupcją wśród niektórych komisarzy i niebezpieczeństwem wyrażenia komisji votum nieufności przez Parlament Europejski.

Zwolennik ponadnarodowej koncepcji integracji europejskiej, poszerzenia UE o kraje Europy środkowo-wschodniej. Był współautorem Agendy 2000, określanej też jako pakiet Santera, zawierającej strategię wzmocnienia kompetencji i rozszerzenia UE o nowe państwa.

Schröder Gerhard (1944–). Niemiecki polityk, prawnik. Deputowany do Bundestagu od 1980 r. z ramienia socjaldemokratów (SPD). Premier Dolnej Saksonii (1990–1998), kanclerz RFN od 1998 r.

Zwolennik ponadnarodowej integracji europejskiej. W maju 2001 r. na zjeździe SPD w Berlinie przedstawił koncepcję przekształcenia Unii Europejskiej

w swego rodzaju federację, w tym przekształcenia Rady UE w drugą izbę Parlamentu Europejskiego, zwiększenia uprawnień Parlamentu Europejskiego, w tym wyposażenie go w prawo odwoływania Komisji, wyposażenie Komisji w większe uprawnienia, by stała się ona namiastką quasi-rządu europejskiego. W grudniu 2001 r. wspólnie z Chirac, prezydentem Francji, wydał deklarację, postulującą wyposażenie Unii Europejskiej w konstytucję.

Schuman Robert (1886–1963). Francuski polityk, chociaż do 1918 r. był obywatelem niemieckim. Deputowany do parlamentu francuskiego (1919–1940, 1946–1962, z ramienia Republikańskiego Ruchu Ludowego, którego był współzałożycielem). Członek francuskiego ruchu oporu. Minister finansów (1946–1947), premier (1947–1948), minister spraw zagranicznych (1948–1953), przewodniczący Parlamentu Europejskiego (1958–1960), następnie do śmierci honorowy jego przewodniczący.

Zwolennik integracji europejskiej i zbliżenia francusko-niemieckiego. 9 maja 1950 r. ogłosił plan utworzenia wspólnego rynku węgla i stali, który legł u podstaw utworzenia europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali.

Solana Javier Madariaga (1942). Polityk hiszpański. Do 1976 r. wykładowca fizyki na Uniwersytecie w Madrycie. Deputowany do Kortezów (parlamentu) z ramienia partii socjalistycznej (1977–1982), Minister: kultury (1982–1988). oświaty i nauki (1988–1992), spraw zagranicznych (1992–1995), Sekretarz Generalny NATO (1995–1999), sekretarz Rady UE – Wysoki Przedstawiciel Unii Europejskiej do spraw Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa (od 1999 r.).

Spaak Paul Henri (1899–1972). Belgijski polityk. Deputowany do parlamentu belgijskiego z ramienia partii socjaldemokratycznej (1932–1956 i 1961–1966), wielokrotny minister spraw zagranicznych (1936–1957), premier (1947–1949), wicepremier (1961–1965), współtwórca i sekretarz generalny NATO (1957–1961), czołowy działacz belgijskiej Partii Socjalistycznej i Ruchu Europejskiego.

Opowiadał się za ponadnarodowym nurtem integracji europejskiej, włączeniem do niej jak największej państw, w tym Wielkiej Brytanii. W latach 1949–1951 był przewodniczącym Zgromadzenia Doradczego Rady Europy. Zrezygnował z tej funkcji na znak protestu przeciw nieprzystąpieniu Wielkiej Brytanii do CECA. Był współtwórcą Unii Ekonomicznej Beneluxu i Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej oraz Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej. W 1956 r. komisja pod jego przewodnictwem opracowała i przedstawiła państwom „szóstki” tzw. raport Spaaka, zawierający zasady i metody utworzenia powyższych wspólnot. Raport ten stanowił podstawę negocjacji w sprawie ich utworzenia.

Spinelli Altiero (1907–1986). Włoski dziennikarz. W 1927 r. skazany na 10 lat więzienia za działalność antyfaszystowską, następnie do 1945 r. internowany. Po II wojnie światowej wrócił do pracy dziennikarskiej. Współtwórca Instytutu Spraw Zagranicznych (1967 r.). członek Komisji Wspólnot Europejskich (1970–1976), deputowany do parlamentu włoskiego (1976–1981), członek Parlamentu Europejskiego (1976–1984).

Gorący zwolennik idei Stanów Zjednoczonych Europy, wyposażonych w duże ponadnarodowe uprawnienia. Większość swojej działalności dziennikarskiej i politycznej poświęcił propagowaniu tej idei. W 1941 r. wraz z grupką federalistów włoskich opracował manifest Zjednoczonej Europy, który stał się programem działania Ruchu Federalistów Europejskich, utworzonego przez niego w 1943 r. Na forum Parlamentu Europejskiego główna jego działalność koncentrowała się na rzecz reform instytucji Wspólnot Europejskich pod kątem zwiększenia ich kompetencji, jak też na rzecz rozszerzenia przedmiotowego zakresu integracji europejskiej. Działalność ta w istotnym stopniu przyczyniła się do wypracowania i przyjęcia Jednolitego Aktu Europejskiego.

Tindemans Leo (1922–). Polityk belgijski. Deputowany do parlamentu belgijskiego (od 1961 r.). Minister różnych resortów (1968–1971), wicepremier i minister skarbu (1973–1974), premier (1974–1978). Przewodniczący Europejskiej Partii Ludowej, która zrzesza partie chadeckie (1976–1985), wiceprzewodniczący Europejskiej Unii Chrześcijańsko–Demokratycznej (1979–1985), deputowany do Parlamentu Europejskiego (1989–1994).

Na polecenie szefów państw i rządów Wspólnot Europejskich opracował w 1974 r. tzw. raport Tindemansa, poświęcony utworzeniu Unii Europejskiej. Postulował w nim wzmocnienie i rozszerzenie kompetencji instytucja europejskich, utworzenie unii ekonomicznej i walutowej, stworzenie możliwości różnego tempa realizacji integracji europejskiej przez poszczególne grupy państw, wzmocnienie solidarności państw.

Uri Pierre (1911–1992). Francuski ekonomista. Bliski współpracownik J. Monneta i F. Mitteranda. Brał udział w przygotowaniu tzw. Planu Schumanna, w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali, był jednym ze współautorów tekstu traktatu, powołującego do życia tą Wspólnotę. Brał udział w komisji, która przygotowywała tzw. raport Spaaka w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej, jak też był współautorem traktatów powołujących do życia powyższe wspólnoty.

Werner Pierre (1913–). Luksemburski polityk. Minister gospodarki, finansów (1953–1959), premier a jednocześnie minister różnych resortów (1959–1974 i 1979–1984). Przewodniczący Partii Chrześcijańsko–Społecznej.

W 1970 r. grupa ekspertów pod jego kierownictwem opracowała tzw. plan Wenera, dotyczący trój etapowej budowy przez państwa Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej unii ekonomicznej i walutowej i doprowadzenie do utworzenia wspólnej waluty, koordynację polityk strukturalnych, ujednoczenie gospodarki finansowej państw członkowskich. Realizacja pierwszego etapu tego planu została podjęta w 1970 r., nie została ona jednak zakończona w wyniku wybuchu światowego kryzysu energetycznego i walutowego.

CZĘŚĆ TRZECIA

WYBRANE DOKUMENTY
DOTYCZĄCE UNII EUROPEJSKIEJ

I. TRAKTAT W SPRAWIE UNII EUROPEJSKIEJ¹

Jego Królewska Mość Król Belgów,
Jej Królewska Mość Królowa Danii,
Prezydent Republiki Federalnej Niemiec,
Prezydent Republiki Greckiej,
Jego Królewska Mość Król Hiszpanii,
Prezydent Republiki Francuskiej,
Prezydent Irlandii,

Prezydent Republiki Włoskiej,
Jego Królewska Wysokość Wielki Książę Luksemburga,
Jego Królewska Mość Królowa Holandii,
Prezydent Republiki Portugalskiej,

Jej Królewska Mość Królowa Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej²

Zdecydowani wkroczyć w nowy etap procesu integracji europejskiej, rozpoczętego ustanowieniem Wspólnot Europejskich,

Odwołując się do historycznego znaczenia zakończenia podziału kontynentu europejskiego oraz do potrzeb stworzenia trwałych podstaw pod budowę przyszłej Europy,

1 Podpisany 7 lutego 1992 r. w Maastricht, wszedł w życie 1 listopada 1993 r.; zmodyfikowany przez Traktat Amsterdamski z 2 października 1997 r., który wszedł w życie 1 maja 1999 r. oraz przez Traktat Nicejski, podpisany 26 lutego 2001 r., który wszedł w życie 1 lutego 2003 r. Poprawki do niego przewidywane przez Traktat w sprawie przystąpienia do UE 10 nowych państw, podpisany 16 kwietnia 2003 r. w Atenach, który wejdzie w życie prawdopodobnie 1 maja 2004 r., są uwzględnione w stosownych przypisach. Tekst nie zawiera tytułów dotyczących zmian w umowach założycielskich EWG, CECA i EURATOMu. Zmiany dotyczące Traktatu EWG zostały uwzględnione w publikowanym dalej tekście tego Traktatu. Przy przygotowaniu polskiej wersji Traktatu w sprawie Unii Europejskiej bazowano na analogicznym tekście zamieszczonym w internecie (Europa serwer – <http://europa.eu.int/>) oraz na tekście Traktatu z Nicei, opublikowanym przez polskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych 15 II 2001 r.; uwzględniono też w pewnym stopniu wcześniejsze jego wersje opublikowane w Biuletynie Informacyjnym Biura Stosunków Międzyparlamentarnych Kancelarii Sejmu RP, we Wspólnotach Europejskich, Białystok 1993 autorstwa Z.M.Doliwa–Klepackiego oraz w Dokumentach Europejskich. Opracowanie A. Przyborowskiej–Klimczak i E. Skrzydło–Tefelskiej. I. III. Lublin 1999 r.

2 Od 1.01.1995 r. stronami Traktatu w sprawie Unii Europejskiej są ponadto: Republika Austrii, Republika Finlandii i Królestwo Szwecji.

Potwierdzając ich przywiązanie do zasad wolności, demokracji, poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności oraz zasad prawa,

Potwierdzając ich przywiązanie do podstawowych praw społecznych, określonych w Europejskiej Karcie Socjalnej, podpisanej w Turynie w dniu 18 października 1961 r. oraz Karcie Wspólnoty Podstawowych Praw Socjalnych Pracowników z 1989 r.,

Pragnąc pogłębić solidarność między ich narodami w poszanowaniu ich historii, kultury i tradycji,

Pragnąc wzmocnić demokratyczny charakter i skuteczność funkcjonowania instytucji, tak aby w jednolitych instytucjonalnych ramach umożliwić im lepsze wykonywanie powierzonych im zadań,

Zdecydowani osiągnąć wzmocnienie i zbieżność ich gospodarek oraz ustanowić unię ekonomiczną i walutową obejmującą, zgodnie z postanowieniami tego Traktatu, jednolitą i stabilną walutę,

Zdecydowani wspierać postęp ekonomiczny i społeczny swych narodów uwzględniając zasadę zrównoważonego rozwoju oraz poprzez budowanie rynku wewnętrznego, wzmocnienie spójności i ochronę środowiska naturalnego oraz zdecydowani realizować polityki zapewniające, tak aby osiągnięciom integracji gospodarczej towarzyszył równoległy postęp w innych dziedzinach,

Zdecydowani ustanowić jednolite obywatelstwo dla obywateli swych krajów,

Gotowi realizować wspólną politykę zagraniczną i bezpieczeństwa obejmującą stopniowe kształtowanie wspólnej polityki obronnej, mogącej doprowadzić do wspólnej obronności zgodnie z postanowieniami art. 17, wzmacniając tym samym europejską tożsamość i niezależność, tak aby wspierać pokój, bezpieczeństwo i postęp w Europie i na świecie,

Zdecydowani ułatwiać swobodny przepływ osób z jednoczesnym zapewnieniem bezpieczeństwa swym narodom, przez ustanowienie obszaru wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości zgodnie z postanowieniami niniejszego Traktatu,

Zdecydowani kontynuować proces tworzenia jeszcze ściślejszego związku pomiędzy narodami Europy, w którym decyzje podejmowane są na szczeblu jak najbliższym obywatelowi, zgodnie z zasadą subsydiarności,

Mając na względzie dalsze kroki, które winny być podjęte na rzecz rozwijania integracji europejskiej,

Postanowili ustanowić Unię Europejską i w tym celu desygnowali jako swoich pełnomocników:

[nazwiska pełnomocników],

Którzy, po wymianie swoich pełnomocnictw, uznanych za sporządzone w dobrej i należytej formie, uzgodnili co następuje:

TYTUŁ I

POSTANOWIENIA WSPÓLNE

Artykuł 1

Niniejszym Traktatem Wysokie Umawiające się Strony ustanawiają pomiędzy sobą Unię Europejską, zwaną dalej „Unią”.

Niniejszy Traktat wytycza nowy etap w procesie tworzenia coraz ściślejszego związku pomiędzy narodami Europy, w którym decyzje podejmowane są w możliwie najbardziej otwarty sposób i na szczeblu jak najbliższym obywatelowi.

Unia będzie tworzona w oparciu o Wspólnoty Europejskie, uzupełnione kierunkami działania i formami współpracy ustanowionymi niniejszym Traktatem. Jej zadaniem jest organizowanie, w sposób spójny i solidarny, stosunków pomiędzy Państwami Członkowskimi i ich narodami.

Artykuł 2

Unia stawia następujące cele:

- promowanie postępu gospodarczego i społecznego oraz wysokiego poziomu zatrudnienia, osiągnięcie trwałego i zrównoważonego rozwoju, w szczególności poprzez stworzenie obszaru pozbawionego granic wewnętrznych, wzmacnianie spójności ekonomicznej i społecznej oraz ustanowienie unii ekonomicznej i walutowej, docelowo ze wspólną walutą, zgodnie z postanowieniami niniejszego Traktatu;
- zapewnienie jej tożsamości na arenie międzynarodowej, w szczególności poprzez realizację wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, obejmującej stopniowe kształtowanie wspólnej polityki obronnej, mogącej doprowadzić do wspólnej obronności, zgodnie z postanowieniami art. 17;
- wzmacnianie obrony praw i interesów obywateli Państw Członkowskich, poprzez wprowadzenie obywatelstwa Unii;
- utrzymywanie i rozwijanie Unii jako obszaru wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, w którym swobodny przepływ osób jest zapewniony w powiązaniu z właściwymi środkami w zakresie kontroli granic zewnętrznych, azylu, emigracji oraz zapobiegania i zwalczania przestępczości;
- pełne zachowanie i rozbudowanie dorobku Wspólnotowego (*acquis communautaire*), aby móc określać w jakim stopniu polityka i formy współpracy wprowadzone tym Traktatem wymagają skorygowania, celem zapewnienia efektywności funkcjonowania mechanizmów i instytucji Wspólnoty.

Cele Unii są osiągane w oparciu o niniejszy Traktat, zgodnie z przewidzianymi w nim warunkami i harmonogramem, z poszanowaniem zasady subsydiarności zdefiniowanej w artykule 5 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską.

Artykuł 3

Unia będzie służyć jako jednolite ramy instytucjonalne, zapewniające spójność i ciągłość działań podejmowanych dla osiągnięcia swych celów, przy jednoczesnym poszanowaniu i wzmacnianiu dorobku Wspólnotowego (*acquis communautaire*).

Unia w szczególności zapewni spójność całokształtu swych działań zewnętrznych w ramach polityki zewnętrznej i bezpieczeństwa oraz polityki gospodarczej i rozwoju.

Rada i Komisja są odpowiedzialne za zapewnienie tej spójności i współpracują w tym celu. Zapewnią one realizację tych polityk zgodnie ze swymi kompetencjami.

Artykuł 4

Rada Europejska stymuluje rozwój Unii i określa ogólne kierunki jej polityki.

W skład Rady Europejskiej wchodzi sześć państw lub rządów Państw Członkowskich i Przewodniczący Komisji. Każdemu z nich towarzyszą ministrowie spraw zagranicznych Państw Członkowskich i jeden członek Komisji. Rada Europejska zbiera się co najmniej dwa razy w roku, pod przewodnictwem szefa państwa lub rządu Państwa Członkowskiego, które przewodniczy Radzie.

Rada Europejska składa Parlamentowi Europejskiemu sprawozdanie po każdym swoim posiedzeniu i roczne, pisemne sprawozdanie o postępie osiągniętym przez Unię.

Artykuł 5

Parlament Europejski, Rada, Komisja i Trybunał Sprawiedliwości oraz Trybunał Obrachunkowy wykonują swoje uprawnienia z jednej strony zgodnie z warunkami i celami przewidzianymi w postanowieniach traktatów ustanawiających Wspólnoty Europejskie i późniejszych traktatów oraz aktów zmieniających i uzupełniających je, z drugiej zaś strony w postanowieniach niniejszego Traktatu.

Artykuł 6

1. Unia jest ustanowiona na zasadach wolności, demokracji, poszanowaniu praw człowieka i fundamentalnych swobód oraz praworządności, które to zasady są wspólne dla Państw Członkowskich.

2. Unia respektuje podstawowe prawa zagwarantowane w Europejskiej Konwencji o Ochronie Prawa Człowieka i Podstawowych Wolności podpisanej w Rzymie 4 listopada 1950 r. i prawa wynikające z tradycji konstytucyjnych wspólnych dla Państw Członkowskich, jako ogólne zasady prawa Wspólnoty.

3. Unia respektuje tożsamości narodowe jej Państw Członkowskich.

4. Unia zapewnia sobie środki konieczne do osiągnięcia swych celów i prowadzenia swych polityk.

Artykuł 7

1. Rada stanowiąc większością czterech piątych swych członków na uzasadniony wniosek jednej trzeciej Państw Członkowskich, Parlamentu Europejskiego lub Komisji i po uzyskaniu zgody Parlamentu Europejskiego, może stwierdzić wyraźne ryzyko poważnego naruszenia przez Państwo Członkowskie zasad określonych w art. 6 ust. 1 i udzielić temu Państwu niezbędnych zaleceń. Przed takim stwierdzeniem Rada wysłuchuje zainteresowanego Państwa Członkowskiego, stanowiąc zgodnie z tą samą procedurą może wezwać osoby niezależne do przedstawienia w odpowiednim terminie sprawozdania dotyczącego sytuacji w tym Państwie Członkowskim.

Rada systematycznie bada, czy przyczyny zaistniałej sytuacji pozostają nadal aktualne.

2. Rada w składzie szefów państw i rządów, działając jednomyślnie na wniosek jednej trzeciej Państw Członkowskich lub Komisji i po uzyskaniu zgody Parlamentu Europejskiego, może stwierdzić, po wezwaniu rządu tego Państwa Członkowskiego do zajęcia stanowiska, poważne i trwałe naruszenie przez Państwo Członkowskie zasad określonych w art. 6 ust. 1.

3. Po takim stwierdzeniu Rada może postanowić kwalifikowaną większością głosów o zawieszeniu określonych praw, które wynikają dla Państwa Członkowskiego ze stosowania niniejszego Traktatu, łącznie z prawem do głosowania przedstawiciela rządu tego Państwa Członkowskiego w Radzie. Rada uwzględnia przy tym możliwe skutki takiego zawieszenia dla praw i obowiązków osób fizycznych i prawnych.

Zobowiązania wynikające z niniejszego Traktatu w każdym przypadku pozostają dla tego Państwa w mocy.

4. Rada może następnie postanowić kwalifikowaną większością głosów o zmianie środków podjętych na podstawie ust. 3 lub odstąpieniu od nich, jeśli w sytuacji, która doprowadziła do ich wprowadzenia, nastąpiły zmiany.

5. Dla celów niniejszego artykułu Rada podejmuje działanie, nie biorąc pod uwagę głosu przedstawiciela rządu danego Państwa Członkowskiego. Wstrzymanie się od głosu członków obecnych lub ich reprezentantów nie stanowi prze-

szkody w podjęciu decyzji określonych w ust. 2. Kwalifikowana większość głosów oznacza taki sam udział głosów ważonych członków Rady, jaki jest ustalony w art. 205 ust. 2 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską.

Niniejszy ustęp pozostaje również w mocy w przypadku zawieszenia prawa do głosowania zgodnie z ust. 3.

6. Dla celów ust. 1 i 2 Parlament Europejski podejmuje decyzje większością dwóch trzecich głosów oddanych przez większość jego członków.

TYTUŁ II

POSTANOWIENIA ZMIENIAJĄCE TRAKTAT W SPRAWIE UTWORZENIA EUROPEJSKIEJ WSPÓLNOTY GOSPODARCZEJ W CELU USTANOWIENIA WSPÓLNOTY EUROPEJSKIEJ

Artykuł 8

Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą nowelizuje się zgodnie z postanowieniami niniejszego artykułu, tworząc Wspólnotę Europejską.

(zostały włączone do Traktatu w sprawie utworzenia Wspólnoty Europejskiej)

TYTUŁ III

POSTANOWIENIA ZMIENIAJĄCE TRAKTAT W SPRAWIE UTWORZENIA EUROPEJSKIEJ WSPÓLNOTY WĘGLA I STALI

Artykuł 9

Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Węgla i Stali nowelizuje się zgodnie z postanowieniami niniejszego artykułu.

(postanowienia te nie zostały włączone do niniejszego tekstu Traktatu)

TYTUŁ IV

POSTANOWIENIA ZMIENIAJĄCE TRAKTAT W SPRAWIE UTWORZENIA EUROPEJSKIEJ WSPÓLNOTY ENERGII ATOMOWEJ

Artykuł 10

Traktat ustanawiający Europejska Wspólnotę Energii Atomowej nowelizuje się zgodnie z postanowieniami niniejszego artykułu.

(Postanowienia te nie zostały włączone do niniejszego tekstu Traktatu)

TYTUŁ V

POSTANOWIENIA W SPRAWIE WSPÓLNEJ POLITYKI ZAGRANICZNEJ I BEZPIECZEŃSTWA

Artykuł 11

1. Unia ustala oraz realizuje wspólną politykę zagraniczną i bezpieczeństwa, obejmującą wszystkie dziedziny polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, której cele są następujące:

- ochrona wspólnych wartości, podstawowych interesów, niezależności i integralności Unii zgodnie z zasadami Karty Narodów Zjednoczonych;
- umacnianie bezpieczeństwa Unii we wszystkich formach;
- utrzymanie pokoju i umacnianie bezpieczeństwa międzynarodowego zgodnie z zasadami Karty Narodów Zjednoczonych, jak również z zasadami Aktu Końcowego z Helsinek i celami Karty Paryskiej, włącznie z zasadami dotyczącymi granic zewnętrznych;
- popieranie współpracy międzynarodowej;
- rozwijanie oraz utrwalanie demokracji i rządów prawa oraz poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności.

2. Państwa Członkowskie wspierają politykę zewnętrzną i bezpieczeństwa Unii aktywnie i bez zastrzeżeń, w duchu lojalności i wzajemnej solidarności.

Państwa Członkowskie wspólnie działają na rzecz umacniania i rozwijania ich wzajemnej solidarności politycznej. Powstrzymają się od jakichkolwiek działań, które są sprzeczne z interesami Unii lub które mogłyby osłabić jej skuteczność jako spójnej siły w stosunkach międzynarodowych.

Rada zapewni poszanowanie niniejszych zasad.

Artykuł 12

Unia realizuje cele określone w art. 11 poprzez:

- określanie zasad i ogólnych wytycznych dla wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa;
- decydowanie o wspólnych strategiach;
- uchwalanie wspólnych działań;
- uchwalanie wspólnych stanowisk;
- umacnianie systematycznej współpracy pomiędzy Państwami Członkowskimi w realizacji polityki.

Artykuł 13

1. Rada Europejska określa zasady i ogólne wytyczne wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, włączając sprawy, które mają wpływ na obronność.

2. Rada Europejska decyduje o wspólnych strategiach realizowanych przez Unię w dziedzinach, w których Państwa Członkowskie mają ważne, wspólne interesy.

We wspólnych strategiach ustala się cele, czas trwania oraz środki, które zostaną udostępnione przez Unię i Państwa Członkowskie.

3. Rada podejmuje uchwały niezbędne dla określenia i prowadzenia wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa na podstawie ogólnych wytycznych, określanych przez Radę Europejską.

4. Rada zaleca Radzie Europejskiej wspólne strategie i realizuje je, w szczególności poprzez uchwalanie wspólnych działań i wspólnych stanowisk.

Rada zapewnia jedność, spójność i skuteczność działań Unii.

Artykuł 14

1. Rada podejmuje wspólne działania. Dotyczą one szczególnych sytuacji, w przypadku których działania operacyjne Unii uzna się za niezbędne. Dla tych działań ustala się cele, zakres, środki pozostające do dyspozycji Unii, a jeżeli zachodzi taka potrzeba, także czas trwania i warunki ich realizacji.

2. Jeżeli nastąpiła zmiana okoliczności, wpływających w znaczny sposób na problem będący przedmiotem wspólnego działania, wtedy Rada weryfikuje zasady i cele danego działania oraz podejmuje niezbędne uchwały. Dopóki Rada nie podejmie żadnych kroków, wspólne działanie trwa nadal.

3. Wspólne działania zobowiązują Państwa Członkowskie do utrzymania przyjętych stanowisk i do prowadzenia wspólnej działalności.

4. Rada może zwrócić się do Komisji z wnioskiem o przedłożenie jej stosownych propozycji dotyczących wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa w celu zapewnienia realizacji wspólnego działania.

5. Ilekroć zaistnieje plan dotyczący przyjęcia krajowego stanowiska lub podjęcia krajowego działania związanego ze wspólnym działaniem, informacja o tym, jeżeli będzie to konieczne, zostaje przekazana w terminie pozwalającym na uprzednie konsultacje w ramach Rady. Obowiązek wcześniejszego przekazania informacji nie dotyczy środków, które stanowią jedynie przeniesienie uchwały Rady na płaszczyznę krajową.

6. W przypadkach nagłej potrzeby, wynikłej ze zmiany sytuacji i wobec braku uchwały Rady, Państwa Członkowskie mogą podjąć niezbędne środki, traktując to

jako sprawę pilną i mając na uwadze ogólne cele wspólnego działania. Stosowne Państwo Członkowskie natychmiast informuje Radę o takich środkach.

7. Jeśli zaistnieją poważne trudności w realizacji wspólnego działania, Państwo Członkowskie zgłasza je Radzie, która poddaje je pod dyskusję i poszukuje odpowiednich rozwiązań. Rozwiązania takie nie mogą być sprzeczne z celami wspólnego działania lub osłabiać jego skuteczności.

Artykuł 15

Rada uchwała wspólne stanowiska. Wspólne stanowiska określają stosunek Unii do poszczególnych spraw o charakterze geograficznym lub tematycznym. Państwa Członkowskie zapewnią, aby ich polityki krajowe były zgodne ze wspólnymi stanowiskami.

Artykuł 16

Państwa Członkowskie informują się i konsultują wzajemnie na forum Rady w każdej sprawie dotyczącej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa o znaczeniu ogólnym w celu zapewnienia najbardziej skutecznego wpływu Unii poprzez środki zgodnego i zbieżnego działania.

Artykuł 17

1. Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa obejmuje wszelkie sprawy dotyczące bezpieczeństwa Unii, w tym stopniowe ustanowienie wspólnej polityki obronnej, która mogłaby doprowadzić do wspólnej obrony, jeśli Rada Europejska tak postanowi. W takim wypadku zaleci ona Państwom Członkowskim przyjęcie tego rodzaju uchwały zgodnie z ich odpowiednimi wymogami konstytucyjnymi.

Polityka Unii, określona w niniejszym artykule, nie narusza szczególnego charakteru polityki bezpieczeństwa i obronnej niektórych Państw Członkowskich. Szanuje ona zobowiązania niektórych Państw Członkowskich, wynikające z Paktu Północnoatlantyckiego, które uważają, że ich wspólna polityka obronna jest realizowana w ramach Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego (NATO) i jest zgodna z ustaloną w tych ramach wspólną polityką bezpieczeństwa i obroną.

Stopniowe ustanowienie wspólnej polityki obronnej będzie wspierane przez współpracę między Państwami Członkowskimi w dziedzinie zbrojeń, w stopniu uznanym przez nie za odpowiedni.

2. Sprawy, których dotyczy niniejszy artykuł, obejmują zadania humanitarne i działania w zakresie ratownictwa, misje utrzymania pokoju oraz zarządzania kryzysami, w tym przywracania pokoju.

3. Decyzje mające implikacje w dziedzinie obrony, które są przedmiotem niniejszego artykułu, są podejmowane bez uszczerbku dla polityk i zobowiązań określonych w drugim akapicie ustępu pierwszego.

4. Niniejszy artykuł nie stanowi przeszkody dla rozwoju ściślejszej współpracy między dwoma lub wieloma Państwami Członkowskimi na poziomie bilateralnym oraz w ramach WEU i Sojuszu Atlantyckiego, pod warunkiem, że współpraca ta nie jest sprzeczna ze współpracą określoną w niniejszym Tytule ani jej nie hamuje.

5. Dla wspierania realizacji celów ustalonych w niniejszym artykule postanowienia jego zostaną ponownie przejrane zgodnie z art. 48.

Artykuł 18

1. Urząd Przewodniczącego reprezentuje Unię w sprawach związanych ze wspólną polityką zagraniczną i bezpieczeństwa.

2. Urząd Przewodniczącego jest odpowiedzialny za realizację uchwał, podejmowanych na mocy niniejszego Tytułu; w tej roli zasadniczo wyraża on stanowisko Unii w organizacjach międzynarodowych i na konferencjach międzynarodowych.

3. Urząd Przewodniczącego jest wspierany przez Sekretarza Generalnego Rady, który sprawuje funkcje Wysokiego Przedstawiciela do spraw Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa.

4. Komisja w pełni uczestniczy w zadaniach, ustalonych w ustępach 1 i 2. Urząd Przewodniczącego jest wspierany w tych zadaniach, jeżeli zaistnieje taka potrzeba, przez następne Państwo Członkowskie, które obejmie Urząd Przewodniczącego.

5. Rada może, o ile uzna to za konieczne, powołać specjalnego przedstawiciela, wyposażonego w mandat w odniesieniu do poszczególnych kwestii polityki.

Artykuł 19

1. Państwa Członkowskie koordynują swoje działania w organizacjach międzynarodowych i na konferencjach międzynarodowych. Zajmują wspólne stanowiska na ich forum.

W organizacjach międzynarodowych i na konferencjach międzynarodowych, w których uczestniczą nie wszystkie Państwa Członkowskie, Państwa Członkowskie biorące w nich udział zajmują wspólne stanowiska.

2. Nie naruszając postanowień ust. 1 i art. 14 ust. 3, Państwa Członkowskie reprezentowane w organizacjach międzynarodowych lub na konferencjach międzynarodowych, w których uczestniczą nie wszystkie Państwa Członkowskie, informują te ostatnie o wszelkich sprawach będących przedmiotem wspólnego zainteresowania.

Państwa Członkowskie, które są także członkami Rady Bezpieczeństwa Narodów Zjednoczonych, działają zgodnie i informują w pełni pozostałe Państwa

Członkowskie. Państwa Członkowskie, które są stałymi członkami Rady Bezpieczeństwa, wykonując swe funkcje zapewniają obronę stanowisk i interesów Unii, nie naruszając swych obowiązków wynikających z postanowień Karty Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 20

Misje dyplomatyczne i konsularne Państw Członkowskich oraz przedstawicielstwa Komisji w krajach trzecich i na konferencjach międzynarodowych oraz ich przedstawicielstwa przy organizacjach międzynarodowych współpracują na rzecz zapewnienia, aby wspólne stanowiska i wspólne działania ustalone przez Radę były przestrzegane i realizowane.

Intensyfikują one współpracę poprzez wymianę informacji, przeprowadzanie wspólnych ocen oraz wnoszenie wkładu w realizację postanowień, wymienionych w art. 20 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską.

Artykuł 21

Urząd Przewodniczącego konsultuje się z Parlamentem Europejskim w zakresie głównych aspektów i podstawowych kierunków wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa oraz zapewnia, by stanowisko Parlamentu Europejskiego było należycie brane pod uwagę. Parlament Europejski jest regularnie informowany przez Urząd Przewodniczącego i Komisję o rozwoju polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Unii.

Parlament Europejski może kierować do Rady zapytania lub wydawać jej zalecenia. Przeprowadza on coroczną debatę poświęconą postępowi w realizacji wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa.

Artykuł 22

1. Każde Państwo Członkowskie lub Komisja może zwracać się do Rady z wszelkimi pytaniami, dotyczącymi wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa oraz może przedstawiać Radzie propozycje.

2. W przypadkach wymagających szybkiej decyzji, Urząd Przewodniczącego z własnej inicjatywy albo na wniosek Komisji lub Państwa Członkowskiego zwołuje nadzwyczajne posiedzenie Rady w ciągu czterdziestu ośmiu (48) godzin lub, w nagłym przypadku, w krótszym czasie.

Artykuł 23

1. Uchwały wynikające z niniejszego Tytułu są podejmowane przez Radę, działającą jednomyślnie. Wstrzymanie się od głosu przez członków obecnych osobiście lub reprezentowanych nie może zapobiec podjęciu takich uchwał.

Wstrzymując się od głosu, każdy członek Rady może – na mocy niniejszego punktu – wyjaśnić swoje wstrzymanie się poprzez przedstawienie formalnego

oświadczenia. W takim przypadku nie będzie on zobowiązany do realizacji uchwały, ale winien akceptować, że uchwała wiąże Unię. W duchu wzajemnej solidarności, takie Państwo Członkowskie powstrzyma się od jakichkolwiek działań, które mogą być sprzeczne lub mogą hamować działania Unii prowadzone w oparciu o taką uchwałę, a inne Państwa Członkowskie będą respektować jego stanowisko. Jeżeli członkowie Rady, którzy dołączyli takie oświadczenie przy wstrzymaniu się od głosu, reprezentują ponad jedną trzecią głosów ważonych, zgodnie z art. 205 ust. 2 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską, uchwała nie będzie podjęta.

2. W drodze wyjątku od postanowień ust. 1, Rada działa większością kwalifikowaną, gdy:

- uchwała wspólne działania, wspólne stanowiska lub wszelkie inne uchwały na podstawie wspólnej strategii;
- uchwała jakąkolwiek uchwałę realizującą wspólne działanie lub wspólne stanowisko.
- powołuje specjalnych przedstawicieli zgodnie z art. 18 ust. 5.

Jeżeli członek Rady stwierdzi, że – z ważnych i przedstawionych przez niego przyczyn dotyczących polityki krajowej – zamierza sprzeciwić się podjęciu uchwały podejmowanej większością kwalifikowaną, głosowanie nie jest przeprowadzane. Rada może, działając większością kwalifikowaną, wnioskować o przekazanie sprawy Radzie Europejskiej w celu podjęcia uchwały jednomyślnie.

Głosy członków Rady są ważne zgodnie z art. 205 ust. 2 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską. Podjęcia uchwały wymaga co najmniej 62 głosy „za”, oddane przez co najmniej dziesięciu (10) członków.

Niniejszy ustęp nie stosuje się w odniesieniu do uchwał, które mają skutki dla wojskowości lub obronności.

3. W kwestiach proceduralnych Rada działa większością jej członków.

Artykuł 24

1. Jeśli dla realizacji postanowień niniejszego Tytułu niezbędne jest zawarcie umowy z jednym państwem lub wieloma z nich, lub z organizacjami międzynarodowymi, Rada może upoważnić Urząd Przewodniczącego, wspierany w miarę potrzeb przez Komisję, do podjęcia w tym celu negocjacji. Umowy takie zawiera Rada na zalecenie Urzędu Przewodniczącego.

2. Rada działa jednogłośnie, gdy umowa dotyczy zagadnienia wymagającego jednomyślności przy podejmowaniu uchwał wewnętrznych.

3. Gdy przewiduje się zawarcie umowy służącej wykonaniu wspólnego działania lub wspólnego stanowiska, Rada podejmuje decyzje kwalifikowaną większością głosów, odpowiednio do art.23 ust.2.

4. Niniejszy artykuł ma zastosowanie również do spraw uregulowanych w Tytule VI. Gdy umowa dotyczy zagadnienia wymagającego kwalifikowanej większości głosów przy podejmowaniu decyzji lub działań wewnętrznych, Rada postanawia kwalifikowaną większością głosów, zgodnie z art.34 ust.3.

5. Umową nie jest związane Państwo Członkowskie, którego przedstawiciel w Radzie oświadczy, że w jego Państwie konieczne jest dotrzymanie określonych procedur konstytucyjnych; pozostali członkowie Rady mogą uzgodnić, że umowa mimo to stosowana jest tymczasowo w stosunku do ich Państw.

6. Umowy zawarte zgodnie z warunkami określonymi w niniejszym artykule są wiążące dla instytucji Unii.

Artykuł 25

Nie naruszając art. 207 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską, Komitet Polityczny monitoruje sytuację międzynarodową w dziedzinach objętych wspólną polityką zagraniczną i bezpieczeństwa oraz przyczynia się do określania polityk poprzez dostarczanie opinii Radzie na jej żądanie lub z własnej inicjatywy. Nadzoruje on także realizację uzgodnionych polityk, nie naruszając odpowiedzialności Urzędu Przewodniczącego i Komisji.

W zakresie niniejszego Tytułu, Komitet ten sprawuje, pod kierunkiem Rady, kontrolę polityczną i kierownictwo strategiczne operacji zarządzania kryzysami.

Rada może upoważnić Komitet do podjęcia dla potrzeb określonych przez Radę celów i czasu trwania operacji zarządzania kryzysami istotnych decyzji dotyczących kontroli politycznej i kierownictwa strategicznego operacją, w sposób nie naruszający postanowień art. 47.

Artykuł 26

Sekretarz Generalny Rady i Wysoki Przedstawiciel do spraw wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa wspierają Radę w sprawach objętych wspólną polityką zagraniczną i bezpieczeństwa, w szczególności poprzez współdziałanie w formułowaniu przygotowywania i realizacji uchwał w zakresie tej polityki, a kiedy jest to stosowane, działając w imieniu Rady na wniosek Urzędu Przewodniczącego, poprzez prowadzenie dialogu politycznego ze stronami trzecimi.

Artykuł 27

Komisja w pełni uczestniczy w pracach prowadzonych w dziedzinie wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa.

Artykuł 27 a

1. Celem rozszerzonej współpracy w którymkolwiek z obszarów, przewidzianych w niniejszym Tytule, jest strzeżenie wartości i służenie interesom Unii jako całości, poprzez podkreślanie jej tożsamości jako spójnej siły na arenie międzynarodowej. Państwa uczestniczące w ściślejszej współpracy respektują:

- zasady, cele, ogólne wytyczne i spójność wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa oraz podejmowanych w jej ramach uchwał;
- uprawnienia Wspólnoty Europejskiej;
- spójność wszystkich polityk Unii z jej działaniami zewnętrznymi.

2. Postanowienia art. 11–27 oraz od art. 27 b do art. 28 stosuje się do rozszerzonej współpracy, o której stanowi niniejszy artykuł, chyba że art. 27 c oraz art. 43–45 stanowią inaczej.

Artykuł 27 b

Na mocy Tytułu V rozszerzona współpraca dotyczy realizacji wspólnego działania lub wspólnego stanowiska. Nie odnosi się do spraw mających implikacje wojskowe lub w dziedzinie obrony.

Artykuł 27 c

Państwa członkowskie, które zamierzają ustanowić rozszerzoną współpracę zgodnie z art. 27 b kierują do Rady odpowiednie żądanie.

Żądanie przekazywane jest Komisji i do informacji Parlamentu Europejskiego. Komisja wydaje swą opinię, dotyczącą w szczególności zgodności rozszerzonej współpracy z politykami Unii. Upoważnienia udziela Rada, działająca zgodnie z akapitami drugim i trzecim art. 23 ust. 2 i odpowiednio do art. 43–45.

Artykuł 27 d

Bez uszczerbku dla uprawnień Urzędu Przewodniczącego lub Komisji, Sekretarz Generalny Rady – Wysoki Przedstawiciel do spraw Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa czuwa w szczególności, by wszyscy członkowie Rady i Parlamentu Europejskiego zostali w pełni poinformowani o realizacji rozszerzonej współpracy w dziedzinie wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa.

Artykuł 27 e

Każde Państwo Członkowskie, które pragnie uczestniczyć w rozszerzonej współpracy ustanowionej zgodnie z art. 27 c, notyfikuje swój zamiar Radzie i informuje Komisję. Komisja przesyła swą opinię Radzie w terminie trzech miesięcy od daty otrzymania notyfikacji. W terminie czterech miesięcy od notyfikacji Rada stanowi w tym przedmiocie, jak również o ewentualnych przepisach szczególnych, które może uznać za konieczne. Uchwałę uważa się za podjętą, chyba że

Rada, stanowiąca kwalifikowaną większością głosów, podejmie uchwałę o pozostawieniu tej sprawy bez rozstrzygnięcia; w takim wypadku Rada podaje powody swej decyzji i określa nieprzekraczalny termin powtórnego zbadania sprawy.

Dla potrzeb niniejszego artykułu, Rada stanowi kwalifikowaną większością głosów. Większość kwalifikowana oznacza taki sam udział głosów ważonych i taki sam udział liczby wchodzących w grę członków Rady, jaki jest ustalony w trzecim akapicie art. 23 ust. 2 niniejszego Traktatu.

Artykuł 28

1. Postanowienia artykułów 189, 190, 196 do 199, 203, 204, 206, 213, do 219, 255, 290 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską stosują się do postanowień odnoszących się do dziedzin wymienionych w niniejszym Tytule.

2. Wydatki administracyjne na instytucje, przewidziane w postanowieniach dotyczących dziedzin wymienionych w niniejszym Tytule, są pokrywane z budżetu Wspólnot Europejskich.

3. Wydatki operacyjne spowodowane realizacją niniejszych postanowień pokrywane są także z budżetu Wspólnot Europejskich, z wyjątkiem takich wydatków, które wynikają z operacji, mających skutki dla wojskowości lub obronności oraz przypadków, gdy Rada – działając jednomyślnie – postanowi inaczej.

W przypadkach, kiedy wydatki nie są pokrywane z budżetu Wspólnot Europejskich, są one pokrywane przez Państwa Członkowskie zgodnie ze skalą ich produktu krajowego brutto, jeżeli Rada – działając jednomyślnie – nie postanowi inaczej. Państwa Członkowskie, których przedstawiciele w Radzie złożyli formalną deklarację na mocy art. 23 ust. 1, drugi akapit, nie są zobowiązane do udziału w finansowaniu wydatków wynikających z operacji mających skutki dla wojskowości lub obronności.

4. Procedura budżetowa określona w Traktacie ustanawiającym Wspólnotę Europejską ma zastosowanie do wydatków, pokrywanych z budżetu Wspólnot Europejskich.

TYTUŁ VI

POSTANOWIENIA W ZAKRESIE WSPÓŁPRACY POLICYJNEJ I SĄDOWEJ W SPRAWACH KARNYCH

Artykuł 29

Nie naruszając uprawnień Wspólnoty Europejskiej, celem Unii jest zapewnienie obywatelom wysokiego poziomu bezpieczeństwa w dziedzinie wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości przez podejmowanie wspólnych działań przez

Państwa Członkowskie w zakresie współpracy policyjnej i sądowej w sprawach karnych oraz poprzez zapobieganie i zwalczanie rasizmu oraz ksenofobii.

Cel ten jest osiągany poprzez zapobieganie i zwalczanie przestępczości, zorganizowanej i innej, a w szczególności terroryzmu, handlu żywym towarem i przestępczości wobec dzieci, nielegalnego handlu narkotykami oraz nielegalnego handlu bronią, korupcji i oszustw poprzez:

- ściślejszą współpracę sił policyjnych, władz celnych i innych kompetentnych władz Państw Członkowskich, zarówno bezpośrednio, jak i za pośrednictwem Europejskiego Biura Policji (Europol), zgodnie z postanowieniami artykułów 30 i 32;
- ściślejszą współpracę pomiędzy organami sprawiedliwości i innymi kompetentnymi władzami Państw Członkowskich, włączając Europejski Wydział Współpracy Sądowej (Eurojust), zgodnie z postanowieniami art. 31(a) do (d) oraz art. 32;
- zbliżenie, gdzie jest to konieczne, zasad dotyczących spraw kryminalnych w Państwach Członkowskich, włączając Europejski Wydział Współpracy Sądowej (Eurojust), zgodnie z postanowieniami art. 31 i 32.

Artykuł 30

1. Wspólne działania w dziedzinie współpracy policyjnej obejmują:

- a) współpracę operacyjną kompetentnych władz, włącznie z policją, służbami celnymi i innymi, wyspecjalizowanymi organami przymusu Państw Członkowskich w zakresie prewencji, wykrywania i ścigania przestępstw karnych;
- b) zbieranie, przechowywanie, przetwarzanie, analizę i wymianę stosownych informacji, włącznie z przechowywanymi przez organy przymusu informacjami na temat raportów dotyczących podejrzanych transakcji finansowych, w szczególności poprzez Europol, uwzględniając odpowiednie przepisy dotyczące ochrony danych osobowych;
- c) współpracę i wspólne inicjatywy w zakresie szkolenia, wymiany oficerów łącznikowych, delegacji, wykorzystania wyposażenia oraz badań kryminalistycznych;
- d) wspólną ocenę konkretnych technik śledczych dotyczących wykrywania poważnych form przestępczości zorganizowanej.

2. Rada wspiera współpracę za pośrednictwem Europolu oraz w szczególności w ciągu pięciu lat od daty wejścia w życie Traktatu Amsterdamskiego:

- a) będzie umożliwiać Europolowi ułatwianie i wspieranie przygotowania, oraz zachęcać koordynację i przeprowadzenie specjalnych działań śled-

czych prowadzonych przez kompetentne władze Państw Członkowskich, włącznie z działaniami operacyjnymi wspólnych zespołów, obejmujących także przedstawicieli Europolu, w charakterze wspierającym;

- b) ustanowi środki pozwalające Europolowi na zwracanie się do kompetentnych władz Państw Członkowskich o przeprowadzenie i koordynację prowadzonych przez nich śledztw w szczególnych sprawach oraz rozwijanie specyficznej wiedzy fachowej, która mogłaby zostać postawiona do dyspozycji Państw Członkowskich w celu zapewnienia im pomocy podczas śledztw w sprawach przestępczości zorganizowanej.
- c) będzie wspierać ustanawianie kontaktów między funkcjonariuszami organów ścigania/śledczych, specjalizującymi się w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej w ścisłej współpracy z Europolem;
- d) utworzy sieć badawczą, dokumentacyjną i statystyczną w zakresie przestępczości transgranicznej.

Artykuł 31

Wspólne działania w zakresie współpracy wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych obejmują:

- a) ułatwianie i przyspieszenie współpracy między właściwymi ministerstwami i organami wymiaru sprawiedliwości lub odpowiednimi urzędami Państw Członkowskich, w tym organizowanej w miarę potrzeb poprzez Eurojust, w zakresie procedury sądowej i wykonywania orzeczeń;
 - b) ułatwianie ekstradycji między Państwami Członkowskimi;
 - c) zapewnianie, w stopniu niezbędnym do usprawnienia tej współpracy, zgodności przepisów obowiązujących w Państwach Członkowskich;
 - d) zapobieganie konfliktom jurysdykcji między państwami członkowskimi;
 - e) stopniowe podejmowanie działań na rzecz ustanowienia minimalnych standardów w odniesieniu do znamion czynów przestępczych i wymiaru kary w dziedzinach przestępczości zorganizowanej, terroryzmu i nielegalnego handlu narkotykami.
2. Rada wspiera pośredniczenie Eurojustu we współpracy poprzez:
- a) umożliwienie Eurojustowi ułatwienia właściwej koordynacji działań krajowych organów ścigania w Państwach Członkowskich;
 - b) promocję wspomaganą przez Eurojust dochodzeń karnych w związku z poważnymi przestępstwami transgranicznymi, zwłaszcza w ramach

przestępczości zorganizowanej, ze szczególnym uwzględnieniem analiz przeprowadzanych przez Europol;

- c) ułatwienie ścisłej współpracy między Eurojustem a Europejską Siecią Sądową (European Judicial Network), w szczególności celem ułatwienia spełnienia próśb o udzielenie pomocy sądowej i realizacji wniosków o ekstradycję.

Artykuł 32

Rada ustala warunki i ograniczenia, zgodnie z którymi kompetentne władze, wskazane w art. 30 i 31, mogą współpracować na terytorium innego Państwa Członkowskiego we współpracy w porozumieniu z władzami tego Państwa.

Artykuł 33

Postanowienia niniejszego Tytułu nie wpływają na wykonywanie obowiązków spoczywających na Państwach Członkowskich, w związku z przestrzeganiem prawa i porządku oraz ochroną bezpieczeństwa wewnętrznego.

Artykuł 34

1. W dziedzinach wymienionych w niniejszym Tytule, Państwa Członkowskie informują się i konsultują wzajemnie w ramach Rady w celu skoordynowania ich działań. W tym celu ustanawiają współpracę pomiędzy odpowiednimi departamentami swoich administracji.

2. Rada podejmuje środki i wspiera współpracę, stosując odpowiednie formy i procedury przewidziane w niniejszym Tytule, przyczyniając się do spełnienia realizacji celów Unii. W związku z tym, działając jednomyślnie, z inicjatywy któregośkolwiek Państwa Członkowskiego lub Komisji, Rada może:

- a) uchylać wspólne stanowiska określające stosunek Unii do konkretnej sprawy;
- b) podejmować ramowe uchwały w celu zbliżenia ustaw i przepisów Państw Członkowskich. Uchwały ramowe są wiążące dla Państw Członkowskich co do rezultatu, jak winien być osiągnięty, pozostawiają jednak władzom krajowym wybór formy i metod. Nie wywołują one bezpośredniego skutku;
- c) podejmować uchwały w jakimkolwiek innym celu, zgodnym z celami niniejszego Tytułu, wyłączając jakiegokolwiek zbliżenia ustaw i przepisów Państw Członkowskich. Uchwały takie są wiążące i nie wywołują bezpośredniego skutku; Rada działając większością kwalifikowaną podejmuje środki niezbędne do wykonania tych uchwał na szczeblu Unii;

- d) opracowywać konwencje, które zaleca Państwom Członkowskim do przyjęcia zgodnie z ich odpowiednimi wymogami konstytucyjnymi. Państwa Członkowskie rozpoczynają stosowne procedury w terminie określonym przez Radę.

O ile konwencje nie stanowią inaczej, po przyjęciu ich przez co najmniej połowę Państw Członkowskich wchodzi one w życie w tych Państwach Członkowskich. Środki służące realizacji konwencji są uchwalane przez Radę większością dwóch trzecich Umawiających się Stron.

3. W przypadku, gdy wymagane jest działanie Rady większością kwalifikowaną, głosy jej członków ważne są zgodnie z art. 205 ust. 2 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską i dla przyjęcia uchwał Rady wymagane są przynajmniej 62 głosy „za”, oddane przez co najmniej 10 członków.³

4. W kwestiach proceduralnych Rada działa większością swoich członków.

Artykuł 35

1. Trybunał Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich ma jurysdykcję z uwzględnieniem warunków określonych w niniejszym artykule, do wydawania orzeczeń wstępnych dotyczących prawomocności i interpretacji uchwał ramowych oraz uchwał dotyczących interpretacji konwencji podjętych na podstawie niniejszego Tytułu oraz prawomocności i interpretacji środków służących ich implementacji.

2. Na mocy oświadczenia złożonego w momencie podpisania Traktatu Amsterdamskiego lub w jakimkolwiek późniejszym czasie każde Państwo Członkowskie może uznać jurysdykcje Trybunału Sprawiedliwości do wydawania orzeczeń wstępnych, wymienionych w ust. 1.

3. Państwo Członkowskie, składające oświadczenie na mocy ust. 2, określi, że:

- a) albo jakikolwiek sąd lub trybunał tego Państwa, od którego orzeczenia nie ma odwołania zgodnie z prawem krajowym, może zwrócić się do Trybunału Sprawiedliwości o wydanie orzeczenia wstępnego w kwestii podniesionej w toczącej się przed nim sprawie a dotyczącej prawomocności lub interpretacji aktu, o którym mowa w ust. 1, jeżeli taki sąd lub trybunał uzna, że taka uchwała w tej kwestii jest konieczna, by mógł on wydać orzeczenie;
- b) albo jakikolwiek sąd lub trybunał tego Państwa może zwrócić się do Trybunału Sprawiedliwości o wydanie orzeczenia wstępnego w kwestii podniesionej w toczącej się przed nim sprawie a dotyczącej prawomoc-

³ Traktat Nicejski zmienia powyższe wymogi ilościowe z dniem 1 I 2004 r., a następnie z chwilą przystąpienia nowych państw do UE. Zob. art. 205 ust. 2.

ności lub interpretacji aktu, o którym mowa w ust. 1, jeżeli taki sąd lub trybunał uzna, że taka uchwała w tej kwestii jest konieczna, by mógł on wydać orzeczenie.

4. Każde Państwo Członkowskie, niezależnie od tego, czy złożyło oświadczenie na mocy ust. 2, czy nie, jest upoważnione do przedstawienia Trybunałowi oświadczenie o stanie faktycznym lub pisemnych uwag w sprawach wniesionych zgodnie z ust. 1.

5. Trybunał Sprawiedliwości nie posiada jurysdykcji w zakresie kontroli ważności lub proporcjonalności działań, prowadzonych przez policję lub inne organy ścigania danego Państwa Członkowskiego lub wykonania obowiązków ciążących na Państwach Członkowskich w zakresie utrzymania prawa i porządku oraz ochrony bezpieczeństwa wewnętrznego.

6. Trybunał Sprawiedliwości posiada jurysdykcję w zakresie kontroli legalności uchwał ramowych oraz uchwał w sprawach wniesionych przez Państwo Członkowskie lub Komisję z powodu braku kompetencji, naruszenia istotnego wymogu proceduralnego, naruszenia niniejszego Traktatu lub jakiegokolwiek postanowienia prawnego odnośnie jego stosowania lub na podstawie nadużycia władzy. Postępowanie przewidziane niniejszym ustępem winno zostać wszczęte w ciągu dwóch miesięcy od opublikowania stosownego aktu.

7. Trybunał Sprawiedliwości posiada jurysdykcję do orzekania w każdym sporze między Państwami Członkowskimi, dotyczącym interpretacji lub stosowania aktów, przyjętych na podstawie art. 34 ust. 2, gdy spór taki nie może zostać rozstrzygnięty przez Radę w ciągu sześciu miesięcy od przedłożenia go Radzie przez jednego z jej członków. Trybunał jest także właściwy do orzekania w każdym sporze pomiędzy Państwami Członkowskimi a Komisją dotyczącego interpretacji lub stosowania konwencji, opracowanych na mocy art. 34 ust. 2 pkt. d.

Artykuł 36

1. Ustanawia się Komitet Koordynacyjny składający się z wyższych funkcjonariuszy. Oprócz jego roli koordynacyjnej zadaniem Komitetu jest:

- przedkładanie opinii do wiadomości Rady, na wniosek Rady lub z własnej inicjatywy;
- z zastrzeżeniem art. 207 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską, przyczynianie się do przygotowania dyskusji Rady w dziedzinach wymienionych w art. 29.

2. Komisja w pełni uczestniczy w pracy w dziedzinach wymienionych w niniejszym Tytule.

Artykuł 37

W ramach organizacji międzynarodowych i na konferencjach międzynarodowych, w których biorą udział Państwa Członkowskie, bronią one wspólnych stanowisk ustalonych zgodnie z postanowieniami niniejszego Tytułu.

Artykuły 18 i 19 mają zastosowanie, stosownie do okoliczności, w sprawach przewidzianych w niniejszym Tytule.

Artykuł 38

Umowy, wymienione w art. 24, mogą dotyczyć spraw przewidzianych w niniejszym Tytule.

Artykuł 39

1. Rada zasięga opinii z Parlamentu Europejskiego przed podjęciem środków wymienionych w art. 34 ust. 2 pkt. b, c i d. Parlament Europejski wyraża swoją opinię w terminie, określonym przez Radę, który nie może być krótszy niż trzy miesiące. W przypadku braku opinii w tym terminie, Rada może podjąć działanie.

2. Urząd Przewodniczącego i Komisja regularnie informują Parlament Europejski o dyskusjach dotyczących dziedzin, wymienionych w niniejszym Tytule.

3. Parlament Europejski może kierować do Rady zapytania lub udzielać jej zaleceń. Corocznie przeprowadza on debatę w sprawie postępów poczynionych w dziedzinach wymienionych w niniejszym Tytule.

Artykuł 40

1. Celem rozszerzonej współpracy w którymkolwiek z obszarów przewidzianych w niniejszym Tytule jest umożliwienie Unii szybszego stania się obszarem wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, przy jednoczesnym poszanowaniu kompetencji Wspólnoty Europejskiej i celów określonych w niniejszym Tytule.

2. Postanowienia art. 29–39, art. 40 a, art. 40 b i art. 41 stosuje się do przewidzianej w niniejszym artykule rozszerzonej współpracy, chyba że art. 40 a oraz art. 43–45 stanowią inaczej.

3. Postanowienia Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską dotyczące właściwości Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich oraz działania na jej podstawie stosuje się wobec niniejszego artykułu, art. 40 a oraz art. 40 b.

Artykuł 40 a

1. Państwa Członkowskie, które zamierzają ustanowić rozszerzoną współpracę zgodnie z art. 40, mogą skierować do Komisji żądanie, które może ona przedłożyć Radzie jako propozycję. Jeżeli Komisja nie przedstawia propozycji, zawiadamia o powodach swej decyzji Państwa Członkowskie, o których mowa.

Państwa te mogą wtedy przedstawić Radzie swą inicjatywę zmierzającą do uzyskania upoważnienia do współpracy, o której mowa.

2. Upoważnienia, o którym mowa w ust.1, udziela Rada stanowiąca kwalifikowaną większością głosów na wniosek Komisji lub z inicjatywy co najmniej ośmiu Państw Członkowskich i po konsultacji z Parlamentem Europejskim, zgodnie z art. 43–45. Głosy członków Rady są ważne zgodnie z art. 205 ust. 2 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską.

Członek Rady może zażądać skierowania sprawy do Rady Europejskiej. Po skierowaniu Rada może podjąć decyzję zgodnie z postanowieniami pierwszego akapitu.

Artykuł 40b

Każde Państwo Członkowskie, które pragnie uczestniczyć w rozszerzonej współpracy ustanowionej zgodnie z art. 40, notyfikuje swój zamiar Radzie oraz Komisji, która przesyła swą opinię Radzie w terminie trzech miesięcy od daty otrzymania notyfikacji, o ile to możliwe łącznie z zaleceniem dokonania konkretnych uzgodnień, jakie uzna za konieczne, aby umożliwić temu Państwu Członkowskiemu uczestniczenie we współpracy, o której mowa. W terminie czterech miesięcy od notyfikacji Rada stanowi w tym przedmiocie. Decyzję uznaje się za zaakceptowaną, chyba że Rada, stanowiąc w tym samym terminie kwalifikowaną większością głosów, podejmie decyzję o pozostawieniu tej sprawy bez rozstrzygnięcia; w takim wypadku Rada podaje powody swej decyzji i określa nieprzekraczalny termin powtórnego zbadania sprawy.

Dla potrzeb niniejszego artykułu Rada działa zgodnie z warunkami określonymi w art. 44 ust. 1.

Artykuł 41

1. Postanowienia artykułów 189, 190, 195, 196 do 199, 203, 204, 205 ust. 3, 206 do 209, 213, 219, 255 oraz 290 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską stosują się do postanowień odnoszących się do dziedzin wymienionych w niniejszym Tytule.

2. Wydatki administracyjne wynikające dla instytucji z postanowień dotyczących dziedzin wymienionych w niniejszym Tytule, są pokrywane z budżetu Wspólnot Europejskich.

3. Wydatki operacyjne wynikające z wykonania niniejszych postanowień także są pokrywane z budżetu Wspólnot Europejskich o ile Rada, działając jednomyślnie, nie postanowi inaczej. W przypadkach, gdy wydatki nie są pokrywane z budżetu Wspólnot Europejskich, są one pokrywane przez Państwa Członkowskie zgodnie z wielkością ich produktu krajowego brutto, o ile Rada, działając jednomyślnie, nie postanowi inaczej.

Artykuł 42

Rada działając jednomyślnie, z inicjatywy Komisji lub Państwa Członkowskiego i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego, może zdecydować o rozciągnięciu przepisów Tytułu IV Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską na działania w dziedzinach wymienionych w art. 29 i jednocześnie przyjąć odpowiednie zasady głosowania w odniesieniu do nich. Rada zaleca Państwom Członkowskim przyjęcie takiej decyzji zgodnie z ich wymogami konstytucyjnymi.

TYTUŁ VII

POSTANOWIENIA W SPRAWIE ROZSZERZONEJ WSPÓŁPRACY

Artykuł 43

1. Państwa Członkowskie, które zamierzają nawiązać rozszerzoną współpracę między sobą mogą wykorzystywać instytucje, procedury i mechanizmy ustanowione przez niniejszy Traktat oraz Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską, pod warunkiem, że proponowana współpraca:

- a) ukierunkowana jest na osiągnięcie celów Unii i Wspólnoty, na ochronę i realizację ich interesów oraz wzmocnienie procesu ich integracji;
- b) zakłada poszanowanie Traktatów oraz jednolitych ram instytucjonalnych Unii;
- c) zakłada poszanowanie *acquis communautaire* oraz środków podjętych w zgodzie z pozostałymi postanowieniami Traktatów;
- d) pozostaje w granicach kompetencji powierzonych Unii lub Wspólnocie Europejskiej i nie wkracza w dziedziny nie należące do kompetencji wyłącznej Wspólnoty;
- e) nie narusza rynku wewnętrznego w rozumieniu art.14 ust. 2 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską, ani też spójności gospodarczej i społecznej ustanowionej zgodnie z Tytułem XVII tego Traktatu;
- f) nie stanowi ani dyskryminacji, ani nie stwarza barier w wymianie handlowej między Państwami Członkowskimi oraz nie powoduje żadnego zniekształcenia warunków konkurencji między nimi;
- g) obejmuje co najmniej osiem Państw Członkowskich;
- h) nie narusza kompetencji, praw i zobowiązań Państw Członkowskich nie biorących w niej udziału;
- i) nie narusza przepisów Protokołu włączającego *acquis* Schengen w ramy Unii Europejskiej;

j) zgodnie z art. 43 b otwarta jest dla wszystkich Państw Członkowskich."

Artykuł 43 a

Ustanowienie rozszerzonej współpracy może nastąpić jedynie w ostateczności, gdy w ramach Rady stwierdzi się, że cele tego rodzaju współpracy nie mogą być osiągnięte w odpowiednim terminie przez zastosowanie zasadniczych postanowień Traktatów.

Artykuł 43 b

Po ustanowieniu rozszerzonej współpracy staje się ona otwarta dla wszystkich Państw Członkowskich. Jest też otwarta dla nich w każdym momencie zgodnie z art. 27 e oraz art. 40 b niniejszego Traktatu, jak również art. 11 a Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską, jeśli zastosują się do uchwały o ustanowieniu współpracy oraz uchwał już podjętych w jej ramach. Komisja i państwa członkowskie uczestniczące w ściślejszej współpracy dopilnują, aby do udziału w niej zachęcono jak największą ilość państw członkowskich.

Artykuł 44

1. Dla celów przyjęcia aktów i uchwał, koniecznych dla realizacji rozszerzonej współpracy, o której mowa w art. 43, stosuje się odpowiednie postanowienia w sprawach instytucjonalnych niniejszego Traktatu oraz Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską. Jednakże, o ile w obradach Rady biorą udział wszyscy jej członkowie, o tyle w podejmowaniu decyzji biorą udział przedstawiciele Państw Członkowskich uczestniczących w ściślejszej współpracy. Kwalifikowana większość oznacza taki sam udział głosów ważonych i taki sam udział liczby wchodzących w grę członków Rady, jaki jest ustalony w art.205 ust.2 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską oraz w akapitach drugim i trzecim art.23 ust.2 niniejszego Traktatu w odniesieniu do rozszerzonej współpracy, ustanowionej na podstawie art. 27 c. Jednomyślność jest osiągnięta jedynie głosami wchodzących w grę członków Rady.

Tego rodzaju akty i uchwały nie są częścią *acquis* Unii.

2. Państwa Członkowskie stosują, w zakresie, w jakim ich to dotyczy, akty i uchwały, podjęte w celu realizacji rozszerzonej współpracy, której są stroną. Takie akty i decyzje są wiążące jedynie dla Państw Członkowskich uczestniczących we współpracy, znajdując bezpośrednie zastosowanie jedynie w odniesieniu do tych państw. Państwa Członkowskie nie uczestniczące w tej współpracy nie utrudniają jej realizacji przez uczestniczące w niej Państwa Członkowskie.

Artykuł 44 a

Wydatki wynikające z realizacji rozszerzonej współpracy, z wyjątkiem administracyjnych ponoszonych przez instytucje, są pokrywane przez uczestniczące w

ściślejszej współpracy państwa członkowskie, chyba że po konsultacji z Parlamentem Europejskim wszyscy członkowie Rady jednogłośnie postanowią inaczej.

Artykuł 45

Rada i Komisja zapewniają spójność działań podjętych na podstawie niniejszego Tytułu, oraz ich zgodność z politykami Unii i Wspólnoty, współpracując ze sobą dla osiągnięcia tego celu.

TYTUŁ VIII

POSTANOWIENIA KOŃCOWE

Artykuł 46

Postanowienia Traktatu w sprawie utworzenia Wspólnoty Europejskiej, Traktatu w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali i Traktatu w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej, dotyczącej kompetencji Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich i wykonywania tych kompetencji, stosują się wyłącznie do następujących postanowień niniejszego Traktatu:

- a) postanowień zmieniających Traktat w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej w celu ustanowienia Wspólnoty Europejskiej, Traktat w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali i Traktat w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej;
- b) postanowień Tytułu VI przy uwzględnieniu warunków ustalonych w art. 35;
- c) postanowień Tytułu VII, przy uwzględnieniu warunków ustalonych w art. 11 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską oraz art. 40 niniejszego Traktatu;
- d) art. 7 ust. 2 w odniesieniu do działań instytucji, w stopniu w jakim Trybunał posiada kompetencje zgodnie z Traktatami ustanawiającymi Wspólnoty Europejskie i zgodnie z niniejszym Traktatem;
- e) określonych w art. 7 wymogów o charakterze czysto proceduralnym w sytuacji, gdy Trybunał Sprawiedliwości działa na wniosek zainteresowanego państwa członkowskiego w ciągu jednego miesiąca od stwierdzenia przez Radę naruszenia przewidzianego w tym artykule.
- f) artykułów 46 do 53.

Artykuł 47

Z zastrzeżeniem postanowień zmieniających Traktat w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej w celu ustanowienia Wspólnoty Europejskiej, Traktat w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali i Traktat w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej oraz niniejszych postanowień końcowych, żaden przepis niniejszego Traktatu nie narusza Traktatów ustanawiających Wspólnoty Europejskie ani późniejszych traktatów i aktów zmieniających je lub uzupełniających.

Artykuł 48

Rząd każdego Państwa Członkowskiego lub Komisja może przedstawić Radzie propozycję zmiany Traktatów, na których opiera się Unia.

Jeżeli Rada, po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i – w razie potrzeby – Komisji, wydaje opinie opowiadającą się za zwołaniem konferencji przedstawicieli rządów Państw Członkowskich, konferencja jest zwoływana przez Przewodniczącego Rady w celu określenia za wspólną zgodą zmian, które mają zostać dokonane w powyższych traktatach. Europejski Bank Centralny winien być konsultowany w przypadku przewidywanych zmian w dziedzinie walutowej.

Zmiany nabierają mocy po ratyfikacji przez wszystkie Państwa Członkowskie zgodnie z ich odpowiednimi wymogami konstytucyjnymi.

Artykuł 49

Każde państwo europejskie, które respektuje zasady określone w art. 6 ust. 1 może ubiegać się o status członka Unii. Swoją wniosek składa do Rady, która działa jednomyślnie, po zasięgnięciu opinii Komisji i po otrzymaniu zgody Parlamentu Europejskiego, który działa bezwzględną większością swych członków.

Warunki przyjęcia i wynikające z tego przyjęcia dostosowanie Traktatów, na których opiera się Unia, są przedmiotem umowy pomiędzy Państwami Członkowskimi a państwem ubiegającym się o członkostwo. Umowa ta polega na ratyfikacji przez wszystkie umawiające się Państwa, zgodnie z ich odpowiednimi wymogami konstytucyjnymi.

Artykuł 50

1. Uchyla się niniejszym artykuły 2 do 7 i 10 do 19 Traktatu ustanawiającego Wspólną Radę i Wspólną Komisję Wspólnot Europejskich podpisanego w Brukseli dnia 8 kwietnia 1965 r.

2. Uchyla się niniejszym art. 2, art. 3 ust. 2 i Tytuł III Jednolitego Aktu Europejskiego podpisanego w Luksemburgu dnia 17 lutego 1986 r. i w Hadze dnia 28 lutego 1986 r.

Artykuł 51

Niniejszy Traktat zawiera się na czas nie określony.

Artykuł 52

1. Niniejszy Traktat podlega ratyfikacji przez Wysokie Umawiające się Strony zgodnie z ich odpowiednimi wymogami konstytucyjnymi. Dokumenty ratyfikacyjne składa się rządowi Republiki Włoskiej do depozytu.

2. Niniejszy Traktat wejdzie w życie z dniem 1 stycznia 1993r., jeżeli złożone zostaną wszystkie dokumenty ratyfikacyjne lub, jeśli to nie zostanie spełnione, pierwszego dnia miesiąca następującego po złożeniu dokumentu ratyfikacyjnego przez ostatnie Państwo – Sygnatariusza.

Artykuł 53

Niniejszy Traktat zostaje sporządzony w jednym oryginalnym egzemplarzu, w języku angielskim, duńskim, francuskim, greckim, hiszpańskim, holenderskim, irlandzkim, niemieckim, portugalskim i włoskim, przy czym wszystkie teksty są jednakowo autentyczne, i złożony w archiwach rządu Republiki Włoskiej, który wyda uwierzytelniony odpis każdemu z rządów innych Państw – Sygnatariuszy.

Na mocy Traktatu o przystąpieniu, fińska i szwedzka wersja niniejszego Traktatu są także autentyczne.

W dowód powyższego poniżsi pełnomocnicy podpisali niniejszy Traktat.

Sporządzono w Maastricht dnia siódmego lutego tysiąc dziewięćset dziewięćdziesiątego drugiego roku.

II. TRAKTAT W SPRAWIE UTWORZENIA WSPÓLNOTY EUROPEJSKIEJ¹

PREAMBUŁA

Jego Królewska Mość Król Belgów,
Prezydent Republiki Federalnej Niemiec,
Prezydent Republiki Francuskiej,
Prezydent Republiki Włoskiej,
Jego Królewska Wysokość Wielka Księżna Luksemburga,
Jego Królewska Mość Królowa Holandii,

Zdecydowani stworzyć podstawy dla coraz ściślejszej, trwałej jedności narodów europejskich,

Zdecydowani zapewnić rozwój społeczny i gospodarczy swych państw poprzez wspólne działanie na rzecz likwidacji barier dzielących Europę,

Obiorając za podstawowy cel swych wysiłków stałą poprawę warunków życia i pracy narodów,

Uznając, że usunięcie istniejących przeszkód wymaga zgodnego działania na rzecz zapewnienia stałego rozwoju, równowagi w handlu i uczciwej konkurencji,

Dążąc do umocnienia jedności swych gospodarek i do zapewnienia ich harmonijnego rozwoju przez zmniejszenie różnic istniejących pomiędzy poszczególnymi regionami oraz usunięcia opóźnień w rozwoju mniej uprzywilejowanych regionów,

1 Podpisany 25 marca 1957 r. w Rzymie jako Traktat w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej. Aktualna nazwa obowiązuje od 1 listopada 1993 r., po wejściu w życie Traktatu w sprawie Unii Europejskiej. Aktualna wersja Traktatu w sprawie utworzenia WE obowiązuje od 1 lutego 2003 r., tj. po wejściu w życie Traktatu Nicejskiego. Poprawki do niego, przewidziane w traktacie w sprawie przystąpienia do UE 10 nowych państw, podpisanego 16 kwietnia 2003 r. w Atenach, a który wejdzie w życie 1 maja 2004 r., są uwzględnione w stosownych przypisach. Podstawą do opracowania polskiej wersji Traktatu był anglojęzyczny tekst zamieszczony w internecie (Europa serwer – [http://europa.eu.int./](http://europa.eu.int/)) oraz teks Traktatu Nicejskiego opublikowanego przez polskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych; uwzględniono też w pewnym stopniu wcześniejsze wersje opublikowane w „Zbiorze Dokumentów” nr 5/1957 wyd. przez PISM; w Prawie Wspólnot Europejskich. Dokumenty, pod red. W. Czaplńskiego, R. Ostrihansky’ego i A. Wyrozumskiej. Warszawa 1997, w Biuletynie Informacyjnym Biura Stosunków Międzynarodowych Kancelarii Sejmu RP oraz w Dokumentach Europejskich. W opracowaniu A. Przyborowskiej-Klimczak i E. Skrzydło-Tefelskiej. T. III, Lublin 1999.

Pragnąc przyczynić się, poprzez wspólna politykę handlową, do stopniowego zniesienia ograniczeń w handlu międzynarodowym,

Zmierzając do potwierdzenia więzów łączących Europę z krajami zamorskimi i pragnąc zapewnić im rozwój zgodnie z zasadami Kart Narodów Zjednoczonych,

Zdecydowani poprzez połączenie swych zasobów zachować oraz umocnić pokój i wolność, i wzywając inne narody Europy, które podzielają ich ideały do przyłączenia się do ich wysiłków,

Zdecydowani wspierać rozwój najwyższego możliwego poziomu wiedzy ich narodów poprzez szeroki dostęp do edukacji oraz poprzez jej ciągłą aktualizację,

Postanowili ustanowić Wspólnotę Europejską i mianowali w tym celu swoimi pełnomocnikami:

[nazwiska pełnomocników]

którzy wymieniwszy swe pełnomocnictwa uznane za sporządzone w dobrej i należytej formie uzgodnili, co następuje:

C Z Ę Ś Ć I

ZASADY

Artykuł 1

Na mocy niniejszego Traktatu Wysokie Umacniające się Strony ustanawiają między sobą Wspólnotę Europejską.

Artykuł 2

Zadaniem Wspólnoty jest poprzez utworzenie wspólnego rynku oraz unii ekonomicznej i walutowej oraz realizację wspólnych polityk lub działań określonych w art. 3 i 4, wspierane w całej Wspólnocie harmonijnego, zrównoważonego rozwoju działań gospodarczych, wysokiego poziomu zatrudnienia i opieki społecznej, równości między mężczyznami i kobietami, trwałego i nieinflacyjnego wzrostu, wysokiego stopnia konkurencyjności i zbieżności wydatków gospodarczych, podnoszenia stopy życiowej, wysokiego poziomu ochrony i podniesienia jakości środowiska naturalnego, ekonomicznej i społecznej spójności oraz solidarności pomiędzy Państwami Członkowskimi.

Artykuł 3

1. Dla osiągnięcia celów, wymienionych w art. 2, działalność Wspólnoty będzie obejmowała zgodnie z postanowieniami niniejszego Traktatu i w terminach w nim określonych:

- a) zakaz istnienia między Państwami Członkowskimi ceł i ograniczeń ilościowych w imporcie i eksporcie towarów, jak również podobnych im w skutkach środków;
- b) wspólną politykę handlową;
- c) rynek wewnętrzny charakteryzujący się zniesieniem między państwami członkowskimi przeszkód w swobodnym przepływie towarów, osób, usług i kapitału;
- d) środki dotyczące wjazdu i przemieszczania się osób zgodnie z postanowieniami Tytułu IV;
- e) wspólną politykę w zakresie rolnictwa i rybołówstwa;
- f) wspólną politykę w zakresie transportu;
- g) system chroniący od wypaczenia konkurencję w ramach rynku wewnętrznego;
- h) zbliżenie ustawodawstw Państw Członkowskich w stopniu niezbędnym dla funkcjonowania wspólnego rynku;
- i) wspieranie koordynacji polityk Państw Członkowskich w zakresie zatrudnienia w celu zwiększenia ich efektywności w drodze skoordynowanej strategii zatrudnienia;
- j) politykę dotyczącą spraw społecznych obejmującą Europejski Fundusz Socjalny;
- k) wzmocnianie spójności ekonomicznej i społecznej;
- l) politykę w zakresie środowiska naturalnego;
- m) wzmocnianie konkurencyjności przemysłu Wspólnoty;
- n) wspieranie badań naukowych i rozwoju techniki;
- o) zachęcanie do ustanowienia i rozwoju sieci transeuropejskich;
- p) przyczynianie się do osiągnięcia wysokiego poziomu ochrony zdrowia;
- q) stwarzanie warunków dla podnoszenia jakości oświaty i szkolenia oraz pełnego rozwoju kultur Państw Członkowskich;
- r) politykę dotyczącą współpracy w zakresie rozwoju;
- s) stowarzyszanie z krajami i terytoriami zamorskimi w celu osiągnięcia wzrostu obrotów handlowych i przyczyniania się wspólnym wysiłkiem do ich rozwoju gospodarczo–społecznego;
- t) przyczynianie się do wzmocnienia ochrony konsumenta;
- u) środki w dziedzinach energii, ochrony obywateli i turystyki.

2. We wszystkich działaniach okazanych w niniejszym artykule, Wspólnota ma na celu eliminowanie nierówności i wspieranie wolności między mężczyznami i kobietami i prowadzenie koordynacji polityk w zakresie zatrudnienia Państw Członkowskich

Artykuł 4

1. Dla osiągnięcia celów wymienionych w art. 2, działania Państw Członkowskich i Wspólnoty będą obejmować, zgodnie z postanowieniami niniejszego Traktatu i z nim ustanowionym harmonogramem, przyjęcie polityki gospodarczej opartej na ścisłej koordynacji polityk gospodarczych Państw Członkowskich, rynku wewnętrznym i określeniu wspólnych celów oraz prowadzonej zgodnie z zasadą gospodarki otwartego rynku i wolnej konkurencji.

2. Równoległe z powyższym i zgodnie z postanowieniami niniejszego Traktatu oraz harmonogramem i procedurami w nim ustanowionymi, działanie te obejmują nieodwołalne ustalenie stałych kursów walutowych, prowadzące do ustanowienia jednej waluty (ECU), zdefiniowanie i prowadzenie jednolitej polityki pieniężnej i polityki kursów walutowych, których głównym celem jest utrzymanie stabilności cen, oraz – bez naruszania tego celu – wspieranie ogólnej polityki gospodarczej Wspólnoty, zgodnie z zasadą gospodarki wolnego rynku i wolnej konkurencji.

3. Powyższe działania Państw Członkowskich i Wspólnoty winny być zgodne z następującymi kluczowymi zasadami: stabilność cen, zdrowe finanse publiczne i dogodne warunki walutowe oraz zrównoważony bilans płatniczy.

Artykuł 5

Wspólnota działa w ramach uprawnień przyznanych jej przez niniejszy Traktat i celów w nim wytyczonych.

W zakresie, który nie podlega jej wyłącznej kompetencji, Wspólnota podejmuje działania, zgodnie z zasadą subsydiarności, jednak jedynie wówczas i w takim zakresie, w jakim cele proponowanych działań nie mogą być realizowane w sposób wystarczający przez Państwa Członkowskie, natomiast, z uwagi na skalę lub skutki proponowanych działań, mogą zostać lepiej zrealizowane przez Wspólnotę.

Żadne działanie Wspólnoty nie może wykroczyć poza to, co jest konieczne do osiągnięcia celów w niniejszym Traktacie.

Artykuł 6

Wymogi ochrony środowiska naturalnego muszą być włączone do określania i realizacji polityk i działań Wspólnoty wymienionych w art. 3, w szczególności w celu wspierania trwałego rozwoju.

Artykuł 7

1. Wykonanie zadań powierzonych Wspólnotie zapewniają następujące instytucje:

- Parlament Europejski

- Rada
- Komisja
- Trybunał Sprawiedliwości
- Trybunał Obrachunkowy.

Każda z tych instytucji działa w granicach uprawnień przyznanych jej niniejszym Traktatem.

2. Rada i Komisja są wspierane przez Komitet Społeczno–Ekonomiczny i Komitet Regionów, działających w charakterze doradczym.

Artykuł 8

Zgodnie z procedurami określonymi w niniejszym Traktacie ustanawia się Europejski System Banków Centralnych (zwany dalej ESBC) i Europejski Bank Centralny (zwany dalej EBC); działają one w ramach uprawnień przyznanych im przez ten Traktat i załączony do niego Statut ESBC i EBC (zwany dalej Statutem EBC).

Artykuł 9

Niniejszym ustanawia się Europejski Bank Inwestycyjny, działający w ramach uprawnień przyznanych mu tym Traktatem i załączonym do niego Statutem.

Artykuł 10

Państwa Członkowskie podejmują wszystkie właściwe środki o charakterze ogólnym i specjalnym w celu realizacji zobowiązań wynikających z niniejszego Traktatu albo działań podejmowanych przez instytucje Wspólnoty. Państwa te ułatwiają Wspólnocie osiągnięcie jej celów.

Powstrzymują się one od podejmowania wszelkich środków, które mogłyby przeszkodzić realizacji celów niniejszego Traktatu.

Artykuł 11

1. Państwa Członkowskie, które zamierzają ustanowić rozszerzoną współpracę w jednym z obszarów przewidzianych w Traktacie ustanawiającym Wspólnotę Europejską, mogą skierować do Komisji żądanie, która może przedłożyć Radzie propozycję w tym zakresie. Jeżeli Komisja nie przedstawia propozycji, zawiadamia o powodach swej decyzji Państwa Członkowskie, o których mowa.

2. Upoważnienia do ustanowienia rozszerzonej współpracy o której mowa w ust.1 udziela Rada, zgodnie z art. 43–45 Traktatu o Unii Europejskiej, stanowiąc kwalifikowaną większością głosów na wniosek Komisji i po konsultacji z Parlamentem Europejskim. Gdy ściślejsza współpraca dotyczy obszaru podlegającego

procedurze przewidzianej w art. 251 niniejszego Traktatu, wymagana jest zgoda Parlamentu Europejskiego.

Członek Rady może zażądać skierowania sprawy do Rady Europejskiej. Po skierowaniu Rada może podjąć decyzję zgodnie z postanowieniami pierwszego akapitu.

3. Akty i uchwały niezbędne dla wykonywania działań w ramach rozszerzonej współpracy podlegają wszystkim odpowiednim przepisom Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską, o ile niniejszy artykuł oraz art. 43–45 Traktatu o Unii Europejskiej nie stanowią inaczej.

Artykuł 11 a

Każde Państwo Członkowskie, które pragnie uczestniczyć w rozszerzonej współpracy ustanowionej zgodnie z art. 11, notyfikuje swój zamiar Radzie i Komisji, która przesyła opinię Radzie w terminie trzech miesięcy od daty notyfikacji. W terminie czterech miesięcy od notyfikacji, Komisja stanowi w tym przedmiocie, jak również o ewentualnych przepisach szczególnych, które może uznać za konieczne.

Artykuł 12

W zakresie stosowania niniejszego Traktatu i bez naruszania jego postanowień szczegółowych zakazana jest wszelka forma dyskryminacji ze względu na obywatelstwo.

Rada, działając zgodnie z procedurą określoną w art. 251, może uchwalić przepisy zakazujące taką dyskryminację.

Artykuł 13

1. Nie naruszając innych postanowień niniejszego Traktatu oraz w granicach uprawnień przyznanych Wspólnocie niniejszym Traktatem Rada, działając jednomyślnie na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego, może podjąć stosowne działanie zwalczające dyskryminacje z powodu płci, pochodzenia rasowego lub etnicznego, religii lub wyznania, inwalidztwa, wieku lub orientacji seksualnej.

2. Jeżeli dla wsparcia działań podjętych przez Państwa Członkowskie dla przyczynienia się do osiągnięcia celów, o których mowa w niniejszym artykule, Rada, odstępując od postanowień ust.1, uchwała wspólnotowe środki zachęty, z wykluczeniem harmonizacji przepisów prawnych i regulacji wykonawczych Państw Członkowskich, działa ona zgodnie z procedurą przewidzianą w art. 251.

Artykuł 14

1. Wspólnota podejmie wymagane przedsięwzięcia na rzecz stopniowego utworzenia rynku wewnętrznego w okresie do 31 grudnia 1992 r., zgodnie z posta-

nowieniami niniejszego artykułu oraz art. 19, 20, 26, 47 ust. 2, 49, 79, 93, 95, a także nie naruszając innych postanowień wynikających z niniejszego Traktatu.

2. Rynek wewnętrzny obejmuje obszar bez granic wewnętrznych, na którym zgodnie z postanowieniami niniejszego Traktatu zostaje zapewniony swobodny przepływ towarów, osób, usług i kapitału.

3. Rada działając większością kwalifikowaną, na wniosek Komisji, określa wytyczne i warunki niezbędne dla zapewnienia zrównoważonego wzrostu we wszystkich wymienionych sektorach.

Artykuł 15

Komisja, opracowując swe propozycje, dotyczące osiągnięcia celów określonych w art. 14, bierze pod uwagę zakres wysiłków, które muszą być podjęte przez niektóre gospodarki o różnym stopniu rozwoju w trakcie tworzenia rynku wewnętrznego, i może proponować odpowiednie postanowienia.

Jeżeli postanowienia te przyjmą formę regulacji wyjątkowych, muszą mieć charakter tymczasowy oraz powodować możliwie najmniejsze zakłócenia w funkcjonowaniu wspólnego rynku.

Artykuł 16

Nie naruszając postanowień artykułów 73, 86 i 87, oraz biorąc pod uwagę znaczenie usług o ogólnym znaczeniu gospodarczym dla wspólnych wartości Unii oraz ich roli we wspieraniu spójności społecznej i terytorialnej, Wspólnota i Państwa Członkowskie, każde w ramach swych odpowiednich uprawnień i w ramach zastosowania niniejszego Traktatu, będą troszczyć się, by takie usługi funkcjonowały na bazie zasad i warunków, umożliwiających im spełnienie ich zadań.

C Z Ę Ś Ć II

OBYWATELSTWO UNII

Artykuł 17

1. Niniejszym ustanawia się obywatelstwo Unii.

Każda osoba posiadająca obywatelstwo Państwa Członkowskiego staje się obywatelem Unii. Obywatelstwo Unii uzupełnia a nie zastępuje obywatelstwa narodowe.

2. Obywatele Unii korzystają z praw ustanowionych przez niniejszy Traktat i podlegają obowiązkom w nim określonym.

Artykuł 18

1. Każdy obywatel Unii ma prawo do swobodnego przemieszczania się i osiedlania na obszarze Państw Członkowskich, z uwzględnieniem ograniczeń i warunków określonych niniejszym Traktatem i środkami podjętymi w celu wprowadzenia go w życie.

2. Gdyby okazało się, że dla osiągnięcia tego celu konieczne jest działanie Wspólnoty a Traktat nie przewiduje niezbędnych uprawnień, Rada może uchwalić przepisy zmierzające do wykonywania praw uregulowanych ust.1. Rada stanowi zgodnie z procedurą określoną w art. 251.

3. Ustępu drugiego nie stosuje się w odniesieniu do postanowień dotyczących paszportów, dowodów tożsamości, zezwoleń pobytowych lub jakichkolwiek innych podobnych dokumentów bądź postanowień dotyczących zabezpieczenia społecznego lub ochrony socjalnej.

Artykuł 19

1. Każdy obywatel Unii, zamieszkujący w Państwie Członkowskim, którego nie jest obywatelem, posiada prawo do głosowania i kandydowania w wyborach samorządowych w Państwie Członkowskim, na którego terenie zamieszkuje, na takich samych zasadach, jak obywatele tego Państwa. Prawo to będzie wykonywane w oparciu o szczegółowe ustalenia, które Rada uchwała, działając jednomyślnie, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego; ustalenia te mogą przewidywać zmniejszenie tych praw z powodu specyficznych problemów danego Państwa Członkowskiego.

2. Z zastrzeżeniem przepisu art. 190 ust. 4 i postanowień podjętych w celu jego realizacji, każdy obywatel Unii zamieszkały na terenie Państwa Członkowskiego, którego nie jest obywatelem, posiada prawo głosowania i kandydowania w wyborach do Parlamentu Europejskiego w Państwie Członkowskim, na którego terenie przebywa, na takich samych zasadach, jak obywatele tego państwa. Prawo to będzie wykonywane zgodnie ze szczególnymi ustaleniami uchwalanymi przez Radę, działającą jednomyślnie, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii z Parlamentu Europejskiego; ustalenia te mogą przewidywać zmniejszenie powyższych praw z powodu specyficznych problemów danego Państwa Członkowskiego.

Artykuł 20

Każdy obywatel Unii przebywający na obszarze kraju trzeciego, w którym Państwo Członkowskie, którego jest obywatelem, nie posiada swojego przedstawicielstwa, ma prawo do ochrony przez organy dyplomatyczne lub konsularne każdego innego Państwa Członkowskiego na takich samych zasadach jak obywatele tego państwa. Państwa Członkowskie ustanowią między sobą niezbędne reguły oraz rozpoczną międzynarodowe rokowania niezbędne do zapewnienia tej ochrony.

Artykuł 21

Każdy obywatel Unii ma prawo przedkładania petycji do Parlamentu Europejskiego, zgodnie z art. 194.

Każdy obywatel Unii może zwracać się do Rzecznika Praw Obywatelskich, ustanowionego zgodnie z art. 193.

Każdy obywatel Unii może zwracać się na piśmie do jakiejkolwiek instytucji lub organu wymienionych w niniejszym artykule lub art. 7 w jednym z języków wymienionych w art. 314 i otrzyma odpowiedź w tym samym języku.

Artykuł 22

Komisja składa Parlamentowi Europejskiemu, Radzie i Komitetowi Ekonomiczno-Społecznemu sprawozdanie ze stosowania postanowień niniejszej Części. Takie sprawozdanie uwzględnia rozwój Unii.

Na tej podstawie i bez naruszania innych postanowień niniejszego Traktatu, Rada, działając jednomyślnie, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego, może podejmować uchwały w celu wzmocnienia lub uzupełnienia praw, określonych w niniejszej Części, których przyjęcie zaleci Państwom Członkowskim, zgodnie z ich odpowiednimi wymogami konstytucyjnymi.

C Z Ę Ś Ć III

POLITYKA WSPÓLNOTY

TYTUŁ I

SWOBODNY PRZEPLYW TOWARÓW

Artykuł 23

1. Wspólnota jest oparta na unii celnej, która obejmuje całą wymianę towarową i opiera się na zakazie stosowania między Państwami Członkowskimi ceł importowych i eksportowych oraz wszelkich podobnych im w skutkach opłat, jak również na wprowadzeniu wspólnej taryfy celnej w stosunkach z państwami trzecimi.

2. Postanowienia art. 25 oraz Rozdziału 2 niniejszego Tytułu mają zastosowanie do towarów wytworzonych w Państwach Członkowskich oraz do towarów pochodzących z państw trzecich, znajdujących się w wolnym obrocie w Państwach Członkowskich.

Artykuł 24

Towary pochodzące z państw trzecich będą uważane za dopuszczone do obiegu na terenie jednego z Państw Członkowskich, jeżeli w stosunku do nich dopełnione będą formalności importowe oraz pobrane wszystkie cła i opłaty o podobnych skutkach, i jeżeli nie korzystają one z całkowitego lub częściowego zwrotu tych cel lub opłat.

R o z d z i a ł 1

Unia celna

Artykuł 25

Zakazane są cła importowe i eksportowe oraz opłaty o podobnych skutkach między Państwami Członkowskimi.

Zakaz ten odnosi się także do cel o charakterze fiskalnym.

Artykuł 26

Wspólne taryfy celne są ustalane przez Radę, działającą – na wniosek Komisji – wielkością kwalifikowaną.

Artykuł 27

Wykonując zadania powierzone na podstawie niniejszego Rozdziału, Komisja kieruje się:

- a) potrzebą popierania wymiany handlowej między Państwami Członkowskimi i państwami trzecimi;
- b) rozwojem warunków konkurencji w ramach Wspólnoty w takim stopniu, w jakim prowadzić on będzie do zwiększenia konkurencyjności przedsiębiorstw;
- c) potrzebą zaopatrzenia Wspólnoty w surowce i półprodukty; w związku z tym Komisja będzie dążyć, aby nie wypaczyć warunków konkurencji między Państwami Członkowskimi w odniesieniu do towarów finalnych;
- d) potrzebą uniknięcia poważnych zakłóceń w gospodarce Państw Członkowskich oraz zapewnienia racjonalnego rozwoju produkcji i wzrostu konsumpcji w obrębie Wspólnoty.

R o z d z i a ł 2

Zakaz ograniczeń ilościowych w obrotach między Państwami Członkowskimi

Artykuł 28

Zakazane są między Państwami Członkowskimi ograniczenia ilościowe w imporcie oraz wszelkiego rodzaju środki mające podobny skutek.

Artykuł 29

W obrotach między Państwami Członkowskimi są zakazane ograniczenia ilościowe w eksporcie oraz wszelkie środki mające podobny skutek.

Artykuł 30

Postanowienia artykułów 28 i 29 nie stanowią przeszkody dla wprowadzania zakazów lub ograniczeń eksportowych, importowych i tranzytowych, uzasadnionych względami moralności publicznej, porządku i bezpieczeństwa publicznego, ochroną zdrowia i życia ludzi, zwierząt i roślin; ochroną narodowych dóbr kultury o wartości artystycznej, historycznej lub archeologicznej; oraz ochroną własności przemysłowej i handlowej. Zakazy takie nie mogą jednakże stanowić środków samowolnej dyskryminacji lub ukrytych restrykcji handlu między Państwami Członkowskimi.

Artykuł 31

1. Państwa Członkowskie przekształca monopole państwowe o charakterze handlowym w taki sposób, aby wykluczona została wszelka forma dyskryminacji w zakresie warunków zaopatrzenia i zbytu pomiędzy obywatelami Państw Członkowskich.

Postanowienia niniejszego artykułu odnoszą się do wszelkich instytucji, poprzez które Państwo Członkowskie *de iure* lub *de facto*, bezpośrednio lub pośrednio, kontroluje, określa lub w znacznym stopniu kształtuje import lub eksport w obrotach z innymi Państwami Członkowskimi. Postanowienia te odnoszą się również do monopolu delegowanych przez Państwo na rzecz innych instytucji.

2. Państwa Członkowskie nie będą wprowadzały żadnych nowych środków sprzecznych z zasadami określonymi w ust.1 lub ograniczających zakres artykułów odnoszących się do zakazu istnienia ceł i ograniczeń ilościowych między Państwami Członkowskimi.

3. W przypadku monopolu państwowego o charakterze handlowym, który stosuje regulację w zakresie ułatwień zbytu lub podwyższania cen na produkty rolne, wówczas przy stosowaniu postanowień niniejszego artykułu powinny zostać stworzone gwarancje zatrudnienia i utrzymania poziomu życia zainteresowanych producentów.

TYTUŁ II

ROLNICTWO

Artykuł 32

1. Wspólny rynek obejmuje rolnictwo i handel produktami rolnymi. Przez produkty rolne należy rozumieć produkty ziemi, hodowli i rybołówstwa oraz bezpośrednio z nimi związane wyroby wstępnie przetworzone.

2. Zasady utworzenia wspólnego rynku stosują się do produktów rolnych, o ile przepisy artykułów 33 do 38 nie stanowią inaczej.

3. Produkty objęte artykułami 33 do 38 wymienione są w liście stanowiącej załącznik II do niniejszego Traktatu.

4. Funkcjonowanie i rozwój wspólnego rynku produktów rolnych powinny następować równoległe z ustanowieniem wspólnej polityki rolnej.

Artykuł 33

1. Celem wspólnej polityki rolnej jest:

- a) zwiększenie wydajności produkcji rolnej przez popieranie postępu technicznego, zapewnienie racjonalnego rozwoju produkcji rolnej oraz możliwie najlepsze wykorzystanie czynników produkcji, a w szczególności siły roboczej;
- b) zapewnienie w ten sposób odpowiedniego poziomu życia rolnikom, w szczególności poprzez wzrost indywidualnych dochodów osób zatrudnionych w rolnictwie;
- c) stabilizacja rynków;
- d) zapewnienie bezpieczeństwa zaopatrzenia;
- e) zapewnienie odpowiednich cen przy dostawach dla konsumentów.

2. Przy wypracowywaniu wspólnej polityki rolnej i specjalnych metod jej realizacji należy wziąć pod uwagę:

- a) szczególny charakter gospodarki rolnej, wynikający ze struktury społecznej rolnictwa oraz z różnic strukturalnych i przyrodniczych między poszczególnymi regionami rolniczymi;
- b) konieczność stopniowego ich dostosowywania;
- c) fakt, że rolnictwo Państw Członkowskich jest sektorem ściśle powiązany z resztą gospodarki.

Artykuł 34

1. W celu osiągnięcia założeń określonych w art. 33 ustanowiona zostanie wspólna organizacja rynków rolnych.

W zależności od rodzaju produktów, organizacja ta może przybrać jedną z następujących form:

- a) wspólnych zasad konkurencji;
- b) obowiązkową koordynację różnych krajowych organizacji rynków rolnych;
- c) europejską organizację rynku.

2. Wspólna organizacja utworzona zgodnie z ust. 2 może podejmować wszelkie środki konieczne dla osiągnięcia dla celów określonych w art. 33, a w szczególności regulację cen, subwencje na produkcję i marketing różnego rodzaju produktów, system magazynowania, środki wyrównawcze, wspólne mechanizmy stabilizacji importu i eksportu.

Wspólna organizacja winna być ograniczona do realizacji celów określonych w art. 33 i wyłączać jakkolwiek dyskryminację między producentami lub konsumentami w ramach Wspólnoty.

Wspólna polityka cen winna opierać się na wspólnych podstawach i ujednoliconych metodach kalkulacji.

3. W celu umożliwienia realizacji zadań wspólnej organizacji, określonych w ust. 1, może być stworzony jeden lub kilka funduszy ukierunkowania i gwarancji dla rolnictwa.

Artykuł 35

Dla umożliwienia osiągnięcia celów określonych w art. 33 w ramach wspólnej polityki rolnej mogą być podejmowane postanowienia w sprawie stosowania takich środków, jak:

- a) skuteczna koordynacja wysiłków w zakresie szkolenia zawodowego, badań naukowych i upowszechniania wiedzy rolniczej; koordynacja ta może obejmować także wspólne finansowanie projektów i instytucji;
- b) wspólne działania na rzecz wzrostu promocji spożycia pewnych produktów.

Artykuł 36

Postanowienia Rozdziału dotyczącego zasad konkurencji stosują się do produkcji rolnej i handlu produktami rolnymi tylko w zakresie ustalonym przez Radę przy uwzględnieniu celów określonych w art. 33 oraz zgodnie z procedurą ustaloną w art. 37 ust. 2 i 3.

Rada może w szczególności zezwolić na udzielenie pomocy:

- a) w celu ochrony przedsiębiorstw upośledzonych przez warunki strukturalne lub naturalne;
- b) w ramach programów rozwoju gospodarczego.

Artykuł 37

1. W celu wypracowania podstawowych założeń wspólnej polityki rolnej po wejściu w życie niniejszego Traktatu Komisja zwoła konferencję z udziałem Państw Członkowskich, która porówna ich politykę rolną, a w szczególności dokona bilansu ich zasobów oraz zapotrzebowania.

2. Biorąc pod uwagę wyniki konferencji przewidzianej w ust. 1, po konsultacji z Komitetem Ekonomiczno-Społecznym, Komisja przedstawi w ciągu dwóch lat od wejścia w życie niniejszego Traktatu propozycje dotyczące wypracowania i wprowadzania w życie wspólnej polityki rolnej, włączając możliwość zastąpienia organizacji krajowych przez jedną z form wspólnej organizacji przewidzianą w art. 34 ust. 2 oraz stosowania środków wymienionych w niniejszym Tytule.

Propozycje te będą uwzględniały współzależności problemów rolnych, wymienionych w niniejszym Tytule.

Rada, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii z Parlamentu Europejskiego, działając kwalifikowaną większością, będzie wydawała rozporządzenia, dyrektywy i podejmowała decyzje, nie naruszając swoich zaleceń.

3. Rada, działając kwalifikowaną większością i zgodnie z ust. 2, może zastąpić krajowe organizacje rynkowe wspólną organizacją przewidzianą w art. 34 ust. 2, jeżeli:

- a) wspólna organizacja zapewni Państwom Członkowskim, które są przeciwne danym środkom i posiadają własne organizacje rynkowe dla poszczególnych dziedzin produkcji, gwarancji zatrudnienia i utrzymania poziomu życia zainteresowanych producentów, biorąc pod uwagę możliwe środki dostosowawcze i specjalizację potrzebną w miarę upływu czasu;
- b) taka wspólna organizacja handlu w obrębie Wspólnoty zapewni warunki analogiczne do istniejących na rynku krajowym.

4. W przypadku, gdy wspólna organizacja w zakresie pewnych surowców zostanie utworzona przed ustanowieniem wspólnej organizacji dla odpowiednich produktów przetworzonych, tego rodzaju surowce przeznaczone do produkcji towarów na eksport mogą być sprowadzane spoza Wspólnoty.

Artykuł 38

Jeżeli w danym Państwie Członkowskim jakiś produkt jest przedmiotem krajowej organizacji rynku lub jakichkolwiek przepisów wewnętrznych mających podobny skutek, a wpływają one na konkurencyjność analogicznej produkcji w innym Państwie Członkowskim, Państwa Członkowskie mogą wprowadzić opłaty wyrównawcze na produkty pochodzące z Państwa Członkowskiego, w którym ist-

nieje taka organizacja rynku lub powyższego typu przepisy wewnętrzne, chyba że państwo to pobiera opłatę wyrównawczą przy eksporcie.

Komisja ustali wysokość tych opłat na poziomie wymaganym dla przywrócenia równowagi; może ona zezwolić na wprowadzenie innych środków, których warunki i tryb stosowania sama określi.

TYTUŁ III

SWOBODNY PRZEPIY OSÓB, USŁUG I KAPITAŁU

R o z d z i a ł 1

Siła robocza

Artykuł 39

1. Swobodny przepływ pracowników jest zapewniony w obrębie Wspólnoty.

2. Swobodny przepływ obejmuje zniesienie jakiejkolwiek dyskryminacji w zakresie zatrudnienia, wynagrodzenia i innych warunków pracy pracowników Państw Członkowskich ze względu na obywatelstwo.

3. Oznacza on – z zastrzeżeniem ograniczeń ze względu na porządek, bezpieczeństwo i zdrowie publiczne – prawo do:

- a) ubiegania się o oferowaną aktualnie pracę;
- b) swobodnego przemieszczania się w tym celu na terytorium Państw Członkowskich;
- c) przebywania w danym Państwie Członkowskim w celu wykonywania pracy zgodnie z ustawami, rozporządzeniami i aktami administracyjnymi regulującymi zatrudnienie obywateli danego Państwa;
- d) pozostawania na terytorium danego Państwa Członkowskiego po ustaniu zatrudnienia zgodnie z warunkami ustalonymi przez Komisję w wydanych przez nią rozporządzeniach wykonawczych.

4. Przepisy niniejszego artykułu nie stosują się do zatrudnienia w administracji publicznej.

Artykuł 40

Rada, działając zgodnie z procedurą określoną w art. 252 i po zasięgnięciu opinii Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, uchwała rozporządzenia lub dyrektywy ustalające środki niezbędne dla stopniowego wprowadzenia swobody przepływu pracowników w rozumieniu art. 39, a w szczególności:

- a) zapewniające ścisłą współpracę między krajowymi organami do spraw zatrudnienia;

- b) znoszące takie procedury i praktyki administracyjne oraz terminy dostępu do pracy, wynikające z przepisów wewnętrznych lub z wcześniejszych umów zawartych między Państwami Członkowskimi, których utrzymanie stanowi przeszkodę dla wprowadzenia swobodnego przepływu pracowników;
- c) znoszące wszelkie terminy i inne ograniczenia przewidziane w ustawodawstwie wewnętrznym lub przez wcześniejsze umowy zawarte między Państwami Członkowskimi, które ustanawiają dla pracowników innych Państw Członkowskich inne warunki swobodnego wyboru zatrudnienia niż te, które obowiązują własnych pracowników;
- d) ustanawiające odpowiedni mechanizm przepływu ofert w sprawie miejsc pracy i zapotrzebowania na pracę oraz ułatwiające osiągnięcie równowagi między popytem i podażą na rynku pracy w taki sposób, aby uniknąć powstania poważnego zagrożenia dla poziomu życia i warunków zatrudnienia w różnych regionach i gałęziach przemysłu.

Artykuł 41

Państwa Członkowskie popierają wymianę młodych pracowników w ramach wspólnego programu.

Artykuł 42

Rada, działając zgodnie z procedurą określoną w art. 251, podejmuje środki w dziedzinie ubezpieczeń społecznych, jakie są niezbędne do ustanowienia swobodnego przepływu pracowników; w tym celu wprowadza ona system zapewniający migrującym pracownikom i osobom pozostającym na ich utrzymaniu prawo do:

- a) kumulowania wszystkich okresów ustanowionych w ustawodawstwach poszczególnych krajów w zakresie przyznania i utrzymania prawa do świadczeń oraz sposobu obliczania tych świadczeń;
- b) wypłaty świadczeń osobom zamieszkałym na terytoriach Państw Członkowskich.

Rada działa jednomyślnie podczas całej procedury określonej w art. 251.

R o z d z i a ł 2

Prawo prowadzenia działalności gospodarczej

Artykuł 43

W ramach poniższych przepisów zakazane są ograniczenia swobody prowadzenia działalności przez obywateli jednego z Państw Członkowskich na terytorium innego Państwa Członkowskiego. Odnosi się to również do ograniczeń odnoszących się do zakładania agencji, oddziałów lub filii przez obywateli jed-

nego z Państw Członkowskich, działających na terytorium innego Państwa Członkowskiego.

Swoboda prowadzenia działalności gospodarczej obejmuje tak prawo do podejmowania działalności na własny rachunek i jej wykonywania, jak i tworzenia oraz zarządzania przedsiębiorstwami, szczególnie zaś spółek i innych przedsiębiorstw w rozumieniu art. 48 akapitu 2, pod warunkiem przestrzegania prawa kraju ustanowionego w tym zakresie dla jego obywateli, na terytorium którego jest podejmowana taka działalność i z zastrzeżeniem postanowień Rozdziału dotyczącego kapitału.

Artykuł 44

1. W celu osiągnięcia wolności swobody prowadzenia działalności gospodarczej w danej dziedzinie, Rada, działając zgodnie z procedurą ustaloną w art. 251 oraz po zasięgnięciu opinii Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, działa za pomocą dyrektyw.

2. Rada i Komisja weryfikują powierzone im funkcje na podstawie powyższych postanowień, w szczególności:

- a) uznając, jako ogólną zasadę, priorytet dla tego typu działalności, w których swoboda prowadzenia działalności gospodarczej stanowi szczególny wkład do rozwoju produkcji i handlu;
- b) zapewniając ścisłą współpracę między właściwymi organami administracyjnymi Państw Członkowskich w celu uzyskiwania bieżących informacji o sytuacji w ramach Wspólnoty w poszczególnych dziedzinach działalności;
- c) uchylając te administracyjne procedury i praktyki wynikające z prawa wewnętrznego lub wcześniej zawartych umów między Państwami Członkowskimi, których utrzymanie w mocy stanowiłoby przeszkodę dla swobody podejmowania działalności;
- d) zapewniając pracownikom najemnym jednego Państwa Członkowskiego, zatrudnionym na terytorium innego Państwa, możliwość pozostania na tym terytorium w celu podjęcia samodzielnej działalności, o ile spełniają wymogi, jakim musieliby odpowiadać, gdyby znaleźli się na tym terytorium w momencie, w którym zamierzali podjąć taką działalność;
- e) umożliwiając pracownikom jednego Państwa Członkowskiego nabywanie i korzystanie z nieruchomości na terytorium innego Państwa Członkowskiego w zakresie nie naruszającym zasad określonych w art. 33 ust. 2;
- f) usuwając stopniowo ograniczenia w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej w każdej dziedzinie, dotyczącej warunków tworzenia agencji, oddziałów i filii na terytorium Państwa Członkowskiego oraz

warunków dopuszczenia na to terytorium personelu należącego do przedsiębiorstw–matek w celu objęcia kierowniczych lub nadzorczych stanowisk w tych agencjach, oddziałach i filiach;

- g) koordynując w niezbędnym zakresie gwarancje wymagane od spółek w rozumieniu art. 48 drugi akapit w Państwach Członkowskich dla ochrony wspólników i osób trzecich, w celu uczynienia ich równoważnymi w ramach Wspólnoty;
- h) zapewniając, że warunki prowadzenia działalności gospodarczej nie będą wypaczane przez subwencje przyznawane przez Państwa Członkowskie.

Artykuł 45

Postanowienia niniejszego Rozdziału nie mają zastosowania w danym Państwie Członkowskim do działalności, w którym nawet przejściowo związana jest z wykonywaniem władzy publicznej.

Rada, działając na wniosek Komisji, może większością kwalifikowaną wyłączyć stosowanie niniejszego Rozdziału w odniesieniu do poszczególnych rodzajów działalności.

Artykuł 46

1. Postanowienia niniejszego Rozdziału i podjęte na ich podstawie środki nie uniemożliwiają stosowania ustaw, rozporządzeń i aktów administracyjnych, które przewidują szczególne traktowanie cudzoziemców ze względu na porządek, bezpieczeństwo publiczne lub zdrowie publiczne.

2. Rada, działając zgodnie z procedurą ustaloną w art. 251, wydaje dyrektywy w celu koordynacji wyżej wymienionych postanowień.

Artykuł 47

1. W celu ułatwienia prowadzenia działalności na własny rachunek, Rada, działając zgodnie z procedurą określoną w art. 251, wydaje dyrektywy dotyczące wzajemnego uznawania dyplomów, świadectw i innych dowodów posiadanych kwalifikacji zawodowych.

2. W tym samym celu Rada, działając zgodnie z procedurą ustaloną w art. 251, wydaje dyrektywy w celu koordynacji ustaw, rozporządzeń i aktów administracyjnych Państw Członkowskich dotyczące podejmowania i prowadzenia działalności na własny rachunek. Rada, działając jednomyślnie w toku procedury określonej w art. 251, decyduje co do dyrektyw, których zastosowanie spowoduje, w przynajmniej w jednym Państwie Członkowskim, zmianę istniejących zasad prawnych regulujących kwestie zawodowe w zakresie szkolenia i warunków dostępu do zawodu dla osób fizycznych. W innych przypadkach Rada działa większością kwalifikowaną.

3. W odniesieniu do zawodu lekarza i jemu pokrewnych oraz farmaceutów stopniowe znoszenie ograniczeń uzależnione będzie od skoordynowania warunków ich wykonywania w różnych Państwach Członkowskich.

Artykuł 48

Spółki i inne przedsiębiorstwa, utworzone zgodnie z ustawodawstwem jednego z Państw Członkowskich i mające swą siedzibę, zarząd lub przedsiębiorstwo–matkę w ramach Wspólnoty, dla celów niniejszego Rozdziału będą traktowane jak osoby fizyczne będące obywatelami Państw Członkowskich.

Przez spółki lub inne przedsiębiorstwa rozumie się spółki lub przedsiębiorstwa utworzone na podstawie prawa cywilnego lub handlowego, włączając spółdzielnie oraz inne osoby prawne prawa publicznego lub prywatnego, z wyłączeniem tych, które nie prowadzą działalności zarobkowej.

R o z d z i a ł 3

Usługi

Artykuł 49

W ramach poniższych postanowień zakazane są ograniczenia swobodnego świadczenia usług na terenie Wspólnoty przez obywateli Państw Członkowskich przebywających w innym państwie niż odbiorcy usług.

Rada, działając na wniosek Komisji, może kwalifikowaną większością rozszerzyć zastosowanie postanowień niniejszego Rozdziału na świadczących usługi obywateli państw trzecich, osiadłych na terytorium Wspólnoty.

Artykuł 50

W rozumieniu niniejszego Traktatu przez usługi rozumie się świadczenia, które z reguły wykonywane są za wynagrodzeniem, o ile nie są regulowane przepisami o swobodnym przepływie towarów kapitału i osób.

Usługami są w szczególności:

- a) działalność o charakterze przemysłowym;
- b) działalność o charakterze handlowym;
- c) działalność rzemieślnicza;
- d) działalność wolnych zawodów.

Nie naruszając postanowień Rozdziału dotyczącego swobody prowadzenia działalności gospodarczej, osoba świadcząca usługi może, w celu ich wykonania, prowadzić tymczasowo działalność na terytorium państwa, dla którego usługi te są przeznaczone, na tych samych warunkach, jakie to państwo stosuje wobec własnych obywateli.

Artykuł 51

1. Swobodne świadczenia usług w dziedzinie transportu regulują przepisy Tytułu dotyczącego transportu.

2. Liberalizacja usług bankowych i ubezpieczeniowych związanych z przepływem kapitału winna być zharmonizowana wraz z liberalizacją przepływu kapitału.

Artykuł 52

1. W celu wprowadzenia liberalizacji usług szczególnych Rada, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Parlamentu Europejskiego, wydaje dyrektywy, działając większością kwalifikowaną.

2. Dyrektywy, wymienione w ust. 1, winny udzielać – jako ogólna zasada – priorytetu takim usługom, które bezpośrednio wpływają na koszty produkcji lub kiedy liberalizacja usług przyczynia się do rozwoju wymiany towarowej.

Artykuł 53

Państwa Członkowskie deklarują ich gotowość do liberalizacji usług poza zakres, do którego są zobowiązane na podstawie dyrektyw przewidzianych w art. 52 ust. 2, jeżeli pozwoli im na to ogólna sytuacja gospodarcza lub sytuacja w poszczególnych gałęziach gospodarki.

W tym celu Komisja będzie udzielać odpowiednich zaleceń zainteresowanym Państwom Członkowskim.

Artykuł 54

Tak długo, jak ograniczenia dotyczące swobodnego świadczenia usług nie zostaną zniesione, każde Państwo Członkowskie będzie je stosować bez względu na obywatelstwo lub miejsce zamieszkania w odniesieniu do osób świadczących usługi, wymienionych w art. 49 akapit pierwszy.

Artykuł 55

Postanowienia art. 45–48 stosuje się do spraw regulowanych przez niniejszy Rozdział.

R o z d z i a ł 4

Kapitał i płatności

Artykuł 56

1. W ramach postanowień niniejszego Rozdziału zakazane są wszelkie ograniczenia przepływu kapitału między Państwami Członkowskimi oraz między Państwami Członkowskimi a krajami trzecimi.

2. W ramach postanowień niniejszego Rozdziału zakazane są wszelkie ograniczenia płatności między Państwami Członkowskimi oraz między Państwami Członkowskimi a krajami trzecimi.

Artykuł 57

1. Postanowienia art. 56 nie naruszają żadnych ograniczeń w stosunku do krajów trzecich, które istniały w dniu 31 grudnia 1993 r. na mocy prawa krajowego lub Wspólnoty, w zakresie przepływu kapitału do lub z krajów trzecich, wynikającego z inwestycji bezpośrednich, w tym także z inwestycji w nieruchomości, z podejmowania przedsięwzięć gospodarczych, usług finansowych lub dopuszczania papierów wartościowych na rynki kapitałowe.

2. Dążąc do osiągnięcia jak największej swobody przepływu kapitału między Państwami Członkowskimi a krajami trzecimi i nie naruszając postanowień innych rozdziałów niniejszego Traktatu, Rada, działając kwalifikowaną większością głosów na wniosek Komisji, może podjąć środki dotyczące przepływu kapitału do i z krajów trzecich, wynikającego z inwestycji bezpośrednich, w tym także z inwestycji w nieruchomości, podejmowania przedsięwzięć gospodarczych, usług finansowych lub dopuszczania papierów wartościowych na rynki kapitałowe. Jednomyślność będzie wymagana przy podejmowaniu środków, określonych w niniejszym ustępie, stanowiących, w świetle prawa Wspólnego, krok wstecz na drodze do liberalizacji przepływu kapitału do lub z krajów trzecich.

Artykuł 58

1. Postanowienia art. 56 nie naruszają prawa Państw Członkowskich do:

- a) stosowania odpowiednich przepisów ich prawa podatkowego, rozróżniającego podatników ze względu na ich sytuację wynikającą z miejsca zamieszkania lub miejsca zainwestowania kapitału;
- b) podejmowania wszelkich niezbędnych środków zapobiegających naruszeniu krajowych ustaw i przepisów, w szczególności w sferze podatkowej i nadzoru nad instytucjami finansowymi oraz ustanawiania procedur zgłaszania przepływu kapitałów dla celów administracyjnych lub informacji statystycznej, lub podejmowania środków niezbędnych dla utrzymania porządku i bezpieczeństwa publicznego.

2. Postanowienia niniejszego Rozdziału nie naruszają możliwości stosowania, zgodnych z niniejszym Traktatem, ograniczeń prawa podejmowania działalności gospodarczej.

3. Środki i procedury, określone w ust. 1 i 2, nie mogą stanowić środków arbitralnej dyskryminacji w zakresie swobodnego przepływu kapitału i płatności, określonego w art. 56, ani ukrytego jego ograniczania.

Artykuł 59

W wyjątkowych sytuacjach, gdy przepływ kapitału do lub z krajów trzecich powoduje, lub może spowodować, poważne trudności w funkcjonowaniu unii ekonomicznej i walutowej, Rada, działając kwalifikowaną większością, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii EBC, może podjąć środki zabezpieczające w odniesieniu do krajów trzecich na okres nie przekraczający sześciu miesięcy, jeżeli takie środki są absolutnie niezbędne.

Artykuł 60

1. Jeżeli, w przypadkach przewidzianych w art. 301, zachodzi potrzeba podjęcia działań przez Wspólnotę, Rada – zgodnie z procedurą przewidzianą w art. 301 – może niezwłocznie podjąć niezbędne środki w zakresie przepływu kapitału i płatności do państw trzecich.

2. Nie naruszając postanowień art. 297 i o ile Rada nie podjęła środków wynikających z ust. 1, Państwo Członkowskie może, z poważnych powodów politycznych lub nagłych przyczyn, podjąć wobec trzeciego kraju jednostronne środki dotyczące przepływu kapitału i płatności. Komisja i pozostałe Państwa Członkowskie winny być informowane o takich środkach najpóźniej w dniu ich wejścia w życie.

Rada, działając na wniosek Komisji, może podjąć kwalifikowaną większością, uchwałę o zmianie lub uchyleniu takich środków przez dane Państwo Członkowskie. Przewodniczący Rady informuje Parlament Europejski o każdej takiej uchwale podjętej przez Radę.

TYTUŁ IV

POLITYKA WIZOWA, AZYLOWA, IMIGRACYJNA I INNE POLITYKI DOTYCZĄCE SWOBODNEGO PRZEPLYWU OSÓB

Artykuł 61

W celu stopniowego ustanawiania obszaru wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, Rada uchwali:

- a) w ciągu pięciu lat, po wejściu w życie Traktatu Amsterdamskiego, środki mające na celu zapewnienie swobodnego przepływu osób, zgodnie z art. 14, w połączeniu z bezpośrednio z nim związanymi działaniami towarzyszącymi, dotyczącymi kontroli na granicach zewnętrznych, azylu i imigracji, zgodnie z postanowieniami art. 62 ust. 2 i 3 oraz art. 63 ust. 1 pkt a i ust. 2 pkt a, oraz środkami zapobiegania i zwalczania przestępczości, zgodnie z postanowieniami art. 31 pkt e Traktatu o Unii Europejskiej;

- b) inne środki w dziedzinie azylu, imigracji i ochrony praw obywateli państw trzecich, przewidziane w art. 63;
- c) środki w dziedzinie współpracy sądowej w sprawach cywilnych, przewidziane w art. 65;
- d) odpowiednie środki w celu zachęcania i wzmacniania współpracy administracyjnej, przewidzianej w art. 66;
- e) środki w dziedzinie współpracy policyjnej i sądowej w sprawach karnych, zmierzające do osiągnięcia wysokiego poziomu bezpieczeństwa przez zapobieganie i zwalczanie przestępczości w ramach Unii, zgodnie z postanowieniami Traktatu o Unii Europejskiej.

Artykuł 62

Rada, działając zgodnie z procedurą określoną w art. 67, w ciągu okresu pięciu lat od wejścia w życie Traktatu Amsterdamskiego uchwali:

1. Środki mające na celu zapewnienie, zgodnie z art. 14, braku jakiejkolwiek kontroli osób, zarówno obywateli Unii, jak obywateli państw trzecich, przy przekraczaniu granic wewnętrznych;

2. Środki dotyczące przekraczania granic zewnętrznych Państw Członkowskich, które ustanowią:

- a) normy i procedury stosowane przez Państwa Członkowskie przy przeprowadzaniu kontroli osób na takich granicach;
- b) zasady dotyczące wiz na zamierzony pobyt nie dłuższy niż trzy miesiące, włączając:
 - i) wykaz państw trzecich, których obywatele muszą posiadać wizy podczas przekraczania granic zewnętrznych oraz tych, których obywatele są zwolnieni z takiego wymogu;
 - ii) procedury i warunki wydawania wiz przez Państwa Członkowskie;
 - iii) ujednolicony formularz wizowy;
 - iv) zasady dotyczące ujednoliconej wizy;

3. Środki określające warunki, na jakich obywatele państw trzecich mogą swobodnie podróżować w obrębie terytorium Państw Członkowskich przez okres nie przekraczający trzech miesięcy.

Artykuł 63

Rada, działając zgodnie z procedurą określoną w art. 67, w ciągu okresu pięciu lat od wejścia w życie Traktatu Amsterdamskiego uchwali:

1. Środki dotyczące azylu, zgodnie z Konwencją Genewską z 28 lipca 1951 r. oraz Protokołem z 31 stycznia 1967 r. w sprawie statusu uchodźców oraz innych stosownych traktatów, w ramach następujących dziedzin:

- a) kryteriów i mechanizmów określających, które Państwo Członkowskie odpowiada za rozpatrzenie wniosku o azyl, złożonego przez obywatela państwa trzeciego w jednym z Państw Członkowskich;
- b) minimalnych norm dotyczących przyjmowania osób starających się o azyl w Państwach Członkowskich;
- c) minimalnych norm dotyczących warunków, aby obywatele państw trzecich zostali zakwalifikowani jako uchodźcy;
- d) minimalnych norm dotyczących procedur Państw Członkowskich w sprawie przyznawania lub odebrania statusu uchodźcy;

2. Środki dotyczące uchodźców i osób wysiedlonych w następujących dziedzinach:

- a) minimalnych norm przydzielania tymczasowej ochrony osobom wysiedlonym z państw trzecich, które nie mogą powrócić do ich kraju pochodzenia oraz dla osób, które z innych przyczyn potrzebują ochrony międzynarodowej;
- b) promowania równowagi wysiłków Państw Członkowskich w przyjmowaniu i ponoszeniu konsekwencji wynikających z przyjmowania uchodźców i osób wysiedlonych;

3. Środki dotyczące polityki imigracyjnej w następujących dziedzinach:

- a) warunków wjazdu i pobytu oraz normy dotyczących procedur wydawania przez Państwa Członkowskie wiz długoterminowych i zezwoleń na pobyt, włącznie z tymi, których celem jest łączenie rodzin;
- b) nielegalnej imigracji i nielegalnego pobytu, włącznie z repatriacją osób przebywających nielegalnie;

4. Środki określające prawa i warunki, na jakich obywatele państw trzecich, którzy przebywają legalnie w jednym Państwie Członkowskim, mogą przebywać w innych Państwach Członkowskich.

Środki uchwalone przez Radę na podstawie punktów 3 i 4 nie uniemożliwiają jakimkolwiek Państwu Członkowskiemu w utrzymaniu lub wprowadzeniu w tych dziedzinach przepisów krajowych, zgodnych z niniejszym Traktatem i umowami międzynarodowymi.

Środki uchwalone na podstawie punktów 2b, 3a i 4 nie podlegają pięcioletniemu okresowi, wymienionemu wyżej.

Artykuł 64

1. Niniejszy Tytuł nie wpływa na wykonanie obowiązków ciążących na Państwach Członkowskich w zakresie utrzymania prawa i porządku oraz ochrony bezpieczeństwa wewnętrznego.

2. W przypadku, gdy jedno lub więcej Państw Członkowskich znajdzie się w wyjątkowej sytuacji, spowodowanej nagłym napływem obywateli państw trzecich, bez naruszenia postanowień ust. 1, Rada może, działając większością kwalifikowaną na wniosek Komisji, podjąć na okres nie dłuższy niż sześć miesięcy działania tymczasowe na korzyść zainteresowanych Państw Członkowskich.

Artykuł 65

Środki w dziedzinie współpracy sądowej w sprawach cywilnych, mające wpływ na problemy, dotyczące przekraczania granic, podejmowane zgodnie z art. 67 i w zakresie niezbędnym dla właściwego funkcjonowania rynku wewnętrznego, obejmują:

- a) ulepszanie i upraszczanie:
 - systemu transgranicznego przekazywania dokumentów sądowych i pozasądowych;
 - współpracy przy gromadzeniu dowodów;
 - uznawania i wykonywania decyzji w sprawach cywilnych i handlowych, włącznie z decyzjami w sprawach pozasądowych;
- b) wspieranie zgodności zasad mających zastosowanie w Państwach Członkowskich, dotyczących kolizji ustaw i jurysdykcji;
- c) eliminowanie przeszkód w dobrym funkcjonowaniu postępowań cywilnych, w razie konieczności poprzez wspieranie zgodności zasad procedury cywilnej mających zastosowanie w Państwach Członkowskich.

Artykuł 66

Rada, działając zgodnie z procedurą określona w art. 67, podejmuje środki w celu zapewnienia współpracy pomiędzy odpowiednimi działami administracji Państw Członkowskich w dziedzinach objętych niniejszym Tytułem, oraz pomiędzy tymi działami a Komisją.

Artykuł 67

1. W ciągu pięcioletniego okresu przejściowego od wejścia w życie Traktatu Amsterdamskiego, Rada działa jednomyślnie na wniosek Komisji lub z inicjatywy Państwa Członkowskiego i po porozumieniu z Parlamentem Europejskim.

2. Po tym pięcioletnim okresie:

Rada działa na wniosek Komisji; Komisja bada każdą propozycję przedłożoną przez Państwa Członkowskie o złożenie wniosku Radzie;

Rada, działając jednomyślnie po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego, podejmie uchwałę mającą na celu zapewnienie, aby wobec wszystkich lub niektórych dziedzin objętych niniejszym Tytułem była stosowna procedura usta-

lona w art. 251 oraz dostosuje postanowienia dotyczące kompetencji Trybunału Sprawiedliwości.

3. W drodze wyjątku od postanowień ustępów 1 i 2, środki określone w art. 62 pkt. 2 b i) oraz iii) od wejścia w życie Traktatu Amsterdamskiego będą uchwalane, przez Radę, działającą większością kwalifikowaną na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego.

4. W drodze wyjątku od postanowień ust. 2, środki określone w art. 62 pkt. 2b ii) oraz iv) po upływie pięciu lat od wejścia w życie Traktatu Amsterdamskiego będą uchwalane przez Radę działającą zgodnie z procedurą określoną w art. 251.

5. Na zasadzie odstępstwa od ust. 1, stanowiąc zgodnie z procedurą określoną w art. 251, Rada podejmuje:

- środki przedstawione w art. 63 ust. 1 i ust. 2 lit. a), o ile Rada, stanowiąc zgodnie z postanowieniami ust. 1 niniejszego artykułu, przyjęła uprzednio prawodawstwo wspólnotowe określające wspólne reguły i podstawowe zasady rządzące tymi zagadnieniami;
- działania określone w art. 65, za wyjątkiem aspektów odnoszących się do prawa rodzinnego.

Artykuł 68

1. Artykuł 234 stosuje się do niniejszego Tytułu w następujących okolicznościach i pod następującymi warunkami; jeżeli interpretacja niniejszego Tytułu lub ważności albo interpretacji aktów instytucji Wspólnoty bazujących na niniejszym Tytule zostanie podniesiona w sprawie toczącej się przed organem sądowym Państwa Członkowskiego, od orzeczenia którego zgodnie z prawem krajowym nie ma odwołania i jeżeli taki organ uzna, że w takiej kwestii konieczna jest decyzja, aby mógł on wydać orzeczenie, może on zwrócić się do Trybunału Sprawiedliwości o wydanie orzeczenia.

2. W żadnym przypadku Trybunał Sprawiedliwości nie posiada kompetencji do orzekania co do jakichkolwiek środków lub uchwał, podjętych na mocy art. 62 pkt 1, dotyczących utrzymania prawa i porządku oraz ochrony bezpieczeństwa wewnętrznego.

3. Rada, Komisja lub Państwo Członkowskie mogą zwracać się do Trybunału Sprawiedliwości o wydanie orzeczenia dotyczącego interpretacji niniejszego Tytułu lub aktów instytucji Wspólnoty w oparciu o niniejszy Tytuł. Orzeczenie wydane przez Trybunał Sprawiedliwości w odpowiedzi na taki wniosek nie stosuje się do orzeczeń organów sądowych Państw Członkowskich, które stały się *res judicata*.

Artykuł 69

Postanowienia niniejszego Tytułu stosują się, z zastrzeżeniem postanowień Protokołu w sprawie stanowiska Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii oraz Protokołu w sprawie stanowiska Danii oraz nie naruszając Protokołu w sprawie zastosowania niektórych aspektów art. 14 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską, w odniesieniu do Zjednoczonego Królestwa i do Irlandii.

TYTUŁ V

TRANSPORT

Artykuł 70

Cele niniejszego Traktatu w zakresie spraw uregulowanych w niniejszym Tytule Państwa Członkowskie są realizowane w ramach wspólnej polityki transportowej.

Artykuł 71

1. W celu realizacji postanowień art. 70 i z uwagi na specyficzne cechy transportu Rada, działając zgodnie z procedurą ustaloną w art. 252 i po zasięgnięciu opinii Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Komitetu Regionów, określa:

- a) wspólne zasady dotyczące międzynarodowego transportu do lub z terytorium Państwa Członkowskiego lub tranzytu przez terytorium jednego lub więcej Państw Członkowskich;
- b) warunki, na jakich przewoźnicy – nie mający stałej siedziby w Państwie Członkowskim – mogą wykonywać usługi transportowe na terytorium Państwa Członkowskiego;
- c) środki zwiększające bezpieczeństwo transportu;
- d) wszelkie inne odpowiednie postanowienia.

2. W drodze wyjątku od procedury przewidzianej w ust. 1, postanowienia regulujące zasady transportu, których zastosowanie mogłoby poważnie naruszać poziom życia i zatrudnienia na określonych obszarach oraz funkcjonowanie infrastruktury transportu, są podejmowane przez Radę jednomyślnie, na wniosek Komisji, po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i Komitetu Ekonomiczno-Społecznego. Działając tak, Rada bierze pod uwagę konieczność przystosowania się tych obszarów do rozwoju gospodarczego, wynikającego z ustanowienia wspólnego rynku.

Artykuł 72

Do czasu uchwalenia przepisów wymienionych w art. 71 ust. 1 żadne Państwo Członkowskie nie może w sposób bezpośredni lub pośredni zmieniać przepisów

obowiązujących w dniu 1 stycznia 1958 r. lub dla Państw Członkowskich w dniu ich przystąpienia, na mniej korzystnych przewoźników z innych Państw Członkowskich, chyba że Rada jednogłośnie zezwoli na wprowadzenie innego rozwiązania.

Artykuł 73

Z niniejszym Traktatem zgodne są subwencje przeznaczone na potrzeby koordynacji transportu lub stanowiące zwrot pewnych świadczeń związanych z pojęciem służby publicznej.

Artykuł 74

Wszelkie środki podejmowane na podstawie niniejszego Traktatu w odniesieniu do stawek i warunków przewozów winny uwzględniać sytuację gospodarczą przewoźników.

Artykuł 75

1. W ramach Wspólnoty winny być zniesione w transporcie wszelkie formy dyskryminacji podlegające na stosowaniu przez przewoźnika zróżnicowanych opłat przewozowych i warunków przewozu pobieranych od tych samych towarów i połączeń przewozowych w zależności od kraju pochodzenia lub przeznaczenia towarów.

2. Ustęp 1 nie wyklucza zastosowania innych środków, które Rada może podjąć na podstawie art. 71 ust. 1.

3. Rada uchwała kwalifikowaną większością, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, przepisy dotyczące realizacji ust. 1.

Rada może w szczególności wydać niezbędne przepisy, aby umożliwić organom Wspólnoty zapewnienie przestrzegania zasady zawartej w ust. 1 oraz zapewnienie użytkownikom wszelkich korzyści z niej płynących.

4. Komisja, z własnej inicjatywy lub na wniosek Państwa Członkowskiego, bada przypadki dyskryminacji wymienione w ust. 1 i po konsultacji z zainteresowanym Państwem Członkowskim podejmuje niezbędne uchwały zgodne z przepisami w trybie określonym w ust. 3.

Artykuł 76

1. Zakazane jest nakładanie przez Państwo Członkowskie w zakresie przewozów wykonywanych w ramach Wspólnoty stawek i warunków przewozu zawierających jakikolwiek element wsparcia lub ochrony jednego lub kilku przedsiębiorstw lub też poszczególnych przemysłów, chyba że Komisja wyjątkowo udzieli na to zezwolenia.

2. Komisja, z własnej inicjatywy lub na wniosek Państwa Członkowskiego, bada stawki i warunki określone w ust. 1, uwzględniając w szczególności z jednej strony wymogi właściwej regionalnej polityki gospodarczej, potrzeby rejonów słabiej rozwiniętych, oraz problemy regionów poważnie dotkniętych przez okoliczności polityczne, z drugiej zaś wpływ takich stawek i warunków na konkurencję między różnymi rodzajami transportu.

Po konsultacji ze wszystkimi zainteresowanymi Państwami Członkowskimi Komisja podejmuje niezbędne uchwały.

3. Do taryf konkurencyjnych nie stosuje się zakazu określonego w ust. 1.

Artykuł 77

Należności i opłaty, pobierane niezależnie od opłat przewozowych w związku z przekraczaniem granicy, nie powinny przekraczać rzeczywistych kosztów, jakie to za sobą pociąga.

Państwa Członkowskie będą dążyły do stopniowego obniżania tych kosztów.

W celu wykonania niniejszego artykułu Komisja może kierować do Państw Członkowskich stosowne zalecenia.

Artykuł 78

Postanowienia niniejszego Tytułu nie stanowią przeszkody do podejmowania przez Republikę Federalną Niemiec środków w celu wyrównania niekorzystnych skutków podziału Niemiec dla gospodarki pewnych regionów Republiki Federalnej dotkniętych tym podziałem.

Artykuł 79

Przy Komisji zostanie utworzony Komitet Doradczy, w skład którego wejdą rzeczoznawcy wyznaczeni przez rządy Państw Członkowskich.

Komisja, gdy uzna to za stosowne, będzie zasięgała opinii powyższego Komitetu w sprawach dotyczących transportu, nie naruszając tym kompetencji Komitetu Ekonomiczno-Społecznego.

Artykuł 80

1. Postanowienia niniejszego Tytułu stosuje się do transportu kolejowego, drogowego i wodnego śródlądowego.

2. Rada, działając kwalifikowaną większością, może postanowić, czy i w jakim zakresie oraz trybie, mogą być wydane przepisy dotyczące żeglugi morskiej i powietrznej.

Stosowane będą wówczas przepisy proceduralne art. 71.

**WSPÓLNE ZASADY KONKURENCJI, PODATKOWE
I ZBLIŻANIA USTAWODAWSTW**

R o z d z i a ł 1

Zasady konkurencji

Sekcja 1 – Przepisy dotyczące przedsiębiorstw

Artykuł 81

1. Zakazane są, jako niezgodne z istotą wspólnego rynku, wszelkie porozumienia między przedsiębiorstwami, decyzje zrzeszeń przedsiębiorstw i uzgodnione praktyki, które mogą wpływać na handel między Państwami Członkowskimi i których celem lub skutkiem jest uniknięcie, ograniczenie lub naruszenie konkurencji w obrębie wspólnego rynku, a w szczególności:

- a) bezpośrednio lub pośrednio ustalanie cen zakupu lub sprzedaży albo innych warunków transakcji;
- b) ograniczanie lub kontrolowanie produkcji, zbytu, rozwoju technicznego lub inwestowania;
- c) podział rynków lub źródeł zaopatrzenia;
- d) stosowanie różnych warunków do podobnych transakcji z różnymi kontrahentami, stwarzając przez to dla nich niekorzystne warunki konkurencji;
- e) uzależnianie zawarcia kontraktów od przyjęcia przez kontrahentów dodatkowych świadczeń, które ze względu na swój charakter lub zwyczaj handlowe nie mają nic wspólnego z przedmiotem kontraktów.

2. Wszelkie umowy lub decyzje zabronione na mocy niniejszego artykułu są nieważne z samego prawa.

3. Postanowienia ust. 1 mogą zostać ogłoszone za nie mające zastosowania do:

- wszelkich porozumień lub rodzajów porozumień między przedsiębiorstwami;
- wszelkich decyzji lub rodzajów decyzji zrzeszeń przedsiębiorstw;
- wszelkich uzgodnionych praktyk lub rodzajów uzgodnionych praktyk, które służą wzrostowi produkcji lub dystrybucji produktów lub popierania postępu technicznego lub gospodarczego, jeżeli ponoszą one słuszny udział w zysku konsumentom, i które:
 - a) nie nakładają na zainteresowane przedsiębiorstwa ograniczeń, które nie są niezbędne dla osiągnięcia tych celów;

- b) nie pozwalają danym przedsiębiorstwom na wyeliminowanie konkurencji w stosunku do znacznej części danych produktów.

Artykuł 82

Zabronione, jako niezgodne ze wspólnym rynkiem, jest nadużywanie pozycji dominującej na wspólnym rynku lub znacznej jego części przez jedno lub kilka przedsiębiorstw, jeżeli mogłoby to wpłynąć na handel między Państwami Członkowskimi.

Nadużycie takie może w szczególności polegać na:

- a) bezpośrednim lub pośrednim narzucaniu nieuczciwych cen zakupu lub sprzedaży albo innych nieuczciwych warunków handlu;
- b) ograniczaniu produkcji, rynku lub postępu technicznego ze szkodą dla konsumentów;
- c) stosowaniu wobec partnerów handlowych niejednakowych warunków do podobnych transakcji z różnymi stronami, stwarzając przez to dla nich niekorzystne warunki konkurencji;
- d) uzależnianiu zawarcia kontraktów od przyjęcia przez partnerów dodatkowych świadczeń, które ze względu na charakter lub zwyczajnie handlowe nie mają żadnego związku z przedmiotem kontraktów.

Artykuł 83

1. Rada, działając większością kwalifikowaną, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego, wydaje wszelkie stosowne rozporządzenia lub dyrektywy w celu realizacji zasad określonych w art. 81 i 82.

2. Rozporządzenia i dyrektywy, o których mowa w ust. 1, mają za zadanie w szczególności:

- a) zapewnić przestrzeganie zakazów określonych w art. 81 ust. 1 i art. 82 przez wprowadzenie grzywien i okresowych opłat przymusowych;
- b) ustalić tryb stosowania art. 81 ust. 3, uwzględniając przy tym z jednej strony potrzebę zapewnienia skutecznego nadzoru, z drugiej zaś potrzebę uproszczenia w miarę możliwości kontroli administracyjnej;
- c) określić, w razie potrzeby, bardziej szczegółowo zakres stosowania artykułów 81 i 82 w różnych dziedzinach gospodarki;
- d) określić rolę Komisji i Trybunału w związku ze stosowaniem przepisów niniejszego ustępu;
- e) określić wzajemny stosunek przepisów prawa wewnętrznego i przepisów zawartych w niniejszej sekcji lub w wydanych na mocy tego artykułu aktach prawnych.

Artykuł 84

Do chwili wejścia w życie przepisów wydanych na podstawie art. 83 władze Państw Członkowskich decydować będą, zgodnie z przepisami swego prawa wewnętrznego oraz z postanowieniami art. 81 – zwłaszcza jego ust. 3 – i art. 82, o dopuszczalności umów, decyzji i uzgodnionych praktyk, jak również o nadużywaniu dominującej pozycji na wspólnym rynku.

Artykuł 85

1. Z zastrzeżeniem art. 84, Komisja od chwili rozpoczęcia swej działalności zapewni stosowanie zasad, określonych w artykułach 81 i 82.

Na wniosek Państwa Członkowskiego lub z własnej inicjatywy, we współpracy z właściwymi władzami Państw Członkowskich, które udzielą jej pomocy, Komisja bada przypadki domniemanego naruszenia tych zasad. Jeżeli stwierdzi zaistnienie naruszenia, proponuje ona podjęcie działań na rzecz jego wyeliminowania.

2. Jeżeli nie zostanie położony kres tym naruszeniom, Komisja stwierdza jego istnienie, umotywowując decyzję. Komisja może ogłosić swą decyzję i zezwolić Państwu Członkowskiemu na podjęcie działań, których warunki i szczegóły sama ustali, a które będą niezbędne dla zaradzenia sytuacji.

Artykuł 86

1. W stosunku do przedsiębiorstw publicznych i przedsiębiorstw, którym Państwa Członkowskie gwarantują szczególne lub wyłączne prawa, Państwa Członkowskie nie będą wprowadzały lub utrzymywały w mocy środków sprzecznych z niniejszym Traktatem, a w szczególności z artykułami 12 i 81 do 89.

2. Przedsiębiorstwa, którym powierzono zarządzanie instytucjami o ogólnym znaczeniu gospodarczym lub mające charakter monopolu skarbowego podlegają przepisom Traktatu, a zwłaszcza przepisom o konkurencji, w takim zakresie, by nie stanowiło to prawnej lub faktycznej przeszkody dla wykonania przez nie tych szczególnych zadań. Rozwój stosunków handlowych nie może być naruszany w stopniu, który byłoby sprzeczny z interesami Wspólnoty.

3. Komisja zapewni stosowanie postanowień niniejszego artykułu i w razie potrzeby skieruje odpowiednie dyrektywy lub decyzje do Państw Członkowskich.

Sekcja 2 – Pomoc udzielana przez państwo

Artykuł 87

1. Jeżeli niniejszy Traktat nie stanowi inaczej, jakakolwiek pomoc świadczona przez Państwo Członkowskie lub pochodząca ze źródeł państwowych, bez względu na formę, jest niezgodna z zasadami wspólnego rynku, o ile przez uprzywilejowanie określonych przedsiębiorstw lub gałęzi produkcji wypacza lub

zagroza wypaczeniem konkurencji i wpływa na handel między Państwami Członkowskimi.

2. Zgodna z zasadami wspólnego rynku jest:

- a) pomoc o charakterze socjalnym dla indywidualnych konsumentów, pod warunkiem że jest ona udzielana bez dyskryminacji ze względu na pochodzenie towarów;
- b) pomoc w celu likwidacji szkód wyrządzonych przez klęski żywiołowe lub inne nadzwyczajne wydarzenia;
- c) pomoc dla gospodarki niektórych regionów Republiki Federalnej Niemiec, szczególnie dotkniętych z powodu podziału Niemiec, w zakresie niezbędnym dla wyrównania szkód gospodarczych wynikłych z podziału.

3. Może być uznane za zgodne z zasadami wspólnego rynku:

- a) pomoc na rzecz rozwoju gospodarczego regionów, w których poziom życia jest nienormalnie niski, lub w których występuje wysokie bezrobocie;
- b) pomoc na rzecz realizacji ważnych projektów o ogólnoeuropejskim znaczeniu lub zapobieżenia poważnym zaburzeniom w gospodarce któregoś z Państw Członkowskich;
- c) pomoc na rzecz rozwoju pewnych form działalności gospodarczej lub pewnych regionów gospodarczych, jeżeli taka pomoc nie wpływa na warunki handlu w stopniu naruszającym wspólnego interesu;
- d) pomoc we wspieraniu kultury i ochrony dziedzictwa kultowego, o ile pomoc taka nie narusza warunków handlu i konkurencji we Wspólnocie w sposób sprzeczny ze wspólnym interesem;
- e) inne rodzaje pomocy, które zostaną określone decyzją Rady, podjętą kwalifikowaną większością na wniosek Komisji.

Artykuł 88

1. Komisja we współpracy z Państwami Członkowskimi prowadzi stały przegląd systemów pomocy istniejących w tych Państwach. Proponuje im podjęcie właściwych środków niezbędnych do stopniowego rozwoju lub właściwego funkcjonowania wspólnego rynku.

2. Jeżeli po wezwaniu zainteresowanych stron do przedstawienia uwag Komisja stwierdzi, że jakaś forma pomocy ze strony Państwa lub ze środków państwowych jest niezgodna ze wspólnym rynkiem w rozumieniu art. 87, lub że jej stosowanie jest nadużywane, może ona zdecydować, że dane Państwo Członkowskie powinno zaprzestać lub zmienić taką pomoc w terminie przez nią określonym.

Jeżeli dane Państwo nie zastosuje się do takiej decyzji w wyznaczonym terminie, Komisja lub inne zainteresowane Państwo może zwrócić się bezpośrednio do Trybunału z pominięciem przepisów artykułów 226 i 227.

Na wniosek jednego z Państw Członkowskich, Rada – działając jednomyślnie – może stwierdzić, że udzielana lub planowana przez to Państwo forma pomocy odbiegająca od przepisów w art. 87 lub rozporządzeń wydanych na podstawie art. 89, jest zgodna ze wspólnym rynkiem, jeżeli nadzwyczajne okoliczności usprawiedliwiają takie rozstrzygnięcie. Jeżeli Komisja wszczęła w sprawie takiej pomocy postępowanie na podstawie niniejszego ustępu, wniosek złożony przez dane Państwo powoduje zawieszenie postępowania aż do zajęcia stanowiska w tej sprawie przez Radę.

Jeżeli Rada nie zajmie stanowiska w ciągu trzech miesięcy od złożenia wniosku, decyzję podejmuje Komisja.

3. Komisja winna być powiadamiana o każdym projektowanym wprowadzeniu lub zmianie form pomocy w terminie umożliwiającym jej zajęcie stanowiska. Jeżeli uzna ona, że dane zamierzenie jest niezgodne z zasadami wspólnego rynku w rozumieniu art. 87, wszczyna ona niezwłocznie postępowanie przewidziane w ust. 2. Zainteresowane Państwo nie może wprowadzić zamierzonych środków, dopóki w postępowaniu tym nie zostanie podjęta ostateczna decyzja.

Artykuł 89

Rada, działając kwalifikowaną większością, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego, może wydać odpowiednie rozporządzenia co do stosowania artykułów 87 i 88, a w szczególności może określić warunki, w których ma zastosowanie art. 88 ust. 2 i rodzaje pomocy nie objęte tą procedurą.

R o z d z i a ł 2

Przepisy podatkowe

Artykuł 90

Żadne z Państw Członkowskich nie będzie nakładało na produkty pochodzące z innych Państw Członkowskich jakichkolwiek bezpośrednich lub pośrednich podatków wewnętrznych wyższych niż te, które są nakładane bezpośrednio lub pośrednio na takie same produkty krajowe.

Ponadto żadne Państwo Członkowskie nie będzie wprowadzało na produkty pochodzące z innych Państw Członkowskich żadnych opłat wewnętrznych, mających na celu pośrednią ochronę innych produktów.

Artykuł 91

Jeżeli produkty będą eksportowane do innego Państwa Członkowskiego, ewentualny zwrot opłat wewnętrznych nie może być wyższy niż suma nałożonych na nie opłat wewnętrznych pośrednich lub bezpośrednich.

Artykuł 92

W przypadku obciążeń innych niż podatek obrotowy, akcyzy i inne formy podatków pośrednich, zwolnienia od nich lub zwrot przy eksporcie do innych Państw Członkowskich nie mogą być udzielane, a w przypadku importu z innych Państw Członkowskich nie mogą być nakładane opłaty wyrównawcze bez uprzedniej zgody Rady, udzielonej kwalifikowaną większością na wniosek Komisji.

Artykuł 93

Rada, działając jednomyślnie, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i Komitetu Ekonomiczno–Społecznego uchwała przepisy w sprawie ujednoczenia przepisów prawnych dotyczących podatków obrotowych, opłat akcyzowych i innych podatków pośrednich w zakresie koniecznym dla utworzenia i funkcjonowania rynku wewnętrznego w terminie określonym w art. 14.

R o z d z i a ł 3

Zbliżanie ustawodawstw

Artykuł 94

Rada, działając jednomyślnie, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i Komitetu Ekonomiczno–Społecznego, wydaje dyrektywy w sprawie zbliżania takich ustaw, rozporządzeń i przepisów administracyjnych Państw Członkowskich, które bezpośrednio wpływają na utworzenie lub funkcjonowanie wspólnego rynku.

Artykuł 95

1. W drodze wyjątku od postanowień art. 94, o ile niniejszy Traktat nie stanowi inaczej, następujące postanowienia stosuje się przy osiąganiu celów określonych w art. 14. Rada, działając zgodnie z procedurą ustaloną w art. 251 i po zasięgnięciu opinii Komitetu Ekonomiczno–Społecznego, uchwała środki mające na celu zbliżenie przepisów ustaw, rozporządzeń i aktów administracyjnych Państw Członkowskich, których celem jest utworzenie i funkcjonowanie rynku wewnętrznego.

2. Ust. 1 nie dotyczy przepisów podatkowych, dotyczących swobodnego przepływu osób ani określających prawa i interesy pracowników.

3. Komisja w swych proporcjach, przedkładanych zgodnie z ust. 1, w zakresie ochrony zdrowia, bezpieczeństwa, ochrony środowiska i ochrony konsumenta, przyjmuje jako podstawę wysoki poziom ochrony, biorąc pod uwagę w szczególności każdy przejaw rozwoju oparty o fakty naukowe. W ramach ich odpowiednich uprawnień, Parlament Europejski i Rada również będą zmierzać do osiągnięcia tego celu.

4. Jeśli po ustanowieniu przez Radę lub przez Komisję, środków zmierzających do harmonizacji, Państwo Członkowskie uzna za konieczne utrzymanie postanowień krajowych uzasadnionych ważnymi, w rozumieniu art. 36 wymaganiami lub dotyczącymi ochrony środowiska naturalnego, lub środowiska pracy, Państwo to informuje Komisję o tych przepisach oraz o przyczynach ich utrzymania.

5. Ponadto, nie naruszając postanowień ustępu 4, gdy po ustanowieniu przez Radę lub przez Komisję, środków zmierzających do harmonizacji, Państwo Członkowskie uzna za konieczne wprowadzenie przepisów krajowych w oparciu o nowe dowody naukowe, dotyczące ochrony środowiska naturalnego lub środowiska pracy, z powodu problemów specyficznych dla danego Państwa Członkowskiego, które pojawiły się po ustanowieniu środka zmierzającego do harmonizacji, Państwo to informuje Komisję o przewidywanych przepisach oraz o przyczynach ich wprowadzenia.

6. W ciągu sześciu miesięcy od zawiadomienia określonego w ustępach 4 i 5 Komisja zatwierdza lub odrzuca przepisy krajowe po ich zweryfikowaniu, czy nie są one środkiem samowolnej dyskryminacji ani też ukrytymi restrykcjami w handlu pomiędzy Państwami Członkowskimi oraz czy nie stanowią one przeszkody dla funkcjonowania rynku wewnętrznego.

Jeżeli decyzja Komisji nie będzie podjęta w tym okresie, postanowienia krajowe określone w ustępach 4 i 5 uzna się za zatwierdzone.

Jeżeli uzasadnia to zawiły charakter sprawy i jeżeli nie występuje zagrożenie dla zdrowia publicznego, Komisja może powiadomić zainteresowane Państwo Członkowskie, że okres wymieniony w niniejszym ustępie może zostać przedłużony na okres nie dłuższy niż sześć miesięcy.

7. Jeżeli, zgodnie z ustępem 6, Państwo Członkowskie jest upoważnione do utrzymania lub wprowadzenia przepisów krajowych, wyłączający środek służący harmonizacji, Komisja niezwłocznie zbada, czy nie należy jednak zaproponować przyjęcie takiego środka.

8. Jeżeli Państwo Członkowskie podnosi szczególny problem dotyczący zdrowia publicznego w dziedzinie, która była przedmiotem wcześniejszych działań, zmierzających do harmonizacji, Państwo to przedłoży go Komisji, która

niezwłocznie zbada, czy nie należy zaproponować Radzie podjęcie odpowiednich środków.

9. W drodze wyjątku od procedury, określonej w artykułach 226 i 227, Komisja i każde Państwo Członkowskie może skierować sprawę bezpośrednio do Trybunału Sprawiedliwości, jeżeli uważa, że inne Państwo Członkowskie robi niewłaściwy użytek z uprawnień przewidzianych w niniejszym artykule.

10. Przewidziane powyżej środki, zmierzające do harmonizacji, we właściwych przypadkach mogą zawierać klauzulę bezpieczeństwa upoważniającą Państwa Członkowskie do zastosowania z powodu lub powodów pozaekonomicznych, wymienionych w art. 36, środków tymczasowych, podlegających procedurze kontrolnej Wspólnoty.

Artykuł 96

Jeżeli Komisja stwierdzi, że istniejące różnice między przepisami ustaw, rozporządzeń i aktów administracyjnych Państw Członkowskich naruszają warunki konkurencji w ramach wspólnego rynku i powodują w ten sposób zakłócenia, które powinny zostać wyeliminowane, podejmuje ona konsultacje z zainteresowanymi państwami.

Jeżeli konsultacje nie doprowadzą do porozumienia w sprawie wyeliminowania zakłóceń, Rada działając kwalifikowaną większością, wydaje na wniosek Komisji odpowiednie dyrektywy. Komisja i Rada mogą ponadto podejmować wszelkie inne niezbędne środki przewidziane w niniejszym Traktacie.

Artykuł 97

1. Jeżeli istnieje uzasadniona obawa, że uchwalenie lub zmiana jakichkolwiek przepisów, ustaw, rozporządzeń i aktów administracyjnych spowoduje zakłócenia w rozumieniu poprzedniego artykułu, Państwo Członkowskie, zamierzające je wprowadzić, zasięga opinii Komisji.

Komisja, po konsultacji z innymi Państwami Członkowskim, zaleci danemu państwu podjęcie środków w celu uniknięcia zakłóceń.

2. Jeżeli Państwo, które zamierza wprowadzić lub zmienić swe przepisy, nie zastosuje się do zalecenia udzielonego mu przez Komisję, nie będzie można żądać od innych Państw Członkowskich, aby stosownie do art. 96 wprowadziły zmiany w ich ustawodawstwie wewnętrznym w celu uniknięcia zakłóceń. Jeżeli Państwo Członkowskie, nie stosujące się do zalecenia Komisji, spowoduje zakłócenia wyłącznie na własną szkodę, postanowień art. 96 nie będą stosowane.

POLITYKA GOSPODARCZA I MONETRANA

R o z d z i a ł 1

Polityka gospodarcza

Artykuł 98

Państwa Członkowskie prowadzą swoje polityki gospodarcze mając na względzie przyczynianie się do realizacji celów Wspólnoty zdefiniowanych w art. 2, w ramach ogólnych wytycznych określonych w art. 99 ust. 2. Państwa Członkowskie i Wspólnota działają zgodnie z zasadą gospodarki wolnorynkowej i wolnej konkurencji, preferując efektywny podział zasobów stosownie z zasadami określonymi w art. 4.

Artykuł 99

1. Państwa Członkowskie uznają swoje polityki gospodarcze za przedmiot wspólnego zainteresowania i koordynują je w ramach Rady, zgodnie z postanowieniami art. 98.

2. Rada, działając kwalifikowaną większością, na zlecenie Komisji sporządza projekt ogólnych wytycznych polityk gospodarczych Państw Członkowskich i Wspólnoty oraz przekazuje ustalenia Radzie Europejskiej.

Rada Europejska, działając na podstawie powyższych ustaleń Rady, opracowuje wnioski dotyczący ogólnych wytycznych polityk gospodarczych Państw Członkowskich i Wspólnoty. Na podstawie tego wniosku Rada, działając kwalifikowaną większością, uchwała zalecenie określające te ogólne wytyczne. Rada przedstawia swoje zalecenie Parlamentowi Europejskiemu.

3. W celu zapewnienia ściślejszej koordynacji polityk gospodarczych i trwałej zbieżności działań gospodarczych Państw Członkowskich, Rada – na podstawie sprawozdań przedłożonych przez Komisję – nadzoruje rozwój gospodarczy w każdym państwie Członkowskim i we Wspólnocie oraz zgodność polityk gospodarczych z ogólnymi wytycznymi określonymi w ust. 2, oraz regularnie dokonuje wszechstronnej oceny.

W celu zapewnienia tego wielostronnego nadzoru Państwa Członkowskie przekazują Komisji informacje dotyczące istotnych działań podjętych przez nie w dziedzinie ich polityki gospodarczej i inne informacje, które uznają za konieczne.

4. Jeżeli zostanie ustalone, zgodnie z procedurą ustaloną w ust. 3, że polityka gospodarcza Państwa Członkowskiego nie jest zgodna z ogólnymi wytycznymi określonymi w ust. 2 lub stanowi zagrożenie dla właściwego funkcjonowania unii ekonomicznej i walutowej, Rada – działając kwalifikowaną większością na zlece-

nie Komisji, może wydać danemu Państwu Członkowskiemu niezbędne zalecenia. Rada, działając kwalifikowaną większością, na wniosek Komisji, może zdecydować o podaniu swoich zaleceń do publicznej wiadomości.

Przewodniczący Rady i Komisji składają Parlamentowi Europejskiemu sprawozdanie z rezultatów wielostronnego nadzoru. Przewodniczący Rady może zostać zaproszony do stawienia się przed właściwą komisją Parlamentu Europejskiego, jeżeli Rada podała swoje zalecenia do wiadomości publicznej.

5. Rada, działając zgodnie z procedurą określoną w art. 252, może uchwalić szczegółowe zasady procedury wielostronnego nadzoru, przewidzianego w ustępach 3 i 4 niniejszego artykułu.

Artykuł 100

1. Bez uszczerbku dla innych procedur przewidzianych w niniejszym Traktacie Rada, stanowiąc kwalifikowaną większością głosów na wniosek Komisji, może zdecydować o środkach odpowiednich do sytuacji gospodarczej, zwłaszcza jeśli pojawią się poważne trudności w zaopatrzeniu w niektóre produkty.

2. Gdy Państwo Członkowskie odczuwa trudności lub istotne zagrożenie poważnymi trudnościami z racji klęsk żywiołowych lub nadzwyczajnych okoliczności wymykających się spod jego kontroli, Rada, stanowiąc kwalifikowaną większością głosów na wniosek Komisji, może na pewnych warunkach przyznać danemu Państwu Członkowskiemu wspólnotową pomoc finansową. Przewodniczący Rady informuje Parlament Europejski o podjętej uchwale.

Artykuł 101

1. Przekraczanie stanu rachunków lub wszelkie inne udogodnienia kredytowe EBC i banków centralnych Państw Członkowskich (zwanych dalej „narodowymi bankami centralnymi”) na rzecz instytucji lub organów Wspólnoty, władz centralnych, regionalnych, lokalnych lub innych władz publicznych instytucji lub przedsiębiorstw publicznych Państw Członkowskich, jak również bezpośredni zakup od nich przez EBC i narodowe banki centralne instrumentów zadłużenia są zabronione.

2. Ustępu 1 nie stosuje się do publicznych instytucji kredytowych, które w ramach zapewnienia rezerw przez banki centralne, są traktowane przez EBC i narodowe banki centralne tak samo, jak prywatne instytucje kredytowe.

Artykuł 102

1. Zabronione jest podejmowanie jakichkolwiek działań, nie poprzedzonych dogłębnymi rozważaniami, zapewniających uprzywilejowany dostęp instytucji lub organów Wspólnoty, władz centralnych, regionalnych, lokalnych lub innych władz

instytucji lub przedsiębiorstw państwowych Państw Członkowskich do instytucji finansowych.

2. Rada, działając zgodnie z procedurą określoną w art. 252, sprecyzuje przed 1 stycznia 1994 r. definicje potrzebne do zastosowania zakazu określonego w ust. 1.

Artykuł 103

1. Wspólnota nie jest odpowiedzialna za zobowiązania i nie przyjmuje zobowiązań władz centralnych, regionalnych, lokalnych lub innych władz, instytucji lub przedsiębiorstw publicznych żadnego z Państw Członkowskich; nie narusza to wzajemnych gwarancji finansowych wspólnej realizacji określonego projektu. Państwo Członkowskie nie jest odpowiedzialne i nie przyjmuje zobowiązań władz centralnych, regionalnych, lokalnych lub innych władz, instytucji lub przedsiębiorstw publicznych innego Państwa Członkowskiego; nie narusza to wzajemnych gwarancji finansowych wspólnej realizacji określonego projektu.

2. W razie potrzeby Rada, działając zgodnie z procedurą określoną w art. 252, może sprecyzować definicje stosowania zakazów określonych w art. 101 i niniejszym.

Artykuł 104

1. Rządy Państw Członkowskich winny unikać nadmiernego deficytu budżetowego

2. Komisja nadzoruje rozwój sytuacji budżetowej i wysokości długu publicznego w Państwach Członkowskich, w celu ustalenia, czy nie dochodzi do rażących błędów. W szczególności bada ona przestrzeganie dyscypliny budżetowej, stosując dwa kryteria:

a) czy stosunek planowanego lub rzeczywistego deficytu do produktu krajowego brutto nie przekracza wartości bazowej, chyba że:

stosunek ten obniżał się istotnie i stale, osiągnął poziom zbliżony do wartości bazowej lub przekroczenie wartości bazowej ma charakter wyjątkowy i tymczasowy a stosunek pozostaje zbliżony do wartości bazowej;

b) czy stosunek zadłużenia publicznego do produktu krajowego brutto nie przekracza wartości bazowej, chyba że stosunek ten maleje w wystarczającym stopniu i zbliża się do wartości bazowej w zadawalającym tempie.

Wartości bazowe są określone w Protokole w sprawie procedury dotyczącej nadmiernego deficytu, załączonym do niniejszego Traktatu.

3. Jeżeli Państwo Członkowskie nie spełnia wymogów jednego lub dwóch kryteriów, Komisja przygotowuje sprawozdanie. Sprawozdanie Komisji winno

brać pod uwagę także, czy deficyt budżetowy przekracza publiczne wydatki inwestycyjne i a także uwzględnia inne stosowne czynniki, łącznie ze średniookresową sytuacją gospodarczo–budżetową Państwa Członkowskiego.

Komisja może także sporządzić sprawozdanie, jeśli mimo – spełnienia wymogów zawartych w tych kryteriach – uważa ona, że w Państwie Członkowskim istnieje niebezpieczeństwo nadmiernego deficytu.

4. Komitet przewidziany art. 144 wydaje opinie na temat sprawozdania Komisji.

5. Jeżeli Komisja uzna, że w państwie Członkowskim występuje lub może wystąpić nadmierny deficyt, przekazuje swoją opinię Radzie.

6. Rada, działając kwalifikowaną większością, na zlecenie Komisji uwzględniając wszelkie ewentualne uwagi Państwa Członkowskiego, po wszechstronnej ocenie ustala, czy występuje nadmierny deficyt.

7. W przypadku stwierdzenia nadmiernego deficytu – zgodnie z ust. 6 – Rada wydaje Państwu Członkowskiemu zalecenia mające na celu wyjście z takiej sytuacji we wskazanym terminie. Z zastrzeżeniem postanowień ust. 8 zalecenia te nie są podawane do wiadomości publicznej.

8. W przypadku ustalenia, że we wskazanym terminie nie podjęto skutecznych działań w odpowiedzi na jej zalecenia, Rada może podać zalecenia do wiadomości publicznej.

9. Jeżeli Państwo członkowskie nadal nie stosuje się do zaleceń Rady, może ona powiadomić to Państwo o konieczności podjęcia przez nie, w wyznaczonym terminie, środków mających zmniejszyć deficyt, w stopniu uznanym przez nią za konieczny do naprawienia sytuacji.

W takim przypadku Rada może wystąpić z wnioskiem do danego Państwa Członkowskiego o składanie w określonych terminach sprawozdań, aby mogła oceniać działania dostosowawcze danego Państwa Członkowskiego.

10. Prawa do podjęcia działań przewidzianych w artykułach 226 i 227 mogą być wykonywane w ramach ustępów od 1 do 9 niniejszego artykułu.

11. Tak długo, jak Państwo Członkowskie nie podporządkuje się decyzji podjętej na podstawie ust. 9, Rada może podjąć decyzję o zastosowaniu lub, w razie potrzeby, zastrzeżeniu jednego lub kilku z następujących środków:

- zażądać, by dane Państwo Członkowskie opublikowało dodatkowe informacje, określone przez Radę, przed emisją obligacji i papierów wartościowych;
- zalecić Europejskiemu Bankowi Inwestycyjnemu zrewidowanie polityki kredytowej względem danego Państwa Członkowskiego;

- zażądać od Państwa Członkowskiego, by złożyło nieoprocentowany depozyt w odpowiedniej wysokości we Wspólnocie, do czasu skorygowania nadmiernego deficytu zgodnie ze stanowiskiem Rady;
- nałożyć grzywny w odpowiedniej wysokości.

Przewodniczący Rady informuje Parlament Europejski o podjętych decyzjach.

12. Rada uchyla niektóre lub wszystkie swoje decyzje wymienione w ustępach 6 do 9 i 11 w stopniu, w jakim nadmierny deficyt w Państwie Członkowskim został według niej skorygowany.

Jeżeli Rada wcześniej podała zalecenia do wiadomości publicznej, natychmiast po uchyleniu decyzji podjętych na podstawie ust. 8, wydaje publiczne oświadczenie o tym, że nadmierny deficyt w danym Państwie Członkowskim przestał istnieć.

13. Decyzje wymienione w ustępach od 7 do 9, 11 i 12 Rada podejmuje na zlecenie Komisji, większością dwóch trzecich głosów, ważonych zgodnie z art. 205 ustęp 2, wyłączając głosy przedstawicieli stosownego Państwa Członkowskiego.

14. Dalsze postępowania dotyczące stosowania procedury wymienionej w niniejszym artykule zawarte są w Protokole w sprawie procedury dotyczącej nadmiernego deficytu, załączonym do tego Traktatu.

Rada na wniosek Komisji, po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i EBC, uchwała jednomyślnie odpowiednie przepisy zastępujące wspomniany Protokół.

Z zastrzeżeniem innych postanowień niniejszego ustępu Rada, działając kwalifikowana większością, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego, sformułuje przed 1 stycznia 1994r. szczegółowe zasady i definicje służące stosowaniu postanowień wspomnianego Protokołu.

R o z d z i a ł 2

Polityka walutowa

Artykuł 105

1. Głównym celem ESBC jest utrzymanie stabilności cen. Nie naruszając celu stabilności cen, ESBC wspiera ogólne polityki gospodarcze Wspólnoty, przyczyniając się do osiągnięcia celów Wspólnoty określonych w art. 2. ESBC działa zgodnie z zasadami gospodarki wolnorynkowej, włączając wolną konkurencję, preferując efektywny podział zasobów zgodnie z zasadami określonymi w art. 4.

2. Do podstawowych zadań realizowanych przez ESBC należy:

- definiowanie i realizacja polityki walutowej Wspólnoty;
- przeprowadzanie operacji dewizowych zgodnych z postanowieniami art. 111;
- utrzymywanie i zarządzanie oficjalnymi rezerwami Państw Członkowskich;
- wspieranie sprawnego działania systemów płatniczych.

3. Postanowienia trzeciego akapitu ust. 2 nie stanowią przeszkody w posiadaniu i zarządzaniu przez rządy Państw Członkowskich roboczych bilansem dewizowym.

4. Należy zasięgać opinii EBC:

- w sprawie wszelkich zamierzonych działań Wspólnoty wchodzących w zakres jego kompetencji;
- w przypadku władz krajowych w sprawie wszelkich projektów legislacyjnych dotyczących dziedzin znajdujących się w jego kompetencji, w zakresie i na warunkach ustalonych przez Radę zgodnie z procedurą określoną w art. 107 ust. 6.

ESBC może przekazywać opinie właściwym instytucjom lub organom Wspólnoty lub władzom krajowym, w sprawach wchodzących w zakres jego kompetencji.

5. ESBC przyczynia się do sprawnego prowadzenia polityki realizowanej przez właściwe władze, dotyczącej nadzoru prewencyjnego nad instytucjami kredytowymi i do stabilności systemu finansowego.

6. Rada, działając jednomyślnie, na wniosek Komisji, po zasięgnięciu opinii EBC i za zgodą Parlamentu Europejskiego, może zlecić EBC konkretne zadania odnośnie polityki dotyczącej nadzoru prewencyjnego nad instytucjami kredytowymi i innymi instytucjami finansowymi, z wyjątkiem instytucji ubezpieczeniowych.

Artykuł 106

1. EBC ma wyłączne prawo udzielania upoważnień do emisji banknotów we Wspólnocie. Banknoty także mogą emitować EBC i narodowe Banki Centralne. Banknoty emitowane przez EBC i narodowe banki centralne są jedynym prawnym środkiem płatniczym we Wspólnocie.

2. Państwa Członkowskie mogą bić monety po otrzymaniu zgody EBC co do wielkości emisji. Rada, działając zgodnie z procedurą ustaloną w art. 252 i po porozumieniu z EBC, może podjąć działania harmonizujące nominały i dane techniczne wszystkich monet przeznaczonych do obiegu, w stopniu koniecznym do sprawnego ich obiegu we Wspólnocie.

Artykuł 107

1. ESBC składa się z EBC i narodowych banków centralnych.
2. EBC posiada osobowość prawną.
3. ESBC jest kierowany przez organa decyzyjne EBC, którymi są Rada Naczelna i Zarząd.
4. Statut ESBC jest zawarty w Protokole załączonym do niniejszego Traktatu.
5. Artykuły 5.1, 5.2, 5.3, 17, 18, 19.1, 22, 23, 24, 26, 32.2, 32.3, 32.4, 32.6, 33.1a) i 36 Statutu ESBC mogą być zmienione przez Radę, działającą bądź kwalifikowaną większością, na zalecenie EBC i po zasięgnięciu opinii Komisji, bądź jednomyślnie, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii EBC. W każdym przypadku wymagana jest zgoda Parlamentu Europejskiego.
6. Rada, działając kwalifikowaną większością, bądź na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i EBC, bądź na zalecenie EBC i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i Komisji, uchwała postanowienia określone w artykułach 4, 5.4, 19.2, 20, 28.1, 29.2, 30.4 i 34.3 Statutu ESBC.

Artykuł 108

Wykonując swoje uprawnienia, zadania i obowiązki nałożone przez niniejszy Traktat i Statut ESBC, ani EBC, ani narodowe banki centralne i członkowie ich organów decyzyjnych nie będą zabiegać ani przyjmować instrukcji od instytucji lub organów Wspólnoty, od jakiegokolwiek rządu Państwa Członkowskiego ani jakichkolwiek innych organów.

Instytucje i organy Wspólnoty oraz rządy Państw Członkowskich zobowiązują się przestrzegać tę zasadę i nie wywierać wpływu na członków organów decyzyjnych EBC lub narodowych banków centralnych przy wykonywaniu ich zadań.

Artykuł 109

Każde Państwo Członkowskie zapewni, najpóźniej do dnia ustanowienia ESBC, zgodność prawodawstwa krajowego, łącznie ze statutem narodowego banku centralnego, z niniejszym Traktatem i Statutem ESBC.

Artykuł 110

1. W celu wykonywania zadań powierzonych ESBC, zgodnie z postanowieniami niniejszego Traktatu i warunkami określonymi w Statucie ESBC, EBC:
 - wydaje rozporządzenia w zakresie koniecznym do wykonywania zadań określonych w art. 3.1, akapit pierwszy, artykułach 19.1, 22, 25.2 Statutu ESBC i w przypadkach określonych w aktach Rady wyszczególnionych w art. 106 ust. 6;

- podejmuje uchwały niezbędne do wykonania zadań powierzonych ESBC zgodnie z niniejszym Traktatem i Statutem ESBC;
- wydaje zalecenia i opinie.

2. Rozporządzenie ma zasięg ogólny. Obowiązuje w całości i stosuje się bezpośrednio we wszystkich Państwach Członkowskich.

Zalecenia i opinie nie mają mocy wiążącej.

Decyzja obowiązuje w całości tego, do kogo jest skierowana.

Artykuły 253 do 256 stosują się do rozporządzeń i decyzji podjętych przez EBC.

EBC może zadecydować, że jego decyzje, zalecenia i opinie będą publikowane.

3. W zakresie i zgodnie z zasadami przyjętymi przez Radę na podstawie procedury określonej w art. 107 ust. 6, EBC jest uprawniony do nakładania grzywien i okresowych kar pieniężnych na przedsiębiorstwa, które nie stosują się do jego rozporządzeń i decyzji.

Artykuł III

1. W drodze wyjątku od postanowień art. 300 Rada, działając jednomyślnie, na zalecenie EBC lub na zalecenie Komisji i po zasięgnięciu opinii EBC, dążąc do osiągnięcia consensusu mającego na celu stabilność cen, po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego, może zawrzeć umowy – zgodnie z procedurą zawierania umów określoną w ust. 3 – w sprawie systemu kursów wymiany ECU w stosunku do walut państw nie należących do Wspólnoty.

Rada, działając kwalifikowaną większością, na zalecenie EBC lub Komisji i po zasięgnięciu opinii EBC, dążąc do osiągnięcia consensusu uwzględniającego cel stabilności cen, może ustalać, dostosowywać lub odstępować od centralnych kursów ECU w systemie kursów walut. Przewodniczący Rady informuje Parlament Europejski o ustaleniu, dostosowaniu lub odstąpieniu od centralnych kursów ECU.

2. W przypadku braku systemu kursów walutowych w stosunku do jednej lub więcej walut państw nie należących do Wspólnoty, wymienionych w ust. 1 Rada, działając kwalifikowaną większością, na zalecenie Komisji i po zasięgnięciu opinii EBC, albo na zalecenie EBC, może określać ogólne kierunki polityki kursów walutowych w stosunku do tych walut. Te ogólne kierunki nie pozostają w sprzeczności z podstawowym celem ESBC, jakim jest utrzymywanie stabilności cen.

3. W drodze wyjątku od postanowień art. 300, jeżeli umowy dotyczące kwestii reżimu walutowego lub dewizowego muszą być negocjowane przez Wspólnotę z

jednym lub więcej państwami albo organizacjami międzynarodowymi, Rada, działając kwalifikowaną większością, na zalecenie Komisji i po zasięgnięciu opinii EBC, decyduje o ustaleniach koniecznych do negocjacji i zawarcia tych umów. Ustalenia te zapewniają zajęcie wspólnego stanowiska przez Wspólnotę. Komisja w pełni włączona jest do negocjacji.

Umowy zawarte na podstawie niniejszego ustępu obowiązują instytucje Wspólnoty, EBC i Państwa Członkowskie.

4. Z zastrzeżeniem ust. 1, Rada, stanowiąc kwalifikowaną większością głosów na wniosek Komisji i po konsultacji z EBC, decyduje o stanowisku, jakie zajmuje Wspólnota na szczeblu międzynarodowym w odniesieniu do kwestii, które leżą w szczególnym interesie unii gospodarczej i walutowej, oraz o jej reprezentacji w poszanowaniu podziału kompetencji przewidzianego w art. 99 i 105.

5. Nie naruszając kompetencji i umów Wspólnoty w zakresie unii ekonomicznej i walutowej, Państwa Członkowskie mogą prowadzić negocjacje w ramach organów międzynarodowych i zawierać umowy międzynarodowe.

R o z d z i a ł 3

Postanowienia dotyczące instytucji

Artykuł 112

1. W skład Rady Naczelnej EBC wchodzi członkowie Zarządu EBC i prezesi narodowych banków centralnych.

2. a) Zarząd składa się z prezesa, wiceprezesa i czterech pozostałych członków.

b) Prezes, wiceprezesi i pozostali członkowie Zarządu są mianowani spośród osób o uznanym autorytecie i doświadczeniu zawodowym w dziedzinie walutowej lub bankowej, za wspólną zgodą rządów państw członkowskich wyrażoną na szczeblu szefów państw lub rządów, na zalecenie Rady, po zasięgnięciu przez nią opinii Parlamentu Europejskiego i Rady Naczelnej EBC. Ich kadencja trwa osiem lat i nie jest odnawialna. Tylko obywatele Państw Członkowskich mogą zostać członkami Zarządu.

Artykuł 113

1. Przewodniczący Rady i członek Komisji mogą uczestniczyć, bez prawa głosowania, w posiedzeniach Rady Naczelnej EBC.

Przewodniczący Rady może przedłożyć wniosek pod obrady przez Radę Naczelną EBC.

2. Prezes EBC jest zapraszany na posiedzenia Rady, kiedy omawia ona sprawy dotyczące celów i zadań ESBC.

3. EBC składa sprawozdanie roczne z działalności ESBC i z polityki pieniężnej zarówno za rok ubiegły, jak i bieżący, Parlamentowi Europejskiemu, Radzie i Komisji, a także Radzie Europejskiej. Prezes EBC przedstawia to sprawozdanie Radzie i Parlamentowi Europejskiemu, które na jego podstawie mogą odbywać ogólną debatę.

Prezes EBC i pozostali członkowie Zarządu, na wniosek Parlamentu Europejskiego lub z własnej inicjatywy, mogą zostać wysłuchani przez właściwe komisje Parlamentu Europejskiego.

Artykuł 114

1. W celu promowania koordynacji polityki Państw Członkowskich, w stopniu koniecznym do funkcjonowania rynku wewnętrznego, niniejszym ustanawia się Komitet Walutowy o doradczym statusie.

Do jego zadań należy:

- nadzorowanie sytuacji walutowej i finansowej Państw Członkowskich i Wspólnoty oraz ogólnego systemu płatności Państw Członkowskich, oraz regularne składanie Radzie i Komisji sprawozdań w tych kwestiach;
- wydawanie opinii, na wniosek Rady, Komisji lub z własnej inicjatywy, i przedkładanie tym instytucjom;
- nie naruszając artykułu 207, współudział w przygotowywaniu prac Rady wymienionych w artykułach 59, 60, 99 ustępy 2, 3, 4, 5, art. 100, 102, 103, 104, 105, ust. 6, 106 ust. 2, 107 ust. 5 i 6, 111, 119, 120 ust. 2 i 3, 122 ust. 2, 123 ust. 4 i 5 oraz wykonywanie innych zadań doradczych i przygotowawczych wyznaczonych przez Radę;
- badanie, co najmniej raz w roku, sytuacji w zakresie przepływu kapitału i swobody płatności, wynikających z zastosowania niniejszego Traktatu i ze środków zastosowanych przez Radę; badanie obejmuje wszystkie środki dotyczące przepływu kapitału i płatności; Komitet składa sprawozdanie Komisji i Radzie z wyników tych badań.

Każde z Państw Członkowskich i Komisja mianują po dwóch członków Komitetu Walutowego.

2. Na początku trzeciego etapu będzie ustanowiony Komitet Ekonomiczno–Finansowy. Komitet Walutowy wymieniony w ust. 1 ulegnie rozwiązaniu.

Do zadań Komitetu Ekonomiczno–Finansowego należy:

- wydawanie opinii, na wniosek Rady, Komisji lub z własnej inicjatywy, w celu przedłożenia tym instytucjom;
- obserwowanie sytuacji gospodarczej i finansowej Państw Członkowskich i Wspólnoty oraz regularne składanie Radzie i Komisji sprawozdań na ten

temat, zwłaszcza odnośnie stosunków finansowych z krajami trzecimi i instytucjami międzynarodowymi;

- nie naruszające art. 207, współdziałal w przygotowaniu prac Rady wymienionych w art. 59, 60, 90 ust. 2, 3, 4 i 5, art. 100, 102, 103, 104, 105 ust. 6, 106 ust. 2, 107 ust. 5 i 6, 109, 111, 119, 120 ust. 2 i 3, 122 ust. 2, 123 ust. 4 i 5 oraz wykonywanie innych zadań doradczych i przygotowawczych wyznaczonych przez Radę;
- badanie, co najmniej raz w roku, sytuacji w zakresie przepływu kapitału i swobody płatności wynikających ze stosowania niniejszego Traktatu i ze środków zastosowanych przez Radę; badanie obejmuje wszystkie środki dotyczące przepływu kapitału i płatności; Komitet składa sprawozdanie Komisji i Radzie z wyników tych badań.

Każde z Państw Członkowskich, Komisja i EBC mianują nie więcej niż po dwóch członków Komitetu.

3. Rada, działając kwalifikowaną większością, na wniosek Komisji i po porozumieniu z EBC i Komitetem wymienionym w niniejszym artykule, uchwała szczegółowe przepisy dotyczące składu Komitetu Ekonomiczno-Finansowego. Przewodniczący Rady informuje Parlament Europejski o takiej uchwale.

4. Oprócz zadań wymienionych w ust. 2, i tak długo, jak istnieją Państwa Członkowskie objęte wyjątkami na mocy artykułów 122 i 123, Komitet nadzoruje sytuację walutową i finansową oraz ogólny system płatności tych Państw Członkowskich i regularnie składa Radzie oraz Komisji sprawozdania na ten temat.

Artykuł 115

W sprawach objętych artykułami 99 ust. 4, 104 z wyjątkiem ust. 14, artykułami 111, 121, 122 i 123 ust. 4 i 5, Rada lub Państwo Członkowskie może zwracać się do Komisji o stosowne zalecenie lub wniosek.

Komisja niezwłocznie rozpatrzy prośbę i przedłoży swoje wnioski Radzie.

Rozdział 4

Postanowienia przejściowe

Artykuł 116

1. Drugi etap realizacji unii ekonomiczno-walutowej rozpoczyna się 1 stycznia 1994 r.

2. Przed tym terminem:

a) każde Państwo Członkowskie:

- podjąć, gdzie jest to konieczne, odpowiednie środki w celu przestrzegania zakazów ustalonych w art. 56, 101, i 102 ust. 1;
- uchwali, jeżeli to konieczne, dążąc do umożliwienia oceny przewidzianej punktem b, wieloletnie programy mające na celu zapewnienie trwałej zbieżności koniecznej do utworzenia unii ekonomicznej i walutowej, zwłaszcza w zakresie stabilności cen i zdrowych finansów publicznych;
 - b) Rada, na podstawie sprawozdania Komisji, ocenia postęp osiągnięty w zakresie zbieżności ekonomiczno-walutowej, szczególnie zaś w zakresie stabilności cen i zdrowych finansów publicznych, oraz postęp osiągnięty we wprowadzaniu w życie prawa Wspólnoty w zakresie rynku wewnętrznego.

3. Postanowienia artykułów 101, 102 ust. 1, 103 ust. 1 i 104, z wyjątkiem ustępów 1, 9, 11 i 14, mają zastosowanie od momentu rozpoczęcia drugiego etapu.

Postanowienia artykułów 100 ust. 2, 104 ust. 1, 9 i 11, 105, 106, 108, 111, 112, 113 i 114 ust. 2 i 4 mają zastosowanie od momentu rozpoczęcia trzeciego etapu.

4. W drugim etapie państwa członkowskie będą dążyły, aby unikać nadmier-nych deficytów budżetowych.

5. W drugim etapie każde Państwo Członkowskie rozpocznie proces prowadzący do uzyskania niezależności przez swój bank centralny, zgodnie z art. 109.

Artykuł 117

1. Z chwilą rozpoczęcia drugiego etapu zostanie ustanowiony i podjąć swoje obowiązki Europejski Instytut Walutowy (zwany dalej EIW) posiadający osobowość prawną, kierowany i zarządzany przez Radę, składającą się z prezesa i prezesów narodowych banków centralnych, z których jeden będzie wiceprezesa.

Prezes będzie mianowany za wspólną zgodą rządów Państw Członkowskich, wyrażoną na szczeblu szefów państw lub rządów, na zalecenie Rady EIW, oraz po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i Rady. Prezes jest wybierany spośród osób o uznanym autorytecie i doświadczeniu zawodowym w dziedzinie walutowej lub bankowości. Prezesem EIW może zostać tylko obywatel Państwa Członkowskiego. Rada EIW mianuje wiceprezesa.

Statut EIW jest zawarty w Protokole załączonym do niniejszego Traktatu.

2. EIW:

- umacnia współpracę pomiędzy narodowymi bankami centralnymi;
- umacnia koordynację polityki pieniężnej państw członkowskich dążąc do zapewnienia stabilności cen;
- nadzoruje funkcjonowanie Europejskiego Systemu Walutowego;

- udziela konsultacji w zakresie zagadnień podlegających kompetencjom narodowych banków centralnych i wpływających na stabilność instytucji i rynków finansowych;
- przejmuje zadania Europejskiego Funduszu Współpracy Walutowej, który ulega rozwiązaniu; procedury likwidacyjne są określone w Statucie EIW;
- ułatwia posługiwanie się ECU i nadzoruje jej rozwój, w tym także sprawne funkcjonowanie systemu clearingowego ECU.

3. W celu przygotowania trzeciego etapu, EIW:

- przygotowuje dokumenty i procedury niezbędne do prowadzenia jednolitej polityki walutowej podczas trzeciego etapu;
- wspiera harmonizację, gdzie jest to konieczne, zasad i praktyk regulujących gromadzenie, opracowywanie i rozpowszechnianie danych statystycznych w dziedzinach należących do jego kompetencji;
- przygotowuje zasady operacji, które będą podejmowane przez narodowe banki centralne w ramach ESBC;
- działa na rzecz sprawnych płatności transgranicznych;
- nadzoruje techniczne przygotowanie banknotów ECU.

Najpóźniej do 31 grudnia 1996 r. EIW sprecyzuje ramy prawne, organizacyjne i logistyczne konieczne do wykonywania zadań przez ESBC w trzecim etapie. Ramy te zostaną przedłożone do decyzji EBC z dniem jego powstania.

4. EIW, działając większością dwóch trzecich członków swej Rady, może:

- wydawać opinie lub zalecenia dotyczące ogólnej orientacji polityki walutowej i polityki kursów walut, jak również związanych z nimi środków, wprowadzanych w każdym państwie członkowskim;
- przedkładać opinie lub zalecenia rządowi i Radzie w sprawie polityk mogących wpływać na wewnętrzną lub zewnętrzną sytuację walutową we Wspólnocie, szczególnie zaś na funkcjonowanie Europejskiego Systemu walutowego;
- wydawać władzom walutowym Państw Członkowskich zalecenia dotyczące prowadzenia ich polityki walutowej.

5. EIW, działając jednomyślnie, może zdecydować o publikowaniu swoich opinii i zaleceń.

6. Rada zasięga opinii EIW w sprawie wszelkich proponowanych działań Wspólnoty, wchodzących w zakres jego kompetencji.

Władze Państw Członkowskich będą zasięgały opinii EIW w sprawie jakiegokolwiek projektu przepisów prawnych, dotyczących dziedziny, znajdującej się w jego kompetencji w zakresie i na zasadach wyznaczonych przez Radę działającą

kwalifikowaną większością, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i EIW.

7. Rada, działając jednomyślnie, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i EIW, może przyznać EIW inne zadania w ramach przygotowań do trzeciego etapu.

8. Gdy niniejszy Traktat mówi o doradczej roli EBC, postanowienia dotyczące EBC przed jego ustanowieniem, należy rozumieć, jako odnoszące się do EIW.

9. Podczas drugiego etapu termin EBC użyty w artykułach 230, 232, 233, 234, 237 i 288 należy rozumieć jako odnoszący się do EIW.

Artykuł 118

Skład koszyka walutowego ECU nie ulega zmianie.

Z chwilą rozpoczęcia trzeciego etapu, wartość ECU zostaje nieodwołalnie ustalona, zgodnie z art. 123 ust. 4.

Artykuł 119

1. W przypadku, gdy Państwo Członkowskie ma trudności lub jest poważnie zagrożone trudnościami w zakresie jego bilansu płatniczego, wynikającymi albo z ogólnego braku równowagi jego bilansu płatniczego, albo z rodzaju walut, jakimi dysponuje, i jeżeli takie trudności mogą w szczególności narazić na niebezpieczeństwo funkcjonowanie wspólnego rynku lub postępującą realizację wspólnej polityki handlowej, Komisja natychmiast bada sytuację danego państwa oraz działania, które, z użyciem wszelkich dostępnych mu środków, państwo to podjęło lub może podjąć, zgodnie z postanowieniami niniejszego Traktatu. Komisja oświadcza, jakie środki zaleca podjąć danemu Państwu.

Jeżeli działania podjęte przez Państwo Członkowskie i środki zaproponowane przez Komisję nie przyczynią się wystarczająco do przewyciężenia istniejących lub zagrażających trudności, Komisja, po zasięgnięciu opinii Komitetu określonego w art. 114, zaleca Radzie udzielenie wzajemnej pomocy i zastosowanie odpowiednich metod.

Komisja regularnie informuje Radę o istniejącej sytuacji i jej rozwoju.

2. Rada, działając kwalifikowaną większością, udziela takiej wzajemnej pomocy; wydaje dyrektywy lub decyzje określające warunki i szczegóły pomocy, która może przybrać takie formy, jak:

- a) wspólne działania w odniesieniu do lub w ramach wszelkich innych organizacji międzynarodowych, do których Państwo może się zwrócić;
- b) działania niezbędne do uniknięcia zmniejszenia obrotów w handlu, jeżeli Państwo Członkowskie mające trudności utrzymuje lub przywraca ograniczenia ilościowe wobec do państw trzecich;

c) udzielenie ograniczonych kredytów przez inne Państwa Członkowskie, zależnie od ich zgody.

3. Jeżeli wzajemna pomoc zalecona przez Komisję nie zostaje udzielona przez Radę lub jeżeli udzielona wzajemna pomoc i podjęte działania są niewystarczające, Komisja upoważnia państwo przeżywające trudności do podjęcia środków ochronnych, których warunki i szczegóły ustala Komisja.

Takie upoważnienie może zostać cofnięte, a powyższe warunki i szczegóły mogą zostać zmienione przez Radę, działającą kwalifikowaną większością.

4. Z zastrzeżeniem art. 122 ust. 6 niniejszy artykuł przestanie mieć zastosowanie z chwilą rozpoczęcia trzeciego etapu.

Artykuł 120

1. W przypadku zaistnienia nagłego kryzysu w bilansie płatniczym, gdy nie zostaje natychmiast podjęta uchwała w rozumieniu art. 119 ust. 2, Państwo Członkowskie może podjąć, w celu zapobiegawczym, konieczne środki ochronne. Takie środki muszą powodować możliwie jak najmniejsze zakłócenia w funkcjonowaniu wspólnego rynku i nie mogą mieć szerszego, niż jest to absolutnie konieczne do pokonania nagłych trudności, które powstały.

2. Komisja i pozostałe Państwa Członkowskie są informowane o takich środkach ochronnych nie później niż z chwilą ich wejścia w życie. Komisja może zalecić Radzie udzielenie wzajemnej pomocy zgodnie z art. 119.

3. Po przekazaniu im opinii przez Komisję i zasięgnięciu opinii Komitetu określonego w art. 114, Rada, działając kwalifikowaną większością, może zdecydować, że dane Państwo Członkowskie zmieni, zawiesi lub zniesie środki ochronne określone powyżej.

4. Z zastrzeżeniem określonym w artykule 122 ustęp 6 niniejszy artykuł przestaje mieć zastosowanie z chwilą rozpoczęcia trzeciego etapu.

Artykuł 121

1. Komisja i EIW składają sprawozdania Radzie z postępu w wypełnianiu przez Państwa Członkowskie zobowiązań wynikających z dążenia do osiągnięcia unii ekonomicznej i walutowej.

Sprawozdania te zawierają ocenę zgodności ustawodawstw krajowych wszystkich Państw Członkowskich, łącznie ze statutami narodowych banków centralnych, z artykułami 108 i 109 niniejszego Traktatu i statutem ESBC. W sprawozdaniach ocenia się także, czy osiągnięto wysoki poziom trwałej zbieżności, poprzez analizę spełniania przez każde Państwo Członkowskie następujących kryteriów:

- osiągnięcie wysokiego stopnia stabilności cen; ustala się to na podstawie stopnia inflacji zbliżonego do istniejącego w trzech najlepiej funkcjonujących, pod względem stabilności cen, Państwach Członkowskich;
- stabilności finansów publicznych; ustala się to na podstawie osiągniętej sytuacji budżetowej, w której nie występuje nadmierny deficyt, określony zgodnie z art. 104 ust. 6;
- przestrzeganie normalnych granic wahań kursów, określonych mechanizmem kursów walut Europejskiego Systemu Walutowego, przez co najmniej dwa lata, bez przeprowadzania dewaluacji w stosunku do waluty innego Państwa Członkowskiego;
- trwałość zbieżności osiągniętej przez Państwo Członkowskie i jej udział w mechanizmie kursów walut Europejskich Systemu Walutowego, odzwierciedlone w poziomach długoterminowych stóp procentowych.

Cztery kryteria wymienione w niniejszym ustępie i stosowne terminy, w których mają być przestrzegane, są sprecyzowane w Protokole załączonym do niniejszego Traktatu. Sprawozdania Komisji i EIW biorą też pod uwagę stan rozwoju ECU, wyniki integracji rynków, sytuację i kształtowanie się bilansów płatności bieżących oraz ocenę rozwoju kosztów jednego miejsca pracy i innych wskaźników cen.

2. Na podstawie tych sprawozdań Rada ocenia, działając kwalifikowaną większością, na zalecenie Komisji, czy:

- poszczególne Państwa Członkowskie spełniają warunki konieczne do przyjęcia wspólnej waluty;
- większość Państw Członkowskich spełnia warunki konieczne do przyjęcia wspólnej waluty, i przekazuje swoje wnioski w formie zaleceń Radzie, zbierającej się w składzie szefów państw lub rządów. Zasięga się opinii Parlamentu Europejskiego, który przekazuje ją Radzie, zbierającej się w składzie szefów państw lub rządów.

3. Rozważywszy sprawozdania wymienione w ust. 1 i opinię Parlamentu Europejskiego określoną w ust. 2, Rada na posiedzeniu w składzie szefów państw lub rządów, działając kwalifikowaną większością, nie później niż do 31 grudnia 1996 r.:

- zdecyduje, na podstawie zaleceń Rady określonych w ust. 2, czy większość Państw Członkowskich spełnia warunki niezbędne do przyjęcia wspólnej waluty;
- zdecyduje, czy jest właściwe rozpoczęcie przez Wspólnotę trzeciego etapu; a jeżeli tak,
- ustali datę rozpoczęcia trzeciego etapu.

4. Jeżeli do końca 1997 r. nie zostanie ustalona data rozpoczęcia trzeciego etapu, trzeci etap rozpocznie się 1 stycznia 1999 r. Przed 1 lipca 1998 r. Rada, na posiedzeniu w składzie szefów państw lub rządów, po powtórzeniu procedury przewidzianej w ust. 1 i 2, z wyłączeniem drugiego akapitu ust. 2, biorąc pod uwagę sprawozdania określone w ust. 1 i opinię Parlamentu Europejskiego, działając kwalifikowaną większością i na podstawie zaleceń Rady określonych w ust. 2, potwierdzi, które Państwa Członkowskie spełniają warunki konieczne do przyjęcia wspólnej waluty.

Artykuł 122

1. Jeśli podjęto uchwałę ustalającą datę zgodnie z art. 121 ust. 3, Rada, na podstawie zaleceń określonych w art. 121 ust. 2, zdecyduje, kwalifikowaną większością na zalecenie Komisji, czy którekolwiek Państwo Członkowskie, a jeżeli tak, to które, zostanie objęte wyjątkiem zdefiniowanym w ust. 3 niniejszego artykułu. Takie Państwo Członkowskie zwane jest w niniejszym Traktacie „Państwem Członkowskim objętym wyjątkiem”.

Jeśli Rada potwierdzi, które Państwa Członkowskie spełniają warunki konieczne do przyjęcia wspólnej waluty, te Państwa Członkowskie, które nie spełniają tych warunków, zostaną objęte wyjątkiem zdefiniowanym w ust. 3 niniejszego artykułu. Takie Państwo Członkowskie zwane jest w niniejszym Traktacie „Państwem Członkowskim objętym wyjątkiem”.

2. Co najmniej raz na dwa lata, lub na wniosek Państwa Członkowskiego objętego wyjątkiem, Komisja i EBC składają Radzie sprawozdanie, zgodnie z procedurą określoną w art. 121 ust. 1. Po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i po dyskusji w Radzie zbierającej się w składzie szefów państw lub rządów, Rada decyduje, kwalifikowaną większością, na wniosek Komisji, które Państwo Członkowskie objęte wyjątkiem spełnia konieczne warunki, zgodne z kryteriami wymienionymi w art. 121 ust. 1 i uchyla limitowanie praw w stosunku do tych Państw Członkowskich.

3. Limitowanie praw wymienione w ust. 1 powoduje, że następujące artykuły nie stosują się do danego Państwa Członkowskiego: art. 104 ustępy 9 i 11, 105 ust. 1, 2, 3 i 5, 106, 110, 111 i 112 ust. 2 pkt b. Pozbawienie takiego Państwa Członkowskiego i jego narodowego banku centralnego praw i zwolnienie ze zobowiązań w ramach ESBC określa Rozdział IX Statutu ESBC.

4. W artykułach 105 ust. 1, 2, 106, 110, 111 i 112 ust. 2 pkt b „Państwo Członkowskie” oznacza Państwo Członkowskie nie objęte wyjątkiem.

5. Prawa głosu Państw Członkowskich objętych wyjątkiem zostają zawieszane w odniesieniu do uchwał Rady określonych w artykułach niniejszego Traktatu wymienionych w ust. 3. W tym przypadku, w drodze uchylecia artykułów 205

i 250 ust. 1, przez większość kwalifikowaną Państw Członkowskich rozumie się dwie trzecie głosów przedstawicieli Państw Członkowskich nie objętych wyjątkiem, ważonych zgodnie z art. 205 ust. 2, dla wszelkich aktów wymagających jednomyślności wymagana jest jednomyślność tych Państw Członkowskich.

2. Artykuły 119 i 120 nadal odnoszą się do Państw Członkowskich nie objętych wyjątkiem.

Artykuł 123

1. Niezwłocznie po podjęciu, zgodnie z art. 121 ust. 3, uchwały ustalającej datę rozpoczęcia trzeciego etapu lub zależnie od okoliczności, niezwłocznie po 1 lipca 1998 r.:

- Rada uchwali postanowienia określone w art. 107 ust. 6;
- rządy Państw Członkowskich nie objętych wyjątkiem mianują, zgodnie z procedurą określoną w art. 50 Statutu ESBC, Prezesa, wiceprezesa i pozostałych członków Zarządu EBC. Jeżeli istnieją Państwa Członkowskie objęte wyjątkiem, liczba członków Zarządu może być mniejsza od przewidzianej w art. 11.1 Statutu ESBC, ale w żadnym przypadku nie może być mniejsza od czterech.

Natychmiast po powołaniu Zarządu zostaną utworzone ESBC i EBC, które będą przygotowywać się do pełnego funkcjonowania, zgodnie z niniejszym Traktatem i statutem ESBC. Pełne wykonywanie ich uprawnień rozpocznie się z pierwszym dniem trzeciego etapu.

2. Natychmiast po ustanowieniu EBC przejmie on, jeśli będzie to niezbędne, zadania EIW. EIW ulegnie likwidacji po ustanowieniu EBC; procedury likwidacyjne określa Statut EIW.

3. Tak długo jak będą istnieć Państwa Członkowskie o limitowanych prawach, nie naruszając art. 107 ust. 3 niniejszego Traktatu zostanie ustanowiona Rada Generalna EBC jako trzeci organ decyzyjny EBC określona w artykule 45 Statutu ESBC.

4. Z dniem wejścia w życie trzeciej fazy Rada, stanowiąc jednomyślnie głosami Państw Członkowskich nie objętych derogacją, na wniosek Komisji i po konsultacji z EBC, uchwała kursy wymiany, w stosunku do których ich waluty są nieodwołalnie ustalone oraz określony nieodwołalny kurs, po jakim Ecu zastępuje te waluty, a Ecu będzie samodzielną walutą. Środek ten nie zmienia wartości zewnętrznej Ecu. Rada stanowiąc kwalifikowaną większością głosów Państw Członkowskich nie objętych derogacją, na wniosek Komisji i po konsultacji z EBC, podejmuje inne środki niezbędne do szybkiego wprowadzenia Ecu jako jed-

nolitej waluty w tych Państwach Członkowskich. Odpowiednio stosuje się postanowienia drugiego zdania art. 122 ust. 5.

5. Jeśli podjęta zostaje decyzja, zgodnie z procedurą określoną w art. 122 ust. 2, o zniesieniu limitowania praw, Rada, działając kwalifikowaną większością Państw Członkowskich nie objętych wyjątkiem, i danego Państwa Członkowskiego, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii EBC, ustala kurs, po jakim ECU zastępuje walutę stosownego Państwa Członkowskiego, oraz podejmuje inne środki niezbędne do wprowadzenia ECU jako wspólnej waluty w danym Państwie Członkowskim.

Artykuł 124

1. Do chwili rozpoczęcia trzeciego etapu każde Państwo Członkowskie traktuje swoją politykę kursów walut jako przedmiot wspólnego zainteresowania. Czyniąc to, Państwa Członkowskie będą brać pod uwagę doświadczenia nabyte podczas współpracy w ramach Europejskiego Systemu Walutowego (ESW) i podczas rozwoju ECU oraz respektują kompetencje w tych dziedzinach.

2. Od początku trwania trzeciego etapu i tak długo, jak Państwo Członkowskie jest objęte wyjątkiem, ust. 1 stosuje się odpowiednio do polityki kursów walut danego Państwa Członkowskiego.

TYTUŁ VIII

ZATRUDNIENIE

Artykuł 125

Państwa Członkowskie i Wspólnota, zgodnie z postanowieniami niniejszego Tytułu działają na rzecz rozwoju skoordynowanej strategii zatrudnienia a w szczególności wspierania wykwalifikowanej, wyszkolonej i zdolnej do adaptacji siły roboczej oraz rynków pracy, reagujących na zmiany gospodarcze, mając na względzie osiągnięcie celów określonych w art. 2 Traktatu o Unii Europejskiej oraz w art. 2 niniejszego Traktatu.

Artykuł 126

1. Państwa Członkowskie, poprzez swoje polityki zatrudnienia, przyczyniają się do osiągnięcia celów określonych w art. 125 w sposób zgodny z ogólnymi wytycznymi polityk gospodarczych Państw Członkowskich i Wspólnoty, uchwalonymi na mocy art. 99 ust. 2.

2. Państwa Członkowskie, biorąc pod uwagę praktyki krajowe związane z obowiązkami pracodawców i pracowników, uznają wspieranie zatrudnienia za

przedmiot wspólnego zainteresowania i koordynują swoje działania w tym zakresie w Radzie, zgodnie z postanowieniami art. 128.

Artykuł 127

1. Wspólnota przyczynia się do wysokiego poziomu zatrudnienia poprzez zachęcanie do współpracy między Państwami Członkowskimi, wspieranie i, jeżeli jest to konieczne, uzupełnianie ich działań. Działając tak zapewnia się poszanowanie kompetencji Państw Członkowskich.

2. Cel w postaci wysokiego poziomu zatrudnienia winien być uwzględniony przy formułowaniu i realizowaniu polityk i działań Wspólnoty.

Artykuł 128

1. Rada Europejska co roku rozpatruje sytuację w zakresie zatrudnienia we Wspólnocie i uchwała wnioski w tej sprawie na podstawie wspólnego rocznego sprawozdania Rady i Komisji.

2. Na podstawie wniosków Rady Europejskiej, Rada, działając większością kwalifikowaną na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego, Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, Komitetu Regionów oraz Komitetu do spraw Zatrudnienia, przewidzianym w art. 130, rokrocznie opracuje wytyczne, które Państwa Członkowskie uwzględniają w swoich politykach zatrudnienia. Wytyczne te winny być zgodne z ogólnymi wytycznymi, przyjętymi na podstawie art. 99 ust. 2.

3. Każde Państwo Członkowskie przedkłada Radzie i Komisji roczne sprawozdanie dotyczące głównych środków, podjętych w celu realizacji jego polityki zatrudnienia w świetle wytycznych dotyczących zatrudnienia, określonych w ust. 2.

4. Na podstawie sprawozdań wymienionych w ust. 3 i po otrzymaniu opinii Komitetu do spraw Zatrudnienia, Rada co roku bada realizację polityk zatrudnienia Państw Członkowskich w świetle wytycznych dotyczących zatrudnienia. Rada, działając większością kwalifikowaną, na zlecenie Komisji może, jeżeli uzna to za właściwe w świetle tego badania, skierować zlecenia dla Państw Członkowskich.

5. Na podstawie wyników takiego badania, Rada i Komisja sporządzają wspólne roczne sprawozdanie dla Rady Europejskiej w sprawie sytuacji w dziedzinie zatrudnienia we Wspólnocie oraz realizacji wytycznych dotyczących zatrudnienia.

Artykuł 129

Rada, działając zgodnie z procedurą określoną w art. 251 i po zasięgnięciu opinii Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Komitetu Regionów, może podjąć środki mające na celu zachęcenie do współpracy między Państwami

Członkowskimi oraz wspieranie ich działań w dziedzinie zatrudnienia poprzez podejmowanie inicjatyw mających na celu rozwój wymiany informacji i najlepszych praktyk, zapewnienie analiz porównawczych i doradztwa oraz promowanie nowatorskiego podejścia i oceny doświadczeń, w szczególności poprzez dostęp do projektów pilotażowych. Środki te nie obejmują harmonizacji ustaw i rozporządzeń Państw Członkowskich.

Artykuł 130

Rada, po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego, utworzy Komitet do spraw Zatrudnienia, mający doradczy status dla wspierania koordynacji pomiędzy Państwami Członkowskimi w dziedzinie polityk zatrudnienia i rynku pracy. Do zadań Komitetu należy:

- śledzenie sytuacji w dziedzinie zatrudnienia i polityk zatrudnienia w Państwach Członkowskich i we Wspólnocie;
- nie naruszając postanowień art. 207, formułowanie opinii na wniosek Rady lub Komisji lub z własnej inicjatywy oraz współuczestniczenie w przygotowywaniu postępowania Rady określonych w art. 128

W trakcie wypełniania swojego mandatu, Komitet konsultuje się z pracodawcami i pracownikami.

Każde Państwo Członkowskie i Komisja mianuje dwóch członków Komitetu.

TYTUŁ IX

WSPÓLNA POLITYKA HANDLOWA

Artykuł 131

Państwa Członkowskie tworząc unię celną pragną przyczynić się we wspólnym interesie do harmonijnego rozwoju handlu światowego, do stopniowego zniesienia ograniczeń w handlu międzynarodowym i do obniżania barier celnych.

Wspólna polityka handlowa będzie uwzględniać korzystne skutki zniesienia ceł między Państwami Członkowskimi dla zwiększenia konkurencyjności przedsiębiorstw w tych Państwach.

Artykuł 132

1. Bez naruszenia zobowiązań podjętych w ramach innych organizacji międzynarodowych, Państwa Członkowskie będą stopniowo harmonizować systemy pomocy, jakie udzieliły one przy eksporcie do państw trzecich w stopniu niezbędnym do uniknięcia zakłóceń konkurencji między przedsiębiorstwami Wspólnoty.

W tym celu Rada, działając – na wniosek Komisji – kwalifikowaną większością uchwała wszelkie niezbędne dyrektywy.

2. Powyższe postanowienia nie dotyczą zwrotu ceł lub opłat mających ten sam skutek ani zwrotu opłat pośrednich, włączając podatek obrotowy, akcyzy i inne podatki pośrednie nakładane na eksport towarów z Państwa Członkowskiego do państw trzecich, pod warunkiem, że takie zwroty nie są wyższe od obciążeń nakładanych bezpośrednio lub pośrednio na eksportowane towary.

Artykuł 133

1. Wspólna polityka handlowa opiera się na jednolitych zasadach, zwłaszcza w stosunku do zmian stawek celnych, zawierania umów celnych i handlowych, ujednoczenia działań liberalizacyjnych, polityki eksportowej i środków chroniących handel, podejmowanych w przypadku dumpingu lub subwencji.

2. Komisja przedkłada Radzie propozycję w sprawie wprowadzania w życie wspólnej polityki handlowej.

3. Jeżeli istnieje potrzeba negocjowania umów z jednym lub kilkoma państwami lub z organizacjami międzynarodowymi, Komisja przedstawia zalecenia Radzie, która upoważnia ją do rozpoczęcia koniecznych negocjacji. Rada i Komisja są odpowiedzialne za zapewnienie zgodności negocjowanych umów z wewnętrznymi politykami i zasadami Wspólnoty.

Komisja prowadzi te negocjacje w porozumieniu ze specjalnym komitetem powołanym przez Radę, którego celem jest wspieranie Komisji w tych negocjacjach, i w ramach takich dyrektyw, jakie może udzielić jej Rada. Komisja składa regularnie sprawozdanie specjalnym komitetom w sprawie postępu w negocjacjach.

Stosuje się odpowiednie postanowienia art. 300.

4. W wykonywaniu uprawnień przyznanych niniejszym artykułem Rada działa większością kwalifikowaną głosów.

5. Postanowienia ustępów od 1 do 4 odnoszą się również do negocjowania i zawierania porozumień dotyczących handlu w usługach, a także do komercyjnych aspektów własności intelektualnej, o ile – bez naruszania postanowień ust. 6 – ustępy te nie zawierają innych ustaleń.

Nie naruszając ust. 4, Rada będzie działać jednomyślnie przy negocjowaniu i zawieraniu porozumienia w dziedzinie określonej w akapicie pierwszym, kiedy porozumienie zawiera przepisy, w przypadku których jednomyślność jest wymagana przy uchwalaniu wewnętrznych reguł lub kiedy odnosi się do dziedziny, w przypadku której Wspólnota nie użyła jeszcze swych uprawnień przyznanych jej przez Traktat.

Rada działa jednomyślnie w przypadku negocjowania i zawierania horyzontalnego porozumienia, jak to zostało określone w poprzednich akapitach lub ust. 6.

Postanowienia tego typu nie mają wpływu na prawo Państw Członkowskich do utrzymania i zawierania porozumień z krajami trzecimi lub organizacjami międzynarodowymi, jeśli tego rodzaju porozumienia respektują prawo Wspólnoty i inne stosowne porozumienia międzynarodowe.

6. Porozumienie nie może być zawarte przez Radę, jeśli zawiera ono ustalenia, które wykraczałyby poza wewnętrzne uprawnienia Wspólnoty w szczególności te, które prowadzą do harmonizowania prawa lub regulacji Państw Członkowskich w obszarze, dla którego Traktat nakazuje takie zharmonizowanie.

W związku z tym, nie naruszając postanowień pierwszego akapitu ust. 5, porozumienia dotyczące handlu w usługach kulturowych i audiowizualnych, a także w usługach socjalnych i zdrowotnych będą podlegały podzielonej kompetencji Wspólnoty i Państw Członkowskich. Konsekwentnie, dodatkowo do uchwały Wspólnoty podjętej w związku z odwołanymi ustaleniami art. 300, negocjowanie takich porozumień wymaga wspólnej zgody Państw Członkowskich. Tak negocjowane porozumienia powinny być zawierane wspólnie przez Wspólnotę i Państwa Członkowskie.

Negocjowanie i zawieranie międzynarodowych porozumień w dziedzinie transportu nadal podlega postanowieniom Tytułu V i art. 300.

7. Bez naruszenia akapitu pierwszego ust. 6, Rada działając jednomyślnie na wniosek Komisji i po skonsultowaniu się z Parlamentem Europejskim, może rozszerzyć zastosowanie ustępów od 1 do 4 w stosunku do negocjacji porozumień dotyczących własności intelektualnej, tak szeroko, jak nie są one regulowane przez ust. 5.

Artykuł 134

W celu zapewnienia, że działania w zakresie polityki handlowej podjęte przez Państwa Członkowskie zgodnie z niniejszym Traktatem nie staną na przeszkodzie zmniejszeniu obrotów handlowych przez przesunięcie handlu, albo jeśli różnice między środkami doprowadzą do powstania trudności gospodarczych w jednym lub kilku państwach, Komisja zaleca metody niezbędnej współpracy między Państwami Członkowskimi. Jeżeli i to nie wystarczy, Komisja może upoważnić Państwa Członkowskie do podjęcia niezbędnych środków ochronnych, których warunki i szczegóły sama określi.

W nagłym przypadku Państwa Członkowskie zwracają się do Komisji z wnioskiem o upoważnienie do samodzielnego podjęcia koniecznych środków, która podejmie decyzję niezwłocznie; zainteresowane Państwa Członkowskie zawiadamiają pozostałe Państwa Członkowskie o tych środkach. Komisja może w każdej chwili postanowić uzupełnić lub znieść stosowne środki przez Państwo Członkowskie.

Przy wyborze takich środków priorytet otrzymują te, które w najmniejszym stopniu zakłócają funkcjonowanie wspólnego rynku.

TYTUŁ X

WSPÓŁPRACA CELNA

Artykuł 135

W zakresie stosowania niniejszego Traktatu, Rada działając zgodnie z procedurą określoną w art. 251, podejmuje środki mające na celu wzmocnienie współpracy celnej pomiędzy Państwami Członkowskimi oraz pomiędzy nimi a Komisją. Środki te nie dotyczą stosowania krajowego prawa karnego lub krajowego wymiaru sprawiedliwości.

TYTUŁ XI

POLITYKA SPOŁECZNA, OŚWIATA, KSZTAŁCENIE ZAWODOWE I MŁODZIEŻ

R o z d z i a ł 1

Przepisy socjalne

Artykuł 136

Wspólnota i Państwa Członkowskie, mające na uwadze fundamentalne prawa socjalne, takie jak prawa określone w Europejskiej Karcie Socjalnej, podpisanej w Turynie w dniu 18 października 1989r. oraz Karcie Wspólnoty Podstawowych Prawach Socjalnych Pracowników z 1989 roku, stawiają sobie za cel wspieranie zatrudnienia, poprawę warunków życia i pracy, umożliwiających ich harmonizowanie przy jednoczesnym rozwoju, właściwej ochrony socjalnej, dialog pomiędzy pracodawcami a pracownikami, rozwój zasobów ludzkich umożliwiających utrzymanie wysokiego poziomu zatrudnienia oraz zwalczania izolacji społecznej.

W tym celu Wspólnota i Państwa Członkowskie wprowadzają w życie środki, które uwzględniają zróżnicowanie formy praktyk krajowych, w szczególności w dziedzinie stosunków umownych oraz potrzebę utrzymania konkurencyjności gospodarki Wspólnoty.

Uważają one, że taki rozwój będzie skutkiem zarówno działania wspólnego rynku, sprzyjającego zharmonizowaniu systemów społecznych, jak też procedur przewidzianych w niniejszym Traktacie oraz zbliżenia przepisów ustaw, rozporządzeń i aktów administracyjnych.

Artykuł 137

1. Dla urzeczywistnienia celów określonych w art. 136 Wspólnota wspiera i uzupełnia działanie Państw Członkowskich w następujących dziedzinach:

- a) poprawy w szczególności otoczenia pracy, mającej celu ochronę zdrowia i bezpieczeństwa pracowników;
- b) warunków pracy;
- c) bezpieczeństwa socjalnego i ochrony socjalnej pracowników;
- d) ochrony pracowników w przypadku wypowiedzenia umowy o pracę;
- e) informacji i konsultacji pracowniczej;
- f) reprezentacji i zbiorowej ochrony interesów pracowników i pracodawców, w tym współdecydowania, z zastrzeżeniem postanowień ust. 5;
- g) warunków zatrudnienia obywateli państw trzecich przebywających legalnie na terytorium Wspólnoty;
- h) integracji osób wyłączonych z rynku pracy, bez uszczerbku dla art.150;
- i) równości mężczyzn i kobiet w odniesieniu do ich szans na rynku pracy i traktowania w miejscu pracy;
- j) zwalczania izolacji społecznej;
- k) modernizacji systemów ochrony socjalnej, bez uszczerbku dla lit. c).

2. W tym celu Rada:

- a) z wyłączeniem jakiegokolwiek harmonizacji przepisów ustawodawczych lub rozporządzeń wykonawczych Państw Członkowskich może przyjąć środki przeznaczone do stwarzania zachęt do współpracy między państwami członkowskimi, poprzez inicjatywy mające na celu polepszenie wiedzy, rozwój wymiany informacji i najlepszych praktyk, popieranie podejść nowatorskich oraz ocenę doświadczeń;
- b) w obszarach określonych w ust.1 lit. a) - i) może uchwalić, w drodze dyrektyw, minimalne przepisy stopniowo wprowadzane w życie, z uwzględnieniem warunków i norm technicznych istniejących w każdym z państw członkowskich. Dyrektywy te zapobiegają nakładaniu administracyjnych, finansowych i prawnych środków przymusu, które byłyby sprzeczne z tworzeniem i rozwijaniem małych i średnich przedsiębiorstw.

Rada stanowi według procedury określonej w art.251 i po konsultacji z Komitetem Ekonomiczno-Społecznym oraz Komitetem Regionów, za wyjątkiem obszarów ustalonych w ust.1 lit. c), d), f) i g), w odniesieniu do których Rada stanowi jednomyślnie na wniosek Komisji i po konsultacji z Parlamentem Europejskim oraz wyżej wymienionymi Komitetami. Rada, stanowiąc jednomyślnie na wniosek Komisji i po konsultacji z Parlamentem Europejskim, może zdecydować o zastosowaniu procedury przewidzianej w art. 251 w odniesieniu do ust. 1, lit. d), f) i g).

3. Państwo Członkowskie może powierzyć partnerom społecznym, na ich wspólne żądanie, wykonanie dyrektyw przyjętych w zastosowaniu ust.2.

W tym przypadku Państwo Członkowskie upewnia się, że najpóźniej w dniu, w którym dyrektywa musi zostać przetransponowana zgodnie z art. 249, partnerzy społeczni uchwalili niezbędne przepisy w drodze umowy, a państwo to zobowiązane jest przyjąć wszystkie niezbędne przepisy pozwalające mu na to, aby w każdej chwili było w stanie zagwarantować rezultaty narzucone dyrektywą.

4. Przepisy uchwalone na mocy niniejszego artykułu:

- nie naruszają prawa Państw Członkowskich do ustalenia podstawowych zasad swych systemów zabezpieczenia społecznego, nie mogą też wpływać w sposób znaczący na ich równowagę finansową;
- nie mogą przeszkodzić Państwu Członkowskiemu w utrzymaniu lub ustanowieniu bardziej rygorystycznych środków ochronnych, zgodnych z niniejszym Traktatem.

5. Przepisy niniejszego artykułu nie mają zastosowania do wynagrodzenia za pracę, swobody zrzeszania się, prawa do strajku ani prawa do lokautu.

Artykuł 138

1. Komisja ma za zadanie wspieranie konsultacji między pracodawcami a pracownikami na szczeblu Wspólnoty oraz podejmowanie wszelkich stosownych środków dla ułatwienia ich dialogu poprzez zapewnienie zrównoważonego poparcia dla stron.

2. W tym celu, przed przedstawieniem wniosków w dziedzinie polityki społecznej, Komisja przeprowadza konsultacje z pracodawcami i pracownikami w sprawie możliwego kierunku działań Wspólnoty.

3. Jeżeli po takich konsultacjach Komisja uzna za wskazane podjęcie działania przez Wspólnotę, przeprowadza ona konsultacje z pracodawcami i pracownikami w sprawie treści przewidywanego wniosku. Pracodawcy i pracownicy przekazują Komisji opinię lub, tam, gdzie jest to stosowne, zalecenie.

4. W związku z takimi konsultacjami, pracodawcy i pracownicy mogą informować Komisję o ich zamiarze wszczęcia procesu przewidzianego w art. 139. Czas trwania procedury nie powinien przekroczyć dziewięciu miesięcy, chyba że zainteresowani pracodawcy i pracownicy oraz Komisja wspólnie zdecydują o jego przedłużeniu.

Artykuł 139

1. Jeśli pracodawcy i pracownicy uznają to za pożądane, dialog między nimi na szczeblu Wspólnoty może doprowadzić do nawiązania stosunków umownych, włącznie z porozumieniami.

2. Porozumienia zawarte na szczeblu Wspólnoty są realizowane zgodnie z procedurami i praktykami właściwymi dla pracodawców i pracowników oraz

Państw Członkowskich, albo w sprawach objętych art. 137, na wspólny wniosek stron – sygnatariuszy, na mocy decyzji Rady podjętej na wniosek Komisji.

Rada stanowi kwalifikowaną większością głosów, o ile odnośne porozumienie nie zawiera jednego lub więcej postanowień, dla których zgodnie z art. 137 ust. 2 wymagana jest jednogłośnie.

Artykuł 140

Mając na względzie osiągnięcie celów określonych w art. 136 i nie naruszając innych postanowień niniejszego Traktatu, Komisja zachęca do współpracy między Państwami Członkowskimi i ułatwia koordynację ich działań we wszystkich dziedzinach polityki socjalnej przewidzianych w niniejszym Rozdziale, w szczególności w sprawach dotyczących:

- zatrudnienia,
- prawa pracy i warunków pracy,
- kształcenia i doskonalenia zawodowego,
- ubezpieczeń społecznych,
- zapobiegania wypadkom i chorobom zawodowym,
- higieny pracy,
- prawa do zrzeszania się oraz zawierania umów zbiorowych między pracodawcami i pracownikami.

W tym celu Komisja działa w ścisłym porozumieniu z Państwami Członkowskimi, prowadząc badania, udzielając opinii i organizując konsultacje, zarówno w sprawach problemów wewnętrznych poszczególnych krajów, jak i problemów interesujących organizacje międzynarodowe.

Przed przedłożeniem opinii przewidzianych w niniejszym artykule Komisja zasięga opinii Komitetu Ekonomiczno-Społecznego.

Artykuł 141

1. Każde Państwo Członkowskie zapewni zastosowanie zasady jednakowego wynagrodzenia mężczyzn i kobiet za jednakową pracę lub pracę o tej samej wartości.

2. W rozumieniu niniejszego artykułu za „wynagrodzenie” należy uważać zwykle uposażenie podstawowe lub minimalne i wszelkie inne korzyści świadczone w gotówce lub naturze, które pracownik otrzymuje od swego pracodawcy bezpośrednio lub pośrednio w związku ze swoim zatrudnieniem.

Równość wynagrodzenia, bez dyskryminacji ze względu na płeć, oznacza:

- a) że wynagrodzenie za tę samą pracę, obliczane na podstawie akordu, będzie ustalone w oparciu o jednakową jednostkę wymiaru;

b) że wynagrodzenie za pracę, obliczane na podstawie czasu pracy, będzie jednakowe dla tego samego stanowiska pracy.

3. Rada, działając zgodnie z procedurą przedstawioną w art. 251 i po zasięgnięciu opinii Komitetu Ekonomiczno–Społecznego, podejmuje środki mające na celu zastosowanie zasady jednakowych możliwości i jednakowego traktowania mężczyzn i kobiet w sprawach zatrudnienia i zawodowych, włącznie z zasadą jednakowego wynagrodzenia za jednakową pracę lub pracę o jednakowej wartości.

4. W celu zapewnienia w praktyce pełnej równości między mężczyznami i kobietami w życiu zawodowym, zasada jednakowego traktowania nie ogranicza Państw Członkowskich w utrzymaniu lub wprowadzeniu szczególnych środków w celu ułatwienia płci reprezentowanej mniej liczebnie prowadzenia działalności zawodowej lub w celu zapobieżenia lub zrekompensowania utrudnień w karierze zawodowej.

Artykuł 142

Państwa Członkowskie będą dążyć do utrzymania istniejącej równowagi w dziedzinie płatnych urlopów.

Artykuł 143

Komisja rokrocznie opracowuje sprawozdanie o postępach w osiągnięciu celów, ustalonych w art. 136, włącznie z sytuacją demograficzną we Wspólnocie. Sprawozdanie to przedkłada Parlamentowi Europejskiemu, Radzie oraz Komitetowi Ekonomiczno–Społecznemu.

Parlament Europejski może wezwać Komisję do opracowania sprawozdań w sprawie szczególnych zagadnień dotyczących sytuacji społecznej.

Artykuł 144

Po konsultacji z Parlamentem Europejskim Rada powołuje Komitet Ochrony Socjalnej o charakterze konsultacyjnym, celem rozwoju współpracy w dziedzinie ochrony socjalnej między Państwami Członkowskimi a Komisją. Do zadań Komitetu należy:

- śledzenie rozwoju sytuacji socjalnej i polityk ochrony socjalnej w Państwach Członkowskich i we Wspólnocie;
- rozwijanie wymiany informacji, doświadczeń i dobrych praktyk pomiędzy Państwami Członkowskimi oraz między nimi a Komisją;
- sporządzanie sprawozdań, formułowanie opinii i podejmowanie innych prac w zakresie swych kompetencji, na wniosek Rady, Komisji lub z własnej inicjatywy, bez uszczerbku dla postanowień art. 207.

Wypełniając swój mandat, Komitet nawiązuje odpowiednie kontakty z partnerami społecznymi.

Każde Państwo Członkowskie oraz Komisja mianują po dwóch członków Komitetu.

Artykuł 145

W swym rocznym sprawozdaniu dla Parlamentu Europejskiego Komisja poświęca odrębny rozdział poświęcony sytuacji społecznej we Wspólnocie.

Parlament Europejski może zwrócić się do Komisji o przygotowanie sprawozdań poświęconych szczególnym problemom związanym z sytuacją społeczną.

R o z d z i a ł 2

Europejski Fundusz Socjalny

Artykuł 146

W celu zwiększenia możliwości zatrudnienia pracowników w ramach wspólnego rynku i przyczynienia się w ten sposób do podniesienia poziomu życia, na podstawie poniższych przepisów ustanawia Europejski Fundusz Socjalny; jego zadaniem jest ułatwianie zatrudnienia pracowników i zwiększanie ich geograficznej i zawodowej mobilności wewnątrz Wspólnoty oraz ułatwianie im dostosowywania się do zmian w przemyśle i systemach produkcyjnych, zwłaszcza poprzez szkolenie i readaptację zawodową.

Artykuł 147

Funduszem zarządza Komisja.

W wykonywaniu tego zadania Komisja jest wspomagana przez komitet, któremu przewodniczy członek Komisji, a składający się z przedstawicieli rządów, związków zawodowych i organizacji pracodawców.

Artykuł 148

Rada, działając zgodnie z procedurą określoną w art. 189 c i po zasięgnięciu opinii Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Komitetów Regionów, podejmuje decyzje wykonawcze dotyczące Europejskiego Funduszu Socjalnego.

R o z d z i a ł 3

Oświata, kształcenie zawodowe i młodzież

Artykuł 149

1. Wspólnota przyczynia się do podnoszenia poziomu oświaty, zachęcając Państwa Członkowskie do współpracy i, jeśli to konieczne, wspierając i uzupełniając ich działalność, jednocześnie całkowicie respektując odpowiedzialność

b) że wynagrodzenie za pracę, obliczane na podstawie czasu pracy, będzie jednakowe dla tego samego stanowiska pracy.

3. Rada, działając zgodnie z procedurą przedstawioną w art. 251 i po zasięgnięciu opinii Komitetu Ekonomiczno–Społecznego, podejmuje środki mające na celu zastosowanie zasady jednakowych możliwości i jednakowego traktowania mężczyzn i kobiet w sprawach zatrudnienia i zawodowych, włącznie z zasadą jednakowego wynagrodzenia za jednakową pracę lub pracę o jednakowej wartości.

4. W celu zapewnienia w praktyce pełnej równości między mężczyznami i kobietami w życiu zawodowym, zasada jednakowego traktowania nie ogranicza Państw Członkowskich w utrzymaniu lub wprowadzeniu szczególnych środków w celu ułatwienia płci reprezentowanej mniej liczebnie prowadzenia działalności zawodowej lub w celu zapobieżenia lub zrekompensowania utrudnień w karierze zawodowej.

Artykuł 142

Państwa Członkowskie będą dążyć do utrzymania istniejącej równowagi w dziedzinie płatnych urlopów.

Artykuł 143

Komisja rokrocznie opracowuje sprawozdanie o postępach w osiągnięciu celów, ustalonych w art. 136, włącznie z sytuacją demograficzną we Wspólnocie. Sprawozdanie to przedkłada Parlamentowi Europejskiemu, Radzie oraz Komitetowi Ekonomiczno–Społecznemu.

Parlament Europejski może wezwać Komisję do opracowania sprawozdań w sprawie szczególnych zagadnień dotyczących sytuacji społecznej.

Artykuł 144

Po konsultacji z Parlamentem Europejskim Rada powołuje Komitet Ochrony Socjalnej o charakterze konsultacyjnym, celem rozwoju współpracy w dziedzinie ochrony socjalnej między Państwami Członkowskimi a Komisją. Do zadań Komitetu należy:

- śledzenie rozwoju sytuacji socjalnej i polityk ochrony socjalnej w Państwach Członkowskich i we Wspólnocie;
- rozwijanie wymiany informacji, doświadczeń i dobrych praktyk pomiędzy Państwami Członkowskimi oraz między nimi a Komisją;
- sporządzanie sprawozdań, formułowanie opinii i podejmowanie innych prac w zakresie swych kompetencji, na wniosek Rady, Komisji lub z własnej inicjatywy, bez uszczerbku dla postanowień art. 207.

Wypełniając swój mandat, Komitet nawiązuje odpowiednie kontakty z partnerami społecznymi.

Każde Państwo Członkowskie oraz Komisja mianują po dwóch członków Komitetu.

Artykuł 145

W swym rocznym sprawozdaniu dla Parlamentu Europejskiego Komisja poświęca odrębny rozdział poświęcony sytuacji społecznej we Wspólnocie.

Parlament Europejski może zwrócić się do Komisji o przygotowanie sprawozdań poświęconych szczególnie problemom związanym z sytuacją społeczną.

R o z d z i a ł 2

Europejski Fundusz Socjalny

Artykuł 146

W celu zwiększenia możliwości zatrudnienia pracowników w ramach wspólnego rynku i przyczynienia się w ten sposób do podniesienia poziomu życia, na podstawie poniższych przepisów ustanawia Europejski Fundusz Socjalny; jego zadaniem jest ułatwianie zatrudnienia pracowników i zwiększanie ich geograficznej i zawodowej mobilności wewnątrz Wspólnoty oraz ułatwianie im dostosowywania się do zmian w przemyśle i systemach produkcyjnych, zwłaszcza poprzez szkolenie i readaptację zawodową.

Artykuł 147

Funduszem zarządza Komisja.

W wykonywaniu tego zadania Komisja jest wspomagana przez komitet, któremu przewodniczy członek Komisji, a składający się z przedstawicieli rządów, związków zawodowych i organizacji pracodawców.

Artykuł 148

Rada, działając zgodnie z procedurą określoną w art. 189 c i po zasięgnięciu opinii Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Komitetów Regionów, podejmuje decyzje wykonawcze dotyczące Europejskiego Funduszu Socjalnego.

R o z d z i a ł 3

Oświata, kształcenie zawodowe i młodzież

Artykuł 149

1. Wspólnota przyczynia się do podnoszenia poziomu oświaty, zachęcając Państwa Członkowskie do współpracy i, jeśli to konieczne, wspierając i uzupełniając ich działalność, jednocześnie całkowicie respektując odpowiedzialność

Państw Członkowskich za treści nauczania, organizację systemów oświatowych i ich różnorodność kulturową i językową.

2. Działalność Wspólnoty ma na celu:

- rozwój europejskiego wymiaru oświaty, zwłaszcza poprzez nauczanie i rozpowszechnianie języków Państw Członkowskich;
- popieranie wymiany studentów i nauczycieli, między innymi poprzez zachęcanie do uznawania na uczelniach dyplomów i okresów studiów;
- spieranie współpracy pomiędzy instytucjami oświatowymi;
- rozwój wymiany informacji i doświadczeń w kwestiach wspólnych dla systemów oświatowych Państw Członkowskich;
- popieranie rozwoju wymiany młodzieży i wymiany instruktorów społeczno-oświatowych;
- popieranie rozwoju kształcenia zaocznego.

3. Wspólnota i Państwa Członkowskie sprzyjają współpracy z krajami trzecimi i właściwymi organizacjami międzynarodowymi w dziedzinie oświaty, a zwłaszcza z Radą Europy.

4. W celu przyczynienia się do osiągania celów wymienionych w niniejszym artykule, Rada:

- działając zgodnie z procedurą określoną w art. 251, po zasięgnięciu opinii Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, stosuje inspirowane działania, z wyłączeniem jakiegokolwiek harmonizacji ustaw i innych przepisów Państw Członkowskich;
- działając kwalifikowaną większością głosów, na wniosek Komisji, wydaje zalecenia.

Artykuł 150

1. Wspólnota realizuje politykę kształcenia zawodowego, wspierającą i uzupełniającą działalność Państw Członkowskich, jednocześnie w pełni respektując odpowiedzialność Państw Członkowskich, jednocześnie w pełni respektuje odpowiedzialność Państw Członkowskich za treści i organizację kształcenia zawodowego.

2. Działalność Wspólnoty ma na celu:

- ułatwienie przystosowania się do zmian w przemyśle, zwłaszcza poprzez szkolenie i readaptację zawodową;
- podnoszenie poziomu kształcenia zawodowego początkowego i ustawicznego w celu ułatwiania integracji zawodowej i reintegracji na rynku pracy;
- ułatwianie dostępu do szkolenia zawodowego i popieranie mobilności instruktorów i uczniów, zwłaszcza młodzieży;

- inspirowanie współpracy w zakresie szkolenia pomiędzy instytucjami oświatowymi lub instytucjami szkolenia zawodowego a przedsiębiorstwami;
- rozwój wymiany informacji i doświadczeń w kwestiach wspólnych dla systemów szkoleniowych Państw Członkowskich.

3. Wspólnota i Państwa Członkowskie sprzyjają współpracy z krajami trzecimi i właściwymi organizacjami międzynarodowymi w zakresie szkolenia zawodowego.

4. Rada, działając zgodnie z procedurą określoną w art. 251 i po zasięgnięciu opinii Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Komitetu Regionów, podejmuje działania na rzecz osiągnięcia celów wymienionych w niniejszym artykule, z wyłączeniem jakiegokolwiek harmonizacji ustaw i innych przepisów Państw Członkowskich.

TYTUŁ XII

KULTURA

Artykuł 151

1. Wspólnota przyczynia się do rozkwitu kultur Państw Członkowskich, respektując ich narodową i regionalną różnorodność, jednocześnie uwypuklając wspólne dziedzictwo kulturowe.

2. Działalność Wspólnoty ma na celu inspirowanie Państwami Członkowskimi i, jeśli to konieczne, wspieranie i uzupełnianie ich działań w następujących dziedzinach:

- podnoszenia poziomu wiedzy oraz upowszechniania kultury i historii europejskich;
- zachowania i ochrony dziedzictwa kulturowego o znaczeniu europejskim;
- niekomercyjnej wymiany kulturalnej;
- twórczości artystycznej i literackiej w tym także audiowizualnej .

3. Wspólnota i Państwa Członkowskie sprzyjają współpracy z krajami trzecimi i właściwymi organizacjami międzynarodowymi w dziedzinie kultury, w szczególności z Radą Europy.

4. W działaniach podejmowanych na podstawie pozostałych postanowień niniejszego Traktatu, w szczególności w celu poszanowania i wspierania różnorodności kultur, Wspólnota bierze pod uwagę aspekty kulturalne.

5. W celu przyczyniania się do osiągnięcia zadań wymienionych w niniejszym artykule, Rada:

- działając zgodnie z procedurą określoną w art. 251 i po zasięgnięciu opinii Komitetu Regionów, stosuje działania pobudzające, z wyłączeniem jakiegokolwiek harmonizacji ustaw i innych przepisów Państw Członkowskich. W toku procedur określonych w art. 251 Rada działa jednomyślnie;
- działając jednomyślnie, na wniosek Komisji, wydaje zalecenia.

TYTUŁ XIII

OCHRONA ZDROWIA

Artykuł 152

1. Wysoki poziom ochrony ludzkiego zdrowia zapewnia się poprzez formułowanie i wprowadzanie w życie wszystkich polityk i działań Wspólnoty.

Działalność Wspólnot, która uzupełnia polityki krajowe jest ukierunkowana na poprawę zdrowia publicznego, zapobieganie chorobom ludzi oraz usuwanie źródeł zagrożenia dla zdrowia ludzkiego. Działania takie obejmują walkę z wielkimi epidemiami, wspieranie badań nad ich przyczynami i sposobami przenoszenia, a także informację oświatę w zakresie zdrowia.

Wspólnota uzupełnia działania podejmowane przez Państwa Członkowskie w celu ograniczenia szkód dla zdrowia wynikających z używania narkotyków, włączając w to informacje i zapobieganie.

2. Wspólnota zachęca do współpracy między Państwami Członkowskimi w dziedzinach określonych w niniejszym artykule i w razie konieczności udziela wsparcia dla ich działań.

Państwa Członkowskie, w porozumieniu z Komisją, koordynują swoje polityki i programy w dziedzinach wymienionych w ust. 1. Komisja, pozostając w ścisłym kontakcie z państwami Członkowskimi, może podejmować każdą inicjatywę użyteczną dla wspierania takiej koordynacji.

3. Wspólnota i Państwa Członkowskie sprzyjają współpracy z krajami trzecimi i właściwymi organizacjami międzynarodowymi w dziedzinie ochrony zdrowia.

4. Rada, działając zgodnie z procedurą określoną w art. 251 i po porozumieniu z Komitetem Ekonomiczno-Społecznym oraz Komitetem Regionów, przyczynia się do osiągnięcia celów określonych w niniejszym artykule, podejmując:

- a) środki ustanawiające wysokie standardy jakości i bezpieczeństwa organów oraz substancji pochodzenia ludzkiego, krwi i pochodnych krwi; środki te nie mogą uniemożliwiać Państwom Członkowskim w utrzymaniu lub wprowadzaniu bardziej rygorystycznych środków ochronnych.

- b) na zasadzie wyjątku od art. 37, środki weterynaryjne i fitosanitaryjne, których bezpośrednim celem jest ochrona zdrowia publicznego;
- c) środki mające na celu ochronę i poprawę zdrowia ludzkiego, z wyłączeniem jakiejkolwiek harmonizacji ustaw oraz przepisów Państw Członkowskich.

Rada, działając większością kwalifikowaną na wniosek Komisji, może także wydać zalecenia, służące celom określonym w niniejszym artykule.

5. Działania Wspólnoty w dziedzinie zdrowia publicznego w pełni respektują obowiązki Państw Członkowskich w zakresie organizacji i świadczenia w zakresie ochrony zdrowia i opieki medycznej. W szczególności, środki określone w ustępie 4a nie wpływają na krajowe postanowienia, dotyczące oddawania lub wykorzystywania w celach medycznych organów i krwi.

TYTUŁ XIV

OCHRONA KONSUMENTA

Artykuł 153

1. W celu wspierania interesów konsumentów oraz zapewnienia wysokiego poziomu ich ochrony, Wspólnota przyczynia się do ochrony zdrowia, bezpieczeństwa i interesów ekonomicznych konsumentów, oraz do promowania ich prawa do informacji, kształcenia i organizowania się dla ochrony ich interesów.

2. Wymagania ochrony konsumenta są brane pod uwagę podczas określania i wprowadzania w życie innych polityk i działań Wspólnoty.

3. Wspólnota przyczynia się do osiągnięcia celów określonych w ust. 1 poprzez:

- a) środki podejmowane na podstawie art. 95 w ramach ustanawiania rynku wewnętrznego;
- b) środki wspierające, uzupełniające i nadzorujące politykę realizowaną przez Państwa Członkowskie.

4. Rada działając zgodnie z procedurą określoną w art. 251 i po zasięgnięciu opinii Komitetu Ekonomiczno-Społecznego podejmuje środki określone w ust. 3 pkt. 3b.

5. Środki podjęte na podstawie ust. 4 nie stoją na przeszkodzie żadnemu Państwu Członkowskiemu w utrzymaniu lub wprowadzaniu ostrzejszych środków ochronnych. Takie środki muszą być zgodne z niniejszym Traktatem. Komisja winna być o nich powiadomiona.

INFRASTRUKTURA TRANSEUROPEJSKA

Artykuł 154

1. Mając na celu przyczynienie się do osiągnięcia celów określonych w art. 14 i 158 oraz umożliwienie obywatelom Unii, osobom kierującym gospodarką, regionalnym i lokalnym wspólnotom czerpania pełnych korzyści z ustanowienia obszaru bez granic wewnętrznych, Wspólnota działa na rzecz ustanowienia i rozwoju infrastruktury transeuropejskiej w dziedzinie transportu, telekomunikacji i energetyki.

2. W ramach systemu wolnych i konkurencyjnych rynków działalność Wspólnoty będzie zmierzać do wspierania wzajemnych połączeń i współdziałania operacyjnego infrastruktur krajowych, jak również dostępu do nich. W szczególności bierze ona pod uwagę konieczność połączenia wysp, regionów zamkniętych i peryferyjnych z centralnymi regionami Wspólnoty.

Artykuł 155

1. W celu realizacji zadań wymienionych w art. 154, Wspólnota:

- wypracuje serię wytycznych dotyczących celów, priorytetów i ogólnych kierunków działań przewidzianych w sferze infrastruktury transeuropejskiej; wytyczne te winny wskazywać projekty będące przedmiotem wspólnego zainteresowania;
- podejmuje wszelkie środki, które mogą okazać się konieczne dla współdziałania operacyjnego infrastruktury, zwłaszcza z dziedziny standaryzacji norm technicznych;
- może wspierać projekty będące przedmiotem wspólnego zainteresowania Państw Członkowskich, wskazane w ramach wytycznych, wymienionych w pierwszym myślniku, w szczególności poprzez badanie wykonalności, gwarancje kredytowe lub subwencje stopy procentowej; Wspólnota może też współuczestniczyć, poprzez Fundusz Spójności ustanowiony na podstawie art. 161, w finansowaniu szczegółowych projektów w Państwach Członkowskich w dziedzinie infrastruktury transportu.

W działaniach tych Wspólnota bierze pod uwagę potencjalną efektywność ekonomiczną projektów.

2. Państwa Członkowskie, w porozumieniu z Komisją, koordynują między sobą polityki realizowane na płaszczyźnie krajowej, które mogą mieć zasadnicze znaczenie dla osiągnięcia celów określonych w artykule 154. Komisja, w ścisłej współpracy z Państwami Członkowskimi, może podejmować wszelkie pozytywne inicjatywy wspierające taką koordynację.

3. Wspólnota może postanowić o podjęciu z krajami trzecimi w celu wspierania projektów będących przedmiotem wspólnego zainteresowania i w celu zapewnienia współdziałania operacyjnego infrastruktury.

Artykuł 156

Wytyczne i inne środki, wymienione w art. 155 ust. 1 są uchwalane przez Radę, działającą zgodnie z procedurą określoną w art. 251 i po zasięgnięciu opinii Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów.

Wytyczne i projekty będące przedmiotem wspólnego zainteresowania, odnoszące się do terytorium Państwa Członkowskiego, wymagają zgody tego Państwa Członkowskiego.

TYTUŁ XVI

PRZEMYSŁ

Artykuł 157

1. Wspólnota i Państwa Członkowskie zapewniają istnienie warunków niezbędnych do konkurencyjności przemysłu Wspólnoty.

W tym celu, zgodnie z systemem wolnych i konkurencyjnych rynków, ich działania winny zmierzać do:

- przyspieszania dostosowywania się przemysłu do zmian strukturalnych;
- tworzenia warunków sprzyjających inicjatywom i rozwojowi przedsiębiorczości w całej Wspólnocie, zwłaszcza małych i średnich przedsiębiorstw;
- tworzenia warunków sprzyjających współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami;
- zachęcania do lepszego wykorzystania potencjału przemysłowego polityki innowacyjnej, badań i rozwoju technologii.

2. Państwa Członkowskie, konsultują się wzajemnie i koordynują swoją działalność, jeśli jest to konieczne, utrzymując kontakty z Komisją. Komisja może podejmować wszelkie pożyteczne inicjatywy na rzecz takiej koordynacji.

3. Wspólnota przyczynia się do osiągnięcia celów określonych w ust.1 przez polityki i działania, które prowadzi na podstawie innych przepisów niniejszego Traktatu. Rada, stanowiąc zgodnie z procedurą określoną w art.251 i po konsultacji z Komitetem Ekonomiczno-Społecznym, może zdecydować o szczegółowych środkach przeznaczonych do wspierania działań prowadzonych przez Państwa Członkowskie, dla osiągnięcia celów określonych w ust.1.

Niniejszy Tytuł nie stanowi podstawy do wprowadzenia przez Wspólnotę jakiegokolwiek środka, który mogłyby powodować zakłócenia konkurencji bądź

obejmować postanowienia dotyczące podatków lub odnoszące się do praw i interesów pracowniczych.

TYTUŁ XVII

SPÓJNOŚĆ EKONOMICZNA I SPOŁECZNA

Artykuł 158

W celu wspierania swojego wszechstronnego harmonijnego rozwoju, Wspólnota rozwija i kontynuuje działania zmierzające do wzmacniania jej spójności ekonomicznej i społecznej.

W szczególności Wspólnota dąży do zmniejszenia różnic w poziomie rozwoju poszczególnych regionów i zmniejszenia zacofania regionów oraz wysp mających najmniej korzystne warunki, włączając regiony wiejskie.

Artykuł 159

Państwa Członkowskie prowadzą i koordynują swoje polityki gospodarcze w taki sposób, by osiągnąć również cele określone w art. 158. Przy formułowaniu i realizacji polityk Wspólnoty oraz tworzeniu rynku wewnętrznego winno się uwzględnić cele określone w art. 158 i przyczyniać się do ich osiągnięcia. Wspólnota wspomaga również osiągnięcie tych celów przez działania podejmowane przez fundusze strukturalne (Europejski Fundusz Gwarancji i Ukierunkowania Rolnictwa Sekcja Ukierunkowania, Europejski Fundusz Socjalny, Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego), Europejski Bank Inwestycyjny i inne istniejące instrumenty finansowe.

Komisja składa co trzy lata sprawozdania Parlamentowi Europejskiemu, Radzie, Komitetowi Ekonomiczno-Społecznemu i Komitetowi Regionów z postępu w osiągnięciu spójności ekonomicznej i społecznej oraz ze sposobów w jakich przyczyniły się do tego różne środki przewidziane w niniejszym artykule. Jeżeli jest to konieczne, sprawozdania mogą zawierać odpowiednie propozycje.

Jeśli okażą się niezbędne działania szczególne poza funduszami i bez uszczerbku dla środków przyjętych w ramach innych polityk Wspólnoty, działania te mogą być uchwalone przez Radę, stanowiącą zgodnie z procedurą określoną w art. 251 i po konsultacji z Komitetem Ekonomiczno-Społecznym oraz Komitetem Regionów.

Artykuł 160

Celem Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego jest pomaganie przy wyrównywaniu podstawowych dysproporcji regionalnych Wspólnoty poprzez uczestnictwo w rozwoju i w dostosowaniu strukturalnym regionów o niskim stopniu rozwoju oraz w przekształcaniu upadających regionów przemysłowych.

Artykuł 161

Nie naruszając art. 162 Rada, działając jednomyślnie na wniosek Komisji, po uzyskaniu zgody Parlamentu Europejskiego i po zasięgnięciu opinii Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, określa zadania, cele priorytetowe i organizację funduszy strukturalnych, mogącą prowadzić do grupowania środków finansowych funduszy. Rada, działając zgodnie z tą samą procedurą, określa również dla nich ogólne zasady i przepisy niezbędne do zapewnienia ich skuteczności oraz koordynacji działalności funduszy oraz między nimi a istniejącymi instrumentami finansowymi.

Fundusz Spójności, utworzony przez Radę zgodnie z tą samą procedurą, wnosi wkład finansowy na rzecz realizacji projektów dotyczących środowiska i infrastruktury transeuropejskiej w zakresie infrastruktury transportu.

Od 1 stycznia 2001 r. Rada działa większością kwalifikowaną, po uzyskaniu uprzedniej zgody Parlamentu Europejskiego i po zasięgnięciu opinii Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Komitetu Regionów, o ile do tego czasu zostanie zawarte międzyinstytucjonalne porozumienie w sprawie perspektyw finansowych na lata 2007–2013; w innym przypadku procedura wymieniona wyżej będzie stosowana z chwilą zawarcia takiego porozumienia.

Artykuł 162

Decyzje wykonawcze dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego podejmuje Rada, działająca zgodnie z procedurą określoną w art. 251 i po zasięgnięciu opinii Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów.

W odniesieniu do Europejskiego Funduszu Gwarancji i Ukierunkowania Rolnictwa – Sekcji Ukierunkowania i Europejskiego Funduszu Socjalnego, nadal mają zastosowanie odpowiednio artykuły 37 i 148.

TYTUŁ XVIII

BADANIA I ROZWÓJ TECHNICZNY

Artykuł 163

1. Celem Wspólnoty jest wzmocnienie podstaw naukowych i technicznych przemysłu Wspólnoty i sprzyjanie większej jego konkurencyjności na płaszczyźnie międzynarodowej, jednocześnie wspomagając działalność badawczą uznaną za niezbędną na podstawie innych rozdziałów niniejszego Traktatu;

2. W tym celu Wspólnota na całym swoim obszarze wspomaga przedsiębiorstwa w tym małe i średnie, ośrodki badawcze i uczelnie, w ich wysiłkach badawczych i rozwijaniu techniki na najwyższym poziomie; wspomaga ich działania na rzecz wzajemnej współpracy, dążąc do umożliwienia tym przedsiębiorstwom

pełnego wykorzystania potencjału rynku wewnętrznego, zwłaszcza poprzez udostępnianie krajowych rynków zamówień publicznych, określanie wspólnych norm i usuwanie przeszkód prawnych i fiskalnych stojących na drodze tej współpracy.

3. Wszelkie działania Wspólnoty w zakresie badań i rozwoju technicznego, wynikające z niniejszego Traktatu, łącznie z programami pokazowymi, będą podejmowane i realizowane zgodnie z postanowieniami niniejszego Tytułu.

Artykuł 164

W dążeniu do tych celów, Wspólnota podejmuje następujące działania, uzupełniające działalność Państw Członkowskich:

- a) realizowanie programów badawczych, rozwoju technologicznego i doświadczalnych poprzez wspieranie współpracy z i między przedsiębiorstwami, ośrodkami badawczymi i szkołami wyższymi;
- b) popieranie współpracy w zakresie badań, rozwoju technologicznego i programów pokazowych między Wspólnotą;
- c) rozpowszechnianie i optymalizację wyników działalności Wspólnoty w dziedzinie badań, rozwoju technologii i programów pokazowych;
- d) stymulowanie szkolenia i przemieszczania się naukowców we Wspólnocie.

Artykuł 165

1. Wspólnota i Państwa Członkowskie koordynują swoje działania w zakresie badań i rozwoju technicznego, tak by zapewnić wzajemną spójność polityk krajowych z polityką Wspólnoty.

2. W ścisłej współpracy z Państwami Członkowskimi Komisja może podejmować wszelkie pożyteczne inicjatywy wspierające koordynację wymienioną w ust. 1.

Artykuł 166

1. Rada, działając zgodnie z procedurą określoną w art. 251, po zasięgnięciu opinii Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, uchwała wieloletni program ramowy, obejmujący wszystkie działania Wspólnoty.

Program ramowy:

- ustala cele naukowo-techniczne, które winny być osiągnięte przez działania przewidziane w art. 164, i określa istotne priorytety;
- wytycza ogólne kierunki tych działań;
- ustala maksymalną, ogólną kwotę i szczegółowe zasady finansowego uczestnictwa Wspólnoty w programie ramowym i stosowne wkłady do poszczególnych rodzajów działalności.

2. Program ramowy jest dostosowywany lub uzupełniany w miarę rozwoju sytuacji.

3. Program ramowy jest realizowany przez szczegółowe programy rozwijane w ramach poszczególnych rodzajów działalności. Każdy program szczegółowy określa dokładne zasady jego wprowadzenia, ustala czas jego trwania i przewiduje środki uznawane za konieczne. Suma kwot uznawanych za konieczne, ustalona w programach szczegółowych, nie może przekroczyć ogólnej, maksymalnej kwoty ustalonej dla programu ramowego i każdej działalności.

4. Rada, działając kwalifikowaną większością, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, uchwała programy szczegółowe.

Artykuł 167

W celu realizacji wieloletniego programu ramowego Rada:

- ustala zasady udziału w nim przedsiębiorstw, ośrodków badawczych i szkół wyższych;
- ustala zasady upowszechniania wyników badań.

Artykuł 168

Podczas realizacji wieloletniego programu ramowego mogą być podjęte decyzje o ustanowieniu programów uzupełniających, przewidujących udział tylko niektórych Państw Członkowskich, które będą ich finansować, zależnie od ewentualnego udziału Wspólnoty.

Rada uchwała zasady dotyczące programów uzupełniających, szczególnie co do upowszechniania wiedzy i dostępu do nich pozostałych Państw Członkowskich.

Artykuł 169

Podczas realizacji wieloletniego programu ramowego Wspólnota może postanowić, za zgodą zainteresowanych Państw Członkowskich, o jej udziale w programach badawczo-rozwojowych podjętych przez kilka Państw Członkowskich, łącznie z uczestnictwem w strukturach tworzonych w celu wykonania tych programów.

Artykuł 170

Podczas realizacji wieloletniego programu ramowego Wspólnota może postanowić o podjęciu współpracy z krajami trzecimi i organizacjami międzynarodowymi, w zakresie badań, rozwoju technologicznego i programów pokazowych.

Szczegółowe zasady dotyczące takiej współpracy mogą być przedmiotem umów pomiędzy Wspólnotą i stronami trzecimi, negocjowanych i zawieranych zgodnie z art. 300.

Artykuł 171

Wspólnota może tworzyć wspólne przedsięwzięcia lub dowolne inne struktury niezbędne do skutecznego realizowania badań, rozwoju technologicznego i programów pokazowych Wspólnoty.

Artykuł 172

Rada, działając większością kwalifikowaną, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, uchwała postanowienia, o których mowa w art. 171.

Rada, działając zgodnie z procedurą określoną w art. 251 i po zasięgnięciu opinii Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, uchwała postanowienia wymienione w art. 167, 168 i 169. Uchwalenie programów uzupełniających wymaga zgody zainteresowanych Państw Członkowskich.

Artykuł 173

Na początku każdego roku Komisja przesyła sprawozdanie Parlamentowi Europejskiemu i Radzie. Sprawozdanie winno zawierać informacje dotyczące działań w zakresie badań, rozwoju technologicznego i upowszechniania rezultatów osiągniętych w roku ubiegłym, a także program pracy na rok bieżący.

TYTUŁ XIX

ŚRODOWISKO NATURALNE

Artykuł 174

1. Polityka Wspólnoty dotycząca środowiska naturalnego winna przyczyniać się do osiągnięcia następujących celów:

- zachowania, ochrony i poprawy stanu środowiska naturalnego;
- ochrony zdrowia człowieka;
- rozważnego i racjonalnego wykorzystywania zasobów naturalnych;
- wspierania, na płaszczyźnie międzynarodowej, działań dotyczących rozwiązywania regionalnych lub światowych problemów środowiska naturalnego.

2. Polityka Wspólnoty dotycząca środowiska naturalnego winna zmierzać do osiągnięcia wysokiego poziomu jego ochrony, z uwzględnieniem różnorodności sytuacji w różnych regionach Wspólnoty. Opiera się na zasadzie przezorności i zasadach podejmowania działań zapobiegawczych, przy czym priorytet winny mieć takie, które służą likwidacji szkód w środowisku u źródła oraz na zasadzie pokrywania kosztów przez sprawcę szkód.

W tym kontekście działania harmonizujące, które odpowiadają wymogom środowiska naturalnego zawierają, gdzie jest to konieczne, klauzulę zabezpieczającą, zezwalającą Państwom Członkowskim na podejmowanie środków tymczasowych z pozaekonomicznych przyczyn środowiskowych, podlegających procedurze kontrolnej Wspólnoty.

3. Wypracowując swoją politykę w zakresie środowiska naturalnego Wspólnota bierze pod uwagę:

- dostępne dane naukowo–techniczne;
- warunki środowiska naturalnego w różnych regionach Wspólnoty;
- potencjalne zyski i koszty działań lub ich braku;
- gospodarczy i społeczny rozwój Wspólnoty jako całości i zrównoważony rozwój jej regionów.

4. W ramach swoich kompetencji Wspólnota i Państwa Członkowskie współpracują z krajami trzecimi i właściwymi organizacjami międzynarodowymi. Ustalenia co do współpracy Wspólnoty mogą być przedmiotem porozumień między Wspólnotą i zainteresowanymi stronami trzecimi, negocjowanych i zawieranych zgodnie z art. 300.

Poprzedni akapit nie narusza uprawnień Państw Członkowskich do prowadzenia negocjacji w ramach organów międzynarodowych i zawierania umów międzynarodowych.

Artykuł 175

1. Rada, działając zgodnie z procedurą określoną w art. 251 i po zasięgnięciu opinii Komitetu Ekonomiczno–Społecznego i Komitetu Regionów, decyduje, jakie działania mają zostać podjęte przez Wspólnotę dla osiągnięcia celów wymienionych w art. 174.

2. W drodze wyjątku od procedury podejmowania uchwał, przewidzianej w ust. 1 i nie naruszając art. 95, działając jednomyślnie, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i Komitetu Ekonomiczno–Społecznego oraz Komitetu Regionów, Rada uchwała:

- a) przepisy co do zasady o charakterze fiskalnym;
- b) środki wpływające na:
 - zagospodarowanie przestrzenne;
 - zarządzanie ilościowe zasobami wodnymi, w sposób bezpośredni lub pośredni wpływające na dostępność tych zasobów;
 - przeznaczenie gruntów, z wyjątkiem zarządzania odpadami;

- c) środki wpływające odczuwalnie na wybór Państwa Członkowskiego między różnymi źródłami energii i ogólną strukturę jego zaopatrzenia energetycznego.

Rada, stanowiąc na warunkach przewidzianych w ust.1, może określić te kwestie przewidziane w niniejszym paragrafie, co do których decyzje powinny być podejmowane kwalifikowaną większością głosów.

3. W pozostałych dziedzinach Rada uchwała programy ogólnych działań, określające cele priorytetowe, działając zgodnie z procedurą określoną w art. 251 i po zasięgnięciu opinii Komitetu Ekonomiczno–Społecznego i Komitetów Regionów.

Rada, działając zgodnie z zasadami przewidzianymi w ust. 1 lub ust. 2, zależnie od przypadku, podejmuje środki konieczne do realizacji tych programów.

4. Bez uszczerbku dla niektórych działań o charakterze wspólnotowym Państwa Członkowskie finansują i realizują politykę w dziedzinie środowiska naturalnego.

5. Nie naruszając zasady, że płaci sprawca zanieczyszczeń, jeżeli działanie oparte na postanowieniach ust. 1 pociąga koszty uznane przez władze publiczne Państwa Członkowskiego za nieproporcjonalne, Rada w dokumencie określającym takie działanie umieszcza odpowiednie postanowienia w formie:

- tymczasowego zmniejszenia kosztów i/lub
- wsparcia finansowego z Funduszu Spójności, ustanowionego zgodnie z art. 161.

Artykuł 176

Środki ochronne uchwalone zgodnie z art. 175 nie mogą uniemożliwiać żadnemu Państwu Członkowskiemu w stosowaniu lub wprowadzaniu ostrzejszych środków ochronnych. Środki te muszą być zgodne z niniejszym Traktatem. Winna być o nich powiadomiona Komisja.

TYTUŁ XX

WSPÓŁPRACA W DZIEDZINIE ROZWOJU

Artykuł 177

1. Polityka Wspólnoty w dziedzinie współpracy na rzecz rozwoju winna uzupełniać polityki realizowane przez Państwa Członkowskie i wspierać:

- stały rozwój gospodarczo–społeczny krajów rozwijających się, a w szczególności najmniej rozwinięte wśród nich;

- płynną i stopniową integrację krajów rozwijających się z gospodarką światową;
- walkę z ubóstwem w krajach rozwijających się.

2. Polityka Wspólnoty w tej dziedzinie przyczynia się do osiągnięcia ogólnego celu rozwoju i konsolidacji demokracji, oraz poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności.

3. Wspólnota i Państwa Członkowskie respektują zobowiązania i biorą pod uwagę cele zatwierdzone w ramach Organizacji Narodów Zjednoczonych i innych stosownych organizacji międzynarodowych.

Artykuł 178

Wspólnota bierze pod uwagę cele ustalone w art. 177 w prowadzonych przez nią politykach, mogących wywrzeć wpływ na kraje rozwijające się.

Artykuł 179

1. Nie naruszając pozostałych postanowień niniejszego Traktatu, Rada, działając zgodnie z procedurą określoną w art. 251, podejmuje środki konieczne do realizacji celów określonych w art. 177. Takie środki mogą przyjmować formę wieloletnich programów.

2. Europejski Bank Inwestycyjny bierze udział, na warunkach ustalonych w jego Statucie, w realizacji środków określonych w ust. 1.

3. Postanowienia niniejszego artykułu nie naruszają współpracy z krajami Afryki, Karaibów i Pacyfiku w ramach Konwencji ACP–WE.

Artykuł 180

1. Wspólnota i Państwa Członkowskie koordynują swoje polityki dotyczące rozwoju i konsultują się wzajemnie co do swych programów pomocy, także w ramach organizacji międzynarodowych i podczas międzynarodowych konferencji. Mogą one podejmować wspólne działania. Państwa Członkowskie przyczyniają się, o ile jest to konieczne, do realizacji programów pomocy Wspólnoty.

2. Komisja może podejmować wszelkie pożyteczne inicjatywy wspierające koordynację określoną w ust. 1.

Artykuł 181

W zakresie swoich odpowiednich kompetencji Wspólnota i Państwa Członkowskie współpracują z krajami trzecimi i właściwymi organizacjami międzynarodowymi. Ustalenia, dotyczące współpracy Wspólnoty, mogą być przedmiotem umów między Wspólnotą i stronami trzecimi, negocjowanych i zawieranych zgodnie z art. 300.

Poprzedni ustęp nie narusza uprawnień Państw Członkowskich do prowadzenia negocjacji w ramach organów międzynarodowych i zawierania umów międzynarodowych.

TYTUŁ XXI

WSPÓŁPRACA Z KRAJAMI TRZECIMI

Artykuł 181a

1. Nie naruszając innych postanowień niniejszego Traktatu, a w szczególności dotyczących Tytułu XX, Wspólnota prowadzi w ramach swych kompetencji współpracę gospodarczą, finansową i techniczną z trzecimi krajami; działania uzupełniają te, które są prowadzone przez Państwa Członkowskie oraz winny być zgodne z polityką rozwoju Wspólnoty.

Polityka Wspólnoty w tym zakresie przyczynia się do realizacji głównego celu rozwoju i konsolidacji demokracji oraz reguł prawnych i respektowania praw człowieka i fundamentalnych swobód.

2. Rada, działając kwalifikowaną większością, na wniosek Komisji i po skonsultowaniu się z Parlamentem Europejskim, podejmuje działania konieczne do realizowania postanowień ust. 1. Rada działa jednomyślnie w celu połączenia porozumień wymienionych w art. 310 oraz porozumień, zawartych z krajami, które są kandydatami do przystąpienia do Unii.

3. W ramach swych kompetencji, Wspólnota i Państwa Członkowskie współpracują z trzecimi krajami oraz kompetentnymi organizacjami międzynarodowymi. Ustalenia odnośnie współpracy w ramach Wspólnoty mogą być przedmiotem umów pomiędzy Wspólnotą a zainteresowanymi stronami; umowy są negocjowane i zawierane zgodnie z art. 300.

Pierwszy akapit nie powinien naruszać kompetencji Państw Członkowskich do prowadzenia negocjacji z instytucjami międzynarodowymi i do zawierania umów międzynarodowych.

W końcowym Akcie Konferencji w Nicei załączono też deklarację w sprawie art. 181a o następującej treści:

Konferencja potwierdza, że nie naruszając innych postanowień Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską, pomoc odnośnie bilansu płatniczego krajów trzecich znajduje się poza zakresem treści art. 181a niniejszego Traktatu.

C Z Ę Ś Ć IV

STOWARZYSZENIE KRAJÓW I TERYTORIÓW ZAMORSKICH

Artykuł 182

Państwa Członkowskie zgadzają się stowarzyszyć ze Wspólnotą kraje i terytoria pozaeuropejskie, które utrzymują szczególne stosunki z Belgią, Francją, Włochami, Holandią i Zjednoczonym Królestwem. Te kraje i terytoria (dalej zwane „krajami i terytoriami”) są wymienione w załączniku II do niniejszego Traktatu.

Celem stowarzyszenia jest popieranie gospodarczego i społecznego rozwoju krajów i terytoriów oraz ustanowienie ścisłych stosunków gospodarczych między nimi i Wspólnotą.

Zgodnie z zasadami określonymi w preambule do niniejszego Traktatu, stowarzyszenie winno przede wszystkim umożliwić wspieranie interesów i dobrobytu mieszkańców tych krajów i terytoriów, w celu doprowadzenia ich do rozwoju gospodarczego, społecznego i kulturalnego, do którego dążą.

Artykuł 183

Cele stowarzyszenia są następujące:

1. Państwa Członkowskie będą stosowały w wymianie handlowej z krajami i terytoriami taki sam system, jaki stosują między sobą na podstawie niniejszego Traktatu.

2. Każdy kraj lub terytorium stosuje w wymianie handlowej z Państwami Członkowskimi oraz innymi krajami europejskimi system, z którym łączą go szczególne stosunki.

3. Państwa Członkowskie uczestniczą w inwestycjach koniecznych dla rozwoju tych krajów i terytoriów.

4. W zakresie inwestycji finansowanych przez Wspólnotę, udział w przetargach i dostawach będzie otwarty na równych zasadach dla wszystkich osób fizycznych i prawnych Państwa Członkowskiego albo jednego z krajów i terytoriów.

5. Prawo prowadzenia działalności gospodarczej przez obywateli i przedsiębiorstwa w stosunkach między Państwami Członkowskimi oraz krajami i terytoriami jest regulowane przez przepisy i procedury określone w Rozdziale o swobodzie działalności gospodarczej, na zasadzie niedyskryminacji, o ile nie podjęto specjalnych postanowień na podstawie art. 187.

Artykuł 184

1. Cła na towary importowane z krajów i terytoriów do Państw Członkowskich są zakazane, zgodnie z zakazem stosowania ceł między Państwami Członkowskimi na podstawie przepisów niniejszego Traktatu.

2. Przy imporcie do krajów lub terytoriów, cła na towary pochodzące z Państw Członkowskich oraz z innych krajów lub terytoriów są zakazane, zgodnie z postanowieniami art. 25

3. Kraje i terytoria mogą jednakże nakładać cła, które odpowiadają potrzebom ich rozwoju i przemysłowienia albo jako cła skarbowe zasilające ich budżet.

Cła wymienione w poprzednim ustępie nie mogą przekroczyć poziomu ceł przekładanych na importowane produkty z Państw Członkowskich, z którymi dany kraj lub terytorium utrzymuje specjalne stosunki.

4. Ust. 2 nie dotyczy tych krajów lub terytoriów, które stosują już taryfy celne oparte na zasadzie niedyskryminacji na podstawie szczególnych zobowiązań międzynarodowych, którymi są związane.

5. Wprowadzenie lub jakakolwiek zmiana ceł nakładanych na towary importowane do krajów i terytoriów nie mogą prowadzić do powstania formalnej lub faktycznej, bezpośredniej lub pośredniej dyskryminacji między towarami importowanymi z różnych Państw Członkowskich.

Artykuł 185

Jeżeli w wyniku zastosowania art. 184 ust. 1 wysokość ceł na towary pochodzące z państwa trzeciego przy wwozie do danego kraju lub terytorium może spowodować zmianę kierunku obrotów handlowych ze szkodą dla jednego z Państw Członkowskich, to ostatnie może wnioskować do Komisji o zaproponowania innym Państwom Członkowskim wprowadzenia środków niezbędnych do położenia kresu tej sytuacji.

Artykuł 186

Z zastrzeżeniem przepisów dotyczących zdrowia publicznego, bezpieczeństwa i porządku publicznego, swoboda przepływu pracowników z krajów i terytoriów do Państw Członkowskich oraz z Państw Członkowskich do krajów i terytoriów zostanie uregulowana poprzez zawarcie umów, które wymagać będą jednomysłnej zgody wszystkich Państw Członkowskich.

Artykuł 187

Rada, działając jednomyslnie, w oparciu o doświadczenia uzyskane w ramach stowarzyszenia krajów i terytoriów zamorskich oraz zasady ustanowione w niniejszym Traktacie, ustanowi przepisy dotyczące szczegółowych zasad oraz procedury stowarzyszenia krajów i terytoriów zamorskich.

Artykuł 188

Postanowienia artykułów 182 do 187 mają zastosowanie do Grenlandii, z zastrzeżeniem szczególnych przepisów dotyczących Grenlandii, zawartych w specjalnym protokole o szczególnych ustaleniach dla Grenlandii, załączonym do niniejszego Traktatu.

C Z Ę Ś Ć V
ORGANY WSPÓLNOTY

TYTUŁ I
PRZEPISY DOTYCZĄCE INSTYTUCJI

R o z d z i a ł 1

Instytucje

Sekcja 1 – Parlament Europejski

Artykuł 189

Parlament Europejski, składający się z przedstawicieli narodów Państw Członkowskich Wspólnoty, wykonuje funkcje ustalone w niniejszym Traktacie.

Liczba członków Parlamentu Europejskiego nie przekracza 732.

Artykuł 190

1. Przedstawiciele narodów państw zjednoczonych we Wspólnocie wchodzący w skład Parlamentu Europejskiego, są wybierani w powszechnych wyborach bezpośrednich.

2. Liczba przedstawicieli wybieranych w poszczególnych państwach jest następująca: Austria – 21, Belgia – 25, Dania – 16, Finlandia – 16, Francja – 87, Grecja – 25, Hiszpania – 64, Holandia – 31, Irlandia – 15, Luksemburg – 6, Niemcy 99, Portugalia – 25, Szwecja – 22, Włochy – 87, Wielka Brytania – 87.

(Protokół w sprawie rozszerzenia Unii Europejskiej, załączony do Traktatu Nicejskiego stanowi, że z dniem 1 stycznia 2004 r. poszczególne państwa będą posiadać w Parlamencie Europejskim następującą liczbę miejsc: RFN – 99, Francja, Wielka Brytania i Włochy po 72, Hiszpania – 50, Holandia – 25, Belgia, Grecja i Portugalia po 22, Szwecja – 18, Austria – 17, Dania i Finlandia po 13, Irlandia – 12, Luksemburg – 6.

Z kolei Deklaracja «tzw. anex II», załączona do Traktatu Nicejskiego stanowi, że z chwilą wejścia do UE nowych państw, poszczególne państwa będą posiadać w Parlamencie Europejskim następującą liczbę miejsc: RFN – 99, Francja, Wlk. Brytania i Włochy po 72, Hiszpania i Polska po 50, Rumunia – 33, Holandia – 25, Belgia – 22, Czechy, Grecja, Portugalia i Węgry po 20, Szwecja – 18, Bułgaria i Austria po 17, Dania, Finlandia i Słowacja po 13, Litwa i Irlandia po 12, Łotwa – 8, Słowenia – 7, Cypr, Estonia i Luksemburg po 6, Malta – 5.).

W przypadku dokonania zmian w niniejszym ustępie liczba przedstawicieli wybranych w każdym Państwie Członkowskim musi zapewniać odpowiednią reprezentację narodów Państw Zjednoczonych we Wspólnocie.

3. Przedstawiciele są wybierani na okres pięciu lat.

4. Parlament Europejski przygotowuje projekty powszechnych, bezpośrednich wyborów zgodnie z jednolitą procedurą dla wszystkich Państw Członkowskich lub zgodnie z zasadami wspólnymi dla wszystkich Państw Członkowskich.

Rada, działając jednomyślnie, po uzyskaniu zgody Parlamentu Europejskiego, który podejmuje decyzję większością głosów, ustala właściwe przepisy, które są zalecane Państwom Członkowskim do przyjęcia zgodnie z postanowieniami konstytucyjnymi.

5. Parlament Europejski określa status i ogólne warunki wykonywania funkcji przez jego członków, po uzyskaniu opinii Komisji i aprobaty Rady stanowiącej kwalifikowaną większością głosów. Wszelkie przepisy lub warunki odnoszące się do opodatkowania obecnych lub byłych członków wymagają jednomyślności Rady.

Artykuł 191

Partie polityczne na płaszczyźnie europejskiej stanowią istotny czynnik integracyjny wewnątrz Unii. Przyczyniają się one do formowania europejskiej świadomości i wyrażania woli politycznej obywateli Unii.

Rada, działając zgodnie z procedurą ustaloną w art. 251, ustanawia rozporządzenia regulujące działalność partii politycznych na szczeblu europejskim, a w szczególności przepisy regulujące ich finansowanie.

Artykuł 192

W zakresie przewidzianym niniejszym Traktatem Parlament Europejski uczestniczy w procesie prowadzącym do uchwalania aktów Wspólnoty, wykonując swoje uprawnienia zgodnie z procedurami określonymi w artykułach 251 i 252 oraz udzielając zgody lub wyrażając opinie doradcze.

Parlament Europejski, działając większością swoich członków, może zwracać się do Komisji o przedkładanie wszelkich stosownych wniosków dotyczących zagadnień, co do których uważa się, że jest potrzebny akt Wspólnoty w celu realizacji niniejszego Traktatu.

Artykuł 193

W ramach wykonywania swych funkcji Parlament Europejski, na wniosek jednej czwartej swoich członków, może ustanowić tymczasowy komitet śledczy do badania, bez naruszania uprawnień nadanych niniejszym Traktatem innym instytucjom lub organom, ewentualnych wykroczeń lub niewłaściwego funkcjonowania instytucji Wspólnoty, z wyjątkiem przypadków, kiedy powyższe zarzucane fakty są rozpatrywane przez sąd i tak długo, dopóki postępowanie sądowe.

Tymczasowy komitet śledczy przestaje istnieć z chwilą złożenia sprawozdania.

Szczegółowe przepisy regulujące wykonywanie prawa kontroli są ustalane za wspólną zgodą Parlamentu Europejskiego, Rady i Komisji.

Artykuł 194

Wszyscy obywatele Unii i wszystkie osoby fizyczne lub prawne, zamieszkałe lub posiadające swoją siedzibę zarejestrowaną w Państwie Członkowskim, mają prawo zgłaszania, pojedynczo lub razem z innymi obywatelami lub osobami, petycji do Parlamentu Europejskiego w sprawach objętych zakresem działalności Wspólnoty i dotyczących ich bezpośrednio.

Artykuł 195

1. Parlament Europejski mianuje Rzecznika Praw Obywatelskich (Ombudsmana) wyposażonego w prawo przyjmowania skarg od wszystkich obywateli Unii lub osób fizycznych i prawnych mieszkających lub posiadających swoją siedzibę zarejestrowaną w Państwie Członkowskim, które dotyczą przypadków niewłaściwego zarządzania działaniami instytucji lub organów Wspólnoty, z wyjątkiem Trybunału Sprawiedliwości i Sądu Pierwszej Instancji pełniących swoje funkcje sędziowskie.

Zgodnie ze swoimi obowiązkami Rzecznik Praw Obywatelskich przeprowadza dochodzenie, które uważa za uzasadnione, z własnej inicjatywy lub na podstawie skarg przedstawionych mu bezpośrednio lub przez posła Parlamentu Europejskiego, z wyjątkiem przypadków, gdy domniemane fakty są lub były przedmiotem postępowania sądowego. Jeżeli Rzecznik Praw Obywatelskich stwierdza przypadek niewłaściwego zarządzania działaniami, przedstawia sprawę danej instytucji, która w ciągu trzech miesięcy informuje go o swoim stanowisku. Następnie Rzecznik Praw Obywatelskich przedstawia sprawozdanie Parlamentowi Europejskiemu i zainteresowanej instytucji. Osoba, która skierowała skargę, jest informowana o wyniku powyższego dochodzenia.

Rzecznik Praw Obywatelskich przedstawia Parlamentowi Europejskiemu roczne sprawozdanie z rezultatów przeprowadzanych przez niego dochodzeń.

2. Rzecznik Praw Obywatelskich jest mianowany po każdych wyborach do Parlamentu Europejskiego na okres jego kadencji. Rzecznik może być mianowany na kolejną kadencję.

Rzecznik Praw Obywatelskich może zostać odwołany przez Trybunał Sprawiedliwości na wniosek Parlamentu Europejskiego, jeżeli przestał spełniać już warunki niezbędne do wykonywania jego funkcji lub jeżeli dopuścił się poważnego uchybienia.

3. Rzecznik Praw Obywatelskich jest całkowicie niezależny w wykonywaniu swych funkcji. W trakcie wykonywania nie powinien on zwracać się o instrukcje ani też nie przyjmować instrukcji od nikogo. Rzecznik Praw Obywatelskich nie

może, w trakcie swojej kadencji, podejmować żadnej innej działalności zawodowej, odpłatnej lub nieodpłatnej.

4. Parlament Europejski, po uzyskaniu opinii Komisji oraz za zgodą Rady, działając kwalifikowaną większością głosów, ustala przepisy i ogólne zasady regulujące wykonywanie obowiązków Rzecznika Praw Obywatelskich.

Artykuł 196

Parlament Europejski odbywa coroczną sesję. Zbiera się z mocy prawa w drugi wtorek marca.

Na żądanie większości członków, na wniosek Rady lub Komisji, Parlament Europejski może zebrać się na sesji nadzwyczajnej.

Artykuł 197

Parlament Europejski wybiera spośród swych członków Przewodniczącego i Prezydium.

Członkowie Komisji mogą brać udział we wszystkich posiedzeniach Parlamentu Europejskiego i muszą być na ich żądanie wysłuchani w imieniu Komisji.

Komisja udziela odpowiedzi ustnie lub pisemnie na każde pytanie postawione przez Parlament Europejski lub jego członków.

Rada jest wysłuchiwana przez Parlament Europejski z zachowaniem warunków ustalonych w regulaminie wewnętrznym.

Artykuł 198

O ile niniejszy Traktat nie stanowi inaczej, Parlament Europejski podejmuje uchwały bezwzględną większością oddanych głosów.

Regulamin Parlamentu Europejskiego określa wymogi quorum.

Artykuł 199

Parlament Europejski uchwała swój regulamin większością głosów jego członków.

Dokumenty Parlamentu Europejskiego są publikowane zgodnie z zasadami określonymi w tym regulaminie.

Artykuł 200

Parlament Europejski odbywa dyskusję na publicznym posiedzeniu nad ogólnym corocznym sprawozdaniem przedstawionym mu przez Komisję.

Artykuł 201

Jeżeli zostanie zgłoszony wniosek o uchwalenie wotum nieufności dla Komisji ze względu na jej działalność, Parlament Europejski może wypowiedzieć się w tej kwestii w głosowaniu jawnym nie wcześniej niż w trzy dni po jego zgłoszeniu.

Jeżeli wniosek o wotum nieufności zostanie uchwalony większością 2/3 oddanych głosów, reprezentujących większość członków Parlamentu Europejskiego, wszyscy członkowie Komisji podają się do dymisji. Prowadzą oni nadal sprawy bieżące do czasu zastąpienia ich zgodnie z art. 214. W takim przypadku kadencja członków Komisji mianowanych na ich miejsce kończy się z dniem, w którym skończyłaby się kadencja członków Komisji ustępującej w całości.

Sekcja II – Rada

Artykuł 202

Dla zapewnienia realizacji celów określonych w niniejszym Traktacie i zgodnie z jego postanowieniami Rada:

- zapewnia koordynację ogólnej polityki gospodarczej Państw Członkowskich;
- posiada prawo podejmowania uchwał;
- przekazuje Komisji w uchwalonych przez siebie aktach kompetencje do wykonywania przepisów, które Rada wydaje. Rada może określić sposoby wykonywania tych uprawnień. Rada może ponadto zastrzec sobie prawo do samodzielnego, w sytuacjach szczególnych, wykonywania tych uprawnień. Procedura ta musi być zgodna z zasadami i przepisami określonymi wcześniej przez Radę, działającą jednomyślnie na wniosek Komisji po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego.

Artykuł 203

Rada składa się z przedstawicieli każdego Państwa Członkowskiego na szczeblu ministerialnym, upoważnionych do zaciągania zobowiązań w imieniu rządu tego Państwa Członkowskiego.

Urząd Przewodniczącego jest sprawowany kolejno przez każde Państwo Członkowskie Rady, przez sześć miesięcy, w porządku ustalonym przez Radę, działającą na zasadzie jednomyślności.

Artykuł 204

Rada jest zwoływana przez Przewodniczącego, z jego inicjatywy lub na wniosek jednego z jej członków, lub Komisji.

Artykuł 205

1. O ile niniejszy Traktat nie stanowi inaczej, Rada podejmuje uchwałę większością głosów członków.

2. Jeżeli dla podjęcia uchwały wymagana jest kwalifikowana większość, poszczególnym członkom Rady, przysługuje następująca liczba głosów:

Austria	4
Belgia.	5
Dania	3
Finlandia	3
Francja	10
Hiszpania	8
Holandia	5
Grecja	5
Irlandia	3
Niemcy	10
Luksemburg.	2
Portugalia	5
Szwecja.	4
Wielka Brytania	10
Włochy	10

Akty uważa się za uchwalone, jeżeli uzyskały co najmniej:

- 62 głosy za, jeżeli zgodnie z niniejszym Traktatem uchwalenie aktu następuje na wniosek Komisji;
- 62 głosy za, oddane przez przedstawicieli co najmniej dziesięciu państw, w innych przypadkach.

(Na podstawie Protokołu w sprawie rozszerzenia UE, załączonego do Traktatu Nicejskiego, z dniem 1 I 2005 r. poszczególne dotychczasowe Państwa Członkowskie podczas stosowania procedury głosowania ważonego będą posiadać następującą liczbę głosów: Francja, RFN, Wielka Brytania i Włochy po 29, Hiszpania – 27, Holandia – 13, Belgia, Grecja i Portugalia po 12, Austria i Szwecja po 10, Dania, Finlandia i Irlandia po 7, Luksemburg – 4.

Akty Rady uważać się będzie za uchwalone, jeżeli uzyskają one co najmniej 170 głosów za, reprezentujących co najmniej większość członków, o ile będą one uchwalone na wniosek Komisji;

W innych przypadkach uchwalenie przez Radę aktów będzie wymagać co najmniej 170 głosów za, reprezentujących co najmniej dwie trzecie członków.

Na podstawie deklaracji (tzw. aneksu II) załączonej do Traktatu Nicejskiego, poszczególne Państwa Członkowskie – po przyjęciu nowych państw do UE – podczas stosowania procedury głosowania ważonego będą posiadać następującą liczbę

głosów: Francja. RFN, Wielka Brytania i Włochy po 29, Hiszpania i Polska po 27, Rumunia – 14, Holandia – 13, Belgia, Czechy, Grecja, Portugalia i Węgry po 12, Austria, Bułgaria i Szwecja po 10, Dania, Finlandia, Irlandia, Litwa i Słowacja po 7, Cypr, Estonia, Luksemburg, Łotwa i Słowenia po 4, Malta – 3.

Akty Rady będą uważane za uchwalone, jeżeli uzyskają one co najmniej 258 głosów za, reprezentujących co najmniej większość członków, o ile będą one uchwalone na wniosek Komisji.

W innych przypadkach uchwalenie przez Radę aktów będzie wymagać co najmniej 258 głosów za, reprezentujących co najmniej dwie trzecie członków).

3. Wstrzymanie się od głosu członków obecnych lub reprezentowanych przez innych członków nie stanowią przeszkody przy podjęciu uchwały wymagającej jednomyślności.

(Na podstawie wspomnianej wyżej Deklaracji do Traktatu Nicejskiego od 1 I 2005 r. będzie istniał ust. 4 art. 205 o następującej treści:

Kiedy uchwała będzie podjęta przez Radę większością kwalifikowaną, wówczas każdy członek Rady może domagać się sprawdzenia, czy powyższa większość kwalifikowana reprezentuje co najmniej 62% ludności UE. W przypadku, gdyby wymóg ten nie został spełniony, będzie uważać się, że uchwała nie została podjęta.

Artykuł 206

W głosowaniu każdy członek Rady może prezentować co najwyżej jednego z pozostałych członków.

Artykuł 207

1. Komitet, składający się ze Stałych Przedstawicieli Państw Członkowskich, odpowiada za przygotowanie prac Rady i wykonywanie zadań przydzielonych mu przez Radę. Komitet może podejmować decyzje proceduralne w sprawach przewidzianych w regulaminie Rady.

2. Radę wspomaga Sekretariat Generalny, kierowany przez Sekretarza Generalnego, Wysokiego Przedstawiciela do spraw Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa wspomaganego przez Zastępcę Sekretarza Generalnego, który odpowiada za pracę Sekretariatu Generalnego. Sekretarza Generalnego i Zastępcę Sekretarza Generalnego mianuje Rada, działając kwalifikowaną większością głosów.

Rada określa organizację Sekretariatu Generalnego.

3. Rada przyjmuje swój własny regulamin.

W celu stosowania art. 255 ust. 3, Rada określa w tym regulaminie warunki powszechnego dostępu do dokumentów Rady. Dla celów niniejszego ustępu, Rada

określa przypadki w których będzie uznana za działającą w charakterze ustawodawcy, w celu umożliwienia większego dostępu do dokumentów w tych sprawach, zachowując jednocześnie efektywność procesu podejmowania decyzji. W każdym przypadku, gdy Rada działa w charakterze ustawodawcy, wyniki głosowań i uzasadnienia głosowania oraz oświadczenia złożone do protokołu są jawne.

Artykuł 208

Rada może zażądać od Komisji podjęcia wszelkich działań, jakie uzna za niezbędne w celu osiągnięcia wspólnych celów i przedstawienia jej wszelkich stosownych propozycji.

Artykuł 209

Rada, po zasięgnięciu opinii Komisji, określa status prawny komitetów przewidzianych w niniejszym Traktacie.

Artykuł 210

Rada, działając kwalifikowaną większością, ustala uposażenia, dodatki i emerytury Przewodniczącego i członków Komisji oraz sędziów, rzeczników generalnych i Sekretarza Trybunału Sprawiedliwości oraz członków i sekretarza Sądu Pierwszej Instancji. Ustala ona także, kwalifikowaną większością, wszelkie należności płatne zamiast wynagrodzenia.

Sekcja III – Komisja

Artykuł 211

W celu zapewnienia sprawnego funkcjonowania i rozwoju wspólnego rynku, Komisja spełnia następujące zadania:

- czuwa nad stosowaniem postanowień niniejszego Traktatu, jak również uchwał podjętych przez instytucje na jego podstawie;
- udziela zaleceń i opinii w sprawach określonych w niniejszym Traktacie, o ile Traktat wyraźnie przewiduje taką możliwość albo jeżeli Komisja uważa to za niezbędne;
- ma własne kompetencje w zakresie podejmowania uchwał i współuczestniczy w wypracowywaniu środków podejmowanych przez Radę i Parlament Europejski;
- wypełnia zadania przekazane jej przez Radę w zakresie wykonywania przepisów przez nią ustanowionych.

Artykuł 212

Komisja publikuje corocznie, nie później niż na miesiąc przed otwarciem sesji Parlamentu Europejskiego, ogólne sprawozdanie z działalności Wspólnot.

Artykuł 213

1. Komisja składa się z 20 członków, wybieranych ze względu na ich ogólne kwalifikacje i których niezależność nie budzi wątpliwości.

Liczba członków Komisji może być zmieniona przez Radę, działającą jednomyślnie.

Członkami Komisji mogą zostać wyłącznie obywatele Państw Członkowskich.

W skład Komisji musi wchodzić przynajmniej po jednym obywatelu Państwa Członkowskiego, nie może jednak do niej wchodzić więcej niż dwóch członków posiadających obywatelstwo tego samego Państwa.

(Art. 4 do Protokołu w sprawie rozszerzenia UE, załączony do Traktatu Nicejskiego stanowi, że z dniem 1 stycznia 2005 r. ust. 1 art. 213 będzie obowiązywać w następującej wersji:

1. Członkowie Komisji są wybierani ze względu na ich ogólne kwalifikacje, a ich niezależność nie może budzić wątpliwości.

Komisja składa się po jednym obywatelu z każdego Państwa Członkowskiego.

Liczba członków Komisji może zostać zmieniona przez Radę działającą jednomyślnie.

Z chwilą rozszerzenia się UE do 27 Państw Członkowskich ustęp powyższy będzie obowiązywał w następującej wersji:

1. Członkowie Komisji są wybierani ze względu na ich ogólne kwalifikacje, a ich niezależność nie może budzić wątpliwości.

Liczba członków Komisji będzie mniejsza niż liczba Państw Członkowskich. Członkowie Komisji będą wybierani na zasadzie rotacji, bazując na zasadzie równości; w tym celu Rada uchwali przepisy wykonawcze, działając jednomyślnie.

Liczba członków Komisji będzie ustalona przez Radę, działającą jednomyślnie.

Jednocześnie art. 4 powyższego Protokołu stanowi, że nowa wersja ust. 1 art. 213 będzie obowiązywać z chwilą objęcia funkcji przez Komisję po przystąpieniu do UE dwudziestego siódmego Państwa Członkowskiego.

Rada, działając jednomyślnie, po podpisaniu traktatu akcesyjnego przez dwudzieste siódme Państwo Członkowskie, ustali:

- liczbę członków Komisji;
- przepisy wykonawcze dotyczące systemu rotacyjnego, bazującego na zasadzie równości, zawierającego wszystkie kryteria i reguły niezbędne do

określenia składu kolejnych kolegiów na podstawie następujących kryteriów:

- a) Państwa Członkowskie będą traktowane na równej stopie, jeśli chodzi o ustalanie kolejności, jak i czasu kadencji ich obywateli jako członków Komisji; w rezultacie różnica między ogólną liczbą kadencji obywateli Państw Członkowskich nie może być większa niż o jedną;
- b) zgodnie z ust. a, każdy następny skład winien być tak skomponowany, by właściwie oddawał rangę demograficzną i geograficzną wszystkich Państw Członkowskich.

Każde Państwo z chwilą przystąpienia do Unii winno być uprawnione, aby jeden z jego przedstawicieli był członkiem Komisji, aż do czasu wejścia w życie wersji ust. 1, tj. po przystąpieniu do UE dwudziestego siódmego państwa.).

2. Członkowie Komisji, w ogólnym interesie Wspólnoty, są całkowicie niezależni w wykonywaniu swoich obowiązków.

Podczas wykonywania tych obowiązków nie mogą oni starać się o instrukcję ani też przyjmować instrukcji od żadnego rządu lub innego organu. Powstrzymują się od wszelkich czynności nie dających się pogodzić z ich obowiązkami. Wszystkie Państwa Członkowskie zobowiązują się respektować tę zasadę i nie wpływać na członków Komisji podczas wykonywania ich zadań.

Członkowie Komisji nie mogą, w trakcie swojej kadencji, podejmować żadnej innej działalności zawodowej, płatnej ani niepłatnej. Obejmując swoje funkcje składają oni uroczyste przyrzeczenie, że zarówno w trakcie, jak i po upływie kadencji będą respektować wynikające z nich zobowiązania, a zwłaszcza obowiązek uczciwego i rozważnego przyjmowania, po upływie kadencji, pewnych funkcji i korzyści. W razie naruszenia tych zobowiązań Trybunał Sprawiedliwości, na wniosek Rady lub Komisji, może orzec, zależnie od okoliczności, o dymisji danego członka, zgodnie z art. 216, lub pozbawieniu go prawa do emerytury lub innych podobnych korzyści).

Artykuł 214

1. Członkowie Komisji są mianowani na okres pięciu lat, zgodnie z procedurą określoną w ust. 2, z zastrzeżeniem art. 201, jeśli istnieje taka potrzeba.

Ich mandat jest odnawialny.

2. Rządy Państw Członkowskich wyznaczają za wspólną zgodą, osobę, którą zamierzają powołać na stanowisko Przewodniczącego Komisji; nominacja podlega zatwierdzeniu przez Parlament Europejski.

Rządy Państw Członkowskich, w porozumieniu z kandydatem na Przewodniczącego, wyznaczają pozostałe osoby, które zamierzają powołać na stanowisko członków Komisji.

Rada na posiedzeniu szefów państw lub rządów, działając większością kwalifikowaną, wyznacza osobę, którą zamierza powołać na stanowisko Przewodniczącego Komisji; nominacja podlega zatwierdzeniu przez Parlament Europejski.

Rada, działając kwalifikowaną większością głosów, w porozumieniu z kandydatem na Przewodniczącego, ustala liczbę osób, których zamierza powołać na członków Komisji, zgodnie z propozycjami przedstawionymi przez każde Państwo Członkowskie.

Przewodniczący i pozostali członkowie Komisji, wyznaczeni w ten sposób, podlegają łącznie zatwierdzeniu przez Parlament Europejski. Po zatwierdzeniu przez Parlament Europejski Przewodniczący i pozostali członkowie Komisji zostają mianowani przez Radę stanowiącą kwalifikowaną większością głosów.

Artykuł 215

Oprócz normalnej rotacji lub śmierci, członek Komisji kończy pełnienie swej funkcji z chwilą rezygnacji lub dymisji z urzędu.

Tak powstały vacat zajmuje, do końca trwającej kadencji, nowy członek, mianowany za wspólną zgodą rządów Państw Członkowskich. Rada, działając kwalifikowaną większością głosów, może zdecydować, że vacat nie musi być obsadzony.

W przypadku rezygnacji, dymisji z urzędu lub śmierci, stanowisko Przewodniczącego jest obsadzone na pozostały okres danej kadencji. Przy obsadzaniu stanowiska Przewodniczącego stosuje się procedurę określoną w art. 214 ust. 2.

Z wyjątkiem przypadków dymisji z urzędu zgodnie z art. 216, członkowie Komisji pełnią swoje funkcje do chwili ich zastąpienia lub do czasu, gdy Rada zdecyduje zgodnie z postanowieniami ustępu drugiego, że nie trzeba powoływać następcy.

Artykuł 216

Jeżeli którykolwiek z członków Komisji przestał spełniać warunki niezbędne do wykonywania swoich obowiązków lub dopuścił się poważnego uchybienia, Trybunał Sprawiedliwości, na wniosek Rady lub Komisji, może go odwołać.

Artykuł 217

1. Komisja działa pod politycznym przewodnictwem swego Przewodniczącego, który decyduje o jej wewnętrznej strukturze w celu zapewnienia, że będzie działać zgodnie i efektywnie na zasadzie zbiorowej odpowiedzialności.

2. Przewodniczący rozdziela między członków zakres odpowiedzialności nałożony na Komisję. Może on w trakcie kadencji Komisji korygować ten rozdział. Członkowie Komisji wykonują nałożone na nich obowiązki pod kierownictwem Przewodniczącego.

3. Przewodniczący powołuje wiceprzewodniczących spośród jej członków po uzyskaniu zbiorowej aprobaty Komisji.

4. Członek Komisji winien złożyć rezygnację z funkcji na życzenie Przewodniczącego, po uzyskaniu zbiorowej akceptacji Komisji.

Artykuł 218

1. Rada i Komisja konsultują się wzajemnie i ustalają wspólnie metody współpracy.

2. Komisja uchwała swój regulamin w celu zapewnienia, aby zarówno ona, jak i podległe jej organy działały zgodnie z postanowieniami niniejszego Traktatu. Zapewni ona opublikowanie tego regulaminu.

Artykuł 219

Komisja działa na zasadzie większości jej członków, przewidzianych w art. 213.

Posiedzenie Komisji jest prawomocne tylko wówczas, gdy jest obecna liczba członków określona w jej regulaminie.

Sekcja IV – Trybunał Sprawiedliwości

Artykuł 220

Trybunał Sprawiedliwości i Sąd Pierwszej Instancji, każdy w ramach swej jurysdykcji, zapewniają przestrzeganie prawa przy wykładni i stosowaniu niniejszego Traktatu.

Ponadto przy Sądzie Pierwszej Instancji mogą być ustanawiane izby sądowe, zgodnie z warunkami określonymi w art. 225a, w celu wykonywania w pewnych specyficznych dziedzinach sądowych ustanowionych przez niniejszy Traktat.

Artykuł 221

Trybunał Sprawiedliwości składa się po jednym sędzi z każdego Państwa Członkowskiego.

Trybunał Sprawiedliwości orzeka w izbach lub w Wielkiej Izbie (w składzie 11 sędziów – dop. Z.M. D–K.), zgodnie z zasadami ustanowionymi w statucie Trybunału Sprawiedliwości.

W przypadkach przewidywanych przez statut, Trybunał Sprawiedliwości może orzekać na sesjach plenarnych.

Artykuł 222

Trybunał Sprawiedliwości w swej działalności jest wspomagany przez ośmiu rzeczników generalnych. Na życzenie Trybunału Sprawiedliwości Rada, działając jednomyślnie, może zwiększyć liczbę rzeczników generalnych.

Zadaniem rzecznika generalnego jest publiczne przedstawienie, w sposób całkowicie bezstronny i niezależny, umotywowanych stanowisk w sprawach, w których – zgodnie ze statutem Trybunału Sprawiedliwości – wymagane jest jego zaangażowanie.

Artykuł 223

Sędziowie i rzecznicy generalni Trybunału Sprawiedliwości są powoływani spośród osób, których niezależność jest poza wszelkim podejrzeniem i które w swym państwie spełniają warunki wymagane dla powołania na najwyższe stanowiska w sądownictwie lub są powszechnie uznanymi specjalistami w zakresie prawa; są oni powoływani przez rządy Państw Członkowskich za ich wspólną zgodą na okres sześciu lat.

Co trzy lata skład sędziów i rzeczników generalnych ulega częściowemu odnowieniu zgodnie z zasadami ustanowionymi w statucie Trybunału Sprawiedliwości.

Sędziowie wybierają spośród siebie Prezesa Trybunału Sprawiedliwości na okres trzech lat.

Sędziowie i rzecznicy generalni mogą być powoływani na kolejne kadencje.

Trybunał Sprawiedliwości powołuje swego Sekretarza i ustala zakres jego kompetencji.

Trybunał Sprawiedliwości uchwała swoje zasady procedury. Winny one być zaaprobowane przez Radę, działającą kwalifikowaną większością.

Artykuł 224

Sąd Pierwszej Instancji składa się z co najmniej jednego sędziego z każdego Państwa Członkowskiego. Liczba sędziów jest ustalona w statucie Trybunału Sprawiedliwości. Statut ten może stanowić, iż Sąd Pierwszej Instancji jest wspomagany przez rzeczników generalnych.

Członkowie Sądu Pierwszej Instancji są wybierani spośród osób, których niezależność jest poza wszelkim podejrzeniem, i które spełniają warunki wymagane dla powołania ich na wysokie stanowiska w sądownictwie; są oni powoływani przez rządy Państw Członkowskich za ich wspólną zgodą na okres sześciu lat. Co trzy lata ich skład ulega częściowemu odnowieniu. Mogą oni być powoływani na kolejne kadencje.

Sędziowie wybierają spośród siebie Prezesa Sądu Pierwszej Instancji na okres trzech lat. Ustępujący Prezes może być powoływany na kolejne kadencje.

Sąd Pierwszej Instancji powołuje swego Sekretarza i ustala zakres jego kompetencji.

Sąd Pierwszej Instancji uchwała swoje zasady procedury w porozumieniu z Trybunałem Sprawiedliwości. Niniejsze zasady procedury podlegają zatwierdzeniu przez Radę, działającą kwalifikowaną większością.

O ile statut Trybunału Sprawiedliwości nie stanowi inaczej, postanowienia Traktatu odnoszące się do Trybunału stosują się także do Sądu Pierwszej Instancji.

Artykuł 225

1. Sąd Pierwszej Instancji posiada jurysdykcję w zakresie rozpatrywania i orzekania w charakterze pierwszej instancji działań i postępowań wymienionych w artykułach 230, 232, 235, 236 i 238, za wyjątkiem tych, co do których kompetencje posiadają izby sądowe lub zarezerwowanych w statucie dla Trybunału Sprawiedliwości. Statut może upoważnić Trybunał Pierwszej Instancji do posiadania jurysdykcji w zakresie innych kategorii działań i postępowań.

Odwołanie od orzeczenia wydane na podstawie niniejszego ustępu przez Sąd Pierwszej Instancji do Trybunału Sprawiedliwości jest możliwe tylko w zakresie i na warunkach ustalonych w statucie.

2. Sąd Pierwszej Instancji posiada jurysdykcję w zakresie rozpatrywania i orzekania orzeczeń izb sądowych, wydanych na podstawie art. 225a.

Orzeczenia wydane przez Sąd Pierwszej Instancji na podstawie niniejszego ustępu mogą być w drodze wyjątku przedmiotem odwołania do Trybunału Sprawiedliwości na warunkach i w zakresie ustalonych przez statut, kiedy istnieje poważne ryzyko naruszenia jedności lub zawartości prawa Wspólnoty.

3. Sąd Pierwszej Instancji posiada jurysdykcję w zakresie rozpatrywania i orzekania spraw podlegających orzeczeniom wstępnym na podstawie art. 234 w odniesieniu do specyficznych dziedzin ustalonych w statucie.

Gdy Sąd Pierwszej Instancji uzna, że dana sprawa prawdopodobnie narusza jedność lub zawartość prawa Wspólnoty, może on wówczas zwrócić się do Trybunału Sprawiedliwości o wydanie orzeczenia.

Orzeczenia wydane przez Sąd Pierwszej Instancji w sprawach przewidzianych dla orzeczenia wstępnego mogą być przedmiotem rewizji Trybunału Sprawiedliwości na warunkach i w zakresie ustalonych w statucie, kiedy istnieje poważne ryzyko naruszenia jedności lub zawartości prawa Wspólnoty.

Artykuł 225a

Rada, działając jednomyślnie, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i Trybunału lub na żądanie Trybunału Sprawiedliwości i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i Komisji, może tworzyć izby

sądowe w celu rozpatrywania i orzekania w charakterze pierwszej instancji pewnych rodzajów spraw i postępowań w specyficznych dziedzinach.

Decyzja powołująca izbę sądową winna zawierać też przepisy dotyczące organizacji izby i zakres jej jurysdykcji.

Orzeczenia wydane przez izby sądowe mogą być przedmiotem apelacji do Sądu Pierwszej Instancji tylko wówczas, kiedy przewidziane to jest w decyzji powołującej do życia izbę.

Członkowie izb sądowych są powoływani spośród osób, których niezależność jest poza wszelkimi podejrzeniem i które spełniają warunki wymagane dla powoływania na stanowisko sędziowskie. Są oni powoływani przez Radę, działającą jednomyślnie.

Izby sądowe uchwalają swoje zasady procedury w porozumieniu z Trybunałem Sprawiedliwości. Zasady te wymagają zatwierdzenia przez Radę, działającą kwalifikowaną większością.

O ile uchwała powołująca izby sądowe nie przewiduje inaczej, postanowienia Traktatu w zakresie Trybunału Sprawiedliwości i postanowienia statutu Trybunału Sprawiedliwości stosują się także do izb sądowych.

Artykuł 226

Jeżeli Komisja uzna, że dane Państwo Członkowskie nie wypełniło zobowiązań wynikających z niniejszego Traktatu, wydaje ona umotywowaną opinię w tej sprawie, po uprzednim umożliwieniu temu Państwu przedstawienia swego stanowiska.

Jeżeli dane Państwo nie zastosuje się do opinii w terminie określonym przez Komisję, kieruje ona sprawę do Trybunału Sprawiedliwości.

Artykuł 227

Każde Państwo Członkowskie może wnieść sprawę do Trybunału Sprawiedliwości, jeżeli jest zdania, że inne Państwo Członkowskie nie wywiązuje się ze zobowiązań wynikających z niniejszego Traktatu.

Zanim jakiegokolwiek Państwo Członkowskie wnieśli skargę przeciwko innemu Państwu Członkowskiemu o niewywiązywanie się ze zobowiązań wynikających z Traktatu, powinno ono przedstawić sprawę Komisji.

Komisja wydaje w tej sprawie umotywowaną opinię, po uprzednim umożliwieniu zainteresowanemu Państwu możliwości pisemnego i ustnego wypowiedzenia się na ten temat.

Jeżeli Komisja nie wyda opinii w terminie trzech miesięcy od przedstawienia jej sprawy, jej brak nie będzie uniemożliwiał wniesienia sprawy do Trybunału Sprawiedliwości.

Artykuł 228

1. Jeżeli Trybunał Sprawiedliwości stwierdza, że Państwo Członkowskie nie wypełnia zobowiązania wynikającego z niniejszego Traktatu, Państwo to jest obowiązane podjąć konieczne działania celem wykonania orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości.

2. Jeżeli Komisja uzna, że Państwo nie podjęło tych działań po uprzednim stworzeniu temu Państwu możliwości przedstawienia jego uwag, wydaje – wraz z uzasadnieniem – opinię określającą kwestie co do których Państwo to nie zastosowało się do orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości.

Jeżeli Państwo nie podejmie działań niezbędnych do zastosowania się do orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości w terminie określonym przez Komisję, może ona wnieść sprawę do Trybunału Sprawiedliwości. Określa ona wówczas wysokość ryczałtu lub kary pieniężnej, którą ma zapłacić dane Państwo Członkowskie.

Jeżeli Trybunał Sprawiedliwości stwierdza, że dane Państwo Członkowskie nie zastosowało się do jego orzeczenia, może nałożyć na nie ryczałt lub karę pieniężną.

Niniejsza procedura nie narusza art. 227.

Artykuł 229

Rozporządzenia wydane wspólnie przez Parlament Europejski i Radę lub przez Radę, zgodnie z postanowieniami niniejszego Traktatu, mogą przyznawać Trybunałowi Sprawiedliwości pełną jurysdykcję w zakresie sankcji przewidzianych tymi rozporządzeniami.

Artykuł 229a

Bez uszczerbku dla innych postanowień niniejszego Traktatu, Rada, działając jednomyślnie, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamenty Europejskiego, może uchylać przepisy przyznające jurysdykcję w zakresie, w jakim one określają, Trybunałowi Sprawiedliwości w zakresie sporów dotyczących stosowania aktów uchwalonych na podstawie niniejszego Traktatu, które tworzą prawo własności przemysłowej. Rada zaleca niniejsze przepisy Państwom Członkowskim w celu ich przyjęcia zgodnie z ich stosownymi wymaganiami konstytucyjnymi.

Artykuł 230

Trybunał Sprawiedliwości kontroluje zgodność z prawem aktów przyjętych wspólnie przez Parlament Europejski i Radę, aktów Rady, Komisji i EBC innych niż zalecenia i opinie, oraz aktów Parlamentu Europejskiego o skutkach prawnych w stosunku do stron trzecich.

W tym celu posiada on jurysdykcję w sprawach wniesionych przez Państwo Członkowskie, Parlament Europejski i Radę lub Komisję, z powodu braku kompetencji, naruszenia istotnego wymogu proceduralnego, naruszenia niniejszego Traktatu lub jakiegokolwiek przepisu prawa co do jego stosowania, bądź z powodu nadużycia władzy.

Trybunał jest właściwy, na tych samych zasadach, w sprawach wniesionych przez Trybunał Obrachunkowy i EBC w celu ochrony ich uprawnień.

Każda osoba fizyczna lub prawna, na tych samych zasadach, może wszcząć postępowanie przeciwko decyzji, której jest adresatem, lub przeciwko rozstrzygnięciu, które pomimo iż jest w formie rozporządzenia lub decyzji skierowanej do innej osoby, dotyczy jej bezpośrednio i osobiście.

Postępowanie przewidziane niniejszym artykułem wszczyna się w ciągu dwóch miesięcy od dnia publikacji tego aktu lub zawiadomienia o nim powoda, bądź też w przypadku jego nieobecności od dnia, w którym stało mu się to wiadomym.

Artykuł 231

Jeżeli skarga jest zasadna, Trybunał Sprawiedliwości stwierdza zaskarżony akt jako nieważny i niebyły.

W przypadku jednak rozporządzeń Trybunał stwierdza, jeśli uzna to za konieczne, jakie skutki anulowanego rozporządzenia pozostają w mocy.

Artykuł 232

Jeżeli Parlament Europejski, Rada lub Komisja nie podejmą uchwały, naruszając niniejszy Traktat, Państwa Członkowskie lub inne organy Wspólnoty mogą wystąpić do Trybunału Sprawiedliwości z powództwem o stwierdzenie takiego naruszenia.

Skarga ta jest dopuszczalna tylko wtedy, gdy dany organ został uprzednio wezwany do działania. Jeżeli w ciągu dwóch miesięcy od tego wezwania nie zajął on stanowiska, skarga może być wniesiona w ciągu następnych dwóch miesięcy.

Każda osoba fizyczna lub prawna może, na warunkach określonych w powyższych ustępach, wnieść skargę do Trybunału Sprawiedliwości, że organ Wspólnoty nie przesłał jej skierowanego do niej aktu innego niż zalecenie lub opinia.

Trybunał Sprawiedliwości ma jurysdykcję, na tych samych zasadach, w sprawach wniesionych przez EBC w ramach jego kompetencji oraz w sprawach wszczętych przeciwko niemu.

Artykuł 233

Instytucja lub instytucje, których akt został uznany za nieważny lub niepodjęcie go przez nie zostało orzeczone jako niezgodne z niniejszym Traktatem, zobowiązane są do podjęcia działań określonych w orzeczeniu Trybunału.

Zobowiązanie to nie napływa na inne zobowiązania, wynikających z zastosowania art. 288.

Artykuł ten ma zastosowanie także do EBC.

Artykuł 234

Trybunał Sprawiedliwości jest właściwy do wydawania orzeczeń wstępnych dotyczących:

- a) wykładni niniejszego Traktatu;
- b) ważności i wykładni aktów instytucji Wspólnoty oraz EBC;
- c) wykładni statutów organów utworzonych przez Radę, o ile statuty te przewidują taką możliwość.

Jeżeli kwestia taka zostaje podniesiona przed organem sądowym Państwa Członkowskie i jeżeli organ ten uzna, że do wydania orzeczenia w tej kwestii niezbędna jest decyzja, o stosowne postanowienie może on zwrócić się do Trybunału Sprawiedliwości.

Jeżeli kwestia taka zostanie podniesiona w postępowaniu toczącym się przed sądem krajowym, od którego rozstrzygnięcia prawo wewnętrzne nie przewiduje odwołania, taki sąd zobowiązany jest do przedstawienia jej Trybunałowi Sprawiedliwości.

Artykuł 235

Trybunał Sprawiedliwości jest właściwy do rozstrzygania sporów o odszkodowanie za szkody wymienione w art. 288 akapit drugi.

Artykuł 236

Trybunał Sprawiedliwości jest właściwy do rozstrzygania wszelkich sporów między Wspólnotą i jej funkcjonariuszami w granicach i z zachowaniem warunków określonych w Regulaminie Funkcjonariuszy lub w Warunkach Zatrudnienia.

Artykuł 237

Trybunał Sprawiedliwości jest właściwy do rozstrzygania sporów dotyczących:

- a) wykonywania zobowiązań Państw Członkowskich wynikających ze Statutu Europejskiego Banku Inwestycyjnego. Rada Zarządzająca Banku posiada w tym zakresie uprawnienia nadane Komisji na mocy art. 226;
- b) działań podjętych przez Radę Nadzorczą Europejskiego Banku Inwestycyjnego. Każde Państwo Członkowskie, Komisja i Rada Dyrektorów Banku może wnieść powództwo zgodnie z zasadami ustalonymi w art. 230;
- c) działań Rady Dyrektorów Europejskiego Banku Inwestycyjnego. Postępowanie przeciwko tym działaniom może być wszczęte tylko przez

Państwo Członkowskie lub przez Komisję, zgodnie z zasadami ustalonymi w art. 230 i wyłącznie w sprawie naruszenia procedury przewidzianej w art. 21 ust. 2, 5, 6 i 7 statutu Banku.

- d) wywiązywania się przez narodowe banki centralne ze zobowiązań wynikających z niniejszego Traktatu i Statutu ESBC. W tym względzie Rada EBC posiada uprawnienia przyznane Komisji w stosunku do Państw Członkowskich przez art. 226. Jeżeli Trybunał Sprawiedliwości stwierdzi, że narodowy bank centralny nie wywiązał się z jednego ze zobowiązań wynikających z niniejszego Traktatu, bank ten obowiązany jest podjąć niezbędne działania w celu zastosowania się do orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości.

Artykuł 238

Trybunał Sprawiedliwości jest właściwy do orzekania sporów objętych klauzulą arbitrażową zawartą w umowach prawa publicznego lub prywatnoprawnych, zawartych przez Wspólnotę lub w jej imieniu.

Artykuł 239

Trybunał Sprawiedliwości jest właściwy dla orzekania w każdym sporze między Państwami Członkowskimi dotyczący spraw będących przedmiotem niniejszego Traktatu, jeżeli spór taki został mu przekazany na mocy specjalnej umowy.

Artykuł 240

Z zastrzeżeniem kompetencji przyznanych Trybunałowi Sprawiedliwości przez niniejszy Traktat, spory, których stroną jest Wspólnota, nie będą z tego powodu wyłączone spod jurysdykcji sądów lub trybunałów Państw Członkowskich.

Artykuł 241

Pomimo upływu terminu określonego w art. 230 piąty akapit, każda strona w postępowaniu dotyczącym rozporządzenia wydanego wspólnie przez Parlament Europejski i Radę lub rozporządzenia Rady, Komisji lub EBC, może powoływać się na podstawy wymienione w drugim akapicie art. 230, celem wykazania przed Trybunałem Sprawiedliwości niewykonalności tego rozporządzenia.

Artykuł 242

Skargi wniesione przed Trybunał Sprawiedliwości nie powodują zawieszenia aktu. Trybunał Sprawiedliwości może jednak, o ile uzna, że okoliczności tego wymagają, nakazać zawieszenie stosowania zaskarżonego aktu.

Artykuł 243

Trybunał Sprawiedliwości może we wszystkich rozpatrywanych sprawach podjąć niezbędne środki tymczasowe.

Artykuł 244

Orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości mają tytuł wykonawczy na warunkach określonych w art. 256.

Artykuł 245

Statut Trybunału Sprawiedliwości ustalony jest w odrębnym protokole.

Postanowienia Protokołu, za wyjątkiem postanowień zawartych w Tytule I, mogą być zmienione przez Radę działającą jednomyślnie na wniosek Trybunału Sprawiedliwości i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego oraz Komisji, lub na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego oraz Trybunału Sprawiedliwości.

Sekcja V – Trybunał Obrachunkowy

Artykuł 246

Trybunał Obrachunkowy kontroluje rachunki.

Artykuł 247

1. W skład Trybunału Obrachunkowego wchodzi po jednym z każdego z Państw Członkowskich.

2. Członkowie Trybunału Obrachunkowego wybierani są spośród osób, które w swoich krajach wchodzi lub wchodziły w skład zewnętrznych organów kontroli lub posiadają szczególne kwalifikacje do piastowania tego stanowiska. Ich niezależność nie może ulegać wątpliwości.

3. Członkowie Trybunału Obrachunkowego powoływani są na okres sześciu lat. Rada, działając kwalifikowaną większością głosów, po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego, przyjmuje listę członków zgodnie z propozycjami każdego z państw członkowskich. Członkowie Trybunału Obrachunkowego mogą być powołani ponownie.

Wybierają oni spośród swego grona Prezesa Trybunału Obrachunkowego na okres trzech lat. Prezes może zostać wybrany ponownie.

4. W ogólnym interesie Wspólnoty członkowie Trybunału Obrachunkowego są całkowicie niezależni podczas wykonywania swych obowiązków.

Przy wykonywaniu swoich obowiązków nie mogą oni zabiegać o instrukcje ani przyjmować instrukcji od żadnego rządu lub organu. Powstrzymują się od wszelkich działań niezgodnych z ich obowiązkami.

5. Członkowie Trybunału Obrachunkowego nie mogą w czasie swojej kadencji podejmować żadnej innej działalności zawodowej, płatnej ani nieodpłatnej. Obejmując swoje funkcje składają uroczyste przyrzeczenie, że zarówno w trakcie, jak i po upływie kadencji będą respektować wynikające z nich zobowiązania, a w szczególności obowiązek uczciwego i rozsądnego przyjmowania, po upływie kadencji, pewnych funkcji czy korzyści.

6. Poza zwykłą rotacją lub śmiercią członek Trybunału Obrachunkowego przestaje pełnić swoje funkcje z chwilą złożenia rezygnacji albo wskutek dymisji orzeczonej przez Trybunał Sprawiedliwości na podstawie ust. 7.

Zwolnione w ten sposób stanowisko jest obsadzane na pozostały okres kadencji członka.

Z wyjątkiem dymisji z urzędu, członkowie Trybunału Obrachunkowego sprawują swoje funkcje do chwili ich zastąpienia.

7. Członek Trybunału Obrachunkowego może zostać pozbawiony stanowiska lub prawa do emerytury, lub innych korzyści z niego wynikających, tylko wówczas, gdy Trybunał Sprawiedliwości na wniosek Trybunału Obrachunkowego stwierdzi, że nie spełnia on niezbędnych warunków lub nie wypełnia należycie zobowiązań wynikających z jego urzędu.

8. Rada, działając kwalifikowaną większością głosów, ustala zasady zatrudnienia Prezesa i członków Trybunału Obrachunkowego, a w szczególności ich uposażenia, dodatki i emerytury.

Taką samą większością głosów ustala również inne rodzaje płatności zamiast wynagrodzenia.

9. Postanowienia Protokołu w sprawie przywilejów i immunitetów Wspólnot Europejskich mające zastosowanie do sędziów Trybunału Sprawiedliwości, stosują się również do członków Trybunału Obrachunkowego.

Artykuł 248

1. Trybunał Obrachunkowy kontroluje rachunki wszystkich dochodów i wydatków Wspólnoty. Kontroluje także rachunki wszystkich dochodów i wydatków wszystkich organów ustanowionych przez Wspólnotę, o ile odpowiedni dokument założycielski nie wyklucza takiej kontroli.

Trybunał Obrachunkowy przedkłada Parlamentowi Europejskiemu i Radzie oświadczenie o wiarygodności rachunków, jak również legalności i prawidłowości operacji leżących u ich podstaw, które jest publikowane w *Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej*. Oświadczenie to może być uzupełnione o odrębną ocenę każdego z głównych obszarów działalności Wspólnoty.

2. Trybunał Obrachunkowy bada, czy wszystkie przychody zostały przyjęte i wszystkie wydatki zostały poniesione w sposób zgodny z prawem i prawidłowy oraz czy finansami zarządzano rozsądnie. Czyniąc to, informuje on w szczególności o wszelkich przypadkach nieprawidłowości.

Kontrole dochodów przeprowadza się zarówno na podstawie kwot uznanych za należne, jak i kwot faktycznie zapłaconych Wspólnocie.

Kontrole wydatków przeprowadza się zarówno na podstawie podjętych zobowiązań, jak i dokonanych wypłat.

Kontrole mogą być przeprowadzane przed zamknięciem rozliczeń w danym roku obrachunkowym.

3. Kontrole oparte są na zapisach i, jeżeli jest to konieczne, przeprowadza się je na miejscu, w innych instytucjach Wspólnoty, w obiektach wszelkich organów zarządzających przychodami lub wydatkami w imieniu Wspólnoty oraz w Państwach Członkowskich, włącznie z obiektami jakiegokolwiek osoby fizycznej czy prawnej, która otrzymuje płatności z budżetu. W Państwach Członkowskich kontrole przeprowadza się w porozumieniu z krajowymi organami kontrolnymi lub, jeżeli nie posiadają one koniecznych uprawnień z właściwymi służbami krajowymi. Trybunał Obrachunkowy oraz krajowe organy kontroli Państw Członkowskich współpracują w duchu wzajemnego zaufania, zachowując przy tym swoją niezależność. Organy te lub ich służby zawiadamiają Trybunał Obrachunkowy o swoim zamiarze uczestniczenia w kontroli.

Pozostałe instytucje Wspólnoty, inne organy zarządzające przychodami lub wydatkami w imieniu Wspólnoty, wszelkie osoby fizyczne lub prawne otrzymujące płatności z budżetu oraz krajowe organy kontroli lub, jeżeli te nie posiadają koniecznych uprawnień, właściwe służby krajowe, przesyłają Trybunałowi Obrachunkowemu, na jego wniosek, wszelkie dokumenty lub informacje konieczne do wykonania jego zadania.

W odniesieniu do działalności Europejskiego Banku Inwestycyjnego polegającej na zarządzaniu wydatkami i przychodami Wspólnoty, prawo Trybunału w zakresie dostępu do informacji znajdujących się w posiadaniu Banku regulowane jest na mocy porozumienia pomiędzy Trybunałem, Bankiem i Komisją. W przypadku braku takiego porozumienia, Trybunał posiada mimo wszystko dostęp do informacji koniecznych dla prowadzenia kontroli wydatków i przychodów Wspólnoty, zarządzanych przez Bank.

4. Trybunał Obrachunkowy sporządza roczne sprawozdanie po zamknięciu każdego roku obrachunkowego. Zostaje ono przedstawione innym instytucjom Wspólnoty i opublikowane, razem z odpowiedziami tych instytucji na uwagi Trybunału Obrachunkowego, w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej.

Trybunał Obrachunkowy może także w każdej chwili przedstawiać uwagi, zwłaszcza w formie specjalnych sprawozdań, dotyczące poszczególnych kwestii oraz dostarczać opinii na wniosek innych instytucji Wspólnoty.

Przyjmuje on swoje sprawozdania roczne, sprawozdania specjalne i opinie większością członków wchodzących w jego skład. Może jednak powołać w swym łonie izby, przyjmujące pewne rodzaje sprawozdań lub opinii zgodnie z warunkami ustalonymi w jego regulaminie wewnętrznym.

Pomaga on Parlamentowi Europejskiemu i Radzie w wykonywaniu ich funkcji kontrolnych w zakresie wykonania budżetu.

Trybunał Obrachunkowy przyjmuje swój regulamin wewnętrzny. Regulamin ten wymaga aprobaty Rady, stanowiącej kwalifikowaną większością głosów.

R o z d z i a ł 2

Przepisy wspólne dla kilku organów

Artykuł 249

Aby wykonywać zadania zgodnie z postanowieniami niniejszego Traktatu, Parlament Europejski, działający razem z Radą, Rada oraz Komisja wydają rozporządzenia i dyrektywy, podejmują decyzje, wydają zalecenia i wyrażają opinie.

Rozporządzenie ma zastosowanie ogólne. Obowiązuje ono w całości i stosuje się bezpośrednio we wszystkich Państwach Członkowskich.

Dyrektywa jest wiążąca, jeśli chodzi o zamierzony skutek dla każdego Państwa Członkowskiego, do którego jest skierowana, zostawiając jednak władzom krajowym wybór formy i metod.

Decyzja obowiązuje w całości tych, do których jest skierowana.

Zalecenia i opinie nie mają mocy wiążącej.

Artykuł 250

1. Jeżeli, na podstawie niniejszego Traktatu, Rada działa na wniosek Komisji, jednomyślność jest wymagana przy aktach modyfikujących ten wniosek, z zastrzeżeniem art. 251 ust. 4 i 5.

2. Dopóki Rada nie podejmie działań, Komisja może zmienić swój wniosek w każdej chwili podczas procedury prowadzącej do uchwalenia aktu Wspólnoty.

Artykuł 251

1. Jeżeli w niniejszym Traktacie wymienia się – w celu uchwalenia aktu – niniejszy artykuł, to wówczas stosuje się następującą procedurę.

2. Komisja przedkłada wniosek Parlamentowi Europejskiemu i Radzie. Rada, działając większością kwalifikowaną, po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego,

- jeżeli zatwierdzi wszystkie poprawki przedstawione w opinii Parlamentu Europejskiego, może przyjąć proponowany akt z odnośnymi zmianami;
- jeżeli Parlament Europejski nie zaproponuje jakichkolwiek poprawek, może przyjąć proponowany akt;
- w pozostałych przypadkach przyjmuje wspólne stanowisko i przekazuje je Parlamentowi Europejskiemu. Rada w pełni informuje Parlament Europejski o przyczynach, które doprowadziły ją do przyjęcia wspólnego stanowiska. Komisja w pełni informuje Parlament Europejski o swoim stanowisku.

Jeżeli, w okresie trzech miesięcy od takiego przekazania, Parlament Europejski:

- a) zatwierdzi wspólne stanowisko lub nie podejmuje decyzji, odnośny akt uważa się za przyjęty zgodnie z takim wspólnym stanowiskiem;
- b) odrzuci wspólne stanowisko bezwzględną większością swoich członków, proponowany akt uważa się za nie przyjęty;
- c) proponuje poprawki do wspólnego stanowiska bezwzględną większością swoich członków, zmieniony tekst zostaje przekazany Radzie i Komisji, które przekazują swoje opinie na temat tych zmian.

3. Jeżeli w ciągu trzech miesięcy od otrzymania poprawek Parlamentu Europejskiego Rada, działając kwalifikowaną większością, zatwierdzi te poprawki, odpowiednio zmienia ona swoje wspólne stanowisko i uchwała dany akt; jednakże Rada winna działać jednomyślnie odnośnie poprawek, co do których Komisja wyraziła opinie negatywną. Jeżeli Rada nie zatwierdzi wszystkich poprawek, Przewodniczący Rady, w porozumieniu z Przewodniczącym Parlamentu Europejskiego, w ciągu sześciu tygodni zwołuje posiedzenie Komitetu Pojednawczego.

4. Komitet Pojednawczy, w którego skład wchodzi członkowie Rady lub ich przedstawiciele i taka sama liczba przedstawicieli Parlamentu Europejskiego, ma za zadanie osiągnięcie porozumienia co do wspólnego tekstu kwalifikowaną większością głosów Rady lub ich przedstawicieli i większością głosów przedstawicieli Parlamentu Europejskiego. Komisja bierze udział w pracach Komitetu Pojednawczego i podejmuje wszelkie konieczne inicjatywy mające na celu pogodzenie stanowisk Parlamentu Europejskiego i Rady. Realizując to zadanie, Komitet pojednawczy rozpatruje wspólne stanowisko na podstawie poprawek zaproponowanych przez Parlament Europejski.

5. Jeżeli w ciągu sześciu tygodni od jego zwołania Komitet Pojednawczy zatwierdzi wspólny tekst, Parlament Europejski, działający bezwzględną większo-

ścią oddanych głosów i Rada, działająca kwalifikowaną większością głosów, mają sześć tygodni, licząc od tego zatwierdzenia, na uchwalenie danego aktu zgodnie ze wspólnym tekstem. Jeżeli jedna z tych dwóch instytucji nie zatwierdzi proponowanego aktu, uważa się go za nie uchwalony.

6. Jeżeli Komitet Pojedynczy nie zatwierdzi wspólnego tekstu, proponowany akt uważa się za nie uchwalony.

7. Okres trzech miesięcy i sześciu tygodni wymienione w niniejszym artykule mogą zostać przedłużone maksymalnie o odpowiednio jeden miesiąc i dwa tygodnie, na podstawie inicjatywy Parlamentu Europejskiego lub Rady.

Artykuł 252

Jeżeli w niniejszym Traktacie wymienia się – w celu przyjęcia jakiegokolwiek aktu – niniejszy artykuł, wówczas ma zastosowanie następująca procedura:

- a) Rada, działając kwalifikowaną większością głosów, na wniosek Komisji po uzyskaniu opinii Parlamentu Europejskiego, przyjmuje wspólne stanowisko;
- b) wspólne stanowisko Rady zostaje przedstawione Parlamentowi Europejskiemu. Rada i Komisja wyczerpująco informują Parlament Europejski o przyczynach, które skłoniły Radę do Przyjęcia wspólnego stanowiska i o stanowisku Komisji.

Jeżeli w ciągu trzech miesięcy od przekazania tego stanowiska Parlament Europejski zatwierdzi wspólne stanowisko lub nie podejmie decyzji w tym okresie, Rada ostatecznie przyjmuje dany akt, zgodnie ze wspólnym stanowiskiem;

- c) Parlament Europejski, w ciągu trzech miesięcy wymienionych w pkt. b, bezwzględną większością głosów swoich członków może zaproponować zmiany we Wspólnym stanowisku Rady. Parlament Europejski może też, tą samą większością, odrzucić wspólne stanowisko Rady. Wynik postępowania zostaje przekazany Radzie i Komisji.

Jeżeli Parlament Europejski odrzucił wspólne stanowisko Rady, Rada może podejmować decyzje w drugim czytaniu wyłącznie jednomyślnie;

- d) w ciągu jednego miesiąca Komisja ponownie rozpatruje wniosek, na podstawie którego Rada przyjęła wspólne stanowisko, biorąc pod uwagę poprawki proponowane przez Parlament Europejski.

Komisja przesyła Radzie, jednocześnie z ponownie rozpatrzoną poprawką, poprawki Parlamentu Europejskiego, których nie zaakceptowała i wyraża o nich swoją opinię. Rada może przyjąć te poprawki jednomyślnie;

- e) Rada, działając kwalifikowaną większością głosów, przyjmuje wniosek ponownie rozpatrzony przez Komisję.

Rada może zmienić wniosek ponownie rozpatrzony przez Komisję tylko jednomyślnie;

- f) w przypadkach określonych w pkt. c, d i e, Rada jest obowiązana podjąć decyzję w ciągu trzech miesięcy. Jeżeli w tym okresie nie została podjęta żadna decyzja, wniosek Komisji uważa się za nie przyjęty;
- g) okresy określone w pkt. b i f mogą zostać przedłużone – za wspólną zgodą Rady i Parlamentu Europejskiego – najwyżej o jeden miesiąc.

Artykuł 253

Rozporządzenia, dyrektywy i decyzje przyjęte wspólnie przez Parlament Europejski i Radę lub przyjęte przez Radę i Komisję, muszą zawierać przyczyny, które spowodowały ich wydanie oraz odnosić się do propozycji lub opinii, które powinny być uzyskane zgodnie z niniejszym Traktatem.

Artykuł 254

1. Rozporządzenia, dyrektywy i decyzje uchwalone zgodnie z procedurą określoną w art. 251 są podpisywane przez Przewodniczącego Parlamentu Europejskiego i Przewodniczącego Rady oraz ogłaszane w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej. Wchodzą one w życie z dniem określonym w danym akcie lub, przy braku takiej daty dwudziestego dnia po ich ogłoszeniu.

Rozporządzenia Rady i Komisji, jak również dyrektywy tych instytucji skierowane do wszystkich Państw Członkowskich są ogłaszane w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej. Wchodzą one w życie z dniem, który same określają, a w przypadku braku takiej daty dwudziestego dnia po ich ogłoszeniu.

3. Pozostałe dyrektywy i decyzje są notyfikowane stronom, do których są skierowane i nabierają mocy obowiązującej w wyniku tej notyfikacji.

Artykuł 255

1. Każdy obywatel Unii i każda osoba fizyczna lub prawna zamieszkała lub posiadająca zarejestrowaną siedzibę w Państwie Członkowskim, ma prawo dostępu do dokumentów Parlamentu Europejskiego, Rady i Komisji, z uwzględnieniem zasad i warunków, które zostaną określone zgodnie z ustępami 2 i 3.

2. Ogólne zasady i ograniczenia ze względu na interes publiczny lub prywatny, regulujące to prawo dostępu do dokumentów, zostaną określone przez Radę, działającą zgodnie z procedurą określoną w art. 251 w ciągu dwóch lat od daty wejścia w życie Traktatu Amsterdamskiego.

3. Każda z wymienionych powyżej instytucji określa w swoim regulaminie szczegółowe postanowienia dotyczące dostępu do jej dokumentów.

Artykuł 256

Decyzje Rady lub Komisji, nakładające zobowiązania pieniężne na podmioty inne niż państwa, stanowią tytuł egzekucyjny.

Wykonanie przymusowe jest regulowane z przepisami o procedurze cywilnej obowiązującymi w Państwie, na którego terytorium ma ona miejsce. Nakaz egzekucyjny jest wydawany bez żadnych dodatkowych formalności, poza sprawdzeniem autentyczności tytułu egzekucyjnego, jako załącznik do decyzji przez organ państwowy, który zostanie w tym celu wyznaczony przez rządy poszczególnych Państw Członkowskich i notyfikowany Komisji i Trybunałowi Sprawiedliwości.

Po dopełnieniu formalności na wniosek zainteresowanej strony, może ona przystąpić do postępowania egzekucyjnego zgodnie z prawem krajowym, kierując sprawę bezpośrednio do właściwego organu.

Wykonanie przymusowe może być zawieszona wyłącznie na podstawie orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości. Jednakże kontrola zgodności czynności egzekucyjnych z obowiązującymi przepisami należy do sądów krajowych.

R o z d z i a ł 3

Komitet Ekonomiczno-Społeczny

Artykuł 257

Utworzony zostaje Komitet Ekonomiczno-Społeczny o charakterze doradczym.

Komitet składa się z przedstawicieli różnych dziedzin życia gospodarczego i społecznego, a w szczególności z przedstawicieli producentów, rolników, przewoźników, pracowników najemnych, kupców, rzemieślników, wolnych zawodów, konsumentów oraz innych grup społecznych.

Artykuł 258

Liczba członków Komitetu Ekonomiczno-Społecznego nie może przekroczyć 350.

Liczba ta ustalona jest następująco:

Austria	12
Belgia.	12
Dania	9
Finlandia.	9
Francja	24
Grecja	12
Hiszpania	21

Holandia	12
Irlandia.	9
Luksemburg	6
Niemcy	24
Portugalia	12
Szwecja.	11
Włochy	4
Wielka Brytania	24

(Protokół w sprawie rozszerzenia Unii Europejskiej, załączony do Traktatu Nicejskiego stanowi, że z chwilą dokonania tego procesu Komitet Ekonomiczno-Społeczny będzie składał się z 344 członków, przy czym na poszczególne państwa będzie przypadać następująca liczba miejsc: RFN, Francję, Wielką Brytanię i Włochy po 24, Hiszpanię i Polskę po 21, Rumunię – 15, Austrię, Bułgarię, Czechy, Belgię, Grecję, Holandię, Portugalię, Szwecję i Węgry po 12, Danię, Finlandię, Irlandię, Litwę i Słowację po 9, Estonię, Łotwę i Słowenię po 7, Cypr i Luksemburg po 6, Maltę – 5).

Członków Komitetu nie obowiązują żadne wiążące instrukcje. Są oni całkowicie niezależni w wykonywaniu swych funkcji, w ogólnym interesie Wspólnoty.

Rada, działając kwalifikowaną większością głosów, ustala wynagrodzenie członków Komitetu.

Artykuł 259

1. Członkowie Komitetu są powoływani na cztery lata na wniosek Państw Członkowskich. Ich mandat może być odnawialny. Rada, działając kwalifikowaną większością, aprobuje liczbę członków zgodnie z propozycjami przedstawionymi przez Państwa Członkowskie.

2. Rada konsultuje wybór z Komisją. Może ona zasięgnąć opinii różnych organizacji europejskich reprezentujących poszczególne dziedziny życia gospodarczego i społecznego, wchodzących w zakres działalności Wspólnot.

Artykuł 260

Komitet wybiera spośród siebie Przewodniczącego i członków prezydium na okres dwóch lat.

Przyjmuje on swój regulamin wewnętrzny.

Komitet zwoływany jest przez Przewodniczącego na wniosek Rady lub Komisji. Może się także zbierać z własnej inicjatywy.

Artykuł 261

Komitet posiada sekcje wyspecjalizowane w zakresie głównych zagadnień regulowanych niniejszym Traktatem.

Sekcje wyspecjalizowane działają na ogólnych zasadach określonych dla Komitetu. Nie mogą być konsultowane z pominięciem Komitetu.

W ramach Komitetu mogą być tworzone również podkomitety dla przygotowywania w poszczególnych kwestiach lub w poszczególnych dziedzinach projektów opinii, które są następnie przedstawiane pod obrady Komitetu.

Regulamin określi sposoby powoływania oraz zakres działania sekcji wyspecjalizowanych i podkomitetów.

Artykuł 262

Rada i Komisja obowiązane są konsultować się z Komitetem, o ile Traktat tak stanowi. Organy te mogą zasięgać opinii Komitetu we wszystkich przypadkach, gdy uznają to za stosowne. Może on też wyrażać opinie z własnej inicjatywy, jeżeli uzna to za stosowne.

Rada i Komisja mogą, jeżeli uznają to za niezbędne, wyznaczyć Komitetowi na dostarczenie opinii limit czasu, który nie może być krótszy niż jeden miesiąc od daty otrzymania przez przewodniczącego zawiadomienia o tym. Brak opinii po upływie tego terminu nie stanowi przeszkody dla dalszego działania.

Opinia Komitetu oraz wyspecjalizowanej sekcji, wraz z protokołem posiedzenia, są przekazywane Radzie i Komisji.

Parlament Europejski może konsultować się z Komitetem.

R o z d z i a ł 4

Komitet Regionów

Artykuł 263

Niniejszym ustanawia się Komitet o charakterze doradczym, zwany poniżej „Komitetem Regionów”, składający się z przedstawicieli organów regionalnych lub lokalnych, posiadających mandat wyborczy do władz regionalnych lub wybieralnych zgromadzeń.

Liczba członków Komitetu Regionów nie może przekraczać 350 osób. Liczba członków Komitetu Regionów proponowanych przez każde Państwo Członkowskie wynosi jak następuje:

Francja, RFN, Wielka Brytania i Włochy po 24, Hiszpania i Polska po 21, Rumunia – 15, Austria, Belgia, Bułgaria, Czechy, Grecję, Holandia, Portugalia,

Szwecja i Węgry po 12, Dania, Finlandia, Irlandia, Litwa i Słowacja po 9, Estonia, Lotwa i Słowenia po 7, Cypr i Luksemburg po 6, Malta – 5.

Członkowie Komitetu i równa liczba zastępców są powoływani na cztery lata na wniosek Państw Członkowskich. Ich mandat jest odnawialny. Rada, działając większością kwalifikowaną, aprobeje liczbę członków i zastępców zgodnie z propozycjami Państw Członkowskich. Kiedy mandat, na podstawie którego zostali oni zaproponowani do Komitetu kończy się, wówczas automatycznie kończy się ich mandat w Komitecie, i winni oni być zastąpieni na pozostały okres kadencji przez innych powołanych zgodnie z tą samą procedurą. Żaden członek Komitetu nie może być jednocześnie członkiem Parlamentu Europejskiego.

Członków Komitetu nie obowiązują żadne wiążące instrukcje. Są oni całkowicie niezależni w wykonywaniu swych funkcji w ogólnym interesie Wspólnoty.

Artykuł 264

Komitet Regionów wybiera Przewodniczącego i swoje Prezydium spośród swoich członków, na okres dwóch lat.

Ustala on swój regulamin wewnętrzny.

Posiedzenia Komitetu zwołuje Przewodniczący na wniosek Rady lub Komisji. Może się on także zbierać z własnej inicjatywy.

Artykuł 265

Rada lub Komisja zasięgają opinii Komitetu, jeżeli przewidują to postanowienia niniejszego Traktatu i we wszelkich innych sprawach, w których jedna z tych instytucji uzna to za stosowne, w szczególności tych, które dotyczą współpracy transgranicznej.

Rada lub Komisja, jeżeli uzna to za stosowne, wyznacza Komitetowi termin przekazania jego opinii, nie krótszy niż jeden miesiąc, licząc od dnia, w którym Przewodniczący otrzymuje o tym zawiadomienie. Po upływie terminu brak opinii nie stoi na przeszkodzie dalszym działaniom.

Jeżeli na podstawie art. 262 zasięga się opinii Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, Rada lub Komisja informuje Komitet Regionów o wniosku o opinię. Komitet Regionów może wyrazić w danej sprawie swoją opinię, jeżeli uzna, że dotyczy ona szczególnych interesów regionalnych.

Parlament Europejski może konsultować się z Komitetem Regionów.

Może on wyrażać opinię z własnej inicjatywy, jeżeli uzna to za stosowne.

Opinia Komitetu razem z protokołem obrad są przesyłane Radzie i Komisji.

R o z d z i a ł 5

Europejski Bank Inwestycyjny

Artykuł 266

Europejski Bank Inwestycyjny posiada osobowość prawną.

Członkami Europejskiego Banku Inwestycyjnego są Państwa Członkowskie.

Statut Europejskiego Banku Inwestycyjnego zawarty jest w Protokole załączonym do niniejszego Traktatu.

Rada, działając jednomyślnie, na życzenie Europejskiego Banku Inwestycyjnego, po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i Komisji lub na życzenie Komisji, po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i Europejskiego Banku Inwestycyjnego, może zmodyfikować art. 4, 11, i 12 oraz art. 18 ust. 5 statutu Banku.

Artykuł 267

Zadaniem Europejskiego Banku Inwestycyjnego jest przyczynianie się, dzięki dostępowi do rynku kapitałowego i środków własnych, do zrównoważonego i stabilnego rozwoju wspólnego rynku, w interesie Wspólnoty. W tym celu, prowadząc działalność nie nastawioną na zysk, Bank udziela pożyczek i gwarancji umożliwiających finansowanie następujących projektów, we wszystkich sektorach gospodarki:

- a) projektów rozwoju regionów mniej rozwiniętych;
- b) projektów modernizacji lub przekształcania przedsiębiorstw lub rozwoju nowych działań, wymaganych przy stopniowym ustanawianiu wspólnego rynku. o rozmiarach lub charakterze nie pozwalającym na ich całkowite finansowanie różnymi środkami dostępnymi w poszczególnych Państwach Członkowskich;
- c) projektów mających znaczenie dla większej liczby Państw Członkowskich, o rozmiarach lub charakterze nie pozwalającym na ich całkowite finansowanie różnymi środkami dostępnymi w poszczególnych Państwach Członkowskich.

Wykonując swoje zadanie, Bank ułatwia finansowanie programów inwestycyjnych w połączeniu ze wsparciem ze strony funduszy strukturalnych i innych instrumentów finansowych Wspólnoty.

TYTUŁ II
POSTANOWIENIA FINANSOWE

Artykuł 268

Wszystkie dochody i wydatki Wspólnoty, w tym dotyczące Europejskiego Funduszu Socjalnego, są włączone do kosztorysu na każdy rok budżetowy i do budżetu.

Wydatki administracyjne ponoszone przez instytucje, zgodnie z postanowieniami Traktatu o Unii Europejskiej, dotyczące wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa oraz współpracy w sferze wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych, obciążają budżet. Wydatki operacyjne ponoszone podczas wprowadzania w życie powyższych postanowień, mogą zgodnie z określonymi w nich warunkami, obciążać budżet.

Dochody i wydatki określone w budżecie winny być zrównoważone.

Artykuł 269

Nie wyłączając innych wpływów, budżet jest finansowany całkowicie ze środków własnych.

Rada, działając jednomyślnie, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego, ustala przepisy dotyczące systemu środków własnych Wspólnoty, których przyjęcie zaleca Państwom Członkowskim, zgodnie z ich odpowiednimi wymogami konstytucyjnymi.

Artykuł 270

Celem utrzymania dyscypliny budżetowej Komisja nie proponuje żadnych aktów Wspólnoty, nie zmienia swoich propozycji i nie podejmuje żadnych działań wykonawczych mogących wywrzeć znaczny wpływ na budżet bez zagwarantowania, że taka propozycja lub działania mogą być sfinansowane w ramach środków własnych Wspólnoty, powstałych zgodnie z postanowieniami określonymi przez Radę na podstawie art. 269.

Artykuł 271

Wydatki przewidziane w budżecie są dozwolone wyłącznie w ciągu jednego roku budżetowego z zastrzeżeniem odmiennych regulacji wydanych w wykonaniu art. 279.

Z zachowaniem warunków, które zostaną określone w wykonaniu art. 279, wszelkie środki, poza przeznaczonymi na utrzymanie personelu, które nie zostały wydatkowane w danym roku, mogą być przeniesione wyłącznie na następny rok budżetowy.

Wydatki klasyfikowane są w działach według ich rodzajów i przeznaczenia, a w razie potrzeby dzielone są jeszcze w ramach działów zgodnie z uchwałami podjętymi na podstawie art. 279.

Wydatki Parlamentu Europejskiego, Rady, Komisji i Trybunału Sprawiedliwości stanowią przedmiot odrębnych działów budżetu, bez naruszenia porozumień szczególnych dotyczących wydatków wspólnych.

Artykuł 272

1. Rok budżetowy rozpoczyna się 1 stycznia i kończy 31 grudnia.

2. Każdy organ Wspólnoty układa do dnia 1 lipca preliminarz swych wydatków. Komisja połączy te preliminarze we wstępny projekt budżetu. Uzupełnia go o opinię zawierającą różne warianty. Preliminarz budżetu zawiera przewidywane dochody i przewidywane wydatki.

3. Komisja przedstawia wstępny projekt budżetu Radzie do dnia 1 września roku poprzedzającego ten, w którym budżet będzie realizowany.

Rada zasięga opinii Komisji i innych zainteresowanych organów w każdym przypadku, gdy zamierza zmienić też wstępny projekt.

Rada, działając kwalifikowaną większością głosów, ustala projekt budżetu i przedkłada go następnie Parlamentowi Europejskiemu.

4. Projekt budżetu powinien być przedstawiony Parlamentowi Europejskiemu nie później niż w dniu 5 października roku poprzedzającego ten, w którym budżet będzie realizowany.

Parlament Europejski ma prawo dokonywać zmian w projekcie budżetu, większością swych członków, i zaproponować Komisji, działając absolutną większością głosów, zmiany w projekcie budżetu wynikające bezwzględnie z niniejszego Traktatu lub z aktów prawnych wydanych na jego podstawie.

Jeżeli w ciągu 45 dni od chwili przedłożenia projektu Parlament Europejski wyrazi zgodę, budżet zostaje uznany za ostatecznie przyjęty. Jeżeli w ciągu tego okresu Parlament Europejski nie uzupełnił budżetu lub nie zaproponował poprawek, budżet uważa się za ostatecznie przyjęty.

Jeżeli w tym terminie Parlament Europejski dokona zmian lub proponuje poprawki, projekt budżetu wraz ze zmianami lub proponowanymi poprawkami zostaje przekazany Komisji.

5. Po przedyskutowaniu projektu budżetu z Komisją oraz, w razie potrzeby, z innymi zainteresowanymi instytucjami, Rada podejmie działanie z zachowaniem następujących warunków:

- a) Rada, działając kwalifikowaną większością głosów, może zmodyfikować każdą poprawkę przyjętą przez Parlament Europejski;

b) W odniesieniu do proponowanych zmian:

- gdy poprawka proponowana przez Parlament Europejski nie powoduje wzrostu ogólnej sumy wydatków danej instytucji, w szczególności w sytuacji, gdy wynikający z niej wzrost wydatków byłby wyraźnie zrównoważony przez jedną lub więcej zmian odpowiednio zmniejszających inne wydatki. Rada może, działając kwalifikowaną większością głosów, odrzucić proponowaną poprawkę. Jeżeli uchwała o odrzuceniu poprawki nie będzie podjęta, proponowana poprawka zostaje przyjęta.
- gdy poprawka proponowana przez Parlament Europejski mogłaby spowodować wzrost ogólnej sumy wydatków danej instytucji, Rada może, działając kwalifikowaną większością głosów, przyjąć proponowaną poprawkę. W przypadku braku uchwały o przyjęciu poprawki uważa się ją za odrzuconą;
- jeżeli Rada zgodnie z poprzednimi dwoma ustępami odrzuciła proponowaną poprawkę, może ona, działając kwalifikowaną większością głosów, albo utrzymać kwotę wskazaną w projekcie budżetu albo wyznaczyć nową kwotę.

Projekt budżetu jest zmieniany na podstawie proponowanych poprawek, przyjętych przez Radę.

Jeżeli w ciągu 15 dni od chwili przedstawienia jej projektu budżetu Rada nie zmieni żadnej z poprawek proponowanych przez Parlament Europejski i jeżeli poprawki proponowane przez niego zostaną przyjęte, budżet zostaje ostatecznie przyjęty. Rada poinformuje Parlament Europejski, że nie zmieniła żadnej z poprawek proponowanych przez nie i że proponowane zmiany zostały przyjęte.

Jeżeli w tym terminie Rada zmieni jedną lub więcej poprawek przyjętych przez Parlament Europejski, albo jeżeli uzupełnienia proponowane przez to ostatecznie zostaną odrzucone lub zmienione, zmieniony projekt budżetu zostaje ponownie przesłany do Parlamentu Europejskiego. Rada informuje Parlament Europejski o wynikach swoich obrad.

6. W ciągu 15 dni od chwili przedłożenia projektu budżetu, Parlament Europejski, który został poinformowany o działaniach podjętych w odniesieniu do proponowanych poprawek, może, działając kwalifikowaną większością 2/5 głosów w obecności przynajmniej połowy członków, zmienić lub odrzucić zmiany poprawek przyjęte przez Radę i odpowiednio przyjąć budżet. Jeżeli w tym terminie Parlament Europejski nie podejmie działania, budżet uważany będzie za ostatecznie przyjęty.

7. Po zakończeniu procedury przewidzianej w niniejszym artykule, przewodniczący Parlamentu Europejskiego ogłasza, że budżet został ostatecznie przyjęty.

8. Jednakże Parlament Europejski może, działając większością 2/3 głosów w obecności ponad połowy członków, z ważnych przyczyn odrzucić projekt budżetu i zażądać przedstawienia nowego projektu budżetu.

9. Corocznie winien być ustalany maksymalny wskaźnik wzrostu w stosunku do wydatków tego samego rodzaju w roku bieżącym w odniesieniu do wszystkich wydatków nie wynikających z Traktatu lub z aktów prawnych przyjętych na jego podstawie.

Komisja po konsultacji z Komitetem Polityki Gospodarczej określa maksymalny wskaźnik wzrostu, biorąc pod uwagę:

- wzrost ilościowy produktu narodowego brutto we Wspólnocie,
 - średnie zmiany budżetów Państw Członkowskich,
- oraz
- wzrost kosztów utrzymania w poprzednim roku finansowym.

Maksymalny wskaźnik wzrostu podawany przed 1 maja wszystkim instytucjom Wspólnoty. Wymaga się od nich dostosowania się do tych wymogów w czasie procedury tworzenia budżetu, z zastrzeżeniem postanowień ust. 4 i 5 niniejszego artykułu.

Jeżeli w odniesieniu do wydatków innych niż niezbędne wynikające z niniejszego Traktatu lub z aktów prawnych przyjętych na jego podstawie, wskaźnik wzrostu przyjęty przez Radę w projekcie budżetu jest o ponad połowę wyższy od maksymalnego wskaźnika, Parlament Europejski może, korzystając z przysługującej mu kompetencji zmiany budżetu, podnieść całą kwotę tych wydatków w granicach nie przekraczających połowy wskaźnika wzrostu.

Jeżeli Parlament Europejski, Rada lub Komisja uważają, że działalność Wspólnot wymaga, by wskaźnik wzrostu określony zgodnie z procedurą przewidzianą w niniejszym ustępie został przekroczony, nowy wskaźnik może zostać wyznaczony w drodze porozumienia między Radą, działającą kwalifikowaną większością, i Parlamentem Europejskim, podejmującym decyzję większością 3/5 głosów w obecności przynajmniej połowy członków.

10. Każda instytucja wykonuje kompetencje przyznane jej niniejszym artykułem stosownie do postanowień Traktatu oraz aktów prawnych przyjętych zgodnie z nim, w szczególności dotyczących własnych środków Wspólnoty i równowagi między dochodami a wydatkami.

Artykuł 273

Jeżeli na początku roku finansowego budżet nie został jeszcze uchwalony, w każdym miesiącu może być wydatkowana suma nie przekraczająca 1/12 środków przyznanych w poprzednim roku finansowym na każdy rozdział i dział budżetu,

zgodnie z postanowieniami wydanymi na podstawie art. 279; niniejsze postanowienie nie będzie powodowało postawienia do dyspozycji Komisji środków przekraczających 1/12 środków przewidzianych w przygotowywanym projekcie budżetu.

Rada działając kwalifikowaną większością głosów może zezwolić na wydatki przekraczające 1/12, przy zachowaniu innych warunków określonych w ust. 1.

Jeżeli uchwała dotyczy wydatków, które nie wynikają z Traktatu lub aktów przyjętych zgodnie z nim, Rada przedstawia ją niezwłocznie Parlamentowi Europejskiemu; w ciągu 30 dni Parlament Europejski może, działając większością swych członków i większością 3/5 oddanych głosów w obecności przynajmniej połowy jego członków, podjąć uchwałę w sprawie wydatków przekraczających 1/12 określoną w ust. 1. Ta część uchwały jest zawieszona do chwili podjęcia uchwały przez Parlament Europejski. Jeżeli w tym okresie Parlament Europejski nie podejmie uchwały różniącej się od decyzji Rady, tę ostatnią uważa się za ostatecznie przyjętą.

Uchwały określone w ust. 2 i 3 będą określały niezbędne źródła dochodów niezbędnych dla ich realizacji.

Artykuł 274

Komisja wykonuje budżet zgodnie z postanowieniami rozporządzeń wydanych na mocy art. 279, na własną odpowiedzialność i w ramach limitu dochodów, przy zastosowaniu zasad prawidłowej gospodarki finansowej. Państwa Członkowskie współpracują z Komisją w celu zapewnienia, że przyznane środki zostaną wykorzystane zgodnie z zasadami prawidłowej gospodarki finansowej.

Rozporządzenia określają szczegółowe zasady udziału każdej instytucji w ponoszonych przez nią wydatkach.

W ramach budżetu Komisja może, w granicach i na warunkach określonych w rozporządzeniu wydanym na mocy art. 279, przenosić środki z jednego rozdziału budżetu do innego lub z jednego działu budżetu do innego.

Artykuł 275

Komisja przedkłada corocznie Radzie i Parlamentowi Europejskiemu sprawozdanie finansowe za rok poprzedni z wykonania budżetu. Komisja załącza do niego także finansowe oświadczenie o stanie aktywów i pasywów Wspólnoty.

Artykuł 276

1. Parlament Europejski, opierając się na zaleceniu Rady, działającej kwalifikowaną większością głosów, udziela Komisji absolutorium z realizacji budżetu. W tym celu Rada, a następnie Parlament Europejski, badają rozliczenia i sprawozdania finansowe określone w art. 275, oraz roczne sprawozdanie Trybunału Obr-

chunkowego łącznie z odpowiedziami kontrolowanych instytucji, udzielonymi na uwagi Trybunału Obrachunkowego, potwierdzenie wiarygodności, określone w art. 248 ust. 1 sprawozdania specjalne sporządzone przez Trybunał Obrachunkowy.

2. Przed udzieleniem Komisji absolutorium lub w jakimkolwiek innym celu związanym z wykonywaniem swoich uprawnień w zakresie realizacji budżetu, Parlament Europejski może zarządzić przesłuchanie Komisji co do realizacji wydatków lub funkcjonowania systemów kontroli finansowej.

Na jego wniosek Komisja udziela mu wszelkich koniecznych informacji.

3. Komisja podejmuje wszelkie odpowiednie kroki w celu zgodnego działania z uwagami towarzyszącymi absolutorium i innymi uwagami Parlamentu Europejskiego związanymi z dokonywaniem wydatków, jak również zgodnego z komentarzami towarzyszącymi zaleceniom co do absolutorium przyjętego przez Radę.

Na wniosek Parlamentu Europejskiego lub Rady Komisja składa sprawozdanie z działań podjętych w świetle tych uwag i komentarzy, a zwłaszcza z instrukcji udzielonych służbom odpowiedzialnym za realizację budżetu. Sprawozdania te są również przedstawione Trybunałowi Obrachunkowemu.

Artykuł 277

Budżet jest przygotowywany w jednostkach rozrachunkowych określonych zgodnie z rozporządzeniami podjętymi na podstawie art. 279.

Artykuł 278

Komisja może, po zawiadomieniu właściwych organów zainteresowanych Państw Członkowskich, przeliczyć aktywa w walucie jednego Państwa Członkowskiego na walutę innego Państwa Członkowskiego, w zakresie niezbędnym dla wykorzystania ich w celu wchodzącym w zakres niniejszego Traktatu. Komisja będzie unikała takiego transferu, jeżeli posiada zasoby gotówki w potrzebnej walucie.

Komisja porozumiewa się z poszczególnymi Państwami Członkowskimi za pośrednictwem organów przez nie wyznaczonych. Przy przeprowadzaniu operacji finansowych Komisja ma prawo korzystać z usług banku emisyjnego zainteresowanego Państwa Członkowskiego lub innej instytucji finansowej zaakceptowanej przez to Państwo.

Artykuł 279

Rada, działając jednomyślnie, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i Trybunału Obrachunkowego:

- a) uchwała przepisy finansowe określające w szczególności procedurę ustalania i wykonywania budżetu oraz przedstawiania i kontroli rozliczeń;

- b) określa zasady dotyczące odpowiedzialności kontrolerów finansowych, upoważnionych urzędników i księgowych oraz stosowne środki dotyczące kontroli.

Od 1 stycznia 2007 r. Rada działa kwalifikowaną większością na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i Trybunału Obrachunkowego.

2. Rada, działając jednomyślnie, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i Trybunału Obrachunkowego, określa metody i procedurę, na podstawie których dochody budżetu przewidywane przez porozumienia dotyczące własnych zasobów Wspólnoty będą udostępniane Komisji i określa środki, jakie w razie konieczności należy zastosować, celem zaspokojenia wymogów gotówkowych.

Artykuł 280

1. Wspólnota i Państwa Członkowskie zwalczają oszustwa i inne nielegalne działania, godzące w interesy finansowe Wspólnoty, poprzez działania, podejmowane zgodnie z niniejszym artykułem, które działają odstrasżająco i jako takie zapewniają skuteczną ochronę Państw Członkowskich.

2. Państwa Członkowskie podejmują takie same działania w walce z oszustwami godzącymi w interesy finansowe Wspólnoty, jakie stosują w walce z oszustwami godzącymi w ich własne interesy finansowe.

3. Nie naruszając innych postanowień niniejszego Traktatu, Państwa Członkowskie koordynują swoje działania służące ochronie interesów finansowych Wspólnoty przed oszustwami. W tym celu organizują z pomocą Komisji bliską i regularną współpracę pomiędzy właściwymi władzami.

4. Rada działając zgodnie z procedurą określoną w art. 280, po porozumieniu z Trybunałem Obrachunkowym, podejmuje niezbędne środki w zakresie zapobiegania i zwalczania oszustw godzących w interesy finansowe Wspólnoty w celu zapewnienia skutecznej i równoprawnej ochrony Państwom Członkowskim. Środki te nie dotyczą zastosowania krajowego prawa karnego lub krajowego wymiaru sprawiedliwości.

5. Komisja, w porozumieniu z Państwami Członkowskimi, co roku przedkłada Parlamentowi Europejskiemu i radzie sprawozdanie na temat środków podjętych w celu wprowadzenia w życie niniejszego artykułu.

CZĘŚĆ VI

PRZEPISY OGÓLNE I KOŃCOWE

Artykuł 281

Wspólnota posiada osobowość prawną.

Artykuł 282

W każdym z Państw Członkowskich Wspólnota posiada najszerszą zdolność prawną, jaką ustawodawstwo krajowe przyznaje osobom prawnym; może ona w szczególności nabywać oraz zbywać nieruchomości i ruchomości oraz może być stroną postępowania. W tym zakresie Wspólnota jest reprezentowana przez Komisję.

Artykuł 283

Rada, działając większością kwalifikowaną, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii innych zainteresowanych instytucji, uchwała Regulamin Funkcjonariuszy Wspólnot Europejskich oraz Warunki Zatrudnienia, dotyczący innych pracowników Wspólnot.

Artykuł 284

W granicach i na warunkach określonych przez Radę zgodnie z postanowieniami niniejszego Traktatu, Komisja może zbierać wszelkie informacje i podejmować wszelkie czynności wyjaśniające niezbędne dla wykonywania powierzonych jej zadań.

Artykuł 285

1. Nie naruszając art. 5 Protokołu w sprawie Statutu Europejskiego Systemu Banków Centralnych i Europejskiego Banku Centralnego, Rada działając zgodnie z procedurą określona w art. 25, podejmie działania mające na celu opracowywania statystyki, jeśli jest to konieczne, dla realizacji działań Wspólnoty.

2. Opracowywanie statystyki Wspólnoty ma być dokonywane zgodnie z zasadami bezstronności, wiarygodności, obiektywności, niezależności naukowej, efektywności w stosunku do kosztów i poufności statystycznej; nie będzie powodować nadmiernego obciążenia operatorów ekonomicznych.

Artykuł 286

1. Od 1 stycznia 1999 r., akty Wspólnoty o ochronie jednostek w odniesieniu do przetwarzania danych osobowych oraz swobodnego przepływu takich danych stosują się do instytucji i organów ustanowionych niniejszym Traktatem lub na jego podstawie.

2. Przed datą określoną w ust. 1, Rada postępując zgodnie z procedurą określoną w art. 251, ustanowi niezależny organ nadzoru, który będzie odpowiadać za

czuwanie nad stosowaniem takich aktów Wspólnoty wobec instytucji i organów Wspólnoty i przyjmie wszelkie inne, stosowne postanowienia.

Artykuł 287

Członkowie instytucji Wspólnoty, członkowie Komisji oraz funkcjonariusze i pozostali pracownicy Wspólnoty mają obowiązek, także po wygaśnięciu ich funkcji, nie udzielania informacji, które ze względu na ich charakter są objęte tajemnicą zawodową; dotyczy to w szczególności informacji o przedsiębiorstwach, ich stosunkach gospodarczych i kosztach.

Artykuł 288

Odpowiedzialność kontraktowa Wspólnoty podlega prawu właściwemu dla danej umowy.

W przypadku odpowiedzialności pozaumownej Wspólnota, zgodnie z ogólnymi zasadami wspólnymi dla systemów prawnych Państw Członkowskich, pokrywa wszelkie szkody wyrządzone przez jej organy lub funkcjonariuszy podczas wykonywania ich obowiązków.

Poprzedni akapit stosuje się, na tych samych zasadach, do szkód spowodowanych przez EBC lub jego funkcjonariuszy podczas wykonywania ich obowiązków.

Odpowiedzialność osobistą funkcjonariuszy wobec Wspólnoty regulują przepisy zawarte w Regulaminie Funkcjonariuszy lub w Warunkach Zatrudnienia, mających do nich zastosowanie.

Artykuł 289

Siedziba instytucji Wspólnoty jest ustalana w drodze porozumienia między Państwami Członkowskimi.

Artykuł 290

Zasady regulujące używanie języków przez instytucje Wspólnoty ustala Rada, działającą jednomyślnie bez uszczerbku dla Statutu Trybunału Sprawiedliwości.

Artykuł 291

Wspólnota korzysta na terytorium Państw Członkowskich z takich przywilejów i immunitetów, jakie są niezbędne dla wykonywania jej zadań na warunkach ustalonych w Protokole z 8 kwietnia 1965 r. w sprawie przywilejów i immunitetów Wspólnot Europejskich. Dotyczy to również Europejskiego Banku Centralnego, Europejskiego Instytutu Monetarnego oraz Europejskiego Banku Inwestycyjnego.

Artykuł 292

Państwa Członkowskie zobowiązują się nie poddawać sporów dotyczących wykładni lub stosowania niniejszego Traktatu innej procedurze rozstrzygania niż przewidziana w Traktacie.

Artykuł 293

Państwa Członkowskie w razie potrzeby podejmą między sobą rokowania w celu zapewnienia swym obywatelom:

- ochrony osoby oraz korzystania z praw i ich ochrony na tych samych warunkach, jakie każde Państwo przyznaje swoim własnym obywatelom;
- zniesienia podwójnego opodatkowania w obrębie Wspólnoty;
- wzajemnego uznania spółek lub firm w rozumieniu art. 48 ust. 2, zachowania osobowości prawnej w przypadku przeniesienia siedziby z jednego kraju do innego, oraz możliwości łączenia spółek i firm podlegających prawu różnych państw;
- uproszczenia formalności dotyczących wzajemnego uznania i wykonywania orzeczeń sądowych i arbitrażowych.

Artykuł 294

Państwa Członkowskie będą traktowały na równi z własnymi obywatelami obywatele innych Państw Członkowskich w zakresie ich finansowego udziału w kapitale spółek lub firm w rozumieniu art. 48, bez naruszania dla stosowania innych przepisów Traktatu.

Artykuł 295

Niniejszy Traktat nie narusza w żaden sposób przepisów Państw Członkowskich dotyczących systemu własności.

Artykuł 296

1. Postanowienia niniejszego Traktatu nie stanowią przeszkody dla stosowania następujących zasad:

- a) żadne Państwo Członkowskie nie jest obowiązane do udzielania informacji, których ujawnienie byłoby jego zdaniem sprzeczne z podstawowymi interesami jego bezpieczeństwa;
- b) każde Państwo Członkowskie może podejmować takie działania, które uważa za niezbędne dla ochrony podstawowych interesów jego bezpieczeństwa, oraz dotyczące produkcji lub handlu bronią, amunicją lub materiałami wojennymi; działania te nie mogą naruszać zasad wspólnego rynku dotyczących konkurencji w odniesieniu do towarów, które nie są przeznaczone wyłącznie dla celów wojskowych.

2. Rada, działając jednomyślnie, na wniosek Komisji może dokonywać zmian na liście ustalonej przed 15 kwietnia 1958 r., obejmującej produkty, do których stosują się przepisy ust. 1 pkt. b.

Artykuł 297

Państwa Członkowskie konsultują się wzajemnie w celu podjęcia wspólnych działań niezbędnych dla zapewnienia, aby sprawne działanie wspólnego rynku nie było naruszane przez środki podejmowane przez jakiegokolwiek Państwo Członkowskie w przypadku poważnych zaburzeń wewnętrznych zagrażających porządkowi prawnemu, w przypadku wojny, w przypadku poważnych napięć międzynarodowych zagrażających wybuchem wojny, lub w związku z realizacją zobowiązań przyjętych na siebie w celu utrzymania pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego.

Artykuł 298

Jeżeli warunki konkurencji we wspólnym rynku zostaną naruszone w wyniku działań podjętych na podstawie art. 296 i 297, Komisja we współpracy z zainteresowanym Państwem bada możliwości dostosowania tych działań do zasad ustanowionych w Traktacie.

W drodze wyjątku od procedury przewidzianej w art. 226 i 227, Komisja lub każde Państwo Członkowskie może zwrócić się bezpośrednio do Trybunału, jeżeli uważa, że inne państwo nadużywa uprawnień przewidzianych w artykułach 296 i 297. Trybunał wydaje orzeczenie w postępowaniu niejawnym.

Artykuł 299

1. Niniejszy Traktat stosuje się do Republiki Austrii, Królestwa Belgii, Królestwa Danii, Republiki Federalnej Niemiec, Republiki Greckiej, Królestwa Hiszpanii, Republiki Finlandii, Republiki Francuskiej, Republiki Irlandii, Republiki Włoskiej, Wielkiego Księstwa Luksemburga, Królestwa Holandii, Republiki Portugalskiej, Królestwa Szwecji oraz Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Północnej Irlandii.

2. Postanowienia niniejszego Traktatu stosują się do francuskich departamentów zamorskich, Azorów, Madery i Wysp Kanaryjskich.

Jednakże, biorąc pod uwagę strukturalną sytuację społeczną i gospodarczą we francuskich departamentach zamorskich, na Azorach, Maderze i Wyspach kanaryjskich, pogarszaną przez ich oddalenie, wyspiarski charakter, niewielkie rozmiary, trudną topografię i klimat, gospodarcze uzależnienie od niewielkiej liczby produktów, których trwałe charakter i połączenie silnie ograniczą rozwój, Rada, działając większością kwalifikowaną, na wniosek Komisji i po porozumieniu z Parlamentem Europejskim podejmuje szczególne środki, mające na celu w szczególności określenie warunków zastosowania postanowień obecnego Traktatu do tych regionów, włącznie ze wspólnymi politykami.

Rada podejmując środki, określone w drugim akapicie, uwzględni dziedziny takie, jak polityka celna i handlowa, polityka fiskalna, strefy wolne, polityka rolna

i rybołówstwa, warunki zaopatrzenia w surowce i podstawowe towary konsumpcyjne, pomoc państwa oraz warunki dostępu do funduszy strukturalnych i horyzontalnych programów Wspólnoty.

Rada podejmuje środki określone w drugim akapicie, biorąc pod uwagę szczególne cechy i ograniczenia położonych na najdalszych obrzeżach regionów, bez uszczerbku dla całości i spójności porządku prawnego Wspólnoty, włącznie z rynkiem wewnętrznym i wspólnymi politykami.

3. Szczególnie postanowienia dotyczące stowarzyszenia, określone w części IV niniejszego Traktatu, stosują się do terytoriów i krajów zamorskich wymienionych w załączniku IV do niniejszego Traktatu.

Traktat niniejszy nie stosuje się do krajów i terytoriów mających szczególnie stosunki ze Zjednoczonym Królestwem Wielkiej Brytanii i Północnej Irlandii, które nie są włączone do wymienionej listy.

4. Postanowienia niniejszego Traktatu stosują się do terytoriów europejskich, za których stosunki międzynarodowe odpowiedzialne są Państwa Członkowskie.

5. Niezależnie od postanowień poprzednich ustępów:

- a) Traktat niniejszy nie stosuje się do Wysp Owczych;
- b) Traktat niniejszy nie stosuje się do suwerennych obszarów baz wojskowych Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Północnej Irlandii na Cyprze;
- c) Traktat niniejszy stosuje się do Wysp Kanałowych i wyspy Man tylko w zakresie niezbędnym dla zapewnienia wykonania porozumień dotyczących tych wysp, zawartych w Traktacie o przystąpieniu nowych państw członkowskich do Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej oraz Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej, podpisanym 22 stycznia 1972 roku.

Artykuł 300

1. Jeżeli niniejszy Traktat przewiduje zawarciem umowy pomiędzy Wspólnotą a jednym lub kilkoma państwami albo organizacjami międzynarodowymi, Komisja udziela zaleceń Radzie, która upoważnia ją do rozpoczęcia koniecznych negocjacji. Komisja prowadzi te negocjacje w porozumieniu ze specjalnymi komitetami, wyznaczonymi przez Radę dla wspierania jej w tym zadaniu, i w ramach dyrektyw, które Rada może wydać w tym celu.

W wykonywaniu uprawnień nadanych jej niniejszym ustępem Rada działa kwalifikowaną większością głosów, z wyjątkiem przypadków przewidzianych w pierwszym akapicie ust. 2, kiedy działa jednomyślnie.

2. Z uwzględnieniem uprawnień nadanych Komisji w tej dziedzinie, podpisanie umowy, w której może być załączone postanowienie o jej tymczasowym stoso-

waniu przed wejściem jej w życie, oraz zawieranie umów należą do kompetencji Rady, działającej kwalifikowaną większością głosów, na wniosek Komisji, podejmuje uchwałę w sprawie podpisania umowy, któremu może towarzyszyć decyzja o tymczasowym wprowadzeniu jej w życie oraz zawarcia stosownych porozumień. Rada działa jednomyślnie, jeżeli umowa obejmuje dziedzinę, w przypadku której wymagana jest jednomyślność do przyjęcia przepisów wewnętrznych i w przypadku umów określonych w art. 310.

W drodze wyjątku od postanowień ust. 3, te same procedury są stosowane przy podejmowaniu decyzji dotyczących zawieszenia zastosowania umowy oraz w celu wypracowania stanowisk, które są podejmowane w imieniu Wspólnoty przez organ utworzony na podstawie umowy, gdy organ taki zostanie wezwany do podjęcia decyzji niosących skutki prawne, z wyjątkiem decyzji uzupełniających lub zmieniających ramy instytucjonalne porozumienia.

Parlament Europejski jest natychmiast w pełni informowany o każdej decyzji podjętej na podstawie niniejszego ustępu w sprawie tymczasowego zastosowania lub zawieszenia porozumień, lub ustanowienia stanowiska Wspólnoty przez organ ustanowiony na mocy umowy.

3. Rada zawiera umowy po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego, z wyjątkiem umów określonych w art. 133 ust. 3, łącznie z przypadkami, kiedy umowa obejmuje dziedzinę, w której do uchwalenia wewnętrznych przepisów wymagana jest procedura określona w artykule 251 lub 252. Parlament Europejski wyraża swoją opinię w terminie, który może określić Rada, zależnie od pilności sprawy. W razie braku opinii o tym terminie, Rada może podjąć działanie.

W drodze wyjątku od postanowień poprzedniego akapitu, umowy określone w art. 310, inne umowy ustanawiające szczególne ramy instytucjonalne poprzez organizację procedur współpracy, umowy o istotnym znaczeniu dla budżetu Wspólnoty i umowy powodujące zmianę aktu przyjętego na podstawie procedury określonej w artykule 251 są zawierane po uzyskaniu zgody Parlamentu Europejskiego.

Rada i Parlament Europejski mogą, w nagłych przypadkach, uzgodnić termin wyrażenia zgody.

4. Zawierając umowę Rada, w drodze wyjątku od postanowień ust. 2, może upoważnić Komisję do zatwierdzenia poprawek w imieniu Wspólnoty, jeżeli umowa przewiduje ich przyjęcie w drodze uproszczonej procedury lub przyjęcie przez organ ustanowiony umową; może też załączyć szczegółowe warunki do takiego upoważnienia.

5. Jeżeli Rada przewiduje zawarcie umowy wymagającej zmian w niniejszym Traktacie, takie zmiany muszą zostać najpierw przyjęte zgodnie z procedurą określoną w art. 48 Traktatu w sprawie Unii Europejskiej.

6. Parlament Europejski, Rada, Komisja lub Państwo Członkowskie mogą zasięgać opinii Trybunału Sprawiedliwości w sprawie zgodności przewidywanej umowy z przepisami niniejszego Traktatu. Umowa, która stała się przedmiotem negatywnej opinii Trybunału Sprawiedliwości, może wejść w życie wyłącznie na warunkach określonych w art. 48 Traktatu o Unii Europejskiej.

7. Umowy zawarte zgodnie z warunkami wymienionymi w niniejszym artykule obowiązują instytucje Wspólnoty i Państwa Członkowskie.

Artykuł 301

Gdy jest to przewidziane we wspólnym stanowisku lub działaniu, podjętych na podstawie niniejszego Traktatu o Unii Europejskiej dotyczących wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, dla działań Wspólnoty mających na celu przezwyciężenie lub ograniczenie w części lub w całości stosunków gospodarczych z jednym lub kilkoma krajami trzecimi, Rada podejmuje niezwłocznie niezbędne środki. Rada działa kwalifikowaną większością głosów, na podstawie propozycji Komisji.

Artykuł 302

Komisja jest zobowiązana do utrzymywania wszelkich właściwych stosunków z organami Organizacji Narodów Zjednoczonych i ich organizacji wyspecjalizowanych.

Komisja utrzymuje również stosowne stosunki z innymi organizacjami międzynarodowymi.

Artykuł 303

Wspólnota nawiąże wszelkie właściwe formy współpracy z Radą Europy.

Artykuł 304

Wspólnota nawiąże ścisłą współpracę z Organizacją Współpracy i Rozwoju Gospodarczego; szczególne współpracy są ustalone wspólnym porozumieniem.

Artykuł 305

1. Postanowienia niniejszego Traktatu nie naruszają postanowień Traktatu w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali, w szczególności w zakresie praw i obowiązków Państw Członkowskich, kompetencji organów tej Wspólnoty oraz zasad określonych przez ten Traktat w zakresie funkcjonowania wspólnego rynku węgla i stali.

2. Postanowienia niniejszego Traktatu nie uchylają przepisów Traktatu o utworzeniu Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej.

Artykuł 306

Postanowienia niniejszego Traktatu nie stanowią przeszkody dla istnienia lub zacieśnienia unii regionalnych między Belgią i Luksemburgiem, albo między

Belgią, Luksemburgiem i Holandią, w takim zakresie, w jakim cele tych umów regionalnych nie zostaną osiągnięte w wyniku stosowania niniejszego Traktatu.

Artykuł 307

Prawa i obowiązki wynikające z umów zawartych przed 1 stycznia 1958 r. lub dla państw przed ich przystąpieniem między jednym lub kilkoma Państwami Członkowskimi z jednej strony, a jednym lub kilkoma państwami trzecimi z drugiej strony, nie będą naruszone przez postanowienia niniejszego Traktatu.

W zakresie, w jakim umowy te będą sprzeczne z niniejszym Traktatem, Państwa Członkowskie lub zainteresowane państwa podejmą wszelkie właściwe kroki na rzecz wyeliminowania stwierdzonych sprzeczności. W razie potrzeby Państwa Członkowskie udzielą sobie wzajemnie pomocy dla osiągnięcia tego celu, a gdy będzie to konieczne, zajmą wspólne stanowisko.

Przy wykonywaniu umów, o których mowa w pierwszym akapicie, Państwa Członkowskie wezmą pod uwagę fakt, że korzyści przyznane na podstawie niniejszego Traktatu przez każde Państwo Członkowskie stanowią nieodzowny element utworzenia Wspólnoty i z tego powodu są nierozzerwalnie związane z utworzeniem wspólnych instytucji, przyznaniu im kompetencji i przyznaniu takich samych korzyści przez wszystkie pozostałe Państwa Członkowskie.

Artykuł 308

Jeżeli w czasie funkcjonowania wspólnego rynku, w celu osiągnięcia jednego z celów Wspólnoty okaże się konieczne podjęcie działania przez Wspólnotę, a uprawnienia potrzebne dla jego podjęcia nie będą przewidziane przez niniejszy Traktat, Rada podejmie konieczne środki, działając jednomyślnie na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego.

Artykuł 309

1. Jeżeli podjęta została decyzja o zawieszeniu praw głosowania przedstawiciela rządu Państwa Członkowskie zgodnie z art. 7 ust. 3 Traktatu w sprawie Unii Europejskiej, takie prawa do głosowania zostają również zawieszane w odniesieniu do niniejszego Traktatu.

2. Ponadto, jeżeli zostanie ustalone zgodnie z art. 7 ust. 2 Traktatu w sprawie Unii Europejskiej zaistnienie poważnego i uporczywego naruszenia przez Państwo Członkowskie zasad wymienionych w art. 6 ust. 1 tego Traktatu, Rada, działając większością kwalifikowaną może postanowić zawiesić niektóre prawa wynikające z zastosowania niniejszego Traktatu wobec danego Państwa Członkowskiego. Czyniąc to, Rada weźmie pod uwagę możliwe konsekwencje takiego zawieszenia w prawach i obowiązkach osób fizycznych i prawnych.

Obowiązki tego Państwa Członkowskiego ustanowione niniejszym Traktatem są w każdym przypadku nadal wiążące dla tego Państwa.

3. Rada, działając większością kwalifikowaną, może następnie podjąć decyzję o zmianie lub odwołaniu środków, przyjętych zgodnie z ustępem 2 w odpowiedzi na zmianę sytuacji, która doprowadziła do ich zastosowania.

4. Podejmując decyzje, określone w ustępach 2 i 3, Rada działa bez uwzględnienia głosów przedstawiciela rządu tego Państwa Członkowskiego. W drodze wyjątku od art. 205 ust. 2 kwalifikowana większość jest określona jako taką samą propozycją ważonych głosów członków Rady, jaka jest przewidywana w art. 205 ust. 2.

Niniejszy ustęp stosuje się także w przypadku zawieszenia prawa głosowania zgodnie z ust. 1. W przypadkach takich uchwała wymagająca jednomyślności zostaje podjęta bez uwzględnienia głosu przedstawiciela rządu takiego Państwa Członkowskiego.

Artykuł 310

Wspólnota może zawierać z jednym lub więcej państwami lub organizacjami międzynarodowymi umowy ustanawiające stowarzyszenie ustanawiające wzajemne prawa i obowiązki, wspólne działania i szczególne procedury.

Umowy te będą zawierane przez Radę, działającą jednomyślnie i po uzyskaniu zgody Parlamentu Europejskiego, udzielonej absolutną większością głosów jego członków.

Artykuł 311

Protokoły, które na mocy wspólnego porozumienia państw członkowskich, są załączone do niniejszego Traktatu, stanowią jego integralną część.

Artykuł 312

Niniejszy Traktat zostaje zawarty na czas nieograniczony.

POSTANOWIENIA KOŃCOWE

Artykuł 313

Traktat niniejszy podlega ratyfikacji przez Wysokie Umawiające się Strony zgodnie z ich odpowiednimi wymogami konstytucyjnymi. Dokumenty ratyfikacyjne będą złożone w depozyt rządowi Republiki Włoskiej.

Traktat niniejszy wchodzi w życie pierwszego dnia miesiąca następującego po złożeniu do depozytu dokumentu przez ostatnie państwo, które dokona tej formalności jako ostatnie. Jeżeli jednak złożenie tego dokumentu ratyfikacyjnego nastąpi w okresie krótszym niż 15 dni przed rozpoczęciem następnego miesiąca wejście w

życie Traktatu będzie odłożone do pierwszego dnia drugiego miesiąca po dacie jego złożenia.

Artykuł 314

Niniejszy Traktat, sporządzony w jednym egzemplarzu oryginalnym w językach niderlandzkim, francuskim, niemieckim i włoskim, jednakowo autentycznych, zostanie złożony w archiwum rządu Republiki Włoskiej, który przekaże uwierzytelniony odpis rządowi każdego z pozostałych Państw Członkowskich.

Na mocy Traktatów Akcesyjnych za autentyczne uznaje się też wersje niniejszego Traktatu w językach angielskim, duńskim, hiszpańskim, fińskim, greckim, portugalskim i szwedzkim.

W dowód czego, niżej podpisani pełnomocnicy podpisali Traktat.

Sporządzono w Rzymie, dwudziestego piątego marca tysiąc dziewięćset pięćdziesiątego siódmego roku.

III TRAKTAT

MIĘDZY

KRÓLESTWEM BELGII, KRÓLESTWEM DANII,
REPUBLIKĄ FEDERALNĄ NIEMIEC, REPUBLIKĄ GRECKĄ,
KRÓLESTWEM HISZPANII, REPUBLIKĄ FRANCUSKĄ, IRLANDIĄ,
REPUBLIKĄ WŁOSKĄ, WIELKIM KSIĘSTWEM LUKSEMBURGA,
KRÓLESTWEM NIDERLANDÓW, REPUBLIKĄ AUSTRII,
REPUBLIKĄ PORTUGALSKĄ, REPUBLIKĄ FINLANDII,
KRÓLESTWEM SZWECJI,
ZJEDNOCZONYM KRÓLESTWEM WIELKIEJ BRYTANII I IRLANDII PÓŁNOCNEJ
(PAŃSTWAMI CZŁONKOWSKIMI UNII EUROPEJSKIEJ)

A

REPUBLIKĄ CZESKĄ, REPUBLIKĄ ESTOŃSKĄ, REPUBLIKĄ CYPRYJSKĄ,
REPUBLIKĄ ŁOTEWSKĄ, REPUBLIKĄ LITEWSKĄ, REPUBLIKĄ WĘGIERSKĄ,
REPUBLIKĄ MALTY, RZECZĄPOSPOLITĄ POLSKĄ,
REPUBLIKĄ SŁOWENII, REPUBLIKĄ SŁOWACKĄ

DOTYCZĄCY PRZYSTĄPIENIA REPUBLIKI CZESKIEJ, REPUBLIKI ESTOŃSKIEJ,
REPUBLIKI CYPRYJSKIEJ, REPUBLIKI ŁOTEWSKIEJ, REPUBLIKI LITEWSKIEJ,
REPUBLIKI WĘGIERSKIEJ, REPUBLIKI MALTY, RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ,
REPUBLIKI SŁOWENII I REPUBLIKI SŁOWACKIEJ DO UNII EUROPEJSKIEJ.

JEGO KRÓLEWSKA MOŚĆ KRÓL BELGÓW,
PREZYDENT REPUBLIKI CZESKIEJ,
JEJ KRÓLEWSKA MOŚĆ KRÓLOWA DANII,
PREZYDENT REPUBLIKI FEDERALNEJ NIEMIEC,
PREZYDENT REPUBLIKI ESTOŃSKIEJ,
PREZYDENT REPUBLIKI GRECKIEJ,
JEGO KRÓLEWSKA MOŚĆ KRÓL HISZPANII,
PREZYDENT REPUBLIKI FRANCUSKIEJ,
PREZYDENT IRLANDII,
PREZYDENT REPUBLIKI WŁOSKIEJ,
PREZYDENT REPUBLIKI CYPRYJSKIEJ,
PREZYDENT REPUBLIKI łotewskiej,
PREZYDENT REPUBLIKI litewskiej,
JEGO KRÓLEWSKA WYSOKOŚĆ WIELKI KSIĄŻĘ ŁUKSEMBURGA,
PARLAMENT REPUBLIKI WĘGIERSKIEJ,
PREZYDENT MALTY,
JEJ KRÓLEWSKA MOŚĆ KRÓLOWA NIDERLANDÓW,
PREZYDENT REPUBLIKI AUSTRII,
PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ,
PREZYDENT REPUBLIKI PORTUGALSKIEJ,
PREZYDENT REPUBLIKI SŁOWENII,
PREZYDENT REPUBLIKI SŁOWACKIEJ,
PREZYDENT REPUBLIKI FINLANDII,
RZĄD KRÓLESTWA SZWECJI,
JEJ KRÓLEWSKA MOŚĆ KRÓLOWA ZJEDNOCZONEGO KRÓLESTWA
WIELKIEJ BRYTANII I IRLANDII PÓŁNOCNEJ,

ZJEDNOCZENI pragnieniem kontynuowania realizacji celów Traktatów stanowiących podstawę Unii Europejskiej,

ZDECYDOWANI kontynuować w duchu Traktatów proces tworzenia coraz ściślej-
szego związku między narodami Europy na już istniejących podstawach,

UWZGLĘDNIAJĄC, iż artykuł 49 Traktatu o Unii Europejskiej daje państwom Europy możliwość ubiegania się o członkostwo w Unii,

UWZGLĘDNIAJĄC, iż Republika Czeska, Republika Estońska, Republika Cypryjska, Republika Łotewska, Republika Litewska, Republika Węgierska, Republika Malty, Rzeczpospolita Polska, Republika Słowenii i Republika Słowacka złożyły wnioski o członkostwo w Unii,

UWZGLĘDNIAJĄC, iż Rada Unii Europejskiej, po otrzymaniu opinii Komisji i zgody Parlamentu Europejskiego, opowiedziała się za przyjęciem tych państw,

ZDECYDOWALI ustalić wspólnie warunki przyjęcia oraz dostosowania jakie należy uczynić w Traktatach stanowiących podstawę Unii Europejskiej i w tym celu wyznaczyli na swoich pełnomocników,

KTÓRZY, po wymianie swych pełnomocnictw uznanych za należyte i sporządzone we właściwej formie,

UZGODNILI, CO NASTĘPUJE:

Artykuł 1

1. Republika Czeska, Republika Estońska, Republika Cypryjska, Republika Łotewska, Republika Litewska, Republika Węgierska, Republika Malty, Rzeczpospolita Polska, Republika Słowenii i Republika Słowacka stają się niniejszym członkami Unii Europejskiej i stronami Traktatów stanowiących podstawę Unii, zmienionych i uzupełnionych.

2. Warunki przyjęcia i wynikające z tego przyjęcia dostosowania w Traktatach stanowiących podstawę Unii są przedmiotem Aktu dołączonego do niniejszego Traktatu. Postanowienia Aktu stanowią integralną część niniejszego Traktatu.

3. Postanowienia dotyczące praw i obowiązków Państw Członkowskich oraz uprawnień i właściwości instytucji unijnych określone w traktatach, o których mowa w ustępie 1 mają zastosowanie do niniejszego Traktatu.

Artykuł 2

1. Niniejszy Traktat podlega ratyfikacji przez Wysokie Umawiające się Strony, zgodnie z ich odpowiednimi wymogami konstytucyjnymi. Dokumenty ratyfikacyjne zostaną złożone Rządowi Republiki Włoskiej, nie później niż do 30 kwietnia 2004 roku.

2. Niniejszy Traktat wchodzi w życie z dniem 1 maja 2004 roku, pod warunkiem że do tej daty złożone zostaną wszystkie dokumenty ratyfikacyjne.

Jeśli jednak do tej daty nie wszystkie państwa, o których mowa w artykule 1 ustęp 1, złożą dokumenty ratyfikacyjne, Traktat wchodzi w życie w stosunku do tych państw, które takie dokumenty złożyły. W takim przypadku Rada Unii Europejskiej, stanowiąc jednomyślnie, podejmuje niezwłocznie decyzję o niezbędnych dostosowaniach w artykule 3 niniejszego Traktatu, w artykule 1, artykule 6 ustęp 6, artykułach 11–15, 18, 19, 25, 26, 29–31, 33–35, 46–49, 58 i artykule 61 Aktu Przystąpienia, w załącznikach II–XV do Aktu oraz w dodatkach do tych załączników i w Protokołach 1–10 załączonych do Aktu. Stanowiąc jednomyślnie Rada może zdecydować także, że postanowienia Aktu oraz załączników, dodatków i protokołów do niego, odnoszące się wyraźnie do państwa, które nie złożyło swoich dokumentów ratyfikacyjnych tracą ważność lub może je dostosować.

3. Niezależnie od postanowień ustępu 2, instytucje Unii mogą przed przystąpieniem przyjąć środki przewidziane w artykule 6 ustęp 2 akapit drugi, artykule 6 ustęp 6 akapit drugi, artykule 6 ustęp 7 akapit drugi i trzeci, artykule 6 ustęp 8 akapit drugi i trzeci, artykule 6 ustęp 9 akapit trzeci, artykułach 21, 23, artykule 28 ustęp 1, artykule 32 ustęp 5, artykule 33 ustęp 1, artykule 33 ustęp 4, artykule 33 ustęp 5, artykułach 38, 39, 41, 42 i 55–57 Aktu Przystąpienia, załącznikach III–XIV do tego Aktu oraz w Protokole 2, artykule 6 Protokołu 3, artykule 2 ustęp 2 Protokołu 4, Protokole 8 i w artykułach 1, 2 i 4 Protokołu 10 załączonych do Aktu. Środki te wchodzi w życie z dniem wejścia w życie niniejszego Traktatu i tylko pod tym warunkiem.

Artykuł 3

Niniejszy Traktat, sporządzony w jednym oryginalnym egzemplarzu w językach: angielskim, czeskim, duńskim, estońskim, fińskim, francuskim, greckim, hiszpańskim, irlandzkim, litewskim, łotewskim, maltańskim, niemieckim, niderlandzkim, polskim, portugalskim, słowackim, słoweńskim, szwedzkim, węgierskim, włoskim, przy czym teksty w każdym z tych języków są na równi autentyczne, zostaje złożony w archiwum Rządu Republiki Włoskiej, który przekaże uwierzytelniony odpis każdemu z rządów pozostałych Państw–Sygnatariuszy.

IV AKT

DOTYCZĄCY WARUNKÓW PRZYSTĄPIENIA REPUBLIKI CZESKIEJ,
REPUBLIKI ESTOŃSKIEJ, REPUBLIKI CYPRYJSKIEJ,
REPUBLIKI ŁOTEWSKIEJ, REPUBLIKI LITEWSKIEJ,
REPUBLIKI WĘGIERSKIEJ, REPUBLIKI MALTY,
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ,
REPUBLIKI SŁOWENII I REPUBLIKI SŁOWACKIEJ
ORAZ DOSTOSOWAŃ W TRAKTATACH STANOWIĄCYCH PODSTAWĘ
UNII EUROPEJSKIEJ

CZĘŚĆ PIERWSZA ZASADY

Artykuł 1

Dla celów niniejszego Aktu:

- określenie „Traktaty założycielskie” oznacza:
 - (a) Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską („Traktat WE”) i Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Energii Atomowej („Traktat Euratom”), uzupełnione i zmienione traktatami lub innymi aktami, które weszły w życie przed niniejszym przystąpieniem,
 - (b) Traktat o Unii Europejskiej („Traktat UE”), uzupełniony lub zmieniony traktatami lub innymi aktami, które weszły w życie przed niniejszym przystąpieniem;
- określenie „obecne Państwa Członkowskie” oznacza: Królestwo Belgii, Królestwo Danii, Republikę Federalną Niemiec, Republikę Grecką, Królestwo Hiszpanii, Republikę Francuską, Irlandię, Republikę Włoską, Wielkie Księstwo Luksemburga, Królestwo Niderlandów, Republikę Austrii, Republikę Portugalską, Republikę Finlandii, Królestwo Szwecji oraz Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej;
- określenie „Unia” oznacza Unię Europejską ustanowioną Traktatem UE;
- określenie „Wspólnota” oznacza, zależnie od okoliczności, jedną lub obydwie Wspólnoty o których mowa w pierwszym tiret;

- określenie „nowe Państwa Członkowskie” oznacza Republikę Czeską, Republikę Estońską, Republikę Cypryjską, Republikę Łotewską, Republikę Litewską, Republikę Węgierską, Republikę Malty, Rzeczpospolitą Polską, Republikę Słowenii i Republikę Słowacką;
- określenie „instytucje” oznacza instytucje utworzone na mocy Traktatów założycielskich.

Artykuł 2

Od dnia przystąpienia nowe Państwa Członkowskie są związane postanowieniami Traktatów założycielskich i aktów przyjętych przez instytucje Wspólnot i Europejski Bank Centralny przed dniem przystąpienia; postanowienia te są stosowane w nowych Państwach Członkowskich zgodnie z warunkami określonymi w tych Traktatach i w niniejszym Akcie.

Artykuł 3

1. Od dnia przystąpienia nowe Państwa Członkowskie są związane i stosują przepisy dorobku Schengen w postaci, w jakiej zostały włączone w ramy Unii Europejskiej przez protokół dołączony do Traktatu o Unii Europejskiej oraz do Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską (dalej jako „Protokół Schengen”) oraz akty na nim oparte lub w inny sposób z nim związane, wymienione w załączniku I do niniejszego Aktu, jak również jakiegokolwiek dalsze akty, które mogą zostać przyjęte przed dniem przystąpienia.

2. Przepisy dorobku Schengen w postaci, w jakiej zostały włączone w ramy Unii Europejskiej oraz akty na nim oparte lub w inny sposób z nim związane, które nie zostały wymienione w ustępie 1, będąc wiążącymi dla nowych Państw Członkowskich od dnia przystąpienia, stosowane są w nowym Państwie Członkowskim wyłącznie na mocy decyzji Rady podjętej w tym celu, po sprawdzeniu, zgodnie ze stosowanymi procedurami oceny Schengen, iż w nowym Państwie Członkowskim zostały spełnione niezbędne warunki dla stosowania tego dorobku oraz po konsultacji z Parlamentem Europejskim.

Rada podejmuje decyzję stanowiącą na zasadzie jednomyślności swych członków reprezentujących rządy Państw Członkowskich, w stosunku do których przepisy, o których mowa w niniejszym ustępie, już zostały wprowadzone w życie oraz przedstawiciela rządu Państwa Członkowskiego, w stosunku do którego te przepisy mają zostać wprowadzone w życie. Członkowie Rady reprezentujący rządy Irlandii i Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej biorą udział w podejmowaniu takiej decyzji, w zakresie, w jakim decyzja ta dotyczy przepisów dorobku Schengen oraz aktów na nim opartych lub w inny sposób z nim związanych, w których te Państwa Członkowskie biorą udział.

3. Umowy zawarte przez Radę zgodnie z artykułem 6 Protokołu Schengen są wiążące dla nowych Państw Członkowskich od dnia przystąpienia.

4. W stosunku do konwencji lub środków w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych, których nie można oddzielić od osiągnięcia celów Traktatu UE, nowe Państwa Członkowskie zobowiązują się do:

- przystąpienia do tych spośród nich, które do dnia przystąpienia zostały otwarte do podpisu przez obecne Państwa Członkowskie, a także do tych, które zostały przygotowane przez Radę zgodnie z Tytułem VI Traktatu UE i których przyjęcie Rada zaleciła Państwom Członkowskim.
- wprowadzenia administracyjnych a także innych uregulowań takich jak te przyjęte do dnia przystąpienia przez obecne Państwa Członkowskie lub przez Radę celem ułatwienia praktycznej współpracy pomiędzy instytucjami i organizacjami Państw Członkowskich zajmującymi się wymiarem sprawiedliwości i sprawami wewnętrznymi.

Artykuł 4

Każde z nowych Państw Członkowskich uczestniczy w unii gospodarczej i walutowej z dniem przystąpienia jako Państwo Członkowskie objęte derogacją w rozumieniu artykułu 122 Traktatu WE.

Artykuł 5

1. Na mocy niniejszego Aktu nowe Państwa Członkowskie przystępują do decyzji i umów przyjętych przez przedstawicieli rządów Państw Członkowskich zebranych w ramach Rady. Nowe Państwa Członkowskie zobowiązują się przystąpić od dnia przystąpienia do wszystkich innych umów zawartych przez obecne Państwa Członkowskie i dotyczących funkcjonowania Unii lub związanych z jej działaniami.

2. Nowe Państwa Członkowskie zobowiązują się przystąpić do konwencji, o których mowa w artykule 293 Traktatu WE oraz do tych, których nie można odzielić od osiągnięcia celów Traktatu WE, a także do protokołów w sprawie dokonywania przez Trybunał Sprawiedliwości wykładni tych konwencji, które zostały podpisane przez Państwa Członkowskie. W tym celu nowe Państwa Członkowskie zobowiązują się do rozpoczęcia z obecnymi Państwami Członkowskimi rokowań prowadzących do dokonania niezbędnych dostosowań w tych umowach.

3. Nowe Państwa Członkowskie zajmują tę samą pozycję co obecne Państwa Członkowskie względem deklaracji lub rezolucji lub innych stanowisk przyjętych przez Radę Europejską lub Radę, a także względem stanowisk dotyczących Wspólnoty lub Unii przyjętych za wspólnym porozumieniem przez Państwa Członkowskie. Nowe Państwa Członkowskie będą stosować się do zasad i

wytucznych wynikających z takich deklaracji, rezolucji lub innych stanowisk oraz podejmą środki niezbędne dla zapewnienia wprowadzenia ich w życie.

Artykuł 6

1. Umowy lub konwencje zawarte lub tymczasowo stosowane przez Wspólnotę lub zgodnie z artykułem 24 lub artykułem 38 Traktatu UE, z jednym lub większą liczbą państw trzecich, z organizacją międzynarodową lub z obywatelem państwa trzeciego, są wiążące dla nowych Państw Członkowskich na warunkach ustanowionych w Traktatach założycielskich i w niniejszym Akcie.

2. Nowe Państwa Członkowskie zobowiązują się przystąpić na warunkach ustanowionych w niniejszym Akcie do umów lub konwencji zawartych lub tymczasowo stosowanych wspólnie przez obecne Państwa Członkowskie i Wspólnotę, a także do umów zawartych przez te Państwa, związanych z wyżej wymienionymi umowami i konwencjami.

Przystąpienie nowych Państw Członkowskich do umów i konwencji, o których mowa w ustępie 6 poniżej, jak również do umów z Białorusią, Chinami, Chile, Mercosur i Szwajcarią zawartych lub podpisanych wspólnie przez Wspólnotę oraz jej Państwa Członkowskie, nastąpi poprzez zawarcie protokołu do takich umów lub konwencji, między Radą Unii Europejskiej, stanowiącą jednomyślnie w imieniu Państw Członkowskich, a państwem lub państwami trzecimi lub organizacją międzynarodową. Procedura ta pozostaje bez uszczerbku dla kompetencji własnych Wspólnoty i nie wpływa na podział kompetencji pomiędzy Wspólnotą a Państwami Członkowskimi w odniesieniu do zawierania takich umów w przyszłości lub jakichkolwiek innych zmian nie związanych z przystąpieniem. Komisja prowadzi negocjacje dotyczące zawarcia tych protokołów w imieniu Państw Członkowskich na podstawie dyrektyw negocjacyjnych zatwierdzonych przez Radę, stanowiącą jednomyślnie, oraz w konsultacji z komitetem składającym się z przedstawicieli Państw Członkowskich. Komisja przedkłada Radzie projekt protokołów, które mają zostać zawarte.

3. Po przystąpieniu do umów i konwencji, o których mowa w ustępie 2, nowe Państwa Członkowskie nabywają na mocy tych umów i konwencji, takie same prawa i obowiązki jakie mają obecne Państwa Członkowskie.

4. Na mocy niniejszego Aktu nowe Państwa Członkowskie przystępują do Umowy o Partnerstwie między członkami Grupy Państw Afryki, Karaibów i Pacyfiku z jednej strony, a Wspólnotą Europejską i jej Państwami Członkowskimi, z drugiej strony, podpisanej w Cotonou w dniu 23 czerwca 2000 r¹.

1 Dz.U. L 317 z 15.12.2000, str. 3.

5. Na warunkach określonych w niniejszym Akcie nowe Państwa Członkowskie zobowiązują się przystąpić do Porozumienia o Europejskim Obszarze Gospodarczym, zgodnie z artykułem 128 tego Porozumienia².

6. Począwszy od dnia przystąpienia, oraz do czasu zawarcia niezbędnych protokołów, o których mowa w ustępie 2, nowe Państwa Członkowskie stosują postanowienia umów zawartych wspólnie przez obecne Państwa Członkowskie oraz Wspólnotę z Algierią, Armenią, Azerbejdżanem, Bułgarią, Chorwacją, Egiptem, Byłą Jugosłowiańską Republiką Macedonii, Gruzją, Izraelem, Jordanią, Kazachstanem, Kirgistanem, Libanem, Meksykiem, Mołdową, Marokiem, Rumunią, Federacją Rosyjską, San Marino, Republiką Południowej Afryki, Koreą Południową, Syrią, Tunezją, Turcją, Turkmenistanem, Ukrainą oraz Uzbekistanem, jak również innych umów zawartych wspólnie przez obecne Państwa Członkowskie i Wspólnotę przed przystąpieniem.

Wszelkie dostosowania w tych umowach stanowią przedmiot protokołów zawartych z państwami–stronami, zgodnie z postanowieniami drugiego akapitu ustępu 2. Jeżeli protokoły nie zostaną zawarte do dnia przystąpienia, Wspólnota oraz Państwa Członkowskie podejmą, odpowiednio w ramach przysługujących im właściwości, niezbędne środki w celu zajęcia się tą sytuacją wraz z przystąpieniem.

7. Począwszy od dnia przystąpienia, nowe Państwa Członkowskie stosują dwustronne umowy oraz uzgodnienia włókiennicze zawarte przez Wspólnotę z państwami trzecimi.

Ograniczenia ilościowe stosowane przez Wspólnotę w przywozie produktów włókienniczych oraz odzieżowych zostaną dostosowane z uwzględnieniem przystąpienia nowych Państw Członkowskich do Wspólnoty. W tym celu Wspólnota może przed dniem przystąpienia negocjować z odpowiednimi państwami trzecimi zmiany w dwustronnych umowach i uzgodnieniach, o których mowa powyżej.

Jeżeli zmiany w dwustronnych umowach i uzgodnieniach w dziedzinie produktów włókienniczych nie wejdą w życie do dnia przystąpienia, Wspólnota dokona niezbędnych dostosowań w jej regulacjach dotyczących przywozu produktów włókienniczych i odzieżowych z państw trzecich w celu uwzględnienia przystąpienia nowych Państw Członkowskich do Wspólnoty.

8. Ograniczenia ilościowe stosowane przez Wspólnotę w przywozie stali i wyrobów stalowych zostaną dostosowane na podstawie dokonywanego w ostatnich latach przez nowe Państwa Członkowskie przywozu wyrobów stalowych pochodzących z odpowiednich krajów dostawców.

2 Dz.U. L 1 z 3.1.1994, str. 3.

W tym celu, przed dniem przystąpienia negocjowane będą niezbędne zmiany w dwustronnych umowach i uzgodnieniach w dziedzinie stali zawartych przez Wspólnotę z państwami trzecimi.

Jeżeli do dnia przystąpienia zmiany do dwustronnych umów i uzgodnień nie wejdą w życie, stosuje się postanowienia pierwszego akapitu.

9. Począwszy od dnia przystąpienia, umowy w dziedzinie rybołówstwa zawarte przez nowe Państwa Członkowskie z państwami trzecimi będą zarządzane przez Wspólnotę.

Prawa i obowiązki nowych Państw Członkowskich wynikające z tych umów pozostaną niezmienione przez okres, w którym postanowienia tych umów będą tymczasowo utrzymane w mocy.

Jak najszybciej, a w każdym przypadku przed wygaśnięciem umów wskazanych w pierwszym akapicie, odpowiednie decyzje dotyczące kontynuacji działalności w zakresie rybołówstwa, wynikające z tych umów, zostaną każdorazowo podjęte przez Radę stanowiącą większością kwalifikowaną, na wniosek Komisji, włączając w to możliwość podjęcia decyzji o przedłużeniu niektórych umów na okresy nieprzekraczające roku.

10. Z mocą od dnia przystąpienia, nowe Państwa Członkowskie wystąpią z wszelkich umów o wolnym handlu, w tym ze Środkowoeuropejskiej umowy o wolnym handlu (CEFTA).

W zakresie, w jakim umowy między jednym lub większą liczbą nowych Państw Członkowskich z jednej strony a jednym lub większą liczbą państw trzecich, z drugiej strony, nie są zgodne z zobowiązaniami wynikającymi z niniejszego Aktu, nowe Państwo Członkowskie podejmie wszelkie właściwe środki w celu wyeliminowania stwierdzonych niezgodności. Jeżeli nowe Państwo Członkowskie napotyka trudności w dostosowaniu umowy zawartej z jednym lub większą liczbą państw trzecich przed przystąpieniem, Państwo to, zgodnie z postanowieniami umowy, wystąpi z niej.

11. Na mocy niniejszego Aktu i na warunkach ustanowionych w niniejszym Akcie, nowe Państwa Członkowskie przystępują do umów wewnętrznych zawartych przez obecne Państwa Członkowskie w celu wykonywania umów lub konwencji, o których mowa w ustępie 2 oraz ustępach 4–6.

12. Tam gdzie jest to konieczne, nowe Państwa Członkowskie podejmą wszelkie właściwe środki w celu dostosowania ich pozycji wobec organizacji międzynarodowych i tych umów międzynarodowych, których Wspólnota lub inne Państwa Członkowskie są również stronami, do ich praw i obowiązków wynikających z ich przystąpienia do Unii. W szczególności, w dniu przystąpienia lub w możliwie najwcześniejszym terminie wystąpią z międzynarodowych umów i organizacji w

dziedzinie rybołówstwa, których stroną lub członkiem jest również Wspólnota, chyba że ich członkostwo jest związane z innymi kwestiami niż rybołówstwo.

Artykuł 7

O ile niniejszy Akt nie stanowi inaczej, jego postanowienia nie mogą być zawieszane, zmienione ani uchylone w sposób inny niż według procedury zmiany traktatów ustanowionej w Traktatach założycielskich.

Artykuł 8

Przyjęte przez instytucje akty, do których odnoszą się postanowienia przejściowe ustanowione w niniejszym Akcie, zachowują swój status prawny; w szczególności w dalszym ciągu stosowane są procedury zmian tych aktów.

Artykuł 9

Postanowienia niniejszego Aktu, których celem lub skutkiem jest uchylenie lub zmiana aktów przyjętych przez instytucje w sposób inny niż w ramach środków przejściowych, mają taki sam status prawny jak postanowienia, które one uchylają lub zmieniają i podlegają tym samym regułom, jak te postanowienia.

Artykuł 10

Stosowanie Traktatów założycielskich i aktów przyjętych przez instytucje jest, w ramach środków przejściowych, przedmiotem odstępstw przewidzianych w niniejszym Akcie.

CZĘŚĆ DRUGA DOSTOSOWANIA W TRAKTATACH

TYTUŁ I

POSTANOWIENIA INSTYTUCJONALNE

R o z d z i a ł 1

Parlament Europejski

Artykuł 11

Z mocą od początku okresu 2004–2009, pierwszy akapit w artykule 190 ustęp 2 Traktatu WE i w artykule 108 ustęp 2 Traktatu Euratom otrzymuje brzmienie:

„Liczbę przedstawicieli wybieranych w każdym Państwie Członkowskim ustala się następująco:

Belgia	24
Republika Czeska	24
Dania	14
Niemcy	99
Estonia	6
Grecja	24
Hiszpania	54
Francja	78
Irlandia	13
Włochy	78
Cypr	6
Łotwa	9
Litwa	13
Luksemburg	6
Węgry	24
Malta	5
Niderlandy	27
Austria	18
Polska	54
Portugalia	24
Słowenia	7
Słowacja	14
Finlandia	14
Szwecja	19
Zjednoczone Królestwo	78''

R o z d z i a ł 2

Rada

Artykuł 12

1. Z mocą od 1 listopada 2004 roku:

(a) w artykule 205 Traktatu WE oraz w artykule 118 Traktatu Euratom

(i) ustęp 2 otrzymuje brzmienie:

„2. Jeżeli przyjęcie uchwały przez Radę wymaga większości kwalifikowanej, głosy jej członków ważne są następująco:

Belgia	12
Republika Czeska	12
Dania	7
Niemcy	29
Estonia	4
Grecja	12
Hiszpania	27

Francja	29
Irlandia	7
Włochy	29
Cypr	4
Łotwa	4
Litwa	7
Luksemburg	4
Węgry	12
Malta	3
Niderlandy	13
Austria	10
Polska	27
Portugalia	12
Słowenia	4
Słowacja	7
Finlandia	7
Szwecja	10
Zjednoczone Królestwo	29

Uchwały Rady wymagają do ich przyjęcia co najmniej 232 głosów „za”, oddanych przez większość jej członków, jeżeli niniejszy Traktat wymaga, aby były przyjęte na wniosek Komisji;

W innych przypadkach, uchwały Rady wymagają do ich przyjęcia co najmniej 232 głosów „za”, oddanych przez co najmniej dwie trzecie jej członków.”;

(ii) dodaje się ustęp w brzmieniu:

„4. Jeżeli decyzja ma zostać przyjęta przez Radę większością kwalifikowaną, członek Rady może wystąpić o sprawdzenie czy Państwa Członkowskie stanowiące większość kwalifikowaną reprezentują co najmniej 62% ogółu ludności Unii. Jeżeli okaże się, że warunek ten nie został spełniony, przedmiotowej decyzji nie przyjmuje się.”;

(b) w artykule 23 ustęp 2 Traktatu UE, trzeci akapit otrzymuje brzmienie:

„Głosy członków Rady ważone są zgodnie z artykułem 205 ustęp 2 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską. Decyzje wymagają do ich przyjęcia co najmniej 232 głosów „za”, oddanych przez co najmniej dwie trzecie członków. Jeżeli decyzja ma zostać przyjęta przez Radę większością kwalifikowaną, członek Rady może wystąpić o sprawdzenie czy Państwa Członkowskie stanowiące większość kwalifikowaną

reprezentują co najmniej 62% ogółu ludności Unii. Jeżeli okaże się, że warunek ten nie został spełniony, dana decyzja nie zostaje przyjęta.”

(c) w artykule 34 Traktatu UE ustęp 3 otrzymuje brzmienie:

„3. Jeżeli przyjęcie uchwały przez Radę wymaga większości kwalifikowanej, głosy jej członków wazone są zgodnie z artykułem 205 ustęp 2 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską a uchwały Rady wymagają do ich przyjęcia co najmniej 232 głosów „za”, oddanych przez co najmniej dwie trzecie jej członków. Jeżeli decyzja ma zostać przyjęta przez Radę większością kwalifikowaną, członek Rady może wystąpić o sprawdzenie czy Państwa Członkowskie stanowiące większość kwalifikowaną reprezentują co najmniej 62 % ogółu ludności Unii. Jeżeli okaże się, że warunek ten nie został spełniony, przedmiotowej decyzji nie przyjmuje się.”

2. Uchyła się artykuł 3 ustęp 1 Protokołu dołączonego do Traktatu UE oraz do Traktatu WE w sprawie rozszerzenia Unii Europejskiej.

3. Jeżeli do Unii Europejskiej przystąpi mniej niż dziesięć nowych Państw Członkowskich, próg większości kwalifikowanej zostanie wyznaczony decyzją Rady, z zastosowaniem ściśle linearnej, arytmetycznej interpolacji, zaokrąglonej w dół lub w górę do kolejnego głosu, pomiędzy poziomem 71% dla Rady o 300 głosach i poziomem 72,27% dla UE składającej się z 25 Państw Członkowskich.

R o z d z i a ł 3

Trybunał Sprawiedliwości

Artykuł 13

1. Artykuł 9, pierwszy akapit Protokołu dołączonego do Traktatu UE, Traktatu WE oraz Traktatu Euratom, w sprawie statutu Trybunału Sprawiedliwości otrzymuje brzmienie:

„Gdy co trzy lata następuje częściowa wymiana składu sędziowskiego, dotyczy ona przemiennie trzynastu i dwunastu sędziów.”

2. Artykuł 48 Protokołu dołączonego do Traktatu UE, do Traktatu WE oraz do Traktatu Euratom, w sprawie statutu Trybunału Sprawiedliwości otrzymuje brzmienie:

„Artykuł 48

Sąd Pierwszej Instancji składa się z dwudziestu pięciu sędziów.”

R o z d z i a ł 4

Komitet Ekonomiczno–Społeczny

Artykuł 14

Artykuł 258 akapit drugi Traktatu WE oraz artykuł 166 Traktatu Euratom otrzymują brzmienie:

„Liczbę członków Komitetu Ekonomiczno–Społecznego ustala się następująco:

Belgia	12
Republika Czeska	12
Dania	9
Niemcy	24
Estonia	7
Grecja	12
Hiszpania	21
Francja	24
Irlandia	9
Włochy	24
Cypr	6
Łotwa	7
Litwa	9
Luksemburg	6
Węgry	12
Malta	5
Niderlandy	12
Austria	12
Polska	21
Portugalia	12
Słowenia	7
Słowacja	9
Finlandia	9
Szwecja	12
Zjednoczone Królestwo	24”

R o z d z i a ł 5

Komitet Regionów

Artykuł 15

Artykuł 263 trzeci akapit Traktatu WE otrzymuje brzmienie:

„Liczbę członków Komitetu Regionów ustala się następująco:

Belgia	12
Republika Czeska	12
Dania	9
Niemcy	24
Estonia	7
Grecja	12
Hiszpania	21
Francja	24
Irlandia	9
Włochy	24
Cypr	6
Łotwa	7
Litwa	9
Luksemburg	6
Węgry	12
Malta	5
Niderlandy	12
Austria	12
Polska	21
Portugalia	12
Słowenia	7
Słowacja	9
Finlandia	9
Szwecja	12
Zjednoczone Królestwo	24”

R o z d z i a ł 6

Komitet Naukowo–Techniczny

Artykuł 16

Akapit pierwszy artykułu 134 ustęp 2 Traktatu Euratom otrzymuje brzmienie:

„2. Komitet składa się z 39 członków mianowanych przez Radę po konsultacji z Komisją.”

R o z d z i a ł 7

Europejski Bank Centralny

Artykuł 17

W artykule 49 Protokołu nr 18 w sprawie Statutu Europejskiego Systemu Banków Centralnych i Europejskiego Banku Centralnego dołączonego do Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską dodaje się ustęp w brzmieniu:

„49.3. Po tym jak jedno lub więcej państw stanie się Państwami Członkowskimi, a ich krajowe banki centralne staną się częścią Europejskiego Systemu Banków Centralnych (ESBC), kapitał subskrybowany EBC oraz ograniczenie ilości rezerwowych aktywów walutowych, które mogą być przekazywane EBC zostają podwyższone automatycznie. Wzrost ustala się poprzez pomnożenie odpowiednich wartości obowiązujących w danym czasie przez stosunek, w ramach rozszerzonego klucza kapitałowego, pomiędzy waznieniem przystępujących krajowych banków centralnych a waznieniem krajowych banków centralnych już będących członkami ESBC. Waznienie każdego z krajowych banków centralnych w kluczu kapitałowym oblicza się przez analogię z artykułem 29.1 oraz zgodnie z artykułem 29.2. Okresy referencyjne, które mają być stosowane do celów danych statystycznych są identyczne z zastosowanymi do celów ostatniego dostosowywania waznienia dokonywanego co pięć lat, zgodnie z artykułem 29.3.”

TYTUŁ II

POZOSTAŁE DOSTOSOWANIA

Artykuł 18

W artykule 57 ustęp 1 Traktatu WE dodaje się następujące zdanie:

„W stosunku do ograniczeń istniejących na mocy prawa estońskiego i węgierskiego, odnośną datą jest 31 grudnia 1999 roku.”

Artykuł 19

Artykuł 299 ustęp 1 Traktatu WE otrzymuje brzmienie:

„1. Niniejszy Traktat stosuje się do Królestwa Belgii, Republiki Czeskiej, Królestwa Danii, Republiki Federalnej Niemiec, Republiki Estońskiej, Republiki Greckiej, Królestwa Hiszpanii, Republiki Francuskiej, Irlandii, Republiki Włoskiej, Republiki Cypryjskiej, Republiki Łotwy, Republiki Litwy, Wielkiego Księstwa Luksemburga, Republiki Węgier, Republiki Malty, Królestwa Niderlandów, Republiki Austrii, Rzeczypospolitej Polskiej, Republiki Portugalskiej, Republiki Słowenii, Republiki Słowackiej, Republiki Finlandii, Królestwa Szwecji oraz Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej.”

CZĘŚĆ TRZECIA

POSTANOWIENIA STAŁE

TYTUŁ I

DOSTOSOWANIA AKTÓW PRZYJĘTYCH PRZEZ INSTYTUCJE

Artykuł 20

Akty wymienione w załączniku II do niniejszego Aktu są dostosowane w sposób określony w tym załączniku.

Artykuł 21

Dostosowania aktów wymienionych w załączniku III do niniejszego Aktu wymagane w związku z przystąpieniem zostaną przeprowadzone zgodnie ze wskazówkami określonymi w tym załączniku, a także zgodnie z procedurą i warunkami określonymi w artykule 57.

TYTUŁ II

POZOSTAŁE POSTANOWIENIA

Artykuł 22

Środki wymienione w załączniku IV do niniejszego Aktu stosuje się zgodnie z warunkami określonymi w tym załączniku.

Artykuł 23

Rada, stanowiąc jednomyślnie na wniosek Komisji i po konsultacji z Parlamentem Europejskim, może dokonać takich dostosowań do postanowień niniejszego Aktu odnoszących się do wspólnej polityki rolnej, jakie mogą okazać się niezbędne w wyniku zmiany reguł wspólnotowych. Takie dostosowania mogą być dokonane przed dniem przystąpienia.

CZĘŚĆ CZWARTA

POSTANOWIENIA TYMCZASOWE

TYTUŁ I

ŚRODKI PRZEJŚCIOWE

Artykuł 24

Środki wymienione w załącznikach V, VI, VII, VIII, IX, X, XI, XII, XIII oraz XIV do niniejszego Aktu mają zastosowanie do nowych Państw Członkowskich na warunkach określonych w tych załącznikach.

Artykuł 25

1. W drodze odstępstwa od drugiego ustępu artykułu 189 Traktatu WE oraz od drugiego ustępu artykułu 107 Traktatu Euratom oraz w związku z artykułem 190 ustęp 2 Traktatu WE i artykułem 108 ustęp 2 Traktatu Euratom, liczba miejsc przyznanych nowym Państwom Członkowskim w Parlamencie Europejskim w okresie biegnącym od dnia przystąpienia do początku kadencji Parlamentu Europejskiego w latach 2004–2009 wynosi:

Republika Czeska	24
Estonia	6
Cypr	6
Otwa	9
Litwa	13
Węgry	24
Malta	5
Polska	54
Słowenia	7
Słowacja	14

2. W drodze odstępstwa od artykułu 190 ustęp 1 Traktatu WE oraz artykułu 108 ustęp 2 Traktatu Euratom, w okresie biegnącym od dnia przystąpienia do początku kadencji w latach 2004–2009, przedstawiciele narodów nowych Państw Członkowskich w Parlamencie Europejskim zostaną wyłonieni przez parlamenty tych Państw spośród członków tych parlamentów zgodnie z procedurą ustanowioną przez każde z tych Państw.

Artykuł 26

1. W okresie do 31 października 2004 roku stosuje się następujące postanowienia:

a) w związku z artykułem 205 ustęp 2 Traktatu WE oraz artykułem 118 ustęp 2 Traktatu Euratom:

Jeżeli przyjęcie uchwały przez Radę wymaga większości kwalifikowanej, głosy jej członków wazone są następująco:

Belgia	5
Republika Czeska	5
Dania	3
Niemcy	10
Estonia	3
Grecja	5
Hiszpania	8

Francja	10
Irlandia	3
Włochy	10
Cypr	2
Łotwa	3
Litwa	3
Luksemburg	2
Węgry	5
Malta	2
Niderlandy	5
Austria	4
Polska	8
Portugalia	5
Słowenia	3
Słowacja	3
Finlandia	3
Szwecja	4
Zjednoczone Królestwo	10

b) w związku z drugim i trzecim akapitem artykułu 205 ustęp 2 Traktatu WE oraz artykułu 118 ustęp 2 Traktatu Euratom:

Uchwały Rady wymagają do ich przyjęcia co najmniej:

- 88 głosów „za”, jeżeli niniejszy Traktat wymaga, aby były przyjęte na wniosek Komisji,
- 88 głosów „za”, oddanych przez co najmniej dwie trzecie członków, w innych przypadkach.

c) w związku z drugim zdaniem trzeciego akapitu artykułu 23 ustęp 2 Traktatu UE:

Decyzje wymagają do ich przyjęcia co najmniej 88 głosów „za”, oddanych przez co najmniej dwie trzecie członków.

d) w związku z artykułem 34 ustęp 3 Traktatu UE:

Jeżeli przyjęcie uchwały przez Radę wymaga większości kwalifikowanej, głosy jej członków ważone są zgodnie z artykułem 205 ustęp 2 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską, a uchwały Rady wymagają do ich przyjęcia co najmniej 88 głosów „za”, oddanych przez co najmniej dwie trzecie członków.

2. W przypadku gdy mniej niż dziesięć nowych Państw Członkowskich przystąpi do Unii, próg większości kwalifikowanej w okresie do 31 października 2004 roku ustala się decyzją Rady, tak aby był on możliwie bliski 71,26% całkowitej liczby głosów.

Artykuł 27

1. Przychody oznaczone jako „Cła Wspólnej Taryfy Celnej i inne cła”, o których mowa w artykule 2 ustęp 1 litera b) decyzji Rady 2000/597/WE, Euratom w sprawie systemu środków własnych Wspólnot Europejskich³, lub w odpowiednich przepisach jakiegokolwiek decyzji ją zastępującej, obejmują cła obliczane na podstawie stawek wynikających ze Wspólnej Taryfy Celnej i wszelkich innych koncesji celnych z nią związanych, stosowanych przez Wspólnotę w handlu nowych Państw Członkowskich z państwami trzecimi.

2. Dla roku 2004, zharmonizowana podstawa podatku VAT oraz podstawa DNB (dochodu narodowego brutto) dla każdego z nowych Państw Członkowskich, o których mowa w artykule 2 ustęp 1 litery c) i d) decyzji Rady 2000/597/WE, Euratom, wynosi dwie trzecie podstawy rocznej. Podstawa DNB dla każdego z nowych Państw Członkowskich, brana pod uwagę przy obliczaniu finansowania mechanizmu korekcyjnego związanego z nierównowagą budżetową, udzielonego Zjednoczonemu Królestwu, o którym mowa w artykule 5 ustęp 1 decyzji Rady 2000/597/WE, wynosi również dwie trzecie podstawy rocznej.

3. Dla celów określenia zamrożonej stawki na rok 2004, zgodnie z artykułem 2 ustęp 4 litera b) decyzji Rady 2000/597/WE, Euratom ograniczone podstawy VAT dla nowych Państw Członkowskich oblicza się na podstawie dwóch trzecich nieograniczonej podstawy VAT oraz dwóch trzecich ich DNB.

Artykuł 28

1. Ogólny budżet Wspólnot Europejskich na rok budżetowy 2004 jest dostosowany celem uwzględnienia faktu przystąpienia nowych Państw Członkowskich poprzez przyjęcie budżetu zmieniającego, który wchodzi w życie z dniem 1 maja 2004 roku.

2. Dwanaście miesięcznych dwunastych części środków obliczonych na podstawie VAT i DNB, które mają zostać wpłacone przez nowe Państwa Członkowskie zgodnie z budżetem zmieniającym jak również retroaktywne dostosowania miesięcznych dwunastych części w stosunku do okresu od stycznia do kwietnia 2004 roku, które mają zastosowanie wyłącznie do obecnych Państw Członkowskich, zamienia się na części ósme, które mają zostać wpłacone w okresie od maja do grudnia 2004 roku. Retroaktywne dostosowania, które wynikają z wszelkich dalszych zmian budżetu przyjętego w 2004 roku również zamienia się na części równe, które zostaną wpłacone przez pozostałą część roku.

Artykuł 29

Pierwszego roboczego dnia każdego miesiąca Wspólnota wypłaci na rzecz Republiki Czeskiej, Cypru, Malty i Słowenii, w ramach wydatków z ogólnego

3 Dz.U. L 253 z 7.10.2000, str. 42.

budżetu Wspólnot Europejskich, jedną ósmą w 2004 roku, począwszy od dnia przystąpienia, oraz jedną dwunastą w latach 2005 i 2006 następujących kwot tymczasowych rekompensat budżetowych:

	2004	2005	2006
	(w milionach EURO, według cen z 1999 r.)		
Republika Czeska	125,4	178,0	85,1
Cypr	68,9	119,2	112,3
Malta	37,8	65,6	62,9
Słowenia	29,5	66,4	35,5

Artykuł 30

Pierwszego roboczego dnia każdego miesiąca Wspólnota wypłaci na rzecz Republiki Czeskiej, Estonii, Cypru, Łotwy, Litwy, Węgier, Malty, Polski, Słowenii i Słowacji, w ramach wydatków z ogólnego budżetu Wspólnot Europejskich, jedną ósmą w 2004 roku, począwszy od dnia przystąpienia, oraz jedną dwunastą w latach 2005 i 2006 następujących kwot specjalnych ryczałtowych środków na poprawę płynności budżetowej:

	2004	2005	2006
	(w milionach EURO, według cen z 1999 r.)		
Republika Czeska	174,7	91,55	91,55
Estonia	15,8	2,9	2,9
Cypr	27,7	5,05	5,05
Łotwa	19,5	3,4	3,4
Litwa	34,8	6,3	6,3
Węgry	155,3	27,95	27,95
Malta	12,2	27,15	27,15
Polska	442,8	550,0	450,0

Słowenia	65,4	17,85	17,85
Słowacja	63,2	11,35	11,35

1 miliard EURO na rzecz Polski i 100 milionów EURO na rzecz Republiki Czeskiej objęte specjalnymi ryczałtowymi środkami na poprawę płynności budżetowej, brane są pod uwagę przy wszelkich obliczeniach dotyczących podziału funduszy strukturalnych na lata 2004–2006.

Artykuł 31

1. Nowe Państwa Członkowskie wymienione poniżej wpłacają następujące kwoty na rzecz Funduszu Badawczego Węgla i Stali, o którym mowa w decyzji 2002/234/EWWiS przedstawicieli rządów Państw Członkowskich zebranych w ramach Rady, z dnia 27 lutego 2002 r. w sprawie skutków finansowych wygaśnięcia Traktatu EWWiS oraz w sprawie Funduszu Badawczego Węgla i Stali⁴:

(w milionach EURO, według cen bieżących)

Republika Czeska	39,88
Estonia	2,5
Łotwa	2,69
Węgry	9,93
Polska	92,46
Słowenia	2,36
Słowacja	20,11

2. Wkłady do Funduszu Badawczego Węgla i Stali zostaną dokonane w czterech ratach, poczynając od roku 2006, płatnych w następujący sposób, w każdym przypadku pierwszego roboczego dnia pierwszego miesiąca każdego roku:

2006: 15%
2007: 20%
2008: 30%
2009: 35%.

4 Dz.U. L 79 z 22.3.2002, str. 42.

Artykuł 32

1. O ile niniejszy Traktat nie stanowi inaczej, po 31 grudnia 2003 roku żadne dodatkowe zobowiązania finansowe nie zostaną podjęte w ramach programu Phare⁵, programu Współpracy Transgranicznej Phare⁶, funduszy przedakcesyjnych dla Cypru oraz Malty⁷, programu ISPA⁸ i programu SAPARD⁹ na rzecz nowych Państw Członkowskich. Z dniem 1 stycznia 2004 roku nowe Państwa Członkowskie traktowane są tak samo jak obecne Państwa Członkowskie w odniesieniu do wydatków w ramach pierwszych trzech pozycji Perspektywy finansowej, w rozumieniu Porozumienia Międzyinstytucjonalnego z dnia 6 maja 1999 r.¹⁰, z zastrzeżeniem poniższych indywidualnych szczegółowych rozwiązań i wyjątków lub jeżeli niniejszy Traktat stanowi inaczej. Maksymalne wielkości dodatkowych środków dla pozycji 1, 2, 3 i 5 Perspektywy finansowej związanych z przystąpieniem są określone w załączniku XV. Jednakże, żadne zobowiązanie finansowe w ramach budżetu na rok 2004 dla jakiegokolwiek programu lub agencji nie może zostać podjęte przed dniem przystąpienia nowego Państwa Członkowskiego.

2. Ustępu 1 nie stosuje się do wydatków w ramach Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej, Sekcji Gwarancji, zgodnie z artykułami 2 ustęp 1, 2 ustęp 2 i 3 ustęp 3 rozporządzenia Rady (WE) nr 1258/1999 w sprawie finansowania wspólnej polityki rolnej¹¹, kwalifikujących się do otrzymania finansowania wspólnotowego dopiero od dnia przystąpienia, zgodnie z artykułem 2 niniejszego Aktu.

Jednakże ustęp 1 niniejszego artykułu stosuje się do wydatków na rzecz rozwoju obszarów wiejskich w ramach Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej, Sekcji Gwarancji, zgodnie z artykułem 47a rozporządzenia Rady (WE) nr 1257/1999 w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich z Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej (EFOGR) oraz zmieniającego i uchylającego niektóre rozporządzenia¹², z zastrzeżeniem warunków wymienionych w zmianach do tego rozporządzenia w załączniku II do niniejszego Aktu.

3. Z zastrzeżeniem ostatniego zdania ustępu 1, od 1 stycznia 2004 roku nowe Państwa Członkowskie będą uczestniczyć w programach wspólnotowych i agen-

5 Rozporządzenie (EWG) nr 3906/89 (Dz.U. L 375 z 23.12.1989, str.11), ze zmianami .

6 Rozporządzenie (WE) nr 2760/98 (Dz.U. L 345 z 19.12.1998, str. 49), ze zmianami.

7 Rozporządzenie (WE) nr 555/2000 (Dz.U. L 68 z 16.3.2000, str. 3), ze zmianami.

8 Rozporządzenie (WE) nr 1267/1999 (Dz.U. L 161 z 26.6.1999, str.73), ze zmianami.

9 Rozporządzenie (WE) nr 1268/1999 (Dz.U. L 161 z 26.6.1999, str. 87).

10 Porozumienie Międzyinstytucjonalne z dnia 6 maja 1999 r., pomiędzy Parlamentem Europejskim, Radą i Komisją w sprawie dyscypliny budżetowej i poprawy procedury budżetowej (Dz.U. C 172 z 18.6.1999, str. 1).

11 Dz.U. L 160 z 26.6.99, str. 103.

12 Dz.U. L 160 z 26.6.1999, str. 80.

cyjach na takich samych warunkach i zasadach jak obecne Państwa Członkowskie, włącznie z finansowaniem z ogólnego budżetu Wspólnot Europejskich. Warunki i zasady wynikające z decyzji Rady Stowarzyszenia, umów i protokołów ustaleń między Wspólnotami Europejskimi i nowymi Państwami Członkowskimi dotyczące ich uczestnictwa w programach wspólnotowych i agencjach zastępuje się z mocą od 1 stycznia 2004 roku przepisami dotyczącymi działania odpowiednich programów i agencji.

4. W przypadku gdy którekolwiek z Państw, o których mowa w artykule 1 ustęp 1 Traktatu o Przystąpieniu nie przystąpi do Wspólnoty w roku 2004, wszelkie wnioski dokonane przez to Państwo lub z niego pochodzące dotyczące finansowania w ramach wydatków zgodnie z pierwszymi trzema pozycjami Perspektywy finansowej na rok 2004 stają się nieważne. W takim przypadku odpowiednia decyzja Rady Stowarzyszenia, umowa lub protokół ustaleń będą nadal stosowane do tego państwa przez cały rok 2004.

5. Jeżeli jakiegokolwiek środki są niezbędne do ułatwienia przejścia z systemu obowiązującego przed przystąpieniem na system wynikający z zastosowania niniejszego artykułu, Komisja przyjmie niezbędne środki.

Artykuł 33

1. Przetargi, zawieranie umów, wprowadzanie w życie oraz płatności w zakresie środków przedakcesyjnych w ramach programu Phare¹³, programu Współpracy Transgranicznej Phare¹⁴, funduszy przedakcesyjnych dla Cypru oraz Malty¹⁵ będą zarządzane począwszy od dnia przystąpienia przez agencje wdrażające w nowych Państwa Członkowskich.

Kontrola „ex ante”, wykonywana przez Komisję w stosunku do przetargów i zawierania umów, zostanie uchylona decyzją Komisji podjętą w tym celu, w wyniku pozytywnie ocenionego Rozszerzonego Zdecentralizowanego Systemu Wdrażania (EDIS), zgodnie z kryteriami i warunkami określonymi w załączniku do rozporządzenia Rady (WE) nr 1266/1999 w sprawie koordynacji pomocy dla państw ubiegających się o członkostwo w Unii Europejskiej w ramach strategii przedakcesyjnej i zmieniającego rozporządzenie (EWG) nr 3906/89¹⁶.

Jeżeli decyzja Komisji o uchyleniu kontroli „ex ante” nie zostanie przyjęta przed dniem przystąpienia, wszelkie umowy podpisane między dniem przystąpienia a dniem, w którym decyzja Komisji została podjęta, nie kwalifikują się do pomocy przedakcesyjnej.

13 Rozporządzenie (EWG) nr 3906/89 (Dz.U. L 375 z 23.12.1989 str.11), ze zmianami.

14 Rozporządzenie (WE) nr 2760/98 (Dz.U. L 345 z 19.12.1998, str. 49), ze zmianami.

15 Rozporządzenie (WE) nr 555/2000 (Dz.U. L 68, 16.3.2000, str.3), ze zmianami.

16 Dz.U. L 232 z 2.9.1999, str. 34.

Jednakże, wyjątkowo, jeżeli podjęcie decyzji przez Komisję o uchyleniu kontroli „ex ante” zostanie opóźnione po dniu przystąpienia z powodów, których nie można przypisać organom nowych Państw Członkowskich, Komisja może przyjąć, w odpowiednio uzasadnionych przypadkach, iż umowy podpisane między dniem przystąpienia a dniem podjęcia decyzji przez Komisję, kwalifikują się do otrzymania środków pomocy przedakcesyjnej, oraz kontynuować wdrażanie pomocy przedakcesyjnej przez ograniczony okres, w ramach którego Komisja będzie sprawować kontrolę „ex ante” nad przetargami i zawieraniem umów.

2. Do ogólnych zobowiązań budżetowych podjętych przed przystąpieniem, na mocy przedakcesyjnych instrumentów finansowych, o których mowa w ustępie 1, w tym do zawarcia i rejestracji następnym indywidualnych prawnych zobowiązań i płatności, dokonanych po dniu przystąpienia, stosuje się zasady i regulacje przedakcesyjnych instrumentów finansowania; Zobowiązania te będą obciążać odpowiednie pozycje budżetowe, aż do dnia zamknięcia odpowiednich programów i projektów. Niezależnie od powyższego, procedury zamówień publicznych rozpoczęte po przystąpieniu zostaną przeprowadzone zgodnie z odpowiednimi dyrektywami wspólnotowymi.

3. Ostatnie ustalanie programu dla pomocy przedakcesyjnej, o której mowa w ustępie 1 ma miejsce w ostatnim pełnym kalendarzowym roku poprzedzającym przystąpienie. Działania w ramach tych programów muszą zostać zawarte w formie umów w ciągu kolejnych dwóch lat, a wydatkowanie musi zostać dokonane zgodnie z tym co stanowi Memorandum Finansowe¹⁷, zazwyczaj do końca trzeciego roku następującego po dniu podjęcia zobowiązania. W żaden sposób nie przedłuża się okresu wynikającego z umowy. Wyjątkowo i w odpowiednio uzasadnionych przypadkach, ograniczone przedłużenie tego okresu może zostać udzielone w stosunku do wydatkowania.

4. Aby zapewnić konieczne wygaśnięcie funkcjonowania przedakcesyjnych instrumentów finansowych, o których mowa w ustępie 1, jak również programu ISPA¹⁸, i dokonać niezakłóconego przejścia z zasad mających zastosowanie przed i po przystąpieniu, Komisja może podjąć wszelkie właściwe środki zapewniające, iż niezbędna ustawowa ilość pracowników zostanie utrzymana w nowych Państwach Członkowskich przez okres nieprzekraczający 15 miesięcy po dniu przystąpienia. W tym okresie, urzędnicy powołani na stanowiska w nowych Państwach Członkowskich przed przystąpieniem, którzy mają pozostać na stanowiskach w tych Państwach po dniu przystąpienia, mają wyjątkowo prawo do takich samych finansowych i materialnych warunków, jakie Komisja stosowała

17 Zgodnie z Wytycznymi Phare (SEC (1999) 1596, zaktualizowanymi 6.9.2002 przez C 3303/2).

18 Rozporządzenie (WE) nr 1267/99 (Dz.U. L 161 z 26.6.1999, str.73), ze zmianami.

wobec nich przed przystąpieniem zgodnie z załącznikiem X do regulaminu pracowniczego urzędników i warunków zatrudnienia innych pracowników Wspólnot Europejskich, ustanowionym w rozporządzeniu (EWG, Euratom, EWWiS) nr 259/68¹⁹. Wydatki administracyjne, w tym płace innych pracowników, niezbędne do zarządzania pomocą przedakcesyjną pokrywane są przez cały rok 2004, aż do końca lipca 2005 roku z pozycji budżetowej „wydatki wspierające działania” (uprzednia część B budżetu) odpowiednich budżetów przedakcesyjnych lub z równoważnych pozycji dotyczących instrumentów finansowych, o których mowa w ustępie 1 jak również tych, które dotyczą programu ISPA.

5. W przypadku gdy projekty zatwierdzone zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1268/1999 nie mogą być dalej finansowane na mocy tego instrumentu, mogą one zostać włączone do programów rozwoju obszarów wiejskich w ramach Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej. Jeżeli szczególne przejściowe środki będą konieczne w tym względzie, Komisja przyjmuje takie środki zgodnie z procedurami określonymi w artykule 50 ustęp 2 rozporządzenia Rady (WE) nr 1260/1999 ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące funduszy strukturalnych²⁰.

Artykuł 34

1. Między dniem przystąpienia a końcem 2006 roku, Unia przekazuje na rzecz nowych Państw Członkowskich tymczasową pomoc finansową (dalej jako „środki przejściowe”), mającą na celu rozwój i wzmocnienie możliwości administracyjnych we wprowadzaniu w życie i egzekwowaniu ustawodawstwa wspólnotowego jak również wspieranie wymiany dobrych praktyk między równorzędnymi organami.

2. Pomoc jest skierowana w stronę ciągłej potrzeby wzmocnienia możliwości instytucjonalnych w niektórych dziedzinach poprzez działania, które nie mogą być finansowane w ramach funduszy strukturalnych, w szczególności w następujących obszarach:

- wymiar sprawiedliwości i sprawy wewnętrzne (wzmocnienie systemu wymiaru sprawiedliwości, kontrole na granicach zewnętrznych, strategia przeciwdziałania korupcji, wzmocnienie zdolności egzekwowania prawa);
- kontrola finansowa;
- ochrona interesów finansowych Wspólnoty i zwalczanie nadużyć finansowych;
- rynek wewnętrzny, w tym unia celna;

19 Dz.U. L 56 z 4.3.1968, str. 1. Rozporządzenie ostatnio zmienione przez rozporządzenie (WE, Euratom) nr 2265/02 (Dz.U. L 347 z 20.12.2002, str. 1).

20 Dz.U. L 161 z 26.6.1999, str. 1. Rozporządzenie ostatnio zmienione przez rozporządzenie (WE) nr 1447/2001 (Dz.U. L 198 z 21.7.2001, str. 1).

- środowisko naturalne;
- służby weterynaryjne oraz tworzenie możliwości administracyjnych związanych z bezpieczeństwem żywności;
- struktury administracyjne i kontrolne dla rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich, w tym Zintegrowany System Zarządzania i Kontroli (ZSZiK);
- bezpieczeństwo jądrowe (wzmacnianie efektywności i kwalifikacji organów bezpieczeństwa jądrowego oraz ich organizacji wsparcia technicznego jak również publicznych agencji zarządzania odpadami radioaktywnymi);
- statystyka;
- wzmacnianie administracji publicznej zgodnie z potrzebami określonymi w szczegółowym monitorującym sprawozdaniu Komisji, nie objętymi funduszami strukturalnymi.

3. Pomoc udzielana w ramach środków przejściowych rozdzielana jest zgodnie z procedurą określoną w artykule 8 rozporządzenia Rady (EWG) nr 3906/89 w sprawie pomocy gospodarczej dla niektórych krajów Europy Środkowej i Wschodniej²¹.

4. Program wprowadza się w życie zgodnie z przepisami artykułu 53 ustęp 1 litery a) i b) rozporządzenia finansowego mającego zastosowanie do budżetu ogólnego Wspólnot Europejskich²². Dla projektów współpracy pomiędzy organami administracji publicznej mających na celu rozwój instytucjonalny nadal będzie mieć zastosowanie procedura zaproszenia do składania projektów poprzez sieć punktów kontaktowych w Państwach Członkowskich, ustanowiona w ramach Umów ramowych z obecnymi Państwami Członkowskimi dla celów pomocy przedakcesyjnej.

Środki przekazywane w ramach środków przejściowych, według cen z 1999 roku wynoszą 200 milionów EUR w 2004 roku, 120 milionów EUR w 2005 roku oraz 60 milionów EUR w 2006 roku. Roczne środki zatwierdza organ budżetowy w ramach limitów Perspektywy finansowej.

Artykuł 35

1. Tworzy się instrument finansowy Schengen jako tymczasowy instrument pomocy dla Państw Członkowskich beneficjentów, między dniem przystąpienia a końcem 2006 roku w celu finansowania na nowych zewnętrznych granicach Unii działań wprowadzających w życie dorobek Schengen oraz kontrolę na zewnętrznych granicach.

21 Dz.U. L 375 z 23.12.1989, str. 11. Rozporządzenie ostatnio zmienione przez rozporządzenie (WE) nr 2500/2001 (Dz.U. L 342 z 27.12.2001, str. 1).

22 Rozporządzenie (WE, Euratom) nr 1605/2002 (Dz.U. L 248 z 16.9.2002, str. 1).

W celu zmierzenia się z brakami stwierdzonymi w ramach przygotowań do uczestnictwa w Schengen, następujące rodzaje działań kwalifikują się do finansowania w ramach środków Schengen:

- inwestycje w budowę, odnowienie lub polepszenie stanu infrastruktury na przejściach granicznych oraz powiązanych z nimi budynków;
- inwestycje we wszelkie rodzaje sprzętu operacyjnego (np. sprzęt laboratoryjny, narzędzia wykrywające, sprzęt komputerowy oraz oprogramowanie dla Systemu Informacyjnego Schengen – SIS2, środki transportu);
- szkolenia straży granicznych;
- wsparcie dla kosztów logistyki oraz operacji.

2. Następujące kwoty są dostępne w ramach instrumentu finansowego Schengen w formie płatności grantu w zryczałtowanej wysokości począwszy od dnia przystąpienia na rzecz Państw Członkowskich beneficjentów, wymienionych poniżej:

	2004	2005	2006
	(w milionach EURO, według cen z 1999 r.)		
Estonia	22,9	22,9	22,9
Łotwa	23,7	23,7	23,7
Litwa	44,78	61,07	29,85
Węgry	49,3	49,3	49,3
Polska	93,34	93,34	93,34
Słowenia	35,64	35,63	35,63
Słowacja	15,94	15,93	15,93

3. Państwa Członkowskie beneficjenci są odpowiedzialne za wybór i wprowadzenie w życie poszczególnych działań zgodnie z niniejszym artykułem. Są one również odpowiedzialne za koordynację korzystania z tych środków ze wsparciem z innych instrumentów Wspólnoty, zapewniając zgodność z politykami i środkami wspólnotowymi oraz zgodność z rozporządzeniem finansowym mającym zastosowanie do ogólnego budżetu Wspólnot Europejskich.

Płatności grantu w zryczałtowanej wysokości wykorzystane zostaną w ciągu trzech lat od daty pierwszej płatności a wszelkie środki niewykorzystane lub

wydane w sposób nieuzasadniony zostaną odzyskane przez Komisję. Państwa Członkowskie beneficjenci przedstawią nie później niż 6 miesięcy po upływie trzyletniego terminu, szczegółowe sprawozdanie w sprawie finansowego wykorzystania płatności grantu w zryczałtowanej wysokości wraz z uzasadnieniem poczynionych wydatków.

Państwa Członkowskie beneficjenci wykonują powyższy obowiązek bez uszczerbku dla odpowiedzialności Komisji za wykonanie ogólnego budżetu Wspólnot Europejskich oraz zgodnie z przepisami rozporządzenia finansowego mającego zastosowanie do zarządzania zdecentralizowanego.

4. Komisja zachowuje prawo sprawdzenia, poprzez Urząd ds. Zwalczania Nadużyć Finansowych (OLAF). Komisja oraz Trybunał Obrachunkowy mogą również przeprowadzać kontrole na miejscu zgodnie z odpowiednimi procedurami.

5. Komisja może przyjąć wszelkie przepisy techniczne niezbędne do korzystania z instrumentu finansowego Schengen.

Artykuł 36

Kwoty, o których mowa w artykułach 29, 30, 34 i 35 waloryzuje się każdego roku, w ramach dostosowania technicznego, o którym mowa w ustępie 15 Porozumienia Międzyinstytucjonalnego z dnia 6 maja 1999 roku.

TYTUŁ II

POZOSTAŁE POSTANOWIENIA

Artykuł 37

1. Jeżeli przed końcem trzyletniego okresu następującego po przystąpieniu pojawią się trudności, które są poważne i mogą utrzymywać się w jakimkolwiek sektorze gospodarki, lub mogą spowodować poważne pogorszenie sytuacji gospodarczej danego obszaru, nowe Państwo Członkowskie może zwrócić się o zezwolenie na podjęcie środków ochronnych w celu naprawienia sytuacji i dostosowania danego sektora gospodarki do wspólnego rynku.

W takich samych okolicznościach każde z obecnych Państw Członkowskich może zwrócić się o zezwolenie na podjęcie środków ochronnych w stosunku do jednego lub większej liczby nowych Państw Członkowskich.

2. Na wniosek zainteresowanego Państwa, Komisja w ramach procedury nadzwyczajnej, określa środki ochronne, które uważa za niezbędne, wskazując warunki i zasady ich wprowadzenia w życie.

W razie poważnych trudności gospodarczych i na wyraźny wniosek zainteresowanego Państwa Członkowskiego, Komisja podejmuje działania w ciągu pięciu

dni roboczych od otrzymania wniosku wraz z odpowiednimi informacjami uzasadniającymi ten wniosek. Środki powzięte w ramach powyższej procedury stosuje się ze skutkiem natychmiastowym, biorąc pod uwagę interesy wszystkich zainteresowanych stron; nie mogą one pociągać za sobą konieczności przeprowadzania kontroli granicznych.

3. Środki dopuszczone na mocy ustępu 2 mogą obejmować odstępstwa od stosowania zasad zawartych w Traktacie WE, a także od niniejszego Aktu, w takim zakresie i na takie okresy, jakie są ściśle niezbędne do realizacji celów, o których mowa w ustępie 1. Pierwszeństwo przyznaje się środkom, które w możliwie najmniejszy sposób zakłócają funkcjonowanie wspólnego rynku.

Artykuł 38

Jeżeli nowe Państwo Członkowskie nie wprowadziło w życie zobowiązań podjętych w ramach negocjacji w sprawie przystąpienia powodując poważne naruszenie funkcjonowania rynku wewnętrznego, włączając w to jakiegokolwiek zobowiązania we wszystkich politykach sektorowych dotyczących działalności gospodarczej o skutku transgranicznym, lub też bliskie ryzyko wystąpienia takiego naruszenia, Komisja może podjąć odpowiednie środki do końca najwyżej trzyletniego okresu następującego po dniu wejścia w życie niniejszego Aktu, na uzasadniony wniosek Państwa Członkowskiego lub z własnej inicjatywy.

Środki muszą być proporcjonalne, a pierwszeństwo przyznaje się środkom, które w możliwie najmniejszy sposób zakłócają funkcjonowanie rynku wewnętrznego, a w stosownym przypadku, pierwszeństwo przyznaje się istniejącym sektorowym mechanizmom ochronnym. Takie środki ochronne nie będą stanowić środka arbitralnej dyskryminacji ani ukrytych ograniczeń w handlu między Państwami Członkowskimi. Możliwe jest powołanie się na powyższą klauzulę ochronną nawet przed przystąpieniem, na podstawie wyników procesu monitorowania; w takim wypadku wejdzie ona w życie z dniem przystąpienia. Środki te utrzymuje się nie dłużej niż jest to ściśle niezbędne, a w każdym przypadku zostaną one zniesione w momencie wprowadzenia w życie określonego zobowiązania. Mogą one jednak być stosowane po upływie okresu wymienionego w pierwszym akapicie, tak długo jak odpowiednie zobowiązania nie będą wykonane. W odpowiedzi na postępy poczynione przez dane nowe Państwo Członkowskie w wykonywaniu swoich zobowiązań, Komisja może odpowiednio dostosować środki. W odpowiednim czasie przed uchyceniem środków ochronnych, Komisja powiadomi Radę i weźmie w pełni pod uwagę wszelkie uwagi poczynione przez Radę w tym względzie.

Artykuł 39

Jeżeli w nowym Państwie Członkowskim wystąpią poważne braki lub bliskie ryzyko wystąpienia takich braków w transpozycji, we wprowadzaniu w życie lub

w stosowaniu decyzji ramowych lub jakichkolwiek innych zobowiązań, instrumentów współpracy i decyzji odnoszących się do wzajemnego uznawania w obszarze prawa karnego – zgodnie z Tytułem VI Traktatu WE oraz z dyrektywami i rozporządzeniami odnoszącymi się do wzajemnego uznawania w sprawach cywilnych na mocy Tytułu IV Traktatu WE – Komisja może podjąć odpowiednie środki, wskazując warunki i zasady, na jakich będą one wprowadzane w życie, do końca najwyżej trzyletniego okresu następującego po dniu wejścia w życie niniejszego Aktu, na uzasadniony wniosek Państwa Członkowskiego lub z własnej inicjatywy, po przeprowadzeniu konsultacji z Państwami Członkowskimi.

Środki te mogą przyjąć postać czasowego zawieszenia stosowania odpowiednich postanowień i decyzji w stosunkach między nowym Państwem Członkowskim i jakimkolwiek innym Państwem Członkowskim lub Państwami Członkowskimi, bez uszczerbku dla kontynuacji ścisłej współpracy sądowej. Możliwe jest powołanie się na klauzulę ochronną nawet przed przystąpieniem, na podstawie wyników procesu monitorowania; w takim przypadku wejdzie ona w życie z dniem przystąpienia. Środki te utrzymuje się nie dłużej, niż jest to ściśle niezbędne, a, w każdym przypadku, zostaną one zniesione w momencie uzupełnienia braków. Mogą one jednak być stosowane po upływie okresu wymienionego w pierwszym akapicie, tak długo jak odpowiednie braki utrzymują się. W odpowiedzi na postępy poczynione przez zainteresowane nowe Państwo Członkowskie w uzupełnianiu braków, Komisja może odpowiednio dostosować środki, po przeprowadzeniu konsultacji z Państwami Członkowskimi. W odpowiednim czasie przed uchyceniem środków ochronnych Komisja powiadomi Radę i weźmie w pełni pod uwagę wszelkie uwagi poczynione przez Radę w tym względzie.

Artykuł 40

W celu uniknięcia zakłócenia właściwego funkcjonowania rynku wewnętrznego, stosowanie przepisów krajowych nowych Państw Członkowskich w trakcie okresów przejściowych określonych w załącznikach V–XIV nie doprowadzi do kontroli granicznych pomiędzy Państwami Członkowskimi.

Artykuł 41

Jeżeli środki przejściowe są niezbędne do ułatwienia przejścia z istniejącego w nowych Państwach Członkowskich systemu na system wynikający z zastosowania wspólnej polityki rolnej na warunkach wskazanych w niniejszym Akcie, Komisja przyjmuje takie środki zgodnie z procedurą, o której mowa w artykule 42 ustęp 2 rozporządzenia Rady (WE) nr 1260/2001 w sprawie wspólnej organizacji rynków w sektorze cukru²³ – lub tam gdzie jest to stosowne – z procedurą, o której mowa w odpowiednich artykułach innych rozporządzeń w sprawie wspólnej orga-

23 Dz.U. L 178 z 30.6.2001, str. 1.

nizacji rynków rolnych lub z odpowiednią procedurą komitetu określoną w mającym zastosowanie ustawodawstwie. Środki przejściowe, o których mowa w niniejszym artykule, mogą być podejmowane przez okres trzech lat następujących po dacie przystąpienia, a ich stosowanie będzie ograniczone do tego okresu. Rada, stanowiąc jednogłośnie na wniosek Komisji i po konsultacji z Parlamentem Europejskim może przedłużyć ten okres.

Środki przejściowe odnoszące się do wprowadzania w życie instrumentów dotyczących wspólnej polityki rolnej nie wymienione w niniejszym Akcie, które są niezbędne w wyniku przystąpienia, zostaną przyjęte przed dniem przystąpienia przez Radę stanowiącą większość kwalifikowaną na wniosek Komisji lub w przypadku gdy wpływają na instrumenty początkowo przyjęte przez Komisję, zostaną one przyjęte przez Komisję zgodnie z procedurą wymaganą dla przyjęcia takich instrumentów.

Artykuł 42

Jeżeli środki przejściowe są niezbędne do ułatwienia przejścia z istniejącego w nowych Państwach Członkowskich systemu na system wynikający z zastosowania wspólnotowych regulacji weterynaryjnych i fitosanitarnych, Komisja przyjmuje takie środki zgodnie z właściwą procedurą komitetu ustaloną w mającym zastosowanie ustawodawstwie. Powyższe środki są podejmowane przez okres trzech lat następujących po dacie przystąpienia i ich stosowanie jest ograniczone do tego okresu.

CZĘŚĆ PIĄTA

POSTANOWIENIA DOTYCZĄCE WPROWADZENIA NINIEJSZEGO AKTU W ŻYCIĘ

TYTUŁ I

POWOŁYWANIE INSTYTUCJI I ORGANÓW

Artykuł 43

Parlament Europejski dokona takich zmian swojego regulaminu wewnętrznego, które są niezbędne z uwagi na przystąpienie.

Artykuł 44

Rada dokona takich zmian swojego regulaminu wewnętrznego, które są niezbędne z uwagi na przystąpienie.

Artykuł 45

1. Każde Państwo przystępujące do Unii jest uprawnione do posiadania w składzie Komisji jednego swojego obywatela w charakterze jej członka.

2. Bez uszczerbku dla drugiego akapitu artykułu 213 ustęp 1, pierwszego akapitu artykułu 214 ustęp 1, artykułu 214 ustęp 2 Traktatu WE oraz pierwszego akapitu artykułu 126 Traktatu Euratom:

- (a) obywatel każdego nowego Państwa Członkowskiego zostanie mianowany do Komisji z dniem przystąpienia. Nowych członków Komisji mianuje Rada, stanowiąc większością kwalifikowaną, za wspólnym porozumieniem z przewodniczącym Komisji,
- (b) mandat członków Komisji mianowanych zgodnie z literą a) jak również tych członków, którzy zostali mianowani z dniem 23 stycznia 2000 roku wygasa 31 października 2004 roku.
- (c) nowa Komisja złożona z jednego obywatela każdego z Państw Członkowskich podejmie obowiązki 1 listopada 2004 roku; mandat członków nowej Komisji wygasa w dniu 31 października 2009 roku,
- (d) w artykule 4 ustęp 1 Protokołu w sprawie rozszerzenia Unii Europejskiej dołączonego do Traktatu UE oraz do Traktatów ustanawiających Wspólnoty Europejskie datę 1 stycznia 2005 roku zastępuje się datą 1 listopada 2004 roku.

3. Komisja dokona takich zmian swojego regulaminu wewnętrznego, które są niezbędne z uwagi na przystąpienie.

Artykuł 46

1. Dziesięciu sędziów jest mianowanych do Trybunału Sprawiedliwości oraz dziesięciu sędziów jest mianowanych do Sądu Pierwszej Instancji.

2.a) Mandat pięciu z sędziów Trybunału Sprawiedliwości mianowanych zgodnie z ustępem 1 wygasa 6 października 2006 roku. Sędziowie ci zostaną wybrani w drodze losowania. Mandat pozostałych sędziów wygasa 6 października 2009 roku.

b) Mandat pięciu z sędziów Sądu Pierwszej Instancji mianowanych zgodnie z ustępem 1 wygasa 31 sierpnia 2004 roku. Sędziowie ci zostaną wybrani w drodze losowania. Mandat pozostałych sędziów wygasa 31 sierpnia 2007 roku.

3.a) Trybunał Sprawiedliwości dokona takich zmian swojego regulaminu proceduralnego, które są niezbędne z uwagi na przystąpienie.

b) Sąd Pierwszej Instancji dokona takich zmian swojego regulaminu proceduralnego, które są niezbędne z uwagi na przystąpienie.

c) Zmienione regulaminy proceduralne wymagają zgody Rady, stanowiącej większością kwalifikowaną.

4. W sprawach rozpatrywanych przed Trybunałem lub Sądem Pierwszej Instancji przed dniem przystąpienia, w których postępowanie ustne rozpoczęło się przed tym dniem, pełny skład Trybunału i Sądu lub też skład izb są określane tak jak przed dniem przystąpienia oraz w sprawach tych stosowane są regulaminy proceduralne obowiązujące w dniu poprzedzającym dzień przystąpienia.

Artykuł 47

Trybunał Obrachunkowy zostaje powiększony przez mianowanie dziesięciu dodatkowych członków na sześcioletnią kadencję.

Artykuł 48

Komitet Ekonomiczno–Społeczny zostaje powiększony przez mianowanie 95 dodatkowych członków reprezentujących różne gospodarcze i społeczne grupy zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego nowych Państw Członkowskich. Mandaty członków mianowanych w ten sposób wygasają w tym samym czasie co mandat członków sprawujących tę funkcję w dniu przystąpienia.

Artykuł 49

Komitet Regionów zostaje powiększony przez mianowanie 95 członków reprezentujących wspólnoty regionalne i lokalne w nowych Państwach Członkowskich, posiadających mandat wyborczy społeczności regionalnej lub lokalnej bądź odpowiedzialnych politycznie przed wybranym zgromadzeniem. Mandaty członków mianowanych w ten sposób wygasają w tym samym czasie co mandaty członków sprawujących tę funkcję w dniu przystąpienia.

Artykuł 50

1. Mandaty obecnych członków Komitetu Naukowo–Technicznego zgodnie z artykułem 134 ustęp 2 Traktatu Euratom wygasają w dniu wejścia w życie niniejszego Aktu.

2. Po przystąpieniu Rada mianuje nowych członków Komitetu Naukowo–Technicznego zgodnie z procedurą przewidzianą w artykule 134 ustęp 2 Traktatu Euratom.

Artykuł 51

Dostosowania postanowień dotyczących komitetów ustanowionych przez Traktaty założycielskie oraz ich regulaminów wewnętrznych, niezbędne z uwagi na przystąpienie, wprowadza się jak najszybciej po przystąpieniu.

Artykuł 52

1. Mandaty nowych członków komitetów, grup i innych organów utworzonych na mocy Traktatów i przez ustawodawcę, wymienionych w załączniku XVI wygasają w tym samym czasie co mandaty członków sprawujących te funkcje w dniu przystąpienia.

2. Mandaty nowych członków komitetów oraz grup utworzonych przez Komisję, wymienionych w załączniku XVII wygasają w tym samym czasie co mandaty członków sprawujących te funkcje w dniu przystąpienia.

3. Po przystąpieniu następuje całkowite odnowienie składu komitetów wymienionych w załączniku XVIII.

TYTUŁ II

STOSOWANIE AKTÓW INSTYTUCJI

Artykuł 53

Po przystąpieniu nowe Państwa Członkowskie uznaje się za adresatów dyrektyw i decyzji w rozumieniu artykułu 249 Traktatu WE i artykułu 161 Traktatu Euratom, o ile takie dyrektywy i decyzje zostały skierowane do wszystkich obecnych Państw Członkowskich. Z wyjątkiem dyrektyw i decyzji, które wchodzą w życie zgodnie z artykułem 254 ustęp 1 oraz z artykułem 254 ustęp 2 Traktatu WE, uznaje się, że nowym Państwom Członkowskim notyfikowano takie dyrektywy i decyzje przy przystąpieniu.

Artykuł 54

Nowe Państwa Członkowskie wprowadzą w życie środki niezbędne do przestrzegania od dnia przystąpienia przepisów dyrektyw i decyzji w rozumieniu artykułu 249 Traktatu WE oraz artykułu 161 Traktatu Euratom, chyba że z załączników, o których mowa w artykule 24 lub z jakichkolwiek innych postanowień niniejszego Aktu lub jego załączników, wynika inny termin w tym względzie.

Artykuł 55

Na właściwie umotywowany wniosek jednego z nowych Państw Członkowskich, Rada, stanowiąc jednomyślnie na wniosek Komisji może, przed 1 maja 2004 roku, podjąć środki przewidujące czasowe odstępstwa od aktów instytucji przyjętych między 1 listopada 2002 roku a dniem podpisania Traktatu o Przystąpieniu.

Artykuł 56

O ile nie postanowiono inaczej, Rada, stanowiąc większością kwalifikowaną na wniosek Komisji, przyjmuje środki niezbędne do wprowadzenia w życie posta-

nowień zawartych w załącznikach II, III i IV, o których mowa w artykułach 20, 21 i 22 niniejszego Aktu.

Artykuł 57

1. W przypadku gdy akty instytucji poprzedzające przystąpienie wymagają dostosowania z uwagi na przystąpienie, a niezbędne dostosowania nie zostały przewidziane w niniejszym Akcie ani w jego załącznikach, dokonuje się niezbędnych dostosowań zgodnie z procedurą przewidzianą w ustępie 2. Takie dostosowania wchodzi w życie z dniem przystąpienia.

2. Rada stanowiąc większością kwalifikowaną na wniosek Komisji, lub też Komisja, w zależności od tego, który z tych organów przyjął dany akt, sporządzi w tym celu odpowiednie teksty.

Artykuł 58

Teksty aktów instytucji oraz Europejskiego Banku Centralnego przyjętych przed przystąpieniem i sporządzone przez Radę, Komisję lub Europejski Bank Centralny w językach: czeskim, estońskim, litewskim, łotewskim, maltańskim, polskim, słowackim, słoweńskim i węgierskim są od dnia przystąpienia tekstami autentycznymi na tych samych warunkach, co teksty sporządzone w obecnych jedenastu językach. Zostaną one opublikowane w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej, jeśli teksty w obecnych językach były w ten sposób opublikowane.

Artykuł 59

Przepisy ustawowe, wykonawcze i administracyjne zmierzające do zapewnienia na terytorium nowych Państw Członkowskich ochrony zdrowia pracowników i mieszkańców przed szkodliwym promieniowaniem są, zgodnie z artykułem 33 Traktatu Euratom, przekazywane Komisji przez te państwa w terminie trzech miesięcy od dnia przystąpienia.

TYTUŁ III

POSTANOWIENIA KOŃCOWE

Artykuł 60

Załączniki I–XVIII, dodatki oraz protokoły nr 1–10 dołączone do niniejszego Aktu stanowią jego integralną część.

Artykuł 61

Rząd Republiki Włoskiej przekaze rządowi nowych Państw Członkowskich uwierzytelnione kopie Traktatu o Unii Europejskiej, Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską oraz Traktatu ustanawiającego Europejską Wspólnotę Energii Atomowej oraz traktatów je zmieniających lub uzupełniających, w tym Trak-

tatu dotyczącego przystąpienia Królestwa Danii, Irlandii i Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej do Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej, Traktatu dotyczącego przystąpienia Republiki Greckiej do Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej, Traktatu dotyczącego przystąpienia Królestwa Hiszpanii i Republiki Portugalskiej do Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej, Traktatu dotyczącego przystąpienia Republiki Austrii, Republiki Finlandii i Królestwa Szwecji do Unii Europejskiej, w następujących językach: angielskim, duńskim, fińskim, francuskim, greckim, hiszpańskim, irlandzkim, niderlandzkim, niemieckim, portugalskim, szwedzkim i włoskim.

Teksty tych traktatów sporządzone w językach czeskim, estońskim, litewskim, łotewskim, maltańskim, polskim, słowackim, słoweńskim i węgierskim są dołączone do niniejszego Aktu. Teksty te są autentyczne na takich samych warunkach jak teksty traktatów, o których mowa w pierwszym akapicie, sporządzone w obecnych językach.

Artykuł 62

Uwierzytelnione kopie umów międzynarodowych złożonych w archiwum Sekretariatu Generalnego Rady Unii Europejskiej zostaną przekazane rządów nowych Państw Członkowskich przez sekretarza generalnego.

IND E K S

pojęć, nazw i skrótów

ACP – Kraje Afryki, Karaibów i Pacyfiku	166
Acquis communautaire (prawo wspólnotowe, unijne)	67
ADAPT	443
Agencja do spraw Koordynacji Badań Europejskich (EUREKA)	438
Agencja Zaopatrzenia Euratomu	306-307
Agenda 2000	157, 351
AGROLINIA	527
Akcja na Rzecz Rozwoju Zatrudnienia Lokalnego (LEDA)	443
ALTENER program	434
Andyjski Wspólny Rynek	33, 184
Arabski Wspólny Rynek	33
ARIANE program	462
ARISTEION	462
AVICENNA program	181
Avis – opinia Komisji UE w sprawie prośby państwa trzeciego o przyjęcie do UE	149
Akcja na Rzecz Rozwoju Zatrudnienia	443
Bałtycki Program Inwestycyjny	605
BCMN – Biuro Pomiarów Nuklearnych	359
Białe Księgi	154, 434, 437, 455
Biuro Pomiarów Nuklearnych Euroatomu	359
Biuro Znaków Handlowych Wspólnoty	456
Branżowe rynki rolne w UE	385
BRITE program	440
Budżet UE	542-543
CDI – Centre pour de développement industriel (Centrum Rozwoju Przemysłu)	168
CE – Communauté européenne (Wspólnota Europejska)	60-62, 67-91, 285-319, 362, 482,
CECA – Communauté européenne du charbon et de l’acier (Europejska Wspólnota Węgla i Stali)	55-57, 67-91, 285-319, 336-345

Cena indykowana progę w UE	385
Cena interwencyjna w UE	385
Cena indykacyjna (orientacyjna) w UE	385, 450
Cena progę w UE	385
Cena referencyjna w UE	449
Cena wycofania w UE	449
Council of Europe (Rada Europy)	57
CEE – Communauté économique européenne (Europejska Wspólnota Gospodarcza)	60-62, 67-91, 285-319, 362-482
CEFTA – Central European Free Trade Agreement (Środkowoeuropejskie Porozumienie o Wolnym Handlu)	645-650
CELINA – System Jednolitych Procedur Deklaracji Celnych	290
Centra Euro-Info	481
Centra Euro-Infox	481
Centrum Rozwoju Przemysłu (CDI)	168
Ceny rolne w UE	385
Ceny ryb	450
CEPOL – Europejska Akademia Policyjna	331-332
C–SIS	477
CETIS – Europejski Ośrodek Opracowywania Informacji Naukowych	352
Cicha rewizja Traktatu WE	290
COMENIUS	459
COREPER – Komitet Stałych Przedstawicieli	
CORINE – Coordination des Informations sur l’Environnement (Program Koordynacji Informacji w Dziedzinie Środowiska Naturalnego)	454
CRAFT	432
Członkostwo zwyczajne UE	146-160
Davignona raport	490
Decyzja europejska	110
Decyzje w UE	70
Dopłaty bezpośrednie w UE	388
Domy nordyckie	602
Dochody UE	543-546

Deklaracje i oświadczenia w UE	94
Doradcza Rada Ekonomiczno – Społeczna Beneluxu	585
DOUANE program	382
DRIVE program	436-437
Dyrekcje generalne w Komisji UE	298
Dyrektywa w UE	70
Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej	71
Dziennik Urzędowy Wspólnot Europejskich	71
EAU – Europejska Jednostka Rozliczeniowa	468
EBC – Europejski Bank Centralny	311
ECOFIN – Rada w składzie ministrów finansów	473
EC – European Community (Wspólnota Europejska)	
ECU – European Currency Unit (Europejska Jednostka Walutowa)	468
EDU – Europejska Jednostka Policyjna Zwalczania Przeszeczności Zorganizowanej	512
EEA – European Economic Area (Europejski Obszar Gospodarczy)	633-638
EEC – European Economic Community (Europejska Wspólnota Gospodarcza)	60-62, 67-91, 2850319, 362-482
EFTA – European Free Trade Association (Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu)	617-631
EIC – Centra Euro-Info	481
EIONET – Europejska Sieć Obserwacji Środowiska Naturalnego	454
EJN – Europejska Sieć Sądowa	330
Eliminacja ceł w UE	363, 379-381
EMPLOYMENT	443
Energia Alternatywna	433
ENVIREG program (Regionalne Środowisko Naturalne)	454
EPOCH – Europejski Program Klimatologii Naturalnych Zagadnień dla Przyrody	454
EQUAL 2000–2006	443-444
EPUM – Misja Porządkowa Unii Europejskiej w Bośni i Hercegowinie	506
ERASMUS program	458
ESBC – Europejski System Banków Centralnych	314-315
ESDP Europejska Polityka Bezpieczeństwa i Obrony	505

ESDU	Europejska Unia Bezpieczeństwa i Obrony	506
ESPIRIT – Europejski Strategiczny Program Badań w Zakresie Technologii Informacyjnej		439
EUIG – Europejskie Ugrupowanie Interesów Gospodarczych		456
EURATOM – European Atomic Energy Community, Communaute européenne de l'énergie atomique (Europejska Wspólnota Energii Atomowej)		58-60,67-91, 285-319, 345-361
EUREKA – Agencja do Spraw Koordynacji Badań Europejskich		439
EURO – wspólna waluta państw UE		473
EURO – 2006		220
EUROBAROMETR		482
EURODAC – Europejski Zautomatyzowany System Rozpoznawania Odcisków Palców		479
EUROJUST – European Justice (Sprawiedliwość Europejska)		331, 520
EUROKORPUS		502
EURONET program		436
Europejski nakaz aresztowania		520
Europa przeciw AIDS		464
Europejska Agencja Ochrony Środowiska Naturalnego		454
Europejska Akademia Policyjna (CEOPOL)		331-332
Europejska Fundacja na Rzecz Kształcenia		459
Europejska Grupa Korespondentów UE		324
Europejska jednostka rozliczeniowa (EAU)		468
Europejska jednostka walutowa (ECU)		468
Europejska Jednostka Policyjna Zwalczenia Przemocności Zorganizowanej		513
Europejska Karta Energetyczna		434
Europejska Komisja Polityczna		488
Europejska przestrzeń prawna		520
Europejska Sieć Nadzoru i Informacji Środowiska Naturalnego		454
Europejska Sieć Sądowa (EJN)		330, 515-516
Europejska Spółka Akcyjna (SE)		456
Europejska Strategia na Rzecz Zatrudnienia		446
Europejska Wspólnota Energii Atomowej		58-60, 67-91, 285-319, 345-361
Europejska Wspólnota Gospodarcza (EWG)		60-62, 67-91,285-319, 362-482

Europejska Wspólnota Obronna (EWO)	57-58
Europejska Wspólnota Polityczna (EWP)	57-58
Europejska Wspólnota Węgla i Stali (CECA)	55-57, 67-91, 285-319, 336-345
Europejska Współpraca Polityczna	492
Europejski Bank Centralny	314-315
Europejski Bank Inwestycyjny	423-425
Europejski Fundusz Badawczy Węgla i Stali	540
Europejski Fundusz Inwestycyjny	539
Europejski Fundusz Krajów i Terytoriów Zamorskich	161
Europejski Fundusz Rozwoju	164
Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego	427-430
Europejski Fundusz Socjalny	444-446
Europejski Fundusz Ukierunkowania i Gwarancji Rolnictwa	386-388
Europejski Fundusz Współpracy Walutowej	468
Europejski Instytut Walutowy	471
Europejski Minister Spraw Zagranicznych	104, 109
Europejski Nakaz Aresztowania	520-521
Europejski Obszar Badawczy	432
Europejski Obszar Gospodarczy	633-638
Europejski Ośrodek Opracowywania Informacji Naukowych	352
Europejski Ośrodek Szkolenia Zawodowego	344
Europejski Pakt na Rzecz Zatrudnienia	447
Europejski Program Klimatologii i Naturalnych Zagrożeń dla Przyrody (EPOCH)	454
Europejski Strategiczny Program Badań w Zakresie Technologii Informacyjnej (ESPYRIT)	439
Europejski System Banków Centralnych	314-315
Europejski System Walutowy	468-470
Europejski System Walutowy II	474
Europejski Urząd Policji (Europol)	329, 513-514, 517-518
Europejski Wykaz Istniejących Substancji Chemicznych	453
Europejski Zautomatyzowany System Rozpoznawania Odcisków Palców (EURODAC)	479

Europejskie Centrum do spraw Narkotyków i Uzależnienia od Narkotyków	513
Europejskie Działania w Zakresie Bezpieczeństwa (SAFE)	443
Europejskie prawo integracyjne	67
Europejskie Sieci Obserwacji Środowiska Naturalnego (EIONET)	441
Europejskie Siły Szybkiego Reagowania	502
Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu (EFTA)	617-631
Europejskie Ugrupowanie Interesów Gospodarczych (EUIG)	456
Europejskie Zgromadzenie Parlamentarne	400
EUROPOL – Europejski Urząd Policji	329, 513-514, 516-517
Eurośródziemnomorska strefa gospodarcza	181
EUROTCHNET program	458
EURYDICE program	458
EWG – Europejska Wspólnota Gospodarcza	60-62, 67-91, 285-319, 362-482
EWO – Europejska Wspólnota Obronna	57-58
EWP – Europejska Wspólnota Polityczna	57-58
EXPROM	527
FALCONE program	515
FAST program	438
FEOGA – Fonds Europeen d’Orientation et de Garantie Agricole (Europejski Fundusz Ukierunkowania i Gwarancji Rolnictwa)	386-388
Filary Unii Europejskiej	65
Filar czwarty UE	65
Filar drugi UE	65
Filar pierwszy UE	65, 67-92
Filar trzeci UE	65
Finansowy Instrument Ukierunkowania Rybołówstwa	450
Finebel	56
Finanse UE	542-551
Flaga UE	509
FORCE program	458
Fritalux	56
Fundusz Rozwoju Krajów i Terytoriów Zamorskich	161, 164
Fundusz Spójności	466-467

Fundusze Przedakcesyjne	524-535
Fundusze strukturalne	536-541
Galileo program	437
GATT – General Agreement on Tariffs and Trade (Układ Ogólny w Sprawie Taryf Celnych i Handlu)	183, 395, 397
Generalne (globalne) preferencje celne	183
GPS – Globalny system pozycjonowania	437
GRUNDTVIG program	459
Grupa Wyszehradzka	641-644
Harmonogram Działań Implementacyjnych	221
HELIOS program	443
Hymn UE	509
IACS – Zintegrowany System Zarządzania i Kontroli	390
IAEA – International Agency of Atomic Energy (Międzynarodowa Agencja Energii Atomowej)	361
IDA – Wymiana Danych Między Administracjami	482
ILE – Inicjatywy Zatrudnienia Lokalnego	443
IMF – International Monetary Fund (Międzynarodowy Fundusz Walutowy)	201, 467
IMPACT program	482
Inicjatywy Zatrudnienia Lokalnego (ILE)	443
Instytut Studiów Strategicznych WEU	504
Integracja oddalona (dobrowolna)	33
Integracja odgórna (przymusowa)	30
Integracja ponadnarodowa	41
Integracja socjalistyczna	48-49
INTERREG – Program Wspierania Regionów i Współpracy Regionalnej	430
Interpelacje poselskie w UE	139
IRIS program	443
ISPA – Przedakcesyjny Program Pomocy Strukturalnej	529-531
Jednolity Akt Europejski	69, 369
Jednolity Dokument Administracyjny	382
JET – Joint European Torus projekt	359

Jednolity Dokument Administracyjny	382
Jednostka Planowania Strategicznego i Wczesnego Ostrzegania UE	324
JET – Joint European Tours projekt	359
KALEIDOSCOPE program	461
Karta Podstawowych Praw Społecznych	446
Karta Podstawowych Praw UE	518-519
Karta Socjalna	446
Klauzula pochodzenia towaru	42
Klauzula rozwodowa	151
Klauzula wykluczenia	151
Komitet Członków Parlamentów Państw EFTA	623
Komisarze UE	294-295
Kolegium Arbitrażowe Beneluxu	585
Komisja UE	294-299
Komisja Prawa Europejskiego	221
Komitety Badawcze (śledcze) w EFTA	624
Komitet Cywilnych Aspektów Zarządzania Kryzysami	504
Komitet Członków Parlamentów Państw EFTA	624
Komitet Doradczy CECA	298
Komitet Doradczy EEA	635
Komitet Doradczy EFTA	623
Komitet do Spraw Pokojowego Wykorzystania Energii Atomowej	600
Komitet Ekonomiczno-Finansowy UE	318-319
Komitet Ekonomiczno-Społeczny UE	316-318
Komitet Integracji Europejskiej	206, 220
Komitet Konsumentki w UE	464
Komitet Koordynacyjny UE	329
Komitet Ministrów Unii Ekonomicznej Beneluxu	583
Komitet Naukowo-Techniczny UE	319
Komitet Ochrony Społecznej	322
Komitet Polityczny i Bezpieczeństwa UE	322
Komitet Polityczny UE	497
Komitet Regionów UE	318

Komitet Stałych Przedstawicieli UE	293
Komitet Wojskowy UE	323
Komitet Współpracy Ekonomicznej Państw Skandynawskich	595
Komitety śledcze w UE	141
Koncepcja instrumentów równoległych	40
Koncepcja integracji à la carte	40
Koncepcja integracji Europy geometrycznie zróżnicowanej	40
Koncepcja integracji federalistycznej	38
Koncepcja integracji funkcjonalnej	39
Koncepcja integracji instrumentów równoległych	40
Koncepcja integracji komunikacyjnej	39
Koncepcja integracji konfederalistycznej (unijnej)	39
Koncepcja integracji neofunkcjonalnej	39
Koncepcja integracji o różnych szybkościach	39
Koncepcja integracji o twardym jądrze	40
Konferencja Ministrów Spraw Zagranicznych UE	494
Koncentracja przedsiębiorstw szkodzących wolnej konkurencji UE	414
Kongres Haski	47
Kongres Narodów Europy	104
Konstytucja Europejska	99
Konstytucja UE	99
Konwencja Patentowa Wspólnoty	455
Konwencja z Kantonu	170-171
Konwencje z Jaunde	163-165
Konwencje z Lomé	163-170
Konwent Europejski	100
Latynoamerykański System Integracyjny	41
Latynoamerykańskie Stowarzyszenie Integracyjne	33,41
Latynoamerykańskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu (LAFTA)	33, 41
LEADER+	402
LEDA – Akcja na Rzecz Rozwoju Zatrudnienia Lokalnego	443
Leonardo da Vinci program	459
LIFE program	454

Liga Stowarzyszeń Nordyckich	593
LINQUA program	458
Mc Sharry’ego reforma	395-396
MAP program	450
MEDIA	430
MEDIA I i II	462
Memorandum wyszehradzkie	219
Międzynarodowa Agencja Energii Atomowej (IAEA)	361
Międzynarodowy Fundusz Walutowy (IFM)	201, 467
Międzynarodowy Fundusz Wyszehradzki	642-644
Międzyparlamentarna Konsultatywna Rada Beneluksu	584
Międzynarodowa Konferencja Akcesyjna	149
MINERVA	459
Minex (fundusz)	168
MIRIAM system	402
MONITOR program	438
Nadużywanie pozycji dominującej w UE	413
NAFTA – North American Free Trade Association (Północnoamerykańskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu)	33
Narodowa Strategia Integracji	206, 221
NATO – North Atlantic Treaty Organization (Organizacja Paktu Północnego Atlantyku)	498, 506
NCTS – New Computerised Transit System (Nowy System Komputerowy Celników)	280
NET – Nex European Torus projekt	360
NETT – Sieć Transferu Technologii w Dziedzinie Ochrony Środowiska Naturalnego	453
NORDEK – Nordycka Unia Ekonomiczna	595-596
NORDTEST	598
Nordvision	604
Nordycka Korporacja Finansowa Ochrony Środowiska	603, 605
Nordycka Rada do Spraw Medycyny	600
Nordycka Rada Ministrów	613-616
Nordycka Unia Ekonomiczna (NORDEK)	597-598

Nordycki Bank Inwestycyjny	598-599
Nordycki Fundusz Filmowy	603
Nordycki Fundusz Kultury	604
Nordycki Fundusz na Rzecz Rozwoju Ochrony Środowiska	602
Nordycki Fundusz Przemysłowy	599
Nordycki Instytut Badawczy do Spraw Środowiska Pracy	602
Nordycki Instytut Fizyki Teoretycznej	604
Nordycki Instytut Folkloru	604
Nordycki Instytut Prawa Morskiego	602
Nordycki Instytut Studiów Azjatyckich	604
Nordycki Komitet Współpracy Ekonomicznej	594
Nordycki Łabędź	603
Nordyckie Studium Dziennikarzy	604
NORSPA – Specjalny Program Akcji na Rzecz Morza Północnego	454
N – SIS	477
NUTS	250, 537-538
Obszar wolności bezpieczeństwa i sprawiedliwości w UE	517
Obywatelstwo UE	512
ODL – Kształcenie Otwarte i na Odległość	459
ODYSSEUS	480
OECD – Organization of Economic Cooperation and Development (Organizacja Współpracy i Rozwoju Gospodarczego)	360, 398, 397
OEEC – Organization of European Economic Cooperation (Organizacja Europejskiej Współpracy Gospodarczej)	184, 618-619
Oficerowie łączników w UE	514
OISIN program	514
Ombudsman	316-317
ONZ – Organizacja Narodów Zjednoczonych	184
Opinie w UE	71
Organizacja Europejskiej Współpracy Gospodarczej (OEEC)	618-619
Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD)	184, 357, 397
ORGEL program	353
ORION program	458

Orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości UE	72, 307
Orzeczenia wstępne (prejudycjalne)	72
Ośrodek Satelitarny WEU	504
Pakt dla Stabilizacji i Wzrostu	472
Parlament Europejski	299-305
Partnerstwo dla Członkostwa	157
Partnerstwo śródziemnomorskie	182
Paszport europejski	509
Petersburskie zadania (misje)	498
PETRA program	458
Petycje w UE	140
Pełna integracja gospodarcza	43
Pełnomocnik Rządu do Spraw Integracji Europejskiej i Pomocy Zagranicznej	205, 218
PHARE – Program Pomocy na Rzecz Restrukturyzacji	524-528
Plan Armanda	59
Plan Barre’a	477
Plan Beyena	61
Plan Davignona	340
Plan Delorsa	470
Plan Foucheta	488
Plan Mansholta	392
Plan Monneta	59-60
Plan Plevena	57
Plan Schumana	56
Plan Simoneta	341
Plan Wernera	466-467
Plan Davignona	340, 489
Plon referencyjny w UE	240
Polityka badań i rozwoju technologicznego w UE	438-442
Polityka bezpieczeństwa i obrony w UE	464-465
Polityka w dziedzinie ochrony zdrowia w UE	374
Polityka energetyczna w UE	432-435

Polityka handlowa w UE	363-364, 368, 382-383
Polityka informacyjna w UE	479-481
Polityka kulturalna w UE	459-461
Polityka ochrony środowiska w UE	375, 451-456
Polityka ochrony zdrowia	463-465
Polityka oświatowa w UE	376-377, 458-460
Polityka podatkowa w UE	419-423
Polityka przemysłowa w UE	465-466
Polityka regionalna w UE	425-431
Polityka rolna w UE	365-366, 383-404
Polityka rybołówstwa w UE	447-451
Polityka społeczna w UE	442-447
Polityka strukturalna	436, 537
Polityka śródziemnomorska UE	180-183
Polityka transportowa UE	435-438
Polityka wizowa, azylowa, imigracyjna i inne dotyczące swobodnego przepływu osób	377-379, 474-480
Polityka w zakresie wolnej konkurencji	366-367, 408-419
Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa w UE	487-507
Północna Unia Międzyparlamentarna	593
Północnoamerykańskie Porozumienie Wolnego Handlu (NAFTA)	33, 184
Prawo europejskie	67
Prawo wewnętrzne UE	72
Prawo wspólnotowe (unijne)	67
Prawo wspólnotowe (unijne) – specyfika	83
Prawo wspólnotowe (unijne) – stanowienie	84-99
Precedens w prawie UE	74
Prezydencja w UE	104, 112, 321, 336
Prezydent UE	104
Procedura delegacji w UE	296
Procedura obieguowa w UE	296
Procedura współdecydowania w UE	88-90
Procedura współpracy w UE	87

Program Akcji Społecznej	442
Program Koordynacji Informacji w Dziedzinie Środowiska (CORINE)	454
Program Sieci Transeuropejskich	434
Program Wspierania Regionów i Współpracy Regionalnej	430
Program Współpracy Transgranicznej	526
Pruski Związek Celny	31
Przedakcesyjny Program Pomocy Strukturalnej (ISPA)	529-531
Przedakcesyjny Program Wsparcia Rolnictwa i Obszarów Wiejskich (SAPARD)	531-535
Przedstawicielstwa dyplomatyczne przy UE	184
Przepływ kapitałów w UE	364-365, 405-406
Przepływ osób w UE	364, 404-405
Przepływ usług w UE	406-408
Rada Badań Ekonomiki Nordyckiej	599
Rada do Spraw Ogólnych UE	287
Rada EFTA	621
Rada Euro (Rada Koordynacji Polityki Finansowej)	474
Rada Europejska	287
Rada Europejskiego Obszaru Gospodarczego	634
Rada Europy	57, 184
Rada Integracji Europejskiej	220
Rada Konsultacyjna do spraw Konsumentów	464
Rada Koordynacji Polityki Finansowej (Rada Euro)	474
Rada Nordycka	608-612
Rada Spraw Ogólnych i Stosunków Zewnętrznych UE	287, 319-320
Rada Szefów Państw WNP	661
Rada Szefów Rządów WNP	661
Rada UE	288-294
Rada Unii Ekonomicznej Beneluxu	583
Rada Wzajemnej Pomocy Gospodarczej	48
Ramowa ustawa europejska	109
Ramowe programy badań naukowych i technologicznych	440
RAPHEAL	462

Raport Londyński	492
Raport Luksemburski	490
Raport Spaaka	61
RECHAR	344
RECITE program	429-430
Regionalne Środowisko Naturalne (ENVIRES)	454
Rozporządzenie europejskie	109
Rozporządzenie UE	70
Rozwój obszarów wiejskich w UE	402
Ruch Paneuropejski	46
RWPG – Rada Wzajemnej Pomocy Gospodarczej	48
Rzecznicy Generalni w UE	306
Rzecznik Praw Obywatelskich	142, 315-316
SAD – Single Administrative Documento (Jednolity Dokument Administracyjny)	383
SAPARD – Przedakcesyjny Program Wsparcia Rolnictwa i Obszarów Wiejskich	531-535
SAFE – Europejskie Działania w Zakresie Bezpieczeństwa	443
SAVE program (Akcja Specjalna na Rzecz Wzrostu Efektywności Energetycznej)	433
Sąd Pierwszej Instancji	311-313
Schengen obszar	475
Schengen umowy	474, 510-511
Schengeński System Informacyjny	475-478
SCIENCE – Program Stymulacji Współpracy Międzynarodowej i Niezbędnej Wymiany Naukowców Europejskich	439
Screening	150
SDR – Specjalne prawo ciągnięcia	469
SE – Europejska Spółka Akcyjna	457-458
Sekretariat Generalny Rady UE	294
Sekretariat Generalny Komisji UE	298
Sędziowie łącznikowi (kontraktowi)	515
Sieć Transferu Technologii w Dziedzinie Ochrony Środowiska Naturalnego (NETT)	453

SIS – Schengen Information System (Schengeński System Informacyjny)	475-478
SIRENE	477
SKANDEK – Skandynawska Unia Ekonomiczna	598
Skandynawska Unia Monetarna	31
Skandynawski Komitet Obrony	604
Skandynawski Pakt Obronny	604
SOCIETAS EUROPEA (SE) Europejska Spółka Akcyjna	457
SOCRATES program	458
Spaaka raport	61
Specjalne prawo ciągnięcia (SDR)	469
Specjalni przedstawiciele w odniesieniu do poszczególnych kwestii polityki zagranicznej i bezpieczeństwa UE	321
Specjalny program Akcji na Rzecz Morza Północnego (NORSPA)	454
Spójność gospodarcza i społeczna w UE	375, 466-467
Sprawiedliwość Europejska (EUROJUST)	321, 520
SPREAD	527
Stabex (fundusz)	167
Stały Komitet Państw EFTA	622
Stany Zjednoczone Europy	103
Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo–Wschodniej (ASEAN)	34, 184
Stowarzyszenie z UE	160-178
Strefa wolnego handlu	41
Stowarzyszenie Polski z UE	187-218
Stowarzyszenie z UE krajów europejskich	172-177
Stowarzyszenie z UE krajów rozwijających się	162-172
Stowarzyszenie z UE obszarów zależnych	161-162
STRUDEL	527
Subsydiowanie ze środków publicznych w UE	415-418
Sysmin (fundusz)	168
Sztab Wojskowy UE	324
Środkoeuropejskie Porozumienie o Wolnym Handlu (CEFTA)	645-651
Światowa Organizacja Handlu (WTO)	398
TACIS Pomoc Techniczna dla Wspólnoty Niepodległych Państw	184

TARSET – Transeuropejski System Ekspresowego Transferu Płatności	· 406, 474
TEMPUS program	· 458
THERMIE program	· 433
TIDE program	· 443
Traktat Amsterdamski	· 69, 495-497, 516-518
Traktat EURATOMu	· 68
Traktat EWG	· 68
Traktat Nicejski	· 69
Traktat UE	· 69
Traktat WE	· 68
Traktat z Maastricht	· 68
Traktaty Rzymskie	· 68
Transeuropejski System Ekspresowego Transferu Płatności (TARSET)	· 406, 474
Transport Europejski program	· 436
TREVI I, II i III	· 509-510
Trybunał Gospodarczy WNP	· 661
Trybunał Obrachunkowy UE	· 142-143, 302-313
Trybunał Sprawiedliwości Beneluxu	· 596
Trybunał Sprawiedliwości EFTA	· 623-624
Trybunał Sprawiedliwości UE	· 295-311
Trybunał WNP	· 661
Tunel walutowy	· 468
Uchwały niezbędne dla określenia i prowadzenia wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa	· 94
Uchwały ramowe w UE	· 91
Uchwały <i>sui generis</i> w UE	· 72
UE – European Union, Union européenne (Unia Europejska)	· 62-65
Układ CECA	· 68
Układ Ogólny w Sprawie Ceł i Handlu (GATT)	· 395, 397
Unia celna	· 42, 382
Unia Celna Afryki Środkowej	· 43
Unia Ekonomiczna Belgijsko–Luksemburska	· 578
Unia Ekonomiczna Beneluxu	· 581-591

Unia ekonomiczna i walutowa	42-43
Unia ekonomiczna w UE	369-373, 467-474
Unia Europejska (UE)	62-65
Unia Gospodarcza WNP	657
Unia Polityczna Narodów Europejskich	488
Unia Polityczna Państw Europejskich	488
Unia walutowa w UE	373
Unia Zachodnioeuropejska (WEU)	498, 503, 504
Unifikacja ustawodawstw w UE	457
URBAN program	431
Uroczysta deklaracja w sprawie Unii Europejskiej	492
Urząd Komitetu Integracji Europejskiej	206
Urząd Przewodniczącego Rady UE	321, 326
VIS – Wizowy System Informacyjny	475
Waż walutowy	468
WE – Wspólnota Europejska	60-62, 67-91, 285-319, 345-361, 362
WEU – Western European Union (Unia Zachodnioeuropejska)	498, 503, 504
Władza Nadzorcza EFTA	623
WNP – Wspólnota Niepodległych Państw	653
Wolna konkurencja w UE	127
Wspólna polityka bezpieczeństwa i obrony w UE	499
Wspólne Zgromadzenie CECA	299
Wspólnota Afryki Wschodniej	41
Wspólnota Gospodarcza Państw Wielkich Jezior	33
Wspólnota Karaibska	33
Wspólne działania UE	94
Wspólne stanowisko w UE	87, 94, 97
Wspólne strategie w UE	94
Wspólnota Afryki Wschodniej	41
Wspólnota Europejska	362
Wspólnota Niepodległych Państw (WNP)	653
Wspólny Komitet EEA	636
Wspólny Komitet Parlamentarny EEA	636

Wspólny Organ Nadzorczy UE	330
Wspólny Ośrodek Badań Jądrowych Euratomu	315, 316-317
Wspólny rynek	42
Wspólny Rynek Ameryki Środkowej	41
Wspólny Rynek Południowego Stożka	42
Współpraca policyjna i sądowa w sprawach karnych w UE	513-515, 517-523
Współpraca sądowa w sprawach karnych w UE	515-517
Współpraca rozszerzona w UE	91
Współpraca ściślejsz w UE	91
WTO – World Trade Organization (Światowa Organizacja Handlu)	398
Wydatki UE	547-548
Wymiana danych między administracjami (IDA)	482
Wysoka Władza CECA	337-338
Wymiar sprawiedliwości i sprawy wewnętrzne w UE	512
Wykluczenie z UE	151-152
Wystąpienie z UE	110, 150-151
Wysoki Przedstawiciel ds. Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa UE	321
YES program	459
Zalecenia UE	71
Zapobieganie nadmiernej konkurencji w UE	130
Zapytania poselskie w UE	139
Zasada bezpośredniego skutku w UE	80
Zasada bezpośredniej stosowalności w UE	79
Zasada bezpośredniej stosowalności i bezpośredniego skutku prawa unijnego w sprawie państw członkowskich	79
Zasada jednolitości (spójności) w UE	81
Zasada jednolitych ram instytucjonalnych w UE	76
Zasada kompetencji powierzonych w UE	74
Zasada pierwszeństwa prawa unijnego	78
Zasada przymusowej egzekucji aktów indywidualnych prawa unijnego w państwach członkowskich	82
Zasada rozszerzonej współpracy w UE	77, 91-92
Zasada równowagi instytucjonalnej w UE	76

Zasada solidarności w UE	81
Zasada subsydiarności w UE	75
Zasada ściślejszej współpracy w UE.	91
Zasady i ogólne wytyczne wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa UE	93
Zawieszenie praw członkowskich w UE	110, 152
Zgromadzenie Międzyparlamentarne WNP	661
Zgromadzenie Plenarne Rady Nordyckiej.	609
Zielona Księga w UE	463
Zintegrowany System Kontroli i Zarządzania (IACS).	390
Zwalczanie importu dumpingowego i subsydiowanego w UE.	132, 414-415
Zwalczanie przestępczości zorganizowanej w UE.	408-413
Zwalczanie zmów kartelowych w UE	127
Zwyczaj międzynarodowy w prawie UE.	73